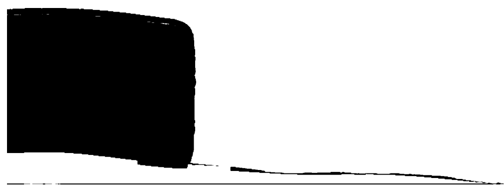

Søren Aabye Kierkegaard.

Af

Søren Kierkegaard's

Efterladte Papirer.

1844—1846.

Ved

H. P. Barfod.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1872.

(November 1872.)

Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.

Første Bind „Af Søren Kierkegaards Efterladte Papirer" udkom sidst i 1869 og efterfulgtes i Pressen af nogle Udtalelser, der søgte at frakjende mig literær Adkomst til at forestaa Udgivelsen. Det var da min Agt at afvente de forskjellige Anmeldelser eller Angreb, for saa under Et at imødegaa Kritikens efter mit Skjøn ubillige Færd. Men pludselig stode vi midt i det mægtige Stykke Verdenshistorie, der tog sin Begyndelse med Sommeren 1870, — og under Trykket af saadanne Begivenheder turde jeg ikke vente at finde, saalidt som jeg fandt det passende at fordre Ørenlyd hos Publikum for et Forhold, der for endel dog kun drejede sig om min egen ringe Person. Da endelig Hr. E. Bøghs ubyggelige og modbydelige Feuilleton-Artikler (i „Folkets Avis") strax mødte en kraftig om end kort Protest (i „Dagbl."), opgav jeg i det Øjeblik at forsøge Svar paa Tiltale. Nu er der gaaet et Par Aar, og jeg tør ikke længer haabe, at Offentligheden efter den mellemliggende lange Tid nøje kan erindre Enkeltheberne i hine Anmeldelser eller er oplagt til med mig paany at gjennemgaa og drøfte dem.

Jeg skal derfor indskrænke mig til et Par Bemærkninger om Sagen i sin Almindelighed.

Hverken da jeg for 6-7 Aar siden lagde første Haand paa Værket eller nu, med disse Aars Erfaring bag mig, har jeg søgt at indbilde mig selv eller andre, at jeg var istand til at løse min Opgave uden Fejl, eller at der ikke med Grund skulde kunne gjøres Udsættelser ved mit Arbejde. Men paa den anden Side har jeg rigtignok heller ingensinde tvivlet om, at hvem der end skulde løse Opgaven, og hvorledes den end blev løst: det vilde alligevel aldrig manglet paa Modsigelse og Misbilligelse. Thi hvilke forskjellige, hinanden modstridende Udtalelser, i Blade og især i Breve, har ikke min Bog fremkaldt? Nogle opfordre mig paa det stærkeste til at offentliggjøre ubetinget hele S. K.s Efterladenskab, hver eneste Linie, Rub og Stub; andre ønske kun en enkelt Side af hans indre Liv eller Virksomhed belyst, atter andre fordre maaske netop denne samme Side unddraget fra Omtalen — osv. Mellem saadanne Strømninger i den almindelige Opfattelse er det ikke let muligt at undgaa, idetmindste delvis, Skinnet af et Skibbrud.

Jeg gik til mit Arbejde med virkelig Ærbødighed og taknemlig Kjærlighed; min Ungdoms religiøse Udvikling stod i en hjertelig Gjæld til den Afdøde, jeg aldrig kunde glemme, og under min Sysler med hans Dagbøger og Papirer fik han for mig en ny og forøget literaturhistorisk og især psykologisk Interesse. Hvor var det ikke fængslende at kunne forfølge disse Svingninger i Stemningen, at iagttage de stærke Tankers Spiren og Vært, at beundre den Udholdenhed, hvormed en enkelt Sætning kunde files og formes, et enkelt Udtryk vendes og drejes, en Plan tages frem, forkastes, atter tages frem og ændres, inden den endeligt behandledes — maaske for paany at henlægges.

Derfor har jeg hidtil ikke kunnet andet end medtage de mange forskjellige Planer og Tilløb til Planer, Udkast og

Skitser, ja selv de løse Antydninger af et muligt brugbart Emne: der aabnes herved Indblik i Sjælens mægtige, lønlige Værksted; man hører hvorledes det hamrer og banker derinde, hvorledes der arbejdes rastløs og ihærdigt, anstrængt og lidelsesfuldt; man bliver — saaledes har det altid forekommet mig — paa en forunderlig sympathetisk Maade Øjen- og Ørenvidne til Tænkerens, den tungsindige Eneboers daglige Liden og Kæmpen i Forsagelsens og Idealets Tjeneste. Jeg kunde ikke nægte mig selv og Literaturhistorikeren Nydelsen af paa nært Hold at se, hvorledes S. K. under Udarbejdelsen af enkelte af sine Afhandlinger valgte snart denne, snart hin Form for Stoffet: ved at medtage ogsaa de „overstregede“ Afsnit (over hvis Offentliggjørelse der er ført Anke) gives jo dog i en vis Forstand et godt Bidrag til Arbejdets og Forfatterskabets Historie — indvies Læseren ikke paa denne Maade i Planens Udfoldning, bliver han ikke Vidne til den flittige, omhyggelige Arbejdsomhed ved Skrivebordet? . . . . . Efter Thorvaldsens Død frelste Thiele med prisværdig og kjærlig Omhu fra Tilintetgjørelse enhver, selv den mindste af Kunstnerens Blyantstegninger, han kunde opdage i den romerske Kjælder, hvor de laa begravede; selv et første Udkast paa Bagsiden af en Konvolut lod han ikke nændset, og disse Skitser og Brudstykker af Tegninger benyttede han siden til Skildringen af den store Kunstners Levnet; selve Tegningerne ordnedes og opbevares som værdifulde kunsthistoriske Bilag til denne Skildring. I Musæet opstilledes de gjemte Skitser og Forarbejder, det ene med det andet — man sønderslog ingen, men gav Efterverdenen et Indblik i de berømte Værkers Historie fra den første raa Model i Ler til Fuldendelsen i Marmor. — Og da Liebenberg gav os den fuldstændige og korrekte Udgave af Oehlenschlägers Skrifter, var det en af hans Fortjenester, at han ved de udtømmende

Anmærkninger helt igjennem meddelte en Oversigt over ældre og yngre Tilføjelser og Rettelser, den oprindelige Plan til Digterens Værker, Planens Udførelse, Ændring osv. . . . . . Jeg er nu paa ingen Maade nogen Thiele eller Liebenberg, men ligesom de har jeg Kjærlighed til min Opgave, — og Søren Kierkegaards Rang i Aandens Verden er vel ikke ringere end Thorvaldsens og Oehlenschlägers: har det da mindre Interesse at se Spiren lægges til hans tankestærke Arbejder, se hvorledes under Væxten det ene Skud kappes, det andet med Forkjærlighed opelskes? S. K., „maaske trods alle Tydsklands Tænkere vort Aarhundredes skarpeste Dialektiker" (Dietrichson), har dog næppe skrevet en Linie, der tør kaldes fuldkommen betydningsløs. Til Exempel: de i nærværende Bind optagne „ethisk-religiøse Afhandlinger", som A. P. Adler gav Stødet til. Er det ikke en fuldstændig Oplivelse, ret et rensende Bad for Aanden at bevæge sig i disse klare, formfuldendte Tankers rene og skarpe Luft, en lutrende Modsætning til alt det opstyltede Floskelvæsen og taagede Føleri, al den raa Materialisme og gudsforladte Vantro, hvorunder Nutiden desværre saa ofte sukker? Er ikke Afhandlingen om „Præmisse-Forfattere" et baade styrkende og ætsende Ord i rette Tid? Og saa skulde det være Uret at medtage nogenlunde alt, hvad der belyser disse mærkelige Afhandlingers Historie (indvortes og mere udvortes), at forelægge ogsaa de endnu bevarede Led af Rækken, som S. K. efter en senere Plan mente det nødvendigt at udskyde, idetmindste foreløbigt? Jeg forstaar det ikke, slet ikke. — — Eller er Vittigheden i „Skrift-Prøver" ikke saa ægte, at den endnu, trods de forandrede Tidsforhold, har Evne til at ramme baade det ene og det andet Sted? Men isaafald maa ogsaa de forberedende Studier kunne gjøre berettiget Krav paa at kjendes og gives en lille Plads i de „Efterladte Papirer". Ander-

lebes er jeg ikke istand til at se Sagen, mindst naar jeg tillige stiller mig paa et literaturhistorisk Standpunkt. Og hvilke træffende Ord, ogsaa til vor Tids Misvisninger, har S. K. ikke talt i „Journalen NB." om den farlige, vildledende Maade, hvorpaa Studiet af Naturvidenskaben kan drives? . . . . Alligevel — jeg indrømmer meget gjerne, at jeg har begaaet Fejl, især ved i forrige Bind at optrykke endel af „Diapsalmata" under Afsnittet om „Enten — Eller" (jeg kjendte dem naturligvis i Forvejen), og i dette Bind er den ene Bearbejdelse af Polemiken mod Heiberg for Størstedelen overflødig.

En af mine Anmeldere undrede sig stærkt over, at jeg ikke om et vist Punkt havde søgt nærmere Oplysning hos Hr. Kand. Gisdwad — jeg kan hertil svare, at jeg selv baade skriftligt og, ved tredie Mand, mundtligt har søgt den omhandlede Oplysning, men jeg fik til Svar, at „Hr. G. kunde af Princip ikke give nogen Meddelelse om S. K." Videre kunde jeg altsaa ikke komme. — Ved denne Lejlighed skal jeg tillige bemærke, at naar en af Anmeldelserne fandt paafaldende mange Fejl i Stavemaaden af fremmede Ord, undres ogsaa jeg, eftersom et Par Filologer havde vist mig den Velvillie næsten helt igjennem at læse en Korrektur. At Trykfejl derimod kunne indsnige sig og desværre have indsneget sig, er et meget beklageligt men vel ikke eneſtaaende Uheld.

— Min varme Interesse for S. K. udelukkede imidlertid ikke, at jeg overfor dette usædvanlige Fænomen i vor Literatur kunde forholde mig aldeles objektiv . . . . En faktisk Oplysning synes mig her paa rette Plads, nærmest af Hensyn til den Omtale, som det i Sommer udgivne første Afsnit af nærværende Bind har været Gjenstand for paa Omslaget af D'Hrr. Prof. R. Nielsens og Kand. R. Schmidts Tidsskrift: „For

Ide og Virkelighed". D'Hrr. kalde det „en ulykkelig Stund", da jeg fik Lov til at „drive mit Uvæsen" med S. K.s efterladte Papirer (jeg anfører de nævnte Udtryk efter Hukommelsen, men de ere sikkert aldeles nøjagtigt gjengivne). Naar jeg her indskyder nedenstaaende faa Oplysninger, maa jeg dog tilføje, at jeg gjør det uden nogensomhelst Bemyndigelse; engang vil maaske en mere berettiget Haand end min finde Lejligheden passende til at stadfæste og fuldstændiggjøre dem. — Hvilken underlig Skæbne har S. K.s efterladte Papirer ikke fristet! Da S. K. døde, kunde der ikke let rejses Tvivl om, hvo der var den umiddelbart nærmeste, juridisk ubestrideligt eneberettigede Arving til dem — det maatte Broderen, Hs. Højærværdighed Biskoppen være. Men Hr. Biskoppen ønskede ikke at modtage dem. Medens Broderen levede, søgte han, saavidt jeg kan vide det, at afværge enhver „direkte Modsætning;" — efter Broderens Død var det, saavidt jeg har kunnet skjønne, endnu alvorligere end før Hr. Biskoppens Forsæt at undgaa ethvert mere personligt, kun subjektivt Forhold til Broderens Værker, de trykte som de utrykte. Biskoppen gav derfor næsten øjeblikkeligt Afkald paa selv at raade over det utrykte Efterladenskab, som uden mindste Hindring overdroges til og overtoges af andre, der maatte formodes at staa i et nærmere aandeligt Slægtskab til den Afdøde eller maaske endogsaa kunde kjende hans Villie med Hensyn til Papirerne. Disse andre ønskede, da det kom til Stykket, dog ikke at prøve Kræfter paa Udgivelsen: man havde nu tilbudt saa en, saa en anden Arbejdet — hidtil forgjæves. Aarene gik. Da, jeg kan vel næsten sige, mod Biskoppens Ønske kom Papirerne nu i hans Værge, i en vis Forstand paatvungne ham af Forholdene eller af Familien — han havde idetmindste ikke begjæret dem. Man opfordrede fra flere Sider Biskoppen til at udgive dem — han vilde helst holde sig fjern fra

det Hele og indskrænkede sig, efter gjentagne Opfordringer, sluttelig til at udgive det fra S. K.s Haand fuldtfærdige „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed“ (1859)*); Resten lod han ligge urørt. Saaledes stod Sagen til 1865, da jeg uventet kom i Forhold til Efterladenskabet. Hvis nu „For Ide og Virkelighed“ har Ret til at hundse mig og sørge over „den ulykkelige Stund“, da jeg med min „Sindets Raahed“ (citeres atter efter Hukommelsen) skred til Udgivelsen, saa skylder jeg Hr. Biskoppen — vel ogsaa libt mig selv — at forklare, hvorledes der forud for mit „Uvæsen“ med Papirerne ligger flere, definitivt ikke modtagne Tilbud til Mænd, der stode den Afdøde eller hans Retning meget nær. Har jeg fortjent Skudsmaalet for „Raahed“ (der forøvrigt fra Udstedernes Side mulig kan være ret vel motiveret ved det i nærværende Bind S. 129-132 optagne Stykke), maa jeg sagtens være beredt paa at tillægges en utilbørlig Overvurdering af mine egne Kræfter, naar jeg antager, at uden hin „ulykkelige Stund“ vilde Papirerne endnu ligget godt gjemte under Laas og Lukke, maaske for lange Tider. Jeg skal imidlertid, for nogenlunde at værge mig selv, sætte Skudsmaal mod Skudsmaal: en af Grundene, der bevægede Vedkommende til at overdrage mig Udgivelsen, var en Overbevisning om, „at jeg vilde behandle Efterladenskabet saa objektivt som noget Menneske vel muligt.“ Denne Overbevisning har jeg næppe skuffet, idetmindste er jeg mig bevidst, at jeg paa mere end et Sted har maattet ofre endogsaa stærke personlige Sympathier — f. Ex. for Grundtvig og Goldschmidt. Med Hensyn til Hr. Kand. Goldschmidt en lille Bemærkning. For flere Aar siden har jeg i en Samtale sagt

*) Ogsaa det sammesteds brugte Motto (af Shakespeare og Brorson) var S. K.s eget Valg, hvad jeg alene bemærker med Hensyn til en Anmeldelse — vistnok i „Dagbl.“.

ham, at der blandt S. K.s Efterladenskaber ogsaa fandtes en Række nærgaaende Angreb paa „Corsaren“, Hr. Goldschmidts Forhold til den og dens Forhold til S. K.s Forfatter-Virksomhed. Hr. Goldschmidt ytrede, at saa maatte vel ogsaa han itide væbne sig mod den Opfattelse, der mulig engang i Literaturen kunde blive gjort gjældende mod ham gjennem S. K.s Pen. Nu at lade disse Udtalelser af S. K. aldeles nomtalte og unyttede, naar Efterladenskabet forøvrigt offentliggjordes, forekom mig en Umulighed, en Usandhed. Alligevel tænkte jeg mig til sine Tider, især før jeg naaede frem til dette Bind, Muligheden af at maatte henlægge dette Afsnit indtil videre — men Resultatet blev dog, at „Corsarens“ Optræden mod S. K. tilhørte Literaturhistorien, at det var billigt nu paa en fyldigere Maade at give S. K. Ordet i en Sag, der saa dybt og bittert havde rørt op i hans Indre, og hvorom han dog allerede havde udtalt sig paa nogle Sider i „Synspunktet“. Situationen er derhos ulige lettere for Hr. Kand. Goldschmidts literære Navn, naar han selv er ilive ved Papirernes Offentliggjørelse, end om de først udkom efter hans Død. — Et Særkjende ved S. K.s Polemik var dens frimodige Hensynsløshed; jeg kunde derfor ikke se nogen Hindring for Offentliggjørelsen af disse Angreb i den Hensynsløshed, hvormed S. K. har ført sit Vaaben. Da jeg tillige, saavidt muligt, stadig har ladet Hr. Goldschmidt selv føre Ordet, idet jeg forholdsvis udførligt har citeret de Artikler af ham, hvortil der sigtedes eller hvorpaa der svaredes, forekommer det mig, at jeg har stræbt efter at være saa upartisk, som Omstændighederne tillod det, — om jeg end ikke tør haabe, at Hr. Goldschmidt paa ethvert Punkt af disse Blade kan spore de „ideale Fornemmelser“ gjennem S K.s „lidenskabelige Bitterhed“, hvorom han selv engang har aflagt Vidnesbyrd (jfr. S. 327).

Man har anket over, at mine „Indledende Notiser“ til første Bind kun var „Notiser“. Denne Bebrejdelse forekommer mig uberettiget, naar jeg selv, saa bestemt som Sproget tillader det, i Forordet, i Titlen, i Overskriften over hver Side uafbrudt sagde og gjentog: det er kun Notiser, ofte løse og usammenhængende nok — mere beskedent kunde jeg dog ikke tale. Paa den anden Side vil jeg meget gjerne vedgaa, at der her var medtaget meget, som kun havde Interesse for Samleren, men har man engang samlet sit Materiale, er det ikke altid let at ofre det, naar Notiserne dog ikke findes andetsteds i den Fuldstændighed. (Paa Omslaget til første Afsnit af dette Bind stod, at ogsaa det vilde blive ledsaget af lignende Notiser — jeg har aldrig tænkt derpaa, og denne ved en Misforstaaelse skete Tilføjelse er jeg fuldkommen uskyldig i.)

Jeg skal have gjort mig skyldig i en stor Utilbørlighed ved i de „Efterladte Papirer“ at optrykke, hvad der vedrørte S. K.s Ungdomskjærlighed. Da disse smertelige Udbrud af en dyb Følelse alle løftede den Kvinde, til hvem de henvendte sig, paa Beundringens og Udmærkelsens ypperste Højsæde, antog jeg ikke, at de nu, efter saa mange Aars Forløb, kunde saare nogen; jeg holdt mig tværtimod overbevist om, at de paa rette Sted maatte vække en vis stolt om end vemodblandet Glæde. Jeg mente tillige at handle efter S. K.s eget Ønske. I „Journalen NB.⁷“ skriver han nemlig S. 25, umiddelbart efter 1. Septb. 1848:

„Saasnart jeg døer (hvad jeg da stadigt har ventet skulde skee snart), bliver hun naturligviis at indsætte i sine Rettigheder. I denne Henseende ligger Alt færdigt. Hendes

Navn skal tilhøre min Forfatter-Virksomhed, mindet saalænge jeg mindes."

Hvad S. K. ønskede foretaget, „saasnart" han var død, skete ikke; nu havde han været død i adskillige Aar, — handlede jeg saa mod hans Ønske eller Villie, idet jeg offentliggjorde, hvad han selv havde unddraget Tilintetgjørelsen, sikkerlig ikke uden Hensigt? Det kan jeg umulig tro. „Hendes Navn" bristede jeg mig dog ikke til at medtage; lad det være forbeholdt en følgende Tid at knytte „hendes Navn" til S. K.s Forfatterhæder. — I nærværende Bind findes forøvrigt ikke andre Ytringer om denne Sag end et Par enkelte, der ikke godt kunde udrives af Sammenhængen med det Foregaaende og Efterfølgende, naar det ikke skulde blive aldeles meningsløst; jeg har paa disse Steder antydet, at endel af det Nedskrevne der er udeladt.

Jeg gjentager min Erklæring fra Fortalen til forrige Del, at ingen anden end jeg selv bærer Ansvaret ogsaa for dette Bind, og særlig, at jeg efter Hs. Højærværdighed Biskop Kierkegaards Ønske har holdt ham fuldkommen udenfor alt, dette Arbejde vedkommende, ligetil disse mine Forord.

Retskrivningen er ingenlunde ensartet paa alle Punkter, men S. K. var meget inkonsekvent; han brugte c og k, e og æ osv. i Flæng.

Endelig maa jeg beklage, at den lange Afstand mellem Trykkeriet og mig ikke har kunnet andet end virke hæmmende, ligesom denne Omstændighed maa tjene til Undskyldning for endel af de Trykfejl, jeg desværre har fundet baade i dette og forrige Bind. — Naar jeg her forbindtligst takker Hr. Pst.

Schiødte i Aarhus for den udholdende Interesse han har vist mit Arbejde og mig, Ark for Ark, er det ikke for at lægge om end kun en Brøkdel af Ansvaret paa hans Skuldre; men jeg skylder ham en varm Tak, og den bringer jeg ham her.

Min daglige Gjerning har i Reglen taget Førstegrøden af mine Kræfter, saa jeg kun sjelden har kunnet arbejde med den ønskelige Hurtighed, hvad der forklarer det Særsyn, som nu forekommer mig selv næsten ufatteligt, at der har kunnet hengaa tre Aar mellem Udgivelsen af første og andet Bind.

H. P. B.

Indhold.

Efteraaret 1843.

Johannes Climacus eller: De omnibus dubitandum est.
En Fortælling. (S. 78-132.)

1845.

1845-1846.

„Corsaren" og Goldschmidt (S. 219-327).

1847-48(?)

1850-54(?)

1855.

1847 (jfr. S. 796 ff.)

1846.

„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift"
(S. 364-389, jfr. S. 798 ff.).

„En literair Anmeldelse" (S. 412-420).

A. P. Adler, hans „Aabenbaring", Skrifter m. v.

(S. 451-704).

*

Tre ethiske eller ethisk-religieuse Afhandlinger af H. H.
(1848. — S. 487–576.)

1855.

*

*

Psychologisk Opfattelse af Mag. Adler som Phænomen, som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden (S. 583–640).

*

Tilføielser til det Foregaaende (S. 789-820).

1844-46.

1849(-55?).

1845-47.

„Skriftprøver“ (S. 821-58.)

Tillæg (S. 859-876).

Rettelser og Tilføjelser.

Til nærværende Bind:

S. 28. L. 3 f. n.: da — læs: der i
— 40. L. 16 f. n.: stricta — læs: stricte
— 55. L. 2. f. n.: sini — læs: sine
— 128. L. 17: Opnaaelser, — læs: Overveielser,
— 132. L. 7 f. n.: Udg. finder det rettest at bemærke, at Haandskriftet her virkelig har „Philologer" (ikke, som nogle have antaget: „Philosopher").
— 135. Noten. Et senere modtaget Brev fra Hr. Konrektor Lembcke meddeler den manglende Oplysning. Det af S. K. optegnede Citat af Shakspeare („en ung Pige, hvis hele Liv var et ubeskrevet Blad, men Ormen nagede") er urigtigt gjengivet; der maa være sigtet til en Replik i „Helligtrekongers-Aften", 2. Akt, 4. Scene (Lembckes Oversættelse, 6. Del, S. 165):

Hertugen:
Og hvordan
var hendes Liv?
Viola:
Et Blad foruden Skrift.
Hun nævned ei sin Elskov, men lod Taushed,
som Ormen skjult i Blomsterknoppen, gnave
paa hendes fine Kind.

— 141. L. 11: 30. Maj 1845 — læs: 30. April 1845
— 179-186. De to Udkast (1. 2) om Kongen af [Preussen] og det norsdiske Studentermøde havde nærmest Plads blandt de S. 851-58 meddelte „Studier" til „Skriftprøver", hvor de sikkert høre hjemme.
— 224. Noten †) L. 2 f. n.: S. 161 — læs: S. 151
— 249. L. 17: eneste — der skal vist læses: meest
— 297. Sidste halvanden Linie af Noten †) udgaar (jfr. S. 398, L. 19 ff.).
— 346. L. 11: der Neidige ist ein Martyrer. — læs: der Neidische ist ein Märtyrer.
— 433. L. 7 f. n. (Noten): Bestemmelse — læs: Bestemmelser
— 465. L. 13 f. n. (Noten): 583 — læs: 584

S. 468. L. 1: i nogle Exemplarer er øverst paa Siden udfaldet: X.
— 658. L. 14: Forlædre — læs: Forfædre
— 774. over L. 15 f. n. er: [12] faldet ud.
— 785 og 787. Brevene Nr. 3 og 5 burde efter deres Affattelsestid (1848 eller senere) ikke været medtagne her, men først under den sidste Korrektur blev jeg opmærksom paa Tidsbestemmelsen, og vilde saa ikke stryge dem, da de nu engang vare satte.
— 819-20. Det her meddelte Stykke om Biskop Mynster burde maaske rettest være gjemt til et følgende Bind istedetfor, af den S. 819 øverst angivne Grund, at medtages allerede her.

Til første Bind (1833-43):

— XLIII. L. 10 f. n.: Mathematiklæreren, — læs: Tydsklæreren,
— LIII. L. 9-10 f. n.: Ytringen om Grundtvig er ikke fra Studentertiden, men langt yngre.
— 47. Noten L. 8 f. n.: der skal alligevel læses: subobjectiv (ikke, som angivet S. XXI i Rettelserne: subjectiv).
— 75. L. 13 f. n.: ved — læs: mod
— 107. L. 8: sin — læs: hiin
— 112. L. 5 f. n.: ; udgaar
— 149. L. 11 f. n.: ypperste — læs: yppigste
— 149. L. 4 f. n. En af mine Anmeldere fandt det saa latterligt, at jeg her havde gjort den lille Bemærkning om, at jeg ikke vidste, hvilken Afhandling den meddelte Tilskrift var bestemt for — skulde den dog ikke være Spiren til enkelte Afsnit i Brevet, nærværende Binds S. 783?
— 224. L. 6: sunde — læs: sande
— 235. L. 4. f. n.: sværge — læs: snærpe
— 272. L. 3: frygte — læs: foragte
— 283. L. 10 f. n.: gjør — læs: gjøre
— 318. L. 2 f. n.: [troende?]. — Med Hensyn til en Ytring i en af Anmeldelserne bemærkes, at der her virkeligt stod i Haandskriftet: troende — men jeg har sat Ordet i Parenthes, fordi jeg antog, at S. K. havde skrevet feil i Hastværket. Man gjør altsaa Uret i her at tillægge mig en latterlig Tilføielse.
— 327. Andet Stykke er dateret 20. Novb. 1842.
— 330. L. 1: einhaltsschwer — læs: inhaltschwer
— 335. L. 2 og 3 f. n.: hun — rimeligvis skal der dog læses: han
— 343. L. 5: „den [Eenheden?]" — læs: det
— 354. L. 1: hæver — læs: hævner (eller: hævder?)

S. 356. L. 13: en Pige — læs: een Pige
— 419. L. 6 f. n.: Øieblik — læs: Øieblik havt
— 442. L. 5: første — læs: anden
— 444. L. 1 f. n.: hans Siden, — læs: og hans Siden,
— 445. L. 1-2: oppe. — Og — læs: oppe — og
— 448. L. 1 f. n.: Enigheden — læs: Evigheden
— 390. L. 4: kun — synes her en Skrivfejl for: ikke
— 393. L. 16 f. n.: Og — læs: Dog
— 457. L. 8 ff.: Den her meddelte lille Billet (fra: „1ste Juledag") er ikke „til en Forlægger" men derimod til P. L. Møller og fra Julen 1845. Mellem P. L. M.s Papirer fandtes nemlig en ordret Afskrift af Billetten tilligemed følgende Skrivelse:

„Kbhvn. 27/12 45.

Hr. Mag. Kierkegaard tilsendte mig for nogle Dage siden et forseglet Brev, som i hans Fraværelse var blevet afleveret paa hans Bopæl, skjøndt adresseret til Victor Eremita. Jeg tilstillede strax Adressatus Brevet, og fra denne har jeg modtaget en Billet, hvoraf han har bedet mig at sende Dem en Copi, som hermed følger.

Ærbødigst
J. F. Giødwad.

S. T.
Hr. P. L. Møller."

(Efter velvillig Meddelelse af Hr. Kand. fil. O. Arlaud.)

Denne Oplysning er ikke uden Interesse, thi P. L. M. har altsaa, som det synes, ønsket et Bidrag af S. K. omtrent samtidig med, at Artiklen „Et Besøg i Sorø" meddeltes i „Gæa". Kand. Giødwads Brev er af samme Datum som S. K.s første Angreb paa P. L. M. i „Fædrel." (jfr. S. 221).

— 503. L. 5: Guldbillede, læs: Gudebillede.

I Mangel af bedre Plads tilføjes her, hvad jeg ganske nylig er blevet opmærksom paa, at der i det af Hr. R. Watt udgivne Ugeblad „Figaro" Nr. 36 for 2. Dcbr. 1866, Sp. 5 findes meddelt „Et [udateret] Brev fra Søren Kierkegaard" (til N. N.).

Hvis man vilde udgive mine Journaler efter min Død, kunde man gjøre det under den Titel:

Dommerens Bog.

(I S. K.s Journal NB.10, Marts-April 1849).

Rettelser og Tilføjelser.

S. 55. L. 2. f. n.: sini, læs: sine.

— 135. Noten. Et senere modtaget Brev fra Hr. Konrektor Lembcke meddeler den her manglende Oplysning. Det af S. K. optegnede Citat af Shakspeare („en ung Pige, hvis hele Liv var et ubeskrevet Blad, men Ormen nagede") er urigtigt gjengivet, men der maa være sigtet til en Replik i „Helligtrekongers-Aften", 2. Akt, 4. Scene (Lembckes Oversættelse, 6. Del, S. 165):

Hertugen:
Og hvordan
var hendes Liv?

Viola:
Et Blad foruden Skrift.
Hun nævned ei sin Elskov, men lod Taushed,
som Ormen skjult i Blomsterknoppen, gnave
paa hendes fine Kind.

— 141. L. 11: 30. Maj 1845, læs: 30. April 1845.

— 224. Noten †) L. 2 f. n.: S. 161, læs: S. 151.

— 297. Sidste halvanden Linie af Noten †) udgaar (jfr. S. 398, L. 19 ff.).

— 328-330. Nyere Oplysninger hertil ville blive meddelte i nærværende Binds anden Afdeling. Stykket er fra Decbr. 1847.

III.

1844—1846.

(Med Tilføjelser fra foregaaende og følgende Aar.)

1844.

[Den 24. Februar 1844 holdt S. K. i Trinitatis Kirke sin Demisprædiken. C. E. Scharling og Paulli var Censorer: laud.]

Demis-Prædiken.

[1 Kor., II, 6—9.]

Bøn.

Fader i Himlene! Vel vide vi, at Du boer i et Lys, og at Dit Væsen er Klarhed; men netop derfor er Du os jo ogsaa dunkel selv i Din Aabenbarelse og som en Hemmelighed, hvilken vi ikke kunne udsige. See! da er det vor Trøst, at Du skuer i Løndom og forstaaer langtfra. Saa prøve Du da selv Hjerterne, og alteftersom den Hemmelighed er, hvilken Enhvers Hjerte gjemmer, og altefterssom Du forstaaer den, give Du ham ogsaa aabenbare, i Forhold til som han bevarer Hemmeligheden og elsker Dig.

Paa mangfoldig og høist forskjellig Maade vidste Apostelen Paulus at forandre sin Tale om den samme Sandhed, at han maatte anbefale denne til Menneskene og dog om muligen vinde Nogle. Han gjorde det ikke for slet Vindings Skyld, thi han havde lært at undvære og at tabe det Jordiske uden at savne det; han gjorde det ikke for Æres og Anseelses Skyld, at Nogen skulde kalde sig efter ham og være Pauli Tilhænger, thi han trøster sig tvertimod med, at han endog kun havde døbt en Eneste og altsaa undgaaet enhver Anledning til sørgelig Misforstaaelse; han gjorde det ikke med Sviig i Hjertet, thi for Gud var han aabenbar. Ydmygt bekjender han for Gud og Mennesker, at han var den ringeste Apostel, et utidigt Foster, ikke værdig at kaldes en Apostel; men naar det

gjøres fornødent, naar man ikke vil høre, ikke vil agte Ordet af den Mand, der veed at fornedre sig selv, da viser han ogsaa, at han er kraftig i Ord og myndig i Tale, at om han end ydmyger sig under Guds vældige Haand og glad taaler, at en Apostel er som en Skovisk i Verden, har han dog ikke glemt sig selv, at han er en Apostel, der tør træde frem, hævde sin Værdighed, den Lære, han forkynder, mod enhver Forskjellighed, der verdsligt hovmoder sig (2 Kor., 10, 5). Naar Jøde-Christnene meente at have et Fortrin, en Førstefødsels-Ret, der gjorde dem Gud velbehageligere og berettigede dem til at lægge den christelige Frihed i Ceremoniers Lænker, da dømmer Paulus denne Lyst til Trætte og forfængelig Ære, han som selv turde forlade sig paa Kjødet fremfor nogen Anden, født af Benjamins Stamme, Hebræer af Hebræere, en Pharisæer efter Loven, der endog havde gjort, hvad hine ikke havde, havde forfulgt den christne Menighed — men som dog agtede alt dette for Tant, og bitterligen angrede det Sidste. Naar Enkelte i Menigheden vilde forraske sig, som havde de allerede grebet det Fuldkomne, da stiller den gamle Strider, i Bevidsthed om hvo han er, sig hen hos dem paa Løbebanen, for at lade dem maale Afstanden fra Den, der dog ikke meente at have grebet det Fuldkomne, men kun at jage derefter. — Naar Menigheden opblæstes i Tryghed, som skulde den i al Magelighed vinde, hvad Apostlene, som priisgivne Mænd, maatte arbeide Dag og Nat for, uden at see anden Løn end være som Udskud i Verden og høste Menighedens Utaknemlighed, da raser han et Øieblik for at minde dem om, at han, der haver været henrevet i den tredie Himmel, med Frygt og Bæven arbeider paa sin Saligheds Sag. Kun i Kjerlighed handlede han saaledes, kun at han maatte vinde Menneskene ikke for sig men for Sandheden. Han ophidsede Ingen og i Alt, hvad der mødte ham i hans lange Liv, fandt han ingen Anledning til at vække usunde Lidenskaber hos de Troende. Selv da han stod i Lænker ligeoverfor en elendig Fyrste, vil hans Tale ikke vække Forbittrelse, han hidser ikke, han peger ikke paa sine Lænker for at dømme, han har glemt Lænkerne, og Verdens Uret mod

ham, glemt alt Dette over Sandheden, hvis Vidne han er, han gusser selv hiin elendige Fyrste, at han var, som han gusser det, saa forsonet, at han tilføier: kun uden disse Lænker.

Saaledes ogsaa i Forhold til de Hedninge-Christne. Paulus havde Styrke nok til at forhindre Læren i at omtumles for enhver Vind, men i Fremstillingen, i Tillempningen veed han at benytte enhver Luftning for at Sandhedens uforandrede Ord dog maatte havne i et eller andet Hjerte. Han er ikke hastet frem for at omstyrte Hedningernes Altere, han har ikke haanet deres Viisdom, ikke meent, at det var paa den Maade, man blev uforglemmelig ved sin Nidkjærhed. Han har benyttet Vers af deres Digtere, som vare paa Folkets Læber, at hans Lære ad denne Vei maatte naae til Hjertet; han er standset ved deres Alter for i den gaadefulde Indskrift, der var Hedenskabets høieste Sandhed, at indforklare sin Læres Sandhed. Men naar man vilde misforstaae denne kjerlige Selvfornægtelse, denne bekymrede Langmodighed, der elskede Menneskene og vilde deres Vel, naar en verdslig Viisdom vilde hjælpe ham til at mødes halvveis i Forklaringen, naar det yppige, tankeløse Liv i Stæderne vilde tage Christendommen forfængeligt, tage den som alt Andet, som det tog det Ene mellem det Andet, da var han atter sig selv tro, sin Lære, sin Myndighed, sit Ansvar for sildigste Tider. Han tingede ikke, han indgik ikke Forlig paa løse Ord, han hengav ikke Læren at forvanskes og vanarte i vidtløftig Omgængelse med hedensk Kløgt, han afbrød Overveielsens lange Slægtregistre, der vilde hjælpe ham Sandheden paa nogen anden Maade ind i Verden end den, paa hvilken den var indkommen, paa hvilken han selv havde modtaget den. Han vaklede ikke; han bekjendte, at den Lære, han forkyndte, var Jøder en Forargelse og Hedninger en Daarskab. Om den halve Verden havde reist Spotten mod ham, den anden lille Halvdeel taget Forargelse, han havde Intet forandret, ikke en Tøddel, om han saa skulde have taget Læren med sig i Graven og ikke vundet en Eneste. Han hidser Ingen, han søger intet Beviis for Lærens Sandhed i at den er Jøder en Forargelse og Grækere en Daarskab; men han veed, at Læren er

Sandhed. Dette er ham Hovedsagen; han veed, at det Andet maa komme over denne Prædikens Daarlighed, da Jøderne æske Tegn, og Grækerne søge Viisdom (1 Kor. 1, 22). Han attraaer ikke selvplageriskt denne skadefro Sikkerhed for Lærens Sandhed, at den bestandig forarger Nogen, eller vækker Nogens Spot, som var dette hans Ærinde i Verden og som havde han først da fuldkommet det. O! ogsaa Løgn og Daarskab kan vække Forargelse og Spot. Han veed Læren er Sandhed, og om al Verden vil antage den, det overbeviser ham ikke mere, om det end er hans Hjertes og hans Bønners Begjæring; om det Modsatte skeer, det afkræfter ikke hans Overbeviisning, afmatter ikke hans Begeistring, udslukker ikke hans Aand.

Især i den Menighed, der var stiftet i Corinth, maatte Paulus stride saaledes. I denne blomstrende Handelsstad, der ved sin Skibsfart og sin Beliggenhed vedligeholdt en levende Forbindelse mellem Østen og Vesten, strømmede en talrig Masse Mennesker sammen fra alle Kanter; forskjellige i Sprog, i Dannelse frembragte de blandede med Indvaanerne ved Berøringer og Modsætninger nye og nye Forskjelligheder. Ogsaa i Menigheden søgte denne Forskjellighed at gjøre sig gjældende i Secter og Partier, og fornemlig søgte en hedensk Viisdom at trænge sig frem som Sandhedens Læremester. I sin første Skrivelse til denne Menighed, hvoraf vor oplæste Text er tagen, kæmper Paulus kraftigen herimod, og søger ingen mindelig Overeenskomst med den Viisdom, med hvilken han intet Fællesskab havde eller vilde have. Vi have hørt hans Ord oplæse. Nidkjær paa hvad ham var overantvordet vil han ikke, at Sandhedens Lære skal dyrke fremmede Guder eller betle om prægtige Ords Bistand; han bekjender, at om han end talte Viisdom blandt de Fuldkomne, da talte han dog ikke denne Verdens Viisdom, ikke denne Verdens Øversters, hvilke skulle beskæmmes, men forkyndte den hemmelighedsfulde Viisdom, der var skjult fra Verdens Begyndelse, skjult for Verdens Øversters Øine, da de korsfæstede Herlighedens Herre.

Dersom Paulus havde levet i vore Dage! Ja! hans Omsorg for Menneskene vilde vel have ladet ham udfinde mangt et

Middel, der er skjult for os, men mon han, naar fornødent gjordes, havde forandret det bestemte, ubeskikkelige Ord, der bryder Freden; mon Den, der var bleven samtidig med ham og kjendte det Tidligere, ikke blot skulde have tabt Læren, men ogsaa Paulus? Visseligen ikke. Men hvad følger nu heraf for Den, der skal tale i Menigheden? Skal han maaskee føre Dig, m. T., ud af det hellige Huus, ud paa Gader og Stræder, eller dog blive i Forgaarden, for at tinge og kjøbslaae med den verdslige Viisdom; ikke for Din Skyld, thi hvad skulde dette gavne Dig, dersom den dog ikke var sand; ikke for Sandhedens Skyld, thi den begjærer blot at forkyndes puurt og reent; men for Forfængelighedens Skyld, at den Talende maa vise sig herlig i Verdens Øine. Paa den anden Side skal han her paa det helligede Sted, hvor Du jo veed, at denne Viisdom er en Hemmelighed, der var en Hemmelighed, der blev forkyndt som en Hemmelighed og altsaa vedbliver at være aabenbar i Hemmeligheden, skal han her søge at tale Apostelen hans stærke Ord efter Munden, og saaledes daarligen støie og larme, beskæmme Apostelen og sig selv. Priset være den Mand, der veed at stride for Sandheden, den Mand, som ikke vadsker sine Hænder og lader Sandheden forsfæste, priset den Mand, der i den virkelige Fare i 40 Aar holdt ved Dag og Nat, i Hunger og Nøgenhed, uden vist Sted paa Jorden, forsagende Alt, overskjeldt, forfulgt, bespottet, forbandet; men den Mand var jo en Daare, der vilde stride paa samme Maade medens hans Fare var en ganske anden, ei den ikke at efterkomme sit Apostelkald, men den ei at frelse sig selv. Lad Apostelen beholde det stridende stærke Ord, der trænger igjennem til at befæste Adskillelsen; men hvis vi ville eftersige ham det, var det da ikke, som naar et Barn iører sig den Vældiges Rustning for at lege Krigsmand, skulde Modstanderen ikke snart opdage, at det var et Barn, der skjulte sig deri; skulde saaledes Modstanderen ikke snart opdage, at det var en svag Sjel og en afmægtig Tanke *), der husede i det vældige Ord! Skulde det

*) [I Marginen] en spæd Stemme

ikke være til Skade, som det vissselig var til Gavn, at Paulus begyndte, hvad han hurtigen skulde fuldkomme, begyndte en Strid, i hvilken ingen Forfærdelse skulde forvisse ham om, at han dog ikke tilstrækkeligen havde beraadført sig med Kjød og Blod, ikke ret var bleven færdig med sig selv, da han allerede vilde være færdig med Alt, for at begynde Kampen med den ganske Verden.

Lader os derfor heller anvende Ordet mod os selv, og Enhver især tale med sig selv om, hvad han hører, ikke hvilket Forhold til Verden Læren indtager, men hvilket hans Forhold er til hiin hemmelighedsfulde Viisdom. Thi dette var jo dog det Sørgeligste af Alt, om hvad der var Jøder en Forargelse, Grækere en Daarskab, Paulus en Guds-Kraft til Salighed, om det var bleven ham en tom Lyd paa hans Læbe, en larmende Tale i hans Mund om, at den er Jøder en Forargelse og Græker en Daarskab! Var det ikke ligesaa sørgeligt som hvis han vidste om hiin Gudfrygtighedens Hemmelighed, hvad Paulus et andetsteds siger: at Gud var aabenbaret i Kjødet, retfærdiggjort i Aand, seet af Engle, prædiket blandt Hedninger, troet i Verden — vidste, at den var troet i Verden, men ikke vidste, om han selv havde troet den.

Saa skal Talen da blive for Dig, m. T., og handle om:

Dit Forhold til den hemmelighedsfulde Viisdom.

Denne hemmelighedsfulde Viisdom forkynder, hvad intet Øie har seet. Saae Du det da, m. T., eller var Dit Forhold ikke Dens, der saae det, om han end forargedes; ikke Dens, der saae det, om han end spottede, men Dens, der slet ikke saae det, eller saae det som alt Andet i Verden, hvad der hverken frister Forargelsen eller Spotten? Da var Du jo, skjøndt seende, dog som Den, der ikke seer. Skulde dette være det rette Forhold, at det Vidunderlige var blevet saa naturligt, at der intet Øieblik var, da Forargelsen listede sig om Din Sjel, da Spotten hemmeligen lagde Raad op mod Dig, for at forstyrre Beskuelsen. Selv en Apostel var ikke langtfra at

forarges, men desto nidkjærere Apostel blev han, forbi Forargelsen maatte tjene ham til Gode, da han elskede Gud. *) Der nævnes tvende Afveie: i Forargelsen og Spotten, forbi det Vidunderlige, naar det ikke bliver Frelsende, enten frister et Menneske til i trodsig Feighed at tabe sig selv og forarges, eller til i feig Trods at hævde sig selv ved Spotten. Thi dersom han æsker Tegnet, men det Vidunderlige ikke i menneskelig Dristighed er Tegnet, men i guddommelig Nedladelse, da forarges han, som Petrus gjorde det; og hvis han søger Viisdom, da spotter han, som jo Sara lo, da Forjættelsen forkyndtes.

Saae Du det da, m. T., eller siger Du blot: salige de Øine som saae det, og selv dette: hvorledes siger Du det? Den Herlighed, om hvilken vi tale, var jo ikke lystelig for det jordiske Øie, da den var Jøder en Forargelse og Græker en Daarskab. Det Øie, der saae den, var altsaa ikke det jordiske Øie, men Troens Øie, der skuede tillidsfuldt gjennem Forfærdelsen for at see, hvad det jordiske Øie ikke opdagede, hvis den Seende var uvidende om, hvad der var at see, som Disciplene jo ikke saae det, da de gik til Emaus, og Marie Magdalene ikke saae det, da hun stod ved Graven; for at see, hvad der ængstede det jordiske Øie, naar den Seende vidste, hvad han skulde see. Nu er det vel saaledes, at Troens Øie altid er saligt, naar det seer Troens Gjenstand, men naar Du priser det saligt, da taler Du jo ikke om at see, hvad der vel kan være herligt at have seet, hvad Lykken, hvad Omstændighederne forunde det ene Menneske og nægte det andet Leilighed til. Naar Du priser det Menneske lykkeligt, der saae, hvad det jordiske Øie lyster at see, og Du gjør det uden Misundelse, men velvilligt glæder Dig med den Lykkelige, da prise vi Dig, at Du ikke blev utaalmodig i at begjere, ikke misundelig ved at savne, og saaledes indeholder Din Glæde over den Lykkelige Din egen Berømmelse. Hvis Du derimod priser Troens Øie saligt, at

*) [Her var oprindelig indskudt men senere med Blyant overstreget:] Lader os ikke gjøre det Vidunderlige altfor naturligt; maaskee er da det, hvorom vi tale, ikke mere det Vidunderlige, og det vi sige, idet vi mene at sige [her standser Sætningen.]

det saae Troens Gjenstand, saa maae Du enten listelig misforstaae Dig selv og Din Tale, som var der Tale om noget Udvortes, eller Du maa i samme Øieblik føle en hemmelig Bebreidelse, at Du taler, som var det Dig nægtet, i den beleilige Time at see, hvad den Troende i hiin fjerne Tid saae; en hemmelig Bebreidelse, at Du misbruger et Ord, der nærmest *) om de forbigangne Tider før Tidens Fylde kom, hvilke begjerede at see, hvad den Troende saae, men hvad den Troende ikke skal aflade at see, hvis han selv vil. Du maa, naar Du er oprigtig, føle en Misfornøielse med Dig selv, at Du bruger hiint Ord som et Skjul for Vantroen, som vilde Du til nogen anden Tid i Verden have seet, hvad kun Troen seer, som vilde Du, hvis Lunkenhed kun er stærk i misforstaaet Lovprisning, have undgaaet Forargelsen og Spotten, dersom hiin Herlighed, om hvilken vi tale, havde paanødet sig Dig, saa Du maatte see.

Saae Du det da, m. T., og hvorved? Var det ved Hjælp af hiin skjønne Kraft i Sjelen, der trøster og glæder det Barnlige i os, hiin skjønne Kraft, der fremkalder Længselens forønskede Skikkelse, Erindringens elskede Billede, det mere end Forbigangnes skuffende Nærværelse, men ogsaa ængster med Frygtens og Ahnelsens Skrækkebilleder? Meget formaaer visseligen denne Kraft, men hvad den frembringer, er dog Dit eget Værk, om det end som frembragt atter virker ved den Kraft, Du gav det. Og hvad denne Kraft frembringer, maa jo dog paa en eller anden Maade det jordiske Øie have seet, men Troens Gjenstand kan ikke sees af det jordiske Øie; altsaa heller ei vise sig i Indbildningens Billeder. Var det ogsaa at ønske, at Troens Gjenstand var en saadan Skikkelse, der, hvad Du jo selv har erfaret, udebliver, naar Du meest behøver den; thi naar Trygheden og Stilheden og Lyksaligheden, i hvilken Billedet bliver til, forsvinder, naar Kampen og Striden begynder, da viser der sig Intet, uden hvad Angest og Forfærdelse fremmaner. Og selv om en saadan Skikkelse viste

*) [Et Ord er her glemt.]

sig, den kan dog ikke berolige Striden, thi alt hvad Indbildningen danner, er en Eenhed uden Sammensætning. Dersom Du saaledes vilde forestille Dig en Konge, men han var ikke klædt i Purpur, — thi [da] skal Indbildningen kunne hjælpe Dig, om Du end aldrig saae en Konge, — men klædt som en ringe Mand; dersom Du vilde forestille Dig ham, ikke i Palladset, — thi [da] skal Indbildningen hjælpe Dig, om Du end aldrig saae dets Herlighed, — men hos den Ringe og Foragtede i Folket, og der var ingen Hytte saa ringe, at han jo kunde gaae ligesom opreist derind, og der boede i Hytten ingen saa Elendig, at han jo ogsaa for ham vilde, at han var Kongen: vilde Du da kunne forestille Dig dette? Eller vilde ikke Indbildningen her fortvivle? Om Du end havde læst nøiagtigen, hvad der er fortalt og opbevaret skriftligt, vilde Du dog ikke forgjeves søge at forestille Dig den Herlighed, der var Jøder en Forargelse, thi selv om Kongen havde villet besøge den Ringe, hvilket ikke kunde forstyrre, saa havde han dog forvandlet den Ringes Hytte til et Pallads; den Herlighed, der var Grækere en Daarskab, thi hvis hiin ædle Konge kun derved var bleven ukjendelig, at han bar den ringe Klædning, og den menneskelige Skikkelse ikke allerede som saadan havde været et Skjul, selv om han var iført Purpur, eller hvis den ringe Klædning havde været et Udmærkelsestegn, der paa en anden Maade udmærkede ham mere end al jordisk Pragt, ja da havde vel en Græker ikke villet spotte.

Men dersom Du nu saae denne Herlighed, om hvilken vi tale, saa fatter jeg jo, hvorledes Du saae den, at Du saae den troende. Troen selv er ligesom Troens Gjenstand, Jøder en Forargelse, fordi de begjere den beviist ved Tegnet, medens det Vidunderlige selv vil være Troens Gjenstand; Græker en Daarskab, fordi de søge Viisdom, medens Troen selv er en Hemmelighed og kun en aabenbar Daarskab.

Denne hemmelighedsfulde Viisdom forkynder, hvad intet Øre har hørt. Har Du da hørt det, m. T., og hvorledes? Var Forkyndelsen maaskee ikke hemmelighedsfuld, fordi det Ord,

om hvilket vi tale, engang hviskket paa de afsides Steder, nu forkyndtes fra Tagene? Ligger det Hemmelighedsfulde deri? Naar et Menneske betroer et andet et hemmelighedsfuldt Ord, og dette da, ved den Andens Uforsigtighed eller ved hans Ondskab kommer ud i Verden, da er det jo aabenbart, og det var en Daarlighed, om hine tvende Mennesker vilde mene, at de endnu havde en Hemmelighed. Men den hemmelighedsfulde Viisdom er jo kun for Den, der har Øren at høre med, thi kun han hører.

Hørte Du det da, m. T., eller var Du ikke som Den, der forargedes, men dog hørte det, ikke som Den, der spottede, men dog hørte det; men derimod Den, der hørende ikke hørte, hørte et Veir, der foer hen, hvilket ligesaa lidet fristede Forargelsen som Spotten. Saa hørte jo dog Den bedre efter, der forargedes; og Den, som spottede, glemte ikke saa hurtigen. Thi den Første blev jo i et Forhold til det Hørte, i en uvillig Hengivelse, som han ikke kunde løsrive sig fra; og den Sidste maatte jo bestandigen ved Spotten værge sig mod Det, han kun saaledes formaaede at holde borte. Saa hvis Du Intet fornam til Forargelsen, om det saa først var i det Øieblik, da Du, frelst i ubetinget Hengivelse, opdagede, hvor nært den havde ligget; Intet fornam til Spotten, om det saa først var i det Øieblik, da Du i salig Fortabelse samtykkede i Hemmeligheden — da var det jo tvivlsomt, ikke blot om Du var i det rette Forhold til hiint Ord, men om Du var i noget Forhold til det.

Hørte Du det da, m. T., eller er det Dig blot som om Du hørte det, lytter Du derefter og siger: salige de Øren, der hørte det —? Ja lykkeligt det Øre, som hørte, hvad det jordiske Øre ønsker; men om alt Dette tale vi jo ikke. Det Du begjærer at høre, det har Du jo hørt, det er hørt atter og atter, det høres i ethvert Øieblik paa mange Steder, og Du skal ikke sige, hvo stiger op i Himlen at hente os det ned. Men saa var det da ikke Hørelsen selv, Du prisede, men maaskee Den, Du priste salig, der havde Øren at høre med, og de hørte; thi for at høre fordres der jo altid et Øre, men Den, som haver

Øren at høre med, han haver et indre Øre. Ja lykkelig Den, hvis Øre oplodes til at fatte Troens inderste Samklang, og hvis Du priser Den lykkelig, hvem det blev givet, da ville vi atter prise Dig, at Du ikke smaaligen ønskede, at Alle skulde savne, hvad Du savnede. Men derom er det jo ikke, vi tale. Ordet var ikke et prægtigt Ord, saaledes som det kildrer det jordiske Øre, hvorledes kunde det da blive Jøder en Forargelse og Grækere en Daarskab? Det var ikke en opflammende Tale, gløbende i Ild; thi det Skjønne fattede jo dog Grækeren fremfor Nogen, og Begeistringens Frighed opildnede jo Jøden. Saa var det da ikke det jordiske Øre, der hørte, men Troens Øre, der gjennem Forargelsens og Spottens Anfægtelser hørte efter til at høre Troens Ord. Ja saligt det Øre, som hørte det. Men hvorledes kan Du dog prise det saligt, fordi det hørte, hvad ingen Tid og intet Rum forhindrer Nogen at høre, der haver fornummet Forkyndelsen.

Hørte Du det da, m. T., og hvorledes fastholdt Du det; thi Den, som blot hører Lyden, han hører kun sandseligt, og selv hvis det var en menneskelig Tale, han vilde høre, da hørte han den egentlig ikke, dersom han ikke hørte Andet, og selv om han hørte anderledes, men Intet hørte, saasnart den Anden aflod at tale, da hørte han dog egentligen ikke. Fastholdt Du da Ordet ved hiin redelige Kraft i Sjelen, der Intet lægger til og Intet tager fra, men nøiagtigen og usvigeligt gjengiver Dig, hvad Du har betroet den. Kunde Du ønske at betroe Ordet til denne Kraft? Ja vel er den redelig, men naar Striden begynder og Din Sjel bliver urolig, da fornam Du vel, at Du tyede til Hukommelsen, fordi den selv leed med under Forvirringen. Og Hukommelsen tilhører Dig jo ikke ganske, den er i fremmed Tjeneste, afhængig af hvad der ikke staaer i Din Magt; thi Tiden sløver den, og fralister den lidt efter lidt det Betroede, indtil hiin sidste Time kommer, i hvilken Du meest behøvede Ordet, om hvilket vi tale. Formaaede ogsaa Hukommelsen at bevare, hvad Du ønskede bevaret af den? Vel er nemlig Ordet et forbigangent, sagt for mange Aarhundreder siden, og dette mægter jo hiin

Evne at fastholde det Forbigangne, som det var, bringe det frem igjen tydeligt og nærværende som en Erindring, uden at udelade Noget, men ogsaa uden at glemme, at det er noget Forbigangent. Er dette glemt, da er jo det Betroede forandret, som hvis Een tydeligen huskede en Begivenhed, men glemte, at det var mange Aar siden den skete. Men hiint Ord, om hvilket vi tale, er jo ligesaa meget et nærværende som et forbigangent; thi ellers var det ikke usandt, at prise de Øren salige, der engang for mange Aarhundreder siden hørte det, fremfor det troende Øre, som hørte det igaar.

Men dersom Du ikke hørte Ordet saaledes som det ikke lader sig høre, saa vide vi jo, hvorledes Du hørte det, at Du hørte det med Troens Øre. Thi Troen er ligesom Ordet Jøder en Forargelse, da de æske Tegn, der bebudede det Tilkommende, men det Tilkommende er netop det Nærværende; og Græker en Daarskab, da de søge Viisdom, men det Nærværende netop er det Forbigangne, der dog er nærværende uden at være en Gjentagelse.

Denne hemmelighedsfulde Viisdom forkynder, hvad der ikke opkom i noget Menneskes Hjerte.

Var det da i Dit Hjerte, m. T. som det, der ikke var opkommet derinde, eller var det der saaledes, at det ikke fristede til Forargelse og ikke til Spot og aldrig havde gjort det?

Hvo fattede dog det menneskelige Hjerte! Selv Den, der fornam det tydeligst i sit eget Bryst, selv Den, der forstod opmærksomst at belure og iagttage enhver dets Rørelse og enhver Tilskyndelse derinde, selv han vilde vel ende som han begyndte: Intet er saa ubegribeligt som det menneskelige Hjerte. Og hvis Nogen vilde spørge ham, hvad det da var, der kunde opkomme i et Menneskes Hjerte, da vilde han vel studse over Spørgsmaalet, og intet andet Svar vide end at bede om Betænkningstid, indtil Tiden var forbi, og han dog ikke havde svaret. Men formaaer intet Menneske at fremsætte, ja er det vel aldrig faldet noget Menneske ind at ville fremsætte Alt, hvad der kan opkomme i et Menneskes Hjerte, hvo veed da, om hiin Viisdom ikke skulde være opkommen i noget Menneskes

Hjerte, om der ikke skulde være eller have været en eensom Mand i en Afkrog af Verden, om der ikke skulde være eller have været en Mand i Stadens Larm, i hvis Hjerte den opkom. M. T., vi tale jo ikke saaledes for at overbevise al Verden, vi tale jo kun om Dit Forhold til den hemmelighedsfulde Viisdom, og dersom en Anden vilde mene, at man burde vente med Afgjørelsen af dette Spørgsmaal, indtil man fik udgransket og afhørt enhver Tanke, der var opkommet i noget Menneskes Hjerte, da er dette jo ikke Dit Forhold.

Var da hiin hemmelighedsfulde Viisdom i Dit Hjerte, eller siger Du blot: saligt det Hjerte som bevarede den. Dette gjør Du jo ikke, da Du jo selv veed, at Midlet, hvorved den bevares, er det samme som det, hvorved den annammes, og Midlet det samme for ethvert Menneske, og anvendeligt for ethvert Menneske, der vil det.

Var da hiin hemmelighedsfulde Viisdom i Dit Hjerte, var den i Dit Hjerte uden at være opkommen der men dog saaledes, at Du Intet havde fornummet af det menneskelige Hjertes lidende Modstand i Forargelsen, eller handlende Modstand i Spotten, da var det jo tvivlsomt, om det virkelig var den Viisdom, om hvilken vi tale. Var det maaskee en Hovmodighed af Dig, at Du ligesom for at hædre den, sagde: sandeligen noget Saadant er aldrig opkommen i mit Hjerte, men dette kun var et dristigt og begeistret Udtryk om hvad Du skyldte en Anden; medens der dog Intet var til Hinder for, at det ogsaa kunde være opkommet i Dit Hjerte, om det end var vist, at det ikke var Tilfældet, om det end var priseligt, at Du ikke utaknemligen vilde tillyve Dig Noget. Selv om en saadan Viisdom ikke var opkommen i Dit Hjerte, den var jo dog saaledes kommen derind, at det var umuligen den kunde møde eller kunde have mødt Forargelsens eller Spottens Misforstand. Men denne Umulighed beviser jo netop, at en saadan Viisdom ikke er den, om hvilken vi tale. Thi Forargelsens og Spottens Mulighed beviser vel ikke Viisdommen, men Umuligheden, at den dog i dybere Forstand er opkommet i Dit Hjerte, om den end tilfældigen er indkommen deri ved en Anden. Saa var det

da maaskee høimodigen, om et Menneske vilde sige det om en anden Viisdom, men i Forhold til den, om hvilken vi tale, hvor blev her Høimodets Overflod, eller hvor blev Beundigelsen til at tale store Ord. Thi hvis Du frelst hviler i hiin Viisdom, da havde jo Forargelsens og Spottens Mulighed netop udtømt den menneskelige Høimodighed saaledes, at den Intet, slet Intet havde at beraabe sig paa, men kun ydmygt at modtage hvad der blev en Guds-Kraft til Salighed.

Var da hiin hemmelighedsfulde Viisdom i Dit Hjerte, m. T., som den der ikke var opkommen i Dit Hjerte, men blev den Dig maaskee efterhaanden saa naturlig, at det var, som var den opkommet i Dit Hjerte? O! dersom et Menneske gjemte et Ord i sin Sjæl, der engang havde frelst ham i Livets Nød! Maaskee var Ordet simpelt og eenfoldigt, maaskee blev det ham tydeligt ved at grunde derover, maaskee kunde han klart, indlysende med al Sprogets Magt forklare det for Alle, men Eet kunde han ikke, han kunde ikke forklare, hvorledes det opkom i ham, netop i Nødens Stund; han kunde udvikle al dets senere Virkning for hans Liv, men han kunde ikke forklare, hvorledes, netop da Nøden var størst, Hjælpen havde været ham nærmest i dette Ord; mon han, om han end blev gammel og bedaget, mon han nogensinde vilde komme eller vilde ønske at være kommen dertil, at Ordet havde tabt hiin hemmelighedsfulde Magt for ham? Eller dersom et Menneske havde en hemmelig Ven, og det var saare skjønt at høre ham aflægge Vidnesbyrdet om, hvorledes denne Ven havde hjulpet i et langt Liv mange Gange og paa mange Maader, men dette kunde han ikke forklare, hvorledes hiin Ven havde fundet ham, da han selv forgjeves søgte i den vide Verden, mon han da nogensinde vilde komme, eller ønske at være kommen dertil, at hans hemmelighedsfulde Forhold havde tabt sin Vidunderlighed? Eller dersom der var et barmhjertigt Menneske, hvem Du engang havde skyldt Alt, og Ingen kunde uden dyb Bevægelse høre Dig fortælle om, hvorledes Eftergivelsen ikke blot havde været Din Frelse, men Din Velfærds Ophav og Udspring, men Du kunde ikke forklare hvorledes, — og hver Gang Du tænkte derpaa, paa

Din Gjeld, da sagde Du endnu bestandig som den første Gang, det er en Umulighed, om det end er vist, — mon Du da nogensinde vilde komme dertil, eller ønske at være kommen dertil, at hiin vidunderlige Afgjørelse var bleven Dig mindre vidunderlig, mon Du vilde forstaae, eller ønske at kunne forstaae Den, der vilde hjælpe Dig til Forklaringen, at Du aldrig havde været saa meget skyldigt, at Din Gjeld var en Tilsyneladelse, da dens Begreb var hævet derved, at alle Mennesker saaledes vare skyldige, at Din Taksigelse var en Skuffelse? Og saaledes med hiin hemmelighedsfulde Viisdom, selv om den forklarede et Menneske Alt, oplod hans Øie til at skue, aabnede hans Mund til at udtale, udvidede hans Hjerte til at fatte det Dybe, mon den dog nogensinde vilde blive et Menneske anderledens aabenbar end i Hemmeligheden. Derimod vilde han vel forvanske og fordærve sig Alt ved at ville glemme, ved løgnagtigen at ville besvige Oprindelsens Vidunderlighed. Og hver Gang han vilde arbeide sig tilbage til hiin Oprindelse i hans Sjel, da vilde han atter see Forargelsen og Spotten staaende ved den trange Indgang, hvilken er Troens.

Men var da hiin hemmelighedsfulde Viisdom i Dit Hjerte som den, der ikke var opkommen derinde, saa fatte vi jo, hvorledes den var der, at den var ved Troen i Dit Hjerte. Thi Troen er ligesom den Jøder en Forargelse, fordi den ikke vil sætte Splid i Dit Væsen, men forlige Dig med Dig selv; og Græker en Daarskab, fordi den vil forlige Dig med Dig selv, men ikke ved Dig selv.

* * *

M. T.! Denne Tale har ikke vandret vide om i Verden for at søge Strid, den har Ingen villet beseire, ja end ikke villet værne om Nogen, som var der Kamp udenfor, den er bleven hos Dig, har ikke meent at ville forklare Dig Noget, men hemmelighedsfuldt har den villet tale med Dig om Dit Forhold til hiin hemmelighedsfulde Viisdom. O! at Intet maatte forstyrre Dig dette, ikke Liv, ikke Død, ikke det Nærværende, ikke det Tilkommende, ikke nogen anden Skabning, — ikke denne

Tale, der om den Intet haver gavnet, dog har bestræbt sig for, hvad der jo er det Første og det Sidste, at lade Dig have, som Skriften siger, Troen for Dig selv for Gud (Rom. 14, 22).

[Den 5. Marts 1844 udkom:

„To opbyggelige Taler" af S. K.

Den 8. Juni 1844:

„Tre opbyggelige Taler" af S. K.

Den 13. Juni 1844:

„Philosophiske Smuler eller En Smule Philosophi."
Af Johannes Climacus. Udgivet af S. K.

Og endelig den 17. Juni 1844:

„Begrebet Angst. En simpel psychologisk-paapegende Overveielse i Retning af det dogmatiske Begreb om Arvesynden, af Vigilius Haufniensis.

Et Oktavhefte indeholder:]

Vocalisationer
til
Om Begrebet Angst.

Loquere ut videam te.

Exempler til Generations-Forholdets Følge.
Høgne (i de nordiske Fortællinger af Rafn).
Robert le diable (Schwab: Geschichten und Sagen).
Merlin (Fr. Schlegel: Sämmtl. W.).
Drikfældige Forældres Hang forplantet i Barnet.
Hang til Tyveri.
Unaturlige Laster.
Tungsindighed.
Vanvid som indtræder i en vis Alder.
Enkelte Figurer i Shakspeare.
Cenci af P. B. Schelling.

Her bruges det Anlæg, som findes i Nr. 5 af de oprindelige Hefter om Angst samt i Journalen p. 62*).

Det offentlige Fruentimmer, der uden at være forført besluttede sig som Møe til at være offentligt Fruentimmer, fordi hendes Søster var det. Hun hed Frels (Politiassistent Gøtsche).

---

*) [Jfr. „Af S. K.s Efterl. P. 1833—1843", S. 430:] Exempel paa Dialektik i Retning af Skyld og Uskyld.

Et Forhold mellem Fader og Søn, hvor Sønnen skjult opdager Alt bagved, og dog ikke tør vide det. Faderen er en anseelig Mand, gudfrygtig og streng; kun en enkelt Gang, i beruset Tilstand, lader han nogle Ord falde, som lade det Forfærdeligste ahne. Anderledes faaer Sønnen det ikke at vide, og tør aldrig spørge Faderen eller noget Menneske.

[Polemik mod Heiberg.]

[Den 17. Juni 1844 udkom:

„Forord.
Morskabslæsning for enkelte Stænder efter Tid og Leilighed af „Nicolaus Notabene."

Bogen sigtede stærkt paa Heibergs Nytaarsgave „Urania, Aarbog for 1844", der foruden en „Stjerne-Calender for 1844" tillige indeholdt en Artikel af H. om „Det astronomiske Aar" og i denne sidste en Række Udtalelser, ganske særlig knyttede til det af S. K. i 1843 pseudonymt udgivne Skrift: „Gjentagelsen. Et Forsøg i den experimenterende Psychologi af Constantin Constantius."*)

Førend „Forord" forelaa i den Skikkelse, hvori det blev trykt, havde S. K. tænkt paa at ramme Heiberg under en anden Form (jfr. forøvrigt ogsaa „Begrebet Angst", 2. Udg., Noten S. 10-12). Mellem hans Papirer fandtes nemlig endel Artikler i et Omslag med følgende Udskrift:]

Polemica m. H. t. Heibergs „Gjentagelse" i Nytaarsgaven.

NB. Da jeg har skrevet hiin lille Bog, „for at Kjættere ikke skulde kunne forstaae den", saa vilde det være at falde ud af Charakteren at oplyse Nogetsomhelst nærmere. Heibergs hele Passiar er desuden en reen Trivialitet. Jeg bør ikke spilde min Tid og lade mig neddrage i de ephemere Sphærer. Polemik skal Folk faae nok af i mine Bøger; ingen Polemik, der kunde beskjæftige et gabende, nysgjerrigt, vellystigt Publicum.

[Af disse Artikler synes følgende Udkast idetmindste for nogle Partiers Vedkommende at være en sidste Redaktion; Skriften er undertiden meget utydelig, enkelte Steder i sine stærke Forkortninger endog næsten ulæselig.]

*) [S. K. har i sit Exemplar af „Gjentagelsen" rettet en Trykfeil S. 80, L. 9 f. o.: „legede" til „levede".]

Et lille Indlæg
af
Constantin Constantius,
Forfatteren af „Gjentagelsen".*)

Da jeg selv har udgivet en lille Bog, i hvilken Troen paa Gjentagelsen statueres, saa maatte jeg jo, ja saa maatte jeg være stjernegal, om jeg ikke med Glæde modtog et betydningsfuldt Beviis, naar dette tilbydes paa en for mig smigrende Maade. Thi skulde ikke endog en mindre Troende vindes for Troen paa Gjentagelsen ved at see, hvorledes hvad en obscur Person i en underordnet Sphære har sagt i en tarvelig, ja næsten fattig paaklædt Bog, vandt ved at gjentages af den navnkundige Prof. Heiberg i en særdeles elegant og nitid Nytaarsgave, hvor det ophævedes i den høieste Sphære; thi Stjernehimlen er jo dog det Høieste, derom ere Alle enige, kun Arv og Jesper Ridefoged antage, at Krystalhimlen er endnu høiere. Og hvorledes skulde jeg ikke føle mig smigret ved at see mine ringe Tanker funkle som Stjerner paa Professorens Himmel! Ja jeg tilstaaer det, da jeg saae mine Tanker trykte med disse nydelige Bogstaver i den hele fornemme Omgivelse med Fryndser og Falblade, da vovede jeg ikke strax at løfte Øiet op til dem, jeg kunde eiheller strax gjenkjende dem; og da jeg havde gjenkjendt dem, blev jeg rørt, som fattige Forældre blive det, naar de gjensee deres Børn, der ved at have artet sig vel eller ved Lykken ere blevne til noget Stort i Verden; men jeg blev ogsaa tvivlsom, som fattige Forældre blive det, om de tør tillade sig den gamle Fortrolighed mod Børnene.

---

*) [Et tidligere Udkast har følgende Titel:]

Sendebrev
til
Hr. Professor Heiberg, R. af D.,
fra
Constantin Constantius.

[Det begynder derpaa med direkte Tiltale:] Høistærede Hr. Professor! [osv. som ovenfor.]

Dog ogsaa i en dybere Forstand viser Gjentagelsens Betydning sig ved denne Leilighed, idet hvad jeg dunklere og noget vildfarende har sagt, ved Hr. Professorens Berigtigelse forklares fra Klarhed til Klarhed; idet hvad der, sagt af mig, allerede paa en Maade er „meget smukt og træffende", dog først i Sandhed bliver „meget smukt og træffende" ved den Berigtigelse det finder i Professorens Udvikling — jeg veed ikke mere træffende at betegne, hvor smukt det Hele er.

I en Artikel, Stjernehimlen, med hvilken Hr. Professoren har ziret sin zirlige Nytaarsgave, findes i Anledning af Gjentagelsen den omtalte Berigtigelse af hvad jeg har sagt om Gjentagelsen. Artiklen selv er af større Omfang; dog vedkommer heldigviis kun den mindre Deel mig, og denne mindre Deel kan jeg heldigviis forstaae nogenlunde, og tør heldigviis tiltroe mig nogenlunde Evne til at tale et Ord med derom.

Heldigviis, siger jeg; thi jeg vilde gjøre en ynkelig Figur, hvis jeg paa nogen Maade skulde indlade mig med den første Deel, de 60 pagina Tabeller. I denne Henseende behøver jeg ikke yderligere at overbevises, jeg er eftertrykkeligt nok allerede bleven det. Da jeg nemlig havde kjøbt den Nytaarsgave, som den beundrende Forlægger har anseet for at være Guld værd, og udtrykt ved at lade den forgylde, og nu aabnede den i den Tanke, at den var til at læse, kom jeg i min Bladen ikke længere end til p. 30 i Tabellerne, da jeg besvimede, idet saavel de idelig gjentagne Syn af en uendelig Mængde Tal som Forestillingen om Prof. Heibergs uhyre Lærdom aldeles overvældede mig og berøvede mig Bevidstheden. Tal har jeg aldrig forstaaet mig synderlig paa, og forsaavidt der kan være Tale om en Smule Forstaaen i denne Henseende, rækker den ikke meget høit — og saa meget indseer jeg nok, hvad ogsaa min Barbeer, der blev tilkaldt i Anledning af Besvimelsen, meente, at dette her ikke var regula detri.

Heldigviis, siger jeg; thi hvad den sidste Deel af Afhandlingen angaaer, da er den vel mere tilgjængelig, men forudsætter dog blot for at forstaaes, end sige for at besvares, en saa mangfoldig astronomisk Viden og en saadan praktisk Færdighed i Be-

2*

handlingen af en Kikkert, at en Studerende som jeg, der kun har haudillaudabilis i Astronomi til anden Examen, og formodentlig forbi han er en Kjøbenhavner har undladt, hvad Folk fra Landet sjelden forsømme, at gaae op paa runde Taarn for at see igjennem en Kikkert, let indseer, at han, hvis han skulde indlade sig med denne Deel af Afhandlingen, atter vilde gjøre en ynkelig Figur. Læse den kan jeg vel, gjøre mig Umage for nogenlunde at forstaae den, men aldrig vorde sikker paa at have forstaaet den, end sige, at jeg skulde være dumdristig til at vove at have en Mening derom. Heldigviis behøver jeg ogsaa kun at være Læser, hvad jeg pro virili har bestræbt mig for. Som jeg i en ældre Tid, da jeg troede mig istand til at kunne forstaae Prof. Heibergs Præstationer, gjorde mig en Glæde af efter Anstrengelsen, i hvilken jeg erhvervede Forstaaelsen, at udhvile mig i Beundringens festlige Stemning, saaledes er min Beundring i Forhold til hans seneste Præstationer ikke mindre men en anden, en uforklaret, sværmerisk, hvilken jeg formodentlig deler med Flere i min Samtid, der ligesom jeg med spændt Forventning imødesee Resultatet, om de end som jeg beskedent til Mænd af Faget overlade Dommen om, hvorvidt Hr. Professorens senere astronomiske, astrologiske, chiromantiske, nekromantiske, talismaniske, chronologiske, horoskopiske, metoskopiske Studier ville blive til Gavn for Videnskaben og Menneskeheden; Dommen om, hvorvidt Professoren i alle disse Kunster og Videnskaber skulde være istand til at helbrede Tidens Tungsind; Dommen om, hvorvidt det skulde lykkes Professoren, efter at have fundet den Menighed, han søgte, nu ogsaa at vende dens Blik opad mod det Himmelske, idet han, ligesom hiin, Menighederne ikke ubekjendte himmelske Justitsraad, foregaaer Menigheden med et godt Exempel.*)

---

*) [Paa dette Sted har et andet, vistnok tidligere Udkast følgende Udvikling, der tildels findes paany gjennemarbejdet i det S. 31 ff. Meddelte:]

Men jeg gaaer over til Sagen, til den Berigtigelse, der er bleven mit Udsagn til Deel i Deres Afhandling. For at Alt kan blive

tydeligt og utvivlsomt, vil jeg først fremsætte Deres Udvikling af Gjentagelsen, saaledes som denne er forklaret med Hensyn til Naturen og „tilstrækkelig antydet med Hensyn til Aanden“ (p. 98, L. 1), saaledes som denne er i sig selv og med det Hensyn, den tager til min, og derpaa vil jeg fremsætte min Udvikling, saaledes som den ligger trykt i min lille Bog.

[Jeg] beder Læseren tilgive Vidtløftigheden.

A. Deres Udvikling.

Gjentagelsen hører hjemme i Naturphænomenernes Verden, og det er en Vildfarelse at overføre den i Aandens Verden; „jeg har fornemlig havt Naturens Kategori for Øie, og maaskee uden at vide det udstrakt Begrebets Gyldighed udenfor dets rette Grændser.“ *)

I Naturphænomenernes Verden hører Gjentagelsen hjemme og forkynder sig der som Lov, hvilken Betragtning er den ideelle Betragtning af Gjentagelsen. Spørges der nærmere, i hvilket Forhold den endelige Aand nu træder og kan træde til denne Gjentagelse, da er jo Forklaringen heraf det egentlige Hovedindhold af Deres Afhandling. Saavidt jeg har forstaaet Dem, løber den ud paa at aabne Menneskenes Øine og Sands for Gjentagelsen i Naturphænomenerne, at gjøre deres Hjerte følsomt og sympathetisk derfor. Enhver Fortjeneste i denne Henseende tilhører udelukkende Dem; jeg har i min lille Bog ikke sagt et Ord desangaaende, og der er vist Ingen, der bedre end jeg under Dem denne Fortjeneste af Menneskeheden heel og ubeskaaren. Forsaavidt mit Øie og mit Hjerte ogsaa eengang skulde oplades for saadanne himmelske Betragtninger, min Sjel i Sandhed fatte denne skjønne Sværmen i Naturens Skjød og oppe paa Himlen, da vil jeg ikke tvivle om, at denne Afhandling har først vakt alt Dette hos mig.

I Aandens Rige derimod er Gjentagelsen ikke. Der „skulle vi see den Udvikling, som Gjentagelsen fører med sig, og som paa en Maade ophæver Gjentagelsen som saadan.“ **) Medens der ingen saadan Udvikling findes i Naturen ***), gaaer derimod i Aandens Rige enhver ny Generation ud over den foregaaende, og benytter dens Resultater til virkelig nye Begyndelser, det vil sige til saadanne, som føre til noget virkeligt Nyt.“

Fra Naturens Rige gaaer man over til Aandens Rige. Dette er aldeles i sin Orden. Men betyder Aandens Rige da ikke Andet end den verdenshistoriske Proces, hvorom det især i vor Tid er temmeligt wohlfeilt at forklare, hvad jo enhver sølle Stymper, der ryger af Piben til Attestats, veed at fortælle, at den ene Generation

*) Cfr. p. 97 og 98. **) p. 97 s. ***) p. 94 m.

gaaer ud over den anden og begynder, hvor den anden slap?*) Gives der ikke en aandelig Existents, hvilken er Individernes? Skulde Gjentagelsen ikke ogsaa her blive et Problem, dog vel at mærke ikke et saadant, at Gjentagelsen ikke er udenfor Individet i Naturordenen og Individet forholder sig contemplerende, væsentligt ubekymret om, hvad han dog ikke væsentligt har med at gribe ind i, og i det Høieste følsom for at fordrive Tiden? Skulde det ikke være af Vigtighed netop at oplyse dette, naar man hjælper en Forfatter, der forsøger sig i den experimenterende Psychologi?

See herom findes særdeles Lidet i Deres tilstrækkelige Antydning af Gjentagelsens Betydning i Aandens Rige, og det Lidet, der findes, er særdeles langt fra at være tilstrækkeligt, hvis man ønsker en Forklaring og ikke et Udsagn af Dem, Hr. Professor.

Her er egentlig Punktet, hvor Vanskeligheden ligger, og hvorfra Misforstaaelsen hidrører. Deres Betragtning er altid storartet, enten er det Himlen eller Verdenshistorien. Lad nu Individet have lært af Dem, hvorledes han skal betragte Himlen, hvilket ingenlunde er Frihedens Sag, men enten Føleri eller Vilkaarlighed. Ære den, som Ære bør, men foruden Himlens og Verdenshistoriens, saa er der endnu en Historie, som man kalder Individets Historie. Den synes ikke at bekymre Dem stort. Dersom dette ikke tilstrækkeligen fremgik af det Lidet om end noget Uklare, De siger derom, saa vilde det klarligen indlyse af hele Deres Hovedbetragtning i Afhandlingen. Tiden, siger De, er tungsindig, den er fødende, — deri kan De intet Øieblik tvivle om, at jeg giver Dem Ret, da De veed, at jeg har skrevet andre Bøger end denne lille Gjentagelse og [navnlig] sigter mig for at have skreven Enten — Eller, hvis anden Deel netop udviklede dette. Hvad den skal føde, siger De fremdeles, veed man ikke; nu gjælder det om at fordrive Tiden — og som De mener fordrives den ypperligt med Astronomi. Lad nu Tiden være Tiden, lad den ved Hjælp af Astronomi endog fordrive Fosteret, det maa Tiden om. Men Individerne? Har man intet Andet at byde dem end Astronomien, saa lader man jo netop Individerne renoncere paa alle Frihedens Opgaver.

Saasnart derimod man betragter Individerne efter deres Frihed, hvilket vel er i sin Orden, naar man forkynder sig som Psycholog, der har religieuse Kategorier i Baghaanden, saa snart man, som Psychologen gjør, vender sit Sind bort fra alt dette Storartede og høit Lydende: Himlen og Verdenshistorien, til det Mindre, til den umaadelige og velsignede Gjenstand for sin Bekymring, til Individerne, hvilken Betydning faaer saa Gjentagelsen i Aandens Rige;

*) p. 95 f.

thi ethvert Individ er dog ogsaa blot som saadant bestemmet som Aand og hans Aand har en Historie.

Her kommer Problemet igjen og Spørgsmaalet bliver, hvilken Betydning Gjentagelsen her faaer. Spørgsmaalet er da nærmere om Frihedens Forhold til Aandens Phænomener, i Context med hvilke Individet lever, idet hans Historie gaaer frem i Continuitet med sit eget Foregaaende og med den ham omgivende lille Verden. Her bliver Spørgsmaalet om Gjentagelsen indenfor hans Livs Grændser, om Gjentagelsen i hans Liv. At overskue hele Verdenshistorien og da sige: enhver ny Generation begynder hvor den gamle slap, er stort, er grandiost forbausende; at tænke over det, hvorom jeg taler, er ringe og ubetydeligt. Derfor forundrer det ikke, at Hr. Professoren har overseet det. Her vil Problemet atter og atter komme igjen, forsaavidt det samme Individ i sin Historie kommer flere Gange til at begynde, eller atter idet Spørgsmaalet bliver, om ethvert Individ [formaaer?] det, eller om han er tabt ved sin første Begyndelse, eller om Det, der er tabt ved en første Begynden, ikke er at indhente. Individet forholder sig ikke her contemplerende til Gjentagelsen, thi de Phænomener, i hvilke den forekommer, ere Aands-Phænomener, men han forholder sig i Frihed til dem, og derfor bliver Spørgsmaalet et andet, et i mine Tanker langt vanskeligere, men ogsaa langt betydningsfuldere. Dog er det kun dette, hvorom jeg har talet i min lille Bog, som let følger af, at jeg var Psycholog.

Dette Spørgsmaal om Gjentagelsens Forhold for Individualiteten bestemt som fri Aand, findes neppe engang antydet i Deres „tilstrækkelige" Antydning. Naar De taler om Individualiteten, opfatter De den bestandig enten blot contemplerende eller æsthetisk tvetydig. At Gjentagelsen er til, staaer bestandig fast, og det der beskjæftiger Dem er at forhjælpe Individet til at afvinde Gjentagelsen en festlig Side. Frihedens første Problem derimod: er Gjentagelsen til, berøres slet ikke. Og dog er det derom jeg væsentlig har talet, og derfor at min Bog blev nævnt Gjentagelsen. At der, fraseet dette, ogsaa, naar Individet opfattes æsthetisk tvetydigt, kan blive Anledning til at sige Eet og Andet, Dit og Dat om Gjentagelsen, følger af sig selv; men naar man har overseet dette, saa afstedkommer man, selv naar man siger noget Godt, kun Forvirring.

Misforstaaelsen, som De har tilveiebragt, viser sig allerbedst ved at betragte de „gyldne Ord af Goethe", som De*) har citeret, men som ved at citeres paa den Maade maaskee blev Guld, man lod Friheden omkomme i. For at indskærpe den skjønne Sympathi med Naturen, anfører De Goethes Ord. Citatet er temmelig langt.

*) [p. 104-106.]

Først handler det virkelig om Sympathien med Naturen, hvor Gjentagelsen er, og i Individet noget Uvedkommende i Retning af Frihed, og hvor det da gjelder, hvis man vil have med den Ting at gjøre, at udvikle Sympathien. Men Citatet vedbliver. Og see, Citatet taler nu pludselig om noget ganske Andet. Og paa sit Høieste udsiger Citatet, at ligesom der er en Gjentagelse i Naturen, saaledes „ængster det den følende Yngling, den uafstandselige Gjenkomst af vore Feil; thi hvor sildigt lære vi at indsee, at idet vi uddanne vore Dyder, cultivere vi vore Feil" (p. 106).

Gjentagelsen er altsaa i Naturens Phænomener, og den er i Aandens Phænomener, og paa sidste Sted betyder Gjentagelsen Gjentagelsen af vore Feil og af vore Dyder, det Ene med det Andet. Men Gjentagelsen er, og Spørgsmaalet er blot, hvorledes Individet veed at afvinde denne Gjentagelse en følsom Side.

En saadan Betragtning betragter dog vel neppe Individet efter sin Frihed, og dog er det ligefra det Citat, at De udvikler Gjentagelsens Dialektik, som De finder i hine gyldne Ord, efter at De dog først har mindet om, at Goethe selv forklarer hiin Mangel paa Sympathi med Naturen og hiin Hypochondri af Læsning af engelske Forfattere. Man seer da let, at det Hypochondriske laae i, at hiin følende Yngling ængstedes, fordi hans Feil gjentoges; havde han blot været indviet i Gjentagelsens Dialektik og fattet, at i Aandens Verden er Gjentagelsen aldeles i samme Forstand som i Naturen, at Godt og Ondt gjentager sig ligesom Dag og Nat, og at Individets høieste Opgave er at sympathisere med disse Afvexlinger og blive følsom — saa var han ikke bleven hypochonder.

Gjentagelsen er altsaa saavel i Naturens Phænomener som i Aandens, Individet er ikke bestemmet som Aand efter sin Frihed, men æsthetisk tvetydigt bestemmet i Forhold til Gjentagelse, endelig bestemmet i Forhold til sin Gjenstand, hvilken den ikke har at forandre. Gjentagelsen i Naturen lader Individet vel være at forandre, og Gjentagelsen i Aandens Phænomener skal jo behandles aldeles paa samme Maade, altsaa kommer Alt, som De aldeles nøiagtigt bestemmer det, an paa [Sætningen ufuldendt]. I Aandens Verden ligger da Gjentagelsens Betydning i Det, som Gjentagelsen fører med sig, eller hvad han selv gjør den til.*) Dette at Godt og Ondt gjentager sig, skal man behandle paa samme Maade, som at Stjernernes Løb gjentager sig. Gjentagelsen er, der blev egentlig ingen Forskjel mellem dens Betydning i den individuelle Aand-Existents og dens Tilstedeværelse i Naturen for den contemplerende endelige Aand. Dette seer man ogsaa tydeligt deraf, at der

*) p. 101 ö og 102 ö: „Det Tillokkende ved Gjentagelsen er da ikke den selv, men hvad Mennesket gjør den til."

umiddelbart efter de ovenfor citerede Ord følger denne Passus: Det Samme gjelder om vor Betragtning af Naturen og fornemlig af det naturlige og astronomiske Aar (p. 102). Naturen taler altid Gjentagelsens Universalsprog: „Hvad Naturen skjænker os er ikke Andet end Gjentagelse; det beroer paa os selv, hvorledes vi ville forarbeide denne, for at den idelig kan være os et Nyt." Her gjelder det alt saa om den individuelle Opfindsomhed i Stemning. Paa samme Maade gjelder den individuelle Aands Forhold til Gjentagelsen af Aands-Phænomenerne, jo mere Afvexling jo bedre. Gjentagelsen er der nu engang, det gjelder blot om, at man snart bliver sentimental, snart vittig, snart skjelmsk, snart bevæget, snart letsindig, snart tungsindig o. s. v. Men at ville ophæve Gjentagelsen er der slet ikke Tale om.

Kun etsteds kommer en anden Betragtning temmelig eventyrligt frem i den hele Forbindelse. Det læres (p. 110), at det der skal lære os at see Aarets Gjentagelser i Afvexlingens Lys fornemlig er „den Overlegenhed, hvorved vor selvbevidste frie Villie gjør hine eensartede Epocher til Milepæle paa vor aandelige Udviklings Vei. Her gjelder i høiere Forstand Valgsproget: nulla dies sine linea." Dersom dette skal forstaaes alvorligere og ikke opløse sig i en vis Leflen, som det Følgende tyder paa: „aldrig skulde nogen Dag henrinde, uden at have meddeelt et eller andet, om end nok saa ringe, Udbytte enten fra Kunstens eller fra Videnskabens eller den selskabelige Omgangs eller den indre Udviklings Kreds" (p. 110)*), saa tænker jeg Individet faaer nok at gjøre med denne sin selvbevidste frie Villies Udvikling og kun liden Tid at spilde paa sympathetiske Følelser for Naturen. I samme Øieblik som dette gaaer op for et Individ, i samme Øieblik bliver hele Deres Forslag om intermediært at bruge Astronomien, overflødigt, thi i samme Øieblik har han med-[det?] nok at gjøre. Men i samme Øieblik kommer netop Problemet frem, der hvor det beskjæftiger mig. Naar der er Tale om en selvbevidst fri Villies aandelige Udvikling, da kan Gjentagelsen ikke saaledes staae taaget hen, da bliver der Spørgsmaal om at ophæve den Gjentagelse, hvor det Onde kommer igjen, og sætte den Gjentagelse, hvor det Gode kommer igjen, da er Problemet ikke at forholde sig til Gjentagelsen, men

*) Dersom De ikke her i strængeste Forstand ved Individets Udvikling har forstaaet en fortsat Produceren, men en Udvikling, i hvilken Individet bliver i sig selv, saa møder den Vanskelighed, at han fra sin indre Udviklings Kreds, i samme Forstand som fra Kunsten, Videnskaben, den selskabelige Omgangs Kreds skal meddele sig selv Noget, medens Tilegnelsen jo netop er hans indre Udvikling, — og dersom det i strængeste Forstand skal forstaaes som en fortsat Produceren (med Pen og Blæk), saa skjønnes ikke den dybe Betydning, hiint Valgsprog nulla dies sine linea her faaer ved at „tages i høiere Forstand".

Spørgsmaalet, om den lader sig frembringe saaledes som dette er i den selvbevidste frie Aands Udviklings Interesse.

Herom søger jeg imidlertid forgjeves en nærmere Udvikling.

I Deres hele Betragtning bliver da det Urokkede, at Gjentagelsen bestandig er. Dette er det Afgjorte.

I Naturens Sphære er Gjentagelsen. Det gjelder nu om, at den endelige Aand contemplerende hengiver sig i Sympathien med dens sig gjentagende Bevægelse. Denne Overveielse beskjæftiger Dem hovedsageligen i hele Afhandlingen. Hvad De derom har sagt i Kraft af Deres astronomiske Viden, kan jeg ikke bedømme; derimod tillader jeg mig fra et almindeligt Synspunkt at have en Mening om hvad De i Almindelighed har sagt. De indskærper det sympathetiske Forhold til Naturen, og forsaavidt jeg har forstaaet, maa dette være bestemt som et sentimentalt. Dette er i mine Tanker en Eensidighed. Kun i Frihedens Forhold til Frihedens Opgaver er der Alvor, overalt ellers, hvor Aanden forholder sig til sit Andet saaledes, at dette Andet ikke er Friheden, er den comiske Betragtning altid ligesaa berettiget, netop ligesaa berettiget som den sentimentale. Den i hvem Frihedens Lidenskab er vaagnet, bekymrer sig i Almindelighed meget lidet om Naturen, han sætter den i Indifferents. Derfor var det, hvad jeg allerede har bemærket, saa besynderligt, i en Afhandling, der netop vil anprise Naturbetragtningens velgjørende Indflydelse paa Sindet, at see den vistnok temmelig isolerede Bemærkning om den selvbevidste frie Villie, der har saa travlt paa sin Udviklings Vei, at Valgsproget: nulla dies sine linea her gjelder i høiere Forstand. Derfor var det saa besynderligt at see denne vistnok isolerede Yttring i en Afhandling, der ikke [....?] Tiden, og kun er betænkt paa at fordrive Tiden, eller paa Midler til at helbrede dens næsten til Vanvid grændsende Tungsind.

I Aands-Phænomenerne er da Gjentagelsen. Den kun æsthetisk tvetydigt bestaaende Individualitet har som Opgave at komme ud af det med den, finde sig i den og bringe noget Nyt ud af den. I denne Retning findes der adskillige Yttringer af mig i min lille Bog (hvorledes det nærmere er at forstaae, skal jeg saa forklare). Saasnart Sagen opfattes saaledes, er Klogskaben den eneste Herskende, der saa godt som muligt [søger?] at hjælpe mindre Erfarne, taler pro und contra i den Sag. Som et Exempel paa en saadan Klogskabens Lære vil jeg anføre, hvad De siger om, at jeg ikke skulde være reist til Berlin, thi „at mange Behageligheder gjøre et langt svagere Indtryk den anden Gang end den første er almindelig anerkjendt i den Talemaade, at naar man engang har været paa et Sted, skal man ikke komme der igjen" (p. 101). Erfaringen kan her lige-

saa godt sige det Modsatte. I Almindelighed er det ogsaa kun Zigeunere og omvandrende Liniedandsere eller Røvere der sige, hvad jo ogsaa Zigeunernes Anfører i Pretiosa siger: naar man engang har været etsteds, skal man ikke komme der igjen, fordi Folk formodentlig anden Gang vilde passe bedre paa deres Penge og Eiendomme, eller fordi der anden Gang maaskee slet Intet vilde være at hole. Paa den Maade har De Ret, Hr. Professor. Derimod siges det ellers almindeligt, at den anden Gang at komme til et Sted netop er behageligere end den første, fordi den Nyhedens Modstand, der den første Gang ofte forstyrrer Nydelsen og først succesivt overvindes, strax fra Begyndelsen af den anden Gang er saa godt som overvundet. Desuden, dersom det Tillokkende ved Gjentagelsen er ikke den selv, „men hvad Mennesket gjør den til", saa behøves der da ikke stor Skarpsindighed til at indsee, at den, der reiser for at forvisses om Gjentagelse, allerede har forvandlet den til et Andet. Saaledes kan man blive ved at dialektisere. Jeg gjør det blot her for at vise, at hvad der hos mig netop er Spøg, fordi jeg havde et langt dybere Problem in mente, det behandles hos Dem ganske alvorligt. — De vedbliver nu: „Derimod kan Gjentagelsen af en Bogs Læsning, af et Kunstværks Nydelse forhøie og paa en Maade overtræffe det første Indtryk, fordi man herved fordyber sig mere i Gjenstanden og tilegner sig den inderligere" (p. 101). Naa, en saadan stor Stad som Berlin kan vel ogsaa sammenlignes med og staae ved Siden af en Bog og et Kunstværk, især da jo endog en Theaternydelse skal gjentages. Forsaavidt kunde der være ligesaa godt Tale om en forøget Nydelse ved Gjentagelsen, og hvis man fandt den, behøvede man i Betragtning af Byens Størrelse og en Bylivs-Mangfoldighed ikke at fristes til at troe, at det havde sin Grund i, at man den første Gang læste eller saae uopmærksomt. Saaledes kan man atter her blive ved at dialektisere. Dette er det Morsomme ved Gjentagelsen, hvilket man aldrig bør opfatte alvorligt, som jeg i min lille Bog heller ikke har gjort det, medens for Dem Alt i Gjentagelsens Betragtning er lige alvorligt.

Den gjentagne Læsning af en Bog eller Nydelsen af et Kunstværk kan slet ikke ansees som en prægnant Gjentagelse, den er endnu hjemfalden til den dialektiske Tvetydighed, til Spøgen i Gjentagelsen, hvilken jeg netop har været opmærksom paa, fordi jeg er opmærksom paa Alvoren. Der gives kun een prægnant Gjentagelse, det er Individualitetens egen Gjentagelse i en ny Potens. Denne Gjentagelse nævnes slet ikke hos Dem, og det uagtet den sensu eminentiori er Gjentagelsen og Frihedens dybeste Interesse. Kun to Gange udsiges Gjentagelsen at være til, begge Gange af det unge Menneske, som jeg har gjort til Gjenstand for min Behandling. Da han fortæller,

hvorledes Job fik Alt dobbelt, udbryder han: „Dette kalder man en Gjentagelse.“ *) Det andet Sted er, da han selv ved Styrelsens Hjælp er udfriet af sin ulykkelige Kjerligheds Forvikling, da udbryder han: „Er det da ikke en Gjentagelse, fik jeg ikke Alt dobbelt? Fik jeg ikke mig selv igjen, netop saaledes, at jeg dobbelt maatte føle Betydningen deraf“ (p. 142). I mit ledsagende Brev siger jeg, at det unge Menneske forklarer Gjentagelsen, sig selv betræffende, som anden Potens af hans Bevidsthed. Kun i den sidste Deel af min lille Bog, der antyder sig som en Deel ved at Ordet Gjentagelsen er overstrøet den igjen, kun der findes det egentlige Udsagn om Gjentagelsen (medens jeg selv under den første Deel med at fortvivle om Muligheden af en Gjentagelse). Af denne sidste Deel findes der hos Dem ikke et eneste Citat. Deres Citater naae ikke længere end til p. 40, hvor Intet udsiges om Gjentagelsen uden enten Spøg eller Desperation over dens Mulighed. Hvis det nu ikke var Dem, Hr. Professor, saa vilde jeg troe, at De ikke havde læst den sidste Deel af Bogen. Ved en saadan Antagelse var jeg rigtignok istand til at forklare Alt. Kun den der læser hele Bogen ud, kun han kan forstaae den, netop som den skal forstaaes, derimod kan den, læst i Brudstykker, bestandig nok forstaaes, men man forstaaer noget Andet ved den end jeg har forstaaet. Hænder dette nu en Mand som Prof. Heiberg, da er han velvillig nok til, i Betragtning af det Smukke i det enkelte Udsagn, at ville hjælpe Forfatteren ud af den Misforstaaelse, han selv har bragt ham i. Mere kan ingen Forfatter forlange. Det er sandt, og dog er jeg ubillig nok til at frabede mig Hjælpen og blot forlange, at man læser Bogen heelt ud. Dog tør jeg ikke troe, at De kunde læse min Bog saaledes. Og dog forklarer kun denne Hypothese Alt. Den forklarer mig, at De i Modsætning til min Reise til Berlin, som et Exempel paa en potenseret Gjentagelse kan anføre Læsningen af en Bog, da anden Deel af min lille Bog anfører det eneste prægnante Exempel, Gjentagelsen af Individualiteten. Det forklarer, at De ved min lille Bog kan udbryde i en saadan Passus som den: „Hvo kunde have Lyst til at gjentage sit Liv aldeles uforandret — ja selv Glæden eller Lykken vilde man ikke gjentage uforandret“ (p. 101), da min anden Deel siger: hvad er en Gjentagelse af jordisk Gods, der er ligegyldigt mod Aandens Bestemmelse, i Sammenligning med en saadan Gjentagelse (ɔ: Individualitetens Gjentagelse i anden Potens). **) Det forklarer mig, at De vil belære mig om det Mere, Gjentagelsen i Aandens Udvikling skal føre med sig, da min anden Deel har fundet et langt bestemtere Udtryk end i Alt, hvad De har sagt.

*) „Gjentagelsen“ p. 130. **) „Gjentagelsen“ p. 142.

Men lad os nu glemme anden Deel, og lade som Ingen af os havde læst den, og forsøge ved Deres Hjælp bedre at forstaae de Citater, der have fundet en Plads i Deres Nytaarsgave. Berigtigelsen er den, at hvad jeg har sagt skal høre hjemme i Forhold til Gjentagelsen i Naturen, og forstaaet saaledes skal det Udsagte være meget smukt og træffende. Det gaaer mig, som ovenfor bemærket, i Forhold til disse mine citerede Ord som fattige Forældre i Forhold til deres velfornemme Børn — jeg veed ikke, om jeg tør tillade mig den gamle Fortrolighed. I gamle Dage forstode vi hinanden, men nu er Ordene blevne saa fornemme, at jeg ikke kan forstaae dem. For dog ikke at trætte Læserne med at gjennemgaae Alt, vil jeg tage det [Første?], idet jeg minder om det Fatale i min Stilling, at skulle takke Prof. Heiberg for ydet Bistand, og paa den anden Side volde Læseren ny Besværlighed for at faae Mening i, hvad der engang maaskee ogsaa forekom ham at indeholde Mening. „Gjentagelsen er et afgjørende Udtryk for hvad Erindring var for Grækerne. Som da disse lærte, at al Erkjenden er en Erindring, saaledes vil den nye Philosophi lære, at hele Livet er en Gjentagelse."*) Man anvende nu under Hr. Prof. Heibergs Auspicier disse Ord paa Betragtningen af Gjentagelsen i Naturphænomenerne, og man see at finde Meningen. Hvad overhovedet det skulde betyde at gjøre den Forskjel mellem den antike og den moderne Verden i Betragtningen af Gjentagelsen i Naturphænomenerne? I den samme Deel af sin Afhandling anbefaler Prof. Heiberg jo netop Grækernes Betragtning af Gjentagelsen i Natur-Phænomenerne. Jeg har i den hele Bog intetsteds talt om Betragtning af Gjentagelsen i Natur-Phænomenerne. Jeg har talt om Gjentagelsen i Friheds-Problemerne. Meningen er nu den, at Friheden hos Grækerne ikke er sat som Frihed, derfor blev det første Udtryk Erindren; kun i Erindringen eiede den sit evige Liv, hvorimod den moderne Anskuelse netop [maa søge] at [udtrykke] Friheden fremad, og her ligger Gjentagelsen.

Som det er gaaet dette Citat, saaledes er det gaaet flere: ved at blive indkaldte af Litteraturens Rector, Prof. Heiberg, berigtigede et encomio publico ornati — ere de blevne meningsløse. Dog maa et Exempel være nok, jeg ønsker ikke hverken at tage Livet af Læseren eller aflive mig selv, hvad nok Følgen vilde blive ved at gjøre nogle enkelte Udsagn af mig, der for mig ere simple, naturlige og uden al Prætension, til Gjenstand for en vidtløftig Overveielse alene af den Grund, fordi det har behaget Prof. Heiberg at ville berigtige dem og ved sig at gjøre dem, saare naturligt, til noget Overordentligt. Hvis det lod sig tænke, at Citater kunde gaae paa egen

*) Cfr. „Gjentagelsen" p. 91 nederst.

Haand, og jeg nu havde nogen Mistanke om, at de, forførte og bedaarede af Verdens Lyst, havde gjort noget Forsøg paa at indsmigre sig hos Prof. Heiberg for at komme ind i hans forgyldte Nytaarsgave, saa vilde jeg betragte dem som forlorne Sønner. Men da jeg veed, at de ere uskyldige, saa tilgiver jeg dem, og beder ogsaa Læseren af min Bog at tilgive dem, hvor han ligesom jeg skulde træffe dem i deres Fornemhed, og nu ikke længere som fordum beskedne og fordringsløse men trods Fornemheden intetsigende.

Lad os nu see Resultatet af Prof. Heibergs Udvikling, Facitet. Man faaer at vide, at Gjentagelsen er i Naturen, at i Verdenshistorien er Gjentagelsen Udvikling; angaaende Gjentagelsens Betydning i den aandelige Friheds Verden faaer man Intet at vide, man faaer kun nogle løse Bemærkninger, og hvor vigtig denne Viden er i Hr. Professorens Øine faaer man at vide deraf, at han mener med denne Viden at have berigtiget mine Udsagn og forhjulpet mig til at sige noget meget Smukt og Sandt. Dette er Summa Summarum. Dersom Prof. Heiberg ikke havde skrevet det, saa vilde man naturligviis forudsætte om ham som om enhver Dannet, at han vidste dette og lidt mere til om Gjentagelsen, medens man nu fristes til at troe, at dette er hans Videns Maximum, det er ham af Vigtighed at indvie Læseverdenen i. — Da jeg tillod mig at udgive min lille Bog om Gjentagelsen, bar jeg mig lidt anderledens ad. Det var ikke min Sag at udgive en særdeles elegant og nitid Bog, bestemt for Børn og Juletræer og især tjenlig til en smagfuld Præsent. Jeg forudsatte altsaa den hele Viden, som Hr. Professoren foredrager og bruger endog til at berigtige mine Udsagn, hos enhver Læser. Paa samme Tid saae jeg, at Gjentagelsen i den individuelle Livs-Sphære havde en langt dybere Betydning. Denne Tanke bestemte mig til at skrive. Den øvrige Viden om og Reflexion over Gjentagelsen nedsatte jeg til en Spøg og undgik derved selv at blive latterlig i min Læsers Øine ved at ville for Alvor belære ham om, hvad Enhver veed. Hovedtanken skjulte jeg for at udelukke Kjætterne fra at forstaae Bogen i hiint Indbegrebs Spøg, og saaledes udgav jeg Bogen uden al Vigtighed og Prætension. Læserens Forhold tænkte jeg mig saaledes. Han vilde opdage Hovedtanken, og enten han nu fandt den rigtig eller gal, dog tilstaae, at ganske saaledes havde han ikke hidtil tænkt den, og altsaa finde det i sin Orden, at der skreves derom. Spøgen vilde han forstaae og more sig over, og han vilde forstaae Høfligheden, at jeg ikke i en belærende Tone tillod mig at skrive Trivialiteter, men ved at overgive det til Spøgen netop viste, at jeg forudsatte det som fuldelig bekjendt. —

* * *

Skriftet „Gjentagelsen" er ledsaget af et Brev til „Bogens virkelige Læser". Af dette Brev erfarer man, at jeg „ligesom Clemens Alexandrinus har bestræbt mig for at skrive saaledes at Kjætterne ikke kunne forstaae det." *)

Begrebet Gjentagelse har, naar det anvendes i den individuelle Friheds Sphære, en Historie, idet Friheden gjennemløber flere Stadier for at naae sig selv. a) Først er Friheden bestemmet som Lyst eller i Lysten. Hvad den nu frygter er Gjentagelsen, fordi det er den som havde Gjentagelsen en Troldoms Magt til at holde Friheden fangen, naar den først engang havde narret den i sin Magt. Men trods al Lystens Opfindsomhed viser Gjentagelsen sig. Friheden i Lysten fortvivler.

*) Anm. cfr. „Gjentagelsen" p. 147. — At en Forfatter kan beslutte sig til at skrive saaledes, kan vel synes snurrigt, men lader sig dog forklare. Medens Litteraturen i vor Tid viser, at der saa godt som Intet præsteres (undtagen hvad en ganske enkelt Mand leverer, der vel tilhører Danmark, forsaavidt han er dets Ære og Stolthed, men ved stundom endog at skrive i et fremmed Sprog gjør hvad han er berettiget til, anlægger en europæisk Maalestok for sin Virken), kan man næsten ikke høre Ørenlyd for Løfter, Trompetstød, Subscriptionsvrøvl, Skaaler, Bebudelser, Forsikkringer, Becomplimenteringer o. s. v. I denne fingerede Bevægelse gaaer Aaret hen. Ved Juul kommer der Røre i Litteraturen, idet flere særdeles elegante og nitide Nytaarsgaver bestemte for Børn og Juletræer og især tjenlige til en smagfuld Præsent jage omkaps med hinanden i Adresseavisen, for, efter at have gjort furore i 14 Dage, nu af en høflig Critik at anvises Plads i i en eller anden Exempelsamling som begeistrende Forskrifter for alle æsthetiske Skjønskrivere. Thi æsthetisk Skjønskrivt, det er Løsnet, og æsthetisk Skjønskrivt er en høist alvorlig Sag, og man uddanner sig i den ved at lade Ideen og Tanken fare. Under saadanne litteraire Forhold er det ikke uforklarligt, at en Forfatter ønsker at slippe for Opinionen, og lader en lille Bog, i rolig Bevidsthed om sig selv, gaae saa ubemærket ud som muligt og saa indesluttet i sig selv som muligt. I denne Henseende er den lange Trinitatis en meget god Aarstid, naar man ønsker sig fritaget for at hvirvles hen med i det litteraire Prakkerfolks Nytaarsjav, og naar man sorgløs og ubekymret renoncerer baade paa Kjøberes og Læseres Mængde, og uendeligt foretrækker dette for særdeles elegant og nitid udstyret i Papbind at skulle pralles Folk paa ved Nytaarstid.

I samme Øieblik viser Friheden sig i en høiere Form. — b) Friheden bestemmet som Klogskab. Friheden er endnu kun i et endeligt Forhold til sin Gjenstand, og er selv kun æsthetisk-tvetydigt bestemmet. Gjentagelsen antages at existere, men Frihedens Opgave i Klogskaben er bestandigt at afvinde Gjentagelsen en ny Side. Dette Stadium har, for at henvise til et nyere Skrift, i „Vexeldriften" (i „Enten — Eller") fundet sit Udtryk. „Vexeldriften" var et Moment i „Enten — Eller"; derfor viste denne Betragtning sig tillige i sin Uberettigethed. De Mennesker, der i Friheden ikke staae i noget høiere Forhold til Ideen, opsminke i Almindelighed dette Standpunkt til den høieste Viisdom. Da imidlertid Friheden bestemmet som Klogskab kun er endelig bestemmet, maa Gjentagelsen atter vise sig her, Gjentagelsen nemlig af det Kunststykke, ved hvilket Klogskaben vil bedaare Gjentagelsen og gjøre den til noget Andet. Klogskaben fortvivler. — c) Nu bryder Friheden frem i sin høieste Form, i hvilken den er bestemmet i Forhold til sig selv. Her er Alt vendt om, og lige Modsætningen til det første Standpunkt viser sig. Frihedens høieste Interesse er netop nu at tilveiebringe Gjentagelsen, og den frygter kun at Afvexlingen skulde have Magt til at forstyrre dens evige Væsen. Her viser Problemet sig: er Gjentagelsen mulig. Friheden selv er nu Gjentagelsen. Dersom det da skulde skee, at Friheden i Individualiteten forholdende sig til Omverdenen kunde blive saaledes, saa at sige, liggende i Udfaldet, at den ikke kan tage sig selv tilbage (gjentage sig), saa er Alt tabt. Det Friheden altsaa her frygter, er ikke Gjentagelsen, men Afvexlingen; det, den vil, er ikke Afvexlingen, men Gjentagelsen. Dersom nu denne Villen af Gjentagelsen er Stoicisme, da modsiger den sig selv, og ender derfor med at tilintetgjøre sig selv, for paa den Maade at hævde Gjentagelsen, hvilket er det Samme, som naar man kaster en Ting bort for at have gjemt den aldeles sikkert. Naar Stoicismen da er traadt tilside, da staaer endnu kun den religieuse Bevægelse tilbage som det sande Udtryk for Gjentagelsen,

og forkynder sig i sin Strid med den bekymrede Frihebs videnskabelige Veltalenhed.

Det under c. Udviklede var det, at jeg vilde fremsætte i „Gjentagelsen", dog ikke videnskabeligt, endnu mindre i den Forstand videnskabeligt, at enhver Tæller i vor philosophiske Bank kunde sige: 1. 2. 3. Psychologisk og æsthetisk vilde jeg skildre og anskueliggjøre, i græsk Forstand vilde jeg lade Begrebet blive til i Individualitet og Situation, arbeidende sig frem gjennem allehaande Misforstaaelser. Disse Misforstaaelser maatte dog for at faae Lov at komme med, legitimere sig enten som vittige, eller som piquante Situationer, eller som nuancerede i Stemning, eller som ironiske Snurrigheder. Dette meente jeg at skylde Læseren og mig selv, at frelse min Sjel fra alvorligt og med Degne-Vigtighed at docere, hvad der maatte forudsættes Enhver bekjendt. Gjentagelsen c. gækkes derfor bestandigt af Gjentagelsen a. og b. Som det stundom gaaer i Livet, at en Øltapper f. Ex. kan paafaldende ligne Kongen eller en anden verdenshistorisk Person, og man nu idet man seer Øltapperen skuffes, og da smiler over Skuffelsen, saaledes skuffes man i Forhold til Gjentagelsen c. af Gjentagelsen a. og b. Som naar man paa Gaden hører en uendelig lille Deel af en eensom Fløitespillers Foredrag, og næsten i samme Nu Vognenes Raslen og Larmen af Færdselen endog gjør det nødvendigt for Amagerkonen at skrige høit, hvis Madammen, der staaer hos, skal høre Prisen paa hendes Grønkaal, og det nu atter et lille Øieblik bliver stille, og man igjen hører Fløitespilleren, saaledes høres bestandig i første Deel Gjentagelsen c. afbrudt af Livets Larm. Som naar et Menneske, der veed at skjule en dybere Betragtning af Livet i et eenfoldigt Ord, sidder i Dagligstuen samtalende med de Forskjellige, der alle bruge det samme Ord, og han nu seer paa den unge Piges Læber hvad det er hun egentlig vil sige med dette Ord, og da siger det for hende og til hendes Glæde, uagtet hun veed det er en Misforstaaelse og seer bag den erfarne Mands Øre, hvad han mener, og lader det komme frem, uagtet hun veed det er en Misforstaaelse, og nu leilighedsviis blander eet Ord med ind

hentet fra hans egen dybe Betragtning, saaledes udvikler Gjentagelsen c. sig i første Deel gjennem Dagligstuens Passiar. Selv ifører jeg mig Stoicismen for at staae lidt høiere end a. og b., og for at kunne in abstracto antyde, hvad der dog ikke lader sig realisere in abstracto, lægger imidlertid maieutisk Alt tilrette for det unge Menneske, der egentlig skal opdage, hvad der viser sig bestemt i anden Deel, Gjentagelsen c. Som det unge Menneske selv er en Undtagelse*) i Livet, saaledes er Gjentagelsen c. det ogsaa, der ligesom han kjæmper sig frem gjennem Misforstaaelser. Det unge Menneskes Problem er, om Gjentagelsen er mulig. Dette har jeg imidlertid forud parodieret ham ved at foretage en Reise til Berlin, for at see, om Gjentagelsen er mulig. Confusionen ligger i, at det inderligste Problem om Gjentagelsens Mulighed udtrykkes paa en udvortes Maade, som skulde Gjentagelsen, hvis den var mulig, være at finde udenfor Individet, da den jo [meget] mere [maa være] at finde i Individet, hvisaarsag det unge Menneske ogsaa gjør lige det Modsatte, forholder sig aldeles rolig. Reisens Følge bliver da, at jeg fortvivler om Muligheden og træder nu til Side for det unge Menneske, der ved sin religieuse Oprindelighed skal opdage Gjentagelsen. Successivt opdager nu han, opdragen af Tilværelsen, Gjentagelsen. I sin Nød forekommer Job ham at have oplevet Gjentagelsen, da han fik Alt dobbelt. Dog det der egentlig tiltaler ham hos Job, er at Job havde Ret. Derom dreier nu Alt sig. Skjebnen har spillet ham det Puds, at lade ham blive skyldig. Forholder dette sig saaledes, da kan han ikke mere tage sig selv tilbage igjen. Hans Væsen er bleven adsplittet, og Spørgsmaalet er da ikke om Gjentagelsen af noget Udvortes, men om hans Friheds Gjentagelse. „Han er glad, naar Tordenveiret blot kommer, selv om hans Dom blev, at ingen Gjentagelse er mulig**)." Tordenveiret skal nemlig give ham Ret, kun det forlanger han. Nu griber Forsynet hjælpende ind, frelser ham ud af hans Forvikling, og da

*) cfr. „Gjentagelsen" p. 151 og 52.
**) cfr. „Gjentagelsen" p. 133.

udbryder han: „Er der da ikke en Gjentagelse? Fik jeg ikke Alt dobbelt? Fik jeg ikke mig selv igjen, netop saaledes, at jeg dobbelt maatte føle Betydningen deraf? Og hvad er Gjentagelsen af jordisk Gods, der er ligegyldigt mod Aandens Bestemmelse i Sammenligning med en saadan Gjentagelse“?*) I mit ledsagende Brev siger jeg: „Det unge Menneske forklarer Gjentagelsen som den anden Potens af hans Bevidsthed“ **).

Alt hvad der udsiges som Afgjørende om Gjentagelsen indeholdes i den sidste Deel af Bogen, der begynder p. 79 og for at vække Læserens Opmærksomhed atter har Overskriften: Gjentagelsen ***). Alt hvad der er sagt i det Foregaaende, er bestandig enten Spøg eller kun relativt sandt, hvilket tilstrækkelig er anskueliggjort derved, at jeg, der har sagt det, fortvivler om Muligheden og p. 92 siger: „en religiøs Bevægelse kan jeg ikke gjøre, det er min Natur imod. Derfor negter jeg dog ikke Realiteten deraf, eller at man kan lære saare meget af et ungt Menneske.“ Fremdeles hedder det i Brevet, „at jeg i Forhold til det unge Menneske er en forsvindende Person“ †); „enhver Bevægelse jeg har gjort var blot for at belyse ham“ ††); „han har fra Begyndelsen af været i gode Hænder, om jeg end ofte har maattet drille ham, for at han selv kan komme tilsyne.“ †††)

Naar man nu vil anskueliggjøre, at Gjentagelsen i Individualitetens Verden betyder noget Andet end i Naturens og en simpel Gjentagelse, veed jeg ikke, man kan gjøre det bestemtere. Naar man i sin Bestemmelse af Gjentagelsen bestemmer den saaledes, den er: transcendent, en religiøs Bevægelse, i Kraft af det Absurde, naar man er kommen til det Vidunderliges Grændse, Evigheden er den sande Gjentagelse, saa troer jeg, at jeg har udtrykt mig temmelig forstaaelig for Bogens virkelige Læser, hvem jeg vil bede, hvad jeg næsten vil bede Bogen om, at tilgive mig, forsaavidt jeg forvansker dens In-

---

*) „Gjentagelsen“ p. 142. **) cfr. „Gjentagelsen“ p. 153. ***) I det forklarende Brev siges derfor, „at Bogens Gang er invers.“ p. 149. †) cfr. p. 156. ††) cfr. p. 152. †††) cfr. p. 156.

dividualitet, ved at gjøre aabenbare, hvad den helst skjulte i sig selv og kun ønskede at betroe den virkelige Læser som Spøgens Betydning ved at gjøre den betydeligere i een og anden Uvedkommendes Øine, da den dog ønskede at henleve saa ubetydelig som mulig i Mængdens Øine, men ogsaa ved sin Ubetydelighed at frelses fra Berigtigelsens Vigtighed.

Lad os nu vende os til Prof. Heiberg og hans forgyldte Nytaarsgave, men lader os ikke glemme, at hans Citater ikke gaae længere end til c. p. 40, at han ikke med et eneste Ord omtaler det Øvrige. Naar nu engang min lille Bog er bleven ulykkelig nok til at blive saa betydelig, at den kan blive Gjenstand for en Berigtigelse, saa maa denne ramme Bogens sidste Deel, hvor Gjentagelsen først fremsættes, medens Alt tidligere kun er enten Spøg eller relative Udsagn, af hvilke nogle vel kunne være sande, men dog kun ere ganske in abstracto sande, og derfor maa i Forhold til Realisationen tilbagekaldes, hvilket er anskueliggjort ved min Fortvivlen. Men disse forskjellige Udsagn være nu hvad de være ville, intetsteds hverken i første eller sidste Deel er der Tale om Betragtningen af Gjentagelsen i Naturen, jeg har alene talt om Gjentagelsens Betydning for den individuelle frie Aand, hvilket jo ogsaa er ganske i sin Orden, naar man, hvad Titlen paa Bogen udsiger, forsøger sig i den experimenterende Psychologi.

*

[Det følgende Afsnit synes at være en selvstændig, altsaa ny og anden Udarbejdelse af det samme Thema.]

I Prof. Heibergs Fremstilling er Gjentagelsen bestandig.

Gjentagelsen er i Naturen og forkynder sig her som Lov, hvilken Betragtning er den ideellere Betragtning af Gjentagelsen. Spørges der nu nærmere, i hvilket Forhold den endelige Aand træder og kan træde til denne Gjentagelse, da er Udviklingen heraf Hovedindholdet i Professorens Afhandling. Saavidt jeg har forstaaet denne løber den ud paa at aabne Menneskets Øie og Sands for Gjentagelsen i Naturphænomenerne, at gjøre hans Hjerte følsomt derfor og sympathetisk dermed. Enhver Fortje-

neste i denne Henseende, den være nu, hvad jeg ikke fordrister mig til at have nogen Mening om, uberegnelig ved sin Størrelse eller ved sin Lidenhed, tilhører udelukkende Prof. Heiberg. I min lille Bog er der ikke sagt et Ord desangaaende, og der er vist Ingen, der redeligere og omhyggeligere end jeg kan bestræbe sig for at lade Hr. Professorens Fortjeneste af Menneskeheden blive heel og ubeskaaren. Skulde mit Øie og mit Hjerte ogsaa engang oplades til disse himmelske Betragtninger, o! da vil jeg ikke tvivle om, at denne Afhandling først har vakt hos mig, hvad der behøvede Tid inden det viste sig tydeligere. — Indtil dette Øieblik har jeg kun fattet saa meget, at kun i Frihedens Forhold til Frihedens Opgave er der Alvor, overalt ellers hvor Aanden forholder sig til Andet, saaledes, at det ikke er Friheden, er den comiske Betragtning altid ligesaa berettiget som den sentimentale, netop ligesaa berettiget. Derfor indeholder Intet en saa streng, men tillige saa sikker Critik over en Individualitetets Elasticitet, som naar man ved Iagttagelse udfinder eller paa anden Maade faaer at vide, til hvilket Phænomen han forholder sig alvorligt (cfr. Nytaarsgaven p. 97).

Gjentagelsen er i Aandens Rige. Her betyder den dog mere, da „vi skulle see den Udvikling, som Gjentagelsen fører med sig og som paa en Maade ophæver Gjentagelsen som saadan." Gjentagelsen er altsaa i Aandens Rige, men er Udvikling. Nu er vi ved Berigtigelsen. Dette skal jeg nemlig have overseet og hine Ord af Professoren, der vel ikke ere gyldne som Goethes, men som dog idetmindste findes i en forgyldt Bog, indeholde tillige Berigtigelsen. Kun et tankeløst Menneske kan have læst „Gjentagelsen" igjennem og ikke opdaget, at dette netop med Bestemthed er fremsat der, anskueliggjort og udtrykt. Dog for en Ordens Skyld har jeg allerede i det Foregaaende citeret et Par Steder, til hvilke jeg henviser Den, der skulde have glemt hvad der er noget mere end et Par enkelte Udsagn, „Gjentagelsens" hele definitive Stræben. I det forklarende Brev hedder det: „det unge Menneske forklarer det som den anden Potens af hans Bevidsthed." Dette turde dog vel være det bestemteste Udtryk for, at Gjentagelsen af mig er

opfattet som en Udvikling; thi Bevidsthedens anden Potens er jo ingen intetsigende Gjentagelse, men en Gjentagelse saaledes, at den ny har absolut Betydning i Forhold til det Foregaaende, er qvalitativt forskjelligt fra dette. Hvem mon nu Professoren har villet gavne med sin Berigtigelse? De Mange, der ikke have læst Bogen, kan den ikke interessere; de Faa, der have læst Bogen, behøve den ikke. Eller skulde det maaskee være mig Hr. Professoren vilde gavne. Professoren har da altsaa faaet den Mening, at jeg har gjort mig skyldig i den Bildfarelse, ikke at skjelne mellem Gjentagelsens Betydning i Naturen (om hvilken jeg slet ikke har talet) og dens Betydning i Aandens Rige (om hvilken jeg nok saa bestemt som han har sagt det Samme og anskueliggjort det). Naar nu Professor Heiberg har grebet en saadan Mening ud af Luften, saa bør det sig ham ikke at blive staaende ved at udtale den, men han maa gaae videre og forklare, hvorledes det er gaaet til, at det er skeet, som slet ikke er skeet. Det der skal forklares ligger ligesom visse Grevers Grevskab i Maanen, — hvad Under da, at Forklaringen tragter didhen, hvor Professorens Længsel er! Bildfarelsen forklarer Hr. Professoren deraf, at jeg i min Lovtale over Gjentagelsen*) egentlig har havt Naturens Kategorier for Øie, og at jeg har gjort dette „synes at indlyse deraf, at han netop har anvendt det (Gjentagelsens Begreb) paa et naturphilosophisk Begreb, nemlig Bevægelsen."**) Naar det nu staaer fast, hvad Hr. Professoren jo selv foredrager, at Gjentagelsen hører hjemme saa vel i Aandens som i Naturens Sphære, om den end i hiin betyder noget Andet end i denne, saa følger jo eo ipso deraf, at Bevægelsen ogsaa hører hjemme i Aandens Sphære. I vore Tider er man gaaet saavidt, at man endog har villet have Bevægelsen ind i Logiken. Der har man kaldet Gjentagelsen Mediationen. Bevægelsen er

*) Anm. Læseren vil behage at [erindre], at Professoren har fundet denne Lovtale p. 2 og 3 og tildeels p. 34, hvorimod ikke et eneste Ord af den sidste Deel har faaet Lov at komme med i den Lovtale, Professoren er saa god at lade mig holde.

**) Cfr. Nytaarsgaven p. 98.

imidlertid et Begreb Logiken slet ikke kan bære. Mediationen maa derfor forstaaes i Forhold til Immanentsen. Saaledes forstaaet lader Mediationen sig igjen slet ikke bruge i Frihedens Sphære, hvor det Næste bestandig kommer frem ikke i Kraft af en Immanents men af en Transcendents. Det Ord Mediation har derfor tjent til Misforstaaelse i Logiken, forbi det tillod, at der til det knyttede sig en Forestilling om Bevægelse. I Frihedens Sphære har det Ord Mediation igjen skadet, forbi det kommende fra Logiken bidrog til at gjøre Bevægelsens Transcendents illusorisk. For at forhindre denne Mislighed eller denne tvetydige Overeenskomst mellem det Logiske og Friheden, har jeg troet, at man i Frihedens Sphære [kan] bruge Gjentagelsen. At den forudsætter Bevægelsen, er ganske i sin Orden, og i Grunden indrømmet af Professor Heiberg derved, at han selv siger, at Gjentagelsen i Aandens Rige betyder noget Andet end i Naturens, og altsaa, som ovenfor bemærket, siger, at den er begge Steder. Dog dette siger jeg blot for at disputere et Øieblik e concessis. Skulde det behage Hr. Professoren at renoncere paa at have sagt det, skal det ikke komme mig derpaa an, min Smule philosophiske Tænkning har dog den gode Egenskab at den hverken staaer eller falder med Professor Heiberg, ligesaa lidet som hans Udsagn i Almindelighed egne sig til at standse Dens Udvikling, der ikke har forsømt at gjøre sig bekjendt med den tydske Philosophi, for at lære af Mestere, hvad man helst og bedst lærer af dem. Bevægelsen er nu ikke blot dialektisk i Retning af Rummet (i hvilken Forstand den beskjæftigede Heraklit og Eleaterne, og senere blev saa meget brugt og misbrugt [af] Skeptikerne), men den er tillige dialektisk i Retning af Tiden. Dialektiken er i begge Retninger den samme; thi Punktet og Øieblikket svare til hinanden. Da jeg nu ikke veed at nævne tvende Skoler, hvor Bevægelsens Dialektik i Retning af Tid er saa bestemt udtrykt, som Heraklit og Eleater udtrykte den i Retning af Rummet, saa nævnte jeg dem. Derved vandt jeg tillige, at der faldt en comisk Belysning over min foretagne Reise til Berlin, forbi Bevægelsen herved blev et Ordspil. Alt Sligt er tilladeligt i

en Bog, der ingenlunde forkynder sig som et videnskabeligt Værk, og hvis Forfatter af Bræmmelse over den uvidenskabelige Maade paa hvilken man udbasuner Videnskabelighed, helst ønsker at være udenfor dette Hurlumhei, og saa langt fra at docere Trivialiteter har sin Glæde af at forudsætte hos Læseren den størst mulige Viden. Naar man lader Bevægelsen være i Forhold til Gjentagelsen i Frihedens Sphære, da bliver Udviklingen deri forskjellig fra den logiske Udvikling, at Overgangen vorder. Overgangen er i Logiken Bevægelsens Lydløshed, hvorimod den i Frihedens Sphære vorder. Naar saaledes Mulighed i Logiken ved Tankens Immanents bestemmer sig til Virkelighed, saa forstyrrer man kun den logiske Proces's tause Indesluttethed ved at tale om Bevægelse og Overgang. I Frihedens Sphære derimod er Muligheden og Virkeligheden fremkommen som en Transcendents. Naar derfor Aristoteles allerede har sagt, at Overgangen fra Mulighed til Virkelighed er en κινησις, saa taler han ikke om den logiske Mulighed og Virkelighed, men om Frihedens, og sætter derfor rigtigt Bevægelsen. I hele den Schellingske Philosophi spiller ligeledes Bevægelsen en stor Rolle, ikke blot i Natur-Philosophien (stricta sic dicta), men ogsaa i Aands-Philosophien, i hele hans Opfattelse af Friheden. Det der her gjør ham meest Bryderi er netop at faae Bevægelsen med. Men deri havde han netop ogsaa sin Fortjeneste, at han vilde have den med, ikke i den aandrige Forstand, i hvilken den senere i den hegelske Philosophi kom med i Logiken, og fra Logiken atter tjente til Forvirring ved at betyde for meget i Logiken og for lidt udenfor den. Dog tilstaaer jeg gjerne, at her er saare mange Vanskeligheder tilbage, og modtager med Taknemlighed enhver Berigtigelse, naar denne vel at mærke ikke berigtiger ved at reconstruere Trivialiteter, og fremfor Alt ikke taler saaledes om Gjentagelsens Betydning i Aandens Verden, at Talen selv modbeviser Talen, da det Mere, der næsten ophæver Gjentagelsen og gjør den til en anden, ikke bliver synligt eller hørligt, hvilket jo Professoren siger, man skal see. — Deels finder Professoren det sandsynligt, at jeg fornemlig har havt Naturens

Kategorier for Øie, deraf, at det jeg „tenderer til er, hvad man kalder en Livsphilosophi, men i en saadan vil et sympathiserende Samliv med Naturen være et væsentligt Moment." *) Kan saavist gjerne være. Det maatte være et meget uerfarent Menneske, der ligeoverfor Professor Heiberg vilde benegte dette, naar det ikke er nærmere afgjort om han ved en Livsphilosoph forstaaer en caldæisk Faarehyrde, der tigger Stjerner, eller en phantastisk Laban, der vil gjenindføre Nomadefolkenes Levemaade, eller en Uhyn, en Troglodyt, eller en pensioneret Embedsmand, der ligger paa Landet og sympathiserer med Naturen, eller hvad han forresten forstaaer derved. Den eneste verdenshistoriske Livsphilosoph, der har levet, er Socrates. Han var som bekjendt absolut ligegyldig mod Sympathien med Naturen. Naar nu en Forfatter „forsøger sig i den experimenterende Psychologi", saa er der ingen Sandsynlighed for, at det, der beskjæftiger ham, skulde være Sympathien med Naturphænomenerne. Men denne Usandsynlighed passer ganske ligesom det „sandsynlige" Beviis til det, der skal forklares og bevises, eller til Berigtigelsen, — som denne nemlig har intetsteds hjemme, saa har Forklaringen og Beviset hjemme sammesteds.

I Aandens Rige er Gjentagelsen (hos Professor Heiberg). Dog det Udtryk Aandens Rige er fleertydigt. Det kan forstaaes om Verdens-Aanden og om den individuelle Aand.

I Verdens-Aandens Rige er Gjentagelsen. Professoren siger i denne Anledning, for at belyse Gjentagelsens Forskjellighed fra den i Naturphænomenerne: medens der ingen saadan Udvikling findes i Naturen, gaaer derimod i Aandens Rige enhver ny Generation ud over den foregaaende og benytter dens Resultater til virkelig nye Begyndelser, det vil sige til saadanne, som føre til noget virkeligt Nyt.**) Denne Viisdom har nu i prægnant Forstand den mærkelige Egenskab, at den altid kommer bag efter og gavner alle de saligt hensovede Generationer, hvorimod den i Retning af Frihedens Problemer aldeles Intet forklarer. Desuden er Sætningen netop affattet i disse

*) [p. 98]. **) Cfr. Nytaarsgaven p. 95.

Ord endogsaa blandt de yngste Studerende, ligesom en Børneremse saa bekjendt, Noget som selv en Stymper, der ryger af Piben til Attestats, om han end ellers ikke veed et Ord, dog veed ordret udenad, Noget som kun Manuducteurer fortælle deres allerynsgte Disciple og tage med endog i det allerkorteste Indbegreb, i det til 1 Drachme.*) Man tør da uden at gjøre sig skyldig i nogen strafværdig Letsindighed forudsætte dette bekjendt, og uden at kunne beskyldes for overtroisk Tillid til Menneskeheden antage, at den, der skriver leilighedsviis om philosophiske Ting, ikke er uvidende derom, og altsaa ikke til at berigtige ved en intelligende Gjentagelse af en Phrase.

Dog der er jo ogsaa et Aandens Rige, hvilket er Individernes. Skulde Gjentagelsen ikke ogsaa her blive et Problem, og vel at mærke et saadant, at Gjentagelsen er udenfor Individet i Natur-Phænomenerne eller Begivenheds-Phænomenerne, og Individet forholder sig væsentligt ubekymret om, hvad det ikke væsentligt kan gribe ind i, men i det Høieste kun formaaer følsomt at fordrive Tiden med. Skulde det ikke være af Vigtighed netop at oplyse dette, naar man berigtiger en Forfatter, „der forsøger sig i den experimenterende Psychologi"?

I den individuelle Aands Verden er Gjentagelsen efter Professor Heibergs Fremstilling. Den er her som allevegne kun for den contemplerende Aand ikke som Opgave for Friheden. Her viser den Confusion sig tydeligen, som Hr. Professoren har afstedkommet ved at ville berigtige, hvad han formodentlig, noget der ogsaa var ganske mod min Forventning, ikke har faaet Tid til at gjennemlæse, om han end var splendid nok til at spendere et Øieblik paa at berigtige en Bog, der hvis ellers nogensinde nogen Bog i dansk Litteratur har gjort det, ikke har paanødet sig noget Menneske eller trængt sig frem, som havde den nogen Betydning. Spørgsmaalet om Gjentagelsen er for Professor Heiberg Spørgsmaalet om dens Betydning for Contemplationen. Den er overalt, betyder noget mere i Aandens end i Naturens Rige. Er den ikke i Øie-

*) Cfr. Platos Kratyll, en Ytring af Socrates.

blikket, saa faaer Individet at vente til den kommer, og da kan han atter det Mere, som ligger i Gjentagelsen. Det Mere, som Subjektiviteten gjør Gjentagelsen til, er bestandigt et Betragtningens Mere, enten saaledes, at dette Mere er i Gjentagelsen og Betragtningen nu „vil see det", eller seer det, eller saaledes, at det snarere er en Yttring af den individuelle Betragtning i sin Vilkaarlighed, en Yttring af den kun æsthetisk tvetydigt bestemmede Individualitet i sit Forhold til Gjenstanden. Saasnart derimod Individet opfattes efter sin Frihed, da bliver Spørgsmaalet et andet: lader Gjentagelsen sig realisere. Gjentagelsen i denne prægnante Forstand som Opgave for Friheden og som Friheden er det, efter hvilken min lille Bog er nævnet, og som i min lille Bog er bleven til i Individualitet og Situation skildret og anskueliggjort, hvilket netop er Psychologen Hovedsagen og det man er berettiget til at søge og fordre æsthetisk fremstillet af den, der, til Forskjel fra den videnskabelige Psycholog, meget nøiagtig har betegnet sig selv som „experimenterende". Om Gjentagelsen saaledes forstaaet findes intet Ord hos Professor Heiberg. Problemet om Gjentagelsen har faaet ved min Opfattelse en ganske anden Stilling, det er viist over i sin Stræben til det Religieuse, hvilket paa saa mange Maader er antydet og tilstrækkelig udsagt. Hvis jeg i Bogen ikke havde villet forholde mig blot psychologisk og æsthetisk og kun skjult villet spillet en hemmelig Efterretning i Haanden paa den Læser, hos hvem jeg, hvad jeg altid har gjort mig en Glæde af i Forhold til min Læser, forudsatte nok saa megen Kjendskab baade til nyere og ældre Philosophi og til de religieuse Problemer, som hvad jeg selv kan have, da skulde jeg let have udført, hvorledes Gjentagelsen ad denne Vei bevæger sig frem til [dens Betydning i?] Forsoningen, hvilket er Gjentagelsens dybeste Udtryk. Netop fordi jeg har havt dette in mente, derfor har jeg vaaget over ikke at forvexle Mediation og Gjentagelse, fordi Mediationen ligger i Immanentsen, og derfor aldrig kan have foran sig en religieus Bevægelses Transcendents (det Dialektiske er her endnu kun i Retning af Skjebne og Forsyn), end sige Syndens Virkelighed, hvilken ikke er til

at hæve ved nogen Mediation. At jeg har havt dette in mente er klart af mine Prædikater om Gjentagelsen, hvilke jeg allerede har citeret, at den er transcendent, religieus, Bevægelse i Kraft af det Absurde, der indtræder, naar man er kommen til det Vidunderliges Grændse, hvilke Udsagn alle ere Stikord for Den, der, hvilket jeg altid gjør mig en Glæde af at forudsætte hos Læseren, veed Beskeed om de philosophiske Problemers Stilling i de forskjellige Regioner.

Hvor langt Hr. Professor Heiberg er fra at ville opfatte Gjentagelsen som Opgave for Friheden, viser sig meget tydeligt i den Maade paa hvilken han citerer Goethes gyldne Ord. Ved at citeres paa den Maade blive de i det Høieste kun at betragte som forgyldte. For at indskærpe den skjønne Sympathi med Gjentagelsen i Naturen anføres disse Ord. Citatet er temmelig langt. Først handler det virkelig om Sympathien med Naturen. Men Citatet vedbliver. Og see! Citatet taler nu pludselig om noget Andet, og udsiger deriblandt: „hvad der ogsaa ængster den følende Yngling er den ustandselige Gjenkomst af vore Feil; thi hvor sildigt lære vi at indsee, at idet vi uddanne vore Dyder cultivere vi vore Feil." Gjentagelsen er altsaa ogsaa her (i Frihedens Phænomener ɔ: der er ingen Frihed) ligesom den er i Naturen. Spørgsmaalet er kun, hvilken Betydning den kan faae for Betragtningen, alt eftersom denne veed at leve sig ind deri. En saadan Betragtning seer dog vel neppe Individet efter sin Frihed, og dog er det, lige efter Citatet af Goethe, at Professoren, der dog først har mindet om, at Goethe selv forklarer hiin Mangel paa Sympathi med Naturen og hiin Hypochondri af, at engelske Forfatteres Læsning er almindelig udbredt, og dog er det lige efter Citatet, at Professoren foredrager Gjentagelsens Dialektik. Man seer da let, at det Hypochondre laae i, at hiin følende Yngling ængstedes, ved at hans Feil gjentoges; havde han været indviet i Gjentagelsens Dialektik, saa havde han vidst at sympathisere med Gjentagelsen.*)

*) Anm. Pag. 110 synes Hr. Professoren at tale lidt anderledes.

At tage Gjentagelsen i den Betydning, i hvilken jeg ved at belyse den i Spøgens og i Fortvivlelsens Modsætning har ladet den blive til, skildret og anskueliggjort, hørligt i Lidenskabens Pathos, er ikke falden Professoren ind, men vel at berigtige min Opfattelse. Saasnart vi tænke Friheden, forsvinder al Hr. Professorens alvorlige Viden om Gjentagelsen som en Spøg. Skjøndt jeg ikke gjerne forlader Individernes Rige, vil jeg dog i Betragtning af, at Hr. Professoren atter i denne Afhandling gebærder sig som hele Tidens Frelser og Læge, tage et Exempel fra en større Tingenes Orden for at vise, hvorvidt Professorens Opfattelse rækker og er istand til at hjælpe nogen Tid. Dersom i dette Øieblik den græske Nation vaagnede op af sin Dvale, gned Søvnen ud af Øiet, og nu kom til at tænke paa hiin guddommelige Tid, da hele Verdens Befolkning var retfærdigen deelt i to uendeligt ulige Dele: i Græker og Barbarer, da det lille Grækenland eiede Alt hvad der var skjønt og herligt, og derved viste Inddelingens Retfærdighed, da det lille Grækenland vidste at frede om sin Eiendom og gjøre Snævringen ved Thermopylæ endnu snævrere end den var af Naturen, vidste med Sværdet at bevise, hvad der allerede var afgjort ved Aandens mægtige Beviisning, at Inddelingen var retfærdig — og Spørgsmaalet nu blev om en Gjentagelse, hvad saa? Da vilde Professor Heiberg docere: „i Aandens Verden betyder Gjentagelsen noget mere end i Naturens, det gjelder her om at see Udviklingen, idet den ene Generation begynder, hvor den anden slap. Dersom altsaa Gjentagelsen realiseres, da vil Betragtningen i den see det Mere, der maa være i Forhold til hvad Grækenland eengang var — skulle vi deraf tage Anledning til at gaae ud at kigge Stjerner, at vore Digtere engang nøiagtigen maa kunne angive hvorledes Stjernerne stod paa Himlen i den Stund, da Grækenland gjenfødtes, og ikke betegne det ved en simpel Phraseologi, at det blev atter som i gamle Dage, kun een Himmel og kun eet Grækenland". Spørgsmaalet er det imidlertid, om man ved at kigge Stjerner indfrier Gjentagelsen, ligesom man i Pantelege indfrier sit Pant derved. Dog dette blot som et større Exempel.

I Individet viser Gjentagelsen sig saaledes som Opgave for Friheden, hvor der bliver Spørgsmaal om at frelse sin Personlighed fra ikke at forflygtiges og ligesom pantsættes i Begivenhed. I det Øieblik det viser sig, at Individet kan tabe sig i Begivenhed, Skjebne, tabe sig saaledes, at han derfor ingenlunde ophører at være contemplerende, men tabe sig saaledes, at Friheden gaaer op i Livets Brøk uden at efterlade en Rest, da viser Problemet sig, ikke for Contemplationens fornemme Mageligheid, men for Frihedens bekymrede Lidenskab. Og her ligger netop en Opgave for den psychologiske Skildring og Anskueliggjørelse, der ikke in abstracto igjen foredrager en eller anden Sætning: at Friheden er det übergreifende, Noget som dog Professor Heiberg ikke engang har gjort, men in concreto, i Lidenskabens Brydninger, hvilket Den forstaaer, der betragter Gjentagelsen saaledes, at han sætter den for Alvor i Forhold til Bevægelsen, og igjen ikke mener, at Bevægelsen er en Narrestreg med ind i Indbegreb for 1 Drachme zum Gebrauch for en eller anden udlevet Skjønskriver.

Da nu den Berigtigelse, med hvilken Professor Heiberg har benaadet min Udvikling, er en saadan som ovenfor er viist, saa er det let at indsee, hvilken besynderlig Belysning der nu falder paa de Citater af min Bog, der efter at have abrenuntieret den tidligere Vildfarelse og gjennemgaaet Berigtigelsens Luttrelse, nu, idet de tillige ere satte under en veiledende Restrinktions specielle Politi-Opsyn, have fundet en hæderlig Plads i den forgyldte Nytaarsgave. Det menneskelige Hjerte er forfængeligt og svagt, især en Forfatters Hjerte. At see sit Navn indtegnet om ikke i Livsens Bog saa dog i den forgyldte Nytaarsgave, at blive her citeret som den, der næstendeels har sagt noget meget smukt og træffende — hvad vil en Forfatter mere? Om nu ogsaa den, hvis Godhed Herligheden skyldes, tillader sig en uskyldig lille Frihed, at være ligesaa ugeneert i at forstaae som i at berigtige, maa man da ikke være dum, for ikke at kunne oversee dette i Sammenligning med Optagelsen blandt de Forklarede og da at drage sig Anpriisningen til Nytte. Siger ikke Bazil, at Figaro er dum, da han ikke kan indsee,

at Grevens Forhold til Susanne kan skaffe ham en uberegnelig Fordeel, hvilken er aldeles at sammenligne med den som en Forfatter er istand til at opnaae, naar han er saa heldig, at en velfornemme Mand frister hans uskyldige og ubetydelige Tanker til, i et skjødesløst og vidtløftigt Forhold at blive noget Stort.

Dog til Citaterne. Berigtigelsen er jo den, at hvad jeg har sagt skal høre hjemme i Forhold til Gjentagelsen i Naturen, og forstaaet saaledes skal det Udsagte være meget smukt og træffende. I gamle Dage forstode Ordene og jeg hverandre, nu ere de blevne saa fornemme, at jeg ikke kan forstaae dem. For dog ikke at trætte Læseren med at gjennemgaae hvert enkelt, vil jeg tage det første, og hengive mig i min fatale Skjebne at skulle takke Professor Heiberg for Berigtigelsen og Æren, og at skulle volde Læseren ny Uleilighed med, hvad jeg selv altid har anseet og udgivet for en Ubetydelighed. „Gjentagelsen er et afgjørende Udtryk for hvad Erindring var hos Grækerne. Som da disse lærte, at al Erkjenden er en Erindren, saaledes vil den nye Philosophi lære, at hele Livet er en Gjentagelse." Man anvende nu under Hr. Professorens Auspicier disse Ord paa Betragtningen af Gjentagelsen i Naturphænomener, og man finde Meningen. Hvad det overhovedet skulde sige, at gjøre denne Forskjel mellem den antike og moderne Betragtning af Gjentagelsen i Naturen. I den senere Deel af Afhandlingen anbefaler Hr. Professoren jo netop Grækernes Betragtning, deres Sympathi for Gjentagelsen i Naturen. I fordums Dage betydede Ordene noget andet eller betydede dog lidt. Jeg har nemlig i min lille Bog bestandig talt om Frihedens Problemer for det individuelle Liv. Græciteten var nu i en vis Forstand lykkelig, men standsede denne Lykke, da viste Erindringen sig som Frihedens Trøst, kun i Erindringen og ved at begive sig tilbage i den evige Friheden sit evige Liv. Den moderne Anskuelse maa derimod søge Friheden fremad, saaledes at Evigheden her aabner sig for ham som den sande Gjentagelse fremad. For den græske Betragtning viser Evigheden sig, seet fra Øieblikket, igjennem det Forbigangne, den moderne Anskuelse maa

vine Evigheden, seet fra Øieblikket, gjennem det Tilkommende. Naar da Lykken atter her standser, naar Krisen indtræder, da betyder det at Friheden skal trænge frem, ikke trække sig tilbage. At dette er Meningen behøver i Sandhed intet Beviis, og dog er der et saadant i Bogen, naar man er kommen saavidt, at man er kommen til p. 91, hvor der findes en Hentydning til denne Sætning.. Det unge Menneskes Liv er standset, Krisen indtraadt, han er stødt paa Problemet om Gjentagelsen. Jeg har imidlertid opgivet i Fortvivlelsen min Theorie om Gjentagelsen, forbi dog ogsaa mit Standpunkt laa i Immanentsen, men nu bemærker jeg blot om ham, at han gjør vel i ikke at søge Oplysning derom i den græske Philosophi; „thi Grækerne gjøre den modsatte Bevægelse, og en Græker vilde her vælge at erindre." Naar han da søger Veiledning og Hjælp hos Job, saa er vel forsaavidt Gjentagelsen allerede forlængst opdaget, hvilket visinok heller aldrig har været min Mening at benegte, da jo Job er fremstillet, men derfor kan det dog være ganske rigtigt, at Gjentagelsen i Forhold til en nyere Philosophi er at opdage af en nyere. Derfor hedder det i umiddelbar Fortgang med det Citerede (p. 91), „den nyere Philosophi gjør ingen Bevægelse, den gjør i Almindelighed kun Ophævelse, og forsaavidt den gjør en Bevægelse, ligger denne altid i Immanentsen, Gjentagelsen derimod er og bliver en Transcendents." Naar man nu vil tage den indeholdte Tanke, uden dog at ville dadle mig for, at jeg i en æsthetisk og psychologisk Skildring bestandig sørger for at det Enkelte der udsiges tillige er Replik i Individualitet, saa er Alt troer jeg temmelig tydeligt. Naar man taler om Friheden i Immanentsens Bestemmelser, saa er Krise og alt Saadant kun illusorisk, hvorfor det jo ogsaa gaaer saa nemt med at faae den ophævet. Saasnart derimod dette bliver opfattet med Virkelighedens Interesse, saa vil Differentsen ret tydelig vise sig mellem den græske Erindren og Gjentagelsen, der indtræder efter at hele Krisens Bevægelse er indtraadt, men indtræder netop ved at trænge frem. En saadan Fremtrængen er betegnet i Job nemlig deri, at han holder paa, at han har Ret, thi denne

Frihedens lidenskabelige Søvnløshed er en aandelig Fremtrængen, og en legemlig er der jo ikke Tale om.

Som det nu er gaaet dette Citat, saaledes er det gaaet flere, ja de fleste: ved at blive indkaldte af Litteraturens Rector, Hr. Professor Heiberg, og af ham berigtigede et encomio publico ornati — ere de blevne meningsløse. Dog eet Exempel maa være nok, jeg ønsker hverken at tage Livet af Læseren eller af mig selv eller af de stakkels Citater ved en saadan dræbende Kjedsommelighed.

Min lille Bog havde neppe ventet saaledes at blive berørt af Skjebnen. Jeg havde forudsat hos Læseren nogenlunde velfunderede Kundskaber i Philosophiens forskjellige Sphærer. Hvad der maatte ansees for aldeles bekjendt af Enhver, havde jeg, med den Undseelse hvormed man fremsætter Sligt for ikke at blive sig selv modbydelig og latterlig i en dygtig Læsers Øine, havde jeg indklædt i Spøg og Overgivenhed. Det Hele havde jeg lagt humoristisk an og derfor sørget for, at der ogsaa var en dybere Tanke. Dog har jeg ved intet Ord eller Mine tilkjendegivet, at jeg vilde docere. Skildringen og Anskueliggjørelsen var min Opgave, og den har jeg løst. Læserens Forhold tænkte jeg mig saaledes. Han vilde opdage Hovedtanken, og enten han nu fandt den sand eller ikke, saa vilde han dog tilstaae, at ganske saaledes havde han hidtil ikke tænkt sig den, og forsaavidt finde det i sin Orden, at jeg skrev derom. Spøgen vilde han forstaae og more sig derover; Høfligheden vilde han forstaae, at jeg ikke i en belærende Tone tillod mig at skrive Trivialiteter, men priisgav det Bekjendte til Spøg, i samme Forstand som tvende Philologer kun spøgende vilde sige til hinanden, at amo hedder af verbum amavi amatum amare, nagtet det jo dog er sandt, og ganske alvorligen siges paa Skolen til Disciplene; Høfligheden vilde han forstaae, at selv i Forhold til det Betydeligere i Bogen havde jeg dog i den Grad i Retning af at docere viist mig sømmelig tvivlsom, at jeg intet Øieblik har skrevet saaledes, at Læseren føler noget Spor af Belærelse. Saaledes skrev jeg; jeg var overbeviist om,

hvad jeg endnu bestandig er overbeviist om, at der fandtes hist og her en enkelt Læser, der selv om han syntes godt om Bogen, vilde synes endnu bedre om, at jeg netop skrev saaledes, og frelste min Sjæl fra den umenneskelige Vigtighed, hvormed man nu docerer Trivialiteter: Mere forlanger jeg ikke, og om Virkeligheden end protesterer, hvad den hidtil ikke har gjort paa nogen mig følelig Maade, det gjør intet til Sagen; thi jeg bliver ved og bliver ved, ikke contemplerende men handlende at være forvisset om, at jeg har Ret og at troe paa Gjentagelsen.

[Paa løse Blade:]

Da Socrates engang var gaaet udenfor Athens Porte, viste det sig, at han ikke kjendte Bested om Egnen. Da nu Phaedros forundrede sig over, at han maatte føre den forunderlige Mand (ατοπωτατος) om, som var han en Fremmed, sagde Socrates til ham: „O! Kjære tilgiv mig; thi jeg er meget videbegjærlig, men Landskaber og Træer lære mig Intet, men derimod Menneskene i Byen." *) Dette Udsagn har jeg stræbt at lægge mig paa Sinde og at fuldkomme, saaledes som et underordnet Menneske formaaer at fuldkomme hvad en i skjønneste Forstand overordnet Aand har sagt. Det har derfor været mig en Glæde i Forhold til ethvert Menneske at betragte mig selv som Lærling. Men om jeg end saaledes udvider det Begreb Lærling, saa følger dog deraf ikke, at jeg ikke atter skulde vide at anvende det i strengere Forstand, og naar der da i strengere Forstand er Tale om at være Lærling, hvo vilde da ikke ønske at være en Lærling af Professor Heiberg? Men om dette end har været mit brændende Ønske, saa har det dog i en senere Tid faldet mig vanskeligt, fordi han altid med sit Blik omfatter noget saa Storartet, at det ikke ret vil lykkes mig at følge ham. I en senere Tid vendte hans Blik sig ud mod det vide Fjerne, hvor han, idet han prophetisk stirrede hen for sig, som en grublende Genius øinede Systemet, Realisationen

*) Cfr. Platos Phaedros. (Ast's Udg., 1ste D., p. 132).

af længe paatænkte Planer.*) I disse sidste Dage derimod vender hans Blik sig opad mod de himmelske Ting, hvor han udgrunder Stjernernes Løb og speider efter Beboerne paa hine fjerne Kloder, og svarer den, der bekymret spørger ham om Resultatet, at Intet er til Hinder for paa de andre Kloder at tænke sig Mennesker, der have den misundelsesværdige Begavelse at være begavede med Vinger,**) og forsaavidt han et Dieblik vender sin Betragtning mod Jorden, betragter han ikke Stater, ikke Individer, ikke Verdensdele, men hele Jordkloden og fra et saa forsvindende***) Standpunkt, at der skal en stor Sjel til at have Mod til at fatte det Trøstelige i, „at ogsaa i astronomisk Henseende indtager Jorden en høist respektabel Plads paa Himlen.“ Begge Betragtninger ere saa storartede, at det ikke er givet Enhver at lære Noget af Mesteren. Mit Blik kan ikke vende sig saa vidt, det er ikke blot fængslet til Jorden og det Nærværende, men til de Enkelte, og ethvert Individ paa Gader og Stræder og i Husene, en Tjenestepige ikke mindre end en Philosoph, er for mig rigt Stof til Glæde og Betragtbetragtning. Dette forstaaer jeg og stræber jeg bestandig bedre og bedre at forstaae, det hvad hiin græske Vise fuldkommede, der opgav Kunsten, „og da han indsaae, at Studiet af de physiske Ting ikke er vor Sag (τὴν φυσικὴν θεωρίαν μηδὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς), nu begyndte at philosophere over de ethiske Ting i Værkstederne og paa Torvet“ (cfr. Diogenes af Laerte, anden Bog, Cap. 5, § 21 om Socrates).

* *

*) Cfr. Fortalen til de 23 logiske §§ der findes i „Perseus“: „Forfatteren tillader sig herved at meddele det første Bidrag til Udførelsen af en længe næret Plan, nemlig at fremstille det logiske System… Endvidere har han det Formaal, ved nærværende Fremstilling og dens Fortsættelse at bane Veien for den Æsthetik, som det længe har været hans Ønske at levere, men som han ikke kan udsende i Verden uden iforveien at have givet den det logiske Støttepunkt, hvortil den kan holde sig.“ August 1838.

**) Cfr. Nytaarsgaven p. 139. „Det Spørgsmaal ligger nær, om man ikke paa andre Kloder kan tænke sig Mennesker, som ere begavede med Vinger. Herpaa svares, at Intet er til Hinder for denne Forestilling.“

***) [I Marginen:] universelt

Hans Præstation i denne Henseende vil jeg ikke kunne bedømme og jeg afholder mig derfra. Derimod kan jeg ikke nægte, at det er mig i en vis Forstand en stor Glæde, at han har kastet sig paa Astronomien, forsaavidt det nu nemlig engang galt skal være. Og skal det være galt, kunde der unægtelig hænde noget Værre. Da Professor Heiberg for et Par Aar siden i sit apocalyptiske Digt*) afslørede Himlens Hemmeligheder, og en tjenstvillig Kritik og en geskæftig Opinion ikke dunkelt just lod forstaae, at Heiberg nu var bleven Dante, begyndte jeg allerede at frygte. Den, der til hiin Tid lidt omhyggeligen iagttog vore Smule Forhold, vil vist ikke nægte, at der stundom yttrede sig Symptomer, der syntes at tyde paa det Forfærdelige, at Professor Heiberg, der tillige altid har været Philosoph, pludselig skulde undergaae en ny Metamorphose og vise sig som den, der skulde forklare Theologiens Gaade. Dette vilde vel være bleven pudseerligt nok, men var dog egentlig ikke at ønske, og allermindst kunde Den ønske det, der, som Du let har indseet, min kjære Læser, bestandig har Theologien in mente, om han end aldrig ved Løfter og Bebudelser har søgt at bane Veien enten for sin Tanke eller sin jordiske Personlighed. Nu er denne Angest forsvunden, og Glæden tør være aldeles sorgløs. Hvert Menneske har en Kjæphest. Professor Heiberg har faaet sig en ny. Man behøver da blot at holde ham astronomisk beskjæftiget. Hvorledes man bærer sig ad hermed, lærer man ypperligt af Pernilles Taktik med Vielgeschrey i Holbergs Stundesløse. Man lader i et eller andet Blad indløbe astronomiske Forespørgsler til Professor Heiberg. Man lader i et udenlandsk Blad et eller andet Universitet afforbre ham en astronomisk Betænkning o. s. v. Viser dette sig ikke længer tilstrækkeligt, da vover man det Yderste. Man udklæder et Par Leietjenere som et fjernt stjernekyndigt Folks Udsendinge, der ere komne for at becomplimentere Hr. Professoren og forelægge ham en astronomisk Gaade, ved hvis Besvarelse det viser sig, at han er den Frelser, som hiint fjerne Folk behøver. Til den Ende ere

*) [„En Sjæl efter Døden" i „Nye Digte", 1841.]

Leietjenerne instruerede, at de, i hvad end Professoren svarer som Forklaring paa Gaaden, saa snart han har svaret, falde paa Knæ for ham og tilbede ham, og nu forkynde Fortsættelsen, at de ere udsendte for at afhente ham til hiint fjerne Folk for at han skal præsidere paa en Generalforsamling af Astronomer. Han forlader Familie, Venner, Theatret, ——— Theologien, — og reiser ud.

Dette er lidt „Julespøg og Nytaarsløier", som vi høilig behøve og som Du, min kjære Læser, ikke saa meget kan takke mig som Professor Heiberg for.

Og hermed tager jeg for denne Gang Afsked med mig. Den hele Sag er mig qua Forfatter en Ubetydelighed. Saadan en lille Bog som „Gjentagelsen" bruger jeg ikke saa lang Tid til at skrive, og derfor kan jeg let more mig som et Barn, der lader et Blad Papir flyve ud af Vinduet, over dens eventyrlige Skjebne. Naar jeg faaer Tid og Lyst igjen, skriver jeg en ligesaa snurrig Bog igjen. Hvad jeg har skrevet, har jeg i en vis Forstand kun skrevet som dansk Læser, som en Læser, der har læst baade „Gjentagelsen" og Professor Heibergs Smule Berigtigelse og Forgudelse af Trivialiteten. Anledningen derimod til, at jeg har skrevet, er den, at jeg selv er

Forfatteren.

[Paa et løst Ark:]

Min kjære Læser!

„Gjentagelsen" var ubetydelig, uden al philosophisk Prætension, en snurrig lille Bog, henkastet som et Bizarreri, og besynderligt nok skrevet saaledes, at Kjætterne om muligen ikke skulde kunne forstaae den. Var Bogen imidlertid snurrig, saa er dens Skjebne endnu snurrigere. Himlen og Professor Heiberg maa vide, under hvilken Stjerne jeg har skrevet og udgivet den. Det er som Hexeri, saaledes er Alt forandret. Ved Hjælp af Professorens Berigtigelse vil nu Enhver kunne forstaae den. Den Eneste, der ikke kan det, er mig, Forfatteren, og Dig, hvem jeg tillod mig at besvære med hiint forklarende

Brev. Dog er det bedre, at dette skeer saaledes, og at jeg opfordrer Dig dertil og selv priser Styrelsen, hvem jeg næst Professor Heiberg har at takke for, at Alt blev vendt til det Gode. Saaledes som jeg havde tænkt mig det, var det Hele en Ubetydelighed, lidt Spøg og Alvor mellem hverandre, bestemt for Dig, og saavidt muligt bestemt til ikke at paaagtes af Andre. Nu derimod er Alt vendt til det Gode for Menneskeheden og Bogen har endog faaet lidt Betydning, iagttaget fra Videnskabelighedens ophøiede Observatorium. Saa glæd Dig da med mig, thi ogsaa dette har jo ikke blot sin skjønne, men ogsaa sin fornøielige Side.

Mere kan jeg ikke forlange af Dig. Min øvrige Glæde vil Du ikke saaledes kunne dele med mig. Man har havt Exempel paa, at en Mand, der vandt den store Gevinst i Lotteriet, gik fra Forstanden af Glæde over sin Lykke. Saaledes gik det mig, da jeg saae nogle af mine Tanker indkaldte for Litteraturens Rector Magnificus, af ham berigtigede et encomio publico ornati; da jeg saae mit Navn indtegnet, om ikke i Livsens Bog, saa dog i den forgyldte Nytaarsgave; saae mig citeret som Den, der vel ikke havde sagt noget „meget smukt og træffende“, men dog næstendeels havde sagt det.

Sindssvaghed har den samme Egenskab som Døden, den løser op for et Menneske, forklarer hans Væsen i en høitidelig Fryd, gjør ham ubeskrivelig lykkelig, saaledes som jeg nu er blevet det. Hvis Du kunde see mig! Som i en Dands, i et lyrisk overvættes Hopsasa veed jeg neppe, hvad Fod jeg vil staae paa, og forsaavidt jeg et Øieblik forbliver hvilende i en svævende Stilling, da smiler jeg saligt hen for mig, nynnende Slutningen af en bekjendt Folkevise: „Hurra for Dig og mig siger jeg, den Dag forglemmes aldrig, nei Hurra for Dig og mig siger jeg, den Dag forglemmes aldrig.“ Saa dum er jeg nemlig ikke, at jeg ikke skulde kunne blive glad af Glæde. Og dette var jo dog det Eneste, der kunde være til Hinder for min Glæde. Siger ikke Bazil, at Figaro er dum, da han ikke kan indsee, at Hr. Grevens Forhold til Susanne kan være ham til en uberegnelig Fordeel, hvilken netop er at sammen-

ligne med den en Forfatter kan have, naar en høitstaaende Mand kaster sit Øie paa hans ubetydelige og fordringsløse Tanker og lover dem, ved et skjødesløst og noget vidtløftigt Forhold til sig at blive noget Stort i Verden.

Forsaavidt Forstanden og med den Tvivlen en enkelt Gang vender tilbage, faaer den dog aldrig Magt over mig. Iører Tvivlen sig denne Skikkelse: om det dog ikke skulde være muligt, at Professoren ikke havde faaet Tid at læse Bogen heelt ud, da svarer jeg den smilende: denne Antagelse vilde jo være mod al Analogi, da enhver Analogi, hentet fra Forholdet til en meget stor Bog, Intet beviser med Hensyn til en meget lille Bog. — Ytrer Tvivlen sig saaledes: om det dog ikke skulde være muligt, at Professoren trods al sin philosophiske Viden og sit systematiske Omfang, dog i Forhold til enkelte Problemer, især de religieuse, manglede, ikke den fornødne Hurtighed til at forklare, men den ønskelige Langsomhed til at forstaae Vanskelighederne, inden man forklarede dem, da seirer dog letteligen Galskaben. Min Tro paa Professor Heibergs philosophiske Præstation er urokket, han har endnu aldrig skuffet min Forventning. Man prise Ingen lykkelig før han er død; men man sige heller ei om Nogen, at han i en eller anden Retning har skuffet Forventningen, saa længe han lever og ikke har præsteret Noget i denne Retning. Desuden har Hr. Professoren jo netop ved denne Leilighed gjort et Vidunder. Idet han har forklaret Gjentagelsen, har han tillige kunstnerisk anskueliggjort Gjentagelsen, da i hans Fremstilling det „Mere, man i Aandens Rige vil see i Gjentagelsen, det Mere, der næsten ophæver denne som saadan", bliver tydeligt i Forhold til hvad enhver theologisk Studerende ved Kjøbenhavns Universitet og enhver i Philosophien ikke aldeles Ukyndig vidste iforveien. At Gjentagelsen ikke blot er for Contemplationen, men at den er Frihedens Opgave, at den betyder Friheden selv, Bevidsthedens anden Potens, at den er Metaphysikens Interesse, og tillige den Interesse, paa hvilken Metaphysiken strander, Løsnet i enhver ethisk Anskuelse, conditio sine qua non for ethvert dogmatisk Problem, at den sande Gjentagelse er Evigheden, medens Gjen-

tagelsen dog, (ved at forfølges psychologisk saa langt, at den forsvinder for Psychologien som transcendent, som en religieus Bevægelse i Kraft af det Absurde, der indtræder, naar man er kommen til det Vidunderliges Grændse,) saasnart Problemet stilles dogmatisk vil komme til at betyde Forsoningen, hvilken ligesaa lidet som en religieus Bevægelse, der endog blot er dialektisk i Retning af Skjebne og Forsyn, lader sig bestemme ved den fra Immanentsen hentede Mediation. — Alt dette og alt Deslige, min kjære Læser, er Misforstaaelser, som kun Den kan falde paa, der ikke var vidende om den Fremstilling af Gjentagelsen, som skyldes Professor Heiberg og som er ligesaa dybsindig som original. Efterhaanden som jeg gjør mig dette tydeligt, flygter Forstanden bort og Tvivlen. Frister den mig mere, da har jeg endnu et Middel, jeg slaaer den med en Auctoritet. Har Hr. Professorens Fremstilling ikke ogsaa for den undrende Grosserer Nathansons*) forbausede Tanke viist sig at være dybsindig og klar? Og Nathanson han er Manden, der forstaaer sig paa Videnskabelighed, der kan, at jeg skal tillade mig en Hentydning til Tidens frelsende Videnskab, beregne Forskjellen mellem den apparente og den virkelige Pol-Høide. Og Grosserer Nathanson har ikke sagt det i et letsindigt Øieblik, men paa en Tid, da den litteraire og critiske Deel af hans Blad lyser i Herligheds Afglands af hans dybe, stille høitidelige Jule-Glæde over den danske Litteratur, der udbreder en Festlighed over Alt, hvad han i disse Dage siger i Bladet, der trods sin høie Alvor dog er ligesaa elegant og nitid, som alt det Elegante og Nitide han taler om.

Min kjære Læser! Naar en Bog ikke er større end „Gjentagelsen", saa har man ganske ubekymret sin Fornøielse af dens eventyrlige Skjebne, ligesom et Barn har af at lade et Stykke Papir flyve ud af Vinduet og nu at see, hvorhen Vinden vil føre det. Saasnart jeg derfor faaer Lyst og Leilighed igjen, da skikker jeg en lignende ud, om muligt endnu snurrigere. Jeg overlader den til Skjebnen og skal altid takke denne, hvis

*) [Jfr. „Berl. Tid.", Nr. 344 for 22. Dcbr. 1843.]

det maa gjentage sig, hvad der stete dennegang, at der gaaer saa lang Tid hen, at Du kan faae Tid til i al Ro og Mag at fornøie Dig over den snurrige Ubetydelighed, og at see Comedien kommer bag efter, Forvandlingen, hvorved den bliver vigtig ved at komme ind i Professor Heibergs Betydningsfuldhed.

Din
Constantin Constantius.

[Paa Bagsiden af det løse Blad, hvorpaa nedenstaaende Tilskrift findes, er skrevet:]

Det Indlagte af hiint tidligere Brev til Læseren.

* *

Min kjære Læser!

Du kjender mig saa godt, at Du letteligen indseer, hvad der kan bevæge mig til at sende denne lille Note og til netop at affatte den saaledes. Udførligen og mere videnskabeligt at optage den hele Sag, fordi Professor Heibergs berigtigende og rosende Letfærdighed har tilveiebragt en fuldkommen Konfusion, er at vise ham for megen Ære, ganske at tie kunde maaskee betragtes som en Confession. Du forstaaer ogsaa lettelig, hvad maaskee vil forekomme Mange besynderligt, at jeg ikke tier til at blive paa en vis anerkjendende Maade omtalt af Professor Heiberg, citeret af ham, som den der næstendeels har sagt noget meget smukt og træffende, om Hr. Professoren end mener, at en Berigtigelse er fornøden, — og min Taushed vilde i Dine Øine betyde Sløvhed eller en bedaaret Forfængelighed. Mængden har nemligen ikke læst min Bog og kan derfor ikke indsee, at Talen er om noget Andet. En Berigtigelse er en ærlig Sag, som den Ene uden al Ophævelse kan modtage af den Anden, og som især en yngre Forfatter uden gene kan modtage af en ældre. Men her er Talen om en skjødesløst, flygtigt henkastet Berigtigelse, der gjør hele min Bog meningsløs, hvis Berigtigelsen admitteres, der, hvad man dog skulde troe maatte kunne standse Professor Heibergs Hastværk, der endog gjør de af ham citerede Steder meningsløse. Paa den Maade at have sagt noget meget smukt og træffende ved en Andens Hjælp, (saa-

lebes nemlig] at Læseren har Professor Heibergs Ord derfor, og jeg maa regne paa, at Ingen bryder sig om at læse det Citerede uden ligesaa flygtigt som Heiberg skriver, er altfor latterligt, til at man ved at tie skulde synes at samtykke deri, bedaaret af en saadan Høflighed. Jeg forlanger overhovedet ingen Høflighed. Man ignorere min Bog, det bekymrer mig ikke [jeg .... Aandens .... Tankens Sysslen ...]. Man drage Det frem som i den var skjult med Flid, man dømme det strengt. Hvis det er slet, hvis det er kun rent middelmaadigt, da tage man for Himlens Skyld eftertrykkeligt paa mig, at jeg om muligt itide kan frelses fra det Elendigste af Alt: at blive en middelmaadig Forfatter, eller — hvis jeg engang har været noget Mere — frelses fra at forspilde dette. Man affærdige det Hele med et eneste resolut og gewaltigt humoristisk Pennestrøg. Nu vel, jeg forstaaer ogsaa Spøg. Men der er een Ting, som er min Sjæl modbydeligt. Det er med stor videnskabelig Vigtighed at foredrage Trivialiteter. Naar en Forfatter som jeg har gjort det, netop for Intet at prætendere, forudsætter en vis Fremstilling som almindelig bekjendt, og nu mener, at et Begreb lader sig udføre videre; men for igjen Intet at prætendere, skjuler sine Antydninger i Spøg og æsthetisk Fremstilling, for at gjøre Alt saa ubetydeligt som muligt, hvilket, selv om han ingen anden Fortjeneste havde, altid er en Fortjeneste i vor saa aandelig vigtige Tid, og da en anden Forfatter ved et eneste Pennestrøg og en Høflighed til Forfatteren søger at skubbe Dette til Side for at skaffe Plads for en med stor Vigtighed foredraget Fremstilling, der Intet indeholder uden hvad der er enhver Student bekjendt, saa ligger det mig Modbydelige ene og alene deri, at jeg som Læser maa døje en Trivialitet foredraget med Vigtighed. At det i Manges Øine kan synes en Herlighed kan saa vist gjerne være, der er ikke saa Mange, der følge med.

[Senere tilføjet paa samme Blad Papir:]

Især i en eller anden søle æsthetisk Skjønskrivers Øine, der ret er salig ved den begeistrede Tanke, at hele Livet er en

Examen, — og i Litteraturen træde de forskjellige Forfattere Tid efter anden frem for at bevise deres yderligere Færdighed i at skrive Udarbeidelser i Modersmaalet, og dette er Bogens Hovedbestemmelse; forøvrigt er den elegant og nitid, bestemt for Børn og Juletræer og især tjenlig til en smagfuld Præsent. Dersom nemlig den æsthetiske Skjønskrivning og Examenen selv er en høist alvorlig Sag, saa kunde man ligesaa gjerne udgive et særdeles elegant og nitid Fouteral, og Boghandelen virkelig efterhaanden blive Kunsthandel.

[Paa løse Blade:]

Det synes, at Hr. Prof. Heiberg atter er bleven overrasket ligesom ved „Enten — Eller“ („et Lyn paa klar Himmel“). Det er ubegribeligt, at det kan hænde Hr. Professoren, der jo er Astrolog og Stjernekyndig!

Prof. Heiberg troer maaskee, at Christendommen er et Vaudeville-Sujet?

[S. K.s første Udkast til

„Forord“

havde en helt anden Skikkelse. Et opbevaret Omslag indeholder nemlig Følgende.

Paa selve Omslaget:]

Hvis jeg ikke havde havt Alvorligere at bestille, kunde det have været ret morsomt, nu da det netop viser sig, at ved dette Nytaar er Alt blevet særdeles elegant og nitid og tillige intetsigende og ubetydeligt.

[Titelbladet:]

Ubrugt.

Nytaarsgave

af

Nicolaus Notabene.

Udgivet til Bedste for Asylerne. Kjøbenhavn 1844.

[Paa Titelbladets indvendige Side:]

Enhver Kjøber af denne Bog — og Asylbørnene

helliget.

*

Indhold.

Forord.

Inter et Inter.*)

[Dette „Forord“ begynder med:

„Hvad det er for en Lyst at have skrevet en Bog!“ — og er i alt Væsentligt det fra „Forord“, 1844, I, S. 21-23, kjendte Stykke.

Derpaa følger i Kladen:]

Inter et Inter.

Indledning.

Distinctionens Tid er forbi, Systemet har overvundet den som saa meget Andet. Hvo der i vor Tid videnskabeligt**) hænger ved Distinctionen, han er en Særling, hvis Sjæls Higen er efter det længst Forsvundne. Distinctionens Tid er forbi, hiin frugtbare Idee af de 4 verdenshistoriske Monarchier nedsætter Alt til berettiget Moment, hvad enten denne Idee i sin historiske Fremskriden og immanente Bevægelse overvinder Alt, der viser sig, eller den, mere erindrende om sin første Opfinder Geert Westphaler, med Overbeviisningens Pathos assimilerer sig Alt i Passiarens Fortløb.

[Her afbrudt; jfr. Motto til „Begrebet Angst“. — Paa et andet Blad følgende Bemærkning:]

1) Distinctionens Oprindelse.
2) Distinctionens senere Historie.
3) Distinctionens evige Gyldighed.

Den er vel formel, men har dog evig Betydning. Derfor maa den især indprentes Ungdommen, thi den er noget

---

*) [En anden Klade har derimod, foruden det første Afsnit: „Forord“, som Overskrift til „Nytaarsgavens“ andet, ikke udførte Afsnit:]

En god Gjerning og en god Bemærkning, — fortalt for Børn.

**) [I Marginen:] personligt

nysgjerrig, og naar man er bleven ældre er det ikke saa let at finde sig i dens Brantenhed.

[En næsten ulæselig Klade har følgende Smaastykker:]

Hvo kjender ikke hiin snaksomme Barbeer, hvis Reise-Fortælling stod i et omvendt Forhold til hans Reise, der kun var meget kort: fra Haderslev til Kiel. Saasnart man nævner Geert Westphaler, tænker man strax paa hiin Reise, og dog vidste han jo at fortælle ganske [andre?] Ting og i Sandhed at føre en politisk og curieus Discours. Men Dette er netop det Store i Holbergs Opfattelse af Geert, at han har ladet ham ligesom mangent et Genie misforstaae sig selv og lægge meest Vægt paa det Ubetydelige og Tilfældige fremfor det Væsentlige. Derpaa kjender man gjerne et Genie, at det lader haant om, hvad det [formaaer?], og partout vil have en eller anden Tilfældighed fremhævet. Saaledes havde Nero den fixe Idee, at han var Citharspiller. Da Julius Vindex sagde: at han var en slet Keiser, men en endnu slettere Citharspiller, skal det Sidste især have opbragt ham. Saaledes har upaatvivlelig Geert selv anseet hiin Fortælling for det Bedste, og dog — hvad er den i Sammenligning med den geniale Opfattelse af Verdenshistorien med den Synsmaade, at der er 4 verdenshistoriske Monarchier? Denne Idee har netop vor Tid opfattet og overalt hører man den og stundom saaledes, at man skulde troe det kom fra Geert Westphaler.

* * *

Hans Moder var Gjordemoder, hun hjalp sig selv, deraf lærte Socrates at hjælpe sig selv.

* * *

Slutning.

Enhver Bog skal have en Slutning og enhver Bog faaer en Slutning. En philosophisk Bog er deri forskjellig fra andre Bøger, at den bringer dette til Bevidsthed. Dette skeer paa følgende Maade. Man overskriver det sidste Afsnit: Slutning. Den philosophiske Slutning maa imidlertid ikke være lyrisk,

saaledes som Amen paa en Prædiken. I Slutningen afrunder det Hele sig i sig selv, og derfor er Slutningen usynligere end et Punktum. Imidlertid maa man dog antyde den; thi ellers kunde en Læser falde paa at man ikke var et philosophisk Hoved. Forsaavidt behøvede man kun at skrive det Ord Slutning paa et reent Pagina. Med Gudernes Hjælp kommer det vel ogsaa eengang saavidt, men endnu maa man være lidt vidtløftigere.

* * *

Trykfeil.

Et Par Trykfeil, hvilke det dog, da jeg skal benytte mig af den nyeste Philosophis Yndlings Terminus, ikke her er Stedet nærmere at gaae ind paa, forbeholde vi os fuldstændigen at begrunde og udvikle ved en mere passende Leilighed — her maa det være nok, at vi have henpeget derpaa.

[Paa et Par sammenheftede Blade:]

Vrangen og Retten.

Forord.

Maaskee er det en Feil hos mig, maaskee er det ligesaa med flere Andre, maaskee er det ikke Feil hos Nogen af os, mig forekommer den tomme Høflighed, med hvilken man træder ind i et Selskab, den tomme Høflighed, med hvilken man forlader det, at være Selskabs-Livets svage Side, en chinesisk Tilsætning, der modstrider og modarbeider det besjelende Princip: Ubetydeligheden, der er Nøglen til og Værnet om Conversationens lette Spil og Tilfældets snurrige Indblanden, og Omgangens oprømte Sorgløshed, at ikke det Betydningsfulde, det Serieuse trænger sig forstyrrende ind.*) Selv om der er Udsk

*) [I Marginen:] med sin fade, dræbende og hoffærdige Hulhed.

til at træffe et behageligt Selskab, Intimationens taabelige Vigtighed kan let forekomme Een en for dyr Entrée, og hvad værre er, den kan let forspilde en halv Time, inden man naaer det hyggelige Sammenspil, ja, hvad værre er, forvandle den hele Aften til en ennuyant Legen fremmed. Selv om man har passeret een, ja maaskee to behagelige Timer og ønsker at bevare Stemningen, Afskedens Tilbagevenden til en unaturlig stiv Vigtighed kan let forekomme Een en for dyr Afgift, ja hvad værre er, let forspilde Fornøielsen.

Saaledes forekommer det mig ogsaa, at ved en Bogs Udgivelse er Forordet den svage Side, er en Mislighed, som man saa hastigt som muligt maa søge at slippe forbi. See! derfor siger jeg slet Intet, min kjære Læser, men river Dig in medias res non secus ac notas, som Digteren siger, og gjør fremdeles hvad Digteren byder Digteren: quæ desperat tractata nitescere posse relinquit. Forordets elegante Buk tiltroer jeg mig ikke at kunne gjøre med Elegance, fordi det bestandig rinder mig i Hu, hvad den Stundesløse siger: til Sagen om jeg tør bede, til Sagen.

Derfor styrter jeg, om man saa vil, med Døren ind i Huset, uden et eneste Ord om, hvorledes jeg som Udgiver forholder mig til dette lille Skrift. Den, der ønsker Indtrædelses-Complimenter, Begyndelsens pinlige Stilhed, den monotone Lyd af hvad man saadan pleier at sige ved denne Leilighed, han vredes med Rette, at jeg gjør et Brud paa Ceremoniellet. Den, der istedenfor at ville læse en Bog, hellere vil læse, hvad der kan sætte hans Conjectural-Critik i Bevægelse, Usandheder, Hypotheser og Fabler som man faaer dem i et Forord, han trække medlidende paa Skulderen over mig, at jeg ikke er Mand for at hitte paa en eneste Løgn, men han betænke tillige, at jeg jo, ved ikke at sige et eneste Ord, aabner hans Forskninger den videste Mark. Læseren, som har Lyst til at læse en Bog, min Læser, som har Lyst til at læse denne Bog, han siger vel med den Stundesløse: til Sagen, om jeg tør bede, til Sagen.

Det siger jeg, som sagt, ogsaa, og tilføier kun: hvor der er en Vrange, der er ogsaa en Ret, altsaa paa den ene Side

saaledes som Amen paa en Prædiken. I Slutningen afrunder det Hele sig i sig selv, og derfor er Slutningen usynligere end et Punktum. Imidlertid maa man dog antyde den; thi ellers kunde en Læser falde paa at man ikke var et philosophisk Hoved. Forsaavidt behøvede man kun at skrive det Ord Slutning paa et reent Pagina. Med Gudernes Hjælp kommer det vel ogsaa eengang saavidt, men endnu maa man være lidt vidtløftigere.

* * *

Trykfeil.

Et Par Trykfeil, hvilke det dog, da jeg skal benytte mig af den nyeste Philosophis Yndlings Terminus, ikke her er Stedet nærmere at gaae ind paa, forbeholde vi os fuldstændigen at begrunde og udvikle ved en mere passende Leilighed, — her maa det være nok, at vi have henpeget derpaa.

[Paa et Par sammenheftede Blade:]

Vrangen og Retten.

Forord.

Maaskee er det en Feil hos mig, maaskee er det ligesaa med flere Andre, maaskee er det ikke Feil hos Nogen af os: mig forekommer den tomme Høflighed, med hvilken man træder ind i et Selskab, den tomme Høflighed, med hvilken man forlader det, at være Selskabs-Livets svage Side, en chinesisk Tilsætning, der modstrider og modarbeider det besjelende Princip: Ubetydeligheden, der er Nøglen til og Værnet om Conversationens lette Spil og Tilfældets snurrige Indblanden, og Omgangens oprømte Sorgløshed, at ikke det Betydningsfulde, det Serieuse trænger sig forstyrrende ind.*) Selv om der er Udsigt

*) [I Marginen:] med sin fade, drøbende og hoffærdige Hulhed.

til at træffe et behageligt Selskab, Intimationens taabelige Vigtighed kan let forekomme Een en for dyr Entrée, og hvad værre er, den kan let forspilde en halv Time, inden man naaer det lykkelige Sammenspil, ja, hvad værre er, forvandle den hele Aften til en ennuyant Legen fremmed. Selv om man har passeret een, ja maaskee to behagelige Timer og ønsker at bevare Stemningen, Afskedens Tilbagevenden til en unaturlig stiv Vigtighed kan let forekomme Een en for dyr Afgift, ja hvad værre er, let forspilde Fornøielsen.

Saaledes forekommer det mig ogsaa, at ved en Bogs Udgivelse er Forordet den svage Side, er en Mislighed, som man saa hastigt som muligt maa søge at slippe forbi. See! derfor siger jeg slet Intet, min kjære Læser, men river Dig in medias res non secus ac notas, som Digteren siger, og gjør fremdeles hvad Digteren byder Digteren: quæ desperat tractata nitescere posse relinquit. Forordets elegante Buk tiltroer jeg mig ikke at kunne gjøre med Elegance, forbi det bestandig rinder mig i Hu, hvad den Stundesløse siger: til Sagen om jeg tør bede, til Sagen.

Derfor styrter jeg, om man saa vil, med Døren ind i Huset, uden et eneste Ord om, hvorledes jeg som Udgiver forholder mig til dette lille Skrift. Den, der ønsker Indtrædelses-Complimenter, Begyndelsens pinlige Stilhed, den monotone Lyd af hvad man saadan pleier at sige ved denne Leilighed, han vredes med Rette, at jeg gjør et Brud paa Ceremoniellet. Den, der istedenfor at ville læse en Bog, hellere vil læse, hvad der kan sætte hans Conjectural-Critik i Bevægelse, Usandheder, Hypotheser og Fabler som man faaer dem i et Forord, han trække medlidende paa Skulderen over mig, at jeg ikke er Mand for at hitte paa en eneste Løgn, men han betænke tillige, at jeg jo, ved ikke at sige et eneste Ord, aabner hans Forskninger den videste Mark. Læseren, som har Lyst til at læse en Bog, min Læser, som har Lyst til at læse denne Bog, han siger vel med den Stundesløse: til Sagen, om jeg tør bede, til Sagen.

Det siger jeg, som sagt, ogsaa, og tilføier kun: hvor der er en Vrange, der er ogsaa en Ret, altsaa paa den ene Side

Vrangen, paa den anden Side Retten, eller paa den ene Side Retten, paa den anden Side Vrangen, uden at dog dermed er afgjort paa hvilken Side Retten er, eller hvo der har den paa sin Side.

[Her afbrudt, men paa et vedheftet Blad er senere tilføjet:]

Skulde Prof. Heiberg gjøre Brøvl i Anledning af Nicolaus Notabene, saa kan her indflettes et Punktum, at man er afskrækket af hans Exempel fra at skrive Forord, og saa lidt Ondskab. Derved vindes tillige den Fordeel, at Heiberg faaer et Navn for sig.

[En Yttring i Kofoed-Hansens Anmeldelse af „Enten — Eller" i „Fjerdingaarsskriftet for Litteratur og Kritik," I, S. 377 ff. (S. 384) foranledigede Biskop Mynster („Kts.") til at skrive sin Artikel „Kirkelig Polemik" i Heibergs „Intelligentsblade", 1. Jan. 1844, 4 Bd. S. 97-114 (jfr. S. K.s af R. Nielsen udgivne „Bladartikler", 1857, S. 215-222); nogle Udtalelser heri om Kirkebesøget og den nyere tydske Religionsphilosophi imødegik saa „en Præst" i „Kjøbenhavnsposten", Nr. 4 for 4. Jan. 1844, i en Artikel med Overskrift „Plump Usandhed", — jfr. Feuilletonartiklerne i „Fædrelandet" Nr. 1468 for 8. Jan. 1844 (uden Mærke), Nr. 1472 og 73 for 12. og 13. Jan. s. A. (under Mærket „38") samt Nr. 1479 for 19. Jan. 1844 („Replik til Kts." af Kofoed-Hansen). Endelig fulgte en Redaktionsartikel i „Kjøbenhavnsposten" Nr. 20 for 23. Jan. 1844.

Hin „Præst" i „Kbhvnsp." var, ifølge Meddelelse af Pst. F. Schiødte i Aarhus, Dr. filos., Lic. theol. A. F. Beck, † i Kbhvn. som privatiserende lærd Publicist 23. Avg. 1861.]

En beklagelig, en morsom, en uskyldig Galskab.

Findes Nogen rasende eller galen, da maa hvem der vil, ham binde.

D. Lov 1—19—7.

I Anledning af en Artikel i Prof. Heibergs Intelligentsblad („Kirkelig Polemik" af Kts.) er en Mand gaaet fra Forstanden i Kjøbenhavnsposten. Dette er beklageligt. Det morsomme derved er imidlertid, at hans Galskab og fixe Idee bestaaer derudi, at han indbilder sig selv og Andre, at han er

Præst. Saaledes forstaaer man bedst Artiklens Underskrift: „en Præst". I andet Tilfælde maatte man vove den ligesaa fornærmelige som vanskelige og høist usandsynlige Forklaring, at en Præst kunde i den Grad glemme sig selv og sin Forstand, at han, efterat have skrevet en saadan Artikel, ikke idetmindste undlod at underskrive den: en Præst.

Artiklens velærværdige Forfatter*) maa være her fra Byen; thi det er fornemlig en Yttring af Kts. angaaende Kirkebesøgets Talrighed i Hovedstaden, der er bleven Gjenstand for hans Angreb, og man kan jo dog ikke antage, at en Præst paa Landet kunde faae Tid til at reise saa hyppigt til Kjøbenhavn netop om Søndagen. Han mener, at Kts. usandfærdigen (han er nemlig saa hellig, at han ikke gjerne vil bruge det Ord „Løgn") fremstiller Freqventsen i Hovedstadens Kirker som stor. Til den Ende beraaber han sig paa sin egen Erfaring, der sandeligen ogsaa bør staae til Troende. Ordentligviis**) gaaer han nemlig vel kun i et Par Kirker, men leilighedsviis, naar hans Vei fører ham forbi, gaaer han ogsaa et Øieblik ind i andre Kirker for at see, hvor mange Mennesker der er. Det er utroligt, hvor meget denne selvbeskikkede Pastor paa eget An- og Tilsvar faaer bestilt hver Søndag. Ordentligviis gaaer han i et Par Kirker (mere er det vanskeligt at overkomme, naar man skal blive under hele Gudstjenesten, undtagen paa de en-

*) Anm. Enhver veed, hvor meget det fornøier en Mand, der har en fix Idee, at man sætter sig ind i den og ud af den taler til ham.

**) Anm. „Ordentligviis", dette Ord maa ikke misforstaaes, som gik han ordentlig i Kirke i det Par Kirker, i hvilke han ordentligviis kommer. Hans Mening sees af Modsætningen, at han leilighedsviis gaaer et Øieblik ind for at tælle den besøgende Mængde. En saadan Folketælling er nemlig, naar den skal gjøres tilgavns, ikke et Øieblik's Sag, og derfor gjør han det ordentligt i det Par Kirker, hvor han ordentligviis kommer. Dersom han nemlig ordentlig blev under hele Gudstjenesten i det Par Kirker han ordentligviis besøger, saa vilde deraf følge, at han i de Kirker, hvilke han leilighedsviis besøger, maatte komme paa en Tid, da de vare tomme — for at tælle hvor mange der er.

kelte Hellig-Dage, da der ogsaa er Tolvprædiken), leilighedsviis besøger han enkelte andre Kirker for at tælle. Hvad Tid beholder denne gode Præstemand til at prædike. Saa tankeløst havde neppe nogen virkelig Præst skrevet.

Ogsaa i en anden Henseende troer jeg i faveur af Forfatteren at burde antage ham for gal. Dersom han nemlig ikke er det, og som en saadan repræsenterer den absolute Isolation, dersom han maaskee endog er Repræsentanten for en ny Retning i Kirkebesøgets Sphære, da vinder den af Ks. omtalte Freqvents en ny Tilvæxt. Det er visseligen ikke falden Ks. ind at bringe denne Art af Kirkegængere i Anslag, de Kirkegængere, der komme for at tælle de Besøgendes Antal. Men ligegyldigt i hvad Ærinde man kommer i Kirke, naar der blot ganske in abstracto er Spørgsmaal om Freqventsen, saa tælles Enhver, ogsaa dem, der kun ere komne for at tælle.

Dersom man nu tør haabe, at den gale Præst i Kjøbenhavnsposten vil indskrænke sig til at tælle, om han end ikke opgiver sin fixe Idee, at han er Præst, saa vil hans Galskab være aldeles uskyldig, og hans Stræben maaskee endog blive til Gavn for ham selv i Fremtiden, uden at han dog derfor ganske sikkert tør regne paa at blive virkelig Præst. Ved den foreliggende Artikel i Kjøbenhavnsposten kan han vel ikke antages at have habiliteret sig, men naar han efter nogle vel anvendte Aars Forløb producerer sig med Udgivelsen af en tabellarisk og statistisk Oversigt over Kirkefreqventsen i Hovedstaden, et Værk han med Rette tør kalde Frugten af sit Kirkebesøg, da skal han vel blive anbragt paa en passende Maade. Der kan ingen Tvivl være om, at Magistraten, naar der bliver Tale om Udnævnelsen af en ny Rodemester, vil give ham Fortrinet for enhver anden theologisk Kandidat, eller at Bankens Bestyrelse vil tænke paa ham i Valget af en Tæller.

En Urtekræmmer.

[I „Af S. K.s Efterl. Pap., 1833—43" er S. 324-456 (jfr. S. 319-23) med flere andetstedsfra hentede Indskud i alt det Væsenlige meddeelt Indholdet af]

Journalen J J,

[saavidt skjønnes omtrent til Udgangen af 1843.

Journalens Indhold for Aarene 1844-1846 meddeles i det Følgende. At der ikke med Sikkerhed lader sig drage en bestemt Skjellinie mellem Optegnelserne for hvert af disse Aar, er en Selvfølge.]

1844.

Cartesius's Sætning: jeg tænker — altsaa er jeg, er, logisk seet, et Ordspil, forbi det: jeg er, logisk ikke betyder Andet end: jeg er tænkende eller jeg tænker.

cfr. Jacobi S. W. 2det Bd., p. 102., Not.

Baco siger: tempus siquidem simile est fluvio, qui levia atque inflata ad nos devehit, solida autem et pondus habentia submergit.

Jacobi S. W. 2det Bd., p. 134., Not.

Naar man siger, at Troen støtter sig til Autoritet og dermed mener at have udelukket det Dialektiske, saa er dette ikke Tilfældet; thi det Dialektiske begynder med at spørge, hvorledes det nu gaaer til at man hengiver sig til denne Autoritet

om man ikke selv kan forstaae hvorfor man har valgt den, om det er et Tilfælde; thi i saa Fald er Autoriteten ikke Autoritet end ikke for den Troende, naar han selv veed med sig selv, at det er et Tilfælde.

[Jfr. „Stadier paa Livets Vei", 1845, hvor det nedenfor meddelte Udkast som bekjendt findes i sin endelige Form i Afsnit III: „Skyldig?" — „Ikke-Skyldig?" Dagbogen for 5. Januar. — Jfr. ogsaa: „Af S. K.s Efterl. Pap., 1833—43", S. XL, Noten ***).]

Den stille Fortvivlelse.

En Fortælling.

Englænderen Swift oprettede i sin Ungdom en Daarekiste, i hvilken han selv kom i sin Alderdom. Her skal han, saa fortælles der, ofte have betragtet sig i et Speil og sagt: Stakkels gamle Mand.

Det var en Fader og en Søn. Begge vare meget aandeligt begavede, begge vittige, især Faderen. Enhver, der kjendte deres Huus og kom der, fandt vist, at det var meget underholdende. I Almindelighed disputerede de kun sammen, og underholdt hinanden som to gode Hoveder, uden at være Fader og Søn. En sjelden Gang, naar Faderen saae paa Sønnen og saae at han var meget bekymret, da stod han stille foran ham og sagde: Stakkels Barn, Du gaaer i en stille Fortvivlelse. Men han spurgte ham aldrig nærmere, ak! og det kunde han ikke; thi han gik ogsaa selv i en stille Fortvivlelse. Ellers blev der aldrig vexlet to Ord om den Ting. Men Faderen og Sønnen var maaskee to af de tungsindigste Mennesker, der har levet i Mandsminde.

Hvorfra hidrører det Ord: den stille Fortvivlelse. Det er aldrig ellers brugt; thi man har i Almindelighed en anden Forestilling om Fortvivlelse. Saasnart Sønnen blot nævnede det Ord for sig selv: den stille Fortvivlelse, brast han altid i

Graad, deels fordi det var saa uforklarligt rystende, deels fordi han mindedes Faderens bevægede Stemme, da han som al Tungsind var laconisk, men ogsaa havde Tungsindets Fynd.

Og Faderen troede, at han havde forskyldt Sønnens Tungsind, og Sønnen troede, at han havde forskyldt Faderens Tungsind, derfor talede de aldrig sammen. Og hiint Udbrud af Faderen var et Udbrud af hans eget Tungsind, saa han, naar han sagde det, mere talte til sig selv, end til Sønnen.

Den Skizze jeg har henkastet i „Begrebet Angst" af en Iagttager*) vil formodenlig forstyrre Een og Anden. Imidlertid hører den dog med, og er ligesom et Vandmærke i Arbeidet. Jeg staaer overhovedet altid i digterisk Forhold til mine Arbeider, derfor er jeg pseudonym. Paa samme Tid som Bogen udvikler Noget, bliver den tilsvarende Individualitet tegnet af. Vigilius Haufniensis tegner nu flere af; men tillige har jeg henkastet en Skizze af ham i Bogen.

Dette er ogsaa en af de misforstaaede Climaxer man har dannet med Hensyn til Christendommen. Man tegner i Ord og Skildring et Billede af Christus; nu siger man: alene en saadan Idee maa bevæge ethvert Menneske, end sige da Virkeligheden. Sagen er, at det er langt lettere og langt mindre farefuldt for Forstanden at beundre Ideen end at troe Virkeligheden. Dertil kommer, at man lader den egentlig Pointe være svævende: at det er Guden.

Som Exempel kan anføres et Sted af Claudius, der citeres hos Jacobi, S. W., 3. Bd., p. 282.

Det er dog en rystende Veltalenhed (om end paa en anden Maade dog rystende som Røsten af Abels Blod, der skriger

*) [Jfr. „Begrebet Angst", 2. Udg. (1855) S. 51-52.]

mod Himlen), naar man læser det korte Ord, som en Afdød har ladet sætte paa sin Grav, det sidste Ord, den sidste Villie, det sidste Skrig, hvori han lagde hele sin Sjel. Hvad er alt Præstepræk i Sammenligning med denne Kommentar.

Under Helliggeistes Kirke er der nogle smaa Kjeldervinduer med Jernstænger for. Et Dødningehoved er afbildet, og nu den korte Sentens bragt an. Saaledes raaber den op fra Graven til Een — Dødens sidste Strid, hvor der ikke længer er Tid til at gjøre store Udvalg, eller at snakke om Kategorier, eller om Forskjellen mellem Hedenskab og Christendom.

[I den søndre Kirkemur findes vel to Kjælderindvuer med Dødningehoveder over men uden Spor af Indskrift; paa Karmen om det ene Vindue kun, under Hovedet, to ukjendte Navne. Derimod findes i Korets Mur, altsaa mod Øst, et Kjælderindvue af samme Form som de foran omtalte men uden Dødningehoved eller sikkert Spor af et saadant; i Vinduets Stenkarm er her udhugget:

[Herre Zebaoth?] Salig er det Menneske som sætter sin Lid til Dig. Ps. 8 [ↄ: 84. V. 13].

Kirken har imidlertid 1846 været underkastet en større Reparation].

Det er den store Forskjel i Henseende til Betragtningen af Syndens Forladelse, at man tilgiver et Menneske den samme Synd, er overbeviist om at Gud vil tilgive den; men naar det er Een selv, saa kniber det. Den philosophiske Snakken, der Intet forklarer og Intet forstaaer, men blot gaaer videre, bliver naturligviis ikke staaende ved Synden. Dette er imidlertid den første Betingelse for at gaae videre, at man bliver saaledes skyldig, at medens alle andre Mennesker kunne finde Tilgivelsen, kan man det ikke selv. Man er villig til at troe, at der var saa Meget, der tjente til Undskyldning for de Andre; men for Een selv er der ingen Undskyldning. — Alt dette er aldeles i sin Orden, og denne Subjektivitetens Emphasis er nødvendig, for at ikke hele Tilværelsen skal opløses i høist ligegyldig Snak om Passion, China osv.

I gamle Dage blev man sig selv vigtig ved at være adelig, formuende o. s. v., nu er man bleven mere liberal og

verdenshistorisk, nu blive vi os Alle vigtige ved at være fødte i det 19de Aarhundrede. — O! Du vidunderlige 19de Aarhundrede. O! misundelsesværdige Lod.

[Den 31. Aug. 1844 udkom:

„Fire opbyggelige Taler" af S. K.*)

Fororðet af 9. August.]

Mine opbyggelige Taler kunde jeg maaskee gjøre endnu mere særlige: opbyggelige Taler for Konger og Dronninger, — for Tiggere, — o. s. v. —

Hvad Jacobi afvisende (nemlig at det ikke er saa) siger om det Gode, det Skjønne, det Sande, at de ere Ideer, udfundne af Nød, Kategorien der Verzweiflung, det gjelder i Sandhed om Troen (Frygt og Bæven) og det er Troens Betydning. Den er en Idee man kun finder i Nøden, og en Fortvivlelsens Kategori.

Jacobi S. W. 3. B. p. 435.

Er der da ingen evig Overeenskomst (harmonia præstabilita) truffet mellem det Himmelske og det Jordiske?

Egentlig er Gud terminus medius i Alt hvad et Menneske foretager sig; Forskjellen mellem den Religieuse og det blotte

---

*) [I det Exemplar af disse Taler, som solgtes ved Auktionen over S. K.s Bøger, har S. K. selv, i Udgaven for 1844, nederst S. 60 tilføjet følgende Note:]

veed Du ikke, at det er derfor at et Selvmord kaldes et Udbrud, fordi den Levende er fangen, at det kaldes at bortrømme, fordi „den Levende er en Krigsmand paa Vagt". (Socrates).

[Det er ikke ved noget Mærke betegnet, hvor S. K. ønskede dette Indskud indflettet i Konterten.

* *

Boghandler P. G. Philipsen afkjøbte 10. Maj 1845 S. K. Restoplaget af de paa Forf.s Forlag i 1843-44 udkomne atten opbyggelige Taler. „Ved de 4 sidste blev der," — har S. K. noteret, — „tilstaaet ham (P.) 20 p. C. mod at det skulde vise sig, at dette havde Indflydelse paa Afsætningen."]

Menneske er, at denne Sidste ikke veed af det. — Derfor er Christendommen den høieste Forbindelse mellem Gud og Mennesket, forbi den netop har bragt Dette til Bevidsthed.

[Jfr. i de „Fire opbyggelige Taler" fra Aug. 1844, II: „Pælen i Kjødet"; 2 Cor. XII, 7.]

En strøgen Passus i en opbyggelig Tale: om Pælen i Kjødet.

For humoristisk.

Som det gik denne Sidste, saaledes er det maaskee stundom gaaet i Livet, og da vi jo skulle tale om Lidelser, og det netop synes eiendommeligt for disse Tider, at man ikke saa let bliver sig selv vigtig ved Hæder, Magt og Fortrin som ved Lidelser; og da der ligger en dyb Sandhed i at betragte Lidelser som det sande Dannelsesmiddel, er det maaskee tjenligt at minde om det Usande deri. Men da vi ikke have Formaningens Myndighed, vælge vi et andet Middel. Smiil derfor kun lidt, m. T., af hvad jeg nu vil fortælle, det er og bliver dog en opbyggelig Tale, og hvis Du ved at høre den bragtes til at smile af Dig selv, saa bevægede Talen jo Dig til at formane Dig selv. Der var engang en Mand, han havde en Ridehest; hver Gang han kom hjem efter at have redet, var han vel noget anstrænget, men var dog glad ved Hesten, glad ved at ride. Da laante en Dag en anden Mand hans Hest og vendte hurtigen tilbage, forklarende i de stærkeste Udtryk, at Hesten stødte forfærdeligt; men Eiermanden svarede: „gjør den det, det har jeg aldrig vidst af; thi da jeg aldrig har siddet paa nogen Hest før, troede jeg, at det at ride var saaledes, og at den heftige Bevægelse hørte med til Glæden." Dog fra det Øieblik af foregik der en Forandring med ham; han reed aldrig mere, fordi han ingen Hest kunde finde, der var magelig nok, og fordi han tilsidst vilde det Umulige, at Hesten skulde bevæge sig, uden at man mærkede det.

Saaledes, m. T., er der maaskee Mangen, der bærer Livets

Sorger og Gjenvordigheder i den Tro, at det hører saaledes med til at leve, at det at leve er saaledes, og at det desuagtet er en Glæde; indtil Nogen siger ham, at det er saa forfærdeligt, og han da aldrig mere bliver glad, men i det Høieste sig selv vigtig ved ikke at være glad og ved at kunne vrage Alt i Livet. —

Al min Tale om Pathos og Lidenskab misforstaae Ingen, som agtede jeg at lyse enhver uomskaaren Umiddelbarhed, enhver ubarberet Lidenskab i Hævd.

I Fenelons Lebensbeschreibungen und Lehr-Sätze, Frankfurt und Leipzig 1748, læser jeg i Afsnittet om Periander Noget, jeg ikke har læst før og som er yderst interessant og poetisk.

Stedet er fra p. 80 n—87 n.

[Bogen, hvis fuldstændige Titel er:

Fenelon: „Lebensbeschreibungen und Lehr-Sätze der alten Weltweisen", Oktav, udkom ogsaa 1762 (jfr. Kaysers „Bücherlexikon"),

er forgjæves eftersøgt paa Hovedstadens to store Bibliotheker. Paa det kongl. Bibliothek haves dog den franske Original.]

Den danske Philosophi, hvis der engang skal kunne blive Tale om en saadan, vil deri være forskjellig fra den tydske, at den slet ikke begynder med Intet, eller uden al Forudsætning, eller forklarer Alt ved at mediere, da den tvertimod begynder med den Sætning: at der er mange Ting mellem Himmel og Jord, som ingen Philosoph har forklaret.

Denne Sætning vil, ved at være optaget i Philosophien, afgive det behørige Correctiv og tillige kaste en humoristisk-opbyggelig Bevægethed over det Hele.

Har jeg overhovedet (hvor gjerne jeg end vilde have, at Nogen skulde dele min Anskuelse) Lov til at bruge min Kunst for at vinde et Menneske? Er det dog ikke paa en Maade at bedrage ham. Naar han seer mig bevæget, rørt, begeistret o. s. v., saa antager han min Anskuelse, altsaa af en ganske anden Grund end jeg og af en usand Grund.

De Fleste forstaae formodentlig slet ikke hvad Talen er om; naar man har nogen Kunst at bruge, saa skal man bruge den, ja Den, der ikke bruger den saaledes, han er et usædeligt Menneske, der ikke erkjender Pligter, er uden Alvor, selvkjærlig o. s. v. Svar: Bæ!

I denne Tid har jeg været saa indolent, at jeg slet Intet har givet, og medens jeg har vaandet mig i Melancholi, da var det Eneste jeg vilde: at sidde paa Gangeren, med „en Dame for Øie, der fra Borgens Altan staaer og vinker med sit Slør;" min Mening at Borgen skulde ligge i en Skov, dog saaledes, at Altanen var at see fjernt; foran Skoven skulde der ligge en Eng, en Kløvermark, der ved en lille Indgrøftning var adskilt derfra, og over Engen skulde jeg ride, — — og hiin Deilige paa Borgen dog ikke være bestemtere end at hun næsten selv kunde forvexles med Sløret. Dette skulde skee i Eftermiddagen, naar Solens milde Blanding ——————*) eller i den sildige Aftenstund, naar Himlen holder Omgang med Havet: da afbryde denne Forbindelse, at gjennemskære Vandet, at see hende staae ved Kysten og vinke med Sløret, dog saaledes, at hun selv og Sløret kunde forvexles med Aftentaagens Skikkelser.

Det er og bliver dog den tungeste Anfægtelse, naar et Menneske ikke veed, om hans Lidelses Grund er Sindssvaghed eller Synd. Friheden som ellers bruges til at kjæmpe med, [er] her bleven i sin forfærdeligste Modsætning dialektisk.

---

*) [Saaledes i Journalen, her altsaa ingen Udeladelse.]

Er dette ikke ogsaa et coup des mains, at Guds vældige Haand, som han lægger paa et Menneske for at ydmyge, er i samme Øieblik Velsignelsens Haand.

Det individuelle Livs Taushed er ligesom en Qvindes Jomfruelighed, og Den, som bryder den, han er ligesom en Qvinde, der skal til at elske anden Gang, og en Qvinde, der skal til at elske anden Gang, er som et knækket Blomster.

Det gaaer mig med min Følelse i Livet ligesom en Engellænder, der kom i Pengeforlegenhed, uagtet han havde en Note paa 100 Pund, men paa Stedet, hvor han var, var der Ingen Mand for at bytte den.

Der gives egenlig kun en eneste Qvalitet, det er Individualiteten. Herom dreier Alt sig, og deraf kommer det ogsaa, at Enhver om sig selv forstaaer qvalitativt, hvad han om Andre forstaaer qvantitativt. Dette gjør Individualiteten, men ikke ethvert Menneske vil have den.

Hvor utaalmodig jeg i Grunden er, seer jeg bedst deraf, at en frugtsommelig Qvinde forekommer mig det forfærdeligste at være, fordi det netop skal vare 9 Maaneder, og saaledes al Villie, al Lidenskab, den yderste Kraftanstrængelse Intet formaaer.

Enhver haaber dog Noget idet han gaaer ud i Verden — og vil nu være tro over det Lidet. Men Den, der gik ud i Verden, og Intet eiede uden en dyrebar Erindring, Intet forventede, men var Mindet tro, han var jo ogsaa tro over Lidet og han skal sættes over Mere; thi en saadan Erindring skal blive for ham det Evige.

M. T., thi det er saa besynderligt, det gives jo ikke Enhver at vorde Forfatter i Livet, dertil hører forskjellige

Gaver. Ak, men gaae engang ud paa Kirkegaarden, betragt Gravene, og see! der er stundom et Menneske bleven Forfatter, som allermindst tænkte derpaa. Disse korte Indskrifter, et fromt Ord, en Aminbelse f. Ex.: den Gudfrygtiges Minde er i Velsignelse. — Derude prædiker Alt; thi som Naturen forkynder Gud, saa prædiker enhver Grav. Der er et Gravmonument, det forestiller en ung Pige i Brystſtykke, hun har vist været deilig, nu er Stenen sunken sammen, og Nelder voxe om Graven. Hun synes ingen Familie at have havt. — En anden Grav gjemmer en Kriger, hans Hjelm og Sværd ligger paa Kisten, og underneden staaer, at hans Minde aldrig skal glemmes. Ak, og dog er allerede Laagen paa Rækværket revet aflave; man fristes til at tage hans Sværd og værne om ham, han gjør det ikke mere — og de Sørgende meente, at „hans Minde aldrig glemmes".

Hvad er dog Goethe andet i Aus meinem Leben end en talentfuld Defensor for Fadaiser. Paa intet Punkt har han realiseret Ideen; men snakke sig fra Alt (fra Piger, og Elskovens Idee, og Christendom o. s. v.), det formaaer han, og alt Det er dog en meget ringe Ting, naar man vil det, og han bliver dog kun Gradsforskjellig fra en Forbryder, der ogsaa digter Skylden bort, „fjerner den fra sig ved at digte."

Dersom Nogen vilde drage Rigtigheden af den Sætning i Tvivl, at det er en bevæget Tid i hvilken vi leve, da betænke han, at Pastor Grundtvig lever, en Mand, der langt overgaaer Archimedes og end ikke behøver eller drømmer om at behøve et fast Punkt for at bevæge Himmel og Jord, nei han gjør det uden Fodfæste. Saa Lidet behøver han, eller rettere saaledes behøver han Intet for at frembringe denne uhyre Virkning, og da han tillige, som bekjendt, over Intet er istand til at blive rasende, saa vil man let indsee, at Tiden ikke blot er bevæget, men det er ordentligt ængsteligt at være samtidig med denne ølnordiske Kæmpe.

Det er mærkeligt nok, at en ung Pige, netop jo renere hun er, er Den, der er først til at erkjende sin Syndighed. Dette har glædet mig meget, thi egentligt var det ved dette Phænomen, at jeg havde størst Vanskelighed for at tænke Synden og lægge Alt under Synd; med os Andre er det let nok.

Den der for at bevise Sandhedens Rigtighed beraaber sig paa „Flere", paa Tidens, paa Tidernes Bifald, ikke i Forhold til den factiske Sandhed, thi denne er jo netop det reent Historiske, men i Forhold til det Evige, den evige Sandhed: han modbeviser netop Sandheden ved sit Beviis; thi Sandheden er netop den, at hver skal gjøre Gud Regnskab for sig. Dette (ɔ: Sandheden) vil han ikke forstaae, og dog vil han bevise dens Rigtighed.

Det er fatalt nok at blive overrasket, naar man søger Eensomhed. Dog gaaer det an, naar man overraskes af en Vildfarende eller af et Selskab, der formodentlig kun sjeldent kommer der, — men at have fundet sin eensomme Krog og nu pludselig overraskes af en eensom Mand, der søger det Samme, er ligesaa fatalt som at blive Gjenstand for en gal Mands fixe Idee eller for et hysterisk*) Fruentimmers fixe Idee.

*) Politivennen skriver dette Ord: hylsterisk.

[Udg. var tidligere uvis om, til hvilket Aar han med størst Sikkerhed skulde henlægge nedenstaaende „Fortælling“, og den blev derfor ikke meddelt i „Af S. K.s Efterl. Pap., 1833-43“, hvor den dog havde haft sin rette Plads. Det er nu hævet over al Tvivl, — jfr. nedenfor S. 132: Optegnelsen i Journal J J, — at „Fortællingen“ er fra omtr. 1843, rimeligvis endogsaa fra en Tid, der ligger forud for den egentlige Forfatter-Virksomhed; ligesom vi sagtens i det her opbevarede Brudstykke af „Fortællingen“ finde gjengivet det væsentlige Indhold af det philosophiske Skrift, som S. K. sidst i Novbr. 1842 tænkte paa at udgive: „Philosophiske Overveielser“ (jfr. de „Efterl. Pap., 1833-43“, S. 327).

For nu at finde en nogenlunde passende Plads til „Fortællingen“ indskydes den her paa Overgangen mellem 1844-45, efterat Pseudonymen „Johannes Climacus“ førstegang er fremtraadt 1844 med de „Philosophiske Smuler“ (jfr. foran S. 16).

Det første Afsnit synes trods sin digteriske Form at være en selvbiographisk Skildring af S. K.s egen Barndom og Ungdomsliv, dets første Studiedage o. s. v., — hvad der burde været bemærket ved de i forrige Bind meddeelte „Indledende Notiser“, S. XL.]

Johannes Climacus

eller

De omnibus dubitandum est.

En Fortælling.

Loquor de vera dubitatione in mente, et non de ea, quam passim videmus contingere, ubi scilicet verbis, qvamvis animus non dubitet, dicit quis se dubitare: non est enim Methodi hoc emendare, sed potius pertinet ad inqvisitionem pertinaciæ et ejus emendationem.
Spinoza: de intellectus emendatione Tractatus p. 511.

☞ Behag at bemærke.*)

Den, der antager, at Philosophien aldrig i Verden har været saa nær ved at løse sin Opgave: at forklare alle Saader,

---

*) [Foran stod følgende senere med Blyant overstregede Motto:]
Μηδεις σου της νεοτητος καταφρονειτω.
ad Timotheum IV, 12.

som nu, ham kan det vel forekomme besynderligt, søgt, forargeligt, at jeg vælger Fortællingens Form, og ikke efter fattig Leilighed langer Steen med til at sætte Toppen paa Systemet. Den derimod, der har forvisset sig om, at Philosophien aldrig har været saa forskruet som nu, saa forvirret trods alle fine Bestemmelser,*) — han vil væsenlig finde det i sin Orden, at jeg ogsaa ved Formen søger at medarbeide den vederstyggelige Usandhed, der er den nyere Philosophis Kjendetegn, der især derved adskiller sig fra den ældre, at den har opdaget, at det var en Latterlighed at gjøre hvad man selv sagde, man gjorde eller havde gjort; — han vil finde det i sin Orden, og kun ligesom jeg beklage, at den, der her begynder derpaa, ikke har større Myndighed end jeg.

Indledning.

I Byen H.....**) levede for nogle Aar siden en ung Student, ved Navn Johannes Climacus, hvis Attraa ingenlunde var at blive bemærket i Verden, da det tvertimod var hans Glæde at henleve skjult og i Stilhed. De, der kjendte ham lidt nærmere, søgte at forklare hans indesluttede Væsen, der flygtede enhver videre Berøring med Menneskene, deraf, at han enten var melancholsk eller forelsket. De, der antoge det Sidste, havde i en vis Forstand ikke Uret, om de end feilede, hvis de antoge, at det var en Pige, der var Gjenstand for hans Drømmen. Saadanne Følelser vare aldeles

*) [Her har været indskudt men er senere overstreget:]
saa aldeles at sammenligne med Veiret i den forløbne Vinter, hvor man paa eengang hørte, hvad der aldrig før paa eengang er hørt i Verden, [Folk] raabe med Muslinger, Reier og Bruunkars saaledes, at den, der agtede paa det enkelte Raab, snart maatte troe, at det var Vinter, snart, at det var Foraar, snart, at det var Midsommer, medens den, der agtede paa alle disse Raab, maatte troe, at Naturen var bleven confus, og at Verden ikke kunde staae til Paaske; —

**) [Prikkernes Antal svarer til Stedbetegnelsen: Hafnia. — I et af de ældste Anlæg til „Fortællingen“ er uden Anvendelse af Navnet Joh. Clim. noteret:] „En ung Student i Salamanca“.

fremmede for hans Hjerte, og som hans Ydre var fiint og ætherisk, næsten gjennemsigtigt, saaledes var hans Sjæl i samme Grad altfor aandelig bestemmet til at fængsles af en Qvindes Skjønhed. Forelsket var han, sværmerisk forelsket — i Tanken eller rettere i Tænkningen. Ingen elskende Yngling kan inderligere bevæges over den ubegribelige Overgang, hvormed Elskoven vaagner i hans Bryst, over det Lynets Slag, hvorved Gjenkjærligheden bryder frem i den Elskedes, end han over den begribelige Overgang, i hvilken den ene Tanke føier sig ind i den anden, en Overgang, der for ham var det lykkelige Øieblik, i hvilket det skete, hvad han havde ahnet og forventet i Sjælens Stilhed. Naar da hans Hoved tankefuldt bøiede sig som et modent Ax, da var det ikke fordi han hørte den Elskedes Stemme, men forbi han lyttede til Tankernes hemmelige Hvidsken; naar hans Blik var drømmende, da var det ikke forbi han ahnede hendes Billede, men forbi Tankens Bevægelse blev synlig for ham. Det var hans Lyst at begynde med en enkelt Tanke, fra den ad Consequentsens Vei at stige Trin for Trin op til en høiere; thi Consequentsen var ham en scala paradisi, og hans Salighed forekom ham endnu herligere end Englenes. Naar han nemlig var kommen op til den høiere Tanke, da var det ham en ubeskrivelig Glæde, en Lidenskabens Vellyst, hovedkuls at styrte sig ned i de samme Consequentser, indtil han naaede hen til det Punkt, fra hvilket han var gaaet ud. Dog dette lykkedes ham ikke altid efter Ønske. Naar han ikke fik netop saa mange Stød, som der var Leed i Consequentsen, da blev han bedrøvet, thi da var Bevægelsen ufuldkommen. Han begyndte nu forfra. Lykkedes det ham, da gyssede hans Sjæl i Vellyst; han kunde af Glæde ikke sove om Natten, men vedblev hele Timer at gjøre den samme Bevægelse; thi dette Tankens Opogned, Nedogop var en Fryd uden Lige. I de lykkelige Tider var hans Gang let, næsten svævende; til andre Tider var den ængstelig og usikker. Saa længe han nemlig arbeidede for at stige op, saa længe Consequentsen endnu ikke havde formaaet at bane sig Veien, da var han betynget; thi de mange Consequentser, han havde fær-

dige, uden at de dog endnu vare blevne ham ret klare og nødvendige, frygtede han for at tabe. Naar man seer et Menneske bære en Mængde skrøbelige Ting, stablede ovenpaa hverandre, da forundres man ikke over, at han gaaer usikkert og hvert Øieblik griber efter Ligevægten; naar man ikke seer Stabelen, da smiler man, saaledes som ogsaa Mange smilede ad Johannes Climacus uden at ahne, at hans Sjæl bar en langt høiere Stabel end hvad der ellers forbauser; at hans Sjæl var ængstelig for, at en eneste Consequents skulde falde ud; thi da gik det Hele istykker. At Menneskene smilede ad ham, bemærkede han ikke, ligesaa lidet som, at til andre Tider en Enkelt glad vendte sig om for at see efter ham, naar han let som i en Dands ilede gjennem Gaden. Han agtede ikke paa Menneskene, tænkte heller ei paa, at de kunde agte paa ham, han var og blev fremmed i Verden.

Som nu Climacus' Væsen for den Enkelte, der ikke kjendte ham nøiere, maatte have noget Paafaldende, saaledes var det ingenlunde uforklarligt for Den, der vidste lidt Besked om hans tidligere Liv; thi som han nu var i sit 21de Aar, saaledes havde han til en vis Grad altid været. Den Disposition, hans Sjæl havde, var i hans Barndom ikke bleven forstyrret, men udviklet ved gunstige Omstændigheder. Hans Hjem tilbød ikke mange Adspredelser, og da han saa godt som aldrig kom ud, blev han tidlig vant til at sysselsætte sig med sig selv og med sine egne Tanker. Hans Fader var en meget stræng Mand, tilsyneladende tør og prosaisk, medens han under denne Vadmelsfrakke skjulte en gløende Phantasi, som end ikke hans høie Alderdom formaaede at sløve. Naar Johannes stundom bad om Tilladelse til at gaae ud, da fik han oftest et Afslag; hvorimod Faderen en enkelt Gang til Vederlag foreslog ham ved hans Haand at spadsere op og ned af Gulvet. Dette var ved første Øiekast en fattig Erstatning, og dog gik det med den ligesom med den Vadmelsfrakke, den skjulte noget ganske Andet i sig. Forslaget blev antaget, og det blev ganske overladt Johannes at bestemme, hvor de skulde gaae hen. De gik da ud af Porten, til et nærliggende Lystslot, eller ud til Strand-

kanten, eller om i Gaderne, alt eftersom Johannes vilde det; thi Faderen formaaede Alt. Medens de da gik op og ned af Gulvet, fortalte Faderen Alt hvad de saae; de hilste paa de Forbigaaende; Vognene larmede dem forbi og overdøvede Faderens Stemme; Kagekonens Frugter vare mere indbydende end nogensinde. Han fortalte Alt saa nøiagtigt, saa levende, saa præsentisk indtil den ubetydeligste Detail, der var Johannes bekjendt, saa udførligt og anskueligt hvad der var ham ubekjendt, at han, efter en halv Time at have spadseret med Faderen, var saa overvældet og træt som om han en heel Dag havde været ude. Faderens Troldomskonst lærte Johannes ham snart af. Hvad der før foregik episk, det skete nu dramatisk; de samtalede paa Touren. Gik de ad bekjendte Veie, da passede de gjensidigen paa hinanden, at Intet blev overseet; var Veien Johannes fremmed, da combinerede han, medens Faderens almægtige Phantasi var istand til at danne Alt, at bruge ethvert barnagtigt Ønske som en Ingredients i det Drama, der foregik. For Johannes var det som blev Verden til under Samtalen, som var Faderen vor Herre og han selv hans Yndling, der fik Lov at blande sine taabelige Indfald deri ligesaa lystigt som han vilde; thi han blev aldrig afviist, Faderen aldrig forstyrret, det kom Alt med og altid til Johannes's Tilfredshed.

Medens saaledes Livet i det fædrene Huus bidrog til at udvikle hans Phantasi, lærte ham at finde Smag i Ambrosia, saa var den Dannelse, der blev ham til Deel i Skolen, i Harmoni hermed. Den latinske Grammatiks ophøiede Myndighed, Reglens guddommelige Værdighed udviklede et nyt Sværmeri. Især tiltalte dog den græske Grammatik ham. Over den glemte han at læse Homer høit for sig selv, som han ellers pleiede for at glæde sig ved Digtets Rythmer. Den græske Lærer foredrog Grammatiken paa en mere philosophisk Maade. Naar det da blev forklaret ham, at Accusativ f. Ex. er Udstrækningen i Tid og Rum, at Præpositionen ikke styrer Casus, men at Forholdet gjør det, da udvidede Alt sig for ham. Præpositionen forsvandt, Udstrækningen i Tid og Rum blev som et uhyre indholdsløst Billede for Intuitionen. Hans

Phantasi var atter sysselsat, men paa en anden Maade end før. Hvad der paa Spadseretourene forlystede ham, var det fyldte Rum, han kunde ikke faae det tæt nok om sig. Hans Phantasi var saa produktiv, at den kunde hjælpe sig med Lidet. Udenfor det ene Vindue i Dagligstuen voxede der omtrent ti Græsstraa. Her opdagede han stundom et lille Dyr, der løb imellem Stenglerne. Disse Straa bleve til en uhyre Skov, der dog havde hele den Tæthed og Dunkelhed, som Græsset havde det. Istedenfor det fyldte Rum fik han nu det tomme Rum, han stirrede atter, men saae Intet uden den uhyre Udstrækning.

Medens saaledes en næsten vegetativ Henslumren i Phantasi — deels mere æsthetisk, deels mere intellectuelt — udvikledes hos ham, blev ogsaa en anden Side af Sjælen stærkt dannet, hans Sands nemlig for det Pludselige, det Overraskende. Dette skete dog ikke ved de Tryllemidler, der ellers maae tjene til at spænde Børns Opmærksomhed, men ved noget langt høiere. Med en almægtig Phantasi forbandt Faderen en nimodstaaelig Dialektik. Naar da ved en eller anden Leilighed Faderen indlod sig i en Dispüt med en Anden, da var Johannes lutter Øre, og det saa meget mere som Alt foregik med en næsten festlig Orden. Faderen lod altid Modparten tale heelt ud, spurgte ham for en Forsigtigheds Skyld, om han havde mere at sige, førend han begyndte sit Tilsvar. Johannes havde fulgt Modpartens Foredrag med spændt Opmærksomhed, var paa sin Maade medinteresseret i Udfaldet. Pausen indtraadte, Faderens Replik fulgte, og see! i en Haandevending var Alt anderledens. Hvorledes det gik til, blev Johannes en Gaade, men hans Sjæl forlystede sig ved dette Skuespil. Modparten talte igjen, Johannes var endnu mere opmærksom for ret at holde Alt fast. Modparten perorerede, Johannes kunde næsten høre sit Hjerte banke, saa utaalmodigen ventede han, hvad der vel vilde skee. — Det skete; i et Nu var Alt vendt om, det Forklarlige gjort uforklarligt, det Visse tvivlsomt, Modsætningen indlysende. Naar en Hai vil gribe sit Bytte, da maa den kaste sig om paa Ryggen, da dens Mund sidder paa dens Bug; den er mørk

paa Ryggen, sølvhvid under Bugen. Det skal være et herligt Syn at see denne Afvexling i Farve; den skal stundom blinke saa stærkt, at det næsten gjør ondt i Øiet, og dog forlyster det at see derpaa. En lignende Afvexling blev Johannes Vidne til, naar han hørte Faderen disputere. Han glemte igjen det Sagte, baade hvad Faderen og Modparten havde sagt, men denne Gysen i Sjælen glemte han ikke. Analogier hertil lod Skolelivet ham ikke savne; han saae, hvorledes et Ord kunde forandre en heel Sætning, hvorledes et conjunctivum midt i en indikativisk Sætning kunde kaste en forandrende Belysning over det Hele. Jo ældre han blev, jo mere Faderen indlod sig med ham, jo mere opmærksom blev han paa hiint Ubegribelige; det var som om Faderen stod i en hemmelig Forstaaelse med Det, Johannes vilde sige, og derfor ved et eneste Ord kunde forvirre ham Alt. Naar da Faderen ikke blot opponerede, men selv foredrog Noget, da saae han, hvorledes han bar sig ad, hvorledes han successivt kom hen til Det han vilde. Han ahnede nu, at Grunden hvorfor Faderen med et Ord kunde vende Alt om, maatte ligge i, at han selv i den Succession, i hvilken han havde Tanken, maatte have glemt Noget.

Hvad andre Børn have i Poesiens Trylleri og Eventyrets Overraskelse, det havde han i Intuitionens Hvile og Dialektikens Changements. Det glædede Barnet, det blev Drengens Leeg, det blev Ynglingens Lyst. Saaledes havde hans Liv en sjelden Continuitet; det kjendte ikke de forskjellige Overgange, der ellers pleie at betegne de enkelte Tidsafsnit. Idet Johannes blev ældre havde han intet Legetøi at lægge til Siden; thi han havde lært at lege med Det, der skulde være hans Livs alvorlige Beskjæftigelse, og dog havde det derved ingenlunde tabt det Tillokkende. Et Pigebarn leger saalænge med Dukken, at den tilsidst forvandles til den Elskede; thi Qvindens hele Liv er Elskov. En lignende Continuitet havde hans Liv; thi hans hele Liv var Tænkning.

Climacus blev Student, tog anden Examen, blev 20 Aar gammel, og dog foregik der ingen Forandring med ham, han var og blev fremmed for Verden. Imidlertid flyede han ikke

Mennesker, tvertimod søgte han at træffe Ligesindede. Dog udtalte han sig ikke, lod sig aldrig mærke med, hvad der foregik i hans Indre, dertil var hans Erotik for dyb; det var ham som maatte han rødme, hvis han talte derom, han frygtede at faae for Meget at vide eller for Lidet at vide. Derimod var han altid opmærksom naar Andre talte. Som en dybt forelsket ung Pige ikke gjerne taler om sin Kjærlighed, men i næsten pinlig Spænding lytter til, naar andre unge Piger tale om deres, for da i Stilhed at prøve, om hun er ligesaa lykkelig eller endnu lykkeligere, for at opsnappe ethvert ledende Vink, saaledes agtede Johannes tans paa Alt. Naar han da kom hjem, da overveiede han, hvad de Philosopherende havde sagt; thi det var naturligviis disses Selskab han søgte.

At ville være Philosoph, at ville hellige sig udelukkende til Speculationen, var ikke faldet ham ind; dertil var han endnu for letsindig. Vel reves hans Sjæl ikke snart til Eet, snart til et Andet, Tænkningen var og blev hans Lidenskab; men endnu manglede den Besindelse for at faae et dybere Sammenhæng. Det Ubetydeligste og det Betydeligste fristede ham lige meget til derfra at begynde sine Operationer; Resultatet var ham ikke magtpaaliggende, kun Bevægelserne interesserede ham. Undertiden blev han vel opmærksom paa, hvorledes han fra ganske forskjellige Punkter naaede hen til Eet og det Samme; men dette tildrog sig [ikke] i dybere Forstand hans Opmærksomhed. Hans Lyst var bestandig blot at trænge igjennem. Overalt, hvor han ahnede en Labyrinth, der maatte han finde Veien; begyndte han derpaa, da kunde Intet bringe ham til at høre op. Faldt det ham vanskeligt, blev han træt deraf før Tiden, da pleiede han at bruge et saare simpelt Middel. Han lukkede sig inde paa sit Værelse, gjorde Alt saa festligt som muligt og sagde nu høit og lydeligt: jeg vil det. Af Faderen havde han lært, at man kan, hvad man vil; og Faderens Liv havde ikke ladet Theorien i Stikken. Denne Erfaring havde givet Johannes' Sjæl en ubeskrivelig Stolthed. At der skulde være Noget, man ikke kunde, uagtet man vilde det, var ham utaaleligt. Men hans Stolthed var heller ei en afmægtig Villen; thi naar han havde

sagt disse energiske Ord, da var han villig til Alt, han havde da et endnu høiere Maal: at gjennemtrænge Vanskelighedens Slyngninger med sin Villie. Dette var igjen et Eventyr, der begeistrede ham. Hans Liv var saaledes altid eventyrligt, om han end ikke til sine Eventyr behøvede Skove og Reiser, men blot, hvad han havde, et lille Værelse paa eet Fag.

Skjøndt nu hans Sjæl tidlig var ført hen til Idealiteten, saa var dog derved hans Tro og Tillid til Virkeligheden ingenlunde svækket. Den Idealitet, ved hvilken han næredes, laa ham saa nær, Alt gik saa naturligt til, at denne blev hans Virkelighed, og han igjen i Virkeligheden uden om sig maatte vente at finde Idealiteten. Hertil bidrog Faderens Tungsind. At Faderen var en overordentlig Mand, var Det Johannes sidst fik at vide. At han forbausede ham, at intet andet Menneske gjorde det i den Grad, det vidste han; dog han kjendte jo saa Faa, at han ingen Maalestok kunde anlægge. At Faderen menneskeligt talt var noget Ualmindeligt, det lærte han ikke i det fædrene Huus. Naar engang imellem en ældre prøvet Ven besøgte Familien og indlod sig i en fortroligere Samtale med Faderen, da hørte Johannes ham ofte sige: „jeg duer til Intet, kan Intet gjøre, mit eneste Ønske var at finde en Plads i en mild Stiftelse.“ Det var ikke Spøg, der var ikke Spor af Ironi i Faderens Ord, tvertimod der var en mørk Alvor deri, der ængstede Johannes. Det var heller ingen løst henkastet Bemærkning; thi Faderen kunde nu bevise, at det allerubetydeligste Menneske var et Geni imod ham. Intet Modbeviis udrettede Noget, da hans uimodstaaelige Dialektik var istand til at bringe Een til at glemme, hvad der laa allernærmest, nødsage Een til at stirre paa den af ham opstillede Betragtning, som om der intet Andet var til i Verden. Johannes, hvis hele Anskuelse af Livet var ligesom skjult i Faderen, da han selv kun fik saare Lidet at see, indvikledes herved i en Modsigelse, da det en lang Tid undgik ham, at Faderen om ikke ved Andet saa ved den Virtuositet, med hvilken han kunde beseire enhver Opponent og bringe ham til at forstumme, modbeviiste sig selv. Johannes' Tillid til Virkeligheden var da ikke

svækket, han havde ikke indsuget Idealiteten af Skriften, der ikke lade Den, de opfostre, uvidende om, at den Herlighed, de beskrive, dog ikke findes i Verden; han var ikke dannet ved en Mand, der forstod at gjøre sin Viden kostbar, men vel at gjøre den saa ubetydelig og værdiløs som muulig.

Pars prima.

Johannes Climacus begynder at philosophere ved Hjelp af traditionelle Forestillinger.

Indledning.

Skjøndt Student i et Par Aar havde Johannes, især for en Student, forholdsviis liden Læsning. De Classikere, han havde lært at kjende i den lærde Skole, vidste han særdeles god Besked med, og det glædede ham af og til at gjennemgaae dem igjen, uden at dog deres Indhold kom i Berøring med den indre Bevægelse i ham. Leilighedsviis kom vel et og andet nyere Skrift ham tilhænde, men han kunde ikke blive sig klar over, hvilken Betydning dets Læsning skulde have for ham. Historiske Skrifter beskjæftigede ham ikke; thi den overveiende Udvikling af hans Aand havde berøvet ham Sandsen for den empiriske Virkelighed, og som det til daglig Brug var ham ligegyldigt, hvad andre Mennesker sagde eller gjorde, naar det ikke stod i Forhold til Tænkningen, saaledes var han ogsaa indifferent mod enhver Efterretning om, hvad Mennesker, der havde levet tidligere, havde sagt eller gjort. Stødte han paa et nyere philosophisk Skrift, da lagde han det vel ikke til Siden, førend han havde læst det, men naar han havde læst det, blev han ofte utilfreds og mismodig. Hans hele Aands-Retning gjorde, at han ikke følte sig vel ved at læse. Stundom fristede Titlen ham, han gik da glad og forventningsfuld til Skriftet; men see! det handlede om mange andre Ting, mindst om Det, man skulde have formodet. Havde han da

arbeidet sig langt om længe hen til Det, Titlen havde berettiget ham til at søge, da afbrødes ofte Tankegangen, og Sagen blev uafgjort. Hvad der ikke sjeldent stødte ham, var, at der toges et Hensyn til Ting, der forekom ham Tilfældigheder. Undersøgelsen afbrødes for at berigtige en eller anden besynderlig Mening, som en eller anden ham aldeles ubekjendt Forfatter havde fremsat. Hvis han da ret skulde forstaae denne Digression fordredes egentlig, at han skulde have læst hiin Mands Skrift. Dette forudsatte igjen maaskee andre o. s. v. Han troede ogsaa at bemærke, at Grunden, hvorfor en enkelt Mening af en enkelt Forfatter toges med, var en aldeles particulair: fordi han levede i samme By som den Skrivende eller skrev i samme Tidsskrift o. s. v. Den strænge dialektiske Bevægelse fandt han ikke altid; Dialektikens vidunderlige Forlystelser, dens gaadefulde Overraskelser savnede han med Bedrøvelse. Efter at have gjort nogle enkelte Experimenter, opgav han da igjen at læse. Han overlod sig atter til sin egen Tænken, om den end ikke førte ham til Noget. Imidlertid afholdt han sig fra enhver overilet Dom over de enkelte Skrifter, eller over Skrifter i Almindelighed. Han hørte Andre dømme ganske anderledens, han sluttede, at Feilen laa hos ham, at hans Opdragelse havde været ufuldkommen, og om den ikke havde lært ham Andet, havde den dog lært ham at gjøre denne Slutning.

Ved at agte paa Andres Tale, mærkede han nok, at han heller ikke var truffen paa Skrifter af de store Tænkere blandt de nyere Philosopher. Disses Navne hørte han atter og atter nævne med Begeistring, næsten med Tilbedelse. Dette glædede ham ubeskriveligt, om han end ikke vovede sig til at læse dem, da han hørte, at de vare meget vanskelige, saa Studiet af dem krævede Aar og Dag. Det var ikke Feighed eller Mageligheb, der standsede ham, men en smertelig Følelse, der havde ledsaget ham fra hans tidlige Barndom, at han ikke var saaledes som andre Mennesker. Han var langt fra at føle nogen Glæde i denne Forskjellighed, tvertimod, han følte den som et Tryk, hvorunder han vel vilde komme til at lide hele sit Liv. Han forekom sig selv som et Barn, der med megen Smerte var født

til Verden, og som ikke kunde glemme denne Smerte, om Moderen end havde glemt den af Glæde over hans Fødsel.

Hvad Læsning angik, var Johannes nu kommen i en besynderlig Modsigelse. De Skrifter, han kjendte, vilde ikke tilfredsstille ham, uden at han dog vovede at skyde Skylden derfor paa Skrifterne; de udmærkede Skrifter vovede han sig ikke til at læse. Han læste da mindre og mindre, fulgte sit Hang til i Stilhed at sysle med Tanken, blev mere og mere undselig af Frygt for, at de fornemme Tænkere skulde smile ad ham, naar de hørte, at han ogsaa vilde tænke, ligesom fornemme Damer smile ad en ringe Pige, naar hun formaster sig til ogsaa at ville kjende Elskovens Salighed. Han taug, men hørte desto opmærksommere.

Naar han da hørte de Andre tale, bemærkede han, at en enkelt Hovedtanke kom igjen atter og atter. En saadan greb han da og gjorde til Gjenstand for sin Tænken. Saaledes kom Skjebnen ham til Hjelp med at forskaffe ham Stof netop paa den Maade, han behøvede det. Jo renere saa at sige, jo jomfrueligere Opgaven var, desto kjærere for ham, jo mindre Andre havde hjulpet paa Tanken, desto lykkeligere var han, desto bedre gik Alt for ham. Han følte det vel som en Ufuldkommenhed, at han bedst kunde tænke en Tanke, naar den kom til ham som nyfalden Snee, uden at være gaaet igjennem Andres Hænder, han ansaae det for det Store, at kunne, som de Andre tumle sig i de mangfoldige Tænkeres mangfoldige Tanker; dog snart glemte han denne Smerte i Tænkningens Glæde.

Ved at lytte til de Andres Tale, blev han især opmærksom paa een Sætning, der atter og atter forekom, der gik fra Mund til Mund, altid lovpriist, altid venereret. Mangfoldige Gange hørte han det gjentage: de omnibus dubitandum est. Nu stod han da ved den Sætning, der kom til at spille en afgjørende Rolle i hans Liv. Denne Sætning blev for hans Liv, hvad ellers et Navn ofte er i et Menneskes Historie; man kan i Korthed sige Alt ved at nævne dette Navn.

Denne Sætning blev en Opgave for hans Tænken. Om det skulde vare længe eller kort inden han fik den gjennemtænkt,

det vidste han ikke, men det vidste han, at han for det Øieblik ikke vilde slippe den, om det saa skulde koste ham Livet.

Hvad der end mere begeistrede ham, var det Forhold, i hvilket denne Sætning i Almindelighed blev sat til det at blive Philosoph. Om han da skulde kunne blive det, vidste han ikke, men han vilde gjøre Alt. Med stille Høitidelighed blev der da decreteret, at han skulde begynde. Han opbyggede sig ved at mindes Dions Begeistring, der, da han med nogle Faa gik ombord for at begynde Krigen med Dionys, sagde: mig er det nok at have deeltaget deri. Om jeg skulde døe i det Øieblik, jeg steg i Land, uden at have udrettet Noget, jeg vil dog ansee denne Død for lykkelig og hæderlig.

Forholdet mellem hiin Sætning og Philosophien søgte han nu at blive sig bevidst. Beskjæftigelsen hermed vilde være ham et opmuntrende Forspil, jo mere klar han blev derover, jo mere begeistret vilde han gaae til Sagen selv. Saaledes lukkede han sig nu inde i sig selv med hiin philosophiske Sætning, medens han dog tillige agtede nøie paa ethvert Vink, som han om den kunde opsnappe. Mærkede han, at hans egen Tankegang var forskjellig fra de Andres, da indprægede han sig deres i Hukommelsen, gik hjem og begyndte forfra. At deres Tankegang i Almindelighed var meget kort, var ham vel paafaldende, men han saae kun deri et nyt Fortrin hos dem.

Han begyndte nu sine Operationer og sammenstillede strax de 3 Hoved-Udsagn, han havde hørt angaaende denne Sætnings Forhold til Philosophien.

Disse 3 Sætninger løde saaledes:

1. Philosophien begynder med Tvivl; — 2. man maa have tvivlet for at komme til at philosophere; — 3. den nyere Philosophi begynder med Tvivl.

Kap. I.

Den nyere Philosophi begynder med Tvivl.

Hvad der strax var ham paafaldende ved hine 3 Sætninger, var, at de ingenlunde syntes eensartede. Medens nemlig de tvende første i strængere Forstand maatte paa Grund af

deres Almindelighed ansees for philosophiske, idet de udsagde noget Almindeligt, Philosophien til alle Tider og Steder eller den Philosopherende til alle Tider og Steder betræffende, syntes den tredie at være en historisk Efterretning, der først maatte undergaae en Forvandling, førend den kunde gjøre Fordring paa i strængere Forstand at være af philosophisk Natur. Historisk kunde det vel interessere at faae at vide, at den nyere Philosophi begynder med Tvivl, i samme Forstand som det ogsaa kan interessere at vide, om den begynder i Tydskland eller i Frankrig, og med hvem; foregik der derimod en Forvandling med den, da var det sandsynligt, at den vilde gaae ind under een af de foregaaende Sætninger.

For at efterse, om dette forholdt sig saaledes, besluttede han, at udforske den.

§ 1. Hvorledes Sætningen maa forstaaes nøie efter Ordene?*)

Han stræbte her at gjøre sig Rede for, hvad det vel kunde have at betyde, at der til Philosophien var føiet det Adjektiv: den nyere, hvilket jo var et historisk Prædikat. Sætningen udsagde da kun Noget om en bestemt historisk Philosophi. Sætningen antog han nu var sand; thi til at efterforske dette havde han hverken Læsning eller Udvikling nok. Af Sætningen fulgte, at der havde været en ældre Philosophi, der ikke havde begyndt paa samme Maade, da i andet Fald Sætningen var høist ufuldkommen fremsat. Han spurgte nu, om han deraf kunde være berettiget til at slutte, at en senere Philosophi igjen kunde begynde paa en anden Maade, saaledes, at Philosophien kunde begynde paa forskjellig Maade og dog vedblive at være Philosophi. For at fatte sig saa kort som muligt spurgte han, om en senere Philosophi igjen kunde begynde paa samme Maade som hiin ældre og dog være Philosophi; eller om, efter at den nyere Philosophi havde begyndt med Tvivl, dette havde en afgjørende Indflydelse paa enhver Fremtid. Hvis saa var, om dette da ikke havde en tilbagevirkende Kraft, saaledes, at det

*) [Et ældre Udkast:] Grammatikalsk Forstaaelse.

blev tvivlsomt, hvorvidt man turde kalde hiin ældre Philosophi Philosophi, uagtet den var begyndt med noget Andet. Hvis nemlig den nyere Philosophi ved sin Begyndelse for enhver Fremtid har udelukket Muligheden af en anden Begyndelse, saa tyder dette paa, at denne Begyndelse er mere end en historisk Begyndelse, er en væsentlig Begyndelse. I saa Fald er den nyere Philosophi væsentlig Philosophi, og hiin ældre kun accommodationsviis at kalde saa. — Skulde Ordene forstaaes saaledes, da var Sætningen undergaaet den Forandring, hvorved den var bleven identisk med den første Sætning, at Philosophien begynder med Tvivl.

Om dette var Philosophiens Mening vidste han ikke. I de Andres Tale søgte han forgjeves at finde et oplysende Vink. Var det Meningen, da forekom det ham besynderligt, at man udtrykte sig saa ubestemt, at man sammenblandede historiske og evige Bestemmelser saaledes, at man, idet man syntes at sige noget Historisk, sagde noget Evigt. Hvorfor indskrænkede man sig da ikke til den første Sætning, at Philosophien begynder med Tvivl; thi da er Intet tvivlsomt, da er Alt, hvad der ikke begynder med Tvivl, hvad det saa end forresten er, ikke Philosophi. Rigtignok fremkom der derved den Mærkelighed, at den evige Begyndelse var begyndt i Tiden, saaledes, at der havde været Tider, i hvilke den ikke var begyndt, medens han forestillede sig det saaledes, at den evige Begyndelse er til enhver Tid. Forsaavidt han havde forstaaet rigtigt, havde det voldet Philosophien store Vanskeligheder, at Christendommen udsagde om sig, at den var kommen ind i Verden ved en Begyndelse, der paa eengang var historisk og evig; det maatte da altid blive betænkeligt for Philosophien at ville udsige det Samme sig betræffende.

Ogsaa fra en anden Side gjorde han Sætningens Ord til Gjenstand for Overveielse. Der siges: den nyere Philosophi; der tales ikke om en enkelt Philosoph, om hvem der historisk berettes, at han begyndte med at tvivle; der tales om den nyere Philosophi som en Heelhed. Der bruges ikke et historisk Tempus eller et Præsens i den historiske Stiil, saaledes

som man vel kan sige, Cartesius begynder med Tvivl, uagtet man dog vil betegne dette som noget Forbigangent, der kun i den historiske Fortælling er et Nærværende; man bruger et evigt Præsens, ligesom jo ogsaa den nyere Philosophi er noget Mere end en enkelt Philosoph. Forsaavidt synes da Sætningen at sige mere end noget blot Historisk. Dette maatte den ogsaa af en anden Grund antages at gjøre. Den nyere Philosophi maatte jo antages endnu at være i sin Tilbliven, da der jo ellers allerede var en nyere til, i Forhold til hvilken den selv var en ældre. Lod det sig da ikke tænke, at den nyere Philosophi i sin videre Fremrykken blev sig bevidst, at den havde faaet en urigtig Begyndelse, der da som Begyndelse betragtet vilde vise sig ikke at være en Begyndelse; med hvilken Myndighed erklærer man denne Begyndelse for en Begyndelse for hele den nyere Philosophi? Det kan kun være rigtigt, forbi Begyndelsen selv er den for den nyere Philosophi væsentlige Begyndelse; men dette kan, historisk talt, først da afgjøres, naar hele den nyere Philosophi ligger afsluttet. Skal det før den Tid statueres, da maa det siges og forstaaes evigt, med andre Ord: da maa det være fordi denne Begyndelse er den væsentlige for al Philosophi. I saa Fald er hin Sætning igjen undergaaet en Forvandling, hvorved den er bleven identisk med den første Sætning, at Philosophien begynder med Tvivl.

Hvorfor brugte da Philosophien to Udtryk, af hvilke det ene har den Beskaffenhed, at det enten siger det Samme som det andet, og er, under denne Forudsætning, ucorrect; eller det siger noget Andet, og er, hvis dette antages, dunkelt?

Uagtet Sætningens Tvetydighed, saaledes som denne nu havde viist sig for ham, kunde gjøre ham betænkelig ved at gaae videre, besluttede han dog at prøve, hvad der vel kunde ligge i den, idet han indtil videre antog, at det var en historisk Sætning. Som saadan var den nemlig forskjellig fra den første Sætning, og han havde jo kun Valget mellem at antage, at den var en aldeles Overflødighed, der blot kunde virke forstyrrende, eller at den var en noget besynderligt udtrykt historisk Sætning.

§ 2. Hvorledes det gik til, at den nyere Philosophi var begyndt med Tvivl?

Han antog, at den nyere Philosophi begyndte med Tvivl, og spurgte nu, hvorledes det var gaaet til, om det var skeet ved et Tilfælde eller ved en Nødvendighed, om denne Begyndelse var en tilfældig eller en nødvendig.

a. Om det var ved et Tilfælde, at den nyere Philosophi var begyndt med Tvivl?

Her spurgte han, om det var ved et saadant Tilfælde som det, ved hvilket Purpuret blev opdaget; hvilket Tilfælde jo havde den Beskaffenhed, at det i al Evighed vedblev at være et Tilfælde. Forholdt det sig saaledes, da indeholdt den Sætning, at den nyere Philosophi begynder med Tvivl, en historisk Tilfældighed, hvoraf Intet kan sluttes, hverken med Hensyn til en foregaaende eller en efterfølgende Philosophi eller til Philosophien i Almindelighed, ligesaa lidet som man, af hvad der hændte hiin Hund, turde slutte at enhver Hund maatte opdage Purpuret. Hvis det forholdt sig saaledes, da indeholdt hiin Sætning en blot historisk Beretning, men kom da i Modsigelse med den første Sætning, at Philosophien begynder med Tvivl, forsaavidt som, naar disse Sætninger sammenstilledes, deraf vilde fremgaae, at det Væsentlige var skeet paa en tilfældig Maade.

Han spurgte dernæst, om det Tilfælde, ved hvilket den nyere Philosophi kom til at begynde med Tvivl, maaskee var af den Beskaffenhed, at det skjulte en Nødvendighed i sig, der i næste Øieblik forklarede det Tilfældige; om hiint Tilfælde var af samme Beskaffenhed som det Tilfælde, ved hvilket Newton opdagede Loven for Faldet; thi uagtet det var et Tilfælde, forklarede dog den opdagede Lov i næste Øieblik Tilfældet selv som en Nødvendighed. Det var da i saa Fald kun tilsyneladende, i ufuldkommen historisk Forstand saa, at den nyere Philosophi ved et Tilfælde var begyndt med Tvivl, da den i samme Øieblik maatte opdage Nødvendigheden af, at den var begyndt saaledes. For den nyere Philosophi som et historisk

Ustykke kunde denne Nødvendighed endnu ikke opdages, da den nyere Philosophi endnu ikke var afsluttet. Opdagedes da denne Nødvendighed, saa maatte det være i evig Forstand, fordi den nyere Philosophi var Philosophien overhovedet. Denne Opdagelse vilde da være afgjørende for enhver Fremtid, og tilbagevirkende paa enhver Fortid med Hensyn til Spørgsmaalet om Philosophiens Begyndelse. Forsaavidt var da hiin Sætning undergaaet en Forvandling, hvorved den blev identisk med den første Sætning.

b. Om det var ved en Nødvendighed, at den nyere Philosophi var begyndt med Tvivl?

Her spurgte han, hvorledes det Foregaaende maatte være beskaffent, der nødvendiggjorde den nyere Philosophis Begynden med Tvivl; om dette Foregaaende var en Philosophi eller noget Andet. Paa dette Spørgsmaal svarede han sig selv, at det efter Sætningens Ord vel maatte være en Philosophi. Hvorledes da den Philosophi maatte have være beskaffen, der kunde gjøre det nødvendigt for den nyere Philosophi at begynde med Tvivl? Om nu den Philosophi, der ved sin Forudgaaen havde gjort det nødvendigt for den nyere Philosophi at begynde med Tvivl, om den Philosophi og den nyere Philosophi alene vare Philosophi, saaledes, at hvis der tilforn havde været en Philosophi i Verden, der havde begyndt paa en anden Maade, denne da maatte finde sig i ikke at være Philosophi? Han spurgte videre, om hiin forudgaaende Philosophi selv var begyndt ved et Tilfælde eller ved en Nødvendighed. For ikke her at føres for vidt, søgte han at gjøre sig Rede for Følgende: naar den nyere Philosophi ved en Nødvendighed begynder med Tvivl, saa er dens Begynden bestemmet i Fortløb med en tidligere Philosophi. Vilde man da sige noget Historisk om, hvad Philosophien begynder med, saa maatte man vel snarere nævne Det, med hvilket hiin forudgaaende Philosophi begyndte, forsaavidt som den nyere Philosophis Begynden kun var en Consequents indenfor en tidligere Begynden. (Antages dette, da vilde det virke forstyrrende paa den første Sætning, at Philosophien be-

gynder med Tvivl.) Han indsaae forøvrigt allerede her den Vanskelighed han senere maatte komme ind paa, at en saadan Consequents blev vanskelig at tænke, fordi den Begynden, med hvilken den nyere Philosophi begyndte, var bestemmet som en Løsriven. Det maatte da være en egen Art af Consequents, den nemlig, ved hvilken af Eet fremkommer det Modsatte. Dette pleiede ellers at kaldes et Spring.

Han fastholdt imidlertid indtil videre, saa godt han kunde, den Tanke, at det var ved en nødvendig Consequents, at den nyere Philosophi var begyndt med Tvivl. Han sluttede da, at den nyere Philosophis Begynden maatte være en for Philosophien væsentlig Begynden, da man jo ikke kunde være berettiget til, uden blot historisk og tilfældigt, [at udsige] noget Væsentligt om en Udvikling, der endnu ikke var afsluttet; det kunde jo maaskee bag efter vise sig, at Begyndelsen slet ikke var en Begyndelse til Noget, men en Misforstaaelse, og altsaa mindst af Alt en Begyndelse til en Philosophi. Den begyndende Philosoph kunde jo dog ikke være berettiget til at sige: med mig begynder den nyere Philosophi; hans Eftermands Sanction var heller ei tilstrækkelig, med mindre Udsagnet selv var et væsentligt om al Philosophi. Var Udsagnet saaledes at forstaae, da var jo igjen Sætningen forvandlet i Lighed med hiin første Sætning.

§ 3. Ahnelse.

Ved hele den foregaaende Overveielse var han ikke kommen et Skridt videre. Dette smertede ham. At antage, at den tredie Sætning og den første Sætning vare identiske, kunde han ikke beslutte sig til, da han ikke kunde tiltroe en [dem] saadan forstyrrende Tautologi. Forstyrrende var den, forsaavidt den opfordrede Menneskene til at tænke noget Forskjelligt, uagtet der blev tænkt det Samme. Tænkte man det Samme ved begge Sætninger, saa var Tautologien forstyrrende. Forskjelligheden kunde han ikke fastholde uden ved at foretage en lille Forandring, ved hvilken Sætningen blev en historisk Ubetydelighed, som hvis man sagde: Cartesius begyndte med Tvivl, adskillige

andre Philosopher fulgte hans Exempel. En saadan Sætning lod der sig, philosophisk talt, Intet indvende mod. Skulde en saadan Sætning frembyde Vanskeligheder, da maatte disse være af historisk Art, saaledes f. Ex., om det virkelig forholdt sig saaledes, at de selv sagde, at de havde gjort det, eller saaledes, om det virkelig var sandt, at de havde gjort, hvad de sagde, de havde gjort.

Forgjeves haabede han ved at lytte til Andres Tale at faae nogen Oplysning, forgjeves. De brugte den første og den tredie Sætning som aldeles identiske; snart sagde de det Ene, snart det Andet, snart begge Dele paa eengang; snart brugte den Ene i Samtalens Løb den ene Sætning, den Anden svarede ham med den anden Sætning, og de forstode hinanden, og forstode, at de sagde det Samme. Forklaret blev Sætningen ikke, og det kunde han dog netop nu behøve, [da] hans egen Selvtænkning havde gjort ham modtageligere for Andres Veiledning. Dog Forklaringen udeblev, derimod blev Sætningen stundom saa hurtigt gjentaget af de Talende, at han næsten blev svimmel ved denne Eensformighed. Han vendte da stedse bekymret hjem; thi hvad der faldt de Andre saa let, at de blot behøvede løst at henkaste det, det faldt ham saa tungt at tænke.

Han gjennemtænkte Sætningen atter og atter; han søgte at glemme hvad han havde tænkt for atter at begynde, — see! han kom altid til det Samme. Dog kunde han ikke forlade den, det var som fængslede en gaadefuld Magt ham til den, som blev det hvidsket til ham: der skjuler sig Noget bag ved denne Misforstaaelse. Hvad han da havde adskilt, idet han meente, at Sætningen enten maatte være en reen philosophisk Sætning eller en reen historisk, det søgte han nu at combinere. Han tænkte, det er vel Hemmeligheden, at den nyere Philosophi paa eengang er den historiske og den evige, og hvad mere er, den er sig selv dette bevidst. Det er jo en Forening ligesom Foreningen af de tvende Naturer i Christo. Ved hvert et Skridt den nyere Philosophi gjør, bliver den sig dettes evige Betydning bevidst, eller rettere, den bliver sig den bevidst førend den gjør Skridtet; thi ellers lod det sig tænke, at

Skridtet selv var et saadant, der aldrig kunde faae evig Betydning, med mindre Philosophiens historiske Fremadskriden var absolut identisk med Ideens egen Bevægelse. Men da vilde en saadan Fremadskriden ikke være en historisk. Den nyere Philosophi vilde da ikke behøve at undergaae nogen Forvandling, nogen retrograd Forklarelse, nogen Glemselens Luttrelse for at optages i Systemet, men indtil den ubetydeligste Detail gaae lige lukt ind i Systemet, i samme Forstand, som hvis en historisk Mand var saa poetisk, at hvert Ord af ham, hver hans Mine var pure Poesi, han da ikke behøvede at undergaae nogen Forvandling for at gaae ind paa Scenen, men kunde gaae lige ind fra Gaden af, aldeles som han gik og stod, og blot være ganske ugeneret.

Endnu vilde det dog ikke blive klart for ham, hvorledes han skulde tænke en saadan Combination. Hans Sjæl ængstedes i ahnelsesfuld Uro, han ahnede, at det maatte være noget Overordentligt, han ahnede, at det at være Philosoph nuomstunder maatte være noget ubeskriveligt Vanskeligt. Hang det nemlig saaledes sammen med den nyere Philosophi, saa maatte det jo gaae paa en lignende Maade med den enkelte Philosoph. Denne maatte da blive sig selv bevidst, i denne Bevidsthed af sig selv tillige blive sig sin Betydning bevidst som Moment i den nyere Philosophi, den nyere Philosophi igjen bevidst som Moment i en foregaaende Philosophi, denne igjen bevidst som Moment i den evige Philosophis historiske Udfoldelse. Philosophens Bevidsthed maatte da omfatte de meest svimlende Modsætninger: sin egen Personlighed, sit lille Amendement — Alverdens Philosophi som den evige Philosophis Udfoldelse.

Det varede længe, inden det lykkedes ham correct og bestemt at tænke denne uhyre Tanke. Som en Mand, der vælter en tung Byrde op af et Bjerg, ofte overvældes, saa hans Fod glider og Byrden triller ned, saaledes gik det ham. Endelig var han sikker paa sig selv, at han med Lethed kunde gjøre Bevægelsen. Han besluttede nu at lade Tanken virke med al sin Vægt; thi han gjorde Forskjel mellem Tænkningens Besvær-

lighed og Tankens Vægt. Som historisk Tanke tænkte han Tanken med Lethed. Han havde samlet nye Kræfter, var ganske integer, han stillede sig ligesom ind under Tanken — og see! den overvældede ham, han besvimede. Da han var kommen til sig selv, turde han næsten ikke vende sin Opmærksomhed til hiin Tanke, det forekom ham, at det var til at blive affindig over, idetmindste naar man ikke var mere nervestærk end han. Desto større var hans Beundring af dem, der formaaede at tænke Sligt saa let, som var det Hele kun Narrestreger.

Han blev mismodig; men idet han saaledes hensank i Mismod, fik han, halvt mod sin Villie, atter fat paa hiin uhyre Tanke. Han var for bekymret til egentlig at tænke, men det forekom ham, som om hiin Tanke, der syntes saa uhyre positiv, dog egentlig var en Skepsis, da den Enkeltes Viden bestandig dog kun var en Viden om sig selv som Moment og om sin Betydning som Moment. Under Forudsætning af, at dette virkelig var muligt, Noget han dog ikke ret kunde fatte, da det ikke blev ham klart, hvorledes et Moment kunde blive sig bevidst blot som Moment, da denne Bevidsthed var en Umulighed uden en Bevidsthed, der var mere end en Bevidsthed om sig selv som Moment, da ellers min Bevidsthed maatte ligge i et Andet — saa blev dog denne Viden en høist relativ Viden og ingenlunde en absolut Viden. Men hvorledes var det muligt, at hvert enkelt Moment tillige blev sig sin evige Gyldighed bevidst som Moment i det Hele? Saa maatte jo den Enkelte være alvidende, og Verden være færdig.

At den Enkelte kunde blive sig det Evige bevidst, det kunde han vel fatte, og det havde vel ogsaa en tidligere Philosophi meent, saafremt der ellers havde været en saadan; men at blive sig det Evige bevidst i den hele historiske Concretion, endog efter den Maalestok, at det ikke blot angik det Forbigangne, det troede han var forbeholdt Guddommen. Han kunde heller ikke fatte, i hvilket Tidsmoment man blev sig selv saaledes forklaret, at man, skjøndt sig selv nærværende blev sig

selv forbigangen. Det troede han maatte forbeholdes Evigheden, og at Evigheden kun abstrakt var tilstede i Tiden.

Forsaavidt der havde været en tidligere Philosophi, havde vel ogsaa den enkelte Philosoph benyttet Forgængerne, seet, at han kunde tilegne sig Dette, berigtige Hiint o. s. v., men det var vel ikke faldet ham ind at ville gjennemskue den evige Nødvendighed, med hvilken den ene Philosoph fremgik af den Anden, han selv af sine Forgængere i en evig Continuitet. Kunde det end lykkes Tænkningen med Hensyn til det Forbigangne at ahne en saadan indre Nødvendighed, hvorved da ogsaa blev at bemærke, at jo mere fjernet det var, desto større blev Muligheden af en Skuffelse, med Hensyn til det Nærværende syntes det ham en Umulighed. Dette fik da ikke Lov at blive et Nærværende af Iver for, at det jo før jo hellere skulde blive et Forbigangent, men paa den Maade blev det ingen af Delene. Herover blev han sig selv klar ved at betragte det personlige Liv. Naar Een skuer tilbage over sit Liv, da kan især den tidligere Deel deraf vel vise sig som gjennemtrængt af en Nødvendighed. Hvis derimod Een, idet han begynder et bestemt Tids-Afsnit, først vil blive sig dette bevidst i sin evige Gyldighed som Moment i sit Liv, saa vil han netop forhindre det fra at komme til at faae Betydning, idet han vil ophæve det, førend det har været, idet han vil, at det, der er et Nærværende, i samme Moment skal vise sig for ham som et Forbigangent.

Det var, forekom det ham, allerede en betænkelig Sag, om Een vilde paatage sig at prophetere. Og dog, ligesom man kunde ahne en Nødvendighed i det Forbigangne, saaledes lod det sig jo ogsaa tænke, at der lod sig ahne en Nødvendighed i det Tilkommende. Det Philosophien imidlertid vilde gjøre, var noget endnu Vanskeligere, det var at gjennemtrænge Alt med Evighedens og Nødvendighedens Tanke, at gjøre dette i det præsentiske Øieblik, det var at dræbe det Præsentiske med Evighedens Tanke og dog bevare dets friske Liv, det var at ville see Det, der skeer, som Det, der er skeet, og paa samme Tid

som Det, der skeer, — det var at ville vide det Tilkommende som et Nærværende og dog paa samme Tid som et Tilkommende.

Saavidt var han kommen i Betragtningen af hiin Sætning. Det var ikke skeet saa hurtigt, som det her er blevet fortalt, det havde kostet ham Tid og Flid; men hans Møie var kun slet belønnet; thi skulde han have en Mening om, hvad der laa i den omtalte Sætning, da var det denne, at den var en Umulighed. Dog dette havde han ikke Mod til at troe.

Kap. II.

Philosophien begynder med Tvivl.

Han sammenstillede først denne Sætning med Sætningen Nr. 2, at man maa have tvivlet for at komme til at begynde at philosophere. Han indsaae let, at de ikke sagde det Samme; thi medens den første bestemte Tvivlen som Philosophiens Begyndelse, bestemte den anden Tvivlen som Noget, der gik forud for Begyndelsen. Da han blandt Andet ogsaa af den Grund havde fæstet sin Opmærksomhed paa hine Sætninger, fordi de maatte tjene til at oplyse ham Forholdet mellem den Sætning de omnibus dubitandum est og Philosophien, og derved gjøre hans Udsigter til at komme ind i Philosophien mere eller mindre smilende, saa glædede Sætningen Nr. 1 ham naturligviis; thi den syntes at være den nærmeste Vei. Den talte ikke om Tvivlen som et forud for Philosophien Gaaende, den lærte, at man i Tvivlen var i Philosophiens Begyndelse.

§ 1. Er Sætningen identisk med Sætningen Nr. 3.

Det var ham en besynderlig Tanke, at Tvivlen hørte med til Philosophien. Det forekom ham, som gik det omvendt med denne Sætning i Forhold til som det gik med Sætningen Nr. 3. Denne syntes nemlig at være en historisk Sætning, men viste sig ved nærmere Prøvelse at maatte være en philosophisk Sætning, om det end ikke lykkedes ham at forstaae den som saadan. Sætningen Nr. 1 viser sig ved første Øiekast at være en philosophisk Sætning, da den taler om Philosophien i

Almindelighed; ved nærmere Eftersyn synes den historisk. Den udsiger, at Philosophien begynder med et negativt Princip, men dette indeholder en Polemik ikke blot mod Dette eller Hiint, som staaer udenfor Philosophien, men imod et Princip i Philosophien. Da det nemlig vilde være meningsløst at polemisere mod Intet, saa forudsætter det et Foregaaende. Er dette Foregaaende ikke et Princip, saa er Polemiken Philosophien uværdig, ja saa er Sætningen end ikke negativ men positiv; thi dersom jeg ved min Polemik blot udelukker det Ueensartede, saa er min Sætning egentlig ikke en Polemik, men en Udtalelse af det Høiere, jeg har. Men denne Polemik mod noget Eensartet kan Sætningen ikke være uvidende om; thi medens et positivt Princip, som umiddelbart, kan være uvidende om, hvad det udelukker, kan et negativt Princip aldrig være uvidende derom. Sætningen selv indrømmer da et foregaaende philosophisk Princip.

Havde det været et positivt Princip, med hvilket Philosophien begyndte, saa vilde man slet ikke kunne udlede denne Consequents med Hensyn til det Historiske. Saavidt han vidste, lærte Grækerne, at Philosophien begynder med Forundring. Et saadant Princip kan ikke give Anledning til nogensomhelst historisk Consequents. Hvis en senere Tænker antog det Samme, da vilde man slet ikke være berettiget til deraf at slutte, at hans Mening var, at man skulde begynde med Forundring over, at Plato og Aristoteles havde forundret sig. Forundring er nemlig en umiddelbar Bestemmelse og har ingen Reflexion paa sig selv. Tvivl er derimod en Reflexions-Bestemmelse. Naar en senere Philosoph sagde: Philosophien begynder med Forundring, saa var han strax i Continuitet med Grækerne. Disse havde forundret sig, han forundrede sig ogsaa, disse havde maaskee forundret sig over Noget, han forundrede sig over Andet. Saa ofte derimod en senere Philosoph gjentager eller udsiger disse Ord: Philosophien begynder med Tvivl, saa ofte afbrydes Continuiteten; thi Tvivlen er netop Polemiken mod det Foregaaende. Jo betydningsfuldere Den er, der gjentager Sætningen, desto mere svælgende bliver Afbrydelsen, medens i det andet Tilfælde jo betydningsfuldere Den er, der

gjentager hiin Sætning, desto mere bliver den bestyrket og bekræftet. Vel blev ogsaa i det første Tilfælde Sætningen bestyrket ved Gjentagelse, men den blev netop bestyrket til at abskille.

Jo mere han da gjennemtænkte Sætningen, desto mere viste den sig at være en historisk Sætning og identisk med Nr. 3, saaledes, at han her paa omvendt Maade kom ligesaa vidt som før. Dog dette var ikke nok; han opdagede tillige en ny Vanskelighed. At den Enkelte kunde faae i Sinde at tvivle, det kunde han vel begribe, men han kunde ikke forstaae, hvorledes det kunde falde ham ind at sige det til et andet Menneske, mindst som en Veiledning (en anden Sag var det, hvis det var for at afskrække); thi hvis det andet Menneske ikke var meget langsom, saa maatte han vel svare: det skal Du have Tak for, men Du maa tilgive, at jeg nu ogsaa tvivler om dette Udsagns Rigtighed. Hvis nu den Første af Glæde over den Andens Taksigelse vilde fortælle en Trediemand, at de vare blevne enige om at tvivle om Alt, saa vilde han egentlig gjøre Nar af den Trediemand, da deres Enighed kun var et aldeles abstrakt Udtryk for deres Uenighed, med mindre de gjensidigen vare saa uhøflige, at ansee hinanden for Intet, hvilket vilde være en ny Modsigelse, da Den, der havde fremsat Sætningen jo vel maatte ansee sig selv for Noget, men ogsaa ansee den Anden for Noget, siden han vilde indvie ham deri. Den Første kunde heller ikke vredes over den Andens Adfærd, thi han kunde jo dog ikke ville, at denne skulde være et ufuldkomnere Væsen end han, og fremfor Alt ikke ville, at denne skulde være inconsequent, ligesaa lidet som i Oldtiden Anaxarchos, der var falden i en dyb Grøft, blev vred paa Pyrrhon, der gik ham forbi uden at hjælpe ham op, men tvertimod priste ham derfor, da det var ham et Beviis for, at de i Sandhed vare enige i, at en Philosoph bør være ligegyldig og umedlidende.

Skjøndt Johannes vel kunde fastholde dette, saa var hans Sindsstemning af den Beskaffenhed, at han ikke havde Mod til saaledes at være consequent ligeoverfor lovpriste Sandheder. Var det end inconsequent af Geniet at ville fordre det af noget

Menneske, saa var det dog consequent af en stakkels Student at gjøre det. Han indsaae vel det Ufuldkomne i den Maade, paa hvilken han tilegnede sig Sandheden, men derfor vilde han dog ikke slippe Sætningen. Han stræbte da atter at tænke over den, for at see, hvorledes han kunde komme i Forhold til den. Det var endnu ikke Sætningen selv han vilde gjennemtænke; thi han maatte jo først vide, om det kunde lykkes ham at komme i Forhold til den. Han spurgte derfor ikke saaledes: om Tvivlen som Begyndelsen er en Deel af Philosophien eller den er hele Philosophien? Hvis den er en Deel, hvilken da den anden Deel er? Om det er Visheden? Om disse Dele ere i al Evighed adskilte? Hvorledes der kan være Tale om et Hele, naar dets Dele udelukke hinanden? Hvad nemlig Epicur paa en sophistisk Maade havde gjort gjeldende med Hensyn til Frygten for Døden, at man ikke skal bekymre sig om den: thi naar jeg er, er Døden ikke, naar Døden er, er jeg ikke, — det forekom ham her at have sin Sandhed. Om der da var Noget, der forenede disse tvende Dele til Hele? Saaledes spurgte han ikke, men derimod om den Enkeltes Forhold til hiin Sætning.

§ 2. Hvorledes den Enkelte forholder sig til hiin Sætning?

Medens nu hans Sjæl gik svanger med at overveie dette Spørgsmaal (saa længe nemlig han ikke kunde spørge, saa længe slyngede Tanken sig ængstende om ham; saasnart han kunde begynde at spørge, da var han lykkelig, da viklede han sig ud af Tanken, idet Tanken samtalende udviklede sig for ham), hørte han en Dag en af de Philosopherende, der i Anledning af hiin Sætning yttrede sig saaledes: „denne Sætning tilhører ikke nogen enkelt Philosoph, det er en Sætning af den evige Philosophi, til hvilken Enhver, der vil tilhøre Philosophien, maa slutte sig.“ Han bemærkede tydelig, hvorledes disse Ord bevægede Tilhørerne, han selv følte sig saligt gjennemzittret af Begeistringens meddeelsomme Rystelser. Han ilede hjem, gladere end Robinson, da han havde fundet Fredag. Underveis gjentog

han Ordene for at være sikker paa, at hans Hukommelse ikke skulde bedrage ham.

Den evige Philosophi, sagde han nu, den evige Philosophi, hvad vil dette sige? Det er et herligt Prædikat, og intet Prædikat kan være for herligt om Philosophien; men i samme Grad som Prædikatet bliver herligere, i samme Grad bliver det vel ogsaa tydeligere og klarere. Den evige Philosophi. Er det den Philosophi, der er ligegyldig mod Tiden? I saa Fald er det jo den abstrakteste Philosophi, der i sin Abstraktion hverken har Begyndelse eller Ende. Denne kan det dog ikke være, da hiin Sætning taler om en Begyndelse. Er det den Philosophi, der har Historien i sig, den salige Forklarelse af Philosophiens indholdsrige Liv, en Forklarelse, der bedst kan sammenlignes med den, hvilken ethvert Menneske, naar hans Liv engang er afsluttet, forventer i Evigheden? Er det denne, da kan man stricte taget kun forvente den. — Hans Sjæl begyndte allerede at blive mismodig; hine begeistrende og mægtige Ord de vare saa troløse! Dog stod hans Tro endnu til den sidste Deel af Talen: „Enhver, der vil tilhøre Philosophien, maa slutte sig til denne (ↄ: den evige Philosophi).“ Dog hvorledes man skulde bære sig ad dermed, derom havde den Talende ikke yttret det Mindste. Hvad hjalp det da at faae at vide, at der var en evig Philosophi, til hvilken Enhver skulde slutte sig, naar ikke Enhver fik at vide, hvorledes han skulde bære sig ad dermed, eller naar slet Ingen fik det at vide; idetmindste var der Ingen af de Hørende, der havde faaet mere at vide end han, —? Og dog gjorde det ham ondt, han syntes Ordene vare saa skjønne, han kunde ikke lade være at lytte efter dem, ligesom man veemodig stirrer efter Vildgæssenes Flugt i Skyen; Enhver, der vil tilhøre hiin Verden, han maa slutte sig til dem, og dog har man endnu aldrig seet Nogen, der er fløiet med dem.

Ordene havde ikke hjulpet ham videre, tvertimod forekom de ham ved nærmere Eftertanke netop at ende der, hvor han var isærd med at ville begynde, førend han fik dem at høre; thi det var jo netop det, han vilde til at udforske, hvorledes den Enkelte maa forholde sig til hiin Sætning, og altsaa og,

hvorledes den Enkelte maa slutte sig til Philosophien. Han indsaae godt, hvor lidet opbyggende denne Overeensstemmelse var for ham; thi den lod sig vel forklare deraf, at han stod og skulde begynde der, hvor de Andre allerede havde endt. Deraf Ligheden. Saaledes ligner ogsaa Enden paa et mathematisk Beviis aldeles Begyndelsen. Den, der begynder, han siger f. Ex.: i et retvinklet Triangel er Qvadraten paa Hypothenusen ligesaa stor som Qvadraten paa begge Cathederne. Den, der ender, siger aldeles det samme, kun føier han til: quod erat demonstrandum. Det smertede ham, at de Philosopherende bare sig saaledes ad, det var Synd af dem, at de aldrig forklarede Noget, der kunde jo dog være den, der behøvede det.

Han var atter iſærd med at følge sin egen Tænkens Hang, Spørgsmaalet svævede ham allerede paa Læberne, da blev der igjen kaldt ad ham, idet han hørte en af de Philosopherende gjøre en Bemærkning, der forekom ham af yderste Vigtighed. Den Sætning, at Philosophien begynder med Tvivl, var overhovedet ofte Gjenstand for Omtale. Han hørte nu: at Philosophiens Begyndelse er en tredobbelt; den absolute Begyndelse er det Begreb, der ogsaa er Systemets Ende, Begrebet af den absolute Aand; den objektive Begyndelse er den absolut ubestemte Værens Begreb, den meest enkelte Bestemmelse, der existerer; den subjektive Begyndelse er den Bevidsthedens Gjerning, ved hvilken denne opløfter sig til Tænken eller til at sætte Abstraktionen.

Denne Bemærkning gjorde et velgjørende Indtryk paa Johannes, den forekom ham at være paalidelig og trofast, og om den end ikke havde Begeistringens berusende Magt, saa syntes den at have Klarhed og Besindighed. Det var ham dog paafaldende, at denne Bemærkning, der jo vilde oplyse hiin Sætning om Philosophiens Begynden med Tvivl, til den Ende forklarede, at Philosophiens Begynden var en tredobbelt, nævnte hver enkelt især, men at derimod ingen af disse Begyndelser bar Navn af at være Philosophiens Begynden med Tvivl. Vilde han forklare dette saaledes, at Philosophien havde fire

Begyndelser, og den fjerde var Tvivlen, saa var han i den Forlegenhed at maatte antage, at Forklaringen havde forklaret Alt, kun ikke det, han ønskede at faae forklaret. Skulde da nogen af de nævnte Begyndelser være den, om hvilken han spurgte, da indsaae han vel, at det maatte være den tredie; thi Overveielsen om Philosophiens absolute og objektive Begyndelse, den maatte overlades til dem, der allerede vare blevne Philosopher. Den subjektive Begyndelse derimod, det var jo den, ved hvilken den Enkelte fra ikke at have været Philosoph begyndte at blive Philosoph. Dette var altsaa den, om hvilken han spurgte; thi han spurgte jo ikke om hiin Sætnings Forhold til Philosophien, men om sit Forhold til hiin Sætning, og sit derved mulige Forhold til Philosophien.

„Den subjektive Begyndelse," blev der sagt, „er den Bevidsthedens Gjerning, ved hvilken denne (ɔ: Bevidstheden) opløfter sig til Tænken eller til at sætte Abstraktionen." Dette forekom ham meget skjønt, især meget opløftende; men derved var hans Bevidsthed endnu ikke løftet op. Skulde denne Begyndelse være den, om hvilken han talte, da var det ham dunkelt, hvorfor den nu fik en positiv Form, istedenfor at den ellers fik en negativ Form. Vel indsaae han, at man ved Opløftelse og ved Tvivl kunde komme sammesteds hen, men Continuiteten var dog en ganske anden. Hvis saaledes Een for at komme til at philosophere opløftede sig over Sandsningen, en Anden af samme Grund tvivlede om Sandsningen, saa kom de maaskee begge sammesteds hen, men Bevægelsen var forskjellig; og Bevægelsen var det jo han nærmest spurgte om. Dertil kommer, at da det at opløfte sig var et positivt Princip, saa vilde deraf ingen historisk Consequents kunne drages med Hensyn til en foregaaende Philosophi, saaledes som af Tvivlens Princip. Vilde man da, at disse tvende Udtryk, at opløfte sig og tvivle, skulde være identiske? Det var jo en Urimelighed, da de ikke vare identiske. Hvorfor brugte man da to Udtryk? Hvorfor forklarede man det vanskeligere Udtryk ved et lettere Udtryk, der tillige forklarede noget ganske Andet, og altsaa ikke forklarede det, det skulde forklare? Det Udtryk, han hørte

atter og atter gjentage, var: Philosophien begynder med Tvivl; det andet Udtryk hørte han langt sjeldnere. Skulde da Sætningen være en Misforstaaelse, Forklaringen derimod være Sætningen? Det var jo utænkeligt; og selv om det var saa, da vilde den vel have sin Betydning som Sætning, men selv trænge til en Forklaring; thi at sige: Begyndelsen er den Akt, ved hvilken man begynder, det var noget Lidet for en Forklaring. Det maatte da nærmere bestemmes, hvad det var for en Akt, hvorledes den Enkelte blev istand til at udføre den.

Han besluttede da nu at begynde der, hvor han tidligere var ifærd med at begynde, at følge Spørgsmaalets Ønske saaledes som han fornam det i sin Sjæl.

a. Hvorledes den Enkelte, der fremsætter hiin Sætning, forholder sig til den?

Til den Ende spurgte han, om hiin Sætning i timelig Forstand havde existeret til alle Tider, saaledes, at Enhver havde kjendt dens Indhold, om end Ingen havde fremsat den som Sætning? Om det vilde gjælde om hiin Sætning, hvad der vilde gjælde om den Sætning: Mennesket er dødeligt? — Om det, den udsagde, var Noget, Menneskene til alle Tider havde gjort, uden at blive sig dette bevidst; om det var Noget, der laa den umiddelbare menneskelige Natur nærmest? Saaledes, hvis Ingen nogensinde havde forklaret Noget om, hvad det er at forundre sig, saa vilde dog ethvert Menneske have gjort det. — Om Sætningen i evig Forstand havde existeret til alle Tider, men dog var blevet opdaget i Tiden? Om det gjælder om hiin Sætning, hvad der gjælder om mathematiske Sætninger, at de, idet de opdages, opdages i deres Evighed? — Om den i evig Forstand vedblev at existere til alle Tider, saaledes som en philosophisk Sætning gjør det? — Om Dens Personlighed, der havde opdaget Sætningen, blev ligegyldig, efterat Sætningen var opdaget, saaledes som det er Tilfældet med mathematiske og metaphysiske Sætninger? — Om det var af Vigtighed for Sætningen, at man kjendte Dens Personlighed, der havde fremsat den? Saaledes fordrede man jo ved religiøse

Sætninger endnu et Kjendskab til den Talendes Personlighed, saaledes ogsaa til en vis Grad ved ethiske Sætninger; thi Enhver kunde vel udsige en religiøs og en ethisk Sætning, men deraf fulgte ikke, at den i Enhvers Mund blev til en religiøs og en ethisk Sætning, med mindre man vilde antage, at det var ligegyldigt, om det var Christus der sagde, han var Guds Søn, eller et hvilketsomhelst Menneske; eller at det var ligegyldigt, om det var en Mand, der virkelig kjendte sig selv, der sagde: kjend Dig selv, eller et hvilketsomhelst Menneske. Sætningen blev vel den samme, og dog blev den en anden, det vil sige, den blev i det ene Tilfælde en Sætning, i det andet Passiar, medens derimod en mathematisk Sætning er aldeles ligegyldig ved, om det er Archimedes eller Arv der fremsætter den, naar den blot fremsættes rigtigt. Personligheden gjør i det ene Tilfælde Intet, i det andet Alt, som jo og i det borgerlige Liv formelt seet Enhver kunde være Cautionist og dog gjorde det en absolut Forskjel, hvo Cautionisten var. — Hvorledes da den Personlighed maatte være bestemmet, der skulde fremsætte den? Om han maatte være et Talent, og om dette var tilstrækkeligt saaledes, at naar han blot havde Talent, var han bemyndiget til at fremsætte Sætningen? Til at fremsætte en mathematisk Sætning fordredes et mathematisk Talent. Den, der kunde fremsætte den, beviste, at han havde Talentet; og vilde man tænke sig det Urimelige, (hvilket dog altid blev en Urimelighed paa Grund af den fuldkomne Immanents af Talentet i Fremstillingen,) at Een, som ikke havde Talent, kunde gjøre det, saa beholdt Sætningen ligemeget sin Sandhed, sin mathematiske Sandhed o: sin væsentlige Sandhed, saaledes som jo og i det daglige Liv en Obligation, der lyder paa Ihændehaveren, er lige kraftig, enten en riig Mand eller en fattig Mand eier den, enten det er en Tyv eller en virkelig Eier, der besidder den. — Ved religiøse og ethiske Sætninger var det ikke saaledes. Kunde man lære et toaars Barn en mathematisk Sætning,*) saa blev denne i dettes Mund væsentlig ligesaa sand som i Pythagoras's; lærte man

*) [I Marginen:] hvis en gal Mand fremsagde den,

et toaars Barn at sige disse Ord: jeg troer, at der er en Gud til, eller: kjend Dig selv, saa vilde Ingen reflektere derpaa. — Er da Talentet selv ikke den tilstrækkelige Myndighed? Fordres der ved religiøse og ethiske Sandheder ikke noget Andet, eller en anden Art af Myndighed; eller rettere hvad man egentlig kalder Myndighed; thi man gjør jo Forskjel mellem Talent og Myndighed? Om Een har Talent nok til at see Alt, hvad der ligger i en saadan Sætning, Talent nok til at fremsætte det, saa følger deraf ikke, at han selv troer det eller selv gjør det, og forsaavidt dette ikke er Tilfælde, da forvandler han Sætningen fra en religiøs til en historisk, eller fra en ethisk til en metaphysisk. — Da det nu var ham klart, at forsaavidt der ikke skulde være 4 Begyndelser paa Philosophien, (og selv i dette Tilfælde vilde dog Slutningen blive den samme) saa maatte denne Sætning høre hjemme i den subjektive Begyndelse, Noget som ogsaa var klart deraf, at det vilde være Spilfægteri at tale om en objektiv Tvivl; thi en objektiv Tvivl er ikke Tvivl, men Overveielse. Den Sætning kunde derfor ikke, saalidet som nogen philosophisk Sætning, gjøre Fordring paa mathematisk Nødvendighed, men heller ei paa den philosophiske Nødvendighed, som enhver Sætning i den absolute og den objektive Philosophi gjorde det. Denne Sætning maatte da være af den Beskaffenhed, at Den, der skulde fremsætte den, maatte opdage den, maatte have Talent, maatte have Myndighed.

b. Hvorledes den Enkelte, der modtager hiin Sætning, forholder sig til Den, der fremsætter den?

Nogle Spørgsmaal her saae han vilde blive den anden Side af de foregaaende Spørgsmaal. Med Hensyn til disse fattede han sig derfor kort. Saaledes spurgte han, om hiin Sætning, efter at være fremsat, uden videre gjorde sig gjældende, enten man vilde det eller ikke, saaledes som den Sætning om Menneskets Dødelighed vilde det? — Om den gjorde sig gjældende med den Nødvendighed, at man ved at benægte den, udsatte sig for den inverse Consequents, saaledes som den, der benægter en mathematisk Sætning, maa være forberedt paa

den Consequents, at han ikke er et mathematisk Hoved? — Om Sætningen, saaledes som en mathematisk Sætning, var ligegyldig ved om flere fremsatte den, hverken vandt eller tabte derved? —

Det Spørgsmaal, han især fastholdt, var: om den blot lod sig fremsætte, eller den virkelig lod sig modtage? En mathematisk Sætning lod sig egentlig blot fremsætte; thi først naar man har modtaget den saaledes, at man selv kan fremsætte den, først da har man modtaget den, ellers er den slet ikke til for Een. Dette forklarede han af Mathematikens abstrakte Charakteer. — Om hiin Sætning paa Grund af sin Negativitet ikke var af samme Art? Om det Negative ikke netop manglede Continuitet, uden hvilken ingen Meddelelse og ingen Modtagelse var tænkelig? Om det ikke, forsaavidt man gav det Negative Udseende af at have en saadan, var en Skuffelse? Om det Negative ikke var i Tankens Sphære hvad det Onde er i Frihedens, og altsaa, ligesom dette, uden Continuitet?

Om Sætningen da slet ikke lod sig modtage, men blot fremsætte; Enhver modtog den saaledes, at i det Øieblik, han fremsatte den, var det ligegyldigt af hvem, han havde modtaget den, eller om han havde modtaget den, da han først havde modtaget den, idet han selv fremsatte den? — Om den lod sig modtage, om den Enkelte ved en Anden kunde modtage den, om den skulde troes? Idet jeg nemlig troende modtager en Sætning, da er jeg ikke strax istand til at fatte den eller udføre den, men dog modtager jeg den, idet jeg troer Den, der fremsætter den. — Om maaskee Sætningen var af den Beskaffenhed, at der hos Den, der skulde fremsætte den, fordredes Myndighed, hos Den, der skulde modtage den, Tillid og Hengivelse? — Om den skulde troes saaledes, at den Enkelte ikke gjorde hvad Sætningen sagde, men troede, at den Anden havde gjort det? Om maaskee en enkelt Philosoph havde tvivlet for Alle, ligesom Christus havde lidt for Alle, og man nu blot skulde troe Dette, ikke selv tvivle? I saa Fald var jo Sætningen ikke ganske rigtigt fremsat; thi Philosophien begyndte da ikke for den Enkelte med Tvivl, men med Tro paa, at Philo-

sophen N. N. havde tvivlet for ham. — Om Sætningen troende skulde tilegnes saaledes, at den Enkelte gjorde, hvad den sagde? Om da Den, der havde fremsat den, havde saa fuldstændigt tvivlet om Alt, at den Enkelte blot repeterede hans Tvivl, og han saaledes i Troen paa Fremsætteren gjorde Tvivlens Bevægelser, saaledes som denne foreskrev det? Om der ved enhver Enkelt bestandig kom et nyt Moment af Tvivl til for den næste? Om man med Hensyn til Det, der havde været den tidligere Enkelte muligt at tvivle om, om man med Hensyn til Det skulde troe, at han havde tvivlet tilgavns, eller man atter skulde tvivle?

Jo mere Johannes tænkte over denne Sag, desto klarere blev det ham, at ad den Vei kom man ikke ind i Philosophien; thi hiin Sætning tilintetgjorde netop Forbindelsen. Han havde læst en Historie i et gammelt Eventyr om en Ridder, der af en Trold modtog et sjeldent Sværd, der foruden sine øvrige Egenskaber ogsaa havde den, at saasnart man trak det ud, krævede det Blod. Idet Trolden rakte ham det, da var Ridderens Lyst efter at faae det at see saa stor, at han øieblikkelig trak det ud, og see! da maatte Trolden bide i Græsset. Saaledes forekom det ham, at det maatte gaae med hiin Sætning; idet den Ene sagde den til den Anden, blev den i den Andens Haand et Sværd, der maatte dræbe den Første, hvor ondt det end gjorde den Anden paa den Maade at lønne sin Velgjører.

Den, der først, primitivt havde udfundet, at man maatte begynde med Tvivl, han havde ikke været i hiin Forlegenhed. Formodentlig havde han begyndt derpaa som paa et Vovestykke, om hvilket han ikke kunde vide, hvorvidt det vilde føre ham til Seier eller til Undergang. Den Enkelte derimod, der af en Anden skulde lære dette, han kom i Forlegenhed, og dersom hans Læremester ikke var meget hurtig, saa maatte han blive et Offer for sin Lærdom.

En saadan blodig Utaknemmelighed kunde Johannes ikke beslutte sig til; men selv om han efterhaanden havde faaet Mod dertil, saa indsaae han vel, at der var en ny Vanskelighed;

thi saa snart han nu, det turde han sige med en god Samvittighed, mod sin Villie havde myrdet Mesteren, saa blev han jo selv Mester, havde ikke den mindste Gavn af sine Forgængere og havde derimod Udsigter til enten at blive Enehersker i Philosophien, hvis han nemlig var den Sidste, der fremsatte hiin Sætning og ingen Efterfølger fik, det vil altsaa sige Eneherkser over alle Philosopher, da han selv var den eneste; eller til at ende paa en lignende Maade som hans store Forgængere. Aller Anfang ist schwer, det havde han altid givet Tydsken Ret i, men denne Begyndelse forekom ham at være mere end svær, og det at kalde den en Begyndelse og betegne den ved denne Kategori, forekom ham at være ligesom da Ræven henførte det at blive slaaet under Overgangens Kategori.

Skjøndt nu disse Overveielser ingenlunde vare opmuntrende for ham, saa kunde han dog af og til ikke lade være at smile, som jo ofte Smiil og Taarer paa en underlig Maade berøre hinanden. Naar han betænkte, at han, der var saa uskyldigt et Blod, at man snarere skulde troe han var en Pige end en Mand, han som ikke nænte at gjøre en Flue Fortred, at han blev forvandlet til en blodtørstig Blaubart, der hug ikke Halmstraa, men udødelige Philosopher ned for Fode, saa følte han vel, hvor latterlig en Figur han kom til at spille, og at det Hele maatte gaae til med Hexeri. Han havde vel fattet, at en Forvandling maatte foregaae med Een, idet man blev Philosoph — men en saadan Forvandling!

Han besluttede da indtil videre at lade Sværdet blive i Balgen, og hellere at vedblive at være sig selv end at blive Philosoph paa det Vilkaar.

Hvorledes det end iøvrigt stod sig med hiin Sætning og dens Forhold til Philosophien, saa meget indsaae han, at denne Begyndelse var en Begyndelse, hvorved man blev udenfor Philosophien, hvad enten man antog, at Philosophien virkelig vedblev at bestaae, om end den Enkelte ved sin Begynden udelukkede sig fra den, eller man antog, at denne Begynden tilintetgjorde Philosophien, hvorved man da ogsaa blev forhindret fra at komme ind i den.

Den skjønne Udsigt, som Sætningen havde aabnet ham, var forsvunden; han havde kun den Udvei at antage, at denne Begynden var en Begynden, der gik forud for Philosophiens Begynden. I saa Fald var Sætningen Nr. 1 identisk med Sætningen Nr. 2.

Kap. III.

Man maa have tvivlet for at komme til at philosophere.

Det var, som Læseren erindrer, egentlig den Sætning: de omnibus dubitandum est, som Johannes vilde gjøre til Gjenstand for sin Overveielse. Forinden vilde han opmuntre sig ved Forestillingen om denne Sætnings Forhold til Philosophien. Hvad han nu, ved en fuldstændigere Prøvelse, havde udfundet, var kun lidet glædeligt; thi han var reduceret paa det fattigste Udtryk, at denne Sætning laa udenfor Philosophien og var en Forberedelse. Dog selv i dette Tilfælde vilde hans Stræben ikke være uden Belønning, forsaavidt han ved en saadan Forberedelse gjorde sig værdig til senere at begynde paa Philosophien.

Der var nu i en vis Forstand Intet til Hinder for ham i at gaae over til hiin Sætning; thi af hiin Sætning maatte han vel lære, hvad han havde at gjøre, for at han derpaa kunde udføre det. Dog meente han, at det vel var Umagen værd at undersøge, hvad det kunde betyde, at Philosophien fordrede en saadan Forberedelse. Dertil gav Sætningen Nr. 2 ham Anledning.

At Philosophien fordrede en saadan Forberedelse, fandt han ganske i sin Orden, ja det tiltalte ham ret; hans Charakteer, der var ligesaa ydmyg som dristig, bifaldt det ganske. Selv om det var lykkedes ham at forstaae Sætningen Nr. 1 og ved Hjælp af den at slippe ind i Philosophien, vilde det dog have foruroliget ham, om han ikke var kommen for nemt dertil; thi at erholde Noget uden Vanskelighed, det var et Paradox for hans eventyrlige Sjæl, der helst søgte Besværligheder. Han vidste, at en saadan Forberedelse havde været Skik før i Verden; han vidste, at Pythagoras paabød sine Disciple Taushed,

at de ægyptiske og indiske Philosopher havde brugt en lignende Prøvelsestid; han vidste, at i Kirken havde Katechumenerne gjennemgaaet en lang Skole, før de bleve optagne i Kirken. Ja i Forhold til som Det, hvori man skulde indvies, var betydningsfuldere, i samme Grad var Prøven strængere. De asketiske Munkeordener, den gigantiske Jesuiter-Orden var ham Exempler herpaa. Hvad Under da om Philosophien i vor Tid ogsaa fordrede en Prøvelse! Han fattede tillige, at det ikke sømmede sig for Disciplen at critisere Mesteren. Hvad denne fandt tjenligt at befale, det maatte man gjøre begeistret og tillidsfuldt, om det end var nok saa krænkende, nok saa ydmygende. At Pythagoras fordrede Taushed, det forstod han; thi Disciplen bør det sig at tie; at Diogenes forlangte af Een, der vilde være hans Discipel, at han skulde bære en Krukke bag efter ham, kunde han godt forklare sig; at Katechumenen maatte staae udenfor Døren, knæle, naar de Andre stode opreiste, staae op, naar de Andre sad ned; at Novicen maatte forrette det groveste Arbeide — Alt dette fandt han i sin Orden, og han skulde aldrig betænke sig paa at efterkomme det, hvis det forlangtes af ham. Derimod blev han af en anden Grund lidt betænkelig ved den Forberedelse, der foreskreves ham, fordi den syntes ham ikke at være ydmyg og beskeden nok.

Den, der tvivler, han hæver sig over Den, af hvem han lærer, og der er derfor intet Sindelag, som en Lærer mere maa misbillige hos Disciplen end Tvivl. Og dog var det Tvivl, der forlangtes af ham; det var ved at tvivle han skulde forberede sig til at blive Philosoph. Her var han atter i Forlegenhed. Maaskee, tænkte han, er det et fromt Bedrag. Maaskee vil man paa den Maade lære Disciplen at tye til Mesteren, ligesom man lader Barnet brænde sig paa Ilden; ikke advarer det derfor, men opmuntrer det dertil, fordi man anseer Erfaringen for den bedste Læremester. Dog denne Forklaring vilde ikke tilfredsstille; da fandt han en anden, idet han blev opmærksom paa, at der i Philosophiens Adfærd var noget Ophøiet og Nobelt. Naar Mesteren positivt befaler Disciplen at gjøre Noget, da er det vel lettere for Disciplen; thi Læreren

overtager da Ansvaret. Derved bliver imidlertid ogsaa Disciplen et ufuldkomment Væsen, der har sit Liv i en Anden. Ved at paalægge noget Negativt frigjør derimod Læreren Disciplen fra sig, gjør ham ligesaa stor som sig selv. Tillige er rigtignok Forholdet af Lærer og Discipel hævet. Dette indsaae Johannes vel. „End ikke Det kan jeg vide," sagde han, „om Det at tvivle virkelig er en Forberedelse. Jeg er overladt til mig selv, jeg maa gjøre Alt paa eget An- og Tilsvar. Kunde jeg end have ønsket endnu en Stund at vedblive at være umyndig, kunde jeg end have ønsket, at der var Den, der vilde befale, at jeg maatte have Glæden af at adlyde, føler jeg end med Angst, at jeg saa ung er bleven myndig, er jeg end tilmode som en Pige, der for tidlig bliver gift — nu vel, det maa saa være. Den Sætning: de omnibus dubitandum est er engang bragt ind i min Bevidsthed, jeg vil stræbe at gjennemtænke den af al min Magt, at gjøre, hvad den udsiger, af al min Lidenskab. Der skee saa hvad der vil; den føre mig til Alt eller til Intet, den gjøre mig klog eller gal, jeg vil sætte Alt paa Spil, men ikke slippe Tanken. Mine sværmeriske Drømme om at være Discipel ere forsvundne; før jeg fik Lov at blive ung, er jeg bleven gammel; nu seiler jeg i rum Sø. De Udsigter, jeg engang havde foregjøglet mig om denne Sætnings Forhold til Philosophien, ere tilstoppede; jeg veed Intet om denne Sætnings Forhold til Andet; kun dens Vei følger jeg, „som Den, der roer en Baad, vender jeg Ryggen mod Maalet.""

Pars secunda.

Johannes søger at tænke propriis auspiciis.*)

De omnibus dubitandum est.

Indledning.

Som Fisken, naar den i Skorpen af Vandet har snappet

*) Anm. Af Omsorg for den unge Johannes Climacus og for at det ikke skal synes, at det er aldeles Taabeligheder, han beskjæftiger sig

sit Bytte, søger ned til Havets Bund, saaledes blev Johannes nu ene med hiin Sætning i Sjælens Dyb. En Tidlang*) hengav han sig til de forskjellige Stemninger, som den blotte Besiddelse af et Noget, hvis sande Betydning man endnu ikke har indseet, fremkalder; han lod sig mangfoldigt bevæge af de mange Tanker om Opgavens Vanskelighed, om de indviklende Besnærelser, om de frugtesløse Forsøg, om de seierrige Øieblikke, om den romantiske Maade, paa hvilken han vilde komme til at existere, kort han nød en første Forelskelses søde Glæde og Smerte; thi det er, som Hippel etsteds siger: „es geht mit den Wissenschaften wie mit der Liebe: die verstohlne ist die angenehmste." (Cfr. Lebensläufe 1. p. 200).

Efterhaanden som han mere og mere kom til sig selv, mere og mere følte Trang og Energi til i bestemtere Form at sætte sig Opgaven, stræbte han ogsaa at besinde sig paa, om der ikke i hvad han erindrede af de Philosopherendes Tale skulde findes et veiledende Vink. En Reise omkring Verden tiltræder man ikke saaledes som man tiltræder en Spadseretour. Uden at kjende Reisens Møisommeligheder skjuler Sjælen sig i en vemodig opløftende Andagt, idet Modet og Begeistringen kappes med en vis Angst i eventyrlig Dristighed. Men skjøndt man saaledes overlader sig til sig selv, er dog Intet naturligere, end at man agter paa Deres Efterretninger, der have forsøgt det Samme. At Johannes her ikke turde vente i de Philosopherendes Tale at finde en saa fuldstændig Oplysning, som en Sømand har det i sit Kort, det indsaae han vel, men han vidste ogsaa, at Aanden ikke er underlagt Mangfoldighed, at dens Bevægelse er meget mere eensformig.

Idet han nu søgte at komme sin Hukommelse til Hjælp, da blev han ganske underlig tilmode, da det blev ham klart, at der næsten ikke var faldet et eneste Ord i de Philosopherendes

med, skjøndt man strax seer, at han ikke er noget Paragraph-Geni, eller dresseret ved de sidste 10 Aars Compendier, vil jeg leilighedsviis minde om, hvorledes de Problemer, han berører, tidligere have været gjort gjældende i Philosophien.

*) [I et ældre Udkast:] kunde han ikke slippe den men

Samtaler om alle de Fata og Eventyr, i hvilken Den maatte forsøges, der gik ud at tvivle om Alt. Og dog skulde man have ventet at høre dette; man maatte troe, at Det var det, de allerhelst vilde tale om, ligesom Søfarende helst tale om deres overstandne Fata og især ere tilbøielige dertil, naar de træffe sammen med Mænd, der have befaret de samme Have. Han kunde have forklaret sig det, om Een eller Anden havde villet tillyve sig at have været med uden virkelig at have været det, men haabede tillige i Udtrykkets Inderlighed at kunne skjelne den befarne Mand fra Eftersnakkeren. Uforklarligt var derimod Det, der skete, at Enhver taug. Skulde det være saa forfærdeligt, hvad de havde seet, at de gruede for at tale derom? Dog de vare jo i Selskab med Mænd, der maatte have seet det Samme.

Vel var det ikke ganske saa, at han ikke havde hørt et Ord af de Philosopherende om denne Sag, men idet han i sin Hukommelse opfriskede det Lidet, han havde hørt, maatte han dog tilstaae, at det var Intet, og at det var i sin Orden, at den enkelte Yttring i sin Tid blot havde gjort ham mismodig. Da der saaledes engang var Tale om Betydningen af Det at have tvivlet som et forud for Philosophien Gaaende, blev han Vidne til følgende Yttring: „man skal ikke spilde Tiden paa at tvivle, man skal blot rask begynde paa Philosophien." De Tilhørende grebe denne Oplysning med samme Glæde som Catholikerne gribe Forkyndelsen af et Aflad. Johannes derimod blev saa beskjæmmet paa den Talendes Vegne, at han ønskede sig langt borte, at Ingen skulde see det paa ham. „Ogsaa et almindeligt Menneske," sagde han ved sig selv, „bestræber sig for at gjøre hvad han siger, dog kan det af Ukyndighed hænde ham, at han gjør noget Andet, fordi han ikke forstaaer sig selv. Dette kan derimod ikke hænde Philosophen. Men saa ligefrem at sige, at det ikke er Umagen værd at gjøre, hvad man til andre Tider forsikkrer, man har gjort; med Bevidsthed at undlade Det, som man ellers fremhæver som en nødvendig Betingelse — det er jo bedre at foragte sig selv og Philosophien!" — En anden Gang hørte han en af de Philosopherende, til hvis Udsagn

man især havde Tillid, at ytre sig saaledes: „at tvivle om Alt er ingen let Sag; det er nemlig ikke en Tvivlen om Dit og Dat, om Dette eller Hiint, om Noget og Andet, men det er en speculativ Tvivlen om Alt, hvilket ingenlunde er en let Sag." *) Han erindrede, hvor opmærksom han blev ved denne Tales Begyndelse, hvor nedslagen han var ved dens Slutning, da han indsaae, at der ikke var sagt et eneste Ord. Det havde været bedre, om den Talende ikke havde sagt mere end de første Ord; thi det Følgende sagde Intet, uagtet det gav sig Mine deraf, og forsaavidt var det besynderligt, at Talen ikke blev meget længere; thi naar man vilde tale paa den Maade, saa maatte man have uendeligt Meget at sige.

Johannes tog da for stedse Afsked med de Philosopherende; om han end af og til hørte en enkelt Bemærkning af dem, besluttede han dog ikke videre at agte derpaa, da han havde gjort saa mange sørgelige Erfaringer paa, hvor svigefulde deres Ord vare. Han fulgte nu den Methode, han havde været vant til at følge, at gjøre Alt saa simpelt som muligt.

Kap. I.

Hvad det er at tvivle?

§ 1.

Hvorledes Existentsen maa være beskaffen, for at det at tvivle kan blive muligt?

Idet Johannes begyndte paa denne Overveielse, indsaae han vel, at hvis han forlangte et empirisk Svar paa dette Spørgsmaal, da vilde Livet tilbyde en Mangfoldighed, der indenfor Extremets hele Omfang vilde skjule en kun forvirrende Vidtløftighed. Ikke blot kunde nemlig Det, der hos den Enkelte fremkaldte Tvivlen, være saare forskjellig, men det kunde

---

*) [I en ældre Klade:] Prof. Martensen gjorde en Undtagelse; han forklarer: at det er ingen let Sag, — det kan man dog forstaae naar det bare hjalp Noget.

være det Modsatte; thi hvis Een for at vække Tvivlen hos en Anden vilde foredrage Tvivlen, saa kunde han netop derved fremkalde Troen, ligesom omvendt Troen kunde fremkalde Tvivlen. Paa Grund af denne paradoxe Dialektik, der, hvad han alt tidligere havde været opmærksom paa, ingen Analogi havde i nogen Videns Sphære, da al Viden staaer i et ligefrem og immanent Forhold til sin Gjenstand og den Vidende, ikke i et omvendt og transcendent Forhold til en Tredie, indsaae han lettelig, at enhver empirisk Betragtning her vilde føre til Intet. Naar han da søgte et Svar paa hiint Spørgsmaal, maatte han gaae en anden Vei. Han maatte see at udfinde Tvivlens ideelle Mulighed i Bevidstheden. Denne maatte jo blive den samme, hvor forskjellig end det foranledigende Phænomen var, da den, uden selv at forklares af Phænomenet, forklarede Phænomenets Virkning. Hvad der i den Enkelte frembragte Tvivlen, kunde være saa forskjelligt som det være vilde, hvis der i den Enkelte ikke var denne Mulighed, saa var Intet istand til at fremkalde den. Da fremdeles det foranledigende Phænomens Forskjellighed kunde være contrair, saa maatte Muligheden være en total, væsentlig for den menneskelige Bevidsthed.

Han søgte da at orientere sig i Bevidstheden, saaledes som denne er i sig selv, som den, der forklarer enhver enkelt Bevidsthed, uden dog selv at være en enkelt. Han spurgte, hvorledes Bevidstheden var beskaffen, naar den havde Tvivlen udenfor sig. I Barnet er Bevidstheden, men denne har Tvivlen udenfor sig. Hvorledes er da Barnets Bevidsthed bestemmet? Den er egentlig slet ikke bestemmet, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes: den er umiddelbar. Umiddelbarheden er netop Ubestemmetheden. I Umiddelbarheden er intet Forhold, thi saasnart Forholdet er der, er Umiddelbarheden hævet. Umiddelbart er derfor Alt sandt,*) men denne Sandhed

*) Anm. De græske Sophisters Sætning, at Alt er sandt. Platos Bestræbelser for at modbevise dem, især ved at vise, at det Negative er til (cfr. Sophisten). — Sleiermachers Lære med Hensyn til Følel-

er i næste Øieblik Usandhed; thi umiddelbart er Alt usandt. Kan Bevidstheden forblive i Umiddelbarheden, saa er Spørgsmaalet om Sandhed hævet.

Hvorledes fremkommer Spørgsmaalet om Sandheden? Ved Usandheden; thi i det Øieblik jeg spørger om Sandheden, har jeg allerede spurgt om Usandheden. I Spørgsmaalet om Sandheden er Bevidstheden bragt i Forhold til noget Andet, og Det, der muliggjør dette Forhold, er Usandheden.

Hvad er først, — Umiddelbarheden eller Middelbarheden? Det var et captieust Spørgsmaal. Han kom derved til at tænke paa det Svar, som Thales skal have givet Een, der spurgte om Natten eller Dagen var bleven først til: Natten er een Dag før. Ἡ νὺξ, ἔφη, μιᾷ ἡμέρᾳ πρότερον (cfr. Diog. af L. lib. 1. § 36).

Kan da Bevidstheden ikke forblive i Umiddelbarheden? Dette var et taabeligt Spørgsmaal; thi hvis den kunde det, var der slet ingen Bevidsthed til. Men hvorledes hæves da Umiddelbarheden? Ved Middelbarheden, der hæver Umiddelbarheden ved at forudsætte den. Hvad er da Umiddelbarheden? Det er Realiteten. Hvad er Middelbarheden? Det er Ordet. Hvorledes hæver denne hiin? Ved at udtale den; thi Det, der udtales, er altid forudsat.

Umiddelbarheden er Realiteten, Sproget er Idealiteten, Bevidstheden er Modsigelsen. I det Øieblik, jeg udsiger Realiteten, er Modsigelsen der; thi Det, jeg siger, er Idealiteten.

Tvivlens Mulighed ligger da i Bevidstheden, hvis Væsen er en Modsigelse, der er frembragt ved og selv frembringer en Duplicitet.

En saadan Duplicitet har nødvendigviis 2 Udtryk. Dupliciteten er Realiteten og Idealiteten, Bevidstheden er Forholdet. Jeg kan enten bringe Realiteten i Forhold til Ideali-

---

sen, at Alt er sandt (cfr. hans Dogmatik i Begyndelsen; nogle Modbemærkninger af Erdmann i Bruno Baurs Tidsskrift 3 B. 1 H. p. 11). Heraklits Sætning: Alt er og Alt er ikke, hvilken Aristoteles forklarer saaledes: Alt er sandt (cfr. Tennemann Gesch. d. Ph., 1ste B. p. 237, Not.).

teten, eller Idealiteten i Forhold til Realiteten. I Realiteten alene er der ingen Tvivlens Mulighed; idet jeg udtrykker den i Sproget, er Modsigelsen her, da jeg slet ikke udtrykker den men frembringer noget Andet. Forsaavidt det Sagte skal være et Udtryk for Realiteten, har jeg bragt denne i Forhold til Idealiteten; forsaavidt det Sagte er et af mig Frembragt, har jeg bragt Idealiteten i Forhold til Realiteten. Saalænge denne Udvexling foregaaer uden gjensidig Berøring, er Bevidstheden kun til efter sin Mulighed. I Idealiteten er ligesaa fuldt som i Realiteten Alt sandt. Som jeg derfor kan sige, at umiddelbart er Alt sandt, saa kan jeg ogsaa sige, at umiddelbart er Alt virkeligt; thi først i det Øieblik Idealiteten bringes i Forhold til Realiteten fremkommer Muligheden. I Umiddelbarheden er det Falskeste og det Sandeste lige sandt, i Umiddelbarheden er det Muligste og det Umuligste lige virkeligt. Saalænge denne Udvexling foregaaer uden Sammenstød er Bevidstheden egentlig ikke til, og dette uhyre Falsum foraarsager ingen Ophævelser. Realiteten er ikke Bevidstheden, Idealiteten ligesaa lidet, og dog er Bevidstheden ikke til uden begge, og denne Modsigelse er Bevidsthedens Tilbliven og dens Væsen.

Førend han gik videre, betænkte han, om ikke Det, han her kaldte Bevidsthed, var hvad man ellers vilde kalde Reflexion.*) Han fastsatte Bestemmelsen i denne Henseende saaledes: Reflexionen er Muligheden af Forholdet, Bevidstheden er Forholdet, hvis første Form er Modsigelsen. Han bemærkede tillige, at deraf kom det, at Reflexionens Bestemmelser altid vare dichotomiske. Saaledes er: Idealitet og Realitet, Sjæl og Legeme, at erkjende — det Sande, ville — det

*) Anm. Hvad Johannes her gjør sig Rede for, er ikke uden Betydning. Den nyere Philosophis Terminologi er ofte forvirrende. Den taler saaledes om sinnliches Bewußtsein, wahrnehmendes B., Verstand o. s. v., nagtet den langt hellere maatte kalde det Sandsning, Erfaring, thi i Bevidsthed ligger mere. Det var overhovedet ret interessant at see, hvorledes Hegel vilde danne Overgangen fra Bevidsthed til Selvbevidsthed, fra Selvbevidsthed til Fornuft. Naar Overgangen blot bestaaer i en Overskrift, saa er det let nok.

Gode, elske — det Skjønne, Gud og Verden o. s. v.: Reflexions-Bestemmelser. I Reflexionen berøre de hinanden saaledes, at et Forhold bliver muligt. Bevidsthedens Bestemmelser derimod ere **trichotomiske**, hvilket ogsaa Sproget beviser; thi naar jeg siger: **jeg bliver mig dette Sandseindtryk** bevidst, saa siger jeg en Trehed. Bevidstheden er Aand, og dette er det Mærkelige, at naar i Aandens Verden Een deles bliver den 3, aldrig 2. Bevidstheden forudsætter derfor Reflexionen. Dersom dette ikke forholdt sig saaledes, saa blev det umuligt at forklare Tvivlen. Vel syntes Sproget at stride herimod; thi i de fleste Sprog, saavidt det var ham bekjendt, sættes det Ord at tvivle i etymologisk Henseende i Forhold til: To. Dog meente han, at derved blot var antydet Tvivlens Forudsætning, saa meget mere som det var ham klart, at saasnart jeg som Aand bliver til To er jeg eo ipso Tre. Var der ikke Andet end Dichotomier til, saa var der ingen Tvivl til; thi Tvivlens Mulighed ligger netop i det Tredie, der sætter de Tvende i Forhold til hinanden. Man kunde derfor ikke sige, at Reflexionen frembringer Tvivlen, med mindre man vilde udtrykke sig bagvendt; man maatte sige, Tvivlen **forudsætter** Reflexionen, uden at dog dette prius er temporairt. Tvivlen opstaaer derved, at der bliver et Forhold mellem To, men for at dette skal skee, maa de To være, medens dog Tvivlen som et høiere Udtryk gaaer forud, ikke følger efter.

Reflexionen er Muligheden af Forholdet. Dette kan ogsaa udtrykkes saaledes: Reflexionen er **interesseløs**. Bevidstheden derimod er Forholdet og derved Interessen, hvilken Dobbelthed fuldelig og med prægnant Tvetydighed er udtrykt i Ordet Interesse (inter esse). Al Viden derfor der er interesseløs (mathematisk; æsthetisk; metaphysisk) er kun Tvivlens Forudsætning. Saasnart Interessen er hævet, er Tvivlen ikke overvundet men neutraliseret, og enhver saadan Viden kun en Tilbagegang. Forsaavidt derfor Nogen meente ved en saakaldet objektiv Tænkning at overvinde Tvivlen, var dette en Misforstaaelse; thi Tvivlen er en høiere Form end al objektiv Tænkning; thi den forudsætter denne, men har et Mere, et

Tredie, hvilket er Interessen eller Bevidstheden. I denne Henseende forekom de græske Skeptikeres Adfærd ham langt consequentere end den moderne Overvindelse af Tvivlen. Disse indsaae meget vel, at Tvivlen ligger i Interessen, og meente derfor ganske consequent at hæve Tvivlen ved at forvandle Interessen til Apathi. Denne Fremgangsmaade var dog en Consequents, hvorimod det var en Inconsequents, der syntes at have sin Grund i Uvidenhed om hvad Tvivl er, der bevægede den nyere Philosophi til systematisk at ville betvinge Tvivlen. Selv om Systemet var absolut fuldendt, selv om Virkeligheden overgik Bebudelserne, Tvivlen var dog ikke overvundet, den begynder først; thi Tvivlen ligger i Interessen, og enhver systematisk Erkjenden er interesseløs. Man seer deraf, at Tvivlen er Begyndelsen til den høieste Form af Tilværelse, fordi den kan have alt Andet til sin Forudsætning. De græske Skeptikere indsaae ypperligt, at det at tale om Tvivlen, naar Interessen er hævet, er urimeligt, men de vilde formodentligt tillige have indseet, at det er et Ordspil at tale om en objektiv Tvivl; thi lad Idealiteten og Realiteten i al Evighed stride mod hinanden, saalænge der ingen Bevidsthed, ingen Interesse er, ingen Bevidsthed er, der har Interesse af denne Strid, saa længe er der ingen Tvivl; lad dem være forsonede, Tvivlen kan lige fuldt vedblive.

Bevidstheden er da Forholdet, et Forhold, hvis Form er Modsigelsen. Men hvorledes opdager Bevidstheden Modsigelsen? Dersom hiint omtalte Falsum kunde vedblive, at Idealiteten og Realiteten i al Troskyldighed communicerede med hinanden, saa vilde Bevidstheden aldrig fremkomme; thi Bevidstheden fremkommer netop ved Sammenstødet, ligesom den forudsætter Sammenstødet. Umiddelbart er der intet Sammenstød, men middelbart er det der. Saasnart der bliver Spørgsmaal om en Gjentagelse, saa er Sammenstødet der; thi Gjentagelse er kun tænkelig af hvad der har været før.

I Realiteten som saadan er der ingen Gjentagelse. Dette kommer ikke deraf, at Alt er forskjelligt, ingenlunde. Om Alt i Verden var absolut eens, i Realiteten er der ingen Gjen-

tagelse, fordi den blot er i Momentet. Om Verden istedenfor at være Skjønheden var lutter ligestore, eensformige Kampesteen, der var dog ingen Gjentagelse. Jeg vilde i al Evighed see i ethvert Moment en Kampesteen, men om det var den samme, som jeg før havde seet, derom var intet Spørgsmaal. I Idealiteten alene er ingen Gjentagelse; thi Ideen er og bliver den samme, og kan som saadan ikke gjentages. Naar Idealiteten og Realiteten berøre hinanden, da fremkommer Gjentagelsen. Idet jeg da i Momentet f. Ex. seer Noget, træder Idealiteten til og vil forklare, at det er en Gjentagelse. Her er Modsigelsen; thi Det, der er, er tillige paa en anden Maade. At det Udvortes er, det seer jeg, men i samme Øieblik bringer jeg det i Forhold til Noget, der ogsaa er, Noget, der er det samme, og som tillige vil forklare, at det Andet er det samme. Her er en Fordobling, her er Spørgsmaal om en Gjentagelse. Idealiteten og Realiteten støde altsaa sammen; i hvilket Medium? I Tiden? Det er jo en Umulighed. I Evigheden? Det er jo en Umulighed. Hvori da? I Bevidstheden, der er Modsigelsen. Spørgsmaalet er ikke interesseløst, som hvis man spurgte, om ikke hele Tilværelsen var et Afbillede af Ideen, og om forsaavidt ikke, i en vis forflygtiget Forstand, den synlige Tilværelse var en Gjentagelse. Spørgsmaalet er her nærmere om en Gjentagelse i Bevidstheden, altsaa om Erindringen. Erindringen har den samme Modsigelse. Erindringen er ikke Idealiteten, den er Idealiteten, der har været; den er ikke Realiteten, den er Realiteten, der har været, — hvilket igjen er en dobbelt Modsigelse, thi Idealiteten kan ifølge sit Begreb ikke have været, Realiteten ifølge sit Begreb ligesaa lidet.

[I de første, tildels skematisk anlagte Udkast til „Fortællingen" synes S. K. at have villet delt denne eller dog et Afsnit af den i følgende 4 Kapitler:]

Cap. I [først med Overskrift: Den danske Philosophi, — denne derpaa forandret til:] Traditionelle Forestillinger.

Cap. II. Hegel. —
Cap. III. Kant. —
Cap. IV. Cartesius. — Spinoza. —

[Paa et af disse Udkast findes tilføjet:]

Ligesom det Virkelige gaaer forud for det Mulige, som Aristoteles siger, (det er højere baade i Tid og i Værdighed) saaledes gaaer ogsaa Visheden forud for Tvivlen.

Allerede Det var ham paafaldende, at Hegel og Spinoza sige om Cartesius, at [han] gjorde det ikke som en Skeptiker *for at* tvivle, men *for at* finde Sandhed, . . . dette: *for at* —? Og hvorfor tale disse Mænd da derom, ligesom om de ikke selv havde gjort det? Har Cartesius da gjort det af for os Alle ligesom Christus er korsfæstet? — er det et videnskabeligt Spørgsmaal? — eller et praktisk —? Det maa det jo dog vel være hos Cartesius.

* *

[Af andre Udkast og løse Optegnelser:]

Sine Tanker (saaledes alle disse*) Punkter betræffende) holdt han for sig selv; det var ham, om end dunkelt hvorfor, dog klart, at hans Yttringer vilde savne Sympathi. Det var ham umuligt at tale som de Andre, og paa den anden Side indsaae han meget godt, at de Andre ikke vilde forstaae ham.

* *

Han blev underfundig, næsten angst for sig selv, fordi han var saa underfundig og tvivlende om Alt.

* *

De maa vel nøiagtigt beskrive, hvorledes man bærer sig ad — hvilket rystende Syn man underveis vil faae at see — — ikke som naar en Bonde viser Een Veien og siger: først til Høire og saa til Venstre.

Dog det fik han saa lidt at vide om — kun hørte han, at man ved at tvivle om Alt kommer til den rene Væren. — — Han var tilmode, som naar han i sin Barndom legede den Leeg at gaae til Bedstemoders Dør. —

Thi den enkelte Yttring, han ellers hørte, gjorde ham enten mismodig eller klang for ham som en Spot.

* *

Han tænkte, at det mulig var Noget, man maatte omgaaes forsigtigt med ligesom med Skedevand.

* *

*) Man maatte ikke anvende for megen Tid. Man skulde blot begynde, saa kom det nok. Man skulde slutte sig til den evige Philosophi.

Han læste ikke gjerne — han var ikke ved at læse philosophiske Skrifter bleven udviklet; det var noget langt mere Oprindeligt.

— Bøger vilde ikke smage ham — de talte om saa meget Andet — om Tilfældigheder — ikke den strenge Orden — ikke Overraskelsens Vellyst.

* *

[Ved Overskriften til Kap. I (S. 90) er i et andet og vistnok ældre Udkast til „Fortællingen" føjet følgende Note:]

Jeg vil nu opgive den fortællende Stiil indtil videre, thi den egentlige philosophiske Overveielse er ligegyldig mod Personligheden. Hver Gang det derimod gjøres fornødent, skal jeg atter bruge den, idet jeg maa bede Læseren at erindre, at her ikke blot handles om hiin philosophiske Sætnings Betydning og Indhold, men at jeg ogsaa fortæller Johannes Climacus' Liv.

* *

[Et ældre Udkast har det S. 86 L. 12 f. o. osv. meddelte Afsnit om Fortællerens Fader saaledes:]

Hertil bidrog Faderens Tungsind. At Faderen var en overordentlig Mand, det fik han ikke at vide; thi saa vilde han jo have indseet, at Virkeligheden ellers ikke var slet saa stor. At Faderen forbausede ham, det vidste han, at intet andet Menneske gjorde det saaledes, det vidste han, men han kjendte jo dog kun Fire; men at Faderen menneskelig talt var noget Overordentligt, det lærte han ikke i det fædrene Huus. Faderen var meget tungsindig. Naar da engang imellem en ældre prøvet Ven besøgte ham, og de talte mere fortroligt sammen, da hørte Johannes ham ofte sige: „Ak! jeg duer til Intet, kan Intet gjøre, mit eneste Ønske var at finde en Plads i en mild Stiftelse." Det var ikke Spøg, der var ikke Spor af Ironi i hans Ord, tvertimod, der var en mørk Alvor deri, der ængstede Johannes. Gik de da videre ind i den Sag, da kunde han nævne det ubetydeligste Menneske, en Gaardskarl, og bevise, hvilket Geni [denne] var i Sammenligning med ham. Ingen kunde modbevise ham, ikke blot fordi han ikke vilde tage mod Grunde, men fordi hans mageløse Dialektik formaaede Alt. Han kunde bringe til at glemme, hvad der laae allernærmest, gjøre det klarere end Dagens Lys, at det var den ene rigtige Maade, paa hvilken han betragtede Sagen, og Johannes ahnede ikke, at det var Tungsind, ahnede ikke, at det atter her var Dialektiken. Vel tabte Faderen ikke Noget af sin Glorie, men hans Tale bidrog til at udvikle Forestillingen om, at de øvrige Mennesker maatte være et Kongerige af Guder, da endog en Gaardskarl var et Geni.

[Paa et løst Blad:]

Planen i denne Fortælling var følgende. Igjennem den tungsindige Ironi, der ikke laa i nogen enkelt Yttring af Joh. Climacus, men i hele hans Liv, — gjennem den dybe Alvor, der ligger i, at et ungt Menneske, der er redelig og alvorlig nok til i al Stilhed og uden Ordbram at gjøre, hvad Philosopherne sige, og som derved blev ulykkelig, vilde jeg ramme Philosophien. Johannes gjør hvad der blev sagt, man skulde gjøre: han tvivler virkelig om Alt, han gjennemlider al den Smerte, der ligger heri, bliver underfundig, faaer næsten en ond Samvittighed, nu er han kommet til det Yderste, da vil han tilbage, det kan han ikke; han indseer, at han for at holde sig paa den Spidse: at tvivle om Alt, har lagt Beslag paa hele Aandens Kraft; forlader han denne Spidse, saa kan han vel komme til Noget, men han har da ogsaa opgivet sin Tvivl om Alt. Nu fortvivler han, hans Liv er forspildt, hans Ungdom er gaaet hen med disse Opnaaelser, Livet har ikke faaet sin Betydning for ham, og alt det er Philosophiens Skyld.*)

*　　*　　*

Slutnings Replik:

„Saa er da Philosopherne værre end Pharisæerne, om hvilke vi læse, at de binde svare Byrder og selv ikke løfte dem med en Finger. Thi dette er jo det Samme, at de ikke selv løfte dem, naar de dog kunne løftes. Men Philosophien fordrer det Umulige. Og naar der da er et ungt Menneske, der mener, at det at philosophere ikke er at snakke eller at skrive, men

*) [Et ældre Udkast:]

— Han kunde nu ikke komme tilbage — thi for endelig at være paa Tvivlens Yderspidse maatte han bruge hele sin Kraft; hvorledes skulde han da komme til at gjøre hele hiin Bevægelse — uden at bedrage sig selv. — Alt hvad han skulde bruge, er sat in dubio; satte han det Mindste deraf blev Alt forandret, og han maatte begynde forfra at tvivle.

oprigtigt og nøiagtigt at gjøre, hvad Philosophen siger, man skal gjøre, da lade de ham spilde flere Aar af sit Liv, — og da viser det sig, at det er umuligt, da har det grebet ham saa dybt, at maaskee hans Frelse bliver umulig."

[Et løst Blad:]

Den retirerende Tvivl.

εποχη.

(En Passus i Diogenes af Laerte, som jeg har noteret i min Udgave).

Den inquirerende Tvivl.

Denne er egentlig ikke Tvivl, mindst om Alt, da jeg snarere veed Alt, og blot tvivler om, hvorledes jeg skal ordne det, ligesom Digteren førend han griber Stykkets ham saare vel bekjendte Kræfter i den poetiske Idee.

— Kun ud af Det kan jeg komme ved Frihed, i hvilket jeg er kommen ind ved Frihed, eller maa forudsættes ved Tvivl at være kommen ind deri. Skal jeg da ved Frihed komme ud af Tvivlen, saa maa jeg ved Frihed være kommen ind (Villies-Akt).

[Et løst Blad, der efter sit Indhold maa formodes at slutte sig til de foregaaende Udviklinger, indeholder Følgende, der ikke er skrevet med S. K.s egen Haand, men er en pyntelig Renskrift ved Andenmands Hjælp:]

Alle de mange Repetenter, Privat-Docenter og Oversigts-Mennesker, der nuomstunder i Tydskland paatage sig at sætte Folk ind i Philosophien og at betegne Philosophiens nuværende Standpunkt, ere mig ligesaa modbydelige med deres for al

Pathos blottede Avis-Efterretninger om Philosophiens Tilstand, som søvnige og dorske Marqueurer med deres monotone Skrig: dix à onze. Og besynderligt nok, Philosophien avancerer bestandigt, og det uagtet den blandt det hele Slæng af Philosopher ikke finder en eneste Spiller, men lutter Marqueurer. Forgjæves venter jeg paa, at der skulde træde en Mand op, der havde Magt til at sige: à point. Forgjæves; vi ere allerede langt oppe i quarant, og Spillet er snart forbi og alle Gaader forklarede. Naar saa blot de tydske Philosopher kunde forklare den Gaade, at Spillet gaaer, uagtet der er Ingen, der spiller. — Hvad Under da, naar det staaer saaledes til med Tydskerne, at jeg sætter mit Haab til den danske Philosophi. Ogsaa min Barbeer, en ældre men velstuderet Mand, der med levende Deeltagelse har fulgt den nyere danske Philosophis Bevægelser, ogsaa han paastaaer, at Danmark aldrig har eiet saadanne Philosopher, som det nu har; det skulde da være lige i dens Begyndelse. Forleden Dag var han saa god at anvende de 10 Minutter, han bruger til at tage mit Skjæg af, til at give mig en kort Oversigt over den nyere danske Philosophi. Han antager, at den begynder med Riegels, Horrebov og Boie. Riegels har han kjendt meget nøie, det var hans Ven og Dusbroder, en lille undersætsig Mand, altid munter og fornøiet. Han erindrer tydelig hvilken Sensation han vakte ved sin Optræden. Han gjorde flere udmærkede Sandheder gjældende. Hvilke disse vare, har min Barbeer glemt, det er nu ogsaa saa mange Aar siden; derimod erindrer han saa levende som var det igaar, hvilken Sensation han vakte. Horrebov og Boie kom altid paa hans Barbeerstue, hvor han da havde Leilighed til at gjøre sig fortrolig med deres Philosophi. Disse tre Mænd maa ansees for den nyere danske Philosophis Koryphæer. Ogsaa Riisbrigh, skjøndt i en stillere og mindre bemærket Virksomhed som Lærer ved Kjøbenhavns Universitet, maa her nævnes. Dog stod han i det Hele udenfor de store Bevægelser i den nyere danske Philosophi. Men hvad min Barbeer ikke uden med dyb Rørelse kunde tænke paa var, at Danmark saa tidlig skulde miste det meest begavede philosophiske

Hoved, det har eiet. Denne Mand er nu glemt; Mange veed maaskee ikke, at han har været til. Han heed Niels Rasmussen og var samtidig med de tre store Philosopher. Han havde fattet den eminente Idee, at hele den europæiske Philosophi maatte slutte sig om den danske, og denne igjen om hans Philosophi. Til den Ende arbeidede han stærkt paa en Subskriptions-Plan; men dette Arbeide fordrede i den Grad alle hans Kræfter, at han døde af Overanstrængelse. Hvis, sagde min Barbeer, hvis denne Subskriptions-Plan var bleven færdig, hvis det Værk, den bebudede, var bleven færdigt, hvis det var bleven læst, hvis det var bleven oversat, hvis det var bleven forstaaet af de europæiske Philosopher, saa vilde den haabefulde Niels Rasmussen uden al Tvivl have bragt Danmark paa det Høidepunkt, som det end ikke i dette Øieblik indtager. Dog, han døde, Danmarks philosophiske Haab. — Barberen og jeg offrede ham en Taare, hvorpaa han vedblev saavel i at rage mit Skjæg som i at meddele en Oversigt over den nyere danske Philosophi. Hvad Riegels i et muntert Øieblik havde betroet ham, hvad Horrebov, Boie og han havde hvidsket om i Barbeerstuen, det udbredte sig trindt om i Landene. — Han pauserede et Øieblik i Barberingen for at slaae noget Sæbeskum af; dette Øieblik benyttede han tillige til paa et Landkort, der hang paa Væggen, at vise mig, hvorledes den nyere danske Philosophi i sine storartede Bevægelser udbredte sig over Sjælland, ja trængte langt op i Norge indtil Trondhjem. Enhver turde med Rette love sig noget Overordentligt af dette Røre; da kom de ulykkelige Krigsaar, der knækkede Alt. Men nu havde han atter faaet Mod. Den nuværende Epoke i den danske Philosophi viste sig let at staae i et væsentligt Forhold til den nyere danske Philosophi, den berørte den og forlod kun dens Resultat for at finde et høiere. Den første Epoke arbeidede hen til den sunde Menneskeforstand og kom ogsaa derhen; den nærværende forlader mere og mere denne relative Overfladiskhed for at naae det Høiere. Den har mulig opdaget, at der er noget Andet og Mere, Noget, den indtil videre kalder det Inderste bagved eller det bagved det Inderste

Værende. Saasnart den har udfundet, hvad dette er, eller, som min Barbeer mere correct udtrykte sig, saasnart den er kommen bag derved, saa vil den opnaae den europæiske Navnkundighed, som Niels Rasmussen havde tiltænkt den. Dette mener min Barbeer, at man med Sikkerhed tør haabe, i Tillid til de ualmindelige Kræfter.

[En Optegnelse, sandsynligvis fra Foraaret 1845, i Journalen J J, — hvor den havde sin Plads blandt de S. 152 meddelte Stykker:]

Det er mig ganske underligt at læse 3 Bogs 3die Capitel af Aristoteles' de anima. For halvandet Aar siden begyndte jeg en lille Opsats: de omnibus dubitandum, hvori jeg gjorde mit første Forsøg paa en lille speculativ Udvikling. Det bevægende Begreb, jeg brugte, var: Vildfarelse. Saaledes gjør Aristoteles det ogsaa. Dengang havde jeg ikke læst det Mindste af Aristoteles*) men vel en Deel af Plato.

Grækerne blive dog min Trøst. Den forbandede Løgnagtighed, som ved Hegel kom ind i Philosophien, den uendelige Antyden og Forraaden og Sqvadroneren og Udtværen af et eller andet enkelt Sted af det Græske!

Priset være Trendelenburg — en af de ædrueligste tænkende Philologer, jeg kjender.

[Af »Pars secunda« af foranstaaende „Fortælling" foreligger, som det let skjønnes, desværre kun Begyndelsen eller et Brudstykke.]

---

*) [Et veiledende Vink til Bestemmelse af Tiden for Affattelsen af »de omnib. dubit.« haves, naar ovenstaaende Udtalelse sammenholdes med S. K.s Optegnelse fra 1842: „Ꝫ Aristoteles's Ethik" osv., jfr. „Af S. K.s Efterl. Pap., 1833-43," S. 328.]

1845.

[Paa et løst Blad:]

Mynster prædikede igaar d. 9. Febr. 1845 over disse Ord: vi eie Intet men besidde Alt. Ypperligt, dog gjorde han ikke den Bevægelse, der især som en Indledning kunde være bleven brugbar: der var maaskee Den som eiede Alt og som dog besad Intet.

[De sidste Linier i S. K.s Optegnelse lyde vel saaledes: „der var maaskee Den som besad Alt og som dog eiede Intet," — men der maa være indløbet en Fejlskrift, idet S. K.s Forslag til Indledningen skulde danne en Modsætning til den anførte Text. — Den omtalte Prædiken af Biskop Mynster paa 1. Søndag i Fasten vides ikke at være trykt.]

[Af et 10. Febr. 1845 mærket Hefte:]

Bøn.

Fader i Himlen! Hvor er al et Menneskes Viden kun et afbrudt Stykke, hvis han ikke kjender Dig, hvor er al hans Idræt kun et halvgjort Arbeide, hvis Du ikke arbeider med, hvor er al hans Møie kun idel Forfængelighed, hvis den ikke søger Dig; saa bede vi, at Du vil danne deres Hjerter, som leve uden Gud i Verden, saa de maatte søge Dig, og deres, som søge Dig, at de maatte bie efter Dig, og deres, som bie efter Dig, at Du maatte lade Dig finde, og deres, som fandt Dig, at de maatte bortgive Alt for at kjøbe hvad de besidde, og at Intet maatte rive Dig fra dem eller dem fra Dig, indtil deres sidste salige Endeligt! Ak, og fandt de Dig ikke, skjøndt søgende, medens Aarene gik hen, — ak, og fandt de Dig ikke, naar det hedder til Ungdommen: glæd Dig ved Verdens Lyst, og søg ikke, hvad der kommer tidsnok., — og fandt de Dig ikke, naar det hedder til den Nedbøiede: vil Du endnu søge

Gud, glem ham og lad Livet helbrede Dig, — og fandt de Dig ikke, naar det heed til den Gamle, at hans Liv havde været forgjeves og som en Drøm om Dagen og som en Spottens Gjenstand, — Herre, min Gud, om han først fandt Dig i Dødens Stund, naar han dog havde vedblevet at søge Dig, da fandt jo dog ogsaa han, hvad vi Alle søge: et sidste saligt Endeligt.

*

[I samme Hefte findes et Udkast til den Bøn, som indleder den første af de „Tre Taler ved tænkte Leiligheder" (1845, jfr. nedenfor): „Ved Anledningen af et Skriftemaal," over Thema: „Hvad det er at søge Gud".]

[Fortsættelse — jfr. S. 67-77, — af:]

Journal J J.

Jeg vil nu skrive Leilighedstaler istedenfor opbyggelige Taler. Brudetaler og Skriftetaler, ikke Gravtaler.

*

[Den 29. April 1845 udkom:]

„Tre Taler ved tænkte Leiligheder",

helligede „Mindet om min afdøde Fader."

[Det foran nævnte, 10. Febr. 1845 mærkede Hefte indeholder flere Udkast m. v. vedkommende disse „Taler". Saaledes et Titelblad:]

„Sex Taler ved" [osv., paa hvis indvendige Side:]

Ved Skriftemaal:

Nr. 1. Hvad det er at søge Gud, idet vi betænke, at intet Menneske kan see Gud uden Reenhed, og intet Menneske faae Øie paa ham uden at være en Synder [jfr. den første af de „Tre Taler"].

Nr. 2. At kaste al vor Sorg paa Gud og betænke, at vi derved vinde Sorgen efter Gud.

[Et andet Sted:]

Kaster alle Eders Sorger paa Gud.

Den, der tiltræder en lang Vandring, ønsker man Lykke, Held, der kan jo i den lange Tid hænde saa Meget, — her er kun saa Skridt at

gjøre fra dette Bedestted op til Alteret, hvad skulde der vel kunne hænde? Og dog er det den farefuldeste Reise: At han ikke fandt Syndens Tilgivelse! At han ikke kunde tilgive sig den selv! — Vi ønske, at Ingen, uagtet hans Synder bleve ham forladne, beholder selv sine Synder.

[Ligeledes blandt flere Notiser ogsaa følgende:]

Forord.

Skjøndt disse Taler (hvis Titel allerede tilstrækkelig viser deres Overflødighed; thi Leilighedstaler, hvor der ingen Leilighed er; et digtet Giftermaal mellem Tvende, som slet ikke ere til; Ligtale over en Mand, som aldrig har levet; Skriftetale, naar Ingen skrifter — viser tilstrækkelig, hvor overflødige de ere) . . . .

. . . .

Leilighed gjør Talere, og Leilighed gjør Læsere, medens her Taleren selv maa tænke Leiligheden og Læseren gjøre den.

. . . .

Nr. 2. Gravtale.

Fattigfolk, som gaae ud paa Kirkegaarden og tage Mad med. Det skjønne Eenfoldige i ligesom det tillige var en Lysttour til Skoven. At forene Modsætninger.

Liigtale over en Pige, der blev den Elskede tro, medens han fjernt i Ostindien først vedligeholdt Korrespondancen med hende i 2 Aar, siden giftede sig med en Anden. Det Hele havde været en Hemmelighed mellem ham og hende. Hun blev nogle og tredive Aar gammel, og det var en Forelskelse i tidlig Ungdom (En Jfr. Nielsen . . . Gouverneur — ? — var Manden).

Et Sted hos Shakspeare, hvor der tales om en ung Pige, hvis hele Liv var et ubeskrevet Blad, men Ormen nagede. Stedet findes bemærket i mit Exemplar.*)

Liigtale over en afdød Kammertjener hos Kongen. Lægges humoristisk an: den kongelige Værdighed — han var Majestætens tro Tjener (i samme Forstand siges det ogsaa om en Statsminister).

Liigtale over Prophetinden Anna Phanuels Datter.

Og vi ere dog Alle kun for meget bekymrede om hvad vi skulle spise. Thi Armodens Søn siger hungrig: hvad skulle vi spise? og Rigdommens Søn siger mæt: hvad skal jeg spise imorgen?

---

*) [Shakspeares Oversætter, forhenv. Konrektor C. Lembcke antager, at der her enten er citeret feil efter Hukommelsen eller efter en falsk Oversættelse, en forvansket Læsemaade eller deslige, — han har ialtfald ikke kunnet paavise det citerede Sted.]

— Man lukker Øinene saa høit op og seer og seer — paa Naturen og Verdenshistoriens Gang, for at overbevises om at Gud er til; hvorfor gjør man ikke ogsaa som det blev lært Barnet, naar det om Aftenen lukkede sine Øine, saa saae det Gud —?

[I hint Hefte fra Febr. 1845 findes ogsaa noteret til Anvendelse den som bekjendt senere i „Indøvelse i Christendom" (1850) benyttede Text:]

„Kommer hid, alle I, som arbeide og ere besværede!" (Besværet Samvittighed.)

[Visby og Stilling.]

[I Begyndelsen af 1845 forefaldt der endel Voldsomheder i Straffeanstalten paa Kristianshavn, hvormed Bladene stærkt sysselsatte sig. C. H. Visby, tidligere Fængselspræst, dengang Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke, skrev en orienterende Artikel i „Fædrelandet", Nr. 1821 for 21. Febr. 1845, hvori han, da „Sagens egen Vigtighed medfører, at enhver falsk Undseelse maa vige", og „Sandheden fordrer, at (han) udtaler sin inderlige Overbevisning", som en af Aarsagerne til Disciplinen Slappelse i Straffeanstalten peger paa den Maade, hvorpaa Fængselsselskabets Medlemmer undertiden stillede sig i Forhold til Fangerne. Den daværende Fængselspræst P. C. Lind gav et kort Tilsvar i „Fædrel." Nr. 1825 for 26. Febr. 1845, men Hovedangrebet mod Visby førtes af I. H. H. F. Stilling († som Sognepræst i Ølgod-Strelluf Septbr. 1851; yngre Broder til den bekjendte Philosoph P. M. Stilling); han var, kun 30 Aar gl., ganske kort iforvejen (Januar 1845) bleven ansat som Præst ved Kjøbenhavns civile Arresthus. Han lod i „Fædrel.", Nr. 1846, 26. Marts 1845, indrykke en længere Artikel, hvori han temmelig skarpt „stræber at møde alle Pastor Visbys baade skjulte og aabenbare Angreb". Visbys Svar af 17. April findes i „Fædrel." Nr. 1869 for 22. April 1845.

Mellem S. K.s Papirer findes følgende Udkast til en

Artikel mod Stilling:]

Dersom der var en Formand, en Moderator, der havde Myndighed til at kalde til Orden i Literaturen, vilde jeg ærbødigst andrage paa, at Velærværdige Hr. Pastor Stilling snarest muligt blev kaldet til Orden for sin Artikel i Fædrelandet Nr. [1846] angaaende Fængselsselskabet; og naar dette

var skeet, da vilde jeg i min Ringhed som theologisk Candidat beskedent,*) som den unge Pige nærmer sig den gifte Kone, nærme mig Hans Velærværdighed med den indstændige og ærbødige Begjering: dog at agte paa dette Kald. Ja! blot for denne Velærværdigheds Skyld kunde man ønske, at en saadan Moderator blev til. Da det nemlig synes, at Hr. Pastoren føler et Kald, et umiskjendeligt Kald til gæv og djærv Optræden, saa er der en Sandsynlighed, at slutte af Hr. Pastorens første Forsøg i det Velærværdige, for, at det blev ønskeligt, om hiint Kald atter og atter udgik til den Kaldede, jeg mener Kaldet udenfra, hiint udvortes Kald, Kaldet til Orden. Det er altid beklageligt, at en Mand ikke kommer i den rette Belysning, og hvis hiin Moderator var til, da tør jeg smigre Hans Velærværdighed samt hans Beundrere med, at han allerede i Løbet af et Par Aar skulde, hvis Fremgangen turer frem i Lighed med Indgangen, kunne drive det til med Stolthed at turde sige: „Til Ingen er der saa tidt udgaaet et Kald, Ingen har saa tidt været kaldet som jeg" — til Orden nemlig.

Misundelsesværdige Lod og Stilling!

Hvad Hr. Pastorens indvortes Kald angaaer, da viser, at slutte efter Kaldsforretningen i Fædrelandet, Stilen og Vendingerne og Affectationen og det Jodlende i den quasi-humoristiske Stemning, og det Djærve og Frimodigheden og det Vigtige og „Frisproget" og „hartad", at Hr. Pastoren er en Aflægger af det grundtvigske ingeniums svage Sider, som det allerede havde været ønskeligt, at hiin ingenium selv havde aflagt. Som det kan tilfredsstille en Skriver at eftergjøre visse Fractur-Bogstaver, saaledes kan det maaskee ogsaa tilfredsstille Nogen at eftergjøre det Uheldige i en vis Stiil og skuffe som ogsaa-Genie. Er man tillige saa heldig at turde sætte hiint lille korte Ord, som Grundtvig pleier at bruge under sit Navn, fordi det navnkundige Firma ikke behøver megen Betegnelse, er man saa heldig at turde sætte det Ord „Præst" under Navnet, hvor skuffende! Det er Grundtvig!

*) [Et andet Udkast:] og dersom jeg beskedent som Degn turde tillade mig

Misundelsesværdige Lod og Stilling!

Rigtignok er Hr. Pastor Stilling nu Formand for et Fængselsselskab, og det er en Sag, en objektiv Sag, han med gæv Frimodighed afhandler i Bladet, ja en vigtig Sag. Derom tvivles ikke, Hr. Pastoren borger derfor, især for Vigtigheden. Sagen er dog ikke Fængselsselskabet, dets Oprettelse, dets Gavnlighed, dets Historie, dets Fremtid, langtfra ikke, men en lille, forbigaaende, med sjeldent Maadehold varsomt affattet Yttring af Visby om Fængselsselskabet. See! det er Sagen. Hvilken Lykke for Sagens Vigtighed, at Pastor Stilling har taget sig af Sagen! Uden ham var Yttringen, paaagtet af nogle Enkelte, der vidste at paaskjønne dens Besindighed, formodentlig allerede glemt, thi det er jo næsten en Maaned siden — men Hr. Pastor Stillings Optræden har forandret Sagen, dens Vigtighed nemlig.

Fængselsselskabet er jo et Bestaaende, forsaavidt er det altid noget misligt at sige noget Ugunstigt derom, da let Nogen kan føle sig fornærmet. Men at Visbys Yttring ikke er væsentligen anderledes, end at man blot ved at tænke paa Selskabet vilde indsee, at det maatte støde an paa disse Punkter, er allerede tilstrækkeligt. At det maa tillades den erfarne Mand at tilføie en Erfarings Text, uden at ønske at belægge den med Navn,*) er i sin Orden. Det Mislige ligger her paa et andet Sted, at man ligeoverfor en erfaren Mand beraaber sig paa 2 a 3 Maaneders Erfaring — fordi man ogsaa er en erfaren Mand! Om Selskabet end har bestaaet kortere, dette at Visby er en erfaren Mand gjør, at han lettere opdager Vanskelighederne. Havde Hr. Stilling havt denne Erfaring, vilde han let have indseet, hvor let det er og hvor tomt at afforbre en Erklæring i Bladet, maaskee med Navns Nævnelse.

Fængselsselskabets Idee er ikke opkommet hos os men skyldes et andet Land, andre Forhold og som altid en fremragende Individualitet. Fængselsselskabets Idee knytter sig

*) [Visby omtalte Selskabets Virksomhed i Almindelighed, derimod ikke enkelte navngivne Medlemmers Optræden.]

gjemlig til de eensomme Fængsler; der besøger den Enkelte Fangen, hvad der foregaaer imellem dem faaer Ingen at vide. I vor Straffeanstalt derimod ere Fangerne samlede i større Mængde. Dette gjør det enkelte Medlem af Selskabet hans Opgave til en af de vanskeligste Opgaver. Dilettantisme er overhovedet altid skadelig, men Omvendelsens Dilettanter ere et betænkeligt Folkefærd. Hiint Medlem af Selskabet kan mene det meget godt, kan ønske at gjøre det Bedste, og dog fromt blive uvidende om, hvor vanskelig en Opgave det er; hvor vanskeligt det er at træde frem uden Myndighed; hvor vanskeligt ikke at gjøre Forskjel og derved forstyrre Noget; hvor vanskeligt det er at være mild uden Forkjerlighed, deeltagende uden at bevæges af tilfældig Stemning, formanende uden at skuffe med smigrende Udsigter, paamindende uden at gjøre Nogen utaalmodig ved et Haab, underdanig under Anstaltens Foresatte for at foregaae med det gode Exempel. Sandeligen, jeg anseer det for en af de meest vanskelige Opgaver, der er sat et Medlem af hiint Selskab. Efter mit Begreb kan et saadant Selskab slet ikke bestaae, uden at ethvert Medlem betragter sin Deeltagelse som en Gjerning, som et Embede han har, der daglig kræver en vis Tid, hvortil han med Alvor forbereder sig hjemme, og hvortil han øver sig længe inden han begynder derpaa. Jeg har havt Leilighed til at besee flere af vore Fængsler, men jeg veed jeg har ikke vovet at sige eet Ord til Fangerne. Jeg tænkte paa: saadanne Mennesker, der saa sjeldent høre et Ord af Andre, de faae Tid og Leilighed til længe at vende paa det og kunne let faae noget Forkeert ud af det. Den velærværdige Pastor Stilling beraaber sig paa, at det er theologiske Kandidater. Jeg er dog ogsaa theologisk Kandidat, men jeg turde ikke paatage mig det, med mindre jeg besluttede at betragte det som den vigtigste Gjerning, jeg havde. Og nu Damer! Ja at enkelte Qvinder som Mistress Fry kunne udrette Noget er en ganske anden Sag. Men har hun ikke ogsaa offret et heelt Liv for Ideen? Men hvor det ikke skeer paa denne Maade, [der er det] altsaa en qvindelig Dilettant.

For at et Fængselsselskab skal udrette Noget, maa der

først være eensomme Fængsler. Dernæst maatte Selskabet være organiseret omtrent som en Orden i Middelalderen. Antallet behøvede ikke at være saa stort. Medlemmerne havde en Formand, der med absolut Myndighed befalede. Hvert Medlem gaves en vis Betænkningstid, førend han optoges. Derpaa maatte han opgive et vist Antal Timer om Dagen, som der absolut og punktligt disponeredes over i Selskabets Tjeneste. Saa maatte han af Formanden lade sig sin Gjerning anvise, besøge den Fange, som det blev ham befalet, gjøre Regnskab for hvad han sagde, og vise ubetinget Lydighed mod Formanden.

Men naar man har Sale af Fanger og et Selskab af Dilettanter, saa kan man ubetinget antage, at Selskabet gjør mere Skade end Gavn, og man kan glæde sig over Visbys Rolighed, der ikke langt skarpere har udtalt dette, glæde sig, fordi han som Geistlig ikke ønsker at gjøre verdsligt Skuespil i Bladet, og tillade sig at bede ham om, endeligen ikke at svare Pastor Stilling.

Thi for at den ubetydelige Sag, naar vi nu have glemt Pastor Stillings Vigtighed, kan ende ved den uskyldige Anledning, ved den varsomme Yttring af Visby, saa vil jeg med et Par Ord omtale denne Mand, hvis hele Virksomhed gjennem 13 Aar affærdiges af en 3 Maaneders Spæde-Præst med et Pennestrøg i en Parenthes, „at paa den Tid endte han lykkeligviis“. Hvad jeg som Tilhører skylder den lykkeligt begavede Pastor Visby, ønsker jeg ikke her at takke for. Hvad jeg derimod oftere har betænkt, hans Opfindsomhed i Tale, hans Aandsnærværelse, hans Lykke til at træffe rigtigt, hans Erfarenhed i Sjælstilstande, hans Fordringsløshed under alt Dette, troer jeg netop er paa sin Plads i en Straffeanstalt. En Geistlig, som, hvis han faldt ind af Døren, ikke deraf kunde tage Anledning til at holde en Tale, en Geistlig, der, naar han gik Fængslet forbi og en Betjent kaldte ham ind, ikke strax kunde danne en rhetorisk Situation og holde en Tale, han kan ikke bruges. Maaskee er Visby af alle Kjøbenhavns Præster i den Henseende den hurtigste og den kløgtigste. Og indenfor Fængslets Mure paa Christianshavn mindes ogsaa

Bisby, og selv hærdede Forbrydere mindes dog Eet, at Bisby formaaede at gjøre Indtryk. Kun maadeligt aflagt med 300 Rdl., forenende flere Embeder, fordi der ingen Anden var man kunde faae fat i, kunde Bisby vel ikke offre sig saaledes dertil som en godt gageret (1200 Rbdl.), udelukkende dertil kaldet Præst. Desto mærkeligere, at han formaaede det, desto mærkeligere, at han holdt ud Aar efter Aar, stundom at prædike 3 Gange om Søndagen, at udgive sine Prædikener i Trykken, give en Tilhører den Kontrol, og saa lade én Tilhører ved at høre forvisse sig om, at Gjentagelse var her ikke Tale om.

[Den 30. Maj 1845 udkom hos Reitzel men paa Forfatterens Forlag:]

„Stadier paa Livets Vei.

Studier af Forskjellige. Sammenbragte, befordrede til Trykken og udgivne af Hilarius Bogbinder." (Fortalen fra Januar 1845.)

[Paa en løs Seddel:]

Modehandleren (i Stadierne) faaer den Idee at oprette en Modeboutique, en Afdeling alene for at klæde Liig, saa det at blive klædt Liig paa Moden er at blive begravet i christen Jord, ɔ: den nyeste Fortolkning.

[„Fædrelandet" Nr. 1883 for 9. Maj 1845 indeholdt:]

„En Erklæring og Lidt til" af S. K.

[optrykt i S. K.s, af Prof. R. Nielsen udgivne „Bladartikler" (1857), S. 44-47. „Erklæringen" var foranlediget ved en i „Berl. Tid" Nr. 108 for 6 Maj 1845 indrykket rosende Anmeldelse af de „Tre Taler" og „Livets Stadier", der forvexlede S. K. med Pseudonymerne (jfr. de nysnævnte „Bladartikler", Bilag XIX, S. 222).

Følgende paa et løst Blad staar maaske i Forhold til denne Anmeldelse:]

Stakkels danske Literatur!

I en Avertissements-Annonce bekjendtgjør Redakteuren af „Aftenbladet“ *), at han for Fremtiden agter at anvise en større Plads for Literaturen eller de literaire Anmeldelser i det af ham redigerede Blad. Naa, i Guds Navn; maaskee skjenker Literaturen ham med Glæde det Hele. Men hvad skeer? Ja, det er det Besynderligste man kan tænke sig, eller maaskee endnu rigtigere, saa besynderligt, at man ikke kan tænke sig det: Grossereer Nathanson føler sig truffen! Hvor i al Verden falder nu Gr. Nathanson paa det? For, om man saa vil, at forstaae det, maa man naturligviis gaae ind i Hr. Grossererens Illusion: at han hidtil ved reel og proper Behandling paa en aldeles fyldestgjørende Maade har betjent dansk Literatur med Critik og anden Opvartning. Dog lad os høre Hr. Grossererens egne Ord, de indeholder det end Mærkeligere. Han siger: „ . . . . . skjenket . . . . Opmærksomhed.“ Altsaa, han har skjenket, han skjenker, han vil skjenke — ja, der er ikke flere Former af at skjenke, — om han var nok saa beskjenket, det var ham ikke muligt at skjenke Det at skjenke flere Former eller at skjenke i flere Former; men vist er det, han vil skjenke, vi tør være aldeles uden Bekymring glade i Haabet, thi han vil skjenke, han (Gr. N.) vil skjenke den (danske Literatur!) sin Opmærksomhed! — See, hvad nu denne Skjenken eller det at skulle staae for Skjenken angaaer, da kan man, hvad ikke er mere end billigt, villigt indrømme, at Hr. Grossereren i mere end een Henseende særdeles egner sig hertil; men dog kan man nok derfor finde det sørgeligt, at dansk Literaturs Anliggender

*) [I „Nyt Aftenblad“ for 14. Maj 1845 siger A. C. Bohe i en Henvendelse „Til Publikum“: „I Forening med Nyt Aftenblad agter jeg indtil videre at udgive et Literaturblad for det Første til ubestemt Tid.“ Med Nr. for 27. Maj 1845 fulgte Nr. 1 af Literaturbladet. Om det er denne „Annonce“, S. K. sigter til, er dog usikkert, da „Berl. Tid.“ ikke i den nærmest derpaa følgende Tid synes at indeholde nogen Replik i saa Henseende.]

skulle og ene og alene skulle behandles paa en Skjenkestue. Stakkels danske Literatur, hvor trøstesløst er dit Vilkaar! Hvad er nemlig det Trøstesløseste af Alt? Det er, naar det Trøstesløse skal være Trøsten. Sørgeligt nok, at Hr. Nathanson skjenker dansk Literatur sin Opmærksomhed — o, men naar Det, at Hr. Nathanson skjenker dansk Literatur sin Opmærksomhed skal være Trøsten: hvor trøstesløst!

[„Fædrelandet", Nr. 1890 og 91 for 19. og 20. Maj 1845 indeholdt en Feuilletonartikel:]

„En flygtig Bemærkning betræffende en Enkelthed i Don Juan"
af A,

særskilt udgiven ved Prof. R. Nielsen (Januar 1859) som „Anhang til S. K.s „Bladartikler"".]

[Den 29. Maj 1845 udkom paa Philipsens Forlag:

„Atten opbyggelige Taler" af S. K.

[Følgende af S. K. selv affattede Bevis hører herhid:]

„Betræffende det af mig af Mag. Kierkegaard kjøbte Rest-Oplag af 18 opbyggelige Taler forpligter jeg mig til ikke at tilstille Redakteurer noget Fri-Exemplar eller foranledige dem paa nogen Maade gjorte til Gjenstand for critisk Anmeldelse eller Besprechen i Bladene.

d. 10 Mai 1845.

P. G. Philipsen."

[Erslews Forfatt. Lexikon viser, at Bogen dog blev anmeldt et Par Steder.—Jfr. forøvrigt foran S. 71, Noten, nederst.]

[Fortsættelse — jfr. S. 134 — af:]

Journal J. J.

Det er et skjønt Ord, som den menige Mand bruger om at døe: at Gud eller vor Herre klarer op for ham. Altsaa medens det netop bliver mørkest, thi hvor er saa mørkt som i Graven, klarer Gud op.

Man sysler med det Hellige, gaaer flittig i Kirke, beder, læser opbyggelige Skrifter, ak man gjør dog forsaavidt mere end mange Andre; men sæt nu Gud slet ikke brød sig derom, — sæt han med Uendelighedens Overlegenhed sagde: hvad vedkommer Du mig? Var der Nogen, der kunde udholde denne Tanke; thi at lade være at tænke den, er ikke saaledes vanskeligt.

Den unge Moder (smuk, rank, et Fløiels-Schawl, rast gaaende) med sin lille Søn. Hun lod sig aldeles ikke forstyrre af Drengens smaa Spilopper men holdt sin Kirkebøn, læste Alt med i Psalmebogen under Mesningen. Hun udfandt den Forsigtighedsregel at anvise Drengen en lille Plads af Stolen, hvor han skjøttede sig selv, medens hun var aldeles fordybet i det Guddommelige. Ak! ellers har Forældre gjerne saa travlt med at faae Børnene til at sidde stille, som var Det deres Forretning i Kirken. Hvor skjønt at see hende vælge det ene Fornødne, og hvor skjønt løste hun ikke Collisionen. Jeg takkede, reent æsthetisk, alle gode Genier, at Alt gik stille af, og skal ikke saa let glemme dette skjønne Billede.

At omskifte det Timelige med det Evige (det siges i Almindelighed om Døden) lod sig bruge med megen Virkning i det Opbyggelige.

NB.

At Identitets-Principet i en vis Forstand er høiere end, er det til Grund Liggende for Contradictionsprincipet, er ikke vanskeligt at indsee. Men Identitets-Principet er blot Grændsen for den menneskelige Tænkning, den er som de blaae Bjerge, som den Linie, Tegneren kalder Grunden — Tegningen er Hovedsagen. Saa længe jeg lever i Tiden er Identitets-Principet kun en Abstraktion. Intet er derfor lettere end at bilde sig selv og Andre ind, at man tænker Identiteten af Alt, ved at lade Forskjelligheden fare. Man maatte dog spørge et saadant Menneske, hvorledes han bærer sig ad med at leve, thi i Identiteten er jeg udenfor Tiden. Et Selvmord er derfor den eneste ethiske Consequents af Identitets-Principet, fastholdt i Tiden. Forvirringen opkommer derfor blot ved at man lever i andre Kategorier end dem man skriver Bøger i — o! elendige Bogskriven.

Saa længe jeg lever, lever jeg i Modsigelsen; thi Livet selv er Modsigelse. Paa den ene Side har jeg den evige Sandhed, paa den anden Side den mangfoldige Tilværelse, som Mennesket som saadant ikke kan gjennemtrænge, thi saa maatte han være alvidende.

Forbindelsesleddet er derfor Troen.

*

Identiteten kan aldrig blive terminus a quo, men er terminus ad quem — man kommer bestandigt kun til den, ved Abstraktion nemlig.

Begyndelsens Dialektik er fortærsket nok, — dog har man glemt een Side, at Begyndelsen maa være en Afbrydelse og altsaa forudsætte en heel Tankerække for at komme til at begynde. Saaledes gives der ingen forudsætningsløs Begynden;

thi om der ikke forudsættes Andet, forudsættes den Alt, hvorved jeg abstraherer fra Alt. Men dette kan jeg i intet Øieblik gjøre; thi saa kan jeg slet ikke komme til at begynde, da jeg bruger min Kraft for at abstrahere fra Alt.

I denne Tid lider jeg meget af Tankernes stumme Qvalmen. Der er en Angst over mig, jeg kan end ikke sige, hvad det er jeg ikke kan forstaae. Ligesom Nebucadnezar maa jeg bede ikke blot om Forklaringen af Drømmen, men at man vil sige mig, hvad det var jeg drømte.

En Begyndelse er altid en Beslutning, men en Beslutning er egentlig evig (thi ellers er det kun Narrestreger og hvad der for en senere Betragtning vil vise sig som Skepsis). Naar jeg saaledes vil beslutte mig til at studere Logik, saa sætter jeg hele Livet ind. Ellers duer det ikke, og jeg studerer kun som til anden Examen. I samme Øieblik møder den Betænkelighed, om det kan være Livets Bestemmelse, eller forsvarligt at anvende hele Livet derpaa. Har jeg ikke denne Reflexion eller en lignende, saa begynder jeg ikke i Kraft af Beslutning men i Kraft af Talent (eller Taabelighed — Mode o. s. v. for at være med) og begynder altsaa umiddelbart, hvilket slet Intet forklarer.

Hvorfor dog den nyere Videnskab er bleven saa svigefuld, og fortier hvorledes den Enkelte bar sig ad! Derfor kan man ikke forstaae dem, fordi de ikke veed, hvorledes de selv gjorde. Selv betydningsfulde Skrifter skjule saaledes ofte en Usandhed, fordi Forfatteren ikke har forstaaet sig selv men vel en vis Videnskab, hvilket Sidste er meget lettere end det Første.

Dersom Hegel havde skrevet hele sin Logik og i Fororbet skrevet, at den kun var et Tankeexperiment, i hvilket han endogsaa paa mange Steder havde skulket sig fra Noget, saa var han vel den største Tænker, der havde levet. Nu er han comisk.

De øverste Principer lade sig kun bevise indirecte (negativt). Denne Tanke findes oftere udviklet hos Trendelenburg i logische Untersuchungen. Den er mig af Vigtighed for Springet og for at vise, at det Høieste naaes kun som Grændse.

I Slutningsfigurerne har Muligheden af at slutte negativt langt Overvægten over Bejaelsen.

(Cfr. Trendelenburg Erläuterungen til hans aristoteliske Logik p. 58; elementa p. 15 n. og 16 ø. og mange Steder i logische Untersuchungen.)

Af Analogi og Induction lader sig kun slutte ved et **Spring.**

Al anden Slutning er væsentlig Identitet.

Trendelenburg synes slet ikke opmærksom paa Springet.

Den dobbelte Betydning af det Umiddelbare hos Aristoteles.

(Trendelenburg Erläuterungen p. 109, henviist til § 51.)

I den hegelske Philosophi bruges det Umiddelbare deels vilkaarligt, deels subrept (i Betydning af det Sandselige).

Bestandigen at kunne sysle med det Samme er et godt Tegn; thi det er kun Zigeunere der, naar de eengang have været et Sted, aldrig komme der mere. (Cfr. Preciosa, hvor den gamle Zigeunerqvinde siger det.)

Som Tordenskjold bedrog Svensken med Hensyn til sine Troppers Antal ved at lade de samme Soldater marschere om af en anden Gade og da igjen marschere forbi — som Den, der ved Nytaarstid seer det utrætteligt virksomme Brandfolk styrte gratulerende gjennem Gaderne, maa troe, at Brandchoret er meget talrigt, men det er bestandigt de Samme: saaledes skulde man ogsaa troe, at vor Tid i Sandhed var bevæget, vor Tid i Sandhed havde Noget at sige, men det er kun de samme forsultne Talemaader, der marschere om af en Tvergade og saa komme igjen, disse forsultne Talemaader: det er Det, Tiden fordrer, et længe følt Savn, Faren staaer for Døren. Saa-

lebes er nu en ny Psalmebog blevet Tidens Fordring. Heiberg troer det er Astronomi — maaskee burde der vælges astronomiske Psalmer i Tillæget. — Jeg troer, at Tiden kun har een Fordring, den nemlig at blive tagen ved Næsen. Denne Trang vil nok blive tilfredsstillet.

NB. Kun i Vidunderet kan Gud vise sig for Mennesket, ɔ: saasnart han seer Gud, seer han et Vidunder. Men at see Vidunderet er ham ikke muligt ved sig selv, da Vidunderet er hans egen Tilintetgjørelse. Dette udtrykte Jøderne billedligt ved, at det at see Gud var Døden. Rigtigere maa man sige, at det at see Gud eller at see Vidunderet er i Kraft af det Absurde, thi Forstanden maa gaae af Veien.

Efterhaanden bliver der da lidt mere Tale om Paradoxet; snart bliver da Snakken derom og ved Hjælp deraf Paradoxet til et *ενδοξον*. Hvor det dog er comisk med disse Mennesker, der engang for alle ere fritagne for at tænke Noget ved hvad de sige, og som blot ere graadige efter at faae et nyt Ord at rende med.

Sophisten Gorgias skal have sagt: Die Tragödie sei eine Täuschung, bei welcher der Täuschende gerechter erscheine als der Nichttäuschende, und der Getäuschte weiser als der Nichtgetäuschte. — Det er med Hensyn til at Skuespilkonsten er og vil være et Bedrag. —

(Rötscher citerer Ordene i hans: Die Kunst der dramatischen Darstellung. Berlin 1841, p. 20 Anm. og citerer dette Sted efter Bode: Geschichte der hellenischen Dichtkunst*).

Meget af Det der siges i in vino veritas vil maaskee forekomme skrækkeligt sandseligt; jeg hører allerede et Ramaskrig,

*) [I Marginen:] Og dette gjelder i Forhold til Meget, at den Bedragne ɔ: Den som lader sig bedrage er visere end den ikke Bedragne, f. Ex. i Forhold til Illusion og Begeistring.

og dog — hvad er Dette mod Goethe, f. Ex. Philine i Wilhelm Meister — ?

Rachel siger: er det saaledes at være Moder — saa. Om hvor mange Ting i Livet gjelder ikke dette: det er saaledes.

Ved Esrom:

Solskin i Forgrunden. Skyerne samle sig hen over Gribs Skov (ad Nøddebo). Skyerne vandre ned mod Esrom, Træerne bøie sig under dem (af Vinden). Det seer ud som var det Hele en Armee, et Folk, der udvandrede; Skyerne ere som det lette Cavalleri, der flankerer derover.

Det Comiske ligger bestandig i Modsigelsen. Hvis en Mand søger om at maatte nedsætte sig som Øltapper og det afslaaes, er det ikke comisk. Hvis derimod en Pige søger om Tilladelse til at maatte nedsætte sig som offentligt Fruentimmer, og det afslaaes, hvad stundom skeer, saa er det comisk, og det indeholder flere Modsigelser og er derfor meget comisk.

Hvis det formeentes Øltapperen, forbi der var saa mange, var det ikke comisk, men hvis det formeentes ham, forbi der var saa faa, vilde det være latterligt, ligesom da en Bager, hvem en Fattig bad om om Noget, svarede: nei Moder, hun faaer ikke Noget, man kan ikke give Alle; der var Een nylig, han fik heller ikke Noget.

Forførerens Taler ere ligesom de Skyer, man kalder Ilinger.

I Anledning af hvad jeg læser hos Rötscher om den ethiske Accent, falder det mig ind, at ogsaa jeg i mit personlige Liv har benyttet den rigtigt baade som Digter og som Declamator, da jeg i Anledning af mit Forhold til [......] og Forlovelsens Hævelse og hendes visse Død sagde: hun vælger Skriget,

jeg Smerten; nu kan jeg sige: Hun valgte Skriget, jeg valgte Smerten.

Shelley bemærker i Anledning af Prometheus (i Indledningen til hans Digt Prometheus), at Ideen hertil forekommer ham langt skjønnere end Ideen til Djævelen, forbi Prometheus er reen, ophøiet, ikke forbærvet og forbærvende som Satan. Det er sandt, men Ulykken er en ganske anden: ligeoverfor Gud at tænke en saa berettiget Idee som Prometheus. Vel er Satan stor, men hans Forbærvethed gjør netop, at man kan tænke ham sammen med Gud.

NB.

Al Tale om en høiere Eenhed, der skal forene absolute Modsætninger, er kun et metaphysisk Attentat paa Ethiken. Saaledes ogsaa al den dumme Tale om det Positive og det Positive, at man er en nægtende Aand, men den Talende er en positiv Aand — Baas! I samme Grad et Menneske har Positivitet, har han ogsaa Negativitet. Denne Frihedens dialektiske Oprindelse glemmer Friheden aldrig. Det kommer kun af at man jadsker i fine Kategorier, man taler om det Gode og priser det, man anfører maaskee et Exempel, og see, det er en reen umiddelbar Bestemmelse som f. Ex. et godt Hjerte, hvad man kalder et godt Menneske. Man taler om, at man skal tvivle om Alt, og naar man saa skriver om Hamlet, saa korser man sig, at det er Reflexionssyge, og Hamlet havde dog endnu ikke bragt det til at tvivle om Alt. — Bæ! Bæ! Bæ! Siebenbürgen!

Om Prof. David kunde jeg have Lyst at anvende de Ord af Baggesen: „Alt faaer en Ende, selv den Kjole, som Hr. N. tredie Gang lod vende, selv Jesper Mortens Præken sidste Aftensang fik Ende."

Replik af en Individualitet:

„Som Pige lærte min Kone mig at skrive smaae Perioder; thi hun sad stundom hos mig, og ved Udgangen af hver Periode løvede hun mig et Kys. Da jeg saa havde lært at skrive smaae Perioder, hvorfor min Recensent roste mig, blev jeg gift, og saa lærte min Kone mig, at det var ikke Umagen værd at skrive Bøger."

Egentlig bestemt for Assessoren i „Vrangen og Retten".

I gamle Dage maa Klædet have været saa fortræffeligt, at Luven voxte ud igjen paa den indadvendte Side. Deraf kom det, at man kunde lade en Kjole vende to Gange (det har Fader ladet gjøre ved sin Porcellains Kjole), og da først var den baade vendt og skrabet.

Det Dumme ved Grundtvig (der nu aldeles er traadt af i Vaudevillen, som han da altid har havt en Eiendommelighed for, blandt andet ved den Tankeløshed at ville være Prophet og Seer uden at ahne, hvorledes en saadan Figur maa være modificeret efter hele Christendommens Criser) er, at han altid vil have Sikkerhed paa Aand. Deraf denne fade Djærvhed og Aandrighed a la Lars Mathiesen. Heldigt at han har valgt de Ord: Damer og Herrer,*) — det erindrer aldeles om Dyrehavsbakken. Som hans Aandrighed er, saa er ogsaa de Varhalsedes: oi! ei! o! ah! — en Livgarde af Interjectioner, den eneste Menneskeclasse, Grundtvig har vundet for sig. — Ved at tale mener han at frembringe saa stor Virkning — o! ja, især i Retning af det Dunkle. Forøvrigt kunde han maaskee ogsaa frembringe Virkning ved at staae paa Hovedet. Tilsidst bliver det at svede, at rynke Bryn, at slaae sig for Panden, at smile selvtillidsfuldt, at besvime synligt under Aandens Magt etc. et Beviis for Lærens Sandhed. Det er ligesom da Helveg sprang paa Prædikestolen til Ære for Christendommen og

*) [1844 udkom Grundtvigs „Brage-Snak" osv. „for Damer og Herrer."]

formodentlig vilde bevise dens Sandhed derved, at han kunde springe en halv Alen i Veiret. Det forekommer mig ligesaa latterligt, som naar en bomstærk Karl af en Præst, idet han beder, for at vise hvor inderlig han beder giver Gladiator-Stillinger, saa han viser Muskelbevægelserne i Armene o. s. v. Det er ikke Musklerne der behøves for at bede, og for at bede inderligt, — ei heller er det den Art Skjælven, der er Aandens og Inderlighedens.

Bevidsthedsforudsætningen — eller ligesom Tonarten stiger bestandigt, men inden derfor gjentager det Samme sig. Det er bekjendt nok, at en Kanonade gjør at man ikke kan høre, men det er ogsaa bekjendt, at man kan blive vant til en Kanonade saaledes, at man kan høre hvert Ord. Saaledes er det i den moderne Tid fremfor i Græciteten f. Ex. Stilheden, indenfor hvilken der høres en Larm. Denne Larm vilde have været nok for Grækerne, men vi tale, ligesom naar Een midt i en Kanonade vilde sige: hvad behager? idet Kanonaden for ham var Stilhed.

Forskjellen mellem Skuespillerens og Virkelighedens Kunst:

Skuespilleren skal synes bevæget, medens han er rolig (er han virkelig urolig, saa er det forfeilet). I Virkeligheden skal man synes rolig, skjøndt man er bevæget (er man ikke virkelig bevæget, saa er det forfeilet og let nok at være rolig).

[Her findes i Journalen indskudt den S. 132 meddelte Optegnelse.]

NB. Ligesom „Forord" af Nicolaus Notabene, saaledes maa jeg igjen have en lille polemisk Piece ud. Jeg tænker man kunde gjøre det under Navn af: Forskrifter, eller Prøver paa forskjellig Skrift*). Man parodierer da de Enkelte. Dette er tillige for at Ironien kan tage sig bedre ud.

---

*) [Et dog senere Udkast hertil vil findes indskudt paa Overgangen mellem 1846 og 1847.]

Det er aabenbart, at den Plads, som Politik indtog i Grækenland, har Religionen indtaget i Christendommen (det egentligt Folkelige), hvorom der tales og hvor der virkes ved Talen. Aristoteles' Rhetorik vil derfor reent formelt kaste mangt et Lys over de religieuse Problemer. Det hele Spørgsmaal om Væren og Ikke-Væren, som slet ikke findes i den aristoteliske Philosophi, (hans ουσια πρωτη og δευτερα jfr. Kategorierne er noget ganske Andet) henlægger han til Rhetoriken som den, der især skal frembringe Overbeviisning. (πιστις, i pluralis bruger han det πιστεις.)

Hvis jeg ikke husker feil er det i Minna v. Barnhelm, at Lessing lader en af Personerne sige, at et Suk uden Ord er den bedste Maade at tilbede Gud paa. Det lyder ret godt, men betyder dog egentligt, at man ikke ret tør eller vil indlade sig med det Religieuse, men kun engang imellem stirrer derefter som efter Tilværelsens Grændse: de blaae Bjerge. Skal man iføre sig det Religieuse til daglig Brug — saa kommer der Anfægtelser.

Der ere mange høirøstede og letsvedende Mennesker, der ere dumme nok til at antage, at deres Dumhed er Alvorlighed, og alvorlig-dumme nok til at ville bilde Andre det ind. Det man saaledes kalder Alvor er den nemmeste af alle Attituder, istedetfor at Alvor er den yderste Reflexions fineste Frugt. Den som nemlig ikke har Spøgen til at controllere sin Alvor med, han bliver alvorlig ligesom Jeronimus hos Holberg. Derfra dette hykkelske Skrig mod Enhver, der ikke er dum nok, men vittig og spøgefuld og dog alvorlig paa rette Sted: han er ikke alvorlig. Det er tvertimod omvendt: Den som ikke hvert Øieblik tør underkaste sin Alvor Spøgens Prøve, han er dum, er comisk.

Hamanns saakaldte Samvittigheds-Ægteskab, der ikke var noget borgerligt, hvorledes hænger det sammen dermed? Roth i Fortalen til 3die Bind omtaler det blot og fortæller, at der er Altstykker, men han tør ikke udgive dem. Han citerer forøvrigt Reichardts Urania for 1812.

Maa efterforskes.

Det tyndeste Øl kan skumme ligesaa stærkt som det stærkeste, men Forskjellen er, at det tynde Øls Skum holder sig en Minut i det Høieste, det stærke Øls i Forhold til som dets Styrke er. Saaledes ogsaa med Menneskene. Forskjellen er ikke den, at nogle kunne skumme, andre ikke, de have alle en Tid dertil, — men Spørgsmaalet er, hvorlænge det holder sig.

De samme Tvivl som ved Betragtningen af Verden, af Naturen, af sig selv, af Begivenhedernes Gang stille sig imod Troen paa Gud — de samme Tvivl maae finde Sted med Hensyn til Christendommen. Jeg kan med Hensyn til Christendommen ikke forlange større og anden Vished end den jeg har med Hensyn til hiin Forvisning om Guds Tilværelse. — Denne Paralelle var det maaskee værd engang at udføre.

Politi-Agenten.

Skulde behandles dramatisk.

En dæmonisk Figur, der ligesaa godt selv kunde være bleven en Kommersbroder, ja en Morder o. s. v., men nu er Retfærdighedens Tjener (en forfeilet Barndom og Ungdom har gjort ham hadefuld mod Menneskeslægten).

Opfattelsen af den hele Politi-Retfærdighed kun som et Nødværge mod Fattigdom ligesom Spartanernes Forhold til Heloter. (Ideens Modsigelse.)

Modsigelsen, at en saadan Figur tjener Retfærdigheden, og dog gjør det saa godt, at han er den meest Udmærkede.

I hans Optræden skulde der være noget Usikkert, som havde sin Grund i hans indre Usikkerhed, men som han selv,

hvende for sig selv og Andre, forklarede som List. Hans Usikkerhed var ikke Løgn, men det var Løgn, at han bagefter forklarede det som Underfundighed. At han stundom sagde hvad han ikke ønskede at sige, var det Sande, men bag efter løi han og forklarede, at det havde været for at udspionere Andre.

Under Titlen Privatissimer, og holdte saa zarte som muligt, kunde jeg have Lyst at tegne en qvindelig Figur, der netop var stor ved sin elskelige, beskedne, bly Resignation (f. Ex. en noget idealiseret Cornelia Olsen, den fortræffeligste qvindelige Figur, jeg har kjendt, og den eneste, der har afnødt mig Beundring). Hun skulde opleve, at Søsteren var gift med Den, hun selv elskede. Det er Collisionen for Resignation.

En Mod-Parabel til den om Sædearterne.

Den skulde handle om Prædikanterne.

En Sædegaardseier gav sine Tjenere hver den samme Deel af det samme gode Sædekorn.

Men Een bevarede Sædekornet paa et fugtigt Sted, saa det var fordærvet og kom for tidlig til at spire.

Og Een blandede det med simplere Sæd.

Og Een tænkte: Sæden er jo nu min, hvorfor skal jeg udsaae den, — og han solgte den for Penge.

Og Een strøede den vel ud, men kastede den saaledes skjødesløs hen, som var den Intet værd.

En strøede den ud, men holdt den for meget i Priis.

— Dette er Jadsk, thi Ideens Eenhed er ikke bevaret; men det lader sig bruge, Indfaldet er ret godt og især tjenligt som Slutning af en Tale, eller som Begyndelse for at fjerne Misligheder.

En letsindig og forfængelig Individualitet har altid en overordentlig Forestilling om en Apostels Udmærkelse ɔ: det Lykkelige, det Glimrende at være en Apostel; en ydmyg og

dyb Individualitet har altid en overordentlig Forestilling om en Apostels Lidelser.

Det Populaire.

Man er ikke upopulair fordi man bruger Kunstudtryk, thi det er tilfældigt og disse kunne komme i Mode, som det successivt skeer lige ned til den simpleste Mand.

Den er derimod bleven upopulair, der tænker een Tanke heelt ud. Derfor var Socrates upopulair, uagtet han ingen Kunstudtryk brugte, thi hans Uvidenhed, naar den skal fastholdes, er mere livs-anstrængende end hele Hegels Philosophi.

At holde et Saar aabent kan jo ogsaa være sundt: et sundt og aabent Saar; stundom er det værst, naar det groer til.

NB. Der skal indføres en ny Videnskab: den christelige Talekunst, construeres admodum Aristoteles' Rhetorik. Den hele Dogmatik er en Misforstaaelse, især saaledes som den nu er bleven.

Aristoteles sætter Talekunsten og Midlerne til at vække Tro (πιστεις) i Forhold til Sandsynlighed, saa den har (til Forskjel fra Viden) med Det at gjøre, der ogsaa kan forholde sig paa en anden Maade. Den christelige Veltalenhed vilde deri være forskjellig fra den græske, at den har alene med Usandsynlighed at gjøre, med at vise, at det er usandsynligt, for at man saa kan troe det. Her er Sandsynligheden ligesaa meget at forkaste som hist Usandsynlighed, men Forskjellen fra Viden er i begge den samme.

Her kunde ogsaa tages et Hensyn til Karneades' Sandsynligheds Lære (cfr. Ritter Gesch. der Philosophie, 3die B. p. 677, 78, 79.)

I gamle Dage troede man, at hvad der hørtes angik Een selv: de te fabula, at Alt angik Een, — nu troer Enhver, at

han kan fortælle en Fabel, der angaaer hele Menneskeheden, kun ham ikke.

Et Geni, der bliver misforstaaet af sin Samtid, trøster sig til en bedre Eftertid. Det synes Menneskene stort talt, og dog er det svagt talt. Verden bliver omtrent altid eens; eller er den Slægt bedre, der hylder hvad han har sagt, fordi han har sagt det? Den Slægt, der beundrer ham, korsfæster paa samme Tid en Samtidig, som igjen en næste Slægt beundrer; thi Verden bliver altid eens og Det, den ikke kan taale, er Samtidigheden med det Store. — Jeg kan ikke forstaae, hvorledes Sligt kan saa meget beskjæftige et Geni. Nei f. Ex. at haabe engang at træffe sammen med Socrates for at kunne conferere med ham i den skjønne Samtale — og saa blæse baade med Samtid og Eftertid.

Naar en Konge for at være ukjendt gik klædt som Spekhøker, og tilfældigviis en Spekhøker lignede Kongen skuffende, saa vilde man lee af dem begge, men Grunden være omvendt: af Spekhøkeren, fordi han ikke var Kongen, af Kongen, fordi han var Spekhøkeren.

Den simple Borgermand, der, naar han gav en Fattig den ringe Gave (han havde ei Raad til Mere), altid tog Hatten af saa dybt som var det en Foresat, saa venligt som var det hans bedste Ven.

Det er vistnok, at man af Ingen lærer saa meget som af Børn, men det er ogsaa vist, at en Fader let kan forbærves netop derved. Det at have et saadant Væsen om sig, som man tør lade Alt gaae ud over og dog fordre ikke blot Lydighed men Kjærlighed af, at have Een om sig, mod hvem man bestandigt beholder Ret, — det er en farlig Sag.

[Med Overskrift:]

Af et muligt Forord til mine Leilighedstaler

[findes her indskudt et lille Udkast til et Afsnit af „Forord" til de „Opbyggelige Taler" (Marts 1847): om Kvinden, der forarbeider et Klæde til helligt Brug — osv.]

. . . . For istedenfor Samvittighed og Guds Aand at faae et Samfund af Menneskers dyriske Uddunstning, et Noget, der svæver ud af dem i Trængsel, et Noget, som kaldes den offentlige Mening og af Philosopherne: den objektive Aand . . . .

Blandt alle glimrende Synder ere de affecterede Dyder de værste.

Hiin stærke Puster i Orgelets Bryst.

Den Modsigelse: Kudsken paa den fattige Liigvogn, der havde lagt Hestedækkenet kun halvt over den ene Hest for bedre at slaae den. — Det Dybe i Døden — Det Prosaiske heri.

Synden i et Menneske er ligesom den græske Ild, der ikke slukkes med Vand, — her kun med Taarer.

Et nyt Skrift.

Guds Dom. *)

En Lidelseshistorie,

psychologisk Experiment

af

. . . . de profundis.

Her bruges Syndens Kategorier. Indesluttetheden ligger

*) [I Marginen:] En Ægtemand.

i, at han ikke tør lade Nogen vide, at det er en Straf han lider.

Det vilde være ham let nok at blive løsladt, hvis han vilde indvie hende i sin Lidelse, men det frygter han netop, at dens Forfærdelse skal aldeles tilintetgjøre hende eller gjøre hende saaledes sympathetisk, at hun som Cains Hustrue vil følge ham, og det vil han netop ikke. — Paa den anden Side synes han at skylde Gud det, saaledes erotisk at fortie sine Lidelser.

Slutning — Enthymema — Beslutning.

En Trilogi.

Dette vil være en Undersøgelse af Vigtighed for min om Springet og om Forskjellen mellem en pathetisk og en dialektisk Overgang.

Til syvende og sidst er Det jeg kalder en pathetisk Overgang, hvad Aristoteles kaldte Enthymema. Maaskee. Hvor forunderligt, da jeg nu først læser om Enthymema i Aristoteles' Rhetorik.

Stundom bliver man utaalmodig, forbi det ikke lykkes bedre med at ville det Gode, men denne Utaalmodighed er dog ikke Sorg over sin Synd men Voldsgjerning mod Gud og Mangel paa Oprigtighed, og til al Forbedring hører først og fremmest en ydmyg Erindren af sin Svaghed, hvorledes den var. Da gaaer det stundom ligesom en frigiven Forbryder, hvem en bortløben Fange gaaer forbi som en ængstende Erindring eller kommer til ham: saaledes kommer stundom Erindringen af noget længst Tilbagelagt ængstende med sit Besøg. Bliver man utaalmodig og vil ikke vedkjende sig det, saa har man tabt. Da klager man, man synes det er uretfærdigt at mindes derom istedenfor ydmygt at takke for, om man er bedre nu.

Det gaaer mig i Forhold til Ægteskabet ligesom Diana i Forhold til de Fødende: selv ugift hjalp hun.

Ikke blot i Grækenland var Theatret Gudstjeneste, ogsaa i Persien, ni fallor. Man antog, at Den, der for egen Regning lod opføre Skuespil, blev belønnet i Himlen. Altsaa omtrent ligesom i Middelalderen at bygge Kirker og Klostre.

Definition paa Ironi.

Ironi er Eenheden af ethisk Lidenskab, der i Inderlighed uendeligt accentuerer det egne Jeg — og af Dannelse, der i Udvortesheb (i Omgang med Mennesker) uendeligt abstraherer fra det egne Jeg. Det Sidste gjør, at Ingen mærker det Første, og deri ligger Kunsten og derved betinges det Førstes sande Uendeliggjørelse.

Det er latterligt at høre Præsterne i vor Tid advare mod Middelalderens Askese (Munke og Nonner o. s. v., Flagellationer o. s. v.). Münter anstrænger sig især her — ak! i det 19de Aarhundrede at advare mod Sligt (det er afsindigt). — Og saa dømmer man saa dumt om Askesen. Der laae noget Barnligt i den; de havde en Forestilling om det Forfærdelige i at bære et Ansvar og en Skyld hele sit Liv igjennem — denne evige Vedvaren, medens det voxer fra Dag til Dag. Derfor var Askesen et Udtryk for denne Livsanskuelse ligesom et Barn, der lider sin Straf den Dag og saa er Alt glemt og Barnet igjen et rart Barn. — Den var dernæst et erotisk Udtryk. Eller hvis en Pige i et erotisk Forhold forsaae sig mod den Elskede, — mon hun strax vilde glædes ved hans uforandrede Elskov, vilde hun ikke sige til ham: o! skjend lidt paa mig. — Mon endeligen ikke Enhver i vor Tid, det vil sige Enhver af de Enkelte, der i vor Tid har lidt religieus Sands, mon han ikke gjør det Samme, men paa en anden Maade, at han f. Ex. nægter sig selv en Fornøielse, forbi han ikke er glad eller fornøiet med sig selv, gaaer i Kirke ————————

De Præster man nu har ere de dummeste af Alle — og

saa vil man negligere Biskop Mynster, den Eneste, som veed hvorom Talen er!

[Paa en Side for sig selv:]

Nu er Øieblikket der, nu maa der skrives: en dialektisk Veiledning til de pseudonyme Bøger af de samtlige pseudonyme Forfattere.

Forholdet mellem Enten — Eller og Stadierne.

I Enten — Eller var det æsthetiske Moment et Nærværende kæmpende med det Ethiske, og det Ethiske Valget ud deraf. Derfor var der kun to Momenter og Assessoren absolut seierrig, om det end endte med en Prædiken og med den Bemærkning: at kun den Sandhed, der opbygger, er Sandhed for mig (Inderligheden — derfra Udgangspunktet for mine opbyggelige Taler).

I Stadierne er der 3 Momenter og Stillingen en anden.

1) Det Æsthetisk-Sandselige er trængt tilbage som noget Forbigangent (derfor „en Erindring"), thi det kan jo ikke blive ganske til Intet.

Det unge Menneske (Tanke-Tungsind); Constantin Constantius (Forstands-Forhærdelse); Victor Eremita, som nu ikke mere kan være Udgiver (sympathetisk Ironi); Modehandleren (dæmonisk Fortvivlelse); Johannes Forføreren (Fortabelse, en „mærket" Individualitet). Han ender med, at Qvinden er kun et Øieblik. Lige der begynder Assessoren: at Qvindens Skjønhed tiltager med Aarene, hendes Realitet netop i Tiden.

2) Det ethiske Moment er kæmpende. Assessoren ikke gemytlig docerende, men stridende i Tilværelsen, fordi han ikke her kan slutte af, om han end atter her kan beseire ethvert æsthetisk Stadium med Pathos, men ikke maale sig med Æsthetikerne i Vittighed.

3) Det Religieuse bliver til i en dæmonisk Approximation (Experimentets quidam), Humor som dets Forudsætning og dets Incognito (Frater Taciturnus).

d. 14 Mai 1845.

Ankommen til Berlin.*)

Den eneste brugbare Figur ombord paa Dampskibet var en ung Knøs (en Bursche) med en Fløielskasket paa, fastbunden med et Tørklæde, en stribet Bluse over en Frakke, en Stok hængende foran paa een af Knapperne i en Snor. Troskyldig, aaben, reisende, opmærksom paa Alt, naiv, undseelig og dog freidig. Ved at combinere ham med en saadan Tungsindig-Reisende (som Hr. Hagen) lod der sig frembringe en Virkning i det Veemodige.

Der maa skrives tvende nye Bøger:

En Digters Bekjendelser.

Hans Lidelse er, at han bestandig vil være en religieus Individualitet, og bestandig griber feil og bliver Digter: altsaa en ulykkelig Forelskelse i Gud (Lidenskaben dialektisk i Retning af, at der er noget ligesom Bedragerskvedd Gud.)

*

Et Hjertes Hemmelighed,

cfr. p. 155 i denne Bog (Privatissimer)**)

eller:

Næst ved Ulykken og dog den Ulykkeligste.

Saadanne Situationer gives der flere af i Livet, hvor Den, der staaer ved Siden af og altsaa udenfor, dog lider meest.

---

*) [Ifølge „Berl. Tid.s" Reiseliste afreiste S. K. Tirsdag d. 13. Maj med Dampskibet „Gejser" til Stettin og Svinemünde. — Blandt de Reisende nævnes ogsaa: „Part. Hagen".]

**) [I Marginen:] Sophie Beaumarchais (Clavigo).

En Figur.

En Olding, der sidder i Kongens-Have eller Kirsebær- eller Philosoph-Gangen. (Modsætningen: den varme Sommerluft, det Forfriskende i det Grønne: og den Gamle.) Han er selv en gammel Enkemand, har ingen Børn, spiser en Gang imellem hos en Slægtning, der er mere velhavende. Der sidder han regelmæssig visse Dage.

Det der egentlig er det Vanskeligere, er at standse det Dialektiske i Guds-Forholdets Lidelse. Man siger, man skal haabe det Bedre, man skal endnu engang komme til at takke Gud, efter Regnveir kommer Solskin o. s. v. Hvad vil dette sige? Hvilket er det Bedre, hvorfor man skal takke Gud; aabenbart Det, hvis Behagelighed eller hvis Ubehagelighed man efter sin endelige Forstand statuerer. Men saa er jo selve Taksigelsen en Tilbagegang, da jeg i Taksigelsen bevæger mig i de laveste Kategorier. Jeg trækker om med Gud ligesom Emmeline med sin Fader. Er det sandt og det eneste Udtryk for Guds-Forholdet, at Alt, hvad Gud gjør, er godt, saa er jo Talen om en Ophør eller Ikke-Ophør, om godt Veir igjen o. s. v. (hvilket passer i den timelige Verden, hvor ondt Veir virkeligen ikke er godt Veir) en Tilbagegang. Misligheden kommer deraf, at i det ene Øieblik gjør man Mine til at ville gjøre Uendelighedens uhyre Bevægelse, i det næste Øieblik mangler man Mod dertil og haaber og takker i Endelighedens Kategorier. Det er som med Elskende. Nøiede med hinanden ville de undvære eller kunne de undvære Alt, men snart, snart ophøre de — vel ikke at elske hinanden, men de give Sagen en anden Retning, og naar det saa kniber, saa haabe de paa bedre Tider, hvor Elskoven ret skal være glad (altsaa den er dog ikke absolut nok), og takke saa igjen (altsaa den var ikke absolut nok). Med Hensyn til denne dialektiske Krydsen finder man slet ingen Veiledning i de fleste opbyggelige Skrifter. — Maaskee har i umindelige Tider Intet gjort et saa dybt Indtryk paa mig som Davids Psalmer i disse Dage, — ak! men han svigter Een i de dialektiske

Svingninger. Sagen er den: alt det Mangfoldige, dybt og herligt og vederqvægende og lindrende, naar det ryster Indvoldene, [. . . . . . ?] Indhold af hans Liv, — men naar jeg nu skal begynde og da samle det i den ligesaa lyriske som dialektiske Total-Tanke, saa brister det. Snart haaber han (og saa igjen snart evigt, snart for Tiden, men disse twende Bestemmelser af Haab ere adskilte ved en Evighed og det maatte være tydeligt, hvilken der er hvilken), snart trøster han sig ved sin Uskyldighed, snart forbander han Fjender o. s. v. Men Begynderen, der altsaa skal begynde uvist, han er ikke tjent dermed, han fordrer den ene Tanke, den ene: om det skal være det Evige (at Alt er godt, lige godt, og det at udsætte Taksigelsen Dumhed eller Sviig) eller det skal være: det Behagelige og det Ubehagelige; om Gud skal være Alt og Mennesket ikke kunne uden for at sige: det er godt, eller Mennesket skal snakke med.

Den dialektiske Modsigelse maa holdes saaledes, at det er tvetydigt, om han er indesluttet alene af erotisk Forelskelse i Gud eller af Stolthed mod Mennesker.

Selv i Davids Psalmer findes der Exempler paa den Art af Indesluttethed, der vil unddrage sig ethvert Menneskeforhold for at blive Du und Du med Gud.

Den religieuse Lidelses Uendeligheds Dialektik (f. Ex. hvis vi alene haabede for dette Liv, vare vi de Elendigste af Alle) maa standses i Tiden (Gudsfrygt har Forjættelse for det Liv, som nu er). Men hvorledes classificeres disse twende Forhold? Det høieste Udtryk for Jordlivets (Timelighedens) Gehalt er jo netop Forventningen af det Evige, eller dettes Nærværelse. Men i samme Øieblik har jeg atter opgivet hele min jordiske Forstands Omfang, og den concretere Forstaaelse af „Forjættelsen for dette Liv" er gjort vanskelig, da den egenligt er identificeret med den sidste „Forjættelse for det Liv, som kommer."

Dersom nemlig Gudsfrygt har Forjættelse for det Liv, som kommer, og jeg er vidende derom, saa er denne min Viden derom i Timeligheden selve Gudsfrygtens Forjættelse for det nærværende Liv.

Dersom et Menneske egentlig vilde tale med den religieuse Uendeligheds latente Bestemmelser i sin Tale, saa vilde man ansee ham for gal. Allerede en saadan Yttring af Socrates: „at naar Skipperen har sat den Reisende over Havet til sit Bestemmelsessted, saa gaaer han (Skipperen) ganske rolig op og ned ved Strandkysten, tager sin Betaling, og dog kan han jo ikke vide, om han har gjort en Tjeneste dermed, eller om det ikke havde været bedre, at den Reisende omkom paa Søen," allerede en saadan Yttring (hvis den Læsende havde Duelighed nok til at mærke den dialektiske Underfundighed, og ikke gled hen derover eller troede det var en Tale-Maade) vilde ansees som en Yttring af Galskab.

Heri ligger den dialektiske Fremstillings svigefulde Galskab; kun den Dialektiske opdager den, og han veed tillige, at det ikke just er Galskab (ligesaa lidet som det er Galskab at ansee min evige Viden for vissere end min Sandsning; medens man ellers taler omvendt; og naar Een turde sige: Gud er ligesaa vist til, som det er vist, at jeg her holder denne Stok i min Haand, — Ak! det var en daarlig Vished, som allerede den græske Skepsis kunde fratage Een, nei at Gud er til, er ganske anderledes vist end alt, alt Sandset), — den Uerfarne, den systematisk Bedaarede mærker Intet, forbi der ikke vræles, hvilket netop er den dialektiske Modsigelse, thi det Umiddelbare er sig kun bevidst, naar det skriger, det Dialektiske er sig selv sikkert.

. . . I Hedenskabet saae man Furierne forfølge den Skyldige, saae deres forfærdelige Skikkelser — men Nag kan man ikke see, Nag, det er skjult, en skjult Frugtsommelighed, hvortil en ond Samvittighed er Fader. Og forbi Furierne vare virkelige Skikkelser maatte de blive udenfor Templet, hvor den Ulykkelige fandt Hvile — men Nag følger med derind.

Allerede her ligger det Dialektiske (i Forhold til det Religieuses Inderlighed). Nu falder den ængstelige Bekymring Een ind, at det Forfærdeligste af Alt vil hænde, — hvad saa? Skal han saa byde denne Tanke at vige bort for ikke at plage sig selv? I saa Fald afgjør han ved endelige Kategorier det Religieuse, hvilket er irreligieust. Skal han aabne sig for den? Hvor standser vi saa det Dialektiske? (cfr. p. 164.) Skal han sige: dog ikke min men Din Villie? Dersom dette bedende Udsagn skal være i Sandhed og ikke en svigagtig Vending i endelige Kategoriers Tjeneste, saa maa han virkeligen have tænkt Muligheden af det Værste, men denne Tænken er nok saa slem som Virkeligheden af Lidelsen. Eller skal man maaskee sige: Menneskets Lyksalighed hører ogsaa med i det Religieuse, derfor skal man holde de mørke Tanker borte; Gud vil vi skal være glade. Rigtigt, men hvor vil han at vi skal være glade? Nu begynder Dialektiken igjen. Skal vi ikke være glade ved at beholde Gud og at tabe Alt, ɔ: ikke blot finde os deri, men begeistrede raabe: see her er den eneste, den eneste Glæde, den eneste Lyksalighed.

Den umiddelbare Religieuse gjør Meget saaledes, at den uendeligt reflekterede Religieuse, naar han gjør det Samme, fordi det er skjønt, halvt humoristisk og halvt angrende maa opfatte det. F. Ex. den umiddelbart Religieuse gaaer 3 Gange i Kirke hver Søndag. Han bygger vel ikke sin Salighed herpaa (saa er han irreligieus eller veed ikke, hvad han gjør), men han er dog glad ved ligesom at kunne gjøre Lidt til Gjengjæld for Gud til Gjengjæld for alt det Gud kan gjøre mod ham (her passer det socratiske Ord, da Socrates ikke vilde modtage Indbydelsen at komme til Kong Archelaus, fordi han ikke kunde gjøre Gjengjæld — saaledes ville Mange ikke indlade sig med Gud, fordi de føle de blive til Intet). I det Gl. Testament, i Muhamedanismen, i Middelalderen fremkommer her det i uskyldig Forstand Fortjenstlige, de gode Gjerninger. — Den uendeligt Reflekterede gjør det Samme, gaaer f. Ex. 3 Gange i Kirke hver Søndag, men opfatter det reent humoristisk og med

en Billighed til strax at angre: humoristisk, at han ikke kan lade det være, at han ikke kan blive træt af at høre hans Ord og være i hans Huus; halvt angrende, hvis det dog skulde være saa, at han atter og atter trænger til nyt Incitament i sit Guds-Forhold.

I „Biblische Legenden der Muselmänner aus arabischen Quellen v. Dr. G. Weil, Frankfurt a. M. 1845" staaer etsteds om en af de Personer, der omtales, at Gud selv fulgte ham personlig til Jorden, og gik foran Ligkisten og de 4 Engle bag efter. — Det reent Humoristiske deri.

I samme Bog fortælles det flere Gange, at de hellige Personer, der omtales, af Gud forlange at forsøges i en svær Prøve for ret at vise ham deres Hengivenhed — og saa mislykkes det for dem.

Det var maaskee rigtigt at lægge et psychologisk Experiment hen paa et andet Punkt:*) en vordende Geistlig f. Ex., der frygter for at blive Geistlig (gjennem Skyld — Situation: han gaaer paa et afsides Sted, forbi han end ikke hjemme tør gjøre det af Frygt for Overraskelse, og læser den canoniske Ret for at see, hvilke Synder det er, som Kirken forbyder — dette: de occultis non judicat ecclesia), og dog er det hans eneste Ønske at blive det, netop fordi det synes ham ad den Vei muligt at gjøre nogen Fyldest for sin Synd. — Den dialektiske Modsigelse mellem, om han gavner Andre ved at fortie sin Skyld og søger at virke paa en en stillere Maade, eller om det var bedre at rykke ud med Alt.

*

En Situation, hvor han i en landlig Egn hører nogle badende Børns Lystighed i Bugten ved den lille Ferskvands-Sø,

---

*) [I Marginen:] de occultis non judicat ecclesia kunde blive Titlen.

seer dem derpaa komme marscherende, spøgende hen ad Veien — hvorved det ret paatrænger sig ham Misforholdet mellem saaledes at være Barn og at existere som han med dette uhyre Ansvar; medens Dyrets og Plantens og alt Andets modnere Alder svarer til hvad Barndommen er.

*

Replik: Hvad jeg især savner, er min Prædikestol: det er Situationen naar man har Lidelser, og Dødsleiet og Sygesengen,

og en Replik af ham:

Gid det ikke var saa, at Kirken ikke dømmer om det Skjulte — gid den gjorde det. Hvad der er Mange en Trøst, er min Lidelses Vedvaren. Skal jeg selv angive det? Saa er min Virksomhed forhindret. Tør jeg lade det være? —

Jeg har kjøbt et nyt Exemplar af den canoniske Ret for atter at studere om igjen, om jeg tør være Præst igjen — men blot jeg kjøber Exemplaret, gyser det i mig, fordi det er som kunde Boghandleren mærke paa mig, hvilket piinligt Studium jeg gjør af den.

Allerede her ligger det Dialektiske i Forhold til det Religieuse. Naar f. Ex. et Menneske vilde bedende sige til Gud, at han endnu ikke havde ganske tilegnet sig Christendommen, at han havde Tvivl tilbage, og at Gud derfor vilde give ham Tid til at overvinde dem (og saaledes gaaer der jo altid en Tid hen), saa griber strax det Dialektiske ham, thi denne Tids-Anvendelse bliver i samme Øieblik uendelig dialektisk (sæt han døde imorgen, og Christendommen var det ene Saliggjørende, og han udenfor), fordi den evige Afgjørelse fordrer sig selv med en uendelig Hastighed. Dette viser igjen, hvor vanskeligt det er at faae et historisk Udgangspunkt i Tiden for en evig Salighed.

Det maa nu gjøres: En Indesluttet skildres i et tredie Moment, hvor han selv opdager, at hans Skyld er ingen anden

end den, at han har været indesluttet. — Det Dialektiske: om han nu selv i dette Øieblik, dæmonisk forstaaet, ikke er større end om han strax havde talt. Indesluttetheden kommer derfor igjen, og skjøndt han har gjort denne Opdagelse, holder han denne atter for sig selv i det Indesluttede.

Helvede-Straffenes Evighed er paa en Maade let at bevise, og i ethvert Tilfælde lader det sig atter her vise, hvor vanskeligt det er at faae et historisk Udgangspunkt for en evig Salighed i Tiden, og tillige hvor tankeløst Menneskene bære sig ad. Det Første („Smulernes“ Problem) skal være saa let at forstaae, det fatter Enhver. Det Andet (Helvedstraffenes Evighed ɔ: en evig Usalighed) vil Ingen antage, og forgjeves lærer Kirken det, thi man tør meget sikkert antage, at Ingen troer det. Ak! Ak! Ak! hvilke Tænkere. Problemet er aldeles det samme. Kan Nogen tænke det Ene (en evig Saligheds Afgjørelse i Tiden), saa har han eo ipso ogsaa tænkt det Andet. Kan Tiden være et adæqvat Medium for Afgjørelsen af en evig Salighed, saa er den det jo ogsaa for en evig Usalighed. Det er her Knuden ligger, medens de Beviser, som Orthodoxe have fremført, ere blottede for al Kategori.

Knuden er netop, at det Evige unddrager sig Afgjørelse i Tiden, fordi det forudsætter sig selv.

Spekulanterne i vor Tid ere saa dumt-objektive, at de aldeles glemme, at Tænkeren selv jo er ligesom Fløitespillerens Instrument, og at det derfor er af yderste Vigtighed at kjende sit Instrument (her ligger Psychologien), ja af ganske anderledes Vigtighed, fordi Tænkeren er i det uendelige Inderligheds-Forhold til sin Gjenstand, som ingen Fløitespiller er det til sit Instrument.

Den objektive Tænkning bryder sig slet ikke om den Tænkende og bliver tilsidst saa objektiv, at den tænker ligesom hiin

Portskriver, at han har blot med at skrive, de Andre med at læse.

Naar man egentlig tænker en Existents under Evighedens Form, saa følger eo ipso Isolationen. Det Fortvivlede er, at man aldrig faaer Noget at vide derom hos de Tænkende, Sligt springe de over. Men naar det blot f. Ex. (i Weil: Biblische Legenden der Muselmänner. Frankfurt a. M. 1845, p. 277) hedder, at paa den yderste Dag Adam vil raabe: O! Herre, red kun min Sjæl, jeg bekymrer mig hverken om Eva eller om Abel; og nu alle Christi Taler om Jerusalems Undergang, hvor netop Det har sin Betydning, at Guds-Forholdet i sin evige Gyldighed vil neutralisere ethvert Forhold, hvor han siger (Marc. 13, 9): Men I tager vare paa Eder selv — hvor bliver saa alle de travle verdenshistoriske sociale Kategorier af?

Om ogsaa Systemet høfligen vilde anvise mig et Gjæsteværelse paa Loftet, for at jeg dog kunde komme med, saa holder jeg dog mere af at være en Tænker, der er som en Fugl paa Qvisten.

Saaledes vilde det maaskee ogsaa interessere at opfatte Lady Macbeth: hun gaaer ikke i Søvne, men hun tør ikke sove, hun frygter for at Søvnen skal forraade Noget.

Scene ved Midnat: hun sidder alene paa sit Værelse, hun gaaer ængsteligt omkring og seer efter, at alle Dørre ere lukkede, (hun bliver tungsindig-distrait, seer flere Gange efter, fordi det er hende, som havde hun glemt det den forrige Gang), saaledes er hun næsten som en Søvngængerske — hun sætter sig hen.

Søvn, Søvn, forfærdelige Opfindelse, forfærdelige Nødvendighed, Du eneste Magt, som jeg frygter, som har formaaet at fravriste mig min Hemmelighed, som intet Menneske formaaer det, — Du listige Bedaarer, der tryller et Menneske i sin Vold og gjør ham til sin egen Angiver, altsaa Du har Magten,

Du formaaer at gjøre, hvad ingen Anden formaaer, at gjøre det, medens jeg sover — nei, jeg sover jo endnu ikke, jeg vil ikke sove — og dog, jeg maa sove — o! rædsomme Nødvendighed, hvorfor kan jeg ikke undvære Søvnen, som jeg har lært at undvære Hjertets Følelser, der ere Andre en Nødvendighed — men jeg sover inden lukkede Døre, Panelet er indrettet til at forhindre enhver Lyd — og dog, hvor finder jeg et Indelukke — ogsaa Vægge have Øren.

NB. Dette lod sig maaskee bedre gjøre med en saadan Individualitet som Cromwell, eller ogsaa maatte Lidenskaben have et mere qvindeligt Præg:

Søvn, Du kan komme og besove mig og berøve mig, hvad ingen Mand kan berøve mig; naar jeg opløses i dit Favnetag, da skuer Du dybt i min Sjæls Inderste, i denne Afgrund, hvor jeg kun selv tør see, naar jeg veed jeg kan forhindre Enhver at see derned. — Ak! mit Hoved er saa svagt, jeg trænger til Hvile, og dog kan jeg i det halve Secund, da Bevidstheden flygter for Søvnens Nærmelse, kan jeg forraade Alt, — at et halvt Secund har denne Magt over mig, et halvt Secund, som Søvnens Nødvendighed grusomt fordrer. Hvorfor frygter jeg Søvnen som en Forbandelse, da den er den største Velsignelse for Andre, — er jeg forbandet? Hvis jeg kunde undvære Søvnen hele mit Liv! Umuligt, jeg næsten gyser for saaledes at være bleven en Aand. Og kan jeg ikke undvære den, Rædsel ved at betroe mig til den! Piinlige Vaagenhed! Dog trænger jeg til den, nei jeg trænger til at døe, til den sidste Søvn, der er min eneste, — naar jeg veed det er Dødens Søvn, da tør jeg lægge Hovedet til Puden, — hvorfor? Fordi saa sørger Døden for at Alt bliver roligt. —

Jeg hader Lady Seymour, jeg har en Mistanke, at hun opholder sig over mine Forsigtighedsregler (jeg maa idelig lyve og angive falske Grunde til mit Sovekammers Indretning), men jeg tør ikke spørge — jeg gyser ved netop da at skulle for-

maade Noget, og dog vilde jeg give Alt for at faae Vished om hendes Tanker!

— Hun har bestandigt Domestiker, der ikke forstaae Engelsk, af Frygt for at de skulle erfare Noget, — i Almindelighed Franskmænd; men efterhaanden udtrykker ogsaa hendes Qval sig paa Fransk. Scenen kunde derfor begynde med et Par franske Ord.

Enken, der lagde 3 Penninge i Tempelkisten, gjorde ogsaa et Mirakel ligesom det med de 5 Brød og de 3 Fiske: hun gav mere end de Rige, altsaa forvandledes 3 Penninge til Overflod.

To Tjenestepiger; den ene med Kjæreste under Armen, pyntede (det var Søndag), de stod og talte sammen, og da sagde Den uden Kjæreste: ja, man maa nøies med at have Lønnen i sig selv og saa hisset. — See, det er en Tjenestepige; hun er aabenbart ikke fæstet i halvaars- eller maanedsviis og en god Løn — hun er fæstet evigt — og dog hvor rørende!

Stundom høres det, at naar man ikke bliver den Samme efter Døden, saa er der ingen Udødelighed. Gud veed, hvorledes det skal lykkes den Slags Folk, der i Livet allerede forandres utroligt mange Gange. (Det er ret godt, hvad der findes hos Plutarch i en lille Opsats om det Ord: ει i Delphi, § 18).

De feige Hunde, som ikke bide, gjøe strax, naar de see den Fremmede; naar han er forbi, tie de — de farlige Hunde tie ganske stille, idet man gaaer dem forbi, de følge et Par Skridt efter, derpaa gjøe de engang eller to, saa bide de: saaledes med Menneskene i Henseende til Indtrykket, som Livets Begivenheder gjøre paa dem: de lavere Naturer gjøe strax — de Alvorligere gaae langsomt bag efter og gjemme Alt.

Den lille Troup af Begeistrede, der ere dannede paa Pastor Grundtvigs olnordiske Skjenkestue.

Det er sært, at Korsaren aldrig er faldet paa at fremstille Folk i antik Maneer, nøgne med et Figenblad.

En Tegning f. Ex. af Herkules eller saadan i den Stiil, og saa underneden: Pastor Grundtvig.

Idag vilde jeg gaae ud til Faders Grav, ualmindelig trængte jeg dertil, ualmindelig var jeg sjunken ind i mig selv, — hvad skeer, da jeg kom lige hen til Indgangen ved Svinget, kommer et Fruentimmer løbende med Hat og Schavl paa og Parasol, ret en saadan pjanket Dame. Sveden haglede ned af hende, og hun henvender sin Tale til en gammel Kone, der gik et Par Skridt fra mig med en Kurv paa Armen: hvor bliver Du dog af, vi har nu ventet en halv Time (derpaa fortsattes Samtalen, dog saaledes, at hun for Travlhed løb ligesom en Hund foran og saa et Skridt tilbage): vi har ventet en halv Time, min Søster er færdig at græde, Liigvognen var allerede kommen, og hele Følget, og Basunblæserne ere komne o. s. v. — — hvor lav-comisk! — Den Søster, der er nærved at græde, var altsaa nærved at græde over, at Basunblæserne vare komne, og derimod Konen med Kurven ikke. — Jeg gik af en anden Vei, og heldigviis skulde de ikke i Nærheden af Faders Grav. Dog er det besynderligt, hvorledes det Komiske slynger sig ind netop i de afgjørende Stemninger.

d. 10. Juni 45.

Dette kunde bearbeides med ironisk Teint under den Titel: Taarer ved en Grav.

[Onsdag Morgen den 18. Juni 1845 ankom Kong Friedrich Wilhelm IV af Preussen til Kjøbenhavn, som han atter forlod Søndag Middag 22. Juni. Den følgende Dags Eftermiddag, 23. Juni ankom de svenske og norske Studenter til det første store fælles-nordiske Studentermøde i Kjøbenhavn; Opholdet her varede til 28. Juni.

[Mellem S. K.s Papirer fandtes med brudt Segl følgende, altsaa vel ikke afsendte

Brev til P. D. Ibsen,

Sognepræst i Kongens Lyngby,

jfr. „Af S. K.s Efterl. Pap., 1833-43", S. 231-32, og Rettelsen sammesteds S. XXII.]

Høiærværdige!

I „Fædrelandet" for igaar finder jeg en sand og fortræffelig Bemærkning udtalt i tydelig og klare, særdeles vel valgte Ord, hvilke jeg her nedskriver: „det var at ønske, at det vil blive godt Veir saa længe Skandinaverne ere samlede." Ypperligt sagt! Men hvad der saaledes fra et ophøiet og overskuende Synspunkt, udtalt i Forhold til et storartet folkeligt eller tre-folkeligt Foretagende (et folkeligt Sig-Trende-Mænde*) er saa saare betydningsfuldt, det har i mindre Forhold den samme Sandhed. „Det var at ønske, at det blev godt Veir, naar jeg kjører en Tour i Landet." At dette virkeligen var at ønske, maatte jeg sande paa min sidste Expeditions første Halvdeel. Ilde medtagen af en skammelig kold Blæst ankom jeg til Lyngby (De erindre selv, hvor forkommen jeg saae ud, hvorimod rigtignok Deres Kone fandt at jeg var bleven feed — formodentlig af den Tour), o, men da jeg ankom til Hirschholm ... og da jeg saa ankom til**)!! Dog nu er det bag efter; og det er ogsaa bag efter, at jeg nu betænker, at jeg dog vistnok egentlig burde have drukket den Kaffe, som Deres Kone med eventyrlig Hurtighed var saa god at skaffe til Veie. Men naar man bagefter betænker, at man ikke har gjort Noget, som man burde have gjort, saa fortryder man jo: altsaa jeg fortryder, at jeg ikke drak Kaffen. Det er ikke langtfra at det gaaer mig som Hermann v. Bremenfeldt, der har styret sig indtil hans Kone er gaaet, men saa dog maa afsted efter hende:

*) Jeg antager, at De kjender dette Ord af Baggesen, som indeholder Hentydning til de tre Mænd i den gloende Ovn. Forøvrigt har Ordet den Mærkelighed, at T. C. Bruun udfandt det Riim paa det Ord „Sig-Trende-Mænde": „Sig-Ende-Vende".

**) [Steds- eller Navnebetegnelsen udeladt eller underforstaaet i Brevet.]

var der ikke Hindringer, saa var jeg formodentligen kommen idag for at drikke Kaffen. Men straffet blev jeg, ved ikke at drikke den; hvorfor jeg haaber, at Deres Kone har tilgivet mig, hvad jeg er forvisset om — i Kraft af følgende Syllogisme: Solen er gaaet ned siden i Løverdags — er der Nogen, som vil negte det? Nei. Deres Kone lader aldrig Solen gaae ned over sin Vrede: ergo. Imidlertid var mit Hastværk dog let at forklare. Thi naar man Kl. 10 Aften skal være i Kjøbenhavn og man Kl. 9¼ endnu er i Lyngby paa Udveien: saa er der ikke mange Øieblikke at give bort.

Dog nok herom; jeg gjentager blot „at det virkelig er at ønske, at det vilde blive godt Veir, naar jeg" o. s. v. — og gid det saa maa blive godt Veir, saa længe Skandinaverne trende-mænde-sig her i Kjøbenhavn. Jeg forudseer nemlig, at det vil blive meget anstrengende for Deeltagerne, hvis ikke disse Tiders Piinagtighed, eller hvad det var jeg vilde sige, disse Tiders Lyksalighed forkortes. Blot saadan en Søndag at skulle være uafbrudt følsom, patriotisk-følsom og „trende-mændet": kan godt behøve Veirligets Begunstigelse. Men nu at skulle være det otte Dage i Træk, for ikke at tale om to Dage endnu til at trække paa en Excursion. Følelsen er, som bekjendt, noget meget delicat Noget. Det er med Følelsen som med Grønt-Sager. Vilde det være til at undgaae, hvis man otte Dage i Træk bestandigt skulde holde Spinat paa Kog eller over Ilden, vilde det være til at undgaae, at denne Spinat tilsidst blev lidt svirret. Dog hvad siger jeg „tilsidst — lidt svirret", nei Spinaten vilde upaatvivlelig temmelig tidligt blive meget svirret. Jeg begriber ikke, hvorfra man vil faae Vendinger nok. Antaget, at Adskillige allerede i længere Tid have lavet Vendinger, Vendinger som kan staae sig, superbe Vendinger, der skjøndt gamle dog knase mellem Tænderne ligesom Skibs-Tvebakker, antaget, at man særdeles vel forsynet med Vendinger for Skovtouren er tagen i Skoven, antaget, at een og anden Vending gaaer med, som kun bruges ved en snever Vending: jeg begriber alligevel ikke hvor det skal forslaae. Og derimod begriber jeg det ypperligt, at det maa være piinagtigt (især i

daarligt Veir) at vride og vende sig uden at kunne finde en Vending; thi ligesaa ubskatteerlig som en god Vending er, naar man ved Hjælp af den let kommer ind i Noget eller behændigt ud af Noget, lige saa kjedsommeligt er det, naar en Vending ideligt vender tilbage.

Netop for ikke længe siden har jeg i Literaturen iagttaget et Tilfælde af „en mærkelig Mangel paa Vendinger" (ad modum „en mærkelig Mangel paa Urtekræmmere")*). De veed, at der den sidste Tid er udkommet en stor Mængde Prædikener og opbyggelige Skrifter. Saa længe nu Alt gaaer sin naturlige Gang, saa der snart udkommer et æsthetisk Skrift, snart et philosophisk, saa et naturhistorisk o. s. v.: saa bliver man ikke opmærksom. D'Hrr. Critici og Recensenter har, ligesom Urtekræmmere, een Skuffe med Allehaande, en anden med Rosiner o. s. v. — men kun lidt i hver. See, nu kommer det for en Dag: naar der i saa lang Tid skal bruges af een Skuffe, saa mærker man „en mærkelig Mangel paa Vendinger". Saaledes gik det den berlingske Tidende. Een Aften anmeldte den et opbyggeligt Skrift saaledes: „Det udmærker sig ved den dybe og klare Alvor". Godt! Men næste Aften anmeldes et nyt opbyggeligt Skrift saaledes: „Det udmærker sig ved den dybe og alvorlige Klarhed". Og tredie Aften: „Det udmærker sig ved den alvorlige og klare Dybde". Aftenbladet gik endog i sin Forlegenhed paa Vendinger saa vidt, at det anmeldte en Prædikensamling med disse Ord: „Dette Skrift udmærker sig ved Dybde og Alvor blandet med Klarhed". Vidunderlige Blanding! Det er noget uklart, hvad den ærede Recensent har tænkt sig ved „blandet med Klarhed"; thi hvad der er blandet med Klarhed er eo ipso uklart, og Klarhed er vel fremfor Alt den Egenskab, som ikke kan være Blandingsværk.

*) [Sigter til et Sted i Heibergs „Flyvende Post", hvor H., for at satirisere over Bladenes Meddelelser, indførte en Beretning, omtrent saaledes lydende: „Mærkelig Mangel paa Isenkræmmere. Paa hele Christianshavn findes ikke en eneste Isenkræmmer. Dette er en mærkelig Mangel paa Isenkræmmere".]

Paa Papiret gaaer det endda ganske flinkt for mig: gid jeg dog havde en anden Art legemlige Kræfter end jeg har — thi til at holde ud med min Aands Arbeiden, er mit Legeme en ypperlig Las; men til at præsentere mig for en Majestæt egner det sig ikke. Havde jeg blot legemlige Kræfter af en anden Art: jeg skulde endnu imorgen gjøre Alvor af det. Men Ulykken er, at Forberedelserne dertil overgaae mine Kræfter. Jeg kan kun altfor vel sætte mig ind i, at Kongen, hvis han overhovedet i noget Secund kommer til at tænke paa min Ubetydelighed, maa finde det betydeligt besynderligt, at jeg ikke benytter mig af hans Naade. Naar et kronet Hoved ikke blot allernaadigst tillader, men af sig selv ret egentligen velvilligst betyder en stakkels Magister, at det vil være Kongen kjært at see ham, gjentagende indskærper det (hvad han, jeg havde nær sagt: desto værre for mig gjorde), saa er det for Satan ikke mere end en saadan Magisters forbandede Skyldighed o. s. v. Og dette er mig, og Den der ikke er kommen, det er ogsaa mig.

Den hele Sag bedrøver mig virkeligen; thi der falder en aldeles forkeert Belysning over mig, medens jeg naturligviis ikke kan forlange, at en Konge skal have Tid til at opfatte en enkelt Undersaats Individualitet. Dersom jeg kunde skrive Kongen til — det var Noget for mig. Men Ulykken er, det er ikke Noget for ham, thi hvor skal han faae Tid til at læse Sligt. Jeg er, som hvis en Huusmoder vidste hun kunde lave den kosteligste Pandekage, men hun havde ingen Talerken til at bære den frem paa: min Aand er god nok, men jeg mangler Legemets Talerken.

Og derfor beder jeg Dem om Eet, hvis Kongen igjen taler til Dem om mig, saa benyt endeligen Øieblikket til i en Hast at kaste et Lys over, at det er en Art legemlig Svaghed, der gjør mig det saa vanskeligt. Imod alle andre Mennesker bruger jeg min Særhed, lad dem have den; men en Konge, især en Konge, der har behandlet mig saaledes, hverken kunde eller vilde jeg byde Sligt. Husk derfor endeligen paa det med Talerkenen — at det ikke ender med, at jeg faaer en Unaade

som man siger paa min Talerken, — hvad jeg dog vistnok mindst af Alle havde fortjent.

Deres
S. Kierkegaard.

[Hertil kan knyttes et Par Bladelignende Udkast paa løse Blade:]

[1.] En overraskende overraskende Overraskelse.

Kongen af —*) er kommen; det er ganske vist. Vi har vor Efterretning fra en Tjenestepige, der har seet ham og kjendt ham, og fra en Mand, der har været ham saa nær, at han godt kunde have talt med ham, hvis Hans Majestæt havde været forberedt paa, hvad han ved en saadan Leilighed og Anledning skulde sige. Men ved festlige Leiligheder, saasom ved Disputatser, er man kun forberedt paa et vist Antal Svar og Forbindtligheder, hvoraf vor Referent forklarer, at han ikke fik den Ære personligen i Samtale at opvarte Hans Majestæt eller at vise ham om i Gaderne, hvilke Ingen kjender saa godt som han. Den hele Begivenhed har noget saa besynderligt overraskende ved sig, at dette maa tjene til Undskyldning for Redaktionen, at den ikke har havt Speidere ude og Minister-Rapporter at forelægge sit Publikum. Men vist er det, at han er kommen, og naar han er seet og kjendt, saa er det i faktisk Forstand ligegyldigt af hvem han er seet og kjendt, — og vore Vidner ere ikke at foragte.

Tjenestepigen er en ualmindelig ferm Stuepige med ualmindelig gode og ualmindelig mange Anbefalinger fra de mange Steder, hvor hun har tjent (en saadan Rift har der været om hende). Hun har været 7 Gange forlovet, men været saa klog, aldrig med nogen af de respektive Kjærester at lade det komme til de yderligste Forsikkringer, hvorved hun staaer sig

*) [Her har først staaet: „Preussen", men Ordet er atter overstreget og Pladsen udfyldt ved en Tankestreg.]

godt, lidt uskyldig Spøg og saa Foræringer. Hun er overhovedet klog. Naar hun skal gaae Ærender i Byen, gaaer hun ikke og slendrer og slæber som andre Tjenestepiger, nei hun løber som en Vind, — men derfor kommer hun ikke før hjem; hun ønsker blot at have Rebelighed i hvad Tid hun selv har at disponere over. Hun antager saaledes, at en almindelig Onsdags- eller Løverdags-Expedition paa Torvet i Regelen varer 2 til 2½ Time. Naar der nemlig er en saadan Krydsen som i Vimmelskaftet og paa Amagertorv de Dage, saa maa et Koffardi-Skib ofte gaae til Ankers — hun løber derfor igjennem de mindre Gader og regner paa at have omtrent 2 Timer til et Besøg hos en eller anden Veninde[?]. Imorges blev hun nu sendt ud paa Toldboden med Smørrebrød til hendes Huusbond., han er nemlig Toldbetjent. Hvad skeer? Ja, hun beskrev det, men Den der saae hendes Sindsbevægelse, da hun fortalte det! . . . . Hun kjendte strax Kongen. Det var en ung Mand i en hvid Uniform, hun saae ham ganske tydeligt, saa tydeligt, at hun er overbeviist om, at han ogsaa har seet hende, hvilket hun ikke er lidet stolt af. Vel forundrede det hende, at vores Konge gik hen og omfavnede en Anden, men en Tjenestepige, der stod hos og ogsaa antog, at ingen Anden end den hvide Mand kunde være Kongen, forklarede dette deraf, at det maatte være en udenlandsk Skik, en fremmed Maade at vise Høflighed paa, at Overhofmarskallen eller saadan En maatte forestille Kongen, for at Kongen selv kunde staae rolig som Jagttager og see, hvor meget der blev gjort af Kongen.

— I en Fart blev der nu (thi nu forfølge vi Historien videre) udkastet et Ceremoniel for de 3 Dage, Kongen vilde gjæste Danmark; (men kun Ceremoniellet for den første Dag er bestemt — vi meddele det her og beundre den Viisdom ikke altfor længe forud at bestemme Noget, hvor man er afhængig af Veir og Vind). Først altsaa strax efter Landgangen: stor Omklædning ɔ: Afklædning, og derpaa gaaer man tilsengs for at sove. Denne Forlystelse er bestemt til at vare i 12 Timer. Besynder-

ligt nok. Den, som har nogen Læsning i Ceremonieller, vil vist forundre sig over, at de altid ere saaledes, som behøvede de høie og allerhøieste Herskaber ikke Søvn. Saadan gaaer det ogsaa Smaafolk. Thi Hr. og Madam Buurmanns Ceremoniel for Dyrehavs-Søndagen er ypperligt: at de skal kjøre ud, spise Frokost, spise til Middag, tilbringe hele Dagen i Familiens og Naturens Skjød — men Søvnen har Ingen tænkt paa — og derfor maa Malle og Klister søge Eensomhed.

Altsaa, den Forlystelse varer i 12 Timer. Kl. 8 om Aftenen staaer man op, vederqvæget og forfrisket, et ganske nyt og andet Menneske. Men Besøget er ikke noget officielt Besøg, heller ei noget reent personligt, men en Blanding. Dette har Ceremoniellet samlet sig paa og især lagt an paa maleriske Tableauer. Man staaer op. De to Konger gaae et Kvarteer frem og tilbage med hinanden i Haanden og kjærtegne flere Gange hinanden, efter et Vink af Overhofmarskalken. Denne Forlystelse varer et Kvarteer. Derpaa sætter man sig om et stort grønt Bord, thi nu begynder Forhandlingerne. Til den Ende har Overhofmarskalken tænkt, at det var bedst at give og realisere et bekjendt Tableau. Da nemlig Napoleon og Talleyrand havde arbeidet flere Dage og Nætter sammen, faldt de Begge isøvn. Den første Deel heraf er ikke malerisk og lader sig ikke fremstille, men derimod den sidste Deel. De falde Begge i Søvn, og Ceremoniellet, der tillige er Program, forklarer, at det er efter flere Dages og Nætters Anstrængelser. Derpaa træder en Kammertjener ind og kalder paa Kongen, ganske som i hiint Tableau. Man staaer op. — —

Da Kongen af —*) skal have til Hensigt at lære den danske Stat at kjende, og da han, i Tillid til sin militaire Magt, kun frygter denne Stats Intelligents, ønsker han især at lære denne at kjende. Dette har man været forberedt paa. I en Hast har man samlet alle tydske Lærere og Lærerinder; disse blive saaledes fordeelte, at de strække til for hele Nationen, som skal

---

*) [Jfr. Noten S. 179.]

forestilles for den fremmede Monark*). Som ved et Tilfælde tiltaler vores Konge, idet han Arm i Arm med den fremmede Monark gaaer ned af Rækken, som ved et Tilfælde tiltaler han een af Undersaatterne og nu igjen een, — og see, de svare til den fremmede Monarks Forbauselse paa Tydsk. At det nemlig er Sproglærere, lader man ham blive uvidende om, og vores Konge indlader sig ikke altfor meget med Nogen især af Frygt for, at en eller anden af Sproglærerne skulde forraade, at han kun var en Parleur, ikke et Menneske. Ogsaa Dronningen henkaster i Forbigaaende et Ord nu til een, nu til en anden af Qvinderne, — det seer ganske ud som et Tilfælde og dog træffer det altid Sproglærerinderne, men den fremmede Monark forbauses yderligere. Men især tildrager Hr. Grosserer Nathanson**) sig den fremmede Monarks Opmærksomhed. Han har nemlig tilbudt sig at gjøre Tjeneste som Een, der kan udmærket og perfekt Tydsk og som tillige er kyndig i Politiken. Han skal ogsaa have anbraget paa, at han maatte, i de Dage den fremmede Monark er her, udgive den berlingske Tidende paa Tydsk, hvilket dog blev afslaaet, da man paa Grund af de mange Forlystelser ikke antog, at der vilde blive Tid for nogen af Monarkerne til at læse denne Avis. —

[Her afbrudt; paa en modstaaende Side læses:]

Manden (Tjenestepigen er behandlet) har forsøgt sig i

*) [I Marginen:] Og for at sikkre sig sin Jagttagelse, ønsker han at see dem ved Nattetid, lader dem kalde op for at de ikke skulle faae Tid til at forberede sig.

**) [I Marginen:] Paa ham er det Hele lagt an; en Nation, der er saa heldig at have en saadan Mand, maa ogsaa vise ham frem. Med ham indlader vores Konge sig noget længere om Danmarks Velstand og giver ham tillige Anledning til at brillere i Hoved-Regning. Desuden stoler man paa, at Grossereren vil forsøge det Yderste i øieblikkelig [?] Konduite for at tilfredsstille de høie Herskaber.

Det er beregnet paa at foranledige den fremmede Monark til selv at indlade sig med Nathanson, og see, han kan svare meget hurtigere end der bliver spurgt, hvorfor han faaer en Medaille at bære om Livet — den er nemlig saa svær, at den ikke kan bæres paa anden Maade.

mange Livets Stillinger men aldrig havt Lykken med sig; derimod er han en Lykkens Pamphilius, naar det gjælder om at være tilstede ved et Opløb eller en Begivenhed. Det skal aldrig slaae feil, at naar der er Noget paafærde, saa er han netop der paa Stedet eller dog i Gaden lige ved.

[2.] Den skandinaviske Idee.

Hvor godt Folk er kommer godt Folk til — Kongen af P. er her, nu kommer de skandinaviske Brødre, jeg mener ikke hine udpebne — men de med Jubel hilsede.

Her skal man ville danne sig efter den Fortælling hos Sallust om de 3 Brødre, der lode sig levende nedgrave for at afgjøre Grændsestridigheder: saaledes vil de her udtrykke dette symbolsk ved at 3 af dem drikker sig fulde.

Den, Alt her dreier sig om, er Hr. Kand. Poulsen*). Hans Valgsprog er: nu eller aldrig. Det er allerede 14 Dage siden, at han første Gang lod sin Kjæreste overhøre sig i den Tale, han agter at holde, men ikke nøiet, beroliget ved hendes Forsikkring, at han kunde den meget godt, gaaer han omkring med et skrevet Exemplar, som han overrækker Forbigaaende med Anmodning om at staae stille for at overhøre ham. Forfatteren af denne Artikel var saa heldig at overhøre ham i en Port i Vimmelskaftet og maa han bevidne, at Hr. Poulsen kunde sine Ting meget brav; hans Gesticulationer kunde maaskee være noget mere kunstneriske, men hans Stemme og det mimiske

---

*) [Stud. jur. H. F. Poulsen, jfr. Erslews „Forf. Lexik.", Suppl. II, S. 696; † Efteraar 1870. Ved Studenternes Fest i Ridehuset den 24. Juni 1845 holdt han den i sin Tid bekjendte Tale for Norge, dets Universitet og Sønner, der paadrog ham en Tiltale af Generalfiskalen, hvorfor han dog blev frifunden. Talen findes i „Fædrelandet" Nr. 1922 for 26. Juni 1845.]

Udtryk i Ansigtet var Vidne om en umiskjendelig Stræben, der jo ogsaa kan fortsættes endnu 3 à 4 Dage, medmindre Svenskerne slet ikke skulde komme, thi saa kan den fortsættes længere — hvis hans Kræfter holde ud. Men dette er det Beklagelige. I 14 Dage og Nætter har han ikke havt et Øie lukket, hvilket tærer betydeligt paa hans Kræfter og især ytrer sig som en betænkelig Art Distraction. Forsaavidt derfor Svenskerne virkeligen komme, og Poulsen naturlig kommer til at holde sin Tale, er der ingen Tvivl om, at den vil tilveiebringe en Forening. Faren er fra en anden Kant. Det skal være hændt en Præst i Distraction, at han copulerede et Par aldeles uvedkommende og usammenhørende Mennesker. Akten selv var der Intet at indvende imod, Talen ved Vielsen var endogsaa ualmindelig god, Talerens Begeistring bidrog Sit til, at de Tvende bleve sjeldent godt sammenføiede — Ulykken var blot, at det var 2 urigtige. Imidlertid havde det mange ubehagelige Følger for at blive adskilte igjen. Saaledes er det ogsaa at befrygte, at Hr. Poulsen vel ikke glemmer Talen til den Dag (uagtet det allerede er hændt ham flere Gange ved den idelige Øvelse), men at han forener os Danske maaskee ikke med de Svenske, men med andre Folkefærd — og saa kan det altid blive vanskeligt at blive separerede efter at have været saa inderligt forenede.

Ceremoniellet ved denne Festlighed er især lagt an paa det Betydningsfulde, som Poulsen siger: nu eller aldrig. Først blive de 500 svenske Studenter stillede vis à vis med 500 danske og see hinanden ind i det romantiske Øie og derfra i den ligestemte Sjæl. Denne Forlystelse varer et Qvarteer.

Ceremoniellet er kun forud bestemt for een Dag, da nemlig i disse 3 Dage Aanden vil være saaledes i Røre, at som Propheten siger: Piger og Drenge skulle have Syner, saa man maa altid være forberedt paa, at der pludseligen kunde indløbe et mageløst Forslag, som da blev at realisere.

I Peterskirken i Rom præker de 4 Steder paa eengang, saaledes har man her besluttet, at der skal holdes 4 Taler ad Gangen, men da man ikke har saa mange Orchestere som Talere, saa maa de nøies med en fælles Fanfare. Og en Liste

over de forskjellige Sange og Taler bliver som en Spisesedbel lagt ved ethvert Convert, saa kan Enhver vælge.

(De unge Menneskers Munterhed i Skoven afvindes nu en fornøielig Side som Det, der i sig selv har et Værd — ikke derimod dette Ølnordiske.)

Til Slutning en Apotheose:

Grundtvig viser sig i Skovens Baggrund paa et ophøiet Sted, understøttet af Barfod og Poulsen. En stor Kappe hænger malerisk om ham, i Haanden en Stav, hans Ansigt er skjult af en Maske, hvori eet Øie (det dybe for Verdenshistorien), et langt mosbegroet Skjæg med Fuglereder i (saa gammel er han — et 1000 Aar omtrent), med en huul Stemme, som melodramatisk ledsages af nogle Stød i en Conchylie (ligesom til Gadekævne), taler han dithyrambisk. Naar han er færdig med Talen (ɔ: naar Fest-Komiteen siger: Nok, thi ellers blev han aldrig færdig), ringes med en Klokke, der trækkes i en Snor, Skjægget falder af og den ydre Kappe — man seer et smukt ungt Menneske med Vinger: det er Grundtvig som den skandinaviske Idees Aand. Han siger: Mine Damer og Herrer! Dette er, hvad jeg nu i et halvt Aarhundrede har varslet. Skomagermester Mathiasen vil kunne bevidne, at jeg sagde det til ham en Søndag Eftermiddag for nu 45 Aar siden, da vi traf sammen paa nu afdøde Amtsbarbeer Viberals Barbeerstue. Hvad jeg har lidt for denne Idees Skyld, hvor ofte jeg har været nær ved at fortvivle over gamle Danmark, hvor mange Taarer det har kostet mig: det veed kun Skomagermester Mathiasen, der først antog min Lære, hvorfor han ogsaa skal være min Efterfølger i Tyranniet.

— — Dette var en Søndag.

Besynderligt nok, samme Søndag prædikede Biskop Mynster. Der var ikke et Menneske i Kirke, og dog, som den store Forsamling har begeistret ham til herlig Tale, saaledes begeistrede den tomme Kirke ham ogsaa. Da han var færdig, saae han

taus hen for sig, og dersom der er en Forklarelse, naar den Døde gaaer ind bag Forhænget, saa var han saaledes forklaret — og saaledes som en Afdød.

[Her afbrudt.]

[Fortsættelse — jfr. S. 144-174 — af:]

Journalen J J.

Saa svigefuldt er William Afhams Parti (i „Stadierne") indrettet, at netop dumme og stundesløse Menneskers trivielle Dom over det, at det er det Samme, er en Roes og den høieste Anerkjendelse. Ja det er netop Kunsten. Jeg glemmer aldrig den Angst, jeg selv var i, for ikke at kunne naae hvad jeg engang havde præsteret, og dog havde det været saa saare let at vælge andre Navne. Derfor siger ogsaa Afham, at Const. skal have sagt, at han aldrig mere vilde gjøre Gjæstebud, og Victor Eremita, at han aldrig mere vilde beundre Don Juan i Ord; — medens Assessoren derimod siger, at han idelig kan blive ved at gjentage, „at kun Røvere og Zigeunere sige, hvor man engang har været, skal man aldrig komme igjen". Saa Forfatteren har selv antydet, hvor det er muligt og hvor det ikke er muligt.

„Stadierne" faae ikke saa mange Læsere som „Enten — Eller", vække saa godt som ingen Opsigt. Det er ypperligt, paa den Maade bliver jeg af med den gabende Pøbel, der skal være med, naar den troer der er Opløb. Jeg har jo ogsaa selv forudsagt, at dette vilde skee, i Efterskriften til „Skyldig? — Ikke-Skyldig?"

Det er en besynderlig psychologisk Modsigelse, der ligger i Følgende:

Som bekjendt er Lidelse og Smerte en Betingelse for mangen Art Udmærkethed, i Forhold til Digtere, Kunstnere, religieuse Individualiteter o. s. v. Uden disse Lidelser vilde de ikke være blevne det Store; tag Lidelserne bort, giv dem gode Dage, giv dem deres Ønske — og det Store er forbi. Fik de da Ønsket opfyldt og Lidelsen borttaget, saa havde de jo tabt endnu mere: ergo bør de jo være glade ved Lidelsen, saa glade, at de ikke ønske den bort. Men saa ere de jo igjen ude over Lidelsen. Mon en Individualitet, der var saaledes stillet, virkeligen kunde forstaae dette? — Man kunde holde et Individ lige paa Spidsen, hvor han bestandigt snapper efter det Høieste, for at man kunde faae at see, hvorvidt det lod sig gjøre.

[I „For Literatur og Kritik", 1845, III, S. 367-420, lod Lic. Theol. Pastor J. R. Damkier († som Provst for Hanherrederne Maj 1871) indrykke en Anmeldelse af:

„Kirke-Psalmer, udgivne til Prøve af Kjøbenhavns geistlige Convents Psalme-Comitee", — dateret: „Kjettrup Præstegaard, i Aug. 1845."

Anmeldelsen begynder saaledes:

„Der er neppe i de sidste 70 Aar begyndt noget Foretagende, der i kirkelig Henseende har vakt en saa almindelig Opmærksomhed, som det, der for Tiden beskjæftiger Kjøbenhavns geistlige Convent: at foranstalte en heel ny Psalmebog til kirkelig Brug, hvoraf første Hefte foreligger under ovenstaaende Titel. Saalænge er det nemlig omtrent siden, at der, ligesom nu, var et alvorligt Røre i Psalmebogsſagen," — osv.

Hertil slutter sig et Par løse Ark, indeholdende:]

Fragment af et Brev.

. . . . . . Thi det er dog vist, hvor underligt det end synes: paa en Præstegaard kan der ypperligt udvikles fixe Ideer. Maa man end sige om Livet i den store Stad, at det egentligen qvæler det Høieste i Mennesket, saa har det ogsaa den gode Side, at det indeholder et stadigt Correctiv, som forhindrer Extravagancer. Man bliver saa vant til at høre alt Det om, at det er en bevæget Tid, at Tiden idag fordrer Eet, imorgen det Modsatte, at et splinternyt System er i Vente — det bliver man saa vant til at høre, at det ikke gjør mere Indtryk paa Een end det gjør Indtryk paa en Matros at bande. Man bliver saa vant til Bladenes Hvirvel som Aftenandagt — man skulde rigtignok troe, at det ikke kunde være godt at læse noget saa Rystende og Opflammende om Aftenen, at det let kunde

gjøre Een søvnløs — men man bliver saa vant dertil, at man netop sover ind derover. Saaledes i Hovedstaden. Anderledes derimod, naar en theologisk Kandidat fyldt med Hovedstadens Flygtighed bliver liig en frisk Afspropning sendt ud paa en Præstegaard: saa kan det let i al Stilhed blive alvorligt Phantasteri, og han, netop fordi han er uden Correctiv og uden Maalestok, blive en høist alvorlig Phantast. Forunderligt! blot man ellers nævner det Ord: en Landsby-Præst, tænker man uvilkaarligt paa et nøisomt, men tilfreds og beroliget Liv derude i det stille Landskab, hvor Møllen gaaer klip klap klip klap, hvor Storken staaer paa Taget den lange Sommerdag, hvor Præsten sidder om Aftenen i Løvhytten hos sin Hustru saa „faderglad", glad ved Livet, glad ved sin beskedne, men dog betydningsfulde Gjerning; og naar Den, der tjener ved det store Theater i Hovedstaden, hvor det gaaer løs paa at ødsle med Kræfter, engang sukker en lille Rekreation, tænker han uvilkaarligt paa at besøge en Landsby-Præst. Derude, tænker han, hvor Lilien ikke spinder og dog er pyntelig, derude er Hvile, der er ingen nysgjerrig tankeløs Mængde, der er ingen Bravo-Skrigen og Støien, der hører man ingen Kanonade — fra Forlystelsessteder; der er Alt stille, men dog smilende, der er Alt saa smaat og dog saa velgjørende, der er Maaltidet saa tarveligt og dog saa velsmagende, der er Gjerningen til at overkomme og dog saa velsignet, der passer Hver Sit og dog er der Sambrægtighed, der er Præstekonen en huuslig Viis for Sognet og Præsten en Sjælesørger for Menigheden. Ak, men stundom er det anderledes. Der er nu f. Ex. Pastor Damkier, han sidder i en Landsby-Præstegaard — og troer, at der er et uhyre Røre i den danske Stats-Kirke; ja, „i 70 Aar", siger Pastoren, „har der ikke været et saadant Røre i den danske Statskirke." Man mærker strax, at det er „ingen Mand fra Landet" der taler; snarere maa man sige, at det er en Mand fra Hovedstaden, der gjør det Modsatte af at rusticere paa Landet — uden dog just at gjøre noget Viist. Ligesom Skyggen stundom karrikerer Gjenstandens Lighed, saaledes karrikeres ogsaa Hovedstadens exalterede Liv ved at opføres af en eenlig Præst ude paa Landet — von

einem bösem Geist in Kreis herumgefahrt, und rings um her liegt schöne grüne Weide.

Pastoren, der sidder paa Præstegaarden, eller paa Forundringsstolen i Præstegaarden, mener, at det er Psalmebogssagen, som frembringer denne nyhyre Bevægelse. Hvilken nyhyre Bevægelse? Ih, naturligviis den der er i Statskirken, „hvis Lige ikke har været i 70 Aar." Men skulde det ogsaa være ganske vist, at der er en saadan nyhyre Bevægelse i den danske Statskirke? I ethvert Tilfælde synes det dog rigtigst at sikkre sig dette Faktiske, inden man gaaer hen sammenligneligsesviis og bestemmer dens Grad, inden man gaaer hen og forklarer dens Grund, at det Hele ikke skal blive ligesom hvis Een oplyste, hvoraf en nyhyre Ildebrand, hvis Lige ikke havde været siden den store Ildebrand, var kommen — en Ildebrand, som slet ikke havde fundet Sted. Ved en saadan Fremgangsmaade bliver enhver blot nogenlunde Fornuftig ganske underlig tilmode. Jeg erindrer fra en tidligere Tid, at jeg ofte hørte Tale om, at der var Noget, som Pastor Grundtvig med sit mageløse „Falkeblik" skal have forudsagt angaaende Danmarks og Nordens mageløse Fremtid; jeg erindrer ogsaa, at det ikke vilde lykkes mig at forstaae, hvad det var han forudsagde. I senere Aar er Sagen bleven en anden; nu siges der, at det endogsaa er gaaet i Opfyldelse, Det han har forudsagt — saa veed jeg da for Satan at man kan faae at vide Hvad det er. Og dog er, trods redelig Anstrængelse, jeg idetmindste kommet lige vidt og forbleven lige klog, trods mine Spørgsmaal. Naar jeg nemlig spørger: hvad er det Pastor Grundtvig har forudsagt, saa svares der: ih, det er jo Det, som nu er gaaet i Opfyldelse. Og naar jeg saa spørger: men hvad er da Det, som er gaaet i Opfyldelse, svares der: ih, det er jo Det, han har forudsagt. Grundtvig beholder ubetinget, derom er slet og aldeles ingen Tvivl, Æren baade af at have forudsagt, altsaa Æren som Prophet, og Æren af, at det er gaaet i Opfyldelse, hvilket sjeldnere hænder og let kunde synes en betænkelig Situation for en Prophet: at blive samtidig med Opfyldelsen — men hvad

det er, dette Hvad der er forudsagt og Hvad der er opfyldt, ja Det kan man ikke faae at vide.

Skulde der nu virkelig være en saa uhyre Bevægelse i den danske Statskirke? Een mod Een, altsaa mit Ord mod Pastor Damkiers *), saa vilde jeg sige: der er for Øieblikket slet ingen Bevægelse i den danske Statskirke, som er værd at tale om; men vel ere der nogle Avisskrivere, der, i samme Forstand som Prokuratorer have Interesse af at der er Sager, have Interesse af at udsprede det — for at der om muligen kunde blive lidt Røre; og saa er der nogle Godtroende, der, ligesom Sæbesyderen i „Egmont", befordre Rygtet videre, sigende: „der er Noget, der er bestemt Noget" — hvad man da ubetinget kan sige til enhver Tid og under hvilkesomhelst Forhold. I det Hele maa man, forsaavidt man vil slutte rigtigt betræffende Bevægelsen i en Tid, bruge en betydelig Forsigtighed med Hensyn til Dag-Pressen. Pressen forskylder ofte en petitio principii i sin Taktik; den lader som refererede den en faktisk Tilstand, og intenderer at frembringe denne. Der er Noget, som Journalisten vil have frem, maaskee er der slet Ingen, der tænker derpaa eller bryder sig derom; hvad gjør saa Journalisten? Han skriver i de høie Toner og i de Manges Navn (thi enhver Journalist er ligesom Maren Amme, der kunde tale med flere Stemmer) en Artikel om, at det er en af Alle dybt følt Trang o. s. v. (cfr. hvilketsomhelst Blad hvorsomhelst). Journalen har maaskee en stor Udbredelse, og nu har vi Spillet gaaende. Artiklen bliver nemlig læst, bliver omtalt; et andet Blad gaaer maaskee hen og skriver derimod; der bliver Polemik, det vækker Sensation — „funtus, jeg seer Aars" ↄ: funtus, nu er Røret der, quod erat demonstrandum. Det forstaaer sig, det var rigtignok quod erat demonstrandum, dengang da han skrev den første Artikel; nu derimod maa en-

*) Anm. At han maaskee taler i Aarhundredets og Publikums Navn gjør ingen Forskjel, Hovedsagen er jo, at det er ham som taler, og han er kun een; det Andet er en tom og overflødig og intetsigende Ceremoni, hvilken jeg end ikke gider efterkomme.

hver Dialektiker kalde hans Adfærd en petitio principii: han beviser, at Det og Det er faktisk — derved, at han gjør det faktisk. Dersom En paa den Tid af Aftenen, da Vægterne ere paa Gaden, vilde løbe om og gjøre Brandallarm, raabende paa at Vægterne peeb, derved foranledigende Vægterne til at pibe: og man saa en Time efter vilde disputere med ham om der den Aften ikke havde været Brandallarm — ja, saa havde man tabt. Man maa for en Forsigtigheds Skyld anbringe en lille Tidsbestemmelse i Spørgsmaalet, om der var Brandallarm den Gang da han begyndte. Og dog er allerede Brandallarm et mere bestemt Noget end hine luftige Begreber: Røre, Bevægelse, hvorom vor Tid strider i Luften eller i Bladene. Mortaliteten i en By er et Bestemt, som bestemt kan oplyses; Saniteten lader sig ogsaa bestemme ved Hjælp af faktiske Oplysninger om Sygdommes Mængde; men hvis En vilde aabne en Discussion om Ildebefindende, vilde dette da ikke være at disputere om Keiserens Skjæg. Og dog er Ildebefindende, om det end er lige saa luftigt et Begreb som Bevægelse og Røre, ikke saaledes dialektisk; thi Ildebefindendet kan dog ikke frembringes derved, at der skrives derom. Men i Forhold til Bevægelse og Røre har en generatio æqvivoca den Gyldighed, som man tidligere tillagde den i Naturen, — det frembringes eo ipso derved at det meget omtales. Det at det har staaet i et Blad er allerede nok. Man seer hvor let det staaer i ethvert Menneskes Magt at gjøre sig lige saa lystig som han vil i Henseende til Bevægelse og Røre, naar han blot giver være Journalist: han rykker det ind i Bladet, og saa argumenterer han fra at det har staaet i Bladet, han siger med Emphasis: det har været offentligt sagt paa Prent, det er læst af hele Folket. — Borgerligt veed jeg ikke rettere end at det er under Straf forbuden at gjøre usandfærdigt Anskrig; i Literaturen ere vi nu eengang priisgivne, alle vi Stakler, som ikke hver Aften udgive en Avis; vi leve som under en Skjeppe i Sammenligning med en Journalist, hvis Pibe, ikke som Vægterens høres i nogle Gader, men over hele Landet, ikke en enkelt Aften, men hver Aften. Det at tale er jo det fælles Menneskelige, og saa er der igjen

en lille Forskjel, om den Ene har en noget stærkere Stemme end den Anden: men en Journalist har en overmenneskelig Stemme, hvormed han overdøver alle Andre, og det gjør han hver Aften. Verden har før seet Herskers-Tyranni, Penge-Tyranni, Lands-Tyranni; men det vrælende Tyranni er det sidste, det er Journalistikens, — det vrælende*) Tyranni, man kunde ogsaa kalde det det tryglende Tyranni. Som en Tigger ved at løbe efter en Mand, Gade op og ned, tilsidst tiltvinger sig en Skilling, saaledes tiltrygler Journalistiken sig en lille Concession ved idelig at blive ved om det Samme. Det maa derfor, hvis Lighed skal tilveiebringes, enten komme dertil, at Enhver udgiver en Avis — eller, at hvad der staaer i en Avis synker ned til at være Nul og Nichts. Den dummeste Avisskriver, naar han blot har lidt Frækhed, har eo ipso absolut Overmagten over den Viseste, naar denne ikke vil udgive en Avis. Naar Alt er tabt paa Slagdagen, saa siger Journalisten ganske rigtigt til sit Hjerte: „gjør Intet, nu Sagen er forbi begynder jeg og bliver ved hver evige Aften, saa skal Det jeg vil dog nok sætte sig fast i Publikum; kunde Jakob ved Hjælp af de spraglede Kjeppe faae Fæet til at føde som han vilde, skulde jeg da ikke formaae

*) Anm. Enhver, der befatter sig med vanskeligere Gjenstande, kan da slet ikke indlade sig med en Journalist og maa takke Gud for, om Journalisten er saa naadig ikke at overfalde ham. Blot han siger et Ord i den Tanke, at det henvender sig til de Faae, som kunne befatte sig med Sligt, saa vræler Journalisten over hele Landet (og en Journalist kan da ikke tale sagte og ikke henvende sig til Faae; det ligger i hans Begreb: at vræle — for Alle). Alle Borgerfolk, Slagtersvende og Skoledrenge, Kjøbstad-Genier og Madmødre o. s. v., Alle blive øieblikkeligt interesserede i Sagen. Det Spørgsmaal om Madvigs latinske Grammatik er saaledes ved en Journalists Virtuositet communistisk bleven drøftet af Værtshuusholdere og Barbeerlærlinge og hvad det ellers er for Instantser, som Journalisten lever af at skrive for og i hvis Spidse han stolt trodser paa at være — Mængden, den maadeligste af alle Kategorier, hvilket selv Oldtiden saa ypperligt forstod, at man vel nu vilde blive lemlæstet, hvis man blot vovede at aftrykke, hvad Plato og paa enkelte Steder især Aristoteles siger derom.

det Samme over Publikum ved idelig blot at holde Mit op for dem. Ingen Satan, ikke det største Geni, der har levet, kan hamle op med mig, med mindre han bliver Journalist, — og i saa Fald, saa giver jeg Sagen en ny Vending og forhaaner ham, fordi han vil nedlade sig til at være Journalier."

Hvad nu Psalmebogs-Sagen angaaer, da er den hele Bevægelse reent fingeret. Der er hensat, for ikke at sige nedsat, en Comitee, den har siddet hen, nu sidder den ikke mere hen.*) Der er indløben den ene Adresse efter den anden — ja det erindrer om Oldtidens Underværker, hvor der brugtes Mennesker i Tusindviis for at slæbe Steenmasserne sammen til Pyramiderne: saaledes spænde disse Adresserende sig for, at de maae slæbe Comiteen frem. Men uagtet alt Dette, uagtet de mange Forspand kommer Comiteen ingen Veie, det Hele bliver til et lille bitte Hefte. Det forstaaer sig, de mange Adresser ere rigtignok, skjøndt faktisk virkelige, en Fiktion. Det er et Parti, der vil have en ny Psalmebog. Nu kunde Partiet have enet sig om at indgive een Adresse: og dette havde ikke betydet stort eller rettere slet intet, det vilde have været som at bevise Virkeligheden af Hypothesis, hvilken intet Beviis behøver. Naar et Parti vil have en ny Psalmebog, og Adresser skal bevise Noget med Hensyn til Sympathi for Sagen: saa maae Adresserne dog vel komme fra Andre end fra Partiet. Dette er ikke skeet, tvertimod har nogle af de Adresserende, hvad der altid er at prise, været ærlige nok til at vedgaae, at de have søgt at vinde Andres Underskrifter, men ingen faaet. Dette potenserede Non-

*) Anm. Det er overhovedet en mærkelig Overtro vor Tid har paa det at faae en Comitee nedsat; naar det bare er skeet, saa er Alt igjen stille. Maaskee mener man, det er med Comiteers Nedsættelse ligesom med Mælks Opsættelse: naar blot Mælken bliver sat op, saa behøver man ikke at gjøre videre, saa bliver den nok suur af sig selv. De herligste Kræfter sættes i Bevægelse for at faae en Comitee nedsat; saasnart det er gjort, er der Ingen, som bryder sig mere om den Sag. Forunderligt, at Regjeringen ikke vil benytte sig af denne Fordeel; hele Constitutions-Trangen vilde vistnok være beroliget, naar der bare blev nedsat en Comitee.

Factum (at der ingen Underskrift vandtes, uagtet man bestræbte sig derfor) beviser særdeles meget mod den almindelige Sympathi, især i vor Tid, hvor man ellers er let nok at lokke, naar man bare kan komme til at skrive Noget under. Altsaa, Adresserne ere fra Partiet, og dog er der ikke een Adresse; nei man har deelt sig i 5 à 6 Hold eller Portioner: saa er der jo 5 à 6 Adresser indløbne, — saaledes kan der idetmindste siges i et løst Referat, som en løs Sandhed, — 5 à 6 Adresser — og hver Adresse er som Gideons Tropper bevæbnet med Blus og Trompet — andre Vaaben bruges ikke, — 5 à 6 Adresser, det betyder Noget, det betyder meget Mere end om hele Partiet havde indgivet een Adresse — hvilket dog ifølge det Foregaaende slet intet vilde have betydet. De mange Adresser betyde Noget; paa en Landsby-Præstegaard kan det godt tage sig ud som et uhyre Røre i den danske Statskirke; og den lille Gnalling af et første Hefte synes et uhyre Kæmpeværk, hvis Mage den danske Statskirke aldrig har seet. Det beroer saa meget paa, hvorfra man seer Noget; fra en Kjelderhals f. Ex. seer et lavt lille Huus ud som et Taarn. Nei, een Mand behøves der blot, han skriver den nye Psalmebog i 3 Maaneder, uden Comitee og Adresse. Cartesius siger saa sandt etsteds, at der aldrig er udgaaet noget Stort fra en Forening. Og hvorfor blev det vel ikke til Noget med Psalmebogen? Det var Comiteen. Naar der i vor Tid blot bliver nedsat en Comitee, saa kan man være sikker paa, at der ikke skeer mere den Sag betræffende. Der ligger noget saa overordentligt Beroligende i den fyldestgjørende Bevidsthed, at der er nedsat en Comitee, noget i den Grad til Hvile Indbydende, at det var Synd og Skam om man ikke undte Arbeideren Fred.

. . . .

[Fortsættelse — jfr. S. 186-187 — af:]

Journalen J J.

Skriften siger, at man skal elske Gud af al sin Formue; er der i denne Henseende ogsaa Forskjel paa Formuesomstændigheder —?

Der er Noget, der støder mig i at være Lærer — det var rigtigst om Præsten læste en anden Præsts Prædiken op, for at han ret selv kunde blive Tilhører ved Formaningen.

Man troer det er saa let, ja man angriber det som en Feil ved min Fremstilling, at den bevarer sig i den Dobbelthed — de skulde selv forsøge det. Den vrælende, forsikkrende, ligefremme Meddelelse er uendeligt lettere.

Anmeldelsen af mine „Smuler" i det tydske Tidsskrift*) har den væsentlige Feil, at den laber Indholdet træde docerende

*) [Erslews „Forfatt. Lexik.", Supplem. II, S. 36, henviser til: „Allgemeines Repertorium für Theologie und kirchl. Statistik", 1846, — men denne Henvisning er fejlagtig. Anmeldelsen findes nemlig i det af H. Th. Brun udgivne: „Neues Repertor. für die theol. Liter. u. kirchl. Statist.", 1845 (2 Bd., 1 Heft., April, S. 44-48; Berlin); den giver en kort Udsigt over „Smulernes" Indhold samt Gangen i Udviklingen og indleder denne Oversigt saaledes: „Diese Schrift eines der productivsten Schriftsteller Dänemarks ist wegen der Eigenthümlichkeit ihres Verfahrens einer kurzen Besprechung nicht unwerth. Sie versucht eine Entwickelung der positiv-christlichen Voraussetzungen zu geben unter der Gestalt von allgemeinen Problemen d. h. ohne Beziehung auf ihre geschichtliche Erscheinung, die dem Verf. doch immer vor Augen schwebt.......... Diese Voraussetzungen sind mit einer Klarheit dargestellt, mit einer Schärfe und Feinheit bestimmt, worin unsere Zeit, die alles nivellirt, neutralisirt und vermittelt, sie kaum wiedererkennen wird . . ." osv.

Anmeldelsen bærer intet Forfattermærke, men ifølge Meddelelse fra Pst. F. Schiødte i Aarhus er den af Dr. Alos. A. F. Beck, jfr. foran S. 64, L. 12 f. n.]

frem, istedenfor at Piecen ved Formens Modsætning er experimenterende, hvori netop Ironiens Elasticitet ligger. At lade som var Christendommen en Invention af Joh. Climacus, er netop en bidende Satire over Philosophiens Uforskammenhed mod den. Og saa igjen at faae de orthodoxe Former frem i Experimentet, „saa vor Tid, der blot medierer o. s. v., neppe vil kunne kjende dem igjen," (disse ere Anmelderens Ord): og troe det er noget Nyt, — det er Ironien. Men Alvoren ligger netop i det Samme, paa denne Maade at ville lade Christendommen vederfares Ret — inden man medierer.

Et muligt Slutningsord til alle de pseudonyme Skrifter

af

Nicolaus Notabene.

Jeg skal nemlig fortælle et høistæret Publikum, hvorledes det gik til, at jeg blev Forfatter. Historien er ganske simpel, thi det er meget langtfra, at jeg har et Syn, en Drøm, en Genius' Indskydelse eller andet Saadant at beraabe mig paa. Jeg havde tilbragt nogle Aar af mit Studenterliv i en Slags Lediggang, vel læst og tænkt en Deel, men min Indolents havde været aldeles overveiende; da sidder jeg nu for 4 Aar siden en Søndag-Eftermiddag ude hos Conditoren i Fredriksberg-Hauge og ryger min Cigar og seer paa Tjenestepigerne, og see, pludseligt griber den Tanke mig: Du gaaer nu og spilder din Tid uden at gjøre Gavn; i alle Retninger træder et dyrebart Geni frem efter det andet og gjør Livet og Tilværelsen og den verdenshistoriske Færsel og Communicationen med den evige Salighed lettere og lettere — hvad gjør Du? Skulde Du dog ikke kunne hitte paa Noget, hvorved Du ogsaa kunde tjene Tiden. Da faldt det mig ind: Hvad om jeg satte mig ned og gjorde Alt vanskeligt? Saaledes maa man søge at være i alle Maader til Tjeneste. Selv om Tiden ikke skulde behøve lidt Baglast, saa maa jeg dog være elsket af alle dem, som gjøre

Alt let, thi er der slet Ingen, der vil gjøre det svært, saa bliver Det altfor let: at gjøre det let. Fra det Øieblik har jeg fundet min Underholdning ved dette Arbeide, jeg mener Arbeidet har været underholdende, thi i en anden Forstand har jeg ikke fundet Underholdning derved, men har sat Penge til. Man kan jo heller ikke forlange, at Folk skal give Penge for at faae Alt gjort svært, det var jo at gjøre det endnu sværere. Nei egentlig skulde de, der gjøre det let, underholde mig, thi de have Gavn deraf. De have ogsaa redelig benyttet mig og ligefrem antaget, at jeg gjorde det for deres Skyld, blot for at de kunde have Noget at gjøre let.

Det kunde blive en brugelig dramatisk Modsætning at fremstille en Spaamand samtidig med Socrates, der varslede om en Helt, der skulde komme. Helten var Socrates og han var til, men det vidste Spaamanden [ikke] af, og Socrates var den af Alle, der mindst syntes at være beregnet derpaa. Hvilken Fortjeneste kunde man nu tillægge en saadan Spaamands Forudsigelse — og dog havde han jo Ret.

Det kunde være en ret snurrig Plan til en Vaudeville, at lade en svensk Familie, der i Bladene havde læst alt Det om den mageløse danske Gjæstfrihed (at Barbererne tage Skjæget gratis af, de offentlige Fruentimmer gratis betjente En (cfr. Enten — Eller) o. s. v.), tage ned til Kjøbenhavn en 14 Dages Tid derefter, i den faste Overbeviisning, at det var altid saaledes i Kjøbenhavn, — og nu lade dette udvikle sig i Situationer. Som Vederlag for Misforstaaelsen kunde man lade det ende med en lykkelig Forelskelse, hvis første Spire man kunde lade være Sympathi med Misforstaaelsens Situation.

. . . . inderlig som den Fortabtes sidste Længsel efter sin Sjels Salighed, naar han gaaer under, — piinlig som Drankerens første dæmrende Bevidsthed, naar han vaagner . . .

Lovtale over Efteraaret.

poetice . . . .

. . . . . og naar saa Efteraaret kommer med sin friske, styrkende Kjølighed, naar den opbevarede Sommervarme i Atmosphæren er som en Mulighed, en moderlig Omsorg, at den Nydende ikke forkjøles, naar man saaledes bestandig har ligesom et let Overtøi ved Haanden, medens Efteraars-Vinden styrker, — og naar saa Efteraaret kommer, og Livets Flygtighed kalder paa Begjeringen, — naar Skoven ikke staaer tryg, som skulde den staae saaledes til evig Tid, men skifter Farve blot man seer paa den, thi Vexel opflammer Lysten, — naar Qvinden staaer tryg og rolig, da hidser hun ikke, men naar hun skifter Farve, da betyder denne Vexel: hurtig, hurtig. Og saaledes med Efteraaret.*) Og aldrig driver Skyen saa hurtig om Sommeren som om Efteraaret, og aldrig falder det om Efteraaret Echo ind at standse, at hvile sig ud i Skovens varme Luft, nei ustandset iler det sig selv forbi.

Vel minder Alt i Efteraaret os om Undergang, — og dog forekommer det mig den skjønneste Tid: gid da, naar jeg engang er i min Undergang, der maatte være Een, som da vilde synes saa godt om mig som jeg om Efteraaret!

* *

[Løse Blade i Omslag med udtrykkelig Henvisning til det foregaaende Stykke:]

Lovtale over Efteraaret.**)

(Efter det Franske).***)

Efteraaret er: Lysternes Tid, Farvernes Tid, Skyernes Tid, Lyd-Tonernes Tid (Lyden forplanter sig langt

*) [I Randen:] Alt hvad der er Nærværende hidser Kritiken, men Erindringen afvæbner den og lader Een bruge Idealiteten ikke til at vrage, men til at forskjønne det Forbigangne.

**) [Paa Omslaget:] Udkast.

***) NB Jeg tænker den Maade at mystificere paa skal være probat.

hurtigere og ligesom livligere end i den trykkende Sommervarme), Erindringernes Tid.

*

Leve Efteraaret! Der er af Champagnen kun eet Glas, som er værd at drikke, og af Stegen kun eet Stykke, som er værd at spise, og der er kun een Gang, da en Pige er værd at elske, og egenlig kun een Pige, der er det værd denne ene Gang: og kun Efteraaret er „Aarstiden“!

* *

Lovtale over Efteraaret,

af 5 Personer,

som ender med et Tutti.

№ 2.*) Efteraaret er **Skyernes** Tid.	Skal bruges som Replik af en humoristisk Individualitet.

Ifølge den nordiske Mythologi dannedes, som bekjendt, Skyerne af Kæmpen [Ymers'] Hjerne. Og sandeligen, der gives intet bedre Sindbillede paa Skyerne end Tanker og intet bedre paa Tankerne end Skyer — Skyer ere altsaa Hjernespind, og hvad ere Tankerne Andet? See, derfor bliver man træt af alt Andet, men ikke af Skyerne — om Efteraaret, der igjen er Tænkningens Tid. Jeg har forlængst træt opgivet Menneskeheden, skjøndt jeg dog ellers netop, fordi jeg har studeret den grundigt.**) Jeg begyndte som Yngling med at elske ældre Mænd — og blev kjed deraf; derpaa elskede jeg, selv lidt ældre, Ynglinge — og blev kjed deraf; saa kom de unge Piger — og saa Matronerne, det Bedste unægteligt. Men det er idel Forfængelighed, selv hvor de som en Matrone har overstaaet Fatalia. Træt vendte jeg mig fra Menneskeheden og humoristisk til hine Skabninger, der vel ikke som Menneskene gjøre Prætension paa

*) [Noget Nr. 1 findes ikke.]
**) [Eftersætningen er glemt i Texten.]

at være Skabningens Underværk, men dog, maaskee just derfor, ere meget underholdende, fordi de ikke prætendere saa meget: jeg mener Køerne. Og unægtelig stiftede jeg ogsaa saavel paa Fælleden som andetsteds mange interessante Bekjendtskaber — jeg glemmer aldrig den Blakkede — og de glade Timer o. s. v. — men dog blev jeg kjed deraf. *)

Men af Skyerne ... om Efteraaret — aldrig. Man kjender neppe Skyerne igjen, saa forandrede ere de, og Den, som aldrig saae dem om Efteraaret, saae dem aldrig. Om Vinteren er det for koldt at see paa Skyerne — om Sommeren ere de hvasse, søvnige — men om Efteraaret: drømmende (udføres). — Om Sommeren staae de stille og kjede sig — om Efteraaret ile de som de flygtige Drømmersker. Om Sommeren er det, som gad de ikke hænge deroppe — om Efteraaret er det tydeligt, at de bære sig selv i en vellystig Svæven. Om Sommeren gider den ene knap gaae af Veien for den anden: om Efteraaret lege de med hinanden i livsaligt Tidsfordriv, ile hinanden forbi, mødes, skilles, længes igjen efter hinanden, blande Farverne (som Venner blande Blod) med hinanden, blive til Eet, skjøndt dog de Tvendes Eiendommelighed skinner igjennem.

Stat derfor stille, Du som kalder Dig en Tænker, betragt Skyerne — om Efteraaret. Har Du før tænkt over Andet, saa tænk om igjen. Betænk hvad Du kunde ønske at være — et Menneske? Det kunde dog vel neppe falde noget Menneske ind.

---

*) [Hertil kan knyttes følgende „Studium" i Journalen, et Par Blade længere frem:]

Noget om Køernes Vissen.

Et Studium.

Især Detail=Beskrivelse af, hvorledes de enkelte Køer see ud, idet de optræde med deres geniale Præstation, Beskrivelse af Halens Sving, af Galoppen paaskjøns, af Udtrykket i Øiet, — af den, som blev generet af at jeg saae paa den og strax stak Halen mellem Benene igjen.

„Hele Naturen har glade Gebærder" — saaledes ogsaa Køerne, om det end er et Spørgsmaal, hvorvidt der ikke ligger lidt Ironi til Grund derfor.

En Engel? Det var kjedeligt. Et Træ? Det var for langvarigt og for beroliget. En Ko? Det er en for solid Existents. Nei, en Sky — om Efteraaret. Det gad jeg være! Den øvrige Deel af Aaret vilde jeg opholde mig skjult etsteds, eller i Intet, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes: jeg vil ikke være til — men hvert Efteraar vilde jeg leve den Maaned — eller jeg vilde leve skjult som en Tanke, indtil Efteraaret kom, da jeg blev en Sky. En Sky er i sig selv et ganske anseeligt Stykke... og jeg vilde da ikke være en saadan lille bitte Makrel-Sky, jeg vilde være en stor, velskabt Sky. Men med Størrelsen er Skyen tillige Letheden selv, elastisk, og har tillige, forsaavidt den ikke har musikalsk Sands (hvad den dog har) Farve-Sands: den veed at bade sig i Farver.

Leve derfor Efteraaret! Med dette Bæger hilser jeg erindrende Eder, I dybsindige og dog saa flygtige Tænkere, I, mine bedste Tanker, hvem man ganske kan tilegne sig uden Plagiat. Naar Efteraaret kommer, kaster jeg mig i en Vogn, trækker Forlæderets Overdyne heelt op over Hovedet, hyller mig i en Kappe — saa kun mine Øine blive tilbage, med hvilke jeg griber efter Eder. Naar da Kudsken kjører saa hurtigt som Heste formaae det, — (ak, ak, hvad er dog dette mod Skyer!) — da er det mig, som var jeg ogsaa blevet en Sky.

*

№ 3.

Efteraaret er Tonernes Tid.

Hvis man vilde tænke sig en Trompeter, som var falden i Søvn med Trompeten for Munden: kunde man saa siges at høre Noget? — Hvor det maa være kjedeligt at være Echo om Sommeren. Den lumre Luft i Skoven gjør, at Echo selv ikke er der. Men Echo om Efteraaret! Blot da [?] hører Echo den Elskedes Røst — Alt er forelsket i Echo, venter blot paa at give Gjenlyd. Thi Efteraaret er Oprømthed. Fra utallige Steder svares der, naar der raabes.

*

№ 4.

Efteraaret er Farvernes Tid.

Hvad er Farve, — det er: hvad betyder Farve? Farve er den synlige Bevægelse og Uro, ligesom Tonen er den hørlige. Alt, hvis Eiendommelighed er Ro, Ubevægethed, maa derfor ikke have Farve. En Mathematiker vilde ikke male en Triangel. Sommeren er Ro, serenitas, derfor farveløs, den stadige blaa Himmel er netop ikke Farve. Thi hvad er Farve? Farve er Modsætning, men Modsætning er Uro, Bevægethed; selv om to Modsætninger staae nok saa stille ligeoverfor hinanden: Det at det er Modsætninger, er Uro. Saaledes Sommeren, den er Ro. Men saa kommer Efteraaret og med Efteraaret Lidenskaberne, og med Lidenskaberne Uroen, og med Uroen Farven, og med Lidenskabens Uro Farvens Vexlen og Skiften. At skifte Farve er jo netop Udtrykket for Lidenskabens Uro. Og Efteraaret skifter Farve. I Modsætning til Sommeren maa man sige, at det Eiendommelige ved Efteraaret er: at skifte Farve. Forsaavidt man vil sige, at Efteraaret dog er en længere Tid, og da det altsaa varer noget med denne Skiften, saa vil jeg sige: Modsætningerne ere om Efteraaret i ethvert Øieblik saa stærkt i Bevægelse, at det er som en idelig Skiften. Man kan nemlig ikke see alle Modsætninger paa een Gang og saaledes fremkommer Vexlen derved, at man seer de samme Modsætninger sammen med en ny Modsætning og saaledes fremdeles.

Det „mørkladne Efteraar“ er derfor ikke blot veemodigt; men det er noget Heroisk — thi det er Naturens Undergang, dens Kamp for Livet. Den bøier sig under Tilintetgjørelsen. Dette er det Veemodige, — men da er det igjen, som om der et Øieblik erindredes og gjenlød Sommerens Lyst; men langt intensivere, fordi Tiden er knap.

See, ved Foden visner Straaet; men hvis Du vil see nøie til, skal Du see, at hvert Straa har sin egen Farve. Imidlertid holder Bøgen sig opreist. Den vil ikke bøie sig, den vil ikke give efter, den ryster veemodigt med Hovedet, men

da igjen stolt ryster den det Visne af sig, den vil hellere have nogle faae Blade, som ikke ere visne, end alle disse visne. Hvad Mærkeligt er der vel om Sommeren ved et grønt Blad, hvo seer egentligt, at det er Grønt? Hvad Poesi er der vel i det Grønne om Sommeren i alt det Grønne, — det er jo næsten som Grønt man spiser. Men om Efteraaret! Naar et Bøgetræ staaer afbladet og kun har eet eneste grønt, men friskt grønt Blad paa sin nøgne Stamme: da seer Du den Farve: grøn, Du seer den ved Modsætningen.

*

№ 5.

Efteraaret er **Erindringernes** Tid.

NB. Denne Tale skal holdes i den reneste og ædleste Aand for at danne Modsætningen til det Fortvivlede i de Andres.

Det er bekjendt, at Den, der forstaaer sig paa Kogekunsten tilgavns, veed at tilberede selv det U-smagelige paa en delicat Maade. Saaledes med Erindringen, — hvad den har tilberedet, hvad den serverer, det er delicieux.

NB. Tonearten maa forædles lidt, ellers bliver det ikke pathetiskt nok.

Martensen har yderst skarpsindigt viist, at der intet Indifferent er til, men blot er det saaledes fordi vi ikke have fattet dets ethiske Point. Dette har Mag. Hagen endog fundet Leilighed til at citere i sin Afhandling*), formodenlig for dog at citere Prof. Martensen. Det er af den Sort yderst dybsindige Bemærkninger, som især ubetydelige Hoveder forbauses af og forbause med. Saasnart Individet er levende, existerer, saa er det In-

*) [Lic. Theol. J. F. Hagen: „Ægteskabet, betragtet fra et ethisk-historisk Standpunkt", 1845.]

differente til og begrundet i selve Existentsens Alternation. Evigt seet er Alt sat i Afsluttethed, saa det er temmelig naturligt, at der intet Indifferent er. Det Indifferente kan kun tænkes i Forhold til Existents og Vorden. Saasnart Afsluttetheden er der, den evige Afsluttethed, saa faaer det Metaphysiske saaledes Overmagten, at der intet ethisk Indifferent er, forbi det Metaphysiske er. Det Indifferente forholder sig til Vorden, og derfor er den hele martensenske Viisdom Sidestykket til, at det Forbigangne er mere nødvendigt end det Tilkommende.

Naar en Skipper seiler ud med sin Pæreskude, veed han i Almindelighed hele Touren forud; men en Orlogs-Mand stikker i Søen og først paa Dybet faaer han sin Ordre: saaledes med Geniet, han ligger paa Dybet og faaer sin Ordre; — vi Andre veed saaban Dit og Dat om det Dit og Dat vi foretage os.

Situation.

Den kunde være med en Modifikation brugt i det psychologiske Experiment („Skyldig? — Ikke Skyldig?"): Experimentets quidam var f. Ex. theologisk Kandidat, var bleven Præst, opholdt sig paa Landet, kom til Hovedstaden, prædikede efter Anmodning af En af hans Venner til Høimesse, holder Prædikenen, Alt vel, tager et Stykke Papir frem, som er Listen paa dem, for hvilke der lyses fra Prædikestolen — og læser: 3die Gang for — her fulgte Navnet paa Pigen, med hvilken han havde været forlovet, og nu et andet Navn.

Naar jeg uendeligt beskjeftiger mig med Noget, og jeg vil tale derom til Folk, som ansee det for en Narrestreg, hvad saa? Ja hvis jeg er et vrælende Geni, der troer mig kaldet til at omskabe hele Verden, saa taler jeg vrælende i den Forvisning, at jeg skal nok faae Folk til at indsee, at det er det uendeligt Vigtige. Men har jeg lidt Forstand og Reflexion, saa antager jeg ikke noget Saadant om mig selv, udtrykker derfor Misfor-

holdet ved at sætte det Comiske imellem os, og i det Comiskes Form at tale derom. Derved undgaaer jeg ogsaa, hvad det vrælende Geni altid ender med, at blive comisk, netop fordi jeg selv har fattet det.

I Grunden er ethvert Menneske født til at herske. Det seer man bedst paa Børn. Idag saae jeg en lille Pige, der sad paa en Ammes Arm. De mødte nogle Bekjendtere af Barnets Slægt. Ammen holdt en Blomst i sin Haand, og nu maatte alle Samtlige allerunderdanigst lugte til Blomsten og sige: pst! Det blev gjentaget flere Gange; vilde Ammen springe Nogen over, blev hun strax opmærksom og betydede hende, at hun havde at gjøre Alt nøiagtigt. Men Den, som gjorde det rigtigt godt med at nyse, tilsmilede den lille Herskerinde et allerhøieste Velbehag.

Saa vilde Ammen, at hun skulde gaae, — men hun bøiede sig lidt ud fra Armen, derpaa hængte hun Hovedet lidt ned og lønnede Ammen med et Kys fra neden — og det med en Prætension og dog med en Barnlighed.

Den stadselig paaklædte Dame, der seilede alene i en af Eskildsens Baade, Søndag-Eftermiddag, omkring i Kanalen.

Replik af en humoristisk Individualitet*).

„Som det er det behageligste at stryle ukjendt gjennem Verden uden at være kjendt hverken af Hs. Majestæt Kongen, Hds. Majestæt Dronningen, Hds. Majestæt Enkedronningen, Hans kgl. Høihed Kronprindsen, — saaledes synes det mig ogsaa, at det at være kjendt af Gud gjør Livet saa uendeligt byrdefuldt. Overalt hvor han er med, der bliver enhver ½ Time uendelig vigtig. At leve paa den Maade kan man

---

*) [Efter Slutningen senere tilføjet i Randen:]
En gammel Jomfru eller Pensionist, der gjætter Gaader.

ikke holde ud i 60 Aar, saalidet som den anstrængede Examenslæsning, hvilken man dog kun holder ud i 3 Aar, og som dog ikke er saa anstrængende.*) Alt opløser sig i Modsigelse. Snart prædikes man op til ikke at gaae og døse, men leve med Uendelighedens høieste Lidenskab. Nu vel, man griber sig an, man kommer stiv og stram til Paraden, man kommer løbende med en Lidenskab, som ingen Mand havde det i Bombardementet, — saa hedder det: ja, man maa lære at mindske Seilene. Man staaer som paa Forklarelsens Bjerg og skal afsted — men saa faaer Endelighedens Smaafordringer og Klatgjælden til Urtekræmmeren, Skomager og Skrædder fat paa Een, og summarum: man bliver ved Jorden, og Forvandlingen foregaaer ikke med Een — men med Forklarelsens Bjerg, der bliver til en Møbbing. Det er, som naar en Mand fra Peermadsens Gang skal til Hove, men møder saamange Endelighedens Sammenstød inden han slipper ud af denne Gade, at han ikke mere kan vise sig ved Hove og bliver hjemme. Tilværelsen er bestandigt en begyndende Tragedie, der bliver en Vaudeville. Hvo falder ogsaa paa at spænde en Pegasus og et Udgangsøg sammen for een Vogn for at kjøre: og saaledes er dog det at existere for Een, den af Endelighed og Uendelighed Sammensatte. — Hvad vil dette sige — am Ende kommer alle Mennesker lige vidt, og det Hele er ikke Stort værd. Det gaaer her, som det gik mig med min Læge. Jeg klagede over Ildebefindende. Han svarer: De drikker vist for megen Kaffe, og gaaer for lidt. 3 Uger efter taler jeg med ham igjen og siger: jeg befinder mig virkelig ikke vel, men nu kan det da ikke være af Kaffe-Drikken, for jeg drikker slet ikke Kaffe, eller af Mangel paa Motion, da jeg gaaer hele Dagen. Han svarer: ja saa maa Grunden være, at De ikke drikker Kaffe, og at De gaaer for meget. Altsaa, Ildebefindendet var og blev det samme, men naar jeg drikker Kaffe, saa kommer mit Ildebefindende sig af at jeg drikker Kaffe, og naar jeg ikke drikker Kaffe, saa kommer mit Ildebefindende sig

---

*) [I Randen:] Kan Gud Alt uden Møie, saa forhindrer hans Nærværelse Mennesket i at gaae og løie.

af, at jeg ikke drikker Kaffe. Og saaledes med os Mennesker. Den hele jordiske Tilværelse er et Slags Ildebefindende, hos Nogle er Grunden for meget Anstrængelse, hos Andre for lidt, og spørger Nogen om Grunden, saa spørger man ham først: anstrænger De Dem meget; svarer han hertil ja, saa siger man: Grunden er for megen Anstrængelse. Svarer han nei, siger man det Modsatte, stikker Halen mellem Benene og skulker af.

Om Een gav mig 10 Rdl., vilde jeg dog ikke paatage mig at forklare Livets Gaade. Hvorfor skulde jeg ogsaa det? Er Livet en Gaade, saa ender det vel med, at Den, der har givet Gaaden op, selv forklarer den, naar han mærker, at der ingen Rift er om at gjætte. Jeg har ikke inventeret Gaaden, men saavel i den Frisindede, Freischütz som i andre Blade, hvor der opgives Gaader, følger Forklaringen i næste Nummer. Den Forskjel at blive nævnt i Bladet som Den, der har gjættet Gaaden samme Dag, som vi Alle faae den at vide, beskjeftiger mig ikke."

Replik:

Som den Syge længes efter at kaste Bandagen af, saaledes længes min sunde Aand efter at afkaste Legemets Mathed, dette gjennemsvedte, lumre Grød-Omslag, som er Legemet og Legemets Mathed; — som den seirende General, idet Hesten bliver skudt under ham, raaber: en ny Hest! — o, at saaledes min Aands seierrige Sundhed turde raabe: en ny Hest, et nyt Legeme! thi kun Legemet er udtjent; — som Den, der i Livsfare paa Søen, naar en anden Druknende vil gribe i hans Been, støder ham fra sig med al Anstrængelse, saaledes holder mit Legeme som en tyngende Vægt fast i min Aand, saa det bliver Dødens Undergang; — som et Dampskib, hvori Maskineriet er for stort i Forhold til Skibets Bygning: saaledes lider jeg.

Dersom man havde sagt til et Barn, at det at brække Benet var at synde, hvilken Angst vilde han da ikke leve i og

formodentligt oftere brække det, og allerede at have været nær derved ansaae han for Synd. Sæt det var ham umuligt at forvinde dette Barndoms-Indtryk! Saa vilde han vel af Kjerlighed til Forældrene, at disses Misgreb ikke skulde blive forfærdeligt ved hans Undergang, holde ud saa længe som muligt. Saaledes spænder man en Hest for for stor en Byrde, den trækker med al Livsens Kraft — saa styrter den.

Og en saadan „Vildledelse" med Hensyn til hvad Synd er findes vel stundom, maaskee netop foranlediget af en Velmenende. Som hvis en Mand, der havde været meget udsvævende, netop for ret at afskrække sin Søn fra det Samme, opfattede Kjønsdriften selv som Synd — og glemte, at der var en Forskjel mellem ham og Barnet, — at Barnet var uskyldigt, og derfor nødvendigviis maatte misforstaae.

Den Ulykkelige, der allerede som Barn saaledes blev spændt for til at trække og trælle gjennem Livet!

. . . . Og hvis Du hver Søndag gik i Kirke, og Du ofte læste opbyggelige Skrifter, og hørte og læste, men Alt, hvad der taltes om, angik vel Dig, men dog aldrig nævntes den Art af Lidelse, der var Din daglige. Naar det, hver Gang der blev sagt Amen, var Din eensomme Opbyggelse at sige: Gud give, dette her blev omtalt var min Opgave. — Hvis Heste kunde holde opbyggelige Forsamlinger, og der taltes om at lide Hunger, at blive grusomt slagen af en Kudsk, at blive sparket i Stalden, at blive drillet, at blive jaget om Vinteren ud under aaben Himmel — men der var en Hest, der var Tilhører, og som hver Gang gik bedrøvet hjem, thi alt hvad der taltes om og hvad de andre Heste antydede hinanden, naar de i Aaget stikke Hovederne sammen, eller naar de paa Marken aabne sig for hinanden i Fortrolighed eller ved Brinkken sammenkalde hinanden til fælles Betragtning, eller naar de den duggede Sommermorgen staae og slaae med Hovederne, medens Engen seer saa indbydende

ud, det forstod den vel, — men dens Lidelser taltes der aldrig om*) . . . .

Det var vel ikke utænkeligt, at et Menneske kunde leve hele Livet altid bekymret for, at han ikke havde Troen, og om hvem der maatte siges og til hvem der vilde siges: Kjære, Du havde Troen, og din Bekymring var blot Inderlighedens Smerte.

Naar man læser i Luther faaer man jo rigtignok Indtrykket af en viis, en sikker Aand, der taler med en Afgjorthed, som er „gewaltig" (er predigte gewaltig — ἐξουσια. Math. Ev. 7). Og dog synes mig denne Sikkerhed at have noget Tumultuarisk ved sig, som netop er Usikkerhed. Det er bekjendt nok, at den modsatte Sjelstilstand ofte søger sit Skjul hos sin Modsætning. Man opmander sig selv med det stærke Ord, og Ordet bliver næsten endnu stærkere, blot fordi man selv er vaklende. Det er ikke noget Bedrag, det er et fromt Forsøg. Angestens Usikkerhed vil man end ikke give Ord, man vil (eller tør) end ikke rigtig nævne den, og man tvinger netop Modsætningen frem i Tillid til, at det skal hjælpe. Luther bruger saaledes fremherskende, hvad der med saa megen Maadehold bruges i det Ny Testamente: Synd mod den Hellig Aand. For at forcere sig selv og den Troende frem, bruger han strax og drakontisk dette Ord om Alt. Naar saa er, saa bliver der tilsidst ikke et Menneske, uden at han ikke blot een men mange Gange har syndet mod den Hellig Aand. Og naar der nu staaer i det Ny Testamente, at denne Synd kan ikke tilgives, hvad saa? — Jeg veed det meget godt, at de Fleste ville korse sig, naar jeg sammenlignede Luthers Sikkerhed med f.Ex. Socrates's. Men kommer det dog ikke af, at de fleste Mennesker have mere

*) [I Marginen:] En Hest, som glad kom løbende hver Gang de flokkedes i Overdrevet, haabende ved at høre nøie efter at faae Noget at vide — indtil den bekymret vendte om igjen og søgte sit eensomme Tilholdssted.

Sands og Tilbøielighed for det Tumultuariske. Luther blev, som bekjendt, saa rystet ved et Lyn, der dræbte hans Ven ved hans Side, men saaledes ere hans Yttringer bestandigt, ligesom Lynet i eetvæk slog ned bag ved ham.

Et Beviis for Christendommens Sandhed.

Dette Beviis er, at det mange Gange har hændt sig, at dens ivrigste Fjende er bleven dens ivrigste Forsvarer. Det Modsatte hændes ofte Philosophier og andet Saadant, at den varmeste Tilhænger bliver en Fjende og falder fra. Dobbelt-Forholdet ved Christendommen viser netop dens absolute Sandhed, at den hidser lige saa stærkt som den tiltrækker. Ellers er Tilhængerens første Forhold bestemt ligefrem ikke som Fjende men som Ven, han bliver indtaget (ved Christendommen bliver han frastødt), og saa bliver han kjed af det. Med Christendommen omvendt: saa betydningsfuld er den, at den først støder fra og saa trækker til, og Modsætningens Frastød er Inderlighedens Kraftmaaler.

Replik.

Som der i en stor Forsending af Sild er en yderste Række, der er fortrykket og forkommen, — som ved Frugts Indpakning de Exemplarer, der ligge yderst, blive stødte og forulykkede: saaledes er der ogsaa i hver Generation nogle Mennesker, som ligge yderst og lide ved Indpakningen, der kun værner om dem, som ligge i Midten.

Den barmhjertige Samaritan kunde belyses ved at sammenligne ham med de to engelske Lorder, der, da de saae en Ulykkelig komme paa en vild Hest i strakt Carriere hen ad Landeveien, hvert Øieblik ifærd med at styrte af, raabende om Bistand, ganske roligt saae det an, og i samme Nu sagde den Ene: 100 Pund, han falder af, — og den Anden svarede:

Top, antaget; hvorpaa de gave deres Væddeløbere Sporen, ilede forud for at faae Ledene underveis lukkede op og betale ved Bommene, for at Intet skulde standse den ulykkelige Rytter.

Leviten og Præsten gik dog blot forbi, — men at gjøre Væddemaal istedenfor at hjælpe!

Bevægelse; Gjentagelse; Afgjørelse — en Trilogi.

Den ethiske Besindelse i Livet er det Afgjørende. Den er Autorisationen og den menneskelige Existentses Maal. Saa kan Differentsen forøvrigt være som den være vil: om en Grosserer udmaaler Millioner Alen og en fattig Enke kun nogle faa hundrede om Aaret, denne Forskjel er ligegyldig, men de maale begge med den autoriserede Alen.

Den ægte Perle dannes som bekjendt i Muslingen ved at indsuge Duggen. Men ifølge Ammianus Marcelinus skal det gjøre en Forskjel, om det er Morgen- eller Aftenduggen den indsuger. — Saaledes ogsaa med Menneskene: Haabets eller Erindringens ædle Individualiteter.

Det er mærkeligt nok, at det abstrakte Udtryk i det rhetoriske Foredrag stundom frembringer mere Virkning end den concrete Skildring. F. Ex. naar en Præst vil sige: „jeg kjender ikke Dit Liv, min Tilhører, jeg veed ikke, hvad der nærmest ligger Dig paa Sinde, hvilken Din skjulte Sorg er," — saa skal han maaskee aflokke Den Taarer, der vilde sidde ubevæget, hvis han virkelig skildrede hans bestemte Sorg. Ligesom Middelalderens Lyrik ofte ligger i Universalismen, at den Lidende f. Ex. istedenfor at tale om sig selv taler om et Menneske i Almindelighed (denne lyriske Objektiveren), saaledes har Abstraktionen

ogsaa noget Bestikkende, ligesom en Luftning af det Almene, der gaaer over Tilhørerens Hoved, og berører ham netop, forbi der ikke bestemt tales om ham.

Det er mærkeligt nok: en lille Ubetydelighed frister naturligviis et høist foragtet Liv og er overseet af alle Kloge; til Gjengjæld revancherer den lille Ubetydelighed sig stundom, thi naar en Mand bliver gal, er det næsten altid over en lille Ubetydelighed.

Opgave til et Drama.

En Skuespiller i hans personlige Existents er maaskee i vor Tid den eneste brugbare Figur, som ikke er benyttet. Existents-Modsigelsen og Vanskeligheden er af dramatisk Virkning. Et saadant Stykke som f. Ex. Kean releverer saa godt, og den gamle Souffleur er am Ende maaskee den bedste Figur deri.

Naar Erasmus Montanus beviser, at Nille er en Steen, saa seer man comisk hvor afmægtig Syllogismen er; naar Md. Nielsen (i „Pigen af Lyon") med hele en eenfoldig Moders trofaste Tilforladelighed siger om hendes Søn, der har faaet en overordentlig Dame til Ægte, at det var dog ikke saa underligt: thi er min Søn end ikke en Prinds, saa burde han være en Prinds, og det er dog næsten lige saa godt, — saa viser hun hvilken Magt Pathos har. De selvsamme Ord, fremsagte med en anden Stemme, frembringe en comisk Virkning, forbi det Udsagte i Retning af Forstand er Galimathias, men i den ydmyge Moderkjerligheds fromme Bedrag uhyre pathetisk.

Heldigviis er jeg ikke af Lykkens Udkaarne eller af de meget Beundrede, thi saa villig jeg er til at glæde mig med hine og yde disse min Tribut, saa lidet ønskede jeg selv at

være en saadan, da en saadan Existents er splidagtig i Forhold til det Almene, trøstesløs i Forhold til de Ulykkelige.

Der er en Fugl, som kaldes Regnspaaer, og en saadan er jeg; naar i Generationen Uveiret begynder, saa viser der sig af den Art Individualiteter som jeg er.

Af al Udsvævelse er dog denne Forraadnelsens*) Aandrighed den væmmeligste. Lad et Menneske synde personligt i Ungdommen, lad ham forføre Piger, lad ham begjere Vinen — der er dog Haab om, at dette engang som Synd kan falde paa hans Samvittighed. Men denne Fornemhed, Fortabelsens elendige Glimmer, at Individet evaporerer i Generationen, forvexler sig selv med Rom og Grækenland og Asien, denne Opblæsthedens Skimmel, saa Individet ikke hører til dem, der ved Vellyst legemlig forstaaet ere Diliciis diffluentes — men aandelig forstaaet i Tankeløshedens Fjollethed ere diffluentes!

Dersom Undersaatterne i et Land, hvor der var en Konge paa Thronen, vilde sætte sig hen og undersøge, om det nu ikke var rigtigst at have en Konge, saa vilde denne vel blive rasende. Men saaledes bærer man sig ad mod Gud — man glemmer, at Gud er til, og overveier nu, om det er rigtigst, antageligst at have en Gud.

Som der gives Planter, der ikke blot bære deres gavnlige Frugt men tillige rense og forædle Jordbunden, hvori de voxe, altsaa saa langtfra at udpine dens Kraft forædle den, — saaledes er det med enhver god Bestræbelse: den bærer ikke blot sin Frugt, men den renser tillige Sindets Jordbund.

---

*) [I Marginen:] pantheistiske

Beundringens Dialektik.

Det æsthetisk-sandselige Menneske beundrer det Fremmede, det som staaer i intet Forhold til ham selv; den Ethiske beundrer hvad der indeholder den væsentlige Lighed med ham, det Store, der kan blive Forbillede for hvad han selv skal være; den Religieuse beundrer Gud, der nok er det absolut Forskjellige, men dog Det, med hvilket han skal have Lighed gjennem den absolute Ulighed (Tilbedelse).

Det er humoristisk rigtigt, at Hamlet sværger ved en Ildtang; det Omvendte er ligesaa, f. Ex. hvis Een vilde sige: jeg tør give mit Hoved paa, at der er rigeligt for 4 Sk. Guld paa Bindet af Heibergs Urania. Modsigelsen ligger i det Pathetiske: at give sit Hoved paa, og saa 4 Sk., og skærpes ved det Prædikat: rigeligt.

Besynderligt nok; iaften gik jeg ud af Vesterport, det var mørkt; i en af de smaae Alleer gik jeg et Par Drenge forbi. Jeg bemærkede dem neppe, var dem forbi, da hørte jeg, at den ene sagde til den anden fortællende: „Derpaa kom de til en gammel Spaaqvinde." — Her i Sommer hændte det Samme mig i Aftenskumringen ude ved Peblingesøen; det var to Smaa-Piger, og den ene sagde: „Derpaa saae han langt borte et gammelt Slot." Jeg troer neppe den største Digter kunde frembringe en saadan Virkning, som disse gribende Minder om Eventyret, om det gamle Slot langt borte, om dette „derpaa", eller: de gik længe indtil o. s. v.

... Thi gaae langs Strandbredden og lad Havets Bevægelse ledsage Tankernes Ubestemthed — men staae ikke stille, opdag ikke Eensformigheden, — blot Du 1/2 Secund har hørt den: saa er det allerede vanskeligt at løsrive sig fra dens Trolddom. Sid i Baaden, lad Vandets Squlpen blande sig forvirrende i Tankens Fastholden af en eneste Tanke, saa Squlpet snart

høres, snart ikke høres, — men lad ikke Øiet forelske sig i Vandets Bevægelse, — blot Du ½ Secund hengiver Dig til dens Eensformighed, saa er Natur-Overtalelsen næsten som et Løfte for evig.

. . . Men der er Ingen, der frygter Gud; man hører ham ikke i Tordenen, dertil har man for aandelige Forestillinger; — man seer ham ikke i Skjebnen, — og Inderlighed har man ingen af. Men som Alt er dresseret i Endelighedens Convenients, saa er Gud selv bleven afrettet; Præsterne have ham i en Snor, ved Hjælp af visse Betingelser, alt eftersom de trække i Snoren.

Grimur Thomsen maa dog være en meget lærd Mand; det seer man af de mange Skrifter han citerer i sin Disputats*), og dog seer man af Disputatsen, at han maa have læst endnu flere Skrifter f. Ex. Frygt og Bæven, Angest, Enten — Eller, som han ikke citerer. — Han synes at dele Literaturen i to ulige store Dele: de Skrifter, han benytter, og dem han benytter til at citere: saa kan man da ikke nægte, at han har benyttet Literaturen. — Man kan ikke beskylde ham for at sætte sit Lys under en Skjeppe; men paa den anden Side kan det jo ogsaa være vildledende at anbringe et Lys paa et Bjerg, naar det i det Høieste egner sig til at lyse paa de lavere Steder.

Situation.

En gammel Falk, af dem hvis Forfædre brugtes til Jagt, sidder i et eensomt Træ og fortæller sig selv, hvorledes det gik til i hine stolte Dage (udføres med et Moment af Sværmeri). I en Mose underneden, skjulte af Siv, sidde 2 Frøer i dybeste Forundring over hvad Falken fortæller; de vilde just til at

---

*) [Om Lord Byron, holdt 29. April 1845.]

begynde at fortælle deres Levnetsløb indbyrdes, da de blive opmærksomme paa den og genere sig nu for at begynde.

*

— — Det kunde være morsomt pludseligt at indrykke det Spørgsmaal i et eller andet Blad: hvorfor har dog ethvert Menneske idetmindste til visse Tider en saa ubeskrivelig Længsel efter at være en Fugl? Uden eet Ord mere. (Novellistisk lod Sligt sig benytte, ved at være et aftalt Tegn mellem Tvende eller et Væddemaal, saa Novellen begyndte med at fortælle: En Dag læste man i „Speideren" under Overskriften „et Spørgsmaal" følgende Linier — som i Byen M . . . vakte almindelig Forundring.)

Naar en Mand, der ellers hilser Een, gaaer med en meget fornem Mand, hilser han ikke. Er dette nu Stolthed? Langtfra ikke, det er fordi han selv fortvivler om at kunne combinere; Goethe havde ikke gjort det.

Vanskeligere end at skrive en heel Æsthetik er det at beskrive en enkelt Skuespiller, vanskeligere end at beskrive en enkelt Skuespiller er det at beskrive en eneste Præstation af ham. Jo mindre det Stofagtige er (alt Det om det chinesiske Drama og Middelalderens og det oldnordiske, det spanske o. s. v. o. s. v.), desto vanskeligere er Opgaven, fordi Opgaven directe prøver Fremstillingskræfterne. Jo mere man tør bruge Oversigts-Mediet, desto lettere, thi da Masserne ere saa store, saa synes det, at man dog styrer mod Noget ved disse aldeles abstrakte Betragtninger, som Enhver kan udenad. Men jo concretere Opgaven er, jo vanskeligere. Gud veed, hvor længe Philosopherne skulle vedblive at gjøre sig tykke med den Illusion, de have faaet sig selv og Andre indbildte, at Oversigterne ere det Vanskeligste.

Naar intet Jordskjælv, ingen Vulkans Udbrud, ingen Pest, Krig o. s. v. lærer Menneskene Alts Uvished, saa skulde til

daglig Brug det religiøse Foredrag virke saaledes. Ja, tag det der!

Der ligger noget Forfærdeligt i for et Menneske, der er ifærd med at frelse sig selv, og nu seer en Anden synke netop for den samme Vildfarelse (dette er berørt i „Skyldig — Ikke-skyldig?", i Frater Taciturnus' Skrivelse der om den sympathetiske Anger). Men gjælder det, at jeg ikke har Lov til at sammenligne mig med Andre for at rose og hæve mig selv, men blot for at forholde mig til Idealet; saa gjælder det ogsaa, at jeg ikke har Lov til at sammenligne mig med Andre for at fortvivle over mig selv, men atter her skal jeg holde mig i mig selv og i Sandheden, og aldrig indlade mig paa hverken stolt eller sympathetisk at ville forstaae Sandheden gjennem en Trecies Skjebne, som jeg aldrig kan kjende, men fatte den evige Sandhed.

Et besynderligt ynkeligt Syn er det at see et stakkels Udgangsøg, naar det staaer spændt for en Vogn, med Muleposen for og end ikke kan æde. Eller naar en saadan stakkels Hest har faaet Mulieposen forkeert, og ikke kan komme til at æde, og Ingen tænker paa at hjælpe den.

Det vilde være en humoristisk rigtig Replik af en Ægtemand til sin Hustru, naar denne er frugtsommelig: hør nu, lille Mutter! kunde Du nu ikke see at skynde Dig lidt med det Stykke Arbeide? — En Humorist er let lidt utaalmodig, men Naturens Gang er en Satire over menneskelig Hurtighed og menneskelig Langsomhed.

1845—1846.

[„Corsaren" og Goldschmidt.]

[„Corsaren", udgivet af M. A. Goldschmidt, indeholdt i sit Nr. 269 for 14. Novbr. 1845 en Anmeldelse af Hauchs Roman „Slottet ved Rhinen", i hvilken det, Sp. 14, blandt andet hedder, at „Lehmann vil døe og blive glemt, men Victor Eremita døer aldrig" — (jfr. de af Prof. R. Nielsen 1857 udgivne „S. K.s Bladartikler", S. 224, Bil. XXI, hvor et Uddrag af hin Anmeldelse er optrykt, — og tillige S. K.s Artikel om P. L. Møller: „Den omreisende Æsthetikers Virksomhed" osv. i „Fædrel." Nr. 2078 for 27. Dcbr. 1845, i hvis Slutning der ligeledes tydes hen til hin „Corsarens" „Udødeliggjørelse").

Allerede dengang idetmindste, Novbr. 1845, var S. K. i Begreb med offenlig at optræde mod „Corsaren", hvorom Vidnesbyrd synes at foreligge i følgende paa et løst Kvartblad nedskrevne Udkast:]

En Bøn til Corsaren.

Sing sang resches Tubalkain — det er udlagt: grusomme og blødtørstige Corsar, stormægtigste Sultan, Du der holder Menneskers Liv som en Narrestreg i Din vældige Haand og som et Indfald i Din Næses Brede, o, lad Dig dog bevæge til Medlidenhed, forkort disse Lidelser — dræb mig, men giør mig ikke udødelig! Stormægtigste Sultan, betænk i Din hastige Viisdom, hvad den usleste af alle dem, Du har dræbt, snarligen vilde være istand til at indsee, betænk hvad det vil sige at blive udødelig, og især at blive det ved Corsarens Attest! O! denne grusomme Naade og Skaansel for evigt at være udpeget som et Umenneske, forbi Corsaren umenneskeligt skaanede ham! Men

sig fremfor alt ikke: at jeg aldrig døer. Uh! en saadan Livsstraf er uhørt.*) Jeg blev saa kjed af Livet blot ved at læse det. Hvilken grusom Udmærkelse, at Ingen skal bevæges ved min Klage, naar det qvindagtigt [?] lyder: det bliver min Død, jeg tager min Død derover — men Alle lee og sige: han kan ikke døe. O! lad Dig bevæge til Medlidenhed, standsdin ophøiede grusomme Naade, dræb mig som alle Andre.

Victor Eremita.

(Maaskee kunde her tilføies de Ord, hvormed Postscriptet til Enten — Eller ender, som findes i Piedestalen nærmest Vinduet.)**)

[Paa Bladets Bagside er tilføjet:]

Bliv ikke bange, — hvorfor vil Du skaane mig, jeg har ingen Hustru, der maaskee skal sukke mod Dig, skal sørge ... [?] over den Mand, Du dræber, ingen Elsket, der føler Hugget mere tilintetgjørende, ingen Børn, hvis Ømhed gjør dem Slaget tungere end Faderen, — jeg har ingen lovlig erhvervet Udmærkelse i Borgersamfundet, som det i det Øieblik kan være forbittrende at see forspildt, jeg har intet berømt Familienavn, at en heel Familie lider ved Angrebet paa en Eneste, — skaan hellere enhver Den, der har en Tredie, som maaskee ikke kan lade være at føle sig krænket, selv om den Saarede foragter Angrebet . . .

[Som bekjendt meddelte P. L. Møller i „Gæa, æsthetisk Aarbog for 1846", under Overskrift: „Et Besøg i Sorø" blandt andet ogsaa en Række Bemærkninger om S. K.s Forfattervirksomhed, særlig knyttede til Omtalen af „en Lidelseshistorie" i „Stadier paa Livets Vei" (jfr. Aarbogen S. 144-187, især S. 172-185, tildels optrykte i S. K.s af R. Nielsen 1857 udgivne „Bladartikler", Bilag XXII, S. 224-233). Disse Ytringer holdtes i Form af en Samtale i Prof. Hauchs Hus, hvor „en fornuftig Mand fra Landet" fører Ordet imod S. K.;

*) [I Marginen:] slaae mig ihjel, at jeg maa leve med alle de Andre, Du har dræbt, men dræb mig ikke ved at gjøre mig udødelig.

**) [Meddelt allerede i „Af S. K.s Efterl. Pap. 1833-43", S. 397-398.]

et længere Afsnit af denne „fornuftige Mands" Foredrag (nemlig det i nysnævnte „Bladartikler" som Bilag meddelte Stykke S. 228, L. 13 f. n. til S. 230, L. 2 f. o.,) er forøvrigt ordret udskrevet af et Udg. velvillig udlaant Brev fra Hauch til P. L. Møller, dat. Sorø 21. og 23. August 1845; et Par indledende Linier i Brevet ere udeladte i „Gæa", ligesom en Linie i Hauchs Brev: „Havde han ikke været saa velhavende, at han aldrig havde behøvet at bekymre sig om Andet end sine egne Griller," i „Gæa" er forandret til: „Havde han levet under Forhold, der havde nødt ham til ogsaa at bekymre sig" osv. Om dette og et senere Brev til P. L. Møller (af 6. Januar 1846) om samme Æmne har Konferensraad Hauch i et Brev til Udgiveren (Januar 1870) udtalt sig saaledes: „Hvilke Udtryk jeg ogsaa i en privat Samtale [og Brev] kan have brugt, saa vare disse fremsprungne under den frie Paavirkning af Øieblikket og aldeles ikke bestemte til at offenliggjøres, saameget mere som mine Anskuelser om S. K. og hans betydningsfulde Virksomhed i Aarenes Løb ganske vist ere blevne meget modificerede." I det sidstnævnte Brev til P. L. M. (1846) hedder det da ogsaa: „Jeg blev ordentlig forbauset ved at see de Par Linier, som De har brugt af mig, thi de forekom mig næsten altfor strenge, naar man paa den anden Side dog maa erkjende den eminente aandelige Stilling, S. K. indtager."

S. K. angreb nu P. L. Møller i den i „Fædrelandet" Nr. 2078 for 27. Decbr. 1845 indrykkede Artikel:]

„En omreisende Æsthetikers Virksomhed, og hvorledes han dog kom til at betale Gjæstebudet,"

[af „Frater Taciturnus, Høvidsmand for 3die Afdeling af „Stadier paa Livets Vei"" (optrykt 1857 i „Bladartiklerne", S. 140-148).

Denne Artikel indeholder hvad S. K. kaldte sin:

„Udfordring" til „Corsaren":

„Gid jeg nu blot snart maatte komme i „Corsaren". Det er virkelig haardt for en stakkels Forfatter saaledes at staae udpeget i dansk Literatur, at han (antaget, at vi Pseudonymer ere Een) er den eneste, som ikke udskjeldes der. Min Foresatte, Hilarius Bogbinder, er bleven smigret i „Corsaren", dersom jeg ikke husker feil*); Victor Eremita har endog maattet opleve den Tort at blive udødeliggjort — i „Corsaren"!**) Og dog, jeg har jo allerede været der; thi ubi spiritus, ibi ecclesia: ubi P. L. Møller, ibi „Corsaren"" — osv.

*) [Jfr. „Corsaren" Nr. 251 for 4. Juli 1845, Ytringen meddelt 1857 i „Bladartikler", Bilag XX, S. 224.]

**) [Jfr. foran S. 219.]

P. L. Møller svarede i „Fædrel.“ Nr. 2079 for 29. Decbr. 1845 med en kort Skrivelse:

„Til Hr. Frater Taciturnus,

Høvidsmand for 3die Afdeling af „Stadier paa Livets Vei““ (optrykt i „Bladartikler“ Bil. XXIII, S. 233-234), —

og „Corsaren“ efterkom S. K.s Opfordring, idet Bladets Nr. 276 for 2. Januar 1846, Sp. 2-6, indeholdt følgende med et Par Træsnit udstyrede Artikel:

„Hvorledes den omvandrende Philosoph fandt den omvandrende virkelige Redacteur af „Corsaren““

(meddelt i „Bladartikler“, Bil. XXIV, S. 234-235).

S. K. tog atter til Gjenmæle i „Fædrel.“ Nr. 9 for 10. Jan. 1846 med:]

„Det dialektiske Resultat af en literair Politi-Forretning“,

[underskrevet: „Frater Taciturnus“ (jfr. „Bladartikler“, 1857, S. 149-152).

Fra nu af blev S. K. jævnlig et af „Corsarens“ Yndlings-Æmner baade i Text og Tegning*).

*) [Da „Corsarens“ Optræden fik saa stor Betydning for S. K., er det ikke uden Interesse at gjennemgaa de Nr. af hint Blad, hvori S. K. findes behandlet.

Foruden paa de ovenfor nævnte Steder (ɔ: „Corsarens“ Nr. 251 for 4. Juli 1845, Sp. 3, Nr. 269 for 14. Novbr. 1845, Sp. 14, og Nr. 276 for 2. Januar 1846, Sp. 2-6) er S. K. gjort til Gjenstand for Omtale i følgende Nr. af „Corsaren“, hvorved dog kun er taget Hensyn til det Tidsrum, hvori M. Goldschmidt vedblev at udgive Bladet:

1846:

Nr. 276, 2. Januar, Spalte 7 nævnes i Forbigaaende „Fædrel.“ og „den tause Broder“, der forudsættes at ville røbe en af „Corsarens“ Hemmeligheder.

Nr. 277, 9. Jan., Sp. 1-4: „Den nye Planet“: S. K. (af hvem der gives en fuldstændig Portrætfigur) indføres samtalende med Heiberg og astronomisk Professor Olufsen; de „opbyggelige Taler“ nævnes, Forlæggeren, Boghandler Philipsen skal være „den Eneste, der ikke bliver opbygget“ ved dem; ogsaa berøres her S. K.s „Benklæder“, Olufsen beskylder S. K. for, at han udtrykkelig bestiller dem i Fahrners (Ibsens) Etablissement med „ulige lange Buxelaar“ (mærk Tegningen). — Sp. 5: „Frater Taciturnus, Bombarder ved det philosophiske Artilleri“, advarer i en Bekjendtgjørelse Folk mod at betro sig Hemmeligheder. — Sp. 6: en Efterlysning af et 27. Decbr. 1845 paa Vejen fra Springvandet paa Gammeltorv til „Fædrelandets“ Kontor tabt Stykke philosophisk Kontenance, indsvøbt i et Ark af „Gæa“ for 1846; det skal afleveres til Frater Taciturnus under Mærket: „Socrates' Efterfølger.“

„Corsarens" og Goldschmidts Virksomhed sysselsatte ualmin=

Nr. 278, 16. Jan., Sp. 2-8: Brev til Hestehandler M. L. Nathanson, der foregives skjult under Mærket Frater Taciturnus; denne fingerede Visning støttes af en Række Beviser, alle med Tegninger; blandt Beviserne Citater af „Stadier paa Livets Vei" (S. K. karrikerende afbildet ridende paa Ryggen af ɔ: „trainerende . . . et Pigebarn"), „Gjentagelsen" og „Forord" (Tegning af S. K. tilhest). Tre „Bilag" med Billeder (derimellem: „Hvorledes Frater gaaer af Veien for et offenligt Fruentimmer", ɔ: en saakaldet Brolægger-Jomfru). — Endelig et Brev til Frater Taciturnus fra „Min Hr. Confraters Frater observantissimus" om den sidste Artikel i „Fædrel." — Sp. 13-14 optages helt af „Frater Taciturnus's dialektisk privilegerede Experimentscontoirs Avertissementer. Redigerede af Coronato den Frygtelige. Trykt i Hr. Taciturni eget Fidt." Ialt 10 Avertissementer (S. K. forudsættes at leve separeret fra „Sund Fornuft"; han skildres ironisk som „en sund og velklædt Philosoph af et fordelagtigt Udvortes"; som „literair Politiskol" udfører han „alle dertil hørende Forretninger, saasom: Spioneri, Angiveri, Skjældsord, Ræve- og Stokkeslag" osv.; hans med Hensyn til „sund Fornuft . . . opgivne Fallit-Bo" behandles af „Bidstrupsgaards Stifteret").

Nr. 279, 23. Jan., Sp. 1-2: „Frater Taciturnus mønstrer i en afsides Krog fine tiloversblevne Stridsfæller" (to Karrikaturtegninger af S. K., hvis Legemsbygning latterliggjøres). — Han nævnes endvidere Sp. 10.

Nr. 280, 30. Jan., Sp. 4: Hilarius Bogbinder samt Blok Levzen, Bournonville m. fl. ønskes valgte til Borgerrepræsentanter. — Sp. 9-11: M. L. Nathanson fingeres at være meget vred over Sigtelsen i Nr. 278 (jfr. foran); et Træsnit viser, hvorledes han og S. K. (Karrikatur) have hinanden i Haarene.

Nr. 284, 27. Febr., Sp. 1: Frater Taciturnus sættes i „Corsarens" Rangforordning, 2. Kl. Nr. 3 som en af „Lysestagerne ɔ: de, som holde Lyset for den". — Endvidere Sp. 5:

„Literatur.

Den dygtige og virksomme Forfatter, Victor Eremita, som vi allerede tidligere have anbefalet til vore Læsere, har i disse Dage †) udgivet en ny Bog, paa hvilken vi tillade os at henlede Publikums Opmærksomhed. Det er en „mimisk-pathetisk-dialektisk Sammenskrift", der udmærker sig ved mange gode Ideer, træffende Bemærkninger og et upaaklageligt Sprog; for Bogens ydre Udstyrelse borger Bogtrykkerens, Hr. Bianco Luno's Navn. Vi byde paany den ærede Forfatter velkommen i Literaturen og tillade os at ytre det Haab, at Bogen maa finde god Afsætning og mange Læsere."

Sp. 13 meddeles i „Corsarens Logbog" for 19. Febr.: „Forfatteren til „Enten — Eller", Hr. Victor Eremita, vinder en Præmie i Industriforeningen for en Afhandling om Klædefabrikationen i Danmark. Afhandlingens

†) [Den her allerede 27. Febr. 1846 omtalte Bog „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" var vel færdig fra Trykkeriet 20. Febr., men averteredes dog først til Salg den 28. Febr.; „Corsaren" har altsaa været ualmindelig hurtig til at „anmelde" Værket.]

delig stærkt S. K., der slet ikke kunde frigjøre sig for Indtrykket af den „Forfølgelse", han selv var Gjenstand for i Bladet. Om dette Forhold

Motto lyder som følger: Erfaringen viser, at Buxebenene paa Klædesbuxer ere enten lige lange, eller det ene er længer end det andet. „Tertium non datur."" †)

Nr. 285, 6. Marts, Sp. 8-11: „Den store Philosoph." S. K. har nu i „Afsl. Efterskr." erklæret sig identisk med de pseudonyme Forfattere, altsaa ogsaa med Frater Taciturnus, og „Corsaren" har saaledes taget feil med Hensyn til Hestehandler Nathanson (jfr. foran: Nr. 278 og 280), hvem den gjør en Undskyldning. „Dette er den Følelse, der stærkest paatrænger sig os ved denne Navngivelse; men hvorledes mon Publikum er tilmode ved et saadant Skybrud af Forfattere? Saaledes tøer om Foraaret Sneen paa Bjergene, hver enkelt Snedrive opløses, og alle flyde sammen til en eneste stor, skummende, rivende Bjergstrøm, og denne Bjergstrøm er S. K. den Eneste, og det studsende Publikum seer paa hans mægtige dialektiske Spring. — Lad den nyere Fos dundre i brusende Pathos, lad den styrte med overmenneskelig Kraft fra Spekulationens svimlende Høide ned i Tankens dybeste Dyb, lad dens dialektisk boltrende Bølger forvandle de sorteste Granitmasser til det hvideste Støv og kaste det i Øinene paa Mennesker og Dyr — for os gjerne, vi blive staaende paa Jorden og see til. Med usfingst Seighed komme vi tilbage til vort Tidligere." Bladet udvikler nu i et Par Spalter, hvor mærkeligt det er, at S. K. hverken vil roses eller dadles (dog „har Biskop Mynster Monopol paa at rose ham", thi medens S. K. „takker Enhver, der har tiet", „takker han Biskop Mynster, fordi — han har rost ham"). En Karrikaturtegning viser S. K. fra et ophøiet Stade rækkende „en Ven" sin Bog, indbunden i Maroquin med Guldsnit; „Mennesket aflægger sin Salighedsed" paa, at „denne Bog er noget saa Fuldendt, saa Rent og Zart, at den blotte Aande af menneskelig Dom besmitter den." Senere: „Der er Øieblikke, hvori Ens Tanke forvirres og man synes, at Nikolaus Copernicus var en Nar, da han paastod, at Jorden dreiede sig om Solen; tvertimod dreier Himlen, Solen, Planeterne, Jorden, Europa, Kjøbenhavn sig om S. K., der staaer taus i Midten og ikke engang tager Hatten af for den beviste Ære" (en Tegning viser dette). Men: „Hvem, hvad er da egenlig S. K.?" spørger „Corsaren" og oplyser nu hans „Virksomhed som Menneske og Skribent" ved „et Exempel": Magisteren er Vidne til, at en Mand falder paa Gaden og brækker sit Ben,

†) [I „Qvartalsberetninger fra Industriforeningen i Kjøbenhavn", VI Aargang, Kbhvn. 1846, S. 21, meddeles, at den høieste Præmie 100 Rdl. tilkjendtes Besvarelsen paa et af de af Foreningen udsatte Prisspørgsmaal: „En historisk Fremstilling af Klædefabrikationen i Danmark". Ved Sedlernes Aabning fandtes det, at Forfatteren til denne Afhandling havde erklæret, at han ikke ønskede sig navngivet, og at Præmien ønskedes udbetalt mod Kvittering, undertegnet Victor Eremita. — Afhandlingen var af nuværende Jernbanedirektør Viggo Rothe, der ogsaa navngives under den i „Qvartalsberetningen" S. 69-90 indførte: „Historisk Udvikling af Klædefabrikationens Tilstand og nærværende Stilling" (jfr. Erslews „Forfatt. Lexik.", Supplem. II, S. 858). — Som Kuriosum under disse Omstændigheder kan henvises til S. 161 foran, L. 9-13, hvor S. K. har optegnet en lille Bemærkning om „Klædet i gamle Dage".]

bære nedenstaaende Afhandlinger, Udkast til Artikler o. desl. tilstrækkeligt Vidne.]

[Af tvende løse, paa nogle Steder ulæselige Udkast:]

En yderligere Stadfæstelse af et Foregaaende.

Min første Artikel var af den Beskaffenhed, at den netop havde sin Virkning ved at staae uden nogen yderligere Replik.

---

men han indskrænker sig til at gjøre en Række „Observationer", hvorfor han „gaaer hjem for at nedskrive Resultatet." — Sp. 11: „Et Stykke Almanak for 1846 . . . Marts eller Tordenmaaned" (saaledes kaldet, fordi „S. K. og alle hans Engle-Ravne tordnede og buldrede i Literaturen, saa det knagede i dem selv"). Almanakken indeholder to Uger: 1ste Sønd. i Fasten: „Magister S. K. uddrev en Djævel af sig selv (Afsluttende Efterskrift)." Ugedagene kaldes efter Pseudonymerne (en Undtagelse gjør: Tamperdag). 2den Sønd. i Fasten: „S. K. bespiser een Læser" — osv. — Endelig Sp. 14: en Gaade paa fire Verslinier over S. K.; „den, som opløser denne Gaade, faaer til Belønning den sidste af S. K.s Bøger, nitid indbunden."

Nr. 289, 3. April, Sp. 10: „Aftenbladet" og „Uvidenskabelig Efterskrift." — Sp. 13: et Katalog over „de nyeste og smukkeste Pragt-Georginer" indeholder som Nr. 3: „Beauty of Kierkegaard, isabellafarvet, af udmærket Bygning med to ulige Stilke forneden, brillant og imponerende Holdning; uovertræffelig i enhver Henseende; Farvespillet paa Stilkene er især ypperligt."

Nr. 297, 29. Maj, Sp. 7: „Udvalg af „Corsarens" . . . Drømmebog": „Korte Buxer at see . . . betyder . . . Frater Taciturnus."

Nr. 299, 12. Juni, Sp. 6 en Hentydning til „Skomager" J. Siesbyes Kierkegaard"; Siesbye „støtter sig til K. paa Volden," — osv. (Siesbye havde nemlig angrebet „Corsaren").

Nr. 300, 19. Juni, Sp. 11: I „Siesbye's Epistel" berigtiges Siesbyes Paastand, at han var „den Første", som „vovede" at angribe „Corsaren", derhen, at „dersom han vilde tælle efter, kunde han finde idetmindste sex Personer, fra Blok Tøxen til Mag. K., der drabelig have forsøgt sig paa os."

Nr. 304, 17. Juli, Sp. 8: I en Skildring af „Herkules" hedder det, at „han (H.) fandt sig saa vel deri" [i at drikke Limonade i en Maadeholdsforening] „som S. K. i Biskop Mynsters Roes," — og senere (Sp. 10) fortælles der, at han (H.) lod skrive et stort Værk „med en Anmeldelse af S. K."

— Med Nr. 315 for 2. Oktober 1846 fratraadte Stud. Goldschmidt „Corsarens" Redaktion (jfr. ogsaa Nr. 316 for 9. Oktober s. A., Sp. 12), men hvad Bladet efter den Tid kan have indeholdt om S. K., er der ingen Anledning til her at optage Katalog over, da S. K. i sin Polemik særlig og stadig henvender Ordet til Goldschmidt.]

Derimod skal jeg altid være til Tjeneste med en lille faktisk Oplysning, da Hr. P. L. Møller i sit Inserat har villet benægte det Faktiske i, at Scenen er forlagt til Prof. Hauchs Huus, en Berigtigelse, der da egenlig ikke kan være ham saa glædelig; thi er Scenen forlagt derhen: saa staaer mit Første der, og er Scenen ikke der, saa er hele Artiklen det Intet den er ved at være P. L. M.s æsthetiske Viisdom til [?] Literaturen, — og det er jo kun af Respekt for Prof. Hauch, det kunde falde mig ind at opfatte Hr. P. L. M. Hvorfor jeg atter her vil bede Prof. Hauch ladet udenfor og erindret, at det er ikke mig, der [bringer ham ind med?], naar jeg fanger Hr. P. L. M. i hans egen Snare.

* *

Hr. P. L. M. oplyser faktisk, at Besøg-Scenen i hans Gæa, ikke er Hr. Prof. Hauchs Huus. Enhver, der har læst Gæa, veed vel nok hvad han skal tænke derom. Vil Nogen yderligere gjøre sig den Uleilighed at eftersee den, vil han yderligere bestyrkes. Han efterlæse den [paagjældende?] Passus p. 159 og lægge Mærke til, at P. L. M. efter at have bemærket, at „han holder meget af, at en aandfuld Mand ikke anseer det for nødvendigt at være forbeholden" (dette Ord spænder Forventningen om Meddelelse), vedbliver: Om Aftenen var jeg i et lille Selskab — og at der ved det Ord: Om Aftenen osv. ikke er dannet en ny Udgang, hvilket dog synes det Mindste, der burde [gjøres?] for at vise, at Hr. P. L. M. har forladt Hauch og er gaaet et ganske andetsteds hen, og at han har villet [narre?] os med den tantaliske Frugt: at Hr. Hauch ikke er forbeholden. Dernæst vil Læseren, hvis han vil gjøre sig den Uleilighed, lægge Mærke til, at Samtalen ender p. 180. Den nye Udgang her begynder saaledes: Næste Formiddag drog jeg atter ud paa min Valfart til Berømtheden. Men Besøget hos Prof. Hauch siges p. 158 at være Hr. P. L. M.s første Besøg (hos berømte Mænd); der tales ikke om noget andet Besøg, og Aftenselskabet, hvormed Hr. P. L. M. ender, er ikke ved nogen ny Udgang, end sige paa nogen mere afgjørende Maade ud-

sondret fra Hauchs Huus. — Hvor er saa Scenen den Aften? I et ubetydeligt Huus, i Krebsehuset, i P. L. M.s Stue, — men hvorfor lægges der da saa megen Vægt paa den? (For den, der kan grammaticalsk construere, er den i Prof. Hauchs Huus; ellers maatte der en ny Udgang, og Hr. Prof. Hauchs „Uforbeholdenhed“ kommer i en mislig Belysning.)

— Det er maaskee ikke Umagen værd at svare dette, men det er dog altid et lille Bidrag til den Uefterretteligbed, der skrives med, og den Dumdristighed, hvormed der fralægges. Forøvrigt kunde det kun falde mig ind at opfatte Hr. P. L. M.s Præstation som Gjæst i Sorø og hans Maade der at takke for Maden paa — dersom dette ikke er, saalænge Scenen er i Krebsehuset, i P. L. M.s Stue eller paa Gaden: saa er det jo, som jeg sagde, saa er det Hele intetsigende. Men knyttet til Hauchs Huus er det et Forsøg paa Det, som blev fremstillet i min første Artikel.

[Et lille Hefte i Kvart:]

Foragtelighedens Dialektik.*)

At skulle erhverve Grundsætningen, hvorefter der skal handles, i Handlingens og Skyndingens Øieblik er for silde: saa bliver der hverken vundet en Grundsætning eller handlet. Derfor indvies jo Ynglingen i mangen skjøn Betragtning af Livet, som han endnu ikke har Brug for; han indøves reent ideelt i at bruge mangt et Raad til at vove og til at lide, mangt et mildt fordelende Middel mod Livets Anfægtelser, som han i Virkeligheden endnu ikke har Brug for. Og er det da

*) [I Kladen er tilføjet:], et Huusraad til indvortes Brug som et mildt fordelende Middel.

Lærerens og den velmenende Ældres Ønske for ham, at han engang maa bruge Raadet paa rette Maade, med samme Rolighed som i Betragtningens skjønne Tid, da Ynglingen begeistret forstaaer det Ophøiede.

Saaledes vil jeg nu ogsaa tænke eller gjennemtænke Foragtelighedens Dialektik; thi jeg er jo rigtignok en Yngling, og langt fra mig være det at have oplevet noget Saadant som at være Gjenstand for Foragtelighedens Efterstræbelser, jeg som lever lykkelig i min Faders Huus, fængslet til en skjøn Erindring, ikke fornærmet af Nogen og vistnok neppe Gjenstand for Nogens Bagvaskelse. Men det var jo dog muligt, som de Ældre have sagt mig, at der er Foragtelighed til i Verden; det var jo dog muligt, om det end nu gyser i mig at skulle ud i en saadan Verden, at jeg engang om mange Aar maaskee kunde blive Gjenstand for mangen hvidskende Bagtalelse, for mangen saarende Omtales Fortrædigelse, eller vel endog for den høirøstede Foragtelighedes samlede feige Efterstræbelser; thi saaledes har jeg hørt en ældre Mand tale derom. Og det var jo dog muligt, — om det end næsten er mig umuligt at troe det, hvorfor vel ogsaa den Ældre netop sagde: min unge Ven, det er kun altfor vist, og altsaa vel vilde udtrykke, at han heller ikke ønskede at troe det. Men det sagde han: at der var Mennesker, som maatte leve Aar efter Aar vidende om, hvor meget Ondt der sagdes om dem, hvorledes deres Charakteer angrebes og deres Evner misundtes; og dette sagde han var det Mindre, og om end forkasteligt dog stundom undskyldeligt; men stundom kunde en Foragtelighed ex professo ligefrem udsee sig et Menneske til Bytte. See, alt Dette bør jeg betænke, at jeg om muligt engang i Aarenes vedvarende ilde Omtale Dag efter Dag, engang i Farens Skynding kan tænke Foragtelighedens Dialektik med samme Rolighed, som jeg nu gjør, jeg Ynglingen, der som en Pige intet Kjendskab har til den virkelige Verden.

Naar en Mand siger: det er skammeligt, at jeg skal lade mig udskjelde af et foragteligt Menneske, og han siger dette i Vrede, da synes han maaskee sig selv at sige noget meget For-

nuftigt, og Mange af dem, som høre derpaa, forekommer det maaskee ligesaa. Og dog siger han egentligen en Tautologi, og egentligen Intet. Thi at udskjeldes af en Foragtelig er jo dog egentlig ikke skammeligt; for den Udskjeldte kan det ingen Skam være, og den Udskjeldende er jo i Foragteligheden uden Skam, saa det kan ikke kaldes skammeligt af ham, da det kun er en yderligere Aabenbarelse og Virkeliggjørelse af hans Foragtelighed. Af et agtværdigt Menneske derimod vilde det derimod være skammeligt, og Talen da lyde saaledes: det er skammeligt, at en saadan brav Mand vil udskjelde mig saaledes, da jeg er uskyldig. Det er skammeligt for mig, netop fordi Manden ellers er brav, og det er skammeligt for ham, netop fordi han ellers er brav. — Mange sørgede ved Socrates' Dødsdom, men Xantippe var høirøstet og sagde: at en Uskyldig skal lide dette! Socrates svarede: vilde Du hellere jeg skulde være skyldig? Saaledes ogsaa med Det at udskjeldes af en Foragtelig eller af en ellers Brav.

Kan da Foragteligheden ikke fornærme ved at udskjelde: saa kan den jo slet ikke fornærme. Nei, hvis der nemlig ingen Modsætning er til Det at udskjelde, men er der en saadan, da vil den ganske consequent kunne fornærme ved denne. Hvilken er nu Modsætningen? Den er at rose, at prise, at beundre.

Dersom da en Mand sagde: det er skammeligt, at jeg skal lade mig rose af et foragteligt Menneske, og sagde dette med Rolighed: da vilde maaskee Mange synes, det var en underlig Tale. Maaskee vilde det ogsaa synes saa, hvis jeg tænkte mig dette skeet i Virkelighedens Forvirring og travle Hasten. Men hvad enten jeg nu i Virkeligheden, naar det engang hændte mig, skulde være istand til at tænke saa og til at tale saa — og dette har jeg ofte hørt af de Ældre, at Virkeligheden forandrer Een meget, at Det, der seer saa let ud for Ynglingen i Betragtningen, eller for den unge Pige i Begeistringen, ikke er saaledes let i Virkeligheden, —: som jeg nu tænker det, er det dog det eneste Consequente, hvad jeg atter vil forvisse mig om ved at gjennemtænke Sagen i et tænkt Tilfælde, og hvad jeg er sikker paa, jeg skulde overbevise ethvert Menneske om,

— saa forvisset er jeg herom, nu da Intet, ingen Virkelighed forstyrrer det Dialektiskes egen Bevægelse.*)

[Her ender denne Bearbejdelse; Resten foreligger kun i et andet, mere Kladelignende Udkast:]

Jeg vil antage, at der er en By, hvor det var Skik, at de prostituerede Fruentimmer eengang om Ugen udskjeldte alle anstændige Piger, men der var een ung Pige, som aldrig blev udskjeldt, imellem blev hun roest og priset: saa vilde hun vel, som en ung Pige gjør det, kaste sig grædende om Moderens Hals og sige: o, Moder, hvorfor kan jeg ikke blive udskjeldt, mine Veninder see alle mistænkeligt til mig, fordi jeg roses. Men da vilde vel Moderen, som en Moder gjør det, formane hende til Taalmodighed og sige: „kjære Barn, Eens Ønske bliver ikke altid opfyldt, den Gode maa ofte lide Miskjendelse i Verden, som Du nu gjør det i den By, hvori vi leve, ved ikke at blive udskjeldt af hine Qvinder." Men endeligen vilde Moderen, som en Moder gjør det, høre Pigens Ønske og henvende sig til Vedkommende, at hendes Datter ogsaa maatte blive udskjeldt. Thi i den almindelige Verden er det, overhovedet taget, ikke godt at blive udskjeldt, og i hiin By var det heller ikke godt at blive udskjeldt af Alle, o, nei — der hvor de ærværdige Matroner bedømte de unge Pigers Vandel, der var det ikke godt, ikke godt at blive udskjeldt, langtfra, — hvor skulde ærværdige Matroner nedværdige sig saaledes? — nei det var forfærdeligt blot at være Gjenstand for den mindste Dadel. Men i Forhold til de prostituerede Fruentimmer var det ønskeligt at blive udskjeldt. Derimod vilde det være inconsequent af hine Fruentimmer at blive vrede paa Pigebarnet; thi de maatte jo selv indsee, at det var dem, der havde vendt Forholdet om, og at den unge Pige, langtfra at tiltroe sig Magt til at kunne styrte dem fra Regjeringen, søgte at sætte sig ind

*) [I Kladen:], skjøndt jeg dog nu reent dialektisk kun gjør det for Tankens Skyld og en mulig Fremtids Skyld.

i den givne Tingenes Orden betræffende denne Sag i den omtalte By, hvor det, som sagt, i Almindelighed ikke var en Æressag at blive udskjeldt eller blot at fortjene Skjend, men vel i hiint Forhold mellem hine Fruentimmer og den unge Pige.

Saaledes altsaa med Dette. Men kunde Dette, som var saaledes betænkt i Rolighed af en Yngling, der ikke kjender Verden, hvis Sind ikke er forstyrret ved nogen Krænkelse eller Fornærmelse, kunde det ikke i Virkeligheden vise sig anderledes? Nei umuligt. Men kunde der ikke træde noget Bestikkende til? Jo, dette var vel muligt.

Hvis saaledes Foragteligheden var i Besiddelse af Talent. Vel har jeg hørt den Ældre sige, at det er utænkeligt og at man i Virkeligheden aldrig saae det, at et væsentligt Talent kunde synke saa dybt, at det stod i Foragtelighedens Tjeneste, — som det ogsaa af den Grund var utænkeligt, forbi Foragteligheden maatte leve i en uhyre Illusion, den nemlig, som kun Arrigskab, Afmagt og formørket Forstand kunde vedligeholde: at dens Angreb virkelig er en Fornærmelse. Foragteligheden maatte ville udskjelde og saa selv være den Eneste, der var dum nok til at troe, at den fornærmede. En besynderlig Art Galskab, ikke stille som naar en gal Mand i stille Indbildning troer han er Keiser Napoleon; thi Foragtelighedens Galskab er dobbelt: den troer tillige, at alle Andre ere i Overeensstemmelse med dens Illusion. Dog lad mig antage, at det er det størst mulige Talent, det størst mulige i Henseende til at kunne træde i Foragtelighedens Tjeneste. Hvad saa? Vilde dette forandre Foragtelighedens Dialektik? Ingenlunde, det vilde blot gjøre den Foragtelige end afskyeligere. Vel kan Agtværdighed ikke give et Menneske Talent, men Foragteligheden kan og bør lade Een glemme, at den Foragtelige har Talent; thi Foragteligheden angaaer det Væsentlige, Talentet det Tilfældige [?]. Ærbarheden kan vel ikke gjøre en Pige skjøn, men Skjønhed kan ikke gjøre en Skjøge skjøn, netop fordi hun er væsentligen uskjøn, medens den ærbare Pige kun tilfældigviis ikke er skjøn. Og medens de, der have den ærbare Pige kjær, sige: det er næsten Synd,

at hun ikke blev skjøn, denne elskelige Pige, — saa siger man om hiin anden Qvinde: gid hun dog ikke var bleven skjøn!

Hvis nu Foragteligheden er i Besiddelse af Penge? Og dette har den Ældre sagt, at det er ofte Tilfældet: hvad saa? Kunde Rigdom og pragtfulde Klæder og store Maaltider, kunde alt Dette forstyrre Foragtelighedens Dialektik? Ingenlunde, det kunde blot fremhæve den desto stærkere; thi i Armod er Foragteligheden dog ligesom under et Skjul og under en Undskyldnings Beskyttelse, men i Rigdom er den i hele sin Nøgenhed, — og som Plato saae Stoltheden netop gjennem Diogenes's lasede Kjole: saaledes seer man Foragteligheden bedst netop i Rigdommens Omgivelse.

Hvis nu Foragteligheden er frygtet og i Besiddelse af Magten? Vel har den Ældre sagt, at saavidt er det da aldrig kommen i Verden. Men jeg, som jo blot tænker det, uden i fjerneste Maade at ængstes af nogen Virkelighed, der vil forbyde mig at tænke Tanken heelt ud: jeg kan jo, selv om jeg glæder mig ved, at Sligt aldrig skal skee, betænke det Yderste. Vilde altsaa Magten i fjerneste Maade forandre Foragtelighedens Dialektik? Ingenlunde; thi i Undertrykthed og Forkuethed er dog Foragteligheden næsten ligesom forsvaret, i Besiddelse af Magten er den aldeles uden Forsvar. Og som Tacitus netop hos den jødiske Kong Agrippa saae Trællesindets Foragtelighed, fordi han øvede Hersker-Magt, saaledes sees Foragteligheden altid bedst, naar den er i Besiddelse af Magten.

Saaledes har jeg betænkt dette; jeg veed det jo vel, hvad den Ældre siger, at naar en Yngling, fjern fra Livets Virkelighed, staaer der og betænker Sligt, saa seer det saa let ud, men at det er anderledes i Livets Forvirring, naar Lidenskaberne ville reise sig. Saa er det da godt, at jeg itide betænker dette, førend en Erfaring om slige Angreb Aar efter Aar skal gjøre det nødvendigt for mig at forsøges deri, eller førend Foragtelighedens Opstand gjør det aldeles nødvendigt; thi da vilde jeg vel neppe have den Rolighed, som jeg nu har i mit Ukjendskab til Verden, neppe Rolighed til at sidde saaledes og tænke og nedskrive

Tankerne. Nei, da maa jeg see at læse, hvad jeg her har skrevet, — ak! Veemod fylder min Sjæl, naar jeg betænker, at jeg engang maaskee om mange Aar skal tage dette Stykke Papir frem og læse, hvad jeg da ikke blot ikke er istand til at nedskrive men ikke engang til at forstaae. Dog, ingen mismodig Bekymring for den fjerne Fremtid — endnu er jeg en Yngling, lykkelig ved Freden i det fædrene Huus, lykkelig ved aldrig at være fornærmet af Nogen, — det jeg veed af.

Men hvis det skete? Vilde jeg da lee med af Foragtelighedens maadelige Vittigheder? Nei, den Ære viser man kun den rene, uskyldige, væsentlige Vittighed, selv om den berører Een selv. Vilde jeg være væsentligere vidende derom, som var jeg en Medvidende? Nei. Jeg vil betænke det Socratiske: „hvad gjør det vel, at Folk bagvaske Een i Eens Fraværelse, de maa saamænd gjerne slaae mig — i min Fraværelse." Jeg vil i Henseende til Bagvaskelsen [?] lære af Holberg: at der for en fornuftig Mand altid er en Udvei, en Viisdommens Vei, som den trodsende Nar, der bliver staaende, ikke kjender: den at gaae af Veien. Og i Forhold til hvad der er værre end en Nar, veed jeg, at Ingen er saa sikker paa at beholde Fortougsret som et prostitueret Fruentimmer, — den Anerkjendelse nyder hun. Men hvis jeg blev roest, ligesom hiin unge Pige i hiin By, vilde jeg da taale det? Nei, jeg vilde ansee det for et Forræderi mod enhver god Mand, der var bleven udskjeldt, at Nogen, der agtede de Godes Ære, tillod denne Forrang [?].

Ja, en Yngling har let ved at være rolig i Sindet, han kjender ikke Verden. Men derfor indvies han i mangen skjøn Betragtning og indvies i mangt et lærerigt Raad. Saaledes har jeg gjort det nu, o, Alt staaer saa tydeligt for mig. Nu vil jeg paa dette Papir bemærke Dato d. 7 Januar 1846, for at jeg engang om mange Aar, naar Touren kommer til mig med at blive ilde omtalt, Aar efter Aar af Een og Anden anklaget baade for Dette og Hiint, eller endog, naar høirøstet

Foragtelighed vil gjøre det af med mig, at jeg da maa kunne erindre Dette.

Et ungt Menneske.

Dette Manuskript har jeg fundet igaar paa Gaden. Maaskee kan det interessere Een og Anden at læse det, — gid saa blot, naar det engang hændes det unge Menneske i en ældre Alder at skulle indøve Foragtelighedens Dialektik i Virkelighedens Tjeneste, at han da maatte kunne gjøre det, — saa kan det jo atter være det Samme, om han, hvad han ansaae for vanskeligere, ikke vilde være istand til at have Sindets Rolighed til med Ynglingens uforstyrret skjønne Betragtning af det Dialektiske at gjennemtænke det, at sidde som Archimedes fortabt i dialektiske Overveielser, men ikke som Archimedes: i Livsfaren at sidde fortabt i dialektiske Overveielser, i Stilhed siddende og sysle med det Dialektiske, thi det Næste kan Ynglingen ikke gjøre, han kan ikke i Kjedelen, som Kobbersmedene hamre paa, sidde: i Stilhed fortabt i dialektisk Overveielse. —

Den literaire Foragtelighed.*)

1) I Oldtiden maatte Manden (Udskjelderen) selv træde op paa Torvet, og talte han gik det ud over ham selv. Fremdeles. Enhver, der gjentog det, blev ligeledes i Øieblikket ansvarlig for hvad han sagde.

Ved Anonymiteten blev Forholdet et andet: den Paagjeldende forbliver skjult — og de, som læse, have jo det Forsvar: at de blot læse — „thi at skrive noget Saadant er foragteligt“. Paa den Maade gjør en skjult Usling en heel Masse Mennesker

*) [I Randen:] Man kunde begynde med en Gadescene i Athen paa Socrates's Tid (men historisk — og kun lidt idealiseret).

til Medskyldige i sin Forbrydelse, og det Hele bliver Confusion, fordi alt Dette sættes i Bevægelse af en skjult Haand.

2) I Oldtiden fik man at see, hvem det var; man blev kjed af at see altid den samme Udskjelder o. s. v. Der udvikledе sig ingen phantastisk Forestilling om et ubekjendt X, der altid fordrer panisk Skræk.

Ved Anonymiteten udvikles alt dette Phantastiske. Og skjøndt vi ellers ere saa forstandige, saa kan man ikke nægte, at Anonymitetens phantastiske Virkning viser betydelig Overtro — ligesom Troen paa Elverfolket og den uhyre store Kæmpe i Bjergets Hule.

3) I Oldtiden var Angrebet aabenbart og derfor Omgangslivet, især for Den, der skulde færdes mellem Mennesker og paa offentlige Steder, ikke gjort misligt ved alle disse besynderlige Mystifikationer og Berøringer, som hverken ere det Ene eller det Andet.

4) I Oldtiden var det forbi med selve Angrebets Situation — og saa var Det glemt. Ved Pressen sniger Sligt sig længe om, og naar en Mand 14 Dage efter reiser til Provindserne — saa er man først der ret i Gang med Sludbren.*)

---

*) [Paa et løst Blad:]

Anlæg:

Skulde den literaire Foragtelighed opfattes dramatisk og comisk, maatte det især være disse tvende Momenter:

1) at den er feig,

gaaer med Dolk — som den ikke bruger; repræsenteres — af Sjouere; men giver sig dog Mine af at være modig.

2) at den er pengebegjerlig.

— Scene:

Entrepreneuren vil have sig en Sølv-Armstage; nu holdes der Raad om hvem der nu skal udskjeldes. — Man maa see at hitte paa en ny, thi de gamle ere saa forbrugte (her kunde i Overveielsens Repliker nævnes Exempler, hvorved der blev Leilighed til at charakterisere de Angrebne og hvorfor) — der lægges nu en heel Plan for at tilveiebringe en ny.

— Stykket skulde ende med, at Satans Rige blev splidagtigt. Et den

NB. Skal ikke trykkes, men blot gjøres færdigt in optima forma som et Studium.

En personlig Yttring i Costume.*)

Hidtil har jeg rigtignok været af den Mening, at jeg vidste hvilken der var den vanskeligste Opgave, at den var: at omgaaes det Comiske i Frygt og Bæven; at bevare den ethiske og religieuse Alvors Forestilling om Ansvaret sammen med Spøgens Lyst;**) at binde sig for evigt ved Pligtens Haandfæstning og paa samme Tid at kunne som en ungdommelig Lykkeridder gaae paa Eventyr; at iføre sig Virkelighedens fulde Oppakning og paa samme Tid med den at kunne give sig Letheden hen i den dandsende Overgivenhed; at ære sin Fader, at beundre den Udmærkede, at bøie sig for den Høitstaaende og paa samme Tid at kunne lade sem være lige, kunne gjække hvad der vilde gjøre selv Evigheden tom, hvis man tabte det pathetiske Indtryk, hvad der vilde gjøre Eens fremtidige Liv trøstesløst, hvis man tabte end det Mindste for Erindringen af det Pathetiske. Hidtil har jeg rigtignok meent, at som der i hver Generation kun fødes meget Faae, der egentligen have comisk Talent, saaledes naaede i hver Generation endnu Færre den Aandens Modenhed i Udvikling, der er Ligevægten, i hvilken de Tvende (Alvoren og Spøgen) hver især ere i Foreningen lige langt fra en Mesalliance, i Foreningen, der er endnu vanskeligere at indgaae end det er for en gammel Mand at ægte en ung Pige. Dog af disse Tider synes jeg at skulle lære, om ikke at forandre min Mening, (dertil er jeg vel for tungnem, muligen var ogsaa denne Lærvillighed lidt betænkelig) saa dog, at jeg er temmelig ene om min Mening, og maaskee

---

sande Æres Gode tilbydes, som Entrepreneuren dog ikke havde Foragtelighed nok til at kunne give Afkald paa — derved fangedes han.

*) [I Marginen:] En Gjernings-Replik i personligt Costume.

**) [En Klade:] og Hengivelsen i Overgivenhed.

den Eneste, der herved fraskriver sig al Anseelse for at have Forstand paa det Comiske. Men naar jeg lærer Dette, saa lærer jeg jo egentligen ikke Andet end hvad jeg havde lært, og lærer at der saaledes intet Udvortes er til Hinder for at min Mening er den rigtige, netop fordi jeg er saa ene om den. Thi det ligger jo nær det Spørgsmaal, som Socrates ved Anledningen af et lignende Forhold gjør, om det da forholder sig saaledes i Henseende til Heste: at Alle forstaae at ride dem, og kun Een forstaaer det ikke; om det ikke snarere er omvendt, at nogle Enkelte, der kaldes Beridere, forstaae denne Kunst, medens de Andre ikke forstaae sig derpaa.

Min Mening er det nu (naturligviis ifølge min Forstand paa det Comiske), at i et saa lille Land som Danmark gjør et saa uforholdsmæssigt og usædeligt Phænomen som Corsaren slet ingen Gavn men stor Skade; slet ingen Gavn fordi det forfalsker og inficerer det Comiske, og derfor gjør det sande Comiske taust, ligesom et uartigt Barns Næsviished kan foranledige, at den Forstandigere hverken gider komme eller yttre sig i en Familie, hvor Sligt finder Sted, selv om han iøvrigt elskede Familien nok saa høit; stor Skade, forbi det ved Tvetydigheden og Charakteerløsheden og den frække Foragtelighedš Skjul under Jagen efter Vittighed forlokker de Ubefæstede, de Letsindige, de Sandselige, de i jordisk Lidenskab Forvildede.

At dette er saa, kan jeg endog bevise; men Beviset har naturligviis kun Gyldighed ifølge min Forstand paa det Comiske, og altsaa kun for de Enkelte, der socratisk antage, at det er med det Comiske ligesom med Det at ride, at kun nogle Faae forstaae det, de Fleste derimod ikke. Beviset er, at de Alle ere enige om at betragte Phænomenet (Bladets Væsen og dets absolute Udbredthed) som Ingenting; dette beviser netop, at Skaden er langtfra at være ubetydelig. Dersom de nemlig virkeligen Alle ansaae det for Ingenting, saa maatte dette jo betyde, at de ikke læste Bladet, ikke subscriberede paa det, ikke talte om dets Indhold, — men at rives om at komme til at læse det, at læse det som intet andet Blad læses, at snakke derom og derved ligesom at gjøre sig selv til Bud ved Bladet, der har en

saadan Udbredthed, som intet andet Blad i fjerneste Maade tør rose sig af: alt dette beviser tilstrækkeligen, for min Forstand naturligviis, det Uvirkelige i den Opfattelse, der anseer det for Ingenting. Opfattelsens Uvirkelighed viser derfor, at Skaden er langtfra at være ubetydelig; thi selv om Forholdene vare de samme i Henseende til Bladets Væsen og dets Udbredthed, naar dog Alle vare enige om, at det var skadeligt, var Skaden allerede mindre. Franklin giver vordende Oeconomer det Raad især at passe paa Smaa-Udgifterne, de store mener han passer man nok paa, netop fordi de i Grunden passe paa Een; thi Forskjellen er: det Betydelige passer paa Individet, gjør ham opmærksom, lærer ham Forsigtighed og Oeconomi, gjør ham klog af Skade, det Ubetydelige maa han selv passe paa. Saaledes er maaskee ogsaa de Fristelser de farligste, der introduceres under det ringe Navn: Ingenting. Netop fordi Alle sige: det er Ingenting, er Skaden, der afstedkommes, maaskee saa betydelig, at Geistligheden bedre kunde behøves her end til Udarbeidelsen af den ny Psalmebog — som Alle ansee for Tidens Fordring. Gjennem det Comiske gaaer Udviklings-Veien fra Reflexionen til det Religieuse; derfor kan Misbrugen af det Comiske i vor Tid udbrede sig saa stærkt, medens Alle troe det er Ingenting — skjøndt de dog læse og subscribere og tale derom som om intet Andet.

Dette er nu min Mening, som dog maaskee er den rigtige; hvis saa er, er dette jo atter et nyt Beviis for, at der i Verden er den Ligevægt og ligelige Fordeling, der gjør Verden til den bedste Verden, hvad alle Liberale og Optimister antage at den er, hvad altsaa Alle antage i vor liberale Tid. See, hiint Blad har nu efter min Forstand ikke det sande Begreb om det Comiske — til Gjengjæld tjener det mange Penge ved Hjælp af sin ufuldkomne Comik: er dette ikke Ligevægten i den bedste Verden! Andre ere der, som efter min Mening heller ikke have den rette Forstand paa det Comiske, til Gjengjeld blive de ærede og agtede og høit anseete. Hvilken ligelig Fordeling i denne den bedste Verden! Dersom nu jeg, der oversees og ringeagtes af Alle som Den, der ikke har Forstand paa det

Comiske, dersom jeg virkeligen ikke havde det: saa var jeg jo Stedbarnet og den Forurettede i denne den bedste Verden. Paa den anden Side, dersom jeg virkeligen havde den rette Forstand paa det Comiske og var den Eneste der havde det, men tillige blandt Alle nød overordentlig Anseelse, saa var Ligevægten forstyrret i denne den bedste Verden. Antages det derimod, at jeg har den rette Mening, naar jeg saa tillige ringeagtes af Alle og taber mine Penge ved at have den: saa er Ligevægten tilveiebragt i denne den bedste Verden. Paa den ene Side altsaa: Ære, Anseelse, Penge-Gevinst — og den gale Mening; paa den anden Side: Vanære, Udelukkelse, Penge-Tab — og den rigtige Mening. Hvo maatte ikke blive Optimist ved denne Betragtning, dersom han ikke var det iforveien! Hvorfor skulde Een have Alt, hvorfor skulde Een være udelukket fra Alt, nei priset være den ligelige Fordeling af Tilværelsens Goder: hver faaer Sit, den Enkeltes Stræben begunstiges efter Ønske. Den, der tragter efter Ære, Anseelse og Penge, naaer disse Goder ved Hjælp af den gale Mening; Den, der tragter efter den sande Mening, maa kjøbe den ved Pengetab og ved at ringeagtes af Alle. Denne opbyggelige Betragtning har oftere begeistret mig; thi det er jo dog saa skjønt, at der er Ligevægt, naar man blot ret forstaaer at vurdere Goderne, at vurdere: Penge, Ære og Anseelse, og at vurdere Det at have den sande Mening og Anskuelse. Kun de ere de Ulykkelige, der vakle derimellem og vel frygte til en vis Grad for at være i en Vildfarelse, men ogsaa frygte til en vis Grad Det at mangle Penge mellem Hænderne og Anseelse mellem Menneskene.

Dog nok herom, især hvis det er forstaaet, men der er især Een, som det var ønskeligt kunde og vilde forstaae det. Der er ved hiint Blad en Udgiver, Hr. Student Goldschmidt, efter hvad Forestilling jeg har om ham et opvakt Hoved, ikke uden et vist Talent, han er ikke uden Lidenskab men ogsaa vildledt ved Lidenskab, han er ikke uden æsthetisk-fortvivlet Kraft, men ogsaa styrkende sig ved ethisk Blændværk. Hvor foragteligt nu

end Bladet kan være, saa var det dog muligt Uret at vælte Alt over paa ham, selv om han indcasserer Pengene som Sit og som Sit alle Deres Beundring, der see op til Phænomenet. Da jeg nu meget godt indseer, at det dog engang vil ende med Forfærdelse, og at da ganske den samme Hob af Ubefæstede, Letsindige, Sandselige, Forvildede ved at tage Hævn over denne Udgiver vil retfærdiggjøre sig og vaske Hænderne, uden dog i fjerneste Maade at være bleven bedre: vil jeg ganske eenfoldigt og som eenligt Menneske henvende et Ord til ham, inden jeg kan beslutte mig til at identificere ham med Bladet. Jeg indseer det meget godt, at Dette atter vil forekomme de Fleste en taabelig Confusion, at jeg, der dog som Angreben skulde være hurtig til at foragte, er saa langsom, medens det ellers gaaer saa let med at lee af hans Vittigheder — og saa paa en anden Maade quittere med Spasmageren. Men det var dog muligt, at netop Student Goldschmidt var istand til at forstaae, at jeg saa langt fra at frygte Corsarens elendige Udskjelden, netop er i det modsatte Tilfælde: med en maaskee ualmindeligere Uforfærdethed men ogsaa med en ualmindeligere Deeltagelse for et Menneske at udsætte mig for Meget: for at blive udskjeldt og haanet af Pøbelagtigheden og for at blive misforstaaet af de Bedre — blot for at hindre et Menneske i at gaae under. Jeg har hidtil i mit Liv egentligen aldrig foragtet noget Menneske, jeg ynder ikke at gantes med det Pathetiske, jeg har en Respekt for min egen Følelse, der lærer mig i Omgang med de forskjelligste Mennesker at bruge langt lettere og i det Hele vistnok ogsaa langt mere træffende Kategorier; men, sandeligen, det skal ikke være saa, Corsaren skal ikke være et Phantom, der gjør stor Skade, og som man saa hævner sig paa ved at foragte — en Sjouer, der er ansvarhavende, eller et Intet, som et Blad jo er det, naar det skal gjøres til Gjenstand for Personlighedens Dom. Nei, vil Goldschmidt ikke bort derfra, saa skal Foragten ogsaa ramme ham for hver en Usselhed, for hver en Skilling, der trøster over den tabte Ære. Thi Dette er da vist, at selv om den meest levende Phantasi vilde udtænke de forskjelligste Arter af literair Foragtelighed, den være fræk Løgn-

agtighed, den være nedrig Forfølgelse mod en Overvunden, den være ublu Formastelighed mod det Gode, den være besudlende Indblanden i de intimere Livs-Forhold mellem Private, den være usfel og feig Habsfhed, kort den være en hvilken: der findes Exempler i Overflod paa den i Corsaren. Om Bladet er ubetinget min Dom hvad Frater Taciturnus's var: jeg vil udskjeldes, jeg vil ikke opleve den Tort at anbefales, at prises, at indkaldes — af den literaire Foragtelighed. Var Bladet kun lidet udbredt, ja da var det min Dom, at det var aldeles ligegyldigt, enten det roste eller udskjeldte: dette er Dommen over dets Væsen, — men dets Udbredthed gjør, at Dommen maa yttre sig anderledes. Og Dommen er, Bladets Cours er: at udskjeldes af det er en Ære, at anbefales et Overfald, at skrive i det det eneste Foragtelige. Jeg frygter derfor lige saa lidet Corsarens Udskjelden, som Lægen frygter Patientens Skjeldsord under Amputationen; jeg strider lige saa lidet med Corsaren som Lægen strider med Patienten, fordi denne gjør Modstand under Operationen.

Men Goldschmidt er tillige Udgiver af en Novelle: en Jøde. Der er altsaa for ham tvende Veie, der er Anstændighedens og Ærens maaskee fattige og trange Vei hen til Det: at være som Udgiver af Bøger i nært Slægtskab med hvad der skal holdes i Ære, at være dansk Forfatter; og der er en foragtelig Vei til at tjene Penge ved at være Udgiver af Corsaren. Men der er ingen Mediation, og den skal ikke være der. Corsarens Foragtelighed skal ikke vinde en Gemytlighedens Baggrund ved et hemmeligt Forhold til en sympathetisk Interesse for, hvad der i hiin Novelle kan være rørende og veemodigt. Netop dette er det farlige, og atter dette gjør, at Corsaren i dette Øieblik maa behandles paa en anden Maade, og med en afgjort ethisk Sikkerhed. Det kan allerede falde de Ubefæstede vanskeligt nok at skjelne mellem Talent og dettes Misbrug, at værge den ethiske Dom mod et Talents Bestikkelser, men vindes Sympathien med, saa vil der næsten fordres ethisk Ophøiethed for at see, hvilket der er hvilket; og denne

kan man da ingenlunde forudsætte hos Gjennemsnittet af Individer.

Min Fordring er det derfor til Hr. Student Goldschmidt, at han i et andet Blad, som det sømmer sig en Mand af Ære, med Navn under udvikler, hvilken Idee der ligger til Grund for Bladet Corsaren, hvad dette Blad vil, hvilken Berettigelse det har i Tilværelsen. At svare i Corsaren er eo ipso at underskrive Dommen over sig selv, og jeg er da færdig, jeg har indtil det Sidste gjort hvad der stod i min Magt, og har Intet, Intet at frygte; thi det Eneste, jeg et Øieblik har frygtet, var, om jeg dog muligen ikke havde dømt for strengt, ikke over Corsaren, men over dens Udgiver, eller dog foranlediget ham til at troe det. Læse Corsaren gjør jeg ikke, jeg vilde end ikke befale min Tjener at gjøre det, thi jeg antager ikke, at en Herre har Myndighed til at befale sin Tjener at gaae hen paa et uanstændigt Sted; men selv om Corsaren vedblev Aar efter Aar, og hvad den end skrev, om det var nok saa godt: den har bestaaet i 6 Aar og brændemærket sit Navn saaledes, at det aldrig skal blive Navn paa et anstændigt Blad. Er det sørgeligt at see et udmærket Navn lidt efter lidt degenerere, saa er det en høist fordærvelig Tvetydighed, naar Foragteligheden lidt efter lidt maaskee bliver noget Andet men beholder det samme Navn, saa den ethiske Dom aldrig bliver afgjørende.

At dette nu vil forekomme Alle besynderligt, ja taabeligt, at jeg saaledes vil give mig Skin af at have en vis Magt, jeg som jo er tilintetgjort: det indseer jeg nok. Og dog falder Beviset mig derfor saa vanskeligt, thi uagtet Alle læse Corsaren, saa hører det dog med til Legen, at Ingen vil være det bekjendt, og at jeg derfor ikke uden at fornærme tør nævne Nogen. Dog er der en Mand, som jeg uden at fornærme tør sige om, at han læser hiint Blad, og hvis Dom jeg tør beraabe mig paa. Det er min Vægter, en flink og aarvaagen Mand,*) mig af flere Grunde personligt hengiven. Som sagt, han læser Corsaren. Han har nu den Mening, der, netop fordi han er en brav og

*) [Et ældre Udkast:] som har Nøglen til min Gadedør,

skikkelig Mand og holder af mig, endog volder ham Bekymring, han har den Mening, at hiint Blad ganske har ødelagt mig. Hans Dom om mig er, at jeg er en stille og flittig Studerende, der hver Aften kommer hjem til borgerlig Tid; uden ret at kunne blive klog paa hvad jeg bestiller, har han dog Ærbødighed for denne huslige Orden,*) — men at jeg skulde være vittig, endsige have noget Maal af Vittighed, der i fjerneste Maade kunde sammenlignes med Corsarens, det indseer han jo nok ikke er Tilfældet, thi denne Goldschmidt skal være, som ogsaa min Barbeer siger, ein ungeheuer Witzkopf. See, vilde jeg nu lade et Ord falde til min Vægter om at gaae hen og prygle denne Avisskriver: jeg troer han gjorde det, uden at forlange nogen Betaling, blot fordi det gjør ham ondt for mig. Saa underligt er det, Vægteren er en stor og haandfast Mand, og jeg Intet mindre, og dog nødsages jeg virkeligen til at omgaaes ham i Skrøbelighed betræffende det Sande; thi hvis jeg lod et eneste Ord falde om, at jeg dog nok endnu havde en og anden den Stærkeres Fordeel, saa vilde han ansee mig for gal. Saaledes med Vægteren, der har bevaret sin Hengivenhed for mig; anderledes med en Øltapper her i Byen, hvem jeg kjender, da han tidligere har været Tjener i en mig bekjendt Familie. Han læser Corsaren og sætter en Ære deri. Mærkeligt var det nu at iagttage, hvilken Forandring der foregik med ham fra det Øieblik, han kom til at læse om mig i hiint Blad, thi da jeg blev udødeliggjort, havde han ikke mærket det var mig. Naar vi fordum mødtes paa Gaden, da var det synligt ham en Glæde at hilse, hans ikke uskjønne Ansigt lagde sig i de venligste Folder, og det lod atter til ret at fornøie ham, naar jeg besvarede hans næsten altfor ærbødige Hilsen med venlig Opmærksomhed. Ak, nu indtraadte Forandringen; hans Hilsen ilede mig ikke ligesom imøde, saasnart han fik Øie paa mig, nei en saadan Overilelse fra fordums Dage blev tilbageholdt;

*) [Et ældre Udkast:] han har egentlig ingen Forestilling om hvad jeg bestiller, og det forekommer ham næsten, at jeg Intet er, da jeg dog har mine Examina.

som om han ikke havde seet mig, lod han mig komme ganske nær, inden han hilsede. Han greb heller ikke til Hatten, nei Armens Bevægelse var langsom og med Paaholdenhed, som tilsidst blev saa overveiende, at han næsten beholdt Hatten paa, indtil det endte med, at han ganske ophørte at hilse. Som sagt, Øltapperen læser Corsaren. Han er af den Mening, at hvad der staaer i Bladene er den offentlige Mening, er Folkets og Sandhedens Røst. Da han imidlertid ikke kan overkomme at læse alle Blade, har han indskrænket sig til Corsaren, som han holder i Forening med en anden Øltapper, og modtager den Søndag Morgen, hvorpaa han læser den høit for hele Familien, og samler saa de enkelte Nummere for at lade dem indbinde, hvilket og vil lykkes, hvis Tjenestepigen, der senere lister sig til at læse den, ikke skulde være saa uhelbig at kaste Noget bort. At Mennesker, at selv Øltappere kunde feile, at en Konge kan feile, at Domstole kunde feile, at selv Høieste-Ret kunde feile antager vor Øltapper, men hvad der staaer paa Prent anseer han for ufeilbart; han siger: „skulde Det, der bliver trykt i utallige Exemplarer, læst over hele Landet, skulde Det, som, efter hvad jeg hører, aldrig Nogen endnu har vovet at gjendrive, skulde det ikke være Sandheden!" Ak, deraf hans forandrede Dom, der er saa forandret, at han, der engang vilde have følt sig smigret i høi Grad ved en Samtale med mig, at han skal have yttret: „at en Mand, hvem den offentlige Sandhed saaledes stempler, ham kan ingen Øltapper være bekjendt at være i Stue eller i Selskab med." Forunderlige Modsætning: det Samme er netop paa høiere Steder bleven sagt om Corsar-Skriveren — og dog enes Alle om at læse den. Hvilken Lykke for mig, at jeg aldrig gaaer i Selskab, hvilken Lykke, at jeg, selv om jeg gik i Selskab, dog neppe just fortrinsviis vilde søge Selskab med Øltappere.

Min Vægters Dom om det æsthetiske Angreb er fremdeles følgende: „naar galt skal være, kunde han bedre finde sig i at de stjal hans Buxer, men at man tegnede dem af, det kunde han ikke overleve." Her nødsages jeg atter til at omgaaes den Stærke i Skrøbelighed, thi hans Dom forekommer mig besyn-

derlig. Hvis man nemlig stjal mine Buxer, og jeg ikke havde andre at tage paa, saa vilde jeg maaskee ikke overleve det, under Forudsætning af, at jeg alligevel skulde ud, da jeg formodentlig vilde paadrage mig en Forkjølelse. Anderledes naar jeg faaer Lov at beholde dem paa, saa faaer jeg en Gavn og en Glæde af mine Buxer, som ingen Anden i hele Kongeriget: jeg har dem paa — dette er det Fælles, jeg har med alle dem, som have Buxer paa, — og paa samme Tid har hele Byen Glæde af at see, at jeg har dem paa — Glæde, ja maaskee endogsaa Gavn. Nu, jeg havde jo rigtignok ogsaa engang tænkt at kunne gjøre en Smule for et enkelt Menneske ved en literair Stræben. Indbildning, Forfængelighed! Faaer saa at være, naar jeg blot har grebet feil i Midlet, og jeg dog alligevel kommer til at gavne. Og det er fundet, Midlet til at gjøre Gavn, jeg gaaer bestandigt med det hos mig: det er mine Buxer. Ikke det største Værk har vakt saa megen Sensation. Man skulde næsten troe, at Tidens Fordring var mine Buxer; saa vil jeg ønske, at hver dens Fordring er saa uskyldig — thi Fordringen er jo, at jeg skal have dem paa, og i det Høieste: maaskee engang testamentere Byen dem.*) Petrarca troede, at han skulde blive udødelig ved sine latinske Skrifter, og han blev det ved sine erotiske Digte. Mod mig er Skjæbnen endnu mere ironisk. Trods al min Flid og min Stræben har jeg ikke kunnet udgrunde hvad Tiden fordrede — og dog laa det mig saa nær; ubegribeligt, at jeg ikke selv kunde falde paa det, at der maatte en Anden til at udsige det — det var mine Buxer. Sjeldne Lykke, thi mit Liv faaer sjelden Betydning; for Samtiden faaer jeg Betydning ved Hjælp af mine Buxer, for en senere Tid maaskee dog lidt ved Hjælp af mine Skrifter.

Mig convenerer ironisk det Hele, thi som jeg et andetsteds har sagt, min literaire Stræben er dialektisk i Dobbelt-Reflexionen: saa det af den Grund vilde være absolut forstyrrende, ja en Majestætsforbrydelse mod Ideen, om jeg f. Ex. lod mit Portrait eller mit Facsimile udgaae; derimod er det et Spørgs-

*) [I et ældre Udkast:] ligesom Salomon Goldkalb sin Nathue.

maal, om jeg ikke endog har det Ansvar at foranledige al den Understøttelse for min Stræben, der, i Ideen absolut, consequent kan resultere af, at min Carrikatur udbredes, mine Buxer aftegnes og jeg i dem. Og kun Ideen, Tanken, den sande Tankes Consequents beskjæftiger mig; den følger jeg, hvor den end fører mig hen i Udvorteshed: til at blive beundret eller til at blive udskjeldt, jeg følger den tryg; som et Barn gaaer ved Moderens Haand i Faren uden at kjende den, saaledes gaaer jeg ved Consequentsens Haand i Faren, fordi jeg i Ideen veed Faren overvunden.

Netop ved dette Skridt vil jeg i denne Henseende have en Fordeel, som jeg anslaaer temmelig høit, skjøndt vel atter de Fleste vilde ansee det for Intet mindre, men meget mere for et Tab, en Skade, jeg forvolder mig selv. Nu har nemlig vel saa omtrent alle Mennesker læst hiint Blad (uagtet man ikke tør sige om Andre end om min Vægter og hiin Øltapper, at han har gjort det — dette hører nemlig med til Legen), en utallig Mængde, Herrer og Damer, har personligt ved en Synsforretning forvisset sig*) om, at jeg har Buxerne paa, og at de ere efter Beskrivelsen, jeg har for at imødekomme Tidens Fordring aabent svaret Enhver, der har spurgt mig, om det nu ogsaa „virkeligen" var de berømte Buxer, at de med Bestemthed kunde sige, de selv havde seet dem; fremdeles, det Blad, hvori jeg skriver, har kun et ringe Antal Læsere i Forhold til hiint Blad, som har bragt Sagen paa Bane; endeligen er jeg dog vel Den, der trods Nogen har første Prioritet i mine Buxer — og dog veed jeg, at idet jeg nu skriver derom, vil Alle sige: „Gud, det er flaut, at Kierkegaard vil bryde sig om saadant Noget." Mon nu ogsaa disse Alle ere sig selv klare over, hvilket Noget det er, jeg bryder mig om, at det ikke er Buxerne, som jeg jo endog er villig til at forære Staden, at det ikke er Folks Nysgjerrighed efter at læse om dem og see dem, men vel Det, at det er saaledes, og at man saa igjen vil fragaae, at man ikke anseer det for Ingenting og hverken læser eller seer men

*) [Texten har:] mig

gjør begge Dele — og saa siger: det er Ingenting, og saa igjen begynder forfra. Den beskæmmende Dom, at det er flaut, hvad jeg siger, især flaut i Sammenligning med hiint Blads Vittigheder, forstyrrer mig derfor ikke; det Eneste, der beskjæftiger mig, er Ideen, her, at Phænomenet bliver aabenbart i sin Consequents, ligegyldigt enten det er mine Buxer eller en Andens Buxer, der saaledes komme til stor Anseelse. Og i Kjøbenhavn er det jo saa, at Alle have den rette Forstand paa det Comiske, kun jeg ikke. Godt, lad det saa være. Men hvad betyder det, at man siger om denne min Yttring, at det er flaut? Ja det betyder: at man leger Skjul, og at det nu er min Taabelighed, der kommer og griber en Smule forstyrrende ind i Legen. Legen er nemlig denne: man lader, som var hiint Blad kun læst af Faae, som fristede det et kummerligt Liv i en lille foragtet Afkrog af Tilværelsen, som var det kun understøttet af et ringe Antal Subscribenter — og saa er det jo flaut at lægge Mærke til det, taabeligt ved sin Tale derom at udbrede det mere. Men denne Mystification er netop Legen, thi see, Forholdet er lige omvendt, og for om muligt at hjælpe Omvendtheden endnu mere frem, saa hjælper man ved at lege denne Leeg, at Ingen læser det, og derfor maa der ikke røres derved. Og denne Leeg leges — af Alle, og netop derfor ere — Alle enige om, at det er flaut hvad jeg gjør, fordi jeg er dum nok til at gjøre hele dette Mystifications-Væsen aabenbart i sin Selvmodsigelse. Det nemlig, at Een paatalende taler om denne Sag, forstyrrer Legen, og derfør er det flaut, thi det er jo Ingenting, det er Ingenting, hvad Alle ere saa forhippede paa, at det kaldes Ingenting, netop for at det kan vedblive. Forunderligt: hiint meest læste Blad skriver derom, Alle tale derom — og dog maa der ikke tales derom — for ikke at udbrede det. Efter min Forstand paa det Comiske er dette hele Forhold i høi Grad comisk, i samme Forstand som hvis Een f. Ex., der var meget halt, vilde betroe Een det hemmelighedsfuldt, da han selv er af den Mening, at Ingen kan see det paa ham. Saaledes er det comisk, at Alle veed det, og at det saa skal holdes hemmeligt, saa at Den, der vil søge om muligt en Smule blot

at forhindre det, han maa ikke tale derom — for ikke at udbrede det. Forskjellen er altsaa, at der maa gjerne tales derom for at udbrede det, men der maa ikke tales derom for om muligt at standse dets Udbredelse, og Grunden er, at denne Tale bidrager til dets Udbredelse. Dersom ellers det Comiskes Kategori er Modsigelsen: saa er dette Forhold væsentlig comisk. Det er nemlig ganske sandt, at i Forhold til, hvad der kun er lidet udbredt, gjælder det, at Paatalen bidrager til Udbredelsen, men det Samme kan dog umuligt gjælde i Forhold til hvad der er absolut udbredt, saaledes at Paatalen vel neppe vil blive bekjendt for Halvdelen af dem, der ere vidende.

Sæt et Barn kom hjem fra Selskab med andre Børn og havde lært et nartigt Ord: hvad vilde saa skee? Ja hvis Moderen var en pjanket Madamme, der sladdrede med andre Madammer om Børne-Opdragelsen, saa vilde hun vel skjende og slaae og i sin Iver maaskee gjøre Barnet bekjendt med endnu flere nartige Ord.*) Var det derimod en Moder, som havde bevaret den jomfruelige Reenhed forædlet i Moderkjerlighedens skjønne Bekymring,**) saa vilde hun tænke, at fordi den Lille eengang havde hørt et saadant Ord, deraf fulgte dog vel ikke, at det skulde have sat sig saa fast, at han aldrig kunde glemme det igjen; naar han da aldrig hørte det mere, vilde det igjen sporløst være forsvundet, som havde han aldrig hørt det — og netop derfor vilde hun ikke formane ham eller sætte ham irette. Priset være den elskelige Moders stille Omsorg, der ved daglig Opmærksomhed vaagede over sin Lille, uagtet det dog udvortes

*) [En ældre Klade:] og selv rive nye hidsige Ord af sig.

**) [En ældre Klade har den følgende Udvikling saaledes:] saa vilde det vel smerte hende; men hun vilde see Sagen omhyggelig an. Hun vilde vel tænke som saa: for det Første faaer min Lille aldrig Lov at komme mere der; dernæst vilde hun tænke: at Een engang har hørt et saadant Ord, deraf følger ingenlunde, at det har sat sig fast, og naar han aldrig hører det mere, vil det igjen sporløst forsvinde; derfor vil jeg ikke sige Noget til ham, ikke sætte ham irette, men uden at sige et eneste Ord hjælpe ham til at glemme det, som havde han aldrig hørt det. Priset være den elskelige Moder! [osv.].

saae ud som gjorde hun ikke Noget, forbi hun hverken slog eller skjendte eller holdt lange Taler. Men hvis en Moder, hvis Barn havde været i flere Aar i en Pensions-Anstalt, da det kom tilbage, med Forfærdelse opdagede, at det frisk væk brugte saadanne uartige Ord atter og atter og paa en Maade, som synes at forraade, at Barnet selv havde en Forestilling om, at det var Uartigheder, og netop, vildledt af fordærvet Omgang, næsten fandt en Glæde deri: var det da ikke saare latterligt, om Moderen vilde sige til sig selv: det er ikke værd, Du formaner og advarer og straffer ham, for ikke at henlede hans Opmærksomhed derpaa, — saa glemmer han nok Uartighederne. Eller dersom en ældre Mand, der kom i Moderens Huus, fandt sig foranlediget til at paatale det, og Moderen vilde tysse paa ham, sigende: „tael blot ikke til Drengen om saadanne Uartigheder, at han ikke skal lære dem“ — var dette ikke latterligt!

Den Omstændighed, at det eneste foragtelige og det meest udbredte Blad i Danmark læses af Alle, medens det dog skal være en Hemmelighed, belyser paa en ny Maade det Forhold, at dets tilsyneladende Mod kun er Feighed, og at det nyder den usle Feigheds Beskyttelse som mod Løvene ved Hjælp af Sjouere,*) saa mod Paatale ved at tye ind under et Publikums Skjørter. Det frygtelige Blad, der med et Røverskib som skrækindjagende Emblem raaber Hævn, burde egentligen paa sit Titelblad have det oplysende Ord: trykt som Manuscript for Venner. Hvad der nemlig er trykt som Manuscript for Venner, det tør man ikke omtale skriftligt. Det er forsaavidt tilfældigt, at det er trykt, det kunde lige saa godt circulere i Manuscript, og saaledes fremkommer det snurrige Omvendthedens Forhold,

*) [S. 240 L. 7 f. n. er det undladt at anføres og tilføjes derfor her, hvad vel forøvrigt er bekjendt nok, at man, af Hensyn til Censur og Presseforfølgelse, lod som ansvarhavende Redaktør optræde Personer, der mod Pengevederlag overtog den med Ansvarligheden forbundne Risiko — om „Corsaren“ hertil har benyttet ligefrem „Sjouere“, maa Udg. lade staa hen.]

at det meest udbredte Blad end ikke har Charakteren af Tryk. De Deviser, som Konditorerne lægge inden i Smaakager, ere vel ogsaa trykte, men det er aldeles tilfældigt, og har sin Grund i at Arbeidet vilde blive for stort med at skrive saa mange; Spisesedler ere stundom ogsaa trykte. Men med Corsaren har dette Forhold naaet en latterlig Høide: den er som var den et Blad, den har en Redaktion, Medarbeidere som f. Ex. Hr. P. L. Møller, der endog i Forfatter-Lexiconnet selv angiver sig som saadan, baade nemlig som lyrisk og satyrisk, — og dog er den egentligen et Lettelses-Middel, et Befordrings-Middel, som Bysnakken og Pjatten og Scandalen har opfundet og som udgives — som Manuscript for Venner.

Det snurrigste og meest comiske ved dette Forhold er dog igjen, at det foranlediger hiint Blad til selv at ansee sig for frygteligt. Det er forøvrigt ikke sjeldent, at Feighed og det usleste Kujoneri forvexler sig selv med Mod. Det, som Blad betragtet, spagfærdigste af alle Blade, der finder Foragtelighedens Vei op ad Bagtrappen, indtil vel tilsidst Undseelsen seirer saa vidt, at man lader Ladegaards-Lemmerne subscribere for end ikke at fornærme Domestikerne ved at skulle staae som Subscribenter, dette spagfærdige Blad mærker vel nok selv Sammenhænget, men deraf følger ingenlunde, at det ikke skulde kunne beskjæftige dets Feighed at fortsætte Legen, som jo er antydet ved Røver-Skibet, den Leeg: at lege Røver, den Leeg at lege: at være frygtet og at være modig. For Feighed har netop en saadan Leeg noget meget Fristende, det er altid Feigheds Lyst at forvexles med sin Modsætning: Mod, Courage, end sige da med en forfærdelig Røver. I de forskjellige Nationers Bevidsthed ansees saaledes Jøder i Almindelighed for Kujoner, og dog er det et Faktum, at man blandt yngre jødiske Mandfolk finder en stor Tilbøielighed til at gaae klædte som og til at ville see ud som Officierer. Den af Hr. Goldschmidt udgivne Novelle „en Jøde" har med psychologisk Sikkerhed netop fremhævet dette Moment, hvad altid viser Erfaring og Kjendskab til Livet, hvorfor hiin Novelles Forfatter altid maa prises. Helten, saaledes kalder man jo Hoved-

personen i en Novelle, altsaa Helten Jacob Bendixen har netop denne militaire og krigerske Tilbøielighed; han bliver endog Lieutenant i polsk Tjeneste, og da han kommer hjem igjen, forvexles han idéligen, endog af Folk der have kjendt ham temmelig nøie, — med en Officier.*) Dette Martialske hører ganske med til Forstaaelsen af Jacob Bendixen i hans Livs-Udvikling, der i 3die Deel interesserer paa en anden Maade end i de to første. Forfatteren har selv etsteds med et Par Træk skildret os Jacob Bendixens interessante Ansigt: de orientalske Lineamenter som Intelligentsen har foræblet, saa hans Nationalitet næsten er ukjendelig ved den overveiende Intellectualitet. Hvis man for Phantasien vilde fuldende dette Billede, vilde det være umuligt at forestille sig ham anderledes end i en modig Snore-Frakke. Dersom det ikke stred mod Politi-Anordningen vilde det endog være rigtigst at tænke sig ham — med Kaarde ved Siden, i ethvert Fald med et skjult Vaaben hos sig. Der hører jo ogsaa allerede ikke lidt Mod til at gaae med en Dolk hos sig, selv til at smøre Haser — med en Dolk hos sig hører der Mod; desuden kunde der jo ogsaa være Fare nær nok, at han ved at falde stødte sig paa Dolken. Den egentlige Kujon kjender man jo paa, at han er saa bange, at han ikke engang tør komme i Nærheden af et Skydegevær. Modig derimod er Den, der endog tør gaae med det morderiske Vaaben hos sig. Men at gaae med et saadant Vaaben hos sig betyder ikke altid, at man vil bruge det. Jean Paul foreslaaer, som bekjendt, at Borgervæbningen i en vis By foruden Gevær, Sabel og Bajonet tillige skulde gaae med Stok — for at have Noget at forsvare sig med.

Lad det da saa være flaut hvad jeg her har skrevet, lad det forekomme Alle flaut, og Alle forstaae sig jo paa det Co-

---

*) [I Marginen:] Hvad der i anden Deel rørende bliver fortalt om at Jacob Bendixen foreslaaer de Studerende at lege Røver, synes at have en prophetisk Betydning, dog ikke saaledes, at det engang vil ende med, at han bliver en Røver, nei, men at hans Ønske vil gaae i Opfyldelse, at han kommer til — at lege Røver.

miske. Nu, Herre Gud, min Betydningsfuldhed ved Hjælp af Buxerne er næsten ifærd med at blive farlig for mine Medborgere; det seer jo næsten ud som skulde jeg, det vil sige, mine Buxer, svinge sig op til Tyranniet i Kjøbenhavn, tiltrods for alle Udmærkede. Det gjør mig ondt, men det er virkeligen saa, de unge Piger, der i al Uskyldighed dog kunde ønske, at Een og Anden ligeledes uskyldigt og sømmeligt frydede sig ved deres Pynt og deres Ynde, de ere bedragne; Kongen selv, naar han kjører gjennem Gaden og dog kunde ønske og glæde sig ved den undersaatlige Hilsen, han er bedragen: jeg behøver blot at tage mine Buxer paa, saa vender Alles Øine sig hen paa mig o: paa Buxerne.*) Men naar saa er, naar mine Buxer saaledes faae Magten, saa er det jo godt at gjøre noget Flaut for om muligt lidt at svække mine Buxers store Indflydelse. Og forunderligt nok, hvoraf jeg da slutter, at der maa være noget Trylleri med i Spillet; ligesom Aladdins Lampe var ganske uanseelig, saa er det ogsaa saaledes med Buxerne: de ere saa uanseelige og saa lidet iøinefaldende som muligt. Vare de endda røde med en grøn Stribe, eller grønne med en rød Stribe! Men atter hvilken Uskjønsomhed af mig, der har anseet disse Buxer for en reen Ubetydelighed, og blot har givet Skræddeeren**) Ordre til at tage af det sædvanlige graamelerede Casimir — og saa skal det netop være disse Buxer, ved hvis Hjælp jeg næstendels bliver betydningsfuld! Thi naar det regner paa Præsten, saa drypper det paa Degnen, naar Buxerne komme til Herredømmet, saa avancerer jeg dog ogsaa en lille Smule i Forhold dertil, jeg eensomme Stakkel, der ikke har Forstand paa det Comiske, og hvem Tilværelsen derfor igjen har forbarmet sig over ved at skjænke ham hiint Par Buxer.

See, Digteren overdriver jo lidt, for at det Pathetiske og

*) [En Kladde har her:] Skulde man troe, at Sligt kunde skee i det speculative og oplyste Aarhundrede — det er jo som var det i Forvandlingernes Tid.

**) [ɔ: Künitzer i Løvstræde — sammenlign „Corsaren“ Nr. 277 for 9. Jan. 1846, jfr. foran S. 222, Noten, L. 8 f. n.]

Comiske kan vise sig bedre. Saaledes har Aristophanes for at fremstille Omvendtheden i Athen ladet en Pølsehandler komme til den øverste Magt i Staten. Saaledes i Digtet, i Virkeligheden var det vel neppe slet saa galt. Men i Kjøbenhavn er i Virkeligheden et Par Buxer komne til den høieste Anseelse og Betydning. Hvad mon Aristophanes vilde tænke derom? Han vilde vist misunde mig denne Komedie, som jeg herved digter; thi det foragtelige Blad og de Nysgjerrige, de ere jo netop saaledes hildede, at de ikke fatte det Comiske, der kun er comisk ifølge min Forstand paa det Comiske.

Langtfra mig være da Klage over den omvendte Tingenes Orden; jeg har jo baade Nytten og Betydningsfuldheden ved at have Buxerne paa, og for det Andet var det jo dog muligt, at jeg i mit Indre havde en Kilde til Aandens rige Tilfredsstillelse, et inderligt Liv, der er høiere end alt Andet, et Liv, hvorom jeg begeistret veed, at det jo lige saa fuldt kan tilhøre ethvert Menneske, selv det ringeste Fattiglem, som tilhøre mig, naar han vil vende sig ind i sig selv, men sandeligen ikke, naar han vil vende sig ud efter og vænne sig til at fæste sin Opmærksomhed paa mine Buxer eller paa Noget, der er lige saa ubetydeligt.

De Fleste, som have læst dette igjennem, ville dog maaskee indrømme mig, at min Stiil har den Rolighed, der ikke just tyder paa Sindsbevægelse eller Pirrethed, hvilket dog næsten kunde være undskyldeligt, naar man vil betænke, hvor væmmeligt det maa være saaledes idelig at skulle mindes om menneskelig Ubetydelighed. Det er let nok at ødsle sig hen i det Ubetydelige, det er let nok at storme ind paa et enkelt Menneske for om muligt at føre ham i den Fristelse at opgive, hvad der begeistrer ham, Forestillingen om hvilken uendelig Betydning det dog har at være Menneske, og at enhver Enkelt kan opnaae det Høieste, om han vil det. Man kunde sige, at jeg jo ved at trække mig tilbage kunde undgaae det Hele. Det vilde jeg maaskee ogsaa gjøre, hvis jeg var svag. Men i en saadan charakteerløs gjørende Tid som den nuværende, bør Enhver, der

blot har nogen Charakteerfasthed, blive paa Pletten. Og min Ordre lyder paa ikke at vige, end ikke et Haarsbred. Min Gjerning er det at gjøre Phænomenerne aabenbare, ikke ligefrem men indirekte, og min Pligt er det i denne Henseende at finde mig i Alt, uden at vige. Jeg har allerede i nogen Tid været opmærksom paa hiint Blad og paa den sig indsnigende Misbrug af det Comiske. Det er saare langt fra, at jeg ved et overilet Skridt er kommet ind i alt Dette; naar man efter nogen Tid blot er blevet saa meget orienteret, at man kan have Ro til at læse, skal jeg gjerne give min Rapport om Planen i det Enkelte, jeg har gjort. Mine Planer taler jeg aldrig om, førend jeg har naaet hvad jeg vil, eller hvad jeg skal. Naar det lader sig gjøre, skal det nok blive ret interessant at læse; jeg veed meget godt, hvem jeg er; jeg veed meget godt, at man kan lære Noget af mig; jeg veed meget godt, at naar jeg vilde trykke min hele Livs-Anskuelse, som jeg existerende udtrykker den, en Potens lavere ned: saa vilde jeg blive anseet af Mange, — men det vil jeg ikke og det tør jeg ikke, uden at blive min Idee utro.

* *

[Paa et løst Blad:]

Efterskrift. Maaskee vil saa Hr. Goldschmidt, efter at have læst dette, inden 3 Dage svare et Ja eller et Nei i et andet Blad, saa kan han jo altid forlange Tid til at gjøre sig færdig. Hvis ikke, ja saa er min Dom færdig; som det virkelig skal glæde mig, om han gjør det, saa er jeg ogsaa beroliget, hvis han ikke gjør det. Jeg kan ikke gjøre mere for dem, der med Ærbødighed men ogsaa med Tillid maaskee har seet i mig Mere end der var, men dog ogsaa Noget af det, der er. Saa kommer Touren for mig til at blive udskjeldt. Sligt er jeg uvidende om; kun naar han roser mig, og jeg tilfældigen bliver vidende om det, maa jeg gjøre Noget. Jeg er beroliget, endnu bedre end jeg har været det før, fordi jeg dog var noget paaholdende med at gjøre den sidste Slutning om ham.

Anm. Jeg hører netop, at den ny Bog: Afsluttende Efterskrift skal være anbefalet i Corsaren, dog paa en modereret Maade.*) Jeg er ikke saa indskrænket, at jeg jo nok seer, at Corsaren har fra sit Standpunkt virkeligen villet gjøre det saa godt som muligt. Den har ikke villet udskjelde, fordi den dog selv har en Forestilling om det Usømmelige; den har ikke villet rose i høie Toner, fordi den dog har en Forestilling om, at det efter mit Begreb netop er Fornærmelse; saa har den valgt et Tredie: en anerkjendende Forretningsstiil.

Men det kan ikke lade sig gjøre, jeg vil være Uven med den.

[Et Hefte i Kvart:]

Det alvorlige Resultat af en literair Politi-Forretning.

Ethvert Angreb i et Blad, der kun har Foragtelighedens Privilegium paa at sige hvad det vil og Foragtelighedens Forstand paa Penge; ethvert Angreb i et Blad som „Corsaren" er hidtil rigtigen mødt med det eneste rigtige Svar: taus Foragt, uden Hensyn til enten den Angrebne var Bladets mulige Talent overlegen eller ikke. Men at Dette er det eneste rigtige Svar bør ogsaa eengang udtrykkes i Literaturen, eengang, og saa dermed den Sag være færdig, at det ikke skal kunne falde Nogen ind, der har læst Noget i Corsaren, at vente nogetsomhelst Svar fra Modparten. Da ingen Anden har villet paatage sig at gjøre dette, saa har jeg gjort det og „meent at gjøre Een og Anden en Tjeneste dermed". Det kan ikke udtrykkes stærkere end at Den, der er bleven roest og udødeliggjort i dette Blad, (den eneste Fornærmelse, Foragteligheden kan afstedkomme) fordrer at blive udskjeldt; det kan ikke stadfæstes

*) [Jfr. foran S. 223 — „Corsaren" Nr. 284 for 27. Febr. 1846.]

bedre til Bitterlighed, end at Bladet ganske rigtigt gjør det; thi Consequentsen af at foragtes i Harmoni med Concessionen af, at det er med Rette, er ganske rigtigt: at foragte sig selv.

Saaledes er Alt i sin Orden. Men Den, der maaskee med mere Deeltagelse end de Fleste har glædet sig ved hvad der lykkeligt er præsteret i den Novelle, som Hr. Goldschmidt har havt Ære af at udgive; Den, der dog vel har Øie og har havt det velvilligt aabnet for Bogens gode Sider og for de i Fremstillingen stundom ypperlige Enkeltheder; Den, der sympathetisk har frydet sig ved, hvad der er velgjørende i Bogen, ved Illusionen: han kan ikke uden Bedrøvelse see den samme Goldschmidt regelmæssigt hver 8de Dag til sin egen Skam staae som Udgiver af Corsaren, som den Eneste altsaa, hvem Bladet kunde gjøre foragtelig, sikkret mod at drages til Ansvar for Loven ved en Stab af Sjouere, sikkret mod literair Polemik ved Bladets Foragtelighed. Og jo mere jeg har glædet mig ved Novellen og i Glæden været villig til at glemme den afskyeligt forfeilede Slutning, der rigtignok røber megen Umodenhed, glædet mig ved Novellens Modtagelse af Læseverdenen, hvilken atter vidner til Ære for den danske Godmodighed, der saa forsonligt glemmer alt det Forbigangne, naar der er noget Godt; og jo mere det maaskee er bekjendt for Adskillige, at jeg har glædet mig: desto vigtigere var det netop mig (som jo bestandigt gjøres til Een med de andre Pseudonymer), at jeg, der paa mange Maader er en polemisk Forfatter, ikke i fjerneste Maade indulgerede nogen mulig Misforstaaelse med Hensyn til en fjern Sympathi med eller Beskytten af et foragteligt Blad, hvis Talent eller hvis Mangel paa Talent ikke skal og ikke bør æsthetisk undersøges, saa længe det Ethiske reiser Anklagen imod det. Thi er det et Tegn paa sædelig Svækkelse at ville twistes om en Skjøges Skjønhed o: letfærdigen at glemme, at hun er en Skjøge; er det et Tegn paa moralsk Svækkelse at betænke Spørgsmaalet om Rigdoms Skade eller Fordeel i Anledning af en Aagerkarls Rigdom o: verdsligen at glemme, at den er samlet ved Aager: saa er det ogsaa et Tegn paa moralsk Svækkelse æsthetisk at anerkjende

eller ikke anerkjende et Talent i slet Bindings Tjeneste ɔ: glemme at det er i slet Bindings Tjeneste. Der skal ikke føres nogen vittig eller æsthetisk Polemik med Corsaren; jeg har derfor med Flid strøget et Indfald, der var flydt ind med i hvad jeg her skriver, hvor der end ikke skal siges, at den Artikel, om hvilken her nærmest er Talen, er maadelig. Lad det siges i Byen, og naar man saaledes taler derom, — men i Literaturen ingen æsthetisk Dom om Corsaren!

Saa være Dette afgjort. Lad det være den noterede Priis paa Corsaren, at den er foragtelig; det eengang for alle vedtagne Svar, at der ikke skal svares: den eengang for alle givne Forklaring af Tausheden i de 6 eller 7 Aar, Corsaren har bestaaet, i hvilken ingen legitim dansk Forfatter har værdiget den Svar, ingen usandfærdigen angreben Privat-Mand værdiget den Gjenmæle.

Dette burde maaskee være skeet for længe siden; og mangen Privat, der ikke selv er istand til i Literaturen at yttre den Uvillie, han i moralsk Overlegenhed er berettiget til personligen at have, har maaskee i Stilhed anseet det for en Utroskab, at ingen dansk Forfatter har givet Uvillien Ordet. Den blinde Allarms og den paniske Skræks Fortryllelse voxer; Det, at der aldrig svares Noget, forvexles let i Bysnakken, som Corsaren plagierer og fournerer, med: at Ingen tør svare. Corsaren bliver frækkere og frækkere. Uden Ahnelse om eller Dybsindighed til at fatte, hvilken Forskjel der er mellem Paris og Kjøbenhavn, at det her maa ende med at gaae ud over aldeles Private, og at i vore Smaae-Forhold Det maa blive utaaleligt, hvad der i Paris har sin Betydning som en vittig men dog godmodig Misundelses Angreb paa Mænd, der have europæisk Indflydelse og i denne forblive uvidende om Angrebet: uden Ahnelse herom angriber den frisk væk Private. Da vore Forhold ere for smaae til at frembyde offentlige Personer nok, gjøres paa den skammeligste Maade private Mænd i Penge; paa Omgang blive de udskjeldte og derpaa priisgivne til Gjen-

stand for Nysgjerriges Opmærksomhed, om det afficerer dem. I det borgerlige Liv dømmes en Kone, blot fordi hun ved en Gebærde betler eller synes at betle om en Almisse: anderledes i Literaturen. En Mand har faaet sig en ny Frakke; en literair Lazaron seer det. Hvilken Frækhed, tænker han, at faae en ny Frakke, uden at give mig den gamle. Stjæle den og udsætte den hos en Hæler tør han nu ikke, saa skriver han en Artikel om den ny Frakke i Corsaren: laaner 5 Rdl. paa Frakken hos Hæleren paa Corsar-Contoret, hvor der ikke som ellers kjøbes gammelt Guld, Sølv, pletterede Sager, men vittigt Affald og andet Saadant, paa Contoret, hvor Redakteuren, den slemme Lillesanden sidder med Herskermine, betjent af Sjouere; paa Contoret, det vil sige i Kjelderhalsen, thi selv om Contoret var paa 1ste Sal, det er dog med Sjouerne udenfor som Æresvagt en Kjelderhals, hvor der kjøbes gamle Klude — ikke til at gjøre Papiir af, men til at gjøre Skrift af. Lazaronen faaer de 5 Rdl. paa Frakken — — Honoraret! — ja, thi Corsaren honorerer! Man skulde troe det var umuligt; thi at den betaler som ingen dansk Forlægger kan, er jo noget Andet: hvilken borgerlig Kone kan ogsaa rutte saaledes med Penge som et offentligt Fruentimmer, saa længe det varer. Men den honorerer virkelig. I Bladet formaner Een, der selv siger sig at være Jøde, de andre Jøder i Danmark til at gaae forsigtigt frem for at **tiltvinge** sig **Agtelse** i Danmark. Paa den Maade er Alt vendt om. Corsaren taler et udenlandsk Sprog, en moderniseret Jargon, som det er umuligt for nogen Dansk og nogen agtværdig Jøde at forstaae. Alt er vendt om, som jeg ogsaa udtrykte det, i Bladets Dialektik, og som det atter udtrykker sig selv. Thi Corsaren er jo en Jøde-Opstand mod de Christne (det Omvendte af en Jødefeide), og mod de andre Jøder, forsaavidt de ikke ville antage Corsarens Lære om Agtelse; med Corsarens Hjælp vil en Jøde paradigmatisk for andre Jøder aabnende et Tilholdssted for enhver literair Lazaron, og en Losseplads for enhver foragtelig Lidenskabeligheds hidsige Opfindsomhed, tiltvinge sig Agtelse. Hidtil er det nu rigtignok kun lykkedes med Pengene. Men tiltvinge sig dem, ja det gjør

han, han betler ikke ligefrem. Thi see, der i Kjelderhalsen der sidder han, Corsarens Idee, Herskeren, Han-Selv, Tvingeren, Contorholderen, Kjeldermanden, Lazaron-Prindsen, Pantejøden eller hvad man vil kalde ham den Ubekjendte, som Ingen kjender, men om hvem Enhver veed, at han ved høitidelige og afgjørende Leiligheder har for Skik paa kongelig Viis at lade sin ophøiede Person repræsentere — kun at han lader den repræsentere ved Sjouere; see, han truer i Bladet, han truer: Den og Den skal i Bladet, han skal føle min frygtelige Vrede; see, han truer, han raaber: Hævn, Hævn.*) Han truer, og kun Den, hvem han er naadig, fritager han for den Straf, som Arrigskaben og Afmagten vist i egen Indbildning anseer for forfærdelig. Han truer, ja han statuerer Exempler, han har Frækhed nok til at ville forkynde det som Hævn at blive udskjeldt i Corsaren.

Den legitime Hersker i dansk Literatur, Prof. Heiberg, har Intet villet gjøre mod dette Uvæsen, han har ikke villet gjøre det Eneste, der da kan være Tale om: eengang for alle at stemple det. Han har vel fundet det under sin Værdighed, som det ogsaa er, selv om Uvæsenet sammenlignes med det Stilvenfængeri, han i sin Tid tilintetgjorde; men som det dog, sammenlignet dermed, er forskjelligt fra, netop fordi den Goldschmidt, som har udgivet en god Bog, staaer som Udgiver, og Forvirringen ikke bør afstedkommes, at Corsaren paa nogen Maade skulde have Gavn af, hvad Udgiveren af Bogen hos ethvert mindre godmodigt Folk end det danske vilde have havt stor Skade af. Imidlertid kan man maaskee ogsaa holde formeget paa sin Værdighed, og paa den anden Side kan man godt holde paa sin Værdighed, medens man i Literaturen optager en Industri-Ridder, som Politiet forgjæves har søgt at

*) [I Randen:] Foragteligheden fordrer Hævn over Andre! Atter er Alt vendt om. — [Følgende Linie i Texten er senere udstreget:] Hep Hep over os stakkels Kjøbenhavnere. Hvis Vægteren ikke kan faae ham fat, saa maa der indføres en ny Kirkebøn, thi det er skinbarlig Fanden i Laxegaden.

faae sat i Cachoten. Skjøndt helst passende mig selv, har jeg følt mig opfordret til at gjøre dette Skridt, ydermere, fordi jeg, ikke just i Betydningsfuldhed men med Hensyn til min isolerede Stilling og et aldeles indirecte, næsten polemisk Forhold til min mulige Læser bedst kan gjøre det, og vant til literairt Pengetab bedst kan bære enhver yderligere Følge. Det er jo ogsaa seet før, at en Eremit var bedst skikket til at gjøre, hvad ingen Anden vilde gjøre, ligesom han ogsaa maaskee, naar Alt kommer til Alt, er Den, eller Een af Dem, der bedst kan bære Følgerne uden at forstyrres, da det Eneste, der forstyrrede ham, var at blive roest. Min hele dialektiske Stræben fjerner mig mere og mere fra et større Publikum, jeg kan vel begribe, at Een og Anden finder det underligt og netop af Velvillie vredes paa mig, at jeg isolerer mig istedetfor at gavne. Man overile sig ikke i sin Dom; det er jo dog muligt, at jeg nok veed, hvad jeg gjør. Maaskee kan jeg nu netop ved dette Skridt gjøre Noget for Andre, ved dette Skridt, hvor der ingen Ære er at vinde som i Strid med Helte, ikke Qvinders Gunst som i Vittighedens Æresstrid, men kun — nu ja, det Ønskelige at overtage, naar Corsaren skal bestaae, og jeg omtales, at blive udskjeldet i den. Dog glæder det mig at kunne tjene Andre. Og Den, der personligen maaskee bærer et tungt Ansvar for hvad han personligen forskyldte, men som sandeligen qua Forfatter har den reneste og den lettest aandende Samvittighed, Den, der med Tab fra Aar til Aar, med Flid forøget fra Dag til Dag, kun har forlangt at skjøtte sig selv og at turde nedlægge sine Skrifter i dansk Literatur: han har dog vel netop Fynd til at accentuere det Ethiske i at være Forfatter. Og Den, der netop er bleven roest i hiint Blad, har den Fordeel, men ogsaa den Opfordring til at handle, at selv den Skrøbeligere i Forhaand kan indsee, at det ikke er Hidsighed og Pirrelighed, der her fører Ordet, eller en krænket Forfatters Sygelighed, men en smigret Forfatters Uvillie og Indignation paa Andres Vegne, der her for en Ordens Skyld udtaler, hvad Enhver har sagt, at der ikke skal svares Corsaren, fordi den er foragtelig. Saa er Alt i sin Orden, men ikke, naar den tause Foragt aldrig

decreteres, medens Corsaren bliver frækkere og frækkere, medens Politiet forgjæves søger at betrygge den offentlige Sikkerhed, og i sin Strenghed endog sikkrer os mod en stakkels Betlers dog i Sandhed ikke fornærmelige Gestikulationer i Forbigaaende, medens taabelige Mennesker ville indbilde os, at det er Pirrelighed at yttre Uvillie over literair Frækheds Overfald paa Private, medens Stüvenfængerens Hjælpers-Hjælpere i Næringsveiens Interesse udsprede det snigende Rygte: at Ingen tør, at man altsaa i Kjøbenhavn tør tale frit om Konge og Stat og Øvrighed, men ikke om en høiröstet, Private antastende Frækhed, som vil indføre en Terrorisme, saa bekymrede Private næsten prise sig lykkelige, at de ikke komme i Corsaren, og mismodige Private ikke uden en vis Gysen see, at Een er consequent og rolig nok til at søge Selskab med de Gode ved at bede om at blive udskjeldt i Corsaren.

Gid nu blot intet hurtigt Hoved maatte faae travlt med at sige: Det er jo ikke en vittig Artikel. Nei sandeligen, det skal det heller ikke være, det vilde være en Formastelse. Hvor det Ethiske er tilstede for at holde Dom, der tør den ringe Tjener der fungerer ved Forretningen ikke tillade sig at sige Vittigheder. Det Ethiske er ingen Fjende af Spøg, tvertimod, naar det er i god Forstaaelse med den Vedkommende, hører det velvilligen til og glæder sig velvilligt ved det Æsthetiskes Ungdom og Overgivenhed; naar det er i god Forstaaelse med den Vedkommende, strammer det med Sandhedens evige Magt Buen, saa Satirens Piil literairt dræber døbeligt. Men ikke saaledes, naar det reent ethisk holder Dom. Dette har jeg villet udtrykke i almindelig Funktion af dansk Forfatter, jeg har villet udtrykke en dansk Mands Uvillie over alt dette Uvæsen. En dansk Mand er ikke væsentligen Dialektiker, han er godmodig, langsom til Vrede, men bliver han harmfuld, da er der ogsaa Fynd i hans Udtryk. Men ingen Vittighed! Hvilken dansk Forfatter vilde ogsaa være det bekjendt, at være Forfatter af en Vittighed, der indlod sig med Corsaren. Og

hvilken dansk Forfatter vilde ikke stolt og rolig høre dette forstaaet saaledes, som var ham Vittighedens Gave nægtet. Forbi en ung Pige ikke vil dandse paa Dandseboden, skulde hun ikke stolt finde det i sin Orden, om de paa Dandseboden forstode det saaledes, at hun ikke kunde dandse? Og som det er med den unge Piges Dandsen, saa er det med den væsentlige Vittighed: den elsker Dandsens Elevation, den dandser til Gudens Ære med Sindets Lethed i Uskyldighed; den uvæsentlige Vittighed dandser for Penge, paa en Dandsebod, i Foragtelighed. Saaledes med Vittigheden, — men hvad den unge Pige ikke veed, det veed enhver dansk Forfatter, fordi han er Mand: at det er en Mangel hos et Menneske, en Feil ikke at kunne blive indigneret, en utilgivelig Feil for en Forfatter at blive vittig paa urette Sted; han veed, at Indignation netop er Rolighed i Lidenskab, hvilket bedst viser sig i vor Tid, hvor en destoværre altfor almindelig Jagen efter Vittighed gjør det nødvendigt, at Den maa være i Besiddelse af Rolighed, der forsager Vittighedens Brug.

* *

Efterskrift.

Mere kan jeg virkeligen ikke gjøre for mine Medborgere, de Private, med hvis Skjæbne ved forvoldt Krænkelse jeg i høi Grad sympathiserer. Hverken min Tid eller min Leilighed eller Sagen selv tillader mig yderligere at skrive Artikler. For mig selv har jeg vistnok Intet gjort ved dette Skridt, det skulde da være, at jeg, som man ellers siger det om Forsørgelses-Anstalter, ved det skulde kunne antages eengang for alle at have indskudt en saa betydelig Sum i Corsarens Nedrivnings- og Udskjeldelses-Anstalt, at jeg turde haabe at vorde udskjeldet hele mit Liv, hvis Corsaren lever saalænge, eller dog flere Aar, inden en ny Sums Indskydelse bliver fornøden i Anledning af, at jeg atter er bleven roest.

Frater Taciturnus.

[Et løst Blad:]

Og nu — ja lad det være sagt: min kjære Goldschmidt, der er i Kongeriget ikke Mange, som mene Dem det saa vel som jeg, ikke Mange, der have saa fordeelagtig en Forestilling om Dem som jeg. De er et ungt Menneske, De er et haabefuldt Menneske, De er talentfuld, De er et opvakt Hoved; men De mangler fundamental Dannelse og Modenhed til at have en Anskuelse af Livet. De har Lidenskab, og det er godt, men De er ogsaa hildet [?] i Lidenskabelighed, der trodser Menneskene og ogsaa trodser paa en glimrende Stilling. De skulde have brudt med P. L. Møller og ladet ham være, hvad han selv udgav sig for i Forfatter-Lexiconnet: Forfatter i Corsaren; De skulde have svaret alvorligt. Der er et paalideligt Menneske, idetmindste anseer jeg ham derfor, med hvem jeg stundom taler; jeg veed det, han har sagt Dem sin Dom om Novellen, og jeg veed det, han har tillige sagt Dem med Uvillie, at det er fordærveligt blot at være Udgiver af Corsaren*); han har bedet, næsten bedet Dem om at forsage dette Øieblikkelige for Deres egen Skyld og for en høiere Stræbens Skyld. Tænk Dem, han har bedet Dem derom, — og tænk Dem, han har læst omtrent Indholdet af det Sagte forvansket og forvirret som en Corsar-Artikel!**) Det er sandt, han har, som Byen siger, ængsteligt tynde Been, men han har ogsaa et Hoved, som med

*) [En løs Seddel kan knyttes hertil:]

Han har sagt Dem, at selv om man, paavirket af Grækerne, i græsk Aand anlagde en Idee, for Corsaren vilde Opgaven blive saa vanskelig, at der ikke i hver Generation fandtes Een, som kunde paatage sig det. Han har sagt Dem, at Arbeidets Ansvar vilde være saa forfærdeligt, at han for ingen Priis vilde gjøre det, — og tænk Dem, Det har han læst forvansket og forvirret i en Corsar-Artikel, altsaa velmeente og veiledende Ord gjorte i Penge!

**) [Maaske sigtes hermed til visse Afsnit i „Corsar“-Artiklen i Bladet Nr. 276 for 2. Jan. 1846, jfr. „Bladartiklerne“ (1857), Bil. XXIV, S. 234-236.]

ualminbelig Lethed indseer, at for en Tænker er Benenes Tyndhed ikke det Ængstelige, men vel Tankernes.*)

Min kjære Goldschmidt! Er det aldrig faldet Dem ind, at der er en Sindets Rolighed, som opløfter sig over usømmelige Anfald? Og er dette aldrig faldet Dem ind, saa er de jo gaaet Glip af det Bedste i Livet. Nei — fratræd Corsarens Udgivelse, og De har gjort noget endnu Ærefuldere end at udgive Novellen. Men skriv ikke mod mig, De veed, hvordan Folk ere, de bedømme Alt efter Talentet, — og naar De skriver mod mig er De end ikke i Besiddelse af Deres Talent, det være nu stort eller lille, det er under Beslag, fordi der rører sig Noget i Dem, som forbyder det, fordi De selv ind-

*) [Et løst Blad:]

Jeg er vant til andre Forfærdelser end det Barnagtige at blive aftegnet med, hvad der da ofte nok i Forveien har været Tale om, med en ikke ubekjendt Philosophs ængsteligt tynde Been, til hvilke tynde Been dog, hvad der ogsaa er bekjendt, svarer et Hoved, som med ualmindelig Lethed indseer, at for en Tænker er Benenes Tyndhed ikke det Ængstelige, vel derimod Tankernes, et Hoved, som i Forhold til en væsentlig vittig Polemik med Værdighed vel ogsaa vilde lade et saadant Indfald passere, skjøndt det falder lidt fattigt, smile lidt deraf, men neppe uleilige sig med at gjøre et saadant Kunststykke i Anledning af en Stüvenfængers Forsøg paa at tjene et Par Skilling. Thi ogsaa Dette er besynderligt, at Nogen føler sig forpligtet til at lee med, naar han bliver antastet af Corsarens offentlige Frækhed. Det gider Corsaren have, det er at blive behandlet fornemt, som denne uhyre Magt i Staten: Corsaren kan forlange det, denne Magt, som Alle frygte, som var det lille Fanden i Laxegaden. Ja i Forhold til den væsentlige Vittighed, som da i sin Tid Prof. Heiberg polemiserede, der betragter man det i god og ligefrem Forstand at være en Æressag at blive Gjenstand for en Vittighed, og man leer med. Men i Forhold til æsthetiske Stüvenfængere, der, ligesom Lazaroner gjøre sig betalte ved for Penge at forevise de Egne og Udsigter, som Enhver kan see, tjene Penge ved at forevise Folk i et Blad!

Og jeg er vant til fra andre Forfærdelser at kalde min Sjel tilbage paa Vittighed og Spøg.

seer, at det er rigtigt udtrykt at opfatte Corsarens Foragtelighed saaledes, at man beder om at blive udskjeldt.

Og nu min gode Goldschmidt, see nu at pakke sammen, vær fornøiet med hvad De hidtil har fortjent, thi nu er Dyrehavstiden forbi. Værsartig, ingen Spærren, bort med Teltet og Boutiken! Har den humane og udmærkede Embedsmand, der vistnok med særlig Dygtighed som Faae beklæder en af de vanskeligste Stillinger i Danmark, Conferentsraad Bræstrup; har vor almindeligt agtede og af alle Kyndige i Forhold til sit ualmindelige Talent vurderede Politiadjutant Leerbeck; har den virksomme og som Inquisitor ualmindelige Assessor Normann ikke kunnet faae Dem fat: saa kan jeg. See nu at høre op, ellers vanker der Børst! Har den høie Øvrighed uforskammet maattet lade sig holde for Nar og nøies med at slaae paa Sjouere, jeg veed godt, hvem jeg skal slaae paa, og hvor ømskindet og forkjælet Den er, der, uden Inderlighedens Forfærdelse i Frygt og Bæven, ved upaatalt at spille frisk Fyr er bleven i Indbildning en Satans Karl. Det er, som jeg sagde til P. L. Møller, det jeg egentlig beskjæftiger mig med: „Den existentielle Dialektik i Dobbelt-Reflexionens Form lader sig ikke meddele ligefrem“, — men vel derimod Børst og andet Saadant.

[Løse Blade:]

Et Vink i al Høflighed.

Hverken de Pseudonyme eller jeg har fra første Øieblik af forlangt eller har havt noget Publikum, men altid, med polemisk Front mod et saadant phantastisk Intet, været nøiet med nogle enkelte Læsere, eller vel endog med hiin Enkelte.

Consequent udgaaer derfor dette Vink atter til de Faae, blandt hvis Tal de Enkelte eller den Enkelte maa være at søge, de Faae, som kunde og vilde interessere sig for en med Flid, Dygtighed, Opoffrelse i enhver Retning indtil det Yderste consequent gjennemført Anskuelse mere end for mine Buxer, Bindet af Bøgerne eller for hvad Literaturens nartige Barn forøvrigt kan hitte paa for prentede Næsviisheder. Det er næsten for meget, at jeg, der kun har ønsket indirecte at faae en Smule Betydning for en Enkelt: ved at udgive eller skrive Bøger, — at jeg pludselig faaer Betydning for Alle — ved mine gamle graae Buxer. Altsaa, den der er nogenlunde Dialektiker og vil anvende nogen Tid paa at indøve Dobbelt-Reflexionen, han vil let forstaae, at det netop var min Forfatter-Livs-Anskuelses Consequents, der har bragt mig til at gjøre Alt for negativ og netop derfor consequent at understøtte Skrifterne, om jeg end tillige haabede indirecte at bidrage til at gjøre et literairt foragteligt Phænomen aabenbart i sin Usselhed. Naar det blev Mode at læse mine Bøger, da er jeg misforstaaet, og foranlediger jeg selv dette, da har jeg forskyldt en Majestæts-Forbrydelse mod min Idee og min Livs-Anskuelse, selv om Faae ere Dialektikere nok til at forstaae hvorledes. Men netop naar det blev et tvivlsomt Gode at læse eller have læst dem, naar det bliver Noget man næsten skammer sig ved, naar man frygter for næsten at blive latterlig ved at man har læst en stor Bog igjennem: da er Beleiligheden der — for min Læser; da gaaer en Enkelt i Stilhed hen og læser, han læser og finder Behag deri — eller det mishager ham. Men hvis det behager ham, han er dog som Læser ikke i bestialsk og [udvortes?] og latterlig Forstand min Tilhænger; han er selv en Mand. Som jeg har havt Dialektik nok til at indsee dette i sin Consequents, saa har jeg ogsaa Mod til at handle derefter. Jeg er ingen Daare, der troer, at Verden bliver bedre, fordi den roser mig, eller slettere, fordi den dadler mig, nei, det gjælder netop om at forhindre Mode-Meninger. Dette er Vinket til hiin Enkelte, der vil forstaae, at der, hvor de Mange, der interessere sig for mine Buxer, troe, at jeg er

besnæret, der er jeg netop absolut i min Idees Tjeneste; og at seire i Verden betyder efter mit Begreb ikke, at jeg seirer, men at jeg holder Alt ud, gjør Alt for Ideen, beseires for at den kan seire.

Det Folk, jeg har den Ære at tilhøre, det Modersmaal, der er næst Tanken mig min Forelskelse, den Literatur, i hvis Tjeneste jeg vistnok uegennyttig har fæstet mig, troer jeg egentlig ikke kan siges at have Skam af mig. Om derimod den venlige By, hvori jeg lever, og sammes Indvaanere har Ære af, at Pøbelagtigheden reiser sig ogsaa mod mig, afgjør jeg ikke. Vel sandt, jeg har jo selv ved en Pseudonym udfordret den dertil; ganske rigtigt, og af to Grunde. Først fordi det var i min Idees Medfør, dette vil kun hiin Enkelte forstaae, — og dernæst, fordi jeg haabede netop derved at give Literaturens uartige Barn Anledning til ret at udfolde sin Næsviished, eller — om dette er for mildt et Udtryk, da jo et uartigt Barn dog ikke forlanger at tjene Foragtelighedens Penge, — altsaa: for at give Literaturens foragtelige, pengegridske Fruentimmer Anledning til ret at blive aabenbar i sin Frækhed, — dette vil efterhaanden Flere og Flere forstaae, om jeg end i dette Øieblik er udsat for de meest forskjellige Misforstaaelser, og deriblandt ogsaa adskillige Bedres, hvilket personligt smerter mig, om jeg end i Ideen er mere end beroliget. Man vil nok efterhaanden forstaae, at naar Pøbelagtigheden har naaet en almindelig Udbredelse og florerer i Velstand, da hjælper det ikke at tie, da hjælper det heller ikke at stride med den, man skal blot hjelpe den til at gjøre det endnu galere, bede den om at man maa blive udskjeldt: saa bliver den aabenbar, og saa brister den. Og naar man har forstaaet det, vil man ogsaa nok forstaae, at det der har forhindret Andre fra at gjøre hvad jeg har gjort, endda ikke var en høiere Viisdom, eller en særdeles beregnende Klogskab, men snarere lidt Frygtagtighed; thi til at opponere mod Regjeringen, især naar man saadan er nogle flere Stykker, det lader sig høre, men hvor der blot er

lidt Fare, lidt Uleilighed og Intet at vinde, hverken Ære eller Anseelse — der er Modet ikke strax ved Haanden.

[Et lille Hefte:]

En lille snaksom Yttring i Godmodighed.

Det er vitterligt nok, at en Ubetydelighed og Ingenting vækker allermeest Sensation og især Snakken. Jeg er saaledes glad forvisset om, at hele min literaire Stræben tilsammen ikke har vakt nær saa megen Sensation som en ubetydelig lille Artikel i Fædrelandet af en Pseudonym, fordi den angik Hr. P. L. Møller; jeg holder mig overbeviist om, at mit hele Liv aldrig vil faae den Betydning, som mine Buxer nu have faaet det. Ja, man skulde næsten troe, at mine Buxer ere blevne Det, Tiden fordrede, og vil jeg i saa Fald ønske ret hjerteligt, at enhver Tidens Fordring maa være ligesaa billig mod den Paagjældende, thi Herregud, den fordrer jo ikke Buxerne af mig, den fordrer kun, at jeg skal have dem paa, og denne Fordring er egentlig ikke generende for mig, da jeg jo nu vel siden jeg var 4 Aar gammel har havt for Skik at have Buxer paa, uden at det rigtignok nogensinde er faldet mig ind, at det skulde faae en saa overordentlig Betydning for Andre. Men da jeg dog ikke ved min literaire Stræben har været saa heldig at tilfredsstille Tidens Fordring, saa har jeg tænkt som saa: kan Du gjøre det paa saa nem en Maade som ved Hjælp af Buxerne, saa er jo Alt godt igjen: Lidt opoffrer jeg mig dog altid, men hvad vil det vel sige i Sammenligning med Betydningen? Endnu igaar erindrede min Tjener mig om at tage et Par nye paa, men jeg tænkte ved mig selv: det gaaer ikke an, maaskee vil de nye ikke tilfredsstille Tidens Fordring. De gamle derimod gjøre det. Utallige Herrer og Damer have personligen forvisset sig om, at jeg har dem paa, og efter hvad jeg kunde skjønne af Udtrykket i deres Ansigt, tilfredsstillede de

ganske Tidens Fordring! For at imødekomme Tidens Fordring har jeg aabent og frit svaret Enhver, der har spurgt mig: om det nu virkeligen var de Buxer — formodentligen for at han kunde fortælle, at han selv virkeligen havde seet dem, — jeg har svaret ham, som det sømmer sig i denne betydningsfulde Sag, med Høitideligheb: ja! — Om det er mine Buxer eller en Andens gjør mig ikke nogen Forskjel, ... men ikke uden Beemod gjør Den, der begeistret søger at fastholde Forestillingen om det Store, ethvert Menneske er eller kan være i overflødig Besiddelse af, Jagttagelser, der kunne synes at vidne om Letsindighed, Pjattethed, Raahed og andet Saadant.

Men videre; jeg gaaer nu fra mine Buxer over til noget lige saa Ubetydeligt: Hr. Literatus P. L. Møller. I den første Halvdeel af December Maaned 1845 var Manuscriptet til min sidste Bog færdigt, og blev, som jeg altid har for Skik, heelt og holdent afleveret i Bogtrykkeriet et Par Dage før Juul.*) Jeg var altsaa færdig og laa ledig, havde Tid og Leilighed til at gjøre, hvad jeg ellers ikke kunde gjøre, og var i Glæde og Taknemlighed over selv at være færdig, tilbøielig til at gjøre Een eller Anden en lille Tjeneste. Da udkom Hr. P. L. Møllers brillante Gæa. Den indeholdt blandt Andet, næst adskillig Lovtale over de Pseudonyme, et lille Angreb paa een af de Pseudonyme. Sligt har jeg ikke for Skik at tage Hensyn til; men her var Sagen en anden. Hr. P. L. Møller er tilstrækkelig bekjendt i dansk Literatur, og jeg vidste derfor meget godt, at jeg kunde glæde Een og Anden ved at tage ham op; der stod derfor i Artiklen i Fædrelandet: „paatrængende som han (P. L. M.) er og Mange bekjendt, har jeg virkeligen troet at gjøre Een og Anden en Tjeneste dermed.“ Det er saa sjeldent, at Hr. P. L. Møller viser sig saa aabenlyst, at jeg syntes, det var Synd at lade Leiligheden gaae ubenyttet hen. Artiklen var derfor saa langt som muligt fra et Forsvar mod

*) [Ifølge Meddelelse fra Bianco Lunos Bogtrykkeri „bestilte“ S. K. „Afslutt. uvidensk. Efterskr.“ sammestedes d. 30. Dcbr. 1845 — Bogen blev færdigtrykt den 20. Febr. 1846.]

et Angreb, at den var en Tjeneste, jeg vilde vise Andre.*) Hovedsageligen var Artiklens Tendents at formaae Hr. P. L. M. fra Literaturen og det anstændige Selskab, navnlig med navnkundige danske Forfattere i en Bog, til at træde af paa

*) [Et løst Blad indfletter disse Bemærkninger i følgende Udvikling:]

En lille faktisk Oplysning.

Af Meget, der i det sidste Fjerdingaar skal efter min Barbeers Udsagn være skrevet i den literaire Foragteligheds Organ her hjemme, samt af Noget, der i disse Dage er kommet mig for Øie i et mere anstændigt Blad (Kjøbenhavnsposten), maa jeg slutte, at der her er Een eller et Par, der paa en besynderlig Maade sætte Alt, hvad jeg skriver eller udgiver, store eller smaa Bøger i Forhold til en lille Artikel i Fædrelandet, der for et Fjerdingaar siden blev skrevet af Frater Taciturnus mod Hr. P. L. Møller. Den vakte i sin Tid Sensation, thi Ingenting vækker ubetinget allermeest Sensation, den angik jo Hr. P. L. M. Enhver, der blot et Øieblik vil tænke over dette besynderlige Forhold, vil let indsee den fuldkommen Venden op og ned paa Alt. Forsaavidt skulde det heller ikke faldet mig ind at sige Noget, men da jeg blot ved et Par Ord faktisk kan bevise Umuligheden af dette Forhold, skal jeg dog gjøre det. Manuscriptet til afsluttende Efterskrift var heelt og holdent færdigt i medio Dcbr., blev heelt og holdent afleveret til Bogtrykkeriet nogle Dage før Juul, hvad Bogtrykker Lunos Bog maa kunne bevise;†) hiin lille Anmeldelse af Hverdagshistorien var paabegyndt i medio Dcbr., hvilket Giødwad maa kunne bevidne. Da først, altsaa efter den Tid, udkom Hr. P. L. M.s Gæa,††) og deri stod den Opsats, som gav Anledning til hiin lille Artikel; det var altsaa, efter at jeg var færdig med hvad jeg gjennem 4¹/₄ Aar har anseet for mit Arbeide, der havde Krav paa min hele Tid og Flid ....

Artiklen i Fædrelandet anseer jeg naturligviis for en lille Ubetydelighed, som man i det Høieste skriver for at gjøre Een og Anden en Tjeneste. At der her hjemme kan være Een, som betragter Sagen anderledes, som anseer den lille Artikel for langt vigtigere end alle de pseudonyme Bøger, som troer, at hele min Virksomhed dreier sig om den lille Artikel og derved om endnu Mindre, om Den, hvem Artiklen dreier sig om: maa ansees for et optisk Sandsebedrag; om samme Een har en Ven, der for Venskabs Skyld hengiver sig i samme Sandsebedrag, maa ansees for et Venskabs-Stykke.

†) [Jfr. Noten foran S. 269.]

††) [I „Berl. Tid.“ for 20. Dcbr. 1845 averteres, at „Gæa“ for 1846 vilde udkomme Mandag 22. Dcbr.]

Corsarens Dandsebod, hvor han ifølge Forfatter-Lexiconnet i en af ham selv revideret Artikel allerede tidligere har været virksom baade lyrisk og satyrisk. Og var det mig virkelig en psychologisk Tilfredsstillelse at see, hvor hurtigt og hvor perfect Hr. P. L. M. forstod det givne Vink; han kom blot frem og bukkede „ærbødigst“ i Fædrelandet — og saa afsted, det vil sige, saa forsvandt han. Hvor han saa gik hen, kan jeg ikke vide, men han forsvandt ligesom en Nysen — og saa fra det Øieblik blev der, efter hvad min Barbeer har fortalt mig, travlt paa Corsarens Dandsebod.

Fremdeles; thi nu gaaer jeg over til noget lige saa Ubetydeligt som Hr. P. L. M. — til Corsaren. Mine Buxer, Hr. P. L. M. og Corsaren ere allesammen Ubetydeligheder, der derfor kun kan snakkes om, og det er mig egentlig forsaavidt imod at ytre mig, thi om jeg end med græsk Sværmeri er en Elsker af Samtalen, saa har Snakken altid været mig væmmelig. Dog idet jeg siger dette, vil jeg ikke for et Indfalds Skyld gjøre Uret mod en Enkelt, ikke ved at slaae de 3 Ubetydeligheder sammen afrunde en Vending, thi jeg føler det, jeg bør gjøre en Undtagelse, jeg skylder mine Buxer den Æreserklæring, at de ere aldeles uskyldige i den megen Snakken.

Om Corsaren skal jeg fatte mig kortere; det er som eenligt Menneske min Dom, at et saa uforholdsmæssigt og usædelidt Phænomen gjør stor Skade ved at forlokke Ubefæstede og friste Halvdannede; det er min Mening, at det gjør Nationen Skam, at et saadant Phænomen trives efter den Maalestok. Men see, Corsaren havde netop udødeliggjort og smigret mig. Sligt pleier jeg leilighedsviis at tage et Hensyn til, thi efter mit polemiske Begreb faaer man aldrig Ende paa den ubeføiede Kritikablen, der overalt vil gjøre sig gjeldende, naar man ikke tager det fra Grunden, netop ved at statuere Exempler, naar man roses af Ubeføiede.*) Noget vilde jeg gjøre, og

*) Anm. Dette har jeg ogsaa derfor tidligere†) gjort i Anledning af en Artikel i Berlingske Tidende, et forøvrigt baade anstændigt og respektabelt Blad.

†) [„Fædrel.“ Nr. 1883 for 9. Maj 1845, jfr. foran S. 141.]

netop idag finder jeg blandt gamle Papirer en lille henkastet Opsats, der er skrevet i mine Udødeligheds-Dage, om jeg dog ikke dengang, da jeg var i fuldt Arbeide med min egen Idee som Forfatter, havde Tid og Leilighed. Dertil kom, at det var en vanskelig Sag, at gjøre det tilgavns. Da nemlig hiint Blad jo, efter hvad min Barbeer siger, skal være ironisk og uhyre vittigt: saa maatte jeg befrygte, at det skulde lykkes det ved at give Sagen en spøgefuld Vending, endog at profitere deraf, som var det min Mening at sige en lille Vittighed paa dets Bekostning for derved at foranledige det til ogsaa at være vittigt. Dette vilde i mine Tanker have været det forfærdeligste Ansvar at paadrage mig. Saa gik Tiden hen, og mit Otium indtraadte, hvorved formodentlig den Sag atter var kommen frem. Og hvad skeer, saa kommer Hr. P. L. M. mig yderst beleiligt. Netop fordi jeg nu kunde tage Udgangspunktet fra et Slags Angreb, maatte det kunne lykkes mig at forhindre den forfærdelige Falskning, at mit lille Inserat blev en Compliment; det maatte kunne lykkes mig at gjøre det saa eftertrykkeligt, at hiint Blad nok vilde opgive ethvert Haab om ved yderligere at kjele for mig og for min Udødelighed, at vedligeholde et Slags Forhold til mig som en høitstaaende Allieret; thi jeg skal jo ogsaa være ironisk og vittig — hvor nær ligger ikke Misforstaaelsens afskyelige Copula! Og det er nok lykkedes mig, thi efter hvad min Barbeer siger, skal Ingen være saaledes udskjeldt som jeg.

Dette er det Hele. Det er just ikke noget overilet Skridt af mig, jeg har stadigen godt vidst hvad jeg gjorde og hvorfor. Alt hvad der er skeet finder jeg aldeles i sin Orden; men det skulde smerte mig, om nogen Bedre ikke hurtigt gjennemskuede Dette, det skulde smerte mig, om han, i Misforstaaelse, dømte mig for hvad jeg baade sympathetisk for Andre og vel beregnet har gjort, hvad Fleertallet af de Bedre af forskjellige Grunde maatte være hindret i at kunne gjøre ved Livs-Stilling, ved Livs-Forhold, ved Hensyn, ved det at være Forfatter o. s. v. Mig selv har dette Skridt tilfredsstillet saa meget, at jeg for ingen Priis ønskede det ugjort. Jeg overlader det til Enhver, som er istand til at gjøre Noget, at betænke, hvorvidt det,

naar et saadant Blad har vundet en absolut Udbredthed, naar det blev læst endog af Skole-Ungdommen, ja endog har Frækhed nok til at blande sig i Forholdet mellem Lærer og Discipel, naar det efter den størst mulige Maalestok udbreder Løgn, Bagvaskelse, forfølger Mænd, hvis Hustruer dog maaskee føle sig krænkede derved, om det da er forsvarligt at lade dette gaae hen under Navn af, at det er Ingenting. Derfor gjentager jeg mit catoniske præterea censeo, det gjøres fornødent. De uforskammede Tiggere have som bekjendt den Frækhed efter først i de ydmygste Udtryk at have tiltryglet sig Noget, naar man siger Nei, at forfølge Een Gade op og Gade ned med deres Betlen om en Almisse. Den literaire Foragtelighed, der literairt ganske staaer au niveau med hvad saadant Tigger-Pak er i det borgerlige Liv, har søgt at etablere det Samme: da Ingen agter den et Svar værd, saa ved idelig og idelig at gaae bag efter et Menneske muligt at tiltrodse sig, at man blev kjed af at høre derpaa . . . . .

[Her afbrudt.]

[Et lille Hefte:]

Nogle veiledende Betragtninger betræffende „Corsarens“ kraftige Vildfarelse.*)

Da jeg netop i denne Tid kun er beskjæftiget med at læse Correctur af et større Værk, der afsluttende vil knytte sig til den hele Stræben, der er begyndt og fortsat gjennem pseudonyme Skrifter, om det dog nærmest slutter sig til de af mig udgivne philosophiske „Smuler“: har jeg troet passende at kunne

*) [To andre, rimeligvis ældre, tildels ikke saa udførte Klader foreligge; i begge disse er det renskrevne Afsnit, der her danner Begyndelsen, (i hine Klader er det i Hovedsagen betydelig forkortet) betegnet som: „Nr. 1“, det ene har derhos til Overskriften føjet: Af S. Kierkegaard.]

anvende nogle af mine Fritimer til nogle ethiske og æsthetisk-ethiske Betragtninger betræffende Corsaren som et usædeligt literairt Phænomen.*) Øieblikket og Situationen synes netop at være gunstige dertil, thi efter hvad min Barbeer fortalte mig imorges, skal jeg netop i denne Tid blive udskjeldt. Min Barbeer vilde just til at begynde en lang Fortælling om Udgiveren, en vis Hr. Goldschmidt, hvem han anseer for ein ungeheuer Witzkopf, da jeg afbrød ham med de Ord: at Corsaren var en obscoen Materie, som egentligen aldrig burde være Gjenstand

*) [Det ene af hine Klade-Udkast har denne sidste Vending saaledes:], saa troer jeg at svigte mig selv og min Stilling som dansk Forfatter ved ikke at benytte denne Fritid til at paatale, hvad der vel for længe siden burde have været Gjenstand derfor. — Thi naar der i det daglige Liv udvikler sig en Usundhed i Vandet, som drikkes i Byen; eller naar Bagerne bruge bedærvet Meel; eller naar endog blot Gadelygterne ikke ville brænde: da bliver dette strax Gjenstand for Paatale, der bliver strax tænkt paa Forholds-Regler og Forebyggelses-Midler. Men naar i Aandens Verden et usundt og bedærvet Næringsstof falbydes, naar der synes en uhyre Rift om at kjøbe, naar der i denne Omsætning desto værre ikke bedrages ved for liden Vægt, men snarere ved at give Meget for Meget for Pengene: da skeer dette upaatalt Aar efter Aar og naaer upaatalt en saadan Høide, at der i Aandens Verden ingen Omsætning gjøres, der i Størrelse paa nogen Maade kan udholde Sammenligningen. Naar der pludseligen i det daglige Liv falbydes for megen fersk Fisk af rørig Art, da forbyder Politiet dette; men naar bedærvet Vittighed falbydes i en saadan Masse, at selv den enkelte gode bedærves ved Massen, hvori den er; naar den falbydes efter en saadan Maalestok, at det er, som var den det daglige Brød: da skeer der Intet. Og naar i det borgerlige Liv en fattig Kone ved en Gestus, der dog i Sandhed ikke kan fornærme, i det korte Øieblik medens man gaaer forbi hende, hvad der dog i Sandhed ikke kan forstyrre, synes at betle om en Almisse: da straffes hun strengt derfor. Men naar paa Prent Private overfaldes, stundom regelmæssig hver ottende Dag, derved at en Udskjelder ligesom hidser Letsindighedens og Raahedens og Lidenskabelighedens Hunde paa ham: da skeer der Intet. Nei, der skeer Intet; det Eneste, der skeer, er, at Næringsveien florerer, at ikke mangen Statens Tjener, endog i høiere Stillinger, at ingen Kunstner og ingen Lærd i Danmark er saaledes aflagt.

for Conversation. Og det er ogsaa saaledes, og som det kun tillades Lægen, der gjør det af reent videnskabelige Grunde, at omtale enhver Sygdom: saaledes kan det ogsaa kun være tilladeligt reent ethisk i Sædelighedens Interesse at gjøre dette literaire Phænomen til Gjenstand for Omtale. At svare Corsaren vilde ikke blot være en Troløshed mod alle andre Angrebne, men ligefrem en Usømmelighed.

Fra det selskabelige og Omgangs-Livet veed jeg intet stærkere Udtryk for at man ikke betragter Den nærværende, der dog paa en Maade er det, eller sig selv i Selskab med Den, der dog paa en Maade er sammesteds: end at man taler om ham til en tilstedeværende Tredieman. Saaledes veed jeg heller ikke noget stærkere Udtryk for at man ikke polemiserer med Corsaren, end at man netop benytter den Tid, medens man selv udskjeldes, til at anstille Betragtninger over den som literairt Phænomen. Hvis man ikke samtidigen udskjeldtes, kunde det dog see ud, som polemiserede man med Corsaren, og at det var denne, som ikke vilde svare.

At anstille Betragtninger over Phænomenet, medens man selv udskjeldes: er ligesom naar en Læge ganske roligt skjønner Sygdommen, medens Patienten i delirium furibundum udskjelder ham. Hvo vilde sige, at disse Tvende strides med hinanden? Og dog er her tillige Forholdet et andet, thi Patientens Sygdom er jo ikke at udskjelde, men hvad Corsarens delirium furibundum angaaer, da er dette netop Sygdommen. Hvad jeg her skriver kan da i strengeste Forstand ansees for en clinisk Forelæsning eller en Forelæsning ved Sygesengen. Ak, den farligste Sygdom er netop den, at have en fræk Forestilling om at man er rask.

Thi Corsaren er som besat af en ond Aand; og denne onde Aand er en ulykkelig Stolthed (i samme Forstand, som man taler om en ulykkelig Kjerlighed), der ikke har fundet Sandhedens Udtryk i Ydmyghed, og som derfor feigt trøster sig ved at fortjene — Penge; og atter selv dog har Stolthed nok til at fortvivle over denne saa dyrekjøbte Vinding, og igjen bedrages af et Feighedens glimrende Blændværk, naar den i

den trodsige Indbildning at være frygtet vil glemme det Penge-Mellemværende, hvormed den foragtet affærdiges. Corsarens Aand er en fortvivlet ikke ubegavet Aand, der ufrugtbar og væsentligen kjed af Tilværelsen vakler [?], omtumles mellem at ville tjene Penge og at ville være frygtet, men bestandigt selv har en Ahnelse om Selvmodsigelsen. Den vil frygtes, og har dog selv en dunkel Forestilling om, hvilket tilintetgjørende Epigram det er over den, at den ved afgjørende Leiligheder, naar den skulde vise Mod, feigt lader sig repræsentere — af Sjouere. Den vil frygtes og har dog selv en martrende Forestilling om, hvilken dræbende Satire det er over den — at den honorerer sine Tjenere og honorerer dem brillant. Den vil frygtes, og dog har den selv en dunkel Forestilling om, at med de Vaaben, den bruger, vindes ikke Ærens Seier i Magten, men kun Afmagtens i Foragtelighed. Thi som en Slagsbroder, der var anseet som den stærkeste paa Kneiper og Ølstuer, hvis han blev sat hen i den pragtfuldt oplyste Sal, hvor de utallige Fordringer reflekterede sig tilbage over ham: Ærens, og Anstandens, og den gode Tones, og Sømmelighedens — vilde staae afmægtig af Forlegenhed: saaledes vilde en Corsar-Forfatter tage sig ud i Vittighedens Æres-Strid, naar Anstændigheden mærkede ethvert Vaaben, der turde bruges, og naar da de Ædles og Dannedes Øine vendte sig med ham, og med Blikket gjorde Fordringen. Og dog kan Stoltheden ikke ganske glemme Ærens Mark — indtil den atter fortvivler: fortjener Penge — og vil frygtes.

En Iagttager maa da let kunne danne en saadan Figur, digterisk frembringe, hvad der i Virkeligheden maaskee ikke existerer. See, dette er den bedste Stikkelse af en Corsar-Forfatter. Det er et opvakt Hoved, men det er et fortvivlet Liv, et Liv, som mangler Slutningen. Han væmmes selv i bedre Øieblikke ved Tanken om, at Subscribenten for de 4 Rdl. tilkjøber sig den uhyre Overmagt: at lee af Spasmagerens Vittighed, og at lade Spasmageren personligen affærdige ved Domestikkerne, som man behandler et tvetydigt Fruentimmer. Det gyser i ham. Han vil opgive det Hele, og han lever dog nogle Øie-

blikke, saa længe den bedre Stolthed styrker ham med det gode Forsæt. Men han kan ikke. Ja naar vi Alle vilde bede ham derom, gjøre ham Frygtens smigrende Concession; eller hvis han selv triumpherende kunde gjøre det. Men hvis den sædelige Fordring gjordes ham af en Anden, af en ringe Tjener, der i Interesse af Literaturens sædelige Orden fordrer det: saa kan han ikke. Han føler dunkelt, at den Anden har Ret, han haber heller ikke Den, der gjør det, thi det Bedre i ham giver den Anden Medhold. Men han kan ikke. Nei, nei, Glemsel maa trøste: han længes efter Ægyptens Kjødgryder i Foragtelighed, han længes efter Blændværket, efter Pøbelens Jubel, naar han trodser paa Talentet. Og dog har han Forstand nok til at indsee, og det Bedre i ham er stærkt nok til at fatte, at den ringe Tjener meente ham det vel, at han var Den, der ikke i Dobbelthed loe af Vittigheden og foragtede Spasmageren, men uforstyrret af Vittighedens Blændværk og Adspredelse roligt sigtede efter det Bedre i ham. Han forstaaer dunkelt det Socratiske om Kokken og Lægen, der skulde dømmes af Børn, at hiin ringe Tjener dog nok var Lægen, og Børnenes Bifald ligesom Pøbelens Jubel, det Kokken var sikker paa. Men han kan ikke, nei, Hævn, Hævn over Den, som ikke loe af hans Vittigheder, men heller ikke foragtede Spasmageren. Hævn altsaa over Den, der meente ham det vel, og dog føler han selv dunkelt Modsigelsen.*)

[Her ender Renskriften; Fortsættelsen meddeles efter den af de to Klader, hvis Begyndelse i Hovedsagen findes i Noten S. 274:]

Medens selv vore navnkundige Forfattere kun finde en liden Afsætning for deres Skrifter, medens selv Journalerne, der dog altid maae have en større Udbredthed, med Undtagelse

*) [Et løst Blad, indeholdende tillige Udkastet til det følgende Afsnit, har saadan Slutning:] Nei, han vil have Bifaldet, han vil have Hævn, og han fatter dog selv dunkelt, at Lægen var den Eneste, der kunde hjælpe ham.

af den Berlingske Tidende, ere i Aftagende: blomstrer og trives et Institut, der har gjort det til Næringsvei at udskjelde; det kneiser stolt af en Subscription som maaskee intet andet Blad, det kneiser, ja liig Klinten, stolt af, ubetinget at være det meest læste Blad i hele Kongeriget, læst af alle Stænder, fra de høieste til de laveste, læst af alle Aldere, selv af Skoleborn. Uden Ahnelse om eller Dybsindighed til at fatte Forskjellen mellem Paris og Kjøbenhavn, at hvad der som et Phænomen mellem utallige andre kan have sin Betydning som en vittig men dog godmodig Misundelse mod Mænd, der i europæisk Indflydelse og i Fjernhed fra Angrebet forblive uvidende eller dog væsentligen uvidende derom: angribes her Private. Paa Omgang blive de udskjeldte og derpaa priisgivne for Nysgjerriges Opmærksomhed, om det afficerer dem. Altsaa i en lille By, i Smaa-Forhold, i det fælles Samlivs daglige Berøringer, i en lille Literatur, der end ikke har et eneste critisk Tidsskrift, florerer som Triumpherende med en næsten uhørt Subscription et Blad, der lever af at turde sige og gjøre Alt, et Blad, der uden Idee i Lidenskabeligheds og Vindings Tjeneste profiterer brillant ved Foragtelighedens Privilegium paa at være aldeles ugeneret.

Og ikke blot dette, men til dette Blad svarer et Contor, hvor man ved Hjælp af anonyme Billetter er vidende om de privateste Forhold. Her spørges nu ikke om, hvad Misbrug der er gjort af denne Viden, men om det Farlige i, at noget Saadant er til. Den tjenende Classe, den simple Borgerstand anseer Corsaren som en høiere Retfærdighedens Tjener, som en Sjælesørger, hos hvem den finder Trøst eller søger den. I Sandhed, et besynderligt omvendt Forhold. Et Tjenestetyende er maaskee behandlet for strengt af dets Herskab. Ak, hvem har ikke Sympathi med den tjenende Classe, jeg veed det, jeg har det af min yderste Evne. Men nu: den Tjenende søger til Corsar-Contoret. Her høres intet formanende Ord, der kunde afvinde Sagen en mildere Side, her indvies ikke den Forurettede i nogen opløftende Betragtning af Livet, der kunde lære i Ydmyghed for Gud med sand menneskelig Stolthed at bære en

Forurettelse. Nei Hævn, Hævn!*) Saa kommer da det forblommede Angreb for Dagen — og den Forurettede er hævnet! Hvad er saa værst: Sygdommen eller Lægemidlet! Og hvilket Forhold mellem den formeentlige Paatalen af en Magtens Misbrug og den ubodelige Skade, der afstedkommes ved Afmagtens Misbrug.

Ja man gaaer videre; for ligesom at sætte Kronen paa Værket vover man i Bladet at forkynde det som Hævn at blive udskjeldt. Som Øvrigheden dømmer saa og saa mange Gange Vand og Brød, saa dømmer Bladet: saa og saa mange Gange at blive udskjeldt. Foruroligende Traditioner knytte sig til Texten, man er vidende om Grunden, hvorfor Den og Den forfølges. Og ved Siden deraf høres atter, at Pøbel-Triumphatoren vil skaane Den og Den. Ja, saa lad os bøie os for den Mægtige, lader os gjøre Selskaber for ham, lader os tilbyde ham Ens Formue og Regjeringen! I Danmark tør man tale frit om Konge og Øvrighed: men man skal tage sig iagt for at tale frit om Corsaren!

Og alt Dette besvares med — taus Foragt! I Sandhed, et besynderligt Svar, som staaer i intet Forhold til Tiltalen og til at alle Mennesker læse Bladet! Thi det er jo ikke Lærde eller Videnskabsmænd, der bekæmpe hinanden i store Bøger, som kun Faae læse; det er ikke et Blad, der frister en kummerlig Existents i en Afkrog; det er eiheller en Journal, der fæstet i Ærens og Ansvarets Tjeneste maa vide, hvad den skriver og gjør: nei, det er et Blad, der uden Sammenligning er absolut det meest læste i Kongeriget, — og som skriver med en uden Sammenligning mageløs Ugeneerthed, ja uden Sammenligning, — det vilde allerede være en Fornærmelse mod alt Andet, der skrives i Danmark, at bruge det til Sammenligning. Den borgerlige Øvrighed holdes skammeligt til Bedste ved Hjælp af Sjouere, som den udøvende Magt i sin Strenghed maa arrestere, og den alvorlige Ret maa dømme. Og medens Øvrig-

*) [I Randen:] forkyndes for den Forurettede, der snarere indøves i en Sammensværgelse.

heden saaledes frækt nødsages til at gantes med at stikke til Straamanden: saa skifter og deler Corsaren mellem Folk, saa holder den Æren og det fredelige Privat-Liv i sin Haand som en Narrestreg. Thi alle vi Andre ere bundne, Øvrigheden maa finde sig i at være til Nar blot for ikke at misbruge sin Magt, thi da vilde den anklagende Stemme løfte sig høirøstet; hvis Nogen skriftlig vil fremtræde mod Corsaren, da skal han iagttage i strengeste Maal Ærens og Ansvarets og Sømmelighedens Forpligtelse: ellers vilde den anklagende Stemme opløfte sig forfærdeligt imod ham. Giv den meest øvede Fægter det Sværd i hans Haand, som han fører med Lethed, med absolut Seier mod enhver Modstander — men istedetfor Modstandere hids glubske Hunde paa ham og tilraab dem Bifald, — og man true ham, hvis han vover at gjøre Andet end de rene Fægter-Hug, Hoide-Huggene, — — døm ham, hvis han vil værge sine Been — og dog er det efter disse Hundene gribe.*)

For at fuldende det Hele vedbliver den udfordrende[?] Tale fra den Tid, da Corsaren var et ubetydeligt, lidet læst Blad, der udkom uhindret: det er en Ubetydelighed, ikke værd at tale om, — efter at Corsaren er bleven ikke det eneste, saa dog absolut det, der tales meest om. Ingen Journalist tager til Orde, — „det er ikke Umagen værd". Lad os hellere sige: det lønner ikke Umagen, thi den lønnes med at blive udskjeldt paa Liv og Død, den lønnes med at blive misforstaaet, saa længe indtil Menneskene ret komme til sig selv, — thi da ville de let indsee, hvad jeg indseer.

Jeg maatte i Sandhed paa en besynderlig Maade være slumpet til dog af Een og Anden at ansees for en Iagttager; jeg maatte ganske være uden Sympathi for mine Medmennesker,

*) [I Randen:] Der er blandt alle Dem, som skrive i Corsaren, ikke Een, der paa Ærens Vilkaar, bunden i den Forpligtelse, som enhver anden dansk Forfatter respekterer, som Folket fordrer af ham, der er ikke Een, der er istand til at skrive en væsentlig vittig Artikel, hvori en eller anden bestemt og tydelig Tanke med dialektisk Klarhed, med en Livs-Anskuelses Modenhed reflekterede sig i den beroligede, dybere grundende Vittigheds skjønne Straalebrydning.

for Privatlivets skjønne Hellighed [?], for Ægteskabets stille Inderlighed, for Børne-Opdragelsens Afsluttethed og for saa mangt et andet Forhold, der netop ved dette Blad er blevet fortrædiget; jeg maatte være ganske forglemmende, hvad jeg [. . . . ?] og hvad Enhver siger om Fortrædigelsen og Forræderiet, hvis jeg ikke havde været opmærksom. Og mangen privat Mand, der ikke selv kan yttre sig i Literaturen, har dog maaskee anseet det for en Utroskab af de Skrivende, at Ingen har taget til Orde i denne Sag, hvor der dog ikke er Tale om at forsvare den Enkelte, (thi som Frater Taciturnus har sagt det: der skal ikke svares,) men hvor Phænomenet selv gjordes til Gjenstand for Omtale.

Dog er det en vanskelig Sag i denne Henseende at gjøre Noget, netop fordi dette Blad har vendt alle Forhold om. Der maatte derfor gaaes en lille Smule methodice frem. Jeg maatte først sikkre mig et Menneske, hvis Ydre er rigt paa latterlige Tilfældigheder, thi efter Saadant er det især Corsaren jager; jeg maatte sikkre mig hans Samtykke til, at jeg turde tale derom ligesaa frit, som Corsaren taler frækt. Thi ogsaa i denne Henseende er Forholdet vendt om. Corsaren tør angribe Enhver — og vil Nogen tage til Gjenmæle i den Angrebnes Interesse, saa siger man: Du udbreder blot Angrebet mere, tie derfor hellere stille! I Sandhed en underlig Tale, efter at hele Landet har læst Angrebet, og nu Forholdet er, at i hvilket andet Blad man end indrykkede Forsvaret, vilde det neppe finde en tiende Deel saa mange Læsere som Angrebet og Corsaren har. Eller vil Nogen sige, at Forsvaret foranlediger, at der i længere Tid bliver Tale om den Sag, — en underlig Tale, efter at Corsaren har tilladt sig at forfølge enkelt Mand i hele Aar. Og dog gaaer det saaledes til i Comedien. Man siger: forsvar ikke den Angrebne, tier hellere for ikke at røre ved denne Sag! I Sandhed, et høist delicat Udtryk: at røre ved den Sag, naar Sagen, der ikke maa røres ved, er den: at den Angrebne er bleven mishandlet for Alles Øine.*)

*) [I Randen:], men bestandigt lege vi den Leeg at være Paris.

Imidlertid maatte Den, der vilde gjøre Noget, sikkre sig Dette: for at ingen Svaghoved skulde faae Anledning til at være superklog, han maatte sikkre sig den Angrebnes Samtykke. Det har jeg gjort; og dette Menneske er: jeg selv. Har Corsaren Lov til at tale om mine tynde Been og mit latterlige Ydre — og der er jo lyst for mig fra Foragtelighedens Forundringsstol, — nu vel, saa har jeg det da ogsaa, og kan heldigviis gjøre det med maaskee adskillig mere Rolighed end Corsaren. Man vil atter her strax see en Forskjel, som er afgjørende; thi jeg kjender godt mit Ydre, og faae Mennesker have vel saa ofte været Gjenstand for en godmodig Spøg, eller lille Vittighed, eller lidt Gjækkeri, eller et Smiil i Forbigaaende som jeg. Og i Sandhed, Sligt finder jeg aldeles i sin Orden: det er et Udtryk for det øieblikkelige Indtryk, den Vedkommende kan ikke lade det være, og netop deri ligger Forsoningen, og Mangen, som netop maaskee har havt for store Tanker om mine Evner, har til Gjengjeld havt lidt Glæde af mine Been, — mangen Pige, som maaskee satte mig for høit som aandeligt Begavet, har forligt sig med mig ved Hjælp af mine tynde Been. Og alt Dette finder jeg i høi Grad uskyldigt og tilgiveligt, ja fornøieligt. Men noget Andet er, naar en Udskjelder tillader sig ligesom at hidse en Mængde Oine derpaa, naar han altsaa tager det Oieblikkeliges Undskyldning bort og tvertimod gjør dette til Gjenstand for Opmærksomhed. Jeg skal vel finde mig deri, det gjør mig mere ondt for de Vildledte end for mig. Og netop fordi jeg veed, jeg kan finde mig deri, netop derfor har jeg nu sikkret mig, at jeg kan røre ved Corsaren som literairt Phænomen.

Jeg skal senere netop vise et Exempel paa, hvorledes endogsaa et Menneskes legemlige tilfældige Latterlighed kan opfattes saaledes, at baade det Comiske skeer sin Ret og en godmodig Misundelse faaer en lille Hævn, og det Hele dog ender i den uskyldige, opløftende Forsoning, hvormed Alt ender, hvori Ideen er tilstede, og lyser sin Velsignelse over Handlingen. Ak, men hvor det er en Lidenskabelighed og Næringsveiens Interesse, der gjør Udslaget, hvor der ikke lyttes efter Kategori-Forholdenes

sphæriske Harmoni, men efter Pengenes Raslen i Kassen, og hvor Bevidstheden om, at enhver Subscribent med Bladet tillige tilkjøber sig Ret til foragteligt at affærdige de Skrivende, driver Lidenskaben til det Yderste: der er det et andet Tilfælde.

[Hermed ender dette Udkast, hvorimod den første, endnu mere skjødesløst skrevne Klade tillige indeholder følgende Udvikling, der slutter sig til de nylig meddelte Stykker:]

Dernæst maa man sikkre sig, at det ikke er en ligefrem angreben Mand, der taler — thi saa siger man strax: det er Pirrelighed, — ret som Alt, hvad der hedder Uvillie og Indignation, var afskaffet. Dette har jeg sikkret mig derved, at en pseudonym Forfatter, som jeg i Almindelighed forvexles med, skjøndt voest har forlangt at blive udskjeldt, og er bleven det — og nu jeg med. Det maa vel ogsaa have været Enhver paafaldende, hvorfor jeg ikke hidtil er kommen i Corsaren.

Saaledes er Alt lagt til Rette, man vil dog maaskee see med Overskuelse af Forholdene. Man vil let see, at det ikke er en hidsig Yngling, her skriver, men Een der, dog vel tidligere bekjendt for at kunne føre en Pen, ogsaa kan anlægge en Plan. Vil da ingen Anden: saa vil jeg gjøre et i høi Grad fordærveligt Phænomen i Literaturen til Gjenstand for Tiltale. Her skal ikke være Tale om Personer, ikke om disses Charakteer — nei, kun om Phænomenet selv. Og Den der, om han end bærer et tungt Ansvar for hvad han personligen forskyldte, og Den der, vel netop af den Grund, altid har ladet sin Fremtræden være uden Myndighed — men som sandeligen qua Forfatter har den reneste og den lettest aandende Samvittighed; Den der med Pengetab fra Aar til Aar, med forøget Flid fra Dag til Dag kun har forlangt at skjøtte sig selv og at turde nedlægge sine Skrifter i dansk Literatur: han har dog vel netop Fynd til at accentuere det Ethiske i Det at være Forfatter.

Dette angaaende min literaire Legitimation. Var Spørgs-

maalet kun om en reen æsthetisk Strid, om hvem der er vittigst og andet Saadant: saa vilde jo Sagen være let afgjort ved at formaae Corsarens frygtede Genier til Mand for Mand med Navn under at skrive i et andet Blad, undergivne samme Betingelser som enhver anden Forfatter, ikke profiterende af Forageligheddens Frispas og Privilegium til at turde gjøre Alt, da man forud har løst Privilegiet ved at være foragtet. Naar man blot i Rolighed vil betænke dette, vilde man let forvisse sig om, hvor megen blind Allarm der ligger til Grund for dette Phænomen. Men saaledes er Striden ikke, og som jeg som Forfatter stolt frabeder mig den Anerkjendelse at være vittigere end Corsaren, idet jeg hellere ønsker slet ikke at være vittig: saa er Striden heller ikke selv lystelig. Eller rettere, det er ingen Strid, det er et Forsøg paa om muligt at standse en om sig gribende forvirrende Svækkelse. Her er ikke Spørgsmaal om Strid, men her er kun Spørgsmaal om med Rolighed og med Overbevisningens Magt at fremstille alt dette Uvæsen, at gjøre det med Rolighed, medens hiint Blad vel vil overøse Een med Skjeldsord og paa enhver Maade priisgive Een for alle Letsindiges og Daarers Latter. Med Rolighed, ikke fjern fra Verden at hengive mig til Betragtning, men ligesom midt i Opløbet at fastholde Tanken, at være stille i Betragtningen, medens jeg sidder ligesom i en Kjedel, paa hvilken Kobbersmeddene hamre.

Hvad mig selv angaaer, da mener jeg netop personligen at være skikket til Sligt. Jeg er et eenligt Menneske, jeg har ingen Hustru, der skal græmme sig, selv om Manden stolt opløfter sig over Fornærmelsen; jeg har intet andet Jeg, der skal nødsages til ængstelig at imødesee hvad den ottende Dag vil bringe, som skal staae bekymret ved Mandens Side og see, hvad den Bekymrede seer og maaskee efter forstørret Maalestok, medens Manden stolt overseer det, eller mismodig overraske sit Tjenestetyende i nysgjerrigt at læse Corsaren; jeg har ikke mange Mennesker i min Tjeneste,

jeg skal ikke hilses af mine Undergivne med forlegne Miner; jeg har intet Barn, der i Skolen maaskee skal faae fat i Corsaren, hvis han ikke finder den i det fædrene Huus, og der enten bringes i den sørgelige Vildfarelse at lee ad sin Fader eller tidlig harmes over den Verden, i hvilken han lever, hvor Sligt skal hændes Faderen; jeg er ikke Lærer i nogen Skole, saa Børnene skulle modtage mig med Latter, ikke Lærer for Ældre, jeg er ikke i nogen Stilling, ikke en Geistlig, der skal med Uvillie maaskee i sin geistlige Forretning træffe sammen med et saadant Stikbrev; thi Bibel og Psalmebog — hvem læser vel dem i Sammenligning med Corsaren, der er Læsning for Alle og især for de Ubefæstede, der ingen Anskuelse af Livet have, — og dog veed jo Enhver, der har en saadan, at Intet er vanskeligere at omgaaes i Frygt og Bæven end netop Sands for det Comiske.

Saaledes staaer jeg eenlig, saaledes ønsker jeg at staae eenlig. Vant til andre Forfærdelser end den barnagtige at tegnes i Karrikatur, vidende Besked i Sindets Rolighed om hele mit Ydre, skal jeg vel staae Stødet ud. Vant til fra andre Forfærdelser i mit Indre at kalde Sindet og Tanken tilbage paa Spøg og Munterhed, skal dette ogsaa nok lykkes mig. Men jeg veed god Besked om, hvor Spøg hører hjemme. Eenlig ønsker jeg at staae; end ikke dette Blads Redakteurer have i fjerneste Maade nogen Andeel i, at jeg optræder. Lad derfor om muligt hele Corsaren handle om mig: saa er dog alle Private saalænge fritagne. Der er Ingen, der har bedet mig om at gjøre dette Skridt, Ingen; der er ikke eet Menneskes Bistand jeg regner paa; jeg veed meget godt, at skjøndt det er Skik og Brug, at Alle sige: aah, ikke andet end Corsaren, saa frygter Folk dog for Intet saa meget som for at blive gjorte latterlige! Saaledes staaer jeg ene, og dog er der Den, der har bedet mig, nei, han har for Skik ikke at bede, han befaler, og saa skal man lystre, man finder ikke Fred før man gjør det; og det er Den, der er den Eensommes Bistand i Eensomheden, der, fjern fra Livet, i Eensomheden er midt i Trængselen.

Her skal ikke føres en vittig Polemik,*) ikke reises den skingre Latter, og Gud være lovet, jeg nyder da heller ikke det Privilegium, at jeg turde tillade mig at virke ved Tegninger og Raahed. Om muligt ønsker jeg, at Betragtningen bliver belærende, dernæst beroligende og formildende og ikke uden en vis Interesse, — der skal endogsaa paa et enkelt Sted blive Plads for en Godmodighedens Spøg, netop for at vise, hvorledes Sligt kan gjøres.

Dertil udbeder jeg mig Læsernes Taalmodighed. Den, som forhaster sig med at lee, ham vil jeg, ikke just for min egen Skyld, men for hans egen, paaminde om at være lidt langsom: det er jo dog muligt, at jeg bedre kunde taale hans Latter, end han selv kan taale den. Og har jeg maaskee Fjender, eller Saadanne, der maaskee med Føie ere mig ugunstige: dem vil jeg, atter ikke just for min Skyld men for deres egen, bede at betænke Eet: om det dog, forsaavidt de ønskede nogen Straf over mig, sømmer sig for dem at ønske, at det skal skee ved Corsarens Raahed, om de dog ikke have en ædlere Forestilling om dem selv, end at de kunde ønske Corsaren til Ridder —? Nei, saa lad det være en ophøiet, en myndig Mand, at det maa være til Opbyggelse for Alle, naar han straffer mig. Ethvert Corsar-Angreb er hvad enten det træffer Skyldig eller Ikke-Skyldig til ubodelig Skade, fordi Lægedommen er uendeligt fordærveligere end Sygdommen.

. . . .

*   *   *

*) [Paa en lille Seddel:] Ingen vittig Polemik skal der føres, thi jeg agter at føre Sagen alvorlig og rolig — og Corsaren fører neppe en vittig Polemik. Atter forhaste Ingen sig, ikke for min Skyld men for sin egen, med den Dom: at jeg ikke er vittig. Fordi en ung Pige ikke vil dandse paa en Dandsebod, skulde hun ikke rolig finde sig i, at dette paa Dandseboden blev forstaaet saaledes . . . [afbrudt].

. . . Og dernæst har ogsaa Vittigheden sin Dialektik, og det er og bliver for enhver dygtig Forfatter et utilgiveligt Misgreb at blive vittig paa urette Sted.

[Et løst Ark indeholder, saavidt skjønnes, den skematisk anlagte Plan for Slutningen af foranstaaende ufuldendte Artikel.]

Corsarens Legitimation.

Den har aldrig legitimeret sig, er voxet op fra . . .

Alt dreier sig om en ubekjendt Persons aldeles egoistiske Personlighed.

Corsaren frækkere og frækkere — Ingen svarer: Ingen tør svare.

Goldschmidt Udgiver af en Bog.

(Skolelivet intimideret (Hoedt).

En Mand har sagt Noget paa et offentligt Sted om Goldschmidt (Rosenkrantz).

Skuespillere og Geistlige.)

a.

Corsarens Standpunkt.

Nivelleringen:

Den godmodige Misundelse (det Ophøiede heri).

Den foragtelige Misundelse:

Man vil have det Store nedrevet — ved Hjælp af en Foragtelig, saa bliver der slet Intet tilbage.

b.

Corsarens Angreb, hvorledes det virker.

Analogierne med at fremstilles paa Theatret, med at blive udhysset eller udskjeldt i en Forsamling.

Begge disse Analogier dog Intet: Man har hverken Samtidighedens Angres mod Udskjelderen, eller kun Øieblikkets Lidelse — det varer længere, stundom et Aar.

Og denne Straf, som den Udøvende vel mener Ingen kan udholde, — og Gud veed, om man ikke smigrer sig med at kunne twinge mig til at expatriere? —

Hvem udøver den?

Er det Øvrigheden?

Nei — Lovløshed.

c.

Corsarens Vittighed — uvæsentlig.

Læs Corsarens Vittigheder i en Bog eller i et andet Blad, og Du vil væmmes, fordi Du da gjør Fordringer.

Billeder, tegnede efter Naturen: f. Ex. at fremstille mig holdende en Tale til Tjenestepigerne i mit Huus (da jeg er Bært) eller ridende paa

en Kjøbhest. — „Kl. var 2½; det var 3die Gang Mag. Kierkegaard gik tilbage ad Østergade" (hermed en Tegning).

Sligt kan Enhver gjøre.

d.

Ingen Regres mod Corsarens Angreb.

1) ikke ved Domstolene,
2) ikke ved vittig Polemik, — thi her er ingen Ære at vinde,
3) ikke ved at vise det er et foragteligt Blad — thi saa sige alle Folk: det veed vi.

Heri ligger Hexeriets blinde Allarm.

e.

Det Ethiske og Usædelige.

[En lille Seddel:]

I Oldtiden kunde Sligt ikke fremkomme, netop forbi Bogtrykkerkunsten ikke var opfunden. Den Udskjeldende maatte selv personligen gjøre det — nu derimod kan den feigeste Usling sidde skjult og udskjelde — med 10,000 Munde.

[Løse Blade:]

Et Bidrag til Belysningen af det Comiskes foragtelige Misbrug.

Dersom Een i et foragteligt Blad (og ethvert anstændigt vil da ikke optage Sligt) skrev, at jeg gik med snevre og altfor korte Beenklæder, og derpaa tegnede dem af: saa lees der. Lad os nu see, hvori det Comiske ligger? Det at et Menneske har et Par snevrere Beenklæder end Andre, er da ikke noget at lee af, — ja i det Høieste kan en Enkelt, hvis han en passant bliver opmærksom derpaa, lee deraf, — og er det faktisk, at jeg har saadanne Beenklæder, saa er det da ingen Vittighed slet og ret at fortælle dette Faktum. Og dog lees der — naar man læser det i et Blad. Hvoraf leer man da? Man leer egentlig af at læse Noget paa Prent, som kun ved et Brud paa al

literair Anstændighed kan blive prentet. Lad mig oplyse det med en Analogi, og jeg gider sandeligen ikke i Forhold til den literaire Foragtelighed søge efter det Fine og Pæne, naar jeg blot finder det Træffende. Den som har havt Leilighed til nogensinde at iagttage kaade og uvorne Drenge, naar de troe sig ubemærkede, vil ogsaa vide, at Det at slaae en [.....], at gjøre en uanstændig Gebærde o. s. v. bliver anseet for en uhyre Commerce, en Vittighed, der vækker Latter. Hvad er det saa, de lee af? Sagen selv er end ikke for Drengene væsentlig latterlig, men Det de lee af er, at hvad der ellers som en Uanstændighed vilde blive honoreret med en Dragt Prygl, at Det vover de her, mellem dem selv, at gjøre paa Commerce. Saaledes ogsaa med hine prentede Vittigheder: det Pirrende ligger i, at Noget siges paa Prent, som — hvis det overhovedet skulde straffes, — kun kunde straffes med korporlig Revselse. Det Pirrende ligger i, at den aandelige Forestilling om en Presse-Forseelse pludselig maa ombyttes med den om Gadedrengestreger — og dog er det paa Prent.

Lad os tage en af vore store og berømte Mænd — (jeg vælger dertil en Saadan, for hvem jeg selv bærer den dybeste Høiagtelse, og som jeg tør troe om, at han er forvisset derom, min ringe Person betræffende, og fordi jeg er forsikkret om, at han har Statsmands-Blik nok til let at see, at det dog er en høist alvorlig Sag, hvorledes man fordærver den simplere Klasse og Landets Skole-Ungdom ved en overskmmende pøbelagtig Comik,) — altsaa, lad os tage Excellencen Ørsted. Naar der i et foragteligt Blad blev skrevet: „da Excellencen Ørsted idag spiste til Middag, tabte han noget af Grøden paa sine Buxer, som sees af den følgende Tegning,“ — saa vilde der blive leet. Og hvad er det saa, man leer af? Man leer af, at der er Noget trykt, som kun ved et Brud paa al literair Velanstændighed kan trykkes, det Pirrende ligger i den Forundring, med hvilken man seer det selv. Man leer — det forstaaer sig, ikke Alle; det er ligesom med de kaade Drenges Uartigheder: der er Forældre, som omtrent staae lige saa lavt, de lee og synes, at den uvorne Dreng er en Satans Karl, saa vittig. Enhver

blot nogenlunde Dannet leer ikke, og det er altid Tegn paa en Svaghed i Charakteren at lee af en Uanstændighed, det er ligesom at beundre en Skjøges Skjønhed — thi er hun Skjøge, da bør jeg aldrig ville see paa hende. — Lad os see, hvad Decorum er. Selv den, der i Ærinde kommer til hiin ædle Statsmand, Excellencen Ørsted, naar han er saa uheldig at komme til hans Spisetid — da gaaer han igjen. Dette er ikke blot for, som man siger, at unde en Mand Madro, men der er en Undseelse, som gjør, at man ikke gjerne vil see det Store udenfor sin rette og væsentlige Belysning. Tag denne Undseelse bort, lad det blive anseet for Vittighed paa Prent at fremstille en berømt Mand i alle de tilfældige Combinationer, hvori noget Menneskeligt vederfares ham (det være nu sandt eller blot opdigtet, thi dette er ligegyldigt), saa har vi den literaire Foragtelighed. Man vil see hvor let det er at være vittig paa den Maade, det vil da sige for Enhver, hvem det falder let at være fræk, thi denne Vittighed er slet ikke Andet end Frækhed. Enhver Tjenestepige, enhver Tjenestekarl, enhver Skoledreng veed, at det kunde hænde f. Ex., at Excellencen Ørsted en Dag gik ud i sin gamle Frakke, at der var Hul paa den — tegn ham af — det er let nok — saa er det — vittigt!

Naar den literaire Foragtelighedˢ Vittighed fremkommer i et Land, behøves der to Ting:

1) behøver den berømte og store Mænd — (lad os aldrig glemme, hvor sandt det er, at Dette gjøres enhver Stat behov!), hvad enten disse nu ved de sjeldne Gaver, eller ved den udmærkede Tjenstdygtighed, i kort Tid ved Lykkens Gunst eller gjennem et langt Liv møisomt have erhvervet det store Navn. — Dette er det Første, der behøves.

Og saa behøver den

2) — (og lad os aldrig glemme, hvor lidet Dette er behov, men erindre, hvorledes det er en Vanære for en Nation, at Sligt er til!) der behøves nogle frække Knægte, der gaae ud fra, hvad de ere: at de ere foragtede og nu væmmeligen gjøre den store Mands berømte Navn i Penge

ved Stüvenfængeri. Thi et berømt Navn maa der til, Ingen vilde lee, naar noget Saadant fortalles om en Brændehugger, hvem Ingen kjendte, eller om Nr. 24 af de blaae Drenge, som end ikke have et Navn. Pointen i den foragtelige Vittighed ligger i, at det er et berømt Navn.

Gjør i en Stat de Udmærkede, de Berømte til de Priisgivne, — Pøbelen, Skoledrenge til de privilegerede Stænder: saa vil den literaire Foragtelighed florere!

[Et Par løse Blade indeholde nogle Klade-Udkast:]

Kjøbstad-Liv.*)

Lystspil i 1 Act.

Personerne:

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Scenen er i Kjøbenhavn 1846.

En Scene:

Personerne sidde om et Bord.

Sophie.

Mig synes det dog usømmeligt at henlede Nogens Opmærksomhed paa Sligt.

---

*) [Et løst Blad:] Et Forsøg paa at forvandle Kjøbenhavn til en Kjøbstad. Naar Bysnakken skal trykkes, er den det.

Analogier med at ventilere Luften for at sikkre frisk Luft,

med den fornødne Tilstrømmen af frisk Vand for at kunne bade.

Som det er usædeligt, at et Menneske ikke frygter, hvad han skal frygte: Gud, og Æren, og de graa Haar,

saa er det ogsaa usædeligt at frygte, hvad man ikke skal frygte: Folkesnak, og Foragtelighed, og Drenge-Kaadhed.

Sophus.

Nei, Sagen har sin alvorlige Side; det er Gjenstridighed af et Menneske at ville gaae saaledes klædt, det er en Fornærmelse mod den offentlige Mening. Naar den offentlige Mening eenstemmig har udtalt sig mod en Mands Hat eller hans Frakke eller hans Vest eller hans Buxer eller hans Signetring eller at han ikke kommer Fløde i sin Kaffe: saa er det en Forsyndelse mod den offentlige Mening ikke at forandre det.

Johannes.

Ih Gud, er det saa alvorligt — men det maa det vel være, naar den offentlige Mening befatter sig med eenstemmig at udtale sig mod en Mands Vest. Men saa burde den offentlige Mening være billig; thi naar det f. Ex. er en Hat, kan det let forandres, men naar det er Gangklæder f. Ex., sæt Manden er forsynet for flere Aar — saa synes jeg den offentlige Mening burde forkyndes med lovligt Varsel og Opsigelse, hans Buxer f. Ex. opsiges ham med behørig Frist.

Det kunde ogsaa være nødvendigt, at den offentlige Mening holdt, ligesom man holder Dyreskue, et Dyreskue over Menneskenes Paaklædning.

* *

Intriguen kunde være en let tegnet Forelskelse, dog ikke uden erotisk Colorit.

*

Johannes bliver aftegnet i Bladet for fine Buxer — den strenge Sophus er især [. . . . ?] og har et personligt Forhold skjult til hiint Blads Skriver. Nu bliver Sophus og Redacteuren uenige, og hvad skeer? Om Sophus bliver der fortalt i Bladet, at han gaaer med en latterlig Art Buxer. Sophus bliver rasende — ikke saameget, fordi der skrives om ham i Bladet, siger han, som fordi det ikke er sandt; han veed det, at den berømteste Skrædder syer dem, og at de sidde ypperligt. Men nu see dog alle Folk efter dem — og see med Forundring, at det ikke er sandt, hvad der staaer i Bladet, — og netop derfor see de desto opmærksommere. Bladet vedbliver og fortæller, at i denne Tid har han rigtignok taget et Par andre paa af Frygt for Bladet, men naar man bare passer paa, saa tager han nok de andre paa: desto opmærksommere bliver Folk. (Sophus's Buxer blive netop interessante derved, at det ikke er sandt, hvad der staaer om dem i Bladet.)

Pigen vil nu ikke have Johannes af Frygt for Buxerne (den megen Omtale), hun vil tage Sophus paa Grund af Buxerne — og nu hændes det Samme hans Buxer osv.

*

Men er da Kjøbenhavn en Kjøbstad, har den ikke 120,000 Indvaanere?

Nei, men den kan blive det.

Scene.

Sophus paa sit Værelse med en Ven.

Sophus: Det er til at blive rasende over, — hvor man kommer hen, Alles Øine ere henvendte paa mine Buxer — idag var jeg der (udføres) .... Og naar der saa var det Mindste at sige mod dem.

Vennen (trøster).

Johannes kommer til.

Johannes: Naa, høistærede Medstrider, hvorledes gaaer det med Buxerne?

Sophus: Aa, det er en Nederdrægtighed uden Lige. Naar mine Buxer vare saaledes som Dine, saa var der Grunde til for den offentlige Mening at udtale sig imod dem — men mine Buxer! Hvad Satan skal jeg gjøre? Vil jeg tage et Par naragtige Buxer paa, saa leer Alle deraf, og beholder jeg de normale Buxer paa, saa seer Alle dog efter for at see, om det er sandt, hvad der staaer i Bladet.

Johannes: Du skulde laane mine Buxer, dem blev Folk snart kjede af, da de saae de vare som der stod i Bladet — Dine ere langt interessantere. Jeg gaaer og glæder mine Medmennesker, thi hver Dag gaaer der vel en 50 Mennesker mig forbi, som betragte mine Buxer og nu i deres stille Sind føle sig bedre, takke Gud, at de ikke ere som jeg, eller rettere: at deres Buxer ikke ere som mine. Mon man kan takke Gud for Sligt? Ja, hvorfor ikke, naar den offentlige Mening kan bekymre sig om Sligt.

[Et Hefte i Kvart:]

Et literairt Signalskud.

I smaae Forhold, hvor Bundfaldet vanskeligt kan komme til at sætte sig af som Bundfald, i smaae Forhold, hvor der ikke til daglig Brug hverken kan være den store Conflux's eller de mærkelige Begivenheders stærke Lufttræk; i smaae Forhold nød-

sages man i Sandhedens og det Godes Interesse til stundom at bruge Forsigtigheds-Regler, som i større Forhold ere aldeles overflødige. I smaae Værelser maa sørges for, at der engang imellem luftes ud, i et lille Bassin maa man sørge for, at der gjøres reent, hvilket slet ikke gjordes fornødent, hvis Havet var Bassinet. Det er saaledes bekjendt nok, at de store Residentser i Europa, at Paris og London skjule over en forfærdelig Mængde Demoralisation, men Forholdene ere saa store, at Bundfaldet virkelig kan blive Bundfald, og Lufttrækket saa stærkt, at disse Uddunstninger dog ikke kunne faae Magt til at besænge den atmosphæriske Luft. 1000 offentlige Fruentimmer i Paris betyde ikke stort; der er i bogstavelig Forstand en stor Klasse af Indvaanere, der i bogstavelig og sand Betydning kunne forblive uvidende derom. Derimod vilde f. Ex. 1 offentligt Fruentimmer i en Kjøbstad være en utaalelig Gjenstand, fordi det er umuligt at ignorere hende i en Kjøbstad, hvor den Ene bogstaveligt kjender den Anden, hvor der ikke kan være Tale om at afsætte et Bundfald, da det hele Liv er paa en Tallerken. Naar da Indvaanerne i en Kjøbstad vilde ignorere et saadant Væsens Tilværelse, da vilde deri ligge en Usandhed, der i Grunden paa en usædelig Maade gjorde et saadant prostitueret Væsen interessant, fordi den Ene kunde kontrollere den Anden og vide, at det var usandt, naar han sagde, han vidste ikke deraf.

Men saaledes ogsaa i smaae literaire Forhold. Naar Forholdene ere saa smaae, at det nu engang er saaledes, at vi maae finde os i at existere for hinanden, saa maa Det at ignorere bruges med stor Forsigtighed. I smaae literaire Forhold er det destoværre umuligt ret charakteristisk at udtrykke, at Bundfaldet er Bundfald, fordi vi ere hinanden for nær paa Livet. Dette kan man ikke bebreide den Enkelte, lige saa lidt som man kan bebreide Kjøbstadbeboeren, at han boer i en Kjøbstad, hvor Residents-Principet: at ignorere maa ombyttes med Det at skaffe bort, eller idetmindste med at stemple Bundfaldet for hvad det er. I smaae literaire Forhold kan derfor den offentlige Pøbelagtighed i den literaire Prostitution, ligegyldigt hvad Talent den har

eller ikke, ene og alene ved at have naaet en vis Udbredthed gjøre, at Det at ignorere bliver en urigtig Taktik fra Optimaternes Side, fordi det nu engang kan vides, at denne Ignoreren er en Usandhed, og den i ethvert Fald ikke troes, saa denne Ignoreren istedetfor at nedtrykke virker som en pirrende Ingredients i faveur af Pøbelagtighedens Udbredelse, indtil denne Ignoreren, der skulde betyde Fornemhed og Overlegenhed, tilsidst, naar Pøbelagtigheden faaer mere og mere Udbredthed, kan faae et Skin af at være Frygt. Og det gjælder atter her: netop paa Grund af de smaae Forhold og Udbredtheden vil Flere og Flere dog ledes i Vildrede om, hvilket der er hvilket, saa meget mere som Pøbelagtigheden i Følelsen af Udbredtheden vil blive dumdristigere og dumdristigere i Frækhed. Naar saa er, maa der tages andre Forholdsregler. Det er aldrig Viisdom i smaae Forhold at ville leve i den Indbildning, at man lever i store Forhold, men vel derimod at kjende Forholdene og da handle i Forhold til disse.

At nu virkelig den literaire Prostitution i Løbet af nogle Aar har faaet en foruroligende Udbredthed, at den, hvor meget den end væsentligen betragtet er og bliver Bundfald, dog er saa langt fra phænomenalt at være Bundfaldet, at den snarere er det meest Fremtrædende, at den ubetinget er læst som intet Andet, er sikkert, med meget nær den største Subscription, med 43 af Blade som Organer*): dette er visseligen ikke undgaaet min Opmærksomhed, ei heller hvad deraf kan følge i smaae Forhold. Det har derfor ogsaa baade forundret og foruroliget mig, at de, der ret egentligen maa ansees for at være kaldede — ikke til at stribes med de Prostituerede (thi dem skal man ikke stribes med), men til ret eftertrykkeligt at stemple dem: have tiet, have villet bilde os ind, at vore Forhold ere store — og derved hjulpet Pøbelagtigheden til at vinde mere og mere Udbredthed.

Hvad nu mig selv angaaer, — (thi jeg er jo ogsaa en Forfatter i dansk Literatur og forsaavidt interesseret i disse

*) [Sætningen uforstaaelig, nogle Ord synes glemte.]

Forhold) — da har jeg været af den Mening, at som en Sanger bør holde Diæt i Tiden forinden han optræder, og som en Fødende bør iagttage enhver Forsigtighedsregel, saaledes bør ogsaa en Forfatter, der har havt en uafbrudt Anstrengelse med eet sammenhængende Værk, hvad saa end Andre dømme om dette Værk, betragte det for ham som saa vigtigt, at han maa holde den strengeste Diæt i Forhold til alt Andet og iagttage enhver Forsigtighedsregel.

Dette har jeg gjort, og derfor tiet.

Men i Medio Decbr. 1845 var jeg færdig med Afsluttende Efterskrift, det hele Manuscript, som jeg altid har for Skik, indleveret i Bogtrykkeriet.*) I samme Øieblik var ogsaa min Beslutning taget: at gjøre en Demonstration i Retning af den literaire Pøbelagtighed og dens Tyranni hos os. Baade en taknemlig Glæde over, at det var lykkedes mig at blive færdig med Mit i saa kort Tid, og et velmeent Hensyn til Andre var for mig det Bestemmende, og da jeg var færdig, turde jeg nu ubekymret udsætte mig for enhver Ubehagelighed. Maaskee vil dog Nogen, hvis han læser dette, see, at hvad der paa saa mangfoldig Maade er af Overilede og Taabelige udlagt som et overilet Skridt af mig, at det just var nøie beregnet og vel overlagt.

Som sagt, saaledes stod Sagen for mig i de sidste Dage af Dec. 45. Da kom endog Styrelsen mig til Hjælp med et lille Vink. Hr. P. L. Møller, der ifølge en af ham selv revideret Artikel i Forfatter-Lexiconnet baade har været lyrisk og satyrisk virksom i Corsaren,**) var mig behjælpelig ved med sit Navn under i Gæa at levere en lille Artikel, der kunde afgive Anledningen. En saadan lykkelig Omstændighed (thi det er saa sjeldent, at Hr. P. L. Møllers Navn kommer med, og

*) [ɔ: 30. Decbr. 1845, jfr. foran S. 269, Noten.]

**) Maaskee vil dog Een og Anden, der erindrer, hvilket Anskrig der blev gjort, at jeg havde tilladt mig den uhyre Forbrydelse at denuncere Hr. P. L. M. som Forfatter i Corsaren, nu see, med hvilken Frækhed der lyves, thi en bedre Garanti kan vel dog neppe haves, end en af Forfatteren selv revideret Artikel i et Forfatter-Lexicon.

skjøndt det allerede er lidt nok at slaae paa, naar man har hans Navn, saa er det dog Noget i Sammenligning med en Anonym), kunde jeg da paa ingen Maade lade gaae ubenyttet hen.*)

Artiklen havde ogsaa sin Virkning. Hr. P. L. Møller har upaatvivleligt selv indseet, at det var forbandet uheldigt, at han var kommen frem med Navn under. I en, især i Forhold til min Tiltale, saa høflig, næsten underdanig lille bitte Annonce med Navn under trak han sig tilbage, — og saa, ja, hvor han saa gik hen, veed jeg ikke, men efter hvad min Barbeer har fortalt mig, saa blev der fra det Øieblik travlt paa den literaire Foragtelighedsk Dandsebod i Corsaren. Men ogsaa i andre Blade . . .

[Ikke fortsat.]

---

*) Frater Taciturnus entledigede i Unaade Hr. P. L. M. fra al yderligere Virksomhed i Bøger og søgte at formaae ham til at optræde i sit rette Tilholdssted som første Cavaleer paa Corsarens Dandsebod. — Saa endte det med en Replik til Corsaren: denne Replik var ironisk, men meget stærkt ethisk understregen. Og Ironi hjælper til at gjøre Phænomenerne aabenbare, hvad der boer i dem. — (Hvad Corsaren skulde have svaret? Taget den enkelte Artikel og vedstaaet sin Beundring.) — Det blev nu aabenbart, at Corsaren endog foragter sig selv, at Alt dreier sig om dens egen Lidenskabelighed.

Det Comiske har Frater Taciturnus viist i at blive udskjeldt paa Bestilling.

Det Ethiske er: at ethvert Angreb i Corsaren paa denne Mand bliver end yderligere Selv-Angivelse: at den foragter sig selv.

— — Man vil dog maaskee allerede nu begynde at indsee Rigtigheden af, hvad jeg gjorde. Det vilde sandeligen have krænket min National-Følelse, om en Jøde, efter at have tilladt sig Alt, skulde have kunnet givet det Skin af, at han nu nedlagde Tyranniet og gik til Tydskland †) — for at udbrede, hvorledes vi herhjemme vare blevne undertrykte under hans Blads Frækhed.

---

†) [Goldschmidt forlod 2. Oktbr. 1846 „Corsaren“ og reiste saa, som tidligere omtalt, til Tydskland og Italien, hvad der sagtens ogsaa var medvirkende Aarsag til, at en eller flere af de her meddelte Artikler ikke offentliggjordes.]

Forhold) — da har jeg været af den Mening, at som en Sanger bør holde Diæt i Tiden forinden han optræder, og som en Fødende bør iagttage enhver Forsigtighedsregel, saaledes bør ogsaa en Forfatter, der har havt en uafbrudt Anstrengelse med eet sammenhængende Værk, hvad saa end Andre dømme om dette Værk, betragte det for ham som saa vigtigt, at han maa holde den strengeste Diæt i Forhold til alt Andet og iagttage enhver Forsigtighedsregel.

Dette har jeg gjort, og derfor tiet.

Men i Medio Decbr. 1845 var jeg færdig med Afsluttende Efterskrift, det hele Manuscript, som jeg altid har for Skik, indleveret i Bogtrykkeriet.*) I samme Øieblik var ogsaa min Beslutning taget: at gjøre en Demonstration i Retning af den literaire Pøbelagtighed og dens Tyranni hos os. Baade en taknemlig Glæde over, at det var lykkedes mig at blive færdig med Mit i saa kort Tid, og et velmeent Hensyn til Andre var for mig det Bestemmende, og da jeg var færdig, turde jeg nu ubekymret udsætte mig for enhver Ubehagelighed. Maaskee vil dog Nogen, hvis han læser dette, see, at hvad der paa saa mangfoldig Maade er af Overilede og Taabelige udlagt som et overilet Skridt af mig, at det just var nøie beregnet og vel overlagt.

Som sagt, saaledes stod Sagen for mig i de sidste Dage af Dec. 45. Da kom endog Styrelsen mig til Hjælp med et lille Vink. Hr. P. L. Møller, der ifølge en af ham selv revideret Artikel i Forfatter-Lexiconnet baade har været lyrisk og satyrisk virksom i Corsaren,**) var mig behjælpelig ved med sit Navn under i Gæa at levere en lille Artikel, der kunde afgive Anledningen. En saadan lykkelig Omstændighed (thi det er saa sjeldent, at Hr. P. L. Møllers Navn kommer med, og

*) [ɔ: 30. Decbr. 1845, jfr. foran S. 269, Noten.]

**) Maaskee vil dog Een og Anden, der erindrer, hvilket Anskrig der blev gjort, at jeg havde tilladt mig den uhyre Forbrydelse at denuncere Hr. P. L. M. som Forfatter i Corsaren, nu see, med hvilken Frækhed der lyves, thi en bedre Garanti kan vel dog neppe haves, end en af Forfatteren selv revideret Artikel i et Forfatter-Lexicon.

skjøndt det allerede er lidt nok at slaae paa, naar man har hans Navn, saa er det dog Noget i Sammenligning med en Anonym), kunde jeg da paa ingen Maade lade gaae ubenyttet hen.*)

Artiklen havde ogsaa sin Virkning. Hr. P. L. Møller har upaatvivleligt selv indseet, at det var forbandet uheldigt, at han var kommen frem med Navn under. I en, især i Forhold til min Tiltale, saa høflig, næsten underdanig lille bitte Annonce med Navn under trak han sig tilbage, — og saa, ja, hvor han saa gik hen, veed jeg ikke, men efter hvad min Barbeer har fortalt mig, saa blev der fra det Øieblik travlt paa den literaire Foragtelighedsd Dandsebod i Corsaren. Men ogsaa i andre Blade . . .

[Ikke fortsat.]

---

*) Frater Taciturnus entledigede i Unaade Hr. P. L. M. fra al yderligere Virksomhed i Bøger og søgte at formaae ham til at optræde i sit rette Tilholdssted som første Cavaleer paa Corsarens Dandsebod. — Saa endte det med en Replik til Corsaren: denne Replik var ironisk, men meget stærkt ethisk understregen. Og Ironi hjælper til at gjøre Phænomenerne aabenbare, hvad der boer i dem. — (Hvad Corsaren skulde have svaret? Taget den enkelte Artikel og vedstaaet sin Beundring.) — Det blev nu aabenbart, at Corsaren endog foragter sig selv, at Alt dreier sig om dens egen Lidenskabelighed.

Det Comiske har Frater Taciturnus viist i at blive udskjeldt paa Bestilling.

Det Ethiske er: at ethvert Angreb i Corsaren paa denne Mand bliver end yderligere Selv-Angivelse: at den foragter sig selv.

— — Man vil dog maaskee allerede nu begynde at indsee Rigtigheden af, hvad jeg gjorde. Det vilde sandeligen have krænket min National-Følelse, om en Jøde, efter at have tilladt sig Alt, skulde have kunnet givet det Skin af, at han nu nedlagde Tyranniet og gik til Tydskland †) — for at udbrede, hvorledes vi herhjemme vare blevne undertrykte under hans Blads Frækhed.

†) [Goldschmidt forlod 2. Oktbr. 1846 „Corsaren" og reiste saa, som tidligere omtalt, til Tydskland og Italien, hvad der sagtens ogsaa var medvirkende Aarsag til, at en eller flere af de her meddelte Artikler ikke offentliggjordes.]

Forhold) — da har jeg været af den Mening, at som en Sanger bør holde Diæt i Tiden forinden han optræder, og som en Fødende bør iagttage enhver Forsigtighedsregel, saaledes bør ogsaa en Forfatter, der har havt en uafbrudt Anstrengelse med eet sammenhængende Værk, hvad saa end Andre dømme om dette Værk, betragte det for ham som saa vigtigt, at han maa holde den strengeste Diæt i Forhold til alt Andet og iagttage enhver Forsigtighedsregel.

Dette har jeg gjort, og derfor tiet.

Men i Medio Decbr. 1845 var jeg færdig med Afsluttende Efterskrift, det hele Manuscript, som jeg altid har for Skik, indleveret i Bogtrykkeriet.*) I samme Øieblik var ogsaa min Beslutning taget: at gjøre en Demonstration i Retning af den literaire Pøbelagtighed og dens Tyranni hos os. Baade en taknemlig Glæde over, at det var lykkedes mig at blive færdig med Mit i saa kort Tid, og et velmeent Hensyn til Andre var for mig det Bestemmende, og da jeg var færdig, turde jeg nu ubekymret udsætte mig for enhver Ubehagelighed. Maaskee vil dog Nogen, hvis han læser dette, see, at hvad der paa saa mangfoldig Maade er af Overilede og Taabelige udlagt som et overilet Skridt af mig, at det just var nøie beregnet og vel overlagt.

Som sagt, saaledes stod Sagen for mig i de sidste Dage af Dec. 45. Da kom endog Styrelsen mig til Hjælp med et lille Vink. Hr. P. L. Møller, der ifølge en af ham selv revideret Artikel i Forfatter-Lexiconnet baade har været lyrisk og satyrisk virksom i Corsaren,**) var mig behjælpelig ved med sit Navn under i Gæa at levere en lille Artikel, der kunde afgive Anledningen. En saadan lykkelig Omstændighed (thi det er saa sjeldent, at Hr. P. L. Møllers Navn kommer med, og

*) [ɔ: 30. Decbr. 1845, jfr. foran S. 269, Noten.]

**) Maaskee vil dog Een og Anden, der erindrer, hvilket Anskrig der blev gjort, at jeg havde tilladt mig den uhyre Forbrydelse at denuncere Hr. P. L. M. som Forfatter i Corsaren, nu see, med hvilken Frækhed der lyves, thi en bedre Garanti kan vel dog neppe haves, end en af Forfatteren selv revideret Artikel i et Forfatter-Lexicon.

skjøndt det allerede er lidt nok at slaae paa, naar man har hans Navn, saa er det dog Noget i Sammenligning med en Anonym), kunde jeg da paa ingen Maade lade gaae ubenyttet hen. *)

Artiklen havde ogsaa sin Virkning. Hr. P. L. Møller har upaatvivleligt selv indseet, at det var forbandet uheldigt, at han var kommen frem med Navn under. I en, især i Forhold til min Tiltale, saa høflig, næsten underdanig lille bitte Annonce med Navn under trak han sig tilbage, — og saa, ja, hvor han saa gik hen, veed jeg ikke, men efter hvad min Barbeer har fortalt mig, saa blev der fra det Øieblik travlt paa den literaire Foragteligheds Dandsebod i Corsaren. Men ogsaa i andre Blade . . .

[Ikke fortsat.]

---

*) Frater Taciturnus entledigede i Unaade Hr. P. L. M. fra al yderligere Virksomhed i Bøger og søgte at formaae ham til at optræde i sit rette Tilholdssted som første Cavaleer paa Corsarens Dandsebod. — Saa endte det med en Replik til Corsaren: denne Replik var ironisk, men meget stærkt ethisk understrøgen. Og Ironi hjælper til at gjøre Phænomenerne aabenbare, hvad der boer i dem. — (Hvad Corsaren skulde have svaret? Taget den enkelte Artikel og vedstaaet sin Beundring.) — Det blev nu aabenbart, at Corsaren endog foragter sig selv, at Alt dreier sig om dens egen Lidenskabelighed.

Det Comiske har Frater Taciturnus viist i at blive udskjeldt paa Bestilling.

Det Ethiske er: at ethvert Angreb i Corsaren paa denne Mand bliver end yderligere Selv-Angivelse: at den foragter sig selv.

— — Man vil dog maaskee allerede nu begynde at indsee Rigtigheden af, hvad jeg gjorde. Det vilde sandeligen have krænket min National-Følelse, om en Jøde, efter at have tilladt sig Alt, skulde have kunnet givet det Skin af, at han nu nedlagde Tyranniet og gik til Tydskland †) — for at udbrede, hvorledes vi herhjemme vare blevne undertrykte under hans Blads Frækhed.

†) [Goldschmidt forlod 2. Oktbr. 1846 „Corsaren" og rejste saa, som tidligere omtalt, til Tydskland og Italien, hvad der sagtens ogsaa var medvirkende Aarsag til, at en eller flere af de her meddelte Artikler ikke offentliggjordes.]

[Det Følgende er rimeligvis yngre end de foregaaende Artikler, som det synes
fra Aarene 1847-48.]

[Et Hefte i Kvart og nogle hosliggende løse Blade indeholdt følgende Udkast, tildels i flere Redaktioner; de her meddelte ere de mest udførte:]

Forord.

Det er min Bøn, at Enhver vil læse den lille Apologi*) med den Hurtighed til at høre, der er saa ønskelig; med den Langsomhed til at dømme, der er saa elskelig; med den Velvillie og Godmodighed, der dog boer inderst inde i ethvert Menneske, selv i Den, der som ved en Fortryllelse kun kjender Forbittrelsens Lidenskaber, men heller ikke kjender sig selv. Det er min Bøn, og jeg beder saaledes for min egen Skyld, men dog angaaer det jo ogsaa Den, til hvem jeg henvender mig, thi at dømme overilet, letsindigt, baarligt, fordømmende om en Anden, det har man vistnok selv værst af, og medens der ellers paa saa mange Maader tilraabes Menneskene Forsigtighed, naar man advarer dem mod Bedragere og Forførere og Verden og Menneskene: da lad os ikke glemme hvor vigtigt det er, at der siges til den Enkelte: tag Dig iagt for Dig selv!

* *

Forord.

Denne Apologi er skrevet saaledes, at Enhver kan forstaae den. Jeg tør derfor ingenlunde fordre, at Enhver skal læse; men som jeg netop for Fredens Skyld skriver den og for at mildne, saa synes der ogsaa at være en vis Billighed i denne min Begjæring, at da saa Mange, der ikke have havt hverken Tid eller Lyst til at læse mine Bøger, have havt Tid og Lyst til at høre og læse al mulig Misforstaaelse, Bagvaskelse, Angreb mig betræffende, at de ville vise den Agtelse for dem selv, at de dog ogsaa engang høre den saa meget Omtalte selv

---

*) [„Apologien" findes ikke. — Har man ikke i denne og de følgende Sider den første Spire til „Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed" — ?]

tale. Som jeg i Forhold til de enkelte Individer, der i den literaire Foragtelighedꝛ Tjeneste stræbe efter at gjøre Alt galt, skal vide aldrig at ville slutte Fred og glædes ved at forhaanes af dem: saa skal jeg derimod i Forhold til de mange Mennesker, i Forhold til hvilke det aldrig er faldet mig ind at have Strid, gjøre Alt hvad min Sag kræver for at bevare en god og velvillig Forstaaelse.

* *

Det Vanskelige i for mig at skrive en Apologi, — thi det er, som Socrates siger i Apologien, mine Anklagere ere usynlige — Bysnak, Rygter.

Det Vanskelige ligger ogsaa i selve Forholdene, at der i Kjøbenhavn er to Scener, og man maa spille paa begge. Kjøbenhavn er ikke stor nok til at have to Scener, som holdes ude fra hinanden. Disse to Scener ere ikke som naar een Præst prædiker i to Kirker, nei det forholder sig lige omvendt: hvad der behager paa den ene, mishager absolut paa den anden.

Under saadanne Forhold, som jeg tidligt har været opmærksom paa, er det ene rigtigt kun at styre efter Stjernerne.

Saaledes har jeg nu levet som Forfatter i 5 à 6 Aar — og tiet, men Snakken om mig har aldrig tiet. — Kjøbenhavn er en Kjøbstad — Eens Klædedragt angribes. — Hvis en Fremmed saae det, han vilde forundres, og endda mere, naar han indsaae, at Kjøbenhavn egentlig er ifærd med at blive en Kjøbstad netop af Iver for at efterligne en stor Stad.

Hidtil har jeg tiet, men efterhaanden have de usynlige Angreb egentlig ogsaa angrebet den Idee, hvilken jeg tjener, og i denne Henseende skal jeg nu levere en Apologi, som jeg beder læst med den Velvillie, Enhver, der har Agtelse for sin egen Dom pleier at vise.*)

---

*) [I Randen:] Hvad man gjør ved mig, egner sig ikke til at fremkalde en Apologi, men naar en idelig Angriben paa mig vil forvanske den Idee, hvilken jeg ydmyg for Gud er stolt af at have den Ære at tjene, da skal jeg ikke holde mig for fornem til at oplyse Sagens rette Forhold.

Med Hensyn til Scenen A (Publikum, den menige Mand o. s. v.): i hvilken Forstand jeg har talt om hiin Enkelte, ikke i Hovmodets, men i Ydmyghedens Forstand.

Med Hensyn til Scenen B (Aristokraterne): et Forsvar for mit offentlige Liv i Modsætning til deres Coteri. At jeg gaaer saa meget paa Gaden forklares her som Forfængelighed og Glimresyge: Det Usande heri.

* *

Slutning:

Et lille Ord til Folket. Der burde været talet for længe siden, og af Andre, men vil ingen Anden, saa lad mig gjøre det.

Den Maade, paa hvilken et Land behandler sine fremragende Mænd, bør staae i Forhold til Udmærkelsen, det kan byde dem, — er Belønningen stor, saa kan ogsaa et lille Angreb slumpe med.

Jeg holder mig overbeviist om, at de, jeg kalder de Udmærkede og Myndige i vor Literatur, villigen ville indrømme mig en mere end almindelig Begavethed. Jeg har ogsaa en Formodning om, at Een og Anden af disse nok kunde have Lyst til at give mig et lille Hip, naar han kunde faae Lov til at gjøre det med den Forkjerlighed, han muligen har for mig. Det vil sige, det er som naar en Fader nok selv kunde have Lyst til at irettesætte den Søn, han i Grunden holder af, men ikke kan lide, at Andre skulle gjøre det. Dem vil jeg bede at betænke, at jeg, netop for at tjene den gode Sag, har følt mig kaldet til saa afgjørende og saa bestemt som muligt at bryde med alle Pøbelagtighedens Redskaber, saa jeg er omgiven af Forhaanelse nok. Det følger af sig selv, at ethvert ondt Ord af en Myndig om mig vilde af alle disse Banditter strax blive taget til Indtægt, idelig og idelig forekastet mig. Derfor vil jeg bede den Myndige, hvis Dom jeg ærer, at betænke

dette Forhold, at det ikke skal hænde ham, at hans Ord, som, selv om de ere strenge, dog ere mig velmeente, pludseligen ved at udsiges under saadanne Forhold forvanskes til noget Andet.

Det havde bestandigt været min Hensigt at ende min anstrengede Forfatter-Arbeiden med en stille glemt Afsidesheed i Præstegaarden paa Landet, for at sørge over mine Synder og over hvad jeg personligt kan have forbrudt. Derfor har jeg isoleret mig saa absolut i Literaturen. — Nu antager jeg, at det er mit Kald at blive paa den mig anviste Plads, og bruge de mig anviste Kræfter istedetfor til Poenitentse til at fuldkomme den mig anviste Plads.

Jeg har af og til sagt mig selv med halv pathetisk, halv ironisk Rørelse: Dit Liv er igrunden forspildt, Du er endeligen bleven til Noget eller ansees derfor, og i Danmark lever man kun lykkeligt, naar man er Ingenting.

[Et i stærk Hast nedskrevet Udkast, — fra 1847-48? — løse Blade paa Konceptpapir:]

Danmarks indre Ulykke, egentlig dets eneste.*)

At der i Danmark ikke gjøres en absolut Forskjel mellem offentlig Mening og Bysnak. Offentlig Mening er en Instants; selv om man er uenig med den, skal man dog udtrykke en vis

*) [I Randen:] Jeg udbeder mig Læserens Velvillie, holder mig forvisset om, at Enhver kan forstaae mig, hvis han vil; jeg gjør kun een Forudsætning: den, at man er enig med mig om, at Danmark er et lille Land. Antager Nogen, at Danmark er ligesaa stort som Frankrig, England, er en af de store Magter i Europa, saa seer jeg mig ude af Stand til at kunne gjøre mig forstaaelig for ham.

Respekt — aldeles at foragte den og udtrykke denne Foragt er Forbrydelse. Men lige det Modsatte er Tilfældet i Forhold til prentet, af Tusinder og Tusinder læst og udbredt Bysnak: Det skal man udtrykke den dybeste Foragt for, og det er en Velgjerning, især i Danmark, hvor der consumeres en saa uhyre Masse Pjat, at det egentlig bliver Danmarks Undergang at omkomme og kvæles i Pjat, Smaalighed, naar Danmark ganske er gaaet op i Kjøbenhavn og Kjøbenhavn er bleven en Kjøbstad. — Rædsomme Tvetydighed, at hvad der er en Velgjerning, at det paa Grund af Forholdenes Charakteerløshed kan blive anseet for en Forbrydelse!

Den Presse, som arbeider i Pjat, Bysnak, Bagvaskelse —: den literaire Prostitution.

Den, der har seet, hvorledes den har virket demoraliserende (Ungdom — Tjenesteklassen — trængt ind i alle Forhold)!

Den, der har seet, hvilke Afskyeligheder der i al Stilhed er øvet ved denne Presses Misbrug! — Den, der har seet — nu ja, den angrebne Mand, han holdt sig stolt opreist, men Hustruen! — Den, der har seet, hvad Hustruen leed i Stilhed! — Den, der har seet — nu ja, Mand og Hustru fandt i Forening Styrke til at opløfte sig, og maaskee var Hustruens Tilskud til den Forening, som bar dem begge, ikke det mindste: men Barnet! — Den, der har seet, hvad Børnene leed i Stilhed, den Krænkelse at høre Forældrene saaledes omtalte! — Den, der har seet, som man taler om en Druknendes Blik, dette næsten brustne Blik fra en Ulykkelig, der forgjæves anraabte Slagteren om Retfærdighed, forgjæves, han var offret, offret til med sin Lidelse at pirre — forbarmende Gud! — at pirre Latteren. — Den, der har seet — nei, Det har jeg dog ikke seet — jeg har endnu ikke seet Gravene aabne sig, men jeg har seet Graven lukkes over Een, som denne Presse havde myrdet. Det forstaaer sig: der blev ved Graven Intet talt derom, Læge-Attesten lød paa en naturlig Død, — og hvilken Aarsag! — O, disse Pressens Offere, de ere ublodige, det er ikke, som var Een bleven overfaldet paa

Landeveien og myrdet, hvor det bliver vitterligt, at det er et Mord, Politiet styrter til o. s. v., hvor Lægen kan see, at Slaget var dødeligt, istedetfor at Pressens Offre egentlig i Henseende til Dødens Aarsag spotte Lægekunsten. Men gjælder det om nogen Skyld, at Samfundet bærer Ansvaret, da just om Pressens Offere. En anonym Usling gjør egentlig de Medlevende til de Skyldige, det er ikke ham, men det er dem, der dræbe den Uskyldige. Ja, i Sandhed, Enhver, der har subscriberet paa den Forfølgelse, der myrdede ham, Enhver, der har læst det, Enhver, der har fortalt det videre, er medskyldig i hans Mord.

Den, der har seet Det, han forstaaer, at det er en Velgjerning at gjøre Alt for at standse.

O, [. . . .] Goldschmidt! Man kan blive hidsig og gjøre Uret: men dersom jeg maatte tilstaae mig selv, at jeg en eneste Gang i mit Liv, skjult bag en Sjouer — husk vel paa det: skjult bag en Sjouer! — havde krænket eet eneste Menneske: saa døde jeg af Undseelse. Og saa i 6 Aar, een Gang hver Uge, i 6 Aar — o, som man taler om en Rytter, der rider flere Heste ihjel, saaledes ladende een Sjouer falde efter den anden, — bestandig en ny Sjouer — bestandigt den samme [. . . .] Goldschmidt bagved den ny Sjouer!

I 6 Aar! og nu vil han saadan udenvidere være anstændig Forfatter!*) Retfærdige Gud! En Qvinde, maaskee

*) [Decbr. 1847 begyndte Kand. Goldschmidt Udgivelsen af Maanedsskriftet: „Nord og Syd“, i hvis „Program“ det (1. Bind, „Vor Stilling“, S. 33-34) hedder: „Til Medarbejdere i denne Retning (ɔ: ved Omtalen af de udenlandske Anliggender) have vi Venner i Tydskland, Schweiz, Frankrig og Italien; de have ikke lovet at berette os Nyheder, men meddele Oversigter over (osv....)... Aftalen er, at disse Meddelelser senere trykkes i de respective Landes Journaler eller Revuer“ ... osv.

S. K. har herom paa et Kvartblad:]

Goldschmidt gjør i sit Program ganske Indtryk som en Confirmant eller Een, der skal staae næste Søndag og nu bliver over-

bedaaret af Smiger, maaskee endog forført ved Ægteskabsløfte — dog det er det Samme: som bliver forført — og nu er hendes Liv for evig forspildt her paa Jorden. — O, og efter 6 saadanne Aar mener man udenvidere at kunne blive anstændig!

Og hvad skulde saa den Art Presse til i Danmark? Tag en fransk, en engelsk, en europæisk Statsmand, — tænk Dig Guizot, Lamartine — kort hvem Du vil, — og tal med ham om hvad man kalder den literaire Prostitution i de europæiske Stater — o, Du skal høre han siger: lad os ikke røre derved, det er ret egentligt partie honteuse, et nødvendigt Onde. Fortæl ham saa, at der høit mod Nord ligger et af Naturen paa enhver Maade velsignet Land, et lykkeligt begavet lille Folk — dog, det vedkommer ikke Sagen — fortæl ham, at der høit mod Nord ligger et lille Land, som væsentligen ikke kjendte til

---

hørt, han kan fine Ting paa Fingrene: om hvad en fri Stat er — hele Lectien, som Enhver kan. Det er Candidat-Prosa eller som en Afhandling, der skrives til Præliminair-Examen for danske Jurister og Veterinairer.

. . . .

Hr. Goldschmidt har Hjelp. Hovedsagen er maaskee hans Forbindelser, hans europæiske Forbindelser, hans Forbindelser over hele Europa. Han siger selv: De have dog betinget sig, at deres Artikler til Hr. G. bagefter maa trykkes i udenlandske Journaler. Glæde over Danmark! Hvad Kongen af Danmark næppe har formaaet at sikkre Danmark ved sine Ministre: at være første Stat i Europa — det har G. naaet paa sin Reise, „fra hvilken han nyligen er vendt tilbage“. — Blot vi saa beholder Goldschmidt, at der ikke pludselig kommer Bud efter ham, at han skal ned til den europæiske Conferents i Neuchatel (hvor han har været osv.). Ak, ak! Medmindre han da beslutter ikke personligt at komme, men lader sig paa vanlig Viis repræsentere (som Kongen af Ministre) af en — Sjouer. Isaafald beholder vi ham da og ere hjulpne ved hans mægtige Forbindelser i Udlandet, over hele Europa, hans Venner i Tydskland, England, Frankrig, Italien, Schweiz osv. Ja vist — vi ere hjulpne — med mindre disse Venner skulle være Sidestykker til dem, Geert Westphaler (der ogsaa har reist i Udlandet) traf paa sin Reise: en Hattemagersvend, et godt Stykke Karl, Skarpretteren, som han drak Duus med o. desl.

Sligt men saa længe saae derpaa, til man besluttede — at indføre det her i Landet — at indføre det!!! Man fik den Idee, at man ikke var rigtig Stat, naar man ikke havde det med, og man indførte det — man studerede Udlandet for at see, hvordan man anlægger Sligt, — og saa var der Een, der til stor Glæde for Landet indrettede det Hele med den literaire Prostitution, vi fik Prostituerede, en Ruffer, som kjøbte unge Mennesker til at offre deres Smule Talent paa den Maade o. s. v.: vilde hiin Statsmand ikke troe, at det var en Daarekiste?

Og hvad var Følgen heraf? Følgen var, at vi fik Pøbel, det havde Danmark aldrig før havt.

O, at jeg nu kunde, som jeg ønskede det, bevæge hver eneste Dansk til dog at elske sit Fædreland, til ikke med Djævels Vold og Magt at ville dets Undergang.

Men vil ingen Anden tale, saa vil jeg. Jeg vil til mine øvrige Forbrydelser mod Danmark føie denne fortsatte: med enhver Opoffrelse at ville aabne de Danskes Øine for hvad der maa blive Landets Undergang.

Landet er et lille Land. — Gemytlighed er conditio sine qua non. I samme Øieblik man anlægger et stort Lands Proportioner er Danmark sprængt.

Vi maae paa enhver Maade forhindre Pjat og Bysnaks Udbredelse, netop for at redde Noget man kunde kalde den offentlige Mening. Skeer det Modsatte, bliver Pjat og Bysnak den offentlige Mening, saa er Danmark gaaet under.

Jeg for min Deel er mig ikke bevidst nogensinde at have hidtil collideret med den offentlige Mening. Men med Bysnak og Pjat er jeg mig bevidst (til min salige Glæde, og til min ubeskrivelige Trøst i mit Døds-Øieblik!), at jeg redelig og ærlig har, ikke saa meget stødt den for Hovedet som slaaet den for Panden ɔ: at jeg har gjort Danmark en Velgjerning.

Skulde jeg nogensinde komme i Collision med den offentlige Mening, skal jeg altid vide at udtrykke, hvad det er, at den er en Instants, selv om der muligviis feiledes.

[Et skizzeret Udkast:]

En ethisk Dom over Stud. Goldschmidts Senere
eller
om hans Overgang til det Senere.

Af

S. Kierkegaard.

Hans Første er som bekjendt „Corsaren", en gjennem 6 Aar fortsat Stræben, der, hvad ogsaa en af mine Pseudonymer gjorde, meest betegnende kan sammenlignes med de offentlige Fruentimmere — Foragtelighed og saa at tjene mange Penge, et vist overdaadigt Liv, — en Stræben, der egentlig er at betragte, om ikke som det Frembringende saa dog som Symptomet paa Opløsningen i Danmark, en Stræben, der skaffede Danmark „Pøbel", stræbte at demoralisere den tjenende Classe, Skole-Ungdommen, forbittrede Stand mod Stand og saaledes vanskeliggjorde den christelige Brug af Problemet om „Næsten", — en Stræben, der ikke var saa farlig ved hvad den skrev som ved for hvem den skrev, idet et Par fortvivlede Talenter, som mistvivlede om en betydeligere Plads indenfor Ærens Grændser i Literaturen, valgte at blive Heltene for et saadant Publikum, der nu misbrugtes paa enhver Maade.

Naar i smaae Forhold Alt ellers viser sig gunstigt for Foragteligheden (den pecuniaire Fordeel, Udbredelsens Magt o. Desl.), saa gjælder det desto mere om, hvis Forholdet da ikke skal blive reent affindigt, at Dommen: Foragtelig, Foragtelighed faaer tilgavns Noget at betyde, faaer et behørigt tyngende Eftertryk. Gjøres dette ikke, saa har Landet selv underskrevet sin Undergang. Men desto værre ere Charakteer-Mennesker saa faa i Antal, at denne Dom let ikke kommer til at betyde Stort, den bliver pjattet ud med adskilligt Andet — og bliver intetsigende. Det er foragteligt, siger man, — og

subscriberer; — det er foragteligt, siger man — og læser det; — det er foragteligt, siger man — og fortæller selv Indholdet; — han er en Foragtelig — og derpaa gaaer man i Selskab med ham.

Da ingen Anden vilde, besluttede jeg mig i sin Tid til at accentuere ethisk.

Men ikke mindre gjælder det om, at der passes en lille Smule ethisk paa, naar en saadan Foragtelig forsøger at danne Overgangen til et nyt, ɔ: til et anstændigere Liv. Er det end glædeligt, maa der dog ogsaa passes paa, at det skeer paa en ethisk Maade. Fra Foragtelighed til Anstændighed kan ikke dannes Overgang udenvidere, at den Foragtelige saadan en smuk Morgenstund bliver anstændig. Men endnu mindre lader det sig gjøre paa den Maade, som Student Goldschmidt gjorde det. Han forklarede nemlig, at „Corsaren“ var en Gjennemgang i hans Udvikling.*) Dette er i anden Forstand Frækhed,

*) [I Maanedskriftet „Nord og Syd“, I, 1848, 1ste Kvartal, havde Goldschmidt i sit „Svar til Fædrelandet“ („II: Forsvar for Udgiveren“, S. 222-229) blandt andet udtalt sig saaledes:

„Hvis Anklagen om Forræderi var grundet, vilde desuden enhver Skaansel være utidig og saaledes indvende vi heller ikke Noget imod, at Maanedskriftet er bragt i Forbindelse med den gamle „Corsar“. I en saadan Sag maa Intet stikkes under Stol, men alle Forhold ubarmhjertig drages frem for Dagens Lys ...... [Goldschmidt] paatager sig det moralske Ansvar endog for de første 21 Nummere, der redigeredes af Flere, som just forlode Bladet, da Politiforfølgelserne begyndte. Der er først Programmet (8de Oktober 1840), hvori er udtalt ganske de samme Anskuelser som i Maanedskriftet, kun mere dunkelt, vi kunde næsten sige: mere instinctmæssigt udtrykte. Udgiveren overholdt dem ikke; den Rolle, han paatog sig, at staae rolig og upartisk mellem alle Partier, var for svær for hans Ungdom, Mangel paa Erfaring og Kundskaber; det comiske og satiriske Element, der fandt saa meget Bifald hos det store Publikum, rev ham med, og istedetfor at tildele alle Partier, som dengang strede saa stærkt og lidenskabeligt, deres Ret, benyttede han deres Uret til æsthetisk-vittige Forsøg. Corsaren fik en Charakteer, en negativ Charakteer, hvori det var umuligt at gjøre nogen Forandring! Den indre Trang til at udtale sig positivt, tilfreds-

det er nemlig ikke Frækhed som Corsaren var det, men Frækhed i at opfatte sit vita ante acta. Det er som om Een, der var confirmeret i en Straffe-Anstalt, vilde kalde Opholdet der et Moment i sit Livs Udvikling.

---

stillede Udgiveren ved Romanen „En Jøde“, et Bind Fortællinger og ved leilighedsviis at indsmugle nogle Corpus-Artikler i Corsaren, der, som det nu sees, ere gaaede sporløst hen........ Trods alle disse Oplysninger, som vi give hensynsløst og de bonne foi, ville Mange endnu bevare Tvivlen; det vil stadig synes dem, at der er en umaadelig Afstand mellem Corsaren og Maanedsskriftet. Det er sandt; men det ligger i Tonen, i Formen. Corsaren talte indirecte, satirisk, destruerende; den kunde maaskee rive et Huus ned, men ikke lægge en Steen til et nyt. Dette blev tilsidst, som „Fædrelandet“ siger, „Hr. G. for utaaleligt.“ Han forlod altsaa Corsaren, opgav den store Indtægt, han havde deraf, og reiste.“ — Og dernæst: „Men vi fordømme aldeles ikke Corsaren. Det er stadig vor Mening, at den var et Blad, der er berettiget i enhver Literatur, naar det faaer skabt sig et Publikum og bliver rigtig opfattet. Den stod i Veien for G.s Udvikling, og desaarsag forlod han den; men den har nu fundet Andre, for hvis Udvikling den ikke staaer i Veien.“

I Ugeskriftet „Nord og Syd“, III, 1850, gjør Goldschmidt en Hentydning i den af S. K. angrebne Retning, idet han (S. 268-277) „I Anledning af Hr. Schacks Artikel i „Fædrelandet“ af 2den Marts“ skriver:

.... „Hr. Schack paakalder sluttelig Erindringen om „Corsaren“ imod os. Ja, vi have skrevet „Corsaren“, eller jeg, M. Goldschmidt, har skrevet „Corsaren“. — Nogle regne os det endnu til Onde, og det, at vi have opgivet „det Onde“, regne de os ikke tilgode. Det er barmhjertige og dydige Mennesker, som helst saae os være „Corsar“ endnu, eller det er geometrisk-psychologiske Folk, som ikke kunne eller ikke ville forstaae en menneskelig Udvikling, og som paa vort nærværende Trin saa saare menneskekjærlig ønske at kaste et tilbagelagt Udviklingstrin for vore Fødder, for at vi skulle snuble; eller det er ganske simpelt Fiender, Folk, hvis Forfængelighed vi have saaret, og jo ømmere Forfængeligheden er, desto dybere er Naget.“ .. osv.

— Ogsaa i et følgende Bind af Ugeskriftet, VII, 1851, udtaler G. sig i „Svar paa nogle Angreb“ (S. 108-125) om „Corsaren“.]

Nu skal Overgangen ethisk gjøres. Men der fordres: Først en Afbigt. Og denne Afbigt maa være redigeret i de strengeste ethiske Udtryk. Dernæst maa der, i Betragtning af at Skylden, der er begaaet, er skeet ved Pressen og altsaa har havt Udbredelsen og er fortsat i 6 Aar, fordres, at denne Afbigt et halvt Aar igjennem trykkes hver ottende Dag saavidt muligt i alle Landets Blade. Endeligen kunde det blive et Spørgsmaal, om det (hvis Forfatteren ellers ønsker at blive regnet blandt de anstændige) ikke var i sin Orden, at han gjorde dog et Forsøg paa at tilbagebetale Lidt af de saa lumpent fortjente Penge: saa redelig var dog selv Judas, at han gav Pengene tilbage.

Da dette ikke er skeet, da det Modsatte er skeet, da Stud. G. har forskyldt en ny Frækhed ved at fortælle sit vita ante acta, saa er der ikke Andet at sige om ham end det Gamle.

Han er at betragte som et Opløsningens Phænomen i Danmark. Charakteerløs. Som Redacteur af Corsaren var han en Magt, han commanderede Pøbelen (hvad derved forstaaes). Som Udgiver af Nord og Syd er han en Ubetydelighed, just fordi han selv i Forhold til dette Foretagende synes at ville gjøre Fordring til det Anstændige. Det Farlige er, at der ingen fast Dom er om ham. Vil man behandle ham og angribe ham som en Forfatter: saa hedder det: han er foragtelig, hvad er det værd. Gaaer man ud fra den Betragtning, at Foragtelighed kan gaae saavidt, at der maa bruges Magt mod den, saa hedder det: han har lidt saa meget som Jøde i sin Barndom, det har han selv fremstillet rørende i Jøden ɔ: man har Medlidenhed med ham. Dette er det Farlige. Det saae jeg strax i sin Tid, da han udgav Jøden, at hvis han nu længere blev ved Corsaren maatte han blive farlig, da han blev Gjenstand for Medlidenhed ved Hjælp af dette: Ach wai mir! som Jøden var. Forvænt ved at nyde Foragtelighedens privilegium flebile paa at gjøre Alt, fordi han indtog Standpunktet ikke blot under alle Partier men under al Critik, har dette nu forfængeligt faaet ham indbildt, at han nu ind-

tager Standpunktet over alle Partier, nu da han er meget mindre end han var som Redacteur af Corsaren. Thi det var, som sagt, Demoralisationen i Danmark, og som den kan være just i Danmark, en Smaalighedens og Bysnakkens og Bagvaskelsens Trælle-Aand, der fandt sin Helt — ja det er poetisk saa sandt — der fandt sin Helt i en Jøde, ligesom Fornuftens Gudinde i Frankrig som bekjendt var et offentligt Fruentimmer.

Dette har jeg anseet for min Pligt mod Gud, mod mit Fødeland, mod Sandheden, mod enhver agtværdig Stræben her hjemme, mod mig selv. Nu, det forstaaer sig, Sagen kan da denne Gang ikke let blive farlig. Thi naar Stud. G. paa anstændigt Sted med Navn under skal skrive, og mod mig: saa har det ingen Nød. Det sees jo i Livet: Een, der paa en Dandsebod er en Satans vittig Karl og frygtet Slagsbroder: naar Fløidørene aabnes for ham til den brillant oplyste Sal, hvor enhver Tilstedeværendes Blik udtrykker Ærens Fordringer: saa har han ikke meget at sige, han krøb gjerne ind i Væggen eller søgte Tilhold hos Tjeneren, om han ikke kan hjælpe ham ud igjen. Modig var G. i 6 Aar, modig, ja det vil sige saaledes modig, at det var om muligt at være feigere end det at være feig; thi endnu feigere end det at være feig er at være modig — bag en Sjouers Ryg. At han paa Dandseboden i Sammenligning med mig var langt, langt den Stærkeste, ja det indsaae jeg. I Sandhed, havde jeg ikke været religieust bestemmet, var det heller aldrig faldet mig ind at gaae ind paa Dandseboden for at hente den drabelige Goldschmidt frem. Han seirede jo ogsaa, han den Modige, den mig saa langt Overlegne: skjult bag Sjoueren viste han Mod, under disse Tusinders Jubel, der meente han viste stort Mod. Nu er han jo navngiven paa et forholdsviis dog anstændigere Sted: nu kunne vi jo saae at see disse store Kræfter og dette overordentlige Mod. Det kommer igjen. Da jeg i sin Tid hjalp ham til at forløbe sig, var det min Agt blot at sikkre mig ham. Straffen kommer nok, men en Sjouer slaaer jeg ikke paa. Nu troer jeg Øieblikket er der til at lade komme over ham den Dom, som

Alt hvad der er af Hæderligt og Agtværdigt i mit lille Fædreland længst maa have forbret over ham.

[I Ugeskriftet „Nord og Syd", for 1849, I, findes Goldschmidts „Svar til Hr. Pastor Grundtvig", der i „Danskeren" (10. Novbr. 1849) havde sagt, at G. „som Jøde ikke er Dansk og ikke kan tale med om Danskhed" — osv.

I dette „Svar" hedder det S. 334:

„Faa eller ingen af de Modstandere, jeg har mødt i Pressen, have undladt mere eller mindre aabenbart at anvende hiint Vaaben mod mig, forsøgt at indespærre mig i Journalistikens Ghetto."

Det er rimeligvis hertil S. K. sigter i en Seddel af følgende Indhold:]

Nei, nei, Goldschmidt; det var ikke fordi De var Jøde, at De blev stødt udenfor. Det var, fordi De Aar efter Aar vedblev at ville tjene Foragtelighedens Penge og leve i dens Overflod, forbi De — (nu et Par Træk til at charakterisere Corsaren). Derfor var det, at de, der hertillands dog nogenlunde skulde opretholde Ærens Fordringer, maatte støde Dem udenfor, udelukke Dem — eller rettere: at De havde udelukket Dem selv, medens De i en anden Forstand slap altfor godt fra det, ved at have et talrigt Publikum.

— Saa kunde maaskee et Sted af den Tale i Kjerlighedens Gjerninger: Kjerligheden skjuler Syndernes Mangfoldighed — det Sted citeres: O, der gives Synder, som Verden ikke straffer o. s. v., det om Bagvaskelse.*)

---

*) [„Kjerlighedens Gjerninger", Septbr. 1847, anden Følge, V, 3. Udg. (1862) S. 96:

„O, der gives Forbrydelser, hvilke Verden ikke kalder Forbrydelser, hvilke den lønner og næsten ærer, — og dog, dog vilde jeg hellere,

[De følgende Artikler synes at være omtrent

fra Aarene 1850.]

[Et Halvark:]

Hvorledes det gik til med at jeg frivilligt forlangte at blive udskjeldt af Corsaren.

Danmark er lille, vi kjende Alle hverandre, det danske Folk har afgjort Sands for det Comiske, Latterens Angreb er det meest frygtede; Corsaren, talentfuldt betjent af Goldschmidt og P. L. Møller, havde naaet en aldeles uproportioneret Udbredthed, vendt Forholdet reent om — jeg var (oprigtigt og alvorligt meent) blevet lovpriist og berømmet og udødeliggjort af Corsaren; da forlangte jeg frivilligt at blive udskjeldt.

Der skete hvad dog maaskee ikke Enhver havde ventet, —

---

hvad Gud forbyde', men jeg vilde dog hellere ankomme i Evigheden med tre angrede Mord paa min Samvittighed, end som en udtjent Bagvasker med dette rædsomme, uoverskuelige Læs af Forbrydelse, der var dynget op Aar efter Aar, der kan have grebet om sig efter en næsten utænkelig Maalestok, lagt Mennesker i Graven, forbittret de inderligste Forhold, krænket de uskyldigst Medlidende, besmittet de Umyndige, vildledt, fordærvet baade Gamle og Unge, kort, grebet om sig efter en Maalestok, som selv den meest levende Indbildningskraft ikke kan danne sig en Forestilling om — dette rædsomme Læs af Forbrydelse, som jeg dog aldrig havde faaet Tid til at begynde paa at angre, fordi Tiden jo skulde bruges til nye Forbrydelser, og fordi disse Forbrydelsers Utallighed havde skaffet mig Penge, Indflydelse, næsten Anseelse og fremfor Alt et lystigt Liv! Man gjør dog i Henseende til Ildspaasættelse Forskjel, om Den, der sætter Ild paa et Huus, veed, at det er beboet af Mange, eller at det er ubeboet: men ved Bagvaskelse ligesom at sætte Ild paa et heelt Samfund, det ansees end ikke for en Forbrydelse! Man spærrer dog af mod Pesten — men den Pest, som er værre end Østens, Bagvaskelsen, der fordærver Sjæl og Sind, den aabner man alle Huse for, man betaler Penge for at blive smittet, man hilser Den som en Velkommen, der bringer Smitten!"]

thi det er jo dog en egen Sag at skulle forhaane og udskjelde aldeles det Samme, som man har lovpriist og beundret, — men som jeg i ethvert Tilfælde var forberedt paa.

Men der skete tillige noget Andet, hvad jeg dog ubetinget burde have været fritaget for: Det at jeg frivilligt havde forlangt at blive udskjeldt blev sat i Forbindelse med min Charakteer — og unægteligt staaer det ogsaa i Forbindelse med min Charakteer, — men det blev lagt mig til Last.

Herved blev Sagen en anden; ikke blot at jeg blev, om muligt, latterliggjort af Corsaren, det var saa mange Andre ogsaa, og efter den største Maalestok som vel ingen Anden: jeg blev lagt for Had og det Hele kom til at interessere som en Strid, hvor det gjaldt om at tiltrodse sig at have Magt over mig, og Det, at jeg frivilligt havde udsat mig derfor, det gjorde, heed det, at Alt, hvad der kunde komme over mig, var vel fortjent.

Dette burde jeg have været sikkret imod, eller rettere: i denne Henseende burde der været gjort Noget for at sikkre mig. Forholdet var i sin Tid saaledes, at vistnok Enhver af de Dannede, ubetinget Enhver i privat Samtale var af den Mening, at det med Corsaren var utaaleligt — men Ingen vilde handle. Naar saa endelig Een beslutter at gjøre det, saa er det uforsvarligt, at der ikke er en Eneste, der gjør Forsøg paa at opretholde Fortolkningen af min Handling, at det sandeligen ikke var Noget jeg skulde lastes for men takkes for, takkes af Enhver, der privat var — oprigtigt! — af den Mening, at der burde handles. Thi at man ordentligviis ikke pleier at tage Hensyn til saadanne Blade som Corsaren, det vidste dog vistnok Ironiens Magister saa godt som Nogen; men at Sagen just var den enorme Udbredelse, Bladet havde naaet, Det gjorde et overordentligt Skridt fornødent. Derfor var Enhver af de Dannede privat af den Mening, at der burde handles — men saa er det dog ubilligt, naar da Een beslutter at handle, saa med Taushed at lade som var dette hverken mere eller mindre end en Fadaise, „thi saadanne Blade pleier man ikke at tage Hensyn til.“ Men førend jeg handlede, var

det jo Det, vi Alle vare enige om, at Udbredelsen forandrede Sagen.

Saaledes blev jeg paa en Maade offret, et Offer, om man saa vil, for Corsarens Vittighed — dette havde jeg selv forlangt; men jeg blev et Offer i en anden Forstand, et Offer for den fornemmere Smaalighed, der — misundelig paa en Forfatter, som stod uden Plet, uden det mindste Stænk, hvem Ingen hidtil havde vovet at angribe eller endog blot at røre ved, — nu benyttede sig af at han, — var det noget Forkeert, noget Lavt han gjorde? — nei, den benyttede sig af, at det var lidt for høit, lidt for høimodigt til at passe ind i den herskende Middelmaadighed, hvad det naturligviis paa ingen Maade vilde have været, hvis man ikke offentligt havde fortiet, hvad man privat sagde til hinanden: det er utaaleligt, der bør gjøres Noget.

Man skal neppe i noget andet Lands Literatur vise en Forfatter, der har oplevet Dette.

[Et løst Halvark:]

„Fædrelandets“ Forhold til min Forfatter-Virksomhed.

Da jeg kastede mig mod Corsaren, stod Sagen omtrent saaledes. Den Viisdom havde Enhver — jeg da vel ogsaa — at slige Blade som Corsaren ignorerer man. Godt. Men, men, Alt maa forstaaes cum grano salis. Corsaren havde naaet en saa enorm, for Landet uproportioneret Udbredelse, at Alle vaandede sig under dette Tyranni. Og paa Fædrelandets Contoir var det længst Dommen: der maa gjøres Noget; ikke som var der nogen Aftale mellem Fædrelandet og mig, langtfra ikke. — Da handlede jeg; det var den største Tjeneste, der i det Øieblik kunde gjøres Fædrelandet, Giødwad kom ilende

op til mig for at faae Artiklen og stod hos mig, mens jeg skrev det Sidste — ikke som var der nogen Aftale mellem Fædrelandet og mig, langtfra ikke, det vilde jeg ikke have.

Altsaa, jeg handlede. Hvad gjorde saa Fædrelandet? Da det saae, at Sagen blev farlig, taug det, ubetinget — og det Hele kom til at staae som en Galskab af mig. Det Fædrelandet var sig selv pligtigt at gjøre var at levere en Interpretation, at min Handling ikke var Galskab men uegennyttig Opoffrelse. Jeg forlangte Intet af Fædrelandet, langtfra, jeg bestyrkede endog i Intet at gjøre — men hvad Fædrelandet skyldte sig selv og hvad jeg tænkte i mit stille Sind er noget Andet.

Dette var det første Forræderi mod mig.

Fra det Øieblik saa, at Fædrelandet saae, at jeg var kommet paa Kant med Publikum, saae mig priisgiven til en Pøbel-Forfølgelse — fra det Øieblik iagttog Fædrelandet (der en Tidlang jo endog havde et eget Literatur-Blad og i ethvert Tilfælde altid har havt en vis Plads for Literatur) den dybeste Taushed; for Dem, der kun af Fædrelandet blev vidende om dansk Literatur, var det, som var jeg slet ikke til. Jeg har ikke forlangt Noget, langtfra — men hvad Fædrelandet skyldte sig selv og hvad jeg tænkte i mit stille Sind er noget Andet. Paa Contoiret forklarede man mig uopfordret (thi jeg har Intet begjert) privat, at man ingen Anmelder kunde faae, at man ansaae mig for en saa betydelig Forfatter, at der egentlig heller Ingen var, der kunde paatage sig det. Aha! Saa høit stod jeg altsaa — omgivet af alt muligt Pjat og Forhaanelse. Men saa kunde jo Fædrelandet engang givet denne Forklaring af sin Taushed. See her Forræderiet!*)

Og under alt Dette har jeg holdt ud Aar efter Aar i lang Tid hver evige Aften at tale med Giødwad som Ven

---

*) [Ifølge Erslews „Forfatt. Lexikon“ anmeldte „Fædrel.“: 1842: „Om Begrebet Ironi“; 1843 og 44: „Enten — Eller“; 1844: „Forord“, — men derefter, saavidt skjønnes, intet af S. K.s følgende Skrifter i hans levende Live.]

med Ven, og han har kunnet tale til mig om, hvor uforsvarligt baade Heiberg og senere Mynster og flere Andre handlede mod mig ved privat at anerkjende min Betydning og officielt enten at fragaae det eller at tie — og det er Fædrelandet, der allerusorsvarligst har baaret sig saaledes ad mod mig, og Giødwad er Redacteuren, og Scenen for Samtalen er paa Fædrelandets Contoir!!!! Og dog har jeg holdt meget af Giødwad og holder meget af ham og der er meget Elskværdigt ved ham.

* *

[Paa samme Halvark som foregaaende Artikel, altsaa en Koncept; uden Datum.]

Kjere Giødwad!

De har maaskee oftere selv følt, hvor vanskeligt det er, naar Tvende i den Grad ere offentlige Personer som De og jeg, og som saadanne saa uenige som jeg og De, hvor vanskeligt det saa er at have et privat Forhold.

Ja selv om jeg vilde afholde mig fra enhver Dom om Bladet Fædrelandet, hvad jeg med Fornøielse vilde, jeg kan det ikke, thi dette Blad har jo ogsaa et Forhold til min Forfatter-Virksomhed. Og desangaaende er det min Dom, at Fædrelandet har handlet uforsvarligt med denne, uden at jeg dog derom ønsker nærmere at udtale mig.

Tillad mig derfor at afbryde den Forbindelse, jeg hidtil har holdt med Dem, saaledes forstaaet, at det var een bestemt Dag om Ugen, at jeg kom til Dem. Jeg ønsker blot min Frihed, og saa veed Gud vil jeg gjerne see Dem.

Misforstaae nu endeligen ikke Dette, som var det hermed min Hensigt at foranledige Bladet Fædrelandet til offentlige Yttringer om min Forfatter-Virksomhed, eller at influere paa

Beskaffenheden af samme eller forud at lade Dem forstaae, hvad jeg vil dømme om den mulige Yttring.*)

Men misforstaae nu heller ikke dette, kjere Giødwad, som havde jeg paa nogen Maade glemt, hvad Tjenester De har viist mig, eller glemt den Hengivenhed, jeg dog nok ogsaa trofast har bevaret for Dem, og som jeg — nær havde jeg sagt: hvis De tillader det, men det vil jeg ikke sige, nei, jeg siger: den Hengivenhed, som jeg — enten De tillader det eller ikke tillader det — vil bevare for Dem.

Deres

S. K.

[I sit Tidsskrift „Nord og Syd", VII, 1855, har Hr. Goldschmidt selv i en 6. Februar 1855 dateret Artikel om og imod „Redacteur C. S. A. Bille" under Nr. 6 (S. 196-200) omtalt

„Corsarens" Optræden mod S. K.

blandt andet saaledes:

. . . . . „Skulde jeg overfor en Jury af agtede Landsmænd, i Anledning af Beskyldningen for at have forandret mig, erklære mig Skyldig eller Ikke-Skyldig, saa vilde jeg bekjende, at der er foregaaet en stor Forandring, jeg vilde erklære mig: Skyldig i den naturlige Forandring, som kommer af ikke længer at være 20 Aar. Ogsaa Omstændighederne have samtidig gjort sig skyldige i at blive ældre og forstandigere . . . . Dette er Forandringen . . . . Jeg staaer fjendtlig imod nogle Partier eller Coterier . . . . . — det kommer især af, at jeg altid har levet udenfor de Kredse, hvor de smaa Forbund og Venskaber sluttes, og at jeg baade i Politik og Literatur har ramt mangen Enkelt af Forbundsmedlemmerne. Men til hvilken Grad de smaa Gemytters Had kan drives her i Kjøbenhavn, er der vel Ingen, som veed bedre end jeg, hvem de utallige Angivelser, Forfølgelser og Nederdrægtigheder om Familier og Enkeltmand kom tilhænde, medens jeg udgav „Corsaren", og som har holdt dem tilbage. Jeg tilføier ikke dette Sidste i den Mening, at jeg

*) [Herefter er overstreget:] Nei, nei! Som De ubetinget har Deres Frihed . . .

fortjener enten Tak eller Ære for Opfyldelsen af en saa simpel Pligt...

.... „Corsarens" Navn fører mig til en lille Begivenhed, der maa omtales særskilt. Thi om jeg end af flere gyldige Grunde ikke bør bære Ansvaret for hver enkelt Artikel i „Corsaren", saa erkjender jeg dog beredvillig, at jeg har havt en overveiende Del i dette Blad, der for Danmarks Vedkommende var omtrent saa godt som Punch for England og Charivari for Frankrig. Jeg modtager ogsaa Fjendskabet fra Enhver, der mindes det og bærer Nag. Men egenlig Usandhed synes mig ikke, man kan forekaste Redactionen; der var ofte en hensynsløs Afbenyttelse af, hvad gjennem andre Blade var gaaet over i den almindelige Mening; selv indlod „Corsaren" sig sjelden paa at fortælle Kjendsgjerninger og udgive dem for sande. Men især er et af de Exempler, der anføres paa at jeg skal have stillet Folk i et falsk Lys, høist uheldigt, nemlig Hr. S. Kierkegaard.

Om Hr. Kierkegaard havde engang i faa Ord staaet en stærk Lovtale i „Corsaren"; dertil taug han.*) Senere tog han heftig til Gjenmæle i Anledning af et Angreb, og om denne Strid har han i Skriftet om sin Forfattervirksomhed ladet trykke, at den „blev af Adskillige blandt dem, ogsaa for hvis Skyld jeg (Hr. K.) udsatte mig saaledes, lønnet — ja, som en Kjærligheds-Gjerning gjerne lønnes i Verden, og blev, ved Hjælp af denne Løn, en sand christelig Kjærligheds-Gjerning."

Men med bemeldte Kjærlighedsgjerning forholder det sig saaledes. Cand. P. L. Møller havde i „Gæa" for 1846 skrevet en Kritik af de forskjellige Værker, som Hr. Kierkegaard dengang havde udgivet pseudonymt. Om Kritiken var god eller ei, om den var holdt i en alvorlig og agtelsesfuld Tone eller ei, hører ikke herhid. Hr. Kierkegaard, som dengang kaldte sig Frater taciturnus (paa Dansk: den tause Broder), skrev en Artikel i „Fædrelandet" og kaldte Hr. Møllers Kritik „en af disse væmmelige Corsar-Artikler." For tilfulde at forstaae dette maa man erindre, at Rygtet dengang tillagde Hr. Møller Andel i „Corsarens" Redaction, og Hr. Kierkegaard eller Frater taciturnus syntes altsaa at gjøre sig skyldig i en, dengang endnu usædvanlig, uhæderlig Angivelse af en anonym (formodet) Forfatter.**) „Corsaren" hørte, at dens Navn blev nævnt, og undlod ikke at blande sig i Samtalen. I Bladet kom en Artikel, der ganske gemytlig behandlede Sagen;***) den nøiedes med at more

*) [Jfr. nu foran S. 219-20.]

**) [Jfr. dog det dengang udkomne Hefte af Erslews „Forfatt.-Lexikon" II, S. 405-407, hvor det hedder om P. L. Møller i den, ifølge Slutnings-Parenthesen af ham selv reviderede Artikel: „Bidrag .... i „Corsaren" (adskillige satiriske Kritiker og Digte)." — Jfr. ligeledes foran S. 296, sidste Note.]

***) [Jfr. „Corsaren" for 2. Jan. 1846, Sp. 2-6, Artiklen optrykt i „Bladartiklerne", 1857, Bil. XXIV, S. 234-236.]

nalen*) „Nord og Syd" har i denne Journals sidste Hefte fundet Anledning**) til at oplyse, at deri gjør man ham da

*) [Først stod her:] Modejournalen

**) En i vore Forhold indviet Mistænkelig kunde maaskee falde paa, om der ikke skulde stikke Noget under, om ikke G. (den høie Geistligheds Protegé†), vel i Egenskab af Sandhedsvidne) kunde tilsigte — maaskee, maaskee endog under Haanden foranlediget — at gjøre en eller anden Geistlig en Tjeneste, ved, hvis det var muligt, at faae mig til at indlade mig og saaledes Opmærksomheden mig betræffende bortledet fra den Sag, jeg i Øieblikket forfølger, og saaledes atter Opmærksomheden bortledet fra den høist uheldige Stilling, i hvilken den høivelbaarne høiærværdige Biskop Martensen, der, hvad jo kan hænde den Bedste, synes at være i Uheld, har bragt hele det kirkelige Bestaaende ved først — uheldigt — at svare og at svare høist uheldigt, og ved saa — alleruheldigst — efter at have svaret og uheldigt at ville indtage Tausheden, en Taushed, der er lige saa uheldig som det Middel til at gjøre sig usynlig at tage en hvid Pind i Munden; thi han med den hvide Pind i Munden opnaaer kun, at man seer det mere, at han har en hvid Pind i Munden, og den Martensenske Taushed siger høit (høiere end det sletteste Svar kunde sige det; saa høit, at ogsaa Provindsialisterne, og endog de oprindeligen for Biskop Martensen stemte, kunne høre det; saa høit, at det endog kan høres i et Naborige; saa høit, at selv den Menigmand kan høre det), den siger høit, hvad den betyder, er altsaa ikke Taushed. Men saa kunde det jo være meget hensigtsmæssigt ved Hjælp af Corsarens Goldschmidt at faae om muligt hele Opmærksomheden mig betræffende hen paa et ganske andet Punkt.††)

†) [Sigter rimeligvis til en anerkjendende Udtalelse af Biskop Mynster om Hr. Goldschmidt, hvorom i et følgende Bind.]

††) [Denne Anmærkning havde først følgende, senere overstregede Slutning:]

Og G. — i dybere Forstand en Tomhed som Elverpigerne, der ere hule i Ryggen — er jo ganske brugbar, har tillige bestandigt en lykkelig Rapport til Fordærvelsen og Misundelsen her i Landet, hvilken gjerne seer, at G. bruger hvad Talent og Kløgt han har til at svække det Bedre, og hvis saa dette Bedre aldeles seierrigt paaviste det Tomme i hvad G. siger, saa vinder det Bedre dog ikke blot ikke derved, nei, det taber paa en anden Maade, idet Misundelsen vender Forholdet om og lægger det Bedre det til Last, at det har villet tage Hensyn til hvad G. siger.

Uret, naar man (hvorvidt det er saa, lader jeg staae hen) stadigt forekaster ham hans Angreb paa mig i Corsaren; thi i Forhold til mig var han da fuldkommen i sin Ret.

* *

For mig er Goldschmidt moralsk død, saa længe han ikke angrende har tilbagekaldt sit 6-aarige Offentlige med Corsaren, og særligen sit Forhold mod mig.

Saasnart han har gjort det, er han i Forhold til mig i samme Tilfælde som enhver Anden, der vil yttre sig om mig; og er det ikke usandsynligt, at jeg vil tage Hensyn til ham fremfor til mange Andre.*)

* * *

---

*) [De sidste syv Linier træde istedetfor følgende oprindelige og længere Udvikling:]

Som bekjendt er der, naar man skal eller vil slaae, intet Farligere end for Alvor at komme til at slaae paa, hvad der ikke for Alvor lader sig slaae paa, som (for at tage et sandseligt Billede) som hvis en Mand vilde lægge hele sin Styrke i Slaget og med den slaae efter en af de Prikker, som vise sig for en Diensvags Øie.

Opmærksom herpaa skal jeg med al mulig Alvor vaage over, at jeg ikke gaaer hen og tager det alvorligt med hvad Hr. G. kan behage at sige betræffende sit Forhold mod mig.

For mig er og bliver Cand. G. en Dreng, en Pog, saa længe han ikke ved angrende Tilbagekaldelse faaer forandret det Drenge-Forhold, han selv har indtaget til mig. Den, der, naar Een siger til ham: maa jeg blive udskjeldt, Den, der saa gjør det, bestemmer sig derved i et Drenge-Forhold til den Første.

Dette er Cand. G.s Forhold til mig.†) Hvor taabelig derfor

---

†) Anm. Forøvrigt gjorde han sig da ogsaa selv latterlig. Thi naar man til Een, der befatter sig med at gjøre Andre latterlige, siger: maa jeg blive udskjeldt, gjort latterlig, er man kommet ham i Forkjøbet, og har gjort ham latterlig eller bevirket, at han, hvis han gaaer ind paa dette Forlangende, gjør sig selv latterlig. G. meente, at Drengestreger o. Desl. var Ironi, fik ogsaa ganske rigtigt hele Massen til at grine; men Socrates f. Ex. vilde vel dømme saaledes: det Menneske gjør sig jo selv latterlig ved at gjøre det efter Forlangende af Den, mod hvem han gjør det.

Et Følgeblad ved denne Anledning.

Goldschmidt, hvem jeg, det veed han selv, oprindeligt har meent det saare vel, og hvem jeg endnu uforandret vil det

---

den Tale, han fører i „Nord og Syd“! Hvor umuligt, selv om jeg vilde det, at kunne alvorligt tage Hensyn til saa taabelig Tale.

Han taler om, at han høist unødigt†) gik til det Angreb paa mig. Men her er jo slet ikke Tale om et Angreb. Efterat have i et Par Linier anbragt en behørig Dosis Foragt, forlanger jeg — der var blevet lovpriist og udødeliggjort af ham — jeg forlanger (altsaa jeg er den Begyndende, og saaledes, om man saa vil, den Angribende,) jeg forlanger at blive udskjeldt, overladende til ham selv, hvad han nu vil behage at gjøre; hvorpaa han saa tager fat. Og dette kalder han et Angreb, et Angreb, han høist unødigt†) gik til! I Sandhed, formaaede Nogen at faae mig til alvorligt at tage Hensyn til den Tale: ja, saa var jeg rigtignok til Nar.

Videre siger Cand. G. om Angrebet, at han gjorde det skarpt. Fortræffeligt, dette vil nemlig sige: han rystede i al mulig Arrigskab og Uartighed, fyldte et heelt Nummer af Corsaren alene med Arrigskab imod mig, og forraadte forresten, at Midlerne endda just ikke vare saa store, hvad man fik at see, da, saa at sige, alle Skuffer paa een Gang bleve trukne ud og benyttede mod Een. Og derom hedder det: han gjorde det skarpt. I Sandhed, hvis Nogen kunde faae mig til for Alvor at indlade mig paa den Tale, vilde jeg være til Nar som Jean de Frances Forældre, der ikke havde Alvor til at give Jean de France en god Dag med hans Franzøsisk.

For mig er, som sagt, Cand. G., ved det Forhold han selv har indtaget til mig, en Dreng; den Tale, han fører, gjør derfor det Indtryk paa mig, som hvis et Barn, til hvem Faderen havde sagt: „Du maa gjerne slaae mig,“ og som saa havde slaaet Faderen, som hvis dette Barn vilde fortælle Historien saaledes: „jeg gik høist unødigt†) til den Afstraffelse, men da han selv havde forlangt det, gjorde jeg det skarpt,“ — hvortil Faderen vel maatte sige: „nei virkelig, min Dreng!“ ††)

---

†) [sic!]

††) [Hertil sluttede sig atter men blev derpaa med Blyant overstreget:]

Maaskee er Sagen at forstaae saaledes. At hans 6-aarige Virksomhed bag Sjoueren, at det for G. er og bliver en forbistret Ting, forstaaer han meget

vel, er forresten naturligviis ikke, hvad der hovedsageligt beskjeftiger og beskjeftigede mig ved alt Dette med Corsaren.

Nei, hiin Handling af mig hænger i dybeste Grund sammen med hele min Tilværelses Hensigt, og med hvad ganske særlig Opgave jeg har at løse.

At Tilstanden i de sidste Aar af Christian VIII's Regjering maa betragtes som en sædelig Opløsning, vil blive Historiens Dom, og ligeledes, at denne sædelige Opløsning blandt andre Udtryk ogsaa havde et meget charakteristisk Udtryk i den, i Forhold til Landets Størrelse næsten vanvittigt uproportionerede Subscription, som Corsaren havde under Goldschmidts (og P. L. Møllers) Redaktion — thi som Corsaren og Forholdene nu ere, er Sagen en anden.

Blot saaledes seet, maatte jeg ethisk føle mig forpligtet til at handle, især naar jeg ovenikjøbet skulde lovprises af dem; thi herved frembragtes jo den Tilsyneladelse, at jeg, Ironiens Magister, og Corsaren (ogsaa Ironi!) vare eensartede.

Derfor handlede jeg kort og godt. I det Øieblik at ville yderligere forklare mig, kunde jeg ikke falde paa, det kunde let have været blevet misforstaaet, som vilde jeg afværge, at der ikke blev raset mod mig, det Bedste Goldschmidt og P. L. Møller formaaede. Og desuden ere nu Menneskene engang saaledes:

---

godt selv. Kløgtig som han er, seer han vel ogsaa, at blandt Alle, mod hvem han rasede fra Skjulet bag Sjoueren, er den ham Farligste mig, Søren Kierkegaard, som ogsaa er deri forskjellig fra alle de Andre, at jeg (om man saa vil: lidt mere fornemt) kom med Extra-Post „selvbestilt“ i Corsaren. Tillige opdager han, at der er som en Skjæbne over ham, at det er saa langt fra, at han i Aarenes Løb slipper mere og mere bort fra hans 6-aarige Virksomhed bag Sjoueren, at det snarere er, som kom Gjengjældelsen ham nærmere og nærmere, og uden at han tør regne paa, at det Ach wai mir, ach wai mir, som engang hjalp ham, (jeg mener hans Medlidenhed paakaldende Roman „en Jøde“) nu vil hjælpe ham. Saa har han maaskee tænkt som saa: lad mig blot see at blive S. K. qvit, Resten af de Angrebne kan jeg nok slippe fra; og derfor rask vovet: den af alle de Angrebne, man mindst skulde forekaste ham, er da S. K., thi her var han da fuldkommen i sin Ret, han (hvor sentimentalt!) gjorde det høist unødigt, men han (hvor graviteтisk!) han gjorde det skarpt. „Nei virkelig, min Dreng!“

Den, der skal paatale, hvad Skade der afstedkommes ved Latterens Misbrug, han maa selv, uden at gjøre det Mindste for at afværge det, have udholdt, at Latteren har faaet Lov at rase mod ham, saa længe den selv vilde; har han saa tillige endog frivilligt udsat sig derfor, indrømmes ham en vis Myndighed i denne Henseende.

Men at der vilde komme en Tid, da denne Sag atter toges op, har jeg aldrig betvivlet. Og letsindigt som det danske Folk visnok er, derfor fast ikke til at styre, naar det gjælder om at efterligne hvad det hører skal være Mode andre Steder: er det danske Folk dog ikke samvittighedsløst, vil ogsaa villigt besinde sig paa, hvilket afskyeligt, væmmeligt Tyranni der i sin Tid blev øvet af denne store Mand Goldschmidt, der endog liig fyrstelige Personer ikke personligt var synlig, men kun lod sig repræsentere — af en Sjouer; hvilken uberegnelig Skade der er bevirket ved denne Skjøge-Literatur, som altid var „sikkret at „beholde det sidste Ord, ligesom Ingen er sikkrere paa at be„holde Fortougsret end et offentligt Fruentimmer"; hvilken oprørende Art Grusomhed der blev afstedkommet ved dette Goldschmidtske 6-aarige Pengeforetagende: Corsaren — hvilken oprørende Grusomhed, ja, thi hvad er dog selv det at brændes ved en sagte Ild, eller at radbrækkes, eller, som i andre Lande, indsmurt med Honning at kastes for Insekter — hvad er dog det i Sammenligning med denne Grusomhed: at grines ihjel!

Dog endnu dybere hænger hiin Handling (at jeg forlangte at blive udskjeldt) sammen med hvad ganske særligt er min Opgave.

Tilstanden i Christenheden, især i Protestantismen, og allermeest i Danmark, er: Middelmaadighed, Aandløshed, Spidsborgerlighed — Idealerne ere bortkomne, glemte, og Middelmaadigheden selvbehageligt rykket op til at indtage Høisædet.

Her ligger nu min Opgave. Jeg skal, som jeg oftere har sagt det, røre ved Hjælp af Idealerne; svag, ak som en Digter, skal jeg røre ved Hjælp af Idealerne. Dog har jeg ogsaa en Politi-Magt, og det er: Latteren. Der er i vore Tider Intet

man er saa bange for, som for at blive udleet: nu vel, derfor har jeg først selv frivilligt udsat mig derfor, at jeg ogsaa saaledes kunde være berettiget til at bruge den eneste Magt, der kan tage det op med Spidsborgerlighed og Middelmaadighed, Latteren, hvilken Magt derfor blev mig forundt. Og saaledes forstaaes det Ord, som man nu i den sidste Tid atter bringer i Erindring, det Ord i den sidste Diapsalm i Enten — Eller, om altid at have Latteren paa sin Side, — hvilket Ord dog maa forstaaes saaledes, som ogsaa senere en Pseudonym begrændser det: Deres (Latter), som virkelig forstaae, hvad det Latterlige er.

Men just fordi jeg saaledes, tjenende Christendommen, skal, om fornødent gjøres, bruge Latteren, just derfor var det saa uendelig ønskeligt, at jeg itide afværgede ethvert Fællesskab med den Latter, som Corsarens Goldschmidt commanderede (Kaper-Compagniet G. & P. L. M.)

See, derfor forlangte jeg at blive udskjeldt; og denne Handling, der engang vil blive beundret som sand Viisdom, den vil i Evigheden, altid fornyet, glæde mig, denne Handling, der i Øieblikket udsatte mig for Alles Latter, Mængdens, som grinte af Goldschmidts Uartigheder, og de Klogeres, som loe af, at jeg frivilligt vilde udsætte mig saaledes.

[Der er foran gjort et Par Henvisninger til Artikler i „Nord og Syd“, hvori S. K. eller „Corsaren“ findes omtalte.

For saavidt muligt at skifte Sol og Vind lige mellem Goldschmidts Udtalelser „Corsaren“ (jfr. Noten S. 222-225) og i „Nord og Syd“, tilføjes her, at han — saavidt det skjønnes efter et løseligt Gjennemsyn, — endvidere har ytret sig om S. K. i „N. o. S.“ paa følgende Steder og paa følgende Maade:

Ugeskriftet „N. o. S.“, VI, 1851, Artiklen: „Clara-Literaturen“ (S. 321-328), hvori det søges paavist, at „det Hele“ af, om og efter denne Literatur (den Clara Raphael'ske) er „trykket forud“ og „det, der saaledes er trykt i Forveien, er bedre end det, der følger efter“. Der henvises nemlig til „Stadier paa Livets Vei“ (Bogens første og følgende Afsnit om Kvinden og Kjærligheden): „I din Bog gaaer en høiere, raadende, vidtskuende Tanke

hen over de forskjellige Standpunkter og lader dem staae som underordnede Momenter; medens de følgende Forfattere staae hver paa sit Standpunkt som et absolut, staae som Knappenaale paa et Kort eller som Fjerdingsvejspæle, der betegne Vejen, som en Anden har vandret."

Tidsskriftet „N. o. S.", VIII, 1855-1856, Dagbogen for 15. April 1855 (S. 42): en lille Bemærkning om S. K.s Bladartikler mod „den officielle Christendom o. s. v. Sammenligner man Tonen i disse pikante og nervøse Artikler med f. Ex. R. Nielsens skjønne Værk „Om Skjæbne og Forsyn", saa faaer man tydelig nok ud, at selv naar Hr. Dr. S. K. udtaler Sandheden, bruger han den som Diadem til sin Pande." — Sammesteds, Dagbog for 1. Septbr. 1855 (S. 78-81): „Et historisk Tilbageblik paa den Kierkegaardske Strid giver et sørgeligt Resultat": Det Paafaldende i, at „S. K. angreb afdøde Biskop Mynster og kaldte den en Deklamator, hvem han hidtil havde viist saa megen Ærefrygt"; „det overordentlige personlige Had" mellem Biskop Martensen og S. K.; „endnu paa dette Punkt var der noget Ophøjet i Striden; hvad der syntes fejlagtigt eller uhyggeligt løb med som menneskelig Svaghed, der ikke altid kan skilles fra en bidsig, men stor Strid om store Ting. Men saa kom fra K.s Side den nervøse, hysteriske Heftighed, der blandede sære Bekjendelser med ejendommelig skjønne, idealistiske Udbrud;" S. K. kan†) „slet ikke med Kjærlighed og Hensynsløshed arbejde paa, at Verden skal blive god; thi til sit Velvære behøver han det Slette, det Lumpne, han maa have Toldere, for at han kan slaae sig for Brystet og føle sig fortræffelig! Den Yttring lyser dybt." Der spørges tvivlende, om man virkelig kan kalde S. K. for „en ædel Tænker"? Svaret bliver: „I det Sted kan siges — og i Sandhed uden Bitterhed, maaskee hensynsløst, men derpaa har han jo selv givet Exemplet, — at han er en ulykkelig Tænker. Mange Udbrud komme fra ham, der vidne om en Kval, hans Stolthed ikke vil bekjende. Det er dog et personlig forfejlet Liv, der vil være stort uden Mennesker; en umaadelig Ørken bliver dog der, hvor man ikke har andre Blomster end Stoltheden over sine egne Tanker." (Derefter bekæmpes nogle Udviklinger i „Øjeblikkene".) — Sammesteds, Dagbogen (S. 213, uden Datum): en Hentydning til Stud. theol. Thuras Optræden mod S. K. under dennes fortsatte Kamp, — og endelig: Dagbogen for 17. Novbr. 1855 (S. 224): „Dr. S. K. døde i Søndags efter nogle Ugers Sygeleje paa Frederiks Hospital. Da han netop under sin polemiske Virksomhed blev syg, sagde ikke Faa, at det var Guds Finger, Straf for hans skaanselløse Angreb paa den „officielle Christendom" og Præsterne. Det vilde vidne om en rigtigere Opfattelse, hvis man erkjendte, at det Særegne, Bittre og Lidenskabelige i hans seneste Afhandlinger hidrørte fra Sygdommen, der allerede virkede paa hans overordentlige Begavelse. Han hørte uden Tvivl til de største Aander, Danmark har frembragt; men han døde i rette Tid; thi netop hans seneste Virksomhed begyndte at skaffe ham en Art Popularitet, han aldrig selv kunde bragt i Harmoni med sin Per-

†) [Jfr. nemlig: „Øjeblikket", Nr. 1, 24. Maj 1855, S. 4: „Jeg er af Naturen saa polemisk lagt an, at jeg egentlig kun føler mig i mit Element, omgiven af den menneskelige Middelmaadighed og Lumperi."]

sonlighed. Den farligste Del af hans Virken mod Præster og officielt Kirkevæsen turde nu først tage sin Begyndelse. Thi der er unægtelig kommet noget Martyragtigt i hans Skjæbne: det Oprigtige i hans Lidenskab bidrog til at paaskynde Sygdommens Gang og Døden."

I Ugeskriftet „N. o. S.", 1856, 1ste Kvartal (S. 104-105), siges (i en Anmeldelse af C. Winthers „Hjortens Flugt") om S. K., at han var „den mest melankolske, den dybsindigste, af Smerte mest bevægede Forfatter, den, der endog i sin lidenskabelige Bitterhed fremkaldte ideale Fornemmelser."]

[1844—46?]

[Hostrups Sangspil „Gjenboerne" opførtes ifølge Studenterforeningens Arkiv første Gang i Foreningen „Hvide Tirsdag" 20. Febr. 1844, derpaa 9. Marts 1844, senere ogsaa 12. Juli 1847, hver Gang med „Søren Kirk, Theolog" paa Plakaten istedetfor den senere: Søren Torp (nuværende Professor H. Brøchner spillede ved de to første Forestillinger Søren Kirks Rolle). Paa det kongelige Theater opførtes Stykket første Gang ved en Sommerforestilling 27. Juni 1846 (kgl. Skuespiller Pætges havde her Søren Torps Rolle), men antoges først 1848 af Direktionen til Opførelse. 1847 blev Stykket trykt, selvfølgelig med Søren Torp paa sin Personliste.

— En løs Seddel, hvis nærmere Tidsbestemmelse ikke nu kan udfindes, hører herhid:]

Af Bladene*) erfarer jeg, at mit fulde Navn har staaet paa Plakaten, at jeg er bragt paa Skuepladsen, og at den Skuespiller, der har givet det, har skilt sig saa mesterligt derved, at han blev hilset med Acclamation. Det synes mig en Inconsequents — thi havde det været mig selv, var jeg neppe blevet hilset med Acclamation, men vel med et lille pereat — saa har Ligheden dog ikke ganske skuffet.

Forøvrigt har jeg Intet imod, om Nogen i disse trange Tider ved at gjøre mig i Penge kan tjene nogle Drikkeskillinger, — ogsaa deri er han mig ulig, thi Honorar, kan jeg af egen Erfaring bevidne, tjenes der kun mindre end Intet af i Danmark.

---

*) [Et Gjennemsyn af endel af Datidens Blade har ikke ledet paa Spor efter det her berørte Sted.]

[Hr. Pastor Hostrup har i et Brev til Udg. (Maj 1871) ytret sig om denne Sag saaledes:

„Jeg behøver vel ikke at sige Dem, at jeg aldrig ved denne Figur har tænkt mig andet end en ung Student, som var overvældet af Kierkegaard og snakkede Kierkegaardsk, ligesom man kort iforveien i Studenterverdenen havde snakket Hegelsk, altsaa en Efteraber ligesom Hutter, og jeg valgte Navnet, i Lighed med den daværende Stænderdeputeret Ole Kirk, for at hjælpe til Forstaaelsen. Da jeg imidlertid senere blev bange for at misforstaaes, som om det skulde være et Raillerí over Kierkegaard selv, forandrede jeg Navnet, som da ogsaa kun passede ved den mere private Forestilling."

Hr. Professor, Dr. H. Brøchner har (Novbr. 1871) tilskrevet Udg. saaledes:

„Det forholder sig rigtigt, at jeg ved de to første Opførelser af „Gjenboerne" har spillet Søren Kirks Rolle. Er Stykket blevet opført 12. Juli 1847, maa en Anden da have udført Rollen, eftersom jeg paa den Tid var i Udlandet. — Jeg erindrer med Vished, at der paa Placaten til Forestillingen de Gange, jeg har spillet, aldrig har staaet andet Navn end Søren Kirk. Om noget Blad skulde have føiet Fortolkningen af Navnet til i sit Referat, kan jeg ikke sige; men jeg troer det ikke. Og ligesaalidt som Søren Kierkegaards „fulde Navn" har figureret paa Placaten, ligesaalidt har han været „bragt paa Skuepladsen" i den Forstand, at der ved Fremstillingen af Rollen har været lagt an paa at copiere hans Personlighed. I den Tale, der udgjør næsten hele Søren Kirks Rolle i „Gjenboerne", er der taget Motiver fra Diapsalmata i „Enten — Eller" (1. Deel), men det laa idetmindste mig meget fjernt at identificere den digtede Forfatter af „Enten — Eller's" 1. Deel med den virkelige Kierkegaard, og det Forhold, i hvilket jeg personligt stod til Søren Kierkegaard, vilde i ethvert Tilfælde have gjort mig det umuligt at bringe ham ind under en comisk Belysning. Tilhørerne ere ganske vist ved Søren Kirks Tale nærmest ganske i Almindelighed blevne mindede om den med Ord spillende Dialektik, der i de Aar blandt de Studerende var saa temmelig det eneste Udbytte af en meget lidet dybtgaaende Syslen med Philosophien. Det, at Rollens Navn mindede om Kierkegaard, har ialfald kun kunnet bringe i Erindring, at han, med større Behændighed end nogen Anden, ogsaa kunde bruge denne Art Dialektik, naar han vilde bruge den. — Jeg erindrer, at jeg en Aften, da jeg gik til Prøven paa Stykket, mødte Kierkegaard paa Høibroplads og talte med ham. Han sagde da i en spøgende Tone: „naa, De skal jo give mig i Hostrups Stykke?" Jeg fortalte ham da Rollens Indhold og sagde ham, hvor-

ledes jeg opfattede den. Dengang fik jeg intet Indtryk af, at Hostrups Spøg afficerede ham. Senere har jeg hørt, at den dog har gjort det. Det er jo hyppigere hændt K., at han ved at reflectere over en Bagatel kunde faae den gjort til et lille Stykke Verdenshistorie. Hans Virkelighedssands holdt ikke altid Skridt med hans eminente Reflexionsvirtuositet; han kom derfor undertiden til at see et Factum i en forunderlig Forskydning og i abnormt forandrede Dimensioner. Maaskee er det hændt ham med Hensyn til den omhandlede Sag. Han har forresten aldrig senere berørt den for mig."]

1846.

[Et løst Blad, der maa formodes at være omtrent samtidigt med Striden med „Corsaren“:]

.... Men dette har jeg hørt var Livets Betydning, at den Enkelte vænnede sig af fra Forskjellighedens Begunstigelse, hvis denne frister, hærdede sig mod dens Krænkelse, hvis denne frister, for lige høimodigt at finde Ligeligheden i det Almene, i hvad der er fælles for ethvert Menneske som Menneske. O! skjønt saaledes at tabe sig selv, høimodigen at forstaae hvad der gavner Alle, begeistret at agte alt Andet for Tab, hvad der forfængeligt vil dvæle ved Forskjelligheden eller forsagt blive i Forskjelligheden! Videre har jeg hørt om Livets Betydning, at den Enkelte i denne høimodige Bekymring skal bekymre sig om sig selv, som var han den Eneste, som angik Alt ham, naar dette Alt er den almene Regel, den almene Fordring, den almene Opgave, den almene Belønning. O! skjønt saaledes at vinde det Almene for sig! Ligeligheden helliger denne Livets Betydning; i Forstaaelsen af den er der Fred, i Tilegnelsen Salighed, i Striden for den Kjerlighed, i Seiren Sambrægtighed, i Bekymringen om den Selvbekymring, i Selvbekymringen den reneste Menneskekjerlighed, forbi den fordrer af sig selv, hvad den elsker hos Alle! — Saa har jeg hørt. Et Navns Underskrift behøves egentligen ikke. Uendelig ligegyldigt er det, hvo der har sagt det. Forskjelligheden er jo ikke, den er ikke, at den Ene staaer høit ved at sige det, den Anden sidder lavt for at høre, at den Ene er den Begunstigede ved at kunne udtale det, den Anden den stedmoderligen Be-

handlede, hvem denne Gave blev nægtet; thi Ligeligheden er, den er at Alle at formaae at gjøre det, — ak! hvis den ikke er, at Ingen naaede det!

S. Kierkegaard.

[Fortsættelse og Slutning — jfr. S. 196-218 — af:]

Journal J J.

Afsluttende eenfoldig Efterskrift.

Meningen af den sidste Passus i Forordet (eller om den kommer til at staae i Bagordet): „Thi at jeg selv skal sige det: jeg er intet Mindre end en Satans Karl," o. s. v. er, at der overhovedet ingen Læremester ligefrem forstaaet kan være i den Kunst at existere. Dette er ofte nok sagt i Bogen, og dog er det her sagt saaledes, at Mangen vil forstaae det ligefrem, og dog vist Ingen gjøre mig Indvending. Hagerne stikke i de Ord: „den tvetydige Kunst"*) — og længere henne: „dette være nu et glædeligt eller sørgeligt Tegn,"**) et glædeligt nemlig, at der Ingen er, forbi den, der ligefrem vil være det, er en Daare, — og endeligen: „langtfra mig være den tomme og forfængelige Tanke at være en saadan Læremester"**) (forfængelig er her i bibelsk Forstand). — I Forhold til at existere gives der kun Lærende, thi Den, der indbilder sig, at han er saaledes færdig, at han kan lære Andre og derover glemme selv

*) [Jfr. „Afsl. uvidensk. Efterskr.", S. 479. — I Randen er her tilføjet:] derpaa: saa skal der sku nok komme Noget ud af det. Meningen er enten: Nogen kunde lære Noget ved at være Vidne, thi det at være Vidne er ikke nogen ligefrem Meddelelse, eller at det blev klart, at der ingen Læremester er.

**) [Jfr. „Afsl. uvidensk. Efterskr.", S. 480.]

at existere og lære: han er en Daare. I Forhold til at existere er der for alle Existerende een Læremester: Existentsen selv.

I Skriftet „Afsluttende Efterskrift" har jeg etsteds*) citeret nogle Ord af Luther („om det babyloniske Fangenskab"). Der staaer „in diesen Sacramenten," og det er unægteligt, at Luther dermed har meent de 5 katholske. Nu styrter der da en Mand frem og gjør Indsigelse, o. s. v. Ja vær velkommen! Det var netop Det jeg vilde. I Bogen vilde jeg ikke aabne en lærd Undersøgelse, heller ikke bruge mine bedste Vaaben. Nu frister en lille Fordeel en Øret: og saa kan jeg komme til at citere det langt Vigtigere i samme Skrift, som jeg har bemærket i mit Exemplar (Gerlachs Udgave).

Idag hørte jeg en Drosekudsk sige om en fuld Kudsk, der kjørte forbi i et temmelig stærkt Trav: „han har faaet noget af den Retning, som ledsager Een til Rendestenen."

Afsluttende Efterskrift.

Det hele Manuscript var indleveret i Bogtrykkeriet, Rub og Stub medio Decbr. eller saa 1845.**) — „En første og sidste Forklaring" var henkastet paa et Stykke Papir i det oprindelige Manuscript, men lagt til Side for at udarbeides, og blev først afleveret saa sildigt som muligt, for ikke at ligge og flyve i et Bogtrykkeri. En Note til et Sted om de pseudonyme Skrifter***) har jeg ikke villet lade trykke med, blot forbi den var skrevet under Trykningen. Den Løgn og Bysnak og Pøbelagtighed, man er omgiven af, gjør Eens Stilling stundom vanskelig nok, gjør mig maaskee altfor overspændt ængstelig for at have Sandheden paa min Side indtil den mindste Trævl, — hvad hjælper det?

*) [S. 279.]
**) [ɔ: 30. Decbr. 1845, jfr. foran S. 269, Noten.]
***) [Jfr. i det Følgende S. 364-66.]

[I Randen:] Jeg har et Øieblik været raadvild, om jeg ikke af Hensyn til Omstændighederne (Corsar-Brøvlet og Bysnakken) skulde lade Vedgaaelsen af mit Forfatterskab ude, om jeg ikke skulde i det Trykte bemærke med Datoernes Angivelse, at det Hele var ældre end alt dette Brøvl. Men, Nei! Jeg skylder Sandheden netop intet Hensyn at tage til alt Sligt, og gjør Alt som det har været bestemt, henstillende til Gud, hvad han vil der skal komme ud deraf, modtagende Alt af hans Haand som en god og en fuldkommen Gave, forsmaaende at handle klogt, fortrøstende mig til, at han vil give mig en sikker og viis Aand.

Min Idee er det nu at uddanne mig til at blive Præst. Jeg har i flere Maaneder bedet Gud om at hjælpe videre, thi for mig har det nu længere staaet tydeligt, at jeg ikke bør være Forfatter mere, hvilket jeg nemlig enten kun vil være ganske eller slet ikke. Af den Grund har jeg heller ikke samtidigen med Correcturen begyndt paa noget Nyt, men kun paa den lille Anmeldelse af de to Tidsaldere, der atter er afsluttende.

d. 7. Febr. 1846.

De occultis non judicat ecclesia:

cfr. p. 168-169, 165 og 159 (jfr. p. 339).

„Tør jeg fortie Skylden? Og dog: tør jeg selv angive den? Dersom Gud vil have den aabenbar: saa kan han jo nok gjøre det, og denne Selvangivelse kan jo dog ogsaa være at spille Forsyn —." *)

*) Her kunde ogsaa benyttes det tydske Ordsprog: Gott richt't wenn niemand spricht (ɔ: naar Alle tie, naar Ingen tænker paa at anklage,

„Idag gik der en Erindring mig anklagende forbi. Sæt Anklagen nu brød frem! Jeg kunde reise langt bort, bort herfra, leve i et fremmed Land, et nyt Liv, fjernt fra Erindringen, fjern fra enhver Mulighed af at det kunde blive aabenbart. Jeg kunde leve skjult — — Nei, jeg har at blive paa Stedet, uforandret at gjøre Alt, uden en eneste Klogskabs-Forholdsregel, overladende Alt til Gud. Forfærdeligt, hvor det kan udvikle et Menneske saaledes at blive paa Stedet, kun udbannet ved Mulighed!"

Goethe er det, troer jeg, der siger etsteds:

„Ach, da ich irrte, hatt ich viel Gespielen,
Seit ich die Wahrheit kenne, bin ich fast allein."

[Paa en Side for sig selv:]

Hidtil har jeg været tjenende ved at hjælpe Pseudonymerne til at blive Forfattere, hvad om jeg nu fremtidigen besluttede mig til for den Smule Produktivitet jeg kan indulgere, at gjöre det i Form af Critik, saa jeg nedlagde, hvad jeg havde at sige, i Critiker, der ud af et eller andet Skrift viklede mine Tanker, saaledes at de dog ogsaa kunne ligge i Skriftet. Saa undgik jeg dog at blive Forfatter.

i Febr. 1846.

Ingen drømmer om, at der er Klage, eller naar Anklageren er død).
Jfr. Deutsche Märchen und Sagen v. J. W. Wolf. Leipzig 1845, p. 213.

Egentligt er det Samvittigheden, der constituerer en Personlighed; Personlighed er en individuel Bestemthed consolideret ved at vides af Gud i Samvittighedens Medviden. Thi Samvittigheden kan kun være naar dens Medviden er det Constituerende. Ellers vilde Bestemthederne være et transitorisk Moment. Men ikke Bevidstheden om Bestemthederne, Selvbevidstheden, er det Constituerende, forsaavidt dette kun er det Forhold, hvori Bestemthederne forholder sig til sig selv, hvorimod Guds Samviden er Fixeringen, Befæstelsen.

— —

Prof. Nielsen sagde til Sager, da denne, i Anledning af at han havde seet paa Værelser hos ham ude paa Frederiksberg, yttrede, at det var saa skjønt for Professoren at kunne leve derude og studere i sit Otium: „Nei, (simme, simme,)*) Sager, nu skal jeg ikke læse mere, nu skal jeg døe." I Modsætning til Directeur Sagers vistnok galante Forestilling om Det at studere, gjør gl. Mikkels „læse" et herligt Indtryk; den hele Historie er en ypperlig Betegnelse af Prof. Nielsens ædle Simpelhed — og nu det Resignerede: nu skal jeg blot døe - !

Den literaire Foragtelighebs Begreb lader sig bestemme ved følgende Prædikater: den er uden Idee-Berettigelse, selv om den har noget Talent, uden Livs-Anskuelse, feig, trælleslindet, fræk, pengebegjerlig; og det hører den derfor væsentlig til at være anonym. Vil man, for ret at see Forskjellen, til Sammenligning tænke paa Grækenlands Opløsning og Aristophanes' Comedie, saa staaer Aristophanes bemyndiget ved Idee, udmærket ved Geni, ophøiet ved personligt Mod. Der hørte i Sandhed Mod til at fremstille Demagogen Kleon, og til, da ingen Skuespiller turde det, selv at overtage hans Parti i Stykket. Men saa lidt som Oldtiden overhovedet kunde naae

*) [Som bekjendt Prof., Rektor M. Nielsens Mundheld.]

den moderne Opløsnings Abstraktion, saa lidet har den, selv i Fordærvethedens Periode, nogen egentlig Analogi til den Art af feig Usselhed, som Anonymiteten vil begunstige. Vel siger Socrates i Apologien, at hans egentlige Anklagere, de, der allerede gjennem mange Aar havde anklaget ham, vare ligesom Skygger, hvilke Ingen kan faae fat paa, men er end Bysnakken og Talen mellem Mand og Mand ligesom Skygger, saa dannes den dog paa en Maade af virkelige Mennesker, men ved Anonymiteten kan een Eneste fremkogle en Legion af Skygger.

Enhver i vor Tid kan skrive en nogenlunde Opsats om enhver Ting; men Ingen vil eller kan udholde det anstrængede Arbeide at tænke een eneste Tanke heelt ud i alle dens fineste Consequentser. Til Gjengjæld paaskjønnes det netop i vor Tid at skrive Bagateller, og Den, der skriver en stor Bog, gjør sig næsten latterlig. I gamle Dage læste man store Bøger, og forsaavidt man læste Flyveskrifter og Blade, vilde man ikke ret være det bekjendt: nu føler Enhver sig forpligtet til at have læst, hvad der staaer i et Blad og i et Flyveskrift, men han undseer sig ved at have læst en stor Bog igjennem, han frygter for det skal ansees for Indskrænkethed.

Bernhard af Clairvaux: impleri visitationibus Dei anima non potest, quæ distractionibus subjacet.

Det ender dog tilsidst med, at ligesom Metaphysik har fortrængt Theologi, saaledes fortrænger Physik Sædelære. Hele den moderne statistiske Betragtning af det Sædelige bidrager dertil.

Hver Gang jeg seer et nyt Blad „til Munterhed“ at udkomme: saa tænker jeg altid med Beemod: Herre Gud, der er

Egentligt er det Samvittigheden, der constituerer en Personlighed; Personlighed er en individuel Bestemthed constateret ved at vides af Gud i Samvittighedens Mulighed. Thi Samvittigheden kan slumre men dens Mulighed er det Constituerende. Ellers vilde Bestemmetheden være et transitorisk Moment. End ikke Bevidstheden om Bestemmetheden, Selvbevidstheden, er det Constituerende, forsaavidt dette kun er det Forhold, hvori Bestemmetheden forholder sig til sig selv, hvorimod Guds Samviden er Fixeringen, Befæstelsen.

Prof. Nielsen sagde til Sager, da denne, i Anledning af at han havde seet paa Værelser hos ham ude paa Frederiksberg, yttrede, at det var saa skjønt for Professoren at kunne leve derude og studere i sit Otium: „Nei, (sinne, sinne,)*) Sager, nu skal jeg ikke læse mere, nu skal jeg døe.“ I Modsætning til Directeur Sagers vistnok galante Forestilling om Det at studere, gjør gl. Mikkels „læse“ et herligt Indtryk; den hele Historie er en ypperlig Betegnelse af Prof. Nielsens ædle Simpelhed — og nu det Resignerede: nu skal jeg blot døe —!

Den literaire Foragtelighebs Begreb lader sig bestemme ved følgende Prædikater: den er uden Idee-Berettigelse, selv om den har noget Talent, uden Livs-Anskuelse, feig, trællesindet, fræk, pengebegjerlig; og det hører den derfor væsentlig til at være anonym. Vil man, for ret at see Forskjellen, til Sammenligning tænke paa Grækenlands Opløsning og Aristophanes' Comedie, saa staaer Aristophanes bemyndiget ved Idee, udmærket ved Geni, ophøiet ved personligt Mod. Der hørte i Sandhed Mod til at fremstille Demagogen Kleon, og til, da ingen Skuespiller turde det, selv at overtage hans Parti i Stykket. Men saa lidt som Oldtiden overhovedet kunde naae

---

*) [Som bekjendt Prof., Rektor M. Nielsens Mundheld.]

den moderne Opløsnings Abstraktion, saa libet har den, selv i Fordærvethedens Periode, nogen egentlig Analogi til den Art af feig Usselhed, som Anonymiteten vil begunstige. Vel siger Socrates i Apologien, at hans egentlige Anklagere, de, der allerede gjennem mange Aar havde anklaget ham, vare ligesom Skygger, hvilke Ingen kan faae fat paa, men er end Bysnakken og Talen mellem Mand og Mand ligesom Skygger, saa dannes den dog paa en Maade af virkelige Mennesker, men ved Anonymiteten kan een Eneste fremkogle en Legion af Skygger.

Enhver i vor Tid kan skrive en nogenlunde Opsats om enhver Ting; men Ingen vil eller kan udholde det anstrængede Arbeide at tænke een eneste Tanke heelt ud i alle dens fineste Consequentser. Til Gjengjæld paaskjønnes det netop i vor Tid at skrive Bagateller, og Den, der skriver en stor Bog, gjør sig næsten latterlig. I gamle Dage læste man store Bøger, og forsaavidt man læste Flyveskrifter og Blade, vilde man ikke ret være det bekjendt: nu føler Enhver sig forpligtet til at have læst, hvad der staaer i et Blad og i et Flyveskrift, men han undseer sig ved at have læst en stor Bog igjennem, han frygter for det skal ansees for Indskrænkethed.

Bernhard af Clairvaux: impleri visitationibus Dei anima non potest, quæ distractionibus subjacet.

Det ender dog tilsidst med, at ligesom Metaphysik har fortrængt Theologi, saaledes fortrænger Physik Sædelære. Hele den moderne statistiske Betragtning af det Sædelige bidrager dertil.

Hver Gang jeg seer et nyt Blad „til Munterhed“ at udkomme: saa tænker jeg altid med Beemod: Herre Gud, der er

nu igjen Een, der var ifærd med at springe i Stranden, men som dog forinden vilde vove det Yderste med at forsøge sig som Bladskriver i det Vittige, det Satiriske!

Den ny Udvikling i vor Tid kan ikke blive en politisk, thi det Politiske er dialektisk i Forholdet mellem Generation og Individ i repræsenterende Individ; men i vor Tid er allerede hvert Individ ifærd med at være for meget reflekteret til at kunne være nøiet med blot at være repræsenteret.

Honoraret, selv for de navnkundige Forfattere, er i dansk Literatur nuomstunder meget lille, derimod ere Drikkepengene, der falde af til de literaire Sjouere, meget betydelige. Jo mere foragtelig en Literat er nuomstunder, desto mere fortjener han.

Man troer det er comisk, at Een har en falsk Forestilling, og man leer af den, naar den yttres. Selv Holberg bruger saadan Comik, skjøndt denne egentlig er uægte og kun tilfældig. F. Ex.: Folk paa Bjerget antage, at Jorden er flad. Nu Herre Gud, det er da ikke saa forskrækkelig en Sag, det Comiske ligger snarere paa den anden Side, at Nogen kan være saa selvtilfreds over at vide, at den er rund. Dersom Det at have en usand Forestilling om et Noget er comisk: saa ere vi Alle mere eller mindre comiske, og da venter vel en eller anden Opdagelse paa os for at gjøre os latterlige. Men dette Comiske er som sagt det Underordnede, og dog er Sandsen for og Forstanden paa det Comiske saa lidet udviklet, at dette næsten altid bruges og saare sjeldent det rene Comiske.

Det rene Comiske er, at en Mand veed det Rette og dog viser, at han ikke veed det. Her er den væsentlige Modsigelse. En Mand veed, at der er en Gud til — og han siger: det veed jeg Fanden gale mig. Han veed, at Alt er uvist, og dog

„har Erfaring lært ham" at holde sig til det „Visse", til det Visse nemlig, som netop er Uvist.

Menighedens eller Samfundets Dialektik er følgende:

1) De Enkeltheder, som i Forholdet forholde sig til hinanden, ere hver for sig lavere end Forholdet.

Saaledes er i den legemlige Organisme det enkelte Lem lavere; i Solsystemet det enkelte Himmellegeme.

2) De Enkeltheder, som i Forholdet forholde sig til hinanden, ere hver især lige for Forholdet.

Saaledes i den jordiske Elskov, hver især er Noget for sig, men Trangen til Forholdet er den samme for begge.

3) De Enkeltheder, som i Forholdet forholde sig til hinanden, ere hver især høiere end Forholdet.

Saaledes i den religieuse høieste Form. Den Enkelte forholder sig først til Gud og saa til Menigheden; men dette første Forhold er det høieste, om han dog ikke forsmaaer det sidste.

Cfr. ogsaa Afsluttende Efterskrift p. 327: at Opgaven ikke er fra Individet at komme til Slægten, men fra Individet gjennem Slægten at naae Individet.

Cfr. en Afhandling af Dr. Bayer: Der Begriff der sittlichen Gemeinschaft (i Fichtes Tidsskrift, 13de Bd., 1844, p. 80).

Hans Tredeling er: Beziehung, Bezug, Einheit (cfr. p. 80 og 81).

De occultis non judicat ecclesia.

(Cfr. p. 168-69, 165, 159 og 334).

Man kunde deri indslynge en ulykkelig Elskerindes Lidelses-Historie, saa de svarede paa Dato til hinanden, uden forøvrigt at have det Mindste med hinanden at gjøre.

Begge Dele er Udgiveren paa en besynderlig Maade kommen i Besiddelse af.

Naar en indtil Fortabelse Billbedt vil til at gaae under, saa er dette den sidste Replik og Tegnet: der gaaer dog i mig noget Bedre under. Saaledes opstiger der en Boble fra den Druknende, det er Tegnet — saa synker han. Ligesom Indesluttethed kan blive et Menneskes Undergang, fordi han ikke vil udsige det Skjulte, saaledes er Udtalelsen af hiint Ord: Undergangen. Thi Udtalelsen er netop Udtrykket for, at han blev sig selv saa objektiv, at han tør tale om sin egen Undergang som om noget Afgjort, der nu psychologisk kan interessere en Trediemand. Det Haab om at der dog var noget Bedre i ham, som skulde i Taushed være brugt til at arbeide paa sin Frelse, det Haab gives ud og benyttes som en Ingredients i den Ligtale, han holder over sig selv.

Regnestykket.

Dersom jeg nu var en Præst, og kunde tale saaledes, at den Enkelte, naar han gik hjem fra Kirke, blot længtes efter at høre mig næste Gang, medens han prisede og jublede over mig; — paa den anden Side, dersom jeg opmærksom paa den Enkelte, ved at studere hans Individualitet, vidste hvorledes han skulde paavirkes, og jeg da stødte ham fra, saa han tilsidst næsten blev vred paa mig, og gik ind og lukkede sin Dør og bad til Gud: i hvilket Tilfælde havde jeg gavnet ham meest? I det ene Tilfælde hjalp netop mit Bedrag ham til Sandheden, i det andet Tilfælde blev netop min Understøttelse til Sandheden Bedraget; i det ene Tilfælde endte han med Sandhed og begyndte med Bedraget, i det andet endte han med Bedraget og begyndte med Sandheden.

Men Mennesker vil desuagtet en Saadan behøve, om ikke i anden Forstand, saa i den Betydning som Stoikerne sagde: sapientem nulla re indigere, et tamen multis illi rebus opus esse — Ergo quamvis se ipso contentus sit sapiens, amicis illi

opus est, non ut habeat, qui sibi ægro assideat, sed ut habeat aliquem, cui ipse assideat, pro quo mori possit.

Dette er citeret efter en lille Afhandling af Dr. Bayer i Fichtes Tidsskrift, 13de Bd., 1844, p. 86.

Den Berlingske Tidende kan i literair og critisk Henseende (thi med hvad der hovedsageligen er dens Opgave: det Politiske, forholder det sig anderledes) bedst sammenlignes med Smørrebrøds-Papir; man læser det medens man spiser, ja i Mangel af en Serviet har jeg endog seet en Mand tørre sig af i Avisen. Men det gjelder i Forhold til Alt, at Omgivelsen har stor Betydning; hvad derfor, uden at være saa høit, at det ikke meget godt kan forstaaes af Enhver, ønsker at gjøre en Læser om muligt lidt alvorlig: det maa ikke læses paa den Maade. Derfor ønskede jeg ikke at see Noget aftrykt i B. T. Hellere end den Udbredthed, som hvad jeg skriver kan faae ved at staae i B. T., langt hellere ønskede jeg kun een eneste Læser.*) —

Og saa dadler man mig, forbi jeg holder paa Mynster, og ogsaa med Glæde modtager en lille Yttring af hans Anerkjendelse!**) Er det ikke det Samme jeg sagde i Fædrelandet 1845,**) da jeg frabad mig at blive roest i Berlingske Tidende, — er det ikke det Samme jeg altid har sagt, i mit første Skrift og indtil det sidste —?

---

*) [I Randen:] Denne Mangel paa Selvhævdelse er og bliver Ruinen. Alt dreier sig om Penge; naar det kunde betale sig, er jeg sikker paa, at man fik et Menneske til at udgive en Journal, som var beregnet paa kun at læses paa Locumet.

**) [I „En Erklæring og Lidt til", „Fdl." Nr. 1883 fra 9. Maj 1845 (jfr. de af R. Nielsen 1857 udgivne „Bladartikler", S. 44-47, og Bil. XVII, S. 215, — samt foran S. 141): „Ja, naar det f. Ex. . . . . er hiint myndige høiærværdige Firma Kts., der taler, — ja, saa har et Vink sin Betydning, saa har det opmuntrende Ord sin Gyldighed, saa har en velvillig literair Hilsen sin Glæde."]

Og nu Fortalen til „Afsluttende Efterskrift". 1) er den af Johannes Climacus, og det gjelder jo atter her, hvad der staaer bag i Bogen, at Pseudonymen ikke er mig og tillader sig en Hensynsløshed, som jeg hverken kan eller vil. 2) hvilke Yttringer af Bifald og Dadel tales der om? Om Analogier til Folkehobens Hurra og pereat. Altsaa fordi han forsmaaer og vrager al denne Opløbs-Anerkjendelse, forsmaaer han derfor den enkelte i Sandhed Udmærkede? Hvilken Taabelighed! Dersom et saadant Blad som Corsaren ikke ganske manglede Selverkjendelse, da vilde det let see, hvorfor jeg ikke vil anerkjendes af det; og dersom det blot havde en nogenlunde Selverkjendelse, vilde det indsee, hvorfor jeg endog vil udskjeldes af det, hvis Foragtelighed kun er skjult for dets egne Øine.

Thi efter mit Begreb betyder Det at seire ikke at jeg seirer, men at Ideen seirer ved mig, om jeg og offres.

Det som netop gjør Videnskaben saa vanskelig, overseer man ganske. Man antager, at Enhver, og saaledes ogsaa Videnskabsmanden, veed, hvad han skal (ethisk) gjøre i Verden — og nu offrer han sig for sin Videnskab. Men selve den ethiske Besindelse var jo det, der først maatte besørges — og saa vilde maaskee hele Videnskaben strande. Sit personlige Liv har da Videnskabsmanden i ganske andre Kategorier end sin videnskabelige, men netop hine første vare jo de vigtigste.*) Videnskabsmanden f. Ex. beder — og hele hans Stræben har nu travlt med at bevise Guds Tilværelse. Men hvorledes kan han saa bede inderligt, naar hans Væsen er splittet ad i denne Selvmodsigelse? Og dersom han beder inderligt, saa spørges, hvorledes han fra Det at bede gaaer over til at sysle med sin Videnskab, der spørges, hvorledes han som Videnskabsmand

*) Saaledes begynder en lille Afhandling af Spinoza (de emendatione intellectus p. 495) saa naturligt og simpelt.

forstaaer sig selv i Det at bede, og hvorledes han som Bedende forstaaer sig selv at være Videnskabsmand — ?

Naar et Menneske vil arbeide af yderste Evne men bestandigt tilføie, at han ikke forlanger at udrette Noget, saa bliver han anseet for Egoist; arbeider han halvt saa meget, men bestandigt forsikkrende, at han vil saa gjerne udrette Noget o. s. v., saa bliver han priset for Sympathi, og hvorfor? Fordi denne Tingenes Orden indeholder en Koncession mod Hoben af Mennesker, hvem det smigrer, at han har saa travlt med dem. Det er denne Forholdenes Omvendthed, til hvilken der paa saa mange Maader tenderes hen. En Forfatter underordner sig Publikum, beder om skaansom Dom af Publikum o. s. v., det smigrer, og tilsidst bliver en Forfatter lig en Leietjener, og hver en Spækhøker Publikum.

Spinoza forkaster den teleologiske Opfattelse af Tilværelsen, og siger (i Slutningen af første Bog af Ethiken), at den teleologiske Betragning kun holder sig ved at man tyer til asylum ignorantiæ — man er uvidende om causa efficiens og saa laver man Teleologien. — I anden Deel af Ethiken forsvarer han sin Immanents og siger, at den er overalt, kun veed man ikke overalt hvilken causa efficiens er. Men her tager jo Spinoza sin Tilflugt til asylum ignorantiæ. Teleologiens Forfægtere slutte: man veed den ikke, ergo er den der ikke. Spinoza slutter: man er uvidende om den, ergo er den der.

Hvad vil dette sige? Det vil sige Uvidenheden er det usynlige Eenheds-Punkt for de tvende Veie. Til Uvidenheden kan man naae, og da er det, som det hedder i „Afsluttende Efterskrift", at Veien svinger af (cfr. „Afsluttende Efterskrift", 2den Deel, Kap. II., Subjektiviteten er Sandheden.)

Naar galt skal være (thi bedst er det latere, bene latuit) saa er det da altid bedre, at Menneskenes Gjennemsnit rive Een

ned, end at de beundre Een; thi Gjennemsnittet af Mennesker bliver væsentligen det samme, enten det gjør det Ene eller det Andet, bliver lige dumt, lige taabeligt; men naar det gjør det Første, er Forholdet mindre Affindighed end naar det gjør det Sidste. Man forstaaer ikke det Sande — nu saa river man ned derpaa; det er der dog Mening i. Men man forstaaer ikke det Sande — og saa beundrer man det. Det er Affindighed.

Dersom ikke pludseligen et Par 1000 Aar skjæres bort fra Menneskene, og denne Bro afhugges for at lære Menneskene at begynde med selve Livets og Tilværelsens Problemer: saa forvirres Alt. Man forvexler selve det existentielle Problem med dets Reflex i alle Generationers Lærdes Bevidsthed. Hovedsagen er i Forhold til ethvert existentielt Problem dets Betydning for mig, — dernæst kan jeg see, om jeg duer til at afhandle det lærdt.

Istedetfor alt det Høittravende om Videnskabens Begyndelse, maa man igjen som i gamle Dage menneskeligt begynde med det Spørgsmaal om at jeg bliver Videnskabsmand.

Man begynder da med en reen ethisk Overveielse, der maaskee helst burde holdes i platonisk Dialog-Form, for at faae Alt saa simpelt som muligt.

Det, der bevæger til at begynde, bliver da igjen Forundring ligesom i gamle Dage hos Grækerne. Til det om Forundring kunde saa med Held benyttes, hvad Cartesius bemærker i sit Skrift om Affekter, at Forundring ingen Modsætning har; og hvad Spinoza i 3die Bog af Ethiken bemærker om admiratio (cfr. p. 369) som han ikke regner med til de tre Affekter, hvoraf han deducerer Alt (cupiditas, lætitia, tristitia).*)

---

*) Det græske Begreb *Κινησις* bruger han aabenbart i transitio, som han udsiger om lætitia og tristitia, at det er transitio in perfectionem, ikke perfectio selv, p. 368.

— Subsidialiter kunde her tages et Hensyn til Det at begynde med Tvivl.

Det, der bevæger til at begynde, er Forundring; Det, der begyndes med, er en Beslutning.

— Jeg har nu læst Spinozas Ethik igjennem. Besynderligt er det dog at construere en Ethik paa et, vel rigtigt, men saa ubestemt Princip som det: suum esse conservare, og fastholde det i en saadan Tvetydighed, at det lige saa godt betyder det Legemlige, Egoistiske som den høieste Resignation i den intellectuelle Kjerlighed.

Men en Modsigelse er det dog vel at afhandle, hvorledes, ved hvilke Midler man naaer Fuldkommenheden i at herske over Affekterne, Veien til denne Fuldkommenhed (cfr. p. 430, Slutning), og saa udgive det for en Immanents-Theori; thi Vei er jo netop Teleologiens Dialektik. Jeg gaaer den og den Vei, gjør Det og Det — for at, men dette for at adskiller jo Veien og Maalet.

Idag bekjendtgjordes der i Adresseavisen, at en lille Dreng paa 8 Aar var død, og Avertissementet endte saaledes: „Dette bekjendtgjøres sørgeligst for hans Smaa-Venner". Bravo! Drenge antages at læse Aviser og see efter, om en af deres Smaa-Venner ere døde.

Efterhaanden vil Blad-Critiken komme til at udbrede sig over Gjenstande, som man mindst tænker paa. Saaledes stod der i en af Provinds-Aviserne, at en Mand var bleven henrettet af Skarpretter N. N., „der gjorde det med megen Accuratesse"; ogsaa Skarpretter F. F., der var tilstæde for at kagstryge Een, gjorde det fyldestgjørende.

At jage efter Øieblikkets Bifald er ligesom at jage efter sin egen Skygge: Den, som jager efter den, ham undflyer den.

Jeg tænker paa et Billede i et Opbyggelses-Skrift: et Barn, der løber efter sin egen Skygge, og Skyggen løber jo netop med ham.

Ude paa Kirkegaarden har en Enke sat følgende Vers over sin Afdøde:

„Mand! Du har nu stridt!"

Men Mand saaledes emphatisk betyder en Helt, det betyder ikke en Ægtemand (thi kun i lavere Stiil siges det saaledes: Mand, min Mand, hendes Mand), endnu mindre en Bedemand. Ak — og den Afdøde var netop Bedemand!

. . . Der Neidige ist ein Martyrer, aber des Teufels.
Cfr. Abraham a S. Clara saml. Skr., X B. p. 392.

Hebræer-Brevet:

X, 39: Men vi ere ikke af dem, som unddrage sig til deres Fordærvelse.

I et gammelt Opbyggelses-Skrift (Arndts sande Christendom) commenteres der saa skjønt over det Bibelord: „at Gud skal aftørre vore Taarer" — han tilføier nemlig det ypperlige catechetiske Spørgsmaal: men hvorledes skal Gud kunne aftørre dem, naar Du slet ikke har grædt? — Hvilken Sandhed i denne Eenfold; hvilken rørende Veltalenhed!

I Samvittigheden, der har Gud Magten. Lad saa et Menneske end have al Verdens Magt, derinde er Gud dog den Mægtige. Og saaledes taler jo den Mægtige, der veed han har Magten, til den Afmægtige: gjør Du kun hvad Du vil, lad det kun synes, at Du er den Mægtige, hvorledes

det hænger sammen: det bliver en Hemmelighed mellem Dig og mig.

Af en Leilighedstale.

... Skoven vil ikke indlade sig med den Eensomme, derfor giver den ham Ordet tilbage uden Forandring, uden Deeltagelse, dens Gjenlyd er som et Nei; selv om den lyder flere Gange, den er dog kun et gjentagent Nei; vilde Skoven tale med ham, da svarede den vel; havde Skoven Deeltagelse med ham, da vilde den jo beholde Ordet, gjemme det uforandret...

Det er en meget god Bemærkning af Ritter i Indledningen til 1ste Bind (p. 23) angaaende den construerende Opfattelse, at det gaaer bedre an at construere hele Verdens Historie end Jordens og Menneskehedens Historie, bedre an at construere Menneskehedens Historie end Philosophiens — samt at det dog heldigviis ikke er falden Nogen ind at ville construere et enkelt Menneskes Historie. — Dette er ret satirisk og sandt. Constructionens Idee er phantastisk og kommer netop derfor i Forlegenhed med det Concrete. Saaledes skjuler ogsaa store Oversigter — over et Menneskes Uvidenhed (hvorfor især Halvstuderede excellere deri) og en lille Concretion gjør den aabenbar.

Efterhaanden som Oplysningen og Dannelsen tiltager og Fordringerne blive større og større, bliver det naturligviis vanskeligere og vanskeligere som Philosoph at tilfredsstille Tidens Fordring. I Oldtiden fordrede man: Aandens Evne, Sindets Frihed, Tænkningens Lidenskab. Man sammenligne Nutiden. Nu fordrer man, i Kjøbenhavn, at en Philosoph tillige skal have tykke eller dog velskabte Been, og at hans Klæder skal sidde paa Moden. Det bliver vanskeligere og vanskeligere, med mindre man nøies med den sidste Fordring alene og antager, al

Enhver, der har tykke eller dog velskabte Been og hvis Klæder sidde paa Moden, er Philosoph.

Tilsidst vendes Alt paa Hovedet. Der skrives ikke for at Nogen skal lære Noget deraf; ih, Gud bevares, hvilken Uhøflighed, Læseverdenen veed Alt. Det er ikke Læseren, der trænger til Forfatteren (som den Syge til Lægen), nei det er Forfatteren, der trænger til Læseren. En Forfatter er derfor kort og godt en Mand, der er i Pengeforlegenhed; han skriver da, og dette er at være oppe til en Examen, hvor Læseverdenen, som veed Alt, censurerer. Een, der skriver men ikke tjener Penge, er ikke Forfatter; derfor kalder man jo ikke dem Forfattere, som skrive i Adresseavisen; thi det koster Penge. — Saaledes ogsaa i Kunst. En Skuespiller er ikke Een, der indviet i den skuffende Kunsts Hemmeligheder lærende vil bedrage Tilskuerne. Ih, Gud bevares, Publikum kan selv godt spille Comedie. Det er ikke Publikum, der behøver Skuespilleren, men Skuespilleren, der behøver Publikum. En Skuespiller er en Mand, der er i Pengeforlegenhed, og naar han spiller, er han til Examen.

. . . . thi da han i Overflødighedens Dage samlede, eller da al Verdens Rigdom strømmede til ham, var han da rigere end den Fattigste? Eller fylder al Verdens Guld, gjemt i Pengebegjerlighed, mere end eller engang saa meget som Skjærven i den Fattiges Nøisomhed? . . .

Naar der er Torden i Luften, og man da seer Vandfladen, det enkelte Træ, da er det Hele ligesom naar der er spillet paa en Glasflade, hvorved Klangfiguren fremkommer. Der er endnu noget Zittrende i Skikkelsen.

Tilsidst blive alle Spørgsmaal communistiske. I en indsendt Artikel fra Jylland i Kjøbenhavnsposten*) aftrykkes et Par Tydskeres ugunstige Dom om Madvigs latinske Grammatik. Saaledes skrives der om Madvigs latinske Grammatik (en uhyre ubekjendt Størrelse) og om nogle tydske Professorers Dom (en meget tvetydig Størrelse) — for Øltappere o. s. v. Tilsidst tænker en Øltapper som saa: hvorfor skulde jeg ikke kunne have en Mening om Latin og Græsk; Sligt er blot en Levning fra Middelalderen og Kastevæsenet. Betaler jeg ikke høie Skolepenge for min Søn i den lærde Skole: skulde jeg saa ikke forstaae mig paa Latin og Græsk, eller dog have en Mening derom?

Som enhver Logerende har en Støvlepudser, saaledes har enhver større Forfatter een eller anden Bønhas, der betjener ham med Udskjeldning, der regelmæssigt, hver Gang denne Forfatter skriver Noget, i et Blad forkynder, at det er det arrigste Sludder o. s. v. Saaledes har Madvig Baden, en saadan Bønhas er ogsaa P. L. Møller. En saadan Bønhas er ligesom en af Torvesjouerne; naar Bønderne komme til Torvs, saa udseer hver Sjouer sig sin Vogn, hvor han troer der kan være Noget at tjene, og saaledes udseer Bønhasen sig en Forfatter, paa hvem der kan tjenes Noget, forsaavidt Forfatterens Navn borger for, at Publikum nok vil læse noget Ondt om ham.

Den Umiddelbare mener og indbilder sig, at Hovedsagen naar han beder, Det han især har at drive paa, er at Gud hører, hvad det er **han** beder om. Og dog er det i Sandhedens evige Forstand lige omvendt: ikke da er Bønnens Forhold det Sande, naar Gud hører hvad der bedes om, men naar det er den Bedende, der vedbliver at bede, indtil det er ham, der er den Hørende, som hører, hvad Gud vil.

*) [Jfr. „Kjøbenhavnsposten“, Nr. 102, 30. Maj 1846.]

Den Umiddelbare gjør mange Ord og er derfor egentlig fordrende naar han beder; den sande Bedende er blot hørig.

Forunderligt! Der udenfor Byen ligger de Dødes Have — en lille Huusmandslod, knap saa stor som en Huusmands Lod, og dog rummes her hele Livets Indhold. Det er et compendieust Afbillede af Virkeligheden, et kort Indbegreb, en Lomme-Udgave! *)

---

*) [Et Omslag med endel løse Smaablade og udtrykkelig Henvisning til dette Sted i Journalen:]

Dødens Tanke.

3 [sic] Taler.

1) Døden betragtet som Bedraget (dersom vi haabede alene for dette Liv).
2) Døden som den sikkre Fuldendelse (at nu tør man sige: hun har seiret, nu er der ingen Fare mere). †)
3) Døden som den sidste Ære. ††)
4) Dødens Trøst (det Trøstelige i at Døden er til).
5) Dødens Haab.
6) Dødens Seier.

†) En ulykkelig Elskerinde, der blev tro. a)

††) Den sidste Ære (Ligtale). Som Forgrund bruges en Differents-Figur, f. Ex. en Mand som Skuespiller Ryge — derfor netop den sidste Ære som den, der hæver alle Differentser.

Det forekommer mig at der paa et andet Stykke Papir i den firkantede store Æske maa findes lidt mere herom, dog staaer det mig ikke tydeligt.

d. 20. Januar 47.

[En anden Seddel:]

En Tale om Døden.

Introduction:

Den sidste Ære — selv det ringe Menneske, hvor der ellers ikke er Tale om Ære, vises dog den sidste Ære. — (Her benyttes det Motiv af 1 Thess. 4, 11: at sætte sin Ære i at leve stille.)

---

a) [Jfr. foran S. 135.]

„Drenge skulle dømme Eder", siger en af de gamle Propheter og forkynder det som den haardeste Straf over det ulydige Israel. Det passer paa vor Tid — Drenge skrive i Bladene o. s. v. Her passer ogsaa hvad Socrates taler om i Platos Stat, at tilsidst Forældrene ere bange for Børnene og af Frygt for dem maa gjøre Løier og spase — saadan som Børnene ville have det.

Det bedste Beviis for, at der er en retfærdig Styrelse, er at sige: „jeg vil troe det, hvad der saa end skeer." Al Bevisen er Fjanteri, en Art Tvesindethed, der ad to Veie (den objektive og den subjektive) vil naae paa eengang det Samme.

Gravtale: Dødens Afgjørelse (Brudevielse: Kjerlighedens Forjættelse paa det Liv som er og det som kommer).

*

Den Dødes Erindring er i Velsignelse. Den er Velsignelse over ham af de Efterlevende.

Og denne Taknemlighed vorder atter til Velsignelse for dem.

*

Han gik ikke bort: han var borte (Text til en Ligprædiken).

*

Ligtale: Borgerflid gjorde ham rig, Godhædighed uforglemmelig.

*

Ved en Selvmorders Grav.

*

En Ligtale over en forlovet ung Pige.

. . . Ja den Døde har det godt; og her kan man sige det med sandt Eftertryk, og derved betegne Smerten desto dybere; thi hvad kan en Afdøde ønske mere end at blive bevaret i en Levendes Erindring, og saaledes er det her: han, der staaer Graven nærmest, vil aldrig glemme hende . . . See den Døde har Fred i Graven og har sit eneste Ønske opfyldt: at blive erindret; den Efterlevende har Uro i Livet og har maattet opgive sit eneste Ønske: at leve med hende . . .

Den Troende siger til sig selv: „Det Afskyeligste af Alt var dog, om Du tillod Dig i nogen nok saa skjult Tanke at fornærme Gud, at tænke om ham, at han gjorde Uret. Hvad enten derfor Nogen vil skrive en stor Bog for at retfærdiggjøre Gud eller for at anklage, hvad vedkommer det mig, jeg vil troe. Hvor det er mig, som kunde jeg forstaae, der vil jeg foretrække at troe, thi at troe er saligere; og saa længe vi Mennesker leve i denne Verden, bliver det at forstaae let en Indbildning og en kammeratlig Paatrængenhed; og hvor jeg ikke kan forstaae, ja der er det saligt at troe."

Ak, naar en Regjering først skal til at retfærdiggjøre sig paa Prent, saa seer det galt ud, men saaledes er Guds Forhold til Verden da ikke som en jordisk Regjering, han har dog vel Skaberens Ret til at fordre Tro og Lydighed af det Skabte, samt at enhver Skabning skal i sit Hjerte kun turde tænke om ham Alt hvad som angenemt er. Gud er dog ikke som en Valg-Konge, der kunde blive afsat ved næste Stænder-Forsamling, hvis han ikke tilstrækkelig retfærdiggjorde sig. Sagen er ganske simpel. Straffen er opfunden af den kjerlige Fader for Overtrædelsernes Skyld. Men som det nu gaaer i en stor Huusholdning, hvor der er mange Børn, der faaer stundom den Uskyldige lidt med, saaledes i den store Huusholdning, hvor der er saa mange Millioner .... nei ikke saaledes, thi Grunden hvorfor det gaaer saaledes til i den store Huusholdning, hvor der er mange Børn, er at Faderen og Læreren dog kun ere Mennesker, men Gud kan godt overskue Alt, for ham løber det ikke surr, han, som tæller Haarene. Den Uskyldige faaer derfor ikke noget med af Straffen, men maa bære Noget med af Lidelsen. Saasnart den uskyldigt Lidende henvender sig til Gud, og spørger, om det er en Straf, saa faaer han strax det Svar: „nei mit Barn, det er ingen Straf, det veed Du nok."

Schelling siger rigtigt i Fortalen til Steffens's efterladte Skrifter: „Naar det først er kommet saavidt, at Mængden er Dommer over hvad Sandhed er, saa varer det ikke længe, inden det gaaer løs paa at afgjøre det med Næverne."

En Ironiker, som er i Majoriteten, er eo ipso en maadelig Ironiker. Det at være i Majoriteten er et Umiddelbarhedens Ønske, Ironien er mistænkelig baade til Høire og til Venstre. En sand Ironiker har derfor aldrig været i Majoriteten. Det er Spasmageren.

Man taler og vrøvler og er rørt over, at Socrates var saa populair. Ja pyt, Alt det med at gaae og samtale med Skomagere og Garvere o. s. v., det var ironisk Polemik mod de „lærde Philosopher", og saa morede det ham, at det saae ud som talte de sammen (han og Skomageren), forbi de brugte de samme Udtryk — men Socrates forstod noget ganske Andet derved.

H. Hertz gjør det Indtryk paa mig som Polemiker, ligesom en Officeer, der som Volontair har i fremmed Tjeneste været Tilskuer ved et Slag, kommer hjem og nu paa Fælleden arrangerer en Manoeuvre, som skal være Slaget: Hertz arrangerer et Slag, naar det er bag efter.

Hvad Dygtighed, der er i et Individ, kan man maale paa hvor langt han har imellem at forstaae og at ville. Hvad et Menneske kan forstaae, det maa han ogsaa kunne tvinge sig selv til at ville. Imellem at forstaae og at ville ligge Undskyldningerne og Udflugterne.

Hvorfor sammenlignede Socrates sig selv med en Bremse?

Fordi han kun vilde have ethisk Betydning. Han vilde ikke være et beundret Geni, der stod udenfor Andre, og derfor igrunden gjorde Andre Livet let, idet de sagde: ja han kan sagtens, han er et Geni. Nei, han gjorde kun, hvad ethvert Menneske kan, han forstod kun hvad ethvert Menneske forstaaer. Deri det Epigrammatiske. Han beed sig fast i den Enkelte, bestandigt twingende og drillende ham med dette Almindelige. Saaledes var han en Bremse, der pirrede ved den Enkeltes Lidenskab, der ikke tillod ham mageligt og blødagtigt at beundre og beundre, men fordrede sig selv af ham. Naar et Menneske har ethiske Kræfter, vil Folk gjerne gjøre ham til Geni, blot for at blive ham qvit; thi hans Liv indeholder en Fordring.

Det Fortræffelige ved Platos Stat er netop, at han ikke gjør Staten høiere end den Enkelte, allermindst i hegeliansk Sludder-Forstand. For at beskrive den Enkelte beskriver han Staten, han beskriver en Demokrat, og for at gjøre det beskriver han Demokratiet; han construerer en Stat for den Enkelte: unum noris omnes — dette er den rette menneskelige Identitet; ellers faaer man dog den Confusion om, at Mange bringe noget ganske Andet ud ved at være Mange, end ved hvad hver især er.

Ingen Tvangsskole dimitterer til Evigheden.

Naar et Menneske ikke bliver Det, han kan forstaae, saa forstaaer han det heller ikke. Kun Themistocles forstod Miltiades, derfor blev han det ogsaa.

Det Begreb, i hvilket Christendommen maaskee bestemtest differentierer sig fra Oldtiden, er Begrebet det Gode. Græci-

teten kunde ikke tænke det Gode uden det Skjønne (Retningen ud efter). I Christendommen er det Godes væsentlige Udtryk Lidelse (Retningen ind efter; thi Lidelse ligger netop i, at Retningen ud efter er negeret — Verdens Synd).

Det, at flere af Platos Dialoger ende uden Resultat, har en langt dybere Grund end jeg før har tænkt. Dette er nemlig en Gjengivelse af Socrates's majeutiske Kunst, der gjør Læseren eller Tilhøreren selvvirksom, og derfor ikke ender i Resultat, men med en Braad. Dette er en ypperlig Parodi paa den moderne ramsende Methode, der siger Alt jo før jo hellere og paa eengang, hvilket ikke vækker nogen Selvvirksomhed, men kun foranlediger Læseren til at efterramse.

Der vil nok komme den Tid, da man vil finde det lige saa abgeschmacht at meddele Resultat (hvad Tiden nu fordrer og vræler paa) som engang at skrive en Nutzanwendung til moralske Fortællinger. Den som ikke ved Hjælp af Veien selv kan finde Resultatet, han faaer det alligevel ikke, han indbilder sig det blot.

Sensation er den maadeligste af alle Kategorier. Dersom man vilde tænke sig en gudfrygtig Qvinde synge en Psalme ret med from Inderlighed, vel tydeligt saa hvert Ord hørtes, men ingenlunde med opløftet Røst, snarere med den næsten som Dødens Resignation ydmygt skjælvende Qvaltheb eller Dæmpethed: saa maatte man være ganske stille for at høre det — men Sensation er som naar en brølende Vægter overdøver alle Andre, uden at han har den mindste Inderlighed. Thi det at have en smuk eller ikke en smuk Stemme gjør hverken fra eller til i Forhold til Inderlighed.

Det at der er Forlæggere, at der gives Mennesker, hvis hele væsentlige Existents udtrykker, at Bøger er Vare, og en

Forfatter en Kjøbmand: er et aldeles usædeligt Forhold. Forsaavidt i et Aands-Forhold (som det at være Forfatter) det Pecuniaire træder til, at han lønnes, faaer Honorar o. s. v.: bør den, der constituerer Aands-Forholdet, væsentligen ogsaa selv constituere Penge-Forholdet, selv overtage det Pecuniaire, ingenlunde for en mulig større pecuniair Fortjenestes Skyld, o langtfra, nei, men for at der dog kan være lidt Undseelse. Constitueres Penge-Forholdet til at være et ganske andet Menneskes Næringsvei, saa bliver dette let Frækhed. Forlægger-Frækhed har man da Exempler nok paa; det Frække ligger i ganske uforbeholdent indtil det Yderste at betragte Aands-Frembringelse som Vare. Publikum faaer saa igjen ved Penge Magten over Forlæggeren, Forlæggeren ved Penge-Forholdet Magten over Forfatteren, og saaledes sidder maaskee stundom en Forfatter (der bør være kydsk og undseelig i Forhold til Penge som en Pige i Forhold til at sælge sin Dyd) og rødmer krænket, men uden Magt til at trænge igjennem.

Lad os antage, at det blev Skik, at en Præst havde en Avlsforvalter, der indcasserede hans Penge, Tiende, Offer o. s. v.; herimod er Intet at indvende, forsaavidt Avlsforvalteren er i Præstens Tjeneste. Men lad os antage, at en saadan Avlsforvalter blev en egen Næringsvei, der afkjøbte Præsten hans Tilkommende, og nu selv spekulerede, og havde ene Penge-Interesse af at Præsten stod sig godt med Menigheden. Hvad saa? Ja saa blev Følgen, at det blev Skik, at Præsten Løverdag Aften, naar han var færdig med sin Prædiken, gik over til Avlsforvalteren og lod ham see den. Og saa sagde Avlsforvalteren: „ja, vil Deres Velærværdighed tale paa den Maade, saa kommer der Ingen i Kirke, og det er jeg sku Fanden gale mig ikke tjent med for Tavle-Pengenes Skyld; og saa kan jeg heller ikke svare saa Meget om Aaret, hvilket jo er i Deres egen Interesse. Nei, De maa smigre lidt for Menigheden; nu skal jeg sige Dem hvorledes. Kan jeg just ikke skrive en Prædiken, ja, saa veed jeg ypperlig Besked om Tidens og Menighedens Fordring."

Jeg tænker Præsten rødmede af Undseelse og sagde: „er

jeg da beskikket til Lærer for at smigre Menigheden og for at De kan tjene Penge?" Men Avlsforvalteren svarer: „det er Overspændthed og Sligt, slig Fornemhed kommer sku ikke mig ved. Enhver er Tyv i sin Næringsvei, og det er min Næringsvei, at Deres Belærværdighed tilfredsstiller Tiden."

Saaledes mellem Præsten og Avlsforvalteren: allerede det Væmmelige, at Pengemanden skal snøfte i Prædikenen og bedømme den lucrativt er afskyeligt nok. Og saa er Avlsforvalteren dog ikke saaledes understøttet som en Forlægger, hvis Penge-Betragtning finder Medhold i alle Dags-Pressens Leie-Svende.

Men uden Undseelse intet sandt Aands-Forhold; men hvor skal Forfatterens mulige Undseelse komme Læseren til Gode, naar den skal gaae igjennem dette Medium af Frækhed: Penge, Penge, Penge, Tidens Fordring, Penge, Penge —?

Det er dog egentlig en svigefuld Vending af Bisskop Mynster, naar han i sine Prædikener*) (den: giv os idag vort daglige Brød; og den om Miraklerne) siger angaaende Syndsforladelsen: engang (ɔ: i Evigheden) skal der dog siges til Den, der angrende ydmygede sig og troede: „Dine Synder ere Dig forladne", engang ɔ: i Evigheden; men Knuden med Syndsforladelsen er netop, at faae den gjort gjældende i Tiden. Den er den ny Skabning; og Præsten siger jo ved Skriftemaalet: „jeg tilsiger Dig dine Synders naadefulde Forladelse", — er denne Tilsigelse blot futurisk? Det er igjen at bruge Immanentsen (dette: engang) istedetfor Transcendentsen.

Det forfærdeligste Udtryk for hvorledes Christus blev misforstaaet: er end ikke, om han var blevet aldeles ubemærket,

*) [Jfr. Mynsters „Prædikener paa alle Søn- og Helligdage", 1823 (andet Oplag 1832): 1. Bind, S. 154 ff. og S. 255 ff.]

nei men det at blive Gjenstand for den tankeløse Mængdes Nysgjerrighed, saa den evige Sandhed gik omkring i Livet, og Gadedrengene løb efter ham, og Tjenestepigen rendte ud paa Gaden — for at gloe paa ham — men Ingen, Ingen tænkte paa, hvad han var, eller fik noget Indtryk.

Vanskeligheden med at speculere tiltager i Forhold til som man existentielt skal bruge det man speculerer over Den der sidder med en sønderknuset Samvittighed og hvert Øieblik kunde bruge den Lindring at troe paa Syndernes Forladelse: naar han skal speculere, saa kniber det. Men i Almindelighed gaaer det Philosopherne (baade Hegel og alle de Andre) som det gaaer de fleste Mennesker, at de i Grunden existere til daglig Brug i ganske andre Kategorier end dem hvori de speculere, trøste sig med noget ganske Andet end hvad de høitideligt tale om. Deraf al den Løgnagtighed og Confusion som er i Videnskaben.

I Esaias 46 findes et saare dybt Udtryk for Forskjellen mellem en Afgud og den sande Gud. Jehovah siger til Israel: at han bærer sit Folk, istedetfor at Afgudsdyrkerne maa bære deres Afguder.

Det gaaer de fleste Systematikere i Forhold til deres Systemer, som naar en Mand bygger et uhyre Slot og selv boer ved Siden af i en Ladebygning: de leve ikke selv i det, den uhyre systematiske Bygning. Men i Aands-Forhold er og bliver dette en afgjørende Indvending. Aandelig forstaaet maa en Mands Tanker være den Bygning, hvori han boer — ellers er det galt.

Det er ubegribeligt, at en Psalmedigter som Kingo kunde falde paa at skrive saadanne Psalmer som de historiske Forbærvelser af Evangelierne, hvor Rimet viser sig som en gene-

rende Naragtighed i Sammenligning med Evangeliernes egne korte eenfoldige Fortællinger.

Alt dreier sig om at gjøre Forskjel absolut mellem den qvantitative og den qvalitative Dialektik. Hele Logiken er qvantitativ Dialektik eller modal Dialektik, thi Alt er, og det Hele er Eet og det Samme. I Tilværelsen hører den qvalitative Dialektik hjemme.

Den der, som jeg, fra Barn af har havt en polemisk Forestilling om hele Tilværelsen, og nu i den sidste Tid en føie Stund har været paa første Pleie i „Corsaren", han kan ansees for at have gode Forudsætninger i Forhold til Tiden. Sligt er mange Penge værd.

Livet paa Landet har dog den Behagelighed, at der gaaer 10 Køer, saa omtrent, 15 Faar, 2 Sviin, en Mængde Spurve paa eet Menneske, hvoraf man seer, at et Menneske har Noget at betyde. I Hovedstaden gaaer der 100 Mennesker paa een Ko, hvoraf man seer, at en Ko har Noget at betyde. Men uagtet den i Hovedstaden circulerende Menneskemasse er gale Penge, saa synes dog Ingen at bryde sig om — at blive Menneske, men derimod ere de fleste Mennesker giftesyge, og de respektive Ægteskaber i travl Virksomhed — for at der kan blive endnu flere Mennesker.

Naar et Menneske er meget ivrigt i at anklage et andet Menneske for Gud, at indstævne Sagen for Guds Domstol: da gaaer det ham som det i sin Tid gik en af Kjøbenhavns Lommetyve. Han havde i Forening med en Anden gjort et betydeligt Tyveri, og fik ved Delingen blandt Andet 3 Hundred-

dalersedler. Med een af dem gik han nu op til en Hæler for at faae den byttet. Hæleren tager Sedlen, gaaer ind i et andet Værelse — som for at bytte den. Derpaa kommer han ud igjen, og byder god Dag og lader som Ingenting. Sagen var foregaaet under 4 Øine med al juridisk Forsigtighed, saa Hæleren var sikker nok. Det har formodentlig Lommetyven selv indseet. Imidlertid blev han dog saa rasende derover, over denne Lumskhed, at han gik hen og angav Sagen for Politiet. Et virksomt og nidkjært Politi gjør naturligviis Alt for om muligt at hjælpe den Uskyldige til sin Ret eller til de 100 Rd., men betragter tillige Sagen ikke eensidigt, men fra et høiere Synspunkt og spørger derfor ganske rigtigt den Bedragne, hvorfra han da selv havde faaet de 100 Rd.? Ak, den stakkels Bedragne, der nu ovenikjøbet endte med at blive arresteret for den samme Hundreddalersedde!!

Affectation oversættes bedst paa Dansk ved: Tillyvelse; den Affecterede lyver ikke, men han tillyver sig Noget, enten ligefrem eller ved at gjøre det Modsatte, eller ved at lade Noget være.

Destoværre maa jeg sige: mit Liv er forspildt. Dersom jeg boede paa et andet Sted end her i Kjøbenhavn, vilde man vel derved forstaae, at jeg havde ødslet min Ungdoms bedste Aar i Letsindighed, i forvirrede Studier, maaskee i Udsvævelser. Ak nei, det er omvendt. Jeg er netop bleven til Noget — og derfor er mit Liv at betragte som forspildt her i Kjøbenhavn, hvor man kun kan leve lykkeligt og yderst behageligt, saa længe man er Ingenting, — her i Kjøbenhavn, hvor der ikke siges stort Andet end Ondt om Enhver, der er Noget, hvoraf aabenbart følger, at Den, der er Ingenting, med Stolthed kan sige: mig siges der intet Ondt om. Naar man her i Kjøbenhavn er Student, Candidat, men heller ikke videre, Kopist, Fuldmægtig i et kongeligt Contoir, Kræmmersvend, Elev ved Kunst-

akademiet, men heller ikke mere: saa kan man, naar Heden er meget stærk, uagtet det ikke er Skik og Brug her at gaae med Parapluie for Solen, dog frit og roligt gjøre det — men dersom jeg f. Ex. er saa dristig at gjøre det, saa er det Stolthed. Der vogter en Cerberus-Misundelse paa ethvert Skridt af Den, der er Noget, for at kunne forklare det som Stolthed og Hovmod.

Det er overhovedet et stort Spørgsmaal, hvorvidt det er tilladeligt at virke saaledes reent personligt som ved at sige: at man er reddet paa en vidunderlig Maade. I ethvert Tilfælde maa man undgaae at frembringe en phantastisk Virkning. Man maa saa nøiagtigt og bestemt sige, hvori Eens Bildfarelse og Synd har bestaaet, ellers kan man let ængste netop Uskyldigere ved en gruelig Forestilling om det Onde. — Forøvrigt er det Omvendte stundom ogsaa farligt, naar et Menneske reent fortier sit eget Liv, men i Skildringen lægger en saadan Colorit, at man uvilkaarligt kommer til at gjøre en Slutning betræffende hans eget Liv. Een kan selv have gjort et saa forfærdeligt Bekjendtskab med det Onde, at der, hvis der skulde f. Ex. prædikes for ham, uden Skade kunde bruges saadanne Skildringer, — men man kan ogsaa ængste ved dem. Og Een kan velmenende skildre det Onde saa rystende, og derved netop friste Angsten ind i en Ynglings Sjæl.

Det er ganske vist, at Noget af det, der bidrog til at Enten — Eller gjorde Lykke, var, at den var det Første, at man kunde troe, at den var mange Aars Arbeide — og saa slutte, at Stilen var god og udarbeidet. Den er skreven, Rub og Stub, i 11 Maaneder; kun i det Høieste en pagina (af Diapsalmata) har existeret. Forsaavidt har jeg ogsaa anvendt mere Tid paa alle de senere. Det Meste af Enten — Eller er kun skreven 2 Gange (foruden naturligviis hvad der er gjen-

nemtænkt medens jeg gaaer, men det er altid saa); nuomstunder skriver jeg gjerne 3.

Ethvert Natur-Phænomen beroliger, og desto mere, jo længere man seer eller hører derpaa. Ethvert Kunstprodukt hidser Utaalmodigheden. Loven for et Fyrværkeri vil tilsidst blive, at det skal brændes af i 5 Minutter, jo kortere jo bedre. Men Vindens Susen, og Bølgens Vexelsang, og Græssets Hvislen o. s. v. vinder for hver 5 Minutter man hører derpaa.

Det Evangelium om den barmhjertige Samaritan kunde der prædikes saaledes over:

om de Tre, som gik „ad den samme Vei" — og dog hver sin Vei.

Dette: „ad den samme Vei" er Textens Ord.

Der er i denne Tid et Kunstcabinet udenfor Vesterport; Forevïseren eller Udraaberen siger: „her forevises tillige den ny Lykke-Stjerne, hvor Enhver faaer sin fulde Alder at vide, samt tilkommende Brud eller Brudgom." Herre Gud, hvor gammel man er, det veed dog gjerne Enhver selv, dertil behøves ingen forborgen Kunst — men sin tilkommende Brud: ja det var nok værd at faae at vide. — Forøvrigt er det ypperligt, at Udraabet indeholder i Retning af den Oplysning, som den Indtrædende faaer, saa qvalitativt forskjellige Udsagn.

Naar man siger: medens Det og Det skete, skete noget Andet, tænker man altid det Første, som Noget der varer længere, og derfor kan bruges saaledes, at det Andet udfylder kun et Moment indenfor det første Medens. Man siger: medens Cicero var Consul skete Det og Det; medens Pitt var Minister o. s. v. Det frembragte derfor en ypperlig parodisk Virkning,

da man i sin Tid læste i Avisen angaaende Festligheden ved Skamlingsbanken: medens Grundtvig talede ankom Fyenboerne. Det Ligegyldige er naturligviis Fyenboerne, men det Ypperlige og Vittige er den Forestilling man faaer om Pastor Grundtvigs Tales phantastiske Længde, — at medens han talede (medens Cicero var Consul). Man kunde f. Ex. sige: medens Grundtvig talede, løb en fransk Flaade i Søen og erobrede Algier.

1846.

„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift."

„Afsluttende Efterskrift"
danner . . . . Vendepunktet i den hele Forfatter-Virksomhed. Den stiller „Problemet": det at blive Christen. Efter først at have taget hele den pseudonyme æsthetiske Productivitet til Indtægt som Beskrivelse af een Vei, ad hvilken man maa til det at blive Christen: tilbage fra det Æsthetiske til det at blive Christen, beskriver den selv den anden Vei: tilbage fra Systemet, det Speculative o. s. v. til det at blive Christen.

(„Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed," 1859, S. 32.)

[Den 28. Febr. 1846 kom i Boghandelen:

„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*)
til de philosophiske Smuler. Mimisk-pathetisk-dialektisk Sammenskrift, existentielt Indlæg, af Johannes Climacus."

I et S. K. tilhørende Exemplar af Bogen er foran tilføjet:]

ad p. 217. **En Anmærkning**, som ikke blev trykt med, fordi den først blev udarbeidet

*) [Ifølge et Par opbevarede Titelblade til de første Bearbejdelser af Bogen' skulde denne — som S. K. antog kunde udkomme allerede „1845", — først hedder:] „**Logiske Problemer** af Joh. Clim." [og dernæst:] „**Afsluttende eenfoldig Efterskrift.** Udførligt og dog overflødigt Postscriptum til de philosophiske Smuler af Joh. Clim."

ſenere, ſkjøndt den var henkaſtet, og jeg af visſe Grunde ikke vilde forandre eller tilføie det Mindſte i Manuſkriptet, ſom dette i de ſidſte Dage af Decbr. Maaned 45 var afleveret til Luno heelt og holdent.

Anm. Dette Experiment (Skyldig — Ikke-Skyldig?) er det første Forſøg, der i alle de pſeudonyme Skrifter er gjort i den exiſtentielle Dialektik i Dobbelt-Reflexionen. Det er ikke Meddelelſen, der er i Dobbelt-Reflexionens Form (thi det er alle Pſeudonymerne), men den Exiſterende exiſterer ſelv i denne, ſaa han ikke opgiver Umiddelbarheden men bevarer den og dog opgiver den, bevarer Forelſkelſens Onſke og dog opgiver det. Kategoriſk ſeet forholder Experimentet ſig ſaaledes til Forførerens Dagbog, at det netop begynder der, hvor Forføreren ender, med den Opgave, han ſelv udviſer: „at digte ſig ud af en Pige.“ (cfr. Enten — Eller 1. D. p. 470). Forføreren er Egoisme; i Gjentagelſen er Følelſe og Ironi holdte ud fra hinanden, hver i ſin Repræſentant: det unge Menneſke og Conſtantin. Disſe tvende Momenter ere ſatte ſammen i den ene, Experimentets Quidam, og han er Sympathi. At forføre en Pige er Udtrykket for det Mandliges Overlegenhed; at digte ſig ud af en Pige er ogſaa en Overlegenhed, men maa blive en lidende Overlegenhed, naar man tænker Forholdet mellem Mandlighed og Qvindelighed, og ikke tænker en enkelt taabelig Pige. Mandlighedens Seier ſkal ligge deri, at det lykkes; men Qvindelighedens Realitet ſkal ligge deri, at det for Manden bliver en Lidelſes-Hiſtorie. Saa moralſk umuligt ſom det derfor er for Experimentets Quidam at forføre en Pige: ſaa metaphyſiſk-æſthetiſk umuligt er det for en Forfører at digte ſig ud af en Pige, naar der ikke tales om en enkelt Pige, men om Forholdet mellem Mandlighed og Qvindelighed hver i ſin Styrke. Forførerens Egoisme culminerer i den Replik til ſig ſelv: „hun er min, det betroer jeg ikke Stjernerne . . . end ikke Cordelia, men ſiger det ganſke ſagte ved mig ſelv.“ (cfr.

Enten — Eller 1. D. p. 446). Quidam culminerer lidenskabeligt i det Udbrud: „det Hele seer jo ud som en Forførelses-Historie.“ Hvad der er den Første hans Triumph, er netop den Anden ham hans ethiske Rædsel.

Experimentet er forøvrigt netop det, der manglede i Enten — Eller (cfr. en Bemærkning i mit eget Exemplar); men inden det kategorisk rigtigt kunde naaes, maatte der gjøres uhyre Omveie.

Experimentet er det Eneste, hvortil der har existeret betydeligere Forarbeide, førend det blev skrevet. Allerede medens jeg skrev Enten — Eller havde jeg det in mente og der blev oftere henkastet et lyrisk Vink. Da jeg saa skulde til at udarbeide det, brugte jeg dog den Forsigtighed slet ikke at tage det Henkastede frem, for ikke at forstyrres. Og see, ikke et Ord var undgaaet mig, uagtet det dog kom igjen i en høiere Gjengivelse Jeg gjennemgik nu alt det Optegnede, og der manglede Intet; men havde jeg først læst det, havde jeg ikke kunnet skrive det. Experimentet er det Rigeste af Alt, hvad jeg har skrevet, men det er vanskeligt at forstaae, fordi det er den naturlige Egoisme imod at fastholde Sympathien saa stærkt.

[Om Grundtvig.]

[Oprindelig indeholdt Manuskriptet til „Afsl. uvidensk. Efterskr.“ følgende Udvikling af hvad der sammestedes S. 23 ff. siges om Grundtvig.

En Sætning fra det Foregaaende medtages her for Overgangens Skyld:]

. . . I ethvert Tilfælde skylder den mageløse Opdagelse Lindbergs Talent meget, forsaavidt den ved ham fik Form, blev tvungen ind i dialektisk Holdning, blev mindre mageløs og mindre hiatisk vrælende, som naar den foredrages paa Geniets,

Seerens, Bardens, Prophetens mageløse verdenshistoriske Mundharpe.

Som væsentlig Digter*); som oprindelig og klangfuld**) Psalmedigter, brugelig udenfor Partiet hvis det Offentlige vil bekoste at lade ham barbere; som en kraftig Natur, om end saa kraftig, at den synes at behøve Striden og Modstanden; som en Dybsindig, hvis Udsagn stundom paa en mærkelig Maade bekræftes***); som en Vidnende, der stærkt bevæget i umiddelbar Lidenskab, med sjelden Udholdenhed har arbeidet Dag og Nat; som en Mand med mange, mange Kundskaber, om disse just ikke altid ere beherskede — vil Grundtvig stedse hævde sin Betydning. Dog dette vedkommer ikke denne Undersøgelse, der kun befatter sig med en enkelt grundtvigsk Idee. Som Tænker er Grundtvig Geni; men saa umiddelbart Geni, at den geniale Indskydelse eller den Geniales Liden under Ideen har i Henseende til den aandelige Constitution noget Tilfælles med hvad et apoplektisk Anfald er for den legemlige. En Idee griber ham, han forbauses, er rørt, han vil lyksaliggjøre hele Menneskeheden i sin mageløse Opdagelse; derimod mangler han dialektisk Bevægelighed til i et Reflexions-Forhold at see efter, hvad det er han har opdaget, om det er noget Stort eller noget Tomt. Medens derfor hans Ideer ere mange, ere saare forskjellige og af høist forskjellig Bonitet, have de alle et fælles Præg, et Modermærke, hvorpaa man strax kjender dem: Absoluthedens, den udialektiske eller apoplektiske Absoluthed. Alt, hvad Grundtvig siger, er absolut. I det Øieblik, han har en hvilkensomhelst Mening, er den den absolute, den mageløse,

*) [Et andet og ældre Udkast indleder denne Udvikling saaledes:] Kun med Grundtvig som Tænker har jeg her at gjøre, og lader derfor hans øvrige betydningsfulde Liv udenfor, beklagende, at Den, der kun skal betragte ham som Tænker, er i det Tilfælde at see hans svageste Side.

**) [I Randen:] men dog afstikkende

***) Anm. Stundom ogsaa saaledes mærkeligt, som da det ideligen Gjentagne om: at det skrevne Ord er dødt og magtesløst, blev stadfæstet ved en Hof- og Stadsrets Dom — at Grundtvigs skrevne Ord vare „døde og magtesløse“.

den ene saliggjørende. Stundom bliver Ideen, derved at Tankeveien afbrydes, egentligen ikke til, men bliver et Motiv for lyriske Udgydelser, i hvilke det Poetiske er umiskjendeligt, det være nu hans Skildring af Tidens fule Vankundighed, eller hans lyse Udsigter i en mageløs Fremtid, eller naiv Forundring over sig selv, at han nu atter har gjort en mageløs Opdagelse. Berørt af Ideen bliver han ikke Tænker, men bliver digterisk i Forhold til hiin apoplektiske Dunkelhed, hvori Berørelsen er. Tilbagekaldes en tidligere Idee, da er han atter ikke bleven dialektisk i Forhold til den, langtfra, den tilbagekaldes absolut — fordi han nu har faaet den modsatte Idee absolut. Ideen hævdes i den meest forskjellige lyriske Forsikkrings Form strax en saadan mageløs Absoluthed, at enhver Tankebestemmelse fortvivler om at indlade sig med den. Som Muhamedaneren ikke indlader sig med Allah, men blot raaber: stor er Allah!: saaledes lader Grundtvigs absolute Idee sig ogsaa kun tilbede. Et saadant Mage til Broget, et tilbedende Degneskrig, en vrælende Anerkjendelse, der som Interjektions-Præstation sprogligt præsterer Alt og, menneskeligt talt, lidt mere end man kunde ønske af Fornuft-Væsener, høres ogsaa engang imellem. Det af alle Interjektioner sammensatte intetsigende Skrig har dog altid sin Betydning, naar der agtes paa, at der netop skriges saaledes; thi man lærer en Opdagelse at kjende ved at betragte den selv, men ogsaa ved at agte paa*), hvem Opdagelsen ganske mage-

*) Anm. I Reglen slutter man rigtigt, dog kan man empirisk tilfældigviis slutte feil, dersom i Virkeligheden det særlige Tilfælde er indtraadt og man da ikke er opmærksom derpaa. Det særlige Tilfælde er, at en i ædel Forstand Stille og Indadvendt, en fortrinligere Begavet, i Besiddelse af sjelden Lærdom og Dannelse slutter sig afgjørende til et Parti, et særligt Tilfælde, der maa betragtes som et psychologisk Phænomen, hvis Forklaring in concreto kan søges ad forskjellige Veie eller maaskee være aldeles at opgive. Kun Slutningen er uforsvarlig og maa ikke gjøres: hverken fra denne Enkeltes Fortrinlighed til Partiets, eller fra Partiets Genialitet en masse til denne Enkeltes Ubetydelighed. Den, der har og kan have Betydning for sig selv, kan religieust kun tilfældigviis tilhøre et Parti, især et Parti som det grundtvigske, dannet i Gjennemsnit af nogle Geni-Volontairer, der

løst har tilfredsstillet, for hvem der ved den gik et mageløst Lys op over Verdenshistorien og Menneskeslægtens Fremtid. Den strængt rettroende Grundtvig er ikke ganske fri for en vis Overtro paa det Absolutes gewaltige Kategori, der dog er saa svigefuld. Det er med den som med Det at lukke Munden høit op for at tale høit; det forstaaer sig, vil man tale, maa man ikke holde Munden lukket, men man kan ogsaa lukke den saa høit op, at der slet Intet bliver sagt, og kun Munden bliver staaende paa viid Gab. En saadan Absoluthed lader det vederfares ham, hvad ellers er sjeldent; thi at et Geni har en Tilhænger, der karrikerer, er ikke saa sjeldent, men Grundtvig er sin egen Karrikatur, saa absolut er han, hans Absoluthed lagt lige saa parodisk an som hans Stiil, der blot behøver en omhyggelig Gjengivelse, denne være nu polemisk som i sin Tid af Poul Møller, eller beundrende som af Siegfried Ley, saa er den Parodien, saa altsaa Ven og Fjende ved at gjøre det Samme frembringe den samme Virkning. Ja, selv om disse uskyldige og ubetydelige Bemærkninger skulde røre Pastor Grundtvig og foranledige ham til at iføre sig Asa-Styrken: jeg er sikker paa, han slaaer mig saa absolut ihjel, at jeg kommer ganske uskadt derfra; thi for aandeligt forstaaet at ihjelslaae, hvad der aandeligt forstaaet kun er en meget relativ Størrelse, maa man især passe paa Relativiteten, ellers vil den Levende let forvisse sig om, at det ikke er ham, der er bleven slaaet ihjel men en eller anden af de uhyre Absolutheder, mod hvilke Pastor Grundtvig værger sig selv og Modersmaalet og Fødelandet og Norden, en Absoluthed ligesom Grundtvig er absolut den Absolute.

Denne grundtvigske Absoluthed kunde som en psychologisk Mærkelighed gjøre Fordring paa udførligere at belyses; her kan

ved et „klæbrigt“ Forhold til Universalgeniet skyde en Gjenvei forbi de beskednere Pladser i Aandens Verden hen til den høitravende Ansættelse som næstendeels Geni med et næstendeels „hartad mageløst Blik paa Verdenshistorien“, i et næstendeels „skinbarligt universalgenialsk Frisprog“. Thi Grundtvig er pure Geni eller om Nogen hellere vil pære Geni, det skal ikke komme an paa Ordet; ved Forholdet til ham blive Tilhængerne næstendeels det Samme.

dens Behandling kun indrømmes en meget lille Plads, da her kun væsentligen handles om en enkelt Idee, af hvilken Grundtvig atter har Absolutthedens tvetydige Fortjeneste. Selv i Smaating er Absolutheden charakteristisk for Grundtvig, og er i disse egentligen psychologisk interessantest at iagttage. Som bekjendt bruger en Forfatter stundom at spatiere nogle enkelte Ord, det være nu for at hjælpe Læseren til bedre at fastholde Gangen i Udviklingen eller for at gjøre det enkelte Ord ret gjeldende. Men skal man med Held benytte Spatieringen maa man forstaae sig paa det Relative; thi Spatieringens Idee er netop relativ. I Mangel af denne relative Forstand har Grundtvig den mageløse Forstand: han spatierer absolut, saaledes at de Ord tilsidst blive de mærkelige, som ikke ere spatierede. Dette er jo rigtignok en Overdrivelse — af Grundtvig, af mig som Referent ikke, og den Forsigtighed ikke at overdrive, naar man taler om Grundtvig, byder saavel Sandheden som det æsthetiske Hensyn. For Grundtvig er der ingen Forslag i det Relative, saasnart han bruger det, bruger han det absolut. Især synes Spatieringen at tiltage i de sildigere Skrifter. — En Forfatter bruger af og til en Hentydning til en Forestillingskreds, som vel ligger mere fremmed, men dog ogsaa er saa meget bekjendt, at det bliver forfriskende for Læseren istedenfor at faae en ny Tanke med en ny Indklædning paa en behagelig Maade at mindes om en gammel Tanke. Sligt gjør den gode Forfatter sparsomt og forsigtigt; Grundtvig gjør det absolut. Hans Stiil, især i de senere Pjecer, indeholder ikke nu og da en vækkende Hentydning til den nordiske Mythologi, nei, den er bleven et Kaudervælsk, hvor Nisser og Trolde og Dalby-Mølle og et Marchandiser-Inventarium af en forslidt poetisk Phraseologi og Gud veed alt Det forekommer. Man maa læse ham med Lexicon eller være forberedt paa ikke at kunne forstaae ham, naar han spækker sin Stiil med hiint Løsøre, ligesom Skippere deres Tale med Søtermini. — En prosaisk Forfatter, der har Begreb om Kunst, bruger en sjelden Gang et sammensat Ord, men med stor Forsigtighed, oftest endog comisk, fordi denne Sprogform ikke hører hjemme i Prosa. Men Grundtvig gjør Alt

absolut; han og hans Eftergjørere bruge sammensatte Ord med en mageløs Affectation. Allerede Aristoteles (i hans Rhetorik) advarer mod Brugen af sammensatte Ord i Prosa, forbi de kun gjøre Indtryk paa Mængden og tillige ere en poetisk Reminiscents. Om Kong Philip fortæller Plutarch (i Moralia) at han blev fornærmet, forbi Een tiltalte ham i sammensatte Ord, da han meente, at man saaledes kun tiltaler Hoben.*) — Henrik Steffens har i de Forelæsninger, han

*) [Et andet og ældre Udkast indskyder her, hvad der senere, S. 377-78, findes noget anderledes i den der indflettede Udvikling:]

Som Digter, som Psalme-Digter, som Talende, som en kraftig Natur, der, bevæget stærkt i umiddelbar Lidenskab, med sjelden Udholdenhed har arbeidet Dag og Nat, som en Mand med mange, mange Kundskaber, om disse just ikke ere beherskede, vil Grundtvig altid have sin Betydning, men som Tænker er hans Betydning saare mislig. Hvis der existerer et Contrakts-Forhold mellem Læsere og Forfattere, hvis en Yngre, der lærvillig, maaskee endog med en usalmindelig Beundring tyer til Læsningen af en Forfatter, naar han føler sig skuffet, har Ret til at klage, saa var der vel en Saadan, der kunde have denne Ret mod Grundtvig. Det absolute verdenshistoriske Anskrig gjøres, det kan høres over mere end eet Kongerige, man styrter til, — man læser, og om det gjaldt Eens Liv er man ikke istand til at bringe nogen Tankebestemmelse ud af det Hele. Nu, med Tiden bliver man fortrolig med denne samtidige Larmen, ligesom med at boe ved Siden af en Kobbersmed. Med Tiden lærer man ikke at lade sig narre, om man end villigt indrømmer, at Grundtvig paa enhver Maade er til Tjeneste overalt, hvor det synes der kunde være Brug for en Gewaltiger, en Seer, Barde og Prophet. Hans Existents lider ikke af Eensformighed, den er rig paa sjelden Afvexling. Nu holder han sit Indtog i Samtiden grædende, grædende over Tidens Mørke og Vankundighed; nu aabner han de lyse smilende Udsigter til Gyldenaaret, som skal komme; nu er han saa gammel som var han født i Reformationstiden; nu gaaer han ungdommeligt med lette Sving paa Hatten, og skjøndt Haaret graaner, funkler Øiet, siger han, med Ungdommens Ild; nu staaer han paa Thabor og varsler, men fatter, at det bliver Prophetens Lod ikke selv at betræde det hellige Land, ikke selv at blive deelagtig i den mageløse Fremtid, han øiner i et Aarhundredes eller tos Afstand — indtil han pludselig i Anledning af en Folkeforlystelse opdager, at det er

holdt her 1803, sagt et kort, epigrammatisk Ord om Romerne: at ikke Brutus, men Nero var den sidste Romer. Er Ordet end uretfærdigt, hvilket lader sig forklare af Forkjerligheden for Grækerne, er det dog kort, sindrigt udtrykt, vækkende. Men nu Grundtvigs spatierede, alenlange, aarligt tilbagevendende Foredrag om Romeraaget: er der i Alt, hvad han siger derom, nogen yderligere Tankebestemmelse? Og saa pleier han da dertil, efter at have afbanket Hamann i Skikkelse af Romerne, at knytte en hjertelig og rørt Peroration om Livet og det Levende, Liv og Aand, Skolen for Livet, Høiskolen i Soer, i Nord, paa Skamlingsbanken, først og sidst om Høiskolen. Posito jeg sætter, at alle disse vækkende Foredrag vakte os allesammen, og vi nu stode der færdige til at realisere Grundtvigs Idee: skulde det maaskee saa ikke vise sig, at han netop mangler den concretere Idee og væsentligen har samlet sig paa at gjøre Allarm? Hans absolute Had til Romeraaget og Romerne svarer til hans absolute Forkjerlighed for Grækerne, der af Grundtvig i Qvalitet af Prophet ere blevne engagerede til i Forening med Islænderne at figurere i en verdenshistorisk tilkommende Saison. Nærværende Forfatter er i det Tilfælde ved Læsning af Grækerne (om han end ved at sammenligne sin Viden med en

---

gaaet i Opfyldelse, og at man nu har at holde Fyr-Aften. Hvad Under da, at han er bleven populair i den sidste Tid? En saa dybt bevæget Generation som den nærværende har jo altid Brug for extraordinaire Ambassadeurer, det være nu en Seer, en Skjald, en Martyr, en stærk Mand, en Prophet, en Helt i det Nærværende. Og naar det nu træffer sig saa heldigt, at een Mand kan spille alle disse Roller med lige Bravour, at han blot behøver at tage Skjæget af eller sætte en forloren Næse paa for ikke længere at være Prophet men blive Mærkes-Mand for det unge Danmark: hvad Under at denne Mand bliver en uundværlig Artist!

Som Tænker bestaaer hans Genialitet blandt Andet i at have Begrebet, idet han vil sætte det frem. Medens det derfor ofte nok sees i Verden, at et Geni har ved sin Side en Tilhænger, der karrikerer ham, saa frembyder Grundtvig som Tænker det sjeldnere Phænomen, at han som Geni tillige er sin egen Karrikatur: saa absolut er han.

sprogkyndig Philologs lærde Kjendskab til Græciteten altid bekjender sin Svaghed), ved mange Gange at have tænkt sig tilbage i hiint Folks Sjælstilstand at have fundet en Beroligelse, han ellers maaskee aldrig havde fundet, en Veiledning, der var hans maaskee forvildede, maaskee ogsaa vildledte Tænkning gavnlig; han er i det Tilfælde ikke at have beskjæftiget sig med noget Menneske saa meget som med hiin Grækenlands største intellectuelle Helt: Socrates — men mon Socrates vilde forstaae et eneste Ord om den mageløse Fremtid, som Grundtvig indestaaer for? Og paa den anden Side: har Grundtvig sagt Noget om Grækenland, der indeholdt Tankebestemmelser, medens han haaner alt Tydsk, ogsaa tydske Philologers og Philosophers Fortjeneste af det Græske; vidner hans Stiil, hans Fremstilling, hans Maade at gebærde sig paa, om, at han har lært Noget af hiin netop saa normalt dannede Nation, af Skjønhedens og Kunstens og Intellectualitetens og den lykkelige Ligevægts plastiske Repræsentant —?

Og saa endeligen Theorien om det levende Ord, der staaer i nøieste Forbindelse med Kirketheorien, da Kirken ved det levende Ord danner Modsætningen til Skriftens døde Ord. Den, der kjender noget nærmere ved stadig Læsning til Pastor Grundtvigs Skrifter, vil uden just at behøve store Evner let kunne eftergjøre det mystiske Foredrag om det levende Ord, da det ligesom Hexeformularer og andet Saadant frembringes ved vilkaarligen at kaste adskillige stærke, sammensatte Ord mellem hinanden. Men hvad der af Tanke ligger i denne mageløse Opdagelse er ikke godt at sige. Er det en æsthetisk Opdagelse, der betræffer Forholdet mellem det skrevne og det talte Ord? Allerede Aristoteles har indladt sig paa saadanne Undersøgelser; og en Kjender vil kunne anstille mange smagfulde og oplysende Iagttagelser over dette Forhold, der tillige ville have psychologisk Værd, fordi den aandelige Udviklings Modenhed staaer i Forhold dertil, og det levende Ord tager af eftersom Intellectualiteten tager til, hvad allerede Aristoteles er opmærksom paa. Men Udvikling, Tanke søger man for-

gjæves hos Grundtvig. For ham har det levende Ord faaet Absoluthedens intetsigende Værd. Det skrevne Ord, de døde Bogstaver, de sorte Streger paa hvidt Papir ere døde og magtesløse, have slet intet Værd, formaae ikke at fremkalde Livs-Gnist i et Menneskes Sjel. Det er som i en Død, hvori man nu lever (med Undtagelse af hvad Larm der gjøres i danske Samfund og paa Dampskibet), fordi man skriver Bøger. I Sammenligning med en saadan Tilstand var der et mageløst Liv her i Norden i Oldtiden, da man ikke skrev Bøger — maaskee fordi man ikke kunde skrive. Æsthetisk forstaaet vilde den Opdagelse, at der er Forskjel mellem det talte og det skrevne Ord, være af samme Art som den, at Solen staaer op: mageløs, — mageløst nemlig, at Nogen vilde falde paa at kalde det en Opdagelse. Fortjenesten kan derfor alene ligge i Udførelsen, i den fine Iagttagelse, at Fortjenesten ikke skal blive ved Hjælp af Absolutheden at gjøre Opdagelsen til slet Intet. Saaledes tale ogsaa de sydlige Nationer i Absoluthedens Kategorier, netop fordi de mangle Abstraktion; de bruge Superlativ og maale Alt med Øieblikkets Maalestok, hvorved det Mageløse bliver en intetsigende Kategori. At tale saaledes synes vel livligere, men er kun en ufuldkomnere Forestilling om, hvad Liv er. Den, der kjender Noget til det Væsen, Grundtvigianerne gjøre af Livet og de Levende, samt det Uvæsen, de drive med disse Udtryk, vil let see, at den hele Hemmelighed er at naae en sydlandsk Barnagtighed, der ukjendt med Abstraktion, uden Concentration til at kunne gjøre Erfaring, uden at generes af dialektisk Continuerlighed er qvækeragtig lyksaliggjort i den apoplektiske Absolutheed. — Eller er det evende Ord maaskee Modersmaalet? Betegner Opdagelsen, at Enhver dog egentligen kun kan eet Sprog, og at man aldrig lærer noget Sprog saaledes som dette, men da tillige, at Modersmaalets Oprindelighed i den Indfødte er frigjørende for hele hans Aands-Udvikling? Ingen kunde hellere ønske at lære Noget herom end jeg, der ofte nok har maattet sande, at jeg idetmindste ikke kunde lære andre Sprog. Men atter her er det det Nærmere, der vil afgjøre, om Opdagelsen er

Noget eller den er ganske mageløs. Indtil det Nærmere kommer, er kun saa meget vist, at Grundtvig qua Forfatter ikke just beriger Modersmaalet, men snarere forarmer det, thi mangt et godt Udtryk har han brugt saa overdrevent og affecteret, at man bliver ækel ved det, og næsten fristes til at lade være at bruge det. Vil man kalde en saadan Adfærd Forkjerlighed for Modersmaalet, saa maa denne tages i en meget particularistisk og separatistisk Forstand. En ægte Søns elskelige Forkjerlighed for Modersmaalet kjender man snarere paa, at han gjenvinder Sprogets forlorne Sønner, gjenføder det ved idelig Brug og Misbrug forulykkede og forjadskede Ord og gjengiver det den tabte Oprindelighed. — Er Theorien om det levende Ord en Opdagelse paa det ethisk-psychologiske Gebeet? Betræffer den Ordets frigjørende Magt til den tause Inderlighed, altsaa til Lidenskab, videre til Indesluttethed, videre til Dæmoniskhed? Hvo vilde ikke med Taknemmelighed læse (thi det er kun Grundtvig, der har den Aversion for at læse) hvad derom af en duelig Iagttager blev skrevet. Men atter her vilde Fortjenesten ligge i Udførelsen. Der vilde heller ikke kunne tænkes en absolut Distinction mellem det Skrevne og det Talte, som det overhovedet neppe var tilraadeligt for nogen Tænker, at give sig ud for at have tænkt en absolut Forskjel mellem Subdivisioner under samme Hovedbegreb. — Er det en methaphysisk Opdagelse? Betræffer den Forholdet mellem Væsen og Form, at Ordet er Tankens væsentlige Form, at der i dette Forhold er den absolute Kommensurabilitet; er Opdagelsen maaskee en Pendant til det Hegelske, at det Udvortes er det Indvortes, det Indvortes det Udvortes? Ak, høist fortjenstfuldt, skarpsindigt at kunne opklare dette Parti af Grændsestridigheden mellem det Logiske og Ontologiske. Er dette Opdagelsen, saa bliver den absolute Distinction igjen uforklarlig; medens Opdagelsens Fortjeneste ene og alene vilde ligge i Udførelsen. — Er det en dogmatisk Opdagelse? Naar der tales om det levende Ord, stiger Talerens Stemning saaledes: det levende Ord, Liv og Aand, Modersmaalet, Qvindehjertet, Danmark deiligst Vang og Vænge, Kirke-Ordet, Morten Luther, den

mageløse Opdagelse, Ordet, som var i Begyndelsen.*) Dette sidste er, som Alle veed, en Hentydning til Johannes Evangelium 1ste. En Hentydning hertil er nu just ikke en mageløs Opdagelse, forbeholdt et verdenshistorisk Geni; neoplatonisk-gnosticerende Hulder til Bulder er desto værre heller ikke mageløst. Ligesom der har været Tider, hvor man drev Afgudsdyrkelse med Tallet, ligesom endnu en Lotterispiller concentrerer hele sin Formodning paa Tallet, saaledes har man ogsaa brugt og bruger det Ord: Ordet, som var fra Begyndelsen, for ved blot at nævne det med huul Stemme at fremkalde Virkning af det Dybsindige. Overalt hvor det Dialektiske og den egentlige Udvikling gjennem Tanke mangler, der skyder man beqvemt en Gjenvei hen til det meest fortvivlede Modsatte: den dybsindige Tankes Dybsindighed gjøres indlysende ved at rynke Brynet,**) at joble med Stemmen, at skyde Pandehuden op, at stirre hen for sig, at tage det dybe F i Bas-Scalaen. Det Dybsindige vilde ligge i den concretere Forstaaelse. Den moderne Speculation har ogsaa taget sig af dette λογος. Den ved Grækerne ypperligt dannede Trendelenburg anfører saaledes som et Exempel paa en Feilslutning (Erläuterungen p. 69) følgende Passus af

---

*) Anm. Denne Remse angiver ikke saa meget Tankegangen, hvilken jeg ikke fordrister mig til at angive; men den er at betragte som en Recept, efter hvilken det mystiske Foredrag kan tilberedes.

**) Anm. I Forhold til Tanke har det Mimiske aldeles ingen Betydning. Dog tillægges det stundom en saadan. Jeg erindrer en Mand, der formodentlig havde hele sit Tankeindhold pakket sammen i een logisk Sætning, hvilken han fremsatte som en Formular. Da jeg gjorde en lille Indvending, gjentog han Formularen; da jeg atter gjorde en lille Indvending, gjentog han Formularen, og sagde nu, at jeg ikke havde forstaaet Sætningen, at det kom væsentligen an paa med hvilken Stemme den blev sagt. Derpaa bad han mig høre efter. Han stillede sig i en Slags Positur og begyndte med en forvreiet Stemme, der frembragte for Øret en Eensformighed som den har for Øiet, der fremkommer ved at læse de gamle Manuscripter, hvor Skriften gaaer fort uden ethvert Adskillelsestegn, at fremsige den 3 Gange itræk. Naturligviis indrømmede jeg ham nu, at jeg havde forstaaet den; hvad gjør man ikke for at slippe fra en gal Mand.

et moderne philosophisk Skrift: Gott ist das Wort, die Categorie ist ein Wort; also ist die Categorie Gott. En Feilslutning forskylder Grundtvig nu sjeldent; han er altfor absolut, altfor levende til at respektere Syllogismens Romeraag. Som sagt, Opdagelsen vilde her være slet ingen, thi at opdage, at „Ordet“ bruges i det nye Testamente med en særegen Prægnants og κατ᾽ ἐξοχήν var en betænkelig Sag i det 19de Aarhundrede o: efter at Christendommen har bestaaet 18 Hundrede Aar. — Er det en historisk-dogmatisk Opdagelse? Er det levende Ord: Traditionen? Dette Begreb betræffende er der præsteret saa meget Skarpsindigt, at der skal en flin Tænker til for at gjøre Opdagelser. Selv Mag. Lindberg synes det ikke at være lykkedes for; Grundtvig turde man vel end ikke vente det af. — Uden med Vished da at turde sige, hvad det levende Ord er ifølge Grundtvigs mageløse Opdagelse (og hvo turde derom have en Mening med Vished) tillader jeg mig følgende Hypothese, at Gaade-Ordet er et Motiv for Grundtvig til at phantasere over.*)

Saa meget om Grundtvig i Almindelighed; er Stedet end kun tvivlsomt passende, og Pladsen derfor saa indskrænket som muligt: saa synes Øieblikket til at sige det at være det rette, nu da Grundtvig er kommen i Velten. Vor Tid, der er saa stærkt bevæget og gjærende, har naturligviis altid Brug for en Overordentlig, en Seer, en Prophet, en stærk Mand, en Gewaltiger, en Martyr o. s. v. Og naar det nu træffer sig saa heldigt, at een Mand kan overtage hele dette Overordentlighedens Repertoire

*) [Her mangler, efter Pagineringen at dømme, et ikke opbevaret Kvartblad, der har været indlebet med følgende, af S. K. selv stærkt overstregede Linier:]

Hvad her er blevet fremsat fører paa een Maade bort fra mit Forehavende, og dog hører det paa den anden Side med for at forberede paa det lille Udbytte, Grundtvigs mageløse Kirketheorie giver for Tanken. Adskillige Tilhængeres Indignation over min Fremgangsmaade skal ikke overraske mig; ei heller frygter jeg for, at Grundtvig ifort Asa-Styrken skal slaae mig ihjel. Han slaaer i Almindelighed sin Modpart saa absolut . . .

med lige Bravour, og det kan Grundtvig, hvis Existents aldrig har lidt af Eensformighed, paa en Maade, som aldeles maa tilfredsstille vor Tid: hvad Under, at han paaskjønnes. Snart med det apostoliske Helgenskin om det forklarede Ansigt, snart ukjendelig i oldnordisk Lodденhed, altid en støiende Individualitet, gudelig, verdslig, oldnordisk, christelig, Ypperstepræst, Holger-Danske, snart jublende, snart grædende, altid prophetisk, selv naar det træffer saa ironisk, at han bliver samtidig med den først i fjerne Tider øinede Opfyldelse: er Grundtvig et ikke umærkeligt Phænomen. Et andet Spørgsmaal er, hvorvidt det har gavnet den christelige Orthodoxi af alle Livsens Kræfter at blive forsvaret af en saadan eventyrlig Skikkelse, der i Qvalitet af Orthodoxiens Forsvarer let kan vække Forargelse. Enhver stillere Bekymring om det Religieuse, enhver inderligere Forstaaelse, der i Frygt og Bæven optugtes med Selvbekymring, føler sig let smertelig berørt af denne Ugeneerthed, der skjødesløst kun har travlt med store Syner og mageløse Opdagelser. Og Den, der mener, at man skal lære af at leve, og at Det at existere er en Kunst, han vil just ikke frydes ved det grundtvigske Resultat: at man kan blive 65 Aar gammel, og dog være endnu lige saa udialektisk i sig selv, lige saa udadvendt, lige saa larmende som i Ungdommen, at man altsaa kan være Geni og blive Olding uden at lære det Mindste existentielt af Livet, selv om man er høflig nok til at antage, at Geniet har lært alle andre Mennesker, hvilket Forhold kun væsentligen er forbeholdt Gud: at han lærer Andre uden selv at lære — og nu Grundtvig.

Dette havde da Grundtvig rigtigt indseet, at Bibelen umuligen kunde holde igjen mod den indtrængende Tvivl, men han havde ikke indseet, at Grunden var fordi Angrebet [osv. osv.]

[To løse Udkast til en „Anmærkning" ere opbevarede, det ene forsynet med en Henvisning „ad pag. 406". Udg. antager, at „Anmærkningen" vedkommer „Afslutt. Efterskr." (hvor den saa kunde passe ind S. 333-39), men maa dog bemærke, at Sidetallet 406 hverken kan passe paa den trykte

Bog eller paa det Manuskript, hvorefter Værket sattes, da S. 406 i Manuskriptet (som ialt tæller paa det nærmeste 800 Sider) svarer til Side 238 i den trykte Bog. Muligvis peger Henvisningen hen til et Hefte af en af de første Bearbejdelser.]

Anmærkning. Hvad der er sagt i Texten er ikke mit Eget men den Religieuses, her derimod vil jeg gjøre, hvad den Religieuse maaskee ikke vilde, for at belyse den illusoriske Positivitet lidt nærmere med Hensyn til det Religieuse og med Hensyn til Bestemmelserne: Frygt og Medlidenhed, henkaste en speculativ og en historiserende Prædiken, for at see, hvad det Positive er.

A. Den speculative Prædiken.

Lad Themaet være: den christelige Glæde. Texten er forelæst, Themaet lægges lidt tilrette f. Ex. gjennem en Modsætningsbevægelse, dette er ligegyldigt, nu begynder Talen: den christelige Glæde er for det Første ikke 1) Verdens Glæde. Dette udføres rhetorisk i Forhold til Talerens Evne, dog ikke for strængt, thi det er ikke til Forbrydere og Hoerkarle, der tales, men til Dannede; og de fornemme Synder: de dæmoniske Lidenskaber, dem tør man ikke røre ved. Man kommer ved Slutningen af dette Punkt i en behagelig, næsten selvbehagelig Stemning. 2) Den christelige Glæde er ikke den Tilfredsstillelse som Poesi og Kunst skjenker. Her er Noget for de Dannede, de have ikke selv Tid at læse Systemet, saa faaer de det i Kirken og det er altid Noget for Præstepengene. Den Geistlige har nu heller ikke et glimrende otium, og hvad han veed her er snart udtømt. At han ikke har otium, er langtfra at spotte over endogsaa rosværdigt, men Den, der veed, hvad Videnskab er, fusker aldrig deri paa en Prædikestol. Poesiens og Kunstens Tilfredsstillelse er Skin. Det gjælder især om at faae dette Ord anbragt, det er saa speculativt. Vil man tale endnu mere speculativt, saa siger man: det udvortes Skin. Dette forekommer endogsaa i Læsebøger for Børn. Der har gjennem en lang Række af saadanne været en Fortælling som hedder: Skinnet bedrager, en engelsk Criminalhistorie. I en nyere speculativ Læsebog, udgivet maaskee under Opsigt af en saadan Geistlig, er Titlen: det udvortes Skin bedrager. 3) Den

christelige Glæde er ikke den Aandens Hvile i sig selv, som Videnskaben skjenker sine Dyrkere. Man har et lille Indbegreb af Talemaader, og havde den Geistlige Tid, kunde man henvise ham især til mange Partier af Aristoteles, hvor der tales om Gudernes Salighed, hvilket ypperligt lod sig bruge i et hedensk Foredrag, og i vor Tid ogsaa i en Prædiken. — Men lad os see, hvad Klokken er bleven. Jeg bevares, den er 11. Saa er der nogle faa Øieblikke tilbage, gebet Acht, mine Herrer og Damer, nu kommer det Positive: den christelige Glæde er høiere end alt Dette. Amen. Dette er positiv Speculation paa en Prædikestol. Themaet er der slet ikke blevet talt om. (For ganske fuldstændigt og speculativt at skjule denne Mislighed behøvede Taleren blot at sige: dog her er ikke Stedet til at tale derom (men vel om Poesi, Kunst og Videnskab). Denne Kategori: her er ikke Stedet, maa betragtes som Systemets Hovedhjørnesteen, som bærer den uhyre Bygning, hvilken man aldrig kan storme, fordi her er ikke Stedet, ligesom den Mand ikke blev henrettet, der fik sig udvirket den kongelige Naade selv at vælge Dødsmaaden, og ganske snildt erklærede i Forhold til den enkelte Dødsmaade, at her var ikke Stedet eller at det var ikke den, han vilde vælge.) Vil Nogen sige, at den christelige Glæde er uudsigelig, vel, saa er det Det, der skal tales om, og Themaet bliver: den uudsigelige Glæde. Det er endogsaa et skjønt Thema, men saa maa der tales om det Uudsigelige, hvorfor den er uudsigelig o. s. v. Derimod taler man jo ikke om det Uudsigelige ved at tale om noget Andet, som er saa nemt at udsige, at man endogsaa kan remse. Paa den Maade at tale om det Uudsigelige er et Sidestykke som Tale til Bærens's Avertissement, da han havde mistet en Silkeparaplui og nu af Frygt for, at Nogen skulde beholde den, hvis han fik at vide, at den var af Silke, bekjendtgjorde, at en Lærredsparaplui var bortkommen. En saadan positiv Tale spilder ligefrem Tilhørernes Tid. Den, der har med Videnskab at gjøre, ønsker ikke at høre et saadant Skillings-Cursus, og Den, som ikke har med Videnskab at gjøre, forstaaer det alligevel ikke, og en god Tilhører ønsker først og sidst den

simple bibelske Lære. Bover den Geistlige endog det Utrolige, siger han paa Prædikestolen disse Ord: det inderste Centrum, saa er dette da ikke synderligt gribende for Den, som er vant til at færdes i saadanne videnskabelige Udtryk, og en agtværdig Borger, der sidder i Kirken, forstyrres, fordi han kun kjender dette Ord fra Borgervæbningens Skiveskyden.

Det der egentlig skal accentueres i den religieuse Glæde er Lidelsen, og denne Tanke, der er Kategoriens cardo: at Poesiens og Kunstens og Videnskabens Glæde staae i et tilfældigt Forhold til Lidelse, fordi Een bliver Digter uden Lidelse, en Anden ved Lidelse, Een Tænker uden Lidelse (som Geni), en Anden ved Lidelse, men den religieuse Glæde er i Faren. Herfra vises let, hvorfor den er uudsigelig.

B. En historiserende Prædiken.

I denne Sphære er Grammatik, Dialektik, Plan, Anlæg, Consequents, Tankegang og alt Generende afkastet tilligemed Romeraaget; den fri Aand har naturligviis frit Sprog, og Frisproget er deri forskjelligt fra det almindelige Talesprog, at medens man ellers har en Begyndelse, en Hensigt for Tanken, som er klar i Begyndelsen og naaet i Slutningen (og det speculative Foredrag maaskee har den Feil, at det blot begynder), saa er Frisproget mærkeligt derved, at det begynder i Kraft af en Hændelse, saa Begyndelsen kommer over den Talende ligesom Juleaften. Men er det først begyndt, saa er Frisproget atter mærkeligt derved, at der ingen nødvendig Grund er for det til at høre op. Som hiin brave Kunstner i Dyrehaven trækker Blaar ud af sig, saaledes farer Frisproget fort, og forsaavidt kunde der behøves tvende Kunstnere: den Talende, der producerer Frisprogets uendelige Bæv, og Degnen, som maaler med en justeret Alen og klipper det over, naar Stykket er blevet saa langt, at det er en Prædiken. Det maa her erindres, hvad Pastor Grundtvig saa rigtigt siger i Fororbet til sine Prædikener: „at prædike er ikke at skrive med Pen og Blæk“, hvoraf jo ogsaa vilde følge, at ethvert Barn, der ikke længer skriver paa Tavle, men i Skrivebog (altsaa med Pen og Blæk), prædikede.

Men om dette nu end er saa, og dermed ved denne vidunderlige hartad mageløse Opdagelse Staven brudt over alle Skrivende og alt det Skrevne, saa følger dog ikke, at enhver nok saa larmende Lyd, som en Peder Ruus lader udgaae, derfor er en Prædiken. Altsaa, uagtet det er med Pen og Blæk: lad os forsøge. Lad Themaet være: Kirkeordet. Man gaaer adskillige Aarhundreder tilbage, man famler i Middelalderens Mørke, det utaalelige Romeraag, der som Pavemagten trykker Samvittighederne med sit Mareridt, indtil Morten Luther, Ordets Mand, bragte Syn for Sagen om det tykke Mørke, hvori Papisterne famlede, og vandt det afgjørende Slag paa Kirkedøren i Wittemberg, da han bandt Munden paa sprenglærde Tungetærskere og Ordforbreiere. Men saa falder Mørket atter paa i 3 Aarhundreder, indtil den mageløse Opdagelse i Norden, da det levende Ord blev løsgiven og indsat i sin Ret som Modersmaalets Danmarks deiligst Vang og Vænge trods tydske Skolemestere, og Folkemunden og Folketungen skal ikke bindes men alle tale i Aanden, naar Gylden-Aaret kommer, den mageløse Fremtid, som Seeren skimter med Falkeblikket og forkynder paa Mundharpen, naar det levende Ord, Kirkeordet, det Gudsord, som var fra Begyndelsen, lyder i Danevang. Dette skee, Amen ja Amen, i al Evighed Amen. — Et saadant Foredrag, selv i sin bedste Skikkelse, ja selv om et Geni tog Spendeer-Buxerne paa og øste Kundskaber ud af et Overflødighedshorn, det er ingen Prædiken. Opklaret af enkelte Tanke-Glimt, stundom bevæget i Stemning, er det en historisk Forelæsning. I Forhold til det Religieuse gjelder det, at al historisk Viden er negativ. I Forhold til det Religieuse er al historisk Fremstilling Adspredelse. Tilhøreren kommer til at glemme sig selv over Papister og Tusmørket, over Luther og Solens Opgang, over den mageløse Opdagelse, som blev gjort i Kjøbenhavn. Men i Forhold til det Religieuse er det netop det Negative at glemme sig selv og det Positive at blive gjort selvvirksom. En religieus Taler maa ingen Differents have fra sin Tilhører, saaledes som Cathedrets Lærer skal have den. Jo rigere Aand, jo flere Kundskaber den religieuse Taler er og

har: deſto ſtørre Selvbeherſkelſe for at naae Eensheden med Tilhøreren. Det, hvorved den religieuſe Taler ſkal udmærke ſig, er: at han exiſterende har forvisſet ſig om, hvad det ſimpleſte Menneſke ogſaa veed. Falkeblik paa Verdenshiſtorien erſtatter her ikke et beſindigt Indblik i ſig ſelv, de mageløſeſte Opdagelſer, om det ſaa var Krudtets, gjøre ikke Fyldeſt ſom Vederlag for Mangelen af Selverkjendelſe og majeutiſk Kunſt i Forhold til Andre.

[Den af J. P. M. Grüne udgivne „Kjøbenhavnspoſt“ indeholdt i Nr. 73 og 74 for 27. og 28. Marts 1846 en med: »Prosper naturalis de molinasky« undertegnet Anmeldelſe af „Afſlutt. uvidenſk. Efterſkr.“. Anmeldelſen blev ſtrax imødegaaet af H. Trojels „Nyt Aftenblad“, Nr. 75 og 76 for 30. og 31. Marts 1846, hvilken Antikritik — en Korpusartikel uden Mærke, altſaa vel fra Redaktionen? — roſer Bogen ſom „et af de alvorligſte og dybſindigſte Skrifter i hele den danſke Literatur.“

Til denne kritiſke Behandling af Bogen ſlutter ſig et førſte Udkaſt til en:]

Skrivelſe til Aftenbladet.

Hr. Redacteur!

Nu ja, deri kan De have Ret i at paatale, at en ſaadan Artikel ſom den, der i Kjøbenhavnspoſten Nr. 73 og 74 anmeldte*) min Bog, trykkes i noget anſtændigt Blad. Det er

---

*) Anm. En Anmelder kan han da egentligen ikke kaldes, men det hele Optrin ſom mangt et tidligere i Literaturen erindrer mig om, hvad man ſeer i det daglige Liv. Om Torvedagen ſaa kommer Bonden kjørende ind med ſine Varer, han har dem omhyggeligt indſvøbte i rene Klæder, og han glæder ſig allerede forud ved Tanken om, at naar han lukker op, det Hele da maa ſee reenligt og indbydende ud og friſtende for Kjøberne. Men Kjøberen kommer ikke førſt, nei førſt kommer der en 3 à 4 af de væmmeligſte Torveſjouere, ſom rive og ſlide i Varerne, beſudle det rene Kjød med deres ækle Berøring. Med en ſaadan Torveſjouer kan hiin Anmelder bedſt ſammenlignes, de have ikke blot Væmmeligheden tilfælles, men ogſaa Stræben: at tjene nogle Drikkeſkillinger — ved at bære hjem og ved at anmelde.

ikke for Grovhedernes og Uartighedernes Skyld jeg dømmer saaledes om hiin Artikel, thi i denne Henseende afstedkommer den Skrivende ingen Mislighed, Enhver kan strax medens han læser see hvad det er, og nu i Forhold til sin Individualitet eller i Forhold til sin Dom om den anmeldte Forfatter være enig eller uenig med Anmelderen. Nei, men Løgn og Usandhed i at referere den anmeldte Bogs Indhold, den samvittighedsløseste Udriven af ganske enkelte Ord, Frækhed i at afbryde et citeret Sted midt i, for at faae lige det Modsatte ud af det o. s. v.: slig Adfærd burde aldrig taales i noget anstændigt Blad, fordi den især i Forhold til en meget stor Bog, som kun meget Faae læse, har en Fordeel, da Den, der læser Anmeldelsen, ingenlunde samtidigen kan see og maaskee aldrig bliver vidende om, at hele Referatet var lutter Løgn. Det kan ingenlunde fordres af en Redacteur, at han skal læse alle Bøger, men enhver Redacteurs øvede Øie maa i samme Nu han læser Manuscriptet til et saadant Inserat, som det i Kjøbenhavnsposten, kunne see, at det hænger galt sammen, at det maa være en indædt Arrigskab, der giver sig Luft i saadanne Løgnagtigheder. Vil da en Redacteur af et anstændigt Blad alligevel optage det, saa bør han i ethvert Tilfælde sørge for, at der staaer Navn under. Thi et Navn har dog en uhyre Virkning; et Navn, ja jeg veed i en Hast intet bedre at nævne, men tag Biskop Mynsters Navn: naar det staaer under en Artikel, hvor opmærksom bliver man da ikke, paa hvilken ganske anden Maade holder man nu ikke Bladet i sin Haand, hvor omhyggeligt seer man ikke til, hvorledes undgaaer man ikke enhver Forstyrrelse for at læse med hele sit Sind. Ja et Navn har dog en uhyre Virkning, — jeg veed i en Hast intet bedre at nævne, fandt Gud skee Lov vel heller neppe ved den omhyggeligste Søgen et bedre, tag Hr. P. L. Møllers Navn — blot det staaer under en Artikel, hvor hurtigt lægger man ikke Bladet fra sig, hvor hurtigt lader man ikke sin Opmærksomhed vende sig mod hvilkensomhelst anden Gjenstand, hvor gjerne seer man ikke, at der er Een at tale med. Ja et Navn kan dog have en uhyre Virkning!

Forsaavidt kan da Aftenbladet have Ret, men nu det Næste. See i Kjøbenhavnsposten var Anmelderen af den Mening, at min Bog, ja næsten alle Pseudonymerne er Kladdepapir, og at jeg aldeles ikke er Forfatter. Maaskee er det saa, det er jo muligt. Men hvis han siger det i Alles Navn, da er det usandt, ikke forbi det jo kan være sandt, at Alle have den Mening, men fordi han umuligt kan vide det. I Aftenbladet siger De: „at der er kun een Mening om, at denne Bog er noget af det Dybsindigste“ o. s. v. Maaskee er det saa, umuligt er det ikke, men naar De siger det i Alles Navn, er det usandt, fordi De umuligt kan vide det. Det er min Overbeviisning, at vor Tids Ulykke netop er, at Enhver vil tale i Alles Navn, og det var Dette, som jeg i Forhold til den mig forundte Evne søger at modarbeide ved at være et eenligt Menneske. — Dernæst antyder De i den Artikel en Mulighed af en tilkommende Anmeldelse gjennem „en halv Snees Nummere“. Oprigtigt talt, det gyser i mig. De maa ikke misforstaae mig, jeg kan ex animi sententia takke Dem for Deres Velvillie, og da den jo endnu ikke er bleven til, kan jeg jo ubetinget antage, at den vilde blive dygtig o. s. v. Det er i Sandhed min Mening, at jeg ingen Anmeldelse ønsker. Det forekommer mig, at man efterhaanden forvirrer det Begreb at være Forfatter, det kommer tilsidst mindre til at dreie sig om at læse en Bog end om at bedømme og censurere. Det at skrive en Bog forvexles snart med Det at gaae op til en Examen, saa det tilsidst ikke bliver Bogen, der faaer Betydning, men Examinationen, saa det ikke bliver Læserens Tilegnelse, den intenderer, men Udfaldet af Examen, man er nysgjerrig efter. Men Herre Gud, derfor skriver jeg virkeligen ikke, og skal forsaavidt slet ikke have Noget imod, som hiin Anmelder i Kjøbenhavnsposten gjør det, at blive sat udenfor. Min Glæde og Tilfredsstillelse er det at skrive Bogen, fra det Øieblik ønsker jeg Fred og Stilhed, at en Enkelt saa kan see efter, om han kan have nogen Gavn af at læse. Hvortil al Sensation! Jeg har jo aldrig udgivet mig for en Videnskabsmand, der havde noget Overordentligt at meddele, saa det var vigtigt for Enhver

at faae det at vide dog nogenlunde; jeg har jo heller ei udgivet mig for en Digter, der kan skjenke den sjeldne Nydelse — jeg er et „stakkels enkelt Menneske“. Hvad jeg har at sige, er ingenlunde noget Nyt, og Det, der fordres af min Læser, er derfor Inderligheden med hvilken han læser, og Dette [undgaaer alligevel dog enhver?] Anmeldelse. Den Dygtige, den udmærket Begavede, den mindre Begavede: de kunne alle hver især have en anden Anskuelse af Tilværelsen, de kunne have et andet Skrift, hvori de [stadigen søge deres?] Tilhold. Netop derfor vilde det være en Taabelighed af mig at fordre mange Læsere. For at Een skal være min Læser, fordres der, at han har en [vis?] Sympathi, at han har fornummet et Tryk af Tilværelsen, der gjør det muligt, at netop en [Foragtet?] kan gjøre Indtryk; saa fordres der, at Bogen bliver hans i et lykkeligt Øieblik, og at han saa beslutter sig til væsentligen at samle sit Sind paa den. Hovedsagen er den Inderlighed, med hvilken han læser, og derfor kunde han have den samme Gavn af mangen anden Bog, medens det reent Individuelle hos ham gjør Udslaget for at han vælger min Bog. Men forholder dette sig nu saaledes, hvor urimeligt da at foranledige nogensomhelst Sensation. Om alle Mennesker vilde læse Bogen engang flygtigt igjennem: saa er jeg misforstaaet; paa den anden Side, naar blot een Eneste vilde læse Bogen saaledes, at han tilegner sig den i den væsentlige Inderlighed, saa det tilsidst er tilfældigt, at det er mig, der har skrevet den, fordi han selv producerer den — saa er jeg forstaaet, og er glad. Ham vil da disse Tanker beskjæftige aldeles ligesom de beskjæftige mig; naar jeg om Natten vaagner, da omtumles jeg ved de samme Tanker, som jeg om Dagen sysler uafbrudt med, ja selv om jeg vilde tænke mig det Forfærdelige, at jeg blev levende begravet, dersom jeg dog blot kunde forme mine Tanker for mig, det vilde dog være mig en Trøst i al den Qval. Det er hvad jeg troer man maa forstaae ved en Tænker i subjektiv Forstand: et stakkels enkelt Menneske, der har nogle Tanker, som han lever i. En Anmeldelse forvandler mig strax til noget Andet. Derfor har jeg bedet

Nathanson og Fædrelandet om at lade det være, og takker dem derfor, nu beder jeg Dem om det Samme.

Da Bogen blev udgivet, følte jeg vel, hvor afmægtig jeg er. Jeg har kun faae, meget faae Læsere, derimod har jeg meget imod mig; unge Mennesker finde det latterligt at skrive en stor Bog, Ældre have ikke Tid at læse — og paa samme Tid har Løgn og Usandhed og Bagvaskelse og Uvornhed det meest udbredte Organ i Kongeriget og synes nu at have faaet et nyt Blad at give Gjesteroller i. Naar jeg gjennem en stor Bog henvender mig til Een, henvender den haanende og vrængende Usandhed sig til 1000, den har Foragtelighedens Privilegium paa at sige Alt hvad den vil, den paadigter mig, hvad jeg af yderste Evne stræber at undgaae, hvad jeg med megen Opoffrelse veed at jeg undgaaer — og vilde jeg forsvare mig, da har jeg 1 Læser, — naar de Andre have Tusinde. Herre Gud, det faaer saa at være! Vi ere jo Alle Liberale og Optimister og antage, at det er den bedste Verden, i hvilken vi leve. Det gjør jeg ogsaa som Humorist. Men til den bedste Verden hører jo Ligevægten eller den ligelige Fordeling af Goderne. Dersom nu, hvad jeg har at sige, er Usandheden, og jeg tillige var overseet og maatte give Penge til, saa var jeg jo Stedbarnet, Ligevægten forstyrret. Paa den anden Side, dersom hvad jeg har at sige er Sandheden, og jeg vinder verdslig Ære og Anseelse, saa er jo atter Ligevægten forstyrret. Nu derimod er Alt i sin Orden: paa den ene Side: Udbredthed, Penge, Indflydelse — og Usandheden; paa den anden Side: Ubemærkethed, Tab, Afmagt — og Sandheden. Priset være denne den bedste Verden — hvo maatte ikke ved denne Betragtning blive Optimist, hvo som er Optimist [vedblive at være] det! Hvorfor skulde Een have Alt, hvorfor skulde Een være udelukket fra Alt, nei priset være den ligelige Fordeling af Tilværelsens Goder, hver faaer Sit, den Enkeltes Stræben begunstiges efter Ønske. Den, der tragter efter Udbredthed, Penge, Indflydelse: naaer disse Goder ved Hjælp af Usandheden; Den, der tragter efter Sandheden, maa kjøbe den med Pengetab og med at ringeagtes. Denne opbyggelige Betragt-

ning har oftere begeistret mig, thi det er jo dog saa skjønt, at der er Ligevægt, naar man blot ret forstaaer at vurdere Goderne: Udbredthed, Penge, Indskydelse — Sandhed. Kun De ere de Ulykkelige, der vakle derimellem og vel frygte til en vis Grad for at være i en Vildfarelse, men ogsaa frygte til en vis Grad Det at mangle Penge mellem Hænderne og Indskydelse mellem Menneskene.

Som Forholdene nu ere, ere de mig ret gunstige. Thi ikke da er det Beleilighed for min Læser, naar det bliver Mode at læse mine Bøger. Nei, naar det bliver fornemt at lade dem ulæste, naar det bliver Noget man undseer sig ved at turde tilstaae, at man har læst dem — da er Øieblikket for min Læser.

Oftere har jeg tænkt mig i en Præsts Sted: hvis da Mængden stormer til for at høre, og staaer heelt ud paa Gaden — ja Ære og Priis være Den, der er saaledes begavet, at han da ret kunde tale begeistret — mig var det en Umulighed. Men naar det da var en Søndag-Eftermiddag uhyggeligt og trist Veir, naar Vinden peeb gjennem Gaderne, og Enhver der havde en varm Stue blev hjemme; men der i den tomme Kirke sad et Par fattige Koner, der ingen varm Stue havde, og altsaa ligesaa godt kunde sidde og fryse i en Kirke som hjemme: ved min Ære, jeg skulde prædike baade dem og mig varme. Jeg har ofte tænkt mig ved en Grav. Hvor da Festligheden er udbredt over den talrige Skare — ja, Ære og Priis være Den, der er saaledes begavet, at han da ret kan være de Manges Tolk — jeg formaaede det ikke. Men hvis det var den fattige Ligvogn og Ingen fulgte, hvor kun en fattig Kone gik ved Siden af, den Dødes Enke, der end ikke havde Raad til at kjøre, og der var ingen Præst med — dersom hun bad mig om at holde en Tale ved hiin Grav — ved min Ære, jeg skulde holde en ligesaa mesterlig [Sætningen ufuldendt?].

Jeg har oftere tænkt mig i Dødens sidste Afgjørelse — hvis der da var Allarm i Leiren, Mange som spurgte til mig o. s. v.: jeg troer ikke, jeg kunde døe, thi til at døe hører der ogsaa en Stilhed, — jeg troer min Polemik vilde vaagne og gjøre mig det

umuligt. Men hvis jeg laa afsides: jeg haaber til Gud jeg skulde døe roligt.

Neppe vil dog vel Nogen ansee det her Skrevne for anmassende, men jeg kaster mig heller ikke hen. Jeg troer heller ikke, at Mag. Kierkegaard besværer Nogen med at tale om mit eller de andre Pseudonymers Forfatterskab. Men medens man i denne Henseende kan dømme som man vil, saa kunde man gjerne enes i Eet: at paaskjønne, at han ved saa afgjørende at stille sig mod den literaire Pøbel har udsat sig for mange Ubehageligheder, hvilke han jo dog let kunde have undgaaet, hvis han ikke baade for Andres Skyld og for Forholdenes Skyld havde anseet det for usømmeligt, at slet Ingen paatalte det.

Johannes Climacus.

S. Kierkegaard.

1846.

Journalen NB.

[Forrest paa et hvidt Blad:]

Rapport.

[Foran i Journalen var fastklæbet tre løse Blade, nemlig

I:

Skizzen til et

Andragende om Understøttelse af Staten:]

Først efter Udgivelsen af den sidste store Bog „Afsluttende Efterskrift“ har jeg kunnet give mig Tid til at see mig om, og bekymre mig om min udvortes Existents.

Mine Finantser tillade mig ikke mere at være Forfatter.

Almindelig Bemærkning om literaire Forhold i Danmark.

Jeg henvender mig til Staten; thi saa stolt og roligt jeg med Guds Hjælp skal forblive at forholde mig ironisk mod saadanne chimæriske Størrelser som Publikum, mod Dagblades tryglende Tyranni o. s. v. —: lige saa [s . . . . ?] skal med Guds Hjælp forblive hvad jeg altid har været [. . . . ?]. — Jeg kunde maaskee ved at acommodere mig blive yndet af Publikum, men det vil jeg ikke: saa vil jeg slet ikke være Forfatter.

Anbefalende Momenter:

1) min Stræben som Forfatter maa være i Overeensstemmelse med Statens Interesse.

2) jeg har viist, at jeg kan benytteolium.

3) jeg er ung og lever klosterligt strengt for at arbeide.
4) jeg er ugift og har intet Andet, der beskjæftiger mig. Det er ikke som naar Staten ellers understøtter en Mand qua Forfatter, der tillige er mange andre Ting, eller har Familie.

Og saa meget mere haaber jeg at komme i Betragtning, som andre Forfattere dog tjene lidt Honorar ved deres Bøger (om dette end altid kan være lille nok), medens jeg formelig giver Penge ud, saa min Correcteur bogstaveligt har tjent mere end jeg.

[II:

En løst skizzeret Plan:]

№ 1.

Den offentlige Mening.

№ 2.

Hvad man lærer af Lilierne paa Marken og Himmelens Fugle.

№ 3.

At være den gode Tilhører.

№ 4.

Latterens Misbrug.

№ 5.

Udmærkelsens vanskelige Forhold i et lille Land.

№ 6.

Landsbeskjæftigelses Gyldighed i sig selv.

№ 7.

Hvorfor Socrates sammenlignede sig med en Bremse.

№ 8.

Eensomhed og Taushed som væsentligt Medhenhørende i den personlige Leven.

№ 9.

Om Børneopdragelse.

№ 10.

Det Fordærvelige og Vildledende i den nu saa almindelige Brug af det Statistiske ogsaa paa Aandens Gebeter.

[Paa Bladets anden Side:]

Ikke som den forrige Redacteur, hvem det lykkedes at sætte sig i Forhold til Samtalen i Øieblikket — og derfor at være kjærkommen. Hellere vil jeg stræbe at sætte mig i Forhold til Tausheden.

Man har for mange Blade at rode i, ligesom de Studerende for mange Bøger, derfor læser man ikke godt.

Indholdet skal være, hvad man kunde kalde aandeligt forstaaet det daglige Brød.

Anskueliggjøre Sambrægtigheden, det Almene, det Fælles for Alle (det religieuse Anstrøg).

Snart vil jeg vælge en lidt vanskeligere Tanke — og da er det, som naar den Ringe indbydes til Gjæstebud hos den Fornemme — snart en ganske eenfoldig Tanke: som naar den Fornemme gaaer til Gjæstebud hos den Ringe.

At Læseren om muligt vil læse høit.

Politik i særlig Forstand skal absolut udelukkes.

[III:

Et første Udkast:]

I hele den ubevidste Verden er Omverdenens Tryk og det Enkeltes Modtryk identiske. Det første Spor af Spontaneitet ligger i at dette Tryk og Modtryk medieres gjennem et Tredie: Almeenfølelse, Følelse, Selvfølelse.

Bevidstløshed. — Saa maa der dannes en impressionibel Substants (Nervesystem); dernæst maa der være en Omverden, — Verdensbevidsthed; — saa en Opsamling, en Opbevaring af Indtryk (Innerung — eller i høiere Sphære Erinnerung); og denne Opbevaring maa have naaet et vist Maal: Selvbevidsthed. — Guds-Bevidsthed.

Dyrene: Naturdrift; Kunstdrift; Vandredrift.

Barnet Forstand; Phantasi med Puberteten; Fornuft. Og som i den menneskelige Organisme den udvikler sig ved en eensformig Gjentagelse, gjentaget Sætten af Urzellen, saaledes Hukommelsen, der jo er en Gjentagelse. Og som der paa samme Tid i Organismen er en Stræben til Totalitet: saaledes Phantasien, der er Totalitet. — Phantasien completterer Mennesket.

Journalen NB.

Marts 1846.

d. 9.

„Afsluttende Efterskrift" er ude; Pseudonymiteten overtagen; een af Dagene vil Trykningen af den „literaire Anmeldelse" begynde. Alt er i sin Orden; jeg har nu blot at forholde mig rolig, taus, stolende paa, at Corsaren nok vil understøtte det hele Foretagende negativt netop som jeg ønsker det. Jeg er i dette Øieblik, i Ideen seet, saa correct situeret i Literaturen som muligt, og tillige saaledes, at det bliver en Gjerning at være Forfatter. Det var i sig selv den lykkeligste Idee, netop i det Øieblik jeg var færdig med mit Forfatterskab og ved at overtage alle Pseudonymerne netop løb den Risico at blive en Slags Autoritet, at jeg da brød med Corsaren for at forhindre enhver ligefrem Tilnærmelse.*) Dertil kom-

*) [I Randen:] og før den Tid kunde der Intet gjøres, min Arbeiden for min Idee fordrede al min Tid hvert Minut, og om muligt saa uforstyrret som muligt. Det er virkelig ypperligt, at netop naar Nogen troer og maaskee endog ondskabsfuldt glæder sig over, at jeg gjør et overilet Skridt — da er jeg netop allermeest beregnende og besindig. Men den bedste Understøttelse i Henseende til al Handlen er — at bede, det er egentlig den sande Genialitet, saa kommer man aldrig tilkort.

mer, at i det Øieblik jeg rykker ret polemisk frem mod Tiden, skylder jeg Ideen og det Ironiske at forhindre enhver Forvexling med det ironiske Finkel, som Corsaren beværter med paa Foragtelighedens Dandsebod. Forøvrigt er det gaaet mig her som saa ofte, at trods al min Reflexion er der dog et Mere, som kommer ud, hvilket ikke skyldes mig, men Styrelsen. Det viser sig bestandigt saaledes, at hvad jeg gjør efter den størst mulige Overveielse, forstaaer jeg dog altid bag efter langt bedre, baade dets ideelle Betydning, og at det netop var, hvad jeg skulde gjøre.

Anstrængende er imidlertid denne Existents; jeg er forvisset om, at ikke et eneste Menneske forstaaer mig. I det Høieste vilde Nogen, selv en Beundrende, indrømme, at jeg med en vis Holdning bærer alt dette Brøvl, men at jeg ønsker det, ja derom vilde naturligviis Ingen drømme. Paa den anden Side vilde det igjen være den hurtige menneskelige Tankeløshed, der, hvis den forstod hvorfor jeg i Kraft af Dobbelt-Reflexionens Idee maa ønske det, da vilde slutte: ergo liber han slet Intet, fornemmer Intet til alle disse Yttringer af Raahed og fræk Løgn. Ret som kunde man ikke med fri Beslutning overtage alle Gjenvordigheder, naar Ideen byder det. Artiklen mod P. L. Møller var skreven i megen Frygt og Bæven, jeg brugte Helligdagene dertil, og forsømte hverken at gaae i Kirke eller at læse min Prædiken for at danne den regulerende Modstand. Ligesaa Artiklen mod Corsaren. Paa den anden Side vare de rigtigt skrevne, thi havde jeg yttret Lidenskab, saa havde dog Nogle ad den Vei fundet Leilighed til et ligefremt Forhold til mig. Morsomt var det og psychologisk ypperligt var det at see den Hurtighed, med hvilken P. L. Møller forstod det givne Vink om at aftræde i Corsaren. Han kom frem og bukkede ærbødigst og saa afsted derhen, hvor han hører hjemme.

Hvad der berører mig smerteligt er forøvrigt ikke Pøbelagtigheden, men de Bedres skjulte Deeltagelse med den. Ønske det kunde jeg dog ogsaa at gjøre mig forstaaelig for et enkelt Menneske, for min Læser. Men det tør jeg ikke, saa besviger jeg Ideen. Netop naar jeg har seiret, idet Raaheden spiller

frækkest op, tør jeg ikke sige det. Endeligen er det mig et Ansvar, om jeg dog ikke bidrager til at Adskillige reent forvildes, netop ved min consequente Urokkelighed. Det faaer saa at være. Jeg har at tie.

For min Iagttagelse har de sidste tvende Maaneder været meget rige. Det er dog saa sandt, hvad der staaer i min Disputats, at Ironi gjør Phænomenerne aabenbare. Mit ironiske Spring ind i Corsaren bidrager først til at gjøre det aldeles tydeligt, at Corsaren ingen Idee har. I Ideen seet er den død, selv om den fik endnu et Par Tusind Subscribenter. Den vil være ironisk og forstaaer end ikke Ironi. I det Hele vilde det have været Epigram over min Existents, om det engang maatte siges: samtidig med ham bestod et fuskeragtigt ironisk Blad, af hvilket han blev roest; nei holdt, — han blev udskjeldt, og han forlangte det selv. — Mit ironiske Spring i Corsaren gjør dernæst Omverdenen aabenbar i sin Selvmodsigelse. Alle have nu gaaet og sagt: det er Ingenting, hvem bryder sig om Corsaren o. s. v. Hvad skeer, idet Een saa gjør det, da bliver han dømt for Letsindighed, man siger, han har fortjent alt Dette (nu er det altsaa: alt Dette), fordi han selv foranledigede det; de tør neppe gaae med mig paa Gaden — af Frygt for ogsaa at komme i Corsaren. Forøvrigt har Selvmodsigelsen en dybere Grund; de ønske nemlig saa smaat i christelig Misundelse at Bladet maa bestaae, hver især haabende paa, at han ikke bliver angreben. Om Bladet sige de nu, at det er foragteligt og Ingenting; den enkelte Angrebne imponere de til ikke at turde blive vred eller tage til Gjenmæle; ergo maa Bladet florere. Og Publikum har først Misundelsens Pirring, og saa den frække Fornøielse at passe paa den Angrebne — om det nu afficerer ham, og har nu her Leilighed til at lyve om ham: at han afficeres; at han kan skjule det, men alligevel afficeres. Den sidste Formel er især den beqvemmeste for Bagvaskelsen. Og dette Phænomen i et saa lille Land som Danmark; dette Phænomen som det eneste herskende, det skulde være Ingenting! Hvor dog Feighed og Foragtelighed passe for hinanden i Uselhedens Forbindelse. Og naar

saa det Hele engang brister, saa skal det da gaae ud over Goldschmidt; og det er ganske det samme Publikum, — og saa er Verden bleven en rar Verden!

Fremdeles bekræfter min Jagttagelse mig indtil Overflod, at det er saa: naar et Menneske consequent udtrykker en Idee, saa vil enhver Indvending mod ham indeholde en Selvangivelse af den Talende, der saaledes ikke taler om ham, men om sig selv. Man siger: det er mig, som bryder mig om Corsaren. Hvad skeer? Den „Afsluttende Efterskrift" var heel og holden indleveret til Luno, førend jeg skrev mod P. L. Møller.*) Nu fandtes der især i Forordet til den (som forøvrigt er skrevet i Mai 45) Noget, der kunde synes at tyde hen paa noget af det Sidste. (Dette viste blandt Andet, hvor længe iforveien jeg har været opmærksom). Hvis jeg nu havde bekymret mig om Corsaren, saa havde jeg forandret lidt deri, netop for at undgaae Skinnet. Jeg veed, hvad jeg kæmpede i mig selv, om jeg dog ikke skulde gjøre det, fordi det smertede mig at tænke f. Ex. Biskop Mynster sige: at Kierkegaard endogsaa i en Bog vil tage Hensyn til Sligt. Dog blev jeg mig selv tro i ikke at bryde mig om Corsaren — og hvad skeer? Ja, som det lod sig vente, i Alt hvad jeg skriver seer man Hentydninger til Corsaren. Her er Selvangivelsen, thi saa maa det jo være „man", der selv har Corsaren in mente, siden [man] endog finder den i hvad der er skrevet før den Tid.

Mig beskjæftiger især to Ting 1) at jeg intellectuelt i græsk Forstand bliver min Existents-Idee tro, hvad det end koster. 2) at det i religieus Forstand bliver saa forædlende for mig som muligt. Dette Sidste beder jeg Gud om. Eensom har jeg altid været, nu faaer jeg ret igjen Leilighed til at øve mig. Og see, min eensomme Hemmelighed er ikke min Græmmelse, men netop at jeg har Magten, at jeg forvandler det Fjendtlige som tjenende min Idee, uden at det selv aner det. Ja vist er dette Liv tilfredsstillende, men det er ogsaa

*) [Jfr. foran S. 269, Noten.]

forfærdeligt anstrængende. Og fra hvilken sørgelig Side man dog lærer Menneskene at kjende, og hvor veemodigt, at hvad der paa Afstand vil tage sig godt ud, altid skal misforstaaes af Samtiden! Men Religieusiteten er atter det Frelsende, i den er der Sympathi med Alle, ikke i snarsom Sympathi med Parti-Venner og Tilhængere, men uendelig Sympathi med Enhver — i Taushed.

Men dannende er det unægteligt at staae saaledes stillet i en saa lille By som Kjøbenhavn, som jeg er det. At arbeide af yderste Evne næsten til Fortvivlelse, med dybe Sjels-Qvaler og mange Lidelser i mit indre Liv, at sætte Penge til for at udgive Bøger — og saa bogstaveligen ikke have 10 Mennesker, som ordentligen læse dem igjennem, medens det derimod falder Studerende og andre Forfattere beqvemt næsten at gjøre det latterligt at skrive en stor Bog. Og saa have et Blad, som Alle læse, der nu engang har Foragtelighedens Privilegium paa at turde sige Alt, de løgnagtigste Fordreielser — og det er Ingenting, men Alle læse det; og saa den hele Stok af Misundere, der hjælpe til ved at sige lige det Modsatte, for paa den Maade at forkleine. Idelig og idelig at være Gjenstand for alle Menneskers Samtale og Opmærksomhed, og see Omsætningen [sic!] er at forsvare mig mod et Angreb, hvis man gjør det, for selv at angribe mig endnu værre. Enhver Slagtersvend troer sig berettiget til næsten at fornærme mig ifølge Corsarens Ordre; de unge Studenter grine og fnise og ere glade over at en Fremragende trædes ned; Professorerne ere misundelige og sympathisere hemmeligt med Angrebene, udbrede dem, rigtignok med Tilføiende: at det er en Skam. Det Mindste jeg foretager mig, blot jeg besøger en Mand, bliver det løgnagtigt forbreiet fortalt alle Steder; faaer Corsaren det at vide, trykker den det, og det læses af hele Befolkningen. Den Mand jeg har besøgt bringes derved i Forlegenhed, han bliver næsten vred paa mig, og man kan ikke fortænke ham. Tilsidst maa jeg trække mig tilbage og kun omgaaes dem, jeg ikke kan lide, thi de Andre er det jo næsten Synd imod. Og saaledes gaaer det hen, og naar jeg saa engang er død, saa faaer man Øinene

op, saa bliver det beundret, hvad jeg har villet, og samtidigen bærer man sig igjen ad paa samme Maade mod en Samtidig, der formodentligen netop er den Eneste, der forstaaer mig.

Gud i Himlene, dersom der dog ikke var et Inderste i et Menneske, hvor alt Dette kan være glemt, o ganske glemt i Samfundet med Dig: hvo kunde holde det ud!

Men min Forfattervirksomhed er nu Gud være lovet forbi. Det er forundt mig, hvad jeg næst efter at have udgivet Enten — Eller takker Gud for, det selv at slutte af, selv at forstaae, naar det bør sig at holde op. At dette atter igjen ikke saaledes vil vise sig for Menneskene, at jeg med to Ord faktisk kunde bevise, at det var saa: det veed jeg nok og finder i sin Orden. Det har smertet mig, den Anerkjendelse syntes jeg dog at kunne have attraaet: lad saa være.

Blot jeg kan drive det i mig selv til at blive Præst. Derude i den stille Virksomhed, i Fritimerne indrømmende mig en lille Produktion, der vil jeg dog aande mildere, hvormeget end det nuværende Liv har tilfredsstillet mig.

Men skrives maa der ikke, ikke eet Ord; jeg tør det ikke. Det der skrives vilde dog give Læseren et Vink og forsaavidt forstyrre. Det maa ikke være saa, at han underhaanden dog faaer Noget at vide. Jeg har kastet Adskilligt hen i denne Tid,*) som ikke er uheldigt skrevet, men som kun lader sig bruge i en ganske anden Forbindelse.

Den sidste Form jeg har tænkt mig vilde være denne:

Kort og Godt.

En Udgiver er i mine Tanker literair ansvarlig, naar der ingen Forfatter er. Ved Corsaren er Hr. Student Goldschmidt Udgiver, et opvakt Hoved, uden Idee, uden Studium, uden

*) [Jfr. foran de under Afsnittet om „Corsaren" S. 219 ff. meddelte Artikler.]

Anskuelse, uden Selvbeherskelse, men ikke uden et vist Talent og æsthetisk fortvivlet Kraft. I et critisk Øieblik af sit Liv har [han] henvendt sig til mig; jeg har indirecte søgt at understøtte ham negativt; jeg roser ham for Sikkerhed i at gjøre sin Stilling. Hvad han ønskede, troer jeg er lykkedes ham. Jeg havde haabet, han havde valgt Ærens Vei til at erhverve et Navn; i Oprigtighed talt, det smerter mig, at han, som Udgiver af Corsaren, vedbliver at vælge Foragtelighedens Vei til at tjene Penge. Mit Ønske var om muligt at rive et dog begavet Menneske fra at være Pøbelagtighedens Redskab; men sandeligen, det var ikke mit Ønske at lønnes skammeligen ved at blive udødeliggjort af Foragtelighedens Blad, som aldrig burde existere, og af hvilket jeg kun kan ville udskjeldes. Min Forfatter-Existents convenerer det at blive udskjeldt, derfor har jeg ønsket det og forlangt det, strax da jeg var færdig; thi da Frater Taciturnus skrev, var Johannes Climacus allerede nogle Dage afleveret i Bogtrykkeriet. Jeg havde tillige haabet at gavne Andre ved dette Skridt; de vilde det ikke, nu vel, jeg vedbliver at forlange mig udskjeldt, fordi det convenerer min Idee og for dog at have nogen Gavn af, at et saadant Blad er til. Sørgeligst er det at see den Mængde Daarer og Uforstandige, der lee, og som dog i denne Sag idetmindste ikke veed hvad de lee af. Kun Gud veed, om jeg ikke spiller for høit i Forhold til mine Samtidige; min Idee fordrer det; dens Consequents tilfredsstiller mig ubeskriveligt — jeg kan det ikke anderledes. De Bedre, der ikke ere dialektiske eller have Forudsætninger nok til at forstaae, at jeg maa handle saaledes, beder jeg om Tilgivelse; og saa fremad: gid jeg saa maa blive udskjeldt. Hvor betydelig eller hvor ubetydelig min Forfatter-Existents end er, saa meget er vist, jeg er den eneste danske Forfatter, der ved mit dialektiske Forhold netop er stillet saaledes, at det kan convenere Ideen, at al mulig Løgn og Fordreielse og Galimathias og Bagvaskelse kommer ud for at forstyrre Læseren og derved hjælpe ham til Selvvirksomheden og forhindre det ligefremme Forhold. Enhver anden dansk Forfatter kan umulig være tjent med, at, naar han henvender sig

til 100, Løgn og Forbreielse har 1000 Læsere. Ingen anden dansk Mand kan være tjent med, at Pøbelagtighed har et absolut udbredt Organ, i hvis Vold han er, naar det behager saaledes en literair Lazaron. Mig derimod tjener han, hver Gang han betjener mig ved Udskjeldning, og det vil han nok gjøre; han kan ikke undvære mig, og Mangelen paa Kraft til at følge det Gode udtrykker sig i en ulykkelig Forelskelses Trods og en Sig-Overbøven ved Skjeldsord, hvilket vel forsaavidt maa gjøre mig ondt, som jeg har meent ham det vel. Hans Udskjelden vedkommer derimod ikke mig; jeg kan godt være fraværende.

Vil Hr. Goldschmidt i et anstændigt Blad med Navn under replicere, skal jeg læse det; Corsaren læser jeg ikke mere; jeg vilde end ikke befale min Tjener at læse den, thi jeg troer ikke det ligger i en Herres Myndighed at kunne befale sin Tjener at gaae paa et uanstændigt Sted.

S. K.

* *

Et Menneske, der har megen Forstand, vil altid blive anseet af Massen som uforstandig. Indvendingen, den vil gjøre ham, ved hvilken dens Forstand formeentligen overseer ham, vil ganske rigtigt hverken være mere eller mindre end et af de Momenter, han selv har gjennemtænkt.

Det, der egentligt berører mig smerteligt ved det Hele, er at see den Masse af Indbildske, der ville lege Intellectualitetens høieste Leeg, og saa er jeg nok noget nær den Eneste, der netop har Græcitetens og Uafhængighedens Dannelse dertil, og saa er jeg nok netop Den, der ønskede at arbeide hen til noget Saadant, som staaer i nøie Forhold til min hele Gjerning.

Det er mærkeligt nok, hvorledes Mennesker, som jeg ellers anseer for skikkelige, og som ellers just ikke ere mine Uvenner,*)

*) [Texten har her ved en Fejlskrift:] Venner,

naar de ret komme i Lidenskab, hvorledes de da kunne lyve himmelraabende, og knap være sig det selv bevidste. Lidenskaben har dog en underlig Magt; og hvor taabeligt derfor alt det Moderne om Systemer og Systemer, som var Hjælpen deri; nei Lidenskaben skal renses. I denne Tid erfarer jeg leilighedsviis Yttringer deraf.

Hør nu lille Corsar! Vær nu dog engang Mand! Det er qvindagtigt at plage en Mand med sin Forelskelse; det er qvindagtigt, med den forsmaaede Elskovs Udtryk at vedblive at løbe efter Een for at udskjelde; vær Mand, tie stille. Kun Qvinden som det svagere Kjøn kan det tilgives, at hun forraader sin Afmagt først ved paatrængende Elskovs Hengivelse, og saa, refuseret, ved uartig Arrigskabs Hengivelse, — en Mand maa kunne være sig selv, maa kunne tie, naar han seer, at det er Afmagtens Indrømmelse at vedblive at skjelde, aldeles som naar et Fruentimmer render efter en Mand eller en tryglende Tigger forfølger Een Gade op og Gade ned.

d. 16. Marts.

Saaledes som Verdens-Forholdene nu ere, burde det at være Forfatter være den extraordinaire Ansættelse i Livet, en Ansættelse der unddrager sig det Almenes Dialektik (Embedsstilling og hvad dertil hører; Levebrød og hvad dertil hører). Forfatter-Frembringelsen bør derfor ikke blot bære Ideens Vidnesbyrd, men Forfatterens Existents bør correspondere med Ideen. Ak, af alle Kategorier er Virkelighedens den maadeligste. Det at være Forfatter er et Laug, og Forholdet lige saa belæmret med Endelighed som ethvert andet. Man skal gjøre Noget for hinanden indbyrdes, critisere hinandens Skrifter, snakke om hvad man nu vil o. s. v. Især skal [Eens?] Nærmeste have den Profit af Forholdet, at de have en eller anden lille Nyhed at rende med, „at de selv har seet Manuscriptet, hørt Noget af det, talt med Forfatteren“ o. s. v.

Dette har jeg absolut afholdt mig fra, benyttende Fordelen af min Pseudonymitet. I endelig Forstand har jeg derved skadet mig selv ubodeligt, fornærmet Menneskene, unddraget mig Passiarens hjælpende Tradition, og givet hele min Stræben Skin af Tilfældighed og Indfald; og selv om jeg nu vilde vise, hvorledes Alt hænger sammen, hvilket uhyre anstrængende Regulativ, der har ligget til Grund, vilde Ingen troe det — thi det var da utænkeligt, at Een skulde have en saadan Plan, og kunde tie. O, I Daarer, kun Den, der kan tie, har en saadan Plan.

Da jeg saa var færdig, søgte jeg at gjøre lidt for Andre. Jeg skrev de to Artikler mod P. L. Møller og Corsaren. Derpaa glædede jeg mig til at anmelde Hverdags-Historien. Nu er jeg sikker paa, at det ender med, at man bilder Folk ind, at jeg gjør det for at vinde Gunst. Ak, hvis jeg vilde have Magt og Anseelse i dansk Literatur, som jeg let kunde have, skulde jeg gjøre lige det Modsatte. Jeg skulde ikke have brudt saa eftertrykkeligt med Corsaren, thi dens idelige Brøvlen influerer dog paa Manges Dom, og det at roses af den var dog en pirrende Ingredients. Jeg skulde i en Fart have stillet mig i Spidsen som den Forventede, gjort en og anden Yngre en anerkjendende Concession, indtaget en negativ tvivlsom Stilling til de Ældre: saa var der bleven almindelig Avancement i dansk Literatur, og det er Det, de Yngre ville have, og det er vist, at Den, der vil have Magten, skal altid holde paa de Yngre. I dets Sted gjør jeg lige det Modsatte — netop fordi jeg ikke vil og er for tungsindig til at gide have verdslig Ære og Anerkjendelse. Jeg kommer de Yngre paatvært; thi Ingen af de Yngre staaer saa høit, at han kan slippe mig forbi, og hvad gjør jeg: jeg bøier mig for de Ældre. Min Glæde er det netop, i det Øieblik jeg bryder af, at lade Alt uforandret i dansk Literatur, at faae Prof. Heiberg holdt i Ære som fordum, Biskop Mynster saa absolut venereret som muligt, saa Alt igjen er i Orden. Og saa anklages jeg for forfængelig Higen! At dog Den, der anklager, vilde først tænke et lille Øieblik! Corsaren f. Ex. indbilder sig dog jo vistnok selv, at

den har stor Magt, hvorledes kan da Den eftertragte Magten, der netop bryder med den?

Hvor grund-polemisk en Natur jeg er, kan jeg ogsaa bedst see deraf, at den eneste Vei, Menneskenes Angreb kan naae mig fra, er, naar jeg bliver veemodig paa deres Vegne. Saa længe jeg strider, er jeg urokkelig, men naar jeg har Magten, da bliver jeg veemodig ved at see Menneskenes Daarlighed, ja deres Foragtelighed. Sandeligen, min Forfatter-Existents er reen som nyfalden Snee, fjern fra al jordisk Begjerlighed, i en Idees Tjeneste: saa kunde da i Grunden hellere ogsaa den store Hob, der egentlig ikke forstaaer mig, dog have et glædeligt Indtryk deraf. Men det skal ikke saa være. Nu vel, lad dem lyve, lad dem bagtale og forbreie. Men vist er det, at enhver ældre Generation af Forfattere, forsaavidt disse have det uskyldige og tilladelige Ønske at nyde Anerkjendelse, altid maatte ønske en saadan Efterfølger som jeg er det, der qvindeligt Intet selv ønsker, men kun ønsker at udhæve de Ældre.

Mod mig har imidlertid allehaande Angreb en sjelden Frispas. Man profiterer paa en endelig Maade af min formeentlige Klogskab. Man siger hvad man lyster, og modbevises det ved Fakta, saa siger man: ja det kan man ikke regne, thi han er saa listig og underfundig og klog. Man paastaaer, at jeg gjør Det og Det af Forfængelighed; Fakta modbevise det, saa siger man: ja, han er saa klog — ɔ: han er saa klog at gjøre det Modsatte, men han er alligevel forfængelig. En underlig Argumenteren! Dersom jeg gjør det Modsatte af hvad Forfængelighed byder: saa maa jeg jo enten være dum, eller hvis jeg er klog, maa jeg jo ikke være forfængelig. Nu indrømmes jeg er klog — ergo er jeg ikke forfængelig. Men see, man kommer til det modsatte Resultat. Til syvende og sidst ligger det vel i, at Menneskene ikke kunne begribe, hvorledes en Klog ikke skulde være begjerlig efter Ære og Magt. Dette antager man for givet (thi det Gode og Dumhed er identisk), og altsaa slutter man: han maa være forfængelig, selv om vi ikke kan bevise det, fordi han er saa klog — saa klog at gjøre det Modsatte

af hvad Forfængelighed byder. Men Forudsætningen, fra hvilken man gaaer ud, indeholder netop Selvangivelsen.

Men hvor mange Menneskers Liv gaaer dog ikke spildt i denne usalige Snaksomhed om Andre.

I Maximum vil vel selv de meest Velmenende finde min megen Gaaen paa Gaden o. s. v. tilgivelig som en Særhed; de Fleste ville forklare det som Forfængelighed! Herre Gud, altsaa saa dum skulde jeg være, at jeg ikke vidste, at megen Sig-Visen o. s. v. netop svækker Ens Betydning, at Menneskene elske Sandsebedraget, med at man holder sig skjult — for saa er man vist Noget. Saa daarligt skulde jeg have studeret min Shakspeare, at jeg ikke havde forstaaet og havde glemt hiin Replik af den gamle Konge til Henrik V som Prinds, hvor han irettesætter ham, og anbefaler en Anden, der kun sjeldent lader sig see — hiin Replik, der netop bestandigt har foresvævet mig,*) da jeg i Ideens Tjeneste besluttede at gjøre det Modsatte

---

*) [Citatet er unøjagtigt, thi efter Hr. Konrektor Lembckes velvillige Anvisning sigtes til nedenstaaende Replik, hvorved Kongen ikke „anbefaler en Anden" men henviser til sit eget Exempel.

Repliken findes i Shakspeares: Kong Henrik IV, 1. Del, 3. Akt, 2. Scene:

Kongen (til Prinds Henrik):

„Du har forspildt med Skam din Plads i Raadet,
. . . .
en Fremmed er du fast for alle Hjerter
. . . .
din Samtids Haab og dens Forventning om dig
er tabt; og hver Mand aner alt og spaaer
dit Fald. Hvis jeg saaledes havde ødslet
med min Fremtræden, hvis jeg havde strøjfet
saaledes om paa Gade, Torv og Stræde,
tilfals, godtkjøbs for alskens ringe Selskab, —
den Folkemening, som mig hjalp paa Thronen,
vist havde holdt sig tro til Thronens Ejer
og ladet mig i hæderløs Forvisning
som En, der Intet er og Intet lover;

af det Kloge, foragtende Skinnet af at være Noget, hvad Socrates i Staten*) saa skjønt udvikler, at man bør undgaae Skinnet af at være god. Men at alt Dette er i Ideens Tjeneste, er min høieste Interesse, min Kunst-Anstrængelse, for at understøtte min Produktivitet, Noget jeg kun ganske svagt mulig turde indvie Spang i, at Dette er min egentlige Legitimation, at jeg har handlet mod Forstand; at jeg uden det dog havde været en producerende Squadroneur, som Forfattere nuomstunder ere det, hvem det aldrig falder ind at realisere en Tøddel af hvad de skrive: ak, ja, hvo tænker derpaa, hvo vil ikke sige: det er Galskab, eller Løgn! Lad gaae, desto større er min Kunst. Thi at gjøre det, og da underhaanden lade Folk forstaae det — det er atter Fusker. Min Frembringelse har været majeutisk, min Existents har været understøttende ved at være Anstødsstenen. — Der er dog Een, der veed det, og selv om Tankerne stundom næsten løbe vild for mig i den uhyre Anstrængelse, han husker det dog, han minder mig snart igjen derom: Gud i Himlene!

— — —

men da jeg sjelden saaes, blev jeg beundret
som en Komet, hvergang jeg viste mig.
„Der er han," sagde Folk til deres Børn.
„Hvor?" . . . . .
. . . .
saa henrev jeg til Hylding hver Mands Hjerte
og hver Mands Mund til høje Jubelraab,
. . . .
Saaledes blev jeg altid ny og frisk;
Ypperstepræstens Kjortel lig, mit Aasyn
blev ikkun med Beundring seet; mit Optog
var som en Festdag, sjeldent kun, men prægtigt,
og vandt ved Sjeldenheden Højtidsglands." osv. osv.

— Oversættelsen efter Lembckes, 3. Del, S. 80-81.]

*) Stedet er mærket i mit Exemplar af Schleiermachers Oversættelse, 2den Bog.

Det var mig om at gjøre at fremstille Existentsens forskjellige Stadier om muligt i eet Værk — og saaledes betragter jeg den hele pseudonyme Produktivitet. Til den Ende gjaldt det om at bevare sig selv uforandret i Ligelighed, at ikke f. Ex. det Religieuse først skulde komme frem, naar jeg var bleven saa meget ældre, at Stilen havde tabt noget af den Phantasiens Svulmen som det Æsthetiske har. Meningen er ikke, at det Religieuse skulde have denne Svulmen, men den Frembringende skulde aldeles samtidigen være istand til at producere det, for at det kunde blive tydeligt, at det ikke var af en tilfældig Grund det Religieuse manglede det — den nemlig, at Forfatteren ikke havde Ungdommelighed nok.

Forsaavidt en anden Forfatter vilde være istand til at præstere det samme Arbeide: hvis han ikke var istand til at gjøre det i Løbet af en 5 à 6 Aar, vilde han dog ikke være istand dertil. Det hele Foretagende staaer derfor temmelig isoleret ikke blot ved sig selv men ogsaa ved sin Lykke.

Ogsaa af en anden Grund har jeg maattet ile, om jeg end med den strængeste Tugt har forhindret mig selv i at negligere det mindste Komma, — mine Formues Omstændigheder tillade mig ikke at blive længe ved efter den Maalestok at kunne tjene den dømmende-majeutiske Idee, jeg har tjent. Dømmende har den været, ikke i ligefrem Forstand ved at tordne o. s. v. — nei indirecte ved at handle, og derved epigrammatisere over Tiden.

Det, hvorved jeg egentlig har lagt mig selv Anstødet, er min Consequents. Havde jeg været kun halvt saa consequent: saa var jeg allerede i dette Øieblik meget forstaaet. Men Lydighed er Gud kjærere end Væddernes Fedme: og Consequents er Ideen kjærere end verdslig Anerkjendelse i Slibber-Slabber.

Man mener, at jeg jadsker. Ja tag det der. Jeg er fuldt forvisset om, at der ikke existerer nogen dansk Forfatter, der i den Grad som jeg behandler det mindste Ord med den yderste Omhyggelighed. 2 Skrifter egenhændigt af Alt, af flere Partier 3 til 4 Skrifter, og saa hvad man slet ingen Forestilling har om: min Meditation medens jeg gaaer. Det, at

jeg har sagt Alt høit for mig selv mange Gange førend jeg skriver det — see Det kalder man Jadsk! Og hvorfor? Fordi man ingen Forestilling har derom, fordi en Forfatter er Een, der i det Høieste visse Timer om Dagen sidder paa Værelset og skriver og saa forresten Intet har med sine Ideer at gjøre! En saadan Forfatter bruger derfor, naar han kommer hjem, Tid for at komme i Aande igjen — istedetfor at jeg kommer hjem med det heelt Gjennemtænkte, som jeg endog kan udenad i stilistisk Form. — Naar derfor Folk læse et Par Pagina af mig, saa forbauses de næsten altid over min Stiil — men en stor Bog — ja hvor skulde det være muligt — ergo: det maa være Jadsk. Nei, naar man kun vil Eet, vil Eet med enhver Opoffrelse og enhver Anstrængelse: saa er det muligt.

*

Paa en Maade kan jeg blive væmmelig ved Tilværelsen, thi jeg som kun elsker een Tanke: hvad dog et Menneske kan være, naar han vil det — jeg realiserer et Epigram over Menneskene, thi deres Dom over mig, Det at de [virkeligen?] ikke kan forstaae min Consequents, er et sørgeligt Beviis for i hvilke Kategorier, i hvilken Middelmaadighed de have deres Liv. —

Og dog tilfredsstillede det min Sjel og min ironiske Jagttagelse saa overordentlig saaledes at rende om paa Gaderne og være Ingenting, medens Tanker og Ideer arbeidede i mig, og saaledes at være en Dagdriver, medens jeg ubetinget var den Flittigste af alle Yngre; saaledes at være letsindig og „uden Alvor", medens de Andres Alvor dog let kunde blive en Spøg ved Siden af min inderlige Bekymring. Det er nu forstyrret; man hidser Pøbelen, Lærebrenge, Slagtersvende, Skoledisciple og alt Saadant. Men for et saadant Publikum vil jeg ikke spille, med det har jeg Intet at gjøre; det har ikke Forudsætningen, ved hvilken min Ironi kan tage sig ud eller have Idee-Betydning. Det var ligeoverfor Mennesker, som jeg dog til en vis Grad ved deres Dannelse maatte sige om, at de vare

istand til at fatte det Dybere [i]*) mig, eller dog til at have en Forestilling derom — det er ligeoverfor Saadanne, at det tilfredsstiller Ironien at stille dem det gaadefulde Problem; Vreden i mig fandt Tilfredshed i at see, hvorledes de dømte uforbeelagtigt om mig. Men den aldeles udannede Klasse, Skoledrenge og Slagtersvende have naturligviis ingen Forudsætninger, dette Terrain er ubrugeligt, Ironien lader sig ikke anbringe. — Det er sørgeligt at see, at der virkeligen skrives Blade for Skoledrenge, at disse allerede i den tidligste Alder bringes ind i Tvetydighedens Forvirring. Blot en Situation vil jeg anføre, den var dog charakteristisk. Det var med Lieutenant og Adjutant Barth af Husarerne. Han kom med sin lille Søn. Faderen hilste med sin sædvanlige næsten altfor store Opmærksomhed, han gik til Side for at indrømme mig Fliserne, — dersom Drengen ikke vidste hvem jeg var, maatte han faae en Forestilling om, at jeg var noget Overordentligt, — men Drengen kjendte mig aabenbart, han var en Læser af Corsaren. Hvilken Sammensætning! Og maa ikke ethvert Barn have stor Skade af i det ene Øieblik paa Prent at læse et Menneske saaledes besudlet, at det næsten seer ud som en Invitation til samtlige Skoledrenge til at pibe efter ham paa Gaden — og saa i næste Øieblik see ham saaledes behandlet af Faderen, eller læse Brudstykker af ham i Skolens danske Læsebog.**) —

---

*) [Journalen har her:] paa

**) [Medens Udgiveren var sysselsat med Gjennemsynet af disse Papirer, modtog han til sin Overraskelse aldeles uopfordret et Brev fra den foran nævnte Søn af daværende Lieutenant, senere afsk. Oberst Barth: Kand. polyt. J. C. Barth, der meddeler følgende lille Anekdote: „S. K. og min Fader traf ofte sammen hos Spangs, og S. K. syntes at have endel tilovers for ham, der helt og holdent var Militær. Allerede dengang var S. K.s Helbred kun daarligt, navnlig klagede han over Mavesmerter, og Fader (Kavalleristen) raadede ham til at anskaffe sig en Hest og ride dygtigt; S. K. „troede nok, at Raadet var godt og vilde tænke derover“. I mange Aar saae Fader ham ikke før en Dag i Sommeren 1855, — da S. K.s Kamp med den bestaaende Kristenhed

Og naar jeg saa har ombannet mit Ydre, er mere tilbageholdende, holder mere paa mig selv, seer betydningsfuldere ud: saa vil man paa visse Steder igjen synes, at jeg har forandret mig til det Bedre. Ak, og dog tjener det netop ikke min Idee som i hiin Tid. Men nu er jo ogsaa min Produktivitet forbi.

— — - -

Angaaende hende kan jeg Intet beslutte mig til at optegne. [. . . . .] Hvad mig selv angaaer, da haaber jeg, at Gud vil huske Alt, og huske mig derpaa; der er ikke gaaet en eneste Dag siden hiin Dag, uden at jeg Morgen og Aften har betænkt den Sag. [. . . . .] Det var forfærdeligt; jeg kunde her have givet hende lidt Trøst, og Gud veed det, hvor gjerne jeg vilde, og Gud veed, hvor meget jeg selv

og Præsterne var paa sit Haardeste; Fader kom da ind til Byen og traf nu paa Gaden S. K., hvem han i sin Travlhed søgte at undgaa; det lykkedes ikke, S. K. signaliserede paa Afstand efter ham. Lidt uforberedt spørger Fader ham: „Naa Doktor, hvordan gaaer det saa med Maven?" S. K. saae paa ham med et usigeligt spørgende og gjennemforskende Blik, der vel skulde betyde saameget som, om Fader maaske vilde insinuere, at hele S. K.s skarpe Optræden mod det Bestaaende igrunden kun stammede fra en svag Mave? Efter nogle Øjeblikkes skarpe Fixeren af Faders i den Henseende meget uskyldige Ansigt, sagde S. K. imidlertid kun: „Naa ja, — jeg burde rigtignok ikke sige det, men (Kotzebue?) siger etsteds, at Englene de kan sagtens, for de har ingen Mave."" — — Da S. K. ovenfor har dvælet ved Oberst Barths Søn og tænkt sig dennes mulige Opfattelse af ham, havde det for Udg. stor Interesse af hint Brev at erfare, at han (Kand. B.) engang i sin „ungdommelige og overspændte" Begejstring for Forfatteren af „Enten — Eller", hvis Læsning havde sat ham i en „næsten til Vanvid grændsende Tilstand", fik Faderen til at sende sig et aldeles betydningsløst Ærinde op til S. K. for at han kunde gjøre Bekjendtskab med selve den navnkundige Forfatter og hans hos den fingerede Marskandiser kjøbte hemmelighedsfulde Sekretær. Listen lykkedes, skjøndt B. havde Fornemmelsen af, at S. K. godt gjennemskuede baade Besøgets egentlige Aarsag og dets Formaal.]

trængte til at formilde mig Sorgen lidt. Men godt var det, at min Consequents seirede. [. . . . .] Det var grusomt, — ja vist var det grusomt, det var ogsaa grusomt haardt at maatte gjøre det. [. . . . .] — nu derimod [gjorde hun det] med samlet Sjel, fordi jeg har stødt fra.

Den Idee, som jeg existerende udtrykte, for at understøtte den pseudonyme Produktivitet, var denne Produktivitet i yderste Consequents. Havde jeg, med en saa enorm Produktivitet, levet tilbagetrukken, skjult, sjeldent viist mig, og da med et dybsindigt Fjæs, som det sømmer sig en Tænker, et Professor-Ansigt: Død og Pine, saa havde Creti og Pleti af pjattede Frøkener og unge Studenter o. s. v. fundet, at jeg var dybsindig. Det vilde have været en uhyre Inconsequents i Forhold til Produktiviteten; men hvad bryder Daarer sig om Consequents — og hvor mange Vise findes der i hver Generation? — At det var meget anstrængende nægter jeg ikke; ethvert Menneske kan have svage Øieblikke, hvor han griber efter Endelighedens nærmere Trøst; men Consequentsen er dog Saligheden. Ved at være inconsequent vinder man Ære, Anseelse, Penge o. s. v. — men i Døden, der fortryder man, at man var inconsequent. Anderledes med Consequentsen. Ligesom Ræven narrede Utøiet ud i den yderste Ende af Halen og da kastede det fra sig: saaledes bærer Consequentsen sig ad med de dumme Mennesker, der istedetfor at ville lære Noget af Een eller lære Een Noget — ikke have Andet end Penge, Anseelse, Hurra'er at byde. Det seer i Begyndelsen ud som kunde de nok være med; men da gaaer Consequentsen længere og længere ud paa Dybet: og saa dumper de af. Om det var mit sidste Ord, jeg veed det er Sandhed i mig: Enhver, der i Sandhed vil Noget, han skal i mig altid finde en Beundrer, eller er det saaledes: en Bistand; — men disse Daarer, denne Mængde, hele dette Sammensurium af Mænd og Koner, der kun ville spilde deres eget Liv og hjælpe Andre at spilde deres:

ja de skal i mig finde deres Mand. See lille Goldschmidt, han hyklede for sig selv med den Indbildning, at han var af Gud kaldet til at være en Svøbe over os Stakler — saa bødes det Vilkaar ham at udskjelde, hvad han selv havde udødeliggjort! Han gjorde det. Altsaa var der ingen Sandhed i ham, det var Hykleri med hans guddommelige Vrede, thi ellers havde han været Sandheden tro og forfulgt det Slette, men ikke hvad han selv beundrer — fordi det ikke vil beundre ham.

Det var et græsk Princip jeg existerende udtrykte, — det er nu forstyrret. Og hvad har forstyrret det? At man skal bruge Pressen efter den Maalestok. Pressen er egentlig det, der tilintetgjør al Personlighed; at en feig Usling kan sidde skjult og skrive og trykke for Tusinder! Al personlig Optræden og al personlig Magt maa strande herpaa. Det kunde interessere mig ubeskriveligt at tale med Socrates om den Sag.

1846.

„En literair Anmeldelse."

[Den 30. Marts 1846 averteredes til Salg:

„En literair Anmeldelse.

To Tidsalbre, Novelle af Forfatteren til „en Hverdags-historie", udgiven af J. L. Heiberg" (1845), anmeldt af S. Kierkegaard.

Tilegnet: „Den Navnløse — og dog saa Navnkundige, Forfatteren af „en Hverdags-Historie"."

Til Bogens lille „Forord" er opbevaret (Begyndelsen til?) et Udkast, der viser, at S. K. først havde paatænkt at give Forordet en mere udvidet Skikkelse:]

Forord.

Denne Artikel er egentligen skreven for at skulle staae i Nordisk Literatur-Tidende — blev ikke forholdsmæssig i Forhold til Bladet — forøvrigt er her intet Tidsskrift. Kun Stüvenfængeriet synes at trives i Danmark, og trives saa overordentligt, at Foragteligheden snart begynder at trodse paa Penge-Herredømmet. Nu, jeg finder, jeg skylder Forfatteren af Hverdags-Historien saa meget, at jeg gjerne udreder en lille Penge-Mulct for at kunne blive Forfatter af en Anmeldelse.*) Et andet Spørgsmaal er det, om det er sømmeligt for et Folk,

*) [Paa „Anmeldelsens" Titelblad staaer: „Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel."]

om det ikke er en himmelraabende Uretfærdighed mod alle ubemidlede Forfattere, og selv mod de bemidlede, forsaavidt dog en Arbeider er sin Løn værd, at vende Forholdet saaledes om, at kun Foragteligheden honoreres. Altsaa først en lille Penge-Mulct for at udgive en lille Bog, og saa det Næste, thi naar en Forfatter ikke lønnes med Penge, saa lønnes han vel paa anden Maade? Unægteligt lønnes han paa en anden Maade, skjøndt den dog ligner temmelig Mulcten. Saasnart det lille Skrift er udkommen, saa bliver der Allarm paa den literaire Foragteligheds Dandsebod; og medens den lille Anmeldelse kun paaagtet af nogle Enkelte lister sig som en Forladt gjennem et ganske kort Øieblik hen til Glemsel, saa honoreres Raahed og Uvidenhed og Tøilesløshed, understøttet af den talrigste Subscription, og bliver ved, bliver ved, bliver ved at profitere af det Faktum, som saa godt som Ingen brød sig om, fordi Foragteligheden fik det besudlet.

Jeg siger dette ikke for min egen Skyld, min Livs-Anskuelse er væsentligen polemisk, men fordi Forholdenes Omvendthed bringer mig her i den besynderligste Forlegenhed. At anmelde en Bog ansees dog ellers for en Høflighed, selv om et critisk Tidsskrift er istand til at honorere Arbeidet anstændigt, — og nu er det kommet saavidt, at jeg næsten maa befrygte, at det bliver et Attentat paa Forfatteren af Bogen, fordi Pøbelagtigheden formodentlig i sin Iverighed vil tage den anmeldte Bog med, der jo rigtignok maatte prise sig lykkelig over at være sluppen fra det uden at være udskjeldt, indtil nu en Anmelder ved sin Klodderagtighed hjælper den dertil — rigtignok saa uforskyldt som muligt, — hjælper den til, naar alt Andet er glemt, maaskee endnu at blive udskjeldt af en Udskjelder, der forfølger Een ligesom en Tigger Gade op og ned.

Og naar saa endeligen det store Publikum, der jo rigtignok, hvor To og To ere forsamlede, siger: vi foragte de literairt Prostitueredes officielle Organ, men som Publikum udtrykker det paa en besynderlig Maade ved at subscribere efter den størst mulige Maalestok og læse, — naar saa endeligen det store Publikum er blevet lykkelig og vel kjed af den Mand og den

Bogs idelige Omtale, saa er den Mand og Bog bleven det en kjedelig Gjenstand — en ny Løn, thi det bliver en Skyld, der væltes paa den uskyldige Mand og Bog, hvis Skyld var — at maatte udholde, at en Udskjelder blev ved at udskjelde, indtil Publikum blev kjed — ikke af Udskjelderen, men af den Mand og den Bog, forvexlende det med, at den Mand og den Bog ikke havde den fjerneste Skyld i den idelige Omtale.

Selv om man elsker en Familie nok saa høit, er det dog intet Under, om Een og Anden blev kjed af at komme i den, naar ingen af de Elskelige i Familien siger et Ord, men et næsviist Barn fører det store Ord. Og saaledes omtrent er Forholdet i dansk Literatur: Kun sjeldent høres der det betydningsfulde Ord af en legitim Forfatter; intet literairt Organ værger om Sømmelighed og Orden, nei, alt det Gode tier — men høirøstet og feirende Foragtelighedens stolteste Triumpher føre de Prostituerede Ordet med en saadan Udbredthed, at man neppe kan høre Ørenlyd derfor.

Om da end en Forfatter hænger fast ved de Danskes elskelige Familie, elsker Modersmaalet høiere end Alt: sømmer det sig for et Folk, at Sligt bestaaer saaledes?

[„En literair Anmeldelse“ oversendtes Forfatt. af „En Hverdags-Historie“ gjennem Prof. Heiberg med følgende Brev, som her meddeles efter et som „Copi“ mærket Kvartblad:]

Høistærede Hr. Professor!

Tilgiv, at jeg volder Dem en Uleilighed. De er som Udgiver Den, til hvem man henvender sig betræffende Hverdags-Historiens Forfatter. Min Begjering er, om De vil have den Godhed at tilstille ham medfølgende Exemplar af en lille Bog.

Det andet Exemplar er, som De vil see af Bladet foran i det, bestemt for Dem selv, Hr. Professor, som den ligefremme

Modtager. At sende Dem et saadant Exemplar af hvad jeg skriver, er mig kjert og kan derfor ikke blive mig en Vane.*)

*

[Prof. Heibergs Svar paa elegant, med en smal presset Rand udstyret Papir:]

Høistærede!

Den Erkjendtlighedsgjæld, hvori jeg er kommen til Dem ved Modtagelsen af Deres to sidste Skrifter, som De har havt den Godhed at sende mig, vil De for det Første tillade mig at give hvad man kalder Beviis for, om hvilket jeg ønsker, at det ogsaa i indvortes Henseende maa betragtes som et Beviis.

---

*) [Følgende, mere vidtløftige Koncept, som S. K. har paategnet: „Blev ikke brugt“, har imidlertid sin ialtfald stilistiske Interesse, hvorfor den ogsaa her optrykkes:]

d. 29. Marts 1846.

Høistærede Hr. Professor!

Tilgiv mig, at jeg volder Dem en Uleilighed, som dog ikke kan undgaaes, netop fordi De ikke kan omgaaes; thi De er jo, i endnu strengere end bibelsk Forstand, den snevre Port, der fører til Sandheden og Virkeligheden betræffende Forfatteren af en Hverdags-Historie; eller rettere, naar man endelig skal sammenligne Dem med en Port, De er den lukkede Port gjennem hvilken Veien gaaer, som dog ingen Uindviet tør betræde. Men jeg vil jo heller ikke længere end til Porten, — og saa til Sagen. De er jo Udgiveren, til hvem man har at henvende sig: saa kommer jeg nu og banker paa med Bøn om, at De vil være Modtageren, der tilstiller hiin ubekjendte Forfatter et medfølgende Exemplar af en lille Bog. Om Uleiligheden er stor eller lille, dens concretere Beskaffenhed, dens mulige Bekostelighed, kan jeg end ikke approximerende være paa det Rene om, da jeg jo, for blot at nævne Eet, end ikke har nogen Forestilling om Afstanden mellem Deres Bolig og hiin ubekjendte Forfatters Opholdssted. Men desto mere ubetinget er ogsaa min Tak for hvad jeg maa kalde en ubetinget Uleilighed.

Det for Dem selv, Hr. Prof., bestemte Exemplar, benytter ikke Leiligheden til at følge med, det kommer af egen Drift; og om end oftere et saadant Exemplar fra mig er kommet Dem tilhænde, saa kan dog hvad der er kjert at gjøre for mig aldrig blive en Vane.

Deres ærbødige

S. Kierkegaard.

Det til Forfatteren af en Hverdagshistorie bestemte Exemplar af den literaire Anmeldelse har jeg besørget i hans Hænder. En saa anerkjendende og dertil saa grundig, saa varm og dertil saa skarpsindig Bedømmelse maa naturligviis være ham i høieste Grad kjær og behagelig, og det vil vist ikke vare længe, før jeg kan forelægge Dem hans egen Bevidnelse deraf.

Ogsaa jeg har med stor Fornøielse læst denne Critik. Hvad man i vore saakaldte critiske (d. e. vragende, vrængende og næsebrynkende) Tider aldeles har glemt, nemlig at Critiken maa begynde med at være receptiv, inden den skrider til sit productive Værk, dette viser sig her practisk, og paa en glimrende Maade. Med nobel Selvfornægtelse har Critikeren underordnet sig sin Gjenstand; han synes at ville være saa receptiv, at han gjør Afkald paa al egen Construction og Frembringelse; men just derved bliver han i eminent Grad virkelig construerende og producerende, og ender ikke i Negativitet. Deres Skildring af den nuværende Tid i Modsætning til det forrige Aarhundrede, anseer jeg for at være et lille Mesterstykke i dybsindig og skarpsindig Opfatning og i piquant og træffende Satire. Specielt takker jeg for Skildringen af Publicum og sammes Hund, men endnu mere for den fortræffelige Udvikling af Begreberne at tie og at tale. Robert i „Amors Genistreger“ mener, at der ikke gives nogen Middelvei mellem begge, og jeg selv har engang anført den samme Modsætning som Exempel paa dem, i hvilke principium exclusi medii har Gyldighed. Men De har meget rigtigt opdaget, at Nutiden har fundet Mediationen mellem begge, nemlig i Snak.

Med Hensyn paa Climaci Indlæg, da vilde det blive for vidtløftigt, om jeg i en Billet som denne vilde fremsætte de Bemærkninger og Indvendinger, jeg har gjort under Læsningen. Jeg finder vel engang Leilighed til en nærmere Explication desangaaende.

2. April 1846. Deres ærbødigste
J. L. Heiberg.

S. T.
Hr. Magister S. Kierkegaard.

*

Høistærede Hr. Professor!

Deres Billet af 2den April modtog jeg Torsdag-Aften, da jeg temmelig silde kom hjem. Fredag Morgen skulde jeg reise ned til min Broder ved Sorø; da jeg nu er vendt tilbage, anvender jeg strax de første Øieblik til et lille Gjensvar.

Tak altsaa for Deres kjerkomne Billet. Naar Een har skrevet en lille æsthetisk Critik, og da Den, der æsthetisk absolut har Myndigheden, bruger denne til at rose: saa gjør det jo altid godt at være den Paagjeldende, hvem den Udmærkede udmærker. Det sindrige østerlandske Ordsprog siger kløgtigt, at kun den døve Vise kan modstaae Smiger; kløgtigt, thi Eenfoldigheden vilde vel troe, at een af Delene var nok: Døvheden eller Viisdommen. Og jeg som hverken er døv eller viis, hvorledes skulde jeg bestaae i en saadan Anfægtelse! Heldigt derfor, at det netop er Dem, Hr. Professor, en Umulighed ved hiin Billet at føre mig i saadan Fristelse. Naar nemlig den Myndige roser eller anerkjender, da er dette jo ikke Smiger, det vilde ei heller være viist at døve sit Øre derimod, men usømmelig og selvklog Indbildskhed ikke taknemmeligen at agte derpaa. Omvendt er Forholdet det samme. Naar Den, der beundrende underordner sig, i selve Beundringens Yttring udtrykker en nogenlunde klar Bevidsthed af hvad det er han beundrer: da er atter dette ikke Smiger. I det ene Tilfælde er Myndigheden (hos den Herskende), i det andet Tilfælde er Sandheden (hos den Underordnede) den Inderlighed, der forhindrer Smigreriets Tomhed.

Tak ogsaa for den Mulighed De betyder, betræffende en Yttring af Forfatteren til en Hverdags-Historie. Hvad jeg har sagt i Anmeldelsen om hine Noveller med Hensyn til en Læseverden, det kan jeg her gjentage med Hensyn til min ringe Person: til enhver Aarets Tid skal den være mig en kjerkommen Gave. At vente den er i sig selv kjert, at modtage den forventede ikke mindre kjert.

De er jo Udgiveren af hine Noveller. Men en Udgiver har det jo i sin Raadighed, naar han vil, at betragte sig selv som Uvedkommende i Forhold til Bogen og Forfatteren. Til Dem som Udgiver havde jeg henvendt mig med Bøn om Tilgivelse for, at jeg voldte Dem en lille Uleilighed. Under Forudsætning af, at hiin ubekjendte Forfatter vilde beære mig med en lille Skrivelse, kunde De nu have ventet til den blev færdig, og derpaa i en Forretnings-Convolut tilstillet mig, hvad der

allerede var Opmærksomhed nok imod mig. Jeg skjønner ikke rettere, end at De med fuld Ret kunde have handlet saaledes, desto mere paaskjønner jeg Deres Billet. Dens Indhold, ja det er den Myndiges Dom, for hvilken jeg har takket, men Billetten selv er en Forekommenhed, der paa en glædelig Maade forpligter mig i taknemlig Skyldighed.

Deres ærbødigste
S. Kierkegaard.

*

[Hertil slutter sig Svaret fra „Forfatteren til „En Hverdags-Historie““, som bekjendt Fru Gyllembourg, afskrevet med Prof. Heibergs Haand:]

Copie.

S. T. Hr. Magister S. Kierkegaard!

At jeg ikke før nu beviduer Dem min varmeste Tak for den betydningsfulde og mildtdømmende Anmeldelse, hvormed De har beæret Novellen „To Tidsaldere“, dertil ligger Skylden mindre hos tilfældige Omstændigheder end hos Deres egen Bog, hvis rige og dybe Gehalt har givet mig saa meget Stof til Eftertanke, at jeg ikke har formaaet at løsrive mig fra de mange alvorlige Betragtninger, den har indgivet mig, og som jeg forgjæves vilde søge med Ord at udtrykke. En dobbelt Følelse har gjennemtrængt mig ved denne Anledning: Jeg føler mig hævet ved den Ære, De har beviist mig, og undseelig over, at den er større, end mine Fortjenester af Literaturen kunde haabe. Paa den ene Side er det en stor Anbefaling for mit lille Arbeide, at det har formaaet at fremkalde en Bog som Deres; men naar jeg derimod ved Siden af denne, med saa dybsindige, træffende, vittige Bemærkninger saa rigt udstyrede Bog betragter min Novelle, saa forekommer denne mig som en simpel Romance, hvoraf en Digter har taget Motivet til et udarbeidet Drama. Ligesom der i Livet vel ikke kan findes lykkeligere Time end den, hvori vi udøse vore bedste Tanker i et beslægtet Bryst, hvorfra de ligesom forklarede straale os tilbage, saaledes gives der vel ogsaa for en Forfatter ingen større Løn end at blive saaledes forstaaet, opfattet med saadan Kjærlighed som den, hvormed De har betragtet min sidste Novelle og i det Hele mit fordringsløse Firma. Og ligesom man nu i Livet, Ven og Ven imellem, gjerne vil oplare, undskylde, ja vel endog besmykke de Punkter i sine Anskuelser, hvorom man er af forskjellig Mening: saaledes beder jeg Dem tillade mig

kortelig at maatte forklare Dem, hvad jeg har tænkt mig ved et Par enkelte Punkter, hvori jeg mener, at vi ikke have forstaaet hinanden.

Jeg har tænkt mig Claudine, i hendes første, ungdommelige Lidenskab for Lusard, som en — om jeg tør udtrykke mig saaledes — nyere Udgave af Middelalderens Heloise, saa aldeles levende og aandende i sin Kjærlighed, at alt Andet i Himmel og paa Jord synes hende underordnet denne. At betragte Ægteskabet som en philistrøs Nedværdigelse af Kjærligheden, er en Synsmaade, der nok mindre skriver sig fra Revolutionstiden end fra den saakaldte philosophiske Periode, der gik forud for samme. Denne Tanke finder imidlertid, pleiet af Tidsaanden og Omstændighederne, en villig Gjenklang i Claudines Sjæl. Det er ikke af Naivitet, at hun ikke gjør sig Rede for Følgerne af sit Feiltrin, men hun har ikke Plads i sit Sind for denne Frygt, saa længe den Elskede endnu er ved hendes Side, og Tanken om at skulle sige ham Farvel optager enhver anden. Baade hun og Lusard bortskyde Tanken om Muligheden af en saadan Følge til en fjern Baggrund, ligesom man bortskyder Tanken om Dødens daglige Nærmelse. Først da Lusard er borte, kommer den Nemesis, som, tiltrods for enhver Tidsalders vildfarende Meninger, skjærmer den offentlige Sædeligheds Love. Lusard er mindre fangen i Tidens frivole Meninger, end selv Claudine; han ønskede gjerne at kunne for Gud og Mennesker kalde den Elskede sin Hustru; men med al hans Kjærlighed er der Eet, som er ham endnu høiere, nemlig hans militære Ære, den ridderlige Troskab, han skylder den politiske og krigerske Fane, hvortil han har svoret. Det er ikke af Letsindighed, at han forlader Claudine, nei, med dyb Smerte, siger hun selv. Derimod kunde man vel sigte ham for Letsindighed, naar han siden, paa en ikke ganske sikker Angivelse, troer Claudine gift med en Anden. Men selv denne Lettroenhed kunde maaskee dog ogsaa finde sin Undskyldning i Lidenskabens skinsyge Natur.

Hvad Baronen angaaer, da har jeg i ham villet antyde den Magt, som lidenskabelig Kjærlighed i hine Tider udøvede, selv over en underordnet Natur. Den bringer baade gode og onde Aander i hans Omgivelse. I en Tid, da Mesalliancer baade vare langt sjeldnere og af større Betydning end i vor Tid, offrer han Alt, hvad han har at give, og anslaaer dette Offer høit. Jeg har aldrig tænkt mig hans Frieri som en Fristelse for Claudine. Et qvindeligt Hjerte, som elsker, er sikkert utilgængeligt for alle Fristelser af denne Art. Men hans Fremtræden er et Motiv til at lade Claudine udtale sine Følelser. I hans Raseries Øieblikke maa man ikke betragte ham som en „fuld Mand"; han er, hvad man hundrede Gange har seet, et Menneske, der i sin Fortvivlelse vil glemme denne ved Vinens Hjelp, og derved gyder Olie i Ilden. I denne hans ophidsede Stemning, som dog ikke er, hvad man forstaaer ved Fuldskab, fører en ironisk Dæmon det Væsen til ham, som er den bittreste Gjenstand for hans Skinsyge. Det er ikke hans virkelige Forsæt at dræbe

Barnet, det er en af disse dæmoniske Indskydelser, hvori et Menneske finder Glæde ved Tanken om, at han har Magt til at begaae en Forbrydelse, og ved at udtale det frække Forsæt, medens han dog har en Følelse af, at hans gode Engel har lagt Haanden paa hans Arm. Et saadant Øieblik kan vel under slige Omstændigheder overraske et godmodigt og til en vis Grad dannet Menneske. Heller ikke er Claudines Indflydelse ganske tabt, thi da Drengen nævner sin Moder, slipper han ham, og kaster sig grædende paa Jorden.

Endnu et Par Ord maa jeg sige til Forsvar for Ferdinand Bergland. Det er ikke „af Frygt for Næringssorger", at han forlader sin Elskede, men af Kjærlighed, af Medynk med hendes uheldige Stilling, som han fortvivler over ikke at kunne forvandle. Han troer, at en Mand, han ærer, og ved hvis Side han anseer hendes Skjæbne for sikkret, tilbyder hende en Lykke, for hvilken han ikke vil staae iveien, og han bryder det Baand, som binder hende til ham, af en misforstaaet Pligtfølelse, som jeg forresten troer at være stemmende med vor Tids Tænkemaade, hvilket ogsaa Lusard bebreidende bemærker i deres første Samtale.

Idet jeg her har givet efter for den Fristelse at turde tale om mit ubetydelige Arbeide med En, der saa venligt har forstaaet og bedømt det, beder jeg Dem heri ikke at see nogen anden Bevæggrund end min Iver for at vinde Deres Bifald. Jeg bør ikke længere gjøre Fordring paa at henvende Deres Betragtning paa Noget, som De allerede har forundt saa megen Opmærksomhed, men vil slutte med at forsikkre Dem, at Deres Bog vil synes for min Tanke „wie des Freundes Auge mild", i mangen Time, naar Tvivl og Mismod

„durch das Labyrinth der Brust
„wandelt in der Nacht."

26. April 1846.

Forfatteren til „En Hverdags-Historie".

Ordlydende med Forfatterens Manuscript.

J. L. Heiberg.

[En udateret Koncept — rimeligvis fra Foraaret 1846? — til et

Brev til H. P. Kofoed-Hansen,

dengang Adjunkt i Odense, nu Provst i Thoreby:]

Høistærede!

Det vil maaskee et Øieblik forundre Dem, naar De af Underskriften seer fra hvem dette Brev er; og naar saa dette er skeet, vil det dog maaskee glæde Dem, at det er fra Den, fra hvem dette Brev er, hvilket igjen vil være Den kjært, fra hvem dette Brev er.

Summa summarum, og til Sagen. Dersom De levede i Kjøbenhavn, vilde jeg formodentligen en Dag realisere en længe paatænkt Plan. — Ak, thi der synes at være en Skjebne over Udførelsen af de længe paatænkte Planer, og det Eneste, der trøster mig, er, at mine længe paatænkte Planer aldrig forholde sig til min Arbeiden, men ene til, hvad der dog ogsaa burde gjøres: at aflægge et Besøg, hilse paa Den og Den, modtage den og den Invitation o. s. v. Altsaa, dersom De levede i Kjøbenhavn, havde jeg formodentligen ved Hjælp af et Indfald taget Sagen paatvært og var kommen hovedkulds ind af Døren til Dem. Muligen var jeg da endog falden ind af Døren, og havde raabt med Ugelspegel: det Hastværk har Fanden skabt! De veed formodentlig, at der fortælles om U., at han blev sendt i Byen af hans Madmoder for at kjøbe en Pægel Viin, at han derpaa udeblev i 4 Aar, indtil han en Dag kom styrtende ind i Stuen, faldt og slog Flasken istykker og raabte: Det Hastværk har Fanden skabt.

Men da De nu ikke boer i Kjøbenhavn, saa maa jeg gjøre noget Andet: nemlig ved Hjælp af et Brev see at realisere en

længe paatænkt Plan. Skjøndt jeg nemlig (netop for ganske og ganske consequent at kunne tilhøre den Idee, hvilken jeg har den Ære at tjene) kun saare libet indlader mig med noget Menneske, ja endog undgaaer enhver Forbindelse: saa følger deraf ingenlunde, at jeg forbliver uvidende om hvad der skeer om mig, ei heller, at jeg, uden Sympathi og uden villig Anerkjendelse af virkelig Dygtighed, erfarer hvad der tildrager sig. Netop i denne Anledning har jeg ofttere tænkt paa Dem, og tænkt paa, under hvor utaknemmelige Vilkaar De arbeider som Forfatter, og at De alligevel bevarer Lyst og Energi. Sligt interesserer mig saare meget, thi jeg er ingen Ven af Kjælenskab, og som jeg ikke selv føler Trang hverken til Beundringens varme Omslag eller Begunstigelsens Lokkemad: saaledes er det mig en Glæde og en Tilfredsstillelse at see en Anden, der »proprio Marte, propriis auspiciis« realiserer noget Lignende.

Som det da er Skik og Brug og ret hensigtsmæssigt, at Soldaterne paa de farefuldere Poster i Nattens Mørke engang imellem raabe til hinanden: saaledes ønsker jeg dette lille Brev fra min Side betragtet som et Tilraab; og skal det glæde mig, om det er Dem kjært, at der raabes saaledes.

Jeg haaber De befinder Dem vel, og finder Tid og Lyst til at arbeide. Selv befinder jeg mig, Gud være lovet, fortræffeligt. Kun Eet vilde være istand til at matte min Sjel, det var, hvis jeg blev Gjenstand for en triviel og fad og leflende og saglende Beundring. I den Henseende har jeg derfor altid søgt pro virili at værge mig, og jeg haaber nok det skal lykkes mig; men lykkes det: da gaaer Dandsen let gjennem Enge. Fra dette Synspunkt seet har naturligviis mit Vilkaar som Forfatter et Fortrin for Deres, thi det hører netop med til min Existentses Idee, at Arbeidet er uden enhver Løn — thi da just dandses der til Gudens Ære.

Anderledes derimod med en Digter, der baade maa ønske og har et billigt Krav paa, at hans Arbeiden ikke er en utaknemlig Møie. See, derfor mener jeg, at Deres Vilkaar er utaknemligere end mit, og netop derfor glæder det mig, at De holder ud, og netop derfor har jeg Lyst til at raabe til Dem.

Det har ogsaa glædet mig, at der dog endeligen kom en Anmeldelse af Deres „Kjød og Aand", en udførlig, en velvillig.*) For mig har denne Anmeldelse tillige betydet noget Andet, thi den har mindet om, hvad jeg ikke vil kalde en længe paatænkt Plan, men dog et Ønske, jeg har havt, selv at anmelde denne Bog. Det havde jo i en vis Forstand kun været Gjengjeld, Lige for Lige,**) — men jeg haaber, at dog ogsaa et Venskab kan holde uden dette nøiagtige Lige for Lige.

Med alle gode Ønsker for Deres Stræben, at der baade maa findes Tid til Arbeidet og Lysten lykkeligt findes i Arbeidet, sender jeg Dem denne lille Hilsen. Den er, om man saa vil, en ualmindelig stor Interjektion, et Udraab, der selv tillige er Udraabstegnet. Fortsættelse kan der vanskeligt blive Tale om; men jeg har i disse Dage holdt Fyraften, og derved faaet Tid til Eet og Andet, og har jeg bestandigt havt in mente, at et Tilraab til Dem hørte med hertil.

Venskabeligst
S. Kierkegaard.

[Fortsætttelse — jfr. S. 390-411 — af:]

Journalen NB.

Sludder og Sladder og Vrøvl istedetfor Handling er det dog Menneskene ville have, saa finder de det interessant. Goethe fortæller i Aus meinem Leben, at Werthers Leiden vakte saa

*) [„Kjød og Aand" averteredes første Gang af Forlæggeren d. 27. Decbr. 1845; en velvillig og længere Anmeldelse findes i „Nyt Aftenblad" Nr. 64, 66, 70, 72, 79 og 80 for Tiden mellem 17. Marts 1846 og 4. April s. A. Det er formodentlig til denne, der her sigtes.]

**) [Kofoed-Hansen havde anmeldt „Enten — Eller", jfr. bl. a. St. foran S. 64.]

stor Sensation, og fra den Tid, siger han, fik han aldrig mere den Ro og Fortabelse, som han før havde havt, fordi han nu blev revet ind i allehaande Forbindelser og Bekjendtskaber. Hvor det at sludbre dog er interessant og rørende! Intet havde været lettere end at forhindre det, hvis Goethe i Sandhed havde havt Mod, hvis han i Sandhed havde elsket Ideen høiere end Bekjendtskaber; Den, der har Kræfter som Goethe, kan sagtens støde Folk fra sig. Men see, blødagtig og kjælen vil han ikke — men saa vil han fortælle det som en Begivenhed. Men dette giver Menneskene høre, fordi det er Aflad fra at handle. Hvis Een vilde præke saaledes: engang i min tidlige Ungdom havde jeg virkeligen Troen i stille Fred; men saa fik jeg saa travlt i Verden, de mange Bekjendtskaber, og jeg blev Justitsraad, og siden den Tid har jeg egentlig ikke faaet Tid eller Samling — saa vilde Menneskene finde denne Tale rørende, og de vilde gjerne høre den. Hemmeligheden i Livet, naar man vil staae sig godt, er: dygtig Sludder om hvad man vil og hvorledes man forhindres — og saa ingen Handling.

En Dag var Etatsraad Molbech hos mig. Han priste min Særhed, og min sære Levemaade, fordi den begunstigede min Arbeiden. „Det vil jeg ogsaa gjøre," sagde han. Derpaa fortsatte han, at han samme Dag skulde i Middags-Selskab, og „der maa jeg drikke Viin, og det kan jeg ikke taale; men man kan ikke blive fri, thi saa begynder det strax: aah jo, et lille Glas, Hr. Etatsraad, har De godt af". Jeg svarede: „Intet er lettere end at forhindre dette. De taler ikke et Ord om at De ikke kan taale Vinen, thi saa ægger De selv den sluddervorne Deeltagelse. De sætter Dem tilbords; naar der saa bliver skjenket Viin, saa lugter De til den og siger eller udtrykker med en Mine, at Vinen ikke er god. Saa bliver Verten vred og nøder Dem ikke." Dertil svarede Molbech: „Nei, det kan jeg ikke gjøre, hvorfor skal jeg lægge mig ud med Folk?" Jeg svarede: „for at drive Deres Villie igjennem; er det ikke Grund nok?" Men saaledes er det: først at sludbre en Time derom for mig og gjøre Nar af mig med saadan Vind; saa gaae tilbords og sludbre derom — og drikke; saa

gaae hjem og have ondt deraf — og sludbre igjen derom hele Natten med sin Kone: det er at leve og at være interessant!

I den næstsidste Scene i Hamlet, da Hamlet døer, er dette hans Sorg, næsten til Fortvivlelse, at Ingen skal lære hans Liv at kjende.*) Og ganske vist: Den, der kun har havt en eneste Idee, men skjult den i Bedragets Form med en fortvivlet Anstrængelse, han fornemmer netop i Dødens Øieblik denne Modsigelse, thi nu i Døden tør han tale, og nu kom Døden saa pludseligt. Der er ogsaa noget Sørgeligt, noget i Sandhed Tragisk i, at et saadant Menneske, der i Livet har baaret hele Misforstaaelsens Centner-Vægt, at han efter sin Død skal føre det samme Liv, at formodentlig en eller anden Kludbermads, der dog er bleven opmærksom paa, at han var Noget, vil stille hans Billede frem — ak, og det ligner ikke mere end hiin Kludbermads ligner den Afdøde.

Den der imidlertid har villet udholde et saadant Martyrium for at tjene Sandhedens Idee, han bør aldrig blive inconsequent, han maa aldrig underhaanden skaffe Folk en Oplysning. Jo mere consequent han er i denne Henseende, desto

*) [Lembckes Oversættelse af Shakspeares „Hamlet" (5. Del, S. 178-79) har denne Replik saaledes:

Hamlet:

. . . „hvis kun jeg havde Tid, — men Døden er
en streng og ubønhørlig Stævningsmand, —
o, da, da kunde jeg fortælle Jer, —
men lad det fare. — Jeg maa døe, Horatio!
Du lever; saa forklar mig og min Sag
for dem, som ej forstaa, —
. . . .
O Gud, Horatio, hvilket saaret Navn
vil overleve mig, hvis alt forbliver
i dette Mørke! . . . .
. . . . hold ud
endnu en Stund . . . .
for at fortælle, hvad min Skjæbne var."]

troere er han sin Idee, som vil lønne ham i indre Salighed. Som han i Livet har givet Afkald paa Verdens Ære, saa bør han ogsaa gjøre det i Døden, og efter sin Død vedblive at være en Gaade, som han var det i Livet; thi netop deri er den epigrammatisk-dømmende Nerve i hans Existents, og netop deri hans Troskab mod Ideen.

Men Eet kan man i Sandhed sige, at Menneskene ikke have Forestilling om i disse Tider: det at handle og tænke og tænkende at handle consequent indtil det Yderste. Selv en tilsyneladende consequent Begyndelse ender altid i Sludder.

Som sagt, det Eneste der dog egentlig smerter mig, er, at det kan falde Nogen ind at sætte min Ophøren af at være Forfatter i Forbindelse med dette sidste Brøvleri. Det var, medens jeg adløb min Idee, mig en Glæde, at jeg saaledes havde holdt ud at arbeide uden at træde i personligt Forhold til noget Menneske, uden at bryde mig om noget jordisk Hensyn, blot tjenende Ideen. Og da var det mig saa kjært, at det Sidste skulde være som det Første, at jeg vidste at holde op og forsage hele den Art af Virksomhed. Det er ubetinget lykkedes mig. Maaskee havde det dog været skadeligt, om Folk ret havde forstaaet dette, saa lad dem da bilde sig ind, at noget smaaligt Hensyn kunde bestemme mig.

Det er den Profit, som Samtiden tager af enhver mere Udmærket, at ved det han jo ogsaa er et Menneske, og omtrent seer ud som Andre, og maaskee mangler nogle Færdigheder, som Andre har, saa kan de ganske synes Ligemænd; en pyntet Kræmmersvend og et Geni er i Samtidighed Ligemænd. En Udmærket faaer i det Hele blot saa meget forud for enhver Anden, at det bliver de Samtidige pirrende at lugte til ham, snakke om ham, forjadske ham hans hele Aands-Existents, gjøre ham om muligt væmmelig ved sit Navn blot forbi det skal være i enhver Dosmers Mund.

Saalænge jeg lever vil jeg aldrig og kan jeg aldrig blive anerkjendt, netop fordi jeg anvender Halvdelen af min Kraft paa at forhindre det. I samme Øieblik jeg i levende Live begynder at blive anerkjendt, i samme Øieblik begynder jeg at nærme mig til at blive Autoritet, og i samme Øieblik er min Mission forbi, ja ikke blot dette, men min tidligere Mission er maaskee aldeles fordærvet. Min Resignation forstaaer upaatvivlelig Ingen; nogle fordi de ikke have Tid og Leilighed eller Lyst til at tænke over Sligt; Andre fordi de end ikke kunde forstaae det, om de ogsaa vilde.

Hvorvel jeg formelig lider Uret her hjemme, fordi min hele Produktivitet ikke egentlig kan tage sig ud paa saa lille et Theater, medens en taabelig og nysgjerrig og misundelig og trodsig Samtid i Grunden vil twinge mig, fordi de mene, at jeg nu engang er bunden ved Sprogets Grændser: saa har dog Landets lille Størrelse det Gode, at hele det Dramatiske i min Forfatter-Virksomhed i de 4¼ Aar tager sig ganske anderledes ud; i Tydskland lod dette sig ikke frembringe, dertil var Landet for stort; der kan Ingen tænke paa at være E n e p i g e. Netop for Erindringen, for den poetiske Erindring tager min Produktivitet sig ud, og der vil nok komme den Tid, da Pigerne skulle rødme af Begeistring, naar en Digter vil fortælle hele mit Existents-Anlæg.

Dersom jeg levede i en reen Kjøbstad, saa blev det da endnu galere. I Grunden er Forholdet det, at de Fleste have en skjult Forestilling om, at jeg dog nok er Manden, men de tænke som saa, naar vi Alle blive enige om at drille ham, saa maa han dog give Kjøb. En saadan negativ Conspiration er kun tænkelig i et lille Land.

I et lille Land er der ogsaa en egen Art Misundelse; den er grundet i at Alle kjende hinanden, og næsten uvilkaarlig tænke sig i Forhold til hinanden. Man vil ikke berøve mig

Alt, men Lidt — ret som havde man Lov til med Urette at berøve et Menneske endog det Mindste.

Det var dog muligt, at jeg trods al min Ringhed for Gud i personlig Ydmygelse over hvad jeg personligen forbrød, dog var for mit Folk „en Gave af Guden"; Gud veed, de have behandlet mig maadeligt nok, ja mishandlet mig, som Børn mishandle en kostbar Foræring.

Kunsten ved min hele understøttende Existents var ikke blot den ikke at tale om hvad der saa uendeligt beskjæftigede mig, eller at tale om de Bøger, i hvilke jeg efterhaanden nedlagde min Stræben; men den var især det, at jeg var altid til Tjeneste med at tale om alt muligt Andet, Spas, Commerce o. s. v. netop som Een, der i Lediggang har uendelig god Tid.

Journalliteraturens Tyranni er det usleste, det ringeste af alle Tyrannier; det er det tryglende Tyranni — ligesom en Tigger, hvem man siger nei, ved at blive ved at rende efter Een Gade op og ned tilsidst aftvinger Een Noget. Hvis man vilde tænke sig en saa eminent polemisk Forfatter, som endnu aldrig har existeret, og sætte ham ligeoverfor en Journal: han maa tabe, med mindre han selv igjen vil udgive et Blad, og i saa Fald har han da ogsaa tabt, forsaavidt han fra at være Forfatter er sjunken ned til at blive Journalist (hvilket er ligesom fra Philosoph at blive Sophist). Altsaa Striden begynder: hiin eminente Polemiker slaaer nu til, og det undgaaer ikke Journalisten selv, at Slaget er dræbende og afgjørende. Journalistens Smule Tilsvar viser hvilken Uendelighedens svælgende Afstand der er imellem dem. Imidlertid er Journalisten ganske tryg, han raisonnerer saaledes: „en Forfatter kan ikke være bekjendt idelig at vende tilbage til den samme Sag, og saa holder han altsaa op — saa begynder jeg. Jeg bliver nu ved hver

Aften, eller hver 8de Dags Aften, det skal nok sætte sig fast. Jo længere Tiden gaaer hen, desto mere forvrøvlet er Sagen, og Publikum har efterhaanden reent glemt hiin Forfatterens Artikel; saa har jeg vundet Spil. Nu pludselig kan Forfatteren ikke være bekjendt at komme med en ny Artikel om den samme Sag, og jeg har ham altsaa i min Magt." Derved er det de holde sig, alle disse Stympere, afskedigede Fahneposter og Rokkedreiere og halvstuderede Studenter. Det Morsomme er i Grunden, at hver Journalist for sig i sit Blad altid taler med stor Vigtighed; men blive de indbyrdes uenige, saa levne de hverandre ikke Ære eller Dygtighed for 4 Sk. — og hvorfor? Naturligviis fordi Journalisterne allerbedst selv indbyrdes veed, hvilke Kapaciteter der skjule sig bag Publikums, den offentlige Menings o. s. v. „brede R—e".

At det at være Forfatter er en Handling, synes aldeles glemt. Deraf kommer det, at Ingen tør gaae langsomt frem, fordi enhver Forfatter betragter sig selv som Een, der er oppe til en Examen; han frygter, at Nogen skulde troe om ham, at han ikke veed det Næste. Da Tilværelsen selv er dialektisk, gjelder det om at ethvert Moment bliver sat saaledes, at det kommer til at gjøre sit Indtryk. For at fatte Synds-Forladelsen maa jeg først og fremmest have Indtrykket af Synds-Bevidstheden i Synds-Bekjendelse. Nu gjelder det om at gjøre dette ret indtrængende gjeldende, og saa ikke et Ord mere den Gang. Men Taleren eller Tænkeren er bange, er undseelig for at Nogen skulde troe, at han ikke vidste det Næste, og derfor maa han strax sige det med. Herved svækkes alle Indtryk.

Det Uretfærdige ved Danmarks Smaa-Forhold er den Paatrængenhed og Ligemandsskab, som derved udvikles. Et lille Land som Danmark kan naturligviis kun i hver enkelt Retning have een væsentlig Udmærket; men denne Udmærkede lever nu i idelig Berøring og Omgang, item i ideligt literairt Sammen-

stød mellem deres Navne, med adskillige Ubetydelige — som ogsaa ere noget Lignende. Chr. Winther er lyrisk Digter, Holst er ogsaa, Barfod er ogsaa; de skrev maaskee alle Tre hver sin Vise til en Festlighed: ergo ere de alle Tre Digtere. Den der taber ved disse Forhold og lider Uret er Chr. Winther. Danmark er saa lille et Land, at det at være den Største i en enkelt Retning i dette Land ikke kan være et væsentligt Udtryk for den væsentlige Udmærkelse. Chr. Winther vilde ogsaa i Tydskland være fremragende, medens de Andre vilde forsvinde. At være den største Philosoph i Danmark staaer lige paa Grændsen til Satire — omtrent som at være den største — ja tænk engang, — den største blandt alle de omreisende Skuespiller-Selskaber man har seet — i Odense; eller ligesom hvad P. L. Møller roste min Polemik mod Heiberg for: „at det var det vittigste af Alt, hvad der er skrevet mod Heiberg" — ak, maa jeg ikke bede om Heiberg som Maalestok, thi at bruge dem som Maalestok, der have skrevet mod ham, det er rigtignok at gjøre Nar af mig. — Saaledes belærte engang den Frisindede (Hr. Rosenhaab) mig om, at jeg burde være ligesaa populair som en saadan dybsindig Philosoph — nemlig H. C. Ørsted. Pro dii immortales, det kan kun være muligt „paa Berget," at man kan for Alvor mene noget Saadant.

Kjøbenhavn er den behageligste By man kan tænke sig at leve i for Enhver, der er Ingenting eller endnu mindre; thi da vi Alle ere ligemeget, og der dog ere nogle Størrelser, saa er der Avancement. Da jeg var et ungt Menneske, og var Ingenting, da nød jeg min Frihed, da turde jeg leve som jeg lystede, kjøre alene i min Vogn, lade Vinduer lukke paa offentlige Steder: der var Ingen der faldt paa at lægge Mærke dertil. Men nu, nu vogter Misundelsen paa ethvert mit Skridt, for at sige: det er Hovmod, det er Stolthed, det er Forfængelighed. Det Latterlige er, at jeg tvivler paa, at der i noget Land vil findes noget Menneske, der lever saa uforandret som jeg har levet siden jeg blev Student: saa Forandringen da

altsaa ikke ligger i mig, som gjorde jeg nu noget af Prætension — nei, jeg gjør uforandret det Samme, men nu har Misundelsen faaet Øie paa mig. Hvorfor skal han have Lov at kjøre alene, siger en pyntet Kræmmersvend, jeg kunde jo ypperligt kjøre med ham; men det er Stolthed. Hvorfor jeg lever som jeg lever, falder det naturligviis Ingen ind at tænke over; nei frækt og uforskammet og paatrængende vil man om muligt tvinge mig til: at tage Kræmmersvenden med.

Saaledes har jeg forstaaet mig selv i hele min Forfatter-Virksomhed.

Jeg er en i dybeste Forstand ulykkelig Individualitet, der fra min tidligste Tid har været naglet fast til en eller anden indtil Afsindighed grændsende Lidelse, der maa have sin dybere Grund i et Misforhold mellem min Sjel og mit Legeme; thi (og dette er det mærkelige samt min uendelige Opmuntring) den staaer i intet Forhold til min Aand, der tvertimod, maaskee ved det spændte Forhold mellem Sjel og Legeme, har faaet en Spændkraft som sjelden er.

En gammel Mand, der selv var uhyre tungsindig (hvorledes vil jeg ikke nedskrive), faaer en Alderdommens Søn, paa hvem hele dette Tungsind gaaer i Arv — men som tillige har en Aandens Elasticitet at han kan skjule det, medens ogsaa netop fordi hans Aand er væsentlig og i eminent Forstand sund, hans Tungsind ikke kan faae Magt over ham, men heller ei formaaer Aanden at hæve det, den formaaer maxime at bære det.

En ung Pige (der [. . . . .] forraader uhyre Kræfter [. . . . .)] lægger i det høitidelige Øieblik et Mord paa min Samvittighed, en bekymret Fader gjentager høitideligen Forsikkringen om, at det vil blive Pigens Død. [. . . . .]

Fra det Øieblik helligede jeg mit Liv efter ringe men af yderste Evne til at tjene en Idee.

Skjøndt ingen Ven af Medvidere, skjøndt absolut util-bøielig til at tale med Andre om mit Inderste, mener jeg dog og har jeg meent, at det er et Menneskes Pligt ikke at over-springe den Instants, som det er at beraabføre sig med et andet Menneske; kun at dette ikke bliver en pjanket Fortrolighed, men alvorlig og officiel Meddelelse. Jeg har derfor talt med min Læge, om han meente, at hiint Misforhold i min Bygning mellem det Legemlige og det Psychiske lod sig hæve, saa jeg kunde realisere det Almene. Det har han betvivlet; jeg har spurgt ham, om han meente, at Aand var istand til ved Villien at omskabe eller ombanne et saadant Grund-Misforhold; han betvivlede [det]; han vilde end ikke tilraade mig at sætte hele min Villies-Kraft i Bevægelse, om hvilken han har en Fore-stilling, [at] jeg da kunde sprænge det Hele.

Fra det Øieblik har jeg valgt. Hiint sørgelige Misfor-hold, med samt dets Lidelser (der upaatvivleligt vilde have gjort de Fleste til Selvmordere, af dem som havde igjen Aand nok til at fatte Qvalens hele Elendighed), har jeg anseet for min Pæl i Kjødet, min Grændse, mit Kors; jeg har meent, at dette var det dyre Kjøb, hvorfor Gud i Himlene har solgt mig en Aands-Kraft, der blandt Medlevende søger sin Lige. Dette opblæser mig ikke, thi jeg er dog knuset, mit Ønske er dog bleven mig den daglig bittre Smerte og Ydmygelse.

Uden at turde beraabe mig paa Aabenbaringer eller noget Saadant, har jeg forstaaet mig selv i at ville i en forqvaklet og demoraliseret Tid hævde det Almene og gjøre det elskeligt og tilgængeligt for alle Andre, der formaae at realisere det, men af Tiden vildledes til at jage efter det Ualmindelige, det Extraordinaire. Som Den, der selv blev ulykkelig: hvis han elsker Menneskene, netop ønsker at hjælpe Andre, som formaae at blive lykkelige, saaledes har jeg forstaaet min Opgave.

Men da min Opgave tillige var mig et i al Ydmyghed fromt Forsøg paa at gjøre noget Godt til Vederlag for hvad jeg har forbrudt: har jeg især vaaget over, at min Stræben ikke blev i Forfængelighedens Tjeneste, at jeg fremfor Alt ikke tjente Ideen og Sandheden saaledes, at jeg fik jordisk og timelig

Forbeel deraf. Derfor er jeg mig bevidst, at jeg med sand Resignation har arbeidet.

Under min Arbeiden har jeg ogsaa bestandig troet bedre og bedre at forstaae Guds Villie med mig: at jeg bærer Qvalen, i hvilken Gud har lagt Tømmen paa mig, og saa præsterer maaskee det Overordentlige.*)

Dersom jeg udførligere skulde beskrive mit Livs indre Forstaaelse af det Enkelte, vilde dette blive en heel Foliant, som kun meget Faae vilde have Evne og Alvor til at forstaae. Men til at nedskrive noget Saadant har jeg heller ei Tid.

Med Sandhed kan jeg sige, at jeg har min Kraft i Skrøbelighed og i Svaghed. Det kunde aldrig falde mig ind, at en Pige f. Ex. ikke vilde have mig, naar jeg blot var sikker i mig selv om, at jeg turde gjøre Alt for at vinde hende; det kunde aldrig falde mig ind, at jeg ikke skulde formaae det meest Forbausende, naar jeg blot var sikker paa mig selv, at jeg turde det. Paa dette sidste Sted ligger min Elendighed, paa første Sted min næsten overnaturlige Kraftfølelse. De fleste Mennesker ere omvendt situerede, de frygte Modstanden udenfra, og kjende ikke den indre Modstands rædsomme Lidelse. Men jeg kjender ingen Frygt for nogen udvortes Modstand, men der er en indre Modstand, naar Gud vil lade mig fornemme Pælen, som nager — dette er min Lidelse.

Den Skjebne synes at være forbeholdt mig i Forhold til de afgjørende Momenter af mit Liv aldrig at kunne blive forstaaet af Andre. Det, der netop er det Bestemmende for mig,

*) [I Randen:] Min Fortjeneste af Literatur bliver altid at have fremsat hele det existentielle Omfangs afgjørende Bestemmelse saa dialektisk skarpt og saa primitivt, som i det mindste jeg ikke veed er gjort i nogen Literatur, og jeg har heller ei havt Skrifter at raadføre mig med. Dernæst min Kunst-Meddelelse, dens Form, dens consequente Gjennemførelse; men for det Første er der Ingen, som har Tid til at læse alvorligt og studere; forsaavidt er indtil videre min Produktivitet spildt, som naar man sætter fine Retter for Bønder.

vilde ingen Anden falde paa. I en vis Forstand er der en Qval i den totale Misforstaaelse, naar man lever saa anstrænget som jeg.

Da jeg forlod hende — hvilken var Grunden? Ja, Ingen vilde blot ahne den.

Naar jeg nu hører op med at være Forfatter, saa ville Alle vide ypperlig Beskeed om at forklare, at det er fordi jeg er bleven bange og kjed af alle disse Brøvlerier. Ja tag det der. Da jeg, i sin Tid, før al Brøvlet begyndte, besluttede at ende med Afsluttende Efterskrift (hvad jeg maatte beslutte af mange, tildeels ogsaa af pecuniaire Grunde), vilde jeg have den Satisfaction: at være en Forfatter, der kunde arbeide efter en uhyre Maalestok, og saa igjen holde op, uden nogensinde at have vexlet ti Ord med noget Menneske om hvad jeg vilde. Da saa alt Brøvlet begyndte, forstod jeg strax, at man vilde sætte dette i Forbindelse med min Ophøren. Dette har krænket mig, ja det er sandt. Turde jeg raade mig selv, blev jeg ubetinget ved i nogen Tid at skrive. Men see netop fordi dette er saaledes, netop derfor tør jeg ikke opgive min Beslutning; thi saa var jeg feig. Men hvilket eneste Menneske til foruden jeg forstaaer dette!

Og hvor det dog er sørgeligt, at have det Mindste [at gjøre] med alt dette Rak af Mennesker (der alle kunne være baade gode og skikkelige og elskværdige, kun ikke naar de ville dømme Tanker og en Tænker), der ikke kan tænke to Tanker sammen, og kun kan forstaae alt hvad der er lavt og usselt!

[Løse Blade i Omslag med Udskrift:]

Berlin, 5te Mai — 13de
46.

---

†

Et Forsyn er slet ikke lettere at forstaae (at begribe) end Forløsningen: begge lade sig kun troe. Et Forsyns Idee

er at Gud bekymrer sig om den Enkelte og om det meest Enkelte hos ham, hvilket i det Høieste lader sig phantastisk (i Abstraktionen) fastholde som en Immanentsens evige Congruents mellem det Uendelige og Endelige — men ikke i Vorden. Forløsningen er det fortsatte Forsyn, at Gud vil bekymre sig om den Enkelte og det meest Enkelte hos ham, uagtet han har forspildt Alt. Dog er Forløsningen en Overgang εἰς ἄλλο γένος, forsaavidt er den ogsaa dialektisk ved et Tegn paa hvilket den kjendes; thi Forsynet kjendes ikke paa et Tegn, saaledes som Christi Død er Tegnet (Korsets-Tegn).

Forsyn og Forløsning er Fortvivlelsens Kategorier ɔ: jeg maatte fortvivle dersom jeg ikke turde, ja skulde troe det. Det er da ikke Det, hvorved der fortvivles, men Det, som holder Fortvivlelsen borte.

Det Historiske ved Forløsningen maa staae fast og være vist i samme Forstand som ellers et Historisk, men ikke mere, thi saa forvirres Sphærerne. Den historisk-faktiske saakaldte Vished maatte enten være en Samtidigs Autopsie eller en Generes, der havde en paalidelig Mands Udsagn; men overvurderes dette, saa enerveres Troens Væsen. I Forhold til et Forsyn har jeg ikke saaledes sandselig Noget at holde mig til, heller ikke en anden Mand at holde mig til, jeg har endydermere hele den bekymrede Betragtning af Tilværelsen med Alt, hvad den veed om Tilværelsens Elendighed, imod mig: saa troer jeg et Forsyn. Den historisk-faktiske Forudsætning for Forløsningen maa blot staae saaledes fast som alt andet Historisk; men Troens Lidenskab maa nu gjøre Udslaget aldeles i samme Forstand som ved Forsynet.

Forsoningens Tro paa Syndens Forladelse borttager den Angestens Mellembestemmelse for den Sønderknusede, at alt hans Forhold til Gud skulde gaae gjennem Mellembestemmelsen Straf.

1.

Fader i Himlene! Paa mange Maader taler Du til et Menneske; Du, hvem Viisdom og Forstand ene hører til, Du vil dog gjøre Dig forstaaelig for ham. Ak, og ogsaa naar

Du tier, da taler Du jo dog med ham; thi ogsaa Den taler, der tier, for at overhøre den Lærende; ogsaa Den taler, der tier, for at prøve den Elskede; ogsaa Den taler, der tier, for at Forstaaelsens Stund maatte være desto inderligere, naar den kommer. Fader i Himlene, er det ikke saaledes! O, i Taushedens Tid, naar et Menneske staaer ene og forladt, der han ikke hører Din Røst, da er det ham vel som skulde Adskillelsen være for stedse; o, i Taushedens Tid, naar et Menneske forsmægter i Ørkenen, der han ikke hører Din Røst, da er det ham vel, som var den ganske forsvunden: Fader i Himlene! det er jo dog kun Taushedens Øieblik i Samtalens Inderlighed. Saa lad den være velsignet ogsaa denne Taushed som hvert Dit Ord til et Menneske, lad ham aldrig glemme, at ogsaa da taler Du, naar Du tier; skjenk ham denne Fortrøstning, hvis han bier paa Dig, at Du tier af Kjerlighed, som Du taler af Kjerlighed, saa hvad enten Du tier eller Du taler er Du dog den samme Fader, den samme Faderlighed, hvad enten Du veileder ved Din Stemme, eller Du opdrager ved Din Taushed.

*

2.

Fader i Himlene! Stort er Dit uendelige Rige, Du som bærer Himmelklodernes Vægt og styrer Verdens-Kræfterne i det uhyre Rum; utalligt som Sand er deres Tal, som kun ved Dig leve og ere. Og dog hører Du Alles Raab, ogsaa Menneskets, hvem Du særligen dannede saaledes, Du hører alle Menneskers Raab, og ikke mellem hinanden i Forvirring, og ikke særligen, som gjorde Du Forskjel. Du hører ikke blot Dens Røst, der har Ansvar for Mange, i hvis Navn han kunde bede til Dig, som stod han Dig nærmere, fordi han staaer høit; og ikke blot Dens, der beder for de Elskede, som kunde han fortrinligen drage Din Opmærksomhed paa sig, han, der har Glædens Fortrin af at have de Elskede: nei det usleste, det meest forladte, det eensomste Menneske — i Ørkenen, i Vrimlen, ham hører Du. Og om Glemsel havde adskilt ham fra alle Andre, og om han i Mængden var bleven ukjendelig, ja

ikke som et Menneske, men kun som et Tal i Folketællingen: Du kjender ham, Du har dog ikke glemt ham, Du husker hans Navn, Du veed, hvor han er skjult, hvor han er skjult i Ørkenen eller overseet i Mængden; og om han sad i Angestens yderste Mørke med forfærdelige Tanker, forladt af Mennesker, forladt næsten af det Sprog, som Mennesker tale: Du har dog ikke glemt ham, Du forstaaer hans Sprog, Du veed hurtigt at finde Veien til ham, hurtigt som Lyden og som Lysets Fart; og tøver Du, det er dog ikke Langsomhed, men Visdom; og tøver Du, det er dog ikke Langsomhed, men fordi Du kun kjender Din Hjælps Hurtighed; og tøver Du, det er dog ikke smaalig Paaholdenhed, men faderlig Sparsomhed, der gjemmer det Bedste for Barnet paa det sikkreste Sted for det beleiligste Øieblik. Herre vor Gud! Til Dig raaber et Menneske paa Nødens Dag, Dig takker han paa Glædens. O, skjønt at takke, naar et Menneske saa let forstaaer, at Du giver gode og fuldkomne Gaver, naar selv det kjødelige Hjerte er flux til Rede til at forstaae, og selv den jordiske Forstandighed iilsomt samtykker: saligere dog at takke, naar Livet bliver en mørk Tale, saligere dog at takke, naar Hjertet er beklemt, naar Sindet er formørket, naar Forstanden bliver forræderisk i Tvetydighed og Hukommelsen svigefuld i Glemsomhed, naar Selvkjerligheden forfærdet gyser tilbage, naar Klogskaben gjør Modstand om ikke i Trods saa dog i Mismod — saligere da at takke Gud; thi Den der takker saaledes, han elsker Gud, han tør sige til Dig, Du Alvidende: Herre, Du veed Alt, Du veed, at jeg elsker Dig.

3.

. . . . Frels mig fra at blive en Daare, der ikke antager Din Tugt, eller en trodsig Daare, der ikke vil antage Din Tugt, en Daare, der ikke vil antage den til Velsignelse, en trodsig Daare, der vil antage den til Fordærvelse.

4.

. . . . Thi saaledes er det jo, Een giver Gud megen Glæde i Livet og gjør ham stum, en Anden nægter Gud megen

Glæde i Livet og gjør ham veltalende: er der saa ikke Lighed? Een gjør Gud stor i Verden og gjør ham misundt, en Anden gjør han ringe i Verden og gjør ham velsignet: er der saa ikke Lighed! Een giver Gud den Elskede, men hun forstyrrede Forestillingen, en Anden nægter han den Elskede, men lader ham beholde Forestillingen: er der saa ikke Lighed! Een giver Gud Ære i Verden, og see, han tilegner sig den; en Anden gjør Gud ringeagtet i Verden, og see, han den Ringeagtede giver Gud Æren: er der saa ikke Lighed! Dog siger maaskee Nogen: „det er ikke saaledes, det hænger ikke rigtigt sammen med denne Lighed, selv i den Talendes Stemme er der Veemod med i Spillet.“ Ja vist er der Veemod, og det skal der være; thi al Tale om Menneskets Liv paa Jorden, hvis der i den ikke er Veemod med i Spillet: da er den klangløs eller falsktonende. Ja vist er der Veemod i den; thi den Talende har ogsaa drømt sit Ungdommens Eventyr, det gamle, bekjendte, som Børnene fortælle i Aftenstunden, at langt henne i Skoven saae han et gammelt Slot, hvor der boede en Prindsesse — og ganske saaledes fandt han vel ikke Verden, men han fandt netop heller ikke Ligeligheden i Eventyret.

(I Ungdommens Fællessprog ere alle Ordene fælles Kjøn; der siges det Samme, Forskjellen er blot Kjønnet.)

6.*) Fader i Himlene! Som en Fader sender sit Barn ud i Verden, saaledes har Du sat et Menneske her paa Jorden; han er skilt fra Dig som ved en Verden, han seer Dig ikke med sine Øine, han hører ikke Din Røst med sit jordiske Øre. Han staaer nu i Verden, og Veien ligger for ham — saa lang i Mismodets matte Øieblik, der ikke vil give sig Tid, saa ufremkommelig i Utaalmodighedens piinagtige Øieblik, der ikke vil give ham Tid: da give Du Barnet Frimodighed i den vide Verden, Frimodighed, naar Vildsporet synes saa mang-

*) [Overgangen fra Nr. 4 til 6 findes paa samme Blad uden Antydning af noget manglende Nr. 5.]

foldigt og den rette Vei saa vanskelig at kjende, Frimodighed, naar Angest og Bekymring synes at finde Medhold i Elementernes fordærvelige Rasen, i Begivenheders Rædsel, i mistrøstende menneskelig Elendighed: da give Du ham Frimodighed til at mindes og troe, at som en Fader sender sit Barn ud i Verden, saaledes har Du sat et Menneske her paa Jorden. — Forbarmende Gud! Som den forlorne Søn, da han søgte Veien tilbage, fandt Alt, endog Broderens Sind forandret, kun ikke Faderen, hvis Kjerlighed modtog ham, den Hjemkomne, med et Gjestebud, hvis Faderlighed gjorde ham, den Forlorne, frimodig ved Gjestebudet: naar saaledes et Menneske vender tilbage til Dig, da give Du ham Frimodighed paa Omvendelsens Vei, thi hans Tilbagekomst er jo ikke saaledes glædelig som et elsket Barns, der vender hjem; men den er tung, naar det er den Forlorne; han er jo heller ikke saaledes forventet af den kjerlige Fader, der glad venter den Elskelige, — ak, at han dog har Frimodighed til at troe, at han er forventet af den Barmhjertige, der bekymret frygter hans Fortabelse.

7. Fader i Himlene! Vel vide vi, at Du er overalt tilstede; og om Nogen i dette Øieblik maaskee fra sit Sygeleie paakalder Dig, om Nogen i Havsens dybe Nød raaber til Dig eller fra Syndens endnu dybere: at Du er nær til at høre ham. Men Du er jo ogsaa nær her i Dit Huus, her hvor Din Menighed forsamler sig, Mangen maaskee fra svære Tanker, som han flyer, eller med svære Tanker, som følge ham, men vel ogsaa Mangen fra et stille dagligt Liv i Nøisomhed, maaskee ogsaa Nogen med Ønskers Opfyldelse gjemt i det taknemlige Hjerte, indsvøbt i glade Tanker — Alle dog med den Trang at søge Dig, o Gud, Du de Taknemliges Ven i velsignet Fortrolighed; Du de Svages Trøst i styrkende Omgang; Du de Ængstedes Tilflugt i lønlig Husvalelse; Du de Græbendes Medvider, naar Du tæller Taarerne; Du den Sidste ved Dødsleiet, naar Du annammer den Døendes Sjel. Saa lade Du Dig da finde, o Gud, ogsaa i denne Time; Du som er Alles Fader, Du lade Dig [finde] med Vidnesbyrdets gode Gave for

hver især som han behøver det, at den Glade maatte vinde Frimodighed til ret med Dig at turde glæde sig over Dine gode Gaver, at den Sørgende maatte vinde Frimodighed til ret med Dig at annamme Dine fuldkomne Gaver! Thi for os Mennesker er der vel Forskjel i disse Ting, Glædens og Sorgens Forskjel, men for Dig, o Gud, er der jo ingen Forskjel i disse Ting: „Alt, hvad der kommer fra Dig, er jo en god og en fuldkommen Gave.

8. . . . Thi vel er det saa, at man i Livsfarens Øieblik kan gjøre mange Ting, som man ellers ikke vilde gjøre, at man ved mangen afgjørende og høitidelig Leilighed faaer Tanker, som man ellers ikke har — uden at dog deraf ligefrem kunde bevises, at Dette var det Rigtige, var Det, man ogsaa burde gjøre, naar Forholdet er et andet, er Livets sædvanlige. Men deraf følger da igjen heller ikke, at den store Afgjørelses Synspunkt ikke skulde være det Væsentlige i Forhold til Tilværelsen. Kun Virkelighedens timelig-sandselige Skynding og den deri liggende Mulighed af, at man lige saa godt kunde gribe feil og gjøre noget aldeles Ubetydeligt og Tilfældigt, kun Det maa der advares mod, og derfor mod at udsætte Livets afgjørende Opfattelse indtil det afgjort er saa godt som forbi. Kan man derimod i Muligheden opleve Afgjørelsens væsentlige Indtryk (hvor der ingen Adspredelse mere er, ingen Udflugter, ikke Leilighed til at gaae ud og blande sig mellem Menneskene, eller samle Selskab om sig og trøste sig med at være som Andre, eller til at hitte paa et nyt Projekt for at faae Tiden til at gaae — thi Livsfaren ligger jo netop i at Tiden er forbi): da er Dette det Rette. Dersom der nu i den virkelige Livsfares meest afgjørende Øieblik kun er eet Navn, et Menneske kunde ønske at nævne: Christi Navn; een Trøst, han vilde søge: Jesu Christi; eet eneste Syn hisset, til hvilket han vilde sætte hele sin Fortrøstning — saa er Dette Beviset for, at det er det Rigtige. Og tillige er det Beviset for, at al Forstaaelse og Forstaaelse og Spekuleren og Begriben er det Uvæsentlige; thi til alt Sligt hører der god Tid.

Men den afgjørende Betragtning af Livet skal netop være den, der kan tilfredsstille, naar der ingen Tid er mere. Da Røveren paa Korset samlede sin hele Sjel i dette ene Ønske, at Christus vilde tænke paa ham i hans Rige: da var dette Inderlighedens evige Afgjørelse, der netop ikke behøver Forstaaelsens lange Tid, saa meget mindre, som denne Forstaaelsens lange Tid er en bedragerisk Opfindelse. Opgaven er nu at fastholde denne Afgjørelse i Tiden, bevarende Afgjørelsens Indtryk.

†

Immanent (i Abstraktionens phantastiske Medium) er Gud ikke til, han er — kun for en Existerende er Gud til ɔ: kan han være til i Troen. Et Forsyn, en Forsoning o. s. v. er kun til for en Existerende. Naar Alt er fuldendt, er Forsynet i den hvilende Fuldendthed; naar Alt er fuldendt, er Forsoningen i den forligede Ligelighed, men de ere ikke til. Troen er derfor den det Eviges Anticipation, der holder Momenterne sammen, [i?] Existentsens Adskillelse. Naar en Existerende ikke har Troen, saa er hverken Gud, ei heller er Gud til, uagtet Gud dog evigt forstaaet evigt er.

*

Grunden hvorfor den saakaldte immanente Tænkning er bleven saa moderne næsten blandt Øltappere, er fordi den, i Existents, saa ypperligt befordrer Tankeløshed og dog smigrer denne saa høilig. Engang imellem tænker man Noget i phantastisk Fjernhed, et Abstraktionens Blændværk sub specie æterni, som udsletter alle Differentser — og til daglig Brug existerer man i de animalske Kategorier (vegeterer godt, snakker lidt klogt med Nabo og Gjenbo o. s. v.). Hvor uendeligt fjernt ligger dog ikke i Almindelighed de fleste Menneskers saakaldte Tænkning fra deres Existents, hvor sjelden endog blot en Eneste, der erhverver nogen tænkende Gjennemsigtighed i Forhold til sin Tanke-Existents, hvor sjelden endog Nogen, som blot er opmærksom derpaa.

*

9. Synbens Forladelse kan ikke være saaledes, at Gud ligesom med et eneste Slag skulde udslette al Skyld, ophæve al dens Følge. En slig Begjering er kun et uendeligt Ønske, der ikke ret veed hvad Skyld er. Det er jo kun Skylden der er tilgivet, mere er Synbens Forladelse ikke. Det er ikke at blive et andet Menneske under lykkeligere Vilkaar, men at blive et andet Menneske ved denne trøstelige Bevidsthed, at Skylden er tilgivet, selv om Skyldens Følge vedbliver. Synbens Tilgivelse skal ikke være et Projektmageri af en Ønskende, der efter at have forsøgt sig i Meget ender med at ville være et ganske andet Menneske, og vil slumpe dertil ved en Synds-Forladelse. Nei kun Den, der fatter at Skylden er noget ganske Andet og Forfærdeligere end Skyldens Følge (betragtet som Ulykke, Lidelse), kun han angrer, men han vil heller ikke fable saaledes.

10. Fader i Himlene! Ubegribelig er Du i Din Skabning, Du boer fjernt i et Lys, som Ingen kan trænge ind til, og kjendes Du end i Dit Forsyn: vort Kjendskab er dog kun svagt og fordunkler Din Klarhed, — Du, som er ubegribelig ved Din Klarhed: endnu ubegribeligere er Du dog i Din Naade og Barmhjertighed. Thi hvad er et Menneske for Dig, Du Uendelige, at Du dog kommer ham ihu — men endnu mere: hvad er den faldne Slægts Søn for Dig, Du Hellige, at Du dog vil besøge ham; ja hvad er en Synder, at for hans Skyld Din Søn dog vilde komme til Verden, ikke for at dømme, men for at frelse, ikke for at lade sit Opholdssted blive bekjendt, at det Fortabte kunde søge til ham, men for at søge det Fortabte, uden at have en Hvile, som dog Dyret har det, uden at have en Steen at hælde sit Hoved til, hungrende i Ørkenen, tørstende paa Korset. Barmhjertige Gud og Fader! hvad formaaer et Menneske at gjøre til Gjengjæld; end ikke at takke Dig formaaer han — uden Dig. Saa lære Du os da den rette Forstaaelses ydmyge Skjønsomhed, at som Den, der sønderknuset sukker under Skylden siger i sin Sorg: det er umuligt, det er umuligt, at Gud saaledes kunde forbarme sig!

— at saaledes Den, der i Troen tilegner sig det, maatte sige i sin Glæde: det er umuligt! Hvis endog blot Døden syntes at ville adskille de Elskende, og de atter gjengaves hinanden, da var dette jo det første Udraab i den visse Gjenforenings Øieblik: det er umuligt! Og Glædens (dette glade) Budskab om Din Barmhjertighed, himmelske Fader — ja, om end et Menneske fra sin tidligste Barndom hørte det: var det derfor mindre ubegribeligt! Om end et Menneske daglig betænkte det: blev det derfor mindre ubegribeligt! Skulde da Din Naades Ubegribelighed være som et Menneskes! Var da Din Naades Ubegribelighed som et Menneskes, der var engang, men forsvandt ved det nærmere Bekjendtskab, være som de Elskendes Lykke: engang i fordums Dage ubegribelig, men nu ikke mere! O, dorske menneskelige Skjønsomhed, o, svigefulde jordiske Viisdom, o, indslumrede Troes matte Tanke, o, kolde Hjertes usle Glemsomhed — nei Herre, bevar Du hver Din Troende i den rette Forstaaelses ydmyge Skjønsomhed, og frels ham fra det Onde!

10.*) . . . Man siger: Gud er uforanderlig; Forsoningen lærer, at Gud er blevet forandret — det Hele er en anthropopathisk Forestilling, som ikke kan holde sig for Tænkningen.

Dette vil sige: ved den abstrakte Tænken af Guds abstrakte Uforanderlighed vil et Menneske skabe sig selv om. Men sæt at et Menneske netop ikke formaaer dette. Kunststykket ligger i, at Mennesket med den abstrakte Tænkning vil gjøre sig lige saa uforandret som Gud er uforanderlig. Forsoningens Udtryk lige overfor Indvendingen er derfor: den lærer, at Gud er bleven uforandret medens Mennesket forandrede sig, eller den forkynder det i Synden forandrede Menneske, at Gud er bleven uforandret. Enhver Indvending angriber egentlig den sidste Sætning (at Mennesket er forandret ved Synden), men giver sig underfundigt Skin af at tale om den første Sætning: at Gud skulde forandres. Man forvandler hele Sagen til en

*) [Haandskriftet har som her to Gange: Nr. 10.]

phantastisk Strid om Guds Prædikamenter, istedetfor simpelt at spørge den Indvendende, om han er bleven forandret fra hvad han evig maa antages at være eller ikke. Dersom han nemlig er bleven forandret, saa er eo ipso Forkyndelsen om Guds Uforandrethed ham af yderste Nød. Til en Forsoning behøves ingenlunde at begge Parter forandres, thi naar den ene Part har Ret, saa vilde det jo være Afsindighed, at han forandredes. Men dersom hans Uforandrethed (som i Forsoningen forkyndes) skal være et abstrakt Noget, saa er det af en anden Grund ikke en Forsoning, thi saa er den ene Part slet ikke Part men et abstrakt Noget, og saa er der et upersonligt Forhold imellem dem. Saa er Forsoningen en Absurditet ligesom at tilbede Solen. Dersom den f. Ex. i et hedensk Land, hvor den tilbades, pludseligen blev formørket, og de derpaa søgte at formilde den, og saa den skinnede igjen, og de troede den var forsonet: saa er dette en Absurditet, fordi et Natur-Phænomens Uforanderlighed er incommensurabel for en personlig Tilnærmelse. I Forhold til et Natur-Phænomen kan derfor et Menneske heller ikke forandres saaledes, at denne Forandring har noget Forhold til det. Om et Menneske er Synder er ingen Forandring, der er commensurabel for Forholdet til Solen eller Maanen. Det Forhold maa der være mellem de tvende forsonede Parter, at den ene Parts Forandring (Menneskets i Synden) har et Forhold til den anden Parts (Guds) Uforanderlighed. Her sees det atter, at det især er Betydningen af Syndens Forandring og dens Realitet, der maa fastholdes, hvis ikke Alt skal forvirres.

I Umiddelbarheden er Samvittigheden, og den accentuerer Forskjellen mellem Godt og Ondt uendelig. Man maatte nu antage (hvis Indvendingen*) skal betyde Noget), at et Menneske

*) Indvendingen kommer derfor gjerne fra hvad man maatte kalde sprængte Individualiteter, der have svimlet sig ud i det Uendelige (Adler†) f. Ex., som meente, at man ikke kunde kjende Guds Stemme og Djævelens Stemme fra hinanden.)

†) [Om A. P. Adler jfr. det følgende Afsnit, S. 451 ff.]

ved en abstrakt Tænkning var istand til at blive saa abstrakt, at han ingen Samvittighed mere havde, eller at det Ethiske reent var fordampet og han blevet metaphysisk forflygtiget. Men det lader sig ikke gjøre. Som Gud i sandselig Forstand har indskrænket et Menneske, saa har han ogsaa i aandelig Forstand sat en Grændse for ham, om ikke ved Andet saa derved, at han er skabt, og at Mennesket ikke har skabt sig selv. Et Menneske kan i en phantastisk Indbildning see paa en Afstand af Millioner Mile, men hans sandselige Øie kan ikke see saa langt; og dog, hvorlænge han vedbliver at hengive sig til den phantastiske Indbildning, hans Øie kommer dog aldrig til at see længere. Saaledes ogsaa med Umiddelbarheden. Ved en abstrakt phantastisk Tænkning vil et Menneske omskabe sig selv, (medens dog denne Selv-Skabelse, hvor den lykkedes, netop blev hans Tilintetgjørelse), men paa samme Tid vedbliver han dog vel at existere, at være til: saa kan det jo aldrig lykkes. Selv den meest haardnakkede Abstraktion i et Menneske kan dog ikke ganske fornægte Umiddelbarheden, tvertimod bliver han sig den bestandig bevidst, om ikke for Andet, saa for at forlade den. Umiddelbarheden er hans Fodfæste, og hvor svævende han end bliver, hvor phantastisk udsvævende, han kan dog aldrig ganske slippe sit Fodfæste.

Og denne Skildring er jo dog først af det Yderste paa Afveien; og for at forhindre, at det skal komme saavidt, kommer Ethiken saa tidlig som muligt og byder et Menneske at følge den sædelige Umiddelbarhed i Samvittigheden — og saa begynder det Religieuse. Det vilde være Daarskab, om Nogen i Betragtning af, at han phantastisk kunde see saa uendelig langt, vilde stikke Øinene ud, „da det ikke var Umagen værd at see den Smule"; men om Nogen i Betragtning af, at Gud skal være uforanderlig, vilde opgive sin sædelige Umiddelbarhed (ɔ: søge at opgive den): dette dømmer Ethiken som Synd. Og det skal ikke lykkes ham, medens det jo meget godt lod sig gjøre med at udstikke Øinene; thi Øinene ere kun et Enkelt, men den sædelige Umiddelbarhed er Mennesket selv

i Betydning af Grændse, men ogsaa i Betydning af Rod og Grund.

*

11.

[Større Partier af dette Stykke ere ganske let overstregede med Blyant; de ere af den Grund her satte med Petit:]

. . . . Ja, vel er det herligt at være Barn: at indslumre ved Moderens Bryst for at vaagne til at see Moderen; at være Barn og nu kjende Moderen og Legetøiet! Vi prise Barndommens Lykke, Synet af den formilder ved sit Smiil*) — at dog Den, hvem Lykken forundtes, ikke glemmer den i Aarene: men, Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at Dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste. Vel er det skjønt at være ung: ikke at kunne sove for glade Tankers Uro; indslumret, at vaagne tidlig med Fuglesangen til den fortsatte Munterhed! Vi prise Ungdommens Lykke, vi glæde os med den Glade, vi ønske Ungdommen til dens Lykke Taknemlighed, og for Fremtiden ønske vi den Taknemlighed for det Svundne: men Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at Dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det kan være savnet uden at have tabt det Høieste. Vel er det livsaligt at elske: kun at have eet Ønske, selv om alt Andet gives eller nægtes, eet Ønske: den Elskede, een Længsel: den Elskede, een Besiddelse: den Elskede! Vi prise Elskovens Lykke — o, at den Lykkelige maatte være trofast i Huslivets daglige Skjønsomhed, at Den, der var lykkelig, maatte være trofast i Erindringens vedholdende Skjønsomhed: men, Gud være lovet, saaledes forholder det sig ikke, at Dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste.

Hvorfor mon den hellige Skrift, hvorfor mon enhver gudelig Betragtning har en Forkjerlighed for Halte og Krøblinge, for Blinde og Spedalske? Er det fordi det Gudelige kun vil være hos dem i Deeltagelse; er det fordi det Gudelige tænker saa ringe om sig selv, at det kun vil være som en Deel, Noget, der ikke er for Alle; er det fordi det Gudelige er misundelig paa de Lykkelige? Ak nei, saa var jo det Gudelige selv splidagtigt, saa gjorde

*) [I Randen:] ved Smiil til Smiil.

det Uret, ved istedetfor at give de Lidende et Vederlag at give dem det Bedste, det eneste i Sandhed Gode. Nei, Grunden er vel, at Den, der har de gode Ting, saa let trøster sig ved disse, og derfor vanskeligere bliver opmærksom paa det Evige. Og Menneskene ville nu engang saa nødigt, ikke blot naar de ere til Dands og ved Gjestebud, men selv i Kirken ville de saa nødigen høre om Sligt.

Lad os dog tænke os en saadan Ulykkelig fra Fødselen af. Ak, han havde ingen lykkelig Barndom; thi vel er Moderkjerlighed trofast og øm, men selv en Moder er et Menneske: han laa ved Moderens Bryst og saae hende bedrøvet; hun saae sig ikke glad paa ham, men naar han vaagnede saae han hende stundom sørgmodigt grædende. Mellem de Ældre er det jo saaledes, at naar de Alle sidde bedrøvede, og da han træder ind af Døren, han, den lykkeligt Begavede med den lyse Aand og det muntre Sind, da siger han: her er jeg, og nu begynder Muntecheden — saa vige Sorgens Skyer. En saadan Begavet er den Sjeldne, men selv den sjeldnest Begavede, hvad formaaede han i Sammenligning med Barnet, naar det i Fødselstimens forfærdelige Veer aabner Døren og siger: her er jeg, nu begynder Munterheden! O, Barndommens Lykke at være saaledes vellommen! — Saa voxte han til, i Ungdommens Dage, men han var ikke med i Legen, og om Nogen spurgte: „hvorfor vil Du ikke lege med?“ da skulde han vel svare: Du veed det nok, bedrøv mig ikke ved at spørge. — Saa gik han da afsides, dog ikke for at døe, thi han var jo endnu i Ungdommens Dage. — Saa kom Elskovens Tid, men Ingen elskede ham; vel var der nogle Faa, der holdt af ham — men det var Deeltagelse og Medlidenhed. — Saa blev han Mand, men han sad ikke i Forsamlingen — saa døde han, men han var ikke savnet; den lille Skare, som dannede Sorgens Følge, sagde Alle: det var en Lykke, at Gud tog ham herfra — og Præsten sagde det Samme — saa døde han — og saa var han glemt og alle hans unyttige [?] Lidelser. Der var ikke Fryd og Jubel da han fødtes, men bange Forfærdelse; der var ikke Sorg og Smerte, da han døde, men en stille veemodig Glæde. Saaledes gik hans Liv hen, eller rettere saaledes gaaer det hen, thi m. T., det er jo ikke et gammelt Eventyr, jeg fortæller, om hvad der er skeet i fordums Dage med en Enkelt: det Samme skeer hver Dag og med Mange, om ogsaa Letsind og Sandselighed, om Livs-Kløgt og Ugudelighed ønske at blive uvidende derom. Han deeltog i Livet — ved at leve, men Eet var hans Liv ukjendt med, hvad der i alle Livets Forhold som i Elskovens Lyst er Lykken: det Lige for Lige — det fik han aldrig, og det kunde han ikke give, thi han var en lidende Gjenstand for Deeltagelse og Medlidenhed. Nei, Lige for Lige fik han aldrig, ikke som Barn, at han gjorde Moderen glad, at hvis Andre havde bedrøvet Moderen, han da blot be-

høvede at vaagne smilende for at gjøre hende glad. Nei Lige for Lige fik han aldrig, thi han elskede Legebroderen anderledes end denne ham; nei Lige for Lige fik han aldrig, og derfor heller ingen Mage; som Mand kunde han ikke gjøre Gjengjeld, derfor blev han hjemme og eensom; Lige for Lige fik han ikke i Døden: at være savnet, som han savnede de Kjere. Han døde; men hvad end Følget og Præsten sagde: Gud være lovet, saaledes er det ikke, at han herved var udelukket fra det Høieste! Derimod kan hans Liv ret lære os, hvilket det Høieste er. Naar et Barn maaskee af de for strenge Forældre ikke faaer Tilladelse at deeltage med andre Børn, og der da kommer en gammel venlig Mand til, som ret har ondt af Barnet og siger til det: kom Du saa til mig, mit Barn, saa vil vi lege sammen — ak ja, ved første Øiekast synes det et daarligt Vederlag. Men see, hiin venlige gamle Mand veed lidt efter lidt saaledes at fængsle Barnet, at det tilsidst længes efter ham, efter ham alene, efter ham stærkere end det lykkelige Barn efter Legebroderen. Saaledes med det Religieuse; det Religieuse er end ikke deeltagende i Medlidenhedens Forstand, det først er den sande Ligelighed for de Lykkelige, de Rige og Mægtige og for Halte og Blinde og Spedalske.

M. T.! Du kalder Dig jo en Christen; Den altsaa, efter hvem Du nævnes, naar Du nævnes med dit betydningsfuldeste Navn, ham var det, om hvem en romersk Landshøvding for at vække Medlidenhed og Deeltagelse sagde: see, hvilket Menneske! Mon der lod sig tænke Noget, som det sandselige Menneske nødigere ønskede sagt om sig end dette Ord, naar det siges for at vække Medlidenhed: see, hvilket Menneske, see hvor forladt han der staaer, han som vilde opbygge Templet i 3 Dage, han, hvis store Ord nu komme igjen i Spotten; see hvor forladt, han som kalder sig en Konge; see hvor hjelpeløs, han som vilde hjelpe Andre; hvilken Spottens Gjenstand, naar selv Den, der vil frelse ham, intet Andet kan sige til hans Forsvar end Medlidenhedens fattige Ord: see, hvilket Menneske! Jeg vil nu ikke føre Din Tanke, m. T., hen til hvad Du jo veed om hans Lidelse og Død; men selv hans Liv forinden, var der vel det Mindste i det af den Art, som det jordiske Sind kunde

ønske? Ikke blot i Døden er han naglet til Korset, men i Livet bar han Misforstaaelsens tunge Kors; en saadan Misforstaaelse, som var hele hans Liv forgjeves, som var han forgjeves kommen til Verden, hvis ikke hans Død netop var Hensigten. Han, som bar al Verdens Synd i Sorg over den faldne Slægt, — ham flokkes en nysgjerrig Mængde om: kan der tænkes en forfærdeligere Misforstaaelse end Nysgjerrighed, Gadeopløb — og denne Evighedens Alvor! Saaledes gik han, eensom og forladt, forladt af Menneskene, forladt af dem, netop fordi de flokkedes nysgjerrigt om ham, forladt af Menneskene i Livet, som han i Døden endog var forladt af Gud. Han, som kun bringer Eet, men det ene Fornødne; han, som kun vil være Eet, det han er, det ene Fornødne: ham vil man modtage alt Andet af, Mad og Drikke og Viin ved Bryllupper — ham vil man gjøre til alt Muligt, til Konge, til Misdæder! Ukjendt med Venskab er han, thi dette er jo dog ikke Venskab, at den Ene elsker og elsker indtil det Sidste, medens Vennen forandres, falder fra i Nødens Tid, slumrer i Anfægtelsens Tid, fornægter i Forhaanelsens Tid. Thi det var jo Alvor med Forhaanelsen. Lad Din Tanke ikke for hurtigt bringe det i Glemsel over, at Du veed, hvo han var. Nei, det var Alvor med Forhaanelsen, den Gang da Ingen vilde vide det, da selv den Enkelte, der havde en Forestilling derom, ikke vilde vide af det; det var Alvor, da den Skriftlærde kun turde liste sig til ham, skjult af Natten, thi han vidste jo, at det i Alles Øine var ad Foragtelighedens forbudne Vei han gik, han løb jo Fare for selv at blive en Gjenstand for Foragt.

*

Det er vanskeligt at anstille Sammenligning mellem forskjellige Tider, og en Taler, som hyppigt gjør det, forvirrer let, forbi han mere i Veltalenhedens Fordeel fremhæver et Enkelt, og derfor let indvikler sig i Modsigelser. Men dog kan der stundom gives let kjendelige Træk. Dersom Du saaledes i disse Tider vil lægge Mærke til, hvorledes der tales om Døden, da vil Du see en stor Forandring i Forhold til

en tidligere Tid. Næsten almindelig vil Du nuomstunder høre det sagt, at en pludselig og en hurtig Død er det Ønskelige. Hvad vil dette sige? Det vil sige, man vil skubbe Tanken om Døden af sig, og Døden selv saa meget som muligt udenfor Livet. Man ønsker at leve som var Døden ikke til, og naar den saa dog maa komme, saa lad den komme hurtig og pludselig, saa er det jo dog næstendeels som var den ikke til. Underlige, menneskelige Livs-Kløgt, hvor snildt veed Du at ville narre Døden — og hvor forfærdeligt veed Du at bedrage Dig selv — thi Evigheden er hverken hurtig eller pludselig. Derimod, i den gamle Kirkebøn, som da endnu er den befalede, der beder den Troende blandt andet Ondt, som Gud maa frelse ham fra, ogsaa at bevare fra: en brat Død. Den, der skal tiltræde en lang Vei, er dog vel ogsaa bedre tjent dermed. Ja i Forhold til hvad der er forbi med Øieblikket, der kan det maaskee stundom være rigtigt at lukke Øinene og springe til — men i Forhold til Begyndelsen paa hvad der er længere end alt Andet, Evigheden: der er dog vel Springets Klogskab ikke blot en Daarskab, men det forfærdeligste Selvbedrag.

*

12. . . . Ja vist har Dyden og det Gode sin Løn — det er vist, evigt vist, Intet er saaledes vist og Intet vissere, end ikke at der er en Gud til, thi dette er det Samme. Den har sin Løn, men naar, og hvorledes — dog vel ikke i jordisk Forstand. Thi see Dyden har sin Løn i Utaknemlighed; det er ikke den Løn, vi tale om, naar vi sige, at det er vist, at Dyden har sin Løn, men Utaknemlighedens Løn kommer først. Dyden har sin Løn, — den lønnes med Døden; det er ikke den Løn, om hvilken vi tale, naar vi sige, at det er vist, at Dyden har sin Løn, men dog er dette Dydens Løn og den kommer først...

1846.

[A. P. Adler, hans „Aabenbaring", Skrifter m. v.]

[Magister Ad. Pet. Adler — siden 1841 Sognepræst i Hasle paa Bornholm, — udfoldede i de følgende Aar en ejendommelig Forfatter-Virksomhed, der nærmest tog sin Begyndelse med de 1843 udgivne „Nogle Prædikener" (hvilken Bog han „venskabeligst" sendte S. K.). Bogens „Forord" (af 18. Juni 1843) indeholdt følgende Meddelelse:

„I December forrige Aar havde jeg næsten fuldført et Arbeide, som jeg vilde have kaldet populaire Foredrag over den subjective Logik. Det var min egen Tanke, der havde fordybet sig i sig selv, og med en overfladisk Kundskab til Bibelen paataget sig at forklare Skabelsen og Christendommen. En Aften udviklede jeg just det Ondes Oprindelse; da indsaae jeg som ved et Lysglimt, at det ikke var paa Tanken, men paa Aanden at Alt kom an, og at der var en ond Aand til. Samme Nat foer en hæslig Lyd ned i vort Værelse. Da bød Frelseren mig at staae op, og gaae ind og nedskrive disse Ord:

De første Mennesker kunde have havt et evigt Liv; thi naar Tanken forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Livet evigt, naar Mennesket forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Mennesket Guds Barn; saa havde Adam været Guds Søn. Men de syndede. Tanken fordybede sig i sig selv uden Verden, uden Legeme. Den adskilte Aanden fra Legemet, Aanden fra Verden. Og naar Mennesket selv, naar Tanken selv adskiller Aanden fra Legemet og Aanden fra Verden, saa maa Mennesket døe og Verden og Legemet blive onde. Og hvad bliver Aanden? Aanden gaaer ud af Legemet. Men Gud tager den ikke tilbage. Og den bliver hans Fjende. Og hvor farer den hen? Tilbage i Verden. Hvorfor? Den er vred paa Verden, som opgav den. Det er den onde Aand. Og Verden skabte selv den onde Aand.

Derpaa bød Jesus mig at opbrænde mit Eget, og for Fremtiden holde mig til Bibelen.

Om Prædikenerne og Talerne fra Nr. VI til Enden [ɔ: Nr. XXVIII] veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ."

Samme Aar (1843) udkom endnu: „**Studier**“, og begge Bøger vakte endel Opmærksomhed*) ved de besynderlige Paastande og sælsomme Læresætninger, de indeholdt. Men ogsaa Adlers Foresatte blev opmærksomme, og den 19. Januar 1844 suspenderedes han fra sit Embede, da man betragtede ham som affindig; uden Lov og Dom blev han derefter, trods sin egen Protest (han ønskede Sagen undersøgt ved en Provsteret) og trods en Ansøgning fra 116 Sogneboere, 26. August 1845 afskediget fra sit Embede, dog i Naade og med Ventepenge (der siden forandredes til en aarlig Pension). For Fuldstændigheds Skyld tilføjes endnu, at Adler efter en Udenlandsreise (1847-48, i Italien) opholdt sig i Hasle og (fra 1853) i Kjøbenhavn, hvor han døde d. 5. Oktober 1869.

1845 udgav Adler: „**Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende**“, — og i Juni 1846 samtidig: „**Nogle Digte**“, „**Studier og Exempler**“, „**Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen i dens Logik**“ samt: „**Theologiske Studier**“.**)

---

*) [I „**Fædrelandet**“ Nr. 1345 for 3. Septbr. 1843 har Fr. **Helweg** efter Adlers „Prædikener“ søgt at give en orienterende „Skizze af hans dogmatiske Tankegang“ (hvilken Fremstilling Helweg i Juli 1846, da Adlers senere Skrifter vare udkomne, endnu erkjendte for den rigtige). Helweg gjorde heri opmærksom paa det dobbelte Særsyn, at et nyt Kjætteri opstod i vore Dage og tilmed i vort Fædreland, der hidtil ikke havde frembragt nogen original Vranglære. Adler grundede sit hæretiske System paa Bibelen, hvilken han vilde have forstaaet overensstemmende med den ham meddelte særegne Aabenbaring.]

) [Den udførlige Anmeldelse af „Mag. Adlers senere Skrifter**“, som Fr. **Helweg** indrykkede i „**Dansk Kirketidende**“, I, Nr. 45 og 46 for 19. og 26. Juli 1846 (Sp. 729-740 og Sp. 745-755), indledes med følgende **Sammenstilling af S. K. med Adler**:

„Omtrent paa den samme Tid, som en Skribent, hvis Betydning for vor Literatur hidtil turde være mere anet end forstaaet, traadte op med den fuldstændigste Ringeagt, ja Forhaanelse af hvert Objectiviteten omslyngende og forklarende System, men med den dybeste Anerkjendelse af Troen, som den neudelige Interesseerthed, som Lidenskabeligheden, som Forelstelsen, og lod hver Bevægelse i Sjælen finde Ord, som han lod Ordet blive Dialektikens Fjederbold, fremstod der en anden ikke mindre eiendommelig, men efter Sagens Natur mindre retfærdig bedømt og overhovedet mindre paaskjønnet Forfatter, der ikke blot foregav ganske at bygge paa den objective Aabenbarelse, men selv formente at have en Aabenbarelse, i hvis Lys hin først kunde ret forstaaes, som holdt al Reflexion fjernt fra sig, tabte alt Hensyn til Samtid og Omverden af Sigte og med en Ild, en Lidenskabelighed, det ellers kun udtales i varmere Tider eller i varmere Egne, forfulgte det som engang var blevet hans Sind dyrebart, heelt forglemmende, at han tidligere som hegelsk Logiker i fulde Drag havde indsuget vor Tids Livsluft. Om ellers hin første Forfatter har Ret i sin Paastand om Troen

— S. K. modtog (efter Boghandlerregningen) Adlers fire sidstnævnte Skrifter 12. Juni 1846, og først den 7. Septbr. s. A. gjenoptog han sine Optegnelser i Journalen; i Mellemtiden havde han skrevet, hvad han selv kalder:

„Den store Bog om Adler."

Det ligger derfor nær at antage, at Adlers Bøger og de ved dem fremkaldte Tankebevægelser næsten uafbrudt have sysselsat S. K. i de mellemliggende Maaneder, foruden at han ogsaa i de følgende Aar (1847-49, ja senere) jævnlig vendte tilbage til hint Arbejde, enten for at fuldstændiggjøre og afrunde det („Fororbet" er saaledes først dateret: Novbr. 1847) eller for atter at „hugge Bogen i Stykker". Den „store Bog" existerer nemlig ikke længere i sin oprindelige Skikkelse. Medens der af nogle Afsnit findes opbevaret flere eller dog to (til tre) Bearbejdelser, er det paa den anden Side kjendeligt nok af Sidetallene, at enkelte Partier af Haandskriftet nu slet ikke findes; Pagineringen af de mange løse Kvarthefter kan ikke længer bringes i sammenhængende Række, hvad der end yderligere vanskeliggjøres derved, at Sidetallene under de forskjellige Forandringer og Indskrænkninger ere baade om- og overstrevne. Af en Henvisning til „S. 404" (jfr. nedenfor, Noterne S. 454-55) erfares det saaledes, at Manuskriptet til „den store Bog" har haft idetmindste dette Antal Sider; nu naa de opbevarede Blade, — med større Spring i Rækkefølgen men ogsaa med samme Paginering for hinanden helt uvedkommende Sider, — ikke højere end til S. 372: en rimelig Forklaring hertil er det imidlertid, at endel af Manuskriptet senere er anvendt andetsteds (hvorom nedenfor). S. K., der saa omhyggeligt opbevarede alle Udkast og Bearbejdelser, havde ellers neppe tilintetgjort Dele af et engang med saa øjensynlig Forkjærlighed behandlet og afsluttet Værk.

Et Overblik over S. K.s vexlende Planer med dette „i Stykker huggede" Manuskript erhverves bedst ved en efter Tidsfølgen ordnet Sammenstilling af forskjellige Ytringer om Bogen, der jevnlig vil findes drøftet i „Journalerne" for den følgende Tid; her gives foreløbig et Par Hovedpunkter.]

---

som Subjectets uendelige Interessertheb i Saligheden, da maa den sidst antydede være af de Troendes Tal og maaskee i vor Tid eller i alt Fald i vort Land være den eneste, som med Føie dertil kan henregnes; thi Ingen er der hos hvem Troen bliver den dybe Lidenskab, som den viser sig at være hos ham, Ingen har som han paastaaet, at al Religion er Sværmeri og dog alligevel sat sin Stolthed og sin Salighed i at have Religion. Saadant er det eiendommelige Forhold mellem Mag. Kierkegaard og Mag. Adler. Uagtet denne Modsætning kan der paa enkelte Punkter findes en slaaende Lighed mellem dem." — Anmeldelsen optrykker derefter nogle Linier af Adler, og der spørges: „Hvem skulde ikke have troet, det var Ord af S. K.?"

I.

[Et Omslag med Paaskrift:]

Adler.

Angaaende Bestemmelsen med denne Bog, som ikke skal udgives, cfr. Journalen NB.[2] p. 154-155, cfr. Journalen NB.[3] p. 46-48.*)

Heri ogsaa den Opsats om Adlers 4 sidste Bøger.

[indeholdt blandt andet følgende Titelblad:]

Nutidens religieuse Forvirring belyst ved Mag. Adler som Phænomen.

En mimisk Monographi

af

Petrus Minor,**)

udgivet af

S. Kierkegaard.

---

*) [Om disse Henvisninger jfr. nedenfor II, S. 461-63, og IV, S. 463-64].

) [Et andet Titelblad, der kalder Pseudonymen: **Johannes Climacus, har paa Foden følgende Bemærkning:]

NB. Hele Mannscriptet maa læses igjennem for at overføres til Climacus.

I Forordet†) bliver dog den Udgang: „Min Læser" †) at henføre til mig selv som Udgiverens Tilføiende til Forordet.

NB. Det bliver bedst at gjøre hele Forordet til Udgiverens, der taler om Bogen som Trediemand.

[Et løst Kvartblad siger dernæst:]

Det var maaskee rigtigst istedetfor **Johannes Climacus** at danne en ny Pseudonym, thi han er for moderat som Den, der har sagt sig ikke at være en Christen.

F. Ex.

Petrus Minor. **Thomas Minor.**

Vincentius Minor. **Ataraxius Minor.**††)

Og i Afsnittet p. 380-404 maae to Anmærkninger, som handle

---

†) [Jfr. nedenfor S. 468 ff. — Udgangen: „Min Læser" jfr. S. 471, L. 14.]

††) [Herefter stod men overstregedes atter:] NB. Men saa maa p. 40 eller de to sidste Punktumer af Indledningen forandres [ɔ: nedenfor S. 510, L. 5-8].

[Til dette Blad, der sikkert indeholder Titelen paa det oprindelige Værk, kan knyttes følgende tvende, af S. K. selv forfattede Oversigter over Værkets Indhold:]

[a.]

Indhold.

Indledning.

[Jfr. i det Følgende S. 489 ff.]

Capitel I.

Den historiske Situation.

Mag. Adlers Collision som Lærer i Statskirken mod det Bestaaende; den særlige Enkelte, som har et Aabenbarings-Faktum.

[Jfr. i det Følgende S. 641 ff.]

Capitel II.

Det saakaldte Aabenbarings-Faktum selv som Phænomen indordnet i den hele moderne Udvikling.

[Jfr. i det Følgende S. 557 ff.]

Capitel III.

Forrykkelsen af A.s væsentlige Standpunkt ved ham selv, eller at han ikke forstaaer sig selv, ikke selv troer paa, at der er ham vederfaret en Aabenbaring. Dette **belyses directe-indirecte** af en lille Pjece, der indeholder Aktstykker i Sagen om hans Afskedigelse, og **indirecte** af hans 4 sidste Bøger.

[Jfr. i det Følgende S. 647 ff.]

---

om mig selv, forandres. Den ene Anmærkning kan udelades; den anden forandres saaledes: Læseren vil maaskee have lagt Mærke til, at Mag. Kierkegaard altid indskærper, at han er uden Myndighed, — saa kan her børstes lidt ud til visse theologiske Candidater, som belære ham om hvad Prædikener er — thi Prædikens Kategori er Myndighed, som svarer til Ordination.†)

†) [Det paaberaabte Afsnit „S. 380-404" findes, som sagt, ikke længere. Udg. antager det for afgjort, at det har været (endel af?) den først 1849 offenliggjorte Afhandling af H. H.: „Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel" (1847), der — jfr. nedenfor S. 457 osv. — oprindelig var „et Bilag" til Bogen om Adler. Anmærkningen maatte saa være Bogens Note S. 73.]

§ 1.
Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, udgivne af A. P. Adler, A. M. Kjbhvn. Reitzel 1845.

§ 2.
Adlers 4 sidste Bøger.

A.
Bøgernes Indhold, at de aldeles Intet indeholde i den omspurgte Retning.

B.
Hvad der nu deraf, at de 4 sidste Bøger slet Intet indeholde om hiint hans Aabenbarings-Faktum, og intet Forhold have til hiint, maa sluttes:

a) at A. i Distraction reent maa have glemt, at han har havt en Aabenbaring.
b) eller, at A. maa antages at være af den Formening, at den absolut qvalitative Overgang i Aandens Verden lader sig gjøre saadan udenvidere.
c) eller, at A. maa antages at være af den Formening, at det at være saadan Geni er en videre Udvikling i Retningen fremad af det at være Apostel.
d) eller, at A. maa antages at være af den Formening, at det saadan at være Apostel er saadan identisk med det saadan at være Geni.

Tillæg til Capitel III.
Recapitulation.
[Jfr. i det Følgende S. 693 ff.]

Capitel IV.
Psychologisk Opfattelse af Adler som Phænomen og som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden.
[Jfr. i det Følgende S. 583 ff.]

§ 1.
Psychologisk Exposition.

§ 2.
Katastrophen i Adlers Liv og den samme ledsagende symbolske Handling.

§ 3.
Adlers Fortrin.

§ 4.
Grund-Skaden i Adler, som betinger Misforholdet.

§ 5.
Adler som Epigram over Nutidens Christenhed.

Bilag:*)

Bilag I. . De dialektiske Forhold: det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte.
[Jfr. i det Følgende S. 511 ff.]

Bilag II. Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel.
[Jfr. S. 455, Noten †), samt S. 677.]

[b.
Et Hefte i Folio:]

Omrids og første Udkast til den Bog om Adler.

1.

Det Udvortes ved Adlers Liv.

At han er bleven afsat. — Statskirkens fulde Berettigelse; det Normale og Almenes Forhold til det Extraordinaire. — Adler burde selv have taget sin Afsked; Den, der føler sig paa eet eller andet Punkt sat udenfor det Almene, bør selv gjøre sig Sammenstødet saa svært som muligt, men saa let som muligt for det Almene, fordi han bør elske det Almene, og selv ikke paa nogen Maade ville slippe let derfra eller ville nogen Undskyldning, meest frygtende at være i en Vildfarelse. Kun gjennem en Liden maa han vinde den Extraordinaires Overlegenhed.

Den, der er extraordinairt stillet, maa ogsaa udtrykke det derved, at han ikke staaer i Geled med det Almene — den Extraordinaire maa være villig til at bringe Offer — det er en Taabelighed at forlange at være i det Bestaaendes Tjeneste og udtrykke noget ganske Andet — det Sophistiske, naar man ikke elsker det Almene men kun sin Anskuelse, at ville sælge sit Liv saa dyrt som muligt, at ville bringe det Almene i Forlegenhed.**)

---

*) [Blandt „Bilagene" (jfr. S. 696 ff.) var her først medregnet men udelodes atter følgende Afsnit:] „Adlers 4 sidste Bøger en literair Monstrositet, der upaatvivleligt maa forklares som Følge af en fix Idee" [jfr. i det Følgende S. 696].

**) [I Randen:] I Grunden burde det være Mag. Adler kjært at have en Mand som Biskop Mynster lige over for sig; en Mand der saa normalt, saa paradigmatisk udtrykker det Almene, og som har Kraft.

2.

Han har et Aabenbarings-Faktum.

Herom dreier Alt sig — eller herpaa skal han holdes fast.

At et saadant Phænomen maatte indtræde i vor Tid. Den hele moderne Bibel-Critik, der sløifer Differentserne, fører tilsidst til at Apostlenes Standpunkt maa blive i et Attentat gjort til alle Christnes.

„Smulerne" udviklede Begrebet „Samtidighed" for at skjære det Efter-Historiske bort.

Dette er nu skeet ved Adler, men paa en sørgelig Maade.

3.

Dette Aabenbarings-Faktum holder han i de sildigere Skrifter ikke mere fast i qvalitativ Dialektik.

Det Comiske i, at en levende Mand i Forhold til et Faktum i sit eget Liv gjennemløber hele den moderne eller nyere Exegeses Ramse, der har villet forklare og forklare det Miraculeuse: at det er Extase, indvortes Faktum, det Geniale.

I de sidste Skrifter kommer han bestandigt til Bestemmelsen: Geni (dette Ord forekommer idetmindste paa hver tredie pagina).*) Han synes nu at ville nøies med at være Geni. Hermed er Alt rædsomt forvirret. — Den uendelige qvalitative Forskjel mellem en Apostel og et Geni. — Apostelen er blot hvad han er ved Myndigheden; der hører ikke Geni til at sige: omvender Eder — men Myndigheden, hvormed det siges, afgjør, hvo det er som taler. — Men i vore Tider forvirres alle Sphærer. (I Prædikeforedraget de utallige Confusioner, hvorved man i Grunden gjør Apostlene til Genier, og derved egentlig foranlediger Tvivl, forsaavidt disse slet ikke rangere saa høit som Genier.)

I de sidste Skrifter tales ikke mere om hiint Faktum, eller om at han bestemt veed, at disse Ord ere skrevne under Aandens umiddelbare Indskydelse (saaledes hed det i Prædikenerne). Nu er han blot Geni, uden dog at have tilbagekaldt hiint Faktum, hvis Ord han ordret benytter. Han digter med en temmelig stor Frihed, og forvexler sig selv stundom næsten med Christus. Han digter og siger: Christus sagde til Vorherre o. s. v. Dette gaaer endnu an: forsaavidt det er Digt. Men længere hen glemmer han, at han selv har digtet det og citerer saaledes: man maa nemlig erindre, at Christus sagde til vor Herre.

Han jadsker nu i alt Muligt; og han (Bekjendelsens Mand: bekjend, bekjend), han har paa flere Steder tilegnet sig Taushedss-Principet fra Pseudonymerne. Dette Princip er det lige Modsatte, er Udtrykket for

*) Allerede i den lille Pjece, der indeholder Aktstykkerne i hans Afsættelsessag, begynder Adler at prutte og recurrere til det Geniale.

Selvfordybningen, hvilken rigtignok ikke behøves, naar man har et Aabenbarings-Faktum at gaae ud fra.

Forsaavidt er det ikke underligt, at han saa ofte kommer tilbage paa det Forsvarlige i aandeligt Tyveri — hvilket man ellers mindst skulde troe kunde blive Gjenstand for Dens Eftertanke, der har et Aabenbarings-Faktum forud for alle Mennesker, medmindre han da var bleven bestjaalet, men det er ikke just Tilfældet.

Han der først indbildte sig, at Verden vilde forbauses, og derfor lod Typerne staae, at andet Oplag strax kunde udkomme; senere meente, at først om hundrede Aar vilde han blive forstaaet; han har nu endeligen, efterabende Pseudonymerne, villet være humoristisk ligegyldig for alle Mennesker — han som raaber paa: bekjend, bekjend, meddeel, meddeel!

Han er et reent Sammensurium.

3.

Hovedsageligen er Alt tabt, og hans Avancement til Geni er en uhyre Satire over ham.

> Hans hele Viisdom er det Tumultnariske: idag — Øieblikket — uden nogen ethisk Opfattelse af, at ethisk er ethvert Øieblik Øieblikket. — Den nervesvækkede Angst for at lade Øieblikket gaae ubenyttet hen — det Overtroiske, Phantastiske, Usædelige heri.

Han forklarer derfor slet Intet i Existents ved sin Existents. Hans Kaldelse er et Digter-Kald, hvis det ellers er Noget, ikke et Kald, der paa samme Tid forklarer den almene menneskelige Existents.

Han er sprungen af fra Hegels Metaphysik og dumpet ned i det Religieuse; men han har aldrig havt nogen Ethik eller ethisk Dannelse og Tugt.

Svimmelhed er egentlig hans Genialitet; det Geniale hiint frygtelige confinium mellem Godt og Ondt, som er det Store.

Godt og Ondt kan man ikke med Bestemthed adskille (Abraham), derfor den sandselige Genialitets Hensynsløshed; det gjør Intet om Nogle lide Uret, naar blot det Store trænger frem (a la Napoleon), og man tager den ligefremme Analogi af Naturen (a la Don Juan, der griber til).

4.

Han gjør egentlig det Indtryk af en Hedning, der pludseligen er bleven Christen, eller berørt af det Christelige.

Netop derfor forklarer han Intet i Forhold til vor Tids Problem: hvorledes Den, der er opdragen i Christendom, kan blive Christen? Man skulde ikke troe, at Adler havde været opdraget i Christendom; det sørgelige Indblik, man ved et saadant Menneske gjør i, hvad man forstaaer i Handel og Vandel ved en christelig Opdragelse (cfr. hvad han selv med en vis Aabenhjertighed siger i Forordet til Prædikenerne).

Det Epigrammatiske i: 1) at han blev Præst, da han var en reen

Hedning; 2) at han fik sin Afsked, da han dog var kommen Det at blive Præst noget nærmere.

5.
Lidt om hans Skrifter.

Istedetfor at tænke en Tanke omgaaes Adler den stundom blot i det Gaadefulde, indtil han ved idelig og idelig at sige den bliver lyksaliggjort i en Slags phantastisk Clairvoyance: at det maa være Noget. Saaledes have Andre brugt Tallet (man bruger det ligesom Brædeviin, stimulerende, bedunstende). Naar Een vilde gaae op og ned af Gulvet og med en Aandebesværgers høitidelige Stemme sige: 7, 14, 21 — der maa være Noget i det; 7, 14, 21: saa vil han tilsidst blive svimmel og troe han staaer for det Gaadefulde, for den store Pan o. s. v. Dersom Een paa smaa afrevne Stumper Papir vilde skrive saadanne korte Sætninger: Kongen gik ud af Porten o. s. v.; dersom han, efter at have fremkunstlet en høitidelig Stemning, læser dem messende op som Een der maner: da vilde det tilsidst blive ham, som nu al Verdens Hemmelighed laae skjult deri. Jo tilfældigere og jo kortere Ordet er, desto større er den phantastiske Virkning, fordi Phantasien kan skabe en heel Verden til en saadan Sætning. Dersom han vilde leie Tallotteriets Apparater, dersom han med Oraklets Høitidelighed vilde lade disse smaa Sedler fremtage af Lykke-Hjulet, medens Vagten præsenterede Gevær, og Exc. Ørsted tog Hatten af: saa vilde han vist ogsaa frembringe en phantastisk Virkning paa en stor Mængde Mennesker.*)

Han er ikke Forfatter, men han henkaster en Mængde, saa der skal en Forfatter til for at skrive en Bog af hans Bøger.

Han er ikke uden Lyrik, stilistisk Lykke, ikke uden Dybsind.

Dog er han især dybsindig ved een Form: at Sandheden indirecte gjør Usandheden aabenbar. (Dette har jeg allerede forlængst viist i hele dets Underfundighed i min Disputats om Ironi; og senere har en Pseudonym: Experimentets quidam benyttet Det, at han, naar han holder sin Idee fast, forvandler alle Klager mod sig til Selv-Angivelse).

Ingen fornuftig Grund til at gjøre 4 Bøger ud af det Sidste.

Han er anstrænget i Livsfare.

Har ikke gjort noget Forsøg paa at knytte sig til Pseudonymerne.

Det lyriske Kog i Stilen har han faaet efter Pseudonymerne. Han har ikke havt det før, ikke i Prædikenerne. — Det er ikke sandt hvad der

---

*) [Paa den modstaaende Side:] Ligesom en Lærer opgiver Disciplen løsrevne Ord for deraf at danne en Stiil, saaledes henkaster A. løsrevne Sætninger — maaskee for at gjøre Læseren til Forfatter. Forskjellen er kun den, at Læreren forstaaer sig selv i hvad han gjør, men A. skjønnes ikke at forstaae sig selv. — Adler er, hvad jeg ved saa ofte at forkorte hans Navn, uvilkaarligt er mindet om: han er A; han mangler B.

staaer i Kirketidenden:*) at Pseudonymerne og han ere omtrent samtidige, thi han er bagefter, og det er meget afgjørende.

Det at construere rhetorisk paa Forsætningen; ingen Eftersætning o. s. v. hvad han har lært af Experimentets quidam.

NB.

Det under Nr. 4 skal bruges til Slutning og betitles: Moral.

II.

[Af Journalen NB.², kort efter 16. August 1847:]

Med Hensyn til Adler skulde det eneste Formildende, man kunde gjøre for ham, være at oplyse, at det i en ældre Tid saa ofte forekom, at en Religieus taler om, hvad Christus har sagt ham eller hende, eller at en Religieus taler i Christi Navn og siger „jeg". Paa hver anden Pagina af Abraham a St. Clara findes Exempler herpaa. Men Sagen er denne, det staaer ogsaa indordnet i hele Tidens Bevidsthed. Desuden falder det ingen af dem ind at beraabe sig paa saadanne Ord som en særdeles Mission (ikke som Adler, hvem Christus bød at nedskrive det). Og saa at gjøre det i vor Tid, hvor han er aldeles forladt af enhver correspondérende Forestilling i Samtidens Bevidsthed, og saa at gjøre det saaledes, at han selv slet Intet hjælper til for nærmere at bestemme, hvorledes han forstaaer sig selv deri.

Den hele Sag med A. gjør mig særdeles ondt. Jeg vilde i Sandhed kun altfor gjerne holde Adler oppe. Vi behøve Kræfter, og uegennyttige Kræfter, som ikke ligge og afmattes i verdslige Hensyn til Levebrød og Kone og Børn.

Man kunde maaske foreløbigen skrive ham til og fordre, at han skal tilbagekalde hiint Forord, og saa lade være at udgive Bogen. Og dog, Bogen fortjener sandeligen at læses. Men Ulykken er, at det gjør mig ondt

*) [„Dsk. Kirket.", Nr. 45 for 19. Juli 1846. — jfr. foran, S. 452-53, Noten **).]

for A., og at jeg næsten er bange for det skal virke for stærkt paa ham. Denne Bekymring vil formodentlig Enhver finde utidig, ligesom ogsaa min i sin Tid, at Goldschmidt skulde tage sig min Artikel for nær. Hvorledes, seirede han ikke, han, som fik alle Spækhøkere og Kræmmersvende, og hele Pøbelen, og kaade Studenter, og letfærdige Fruentimmer til at udlee og forhaane mig. Jo vist seirede han. Men der var i Goldschmidt noget Bedre, og det var Goldschmidts oprigtige Mening, at jeg var den Eneste, han egentlig agtede og beundrede: see, nu er Spørgsmaalet: dette Bedre i ham, hvorban gik det med det, tog det ikke Skade? At seire paa den Maade som han seirede turde netop være det Allerfarligste for ham selv. Han har netop ved den Seier faaet et Indtryk af sig selv, som maaskee aldeles styrter ham i Fortvivlelse. Det, der bar G., var netop den Smule Bedre, der var i ham; med hans Foragt for andre Mennesker var det ham naturligviis ligegyldigt hvad Andre dømte om ham. Men Den, som saaledes foragter Alle, hvis han har Een, han agter, saa pleier netop hans Dom igjen at være ham desto vigtigere. O, I grinende Daarer, som dog slet ikke veed, hvad I grine af! Har jeg før havt Magt over G., min Magt er naturligviis fra det Øieblik langt større. Man bliver aldrig saa afhængig af et Menneske, som ved ret tilgavns at forløbe sig mod Den, man egentlig agter. Han disponerer ikke over et Sandsebedrag, der kan indbilde ham, at han har havt Ret mod mig; netop G. forstaaer allerbedst, hvor uegennyttigt jeg handlede, jeg som aldrig har lagt Dølgsmaal for ham paa, at han var den Stærkeste, naar det gjaldt om at hidse Pøbelen og Daarerne paa mig. Men Sagen er denne: G. foragter selv de Legioner, han commanderer over, deres Dom veed han bedst selv er mindre end Nul; men min Dom satte han ubetinget Priis paa. Ja, saa hildet var han, at jeg er forvisset om, at han betræffende de Artikler, hvori han udskjeldte mig, vilde have givet meget til for at faae min Dom at vide. Det hænder stundom, at en Bandit sætter sig i Spidsen for Pøbelen, eller en Spækhøker i Spidsen for Spækhøkere: det lader sig høre, thi denne Anfører troer paa Realiteten af dem,

han commanderer. Men med G. er dette den latterlige Selvmodsigelse: han seirer — i Spidsen for dem og ved Hjelp af dem, han foragter; og ved Hjelp af dem seirer han over den Eneste, han agter: Tak for den Seier! Og G. forstaaer dette selv. Han er som Een, der fortvivler over at være udstødt af de fornemme, de dannede, de ædle Kredse, hvor hans Længsel og Higen er, og som nu bliver beundret paa en Dandsebod — af dem altsaa, hvis Dom han foragter. Kun en Jøde troer jeg kunde holde det ud; thi i en Jøde er der nu een Gang for alle en vis Fortvivlelse.

III.

[Endvidere i Journalen NB.[2], August eller September 1847:]

NB.

Den Bog om Adler bliver det bedst at dele i meget smaae, særskilte Partier. Man vil ikke forstaae den i sin Heelhed, og det vil trætte, at det i eet væk er om Adler, hvilket dog i mine Tanker er netop Pointen. Saa bliver et Afsnit f. Ex.: om Begrebet Præmisse-Forfatter, om det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte. Et andet: en Aabenbaring i Samtidighedens Situation. Et tredie: om Forholdet mellem et Geni og en Apostel o. s. v. Dette lader sig ypperligt gjøre, og saa vil Skriftet blive læst ganske anderledes, og jeg er fritagen for at nævne Adler, for det Grusomme saaledes at slaae et Menneske ihjel.

IV.

[I Journalen NB.[3] har S. K. dernæst lagt Planen saaledes:]

1ste December 1847.

Jeg har nu ordnet og anlagt igjen den Bog om Adler. Alt er nu ved Anretningen gjort saa lyst og gjennemsigtigt som muligt.

Bogen er ubetinget fortjenstlig. Men Ulykken er, at der vist er meget Faa i vor Tid, der have saa megen Religieusitet, at de kunne have Gavn af den. Am Ende har dog Adler med al sin Forvirrethed meget mere Religieusitet end de Fleste. Dernæst er Ulykken, at man saa kommer i Berøring med det forvirrede Menneske, som ikke har Noget at bestille, og derfor vel vil skrive og skrive. Men saa faaer hele Sagen en forkeert Stilling. A. er dog i Bogen en Nebensach, men hvor let, at Sagen faaer den Vending: at det skulde være en Hanefægtning mellem A. og mig for et nysgjerrigt Publikum.

Nei, lad saa hellere Adler fare. Saa bliver Bogen smaae Afhandlinger. I denne Henseende er nu ogsaa Alt ordnet ved Hjælp af at lægge tilrette til Bilag.

Indholdet vil saa blive:

1) Noget om Præmisse-Forfattere (det er Indledningen).
Den kan saa ende saaledes:

Som Lichtenberg i mine Tanker lykkeligt, i ethvert Tilfælde rigtigt har gjort opmærksom paa, at der er en Art af Prosa, en meget udbredt Art, som man kalder Candidat-Prosa: saaledes vilde jeg herved indføre den terminus: Præmisse-Forfattere.

2) En Præmisse-Forfatter paa et Aabenbarings-Faktum. (Slutning af Indledningen).

3) En Aabenbaring i Samtidighedens Situation.
Hypothesis: der antages, at en Mand nu pludselig traadte frem og beraabte sig paa en Aabenbaring, hvorledes vilde Dette vise sig?

Bilag.

4) Bilag I. De dialektiske Forhold: det Almene, de Enkelte, den særlige Enkelte.

5) Bilag II. Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel.

6) Mag. Adler som Satire over den hegelske Philosophi og vor Tids Christendom.

V.

[I Oktober 1848 — og senere: i Marts-April 1855 — var det S. K.s Plan at udgive nogle Afsnit af Bogen som:]

Tre ethiske eller ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger

[jfr. S. 474 ff., S. 487 ff. og S. 577 ff.]

*

[Foran Journalen NB.[10], der begynder 9. Febr. 1849, fandtes fastklæbet følgende Seddel:]

Det større Forord til „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger“ kan dog ikke bruges, da det svækker Virkningen af Afhandlingen Nr. 3 (Er det et Menneske tilladt at lade sig slaae ihjel for Sandheden?) eller og maatte i en Anmærkning i selve Forordet bemærkes, at just Aar 48's Katastrophe havde stillet Martyriet anderledes.

VI.

[Journalen NB.[10], lige efter 9. Febr. 1849:]

Det om Adler kunde saa dog maaskee engang udgives særskilt under Titlen: Literair Anmeldelse,*) og her kunde saa det større Forord til „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger“ bruges.

---

*) [Et Titelblad (jfr. derhos S. 583) lyder saaledes:]

Literair Anmeldelse.

Mag. Adler.

Et psychologisk Studium efter Naturen,
det er efter hans Skrifter.

Af

S. Kierkegaard.

[Da S. K. i Marts 1847 udgav sine „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand“, tænkte han først paa at kalde Bogen:] „Mindre Skrifter af S. K.“ [og optage i den: „Literair Anmeldelse. Mag. Adler“ som Afsnit II, indskudt altsaa mellem „Ved Anledningen af et Skriftemaal“ og „Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle.“]

VII.

[Journalen NB.[10], kort før 25. April 1849:]

NB.

Alle Afhandlingerne (paa den nær om Adler) i „en Cyclus" o. s. v. kunne godt udgives. Men de skulle udgives særskilt, hver for sig eller høiest to sammen, og af Pseudonymer: H. H., F. F., P. P. De kunne saa som Blænkere ledsage Udgivelsen af de tre Skrifter til Opvækkelse.*) Men just fordi de skulle tjene som Blænkere, maae de komme i saa smaa Dosiser som muligt.

VIII.

[Journalen NB.[11], 4-5. Maj 1849:]

NB.

d. 4. Mai.

. . . .

Nu udgaaer de to Afhandlinger: har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden? og om Forholdet mellem et Geni og en Apostel, men anonymt.

Idag d. 5. Mai bleve de sendte til Giødwad.**)

. . . .

*

[Paa et udateret, løst Kvartblad med Titelen paa den første af disse to Afhandlinger:]

NB. Denne Bog skal udarbeides meget omhyggeligt i Reenskrivningen, da jeg har havt Lykke til at kunne skrive den i Løbet af en 8 Timer. Taknemlighed byder saa at være desto omhyggeligere i det egentlige Flids-Arbeide.

---

*) [Den 14. Maj 1849 udkom:] „Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen. Tre gudelige Taler af S. K."

**) [Den 19. Maj 1849 udkom:] „Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger. Af H. H."

IX.

[Paa første Blad i den 19. Juli 1849 begyndte Journal NB.[12]:]

Ulykken med de tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger er: nævner jeg ikke Adler, saa forstaaes det Hele om mig, som vilde jeg saa smaat insinuere, at jeg selv var den Overordentlige; og Forvirringen vil blive saa fatal som mulig, just i dette Øieblik; nævner jeg Adler, saa faaer jeg med det fortvivlede Menneske at gjøre, hvilket jeg for ingen Priis vil; det var jo af den Grund, at jeg overhovedet opgav at udgive Afhandlingen om ham.*)

Det Bedste bliver, at dette slet ikke udkommer.

Den 3die Afdeling kunde maaskee udgives særskilt.

*

[En løs Seddel med udtrykkelig Henvisning til „Journal NB.[12] p. 1":]

Til tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger.

Maaskee kunde der i Forordet tilføies:

Den mere Vidende vil let falde paa, at eet eller andet bestemt Phænomen har foranlediget disse Smaa-Afhandlinger; han vil saa ogsaa let opdage, hvilket det kan være. Men deels er det da ogsaa blot i allernødtørftigste Forstand Anledningen, — deels var Phænomenet ikke meget glædeligt, og endelig er det vel for største Delen glemt, — derfor vil jeg ikke engang her i Forordet nævne det.

(Det var Adler.)

---

*) [En løs Seddel af forøvrigt samme Indhold ender saaledes:] derfor blev jo den lille Afhandling i sin Tid hugget i Stykker.

[Og endelig findes der paa et løst Blad fra 1853 Spor til, at S. K. dengang tænkte paa at udgive „de to første"*) Afhandlinger under Titel:]

Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger

af

P. P.,

udgivne

af

S. Kierkegaard.

[Nedenstaaende:

„Forord" til „den store Bog om Adler" af Petrus Minor

(jfr. foran I, S. 453-61) har S. K. selv paategnet:]

Med Petit.

Udgiverens Forord.

Selv indseer jeg kun altfor vel, hvor nær den Indvending ligger, og hvor meget der ligger i den Indvending: at skrive en saadan stor Bog i en vis Forstand om Mag. Adler. Men det er dog sandeligen ogsaa kun i en vis Forstand. Imidlertid vil jeg ikke tage i Betænkning ligefrem at bede Læseren ikke at lade sig forstyrre af det første Indtryks Tilsyneladelse. Hvis han, som jeg har gjort, vil læse, og hvis han tillige er Theolog, jeg tør indestaae ham for, at han skal af denne Bog faae en Klarhed over og en Smidighedens Øvelse i enkelte dogmatiske Begreber, som ellers endda maaskee ikke saa let faaes. Og paa den anden Side, jeg fortrøster mig ogsaa til, at den Læser, der har Billighed og Opmærksomhed til at ville læse, hvis han tillige har theologiske Forudsætninger til at kunne dømme, vil være enig med mig i, at hvad Forfatteren vilde præstere, og hvad der maaskee endda var af Vigtighed for Tiden at det præsteredes, ene kunde gjøres paa den Maade. Hvor meget jeg nemlig end maa beklage Mag. Adlers Forvirrethed, og hvad der dog vistnok,

*) [Nemlig de senereben meddelte: „Noget om Præmisse-Forfattere" og „De dialektiske Forhold". — jfr. S. 487 ff., S. 511 ff.]

idetmindste indtil videre er tabt i ham, hvor alvorligt og langsomt jeg end har overveiet at udgive Bogen,*) der derfor ogsaa over Aar og Dag har ligget færdig hos mig: Forfatteren maa være misundelig paa sin Lykke, thi Mag. Adler var just hvad han behøvede, uden ham kunde han hverken give Begrebs-Fremstillingen det Liv og den ironiske Spænding, ei heller den satiriske Baggrund, som nu haves aldeles gratis. Ingen Læge kan være mere glad over et normalt Tilfælde af en Sygdom, end han maa være over Mag. Adler; og sjeldnere er maaskee et Menneske, ved at gaae forkeert, kommet saa beleiligt, som Mag. Adler for Petrus Minor.**)

Den hele Bog er i Grunden en ethisk Undersøgelse: om det Begreb en **Aabenbaring**; om hvad det dog vil sige at være kaldet ved en Aabenbaring; om hvorledes Den, der har havt en Aabenbaring, forholder sig til Slægten, det Almene, og vi Andre os til ham; om al den Forvirring, som det Begreb en Aabenbaring lider under i vor forvirrede Tid. Eller hvad der er det Samme: hele Bogen er i Grunden en Undersøgelse om det Begreb **Myndighed**, hvad det dog vil sige at have guddommelig Myndighed, om den Forvirring, at det Begreb Myndighed ganske er glemt i vor forvirrede Tid. Forfatteren kunde nu have baaret sig saaledes ad: han kunde have viist, hvorledes dette Begreb (en Aabenbaring) lod sig forvirre (Mulighederne), tildeels ogsaa hvorledes det var blevet forvirret; han kunde søge at skildre hele Tiden og dens Forvirring. Men saa vilde det maaskee let gjøre det Indtryk paa Læseren, at den fremstillede Forvirring dog var en Mulighed, som ikke var til, Noget han selv hittede paa, for at faae Noget at gjendrive, 'at han altsaa dog paa en Maade fægtede i Luften. Hvor langt anderledes, om ikke ved Mag. Adlers Hjelp, saa dog ved Hjelp af Mag. Adler, der netop saa complet som muligt udviser næsten alle mulige Forvirringer i Forhold til dette Begreb, og som tillige selv paastaaer at have havt en Aabenbaring.

Saaledes har jeg ved omhyggelig Gjennemlæsning forstaaet Forfatteren, og jeg ønsker, at Læseren vil forstaae det Samme. Det kan dog neppe antages for Forfatteren at have havt noget i og for sig synderligt Tilfredsstillende at læse Mag. Adlers mange Bøger igjennem. Dog har han gjort det, formodentlig fordi han har forvisset sig om, hvorledes det kunde tjene hans Hensigt; og han er vel under Arbeidet blevet sig sin Hensigt mere og mere bevidst, og saaledes Anlægets Hensigtsmæssighed. Han har benyttet Mag. Adler som Underlag, eller gjort ham til Gjen-

*) [Herefter var oprindelig indskudt:] der i al Velvillie og uden noget fjendtligt Sindelag, nødsaget af Mag. Adler selv, dog gjør den Brug af ham, som denne gjør . .

**) [Slutningen af denne Sætning stod oprindelig længere nede, jfr. Noten S. 471.]

nemsigtighed for Tidens Forvirring; selv der, hvor Afhandlingen synes blot og som literair Anmeldelse at beskjeftige sig med hans Skrifter, har han dog maaskee havt Held til at avancere et lille Træk, som charakteriserer Tiden, eller et lille Forvirringens Sving, som dog ved Misvisningen tjener til nærmere at belyse Begrebet. Ved dette Anlæg har han gjort det muligt for den hele Monographi at vinde i Livlighed ved bestandigt at have Anstrøget af at være et Clinicum; dernæst at vinde en ironisk Fordoblelse, at Den, der saa ypperligt satiriserer hele Tiden (Mag. Adler), just er Een, der formeentligen paa det meest Afgjørende har brudt med det Moderne ved at faae sig en Aabenbaring, saa han altsaa satiriserer uden at vide det; endeligen at vinde Præsentiskheden. Og som en Ret Mad kan være aldeles fordærvet ved at serveres kold, naar den skulde serveres heed, saaledes er det ogsaa i Aandens Forhold. En Forvirring har bestandigt meest Interesse in præsenti — og her er Alt in flagranti.

Dersom Nogen skulde ville minde om, at forsaavidt Mag. Adler har beraabt sig paa en Aabenbaring, staaer han dog ganske udenfor eller ganske isoleret i Tiden, saa vilde jeg dertil svare: ingenlunde, just denne Forvirring ligger Tiden langt nærmere end man troer, og Mag. Adler er saaledes forstaaet nok saa meget i Rapport til Tiden som Strauss, Feuerbach o. s. v. næsten kunde jeg sige i sin Tid vare. Uden Religion kan ingen Slægt holde ud. Men naar saa første Geled, Angribernes Landstorm, der vil afskaffe Christendommen, (hvilke Fjender ingenlunde ere de farligste) ere færdige, saa kommer andet Geled af Forvirringens Missionairer, de, der ville enten lave en ny Religion, eller dog selv være Apostle. Disse ere de allerfarligste, just fordi de ere religieust paavirkede og religieust forvirrede, men forsaavidt ogsaa i Forhold til det Dybere i Mennesket, medens hine ere irreligieust besatte. Thi vor Tids Ulykke i det Politiske som i det Religieuse og som i Alt er Ulydighed, det ikke at ville lyde. Man bedrager kun sig selv og Andre ved at ville bilde os ind, at det er Tvivlen, nei, det er Opsætsigheden; det er ikke Tvivlen om det Religieuses Sandhed, men Opsætsigheden mod det Religieuses Myndighed, der er Skyld i og Skylden i Ulykken. Men Selvraadighed har, dialektisk, to Former: enten at ville styrte Herskeren eller selv at ville være Hersker, religieust altsaa: enten at ville være en Feuerbach og selvraadigt afskaffe al Religion, eller selvraadigt at ville være Apostelen. Ulydighed er Hemmeligheden i vor Tids religieuse Forvirring. Denne samme Ulydighed ligger ogsaa som πρωτον ψευδος, men mere skjult og ubevidst til Grund for hvad der er Grund-Skaden i den moderne Speculation, at man har forvirret Sphærerne, forvexlet Dybsind — og Myndighed; det Intellectuelle — og det Ethiske; det at være Geni — og det at være Apostel. —

Bogen er, hvad der vil forekomme Mange besynderligt, den er vir-

kelig et Opbyggelses-Skrift — for Den, der har Forudsætninger til at lade sig opbygge ved en i anden Henseende anstrængende Læsning.*) —

Og hermed vil jeg saa anbefale Bogen, bedende Læseren at læse langsomt, forsaavidt Forfatteren ofte har maattet søge noget længere tilbage for at faae Bilet; ønskende at jeg maatte engang opleve den Lykke at faae en større Bog godt læst. Det havde jo været mig, som Udgiver, let nok at udstykke det Hele i mindre Dele, i Smaa-Afhandlinger til 4 Sk.: men derimod har Forfatteren protesteret, som gjaldt det hans Liv — hvilket ogsaa er Tilfældet. Jeg for min Deel har ogsaa tænkt, at man dog vel selv vil indsee, baade at et ordentligt Anlæg bliver umuligt ved en saadan Udstykning, og at vort lille Land dog ikke er tjent med, at Rubrikken „Literatur“ ganske gaaer ud, saa Danmark blot har Pjecer og Aviser. —

„Min Læser“ maa jeg ligefrem bede at læse denne Bog, da den for min Stræben er af Vigtighed, saa jeg agter at henvise til den. Dette har jeg paa en egen Maade forvisset mig om. Af adskillige Grunde havde jeg ladet Manuscriptet ligge hen. Jeg vilde saa, efter imidlertid at have skrevet Taler, just til at lægge et mere dogmatisk Skrift an. Men netop da indsaae jeg, at jeg i eet væk kom til at forudsætte denne Bog. Derfor besluttede jeg mig til at udgive den.

[Et Udkast til dette Forord har paa Foden:]

Novbr. 1847. S. K.

[Paa et løst Halvark en anden og ældre, altsaa forkastet Redaktion:]

Forord.

Denne Bog vil væsentligen kun kunne læses af Theologer, og blandt disse igjen væsentligen kun kunne interessere den Enkelte, forsaavidt han,

---

*) [Denne Sætning stod oprindelig efter: „Pjecer og Aviser“, 11 L. længere nede, med følgende Slutning:] Bogen er, hvad der vil forekomme Mange endnu besynderligere, Alt hvad Forfatteren ønsker at have skrevet for sin Smule Navnkundigheds Skyld. Der er nemlig i Forhold til denne Bog et Moment af Lykke, som sjeldent bydes; thi sjeldent er maaskee et Menneske, ved at gaae forkeert, kommet saa beleiligt som Mag. Adler for (Vincentius) Minor [jfr. foran, S. 469, L. 9 f. o.]

istedetfor maaskee at blive sig selv vigtig og min Dommer med den Indvending: hvor jeg dog kunde falde paa at skrive saa stor en Bog om Mag. Adler? underkaster sig Læsningens Arbeide, og da seer efter, i hvilken Forstand A. er Bogens Gjenstand, og i hvilken Forstand han er benyttet til at belyse Tiden og til at hævde dogmatiske Begreber; i hvilken Forstand der lige saa meget er agtet paa Tiden som paa Adler.

Hvad jeg forøvrigt kunde ønske at sige i et Forord (thi da jeg ikke skriver i noget Blad eller i noget Tidsskrift, maa jeg benytte Forordet til een og anden almindeligere Bemærkning) om det literaire Forhold mellem Forfatter, Læser og Critiker, det har jeg været heldig nok til at finde udtalt bedre og fyndigere end jeg kan sige det, af en Mand, hvem jeg altid har venereret: gamle Fichte, i stor Forstand en Mand, i ophøiet Forstand en Charakteer, i ædel græsk Forstand en Tænker. Hvad han har sagt i denne Henseende kan vel ogsaa gjøres behov at siges i vor Tid, medens den Omstændighed, at det er sagt for snart 50 Aar siden, maaskee vil kunne skaffe det Sagte Gehør. Der ligger noget Formildende i, at det er en Afdød, der taler, — Noget, som maa gjøre Læseren modtageligere for den strænge Tale, i, at hvis Verden ellers nu er forkeert, den da altsaa ogsaa maa have været forkeert for 50 Aar siden. Naar en Levende taler til de Samtidige fristes han maaskee til at fremstille det, som havde Verden før været god, men nu i de sidste 14 Dage var den da blevet reent forkeert. Derved forbittres da igjen de Samtidige, og med Rette, forsaavidt det dog upaatvivleligt er saa, at Verden til alle Tider saa omtrent er lige god, eller lige slet. Blik paa Tiden, Skildringer af Samtiden, Opfattelse af vor Tid og andet Saadant misbruges saa let reent rhetorisk ɔ: Taleren eller Forfatteren indretter Fremstillingen i Forhold til, som den brillant kan tage sig ud og gjøre Effect i det Øieblikkelige, mindre bekymret om at have en fast, bestemt Anskuelse af Tiden, eller om at besinde sig paa, at Opgaven maaskee er for stor. Vil en Taler lokke Mennesker, saa siger han: thi det maa man sige til vor Tids Ære, og det skal ikke forties eller miskjendes, at der dog begynder et nyt Liv at røre sig, at der dog bestandigt bliver Flere og Flere o. s. v.; naar han næste Søndag tordner, saa siger han: eller skulde disse Tiders Fordærvelse endnu ikke have naaet det Høieste, skulde der virkelig være et Maal, som endnu ikke var naaet, naar saaes vel en større Letfærdighed o. s. v. Disse forskjellige Opfattelser udgives saa stundom i eet Bind, og den lidt opmærksomme Læser læser, lukker derpaa forundret Bogen, og tænker: Gud veed, paa hvilken Tid den Mand egentlig levede. Nei saa er det bedre at lade en Afdød tale. Dersom en Præst havde betænkt sin Tale, og valgt til Thema: om vore Tiders Overdaadighed, og han da tilfældigviis Løverdag-Eftermiddag fandt en Prædiken fra 1718: om vore Tiders Overdaadighed — saa troer jeg, han vilde gavne sine Tilhørere mere ved at oplæse denne end ved at holde sin egen. Hovedsagen er det dog ikke, at

Een tordner og Andre maa døie det, Hovedsagen er at vi Alle, hver især, blive visere. Og naar en Afdød taler, er der jo paa en Maade Ingen som taler, saa kan vi Alle høre efter.

Stedet findes i en Opsats: Nicolais Leben und Meinungen. Sämtl. W. 8de B. p. 75 o. ff. 3die Bilag til 2det Capitel.

Kjøbh. Januar 1847.

[Nogle Afsnit af den 1846-47 udarbeidede „store Bog om Adler“ (jfr. foran I, S. 453-61) paatænkte S. K. i Oktober 1848 at udgive i den paa de følgende Blade (S. 487 ff.) redigerede Skikkelse under Titel:]

Tre ethiske eller ethisk-religieuse
Smaa-Afhandlinger.
af
H. H.

[Det Omslag, hvori disse Afhandlinger fandtes indlagte, havde følgende Paaskrifter:]

NB. Mit Navn kommer til at staae som Udgiver: udgivne af S. K.*)

NB. Skulde Forfatteren istedetfor at hedde: H. H. have et pseudonymt Navn, skal han hedde: Emanuel Leisetritt.

Heri de 3 ethisk-religieuse Afhandlinger og tillige Efterskriften til Nr. 2 af dem.

NB. Den Passus om Biskop Mynster gaaer bedst ud.*)

Efterskriften til Nr. 2 udelades ogsaa, hvis Bogen skulde udgives nu.

NB. Maaskee vil Noget af Det (i Afhandlingen Nr. 2) om Biskop Mynster blive brugt til en Dedication til ham, i saa Fald maa det da gaae ud her.*)

---

*) [Disse Sætninger ere atter udstregede med Blyant. — Om Mynster og Tilegnelsen til ham jfr. S. 548 ff.]

[I et Omslag det foran (V, S. 465) omtalte større Forord (fra 1848) paa løse Blade af Konceptpapir, Texten idelig og stærkt rettet, enkelte Afsnit i flere Bearbejdelser:]

Det Forord til „en Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger", som ikke blev brugt.

Denne Bog er heel og holden skreven før, tildeels endog længere Tid før indeværende Aars europæiske*) Katastrophe. Dette er historisk til Efterretning, forøvrigt da det Ligegyldige, alt i Forhold til hvorvidt Bogen har Noget af hvad man maatte kalde „Sandhedens" Lige-Gyldighed for alle Tider; thi da kan Katastrophen ikke gjøre fra men til, kan kun endmere gjøre Udgivelsen til Pligt.**)

Thi at ogsaa jeg engang***) ganske ligefrem skal signalisere en Smule betræffende hvad Den, som har kunnet og villet see, da utvivlsom har maatte see ligge til Grund for hele min Forfatter-Virksomhed totalt betragtet, betræffende, ut ita dicam, mit Program som Forfatter, hvilket rigtignok ikke som ellers kommer først men sidst: da var og er uforandret Dette mit Bestik og Sigte; Katastrophen har kun hjulpet mig til bedre at forstaae det, medens den maaskee ogsaa vil hjælpe mig til bedre

*) [Udstreget:] verdenshistoriske

**) [En ældre Redaktion:] Dog forældet er i ethvert Tilfælde Bogen ikke blevet ved Katastrophen, den har ikke just tabt, snarere dog nok vundet — ved Hjælp af Katastrophen, der end mere gjør dens Udgivelse til Pligt.

***) [Udstreget:] — i Forordet til denne Bog ved en Anticipation af hvad andetsteds vil blive udført —

end hidtil at blive forstaaet, eller dog til at blive mere lidenskabeligt misforstaaet. Spørgsmaalet er hverken om Eetkammer eller Tokammer eller Tikammer, hverken om Comiteers Nedsættelse eller Ministres Opsættelse. Thi vistnok er der Spørgsmaal derom, idelig og idelig af Tusinder og Tusinder Spørgsmaal derom, der er jo egentligen ikke Spørgsmaal om Andet; men see alt Dette er hvad Tiden fordrer, ikke hvad den, idetmindste ikke i dybere Forstand, behøver, — er just Ulykken, at Tiden fordrer hvad den ikke behøver, er derfor Daarskab, Tidsspilde, tildeels, idetmindste i Adskillige, tildeels — o, den alvorlige Tids Alvor! — Forlystelsessyge. Nei, i Ideen, væsentligen seet er der Spørgsmaal, eller er Spørgsmaalet om Christendom og om Christendommen: om Christendom, at det er den, der behøves; om Christendommen, at det er den, man har afskaffet, at en saakaldet, rettere en falden Christenhed aabenbart eller mere skjult, snart ved Angrebet snart ved Forsvaret, har afskaffet den. Styrelsen har nu tabt Taalmodigheden, vil ikke taale dette længere, men vil, grundigt som den docerer, fra Grunden gjøre det aabenbart, hvor selvmodsigende alt Det er, som Mennesker, Generalforsamlinger og Balloterende eller Bombarderende, til Behag skal være Surrogat for Religieusitet.

Og derfor er dog selv Katastrophen, som den hidtil har viist sig, kun Indledning;*) thi først naar man er kommet saavidt, at det er forstaaet, hvorom Spørgsmaalet er, først da begynder den ny Tidsregning. Europa rundt har man verdsligt,**) med stigende Lidenskabeligheds Fart, forvildet sig ind i Problemer, som kun gudeligt lade sig besvare, som kun Christendommen kan besvare, og — at jeg da ikke skal friste noget eneste Menneske til, betræffende hvad jeg har at sige, at hilse med Acclamation — længst har besvaret. Med Indsatsen: 4de Stand ɔ: alle Mennesker at ville løse det Problem om Lighed mellem Menneske og Menneske i Mediet: Verdslighed ɔ: i det Medium, hvis Væsen er Forskjellighed,

*) [Udstreget:] hører hjemme i Kladden ikke i Hovedbogen;

**) [Udstreget:] verdsligt-forklarende, verdsligt-forvirret,

— ja, om saa al Reisen i Europa ophørte, fordi man maatte vade i Blod, og om saa alle Ministre bleve søvnløse for at gruble, og om der saa hver Dag gik ti*) Ministre fra Forstanden, og hver den næste Dag ti*) nye begyndte, hvor de Andre slap, for atter at gaae fra Forstanden: der kommes væsentligen ikke eet Skridt videre; der er evig sat Hindring derfor, og Evighedens Grændse spotter al menneskelig Anstrengelse, spotter Formastelsen mod dens høifrie [sic!] herlige Rettigheder, at Timeligheden timeligt vil forklare, hvad der i Timeligheden skal være en Gaade, og hvad kun Evigheden kan og vil forklare. Problemet er et religieust, et christeligt Problem, og som sagt: allerede længst besvaret. Thi skaf os Evigheden igjen, Udsigten til den i ethvert Øieblik, dens Alvor og dens Salighed, dens Lindring; skaf hver Enkelt Evigheden igjen: saa behøves der ingen Blodsudgydelse, man kan ogsaa lade Ministrene beholde deres respektive Forstand. Ak, men for at faae Ildebranden, Selvantændelsen, som er affstedkommet ved Verdslighedens Friction, slukket, for at faae Lindring ɔ: for at faae Evigheden igjen, kunde det vel være, at der behøvedes Blodsudgydelse og Bombardementer, item at mange Ministre en passant gaae fra Forstanden.**)

---

*) [Her stod begge Steder først:] hundrede

**) [Oprindeligt havde „Forordet“ derefter, skilt fra det Foregaaende ved en ny Udgang, følgende Slutning:]

I Ideen, væsentligen seet, har Enhver, der med Gud veed, at han i Sandhed troer paa Christendommen, al Verdens Forvirring og Oprør tiltrods, allerede „mere end seiret“. Han erkjender kun een Overmagt, Dens, der formaaer at bede inderligere, med mere Frygt og Bæven end han har formaaet; men en Saadan er ikke hans Fjende, han er hans mægtige Allierede. Enhver Modstand, Evnernes, Talentets, Tallets er allerede i Ideen seet væsentligen overvundet, hvad saa end han tilfældigviis er kommet til eller kan komme til at lide derfor. Tilfældigviis; thi verdsligt gjør man store Ophævelser over Lidelserne; man lider for at seire, og seirer saa maaskee endda ikke. Christeligt har man forud allerede mere end seiret, saa man ikke lider for at seire, men snarere fordi man har seiret, hvilket just giver Een Lyst til at finde sig i Alt og Op-

Hvor lang Tid der vil medgaae til det blot Convulsiviske, kan jo intet Menneske vide. Men man behøver ikke at være nogen stor Psycholog for at vide, hvor vanskeligt det er at faae Bugt med sin verdslige og jordiske Forstandighed, naar man, som nu Tilfældet er med Slægten, har Overtro paa dens frelsende og lyksaliggjørende Magt, hvor vanskelig den derfor er, og hvor vidtløftigt det kan blive med den Overgang: at slippe Forstanden for at gjøre Springet ind i det Religieuse. Den verdslige Forstandighed sidder altfor fast i det verdslige Menneske eller han i den; det er med den som med en Kindtand — der maa tages flere Gange til og voldsomt for at rokke den eller for at tage Livet af og Magten fra den kun altfor frygteligt Seiglivede.*) Man behøver eiheller at være nogen stor Dialek-

løftelse over Lidelserne; thi da man har seiret, kan man jo sagtens finde sig i en Smule Lidelse. Verdsligt maa man, spændt i Uvished, vente paa hvad der følger efter Lidelsen, om nu Seiren følger; christeligt er der Intet at vente paa, Seiren længst i Troen givet Een forud paa Haanden. Dette lærer man af Forbilledet. Hans sidste Ord i Lidelsen var ikke: venter nu blot lidt, saa skulle I vel faae at see, at min Sag seirer. Nei, han sagde: det er fuldbragt. Hvilket? Lidelsen. Men saa taler han jo slet ikke om Seiren? Nei, hvor skulde det falde ham ind, det vidste han jo fra Evighed af, at han havde seiret.

Oct. 48.

*

[Hertil sluttede sig nu følgende, senere dog overstregede

Efterskrift:]

Dette Forord er, som sagt, en Anticipation. Bogen er skrevet for omtrent 2 Aar siden, med Undtagelse af een Afhandling, der er fra Slutningen af forrige Aar. Da nu dette Forord er dateret: October 1848, og jeg siden Foraaret 48, da „christelige Taler“ udkom, har udarbeidet flere mindre Skrifter, saa ere disse jo ældre end dette Forord, medens de dog blive udgivne senere. Men de kunde ikke udgives, førend foreliggende Bog, hvilken de forudsætte, var udkommet; paa den anden Side vil saa igjen „Forordet“ til denne Bog bedre forstaaes efter hine Skrifters Udgivelse.

*) [I Kladen var her indskudt:] Saalænge der er det mindste Liv i denne kun altfor frygteligt seiglivede Forstandighed bliver den ved at

tiker for at opdage, at det for den verdslige Lidenskabelighed kan see skuffende ud, som var det dog muligt, naar man blot bliver ufortrødent ved at regne og regne, at tilveiebringe Lighed mellem Menneske og Menneske i Verdslighed. Den endelige Dialektik vil i ethvert Tilfælde være istand til at danne en utrolig Mængde Combinationer. Det idelige Omqvæd vil blive: Forræderi, Forræderi; nei, man maa gjøre det paa en anden Maade, naar man tager lidt Mere af der, og sætter lidt Mere til her, og saa fordeler Det der mere ligeligt, uden at glemme den Forskjel der, sammenholdt med den her og der og her og her og hist og ned og op — saa maa det nødvendigviis lykkes med at finde Ligheden, Divisor, Myntfoden for Menneske-Lighed i Verdslighed ɔ: i Forskjellighed, Ligheden for den verdslige Menneske-Lighed ɔ: for den — forskjellige — Lighed. Systemet søgte det rene Menneske, saaledes vil Tiden nu søge det lige Menneske — thi i Verdsligheden ere vi Alle skjæve eller Skjævheder ɔ: Relativiteter. Verdslighed er et uhyre broget Sammensat af Mere og Mindre, lidt Mere og lidt Mindre, Meget, Noget, Lidet o. s. v., det er: Verdslighed er Forskjellighed. Men Forstanden i den verdslige Lidenskabeligheds Tjeneste vil bestandigt bilde sig ind, at den dog kan regne det ud og faae Lighed i Verdslighed. Enhver ny Combination bliver da — ja i nu forældet Stiil vilde den vel blive en ny § — nu bliver den «styli novi» et nyt Ministerium. Og naar saa det nye Ministerium gaaer af, eller convulsiviskfortrænges, mon man saa er kommet til den Erkjendelse, at Ulykken ikke laae i denne Combinations tilfældige Feil og Mangler, men i, at der væsentligen behøvedes noget ganske Andet,

---

forklare, at den nu har hittet paa en ny Udvei, en ny Beregning, et nyt Forslag, en ny Maade — at gjøre det Samme paa; eller har man vel nogensinde seet, at Een, der havde spilt 20 Aar i Lotteriet uden at vinde Noget, medens han tillige dog derved oftere havde tænkt paa at opgive denne Lidenskab, at han blot ved Hjælp af Raisonnement virkelig opgav det; nei, ved Udgangen af det 20de Aar forklarede hans Forstand, at naar han nu blot næste Gang satte paa Nr. 17, saa vandt han.

Religieusitet nemlig? Nei, det vil man ikke. Der vil strax være en ny Combination og et nyt Ministerium i Opseiling, der ved at have rystet Relativiteterne kaleidoskopisk paa en noget anden Maade bilder sig ind at have fundet det Søgte. Og man vil sige, ganske systematisk næsten: „ja, nei" paa den Maade, som det forrige Ministerium vilde det, lader det sig ikke gjøre; men naar man blot regner rigtigt, saa maa det komme — og saa kommer der et nyt Ministerium, som gjør mindre for Øltapperne, mere for Lysestøberne, og saa igjen trækker mere fra Jordegodseierne og Proletarierne mere frem, ligner Præsterne paa Degnene og hovedsageligen gjør en rundrygget Vægter, en skjævbenet Smedesvend til det lige Menneske. Tiden vil (kun at den er langt mere lidenskabelig og voldsom, da den er Voldsomhedens, Haandgribelighedens Sophistik) paa mange Maader erindre om Socrates's Tid, men der vil Intet være, som erindrer om Socrates.

Under alt dette, dette §§ Cursus eller dette Cursus af Ministerskifter, bliver Slægten mere og mere forvirret, som en drukken Mand jo uroligere han stormer omkring bliver desto mere fuld, selv om han ikke faaer mere at drikke.

Og saa, naar det Foreløbige, det Convulsiviske er gjennemgaaet, og de politiske Ministerier ere ude, saa vil vel Slægten være saa udmattet af Lidelser og Blodtab, at Dette om Evigheden kunde faae Lov til ibetmindste at komme i Betragtning, om det end i Førstningen vil hidse Lidenskaberne paany og give dem nye Kræfter. Omslaget vil gjøres (omvendt mod Reformationens): hvad der saae ud som og bildte sig ind at være Politik vil forklare sig som religieus Bevægelse. Der vil for at faae Evigheden igjen atter kræves Blod, men Blod af en anden Art, ikke hiint de i tusindviis ihjelslagne Slagtofferes, nei, det kostbarere Blod, de Enkeltes — Martyrernes, disse mægtige Afdøde, der formaae, hvad ingen Levende, som lader Mennesker i tusindviis hugge ned, formaaer, hvad disse mægtige Afdøde ikke selv som Levende formaaede, men kun som Afdøde formaae: at tvinge en rasende Mængde i Lydighed, just fordi denne rasende Mængde i Ulydighed fik Lov til at

slaae Martyrerne ihjel. Thi Ordsproget siger: Den leer bedst, som leer sidst; men sandeligen, Den seirer ogsaa bedst, som seirer sidst, altsaa ikke Den, som seirer ved at slaae ihjel — o, usikkre Seier! — men Den, som seirer ved at blive ihjelslagen — o, evig visse Seier! Og dette Offer, Lydighedens — hvorfor Gud seer med Velbehag til ham den Lydige, der bringer sig selv som Offer, medens han samler Vrede over Ulydigheden, der ihjelslaaer Offeret — dette Offer, denne Seierherre er „Martyren“; thi sandeligen ikke Enhver, der bliver ihjelslagen, er en Martyr! Men Martyren er Herskeren.

[Slutningen efter en anden Bearbejdelse:]

Thi Tyranner (i Skikkelse af Keisere, Konger, Paver, Jesuiter, Generaler, Diplomater) have hidtil i et afgjørende Øieblik kunnet regjere og styre Verden; men fra den Tid 4de Stand bliver sat ind — naar dette har faaet Tid til at sætte sig saaledes, at det ret er forstaaet — vil det vise sig, at kun Martyrer kunne i det afgjørende Øieblik regjere Verden. Det er: intet Menneske vil mere kunne regjere Slægten i et saadant Øieblik, kun Guddommen kan det ved Hjælp af de ham ubetinget Lydige, der tillige ere villige til at lide, men dette er jo Martyrer. Og naar saa i en ældre Formation det afgjørende Øieblik var overstaaet, saa indtraadte den ordentlige verdslige Regjering; men fra det Øieblik at 4de Stand bliver sat ind vil det vise sig, at selv naar Crisen er overstaaet, kan der ikke regjeres verdsligt. Verdsligt at regjere, verdsligt at være den Regjerende er, hvor meget Arbeide og Ansvar dermed end er forbundet, en Nydelse, og derfor beregnet paa og kun mulig i den Proportion: at det langt, langt største Antal af Mennesker enten slet ikke ere opmærksomme paa, at de ikke ere med i (Stats-) Livet, eller gudfrygtige nok til ikke at bryde sig derom. Saasnart 4de Stand sættes ind, kan der kun regjeres gudeligt, religieust. Men religieust at regjere, religieust at være den Regjerende er at være den Lidende, det religieust at regjere er Lidelse. Disse Lidende (de Regjerende) ville naturligviis, dersom de ganske turde raade dem selv, i mangt et Øieblik ønske sig

langt borte og give Slægten en god Dag, for selv enten at tilbringe deres Liv i Betragtningens Censomhed eller nyde Livet; men de vove det ikke, naar de i Frygt og Bæven betænke deres Ansvar for Gud. At være udseet til verdsligt at skulle være den Regjerende, det ansee Menneskene for en Lykke; men at udsees til religieust at skulle være den Regjerende er, menneskelig talt, snarere som en Straf, i ethvert Fald, menneskelig talt, Lidelse, menneskelig talt lige det Omvendte af et Fortrin. — Misfornøiet med, utilfredsstillet ved Staten, Kirken og Alt hvad dertil forholder sig (Kunst, Videnskab o. s. v. o. s. v.) vilde Slægten, hvis den fik Lov at raade sig selv, opløse sig i en Verden af Atomer, hvorved dog vil være gjort det Fremskridt, at Gud nu ikke gjennem Abstracta, ei heller gjennem Repræsentations-Individualiteter kommer til at forholde sig til Individerne, men bliver Den, der saa at sige selv paatager sig at opdrage Generationens utallige Enkelte, selv den Skolemester, der passer paa Alle, hver især. Her standser Tanken; Verdens Skikkelse vilde ligne, ja jeg veed ikke hvad jeg skulde ligne den med, den vilde ligne et uhyre Christiansfeldt, og saa vilde der være tilstede de to størst mulige Modsætninger, stridende med hinanden om Fortolkningen af dette Phænomen: Communismen, der vilde sige: saaledes er det verdsligt rigtigt, der maa slet ingen Forskjel være mellem Menneske og Menneske; Rigdom og Kunst og Videnskab og Regjering o. s. v. o. s. v. er af det Onde; alle Mennesker skulle være lige som Arbeidere i en Fabrik, som Lemmerne paa en Ladegaard, eensklædte, spise eens Mad, lavet i een uhyre Gryde, paa samme Klokkeslet, i lige Maal o. s. v. o. s. v. — Pietismen, der vilde sige: saaledes er det christeligt rigtigt, der maa ingen Forskjel være mellem Menneske og Menneske, vi skulle være Brødre og Søstre, have Alt fælles; Rigdom, Stand, Kunst, Videnskab o. s. v. er af det Onde; alle Mennesker skulle være ligesom engang i det lille Christiansfeldt, eensklædte, bede til bestemte Tider, gifte sig ved Lodtrækning, gaae i Seng paa Klokkeslet, spise eens Mad, af eet Fad, i bestemt Takt o. s. v. o. s. v.

Dette er min Betragtning eller Opfattelse af Tiden, et ringe Menneskes, der i sit Væsen har Noget af en Digter, forøvrigt er en Slags Tænker, men — ja, hvor ofte har jeg nu gjentaget og indskærpet dette for mig saa Vigtige og Afgjørende, mit første Udsagn om mig selv — „uden Myndighed“.

S. K.

[Trende løse Blade — fra 1848-49 — indeholde Udkast, der slutte sig til Tankegangen i dette „Forord“:]

[1.*)]

Saa vil det ogsaa blive aabenbart, hvad der laae til Grund for Katastrophen, at den er Modsætningen til Reformationen: da saae Alt ud som religieus Bevægelse og viste sig at være politisk Bevægelse, nu seer Alt ud som Politik, men vil forklare sig til religieus Bevægelse. Og naar dette bliver aaben-

---

*) [Et Blad Konceptpapir, som er paategnet: „i Febr. 1849“, indeholder i det Væsentlige dette Stykke men med følgende foran udeladte Indledning:]

I dette besynderlige dobbelt-satiriske Faktum (at Mag. A., aabenbart levende hen i saa godt som hedenske Kategorier, bliver christelig Præst, og at han, efter at han ved en religieus Opvækkelse er bragt det Christelige adskilligt nærmere, bliver afskediget — uden at dog Stats-Kirken i det Første egentlig har noget Ansvar, og medens den dog i sidste har fuldeste Ret) er indeholdt noget Andet, som jeg allerede i sin Tid var opmærksom paa, men som Aaret 48 da ganske anderledes har gjort mig opmærksom. Skal det lykkes Staten og Kirken at styre det Kirkeligt-Bestaaende igjennem disse Tiders Vanskeligheder, da maa den, til denne Hensigts Opnaaelse, fremtidigen ganske anderledes fæste sin Opmærksomhed paa Pastoral-Seminarier end hidtil. Den videnskabelige Dannelse, som Studenten faaer ved Universitetet, hvor priselig den end forresten kan være, vil sjeldnere komme ham til Gavn, stundom være ham til Skade i den Strid, i hvilken han som Præst vil blive at føre, naar Tiderne oprøres saaledes fra Grunden som nu: den videnskabelige Excerceren paa Tælling vil der ikke blive Brug for. Og naar det saa bliver aabenbart, hvad [osv. som ovenfor.]

bart, da vil det (hvad enten man nu i Tide har været betænkt paa det i den Henseende Fornødne eller ikke) tillige blive aabenbart, at det der behøves er: „Præster". Der skal Slaget staae; skal der væsentligen seires, maa det skee ved Præster; hverken Soldater eller Politi-Agenter eller Diplomater eller politiske Projektmagere formaae det.*) „Præster" er det, der vil behøves; Præster, der, i Besiddelse af ønskelig videnskabelig Dannelse, ere indøvede i — hvad man i Modsætning til den videnskabelige Excerceren paa Tælling kunde kalde — Aandsnærværelsens Fægtning, til Kamp ikke saa meget mod videnskabelige Angreb og Problemer, som mod de menneskelige Lidenskaber; Præster, der kunne adsplitte „Mængde" og gjøre den til Enkelte; Præster, der ikke gjorde for store Fordringer til at studere, og Intet ønskede mindre end at herske; Præster, der, om muligt, mægtigt veltalende, ikke vare mindre mægtige i at tie og taale; Præster, der, om muligt, Hjertekjendere, ikke vare mindre lærte i Afholdenhed fra at dømme og fordømme; Præster, der vidste at bruge Myndighed ved Hjelp af den Kunst at gjøre Opoffrelser; Præster, der vare forberedte paa, opdragne, dannede til at lyde og lide, saa de kunde formilde, formane, opbygge, røre, men ogsaa twinge — ikke ved Magt, Intet mindre, nei ved den egne Lydighed twinge, og fremfor Alt taalmodigt lide alle den Syges Uartigheder uden at forstyrres, saa lidet som Lægen forstyrres af Patientens Skjeldsord og Sparken under Operationen. Thi Slægten er syg og, aandelig forstaaet, syg indtil Døden. Men som det saa ofte gaaer, naar den Syge selv skal angive Stedet, hvor han lider, da viser han paa et reent forkeert Sted: saaledes med Slægten. Den mener — ja det er baade til at lee og til at græde over — den mener, som sagt, at det er et nyt Ministerium der skal hjælpe. Men sandeligen, det er Evigheden der behøves — fordres der noget

*) [Det i Noten til forrige Side omtalte Udkast indskyder her:] Men „Præster" dannes egentligen ikke ved Universitetet; vel sandt, de dannes bedst i Livet; dog, skal der være Tale om en foreløbig Dannelse, saa maa det være ved et Seminarium.

stærkere Beviis end dette, at det er hørt fra Socialismen, dette frygtelige Suk (fra Helvede): Gud er det Onde; skaf os blot af med ham, saa faae vi Lindring. Saa siger den jo selv, hvad det er den behøver; thi det Dæmoniske indeholder altid det Sande omvendt. Det er Evigheden, der behøves, og Lægen maa, om end i en noget anden Forstand, som det var Skik i en ældre Tid, ordinere: Præsten.

Dette er min Betragtning eller Opfattelse af Tiden, et ringe Menneskes [osv. — jfr. S. 483].

[Ikke dateret eller underskrevet.]

[2.]

„Christelige“ Præster er det, der vil behøves, ogsaa med Hensyn til den af alle Farer største, som dog ligger langt nærmere end man muligt troer, at, naar Katastrophen slaaer ud og forklarer sig til religieus Bevægelse (og Styrken i Communismen er aabenbart den i samme dæmonisk indeholdte Ingrediens af Religieusitet, endog christelig Religieusitet): saa vil der, som Paddehatte efter en Regn, fremkomme dæmonisk inficerede Skikkelser, der snart formasteligen ville gjøre sig selv til Apostle paa lige Linie med „Apostlene“, -nogle ogsaa med den Opgave at fuldkommengjøre Christendommen, snart endog selv være Religionsstiftere, Opfindere af en ny Religion, der ganske anderledes skal tilfredsstille Tiden og Verden end Christendommens „Askese“. Tiden for de videnskabelige Angreb paa Christendommen var allerede forbi før 48, vi vare allerede langt inde i de Lidenskabeliges, de Forargedes. Men disse er ikke det Farligste; det Farligste er, naar de Dæmoniske selv blive Apostle — omtrent som naar Tyvene udgive sig for Politi — selv Religionsstiftere, der ville finde forfærdeligt Tilhold i en Tid, som bliver saaledes critisk, at det, evig forstaaet, sagt om den Tid, er evig sandt: det er Religieusitet der behøves — sand Religieusitet nemlig; medens det, dæmonisk forstaaet, siges af den samme Tid om sig selv: det er Religieusitet vi behøve — nemlig dæmonisk Religieusitet.

Dette er min Betragtning eller Opfattelse af Tiden, et ringe Menneskes [osv. — jfr. S. 483].

[Ikke dateret, men understreget:]

S. K.

[3.]

i Oct. 48.

Og nu, i 48, nu er det da blevet fra Grunden gjort aabenbart, hvad de Faa, der kunde see og skjønne, ogsaa saae, at den forrige Tids Feil sandeligen ikke var, at Regjeringerne misbrugte Magten, at det at regjere ikke var et Ansvar for Gud men et Studium for det meest raffinerede Coquetteri, — lige det Modsatte, at de ikke vidste og ikke havde sædeligt Mod til at vove at bruge Magten, kort at Feilen var: at der ikke blev regjeret. Nu er det dog vel aabenbart, at hvad der, politisk forstaaet, behøves er indeholdt i eet eneste Ord: Regjering, saa, hvad altid var Tilfælbet i den forrige Tid, hvis — for at jeg skal tale i bibelske Udtryk — Styrelsen nu skulde sende Dommere, da maatte disse ikke komme som før for at dømme Regjeringen, men for af al Magt at hjelpe til at der kunde blive regjeret. Skylden for det Hele bærer et indbildsk, halvstuderet, ved Presse-Smigrerier demoraliseret Bourgeoisie, der i Egenskab af Publikum meente at skulle regjere. Men maaskee aldrig i Historien er det seet, at Nemesis kom saa hurtig; thi i samme Nu, paa samme Klokkeslet som Bourgeoisiet afgjørende greb efter Magten, reiste 4de Stand sig. Nu skal det rigtignok hedde, at det er den der er den Skyldige, men det er usandt: den er kun det uskyldige Offer, over hvem det kommer til at gaae ud, den bliver skudt ned, forbandet — og det skal være Nødværge, er det ogsaa i en vis Forstand: det er Nødværge, fordi Bourgeoisiet stødte Staten omkuld.

Tre ethiske eller ethisk-religieuse

Smaa-Afhandlinger

af

M. M.*)

[Paa Titelbladets Bagside:]

Indhold.

[1848.]

*) [Først var anvendt Mærket: F. F. — jfr. foran VII, S. 466.]

Forord.

Denne lille Bog, som væsentligen kun vil kunne interessere Theologer, er skrevet i 46 og 47.

[illegible]. [illegible].

Nr. 1.

Noget om hvad man kunde kalde „Præmisse-Forfattere".*)

Da vor Tid efter hvad Barberen siger (og Den, der ikke har Leilighed til at følge med Tiden ved Hjelp af Bladene, kan godt nøies med Barberen, som jo ogsaa i en ældre Tid, hvor man endnu ikke havde Blade, var hvad Bladene nu er) skal være en bevæget Tid: saa er det ikke usandsynligt, at mange Menneskers Liv gaaer saaledes hen, at de have Præmisser til at leve, men ikke vinde nogen Conclusion — netop ligesom Tiden, der er Bevægelsens Tid, som har sat Præmisserne i Bevægelse, men ogsaa er Bevægelsens Tid, som ikke er kommen til Conclusionen. Saadanne Menneskers Liv gaaer da hen, indtil Døden kommer og gjør Ende paa Livet, uden dog i Conclusionens Forstand at bringe Enden med sig; thi Eet er, at et Liv er forbi, et Andet, at et Liv bliver færdigt ved at faae sin Conclusion. I Forhold til som et saadant Menneske er begavet, kan han da ogsaa indenfor sit eget ufuldbaarne Liv gaae hen og blive Forfatter, som han mener det. Dog er denne Mening et Sandsebedrag. Han kan for den Sags Skyld (thi vi kunne jo her hypothetice indrømme alt Muligt, naar vi blot holde igjen paa det Afgjørende) være i Besiddelse af de over-

---

*) [I den første „store Bog om Adler" (jfr. foran I, S. 454-55, a) havde dette Afsnit til Overskrift:] **Indledning.** 1846.

ordentligste Evner, af ypperlige Kundskaber; men Forfatter er han ikke, uagtet han producerer. Hans Skrift vil være ligesom hans Liv, Materiale; maaskee vil dette Materiale være Guld værd, men det er kun Materiale. Han er ikke en Digter, der digterisk afrunder et Hele; ikke en Psycholog, der indordner det Enkelte og den Enkelte i en total Anskuelse; ikke en Dialektiker, der udviser Plads indenfor den Livs-Anskuelse, over hvilken han disponerer. Nei, uagtet han skriver, er han væsentligen ikke Forfatter; han vil være istand til at skrive første Deel, men han kan ikke skrive anden Deel; eller for ikke at foranledige Misforstaaelse, han kan ogsaa skrive første og anden Deel, men saa kan han ikke skrive tredie Deel: den sidste Deel kan han ikke skrive. Gaaer han derfor, naivt vildledet af den Tanke, at enhver Bog jo efter Skik og Brug skal have en sidste Deel, hen og skriver sidste Deel med, da vil han ret gjøre det aabenbare, at han ved sidste Deel fraskrev sig at være Forfatter. Thi det at være Forfatter er rigtignok Noget man skriver sig til, men netop derfor ogsaa Noget, som man, besynderligt nok, just ved at skrive kan fraskrive sig. Havde han ret været opmærksom paa Misligheden med tredie Deel: ja, si tacuisset, philosophus mansisset.

For at finde Conclusionen er det først og fremmest nødvendigt at mærke ret levende, at den mangler, og derved igjen ret levende savne den. Det lod sig derfor tænke, at en væsentlig Forfatter, netop for at gjøre den Mislighed aabenbar, at saa mange Mennesker leve uden Conclusion, frembragte et Fragment, om han end ved at kalde det saa netop ingen Mislighed foranledigede, om han end i en anden Forstand leverede Conclusionen, ved at levere den tilsvarende Livs-Anskuelse. Og en Verdens-Anskuelse, en Livs-Anskuelse er da den eneste sande Conclusion paa enhver Frembringelse; al Digter-Conclusion er Sandsebedrag. Er Livs-Anskuelsen udviklet, staaer denne heel og klar i sit consequente Sammenhæng, da behøver man ikke at tage Livet af Helten, man kan gjerne lade ham leve: Præmissen er alligevel indfriet og beroliget i Conclusionen, Udviklingen alligevel færdig. Men mangler Livs-Anskuelsen (der

naturligviis allerede skal være i første Deel og være overalt, medens dens Mangel først ret bliver aabenbar i anden, i tredie ɔ: i sidste Deel), saa hjelper det kun lidet, at man lader Helten døe, ja det hjælper end ikke, om man, for at det kan være ganske vist at han er død, endog lader ham begrave i Fortællingen: Udviklingen er ingenlunde færdig. Dersom Døden havde denne Magt, saa var Intet lettere end at være Digter, saa vilde Poesien slet ikke behøves. Thi i Virkeligheden er det jo saa, at ethvert Menneske døer, hans Liv faaer Ende; men deraf følger ikke, at det har, at det havde Ende i Conclusionens Forstand. „At det havde Ende", netop dette tempus af Tid viser, at Døden ikke er det Afgjørende, at Conclusionen kan være medens Manden lever. At bruge Døden som Conclusion er en Paralogisme, en *μεταβασις εις αλλο γενος*; thi vel er Døden en Conclusion, men den resulterer af ganske andre Præmisser, og vel er Døden punctum finale, men i sin abstrakte Ligegyldighed har den Intet med Det at gjøre, om Meningen er ude, om der var Mening i den Afdødes Liv eller ikke. Døden gjør saaledes hverken fra eller til, den forandrer ikke Eens Liv in concreto, tvertimod borttager den in abstracto Livets Betingelse, og forhindrer derved enhver yderligere Forandring.

Men jo mere det saaledes skorter Bevægelsens Tid og de mange Enkelte paa Conclusion, desto virksommere synes man i at mangfoldiggjøre Præmisserne. Dette virker igjen til at Conclusionen bliver vanskeligere og vanskeligere, forbi der istedetfor Conclusionens Afgjørende indtræder en Standsning, som aandelig forstaaet er hvad Obstruktion er for den animalske Organisme, medens Præmissernes Forøgelse er lige saa farlig som det er at overlæsse sig med Spise, naar man lider af Obstruktion, om det end et Øieblik er lindrende. Efterhaanden forvandler da Tidens Bevægelse sig til en usund Gjæring, ligesom naar den Syge ikke fordøier og assimiler Fødemidlerne, men blot bringer dem i Gjæring. Denne Tidens Sygelighed benytte nu de Enkelte, hvis Liv ligeledes kun har Præmisser, til at blive Forfattere, og deres Frembringelser ville netop være hvad Tiden fordrer. En væsentlig Forfatter vilde naturligviis

under saadanne Omstændigheder paa alle Maader anbefale Diæt, men Præmisse-Forfatterne ere paa alle Maader til Tjeneste med nye og nye Opgaver, Forslag, Vink, Hentydninger, Fingerpeg, Projekter, kort med Alt, hvad der ved blot at være Begyndelse pirrer Utaalmodighed, idet det ikke synes at indeholde nogen Fordring til Udholdenhed, som altid er fornøden, hvor der skal være Tale om at vinde en Conclusion. Hvad der nærer en Sygdom synes altid i første Øieblik en Lindring; og naar, aandelig forstaaet, det Ethiske udelades, da er det Øieblikkelige det Sophistiske, saaledes ogsaa den idelige og idelige Begynden. Præmisse-Forfatterne (Sophisterne) florere imidlertid, de tjene baade Penge (og det bliver af Aristoteles anført som et Kjende paa Sophisten, at han vil tjene Penge) og Anseelse ved at tilfredsstille Tidens Fordring. En væsentlig Forfatter maatte under saadanne Omstændigheder aldeles komme til kort; det vilde vel gaae ham, som Socrates saa findrigt har betegnet sit Liv, det vilde vel gaae ham, „som naar en Læge blev anklaget af en Kok eller en Sukkerbager, og en Forsamling af Børn skulde dømme i Sagen; thi Kokken eller Sukkerbageren forstaaer sig barnagtigt paa det Lækkre, det Smigrende, og forstaaer kløgtigt at tillave det Usunde velsmagende; Lægen forstaaer sig kun paa det Sunde, og forstaaer end ikke at tillave det velsmagende."

Som Leilighed gjør Tyve, saaledes gjør en saadan usund Gjæring, i samme Forstand som man taler om gale Penge, gale Forfattere; thi Tidens Mangel paa Conclusion skjuler over at Forfatterne mangle den. Grads-Forskjellen mellem Præmisse-Forfatterne i Henseende til Begavethed og Deslige kan være saare stor, men de have alle det Væsentlige tilfælles: ikke egentligen at være Forfattere. Der kan i en saadan Gjæring gaae udmærkede Hoveder fløiten, men selv det ubetydeligste Hoved kan ogsaa naae at blive Forfatter, idetmindste til et lille Præmisse-Bidrag i en Avis. Paa den Maade bliver der Avancement for de ubetydeligste Hoveder, og naturligviis som Følge deraf et stort Antal, en Mængde Forfattere, som da, ogsaa paa Grund af deres Mængde, bedst kunne sammenlignes med Stryge-Svovlstikker, som sælges knippeviis. Man tager

en saadan Forfatter, paa hvis Hoved der, ligesom paa Svovlstikker, har sat sig noget Phosphorisk: et Forslag til et Projekt, et Vink; man tager ham ved Benene og stryger ham af i en Avis, saa giver det 3 à 4 Spalter. Og Præmisser uden Conclusion have virkelig en frappant Lighed med det Phosphoriske — begge Dele futter.

Men trods det Futtende eller maaskee netop paa Grund af det Futtende have alle Præmisse-Forfattere, hvilken nu end deres Grads-Forskjel kan være, Eet tilfælles: de have alle Tendents, de ville alle frembringe Virkning, de ønske alle at deres Stræbne maa vinde en overordentlig Udbredthed og blive læst om muligt af den hele Menneskehed. Dette Besynderlige er forbeholdt Menneskene i en saadan Gjærings Tid: at have en Tendents, at være paa Farten i Ansigtets Sveed for Tendentsens Skyld, og ikke egentligen vide med sig selv, hvor man tenderer hen; thi veed man det in concreto, saa har man ogsaa Conclusionen. Dette er, som Ordsproget siger, at vide at Byen hedder Snerpe, men ikke vide, hvor Byen snerper hen. Istedetfor som Enkelt, Hver især, at blive enig med sig selv om, hvad man vil in concreto, inden man begynder at yttre sig, har man en overtroisk Forestilling om det Gavnlige i at foranledige en Discussion. Man har en overtroisk Forestilling, ved hvilken man forvansker, hvad der dog vel fornuftigviis burde forstaaes ved forenede Kræfter, at Forudsætningen nemlig er Kræfterne, og at det er Foreningen der forener dem, hvorimod det var overtroisk at antage, hvis man tænkte sig en Forening af fulde Mænd, at Foreningen skulde gjøre dem ædrue. Man har en overtroisk Forestilling om, at Tidsaanden, medens Individerne hver for sig ikke vide hvad de ville, skulde ved sin Dialektik være istand til at gjøre aabenbart, hvad det er man egentligen vil, saa D'Hrr. Tendents-Havere ved den kunne faae at vide, hvorhen de egentligen tendere. Men denne Overtroiskhed, der har sin Grund i, at Individet reflekterer sig phantastisk i Generationens Uendelighed, eller i, at Individerne, som hvert især mangle Fodfæste, bilde sig ind at have et fælles Fodfæste i Generationen, fordrer for meget, den fordrer ligesom Rebu-

cadnezar ikke blot at faae Drømmen tydet, men at faae Drømmen at vide. Og dog tiltager Gjæringen, Alle ere hver paa sin Maade i travl Virksomhed, for, om jeg saa tør sige, med Præmissernes Brændbare at fyre under Kjedelen; men Ingen synes at tænke paa det Farlige i, at der ingen Maskinmester er.

Præmisse-Forfatteren er let at kjende, let at fremstille, naar man blot husker paa, at han er det Omvendte af den væsentlige Forfatter, at han har Det som Udadvendthed, hvad den sidste har som Indadvendthed. Nu er det et socialt Problem. Præmisse-Forfatteren har slet ingen nærmere og concret Forestilling om hvad der skal gjøres, hvorledes det mulige Tryk kan afhjælpes; han mener som saa: „naar der blot bliver gjort Anskrig, saa kommer det saamænd nok." Nu er det et politisk, et religieust Problem. Præmisse-Forfatteren har hverken Tid eller Taalmod til at udtænke det Nærmere, han mener som saa: naar der blot gjøres Anskrig, høirøstet, at det høres over hele Landet, at det læses af alle Mennesker, at der tales kun om det i alle Selskaber, „saa kommer det saamænd nok." Præmisse-Forfatteren mener, at Anskriget er som en Ønske-Qvist — og han har ikke lagt Mærke til, at snart Alle ere blevne Anskrigere, som skrige „med forenede Kræfter"; han bidrager jo selv Sit dertil, ved at ønske, hvad han har at byde: Anskriget saa udbredt som muligt. Det undgaaer Præmisse-Forfatteren ganske, at det dog nok var fornuftigere om en Mand, især i vor, i Anskrigets Tid, tænkte som saa: Anskrig bliver der saa vist nok gjort, det er derfor bedre, at jeg afholder mig derfra og samler mig paa en concretere Overveielse. Man smiler, naar man læser alt det Romantiske fra en svunden Tid, om hvorledes Ridderen drog ud i Skovene og dræbte Drager, befriede fortryllede Prindser o. s. v., altsaa det Romantiske, at der i Skovene boede saadanne Uhyrer samt fortryllede Prindser: og dog er det lige saa phantastisk, naar i en heel Generation hver især troer paa Anskrigets Magt til at kalde uhyre Kræfter frem; Anskrigeren maa jo dog troe, at der er en eventyrlig Forstærknings-Bataillon i Nærheden, thi de virkelige Mennesker, mellem hvilke han lever, skrige jo med, hos dem kan man altsaa ikke

vente at finde Hjelpen. En Snild kan i Farens Øieblik faae den lykkelige Idee, for at skrække Tyve bort, at raabe paa en Mængde Navne, som vare alle disse Satans stærke Karle i Nærheden. Det er snildt, men den Snilde troer jo ikke selv, at disse mange Satans stærke Karle ere i Nærheden, hans Snildhed lykkes det kun at faae Tyvene det indbildt. Men Anskrigeren er mere dum, han troer ganske tilforladelig paa Det, som Snildheden kun bilder en Anden ind. Det tilsyneladende Beskedne kun at ville gjøre Anskrig, kun at ville „foranledige en Discussion" er heller ei meget priseligt, naar den atter og atter gjentagne Erfaring maa indskærpe Enhver det Alvorlige i, at han enten er betænkt paa en virkelig Hjelp eller dog idetmindste afholder sig fra yderligere at forøge Confusionen. Naar Brandfolket vilde løbe om og gjøre Brandallarm: hvo skal saa slukke Ilden? Naar vi Alle ville gjøre Anskrig, hvo er det saa der paa Anskriget skal komme ilende til Hjelp? Der har maaskee til andre Tider levet phantastiske Squadroneurer, som vare lyksaliggjorte i den Indbildning, at naar de blot vilde, kunde de tage hele Menneskeheden paa deres Samvittighed; men den saakaldte Beskedenheds Forsøg i det Phantastiske („ved blot at ville foranledige en Discussion") er ikke mindre latterligt. Og var der end en Forstandig eller nogle Forstandige, som kunde hjelpe: er da Anskriget selv et Gode? Jo mere Anskriget forplanter sig og Larmen voxer: desto vanskeligere bliver det jo netop at høre den Commanderendes Stemme.

Præmisse-Forfatteren er det Omvendte af den væsentlige Forfatter. Denne har nemlig sit Perspektiv. Og den usaligste Forvirring maa da nødvendigviis fremkomme, naar Menneskene blive øieblikkelige og saa igjen overtroisk sætte al deres Lid til Øieblikket; thi hvad er vel Øieblikket i næste Øieblik? Den væsentlige Forfatter er bestandigt i sin enkelte Frembringelse bag ved sig selv; han er vel stræbende, men indenfor en Totalitet, ikke efter det Totale; han reiser aldrig mere Tvivl end han kan forklare; hans A er aldrig af større Omfang end hans B; han trækker aldrig paa det Uvisse. Han har nemlig en bestemt Livs- og Verdens-Anskuelse som han følger, og i den er

[illegible] som det Hele altid er [illegible] : [illegible] til Omfang Meget [illegible] har forstaaet: han [illegible]; han venter ikke over- [illegible] kunde bringe ham til For- [illegible] underrette ham om, hvad det er [illegible] Det kan i Livet frembringe en comisk Virk- ning, [illegible] udgiver sig for en Anden, hvis Navn [illegible] og [illegible] først bag efter faaer at vide, hvad han [illegible] Dette har Scribe vittigt benyttet i et lille Stykke. [illegible] Familie, udgiver sig for en [illegible]. [illegible] mange Aar har været borte; han veed ikke selv [illegible] hedder, indtil en paa Fætteren indløben Regning, [illegible] ham præsenteret, hjelper ham ud af Forlegenheden. [illegible] Regningen og siger derpaa, ikke uvittigt, i en Side- [illegible]: det kan altid være godt at faae at vide, hvad jeg hedder. Saaledes frembringer ogsaa Præmisse-Forfatteren en [illegible] Virkning, idet han udgiver sig for noget Andet end han er, ved at udgive sig for Forfatter; og maa han tilsidst vente paa, at Noget udenfor vil oplyse ham om, hvo han egentligen er, det er, aandeligen forstaaet, hvad han egentligen vil. Den væsentlige Forfatter derimod veed med Bestemthed, hvo han er, hvad han vil; han passer først og sidst paa at forstaae sig selv i sin Livs-Anskuelse; det undgaaer ham ikke, at Forvent- ningen om et overordentligt Udfald af en foranlediget Discus- sion er en Skepsis, at den tilsyneladende Tilforladelighed netop nærer Tvivlen.

Forsaavidt den væsentlige Forfatter kan synes at have en Trang til at meddele sig, da er denne Trang en reen immanent, en Nydelse af Forstaaelsen i anden Potents, eller den vorder ham en ethisk bevidst overtaget Opgave. Præmisse-Forfatteren har ikke Trang til at meddele sig, thi væsentligen har han [illegible] ·deele; det Væsentlige, Conclusionen, Meningen i [illegible] Forsætningerne mangler han jo netop. Han har [illegible] til at meddele sig, han er en Træn-

gende;*) og ligesom andre Trængende falde Staten og Fattigvæsenet til Byrde, saaledes er i Grunden alle Præmisse-Forfattere Trængende, som falde Slægten til Byrde, idet de af den ville forsørges, istedetfor selv at arbeide og ernære sig selv ved Forstaaelsen, som de selv erhverve. Der kan ikke være Mening i Tilværelsen, uden at der jo er indrømmet ethvert Menneske saa megen Forstaaelse, som han behøver, hvis han redeligen vil arbeide. Har han store Evner, og altsaa kan reise mange Tvivl, saa maa han ogsaa have Kræfter til, hvis

*) Anm. Dette Forhold udøver en høist skadelig Indflydelse paa hele Literaturen, og frembringer en usædelig Omvendthed i Forholdet mellem Forfatter og Læser. Fordi de uegentlige Forfattere, som ere de fleste og saa mange, at næsten den hele Stand nævnes efter dem, ere Trængende, som ikke blot trænge til Publikums Penge og Æresbeviisninger, men endog trænge til Publikum for om muligt at komme til Forstaaelsen og Meningen: saa overføres dette udenvidere paa enhver Forfatter. Og dog er Den netop ikke Forfatter, der trænger til Publikum eller Discussionen for at finde Forstaaelsen. Skal der i de sande Forhold mellem Forfatter og Læser være Tale om Trang, saa er det Læseren der skal trænge til Forfatteren. En Forfatter bør aldrig trænge, han maa ethisk tugte sig selv op til at kunne undvære Publikums Penge og Æresbeviisninger. Dog kan Een virkelig være Forfatter, uagtet han er svag i denne Henseende. Men trænger han til Publikum for at faae Klarhed og Mening i Sagen: saa veed jo Publikum mere end han, saa er han jo en Lærende; men Gud veed hvorfor han saa skriver, og Gud veed, saa er det en sørgelig Confusion at kalde ham Forfatter. Men Skinnet smigrer Publikums Forfængelighed, der vanskeligt kan taale en væsentlig Forfatter, som veed med sig selv og ethisk ved sit Ansvar for Gud, at han er en Forfatter. Publikum vil helst have dets egne Kreaturer, et ethisk-svækket Talent, en Stymper, en Kræmmersvend til Forfatter — thi han trænger i alle Maader, og trænger i alle Maader til Publikum, til dets Underviisning og Belæring, til dets skaansomme Overbærelse, til dets allernaadigste Bifald med Kjender-Mine, til dets Penge, til dets Æresbeviisning. Især er det naturligviis Dagbladene, Journalliteraturen, der bidrager til at vende op og ned paa Alt; som der i Grækenlands Historie er en Periode, som kaldes Sophisternes, saaledes er i den moderne Tid ved Tags-Pressen det Sophistiske blevet et Staaende, en daglig Nødvendighed.

han forud for den enkelte Frembringelse, som det Hele altid er forud for Delene. Det være i Henseende til Omfang Meget eller Lidet, hvad han ved sin Anskuelse hidtil har forstaaet: han forklarer kun, hvad han selv har forstaaet; han venter ikke overtroisk, at Noget udenfor pludseligen skulde bringe ham til Forstaaelsen, pludseligen skulde underrette ham om, hvad det er han egentligen vilde. Det kan i Livet frembringe en comisk Virkning, naar et Menneske udgiver sig for en Anden, hvis Navn han ikke veed, og altsaa først bag efter faaer at vide, hvad han hedder. Dette har Scribe vittigt benyttet i et lille Stykke. En ung Mand træder op i en Familie, udgiver sig for en Fætter, der mange Aar har været borte; han veed ikke selv hvad Fætteren hedder, indtil en paa Fætteren indløben Regning, som bliver ham præsenteret, hjelper ham ud af Forlegenheden. Han tager Regningen og siger derpaa, ikke uvittigt, i en Side-Replik: det kan altid være godt at faae at vide, hvad jeg hedder. Saaledes frembringer ogsaa Præmisse-Forfatteren en comisk Virkning, idet han udgiver sig for noget Andet end han er, ved at udgive sig for Forfatter; og maa han tilsidst vente paa, at Noget udenfor vil oplyse ham om, hvo han egentligen er, det er, aandeligen forstaaet, hvad han egentligen vil. Den væsentlige Forfatter derimod veed med Bestemthed, hvo han er, hvad han vil; han passer først og sidst paa at forstaae sig selv i sin Livs-Anskuelse; det undgaaer ham ikke, at Forventningen om et overordentligt Udfald af en foranlediget Discussion er en Skepsis, at den tilsyneladende Tilforladelighed netop nærer Tvivlen.

Forsaavidt den væsentlige Forfatter kan synes at have en Trang til at meddele sig, da er denne Trang en reen immanent, en Nydelse af Forstaaelsen i anden Potents, eller den vorder ham en ethisk bevidst overtaget Opgave. Præmisse-Forfatteren har ikke Trang til at meddele sig, thi væsentligen har han Intet at meddele; det Væsentlige, Conclusionen, Meningen i Forhold til Forsætningerne mangler han jo netop. Han har ikke Trang til at meddele sig, han er en Træn-

genbe;*) og ligesom andre Trængende falde Staten og Fattigvæsenet til Byrde, saaledes er i Grunden alle Præmisse-Forfattere Trængende, som falde Slægten til Byrde, idet de af den ville forsørges, istedetfor selv at arbeide og ernære sig selv ved Forstaaelsen, som de selv erhverve. Der kan ikke være Mening i Tilværelsen, uden at der jo er indrømmet ethvert Menneske saa megen Forstaaelse, som han behøver, hvis han redeligen vil arbeide. Har han store Evner, og altsaa kan reise mange Tvivl, saa maa han ogsaa have Kræfter til, hvis

---

*) Anm. Dette Forhold udøver en høist skadelig Indflydelse paa hele Literaturen, og frembringer en usædelig Omvendthed i Forholdet mellem Forfatter og Læser. Fordi de uegentlige Forfattere, som ere de fleste og saa mange, at næsten den hele Stand nævnes efter dem, ere Trængende, som ikke blot trænge til Publikums Penge og Æresbeviisninger, men endog trænge til Publikum for om muligt at komme til Forstaaelsen og Meningen: saa overføres dette udenvidere paa enhver Forfatter. Og dog er Den netop ikke Forfatter, der trænger til Publikum eller Discussionen for at finde Forstaaelsen. Skal der i de sande Forhold mellem Forfatter og Læser være Tale om Trang, saa er det Læseren der skal trænge til Forfatteren. En Forfatter bør aldrig trænge, han maa ethisk tugte sig selv op til at kunne undvære Publikums Penge og Æresbeviisninger. Dog kan Een virkelig være Forfatter, uagtet han er svag i denne Henseende. Men trænger han til Publikum for at faae Klarhed og Mening i Sagen: saa veed jo Publikum mere end han, saa er han jo en Lærende; men Gud veed hvorfor han saa skriver, og Gud veed, saa er det en sørgelig Confusion at kalde ham Forfatter. Men Skinnet smigrer Publikums Forfængelighed, der vanskeligt kan taale en væsentlig Forfatter, som veed med sig selv og ethisk ved sit Ansvar for Gud, at han er en Forfatter. Publikum vil helst have dets egne Kreaturer, et ethisk-svækket Talent, en Stymper, en Kræmmersvend til Forfatter — thi han trænger i alle Maader, og trænger i alle Maader til Publikum, til dets Underviisning og Belæring, til dets skaansomme Overbærelse, til dets allernaadigste Bifald med Kjender-Mine, til dets Penge, til dets Æresbeviisning. Især er det naturligviis Dagbladene, Journalliteraturen, der bidrager til at vende op og ned paa Alt; som der i Grækenlands Historie er en Periode, som kaldes Sophisternes, saaledes er i den moderne Tid ved Dags-Pressen det Sophistiske blevet et Staaende, en daglig Nødvendighed.

han for Alvor vil, i sig selv at vinde Forstaaelsen. Men Enhver har at tie, forsaavidt han ikke har en Forstaaelse at meddele. Det kun at ville gjøre Anskrig er en Art glimrende Lediggang og Forræderi, der blot belemrer Generationen med Løsgængere. Det er let nok at gjøre det, let nok at blive sig selv vigtig derved; det er ogsaa let nok at blive et Almisse-Lem, og saa er det let nok at skrige til Staten: forsørg mig. Og enhver Præmisse-Forfatter skriger til Generationen: „forsørg mig." Men Styrelsen svarer: „Du skal forsørge Dig selv, og det skal ethvert Menneske." Beskedenheden med kun at ville foranledige en Discussion er saaledes skjult Anmasselse; thi duer den Vedkommende ikke til at være væsentlig Forfatter, saa er det en Anmasselse at ville give sig Udseende af at være Forfatter. Den væsentlige Forfatter er væsentligen Lærer, og Den som ikke er eller ikke væsentligen kunde være virkelig Forfatter, han er væsentligen Lærende. — Istedetfor at enhver Forfatter skal være (hvad enhver væsentlig Forfatter er, Forskjellen er kun i Forhold til Gave og Omfang) nærende, er enhver Præmisse-Forfatter tærende.

Han er tærende, fordi han meddeler Tvivlen. Dette er jo en contradictio in adjecto; det er ligesom at give den Hungrige istedetfor Føde hvad der pirrer Appetiten, og saa mene, at man bespiser ham. Han er tærende, fordi han meddeler Tvivl istedetfor at tie, alene gjør Anskriget, henkaster Forsætningen uden at have en Eftersætning. Selv om der i Præmissens Fremsættelse viser sig et Talent, det Tærende ligger dog i, at en saadan Forfatter, i Virkelighedens ængstelige Forstand, kommer Virkeligheden altfor nær.

Kunsten i al Meddelelse er at komme Virkeligheden, de Medlevende i Qvalitet af Læsere saa nær som muligt, og dog paa samme Tid at have en Anskuelses, have Idealitetens beroligende, uendelige Afstand fra dem. Lad mig oplyse dette med et Exempel fra en senere Frembringelse. I det psychologiske Experiment: „Skyldig? — Ikke-Skyldig?" (i „Stadier paa Livets Vei") er der fremstillet en i Aandens yderste Livsfare indtil Fortvivlelse Anstrænget; og det Hele er holdt som kunde

det være skeet igaar. Forsaavidt er Frembringelsen lagt Virkeligheden saa nær som muligt: den i Fortvivlelsen religieust Kæmpende svæver, saa at sige, lige over Samtidens Hoved. Hvis Experimentet har gjort noget Indtryk, da maatte det være som naar den vilde Fugls Vingeslag, ved at høres over Hovedet paa de Tamme af samme Slægt, der leve betryggede i Virkelighedens Tilforladelighed, uvilkaarligt bringer disse til at slaae med Vingerne, fordi dette Vingeslag paa eengang er ængstende og dog ogsaa har noget Tiltrækkende. Men nu kommer det Beroligende: at det Hele er et Experiment, og at der staaer en Experimentator ved Siden. Den Experimenterede er, aandelig forstaaet, hvad man borgerligt kalder en høist farlig Person, og Saadanne har man for Skik ikke at lade gaae alene, der er gjerne et Par Betjente med — for Almeen-Sikkerhedens Skyld. Saaledes er det ogsaa i hiin Frembringelse det for Almeen-Sikkerheden Betryggende, at der er en Experimentator med (han kalder sig selv en Opsigtsbetjent), der ganske rolig viser, hvorledes det Hele hænger sammen, theoretisk uddrager en Livs-Anskuelse, som han fuldender afrundende, medens han oplysende peger paa den Experimenterede for at vise, hvorledes han gjør Bevægelserne, eftersom der trækkes i Snorene. Dersom det ikke var et Experiment, dersom der ingen Experimentator var med, ingen Livs-Anskuelse foredroges: saa vilde en saadan Frembringelse, ligegyldigt hvad Talent den kunde vise, blot være tærende; det vilde være ængsteligt at komme i Berøring med den, fordi det blot gjorde Indtryk af et virkeligt Menneske, der formodentligen i næste Øieblik maatte blive gal. Eet er at fremstille en Lidenskabelig, naar der baade er en Gewaltiger og en Livs-Anskuelse med, der kan magte ham;*) et Andet er, at en Lidenskabelig i høistegne personlige Virkelighed ved Hjelp af en

*) [Oprindelig her indskudt men atter overstreget:] (og jeg gad endda nok see, hvor mangen nulevende Critiker der var istand til at tage saa gewaltigt paa den Experimenterede, at tumle ham saaledes som Experimentatoren gjør det);

Bog, ved at blive Forfatter styrter løs og ligesom overfalder os Andre med sine uforklarede Tvivl og sine Qvaler.

Dersom man vilde fremstille et Menneske, der meente at have havt en Aabenbaring, men senere selv var løben vild i det, og man gjorde det som et Experiment, og der var en Experimentator med for Sikkerheds Skyld, som forstod sine Ting fra Grunden, og en heel Livs-Anskuelse blev foredraget, der benyttede den Experimenterede ligesom Physikeren viser Experimentet: saa var Alt i sin Orden, og der var maaskee Meget at lære af en saadan Frembringelse; maaskee havde Experimentatoren ved Iagttagelse forvisset sig om, at noget Saadant kunde skee i hans Tid, og derfor lagt det Tiden saa nær som muligt, men vel at mærke selv i Besiddelse af Forklaringen, der meddeeltes. Dersom derimod et virkeligt Menneske i den Experimenterede fortumlede Tilstand styrter løs paa det Almene ved at blive Forfatter: saa er han i høi Grad tærende. Det Abnorme, som ved at magtes og twinges ind i en Livs-Anskuelses totale Mening kan være lærerigt, opkaster sig ligefrem til at være Lærer, uden dog at kunne lære Andet fra sig end Abnormiteten og dennes Smerte; og man berøres smerteligt af en saadan Ex-Forfatters paatrængende Virkelighed, der reent personligt er i Livsfare, og reent personligen vil interessere os for sig, eller for — at han ingen Udvei veed, vil gjøre os Andre angest og bange, lidende som han selv er. Eet er det, naar en Læge, der veed Besked om Curen og Helbredelsen, hvilken han foredrager i sit Clinicum, fortæller en Sygehistorie, Eet er en Læge ved Sygesengen — et Andet en Syg, der er sprungen op af Sengen, og ved at blive Forfatter, meddelende sin Sygdoms Yttringer ligefrem, aabenbart forvexler det at være syg med det at være Læge. Maaskee kan hans Tilstand i Sygdommen yttre og fremstille sig med ganske anderledes glødende Farver end naar Lægen beskriver; thi det ingen Udvei og Frelse at vide giver en egen lidenskabelig Elasticitet i Sammenligning med Dens beroligede Tale, der veed Udveien: men desuagtet bliver den afgjørende qvalitative Forskjel mellem det at være syg og det at være Læge. Og denne Forskjel er netop

den samme som den afgjørende qvalitative mellem at være Præmisse-Forfatter og væsentlig Forfatter.

*

[S. K. havde i denne Redaktion af sit Skrift udeladt følgende Slutning paa Afhandlingen, som derimod hørte med i det oprindelige og større Manuskript:]

Hvad her er blevet sagt om Præmisse-Forfatterne i en saadan Almindelighed, at det kan passe paa aldeles ubetydelige Hoveder og paa de fortrinligt Begavede, naar disse mangle en bestemt Livs-Anskuelse, mangle Conclusionen: har ogsaa sin Anvendelse paa Mag. Adler, naar dog dette indrømmes, at Anvendelsen først kan være beføiet, efter at der er gjort hans Evner og øvrige Forudsætninger mangen Concession. Hovedsageligen har han een Præmisse; den distingverer sig absolut fra alt Andet, den distingverer ham absolut fra alle andre Præmisse-Forfattere: han har et Aabenbarings-Faktum at beraabe sig paa — eller rettere, han synes selv at være bleven noget tvivlraadig om, hvad dette Aabenbarings-Faktum egentligen har at betyde ɔ: han synes selv at gjøre det aabenbare, at han ikke forstaaer sig selv i at være saaledes udmærket benaadet. I andet Fald vilde sandeligen heller ikke en Mand, der beraaber sig paa et Aabenbarings-Faktum, være at kalde en Præmisse-Forfatter; han bliver det kun, naar han, ved ikke at forstaae sig selv deri, forvandler hiint Faktum til en Præmisse, til en blandet Bekjendtgjørelse, til noget uforklaret Noget, hvorom man hos ham forgjeves søger Forklaringen.

En Critiker er, bør være, en tjenende Aand; han er og bør være, i Idealitetens Forstand, Forfatterens bedste Ven, thi han elsker Forfatteren i hans Idee. Saasnart da Forfatteren giver Vinket fra den Region, i hvilken han er eller vil være, saa tager Critikeren øieblikkelig Synet, omklæder sig derpaa i Forhold til Regionen og Sphæren, tjenende e concessis, og er fra nu af Forfatterens fuldtro Ven — i Idealitetens Forstand, thi Critikeren er ingen Huusven, han elsker ikke Forfatterens Kjød og Blod; han er ingen Busenfreund, der tager Alt for god Fisk, naar det blot er af den Forfatter. Mag. Adler raabte fra Skyen: jeg har et Aabenbarings-Faktum at beraabe mig paa — Undertegnede er den ringe tjenende Critiker, som i Idealitetens Troskab indtil det Yderste skal holde dette fast. Blot saa ikke mit critiske, i Sandhed trofaste, Venskab bliver en Plage for min Ven! Det hænder stundom i Verden, at man netop ved at være ubrødelig tro bliver til en Plage; det forstaaer sig, man har sin Samvittighed i alle Maader fri. Jeg vil tænke mig en ung Pige; i Afskedens Øieblik, da hun for længere Tid skal skilles fra den Elskede, siger hun til ham: „lov mig nu ved alt hvad Helligt er, at Du vil blive

mig tro"; han svarer: „det lover jeg, jeg skal blive Dig saa tro, som en sand Critiker, der elsker sin Forfatter i Ideen." Saa skilles de ad; Tiden gaaer hen, og den unge Pige gaaer ogsaa hen — og glemmer sin bønlige Begjæring; hun faaer sig en ny Elsker. Den Elskede Nr. 1, den Trofaste af prima Qualité, den ved Løftet for evigt Bundne vender tilbage; uforandret har han holdt sit Løfte om Troskab: men see, Pigens Forandring forandrer hans uforandrede Troskab til en uforandret staaende Satire over hende. I Grunden var det dog ogsaa forbandet uheldigt, at han saaledes skulde være trofast; Pigen havde dog været meget bedre tjent med en Ligesindet, der i Afskedens store Øieblik ganske anderledes kunde bande og sværge end den trofaste Mand kunde; men ogsaa i det Fjerne ganske anderledes let glemme baade Pigen og Eden og Troskaben: i saa Fald havde de været qvit; det havde i Katastrophens store Øieblik atter, ironisk nok, viist sig, hvorledes dog disse Tvende passede for hinanden og ganske forstode hinanden.

Paa sit Aabenbarings-Faktum staaer og falder Mag. Adler, paa hvorledes han forstaaer sig selv i dette Overordentlige, der skal være ham vederfaret, om han vedstaaer det urokkeligt (uden at han dog er afsindig) eller han angrende tilbagekalder det. Er der dialektisk Tvetydighed i ham selv, saa bliver rigtignok den sande Critikers ubrødelige Troskab en Satire; saa var han rigtignok, ligesom den unge Pige, bedre tjent med en critisk Elsker, der i Avertissementets store Øieblik ganske anderledes kunde beundre og svede, i det store Øieblik, da vi fik Efterretningen, men ogsaa ganske anderledes let glemme Aabenbaringen og Faktumet og Betydningen deraf.

I Forhold til et Forfatterskab, som har et Aabenbarings-Faktum, at skrive en almindelig æsthetisk-critisk Anmeldelse af Bøgerne og lade det med Aabenbaringen staae hen: er i mine Tanker at prostituere sig som Critiker. Det er nemlig at vise, at man hverken er Æsthetiker eller Dialektiker eller Theolog, men Sluddermads i alle 3 Faculteter. For en væsentlig Critiker gjelder det i Forhold til saadanne Bøger i hver Linie han læser at huske paa, at Forfatteren har et Aabenbarings-Faktum; ja, selv om Forfatteren blev 70 Aar og skrev store Folianter, critisk gjelder det at huske Det med Aabenbarings-Faktumet, om han vedstaaer det (uden dog at være afsindig) eller han angrende tilbagekalder det. Et Aabenbarings-Faktum er, i qvalitativ Dialektik, væsentligen forskjelligt fra alt Andet, hører, i qvalitativ dialektisk Forstand, væsentligen hjemme i den væsentligen religieuse Sphære, den paradox-religieuse; og kun en Halvstuderet kunde falde paa at fornærme en saadan Forfatter ved æsthetisk at indlade sig med ham eller med hans Bøger. Om Forfatteren selv var fornøiet dermed, gjør hverken fra eller til; thi er han fornøiet dermed, da beviser dette kun, at han har tabt sin Idealitet. Dog den tjenende Critiker, den trofaste

Elsker, han skal ikke slippe hiint Faktum, end ikke naar Forfatteren bliver sig selv utro.

Jeg indseer godt, at de Fleste ikke ville være enige med mig i det her Fremsatte; de Fleste ville vel sige: „posito, at der forresten er Aandrighed og Originalitet i Adlers Bøger, hvad gjør saa det, om han maaskee har brugt et for stærkt Udtryk; muligen har han selv meent, at det var en Aabenbaring." Men med denne Opfattelse kan jeg aldeles ikke sympathisere; jeg tænker som saa: en aandrig Forfatter er da ikke noget Uhørt i Danmark; og dette bryder jeg mig endda ikke saa meget om, hvis vi ved Mag. Adler havde een mere i det danske Sprog; ja hvis jeg blot betragtede ham saaledes, kunde det ikke falde mig ind at skrive en Anmeldelse. Nei, men ne Mand med et Aabenbarings-Faktum, det er Noget, der tildrager sig min hele Opmærksomhed, ikke min nysgjerrige men min alvorlige, om jeg af ham eller ved ham kunde lære Noget eller blive opmærksom paa Noget i Forhold til Forstaaelsen af den Sphære, hvis Bearbeidelse jeg er mig bevidst at have helliget mine bedste Kræfter. — Jeg indseer godt, at jeg ikke er enig med Mag. Adler i det Fremsatte; jeg twivler egentligen ikke paa, at han vilde sige, i al Oprigtighed, ganske bona fide: „dersom Du ellers ikke kan nægte, at det er rask, hvad jeg skriver, og at jeg virkeligen er berørt af noget Høiere: hvad er saa det for en smaalig Ordstrid at hænge sig ved et maaskee overdrevent Udtryk, Noget jeg har skrevet i den allerførste Hede, Noget jeg maaskee slet ikke havde skrevet, dersom jeg havde ladet 14 Dage gaae hen." Og saa villig som man kan være til, hvis Sagen skulde forstaaes reent æsthetisk, at gjøre den unægteligt i Livsfare Anstrengede enhver Indrømmelse, saa villig som jeg fremfor Alt kunde være til at indrømme ham, at han uomtvisteligt er berørt af noget Høiere, hvad der forkynder sig i een og anden lykkelig Tanke, i den enkelte dybsindige Bemærkning, nu og da i en opbyggelig og rørende Yttring, i mangt et gribende Indtryk, saa villig altsaa som jeg kan være til at indrømme Dette: vilde jeg dog replicere: „netop Dit Svar indeholder Hoved-Indvendingen mod Dig, thi det er dog en sørgelig ethisk Letfærdighed at spøge saaledes med et Aabenbarings-Faktum." Langtfra mig er det sandeligen at skrive dette for at vinde den fattige Seier at spotte over, hvad enhver Daare kun er altfor tilbøielig til at spotte over. Nei, Forklaring og Forstaaelse er det jeg eftertragter, Consequents det Eneste jeg fordrer; Sagen beskjeftiger mig ingenlunde som Morskab.

Den religieuse Sphære har det Ethiske i sig eller skal have det, derfor tør ingen æsthetisk Critik indlade sig med det, og fremfor Alt tør ingen Critik i Forhold til det Religieuse paa nogen Maade indlade sig æsthetisk med det, dersom det Ethiske gjør en Indvending. Og et Aabenbarings-Faktum er den toniske Dominant, som ubetinget maa accentueres. Dersom den største Digter, der nogensinde har levet, hvis Værker Æsthetiken ubetinget maa beundre, var gaaet hen og havde sat foran, at han

havde havt en Aabenbaring, at Christus havde viist sig for ham og Digtene vare ham umiddelbart meddelte af Aanden: saa er det i samme Øieblik (naar ikke alle Sphærer skulle forvirres i rædsomt Galimathias) Æsthetiken formeent at indlade sig med Digtene. Aabenbarings-Faktumet selv er i qvalitativ Dialektik noget uendelig langt Høiere end alle Digtenes æsthetiske Værd. Mere kan da Mag. Adler ikke forlange.*) Men selv om han var den aandrigste Forfatter, der nogensinde har levet: det vilde være en utilgivelig Dumhed af mig, om jeg ikke i Sammenligning med al denne Aandrighed uendeligt accentuerede Aabenbarings-Faktumet, hvad enten det nu convenerer Mag. Adler eller ikke. En Critiker maa forstaae sig selv, forstaae at bruge sine Kræfter, men netop derfor ogsaa forstaae, hvor disse slet ikke kunne bruges. Den eminenteste Critiker, der nogensinde har levet, er sat ud af Virksomhed ligeoverfor en Mand, der holder fast ved at beraabe sig paa et Aabenbarings-Faktum. Hiint ene Faktum forandrer Alt, fordi der intet Forhold er mellem menneskelig Critik og et Aabenbarings-Faktum. Selv om det forekom Critikeren høist besynderligt hvad den udmærket Benaadede foredrog: han vil dog have Klarhed nok til at indsee, at Sandheden selv har sin traditionelle Side, at hvad der engang forekom en udmærket samtidig Critiker høist besynderligt, dog i Tidens Løb hævdede sig som bestaaende Sandhed. Ligeoverfor et Aabenbarings-Faktum maa den dygtige Critiker indsee, netop paa Grund af sin Dygtighed, at enten maa han lære forfra, lære den ny Critik af hiin udmærket Benaadede, eller ganske tie — med mindre han da ved Hjelp af et eller andet socratisk Spørgsmaal skulde kunne komme hiin udmærket Benaadede paa Livet og faae det gjort aabenbart, at Manden ikke selv vidste Besked om sig selv. Thi en Critiker kan ogsaa være snild, og det har han Lov til, han har Lov til at spørge og spørge og friste med fangende Spørgsmaal. Det forstaaer sig, Manden med Aabenbarings-Faktumet har Lov til at lade være at svare, Lov til at være ordknap. Men dersom han ikke er det, dersom han maaskee endog er uforsigtig nok til at blive snaksom, dersom han istedetfor ordknap, handlende at holde fast ved sit Faktum, i Snaksomhed bliver som man siger løs paa Traaden: saa var det rigtignok muligt, at den formeentlig udmærket Benaadede indviklede sig i en fatal Situation. Det Samme kan ogsaa skee paa en anden Maade. En Critiker har maaskee taus været opmærksom, indtil den formeentlig udmærket Benaadede selv uforsigtig bliver vidtløftig, og fanger sig selv i Vidtløftigheder.

Dersom der altsaa er Misligheder, ikke betræffende hvad vi skulle

*) [Herefter var tilføiet, i Randen mærket med et NB. men atter overstreget:] Jeg skal ikke afgjøre eller indlade mig paa at afgjøre, om han er en aandrig Forfatter eller ikke (kun i et Tillæg til Bogen skal jeg levere et Exeurs i den Retning).

forstaae ved Mag. Adlers Aabenbarings-Faktum, men betræffende hvad han selv forstaaer derved, hvorledes han selv forstaaer sig deri: saa er han en Præmisse-Forfatter, saa er han tærende, saa kan Critiken desto værre faae fat i ham. Al den Aandrighed, hvis han ellers er en væsentlig aandrig Forfatter, der muligen kan være i hans Skrifter, gavner Intet som nærende i Sammenligning med det Tærende, den Deficit, hvori han som Forfatter indvikler det Almene ved sin Uklarhed over det qvalitativt Afgjørende. At paanøde det Almene et Aabenbarings-Faktum, og saa tilsidst ikke selv vide, hvilket der er hvilket, hvad han selv mener dermed: det er at charakterisere sig som Præmisse-Forfatter; thi det er at buldre paa i de forfærdeligt høieste Toner og saa i Grunden vente, at Omverdenen skal komme ham til Hjelp med Forklaringen, om han nu virkeligen har havt en Aabenbaring eller ikke. Et saadant Phænomen kan da have dyb Betydning som et bittert Epigram over Tiden. I en vaklende, tvivlraadig, ustadig Tid, hvor paa saa mange Maader den Enkelte har for Skik at søge udenfor sig (i Omverdenens Opinion, i den offentlige Mening, i Bysnakken) hvad der væsentligen kun er at finde i Individet selv: Afgjørelsen — i en saadan Tid træder en Mand frem og beraaber sig paa en Aabenbaring, eller rettere han styrter frem som en Forfærdet, med bange Rædsel i sin Skikkelse, endnu skjælvende fra hiint Berøringens Øieblik, og forkynder, at ham er en Aabenbaring vorden til Deel. Pro dii immortales, her maa dog vel Hjelpen være, her maa dog vel være Fastheden! Ak, han ligner kun Tiden altfor meget; i næste Øieblik veed han ikke selv med Bestemthed, hvilket der er hvilket, han lader det saadan staae hen — og skriver imidlertid store, (maaskee) aandrige Bøger. See, i hine fjerne Tider, da en Mand værdigedes høie Aabenbaringer, da brugte han lang Tid for at forstaae sig selv i dette Vidunderlige, inden han begyndte at ville veilede Andre. Der kan nemlig ingenlunde forlanges af en Saadan, at han skal forstaae hvad der overgaaer menneskelig Forstand, altsaa forstaae Aabenbaringen, men han skal forstaae sig selv i at Dette er hændt ham, at det er det Visseste af Alt, at det er hændt ham, og at det, uden al Snak bag efter, uden al Venden og Dreien, var og er og bliver en Aabenbaring. Nu derimod sætter man det strax næste Morgen i Avisen, at man afvigte Nat har havt en Aabenbaring. Man frygter maaskee for, at den stille censomme Besindelse (i Forhold til hvad der i yderligste Forstand vel maa omdanne et Menneske ham hans hele Existents, selv om han aldrig nævnte det til Nogen) skulde føre Een til den ydmygende men frelsende Indsigt, at det var en Skuffelse, saa man lod det Hele gaae tilbage, og søgte at forlige sig med Gud desangaaende, saa man paa et ringere Vilkaar i Sandhed blev en Lærer, der vidste at lære Andre og at holde det Høieste uendeligt i Ære. Dette frygter man maaskee; derimod haaber man maaskee, at Avertissementet kunde foranledige en Discussion, hvis Resultat kunde blive, at det nu var vist, at man

havde havt en Aabenbaring, og at det var Det, Tiden fordrede. I saa Fald kunde man da nok vedstaae, at man virkeligen havde havt en Aabenbaring, støttende paa den uhyre Sensation Avertissementet vakte, støttende paa Acclamationen, hvormed man hilsedes, for ikke at tale om det Betryggende i, at flere af de „virkelig udmærkede Journaler vi har" havde yttret sig med Bifald derom, og altsaa den offentlige Mening i n^{te} Potens*) sanctioneret — hvad der, hvis ellers Noget, i strængeste, i meest isolerende Forstand vedgaaer en paagjeldende Enkelt, der Dette betræffende ubetinget ene og alene maa søge Visheden hos sig selv. — Hvor epigrammatisk vilde Situationen ikke blive, naar den udføres reent æsthetisk, uden Hensyn til om nogen Bestemt virkeligen har baaret sig saaledes ad! En Mand træder forfærdende frem og siger: „jeg er kaldet af Gud"; derpaa siger han sagte i en Side-Replik: „i Grunden er jeg ikke ganske vis, jeg vil nu see hvad Indtryk det gjør paa Tiden; erklærer den sig derfor, saa er det vist, saa er jeg kaldet af Gud, og saa lader jeg staae til."**) Han haaber maaskee paa, at naar han blot har sagt dette Ord, da skal Omstændighederne gribe ham og ligesom tvinge ham ind i Characteren, tvinge ham til at blive og være det, som han vel har sagt han er, men som han ikke selv med Bestemthed veed, om han er eller ikke er. Ak, at være kaldet af Gud er dog vel det Høieste der kan vederfares noget Menneske; en saadan Kaldet staaer, ydmyg for Gud, høiere end alle Andre, end Konger og Keisere, den offentlige Mening og Journalisternes Trop; til ham er det at alle vi Andre skulle see op, og han skal med guddommelig Myndighed forlange det af os, han skal netop være kjendelig paa, at han beraaber sig paa sin Myndighed.***) Men den Vaklende vil tjene to Herrer, han vil være kaldet af Gud i særlig Forstand, og saa vil

---

*) Anm. Da nemlig ethvert Blad skriver i hele Folkets Navn, saa faaer et Land en phantastisk Befolkning, der er lige saa mange Gange større end den virkelige, som der er indbyrdes uenige Blade.

**) Anm. Der fortælles om en Bonde, at han gik omkring og tiggede som Brandlidt. Blandt andet kom han til en Mand, der deeltagende spurgte ham: „naar var det, Fa'er, at den Ulykke skete, at hans Huus brændte af?" Bonden svarede: „ja, seer vi, det er jo ikke brændt endnu, men det skal snart til det." See Bonden har ikke været ganske sikker paa, at det er den bedste Verden i hvilken vi leve, han har havt den menneskelige Godgjørenhed mod Brandlidte mistænkt: derfor vilde han formodentlig først forvisse sig om, hvor meget der kunde komme ind, førend han brændte Stedet af.

***) [Følgende hertil knyttede Anmærkning blev senere udeladt:] Myndighed betyder ikke at rykke frem i Spidsen for en Armee — det er Afmagt; eller i Spidsen for Publikum — det er Afmagt; eller at være bevæbnet, nei Myndigheden ligger i de faa, uforandrede, urokkelige Ord: jeg er kaldet af Gud; saa kan den Myndige for den Sags Skyld være svinebundet, det gjør hverken fra eller til.

han tillige være kaldet af Tiden, være Tidens Fordring; han benytter Udraabet: „jeg er kaldet af Gud“ som en Interjektion for at skaffe sig Ørenlyd i den larmende Mængde, og derpaa vil han connectere sit Guds Kald til den offentlige Menings Kald. — At Sligt kunde hænde i en Tid, hvor man egentligen har afskaffet alle de afgjørende religieuse Kategorier og faaet Alt trukket ned i Generationens Kategori: er aldeles i sin Orden. Men hænder det, da kunde det jo altid være godt, om der var en samtidig tjenende Critiker, et ringe Menneske, der ikke tør beraabe sig paa nogen Aabenbaring, men som derimod kan holde den Kaldede fast ved Ordet, og derved bidrage til at gjøre aabenbare, hvad dog Alvor i Sandhed er, at Alvor er Ansvarets stille Besindelse, som forstaaer sig selv i at overtage det Overordentlige, at det derimod ikke er Alvor, hvad der unomstunder ansees derfor, at larme, at blive rød i Hovedet, at see anstrænget ud, at bruge de indtil Forfærdelse høieste Udtryk, og dog indvortes at være usikker om, hvad man er og hvad man ikke er. Der kan i vor Tid, som jo i enhver tidligere, af Gud beskikkes sande Extraordinaire; imidlertid vil dog Verdens Forandring have en stor Indflydelse paa det Phænomenale, om Væsenet end bliver det samme. Forsaavidt vilde det f. Ex. være mistænkeligt, om der i vor Tid opstod en Prophet, som lige indtil Skjæget lignede en af de gamle.

Som Phænomen i vor Tid (saa der lige saa meget agtes paa Tiden, som paa Adler) skal da Mag. Adler blive Gjenstand for Omtale i dette lille Skrift. Hans Bøger skulle ikke æsthetisk og critisk vurderes, som vare de af en almindelig Forfatter; nei han skal af den ringe tjenende Critiker respekteres efter sin Ualmindelighed; og hans Skrifter skulle kun benyttes til at see, om han forstaaer sig selv i at være Det, han har udgivet sig for.*) Der skal heller ikke være Tale om den af ham foredragne Lære, om den er kjættersk eller ikke; alt Sligt maa ansees for Ubetydelighed i Sammenligning med det qvalitativt Afgjørende. Der skal derimod, om muligt, lægges Alvorens ethiske Accent paa, hvad der enten maa give ham guddommelig Myndighed,**) eller angrende maa tilbagekaldes, da han engang har trængt sig frem med at sige det; det skal om muligt med Alvorens Eftertryk accentueres, at han har beraabt sig paa et Aabenbarings-Faktum.

Vilde Nogen spørge, hvo da jeg er, som gjør dette, da er mit Svar: jeg er en tjenende Critiker, et ringe Menneske, der kun har ethisk Beret-

*) [Her senere udstreget:] og som han, i Alvorens Forstand, ikke har gjort Mine til at tilbagekalde.

**) [Følgende Parenthes senere udeladt:] (og i saa Fald maa det fordres af ham, at han, istedetfor tvetydigt at være aandrig i store Bøger, bruger Myndigheden).

tigelse, som ethvert Menneske har det ligeoverfor en Forfatter.*) Jeg er fuldkommen overbeviist om, hvad let sees af hans Skrifter, at Apostelen Paulus ingenlunde havde taget det ilde op, hvis Nogen i alvorlig Tale havde spurgt ham, om han nu virkelig havde havt en Aabenbaring; og jeg veed, at Paulus med Alvorens Korthed havde fattet sig kort og svaret: ja. Men dersom Paulus (han tilgive mig hvad jeg nu siger, det maa saaledes gjøres for at oplyse Noget) istedetfor med Alvor at svare kort, det være nu: ja eller nei, havde indledt en vidtløftig lang Tale omtrent saaledes: „ja seer Du nu vel, jeg har rigtignok selv sagt det, men en Aabenbaring er dog maaskee for stærkt et Udtryk, men Noget var det, noget Genialt var det . . . .“ ja, saa var Sagen bleven en anden. Genier skal jeg nok komme ud af det med; Gud bevares, er det i Sandhed det store Geni, da udtrykker jeg glad med æsthetisk Sømmelighed min Ærbødighed for den overlegne Aand, af hvem jeg lærer; men at jeg skulde vise ham religieus Underkastelse, at jeg skulde tage min Dom fangen i Lydighed under hans guddommelige Myndighed: nei det gjør jeg ikke, og det forlanger da heller ikke noget Geni af mig. Men naar en Mand ugeneert vil omforklare en intenderet apostolisk Existents til at være Geni, uden at tilbagekalde det Første: saa confunderer han rædsomt.

Sligt maa en Critiker holde fast, som jeg nu skal gjøre det i denne lille Bog, ikke for Confusionens Skyld, men for, om muligt, at belyse nogle religieuse Kategorier, og for at orientere i Tiden. Uden at anprise mine egne Varer tør jeg ogsaa love, at Den, der vil læse opmærksomt, nok skal finde Oplysning i Skriftet, thi jeg er ikke ukjendt med min Tid og hvad der gjæret i den; jeg følger med, om end som Den seiler med paa samme Skib, der dog har særskilt Kahyt, ikke i Qvalitet af noget Overordentligt, som havde jeg Myndighed, nei i Qvalitet af Særling, der har intet mindre end Myndighed.**)

---

*) [Her var først indskudt, derpaa overstreget:] Dersom det hele Optrin med Mag. Adler ikke skal behandles som en Ubetydelighed, der bedst ignoreres: saa er det af Vigtighed, at der accentueres rigtigt, thi det er foruroligende, at en svimmel-aandrig Forfatter ikke selv veed, hvad han skal forstaae ved at have havt en Aabenbaring; og det er muligt, at de store Bøgers megen Aandrighed bortleder Opmærksomheden fra det Afgjørende.

**) [Følgende Udvikling havde sin Plads her, men blev senere overstreget:] Jeg har hverken da jeg begyndte som Forfatter havt, eller senere erhvervet nogen Myndighed, som jeg da heller ikke har nogen synderlig Betydning for min alvorlige Samtid — ja, det skulde da være, at jeg havde faaet den ved Hjelp af mine Buxer, der i saa eminent en Grad har vakt Sensation og tildraget sig et alvorligdannet Publikums særdeles Interesse. Det er som Trylleri midt i det 19de Aarhundrede; det er som i 1001 Nat — et Par gamle graae Buxer bringer alt Andet i Glemme. Og Trylleri er det, thi Ingen veed hvori det stikker. Og ikke blot Dette, men det Næste er ligesaa forhexet. Hine alvorlige, nidkjære censores,

Forøvrigt fatter jeg meget godt selv, hvor underligt det Hele tager sig ud. Om en Forfatter, der hidtil ikke er bleven synderlig læst, skriver jeg en Bog, som formodentlig heller ikke bliver læst. Som der fortælles

---

der i et alvorligt Publikums Navn med catonisk Strenghed paatale Tidens Fordringer i Henseende — til Buxer, have oftere beskjeftiget sig med mine; snart have de fundet dem for korte, snart for lange, ak, og Buxerne ere de samme gamle graae. En saadan faktisk Begivenhed har virkelig sin Betydning, den er et Træk, der ypperligt charakteriserer Publikums Dom overhovedet; og den har ogsaa sin Betydning, hvorfor den fortjener at foreviges en lille Smule, som et Bidrag til Tids-Historien, for at see hvad der særdeles beskjeftigede det kjøbenhavnske Publikum. Thi hvad der har udfyldt Øieblikket, siger Tidens Vise, det lever evigt; naar da mine Skrifter længst ere glemte, vil dog Buxerne, skjøndt længst opslidte, leve evigt.

Her skulde egentligen Indledningen være ude; imidlertid ønsker jeg dog at tilføie et Ord. Ikke uden Bedrøvelse, ikke uden Veemod skriver jeg denne Anmeldelse; jeg lod helst være at skrive den, naar jeg ikke maatte befrygte, at Mag. Adlers Skrifter, der nu ere blevne høit (og dumt) anpriste i nordiske Kirketidende, †) dog tiltrække sig Opmærksomhed, og naar saa er, maa han nødvendigviis afstedkomme stor Forvirring paa det religieuse Gebet, netop fordi han har en vis Aandrighed, og de Fleste ingenlunde Dygtighed til at distinguere inter et inter. Det Veemodige og det Bedrøvelige ligger, efter mit Begreb, i Landets Forhold. I et lille Land som Danmark kan der naturligviis kun være Faae, der have Tid og Leilighed til udelukkende at beskjeftige sig med det Aandelige; og af dette ringe Antal kan der naturligviis igjen kun være nogle Enkelte, som virkeligen have Evne og som tillige ret afgjørende fatte, at dem er Aands-Beskjeftigelse anviist som det Eneste. Men desto vigtigere er det ogsaa, at en saadan Enkelt, netop fordi de smaae Forhold vanskeligen indeholde et hurtigt Correctiv, med den strængeste Tugt holder sig selv i Ave, at han ikke griber et glimrende Forvirret istedetfor det Sande. Mag. Adler er en saadan Enkelt. Han kan let maaskee vække nogen Sensation, maaskee tildrage sig en og anden Uvidendes Beundring, maaskee faae nogle Tilhængere; men derved er jo Intet vundet, tvertimod er der gjort stor Skade, fordi Forholdene ere saa smaae. Og selv om han ved sine Skrifter har beriget Aandrighedens Fond, der paa saa mange Maader accumulerer i vor Tid, ved en Leverance af en Mængde aandrige Yttringer: Dette batter kun lidet i Sammenligning med at forvirre de allervigtigste Begreber, i hvilke hele Christendommen hænger. Der gives ogsaa i Aandens Verden en blussende Vellyst, en Aandrighedens farlige Forførelse, der netop ved det Mangfoldiges Spil skjuler over en total Uklarhed. Og skjøndt nu enhver Forfatter har et Ansvar, saa synes det dog, at en Forfatter i en stor Literatur, som den tydske f. Ex, har et mindre Ansvar, fordi han afstedkommer mindre Skade ved hurtigere at forsvinde i Mængden. Dette synes jeg Mag. Adler burde gjøre sig selv Rede for; jeg har idetmindste søgt at gjøre mig selv det tydeligt i Bevidsthed af at være en

---

†) [ɔ: „Dansk Kirketidende", jfr. foran S. 452-53, Noterne.]

om hine tvende fyrstelige Personer, der vare meget fede, at de gjorde sig Motion ved at gaae rundt om hinanden: saaledes bliver i et lille Land let Forfatter-Virksomhedens Motion den private Fornøielse, hvori saa godt som ingen Læser deeltager, at den ene Forfatter gjør en Runde om den andens Frembringelse. Dog har jeg valgt min Opgave saaledes, at*) Behandlingen ved sin universellere og ideellere Charakteer vil kunne læses til enhver Tid. Øieblikket har jeg overhovedet ikke Evne og Dueligheд til at skrive for.

---

saadan Enkelt. Det er vist, at der i en lille Literatur, netop paa Grund af at den er lille, kan realiseres Opgaver af egen Art, som slet ikke vilde kunne lykkes i en stor, hvor den ene Forfatter fortrænger den anden, men det er ogsaa vist, at Ansvaret er desto alvorligere. Hvor der er Kildespring nok, er det ikke saa farligt. at eet plumres. men i et lille Land, hvor der i hver Retning næppe er mere end eet, er det i høi Grad ansvarligt selv at plumre det. Og saa lidet som jeg er en Ven af Tilhængere og Eftersnakkere, af Coteri og Sammenhold, hvad der atter bedst trives i et lille Land men ogsaa gjør ubodelig Skade: saa meget vilde det naturligviis glæde mig, om der paa det religieuse Gebeet dog var nogle andre Enkelte, der for egen Regning. maaskee fra et ganske andet Synspunkt, arbeidede for dette Gebeets Opdyrkelse. Men hidtil har Adler Intet gavnet; der er intet Begreb han har forklaret, ingen ny kategorisk Bestemmelse han har leveret, ingen ældre og vedtagen han har opfrisket i fornyet dialektisk Skarphed. Selv har han saaledes Intet i afgjørende Forstand gavnet; og han har paa en Maade sinket mig; thi da han ligger inde paa det religieuse Gebeet og da han her pro virili forvirrer, og da Landets Forhold ere smaae: har jeg anseet det for min Pligt at afbryde min egen Virksomhed for at berigtige en lille Smule den Tænker, i hvem jeg hellere end gjerne havde seet en Overlegen eller en Medarbeider, dog vel at mærke for egen Regning.

*) [Følgende senere overstreget:] som jeg pleier, uagtet det er et Moment i Tiden, hvorom Undersøgelsen dreier sig.

Nr. 2.*)

De dialektiske Forhold: det Almene, den Enkelte, den særlige Enkelte.

Ethisk-religieus Dialektik og Digtning.**)

Da vor Tid er „Bevægelsens Tid", som vil afføde noget Nyt, maa den jo oftere opleve denne Collision mellem det Almene og den Enkelte, en Collision som altid kan have Vanskelighed nok i sig, men stundom ogsaa en Vanskelighed, som ikke ligger i Collisionen selv, men i den Colliderende. Dersom nemlig den særlige Enkelte elsker det Almene, tænker ringe om sig selv som Enkelt ligeoverfor det Almene, med Frygt og Bæven gyser for at være i en Vildfarelse: saa vil han gjøre Alt saa let og godt som muligt for det Almene. Og denne Adfærd er

*) [Oprindelig anvendt til „den store Bog om Adler", som:] Bilag 1. [mærket:] 1846.

**) [Det Blad af den større Afhandling, hvormed S. K. oprindelig lod dette Afsnit begynde, indeholder i sin Spidse følgende overstregede Linier fra det Foregaaende, han her har villet udelade:]

. . . udpeget som en Enkelt i særlig Forstand, at staae udpeget som en fattig Peer Erikssen i Sammenligning med det Almene, saa ingen Klog turde være hans Ven eller blot gaae med ham paa Gaden, saa hans Ven, hvis han var klog, svoer paa at han ikke kjendte dette Menneske, saa „de Forbigaaende rystede paa Hovedet" (cfr. Mth. XXVII, 39) — og dog at være Den, fra hvem noget Nyt skal udgaae. Dette er den smertelige Crise, men det skal heller ei være let at blive en Extraordinair.

et Kjendetegn paa, at det dog var muligt, at han var en virkelig Extraordinair. Men dersom den Enkelte ikke elsker det Almene, ikke ærer det Bestaaende, hvad man godt kan, skjøndt man har noget Nyt at bringe, dersom han maaskee i sit Inderste ikke er enig med sig selv om hvad han er, men kun sukker i at ville være Extraordinair, kun prøver sig for om det betales godt at være det: saa vil han, deels med sit Vidende (af Chicane) gjøre det Bestaaende Alt saa vanskeligt som muligt, deels gjøre det uden ret at blive sig det bevidst, fordi han nemlig i Grunden ikke kan undvære det Bestaaende og derfor klamrer sig til det, forsøger at skubbe Ansvaret fra sig over paa det Almene, prokuratoragtigt at bringe det Almene til at gjøre, hvad han skulde gjøre. Naar et Menneske faaer den Idee, at han maa skilles fra et andet Menneske, med hvem han lever i det nærmeste Forhold, dersom han da selv er sikker og afgjort besluttet: saa bliver Adskillelsens smertelige Operation lettere. Men dersom han er usikker, raadvild, saa han nok vil men dog ikke ret har Mod til at vove; dersom han er en svigefuld Krabat, der vil skubbe Ansvaret fra sig, men stjæle det Overordentliges Løn: saa bliver Adskillelsen en langvarig Historie, og bliver en lang Tid et piinligt, smerteligt, fortræddigende Sammenhold.

Lad os antage, at en theologisk Candidat i vor Tid var kommen til den Anskuelse, at Embeds-Eden var uforsvarlig: nu ja, saa kan han jo yttre det frit og uforbeholdent, hvis han anseer det for gavnligt. „Men saa vil han spærre sig Adgang til Befordring og maaskee endda Intet udrette, ingen Sensation vække, fordi en Candidat er for lille en Størrelse, der desuden endnu ikke ret har Haand i Hanke med Statskirken, da han er en Privatiserende." Altsaa (thi nu vil jeg tænke en Selvisk, der ikke blot ikke elsker men i Grunden er en Fjende af det Bestaaende), hvad kan han saa gjøre? Han tier indtil videre; han søger derpaa Ansættelse som Lærer i Kirken; han faaer den; han aflægger Eden. Nu er han altsaa Embedsmand i Stats-Kirken. Derpaa udgiver han et Skrift, hvori han fremsætter sin revolutionaire Anskuelse. Hele Sagens Stilling er nu forandret. Det havde været let for Staten at vippe en

theologisk Candidat, let at sige til ham: ja, naar Du har disse Anskuelser, kan Du ikke blive Embedsmand; og Stats-Kirken var slet ikke kommen til at handle i denne Sag, den havde i det Høieste ganske særskilt mod ham behøvet at tage en prævenerende Forholdsregel, ikke at befordre ham. Men den theologiske Candidat var snild og forstod snildt at gjøre sig selv ganske anderledes vigtig. Ansvaret, som Candidaten skulde have paataget sig for sin særlige Anskuelse, og dyrt kjøbt ved at offre sin Fremtid i et høiere Kalds Tjeneste, medens han søgte at gjøre det Bestaaende Sagen saa let som muligt — Ansvaret er nu væltet over paa Statskirken, der bliver den Handlende, der skal afsætte ham, der ved at være bleven Embedsmand tillige har gjort et Forsøg paa at interessere hele Embedsstanden i sin Skjebne. Som theologisk Candidat gjelder han kun for een, men som Embedsmand gjør han Forsøg paa at gjelde for Tusinde, stolende ogsaa paa den Fordeel, at det nu er Staten, der skal gjøre Skridtet, saa der nu bliver overflødig Leilighed til at fortrædige det Bestaaende, da der dog maaskee skal en Provste-Ret til, og det dog ikke var utænkeligt at have idetmindste en dissentierende Minoritet paa sin Side, og da man saa igjen ved Hjelp af Bladene kunde gjøre denne Minoritet til den intelligente, item til et Beviis paa, at i hele Embedsstanden er der Splid og Uvillie mod Embedseden o. s. v. Paa den Maade søger en saadan Revolutionair feigt og lumskt at gjøre det Almene hvad Bryderi han kan.

Hvor meget nemlig end Staten eller Statskirken kan være sig bevidst at være i Sandheden, at have Retten paa sin Side og ogsaa at have Sundhed nok til at secernere en saadan Enkelt uden at frygte, at Mange skulde have Skade deraf: saa kan det dog aldrig være Staten eller Statskirken tjenligt, at dens høieste Principer for hyppigt drages ind under Discussion. Ethvert Liv, enhver Existents har i sin Grundforudsætning, i sit Grundprincip sit skjulte Liv, Rodens Liv, fra hvilken Livskraften udgaaer til at give Væxt. Det er bekjendt nok af Physiologien, at der er Intet fordærveligere for Fordøielsen end den idelige Reflexion over Fordøielsen: og saaledes er det ogsaa i Aandens For-

hold det Fordærveligste, naar Reflexion for ofte griber feil, og istedetfor at tjene i den Omsætning, der sætter det skjulte Livs forborgne Arbeiden over i det aabenbare, kaster sig paa Grundprinciperne selv. Dersom et Ægteskab vilde idelig reflektere over Ægteskabets Realitet: blev det eo ipso et maabeligt Ægteskab, thi Kraften, som skulde bruges til Realisationen af det ægteskabelige Livs Opgave, blev brugt til ved Reflexion at fortære Grunden. Dersom en Mand, der har valgt en bestemt Livs-Stilling, idelig vilde reflektere over, om nu denne Stilling var den rette: saa bliver han eo ipso en daarlig Malker. Selv derfor om Staten eller Statskirken har Sundhed nok til at afsondre den Revolutionaire: saa er det dog skadeligt, at Reflexionen foranlediges. Om Alt hvad der skal være skjult og forborgent gjelder, hvad der staaer i Visen: blot et Ord Du nævner. Det er let nok at sige et saadant skjebnesvangert Ord, men det er uberegneligt hvilken Skade det kan afstedkomme, og der skal maaskee en Gigant til at standse den skadelige Virkning af et Ord, som en Peer Nuus lod udgaae i Søvne. Og skal Staten eller Statskirken hyppigt suspendere mange saadanne Enkelte, saa fremkogles tilsidst herved et Skin, at det er Staten selv, der er in suspenso; det Svævende fremkommer altid, naar man ikke hviler paa Grunden, men Grunden selv gjøres dialektisk.

Farligt kan Sligt let blive for Staten, fornemlig ogsaa af den Grund, forbi den Art Discussion allermeest frister — alle ubetydelige Hoveder, alle Snakkesalige, alle tomt Opblæste, og altsaa især — Publikum. Jo concretere nemlig Gjenstanden er, over hvilken der skal tænkes og om hvilken man skal ytre sig, desto hurtigere og desto tydeligere vil det vise sig, om den Talende har Forudsætninger til at kunne tale med eller ikke. Men de nyyre Opgaver, det er ret Noget — for de ubetydeligste Sladder-Mestere. Det er maaskee ikke af Veien at minde herom, thi da vor Tid, Bevægelsens Tid, paa mange Maader i Stat og Kirke intenderer at bringe Grund-Forudsætningerne under Discussion, saa bliver Følgen deraf let, at en eventyrlig Menneske-Masse kommer paa Benene og faaer Munden paa Gang i Discussions-Legen, et Publikum som aldeles Intet

forstaaer, hvorimod Opgavens uhyre Størrelse begunstigende skjuler over de Discuterendes og Yttrendes respektive Uvidenhed. Dersom en Lærer vil favorisere en Døgenicht af Discipel, saa kan han gjøre det paa forskjellig Maade, men han kan blandt Andet ogsaa gjøre det ved at forelægge ham en saa uhyre Opgave, at Censorerne slet Intet kan slutte af hans Svars Ubetydelighed, fordi Opgavens uhyre Størrelse berøver dem Maalestokken. Maaskee kan jeg oplyse det ved et Exempel fra Videnskabens Verden. Et videnskabeligt Brøvlehoved, der i Grunden Intet veed, faaer man sjeldent til at indlade sig paa noget Concret; han taler ikke om en enkelt Dialog af Plato, det er for Lidt for ham — det vilde maaskee ogsaa let vise sig, at han ikke havde læst den. Nei, han taler om hele Plato, eller vel endog om hele den græske Philosophi, men især da om Indernes og Chinesernes Viisdom. Dette: hele Plato, hele den græske Philosophi, hele det østerlandske Dybsind er det uhyre Store, det Grændseløse, der begunstigende skjuler over hans Uvidenhed. Saaledes er det ogsaa meget lettere at tale om en Forandring i Regjeringsformen end at afhandle en ganske lille concret Opgave; og det Uretfærdige mod de faa Dygtige ligger i, at de paa Grund af Problemets uhyre Størrelse tilsyneladende blive Ligemænd med enhver Peer, der „ogsaa yttrer sig.“ Det er saaledes meget lettere for en Snakke-Mester at criticere Vor Herre end at bedømme en dansk Stiil af en Discipel i den lærde Skole, ja end at bedømme en Svovelstik; thi naar Opgaven blot er concret, saa vil han, forhaabentligen, snart forraade hvor dum han er. Men Vor Herre og hans Styrelse af Verden er noget saa uhyre Stort, at i en vis svimlende abstrakt Forstand den Taabeligste lige saa godt kan snakke med som den Viseste.

Det Sophistiske ligger vor Tid maaskee kun altfor nær: at man sætter de største Problemer under Discussion for at begunstige de ubetydeligste og tankeløseste Mennesker til at komme med i Discussionen. Lad os ikke glemme, at hiin ædle Reformator, den eenfoldige Vise i Grækenland, som jo havde med Sophister at gjøre, at han netop havde sin Styrke i at jage

Sophisterne ud af det Abstraktes og det Altomfattendes Skalkeskjul, havde sin Styrke i at gjøre Samtalen saa concret, at Enhver, som talte med ham, og meente at tale om een eller anden uhyre Gjenstand (Statsstyrelsen overhovedet, Opdragelsesvæsenet overhovedet o. s. v.), inden han vidste et Ord deraf, var bragt til at tale om sig selv — om han vidste Noget eller han ikke vidste Noget. Man skulde næsten troe, at vor Tids Sophister item deres Tillæg: Publikum var sig bevidst, hvorledes de bruge et Skalkeskjul; thi det er jo Skik og Brug, det er en etableret Opinion, at ansee det for flaut, om Nogen tager fat paa en saadan Sophist, afhjelper ham hele hans phantastiske Paaklædning, og gjør ham til hvad han er: et sølle Skrog, der i Publikums, i Critikens, i Aarhundredets Navn har gjort saa megen Allarm. Det skal være flaut, mig synes at det dog er flauest for det sølle Skrog, naar man har hjulpet ham af det meget Overtøi, og han nu staaer for os i naturlig Størrelse. Men i vor Tid imponerer man — ved Hjelp af Overtøiet. Saaledes imponerer det ogsaa, naar man faaer en uhyre stor Pakke sendende med Posten; men naar man forvisser sig om, at Pakken er lutter Conveluter: saa imponerer det ikke mere.

Dog tilbage til den theologiske Candidat. Maaskee vilde Een sige: „men det er da ogsaa haardt at forlange af en Mand, der har habiliteret sig til et Levebrød, at han skal spærre sig sin Fremtid, saa han end ikke har det Haab tilbage, hvilket han dog kunde have, hvis han, efterat være bleven ansat, blev afskediget: at faae Pension." Ja, vist er det haardt, men det skal ogsaa være haardt — at være en Extraordinair; ja, det skal være saaledes haardt, at Ingen, hvis han forstaaer dette, kunde ønske at være en Saadan, om end Den, der er det i Sandhed, vel i sit Guds-Forhold vil finde Trøst og Tilfredsstillelse og Salighed. Thi den sande Extraordinaire skal netop ikke trøstes eller søge Lindring eller finde Lindring hos det Almene, men ene hos Gud; og deri ligger det Dialektiske, som er Qvalen og Crisen, og tillige Saligheden.

Naar derimod en Tid bliver charakteerløs, saa er det vel

muligt, at een og anden Enkelt faaer nogle Symptomer af at ville være Extraordinair; men det har ingen Art, og derfor vil han, at det Almene skal hjelpe ham dertil, han vil, at det Almene, det Bestaaende og han skal slaae sig sammen om at lade ham blive en Extraordinair. Hvilken Bagvendthed! Den Extraordinaire skal jo netop bringe det ny Udgangspunkt, han er i Forhold til det Bestaaende som Den, hvis Fødder staae udenfor og skal bære det Gamle bort: og saa skulde det Bestaaende selv være ham behjelpelig! Nei det Almene skal netop stramme imod; og hvis det Bestaaende ikke gjør det, saa udvikles her igjen noget Sophistisk ligesom det med Discussionen af de nyere Opgaver: at det bliver det allerletteste at være en Extraordinair, Noget enhver Bønhas aspirerer til, Noget for alle dem, som ellers ikke due til Noget. Der er i vor Tid Epigrammer nok, som Tiden selv frembringer uden at forstaae dem eller paaagte dem; lad os ikke glemme, at nuomstunder er en Martyr, en Reformator en Mand der dufter af Bellugt, en Mand der sidder med Krands i Haaret og mæskes ved Gjestebude, en Mand der har alt Sit paa det Tørre, en Mand der egentligen slet Intet vover, og dog vinder Alt, selv Reformatorens Titel. Hans Titel; thi vor Tids Vittighed ligger da endnu og tærsker i det Forslidte med at spotte Regjeringerne for deres Titler og Ordener; den har ikke opdaget, at det egentligen er Publikum og den offentlige Mening der lege med Titler, naar de, som Børn der lege Soldat, udnævne den Betydeligste, de har paa deres Parti, til verdenshistorisk og absolut Rangerende. Men naar det Bestaaende ikke strammer Tøilerne, saa bliver tilsidst Enhver, som ikke vil lyde, en Reformator. Naar Faderen bliver svag, naar Huuslivet bliver rørt af en oprørsk Reflexion: saa forvexler det uartige Barn sig meget let med en Slags Reformator. Naar Skolemesteren taber Tøilerne, saa forvexler den næsvise Discipel sig meget let med en Art Reformator. Det er jo ogsaa derfor i vor Tid kommen saa vidt, at der egentligen ikke hører Mod til at trodse Kongen, til at fortrædige og krænke Statsstyrelsen, men vel lidt Mod til at sige

Oppositionen, lige ned til Pøbel-Triumphatorerne og de [... *)] et Ord, Mod til — at tale mod Reformatorerne.**)

Hvilke ere da de dialektiske Forhold mellem det a) Almene og b) den Enkelte og c) den særlige Enkelte o: den Extraordinaire — ? Naar den Enkelte blot reproducerer det Bestaaende i sit Liv (naturligviis forskjelligt i Forhold til hvilke Kræfter og Evner, hvilken Dygtighed han har), saa forholder han sig som den normale Enkelte, den ordentlige Enkelte til det Bestaaende; han udfolder det Bestaaendes Liv i sin Existeren; det Bestaaende er for ham det til Grund Liggende, der dannende gjennemtrænger og udvikler hans Evner i Lighed med sig; han forholder sig som en Enkelt, hvis Liv bøier sig efter det Bestaaendes Paradigma. Lad os imidlertid ikke glemme (thi Misfornøiede og Ildesindede ville gjerne udsprede falske Rygter): derfor er hans Liv ingenlunde aandløst. Han er ikke een med i Ramsen af Gloserne som gaae efter Paradigmet, nei han er fri og væsentligen selvstændig; og at være en saadan ordentlig Enkelt er i Ordenen, i Reglen den høieste, men ogsaa den qvalita-

---

*) [En Blækklat skjuler over Ordet.]

**) [Her indskudt men senere overstreget:] Noget Underfundigt skal man nu visseligen ikke beskylde Mag. Adler for; langt fra ham har det været ved Svig at være traadt i Statskirkens Tjeneste. Noget ganske Andet er, om, hvad der synes at fremgaae af Katastrophen, han ikke temmelig letsindigt, maaskee kun i Betragtning af og i Tillid til at have absolveret theologisk Examen, har valgt at blive Præst. Dette skal senere vorde belyst, forbi Adler i denne Henseende som Phænomen udviser hvor forviklet Alt er blevet derved, at Christenheden er blevet en Titulatur, saa det i et christent Land, hvor Alle ere Christne, kan hænde, at man endog kan være theologisk Candidat, ja blive christelig Præst, — uden engang at være kommen i Berøring med det selvprøvende Spørgsmaal, om man da selv er en Christen, da dette tilsidst følger af sig selv, ligesom det at man er Menneske.

Han var da Præst — og nu først indtraadte den Begivenhed, der maatte stille ham som den særlige Enkelte extra ordinem. Collisionen er der; thi at Adler var saaledes situeret er let at see, og kun for yderligere Tydeligheds Skyld skal jeg ganske kortelig angive de dialektiske Forhold.

tivt betydningsfuldeste, Opgave der er sat noget Menneske, og som derfor er sat hvert Menneske.*) — Saasnart derimod den Enkelte lader sin Reflexion gribe saa dybt, at han vil reflektere over det Bestaaendes Grundforudsætning: saa er han især med at intendere at ville være en særlig Enkelt, og saa længe han reflekterer saaledes er han vragende det Bestaaendes impressa vestigia, er extra ordinem paa eget An- og Tilsvar. Og naar den Enkelte vedbliver ad denne Vei og gaaer saa vidt, at han ikke som den ordentlige Enkelte reproduktivt fornyer det Bestaaendes Liv i sig ved under evigt Ansvar at ville indordne sig deri, men vil forny e det Bestaaendes Liv ved at bringe et nyt Udgangspunkt for dette, et nyt Udgangspunkt i Forhold til det Bestaaendes Grund-Forudsætning, naar han ved umiddelbart at indordne sig under Gud maa forholde sig omskabende til det Bestaaende: saa er han den Extraordinaire, det vil sige, saa bliver denne Plads ham at anvise, hvad enten han nu er berettiget eller ikke, han maa her seire og her finde sin Dom; det Almene skal netop lukke ham ude.

Som overalt saa gjelder det her fornemlig om, at den qvalitative Dialektik respekteres med ethisk Alvor. I en charakteerløs Tid kan nemlig det Sophistiske fremkomme, at Een, der intenderer at være en Extraordinair, vil at denne Intention skal endog komme ham til Gode i det Almenes Tjeneste, saa han paa Grund deraf endog bliver en Ualmindelig blandt de Ordinaire. Usalige Forvirring, som har sin Grund i en tankeløs

*) Anm. Enhver i Staten og Statskirken skal og bør derfor ogsaa være en Enkelt, men ikke den extraordinaire Enkelte. I Samvittigheden og Ansvaret for Gud ɔ: ved sin evige Bevidsthed er Enhver en Enkelt. Masse bliver han aldrig eller indrolleret i Publikum. Med Ansvaret for Gud og efter at have prøvet sig selv i sin Samvittighed slutter han sig som Lem til det Hele, og fatter dette som sin Opgave at være tro i Gjengivelsen, medens Evighedens Ansvar frelser ham fra den reen dyriske Bestemmelse: at være Mængde, Masse, Publikum eller hvilke andre Drifter det nu er, som foranledige Een til at maatte tale om Mennesker ligesom man talte om en Drift Stude.

letfærdig Qvantiteren! Enten skal et Menneske ville tjene det Almene, det Bestaaende, udtrykke dette, og i saa Fald bliver hans Fortjeneste i Forhold til som han med Troskab og Nøiagtighed veed at indordne sig i det, veed at gjøre sit Liv til en skjøn og riig og tro Gjengivelse af det Bestaaende, udarbeide sig til Type for det Bestaaende; eller han skal for Alvor være en Extraordinair, og saa skal han extra ordinem, ud af Geleddet, ud af Rækkerne, hvor han ikke hører hjemme. Men i vor Tid forvirres Alt. En misfornøiet Embedsmand f. Ex. vil endogsaa være noget Overordentligt, fordi han er Embedsmand — og tillige misfornøiet. Sørgelige, usædelige Confusion! Er han misfornøiet, fordi han har noget Nyt fra Gud at bringe os: saa ud af Geleddet, „Strikken om Halsen" *) og lad ham saa tale, saa er Situationen som en sand Extraordinair behøver den og maa fordre den, for at kunne gestikulere og faae Sangværket i Gang. Men har han ikke noget Nyt fra Gud at bringe os, saa skal det ingenlunde anslaaes ham til Fordeel, at han er misfornøiet — og tillige Embedsmand. Men Tidens Charakteerløshed og nyfigne Feighed gjør det tilsidst til en Slags vanærende Borneerthed at være Noget tilgavns: enten en tro Embedsmand med Liv og Sjel, eller en Reformator med Sværdet over Hovedet, i Livsfare, i Selvfornægtelse. Ἑις κοιρανος ἐστω, og saaledes ogsaa Een være den Extraordinaire. Vil en heel Slægt være Konge, og en heel Slægt fuske i at være Extraordinair, saa bliver det Jux. Og Følgen deraf bliver kun Sinkeri. Dersom Styrelsen havde tiltænkt Slægten en Extraordinair: saa vil Følgen blive, at der maa ventes, at der maaskee ikke engang sendes en Forløber, men man nøies med noget ganske simpelt Noget, Een, der

*) Anm. Cæsar fortæller jo, at det var Skik hos et gallisk Folk, at Enhver, der gjorde et nyt Forslag, maatte staae med Strikken om Halsen — at man strax kunde blive ham qvit, hvis det ikke duede noget. Dersom denne priselige Skik indførtes i vor Tid: Gud veed om Landet vilde have Strikker nok, thi hele Befolkningen er jo bleven Projektmagere; og dog, maaskee vilde der for det Første end ikke behøves nogen Strikke, der var muligen slet Ingen som meldte sig.

ganske simplement kan gjøre Luft, ganske simplement kan cassere alle disse falske Propheter, for at bringe lidt Mening og Fynd ind igjen i de udmarvede og meningsløse Forhold. Naar nemlig hele Generationen er bleven reformatorisk, saa kan den sande Reformator slet ikke komme til at vise sig i sin Sandhed; det er, for at erindre om et tidligere Udtryk, ligesom naar ved en Ildebrand Alle commandere: saa kan Brandmajoren ikke commandere.

Det, der saaledes gjør Forskjellen mellem den ordentlige Enkelte og den særlige Enkelte, er Udgangspunktet; forresten kan det godt være, at en ordentlig Enkelt er, menneskeligt talt, større end en virkelig Extraordinair. Den sidste Maalestok, efter hvilken Menneskene rangere, er det Ethiske, i Forhold til hvilket Differentserne*) ere et Forsvindende, men det verdslige Sind lader omvendt Rangfølgen bestemme efter Differentsen.**)

Det nye Udgangspunkt er Differentsen mellem den sande Ordinaire og den sande Extraordinaire; den væsentlige menneskelige Maalestok: det Ethiske, have de begge tilfælles. Naar da den Enkelte virkelig er den sande Extraordinaire og virkelig har et nyt Udgangspunkt, naar han fatter sit Livs betrængte Vanskelighed i hiint discrimen mellem det Almene og Enkeltheden extra ordinem: maa han være ubetinget kjendelig paa, at han er villig til at bringe Offer.***) Og dette maa han være villig til for sin egen Skyld og for det Almenes Skyld.

---

*) [Indskudt men udstreget:] (selv den i særlig Forstand at være kaldet af Gud)

**) [Om de paa dette Sted oprindelig indskudte, men i denne Redaktion (jfr. S. 474) tilintetgjorte Afsnit om Biskop Mynster jfr. S. 548 ff.]

***) Anm. Det Bestaaende er nemlig som Bestaaende i ligefrem Forstand det Berettigede og det Stærkeste; han er ikke den Enkelte, der i ligefrem Forstand skal være den Overlegne, men den særlige Enkelte, hvis Overlegenhed er i Selvopoffrelsens Lidelse. Det at han offres er Udtrykket for det Almenes Styrke og Berettigelse, og dog er det tillige Udtrykket for hans Overlegenhed; thi hans Lidelse og Død er det nye Udgangspunkts Seier.

Netop fordi den Extraordinaire, hvis han er det i Sandhed, maa ved sit Guds-Forhold være sig bevidst, at han κατα δυναμιν er stærkere end summa summarum af alt det Bestaaende, har han slet Intet med den Bekymring at gjøre: om han nu bare seirer. Nei, denne Bekymring er han ganske fritagen for; men derimod har han den særlige Enkeltheds rædsomme Ansvar for hvert Skridt han gjør, om han nu indtil det Mindste nøie følger sin Ordre, om han bestemt og ene og lydt hører Guds Stemme — det rædsomme Ansvar, hvis han hørte eller havde hørt feil. Netop af den Grund maa han ønske sig al mulig Modstand udenfra, ønske, at det Bestaaende har Kræfter for at kunne gjøre ham hans Liv til et tentamen rigorosum, thi denne Prøve og dens Smerte er dog Intet mod Ansvarets Rædsel: hvis han var eller havde været i en Vildfarelse! Dersom f. Ex. en Søn skulde føle sig kaldet til at bringe en ny Anskuelse af det huslige Liv (og som en Søn er bundet i Pieteten, saa skal og bør enhver Enkelt være bunden i Pietet ligeoverfor det Almene): vilde han da ikke, hvis der var Sandhed i ham, netop ønske, at Faderen var den Stærke, som kunde træde ham imod med faderlig Myndigheds fulde Kraft? Sønnen vilde nemlig ikke saa meget frygte det at ligge under, hvis han havde Uret, altsaa at maatte ydmyget men frelst vende om til det Gamle, som han vilde gyse for den Rædsel: at seire — hvis han i Grunden havde Uret.

Saaledes med den sande Extraordinaire; han er det sorgløseste Menneske betræffende hiin de verdslige Heltes timelige Bekymring, om nu Det, han har at forkynde, skal seire i Verden; derimod er han ængstet som en arm Synder, sønderknuset hver Gang han betænker sit Ansvar og om han paa nogen Maade skulde have taget feil; ja det er ham, som skulde Aandedrættet standse, saa tungt kan Ansvarets Vægt hvile paa ham. Netop derfor ønsker han Modstand: han — den Svage, han — den Stærke, der, skjøndt eenligt Menneske, κατα δυναμιν i sin Svaghed er stærkere end hele det Bestaaendes forenede Magt, hvilken naturligviis har Magt til baade at hudflette og henrette ham som Ingenting. Naar Berserkergangen kom over vore

nordiske Fædre, da lode de sig twinge ind mellem Skjolde: saaledes ønsker ogsaa den sande Extraordinaire det Bestaaende Kraft til at danne behørig Modstand. Forsaavidt maa*) den Extraordinaire ret oprigtig ønske, at der som øverste Styrer i det Bestaaende staaer en Mand, der uden at være grusom eller borneret har Kraft til at turde fordre det Almene af Andre; en Mand der nok kan tage Tag, dersom blot den sande Extraordinaire er der. Den Extraordinaire fritages saa for, hvad ellers kunde gjøres fornødent, at laane det Bestaaende lidt af sine Kræfter, at dette kunde gjøre ham behørig Modstand. I ethvert Tilfælde vil den Extraordinaires Sag altid komme til at skylde en saadan Mand meget. En svagere Mand paa en saadan Post, en Mand, som maaskee selv havde nogle Symptomer af at ville være lidt Extraordinair: saa forvirres det Hele. En fortvivlet Extraordinair til at bringe det Ny, og en svagbenet Regjerings-Mand til at holde igjen passe jo rigtignok for hinanden, men kun som Mage til Broget.**) Og dog kan

*) [De nærmest følgende Linier havde i „den store Bog om Adler“ denne Skikkelse:] Forsaavidt maatte (for at benytte en Nulevende som Exempel, medens jeg naturligviis ingen Mening vil have om Rigtigheden af, hvad der maatte gjøre ham et Qvalitativt høiere end et Geni: hans Aabenbarings-Faktum) Mag. Adler, dersom han ellers i Sandhed var den Extraordinaire, ret oprigtigt have været glad ved, at der som øverste Geistlig i den danske Statskirke staaer en Mand som Biskop Mynster, en Mand, der uden at være grusom eller borneret, ved selv at lyde strengt har tugtet sig op til med Alvorens tunge Eftertryk eller Gravitet at turde fordre det Almene af Andre; [osv. osv.]

**) [Her stod oprindelig følgende Anmærkning:] Thi det er da een af disse dumme Meninger, hvorved en svag Tid gjør Uret mod de Dygtige, og med den egne Svaghed som Maalestok næsten udpeger Regjering som Herskesyge, den Mening, at en dygtig Regjeringsmand skulde have Noget mod den paagjeldende Enkelte — fordi han som Regjeringsmand vil have Forholdene i Orden og gjøre sin Pligt og indfrie sit Ansvar, fordi han er til Tjeneste med en Haandsrækning, naar han seer, at Vedkommende ikke er opmærksom paa hvad han har at gjøre, hjelper ham til Rette med at faae ham afskediget og ud af Geledbet, naar Vedkommende er distrait nok til at lade som Ingenting.

vor Tid maaskee snart komme til at opvise et saadant Forhold! Thi mangler vor Tid sande Extraordinaire, saa mangler vor Tid ogsaa hine alvorlige Skikkelser, hine i høieste Forstand tugtede Individualiteter (ad majorum disciplinam non ad hujus seculi levitatem instituti), der netop ved Selvtugt veed at ave Andre — og forsaavidt ogsaa at opdrage sande Extraordinaire; thi ikke laxe Begreber og ikke ubestemt flydende Forhold danne en sand Extraordinair, de forkjæle og fordærve ham kun. Og muligen behøver vor Tid ingenlunde en sand Extraordinarius, vel derimod hine grund-redelige Mænd, der med gudfrygtig Resignation fatte det som Opgaven: ikke at inventere noget Nyt, men med Liv og Sjel at være tro i det Bestaaende.*) Men

*) [Her findes overstreget følgende senere] Anm. — Og nu i 48 har vi da faaet Nyt nok; men naar Alt kommer til Alt er maaske just Dette det Nye, hvilket denne nye Tid har bragt, at den som aldrig nogensinde før nogen Tid — og det er dog vel unegtelig noget ganske Nyt! — trænger til det Gamle; at den — og det er unegtelig noget Nyt! — som ingen anden Tid nogensinde behøver „hine grund-redelige Mænd, der med gudfrygtig Resignation fatte det som Opgaven: ikke at inventere noget Nyt, men med Liv og Sjel at være tro i det Bestaaende." Dette gjelder i religiøs Henseende, og gjelder ogsaa, hvad jeg forøvrigt anseer for mig uvedkommende, i politisk Henseende. Thi nu, i 48, er det da blevet fra Grunden gjort aabenbart, hvad de Faae, der kunde see og skjønne, ogsaa saae, at den forrige Tids Feil sandeligen ikke var den, at Regjeringen misbrugte Magten, men lige det Modsatte, at den ikke vovede at bruge sin Magt, kort Feilen var: at der ikke blev regjeret. Nu er det dog vel aabenbart, at hvad der politisk forstaaet behøves, det Fornødne, er indeholdt i eet eneste Ord: Regjering. Hvis — for at tale i bibelske Udtryk — Styrelsen nu skulde sende Dommere, da maatte de have den modsatte Ordre af hvad Dommerne havde i fordums Dage, deres Ordre og Instrux maatte lyde paa af al Magt at være Regjeringen behjelpelig i at der dog om muligt kunde blive regjeret. Allerede i den seneste Tid før 48 var en — Reformator med polemisk Sigte paa Konge, Regjering o. s. v. i mine Tanker en Latterlighed; men nu er det dog vel blevet saa indlysende som det er muligt, at en sand Reformator, sammenlignet med tidligere sande Reformatorer, maa stille sig omvendt. Just derfor var det i den silbigste Tid før 48 blevet saa priisbilligt at være saadan Reformator, fordi „Reformatorerne" ved

hvad enten nu vor Tid behøver Extraordinaire eller ikke: det staaer fast, at den sande Extraordinaire er kjendelig paa, at han er villig til at bringe Offer.

Bevægelses-Mændene i vor Tid (de uægte Extraordinaire) forstaae og tage Sagen anderledes. Det er maaskee efter en ret forstandig, endelig Overveielse af Forhold, Hensyn o. s. v., at en Mand kommer til det Resultat, at han har et nyt Forslag at gjøre. Fra nu af er han færdig i Retningen ind efter i Selvfordybelse og Ansvar for Gud — han har jo ogsaa et Resultat. Han tager nu Front mod det Bestaaende, og τελος for hans Stræben er, at dette hans Forslag, hans Plan maa seire. Det er vist og fast, at hans Plan er det Sande, Opgaven og Arbeidet er kun at faae den til et seire.

Man seer let, at Forholdet er det omvendte af den sande Extraordinaires. Denne er ene bekymret for sin Instrux og sit Forhold til Gud, ene beskjeftiget med det underjordiske Arbeide i Gruben at grave Skatten ud, eller at fornemme Guddommens Stemme; han spøger letsindigt med det at seire i Verden, thi det veed han nok, at er blot Alt i sin Orden med hans Forhold til Gud, saa seirer nok hans Idee, selv om han falder. Den sande Extraordinaire bliver i dette sit Forhold til Gud sig sin Ueensartethed med Timeligheden bevidst, og han har derfor i dette Ueensartethedens spatium den Plads, paa hvilken han kan røre sig i at vove for sin Sag, vove Liv og Blod. Bevægelses-Manden har ingen evig Overbeviisning, han kan derfor umulig i evig Forstand være sikker, ei heller er han kun beskjeftiget med at erhverve denne Sikkerhed: netop derfor har han ingen Plads og ingen Tid til at vove noget Synderligt. Hans Sag er aldeles eensartet med Timeligheden, det er der-

---

at være i Spidsen for „Mængden" var i Besiddelse af Magten og — ja det er det Latterligste, man kan tænke sig! — reformatorisk angreb det Svagere (Regjeringen), og — reformatorisk angreb det Bedste der var, og man reformerede ved Hjelp af — „Mængden", der blev anseet for det Gode og Sande.

i Oct. 48.

for ikke blot hans Stræbens τέλος at den skal seire, *men det at den seirer* skal i Grunden *forvisse* Bevægelses-Manden om, at *han havde Ret*, at hans Forslag var sandt. De samme Mennesker, der danne det Bestaaende, skal han altsaa ikke blot bruge igjen, men han *trænger til dem*, kun at de faae en ny Uniform paa i Overeensstemmelse med hans Plan.*) Man seer let, hvorledes hans Stræbens Dialektik maa blive, han som vil støde det Bestaaende omkuld, og ikke tør støde til af Frygt for selv at falde, da dette ikke blot var en fatal Om-

---

*) *Anm.* Skeer det, saa troer Bevægelses-Manden, at Verden er hjulpet. Selv væsentlige Reformatorer ere blevne hængende i det Sandsebedrag, at en forandret Uniform (en Forandring i det Ydre) var en sand Reformation. Derfor gaaer det saa hurtigt og saa nemt med at reformere — og Verden bliver, som Luther siger, bestandig liig den fulde Bonde, der falder ned paa den anden Side af Hesten, naar man hjelper ham op fra den ene Side. Man troer det er en Konge, en Keiser, Paven, en Tyran eller Folke-Høvding, fra hvem al Fordærvelsen udgaaer; naar man blot har ham styrtet: saa er Verden frelst. Nu stiller en Reformator sig i Spidsen, han peger paa ham, der sidder paa Thronen med Skjægget, ham er det. Dersom det var sandt og ikke en phantastisk Indbildning, saa var Verden unægtelig en sjelden rar Verden, hvor der kun var een Fordærvet, alle vi Andre vare rare Mennesker. Lad os erindre et socratisk Spørgsmaal, der blev gjort ved et lignende dialektisk Forhold: mon det ogsaa er saaledes i Forhold til Heste, at der kun er Een, som fordærver dem, alle Andre forstaae at ride. Enhver Reformation, der ikke er opmærksom paa, at det i Grunden er enhver Enkelt, der skal reformeres, er eo ipso et Sandsebedrag. Naar man har lidt Snildhed og gider bruge den paa en saadan usel Maade, kan man da sagtens vinde Menneskene for sin Mening: men Den som troer, at Verden er blevet bedre, fordi den saaledes har antaget hans Mening, han maa være meget dum. Selv den store Reformator Luther kan ikke ganske frikjendes for en vis Hildethed i denne Henseende, fordi han vel med ædel og ophøiet Begeistring vidste at værge den christelige Frihed mod Paven, men ikke var tilstrækkelig dialektisk opmærksom paa at værge den og sig mod dumme Eftersnakkere og Tilhængere. Derfor affødte jo ogsaa ironisk nok hans Reformation det samme Onde, som den bekæmpede: en exegetisk Trældoms-Aand, en hyper-orthodox-luthersk Tvang, der var lige saa slem som Pavens.

staendighed, men tillige, efter hans egne Begreber, Beviis for at han havde Uret. Alt dreier sig, som sagt, om at seire, ikke blot fordi hans Plan saadan skal være sand, men tillige for at hans Plan ved at seire — kan blive sand. Han har ikke Visheden, men faaer den først naar han har seiret; hvorimod den sande Extraordinaire har den neensartede Vished, har Evighedens Vished, hvad enten han falder eller ikke.

At ville bevæge paa hiin Maade er i Grunden ligesom hvis Een vilde tilbyde sig at gjøre et Kunststykke — „dersom det lykkes", og for en Fuldstændigheds Skyld satte det med paa Plakaten. Den, der vil bevæge Noget, maa selv staae fast, men Bevægelses-Manden har Intet fast, det er først fast — naar det er blevet fast ɔ: bagefter. Han kunde derfor ønske, at det Bestaaende var svagt og affældigt, for desto lettere at seire. Er dette ikke Tilfældet, saa maa han bruge ethvert Middel for at seire, List, Snildhed, Haandtryk, Complimenter, et trumfende Fanden gale mig og et indtrømmende Hvadbehager? Reformatorens Optræden maa være som Dens, der søger Condition med at gaae Ærender i Byen, eller som en væver Urtekræmmers paa en travl Torvedag, han maa endog paa behørig Sted prutte i Forhold til Planen selv, faae den behørigt forkludbret ved Hjælp af Comiteer, og fremfor Alt maa der gaae Bud til Publikum med en yderst forbindtlig og indsmigrende Invitation, om et høistæret dannet Publikum ikke vil gjøre Urtekræmmeren, eller hvad det var jeg vilde sige, Reformatoren den Ære at staae Fadder til Barnet: og saa seirer endeligen dette Kludderi.*) En saadan Bevægelses-Mand kan umu-

*) Anm. I disse Tider har man ene og alene travlt med at seire; man synes at leve i den Indbildning, at naar man bareftens seirer, saa kan det være det Samme med Maaden; ret som var Maaden, paa hvilken man seirede, det Ligegyldige, medens den, naar der er Tale om Forhold i Aandens Verden, er det Afgjørende, eller, endnu nøiagtigere udtrykt, er Eet og det Samme som Seieren. Det forstaaer sig i Forhold til Penge, Titler, Heste og Vogn, Fakkeltog og Hurraraab og andre saadanne Uanstændigheder gjelder det, at Maaden er ligegyldig, at Erhvervsmaaden ikke er Eet med Besiddelsen. Man kan saaledes

ligt staae alene og kan umuligt vove at staae alene som Enkelt og derved faae Plads til at vove Liv og Alt; tvertimod, han trænger selv til Majoriteten for at faae Vished om det er sandt, om det duer noget, Det han vil. Han vil bevæge Andre, og i Grunden vil han, at de Andre skal holde paa ham, at han kan staae fast. Men saa er der jo ingen Bevægelse; thi han staaer først fast, naar Sagen er afgjort og Majoriteten vunden, saa længe dette ikke er afgjort (og dette er jo det Spatium, i hvilket Bevægelsen skulde foregaae), staaer han ikke fast.

Naar man har Bevægelses-Mandens Anskuelse af Tilværelsen, sees let, at den Betragtning maa udvikle sig, der an-

---

komme i den virkelige Besiddelse af Penge — paa mangen lurvet Maade; man kan virkelig faae et Fakkeltog, og have opnaaet det paa mangen lurvet Maade. Men i Aandens Forhold er der ingen saadan udvortes haandgribelig, uanstændig Virkelighed; det Dybsindige og det Elegante ved Aand er, at Erhvervsmaaden og Besiddelsen er Eet. Den som derfor i Aandens Forhold ikke er opmærksom herpaa, men er lyksaliggjort i den Indbildning at have seiret, skjøndt Maaden rigtignok var schofel: han mærker ikke med hvilken Elegance Aandens Dybsind gjækker ham, at han nemlig slet ikke har seiret, men faaet en Satire over sig selv. Lad os nævne det forfærdelig Høieste: dersom Christus ikke havde seiret ved at blive korsfæstet, men i moderne Stiil seiret ved Geskaftighed og et forskrækkeligt Snakketøi, saa Ingen af de Balloterende kunde nægte ham deres Stemme, ved en Fiffighed, som kunde bilde Folk ind hvad det skulde være: dersom Christendommen paa den Maade seierrig var kommen ind i Verden og Christus var bleven anseet for Guds Søn: saa var den slet ikke kommen ind i Verden og Christus havde netop ikke været Guds Søn. Det der havde seiret var ikke Christendommen, men en Parodi over Christendommen. Dette kan rigtignok for kløgtige Folk synes et forbistret Notabene, at Aand ikke er som Penge, at den Lumpne frækt kan trodse paa, at han dog virkelig kom i Besiddelse af Pengene („det uretfærdige Mammon“), virkelig seirede; men for enhver Optimat er dette en ubeskrivelig salig Trøst, at der dog er eet Sted, hvor der er evig Retfærdighed. I Aandens Forhold kan der ikke seires paa nogen tilfældig og udvortes Maade, men kun paa den væsentlige Maade; men den væsentlige Maade er hverken Mere eller Mindre end Reduplikationen af Seieren, ligesom, i Aandens Verden, Formen er Indholdets Reduplikation.

seer det at vove for latterlig Galskab eller Dumhed. Og man maa billigt indrømme, at fra dette Synspunkt seer det saaledes ud, men til Gjengjeld tager Bevægelses-Manden sig ogsaa pudseerlig nok ud fra et andet Synspunkt, Bevægelses-Manden, der ikke staaer fast i det Øieblik det behøves (saa længe Sagen er i Minoriteten), men først staaer fast, naar han ikke behøves, Bevægelses-Manden, der besynderligt nok mener, at det er ham, det Hele skyldes. Al Bevægelse forudsætter (det vil Enhver forvisse sig om, der vil tænke dens Dialektik) et Punkt, et fast Punkt udenfor — og saaledes er den sande Extraordinaire Punktet udenfor, han staaer paa hiint archimediske Punkt udenfor Jorden ɔ: han har i sit absolute Guds-Forhold et fast Punkt extra ordinem — et terram movebit. Men han har ogsaa Plads til at røre sig, naar det gaaer løs paa Liv og Død og Hudsklettelser og andet Saadant, som det nok ikke kan hjelpe, om man vil foreslaae Majoriteten at entrere paa, og som det da er utænkeligt kunde hænde Den, der er i Majoriteten. Om den sande Extraordinaire seirer idag eller imorgen, eller om tusind Aar gjør ham hverken fra eller til, thi han har seiret, hans Guds-Forhold er en Seier; ja, om hvad han har at forkynde aldrig seirede i Verden, saa maatte han dertil svare: det er værst for Menneskene selv.

See, denne Attitude er Bevægelsens; men Bevægelses-Manden har intet Evigt og derfor intet Fast, han har som Følge deraf heller ikke Mod til at blive den kjendelige Enkelte, der vil og vil vove Noget. Væsentligen handler han slet ikke, han gjør i Anskriget et fingeret Udfald, hans Virksomhed culminerer i at raabe Noget ud. Som naar Børn lege, et Barn pludseligen raaber: skal vi saa ikke lege det, saaledes raaber Bevægelses-Manden: „skal vi saa ikke gjøre det?" Naar de derpaa ere blevne Mange, naar Majoriteten er paa deres Side og Sagen er dreven igjennem: saa først kommer egentligen Bevægelses-Manden tilsyne ret kjendelig, han gaaer nemlig omkring og gratulerer Nyt-Aar, sigende: „det var egentlig mig, der stod i Spidsen for Bevægelsen og den nye Retning." Stundom fremkommer endogsaa den Confusion, at man med

Forundring seer, at der, naar Alt er afgjort, endog er flere Bevægelses-Mænd, som gaae omkring og gratulere, hver især sigende: det var egentlig mig, som stod i Spidsen for Bevægelsen og for o. s. v. Altsaa nu viser det sig, at der ikke blot var Een, men endogsaa Flere i Spidsen. Denne pudseerlige Confusion indeholder en dyb Sandhed, den nemlig, at der slet Ingen var, som stod i Spidsen, og at forsaavidt den Ene er lige saa berettiget som den Anden til at gaae omkring og gratulere. En sand Extraordinair, der stod ene, forladt, i den særlige Enkelthebs udpegede Gabestok, en sand Extraordinair, der blev kjendt paa, at han blev henrettet: ja, det forstaaer sig, han kan rigtignok ikke senere gaae om at gratulere — men han kan heller ikke forvexles.

Bevægelses-Manden kunde man maaskee hellere kalde en Røre-Pind. Denne er jo ogsaa den væsentlige Forskjel mellem Bevægelse og Røre, at Bevægelse er i Retningen: fremad, Røre er Bevægelsen op og ned, rundtomkring, ligesom Stangen i en Smørkjerne, ligesom Dens Fødder, der træder Tørv, ligesom Rygte og Bysnak, ligesom Sløven i Kokkepigens Haand, naar hun rører i Røret. Forsaavidt er det kun et Sandsebedrag, naar disse Bevægelses-Mænd spotte de Dygtige, de Urokkede, der i Sandhed staae stille, menende at de selv ikke staae stille; thi Røre er dog ikke Bevægelse; der er ikke Røre i en Flod, naar den rinder, men i et stillestaaende Vand; og der er heller ikke Røre i det, naar det ligger stille og dybt. Ved Hjelp af Røret bliver det heller ikke til Noget; man kan paa dette Forhold anvende hvad Fiskeren siger, at der i visse Maaneder er Bid nok, men lutter falske Bid, eller at Fisken bider falsk. Det falske Bid er det Symptomatiske, grundet i, at Fisken ikke ret har Lyst, og hvad der skeer ved Hjelp af Røre er ogsaa altid kun symptomatisk. — Det her Fremsatte er let at forstaae, falder det Nogen vanskelig, da kan jeg ikke for, at det er lykkedes en moderne Tid, ved at blive ganske jordisk og verdslig, aldeles at glemme hvad selv Hedenskabet forstod.

I det forfærdelige Ansvar, som den sande Extraordi-

naire idelig har at betænke (thi han har ikke et Resultat een Gang for alle), er ogsaa indeholdt den Bekymring, at hans Exempel, naar han indtager Stillingen extra ordinem, kan forlede andre, svage, ubefæstede, letsindige, nysigne Mennesker til ogsaa at ville forsøge sig i noget Lignende, at hans Exempel altsaa kan blive en Snare, en Fristelse. Den Bekymring nemlig, som ellers plager travle, bissende Folk: at faae nogle Efterabere, nogle Tilhængere, som ere enige med ham, et Selskab stiftet, som har et eget Signet, den Bekymring kjender han ikke. I denne Henseende er han aldeles letsindigt spøgende, han har end ikke den Klogskab, som Køerne have; naar en Ko vil til bissende at forsøge sig i det Extraordinaire, saa seer den sig først for, om hvorvidt den vinder Sympathi hos Publikum eller Egnens samtlige Køer, hvis ikke, saa stikker den Halen betænksom mellem Benene. Med Tant og Forfængelighed vil den Extraordinaire vide at spøge; men det Forfærdelige, om han blev til Skade for noget andet Menneske, om han foranledigede noget Menneske til at ville forsøge sig letsindigt i hvad der har den særlige Enkeltheds tungeste Ansvar: dette Forfærdelige fatter han fra Grunden. I en Bevægelses-Tid som vor, hvor Symptomer af at ville være lidt extraordinair er en Omgangssyge, maa han især med Frygt og Bæven vogte paa sit uhyre Ansvar. Han vil derfor igjen her netop gjøre sin Stilling saa afskrækkende som muligt, saa lidet tiltrækkende og fristende som muligt. Ogsaa af den Grund ønsker han Modstand. Seer blot de Letsindige, at det bliver en Smule Alvor med at holde Noget ud, saa falde de snart fra, ja de forvandle sig endog til Modstand mod den Extraordinaire. Letsindigheden vilde gjerne tage den Extraordinaire forfængelig som Legekammerat; mærker den, at dette ikke lader sig gjøre, saa samler den sin barnagtige Vrede mod ham. Men ubetinget skylder enhver Extraordinair det Bestaaende ved et eller andet dybsindigt Skridt først, at forvandle sin Extraordinaritet til Modbydelighed, om muligt, at hans Exempel ikke skal skade. Og en sand Extraordinair i vor Tid (efter at Reflexionen og For-

standigheden er saa uhyre udviklet) maa vide Beskeed om alt Muligt, kjende Farerne og Misligheberne.

Hvad den sande Extraordinaire saaledes finder fornødent at gjøre i Redelighed mod det Bestaaende, vil blive dybsindigt at gjennemføre. Og hvad er vel egentlig Dybsind? Det er den dybe existentielle Gjennemførelse af en Idee, som gjennem Samvittigheds-Forholdet correspondererer med Gud. Nuomstunder mener man, at det er en stor Herlighed, om Een er saa heldig at faae et dybsindigt Indfald, at gjøre en dybsindig Bemærkning, at skrive nu og da horis subsecivis noget Dybsindigt sammen, som man existentielt hver anden Stund fragaaer. Nei, som Udholdenhed (i Modsætning til det blussende Øieblikkets Skuffelse) er den sande Dyd, saaledes er ogsaa Dybsind ikke en Yttring, et Udsagn, men en Existeren. Dybsind er det billedlige overførte Udtryk, der betegner, hvor mange Fod et Menneske existerende stikker, i samme Forstand som man siger dette om Skibet. Men Skibet siges jo ikke at stikke saa og saa mange Fod i samme Forstand som en Søger, man momentant jager ind i Noget, men det er den afgjørende Bestemmelse i Forhold til Skibets hele og daglige Tilvær, at det stikker saa og saa mange Fod. Eller for at betegne det Samme paa en anden Maade: jo flere Udtræk en Kikkert har, jo bedre er den, og saaledes ogsaa, jo flere Udtræk et Menneske har, inden man naaer hans inderligste Livs Forborgenhed, desto dybere stikker han. Det dybe Sind er ingen æsthetisk Bestemmelse i Retning af Genialitet, men er væsentligen en ethisk Bestemmelse. Netop derfor maa Den, der virkelig skal kaldes dybsindig, være det til daglig Brug, dog ikke saa det bliver paafaldende, thi det Paafaldende er atter en æsthetisk Bestemmelse. Lad os tænke paa Skibene; naar to Skibe seile sammen, sees det ikke hvilken Forskjel der kan være med Hensyn til, hvor mange Fod de stikke, nei de seile begge.

Lad mig, for at oplyse det hele Forhold, reent digterisk og med Poesiens Frihed danne et Exempel. Jeg vælger dertil et Geni i Reflexionens Potens. Men jeg skal tillige gjøre Forholdet saa vanskeligt som muligt. Han er Geni. Men det

vidste han ikke af fra Begyndelsen. Sligt lader sig jo godt tænke, og er desuden Forskjellen mellem det umiddelbare Geni og Reflexionens; dette sidste behøver nemlig et Stød for at blive til det, som det latent var. Han har altsaa saadan levet hen uden at forstaae sig selv, han har dannet sig til Statens Tjeneste, han er endogsaa i en meget ung Alder bleven Embedsmand, han er Præst.

Nu først indtræder den Begivenhed, der giver ham Stødet. I samme Øieblik forstaaer han sig selv i sin Overordentlighed, som han dog tillige i en anden Forstand fatter som sin Elendighed, at han nemlig ikke kan have sit Tilhold hos det Almene. Men fremfor Alt, med sin eminente Reflexion overskuer han i samme Øieblik hele sin Stillings Ansvar.

Her er saa hans discrimen enten at tage sin Overordentlighed forfængelig som en glimrende Differents, og afstedkomme ubodelig Forvirring, eller først og fremmest, førend han tænker paa at meddele hele den nye Anskuelse, som er gaaet op for ham,*) at offre sig selv, og derved at forsone sig med det Almene.

At han selv er villig til at nedlægge sit Embede, det er det Mindste af det; en saadan Redelighed vil ikke tilfredsstille ham eller hans ethiske Bekymring.

Lad os nu begynde: det antages altsaa, at det er hændt ham, det Overordentlige, eller Det, hvorved han blev den Overordentlige. Fra dette Øieblik er hans Liv taget under høiere Beslag. Spørgsmaalet er nu om den Reflexions-Opfindsomhed, med hvilken han overtager sin Opgave. Reflexionen er Mægleren, hvis Hjælp han først og fremmest skal bruge for at gjøre sig uskadelig.

Dialektisk vil han nu strax indsee, at det Overordentlige

---

*) Anm. Den Extraordinaire (Geniet) kan vel have noget Nyt at bringe, ogsaa fra Gud, men han forholder sig ikke umiddelbart som Guds Redskab, han er det ringe Menneske; mindst af Alt har han, hvad der er det qvalitativt Afgjørende, guddommelig Myndighed. Dette er Apostelens. Geniets Forhold til Gud er dialektisk.

har den Farlighedens discrimen, at hvad der i ham er Sandhed, for Andre kan blive til den største Fordærvelse. Han vil altsaa i samme Øieblik slutte sig sammen i uigjennemtrængelig Taushed, slutte sig af mod enhver Anden, at ingen uforsigtig Yttring, ingen udiætetisk Forsigtighed skulde fordærve det Hele i Snaksomhed, men det Overordentlige faae Tid til at sætte sig i Taushedens Pause (in pausa). Man sætter ikke en ny Lap paa et gammelt Klædebon, ei heller ny Viin paa gamle Læderflasker, at ikke Hullet skal blive større, og Flasken sprænges — og saaledes vil det jo netop skee, naar det Ny ved uforsigtig Omgang, i overilet Travlhed kludbres ind med i det Gamle — saa gjør det kun Skade. Reflexionen vil altsaa strax i samme Øieblik lære ham Taushed, den Taushed, i hvilken han indvier sig, som Moderen helliger sig til kun at være til for Barnets Skyld; den Taushed, der forebygger enhver Meddelelse til noget eneste andet Menneske, for ikke at meddele noget Forkeert, eller paa en forkeert Maade.

Men meddeles skal det dog, det Ny, Tausheden skal ikke fordrive det, som man fordriver et Foster. Dog ingen Utaalmodighed! Der er en nervesvækket Skjælven, som i rystende Utaalmodighed ikke kan holde paa Noget, og heller ikke sundt give det fra sig: lad os ikke bedrages af den! Enhver der veed, hvad det er i Sandhed at være besluttet, han veed meget godt, at man kan holde ud og holde en Beslutning fast. En Mand kan være saaledes stillet i Livet, at han roligt har sagt sig selv for Gud: den Vei, jeg gaaer, maa føre mig paa Baalet: og desuagtet gaaer han roligt Skridt for Skridt. Men Utaalmodigheden siger: jo før, jo hellere;*) og den nerve-

*) Anm. Den fornødne Langsomhed er ogsaa et Kors, som skal bæres i Tro og Ydmyghed. Lad mig nævne det Høieste, som vi troende skulle lære af. Da Englen havde forkyndt Maria, at hun ved Aanden skulde føde et Barn: nu, det var jo et Under det Hele — hvorfor skulde saa det Barn bruge 9 Maaneder som andre Børn? O, Prøve for Troen og Ydmygheden, at endog det, der er det Guddommelige, bruger Tidens Langsomhed! See dette var Korset. Men Maria var den ydmygt Troende; ved Tro og Ydmyghed kom hun

svækkede Utaalmodighed stiger paa Grændsen næsten til Afsindighed: blot det saa ikke gaaer over, blot Trangen i mig ikke forsvinder, saa der maatte siges det Rædsomme om mig: „Børnene ere nær ved Fødselen, og der er ingen Kraft til at føde" (Es. 37, 3.). Men det er dog vel ogsaa forfærdeligt af bare Travlhed at føde Vind. Her er ikke Tale om den dyriske Dorskhed, hvormed et reent verdsligt, næsten blot vegeterende Menneske kan lade Tiden gaae. Den, der nogensinde har tjent en Idee, og nogensinde været greben af det Evige, han veed meget godt, at dette Sammenstød af det Evige og det Timelige i Øieblikket, i Nu'et, er en rædsom Spænding, der kun altfor let bliver Søvnløshed, og altfor let Afsindighed; han veed ogsaa, at det er, som gjaldt det om dette Secund, som var Alt tabt, hvis dette Secund ikke blev benyttet. Men han veed ogsaa, at der er et Middel mod dette Symptomatiske: Tro. Dersom Een i hellig Beslutning har besluttet at offre sit Liv, og saa i nervesvag Utaalmodighed gaaer hen og kaster sit Liv bort, og bliver henrettet jo før jo hellere: har han saa gavnet Noget, og har han saa egentligen holdt sin Beslutning? Sagen er kun, at Tiden og Reflexionen ikke faae Lov at rokke hans Beslutning. Men derimod er der et andet Middel end det taabelige, at lade det skee strax idag, dette Middel er Tro, er Ydmyghed, er daglig Indvielse. Og det er da ogsaa kun i en meget anstrænget eller sandselig ophidset Indbildning, at det Evige, ikke symptomatisk et enkelt Øieblik, men stadigt væk antager Lighed med hvad der er det Evige meest modsat: det sandselige, evige Øieblik. Thi her gjelder det jo med hiin i i Helvede brændende rige Mands Torst: grib til, grib til, grib til medens det skummer, o, Fortvivlelse, i næste Øieblik er det forbi, pluk Blomsten, pluk Blomsten, i næste Øieblik er den allerede visnet! Forfærdeligt, om Nogen i en saadan Sinds-

---

dog til sig selv, skjøndt alt var vidunderligt. Hun blev den samme stille, ydmyge Qvinde; hun spurgte ikke hvad Dag vi skrev, hvad Klokken var — hun troede.

Tilstand tager feil, og vil behandle det Evige paa samme Maade!

Altsaa det Ny skal meddeles, skal sættes ind i det Bestaaendes Sammenhæng, og den særlige Enkelte skal, som man siger, tage Stødet ved at være den Særlige og derved give Stødet. Dialektisk er her et Dobbelt: at Stødet, virkeligt, i qvalitativ Forstand bliver Stødet, og at det Bestaaende dog bliver bragt ethvert Offer. Saa lidet som Gud er Forvirringens Gud, saa lidet er den Overordentlige kaldet til at forvirre — og saa maaskee at rende fra det. Han skal elske det Bestaaende, og derfor være villig til at offre sig selv. Som man med den yderste Forsigtighed omgaaes det stærke Lægemiddel (ikke for ikke at bruge det, men for at bruge det rigtigt), forhindrer den umiddelbare Berøring: saaledes forhindrer den særlige Enkelte det ligefremme Forhold. Han er en sig Devoverende.

Naar vi nu, digterisk*) forfølge denne Tanke videre, saa maa her ligge den Idee at gjøre sig afskyelig. Den Overordentlige er jo ikke ligefrem det Overordentlige; han er det først, naar den Tanke gaaer imellem, at han er ringere end det Almene. Dette Dialektiske kan gjengives saaledes, at den Overordentlige først gjør sig til den Afskyelige, at Ingen kunde ville ligne ham, eller være som ham. I denne Smerte ligger blandt Andet hans Selvopoffrelse, og den Forsoning med det Almene og det Bestaaende han i Kjerlighed til dette har at bringe.**) At Nysgjerrige og Daarer og Vindmagere

*) Anm. En saadan Selvbestemmelsens Frihed, som den her digterisk anlagte, vil forøvrigt vel aldrig forekomme i Virkeligheden. Thi i Virkeligheden vil vel Gud ogsaa vide, paa en ufrit lidende Maade, qvalfuld, hvis fornødent gjøres, at holde Geniet i Ave, at han ret dybt forstaaer Trykket, der trykker ham under det Almene.

**) Anm. Den Overordentlige (i Umiddelbarheden) hænder det, at han bliver offret; men i Reflexionen maa han selv vide det og fremskynde Katastrophen. Det hænder, og det maa hænde, forsaavidt det er begrundet i Tilværelsens egen Dialektik, mellem det Almene og den særlige Enkelte. Saaledes maa det være, men fordi den Umiddelbare

hellere ønske noget Andet, for at faae Noget at løbe med og Noget at efterabe; at fortvivlede Extraordinaire, der afskye Tugt og Tvang, helst ville slaae sig selv og Andre løs som fratres et sorores liberi spiritus gjør Intet til Sagen.

Men hvorledes nu gjøre sig afskyelig? Lad os da først recapitulere. Den Extraordinaire er blevet til for sig selv i sin Overordentlighed. Han har sluttet sig inde i sig selv, ikke et Ord har forraadt Noget, ikke en Mine; og hans Taushed er heller ikke paafaldende, thi saa forraader den jo Noget. Han er ganske som andre Mennesker, taler som andre Mennesker om hvad der forefalder. — Ingen kan derfor vide, at han tier. Man kan nemlig tie paa to Maader, man kan tie bomstille, men saa er Tausheden mistænkelig, eller man kan tale om alt muligt Andet; at tie er i Reflexionen at fortie. — Og dog er det hændt ham, og der lever et Menneske, som med et Liv indviet i hellig Beslutning arbeider i al Taushed. Ja, det er anstrængende, men netop jo større hans Overlegenhed er over Andre, desto frygteligere Ansvarets Kamp i ham selv; det er en stor, stor Lidelse at være uendelig overlegen. Dog ingen Utaalmodighed.

Altsaa, hvorledes skal han nu gjøre sig afskyelig, naar dette vel at mærke skal gjøres saaledes, at han ikke afstedkommer Skade derved, at han ikke gaaer hen og gjør det Ny afskyeligt, men sig selv afskyelig? Den Extraordinaire maa naturligviis (thi her er jo Alt poetice) i eminent Forstand være vidende om, hvad jeg, der dog kun er en ringe Tjenende, Digteren, endda veed nogen Besked om, hvor undermineret vor Tid er i religieus Henseende — medens travle Mennesker holde Generalforsamlinger om Ubetydeligheder, og medens Kanonernes Torden kalder sammen til Forlystelser. Naar saa er, maa det ikke være vanskeligt i det Dæmoniskes Sphære at finde den

ikke har forudseet det, ikke forud er sig dette bevidst (hvad der ligger i Reflexionen), vil ogsaa den Strid i Tilværelsen, han frembringer, afstedkomme en stor Forvirring, i hvilken Mange ville gaae tabte, og for hvilken han dog bærer en Art Ansvar.

Narre-Dragt og den sværtede Paaklædning, der kunde gjøre ham afskyelig, der kunde forhindre den for ham rædsomme Consequents, at fordi han stødte an mod det Almene, at det derfor maaskee skulde være noget Stort. Og lad os vel huske det Foregaaende: der er endnu i den hele Verden intet Menneske mere vidende om hvad der er foregaaet med ham, end den Pen er det, som jeg holder i min Haand, eller det Blækhuus, hvori jeg dypper den, uden dog derfra at hente Tankerne.

Han vilde da mir nichts und dir nichts nedlægge sit Embede, gjøre det Hele med hans Præsteskab til en Flyve-Grille, et Indfald for en Snurrigheds Skyld — og sørge for, at dette blev den authentiske Fortolkning. Derved havde han ibetmindste gjort alt hvad han formaaede, for at hans Exempel ikke skulde friste Andre. At være ualmindelig paa den Maade, ved Ustadighed, Jadsken, Mangel paa Holdning, kunde Ingen ønske. Dialektiken lærer Forsigtighed i Omgang med det stærke Lægemiddel, at man først gjør det muligt, at det kan anvendes uden at gjøre Skade, og saa først bruger man det. Naar Extraordinariteten stilles fristende frem, som en glimrende Differents, saa kan et saadant Exempel have skadelig Indflydelse paa det Bestaaendes maaskee ellers troe Tilhængere, om ikke anderledes, saa ved at gjøre dem lidt utaalmodige med deres Stilling. Ved derimod foreløbigen med Selvopoffrelse at svække Indtrykket, vilde han have gjort det muligt, at han som særlig Enkelt kunde udsondres, uden at rive Nogen med sig.*)

---

*) [Et løst Blad fra en senere Tid skal, efter sin Henvisning, her indskydes:]

Anm. Vil Nogen sige: men saa kommer jo den Extraordinaire til at begynde med en Usandhed, ja til at gjøre Gud til Medvider i den Usandhed, hvormed han begynder, saa kan dertil svares: al sand Meddelelse af Sandheden maa altid begynde med en Usandhed. Dette har deels sin Grund i, at det jo er umuligt at sige hele Sandheden i eet Minut eller i endnu kortere Tid; der bruges tvertimod maaskee lang, lang Tid dertil. Deels er denne første Usandhed blot Reduplikationen: at den sande Meddelelse af Sandheden forsigtigt er opmærksom paa det Tilfælde, at det jo var muligt, at de Modtagende

Ad den Vei kunde han nu gaae videre. Men Sligt lader sig ikke gjennemføre in abstracto. Den Kunst „at bedrage Menneskene ind i det Sande" er en Genialitet, der i Den, i hvem den er eminent (og her er jo Alt poetice) er aldeles uudtømmelig, og hver Secund foranderlig i 1000 Muligheder. Den, der kun veed een eller to eller sex Maader at bedrage paa, han er ikke Geni; i Reflexionen eminent er i ethvert Øieblik en uendelig Mulighed.

Under alt Dette maatte naturligviis det Compas, hvorefter der styredes, staae uforandret, ikke være vegen en Streg i Inderlighed. Det forstaaer sig, denne Methode er langsom, den er ikke noget for hurtige Hoveder. Derimod er det forfærdeligt, saaledes taust at arbeide af yderste Evne i en vis Forstand — sig selv imod.*) Hvis man døde forinden, og der da

vare i Usandheden, i hvilket Tilfælde den ligefremme Meddelelse af det Sande blev Usandhed. Dette er „Reflexionen", det critiske Moment i Sandheds Meddelelse. Saaledes var Socrates's Uvidenhed jo en Usandhed; men i Sandhed er den kun eller den er netop Reduplikations-Udtrykket for, at han sandt vilde meddele Sandheden, at han dybsindigt-ironisk var opmærksom paa, at De, som skulde modtage Meddelelsen, muligen vare i allehaande Sandsebedrags Usandhed, saa det ikke gik an, ganske ligefrem, gemytligt expectorerende eller declamerende eller docerende, at meddele Sandheden. For at nævne det Høieste, Christi eget Liv viser jo dette; thi naar man er Gud, er det jo en Usandhed (i den Forstand hvori Sandhed blot er ligefrem) at komme i en ringere Tjeners Skikkelse; og fra en anden Side seet, det var jo ogsaa, da han var kommet til Verden for at lide og døe, en Usandhed eet eneste Øieblik at tage mod Folkets Gunst og tillade denne Misforstaaelse. Dog dette vil jeg ikke videre udføre. Men i den Extraordinaire maa just det høre med til hans rædsomme Ansvar, at han i strengere Forstand kommer til at begynde med en Usandhed. Og en Usandhed at begynde med er i Forhold til det Overordentlige ikke at undgaae, det ligger dialektisk i Sagen selv hvis denne Usandhed ikke er med, saa bliver det Overordentlige ikke det Overordentlige, det bliver saa taget forfængeligt, bliver et ligefremt Superlativ i Forhold til det Almindelige. Men dette er en aldeles udialektisk Bestemmelse af det Overordentlige.

*) Anm. Dette er da rigtignok kun i en vis Forstand. Methoden er hverken mere eller mindre end Sandhedens consequente Fordoblelse i sig

Ingen var, som vidste mere derom, end min Pen, eller det Blækhuus, hvori jeg dypper den, uden dog derfra at hente Tankerne. Det er rystende, naar Hamlet i Dødens Øieblik næsten fortvivler over, at det skjulte uhyre anstrængende Liv, han har ført i en Idees Tjeneste, skulde af Ingen blive forstaaet, ja at Ingen skulde faae det at vide. Men dersom Hamlet bliver blødsøden i Døden, saa kunde han jo have talet i Livet o: ladet det Hele fare. Ja vist maa det være rædsomt, naar et saadant indesluttet Menneske tænker paa Travlheden om ham, der vel neppe har fem Minutter at spilde paa at forstaae et Kæmpeværks Sindrighed. Men dersom det gyser i Hamlet, og dersom denne Gysen faaer Overhaand, saa er det Forfængelighed. Der gives et Middel mod al nervesvag Utaalmodighed, det er Tro, Ydmyghed. Den Gud, i hvis Tjeneste den Extraordinaire har indviet sig, den Gud, der hver Dag har været paakaldt til Vitterlighed og til Bistand, han veed det dog vel Alt, han er dog vel heller ikke en Stundesløs. Og hvad behøves saa mere! Hvis saa Døden kommer og sætter Punktum paa et forkeert Sted — nei saa kan netop Døden ikke sætte Punktum paa forkeert Sted, thi den kan dog vel ikke komme uden Guds Villie.

Naar saa den Extraordinaire saaledes havde arbeidet sig selv imod, gjort sig afskyelig, at Ingen skulde fristes ved hans Exempel: ja, da kunde han, ydmyg for Gud, slaae sig for sit Bryst og sige: nu er det Første gjort, Offeret er bragt det Almene. „Menneskelig talt er jeg svækket, Ingen skal vildledes ved mit Exempel; ei heller er jeg paatrængende mod Gud, og gjør frist væk hans Sag til min, — nei, trods al min Arbeiden tilintetgjør jeg tillige mig selv, saa bliver Æren Guds."

---

selv. Men Mundus vult decipi. Forsaavidt er Methoden langsom, da den netop er beregnet paa at forhindre Bedraget; thi derfor just bedrager den Menneskene ind i Sandheden, istedetfor det Almindeligere ved Forsikkringer om Sandhed at hjelpe Menneskene ind i Bedraget. Derfor gjør enhver Gjøgler strax og altid Lykke, thi han vil just bedrage, han vil altsaa Tidens Fordring — Mundus vult decipi.

Lad mig saa endnu engang oplyse den særlige Enkeltes Dialektik; og lad mig gjøre det ved at tage et Hensyn til en ægte græsk Fremstilling af Aristoteles. Som bekjendt gjør Aristoteles overalt den teleologiske Betragtning gjeldende, saaledes ogsaa i Physiken. Han urgerer, at Naturen har et τελος, Naturen tenderer til at udtrykke Reglen, at frembringe det Normale. Men altid lykkes dette den ikke, stundom har Naturen Uheld med sig og frembringer Vanskabninger, det Mutilerede, det Defecte o. s. v. Alt saadant Vanheldet slaaer Aristoteles sammen i een Bestemmelse og kalder det: Underet (το τερας). Altsaa Underet er i græsk Forstand det Abnorme, det Forknyttede, det Ufuldkomne. Vi derimod ere christeligt vante til at ansee Underet for det Overordentlige, der er høiere end Normen, end det Almene. Dog er Underets sande Dialektik netop Eenheden af disse tvende Momenter. Derfor maatte Christendommen blive Græker en Daarskab, thi at Guden aabenbarede sig i Lidelse var netop det Paradoxe;*) Lidelse er Abnormiteten, er Svagheden, og dog er den den negative Form for det Høieste — den ligefremme Form er Skjønhed, Magt, Herlighed o. s. v.; men det at det Høieste har sin adæquate Form i den ligefremme Form, viser netop, at dette Høieste ikke er det overordentlig Høieste. Underets Dialektik er i een Forstand (i græsk Forstand) at være lavere end det Almene, og da først i paradox Forstand at være høiere end det Almene. Underet er ikke det Almene og saa Lidt til, nei Underet er lavere end det Almene og saa høit høiere. Heri ligger Forliget med det Almene, som den særlige Enkelte ved Selvopoffrelse har at søge, at han ikke ved tillige at ville være det**) Almene bliver for meget. Han

---

*) Anm. Dette Forhold er som Formel Prototypen for det at være den Udvalgte i religieus Forstand; thi i græsk Forhold var den Udvalgte en Lykkens Pamphilius. Det følger forøvrigt af sig selv, at der er og bliver en uendelig qvalitativ Forskjel mellem Christus og enhver Udvalgt. Christus er selve det Paradoxes Sphære, og den Udvalgte det Deriverede, som bærer Mærket af at tilhøre denne Sphære.

**) [Det Par Blade, som indeholde de nu følgende Slutningslinier og „En Anmærkning til Overflod", synes at være en Redaktion fra en noget

har ikke den **ligefremme** Overlegenhed over det Almene, men den **lidende** Overlegenhed. Det er denne Eenhed af Ydmyghed og Ophøiethed, som gjør ham taalelig. Den, hvem Gud ikke i den særlige Enkeltheds Forstand har benaadet, ham er det Almene anviist, og han bliver stor i Forhold til som han udtrykker dette; men Den, hvem Gud særligen benaadede, ham trykker han først i een Forstand langt under det Almene. Dette er Guddommens Misundelse paa sig selv, men ogsaa Udtrykket for Guddommens Kjerlighed til det Almene, at Ingen skal have Noget at klage over.

En Anmærkning til Overflod.

Dersom nu en Nogen — og hvad kan ikke en Nogen falde paa — skulde kunne falde paa at ville spørge mig: „Du, er Du da selv en saadan Extraordinair som den, Du her har fremstillet, at vi kunne udraabe Dig til Anfører og slutte os til Dig som den Forventede?" da maa jeg dertil svare: „naturligviis, det er mig selv, hvis ikke havde jeg jo ingen Profit af at skrive det, og saa var jeg jo gal at spilde min Tid paa at fremstille noget Saadant; det er ganske ligefrem, uden Omsvøb, mig selv, naturligviis." Dog, dog hvordan er det jeg sidder og snakker; o, det er egentligen ogsaa Synd af Spørgeren saaledes at føre mig paa Glatiis, ved fristende Spørgsmaal (der bringe mig til at glemme hvad der staaer paa Titelbladet*): at det er Digtning) at sætte Snare for det stakkels forfængelige Hjerte, og saa maaskee bag efter spotte mig, at jeg var kommet til at svare paa et Spørgsmaal, hvilket jeg jo allerede, ved Titelbladet, havde besvaret, forsaavidt jeg kan

---

senere Tid — 1848 eller de følgende Aar? Den oprindelige Textredaktion er for dette Steds Vedkommende ikke længer tilstede.]

*) [ɔ: Titel-Overskriften (S. 511) til Afhandling Nr. 2: „**Ethisk-religieus Dialektik og Digtning**".]

besvare det, og hvilket jeg i en anden Forstand slet ikke kan svare paa. Thi, om jeg nu gik i Fælden, hvad kan det hjælpe, at jeg siger det er mig selv? Jeg er jo ikke et „mig selv“, jeg, Digteren, er jo atter ikke selv noget virkeligt Menneske, men en digtet Person eller Een, som Ingen er. Nei, nei, frist mig ikke, lad os opgive denne Samtale, der, enten den varer fem Minutter eller ti Aar, der, enten jeg siger ja eller jeg siger nei, enten jeg benægter, eller jeg forsikkrer, ja om det saa var ved alt hvad Helligt er, kun fører, om man saa vil, til Eet, nemlig til Intet.

[Til Afhandlingen Nr. 2 slutter sig følgende, i denne Redaktion af S. K. udeladte Afsnit, nemlig:

1.

Et lille Hefte i Kvart:]

Bruges ikke.*) Til Afhandlingen Nr. 2.

Efterskrift for Den, som har læst Afhandlingen.

i Oct. 48.

Denne lille Afhandling er, som i Forordet sagt, skrevet før, tildeels længe før de Begivenheder, som nu have forandret Europas Skikkelse. Hvis man i Forhold til en forgangen Tid har kunnet med Rette tale om, at der overalt manglede Handling, saa synes det derimod nu, som havde man da faaet Handling nok. Men dette synes og kun saa. Enhver, der har en udviklet Forestilling om hvad det er at handle, vil ved et nærmere Eftersyn let see, at der Europa rundt saa godt som slet ikke er handlet, at Alt hvad der er skeet opløser sig i Begivenhed,

*) [Paa Kladen til denne „Efterskrift“:] Dette blev ikke brugt, da hele hiint Værk er ældre, endog betydeligt ældre end de sidste europæiske Begivenheder, og der i dette er et Hensyn til dem.

Tilbragelse eller i, at Noget skeer, noget Uhyre, men uden at der er nogen handlende Personlighed, som bestemt forud veed, hvad han vil, saa han bagefter bestemt kan sige, om Det han vilde er skeet eller ikke. Saaledes i Frankrig; en saadan Republik har egentligen ikke hjemme i Historien, og ubetinget ikke under Rubrikken Handling; den finder bedre sin Plads i en Avertissements-Tidende under „Fremlysning". I det øvrige Europa lige saa. Det er overalt Altsammen Begivenhed, paa flere Steder en Efterabelse, der ikke engang som Efterabelse betragtet er Handling; thi det er igjen ikke en Enkelt, der efteraber det Fremmede, og nu i sit Lands Forhold dog er handlende, nei Efterabelsen bestaaer ganske rigtigt i, at der, Gud veed hvorledes, bliver et Slags Røre — og saa skeer der Noget. Men der er ingen Styrende, ingen Handlende, Ingen, som med Sandhed kunde sige: Det og Det vilde jeg, og nu er det skeet, Det jeg vilde, eller det er ikke skeet. Forandringen eller det Nyes Indtræden maa derfor, efter at være indtraadt, begynde med en Usandhed, man maa bruge nogle Dage til at bilde hinanden ind, at det der er skeet, det var Det man vilde. Som der for det enkelte Individ er noget Flaut i saadan, Gud veed hvorledes, „en smuk Morgen" at blive saadan til Noget — hvorfor han maa see at komme sig selv til Hjelp med diverse Usandheder, at det han nu er blevet er Det, han har villet fra sin tidligste Barndom o. s. v. o. s. v.; som det for Den, der i et exalteret Øieblik paa et Bal forlover sig med en Pige, han slet ikke kjender, knap veed hvem er, bliver en Trang og en Fristelse, for en Skams Skyld, at begynde med lidt Usandhed om, at han fra sin tidligste Barndom har elsket denne Pige, allerede een Gang har friet til hende o. s. v. o. s. v.: saaledes kommer Slægten ogsaa i den Forlegenhed at maatte hjelpe efter med Usandhed for at faae Historien i Gang igjen. Man har dog endnu en lille Rest af Forestilling om, hvad det vil sige at være et frit Fornuftvæsen. For at redde denne Forestilling maa man digte, at det der er skeet var Det, man vilde — med mindre man hegelsk antager, at det er skeet med Nødvendighed. Men at Omvæltningen skeer og er skeet paa en

saadan Maade er atter det gamle Onde, denne Skubben Ansvaret af sig, dreven rigtignok i det Store, efter en saadan Maalestok, at Tilværelsen tilsidst maa paatage sig Paterniteten for hvad der skeer i de frie Fornuft-Væseners Verden, omtrent som i Naturen, saa disse Omvæltninger meningsløst og umenneskeligt er at betragte som Naturphænomener, saa der er Revolutioner og bliver Republikker i samme Forstand som der er Cholera.

Hvad nu nærværende Afhandling angaaer, da vil Læseren, haaber jeg, under Læsningen, bestandigt have faaet Indtrykket af, at den er ethisk-religieus, og Intet har med Politik at skaffe, at den ethisk-religieust undersøger, hvorledes det gaaer til at skaffe et nyt Udgangspunkt i Forhold til et Bestaaende, at dette gaaer saaledes til, at Udgangspunktet er **fra oven**, fra Gud, og Formelen denne paradoxe, at der bruges en Enkelt. Menneskelig forstaaet er fornuftigviis en Enkelt i Sammenligning med det Bestaaende (det Almene) uendelig Intet; det er altsaa et Paradox, at en Enkelt er den Stærkere. Dette Paradox kan kun forklares af, at det er Gud, der bruger ham, Gud, der skjuler sig bag ved ham; men just derfor sees Gud igjen, just fordi Forholdet er et Paradox. Naar der er hundrede Mennesker, saa sees Gud ikke, saa forklarer man hvad der skeer ligefrem af de hundrede Menneskers Virksomhed; men det Paradoxe tvinger (saavidt det er muligt at tvinge Frihed) til at blive opmærksom paa Gud, paa at han er med.

Politisk gaaer det Hele, selv naar det kommer til Afgjørelse, langt lettere, mindre paradox, mere ligefrem. Politisk har man Intet med Gud at skaffe, ingen Uleilighed af, at han skal være med; Udgangspunktet er **fra neden**, fra Det, som er lavere end det Bestaaende; thi selv det maadeligste „Bestaaende“ er dog at foretrække for og høiere end det af alt Løst Løseste: Mængden. Der, si placet, sørges nutildags i Staterne for, at dette Ufornuftige finder Sted, at der existerer et eventyrligt Monstrum med mange Hoveder, eller rigtigere og sandere: et Tusind-, efter Omstændighederne: Hundredtusind-Been: Mængden, et ufornuftigt Uhyre eller et uhyre

Ufornuftigt, som dog sandseligt har Magten, Skrigets og Larmens, item en beundringsværdig Virtuositet i at gjøre Alt commensurabelt for de til Ballotation oprakte Hænders eller de til Slagsmaal opløftede Nævers Afgjørelse. Dette Abstractum er et umenneskeligt Noget, hvis Kraft vistnok er uhyre, men hvis uhyre Kraft dog ikke kan bestemmes menneskeligt, men rigtigere som man bestemmer en Maskines, at den har saa og saa mange Hestes Kraft; Mængdens Kraft er altid Hestekraft.

Dette Abstractum, man kalde det nu Publikum, eller Majoriteten, eller Mængden, eller meningsløst Folket, dette Abstractum bruges, politisk, til Bevægelsen. Som der i Gnav og andre Selskabsspil indsættes Noget, hvorom der spilles, saaledes er dette Abstractum Indsatsen, hvorom der, politisk, spilles. Sandhed og Deslige, Gud i Himlene o. s. v., Døden, Dommen med mere Saadant betragter Politiken omtrent paa samme Maade, som naar man finder det ledsommeligt at spille Kort om Ingenting. Nei, Kort maa spilles om Penge, og politisk maa der spilles om Mængden, om hvo der kan a tout prix faae Fleest paa sin Side, eller Fleest, som med Benene gaae over paa hans Side.

Naar saa en af de Spillende seer han har faaet fleest, saa skynder han sig en Aftenstund at rykke frem i Spidsen for dette Uhyre.*) Eller rettere, der er end ingen Spillende, dette er dog maaskee formeget en Bestemmelse af Personlighed; det Hele er et Spil, hvor der dog ingen Spillende er, som en Tale, skjøndt der dog ingen Talende er, som Bugtaleri. Men vist er det, der er en Aftenstund eller muligt flere Aftener efter hinanden en uhyre Mængde paa Benene, en for Statens Organisme vistnok meget betænkelig Tilstand, som kun kan sammenlignes med Vinde. Denne Menneske-Mængde bliver tilsidst ved Frictionen forbittret og fordrer nu — eller rettere den fordrer ikke, den veed ikke selv hvad den vil, den indtager blot den truende Stilling i Haab om, at der saa nok vil skee Noget, i Haab

*) [I Randen er tilføjet:] som afsynger Frihheds-Sange, patriotisk Hymner o. D.

om, at den Svagere (den bestaaende Regjering, Herskeren) maaskee skal blive saa angst, at han gaaer hen og gjør Det, som hverken Mængden eller de i Spidsen for Mængden Stærkere — og Modige (hvis der ere nogle Saadanne) have Mod til med bestemte Ord at udtale. Det at være den Stærkere er altsaa ikke at handle, men er ved en abstrakt Mulighed, ved Naturlyd at ængste den Svagere til at gjøre Noget — som jo Louis Philip gik i Angest hen og, ved at løbe bort, gav Frankrig en Republik, eller bragte Frankrig i en Tilstand, hvoraf der (ja hvo havde tænkt paa det!) blev en Republik. I Angest gaaer Kongen hen og gjør Noget, og det som Kongen gjør, det tilbeder saa Menneske-Mængden, paastaaende, at egentligen er det den, der har gjort det.

Medens den Enkelte, som i Sandhed forholder sig til en religieus Bevægelse, netop af al Magt og yderste Formue maa vogte paa og kæmpe for, at det Forfærdelige ikke skeer, at hiint uhyre Abstractum skulde ville hjelpe ham ved med Benene at gaae over paa hans Side (thi at seire ved Hjelp af dette er, religieust, at hjelpe Usandheden til at seire); medens den religieuse Enkelte derfor maa lide ubeskriveligt under Vægten af sit Ansvar og sin dobbelt-reflekterede stridende Eensomhed (thi han strider ene — men tillige paa Liv og Død for at faae Lov at være ene): saa gaaer det langt lettere for den politiske Helt, og allerlettest, naar der end ikke er saa meget som en politisk Helt. Men hvis der er en saadan, da passer han blot paa at sikkre sig disse Tusinder, før han vover Noget; og naar han har sikkret sig dem, saa vover han, det er, saa vover han alligevel ikke Noget, da han sandseligt er langt den Stærkeste og strider sandseligt.

Men derfor er ogsaa næsten enhver politisk Bevægelse istedetfor Fremgang til det Fornuftige en Tilbagegang til det Ufornuftige. Selv en maadelig Regjering, der dog er organisk, er bedre end dette Meningsløse, at et saadant Abstractum regjerer Staten. Dette Abstractums Tilværelse i Staten (liig et usundt Fluidum i den menneskelige Organisme) gjør tilsidst Ende paa den fornuftige Stat. Overalt hvor dette Abstractum er

sat paa Thronen, regjeres egentligen ikke. Man lystrer kun Den, man selv har stablet op, omtrent ligesom Afgudsdyrkeren tilbeder og dyrker den Gud, han selv har dannet ɔ: man lystrer sig selv, man tilbeder sig selv. Med den fornuftige Stats Ophør vil saa Statskunsten blive et Spil. Alt vil dreie sig om at faae Mængden bestøvlet, og dernæst om at faae den balloterende, støiende, besablet, bevæbnet paa sin Side, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, om den forstaaer Noget eller ikke.

Da dette nu forholder sig saaledes, og da Alt i disse Tider er Politik, forundrer det mig ikke, om de Mange ville finde nærværende Afhandling at handle om Intet, beskjeftiget med Vanskeligheder, som slet ikke ere til. Nu — det er ogsaa saaledes, den handler jo om Gud og om Guds-Forholdet i den Enkelte.

[2.

De foran S. 521 udeladte Sider.

I Haandskriftet til Afhandlingen Nr. 2 var — paa det foran S. 521 og i Noten **) sammesteds angivne Sted — meget stærkt overstreget henved halvtredie Side, men et Par hosliggende løse Blade af yngre Datum meddele det saaledes Udeladte, dog — som det synes — i en noget kortere Redaktion:]

Den Passus om Mynster som vel gaaer ud.

Lad os tage et Exempel paa en saadan orden tlig Enkelt, og lad os ret glæde os ved, at vi har Exempler at pege paa; lad os nævne honoris causa, men ogsaa for at oplyse dette Forhold: Statskirkens øverste Geistlige, visseligen og dens troeste Tjener, Sjællands beundrede Biskop — han udtrykker ogsaa det Almene, af ham kan man lære. Biskop M. har ikke det Mindste af Det, som man i strengeste Forstand maatte kalde den særlige Enkeltes Signalement. Tvertimod, med ophøiet Rolighed, glad hvilende i sin Overbeviisning som rigeligt Indhold for et righoldigt Liv, med formanende Eftertryk, med

æbruelig Besindighed, indtil Grændsen af en ædel lille ironisk Vending mod fortumlede Hoveder, har denne Mand bestandigt vedkjendt sig, at det ikke var noget Nyt han havde at bringe, at det tvertimod var det gamle Bekjendte; han har aldrig rokket ved det Bestaaendes Piller, tvertimod har han selv staaet urokket som en af dets fasteste. Og naar han reviderer første Oplag af sine tidligste Prædikener, saa „finder han Intet at forandre i det Væsentlige" (som havde han siden den Tid maaskee været saa heldig at overkomme een eller anden frisk arriveret systematisk Nyhed), og naar han engang paa sit Dødsleie, ikke for det nye Oplags Skyld, men til Vitterlighed reviderer alle Prædikenerne, saa finder han formodentligen igjen „Intet at forandre i det Væsentlige." Nei, det var Altsammen det gamle Bekjendte — som dog i ham fandt et saa friskt og saa forfriskende Udspring, et saa ædelt, saa skjønt og saa rigt Udtryk, at han i et langt Liv bevæger Mange, forunderligt nok ved det Gamle, og at efter hans Død Mange, bevægede, ville længes efter denne Gamle og dette Gamle, som man i Sommerens Varme kan længes efter Kildens Kølighed. Naar skal en Pige giftes? Oldtiden svarer: „naar hun er Pige i Alder, men Kone i Forstand." Naar skal en Mand være Lærer? Naar han er en Mand i Alder, men i Besindighed en Olding. Og naar staaer han paa sit Høieste? Naar han engang er Olding i Alder og Besindighed, men hjertefrisk som en Yngling. Thi hvad er vel det at bevare sig selv, hvilket væsentligen forstaaet er Mandens høieste Opgave? Det er, naar Blodet er varmt og Hjertet banker heftigt i Ungdommens Dage, da at kunne svale næsten med en Oldings Besindighed; og det er, naar Dagen hælder, naar det stunder mod Afskeden, da at kunne opflamme med Ungdommens Ild. — Men er Dette ikke en Fornærmelse mod den Høiærværdige at sidde og skrive noget Saadant; dersom det Fremsatte er sandt, saa er Biskop M. jo ingen stor Mand; saa har han jo aldrig fulgt med Tiden; saa veed han jo ikke, hvad Tidens Fordring er, end mindre at han selv var istand til at inventere den. Nei, inventeret Noget har han ikke; om han maaskee ikke har kunnet

(han, der dog nok som skarpsindig Psycholog kjender de menneskelige Daarskaber fra Grunden, og altsaa er i Besiddelse af Nøglen til det store Pakloft, hvor de diverse Tidens Fordringer ligge opdyngede) skal jeg ikke forbriste mig til at afgjøre; men vist er det, han har ikke inventeret Noget.*)

*

*) [En af Grundene, hvorfor S. K. i Afhandlingen Nr. 2, hvis den skulde offentliggjøres, vilde udelade foranstaaende „Passus om Mynster“, var den, at han — jfr. foran S. 474, — mulig ønskede at anvende dette lille Afsnit i en

Tilegnelse til Biskop Mynster.

Der findes ogsaa opbevaret ialt fire Klader og lidt afvigende Udkast til en saadan Tilegnelse, der skulde trykkes paa halve Sider, saa Sidens øverste Halvdel var blank; Tilegnelsen lød i sin sidste Redaktion saaledes:]

Hans Excellence

Høiærværdige Hr. Biskop Dr. Mynster
St. af D. og D. M. m. m.

helliges

dette lille Skrift†)

i

dyb Ærefrygt.

(Var det muligt den kunde bruges, maatte den dog etsteds forandres saaledes: tidlig en Olding i Besindighed, nu — o skjønne Alvor! — en Olding i Alder og Besindighed — o. s. v.)

Hvad vel de fleste Yngre have modtaget overleveret fra de Ældre, men jeg ganske særligen fra en afdød Fader; hvad jeg, til mit eget Bedste,††) med sønlig Pietet har

†) [Hvilket Skrift — kan ikke nu afgjøres.]

††) [Et andet og kortere Udkast (jfr. nedenfor S. 552, Petitnoten) bruger her den Vending:] fra det Øieblik jeg overtog Arven,

Til de tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af F. F., cfr. Journalen NB.[11] p. 266.†)

Lovtalen over Biskop Mynster, som findes i Nr. 2, er holdt indenfor den Forudsætning, at „Statskirke", „den be-

---

bevaret redeligt: det ønskede jeg her at give et offentligere Udtryk ved denne Tilegnelse, der i sin øvrige Ubetydelighed dog maaskee har en Betydning, at den, i en vis Forstand, er lige saa gammel, og — ak, men kun ved Hjelp af Afløsningen! — lige saa ung som Gjenstanden, den Høiærværdige Olding, der ung overlever Slægterne, tidlig — o, Livets Alvor! — en Olding i Viisdom, nu — o, skjønne Alvor! — en Olding i Alder og Viisdom, men hjertefrisk som en Yngling. Hvad er det og nemlig at bevare sig selv? Det er i Ungdommens Dage, medens Blodet er varmt og Hjertet banker heftigt, da at kunne svale næsten med en Oldings Besindighed; og det er, naar Dagen hælder, og det lakker ad Aften, da at kunne opflamme næsten med en Ynglings Ild. Men saaledes bevarende sig selv, har han tillige bevaret det Bestaaende; han har aldrig rokket ved det Bestaaendes Piller, han har tvertimod staaet og staaer urokket som dets fasteste. Han har aldrig havt noget Nyt at bringe, det var altid det Gamle; naar han for det nye Oplags Skyld reviderer første Udgave af sine første Prædikener, finder han „i det Væsentlige Intet at forandre" ††) —

---

†) [Journalen indeholder paa dette Sted — Midten af Juli 1849 — ordret det her efter det løse Blad meddelte lille Stykke.]

††) [Den her citerede Ytring af Biskop Mynster, at han, ved et nyt Oplag af sine Prædikener, finder „i det Væsentlige Intet at forandre", er — trods Anførselstegnene — ikke anført fuldkommen nøjagtig. I ingen af Fortalerne til de forskjellige Udgaver af Mynsters Prædikensamlinger findes denne Ytring ordret; men S. K. maa sigte til „Forerindringerne" til 3die Oplag (1826) og 4de Oplag (1848) af Prædikenerne fra 1809 (de saakaldte „Spjellerups-Prædikener"), i hvis Begyndelse det hedder: „Ved, efter saamange Aars Forløb, atter at

staaende Christenhed" ere Begreber, som have Gyldighed. At man fra et christeligt Standpunkt maa nægte dette, er jo noget ganske Andet. Men antages disse Begreber at have Realitet

som havde han maaskee været saa heldig siden den Tid at overkomme een eller anden frisk arriveret Nyhed; og naar han engang paa Dødsleiet til Bitterlighed reviderer alle Prædikenerne, da vil han finde „i det Væsentlige Intet at forandre." Nei, det var Alt det gamle Bekjendte, der dog i ham fandt et saa friskt, saa riigt, saa stærkt, saa mægtigt, saa veltalende, saa indtrængende Udtryk, at han gjennem et langt Liv bevæger Mange ved dette Gamle, og at, naar han engang er død, Mange ville længes efter dette Gamle og denne Gamle, som man i Sommerens Hede kan længes efter Kildens Kølighed.

Tillad det da, Høiærværdige Hr. Biskop, lad det ikke mishage Dem, at modtage denne Tilegnelse, for hvilken jeg fra Begyndelsen har søgt en Plads, og meent at finde den passende just her ved en Slutning, at jeg kunde faae udtrykt, hvad jeg ønskede udtrykt, saa stærkt som muligt: at jeg ved Slutningen ikke er kommet af Stedet, men staaer ved Begyndelsen. †)

gjennemlæse disse Prædikener — de første han har udarbejdet for Trykken, — har Forfatteren vel Intet fundet, som han kunde ønske udslettet, derimod snarere Noget, som maatte have været ganske anderledes fremstillet, dersom det nu skulde fyldestgjøre ham selv."

S. K. maa have citeret efter Hukommelsen, idet han nedskrev hine Udkast, for senere, inden han lod Tilegnelsen trykke, at sammenholde det Skrevne med Mynsters Fortale.]

†) [Det foran — jfr. S. 550, Noten ††) — nævnte kortere Udkast, der standser ved S. 551, Linie 12-13, i den sidste Redaktion („hjertefrisk som en Yngling"), overspringer saa alt det Mellemliggende og ender derefter saaledes:]

Tillad det da, Høiærværdige Hr. Biskop, lad det ikke være Dem ubehageligt at modtage den Tilegnelse, der fra Begyndelsen

(og det skylder man at antage i en Opfattelse af Biskop M., da det jo dog er billigt at opfatte en Mand efter hans egen Idee og Tanke), saa er han stor og at beundre. Paa den anden

---

Blot eet Ord endnu, en Bøn til Dem, Høiærværdige Hr. Biskop, De vil ikke misbillige, at jeg tilføier hvad jeg nu tilføier. Jeg har aldrig for Dem lagt Dølgsmaal derpaa; men just fordi jeg som Forfatter altid saa stærkt beundrende har fremhævet Dem, derfor vil De vist ogsaa billige, at jeg engang offentligt siger det, og her: hvis jeg et Øieblik tør tænke mig som religieus Forfatter sammen med Dem: vi ere yderst forskjellige, saa omtrent Modsætninger indenfor det Christelige. Blot Dette; det kan umuligt svække Indtrykket af min Hengivenhed og Ærefrygt, mig forekommer det snarere at maatte forhøie det.

* *

[Paa det ene Udkast:]

Skal dette bruges, maa det bemærkes paa Omslaget af „tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af F. F." (som ligge i Blik-Kassen), thi der staaer det oprindeligt.

*

---

af har været mig en Trang, for hvilken jeg har søgt og nu mener at have fundet det passende Sted just her, i en vis Forstand ved en Slutning. Det har været mig en Trang; thi jeg har følt mig i Gjeld til Dem, i Gjeld til en Afdød, i Gjeld til mig selv, i Gjeld til de Medlevende, kort paa enhver Maade i Gjeld. Af en saa dyb Gjeld kommer man naturligviis ikke ud paa een Gang, det veed jeg vel — o, men fra den anden Side ønsker jeg jo netop ogsaa, og med samme Inderlighed, for stedse at maatte blive i Gjelden.

I dyb Ærefrygt

S. Kierkegaard.

Side, Biskop M. kan man kun angribe, naar man angriber hine to Begreber.

*

Til
„Tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger".

Den Passus om Biskop Mynster gaaer ud. Det bliver det Rigtige, hvad jeg atter og atter havde besluttet, medens jeg saa dog igjen hittede paa Noget for at kunne lade den staae, fordi jeg nu engang har denne tungsindige Hengivenhed for den gamle Mand.

Da derfor i sin Tid de tre religieuse Smaa-Afhdl. bestemtes til at udgaae pseudonymt, meente jeg det dog maaskee lod sig gjøre at lade denne Passus staae, thi en Pseudonym er jo ikke mig selv. Tillige meente jeg, at naar der i For-

---

[En løs hosliggende Seddel — fra omtrent 1849-50:]

Tilegnelsen til Mynster kunde maaskee bruges: 1) har jeg altid ønsket det; 2) er Øieblikket gunstigt, da Martensen bliver polemisk udsondret fra en anden Kant†); 3) kan Mynster bruge den i dette Øieblik.

— Men nei, jeg kan ikke saa godt: 1) for det Næstes Skyld; 2) og jeg svækker ogsaa Indtrykket af hele Forfatterskabet, naar han bliver den eneste Levende, der faaer en Dedication, han, med hvem jeg dog er saa uenig; 3) er det næsten Synd for R. Nielsens Skyld, om jeg end kunde vende Sagen just derved lidt bedre for ham, saa han faaer ene Martensen; 4) er der en levende Person, der har en langt større Fordring, og som Intet har med Literatur at gjøre, hvor altsaa Eftertrykket kan falde, og sandt, paa det reent Personlige og mit Livs Guds-Forhold.

---

†) [Jfr. R. Nielsens Skrift: „Mag. S. K.s „„Joh. Clim."" og Dr. H. Martensens „„Christelige Dogmatik"". En undersøgende Anmeldelse. 1849."]

ordet staaer, hvad jo Sandhed er, at Skriftet er før 48, saa lod det sig dog gjøre; thi 48 og den følgende Tid er det egentlig, der saa stærkt har blottet Biskop M., at jeg ikke kan forsvare efter den Tid at tale saaledes.

Nu døde han.*) Jeg kom atter til at tænke paa de tre Smaa-Afhandlinger og hiin Passus, om den nu ikke kunde blive staaende, eller om den dog kunde blive staaende med at jeg satte en Anmærkning under, at den er før 48, at jeg efter den Tid ikke engang turde tillade en Pseudonym at tale saaledes om Biskop M. Men en saadan Anmærkning vilde jo bevirke lige det Modsatte af hvad hiin Passus tilsigtede: at forherlige Biskop M.

Altsaa: den gaaer ud.

d. 1. Martz 1854.**)

[3.

Et løst hosliggende Blad:]

Til

tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger af (F. F.).

Til Afhandlingen Nr. 2, var i sin Tid, forsaavidt den skulde være skrevet i mit Navn, føiet **en Anmærkning**. Den findes i Journalen NB.[10] p. 22***) og lyder:

. . . Jeg er (fraseet den Forskjel, at jeg har havt min

---

*) [ɔ: 30. Januar 1854.]

**) [Aarstal og Datum bør mærkes: Stykket er skrevet efter den i „Fædrl." for 18. Decbr. 1854, Nr. 295, indrykkede, „i Febr. 1854" daterede første Artikel af S. K. om Martensens „Erindringstale" over Biskop Mynster: „Var Biskop Mynster et „Sandhedsvidne", et af „de rette Sandhedsvidner" — er dette Sandhed?" — og før den i „Fædrl." Nr. 67, for 20. Marts 1855 offentliggjorte, den 31. Marts 1854 daterede Artikel: „Ved Biskop Mynsters Død". Om begge disse Artikler jfr. de af R. Nielsen 1857 udgivne „Bladartikler", S. 57-62 og S. 82-83.]

***) [Tiden: Februar 1849.]

Frihed) fra een Side seet kun deri forskjellig fra en Embedsmand i det Bestaaendes Tjeneste, at jeg ikke har oppebaaret Gage og Emolumenter, men givet Penge til og indcasseret Forhaanelser; at jeg ikke har havt den Betryggethed, Magt, Indflydelse item Leilighed til at dovne, som er forbundet med en Embedsstilling, medens jeg med en næsten sjeldent Utrættethed har arbeidet, vovet mig i Farer, og just i det Bestaaendes Interesse — hvilket Alt et høistæret, dannet Avis-Publikum har fundet sært: at Een vil arbeide saa anstrænget, naar det ikke er hans Levebrød, vil arbeide saa anstrænget i det Bestaaendes Tjeneste, naar det ikke er hans Embede; at Een vil arbeide saa anstrænget og saa udsætte sig for Forhaanelse, vil fri og uafhængig arbeide saa anstrænget og saa ikke engang tilhøre Oppositionen.

Nr. 3.*)

En Aabenbaring i Nutidens Situation.**)

Det Samme, der synes at give Christendommen og dens lærde eller veltalende Forfægtere et saa overordentligt Held, det Samme er det, som paa saa mange Maader holder igjen og forhindrer Individerne fra personligen at komme til qvalitativ-væsentlig Afgjørelse, det Samme er det, der tilsidst maa spille Seieren i Hænderne paa Fritænkerne: og dette Samme er de ofte nok omtalte 18 Aarhundreder, hvad enten Sagen herved bringes paa en saa uhyre Afstand, at Indtrykket af det Afgjørende eller det afgjørende Indtryk forsvinder i Phantasi-Dæmring, eller der paralogistisk argumenteres fra de 18 Aarhundreder til Christendommens Sandhed, ved hvilket glimrende og triumpherende Beviis Christendommens Sandhed uhelbigviis netop undermineres, da den i saa Fald kun bliver sand som en Hypothese, bliver ved den seierrige Argumentation forvandlet fra en evig Sandhed til en Hypothese. Hvor skulde ogsaa en evig Sandhed falde paa at nedlade sig til at bevise sin Sandhed derved, at den har bestaaet i saa og saa mange Aar, nedlade sig til ussel Kammeratlighed med Løgn og Bedrag — der jo ogsaa har

---

*) [Var oprindelig bestemt til i „den store Bog om Adler" (jfr. foran I, S. 454 ff.) at udgjøre:] Capit. II: Det saakaldte Aabenbarings-Faktum selv som Phænomen indordnet i den hele moderne Udvikling.

**) [Oprindelig mærket:] 1846.

bestaaet i mange Aarhundreder og bestaaer endnu; en evig Sandhed, der fra først til sidst er lige sand, i sit sidste Øieblik ikke mere sand end i sit første, saa den ikke kom undseelig og forlegen ind i Verden, da den endnu ikke havde Aarhundreder at beraabe sig paa, saa den ikke blev daarlig opblæst ved at have bestaaet i saa lang Tid. Ja, en Hypothese, den er generet i Begyndelsen, derpaa prunker den med Aarene; men til Gjengjeld kan den ogsaa hvert Øieblik være hjemfalden til Tilintetgjørelse. En evig Sandhed har, qvalitativt forstaaet, Sit for sig selv, den har intet Forhold til Bestaaen som Beviis for dens Sandhed, de 1000 Aar ere intet Argument pro saa lidet som Nyheden i Aar 1 var en Indvending contra. Den evige Sandhed er lige sand i sit første Secund og i sit sidste; som 1000 Aar ere for Gud liig een Dag, saa ere de ogsaa i Forhold til en evig Sandhed, og det er en Næsviished af de 1000 Aar at ville indbilde sig at være Noget. Den evige Sandhed bliver ikke mere sand ved Hjelp af de 1000 Aar, og det bliver heller ikke ved Hjelp af dem mere indlysende, at den er sand. At sige noget Saadant er som man siger at bakke snagvendt eller snakke bagvendt. Lad os oplyse dette ved et andet Forhold. Naar en eminent Tænker i Consequentsens Idee strammer Tankens Tøile indtil det Yderste: saa bliver der kun Faae, der forstaae ham, de Fleste stødes fra. Slapper han derimod det Dialektiske, sludbrer lidt imellem: saa bliver der Mange, som forstaae ham. Naar der saa er Mange som forstaae ham, saa siger Den, der bakker snagvendt: nu er han kommen Sandheden nærmere end før, da Ingen forstod ham. Ak, ak, det er en Feiltagelse, Sagen forholder sig omvendt; fordi Tænkeren har sluppet Sandheden, derfor er der Mange der forstaae ham, o: forstaae det Usande. Saaledes ogsaa, naar en evig Sandhed har bestaaet længe, saa er den rimeligviis blevet forkludret, og derved er der Mange kommen med i Legen; og naar saa Een bakker snagvendt, saa mener han, at den evige Sandhed nu er bleven indlysende, mere tilforladelig. Det Evige er nemlig ikke tilforladeligt nok, nei 1000 Aar og saa de Mange! Forunderlige Bagvendthed, man vil bevise det Eviges Sandhed

og Tilforladelighed ved Hjelp af hvad der er uendeligt svigefuldt: Aarene og Menneskemængden.

Christendommen er nu vel ikke i den Forstand en evig Sandhed som en mathematisk Sætning eller en ontologisk; men desnagtet har Christendommen lige saa lidet med den Kategori „Bestaaen“ at gjøre, naar deraf skal bevises Noget pro eller contra. Christendommen er den paradoxe Sandhed, den er det Paradox: at det Evige eengang er bleven til i Tiden. Dette paradoxe Faktum (Forstandens Anstød, Troens Gjenstand) bliver ikke mere sandt, fordi det er 1800 Aar siden, end det var den Dag det skete. Det at det Evige eengang er blevet til i Tiden er ikke en Sandhed, der skal staae sin Prøve i Tiden, ikke Noget, der skal prøves af Menneskene, men er Paradoxet, paa hvilket Menneskene skulle prøves, og derfor staaer det aldeles uforandret, og det Evige foragter stolt enhver næsviis, paatrængende Argumenteren fra de mange Aar. Og Paradoxet selv har da vel heller ikke bestaaet i mange Aar; det var til, da Christus levede, og siden den Tid er det kun til hver Gang Een forarges eller i Sandhed troer. Om Paradoxet havde været til i 1000 Aar eller kun i en halv Time gjør hverken fra eller til, det bliver ikke mere sandsynligt, fordi det var til i 1000 Aar, og ikke mindre usandsynligt, fordi det kun varede en halv Time.

Skal det at være og at blive Christen have sin afgjørende qvalitative Realitet, saa gjelder det fremfor Alt om at faae hele det Efter-Historiskes Sandsebedrag bort, saa Den, der i Aar 1846 bliver Christen, bliver det ved at være samtidig med Christendommens Indkomst i Verden i samme Forstand som de for 18 Aarhundreder siden Samtidige.*) Til den Ende gjelder

*) Anm. Om alle herhen hørende dialektiske Problemer (Paradoxet, Øieblikket, Samtidighedens Dialektik o. s. v.) maa jeg henvise til en Pseudonym, Johannes Climacus, hans tvende Skrifter: Philosophiske Smuler og Afsluttende Efterskrift til de philosophiske Smuler. I Forhold til hvad der er saa dialektisk sammensat, kan man ikke i et Par Linier give et Résumé; Referatet, hvis det skal være paalideligt, vil blive lige saa vidtløftigt og lige saa vanskeligt

det for Alt om, at der befæstes en urokkelig qvalitativ Forskjel mellem det Historiske ved Christendommen (det Paradox, at det Evige er blevet til eengang i Tiden, dette paradoxe Faktum) og Christendommens Historie, dens Tilhængeres Historie o. s. v. Det at Gud er blevet til i menneskelig Skikkelse under Keiser Augustus: det er det Historiske ved det Christelige, det Historiske i den paradoxe Sammensætning. Det er med dette Paradox Enhver, i hvilket Aarhundrede han end lever, maa blive samtidig, hvis han som Troende skal blive Christen. Christendommens Historie har han i denne Henseende slet Intet med at gjøre. Men det Usalige ved vor Tid er blandt Andet, at det snart bliver en Umulighed at finde et Menneske, der har Tid og Taalmod og Alvor og Tænkningens Lidenskab til vel optugtet at respektere den qvalitative Dialektik.

Naar den Fordring, at blive samtidig med Christendommens Indkomst i Verden i samme Forstand som de Samtidige vare det, forstaaes rigtigt: saa er den en sand religieus og netop i Interesse af Christendommen. Imidlertid kan den samme Fordring gjøres af Fjenderne, af de Forargede, for at skade. Forunderligt nok at det, saavidt jeg veed, ikke er skeet, da dog i vore Tider Angrebene paa Christendommen have med fornyede Kræfter og langtfra uden Talent vovet det Yderste.

Men istedetfor at urgere dette Begreb af Samtidighed, har Orthodoxien slaaet en anden Vei ind — ved Hjelp af de 1800 Aar. Skulde man betegne hele den orthodox-apologetiske Stræben i een eneste Sætning, men ogsaa med Kategori, maatte man sige: den gaaer ud paa at gjøre Christendommen sandsynlig. Derpaa maatte man tilføie: hvis Dette lykkes, saa vilde denne Stræben have den ironiske Skjebne, at

---

som Fremstillingen, thi udelades der blot een eneste lille Mellembestemmelse, saa lider hele det Dialektiske. Om det ganske forholder sig saaledes med det Organiske, som der siges, at naar eet Lem lider lider det Hele, veed jeg ikke; men med det Dialektiske forholder det sig ganske saaledes.

den netop paa Seierens Dag havde forspildt Alt og aldeles casseret Christendommen. Godt derfor at det endnu ikke ganske er lykkedes de i Stundesløshed bekymrede Apologeter, som ikke vide hvad de gjøre, godt at der endnu imødesees et Skrift som skal o. s. v. At gjøre Christendommen sandsynlig, er det Samme som at slaae Falsk paa den. Og hvad er det vel Fritænkerne vil? Ih, de vil gjøre Christendommen sandsynlig. De veed nemlig meget godt, at naar de blot kan faae Christendommens qvalitative Overspændthed narret ind i Sandsynlighedens vimse Geskæftighed: saa er det forbi med Christendommen. Men den orthodox-apologetiske Stræben vil jo ogsaa gjøre Christendommen sandsynlig: saa arbeider den jo lige i Hænderne paa Heterodoxien. Og dog har Apologetiken arbeidet i al Troskyldighed saaledes, og denne hele Taktik samt Forholdet her mellem Orthodoxi og Heterodoxi maa ansees for et forbausende Exempel paa, hvad Charakteerløshed og Mangel paa qvalitativ Dialektik kan føre til: at man angriber det man forsvarer; at Orthodoxien og Heterodoxien vedblive at være Fjender, der vil udrydde hinanden, uagtet de ere Allierede, der vil Eet og det Samme — gjøre Christendommen sandsynlig.

Ethvert Forsvar for Christendommen, der forstaaer hvad det vil, maa lige omvendt af yderste Evne med qvalitativ Dialektik hævde Christendommens Usandsynlighed. En saadan Indlednings-Videnskab, der udviklede det Usandsynliges Dialektik og dets Omfang, samt den Existents-Kategori som svarer dertil (Tro), vilde, især naar der lagdes et græsk Underlag for ved Modsætning at belyse, en saadan Indlednings-Videnskab vilde i vor Tid være en Fornyelsens Festlighed, af hvilken der dog lod sig haabe Noget. Hidtil synes dette skjult for Theologernes Øine; thi jeg vilde dog spørge, hvor det skulde være, at man fandt noget Spor til den qvalitativt forandrede Methode? Under forskjellige Navne lige indtil det sidste: Spekulation har man arbeidet paa at gjøre Christendommen sandsynlig, begribelig, at faae den ud af Paradoxets Gudesprog og oversat i Spekulationens eller Oplysningens Plat-Tydsk. Og for dog at desperere om Noget, har man despereret om, at det vilde lykkes

(hvilken Ironi!); eller, man har jublet over, at det var lykkedes, har ladet Christendommen i den Anledning modtage Gratulation (hvilken Ironi!). Den Mand, der reiste fra Jericho og faldt iblandt Røvere, var ikke saa ilde bestædt som Christendommen, thi den orthodoxe Apologetik, der forbarmende tog sig af den, har gjort det lige saa galt som Røverne.

Det Christelige har ingen Historie, thi det Christelige er dette Paradox, at Gud eengang er blevet til i Tiden. Dette er Anstødet, men ogsaa Udgangspunktet; og hvad enten det er 1800 Aar siden eller det er igaar: man kan lige godt være samtidig med det. Som Polar-Stjernen aldrig forandrer sin Stilling, og derfor ingen Historie har: saaledes staaer dette Paradox urokket og uforandret; og om Christendommen bestod i 10,000 Aar: man er i afgjørende Forstand ikke kommen længere fra det, end de Samtidige vare. Thi Afstanden er ikke til at maale med Tidens og Rummets Qvantiteten, da den er den qvalitativt-afgjørende, at det er et Paradox. Christendommens Historie forholder sig heller ikke ligefrem til dette Christelige, som Træets Bestaaen ved dets Voxen forholder sig til Spiren. Det Christelige er et evigt Afsluttet, som der ikke skal sættes Noget til eller tages Noget fra, og i hver Generation og i hvert Individ, hvis han i Sandhed er Christen, begyndes der for fra, fra hiint Paradox. Der begyndes ikke der, hvor den foregaaende Generation slap, men for fra.*)

*) [Her fandtes oprindelig en nu stærkt overstreget Anmærkning, der temmelig sikkert skulde læses saaledes:] Uden Utaalmodighed men ikke uden Veemod vil jeg her give en Yttring Plads betræffende min sørgelige Stilling som Forfatter. Da jeg saa godt som ingen Læsere har, veed jeg aldrig, hvad jeg tør forudsætte. Billigt burde jeg dog turde forudsætte, at man har læst de tidligere af mig udgivne Bøger, fordi man indlader sig med dem. Endnu billigere synes det dog, at man, hvis man ikke vil det, saa idetmindste lod mig aldeles uomtalt. Der er dog virkeligen noget høist uforsvarligt i, at et Menneske, uden at kjende dem, vil have sat sig ind i den hele Udvikling ved Hjelp af en Avis-Artikel, hvirvler det Hele ind i Forvirring ogsaa derved, at Sagen bringes frem for Mennesker, som hverken have Tid eller Lei-

Saasnart man derimod forvexler Christendommen og det Christelige, saasnart man begynder at tælle Aarene: saa begynder man at ville forandre det Usandsynlige til det Sandsynlige. Man siger: nu har Christendommen bestaaet (thi det Christelige er jo et Faktum for 1800 Aar siden) i 300 Aar, nu i 700, nu i 1800: ja saa maa den vist være det Sande. Ved denne Fremgangsmaade vinder man at forvirre Alt. Afgjørelsen (den at blive Christen) bliver for den Enkelte let en reen Ubetydelighed; falder det ham allerede let nok at antage Skik og Brug i den By, hvori han lever, forbi de Mange gjøre det: skulde det saa ikke falde ganske af sig selv at han blev Christen med — naar Christendommen har bestaaet i 1800 Aar! Paa den anden Side bliver det Christelige svækket, gjort til en Ubetydelighed ved Hjelp af Afstanden, ved Hjelp af de 1800 Aar. Hvad der, hvis det skete samtidigen, vilde komme som Forfærdelse over Menneskene, vilde oprøre dem Tilværelsen fra Grunden; hvad de, hvis det skete samtidigen, enten vilde forarges paa, vilde hade og forfølge og om muligt faae udryddet, eller troende tilegne sig: det synes man nok, man saadan kan antage og troe (ɔ: saadan lade staae hen), siden det er 1800 Aar siden. Thi Samtidigheden er Spændingen, der ikke tillader Een at lade det staae hen, men tvinger Een til enten at forarges eller troe; Afstanden derimod er det Afslab, der begunstiger Dorskhed i den Grad, at det troende at antage Noget saadan bliver identisk med at lade det staae hen. Hvoraf kommer det vel, at ingen Samtid kan komme ud af det med Sandhedens Vidner, og neppe er Manden død, saa kan Alle saa ypperligt komme ud af det med ham? Det kommer deraf, at saa længe han lever og de Samtidige med ham i Samtidighedens Situation: saa føle de Braaden af hans Existents, han tvinger dem til en mere anstrænget Afgjørelse. Men naar han er død, saa kan

lighed til udførlig anstrængende Tænkning, hvem det derfor falder let nok at forstaae Anmeldernes Hastværks-Galimathias, medens jeg med mine store udførlige Bøger er priisgiven.

man godt være gode Venner med ham og beundre ham ɔ: saadan tankeløst og mageligt lade det Hele staae hen. Hvorfor mon Socrates sammenlignede sig selv med en Bremse, uden fordi han forstod, at hans Leven med de Samtidige var en Braad. Da han var død, forgudede de ham. Naar en Mand oplever en lille Begivenhed i sit Liv: saa lærer han Noget deraf, og hvorfor? Fordi Begivenheden ret kommer ham paa Livet. Derimod kan den samme Mand sidde i Theatret og see Tragediens store Optrin, han kan læse i Aviser om det Overordentlige, han kan høre Præsten: og det gjør Alt ikke ret noget Indtryk, og hvorfor? Fordi han ikke bliver samtidig med det, fordi han i de to første Tilfælde mangler Phantasi, i det sidste indre Erfaring for ret at blive samtidig med det Fremstillede; fordi han tænker som saa: det er nok mange Aar siden det skete.

Naar nu saaledes gjennem hele Aarrækker en desorienterende Orthodoxi, som ikke veed hvad den gjør, og en oprørsk Heterodoxi, der dæmonisk veed hvad den gjør, og kun forsaavidt ikke veed hvad den gjør, have forenet sig om ved Hjelp af de 1800 Aar at forvirre Alt, at forskylde det ene Sandsebedrag galere end det andet, den ene Paralogisme værre end den anden, den ene *μεταβασις εις αλλο γενος* mere consumderende end den anden: saa er Hovedsagen nu at kunne gjøre Terrainet ryddeligt, faae de 1800 Aar bort, saa det Christelige foregaaer for os, som skete det idag. Det, der har pustet Indvendingerne mod Christendommen og Forsvaret for den op til volumina, det er de 1800 Aar. Det der har bedøvet Forsvarerne og hjulpet Angriberne, det er de 16, de 17, de 1800 Aar. Det der har holdt Utalliges Liv hen i en Indbildning, det er de 1800 Aar. Ved Hjelp af de 1800 Aar har Forsvarerne bagvendt gjort Christendommen til en Hypothese, og Angriberne gjort den til Ingenting.

Hvad den Intet mindre end travle Johannes Climacus i denne Henseende har gjort for at opspore ethvert Sandsebedrag, attrapere enhver Paralogisme, anholde enhver svigefuld Ven-

ding, kan her ikke gjentages.*) Det er gjort saaledes af ham, at enhver videnskabeligere Dannet, naar han for Alvor vil anvende lidt Tid paa daglig at indøve sig i det Dialektiske, let

*) [Paa dette Sted en senere udeladt:] Anm. Johannes Climacus er, som jeg seer, blevet anmeldt i et Hefte af Scharlings og Engelstofts Tidsskrift.†) Det er en af disse sædvanlige Skillings-Anmeldelser, der skrives „i et meget godt Sprog" med Punktum og Comma paa rette Sted. Saadan en theologisk Candidat, eller saadan en graduerret Person, der forøvrigt aldeles ingen Competence har til at tale med, afcopierer Indholdet saa nogenlunde; og derpaa tilføier han Censuren, som her er omtrent denne: at Johannes Climacus vel er berettiget i den Maade, paa hvilken han gjør det Dialektiske gjeldende, men (ja nu kommer Viisdommen) paa den anden Side maa man ikke glemme — Mediationen. Johannes Climacus er historisk situeret saaledes, at han er begyndt efter Mediationen; Hegel var jo allerede flere Aar død førend de philosophiske Smuler udkom. J. C. veed upaatvivleligt om Mediationen nok saa god Beskeed som saadan en theologisk Candidat. For om mulig at trænge ud af Mediationens Forhexelse, bestandigt kæmpende mod denne, bragte J. C. ved den qvalitative Dialektiks Anstrængelse Problemerne afgjørende paa Spidsen (hvilket ingenlunde saadan enhver theologisk Candidat, graduerret Person og Skillings-Anmelder kan) — og saa bliver Bogen anmeldt saaledes o: Bogen bliver ved Hjelp af en anerkjendende Anmelders Klodderagtighed tilintetgjort, tilbagekaldt, casseret. Og Anmelderen bliver endog sig selv vigtig, det seer næsten fornemt ud, at Anmelderen saaledes staaer høit over Forfatteren — ved Hjelp af en elendig Specimens-Phrase. Anmelderen er saa ubetydelig, at han neppe vilde være istand til at skrive en Anmeldelse af Bogen, hvis man tog Bogen fra ham; thi han copierer med en mistænkelig Ængstelighed; og en saadan Anmelder bliver saa vigtig til Slutningen. Men paa den Maade maa en Forfatter arbeide; han maa anvende Tid, Flid, han maa anstrænge sig for at sætte Problemet paa Spidsen, og saa kommer der en anerkjendende Anmelder og hjelper Sagen og Bogen tilbage i den gamle Suppedage. Og Forfatteren læses ikke, men Anmelderen henleder Opmærksomheden paa ham, og Anmeldelsen læses, og Læseren maa uvilkaarligt troe

†) [„Theologisk Tidsskrift", udg. af C. E. Scharling og C. T. Engelstoft. 1846, X, S. 173-182: Anmeldelse af „Philosophiske Smuler", af 80 (o: J. F. Hagen), dateret Oktob. 1845.]

vil forstaae det. Anderledes er det rigtignok ikke gjort, og anderledes kunde det heller ikke gjøres. Sligt kan ikke fremsættes i en Avis og læses „medens man tager Skjæget af"

Anmeldelsen, fordi den er anerkjendende, den Anmeldelse, der ved Hjelp af Anerkjendelsen har tilintetgjort Bogen. Mundus vult decipi. Men dette er Følgen af, at det at være virkelig Forfatter er bleven en opoffrende Existents, og Følgen af, at der har dannet sig en Mellemstab af Spillemænd (Skillings-Anmelderne), hvis Næringsvei florerer. Og da man er vant til den raaeste, tølperagtigste Gadedrenge-Tone i Bladene, saa mener formodentlig en Anmelder, at naar han ovenikjøbet er saa artig at anerkjende Bogen — saa kan han godt gjøre den til Sladder. Johannes Climacus vilde formodentlig sige: „nei Tak, maa jeg saa hellere bede at blive udskjeldt, at udskjeldes gjør Bogen ingen væsentlig Skade, men at anerkjendes paa den Maade er at tilintetgjøres, saavidt det er Anmelderen muligt, den godmodige, men noget dumme Anmelder." En Forfatter, der virkelig forstaaer sig selv, er bedre tjent med slet ikke at læses, eller med at have 5 Læsere, der inderlig læse ham, end ved Hjelp af en godmodig Anmelders Anerkjendelse at faae den kun altfor udbredte Forvirring med Mediationen yderligere udbredt ved Hjelp af sin egen Bog, — der netop var stræbet for at kæmpe mod Mediationen. Men det Be-

[Resten er her bortskaaret, men en løs Seddel i en af Journalerne hører aabenbart herhid og fortsætter saaledes:]

greb at være Forfatter er i vor Tid paa en høist usædelig Maade blevet forvansket. Da saa Mange, der aldeles ingen væsentlig Qvalification have til at være Forfattere (ingen væsentlig Idee at meddele, intet væsentligt Kald, ingen ethisk selvbevidst Ansvarlighed) alligevel blive Forfattere, saa bliver det at være Forfatter en Slags Udmærkelse blandt Mandfolk ligesom det at pynte sig blandt Fruentimmere: Hovedsagen og Hensigten, hvorfor man skriver, er at blive bemærket, anerkjendt, roest. En saadan Pynte-Forfatter har Intet at underrette Læseren om, han skriver ligesom Een tager en Examen, for at nyde den borgerlige Anseelse af at have en Examen eller at være Forfatter; han skriver for at vise at han er øvet i Skjønskrift. At bedømme ham er naturligviis ingen Kunst næsten for Enhver, thi han staaer skjøndt Forfatter aldeles au niveau med de Fleste. Usandheden ligger nu i, at en saadan Skjønskriver og Examinand kaldes Forfatter, men Følgen af denne Usandhed er, at Folk forvænnes med at ansee en Forfatter for Een der skriver for at anerkjendes, eller vel endog aner-

eller mens man er paa Lokumet. Saadanne travle Mennesker, der kun have Tid at læse det Øieblik de ere paa Lokumet, og altsaa kun en Smule otium, naar de engang imellem have Diarrhoe, maa det overlades Aviser at skrive for. Climacus's Fremstilling er anstrængende, som Sagen fører det med sig. Hans Fortjeneste er den: ved Hjelp af Dialektik med Phantasi at have trukket (som man siger det om en Kikkert) hiint urokkelige Christelige saa nær for Øiet, at Læseren forhindres i at komme til at see feil af de 1800 Aar. Hans Fortjeneste er ved Hjelp af Dialektik at have skaffet Büet, Perspektivet. At rette sit Øie mod en Stjerne er ikke saa vanskeligt, fordi Luften er som et tomt Rum, og der derfor saa godt som Intet er undervejs, der standser eller adspreder Blikket. Anderledes derimod, naar Retningen som Øiet skal tage er lige ud som ad en Vei, og der da tillige er Trængsel og Mylder og Opløb og Larm og Travlhed, gjennem hvilket Øiet skal trænge sig, for at faae Büet, medens ethvert Sideblik, ja enhver Blinken med Øiet absolut forstyrrer qvalitativt; og endnu vanskeligere bliver det, naar man tillige skal staae i en Omgivelse, der pro virili arbeider paa at forhindre

tjendes med Roes. Skulde det ikke være tænkeligt, at en Forfatter skrev, for at den Sandhed, han har at meddele, kan blive forstaaet? Men i saa Fald er han jo ingenlunde tjent med at blive anerkjendt endog med Roes — af en Misforstaaende. Med Examinanden er det anderledes, han har Intet at meddele; om han ogsaa mærker, at Examinator slet ikke forstaaer ham, naar blot Examinator alligevel siger præ cæteris, saa er Examinanden kisteglad, hvilket man slet ikke kan fortænke Examinanden i. Derimod er det jo rigtignok besynderligt, at det at være Forfatter skulde være noget Saadant. Dersom det i Forhold til det at være Forfatter lod sig tænke, at man kunde blive det uden at skrive, kjøbe denne Værdighed ligesom man kjøber en Titel, dog vel at mærke, at man virkelig nød en Smule Anseelse: saa vilde maaskee en stor Deel af vor Tids Forfattere lade være at skrive. Og hvis man uden at skrive kunde faae de Penge man tjener ved at skrive: saa vilde upaatvivleligt en anden stor Deel af vor Tids Forfattere høre op med at skrive, og man vilde faae at see, hvor mange virkelige Forfattere vi havde.

Een i at faae Bliet, — og dog er Samtidigheden med det urokkelige Christelige det Afgjørende. Denne Samtidighed er imidlertid at forstaae i samme Betydning som de Medlevende havde den, da Christus levede.

Det der behøves er fremfor Alt at faae de uhyre Bibliotheker og Skriverier og de 1800 Aar til en Side for at faae Bliet. Og dette er ingenlunde en dumdristig Fordring af en høitflyvende Dialektiker, det er den ganske tarvelige og ægte religieuse Fordring, som Enhver maa gjøre — ikke for Videnskabens og Publikums Skyld, men for sin egen Skyld, reent personlig for sin egen Skyld, hvis det er ham Alvor med at blive Christen; og det er hvad Christendommen selv maa fordre. Thi det Christelige vil netop staae urokket som Polar-Stjernen, og vil derfor ud af alt det Brøvleri, der kun tager Livet af det.

Dog er den Samtidighed, om hvilken her er Tale, ikke en Apostels Samtidighed, forsaavidt han blev kaldet ved en Aabenbaring, men er blot den Samtidighed, som enhver Medlevende havde, den Mulighed i Samtidighedens Spænding at maatte forarges eller gribe Troen. Og til den Ende er det netop nødvendigt at der luftes ud saaledes, at det, som eengang, bliver muligt, at et Menneske for Alvor kan forarges — eller troende tilegne sig det Christelige, at det ikke bliver med det Christelige som med en Retssag, naar den har staaet hen i umindelige Tider: at man hverken veed ud eller ind paa Grund af den megen Viden. Samtidighedens Situation er det Spændende, som giver Kategorierne qvalitativ Elasticitet; og det maa da være en stor Dosmer, der ikke veed, hvilken uendelig Forskjel det gjør, naar man for sin egen Skyld i Samtidighedens Situation betænker Noget, og naar man saadan tænker over Noget i den Indbildning, at det er 1800 Aar siden; i den Indbildning, ja i den Indbildning, thi netop fordi det Christelige er det qvalitative Paradox, er det en Indbildning, at 1800 Aar er længere siden end igaar.

Naar nu Forholdet er saaledes i Christenheden, at det netop gjelder om at faae Ende paa denne seiglivede Dorskhed

med de 1800 Aar: saa kan man ikke nægte, at det, at der pludseligen traadte en Mand frem og beraabte sig paa en Aabenbaring, kunde afgive et ønskeligt Incitament, thi saa er der dannet en analog Samtidighedens Situation. Jo jeg takker, alle de dybsindige og speculative og lærde og svedende Prækere, der godt kan forstaae, at man for 1800 Aar siden fik en Aabenbaring — de vilde geraade i Forlegenhed. Den som overhovedet kan forstaae, at et Menneske faaer en Aabenbaring, han maa dog vel lige saa godt forstaae det, om det er skeet for 6000 Aar siden, eller det skeer om 6000 Aar, eller det skeer idag. Men Prækeren har maaskee levet christeligt af de 1800 Aar, har præket sig ind i, at han kunde forstaae det — fordi det var 1800 Aar siden. Dersom Sagen ikke var saa alvorlig, kan jeg ikke nægte, at jeg vilde ansee det for den kosteligste Comedie, der overhovedet nogensinde kunde blive digtet i Verden: at lade hele den moderne Exegese og Dogmatik gjennemgaae sit Cursus — i Samtidighedens Situation. Alle disse svigefulde psychologiske Paafund, alt dette til en vis Grad og saa igjen til en vis Grad, Bravour-Dybsindet, og saa fremfor Alt den stadselige Mediation, som forklarer — da det er 1800 Aar siden, at Det skete, som forklares: alt Dette vilde tage sig ypperligt ud i Samtidighed med det Omforklarede. Det er ganske vist, at langt bedre end al videnskabelig Bekæmpen vilde een eneste aristophanisk Comedie i den Stiil rydde op i den moderne christelige Videnskabs Confusion.

Da jeg derfor, uden endnu selv at have seet hans Prædikener og disses Forord, hørte at Mag. Adler var traadt op og havde beraabt sig paa en Aabenbaring, kan jeg ikke nægte jeg blev forbauset:*) enten, tænkte jeg, er dette Manden, vi behøve, den Udvalgte, der i guddommelig Oprindelighed har det nye Kildespring til at forfriske Christenhedens trevne Jordbund,

*) [Oprindelig her indskudt men atter udeladt:] om jeg lever længe, vil jeg maaskee ikke let igjen blive saa forbauset. Thi jeg er ikke uden Kjendskab til hvad der gjærer i Tiden, jeg følger med, om end i særskilt Kahyt. Da jeg hørte det, tænkte jeg: enten er [osv.]

eller det er en Forarget, men en udstuderet Gavtyv, der for at sløife Alt, ogsaa en Apostels Værdighed, for at styrte Alt sammen, bringer en saadan Christenhed som den nærværende i den anstrængende Afgjørelse, at skulle gjennemgaae sin Dogmatik i Samtidighedens Situation.

Under Antagelse af det Sidste vilde det jo rigtignok have overrasket mig, om en Forarget virkelig havde været saa klog. Skjøndt man nemlig ikke kan nægte de Forargede Talent og dæmonisk Inspiration, saa pleie de dog i Almindelighed derhos i total Forstand at være noget dumme o: de veed egentlig ikke rigtig, hvordan man skal gribe Sagen an for at gjøre Skade. De angribe Christendommen, men de stille sig selv udenfor den, og netop derfor gjør de ingen Skade. Nei den Forargede maa see at komme Christendommen ganske anderledes paa Livet, see at skyde, ligesom en Muldvarp, op midt i Christenheden. Sæt Feuerbach istedetfor at angribe Christendommen var gaaet underfundigere tilværks, sæt han i dæmonisk Taushed havde lagt sin Plan og derpaa var traadt frem og forkyndt: han havde havt en Aabenbaring, og sæt han nu, som en Forbryder formaaer at fastholde en Løgn, urokkeligt havde holdt dette fast, medens han tillige klogtigt havde afluret Orthodoxien alle dens svage Sider, som han dog langtfra angreb, men kun med en vis troskyldig Naivitet vidste at holde for Lyset, sæt han havde gjort det saa godt, at Ingen kunde blive klog paa hans List: han vilde have bragt Orthodoxien i den største Forlegenhed. Orthodoxien kæmper i det Bestaaendes Interesse for at vedligeholde det Skin, at vi saadan Alle ere Christne, at Landet er christeligt og Menighederne Christne. Naar da Een stiller sig udenfor og angriber Christendommen, saa skulde jo, hvis han seirede, Menigheden uleiliges ud af sit behagelige Tummerumme med saadan at være Christen som Folk er flest, den skulde ud i den Afgjørelse at opgive Christendommen. Hvilken Uleilighed; nei saa er det bedre at blive ved det Gamle. See derfor udretter den Forargede Intet. Frembeles, naar Een angriber Christendommen og stiller sig udenfor, saa forsvarer Orthodoxien den ved Hjelp af de 1800 Aar; den taler i de høie Toner om Guds overordentlige For-

anstaltninger i sin Tid ɔ: for 1800 Aar siden. Og det maa man nu sige om det Overordentlige og om Guds overordentlige Foranstaltninger, det gaaer lettere i Folk, jo længere det er siden. Altsaa den Forargede angriber Christendommen, Orthodoxien forsvarer den ved Hjelp af Afstanden, og Menigheden tænker som saa: naar det er 1800 Aar siden, saa kan man nok forstaae, at der er skeet noget Overordentligt. Den Forargede udretter igjen Intet. Anderledes derimod naar han selv snildt traadte op med en Aabenbaring, naar han forbandet vel studeret i Orthodoxien vidste at skjule sin dæmoniske Kløgt i en underlig troskyldig Naivitet, hvormed han bestandigt bragte Orthodoxien i Vinden, medens han som en Borre hang sig fast ved Orthodoxien. Paa den ene Side turde Orthodoxien ikke godt være bekjendt at nægte, at det var det Orthodoxe han foredrog, paa den anden Side var det dog yderst fatalt at faae det sagt paa en saa ligefrem Maade, der tvang Orthodoxien til i en Samtidighedens Situation at rykke bestemt ud med Sproget.

Det er oftere sagt, at dersom Christus nu traadte frem — i Christenheden, hvis han i endnu strengere Forstand end fordum „kom til sine Egne": saa vilde han igjen blive korsfæstet, det skulde da være at Dødsstraffen var afskaffet, men i saa Fald vilde han komme til at lide den Straf, der var traadt istedetfor Dødsstraffen; og Orthodoxien vilde især være ivrig for at faae ham arresteret og dømt. Og hvorfor vilde det vel igjen gaae saaledes? Fordi Samtidigheden giver det behørige qvalitative Tryk; Distance derimod hjelper baade til at gjøre Noget til Ingenting og til at gjøre Noget til det Overordentlige omtrent i Forstand af Ingenting. Hvorfor forargedes vel næsten Alle paa Christus, da han levede, uden fordi det Overordentlige skete lige for deres Øine, saa Den, der vilde tale derom, maatte sige: igaaraftes, imorges, ieftermiddags skete det.*) Men naar

*) Anm. Den Præst, der, naar han taler om hiin Prædikenens, i væsentlig Forstand, eneste Gjenstand: Paradoxet, ikke er istand til at frembringe denne Virkning, og holde Tilhørerne i Samtidighedens

Miraklet er skeet for 1800 Aar siden, ja saa kan man sagtens forstaae, at det er skeet og at det var et Mirakel. Blandt det uforstandige Præste-Foredrags mange kostelige og uskaleerlige Syllogismer maa denne ansees for een af de kosteligste: at Det, som man ikke kan forstaae, hvis det skete idag, det kan man forstaae og troe, naar det er skeet for 1800 Aar siden, naar det vel at mærke er det Vidunderlige, der til enhver Tid paa Dagen baade Kl. 4 og Kl. 5 overgaaer menneskelig Forstand. Vil man nemlig kun sige, at man kan forstaae, at hine Mænd for 1800 Aar siden troede at det var et. Mirakel: saa kan man lige saa gjerne sige lige ud, at man selv ikke troer det. Dog foretrækker man at hjelpe sig ved svigefulde Vendinger, som nu denne, der seer saa troende ud, og dog netop nægter Miraklet, da den siger om hine Mænd, at de troede det ɔ: at de meente det ɔ: at man selv ikke troer det.

At troe i eminent Forstand svarer ganske rigtigt til det Vidunderlige, det Absurde, det Usandsynlige, det der er Forstanden en Daarskab, og netop derfor er det aldeles ligegyldigt, hvor længe det er siden eller om det er idag. Enhver, der har fjerneste Begreb om Dialektik i sin Pande, maa dog indsee, at Den, der troer det, naar det er skeet for 1800 Aar siden, han kan lige saa godt troe det, naar det skeer idag — med mindre han troer det, forbi det er 1800 Aar siden, hvilket slet ikke er at troe. Troer han, at Det og Det er skeet for 1800 Aar siden, saa er han netop i Troen paradox samtidig med det, som skete det idag. Hvad forøvrigt Præste-Foredraget paa dette Punkt præsterer i Galimathias: ja lad os ikke tale derom; ei heller om, hvorledes de menige Christne ved dette Præste-Foredrag beroliges i deres Salighedssag. Thi det gjør de, og derimod er Intet at sige, det skulde da være, at det nok i

---

Spænding, han er ikke væsentligen Præst. Alle hans Kundskaber o. s. v. betyde, væsentligen seet, slet Intet; men denne Mangel paa Præsents viser tilstrækkeligt, at han ikke selv er en Troende; thi i Troen er den Troende aldeles samtidig med det saa godt som nogen Medlevende kunde være samtidig — med et Paradox.

vor Tid baade var vigtigere, men ogsaa vanskeligere, at gjøre Menigheden lidt urolig og bekymret for sin Salighedsx Sag. Vare dog den Dialektik ikke var til, den gjør kun Bryderier! Hvilken skjønnere Lovtale kunde der vel tænkes over et Lands Geistlighed, end at den beroliger Menighederne i deres Saligheds Sag. Og det gjør Geistligheden i vor Tid. Stundom føres der dog Klage i et eller andet af vore fortræffelige Blade over, at en Vægter raaber for høit og forstyrrer Beboernes Rolighed og Nattesøvn; men Geistligheden føres der ingen Klage over, den beroliger Menigheden i dens Saligheds Sag! Hvis Christus nu kom til sine Egne, han vilde vel finde Menighederne sovende — ved Geistlighedens Hjælp beroligede i deres Saligheds Sag!

Som sagt, et Dilemma havde jeg tænkt mig i Forhold til Opfattelsen af det Overordentlige,*) at en Mand beraaber sig paa et Aabenbarings-Faktum: at han enten var den Udvalgte eller en dæmonisk-kløgtig Forarget. Og dette var igjen, hvad efter mine Begreber en Aabenbaring i Samtidighedens, i Nu-

---

*) Anm. Overhovedet er ethvert Menneske tilbøieligt til i Forhold til det Overordentlige at tænke et Dilemma, saafremt han da faaer det behørige spændende Indtryk, har Elasticitet til at modtage Trykket og til at reagere i Trykket. I Lidenskaben har Modsigelsens Grundsætning sit Liv og sin Kraft. Saasnart derfor et Menneske ret bliver grebet af Noget, naar han kommer i Livsfare, naar det Overordentlige viser sig for ham, naar han lidenskabeligt staaer med sin fremtidige Skjebne i sin Haand: saa er der strax et Enten — Eller. Men da Menneskene nuomstunder ere lidenskabsløse, slattede som en vaad Buestræng, da, aandelig forstaaet, deres Fængkrudt er fugtnet, saa bliver der snart kun en Tradition tilbage om den Tid, da et Menneskeliv var strammet ved Modsigelsens Grundsætning. Som man mistroisk læser Fortællinger om de Tider, da Menneskene bleve 900 Aar gamle og vare kæmpevoxne: saaledes vil en krafteløs og dissolut Slægt snart mistroisk høre og kløgtigt mistænke Fortællingen om, at der har levet Mennesker, for hvem der virkeligen viste sig et Enten — Eller, Mennesker, der havde deres Liv i denne Spænding, medens deres Livs Fart var som Pilens fra den slappede Buestræng, uden at dog dette skal betyde, at der for dem kun een Gang var et Enten — Eller.

tidens Situation maatte hjelpe os til: et Enten — Eller. Og skal det end ikke skee saaledes: Det Christenheden ubetinget behøver, for ikke at qvæles og omkomme i Ingenting, det er Luft: et Enten — Eller i Forhold til at blive og til det at være Christen.

*

[I sin oprindelige Skikkelse (i „den store Bog om Adler", jfr. I, S. 454 ff.) havde Afhandlingen Nr. 3 derefter en anden Slutning, der her meddeles efter den sidst bearbejdede af tvende foreliggende Redaktioner:]

Adlers Optræden har imidlertid forvisset mig om, at der maa være et Tredie,*) thi han er ingen af Delene. At han ikke er den Udvalgte, at det Hele med hans Aabenbaring er Misforstaaelse skal jeg nok senere vise og bevise. Langtfra mig være det, ligefrem i Kraft af nogen min Anskuelse eller Theori, at ville benægte Muligheden af at Adler kan have havt en Aabenbaring, nei, men det lader sig af Adlers senere Attituder og senere Skrifter tilstrækkeligt godtgjøre, at han i Grunden ikke selv troer det, uden at han dog har fundet sig foranlediget til angrende at tilbagekalde sit Første.**) En dæmonisk-kløgtig Forarget er han om muligt endnu min-

*) [Til en her nu overstreget og ulæselig a) Linie var føiet følgende Note:]

Anm. Dog er heri igjen indeholdt en lille ironisk Revange. Kunsten i Livet bestaaer ikke i strax ligefrem at benægte, naar en Mand siger noget Overordentligt om sig; desuden er denne travle Nægten Benægten, da Ingen strax kan vide, om det dog ikke her var muligt, med mindre da Een antager, at der slet intet Overordentligt er til. Nei, det er høfligt og sømmeligt og forstandigt saadan at troe Manden indtil videre, og viser det sig saa ikke at være sandt, hvad Manden sagde om sig, saa er den samme Adfærd eo ipso ironisk.

**) Anm. Det skal ikke forundre mig, om det vil forekomme Adskillige næsten latterligt, den vaaholdende Omhyggelighed og Langsomhed, med hvilken jeg gaaer tilværks, inden jeg slutter Noget i denne Sag. De Fleste ville vel ved blot at ligge i en af Adlers Bøger eller ved blot at høre, at han skal have havt en Aabenbaring, have nok for at være færdige med deres Dom. Naar da en saadan Travl faaer at vide, at jeg har skrevet en heel Bog og dog er kommet til samme Resultat, saa vil han vel lee af mig — han som strax sagde det Samme. Dersom Een, der havde særdeles nøie lærdt Kjendskab til Plato, samlede Alt, hvad der findes om Socrates's Dæmon, sammenlignede dermed hvad ellers er opbevaret

a) [Der synes dog at skulle have staaet:] samt om, at jeg ved at tage ham for hvad han udgav sig for, har været til Nar, thi han er ingen af Delene.

dre, dertil er der ikke det mindste Spor eller Symptom. Derfor er han imidlertid ingenlunde uden Betydning, og jeg veed Ingen i min Samtid, der i strængere Forstand maa kaldes et Phænomen end Adler. Tilværelsens Kræfter har havt fat i ham, og han er som Phænomen en Anticipation af den Dialektik, der gjærer i Tiden. Men Phænomenet selv veed Intet at forklare ɔ: man maa selv være Lærer for at lære Noget af Adler. Sandsynligviis uden nogen væsentlig christelig Forudsætning er han gaaet hen og blevet Præst — da kommer Crisen pludselig paa ham, dobbelt forfærdelig, fordi han paa en saa høitidelig Maade jo allerede havde udgivet sig for at være Christen, da han har paataget sig at være christelig Præst. Som med eet Slag gaaer pludseligen det Christelige op i ham; i den anstrængede Situation producerer han de forskjelligste Yttringer af forskjelligartet christelig Orthodoxi og af Kjætteri mellem hinanden. Hvad Andre ved Læsning og Erfaring veed Besked om, det piver ligesom ud af ham, bryder primitivt frem, men aldeles confust. Men primitivt er det vistnok i ham, thi han har upaatvivleligen den Gang ikke læst det Mindste i Retning af den strængere Orthodoxi eller Pietismen. Adler er saaledes ret egentligen et Tegn, han er et høist alvorligt Beviis for at det Christelige er en Magt, som ikke er til at spøge med. Men paa den anden Side er han snarere end en Udvalgt en Henhvirvlet, som er slynget hen lig en advarende Forfærdelse. Istedetfor at kunne hjelpe os Andre, er han snarere som den bange fortumlede Fugl, der med Angestens Vingeslag styrter foran Uveiret, som følger, medens man endnu kun hører en Hvislen; og hans mange Tanker ere som den forvirrede Fugleskare, der imellem hinanden flygter foran Uveiret. At man derfor skulde være berettiget til at opgive ham eller tænke ringe om hans Mulighed er langtfra min Mening. Trods de forfærdelige Overhalinger han har faaet, trods al den Skade han upaatvivlelig vilde have gjort, hvis han ikke heldigviis var blevet ignoreret, er det idetmindste min Mening, at der i ham er meget Haab tilbage. Upaatvivleligen har han som Candidat levet hen

---

fra Oldtiden, og da kom til det beskedne Resultat, at han ikke kunde bestemme Noget; og dersom en Anden, der fra Kofods Verdenshistorie vidste, at Socrates skal have havt en Dæmon, strax kom til det afgjørende Resultat, at man ikke kan vide noget Bestemt derom: saa have de Tvende jo rigtignok paa en Maade Resultat tilfælles. Og naar man i vor Tid har „Resultat": ja saa er Alt godt. Skulde der dog ikke være en Forskjel paa hine Tvende, og skulde det ikke være ret gavnligt, om vor Tid, som har saa travlt med Resultat, vilde betænke hvorledes Sagen forholder sig i Forhold til negative Resultater. Et non liquet kan være Frugten af Aars Flid, af stor Lærdom, af dybsindig Anstrængelse; og det kan snydes ud af Næsen, det kan faaes for 4 Sk. i enhver Urtebod. Er der da Forskjel, er der himmelraabende Forskjel, saa kan denne dog vel ikke ligge i Resultatet, der jo næsten er eenslydende. Og dog raabes der overalt barestens paa Resultat!

i den Indbildning], at det fattige theologiske Kjendskab som examinando fordres ved theologisk Embeds-Examen,

[De følgende sidste Linier haves nu kun i en første Klade:]

at dette Kjendskab var Christendom. Da saa det Christelige kommer over ham, er han i den besynderlige Tilstand, at det Nye og Overordentlige, der hændes ham, det har en Nomenclatur til, som han dog aldrig har havt en væsentlig Forestilling om at bruge. Saa griber han det stærkeste Udtryk for at betegne hvad der er vederfaret ham: og saa har vi hans Aabenbarings-Faktum.

[Da S. K. i

1855

et Øieblik tænkte paa at udgive foranstaaende tre Afhandlinger, vilde han ledsage dem med en for alle tre fælles Efterskrift, hvortil er opbevaret tre Udkast, hvoraf det ene dog kun er Kladen til det andet, medens det tredie har en Paategning om ikke at skulle bruges.]

[1.]

Til de „tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger".

Efterskrift af S. Kierkegaard.

[Kladen er dateret:]

d. 3.*) April 1855.

Ved at udgive disse tre Smaa-Afhandlinger, mener jeg at gjøre det kirkeligt Bestaaende den Tjeneste at løfte Fordringen til det at ville reformere op i et Idealitetens Høieste, hvad hverken den afdøde verdslig-kloge Mester, Biskop Mynster, formaaede, eller den nuværende halvbefarne [. . . .], Biskop Martensen, formaaer. Saaledes forsvarer jeg det Bestaaende. Seet i Ideen er dette den eneste Art af Forsvar, der er sand; Enhver, hvem Sandhed beskjeftiger og som kun interesserer sig for, at den maa seire, kan ikke ville forsvare et Bestaaende paa nogen anden Maade. At forsvare et kirkeligt Bestaaende ved Hjelp af at ville sætte Gud en Voxnæse paa og kaste Menneskene Blaar i Øinene, altsaa ved at ville holde baade Gud og

*) [Over Tallet: 3 er derpaa atter slaaet en Streg.]

Menneskene for Nar, at forsvare et kirkeligt Bestaaende ved Hjelp af Dienforblindelse:*) er, christeligt, Forbrydelse,**) og kan vel ogsaa kun falde Den ind, hvem Sandhed er***) Noget, man lader staae hen, en Chimære, en Phantasi, og derimod Profiten, Besiddelse af verdslig Magt, tryg Nydelse det Vigtige — saaledes har jeg rigtignok aldrig forsvaret det Bestaaende.

[2.

Et i jagende Hast og med idelige Forkortninger nedskrevet Halvark:]

Til de „tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger".

[I Randen:] Bruges ikke.

Efterskrift af S. Kierkegaard.

Marts 1855.

Dette lille Skrift af Pseudonymen vil bidrage til sandere at forstaae mig, om det end i en anden Forstand gjør det vanskeligere at forstaae mig. Dog denne Vanskelighed hører med til den sande Forstaaelse; jeg er ikke saa ganske ligefrem at forstaae, og vil aldrig blive forstaaet af dem, der ville have Alt ligefrem.

Jo længere jeg lever, forvisser jeg mig mere og mere om, at der maa være et Dæmonisk i mit Væsen, en Idealitet, som gjør, at jeg, i hvilke forskjellige Forhold jeg har været, aldrig har forholdt mig ligefrem i Forholdet. Nei, overalt har Forholdet været dette: jeg er selv Den, som har brugt mine Kræfter til at skabe mig de Vanskeligheder, den Modstand, til hvilken jeg saa har forholdt mig, Noget jeg ofte ikke selv har vidst, at jeg gjorde, men først bag efter forstaaet, at jeg havde gjort det.

Saaledes forstaaer jeg det ogsaa nu, at jeg, just Den, der har Forretningen mod det Bestaaende: min sande Opgave, at jeg i lang Tid har afgivet det meest betryggende Forsvar for det Bestaaende, vendt hele min Dialektik mod dem, der gave sig af med at ville angribe det. Altsaa, istedetfor ligefrem at forholde mig til denne min Opgave: at an-

---

*) [Der stod i Kladen først:] ved Hjelp af Politi-Magt, Tugthuset, Rasphuset:

**) [Hertil var i Kladen tilføiet men allerede der udstreget:] som kunde siges, christeligt, at qvalificere for Tugthuset,

***) [Istedetfor de ovenfor følgende fem Ord havde Kladen først:] omtrent som Keiserens Skjæg,

gribe det Bestaaende, strax begyndende der, vel ogsaa ligefrem knyttende Forbindelse med hvad der var af Opposition: har jeg begyndt lige modsat, modarbeidet mig selv ved at forsvare, hvad der dog skulde ende med at angribes, og modarbeidet mig selv ved at bringe mig i et stridende Forhold til Oppositionen, der, ligefrem seet, maatte siges at være paa samme Side som jeg.

Og atter ved nu at udgive dette lille Skrift skaber jeg mig selv en Modstand. Dette lille Skrift fremstiller nemlig hvad der idealt maa fordres af Den, som skal tage Forretningen mod det Bestaaende — og det er mig selv. Men i en saa charakteerløs Tid som vor, hvor Idealerne i enhver Henseende ere tabte, har man naturligviis atter aldeles ingen ideal Forestilling om hvad der fordres af Den, som vil kæmpe mod det Bestaaende. Dette vil jeg [ikke] benytte mig af, til for en yderst billig Priis at komme til at gjælde for noget Stort i Egenskab af Opposition. Det er ganske vist; thi saa vist som det er, at Biskop Mynster ingenlunde havde Idealitetnok til ideelt at kunne forsvare det Bestaaende, — den Idealitet formaaede kun jeg at udvise, — lige saa vist er det, at der i Samtiden ikke er en Eneste, der har Idealitet til at udvise Idealet for det at være Opposition.

Hvad gjør jeg altsaa, idet jeg udgiver dette lille Skrift? Jeg paa en Maade væbner Samtiden mod mig ved at spille den en Idealitet i Hænderne, som ellers slet ikke var til for den. Og saaledes har jeg atter her Formelen for min Existeren: jeg har aldrig i Forhold til Nogen forholdt mig ligefrem i Forholdet, men i Grunden til mig selv; thi den Modstand, som gjør mig Sagen vanskelig, ja farlig, den kommer fra mig selv, har jeg selv først anbragt.

[S. K. opgav til sine Tider ikke helt Tanken om at udgive en særskilt Bog om Adler selv.

En Konvolut findes paaskrevet:]

Jeg havde tænkt mig Muligheden af at gjøre det sidste Afsnit*) af det om Adler til en egen lille Afhandling; i saa Fald ligger det Fornødne her.

*) [„Det sidste Afsnit“ af „den store Bog om Adler“ ɔ:] **Capitel IV, § 5: Adler som Epigram over Nutidens Christenhed** [jfr. foran Oversigten S. 457, samt S. 629 ff.]

Desuden er her et muligt lille Forord*) til den hele Afhandling om Adler.**)

*

[Et løst Halvark, nedskrevet i stærkt Hastværk, den ene Rettelse over den anden:]

Det Sidste***) af det om Adler kan blive en lille særskilt Afhandling:

En harmfri Satire over den bestaaende Christenhed.

[Herefter følger 14 Linier, der imidlertid haves i en anden mere udført (med: VI†) mærket) Redaktion, hvorfor denne her følges:]

Som en Introduction til denne lille Satire vil jeg tænke mig en Begivenhed, et Faktum. En theologisk Candidat, Laudabilist, eller for den Sags Skyld Egregiist, lever personligt hen i væsentlig hedenske Kategorier, har personligt intet Indtryk af Christendommen, uden at dog dette falder ham paa; thi theologiske Kundskaber og videnskabelig Dannelse har han i høi Grad. Saa kommer for ham den Tid, da han kan komme i Betragtning ved Embeds-Søgning; han søger — og bliver christelig Præst i Christenheden. Efter saa i nogen Tid at have været Præst, bliver han, — hvad der psychologisk er ganske i sin Orden, just fordi han som Hedning eller skjøndt Hedning var blevet christelig Præst, det er, forbi han ikke tidligere var blevet opmærksom paa, at han ikke var Christen, og i den Tilstand havde paataget sig at være Præst, — pludseligen saa stærkt berørt af det Religieuse, at han hvirvles hen i religieus Excentricitet, forvexler sig selv med en Apostel — og han maa fjernes fra Embedet. I denne Begivenhed, jeg her har tænkt mig,

---

*) [Om dette „Forord“ jfr. S. 585.]

) [„Den hele Afhandling om Adler“ ɔ: den „store Bogs“:] **Cap. IV: Psychologisk Opfattelse af Adler som Phænomen og som Satire over den hegelske Philosophi og Nutiden [jfr. foran Oversigten S. 456-57.]

***) [Jfr. Noten *) paa forrige Side.]

†) [S. K. har sikkert ved „VI“ tænkt sig en ny § 6 til Cap. IV, der jo kun bestod af §§ 1-5 (jfr. foran S. 457) eller, i den seneste Bearbejdelse, af Cap. I-V (jfr. S. 586-629 ff.).]

ligger et Dobbelt-Satirisk: at han som væsentlig Hedning bliver — christelig Præst, og at han, bragt det Christelige adskilligt nærmere, bliver afskediget. Kirkestyrelsen har i intet af Tilfældene egentligen Noget at bebreide sig. Han var jo theologisk Candidat, altsaa qvalificeret til Embeds-Ansættelse; han var jo Christen saadan som Alle ere Christne, og de occultis non judicat ecclesia. Hvad det Sidste angaaer, hans Fjernelse fra Embedet, da var denne jo uomgaaelig.

En saadan Begivenhed, hvis jeg tænkte mig den at finde Sted i Virkelighedens Forhold, vilde ved det første Satiriske i mine Tanker indeholde noget meget Opvækkende, den vilde forunde Een Leilighed til at gjøre et Indblik i, hvad der maaskee forstaaes ved, at Alle saadan ere Christne, man maatte faae en Mistanke om, hvorvidt det dog ikke er et Sandsebedrag med de mange Christne i den geographiske Christenhed. At dømme og fordømme kan her jo ikke være Tale om, det er jo en digtet Begivenhed; og desuden langt fra mig og mit Væsen er al slig udvortes Travlhed. Men for hver Enkelt især kunde en saadan Begivenhed være en Opvækkelse til at betænke denne Sag, at Alle saadan ere Christne, hvilket Resultat han end forresten kommer til.

Maaskee er det ikke saaledes (jeg veed Intet og vil Intet vide), men lad os tænke det, at Mange saadan leve hen som Christne og egentligen ere Hedninger, idet nemlig Tilværelsen, den dem omgivende Verden, har forvandlet sig til et stort Sandsebedrag, som atter og atter paa enhver Maade bestyrker dem i, at de ere Christne. Lad os tænke os disse Mange i en ældre Alder, hver især constituerende [. . . .]

[Her afbrudt. — Ovennævnte Halvard fortsætter saaledes:]

Efterspil.

Opvækkelse kunde det altsaa synes, at Christenheden behøver. Og saaledes er det ogsaa, sand Opvækkelse nemlig. Men just fordi, fra en anden Side seet, der i vor Tid er Utaalmodighed og Nysgjerrighed nok, formeentlig reformatorisk Stræben og Lyst til at nappe Nyt (hvilket da Alt er Intet mindre end

Miraklet er skeet for 1800 Aar siden, ja saa kan man sagtens forstaae, at det er skeet og at det var et Mirakel. Blandt det uforstandige Præste-Foredrags mange kostelige og uskateerlige Syllogismer maa denne ansees for een af de kosteligste: at Det, som man ikke kan forstaae, hvis det skete idag, det kan man forstaae og troe, naar det er skeet for 1800 Aar siden, naar det vel at mærke er det Vidunderlige, der til enhver Tid paa Dagen baade Kl. 4 og Kl. 5 overgaaer menneskelig Forstand. Vil man nemlig kun sige, at man kan forstaae, at hine Mænd for 1800 Aar siden troede at det var et Mirakel: saa kan man lige saa gjerne sige lige ud, at man selv ikke troer det. Dog foretrækker man at hjelpe sig ved svigefulde Vendinger, som nu denne, der seer saa troende ud, og dog netop nægter Miraklet, da den siger om hine Mænd, at de troede det ɔ: at de meente det ɔ: at man selv ikke troer det.

At troe i eminent Forstand svarer ganske rigtigt til det Vidunderlige, det Absurde, det Usandsynlige, det der er Forstanden en Daarskab, og netop derfor er det aldeles ligegyldigt, hvor længe det er siden eller om det er idag. Enhver, der har fjerneste Begreb om Dialektik i sin Pande, maa dog indsee, at Den, der troer det, naar det er skeet for 1800 Aar siden, han kan lige saa godt troe det, naar det skeer idag — med mindre han troer det, fordi det er 1800 Aar siden, hvilket slet ikke er at troe. Troer han, at Det og Det er skeet for 1800 Aar siden, saa er han netop i Troen paradox samtidig med det, som skete det idag. Hvad forøvrigt Præste-Foredraget paa dette Punkt præsterer i Galimathias: ja lad os ikke tale derom; ei heller om, hvorledes de menige Christne ved dette Præste-Foredrag beroliges i deres Saligheds Sag. Thi det gjør de, og derimod er Intet at sige, det skulde da være, at det nok i

Spænding, han er ikke væsentligen Præst. Alle hans Kundskaber o. s. v. betyde, væsentligen seet, slet Intet; men denne Mangel paa Præsents viser tilstrækkeligt, at han ikke selv er en Troende; thi i Troen er den Troende aldeles samtidig med det saa godt som nogen Medlevende kunde være samtidig — med et Paradox.

vor Tid baade var vigtigere, men ogsaa vanskeligere, at gjøre Menigheden lidt urolig og bekymret for sin Saligheds Sag. Bare dog den Dialektik ikke var til, den gjør kun Bryderier! Hvilken skjønnere Lovtale kunde der vel tænkes over et Lands Geistlighed, end at den beroliger Menighederne i deres Saligheds Sag. Og det gjør Geistligheden i vor Tid. Stundom føres der dog Klage i et eller andet af vore fortræffelige Blade over, at en Vægter raaber for høit og forstyrrer Beboernes Rolighed og Nattesøvn; men Geistligheden føres der ingen Klage over, den beroliger Menigheden i dens Saligheds Sag! Hvis Christus nu kom til sine Egne, han vilde vel finde Menighederne sovende — ved Geistlighedens Hjælp beroligede i deres Saligheds Sag!

Som sagt, et Dilemma havde jeg tænkt mig i Forhold til Opfattelsen af det Overordentlige,*) at en Mand beraaber sig paa et Aabenbarings-Faktum: at han enten var den Udvalgte eller en dæmonisk-kløgtig Forarget. Og dette var igjen, hvad efter mine Begreber en Aabenbaring i Samtidighedens, i Nu-

*) Anm. Overhovedet er ethvert Menneske tilbøieligt til i Forhold til det Overordentlige at tænke et Dilemma, saafremt han da faaer det behørige spændende Indtryk, har Elasticitet til at modtage Trykket og til at reagere i Trykket. I Lidenskaben har Modsigelsens Grundsætning sit Liv og sin Kraft. Saasnart derfor et Menneske ret bliver grebet af Noget, naar han kommer i Livsfare, naar det Overordentlige viser sig for ham, naar han lidenskabeligt staaer med sin fremtidige Skjebne i sin Haand: saa er der strax et Enten — Eller. Men da Menneskene nuomstunder ere lidenskabsløse, slattede som en vaad Buestræng, da, aandelig forstaaet, deres Fængkrudt er fugtnet, saa bliver der snart kun en Tradition tilbage om den Tid, da et Menneskeliv var strammet ved Modsigelsens Grundsætning. Som man mistroisk læser Fortællinger om de Tider, da Menneskene bleve 900 Aar gamle og vare kæmpevoxne: saaledes vil en kraftesløs og dissolut Slægt snart mistroisk høre og kløgtigt mistænke Fortællingen om, at der har levet Mennesker, for hvem der virkeligen viste sig et Enten — Eller, Mennesker, der havde deres Liv i denne Spænding, medens deres Livs Fart var som Pilens fra den slappede Buestræng, uden at dog dette skal betyde, at der for dem kun een Gang var et Enten — Eller.

tidens Situation maatte hjelpe os til: et Enten — Eller. Og skal det end ikke skee saaledes: Det Christenheden ubetinget behøver, for ikke at qvæles og omkomme i Ingenting, det er Luft: et Enten — Eller i Forhold til at blive og til det at være Christen.

*

[I sin oprindelige Skikkelse (i „den store Bog om Adler", jfr. I, S. 454 ff.) havde Afhandlingen Nr. 3 derefter en anden Slutning, der her meddeles efter den sidst bearbejdede af tvende foreliggende Redaktioner:]

Adlers Optræden har imidlertid forvisset mig om, at der maa være et Tredie,*) thi han er ingen af Delene. At han ikke er den Udvalgte, at det Hele med hans Aabenbaring er Misforstaaelse skal jeg nok senere vise og bevise. Langtfra mig være det, ligefrem i Kraft af nogen min Anskuelse eller Theori, at ville benægte Muligheden af at Adler kan have havt en Aabenbaring, nei, men det lader sig af Adlers senere Attituder og senere Skrifter tilstrækkeligt godtgjøre, at han i Grunden ikke selv troer det, uden at han dog har fundet sig foranlediget til angrende at tilbagekalde sit Første.**) En dæmonisk-kløgtig Forarget er han om muligt endnu min-

*) [Til en her nu overstreget og ulæselig a) Linie var føjet følgende Note:]

Anm. Dog er heri igjen indeholdt en lille ironisk Revange. Kunsten i Livet bestaaer ikke i strax ligefrem at benægte, naar en Mand siger noget Overdentligt om sig; desuden er denne travle Nægten Benægten, da Ingen strax kan vide], om det dog ikke her var muligt, med mindre da Een antager, at der slet intet Overordentligt er til. Nei, det er høfligt og sømmeligt og fornuftigt saadan at troe Manden indtil videre, og viser det sig saa ikke at være sandt, hvad Manden sagde om sig, saa er den samme Adfærd eo ipso ironisk.

**) Anm. Det skal ikke forundre mig, om det vil forekomme Adskillige næsten latterligt, den paaholdende Ombyggelighed og Langsomhed, med hvilken jeg gaaer tilværks, inden jeg slutter Noget i denne Sag. De Fleste ville vel ved blot at ligge i en af Adlers Bøger eller ved blot at høre, at han skal have havt en Aabenbaring, have nok for at være færdige med deres Dom. Naar da en saadan Travl faaer at vide, at jeg har skrevet en heel Bog og dog er kommet til samme Resultat, saa vil han vel lee af mig — han som strax sagde det Samme. Dersom Een, der havde særdeles nøie lærdt Kjendskab til Plato, samlede Alt, hvad der findes om Socrates's Dæmon, sammenlignede dermed hvad ellers er opbevaret

a) [Der synes dog at skulle have staaet:] samt om, at jeg ved at tage ham for hvad han udgav sig for, har været til Nar, thi han er ingen af Delene.

dre, dertil er der ikke det mindste Spor eller Symptom. Derfor er han imidlertid ingenlunde uden Betydning, og jeg veed Ingen i min Samtid, der i strængere Forstand maa kaldes et Phænomen end Adler. Tilværelsens Kræfter har havt fat i ham, og han er som Phænomen en Anticipation af den Dialektik, der gjærer i Tiden. Men Phænomenet selv veed Intet at forklare ɔ: man maa selv være Lærer for at lære Noget af Adler. Sandsynligviis uden nogen væsentlig christelig Forudsætning er han gaaet hen og blevet Præst — da kommer Crisen pludselig paa ham, dobbelt forfærdelig, fordi han paa en saa høitidelig Maade jo allerede havde udgivet sig for at være Christen, da han har paataget sig at være christelig Præst. Som med eet Slag gaaer pludseligen det Christelige op i ham; i den anstrængede Situation producerer han de forskjelligste Yttringer af forskjelligartet christelig Orthodoxi og af Kjætteri mellem hinanden. Hvad Andre ved Læsning og Erfaring veed Besked om, det piver ligesom ud af ham, bryder primitivt frem, men aldeles confust. Men primitivt er det vistnok i ham, thi han har upaatvivleligen den Gang ikke læst det Mindste i Retning af den strængere Orthodoxi eller Pietismen. Adler er saaledes ret egentligen et Tegn, han er et høist alvorligt Beviis for at det Christelige er en Magt, som ikke er til at spøge med. Men paa den anden Side er han snarere end en Udvalgt en Henhvirvlet, som er slynget hen lig en advarende Forfærdelse. Istedetfor at kunne hjelpe os Andre, er han snarere som den bange fortumlede Fugl, der med Angestens Vingeslag styrter foran Uveiret, som følger, medens man endnu kun hører en Hvislen; og hans mange Tanker ere som den forvirrede Fugleskare, der imellem hinanden flygter foran Uveiret. At man derfor skulde være berettiget til at opgive ham eller tænke ringe om hans Mulighed er langtfra min Mening. Trods de forfærdelige Overhalinger han har faaet, trods al den Skade han upaatvivlelig vilde have gjort, hvis han ikke heldigviis var blevet ignoreret, er det idetmindste min Mening, at der i ham er meget Haab tilbage. Upaatvivleligen har han som Candidat levet hen

---

fra Oldtiden, og da kom til det beskedne Resultat, at han ikke kunde bestemme Noget; og dersom en Anden, der fra Kofods Verdenshistorie vidste, at Socrates skal have havt en Dæmon, strax kom til det afgjørende Resultat, at man ikke kan vide noget Bestemt derom: saa have de Tvende jo rigtignok paa en Maade Resultat tilfælles. Og naar man i vor Tid har „Resultat“: ja saa er Alt godt. Skulde der dog ikke være en Forskjel paa hine Tvende, og skulde det ikke være ret gavnligt, om vor Tid, som har saa travlt med Resultat, vilde betænke hvorledes Sagen forholder sig i Forhold til negative Resultater. Et non liquet kan være Frugten af Aars Flid, af stor Lærdom, af dybsindig Anstrængelse; og det kan snydes ud af Næsen, det kan faaes for 4 Sk. i enhver Urtebod. Er der da Forskjel, er der himmelraabende Forskjel, saa kan denne dog vel ikke ligge i Resultatet, der jo næsten er eenslydende. Og dog raabes der overalt barestens paa Resultat!

Capitel I.

Psychologisk Exposition.

Dette Capitels Bestemmelse er at prædisponere Katastrophen, at lægge nogle Forudsætninger til Rette, af hvilke Katastrophen i A.s Liv psychologisk kunde lade sig motivere. Det var unægteligt et baade interessantere og taknemligere Arbeide reent digterisk at turde operere ene ved Hjelp af Muligheden, fordi selv den righoldigste Virkelighed dog aldrig har Mulighedens rene Idealitet men bestandigt noget Tilfældigt ved sig. Men at digte saaledes gaaer naturligviis her ikke an, da det er en Samtidig, om hvis Liv her er Tale, hvorfor den digteriske Frihed her vilde blive noget Andet, vilde blive at paadigte en Mand Noget. Dog hvad der saaledes tabes i den digteriske Idealitet, forbi Mag. A. ikke er en digterisk Figur og ikke kan have dennes rene Gjennemsigtighed, det vindes igjen paa en anden Maade; thi Satiren bliver derved, at han er en virkelig Person, eftertrykkeligere end om en Digter havde skabt en saadan Figur.

Den psychologiske Exposition er da begrændset af Virkeligheden, hvilken altid indeholder et Moment af det Tilfældige i sig. Endog den Forstaaelse og Forklaring af sit Liv, som Mag. A. i sit Inderste kan eie, vil indeholde noget Tilfældigt, fordi intet virkeligt Menneske er reen Idealitet, saa det enkelte Optrin i hans Liv bestandigt vil have et tilfældigt Manglende eller et tilfældigt Overflødigt. Og den psychologiske Exposition, som her kan leveres, er endnu i en anden Forstand begrændset af Virkeligheden, af Virkelighedens Hensyn. Det lod sig saaledes tænke, at Een der nøie kjendte Mag. Adlers Liv,

Een der var i Besiddelse af hans Fortrolighed, kunde være vidende om Noget (et Livs-Indtryk, en Begivenhed, et Oplevet o. s. v.), der betragtet som Forudsætning i høieste Grad var at paaagte, men som den Vidende ingenlunde kunde være berettiget til at indvie Andre i, endsige at offentliggjøre ved Tryk. Undersøgelsen maa derfor holde sig indenfor almindeligere Bestemmelser, have en universellere Charakteer, i det Høieste benytte det enkelte Vink, som Mag. A. selv kan have givet. Kunsten bliver at sætte disse almindelige Bestemmelser saaledes sammen, at der psychologisk dog resulteres Noget deraf. Paa den Maade kan da Undersøgelsen i ingen Henseende komme til at træde Mag. A. for nær, idet den væsentligen kun benytter det ganske Almindelige, der universellere ligger i hele Tidens Forudsætninger, medens den derimod aldeles renoncerer paa enhver privat Opfattelse af Mag. A., hvortil jeg da slet ikke har Data. Som en Følge deraf vil Mag. A., uden at forskylde nogen Usandhed, være fuldkommen berettiget til at sige om denne Opfattelse, at den ikke er sand, idet han da særligen accentuerer hvad han kun kan være vidende om. Derimod kan maaskee en Læser finde Opfattelsen endog meget sand, fordi han kun kan forstaae A. universellere. Overhovedet kan da det ene Menneske aldrig forstaae det andet Menneske ganske privat. Enhver Trediemand (og det er jo det ene Menneske altid i Forhold til det andet) forstaaer altid Meddelelsen noget universellere. Mere maa heller ikke det ene Menneske fordre af det andet; og enhver udviklet Individualitet vil være i Besiddelse af den i saa Henseende fornødne Resignation for at kunne leve i Omgang med Andre. Tilsyneladende er det en Ufuldkommenhed ved Jordlivet, at saaledes det ene Menneske ikke ganske, ikke i sidste Grund kan gjøre sig forstaaelig for Andre; ved nærmere Eftersyn vil man vel overbevise sig om, at det er en Fuldkommenhed, da det tyder paa, at hvert Individ er lagt religieust an, skal stræbe at forstaae sig selv i Fortrolighed med Gud. De fleste Mennesker mærke formodentligen hverken denne Ufuldkommenhed eller at den er en Fuldkommenhed. Hoben, Mængden, de ere ganske enige, som de mene, i Tusindviis, de

forstaae hinanden ganske i Tusindviis. De bedre Philosopher veed dog Beskeed om, at der aldrig have levet to Mennesker, som ganske have forstaaet hinanden. Men det forstaaer sig, jo mindre man har Tid og Selvbeherskelse og Udholdenhed til at ville forstaae sig selv, jo mere man derimod er i Besiddelse af travl Snaksomhed eller rettere i den travle Snaksomheds Tjeneste: desto lettere gaaer det med at kunne forstaae alle Andre, og med at kunne blive forstaaet af alle Andre.

Vi tænke os da en theologisk Candidat, der lykkelig og vel har absolveret sin Embeds-Examen med bedste Charakteer. Han er mere end almindelig begavet, ikke uden Talenter, han maa antages, æsthetisk forstaaet, at have levet saa meget, at Tilværelsen engang vil paa en afgjørende Maade kunne sigte paa ham. Derimod maa han lige indtil dette Øieblik, hverken som Barn eller som Yngling eller som theologisk Student, være kommen i nogen afgjørende Berøring med Christendommen, end mindre med det alvorlige Spørgsmaal, om han selv er Christen. Han maa i denne Henseende antages at have levet hen, som vel saa Mange gjøre det, i Forretnings-Sprogets løbende Bestemmelser af at være Christen, at være døbt, confirmeret, som Christen at have legitimeret sig, da han skulde indskrives til artium o. s. v., at have erhvervet sig et quantum satis af theologiske Kundskaber, at være bleven Candidat.

Han er altsaa theologisk Candidat, men som fortrinlig Begavet kan han naturligviis ikke afslutte sine Studier med en Embeds-Examen. Han begynder tvertimod vel først nu ret at studere, og da Studiet af den hegelske Philosophi, en Philosophi der, understøttet af en almægtig Opinion, staaer formeentligen paa Høiden af al Videnskabelighed, uden for hvilken der ingen Frelse er, men kun Mørke og Dumhed. Med Begeistring for Philosophiens Heros, glad følgende Feltraabet: Du mangler Alt, studeer Hegel og Du har Alt, fortryllet ved Haabet om at vinde Alt, i græsk Stiil vel takkende Guderne for at være bleven samtidig med Menneske-Slægtens høieste Udvikling — gaaer han til Studiet. Han er ikke i Besiddelse af een eneste Forudsætning, der inderligere kunde gjøre ham opmærksom paa,

at denne Philosophi totalt confunderer Christendommen; der er intet dybere religieust Liv i ham, som maa tilbagetrænges for at han kan sætte sig ind i denne Philosophi; han er i religieus Henseende, uden Orthodoxiens, uden dybere religieuse Indtryks svære Oppakning, en Letbevæbnet, hvem det falder kun altfor naturligt og let i Skjødesløshed at forstaae, hvad Hegel i Skjødesløshed har foredraget, at hans Philosophi var Christendommens høieste Udvikling. Ja han er vel i religieus Henseende endog saa let bevæbnet, at dette Spørgsmaal slet ikke falder ham ind. — Saa studerer han da, og hvad mangen Forfængelig gjør skjødesløst og blot for at være paa Moden, det gjør han, om end henreven af Tiden, dog med Iver og Interesse; han holder endog Forelæsninger ved Universitetet over denne Philosophi, og udgiver en populair Fremstilling af Hegels objektive Logik. At være au fait med den Verdens-Anskuelse, hvilken Samtiden beundrer, er altid fornøieligt. Naar man saa tillige reent personligt finder Hvile og Tilhold i den, da er Ens Existents, aandelig forstaaet, betrygget; man bliver sig bevidst, at man ganske hører hjemme i den Tidsalder, i hvilken man lever, og man tør prætendere at have sin Plads blandt de Fremmeligere. Her er intet Sinkeri, inden Individet forstaaer sig selv ind i Samtidens Tankegang, intet Mismod, intet Subjektivitetens fare- og smertefulde tentamen, hurtig gaaer man med, bæres derpaa af Samtiden, for da i Samtiden og med den at stræbe videre, Alt uno tenore.

Mag. Adler er nu i den Alder, da man ordentligviis føler en Trang til at slutte sine Læreaar af, for derpaa at lære Andre. Der pleier da ogsaa i den Alder, der er Modenhedens critiske Alder, at indtræde en Trang til ret dybt at besinde sig paa sit eget Liv. Endnu engang, inden man gjør Overgangen og gaaer videre i Livet, vender man tilbage til sin første Erindringer, til Opdragelsens uforglemmelige Indtryk. Man prøver, hvorledes man nu forholder sig til hvad man dengang barnligt forstod og tilegnede sig; man prøver, om man er i Overeensstemmelse med sig selv, om og hvorvidt man forstaaer sig selv i at forstaae sit Første, og Be-

kymringen er, at Eens Liv i dybere Forstand maatte være et personligt Liv i væsentlig Sammenhæng med sig selv. Een og Anden staaer vel her paa Skilleveien, om han skal slippe det Første, hugge Broen af, og holde sig til det senere Lærte, eller om han skal søge tilbage til Barndommen og lære omvendt; thi som Barn lærte han jo af Ældre, og nu skulde han altsaa selv Ældre lære af et Barn, lære af sin Barndom. Havde det nu været Mag. A.s Tilfælde, at han, idet han saaledes i sig selv vendte tilbage til sig selv, var stødt paa een eller anden væsentlig christelig Erindring, eet eller andet afgjørende Indtryk af det Christelige: da vilde Sagen være bleven en anden, og itide noget Alvorligere. Men hans Livs-Udvikling var netop en saadan, at det maa falde ganske naturligt, at han culminerede i at blive Hegelianer, aldeles i samme Forstand som den hegelske Philosophi var Menneskehedens høieste Udvikling. At den hegelske Philosophi derved igjen var Christendommens Culmination, kunde Mag. A. ingen Betænkelighed have ved at antage; det fulgte vel snarere ganske af sig selv, og deraf da igjen, at han som Hegelianer var en ualmindelig udviklet og dannet Christen, vel skikket til at lære den hegelske Philosophi fra sig, og altsaa ogsaa Christendom, da disse Bestemmelser vare identiske.

Mag. Adler søger da om Ansættelse, ikke som Professor i Philosophi eller i hegelsk Philosophi, hvortil han ogsaa havde gjort sig duelig, men som Præst, som Lærer i den christelige Religion, hvortil han ogsaa har gjort sig duelig — ved Studiet af den hegelske Philosophi. Og han bliver kaldet. I Tillid til at have absolveret Embeds-Examen med bedste Charakteer, i Tillid til sin almindeligere Dannelse, i Tillid til sin Begavethed haaber han at være Opgaven voxen; i Tillid til sit ualmindeligere Kjendskab til den hegelske Philosophi haaber han vel endog at blive en ualmindelig dygtig Præst. Dette er aldeles ikke ubeskedent, ingenlunde. Er det sandt, at den hegelske Philosophi er den høieste Udvikling af Christendommen, saa er det jo eo ipso et Fortrin for en Præst at kjende denne Philosophi nøie. — Ikke da som ellers dog vel stundom, at en

Mand, efter i Besindelsens Alvor at have forynget sig ved sit Barndoms-Indtryk af det Christelige, i god Forstaaelse med en streng christelig Opdragelse, med Biblen i sin Haand tiltræder sin Virksomhed som Geistlig; nei, i Tillid til en Embeds-Examen, med Hegels 18 Bind pragtfuldt indbundne, haabende paa, at der vil blive rigeligt otium til yderligere Studier i og nye Skrifter om Hegel — bliver Mag. A. Præst.

Han bliver ikke Præst i Hovedstaden — der var det ikke utænkeligt, at det kunde lykkes Een at skulke sig igjennem, ja at gaae stolt igjennem Livet som Præst, som christelig Præst — paa hegelske Kategorier. Mag. A. bliver Præst paa Landet, og bringes altsaa derved væsentligen i Berøring med og ansvarligt Forhold til simple og eenfoldige Mennesker, der, i Mangel af Kjendskab til Hegel, har, som den dog maaskee endnu haves paa Landet, en alvorlig om end tarvelig christelig Underviisning, saaledes at de, ukjendte med enhver Forslygtigelse, eenfoldeligen troe paa det Christelige, og have dette hos sig som et Nærværende. Thi eenfoldige, troende Mennesker omgaaes det Christelige saaledes, at de ikke have det historisk paa en Afstand af 1800 Aar, og endnu mindre phantastisk paa en mythisk Afstand.

Mag. A. bliver Præst paa Landet, og kommer til at leve i landlig Afsideshed. Den Forestilling, han selv har om den hegelske Philosophi, maaskee ogsaa den Forestilling, som denne Philosophi kan give ham om ham selv, gjør det sandsynligt, at Mag. A. neppe blandt sine Embedsbrødre eller i sin øvrige Omgang vil finde Nogen, til hvem han kan eller vil ret slutte sig i Fortrolighed. Altsaa, Mag. A. kommer til at leve aldeles isoleret med sin hegelske Philosophi, der dog maaskee bedst egner sig for Residentserne. Saaledes maa det være; skal Forholdene strammes til en Katastrophe, maa først og fremmest den Paagjeldende isoleres og holdes i Isolation, eller holde sig selv i Isolation. — Paa den anden Side, at Mag. A. skulde rusticere er aldeles usandsynligt, dertil er han for meget begavet; og han er for meget aandeligt beskjeftiget til at blive en „Lhomber-Præst", eller til at realisere den anti-apo-

stoliske Climax, som det vel stundom skeer — Apostlene kaldtes nemlig fra at fiske til at fange Mennesker: en Mand beskikkes som Præst til at fange Mennesker og ender med at fiske, jage o. s. v.

Situationen er nu lagt til Rette: en Mand, der heelt op er beskjeftiget med hegelsk Philosophi, bliver Præst paa Landet, lever i landlig Affsidesshed, og aandeligt forstaaet i fuldkommen Isolation. Betragter man Situationen reent æsthetisk, da er den saa humoristisk, at den ypperligt lod sig benytte i en Fortsættelse af Gullivers Reise, thi Forholdets Misforhold er, aandeligt forstaaet, netop lige saa piinagtigt-forkeert som det mere sandselige, hvilket Swift beskriver.*) Der hører unægteligt en stærk Hjerne og fremfor Alt en riigholdig religieus Idee til for at kunne leve saaledes i Omgang med andre Mennesker, at man ikke har een Eneste, med hvem man kan vexle eet eneste Ord om hvad der beskjeftiger Een selv dybest. Jeg troer ikke, at den hegelske Philosophi har Inderlighed nok til at kunne holde et Menneske oppe under saadanne Omstændigheder; jeg troer det vilde gaae enhver Hegelianer forkeert, der saaledes kom til at brænde inde med sin Philosophi. — Den eenfoldige Menighed repræsenterer ganske simpelt det Christelige, og Mag. A. er som Præst og Sjælesørger forpligtet til at indlade sig med den. I Hovedstæderne, hvor en Hegelianer har Tilhold i de fornemme, dannede Kredse, lader det sig maaskee gjøre stolt og med stolt Overseen aristokratisk at værge sig mod „Eenfoldigheder". Men Mag. A. er, som Hegelianer, en vildfremmed Fugl paa Landet, aldeles uden Tilhold, og dog lige saa uproportioneret, aandeligt forstaaet, i Forhold til sin Omgivelse,

*) En purus putus Hegelianer har væsentligen Intet tilfælles med eenfoldige Mennesker, han maa, aandeligt forstaaet, consequent sige om dem, hvad den fødte Adel engang sagde om Borgerstanden: de ere ikke fødte ɔ: de ere ikke til, de ere en anden Dyre-Classe; og en Præst skal derimod netop have det Væsentlige tilfælles med de Eenfoldige, skal i dybeste Forstand være ret levende gjennemtrængt af den Bevidsthed, at ogsaa Standens og Dannelsens Differentser kun er en Spøg.

som Gulliver blandt de ganske smaae bitte Mennesker eller blandt de kæmpehøie, medens dog Gulliver havde den Fordeel og den Lindring, at han kun var en Tilreisende; Mag. A. er derimod trods Uforholdsmæssigheden væsentligen i Forholdet ved at være beskikket Præst, og han er tillige for godt et Hoved til ikke at indsee, at det dog er taabeligt at være stolt af sin Philosophi ligeoverfor eenfoldige Bønder.

Man kan da ikke nægte, at det er en fortvivlet Situation; og dog er den ind efter, i Retning af Ansvaret, endnu mere fortvivlet. At staae paa Prædikestolen (altsaa for Guds Aasyn) og forkynde, hvad man ifølge sin Dannelse formeentligen er langt ude over; at sidde ved Dødsleiet og trøste en Døende med hvad man selv er langt ude over; at sidde ved Dødsleiet og maaskee være Vidne til, at den Døende, som taknemligt trykker Præstens Haand, saligt døer i Troen paa Det, som Præsten ved Dødsleiet er ude over! At være vidende om, hvorledes en fattig, men gudfrygtig Familie forbereder sig til en Altergang, med hvilken Høitidelighed den træder op til det hellige Sted — og saa Præsten, som er ude over dette, og saa Præsten, Læreren, der, hvis han blot kommer i Stemning, egentligen stjæler denne fra disse eenfoldige Mennesker, ved nemlig at see deres Rørelse og Bevægethed! At være saaledes udviklet, at man, hvis det var Een ret Alvor med den hegelske Philosophi, snarere maatte føle sig forpligtet til at rive de Eenfoldige ud af deres Vildfarelser — og saa at være som Præst beskikket til at lære dem det Eenfoldige! Og saa Ansvaret: at man er Præst! Og saa, at man er uden al Adspredelse, uden Tilhold og Sammenhold; thi i Hovedstaden trøster maaskee den hegelske Philosophi med stolt Bevidsthed, men paa Landet vanskeligt, [illegible] umuligt da en Præst.

Det er bekjendt nok, at Eensomhed kan drive et Menneske til det Yderste, men Mag. A.s Situation er værre end Eensomhedens, thi den er tillige Modsigelsens og Selvmodsigelsens, og over den svæver Ansvarets Forfærdelser. Naar saa nogen Tid er gaaet hen paa denne Maade, naar Modsigelsen og Forfærdelsen omslutter ham nærmere og nærmere, saa bliver tilsidst

Situationen denne: at en Hegelianer, der var gaaet videre, nu omtrent er kommen til det Afgjørelsens Vendepunkt, om han *vil blive en Christen* — og dette Moment indtræder i hans Liv *et Aars Tid efter*, at han lykkelig og vel er *bleven ansat som christelig Præst!*

Capitel II.

Katastrophen i Mag. Adlers Liv og den samme ledsagende symbolske Handling.

Saa indtraadte der da en Begivenhed og Mag. A.s Liv forandredes. Hvilken denne Begivenhed, nærmere forstaaet, var, kan jeg naturligviis Intet oplyse om. Det Eneste, jeg kunde gjøre, var digterisk at føle mig for i Muligheder, men ad den Vei vindes der jo ingen faktisk Oplysning. Den der, fornuftigviis, maatte antages at kunne levere en nøiagtig og bestemt Oplysning, var Mag. A. selv. Men hos ham søger man forgjeves. Efter først at have leveret en detailleret Beskrivelse a en Begivenhed, der skal have fundet Sted om Natten („idet en slem Lyd foer gjennem Værelset, og Frelseren derpaa bød ham at staae op og nedskrive", og nedskrive de Ord, som meddeles i Forordet til hans Prædikener), substituerer han derpaa, foranlediget af Øvrighedens Forespørgsel, istedetfor dette Concrete, det Almindelige og Ubestemte, at det var en Begivenhed.*)

Enhver Trediemand og saaledes ogsaa jeg og denne Undersøgelse kan, naar Ønsket om nærmere Oplysning standser paa Mag. A.s (den Paagjeldendes) Forvirrethed, ypperligt nøies med den Bestemmelse: der indtraadte en Begivenhed og Mag. A.s Liv forandredes, ja endog med den Bestemmelse, at Begivenheden var, at Mag. A.s Liv forandredes. *Hovedsagen er* (og dersom Mag. A. ikke oprindeligen havde indladt sig paa at sige Mere, vilde Alt forsaavidt være i Orden), *at Mag. A. ved et qvalitativt Spring blev sat over*

*) *Anm.* Cfr. Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, udgivne af A. P. Adler, Mag. art. Reitzel 1845. p. 18.

fra Philosophiens og in specie den hegelske Philosophis phantastiske Medium (den rene Tænken og den rene Væren) i den religieuse Inderligheds Sphære; Hovedsagen er, at Mag. A. ved et qvalitativt Spring fra den abstrakte Tænknings Objektivitet kom til sig selv, thi al Religieusitet ligger i Subjektiviteten, i Inderligheden, i at komme til sig selv. Noget Andet er det, at Mag. A. indenfor den religieuse Bestemmelse: at komme til sig selv maa siges endnu ikke at være kommen til sig selv, forsaavidt han, skjøndt religieust bestemmet, dog som Exalteret er endnu udenfor sig selv. Men i Modsætning til den abstrakte Tænknings Objektivitet og Interesseløshed maa han siges at være kommen til sig selv, forsaavidt han er kommen til at bekymre sig om sig selv. Dette er det Ny, hvad hans hele Livs-Udvikling har været ukjendt med, dette religieuse Indtryk af sit Selv i Selvbekymring. Der gik, som Mag. A. selv siger i Forordet til Prædikenerne, førend han begynder paa Historien om Aabenbaringen, et Lys op for ham, at det ikke var paa Tanken det kom an, men paa Aanden.

Katastrophen ledsagedes af en symbolsk Handling, om hvis Facticitet der ingen Grund er til at tvivle: „Mag. Adler brændte sine hegelske Manuscripter." Naar man paa en saa afgjørende Maade har brudt med den hegelske Philosophi, saa er der da Sikkerhed for, at man aldrig mere indlader sig i Vidtløftighed med den, saa er man ved eet eneste Skridt sikkret mod Fristelser af den og Tilbagefald til den. Ak, denne Trang til at give en indre Afgjørelse et eclatant Udtryk i det Ydre, er ofte skuffende. Det er maaskee ikke saa sjelden hændt, at en ung Pige, der for den samlede Families Øine høitideligen har tilintetgjort ethvert Minde om den troløse Elsker, brændt alle hans giftige Breve, at hun, uden næsten at blive sig det bevidst, Dagen efter listede sig til at see — den Troløse. Der er ikke sjeldent et betænkeligt Misforhold mellem Afgjørelsen i det Indre (Beslutningens Styrke, Frelsen, Helbredelsen) og Afgjørelsen i det Ydre; man kan langtfra, hvis man ønsker at slutte rigtigt, slutte ligefrem fra det Sidste til Første, man kan

snarere slutte omvendt: jo større Trang til eclatant Afgjørelse i det Ydre, jo mindre indre Sikkerhed. At det Ydre ikke altid er det Indre gjelder ikke blot i Forhold til Ironikere, der bevidst bedrage Andre ved et falsk Ydre, men gjelder ogsaa ofte i Forhold til umiddelbare Naturer, der ubevidst bedrage sig selv, ja stundom have ligesom en Trang til Selvbedraget. Dersom saaledes en Mand neppe giver sig Tid til at sove og spise blot for ufstandseligt at kunne forkynde og udbrede en for Menneskeheden lyksaliggjørende Anskuelse, samt for aarle og silde at bevise dens Rigtighed — saa skulde man jo troe: den Mand maa have en fast og levende Overbeviisning. Ak, og dog er det ikke altid saa, stundom har han netop ingen fast Overbeviisning, men trænger til at Mange maae blive enige med ham — for at hans Overbeviisning kan blive overbevisende for ham selv. Forunderligt nok, han har en Anskuelse, han har Noget at meddele, det seer ud som var det Menneskene, der trængte til ham og hans faste Overbeviisning — ak, og saa er det ham der trænger til Menneskene, ham der vil overbevise sig selv ved at overbevise Andre! Dersom man satte ham, aandeligt forstaaet, i et lufttomt Rum, vil han ingen Overbeviisning have, og derimod, i samme Grad som Mange høre paa ham, i samme Grad mærker han, at han har en Overbeviisning, og i samme Grad som Mange ere enige med ham, i samme Grad — bliver han selv overbeviist. Enhver Alvorligere, der er vant til at omgaaes sig selv med Forsigtighed, undgaaer derfor hellere den eclatante Afgjørelse i det Ydre, eller vaager dog over, at den ikke kommer for tidligt. En Alvorligere skjuler snarere Afgjørelsen og prøver sig selv i taus Inderlighed, for at see, om det ikke skuffeligen skulde være saa, at han svagt trængte til den stærke ydre Afgjørelse. Kan et Menneske holde ud i taus Inderlighed, holde ud at være totalt forandret uden at forandre det Mindste i det Ydre, saa kan han sagtens gjøre det eclatante Skridt; med det Omvendte forholder det sig ikke saaledes. Dersom jeg vilde tænke mig tvende Drankere, som begge have besluttet ikke at drikke mere; den ene har høitideligt kastet Flaske og Glas ud af

Vindnet og er indtraadt i Total-Afholdenheden, den anden har endnu som før Flaske og Glas staaende fyldt foran sig — men han drikker ikke: hvilken af disse Tvende maa ansees for sikkrest frelst? Man forvexler saa let det Physiske med det Moralske; Frelsen bestaaer jo dog ikke i at slaae Glas og Flasker istykker, men i at lade være at drikke. Nei, at kunne være ganske som ellers, leve mellem de daglige og idelige Erindringer af det Gamle og saa dog at være forandret i sit Væsens dybeste Grund: ja det er Kunsten; men er Forandringen da tilstede, saa er den ogsaa tilforladelig, og saa kan man jo altid lidt efter lidt forandre det Ydre, naar man først ret alvorligt har vogtet paa, at Forandringen ikke var for Andre i det Ydre, men for Gud i det Indre. Jeg vil tænke mig tvende Mennesker; der foregaaer i et afgjørende Øieblik en væsentlig Forandring med dem begge, men den ene udtrykker strax Forandringen i det Ydres Afgjørelse, den anden naaer først i Løbet af en 7 Aar den Forandring i det Ydre, som svarer til den Forandring i det Indre, der foregik med ham i hiint Øieblik; hans Forandring faaer derfor intet Paafaldende for Andre, fordi den fordeles paa 7 Aar: hvilken af disse Tvendes Forandring maa ansees for at være bedst betrygget? — Det havde derfor maaskee været visere og forsigtigere af Mag. A., istedetfor at brænde Manuscripterne, at udvise endnu en Tidlang een bestemt Time daglig eller to til at beskjeftige sig med Hegel, for at forvisse sig om, at han dog virkelig var forandret, thi man kan saa let forvexle det Physiske og det Moralske: det at opgive Hegel med det at brænde sine hegelske Manuscripter. Jeg skulde huske meget feil, hvis det ikke forholdt sig saa', at den berømte Kanne, hvis Liv var kjendt med betydelige aandelige Omvæltninger, at han engang, greben af det Christelige, brændte alle sine mythologiske Manuscripter — og dog faldt han tilbage endnu engang. Goethe brændte jo ogsaa sine Manuscripter, der indeholdt Digterværker, og da han havde gjort det, blev han netop Digter.

Som det gik Goethe, gik det nu vel ikke Mag. A., at han efter at have brændt sine hegelske Manuscripter først ret

tilgavns blev Hegelianer. Men derimod har han dog, bedragen ved denne eclatante ydre Afgjørelse, opnaaet, at det i Selvbedraget er skjult for ham, at han vedbliver at være Hegelianer. Mag. A. er lyrisk, subjektivt, fuldt og fast overbeviist om, at han eengang for alle for evigt har brudt med den hegelske Philosophi — ved at brænde Manuscripterne, at han ved en Aabenbaring for evigt er frelst ud af den hegelske Philosophis Vidtløftigheder. Men see, naar han saa foranlediges til at forklare hvad han forstaaer ved denne Aabenbaring, og hvorledes han forstaaer sig selv i at det er hændt ham, saa recurrerer han til de gamle hegelske Forflygtigelser. Vilde Een gjøre ham opmærksom herpaa, da var det ikke utænkeligt, at Mag. A. svarede: „hvor Du nu dog kan komme med en saa urimelig Indvending, at jeg i Grunden skulde være Hegelianer; jeg forsikkrer Dig til ved alt hvad Helligt er, jeg brændte mine hegelske Manuscripter den Nat, troe mig nu!“ Paa den Maade bringer Mag. A. den hegelske Philosophi i en yderst comisk Situation, idet den af en religieust Opvakt, der er fuldt og fast lyrisk forsikkrende, at han har havt en Aabenbaring, benyttes til at forflygtige selve Begrebet.*) Men derimod har A. den Fortjeneste, at han indirecte-satirisk gjør Modsigelsen i den hegelske Philosophi aabenbar. Thi naar vi tage de 1800 Aar, Skallesskjulet bort, og anbringer den hegelske Philosophi

---

*) [Herefter var oprindelig indskudt:] Den hegelske Philosophi bortforklarer egentligen Aabenbaringen, A. forsikkrer høitideligt, at han har havt en Aabenbaring, og forklarer derpaa oplysende, a la Hegel, at der egentligen [ikke] lader sig tænke en Aabenbaring, men mærker ikke selv Misligheden, da han jo har brændt sine hegelske Manuscripter. Jo længere man har Aabenbaringen paa Afstand fra sig (som f. Ex paa en Afstand af 1800 Aar), desto bedre gaaer det dog tilsyneladende med Forflygtigelsen, men nærmere paa Livet kan man neppe faae en Aabenbaring, end ved selv at have havt den, og mere comisk kan Forflygtigelsen ikke blive, end naar begge Dele skal staae fast: at een og samme Mand har havt en Aabenbaring, og at Forklaringen er, at en Aabenbaring ikke objektivt lader sig tænke, men er et Art sjeleligt Sandsebedrag.

i Samtidighedens Situation, saa viser dens Adfærd sig tydeligt, at den nemlig svigefuldt bortforklarer en Aabenbaring istedetfor aabenbart at benægte den. Kun den overordentlige Fortjeneste af det Comiske er forbeholdt Mag. A. at være i alle Maader Manden for det Hele: Manden med Aabenbaringen, og Manden med Forklaringen.

Capitel III.

Mag. Adlers Fortrin.

Det Gode, det Fortrinlige ved Mag. A. er, at han er rystet, er grebet, at hans Liv derved har faaet en ganske anden Rhytme end det Drosketrav, hvori de Fleste, religieust forstaaet, vorske gjennem Livet. Hvad enten det nu er stakaandet Travlhed, eller Verdslighedens Lyst, eller abstrakt Tænkning eller hvad det nu er der er det Adspredende, vist er det, at de fleste Mennesker, religieust forstaaet, gaae Livet igjennem i en Art Distraction og Aandsfraværelse, de fornemme aldrig det egne Jeg og det egne Selvs Pulsslag og Hjertebanken i Selvbekymring, de leve for objektivt til at fornemme noget Saadant, og høre de tale derom, da berolige de sig ved den Forklaring: at Sligt er Hysteri, Hypochondri o. s. v. De fleste Mennesker leve i Forhold til deres eget Selv, som vare de bestandigt ude, aldrig hjemme; deres Livs Begivenheder og Foretagender flagre ubestemt om dette Selv; de lukke maaskee stundom deres Døre — for at være hjemme, men lukke ikke de adspredende Tanker ude, og ere saaledes dog ude. Det Fortrinlige ved Mag. A. ligger i, at han maa siges i alvorlig og streng Forstand at være hentet hjem af en høiere Magt; thi før den Tid var han rigtignok i stor Forstand ude eller udenlands, den Gang da han var Hegelianer og Objektiv. Verdslig forstaaet laae den forlorne Søns Ulykke ikke just i at han reiste udenlands, men i at han forødte sine Midler i Udlandet; aandeligt og religieust forstaaet er Fortabelsen den: at reise udenlands, at være ude, at blive objektiv, saa man intet afgjørende Indtryk

faaer af sig selv ved at blive hjemme hos Samvittighedens inderlige Selvbekymring.

Al Religieusitet ligger i Subjektiviteten, i Inderligheden, i Grebetheden, i Rystelsen, i det qvalitative Tryk paa Subjektivitetens Fjeder. Naar man betragter Folk saaledes som disse ere flest, saa kan man jo ikke nægte, at de have nogen Religieusitet, nogen Bekymring for at oplyses og belæres i religieuse Anliggender, uden at dog disse Anliggender komme til at ligge dem nær nok an. Seer man nemlig nærmere til, opdager man let, at de dog i deres Religieusitet forholde sig til dem selv paa en vis Afstand, de fatte gode Forsætter for Fremtiden, men ikke i Øieblikket, ikke for dette Nu, for strax at begynde; samtidigt med Forsættet begynde de ikke paa Udførelsen, de have snarere samtidigen med at fatte Forsættet den Forestilling, at der dog endnu er nogen Tid, om det saa blot var en halv Time, inden de skal begynde. De gjøre hellige Løfter, de beslutte: imorgen o. s. v.; men hvad der er det egentligen Afgjørende: det ganske at blive sig selv nærværende i Selvbekymringen, det ere de ukjendte med. De have derfor vel religieuse Forestillinger, finde ogsaa stundom Opbyggelse, men dog veed jeg intet Bedre at sammenligne deres Religieusitet med end en Exercits paa Fælleden. Som denne forholder sig til et Slag og til at være i Slaget (hvor Faren er, hvilken er udeladt paa Fælleden), saaledes forholder Distance-Religieusiteten sig til den inderlige Religieusitet; og som naar en Officeer, der som Tilskuer har gjort et Felttog med i fremmed Tjeneste, ved sin Hjemkomst efter høiere Ordre arrangerer en Maneuvre paa Fælleden, der efterligner Slaget, saaledes arrangere stundom Præsterne nogle religieuse Optrin istedetfor at prædike ɔ: de bringe atter det Religieuse æsthetisk paa Afstand, „thi al Æsthetik er," som Aristoteles rigtigt har sagt, „Efterligning" og derved paa Afstand, ikke i Virkelighedens Medium, men en Prædiken skal netop være i det Nærværendes virkelige Øieblik. En Prædiken skal i en vis Forstand være en saadan, at Tilhøreren maatte sige: hvor skal jeg henflye for det Menneske, hans Tale indhenter mig i ethvert Skjulested, og hvor

skal jeg blive af med ham, thi i ethvert Øieblik er han over mig.

De fleste Mennesker blive sig i deres Religieusitet i det Høieste nærværende i et Forbigangent eller i et Tilkommende, men ikke i et Nærværende. De tænke over det Religieuse, høre tale derom, omgaaes det i Phantasi-Indtryk, have det hos sig i Ønskets, Længselens, Ahnelsens, den illusoriske Beslutnings og Forsæts Form; men det Indtryk af det Religieuse, at det skal bruges nu, nu strax, nu i dette Øieblik: faae de ikke. De tænke over Sjelens Udødelighed, de hvile sig paa Afstand ud i denne Bevidsthed, men de have ikke i samme Øieblik Bekymringens og Selvbekymringens Brug for det Tænkte; de tænke snarere som saa: det er altid godt at Du veed, at Du er udødelig, for det Tilfældes Skyld, naar Du engang døer, hvortil dog vel nok er en Deel Aar. De tænke altsaa ikke i samme Øieblik Dødens Tanke sammen med Udødelighedens Bevidsthed, de betænke ikke, at i ethvert Øieblik man ikke har Udødelighedens Bevidsthed hos sig, er man egentligen ikke udødelig. De ere som Den, der mæt arbeider for sin Føde til næste Dag, men ikke som den Hungrige, der strax skal bruge, hvad han kan faae tilveiebragt. De have i Grunden deres Liv i andre Kategorier, hvilket giver dem en svigefuld Tryghed, medens de føle med og bekymre sig om det Religieuse. De fatte ikke, at det Religieuse er det ene Fornødne, de ansee det for tillige at være fornødent, især for vanskelige Tiders Skyld; de forstaae ypperligt, at et Menneske kan døe af Sult, naar han ikke faaer Noget at leve af, men de fatte ikke, at Mennesket lever af Ordet, som udgaaer af Guds Mund. Naar saadanne Distance-Religieuse tale om det Religieuse (og Præster af den Bonitet ere naturligviis ikke ganske sjeldne, de ere jo endog af den bedre Sort i Sammenligning med Lhomber-Præsterne samt Stude- og Avls-Præsterne), saa mærker man det strax paa deres Tale, at de ikke i den, ligesom de existerende ikke ere det, ere sig selv præsente. Om derfor Tilhørerne end ikke sove under Prædikenen, hvilket nuomstunder er sjeldnere, saa ere de dog distraite, thi der er i Talen selv: et Imellem,

et spatium (mellem Trangen og Trangens Tilfredsstillelse, mellem Frelsens Middel og den øieblikkelige Brug deraf), hvilket er Sandsebedragets og Tidsspildets og Forsinkelsens. Man mærker det paa Talen, at der ikke er denne friske Tilstrømmen af det Oplevedes Rigdom, som nu i Talens Øieblik staaer op til et præsentisk Liv, man mærker, at det ikke er som maatte Taleren næsten værge sig mod denne Rigdom, værge sig mod det Nærværendes Overmagt, man mærker snarere, at det er som gik han, hver Gang han tørrer Sveden af, hjem og hentede et nyt Moment, som var Det, han skal sige, Noget han maa gaae hen og hente. Den derimod som er sig selv præsent i det Religieuse, han har hvad han skal sige lige ved Haanden i sin Mund og i sit Hjerte, ja, ligesom man undertiden i velindrettede Huse har ved et Høidetryk Vandet i Etagerne og ei behøver at gaae ned og hente det ved Posten men blot at dreie Hanen om: saaledes har en saadan Religieus det Væsentlige hos sig i Præsents.

Det at være sig selv ganske præsent er det Høieste og den høieste Opgave for det personlige Liv, det er Magten, som jo derfor Romerne kaldte Guderne praesentes. Men det at være sig selv ganske præsent i Selvbekymring er Religieusitetens Høieste, thi kun saaledes fattes det absolut, at et Menneske absolut trænger til Gud i ethvert Øieblik, saa Alt hvad der tilhører den forbigangne eller den tilkommende Tid, overhovedet den ubestemte Tid, Udflugter, Undskyldninger, Tergiverseting o. s. v. blegner og forsvinder som andet Kogleri, der ogsaa hører hjemme i den ubestemte Tid, i Dagning og i Skumring, viger for den lyse Dag.

Naar man ikke er sig selv præsent, saa er man fraværende, i den forbigangne eller i den tilkommende Tid, saa er Eens Religieusitet maaskee en Erindring eller et abstrakt Forsæt; saa dvæler man maaskee fromt i en svunden Olds Fromhed, eller man bygger, aandelig forstaaet, den objektive Religieusitets „Lader større" — men i Nat skal din Sjel kræves af Dig! De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, men naar den egentligen skal bruges, derom

ere de ikke ret enige med sig selv. Skal den bruges paa Nødens Dag? Nei, da falder det naturligere at blive utaalmodig og fortvivle halvt. Skal den da bruges paa Glædens Dag? Nei, saa behøves den ikke. Skal den da bruges til daglig Brug? Nei, saa er der ingen ret Anledning dertil. Naar skal den saa bruges! — De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, de ligesom holde den i deres Haand, men hvad den egentligen er, derom ere de ikke ret enige med sig selv: om den er en Byrde, en Forpligtelse, et Paalæg mere, eller den er al Velsignelses Overflod; om den er en Trøst for Nødstilfældes Skyld, eller den er al sand Glædes Høieste. — De fleste Mennesker have vel Religieusitet, de have den i Forestillingens Form, de have den hos sig, som man kan have et Lægemiddel staaende, men hvorledes den skal bruges, derom ere de ikke ret enige med sig selv: om den skal bruges totalt, saa den ganske gjennemtrænger Sjelen, eller partielt som et lindrende og dulmende Middel; om den skal bruges som et Lægemiddel i en acut Sygdom, eller som det bruges i en chronisk; om man skal frygte for at vænne sig saaledes til den, at man ikke kan undvære den, eller det netop er det Høieste ikke at kunne undvære den. De have saaledes vel Religieusitet, men inderligt vide de dog ikke i fuld Enighed med sig selv, naar den skal bruges, hvad den er, hvorledes den skal bruges. De have Religieusitet, men de haves ikke af denne. Og dog gjelder det kun verdsligt i Forhold til egoistisk Selvhævdelse, at det er rigtigt at sige: jeg har en Elskerinde, men jeg haves ikke af hende, at det er rigtigt: res sibi, non se subjicere rebus. Gudeligt gjelder det Omvendte i den Religieuses Forhold til Gud, hvis Religieusiteten skal være det ene Sande, det ene Fornødne, det ene Salige.

Saaledes med de fleste Mennesker, anderledes med Mag. Adler. Han er i Sandhed rystet, han er i Livsfare, han er, for at bruge et af mig yndet Udtryk, som skyldes en anden Forfatter: han er paa de 70,000 Favne Vand; hvad han udfinder skal bruges strax, den Hjelp han raaber paa, skal strax benyttes — eller han synker i samme Secund; han er absolut,

subjektivt, inderligt saaret, og maa derfor blive sig selv præsent i Trangen. Ja, Mag. A. er saa langt borte fra Dorskhedens og Sandsebedragets sikkre Grund, at han snarere er vippet saaledes ud i Livsfarens Yderste, at dette: endnu idag, i Nat, i dette Øieblik, er ifærd med at tilintetgjøre ham; saa yderligt kæmper han i Livsfarens øieblikkelige Situation mellem Overanstrængelsens Nødværge og Inderlighedens Hengivelse.

Men et Fortrin har Mag. A. ved saaledes at være rystet, et qvalitativt Fortrin, og jeg skal sandeligen ikke misundeligt nedsætte dette Fortrins Værd. Som det er et Fortrin at være i Sandhed forelsket, i Sandhed begeistret, saaledes er det ogsaa et Fortrin, religieust forstaaet, at være rystet og derved at have fundet Stedet, hvorom det hedder: hic Rhodus hic salta. Thi hvor er Stedet religieust forstaaet? Det er hverken paa Garizim eller i Jerusalem, hverken i Tænkningen eller i Videnskaben, men i Inderlighedens ømmeste og subjektiveste Punkt. Naar man er greben der, saa er man rigtigt stillet og paa Stedet. Og denne Grebethed er igjen den sande Driftscapital og den sande Rigdom. Misundeligt skal jeg visseligen ikke tale om dette Mag. A.s Fortrin, men da heller ikke nysgjerrigt. Der gives en feig, blødagtig Religieusitet, som ikke selv vil ud paa Dybet i Afgjørelser, men vel nysgjerrigt vil fornemme den Gysen, hvormed man, selv formeentlig sikkret, seer en Anden kæmpe ude paa Dybet; en feig og blødagtig Religieusitet, der selv krymper sig ved at opleve de forfærdelige Erfaringer, der bevise hvilken uhyre Magt det Religieuse er, men som nok gider see Beviset ført paa en Anden. Som Skyggerne i Underverdenen udsugede en Levendes Blod for dog at leve saa længe, saaledes ere de feige og blødagtige Religieuse sig i Grunden bevidste, at deres Religieusitet er hykkelsk og opsminket Væsen, derfor ville de gjerne leilighedsviis see at overkomme nogle stærke Indtryk — paa anden Haand. Saadanne Religieuse ere ikke et Haar bedre end de Ørkesløse, som længes efter en Henrettelse, en stor Ildebrand o. s. v., for, selv udenfor Faren, vellystigt at gyse ved at see et Menneskes Dødskamp. Men netop fordi der er saadanne Religieuse til og kun altfor mange,

netop derfor gjelder det især i vor forstandige og blødagtigt kløgtigt raffinerede Christenhed, at den Grebne ikke priisgriber [sic!] sig selv i sin Inderlighed, at han i hellig Vrede veed at komme bag ved disse feige Blødagtige for at twinge dem ud paa Strømmen, istedetfor at give dem sig selv hen til en Forlystelse og et Skuespil. Dog dertil mangler Mag. A. Besindelse og Besindighed og Skole og hellig Optugtelse, og man kan derfor ikke nægte, at, selv om Alt ellers var i Orden med ham, han dog saaledes gjør Skade, idet han, istedetfor at hjelpe Andre ud i Afgjørelserne, skjænker Feige og Blødagtige, som elske vellystige Syssninger, et Divertissement.

Men hans Fortrin for de fleste Mennesker er og bliver alligevel et qvalitativt, og er især i vor Tid høit at anslaae. Jo mere Kultur, Dannelse og Forstand faaer Overhaand, jo mere sammenlignelsesviis Menneskene komme til at leve: desto almindeligere bliver en vis Færdighed i prokuratoragtigt at omgaae Aandens Bestemmelser. Overalt veed man Udflugter og Exceptioner og Limitationer og Undskyldninger; snart frækt, snart forknyt beraaber man sig paa Andres Exempel, saa man bestandigt undgaaer et afgjørende Indtryk af Aand. Kultur og Dannelse og Forstandighed og Omgangs-Livet arbeide netop hen til at gjøre Menneskene, religieust forstaaet, distraite, aandsfraværende.

Dette Mag. A.s Fortrin er ogsaa kjendeligt i hans Skrifter, og det Gode der er i disse maa henføres til dette hans Fortrin. Det Gode (hvor meget det end i en anden Henseende er en Feil) er, at Mag. A. ikke faaer Tid til at sætte sine Tanker, Følelser, Stemninger, sine Tilstande over i et andet Medium, i et idealere Meddelelsens Medium, men at han selv er ganske i det præsentiske Øieblik, og igjen frembringer Indtrykket af det Nærværende paa Læseren. Hvad der i een Henseende er en Feil for ham, hvorfor man ikke tør kalde ham en væsentlig Forfatter: at han kommer Virkeligheden for nær, det er i en anden Henseende det Gode ved ham; thi om han end, ved selv at være øieblikkelig, totalt confunderer, saa kan han derfor gjerne frembringe Virkning, impulsere, gribe Læseren.

subjektivt, inderligt saaret, og maa derfor blive sig selv præsent i Trangen. Ja, Mag. A. er saa langt borte fra Dorskhedens og Sandsebedragets sikkre Grund, at han snarere er vippet saaledes ud i Livsfarens Yderste, at dette: endnu idag, i Nat, i dette Øieblik, er ifærd med at tilintetgjøre ham; saa yderligt kæmper han i Livsfarens øieblikkelige Situation mellem Overanstrængelsens Nødværge og Inderlighedens Hengivelse.

Men et Fortrin har Mag. A. ved saaledes at være rystet, et qvalitativt Fortrin, og jeg skal sandeligen ikke misundeligt nedsætte dette Fortrins Værd. Som det er et Fortrin at være i Sandhed forelsket, i Sandhed begeistret, saaledes er det ogsaa et Fortrin, religieust forstaaet, at være rystet og derved at have fundet Stedet, hvorom det hedder: hic Rhodus hic salta. Thi hvor er Stedet religieust forstaaet? Det er hverken paa Garizim eller i Jerusalem, hverken i Tænkningen eller i Videnskaben, men i Inderlighedens ømmeste og subjektiveste Punkt. Naar man er greben der, saa er man rigtigt stillet og paa Stedet. Og denne Grebethed er igjen den sande Driftscapital og den sande Rigdom. Misundeligt skal jeg visseligen ikke tale om dette Mag. A.s Fortrin, men da heller ikke nysgjerrigt. Der gives en feig, bløbagtig Religieusitet, som ikke selv vil ud paa Dybet i Afgjørelser, men vel nysgjerrigt vil fornemme den Gysen, hvormed man, selv formeentlig sikkret, seer en Anden kæmpe ude paa Dybet; en feig og bløbagtig Religieusitet, der selv krymper sig ved at opleve de forfærdelige Erfaringer, der bevise hvilken nhyre Magt det Religieuse er, men som nok gider see Beviset ført paa en Anden. Som Skyggerne i Underverdenen udsugede en Levendes Blod for dog at leve saa længe, saaledes ere de feige og bløbagtige Religieuse sig i Grunden bevidste, at deres Religieusitet er hyklelsk og opsminket Væsen, derfor ville de gjerne leilighedsviis see at overkomme nogle stærke Indtryk — paa anden Haand. Saadanne Religieuse ere ikke et Haar bedre end de Ørkesløse, som længes efter en Henrettelse, en stor Ildebrand o. s. v., for, selv udenfor Faren, vellystigt at gyse ved at see et Menneskes Dødskamp. Men netop fordi der er saadanne Religieuse til og kun altfor mange,

netop derfor gjelder det især i vor forstandige og blødagtigt kløgtigt raffinerede Christenhed, at den Grebne ikke priisgriber [sic!] sig selv i sin Inderlighed, at han i hellig Vrede veed at komme bag ved disse feige Blødagtige for at twinge dem ud paa Strømmen, istedetfor at give dem sig selv hen til en Forlystelse og et Skuespil. Dog dertil mangler Mag. A. Besindelse og Besindighed og Skole og hellig Optugtelse, og man kan derfor ikke nægte, at, selv om Alt ellers var i Orden med ham, han dog saaledes gjør Skade, idet han, istedetfor at hjelpe Andre ud i Afgjørelserne, skjænker Feige og Blødagtige, som elske vellystige Gysninger, et Divertissement.

Men hans Fortrin for de fleste Mennesker er og bliver alligevel et qvalitativt, og er især i vor Tid høit at anslaae. Jo mere Kultur, Dannelse og Forstand faaer Overhaand, jo mere sammenlignelsesviis Menneskene komme til at leve: desto almindeligere bliver en vis Færdighed i prokuratoragtigt at omgaae Aandens Bestemmelser. Overalt veed man Udflugter og Exceptioner og Limitationer og Undskyldninger; snart frækt, snart forknyt beraaber man sig paa Andres Exempel, saa man bestandigt undgaaer et afgjørende Indtryk af Aand. Kultur og Dannelse og Forstandighed og Omgangs-Livet arbeide netop hen til at gjøre Menneskene, religieust forstaaet, distraite, aandsfraværende.

Dette Mag. A.s Fortrin er ogsaa kjendeligt i hans Skrifter, og det Gode der er i disse maa henføres til dette hans Fortrin. Det Gode (hvor meget det end i en anden Henseende er en Feil) er, at Mag. A. ikke faaer Tid til at sætte sine Tanker, Følelser, Stemninger, sine Tilstande over i et andet Medium, i et idealere Meddelelsens Medium, men at han selv er ganske i det præsentiske Øieblik, og igjen frembringer Indtrykket af det Nærværende paa Læseren. Hvad der i een Henseende er en Feil for ham, hvorfor man ikke tør kalde ham en væsentlig Forfatter: at han kommer Virkeligheden for nær, det er i en anden Henseende det Gode ved ham; thi om han end, ved selv at være øieblikkelig, totalt confunderer, saa kan han derfor gjerne frembringe Virkning, impulsere, gribe Læseren.

Og det gjør han virkelig. Hvad han har at sige er ikke sagt af en ligegyldig Mand, og ikke hentet langt borte fra; nei han er i Skyndingen, i Faren, i Anstrængelsen eller i Trøstens Hvile, i Haabet, og hvad han siger har han lige ved Haanden, det er Udbrud, ret egentligen Udbrud af Følelse, af Grebethed, og ikke sjeldent maa man sige, at han ligesom overfalder Læseren med sine Udbrud. — I hans Stiil er der derfor stundom en næsten farlig lyrisk Syden, som, skjøndt æsthetisk vurderet ucorrect, dog kan have sin inciterende Betydning for Læseren. Falde i Søvn over ham gjør man ikke, heller ikke bliver man distrait, snarere utaalmodig over, at et Menneske rykker Een hele sin virkelige Personligheds Maskineri saa nær ind paa Livet. Æsthetisk vurderet har hans Stiil ingen Fortjeneste, og jeg veed ikke at finde et eneste Exempel i alle hans Bøger, som jeg turde anprise som correct, der er altid noget Tilfældigt (men dette ligger jo i, at han kun er sig selv i Virkelighedens Øieblik, og at han kommer Virkeligheden i ængstende Forstand for nær), enten noget for meget eller noget for lidet, enten en Abundants, hvorved han saa at sige bliver liggende i Udfaldet, eller en Knaphed, som tyder paa, at Phantasien ikke vil strække til, og som gjør at man seer han tager efter Veiret. Men dette Tilfældige, dette Ufuldkomne, dette Vilde bidrager igjen til at gjøre Indtrykket af Virkelighed og kan forsaavidt ogsaa frembringe Virkning, idetmindste en foruroligende og ængstende. Virkelighedens Indtryk er jo i en vis Forstand altid de meest lærerige, vel at mærke naar man selv forstaaer at være Læreren. Virkelighedens Indtryk er Opgaverne, men en Forfatter skal jo ikke (i Analogi med et ængstende Naturphænomen) foranledige Læseren til selv at hjelpe sig, han skal tvertimod, selv om han majeutisk skjuler Resultatet, være Læreren der veed Besked. Men Mag. A. veed i dybere, i Totalitetens og Continuerlighedens Forstand, ikke Besked, han er ikke en Forfatter, men han er selv en Opgave. Dersom Mag. A. nogensinde ret bliver sig selv og sin Tanke mægtig, da kan der være Tale om at prise ham, hvis han mægter at komme Virkeligheden saa nær som muligt; nu derimod maa man sige, at det er hans qvalita-

tive Fortrin at han er grebet og rystet, men han er ikke væsentlig Forfatter.

Capitel IV.

Grund-Skaden i Mag. Adler, der betinger Misforholdet.

Grund-Skaden ligger i, at Mag. A.s theologiske, christelig-theologiske Dannelse og Skole er mangelfuld og forvirret, og staaer i intet Forhold til hans lyriske Grebethed, medens han dog, formodentligen forledet ved Forestillingen om at være theologisk Candidat, Præst, Philosoph, troer sig istand til at kunne forklare Noget og overiler sig med Produktivitet istedetfor at søge Ro og Dannelse og Optugtelse i det christelige Begrebs-Sprog. At han har brændt sine hegelske Manuscripter, gjør forsaavidt hverken fra eller til, thi da han ikke har givet sig Tid til at erhverve Færdighed i det christelige Begrebs-Sprog, saa er Følgen ganske simpel, at han slet Intet har at holde sig til, hvis det at brænde Manuscripter virkelig var identisk med at forsage denne Philosophi; men saa bliver det igjen en ganske simpel Følge, at hvis han alligevel bliver produktiv, vil hans Produktivitet enten komme til at hvile paa hegelske forvirrende Reminiscentser, eller blive, originalt, begrebs-forvirrende, eller en Blanding af begge Dele.

Er det nu saaledes, at endog blot Det at være skjøn er en Undskyldning for Meget, Det at være forelsket et Forsvar for mangen Ubesindighed, Det at være begeistret et Forsvar for mangen Overilelse, Det at have gjort en stor Opdagelse et Forsvar for at løbe nøgen gjennem Syracus's Gader: nu ja, saa bør ogsaa Det at være, religieust forstaaet, greben og rystet være et Forsvar for mangen Ufuldkommenhed, og en Critiker bør i Forhold til Mag. A. vel vogte sig for at være vranten og philistrøs. Imidlertid maa dog Ubesindigheden, Overilelsen, Anstødet, kort Det som skal undskyldes eller at der er Noget som skal undskyldes, ikke betyde at der er Mislighed i Forhold

til det Gode, i Forhold til Fortrinligheden, som skal indeholde Undskyldningen; nei Anstødet maa ligge i det tilfældige Andet. Det at løbe nøgen gjennem Syracus's Gader har saaledes aldeles Intet med Opdagelsen at gjøre, som bliver absolut lige god derfor. Forsaavidt er det ganske i sin Orden, at den store Opdagelse indeholder Undskyldningen for Anstødet, at man over den, ligesom Archimedes selv gjorde det, ganske glemmer, at han var nøgen; kun Snerpethed kunde længe dvæle ved det Anstødelige, og kun et affindigt triumpherende Philisteri i en Kjøbstad kunde vende Alt om og komme til det Modsatte: det er vist, at Archimedes igaar løb nøgen igjennem Gaderne — ergo har han ingen stor Opdagelse gjort.*) Noget Andet derimod, dersom det havde været tvivlsomt med Archimedes's store Opdagelse; thi en Misforstaaelse, en Feiltagelse (istedetfor en stor Opdagelse) indeholder ingen Undskyldning for et Anstød. Dette er egentligen ogsaa Philisteriets Tankegang; thi Philisteriet har ingen Forestilling om det Store og det Ophøiede, og derfor heller ingen Ahnelse om den i det Store indeholdte Undskyldning. Det gaaer Philisteren med at opfatte det Udmærkede, som det gik Agent Bæhrend i Forhold til Fuglen, der som bekjendt lod Noget falde ned paa Bordet — Agenten sagde: det skulde jeg have gjort, saa skulde vi have hørt et Spektakel. Saaledes udelader ogsaa Philisteren Pointen, han siger: det skulde jeg have gjort — ja, ganske rigtigt, men Philisteren er jo heller ingen Archimedes. Men som sagt er der Misligheder med Hensyn til Opdagelsen, saa har Archimedes ingen Undskyldning.

Mag. Adlers Fortrin var nu, at han er grebet, rystet i inderste Væsen, at forsaavidt hans Inderlighed er bleven til eller han er bleven til efter sin Inderlighed. Men det saaledes at være grebet er et meget ubestemt Udtryk for noget saa concret som en christelig Opvækkelse, og dog turde der ikke siges Mere om Mag. A. At være rystet (omtrent i den Forstand

*) [Her var først indskudt:] ad modum: Philosophen N. N. er tyndbenet — ergo er han ingen stor Philosoph.

som naar man taler om at ryste Een for at faae ham vaagen) er det universellere Grundlag for al Religieusitet; Rystelsen, Grebetheden, Subjektivitetens Tilblivelse i Bevægethedens Inderlighed har den fromme Hedning, den fromme Jøde tilfælles med en Christen. Paa denne fælles Basis af den universellere Grebethed maa den qvalitative Forskjellighed opføres og gjøre sig gjeldende; thi den universellere Grebethed refererer sig kun til noget Abstrakt: at gribes af noget Høiere, noget Evigt, en Idee. Man bliver ikke en Christen ved religieust at være greben af noget Høiere; og enhver Udgydelse af religieus Grebethed er ikke en christelig Udgydelse. Dette vil sige: Grebetheden, hvilken er den christelige, er controlleret af Begrebs-Bestemmelser, og naar Grebetheden omsættes eller udtrykkes i Ord for at meddeles, maa denne Omsætning bestandigt skee indenfor Begrebs-Bestemmelser.

I Forhold til al den Inderlighed, som reflekterer paa det rene Menneskelige, det blot Humane (altsaa i Forhold til al Inderlighed i Immanentsens Sphære), er det at være greben, at være rystet at tage i den Forstand, som naar man taler om at ryste en Mand, til han vaagner. Det Historiske er blot det at han er bleven rystet,*) han skal ikke ved Rystelsen blive noget Andet, men vaagne og blive sig selv. Yttrer denne Grebethed sig, bryder den ud i Ord, da skeer Omsætningen i Følelse og Phantasi indenfor saadanne Begreber og Begrebs-Bestemmelser, som ethvert Menneske kan siges at opdage idet han bruger dem; Omsætningen er ikke limiteret af specifik qvalitative Begreber, som have en historisk Gyldighed uden for Individet og høiere end ethvert menneskeligt Individ, og paradox høiere end ethvert menneskeligt Individ, — en paradox historisk Gyldighed. — Lad os tage det at blive forelsket, reent erotisk forstaaet. I Henseende til det reent erotisk at være forelsket er

*) Anm. Denne Sag betræffende vil jeg henvise Læseren til Johannes Climacus: Afsluttende Efterskrift, til Distinktionen mellem Religieusiteten A og B, eller den, som blot har det Dialektiske paa første Sted, og den som tillige har det Dialektiske paa andet Sted.

der ingen specifik qvalitativ Forskjel mellem en GrækER, en Jøde, en Christen. Forelskelsens lyriske Udbrud ere blot indenfor den rene Menneskeligheds Bestemmelser og ikke indenfor specifik qvalitative Begrebs-Bestemmelser. Lyriken vurderes i Forhold til at udtrykke den rene Menneskelighed om end nuanceret i den Folkelighedens og Personlighedens Individualisation, hvilken dog qua Differents er et Forsvindende i den immanente, evigt tænkte menneskelige Ligelighed.

Anderledes med Bestemmelsen: en christelig religieus Opvækkelse, hvilken ligger i Transcendentsens Sphære. Individets Grebethed af noget Høiere er langtfra en tilstrækkelig Bestemmelse, thi i Grebethed kan der udtales aldeles hedenske Anskuelser, hedenske Forestillinger om Gud. Der fordres for at kunne udtrykke sig christeligt foruden den universellere Grebethedens Hjerte-Sprog tillige Færdighed og Skole i de christelige Begrebs-Bestemmelser, ligesom der naturligviis forudsættes, at Grebetheden er af en specifik qvalitativ Art, er den christelige Grebethed. — Men da nu Christendommen gjennem Aarhundrederne efterhaanden paa en universellere Maade har gjennemtrængt hele Verdens-Udviklingen, saa dens Begrebs-Sprog er gaaet over i en forflygtigende traditionel Brug (der staaer paa lige Linie med det saadan at være Christen i Kraft af at leve i den geographiske Christenhed): saa kan det let skee, at Een, der kun i universellere Forstand er greben af noget Høiere, uden videre udtrykker sig i det christelige Begrebs-Sprog; det forstaaer sig, det bliver rigtignok derefter. Feilen og Misligheden er da en dobbelt: at den Grebne kommer til at tale et Sprog, som ikke staaer i Forhold til hans Grebethed, da Sproget er specifik qvalitativ-concret, og hans Grebethed universellere; og at han, som naturligt er, taler dette Sprog paa en forvirrende Maade. Naar man nemlig ikke i strengere Forstand er greben af det Christelige, og paa den anden Side ikke er fortrolig med, vant til, strengt optugtet i det Begrebs-Sprog, inden for hvilket man yttrer sin Grebethed: saa gaaer det Een ligesom Den, der taler for hurtigt og ikke articulerer nøiagtigt — det slaaer Sludder for ham. Og dette er paa det christeligt religieuse Gebet ikke

blot fatalt, men forfærdeligt; thi Faren er jo ikke blot at sige noget Uklart, noget Taabeligt, men den kan ogsaa være ubevidst at blive blasphemisk. — Men i vor Tid skorter det paa begge Dele, baade paa Grebetheden og paa Begrebs-Dannelsen, Individerne sætte af i Lyrik og Begrebs-Sproget forvirres i tankeløs eller forflygtigende aandrig Omgang, medens Speculationen har travlt med at begribe Christendommen, hvilket kun skeer altfor let, fordi de blive sjeldnere og sjeldnere, som have en streng christelig Skole. Men gaaer man ud fra, at det Christelige er noget Vagt og Ubestemt, ja saa kan man sagtens mediere. — At see en Berider ride en utilreden Hest er et stolt Syn (saa var det, da Christendommen i sin Begyndelse tvang Menneskenaturen ind i sit Begrebs-Sprog); at see en mindre øvet Rytter ride en veltilreden Hest, det gaaer an (saa har det været i den strenge Orthodoxis Tider, da Respekten for den overleverede strenge Lærebygning hjalp Individerne); men naar en uøvet Rytter rider en utilreden Hest, saa er Alt opgivet, hverken hjelper Rytteren Hesten eller Hesten Rytteren.

Betragtes Mag. A. nu som en christelig religieus Opvakt, saa er just dette hans Ulykke, at det christelige Begrebs-Sprog ikke er ham tilstrækkelig grundigt bekjendt. Han har derfor ingen qvalitativ urokkelig Maalestok, paa hvilken han selv kan prøve, om hans Grebethed er en christelig religieus Opvækkelse; og idet han vil yttre sin Grebethed har han intet qvalitativt Tilhold i det qvalitativt udprægede Begrebs-Sprog. Dette viser sig allerbedst derved, at hvad der skulde indeholde den største Sikkerhed for, at hans Opvækkelse var en christelig (det, at han ved en Aabenbaring af Frelseren er bleven kaldet), at det netop forraader hans Usikkerhed, idet han end ikke er enig med sig selv om, hvad der skal forstaaes ved en Aabenbaring.

Dersom derfor Mag. A. havde været læg (Jurist, Læge, Officeer f. Ex.), saa var det dog maaskee gaaet ham noget bedre. Efterat være greben af et mægtigt religieust Indtryk havde han da, i Betragtning af ikke at være Theolog, søgt Ro for at blive sig selv ret bevidst, søgt Skolegang hos den christelige

Orthodoxis Læremestere: og saaledes var det maaskee lykkedes ham at naae den fornødne Proportioneerethed inden han begyndte at yttre sig. Men Mag. A. var theologisk Candidat, han var endog Præst, han var Philosoph: skulde han da ikke længst være endog fortrinlig i Besiddelse af den Begrebs-Skole, der er fornøden for med Sikkerhed at kunne udtrykke sin Grebethed? Saaledes synes det maaskee, ak, men de Kundskaber, som erhverves til theologisk Attestats — hvis man da ikke bringer med til Universitetet hvad der reent religieust er uendeligt at vurdere, en Barndommens og Opdragelsens dybe Veneration for det Christelige, saa man engang i Afgjørelsens senere Øieblik besluttet og frimodig staaer ved Valget, hellere at opgive alt Andet end at forandre den mindste Tøddel i det Christelige — ak, de Kundskaber, som erhverves til theologisk Attestats, om de end kunne have nok saa meget Værd som Kundskaber betragtede, de forslaae kun lidet til ordnende at holde igjen mod en Grebethed, der gaaer til Yderlighed. Som Præst havde han vel ikke faaet Leilighed til at gjøre Skole, da han jo var fuldt op beskjeftiget med Hegel; — og som Hegelianer var han indviet, med fuld Hengivenhed og Overbeviisning indviet i den totale Confusion af det Christelige. Men det at være ex animi sententia Tilhænger af en bestemt Philosoph og hans philosophiske Anskuelse, det at have ved den og i den oplevet sit Livs og sin Livs-Udviklings Culmination — det er for en Mand omtrent det Samme som en alvorlig Forelskelse for en Qvinde. Og vist er det, har Forelskelsen havt Realitet, da hjelper det kun lidet at brænde alle de Breve, „han skrev hende til"; der maa arbeides methodice og langsomt. Har det havt Realitet med at være Hegelianer, saa forslaaer det ikke at brænde de hegelianske Manuscripter. Og at det for Mag. A. i Sandhed har havt Realitet, derom tvivler jeg ikke; det vilde da ogsaa være det allersørgeligste, om endog hans Studium af Hegel blot havde været for det Løse.

Jeg skal nu kortelig eftervise, hvorledes Misforholdet mellem hans subjektive Grebethed og hans christelige Begrebs

Dannelse ytrer sig paa de afgjørende Punkter i Mag. A.s Optræden som Forfatter.*) Misforholdet indeholder naturligviis igjen, at det er dialektiskt, hvorvidt han kan kaldes en christelig religieus Opvakt. Om dette kan man nemlig kun dømme ved at paaagte hans Ytringer, men disse ere netop forvirrede ved at være i det christelige Begrebs-Sprog, som han ikke er mægtig.

a) Her staae vi da ved Mag. A.s Første, Forordet til hans Prædikener, eller rettere det deri Indeholdte.

Mag. A. er greben af noget Høiere, men idet han nu vil udtrykke sin Tilstand i Ord, meddele sig, forvexler han det Subjektive med det Objektive, sin subjektive forandrede Tilstand med en Begivenhed udenfor, det at der er gaaet et Lys op for ham med at der udenfor ham er blevet noget Nyt til, det at Sløret er faldet fra hans Øine med at have havt en Aabenbaring. Subjektivt er hans Grebethed bragt til det Yderste, han vil vælge det stærkeste Udtryk for at betegne dette, og griber ved et Aands-Bedrag den objektive Bestemmelse: at have havt en Aabenbaring.

For at belyse Forvirringen i Brugen af det Begreb: Aabenbaring skal jeg først tage et Exempel af den Art Inderlighed, der reflekterer paa den rene Menneskelighed, et Exempel fra Immanentsens Sphære. Den, der i Sandhed bliver forelsket, han kan sige, at han tillige opdager Elskoven, og saaledes har fra Arilds Tid enhver Forelsket kunnet sige. Forelskelse er en Bestemmelse af den rene, den ligefremme Inderlighed, den

*) [I Randen:] Hans første Udsagn om sig selv, at han har havt en Aabenbaring, maa forklares af dette Misforhold, og alt hans Senere belyser det kun nærmere, idet det nemlig viser sig, at han, efterat det ved hans „Tilsvar" er bleven aabenbart, at han kun har en meget skjødesløs Forestilling om hvad en Aabenbaring er, og allermindst det christelige Begreb (hvoraf da igjen følger, at han umuligt kan forstaae sig selv i at have havt en Aabenbaring), at han saa slaaer det med Aabenbaringen i Glemmebogen og begynder i Qvalitet af lyrisk Geni en ny Produktivitet om alt muligt Andet.

har ingen anden Dialektik end Inderliggjørelsens egen Dialektik, den har ingen dialektisk Bestemmelse uden for sig, den er den ligefremme Identitet af det Subjektive og det Objektive. Elskov er Forelskelsen, Forelskelsens Primitivitet er selve Elskovens Tilbliven. Elskov er ikke til som noget Objektivt, men bliver kun til hver Gang Een bliver forelsket, og er kun til i den Forelskede, den er ikke blot: kun til for den Forelskede, men den er kun til i den Forelskede.

Anderledes med ethvert Forhold i Transcendentsens Sphære, og anderledes da igjen med det christelige Begreb: en Aabenbaring. Det Christelige er til førend nogen Christen er til; det maa være til, for at Een kan blive Christen; det indeholder Bestemmelsen, hvorefter prøves, om Een er bleven Christen; det vedligeholder sin objektive Bestaaen udenfor alle Troende, medens det tillige er i den Troendes Inderlighed. Kort, her er ingen Identitet mellem det Subjektive og det Objektive; om det Christelige kommer ind i nok saa mange Troendes Hjerter, enhver Troende bliver sig bevidst, at det ikke er opkommet i hans Hjerte, bliver sig bevidst, at den objektive Bestemmelse af det Christelige ikke er en Tilbagekaldelse som Elskov paa Forelskelse. Det er derfor en Begrebs-Forflygtigelse, en Forrykkelse af hele det Christelige, naar man admitterer det Ordspil, at en Aabenbaring er en Subjektivitetens Bestemmelse, eller er den ligefremme Identitet af Subjekt-Objektet, er et tilsyneladende objektivt Noget som dog er Subjektiviteten, saaledes som Elskov qua objektivt Noget er en Illusion og Forelskelsen er Realiteten. Nei, selv om Ingen var bleven opmærksom paa, at Gud havde aabenbaret sig i menneskelig Skikkelse i Christo, han havde dog aabenbaret sig; deraf kommer det jo ogsaa, at enhver Samtidig (ligefrem forstaaet) beholder et Ansvar, hvis han ikke blev opmærksom.

Mag. A. er da grebet. At man nu i Grebethedens første Øieblik er let udsat for den Forvexling: at forvexle sin Forandring med en Forandring uden om sig, forvexle det at see Alt forandret med at der skulde være blevet noget Nyt til — er bekjendt nok, Sligt behøver jeg ikke at dvæle ved. Om

Mag. A. en Tidlang var forbleven hildet i denne Forvexling, vilde være taabeligt at dadle ham for: deels vedkommer det jo Ingen, og deels er det menneskeligt. Spørgsmaalet er kun om at ytre sig i denne Tilstand. Er man først hildet i Forvexlingen, saa kommer det kun altfor let, at man ved en componerende Digten understøtter Forvexlingen og faaer dramatisk en Begivenhed, et Optrin, hvorledes det gik til. Ikke blot enhver religieus Opvakt men enhver, der har i betydelig Grad Inderlighed, har ogsaa en Tilbøielighed til og en Færdighed i at gjøre sin Monolog til Dialog ɔ: at tale med sig selv saaledes, at dette Selv bliver som et andet Væsen, der har Consistents udenfor Een ɔ: at fordobble sig selv. Ad den Vei kan man saa gaae digtende videre og faae en digterisk anden Person, med hvem man taler, og digte et heelt Optrin. Netop fordi Den, der har overveiende Inderlighed, sjelden finder Nogen han ret kan tale med, saa udvikles hos ham denne Trang, denne Savnets Rigdom, at fordobble sig selv. Naar man forstaaer retteligen at benytte det, er det virkelig en Rigdom; Spørgsmaalet er kun om at ytre sig, hvis man er hildet i denne Selvfordobblelse. Jo mere Phantasi nemlig man i saa Fald har, desto lettere kan det gaae med i eet væk at have Aabenbaringer; Reflexionen er det som udviser Fordobblingen, og Phantasi træder da phantastisk over paa det apparente Selvs Side og understøtter dramatisk.

Havde Mag. A. nu fra en tidligere Tid, fra en streng og alvorlig Begrebs-Skolegang havt den ubetingede Veneration for det christelige, dogmatiske, qvalitative Begreb „en Aabenbaring": saa havde han havt Noget at staae imod med, Noget at holde sig til, Noget som maatte forhindre den overilede Yttring. Men Mag. A. er, uheldigt nok, Hegelianer. Der kan nu intet Haab være om, at Noget skulde frelse ham ud af Forvexlingen, da hans hele Videnskabelighed netop maa bestyrke ham i, at han aldeles correct, philosophisk nøiagtigt betegner sin subjektive Forandring med det: at have havt en Aabenbaring. Ved en Forvexling af det Subjektive og det Objektive er Mag. A. hildet i den Formening at have havt en Aabenbaring; ved at

have havt en Aabenbaring, mener han vel at have ganske brudt med den hegelske Philosophi, der ikke kan rumme det qvalitative Begreb af en Aabenbaring i sig, og derfor har forflygtiget det til at betegne en Subjektivitetens Forandring; men dette Begreb af en Aabenbaring passer jo ganske paa Mag. A.s Forvexling, og netop derved er han bestyrket i at kalde sin subjektive Forandring en Aabenbaring. Man vil let see, hvorledes Confusionen ligger i, at det Begreb Aabenbaring ikke staaer fast; i det ene Øieblik skal det betegne Brudbet med den hegelske Identitets-Philosophi og den immanente Proces, men ved nærmere Eftersyn skal det dog kun betegne Subjektivitetens Forandring, hvilken Bestemmelse netop er det hegelske Begreb: en Aabenbaring.

Den hegelske Philosophi er egentligen den historiserende Identitets-Philosophi, der forfølger en verdenshistorisk Proces saaledes, at det vel ikke er det enkelte Individ, der af sig selv udvikler Alt, men Menneskeheden som Subjektivitet der indenfor sig rummer alle Udviklingens Momenter i den ligefremme Identitet af Subjekt-Objektet. Der er paa intet Punkt et transcendent Udgangspunkt, som staaer qvalitativt urokkeligt fast saaledes, at den inverse Betragtning og Opfattelse ikke seer det ind i hiin Subjektivitets (Menneskehedens) Omfang. Ethvert nyt Udgangspunkt er i næste Øieblik Moment i Processen, og viser sig netop saaledes dog kun at være en Bestemmelse af den übergreifende Subjektivitet, hvilken er Menneskeheden, Menneskeslægten. Christendommen forkynder sig nu at være et transcendent Udgangspunkt, at være en Aabenbaring saaledes, at Immanentsen i al Evighed ikke kan assimilere sig dette Udgangspunkt og gjøre det til Moment. Dersom nu dette qvalitative Paradox skal staae qvalitativt urokkeligt fast, saa kan den verdenshistoriske Proces slet ikke komme istand. Dette qvalitative Paradox er for den verdenshistoriske Proces hvad et Kors efter Folketroen er for Fanden: den maa gaae af Veien for det, det lader sig ikke mediere. Forsaavidt staaer den hegelske Philosophi her paa Skilleveien, den skal enten ligefrem bryde med Christendommen eller opgive Prædikatet christelig Philosophi. Den hegelske Philosophi gjør imidlertid ingen af Delene; den op-

finder Mediationen og forflygtiger Begrebet en Aabenbaring. Den benægter ikke en Aabenbaring, men den bortforklarer den; den forklarer saa længe det Begreb en Aabenbaring, at det bliver Udtrykket for Subjektivitetens Umiddelbarhed, vel ikke den enkelte Subjektivitet, men den Subjektivitet, som er Menneskeslægten, Menneskeheden. Nu er Methoden flot, og den historiserende Identitets-Philosophi absolut seierrig.

Saaledes med Begrebet Aabenbaring i den verdenshistoriske Udvikling; christeligt forstaaet er den en objektiv Bestemmelse, et qvalitativt Paradox, der skal staae urokket som saadant. Lad os nu tage et enkelt Subjekt, et enkelt Individ. Ogsaa det enkelte Subjekts Liv har jo en Udvikling, ogsaa det har nye Udgangspunkter, saaledes er f. Ex. det at blive forelsket et nyt Udgangspunkt, men ogsaa kun et saadant, som i næste Øieblik er et Moment i Subjektets Udvikling, o: Subjektiviteten er übergreifende. Men nu det at have havt en Aabenbaring! Skal Begrebet christeligt qvalitativt fastholdes, saa har Individet faaet et transcendent Udgangspunkt, som ikke lader sig mediere. Men saa maa jo Individet ogsaa qvalitativt fastholde dette, og ikke først sige, at han har havt en Aabenbaring og saa bag efter sige, at ved en Aabenbaring forstaaes Grebetheden, Opvækkelsen o. s. v. Det er dette Mag. A. gjør,*) kun at Confusionen endog er i anden Potens. Først løber han fast i et Aandsbedrag, og indbilder sig at have havt en Aabenbaring; saa forkynder han høitideligt, at han har havt Aabenbaring; og naar han saa, i Anledning af Øvrighedens Forespørgsel, nærmere skal forklare sig, saa er hans Forklaring væsentlig Identitets-Philosophiens. Han bryder med Hegel, han brænder Manuscripterne, og summa summarum, naar Alt er hørt, er det dog den hegelske Philosophi, der har seiret.**)

---

*) Anm. Efr. anførte Bog.

**) [Paa dette Sted er følgende Stykke udgaaet:]

Den dialektisk øvede Læser vil let see, at her er ikke blot disputeret e concessis og dilemmatisk, men at der ogsaa er gjort en Slutning tilbage. De dialektiske Bevægelser ere omtrent disse: enten har

Men denne hele Forvirring har sin Grund i, at han ingen christelig Begrebs-Dannelse har, ingen Skole, der staaer i Forhold til hans subjektive Grebethed, medens han derimod ganske alvorligt har fundet Hvile og Tilfredsstillelse i den hegelske Begrebs-Forflygtigelse. Naturam furca expellas tamen usque recurret, selv hans Brud med Hegel er ingenlunde christeligt qvalitativt, end mindre christeligt qvalitativt fastholdt, og Bruddet selv en Art Hegelianisme, — hvorfor vi ogsaa senere ganske rigtigt finde ham i Gang med at forstaae sit Første som Moment i sin Livs-Udvikling; men hvis en Aabenbaring som Udgangspunkt, i Slægten eller i Individets Liv, skal opfattes som Moment, saa er, da jo Processen selv er høiere end det enkelte Moment, det hele Begreb Aabenbaring forflygtiget.

Dog Adler talte Ordet ud, han forkyndte høitideligen, at han havde havt en Aabenbaring, at Frelseren om Natten havde budet ham at staae op o. s. v. — et semel emissum volat irrevocabile verbum, idetmindste kræves der større Selvovervindelse for at tilbagekalde det Udtalte, end for at forhindre sig selv i at udtale det.

b) Adlers Tilsvar*) paa Øvrighedens Spørgsmaal.

Det udtalte Ord møder imidlertid Øvrighedens alvorlige Modstand, Mag. A. foranlediges til nærmere at forklare sig, og nu er strax den hegelske Philosophi, ham maaskee ubevidst, ved Haanden for at hjelpe ham ud af Forlegenheden.

Mag. A.s „Tilsvar" indeholder væsentligen, i forskjellige

Adler havt en Aabenbaring, og saa skal han staae fast ved det, handle ud deraf, i Kraft deraf med Consequents; eller han har ingen Aabenbaring havt. Han siger selv han har havt en Aabenbaring, men det er let at bevise af hans Senere, at han ikke staaer fast ved det, ja det er let at bevise, at han end ikke har det christelige Begreb af en Aabenbaring fast — ergo slutte vi: han har heller ingen Aabenbaring havt. Han er først bedragen af sig selv, og derpaa bedragen af den hegelske Philosophi, med hvilken han netop mener at have brudt.

*) Anm. Disse ere indeholdte i hiin anførte lille Bog.

Former og Vendinger, en hegelsk Forflygtigelse af det Begreb en Aabenbaring. Dette kan her blot vises ved at paapege Hovedtrækkene. 1) Han forklarer det at have havt en Aabenbaring og af Frelseren at have modtaget en Lære som identisk med at være frelst paa en vidunderlig Maade (en religieus Opvækkelse i almindeligere Forstand); 2) han forklarer det at have havt en Aabenbaring, hvis faktiske Detail han selv saa nøiagtigt i sit Første har angivet, som identisk med, at det var saadan en Begivenhed; 3) han siger, at han ikke paastaaer, at hans Aabenbaring staaer paa lige Linie med Skriftens og en Apostels ɔ: han har kun havt hvad man saadan i forflygtigende Forstand kunde kalde en Aabenbaring, en skjødesløs Aabenbaring ad modum et skjødesløst Ægteskabsløfte; 4) han haaber paa den meddeelte Læres Perfectibilitet ɔ: han opfatter sit Første som Moment i en Stræben ɔ: han tilbagekalder den ofte nok omtalte Aabenbaring.

Forvirringen kommer bestandigt af, at Mag. A. ikke har Respekt for eller ikke er det christelige Begrebs-Sprog mægtig, medens hans Grebetheds impetus forleder ham til at yttre sig.

Men denne Adlerske Forvirring har tillige, i Sammenligning med en moderne theologisk og in specie den hegelske Begrebs-Forvirring, et reent comisk Værd. See, det er nu omtrent atten hundrede Aar siden at Christendommen kom ind i Verden — som en Aabenbaring, og omtrent lige saa længe siden at Paulus forkyndte sig ved en Aabenbaring at være kaldet til at udbrede Christendommen. Men saa en 16, 1700 Aar efter, saa opkom der en exegetisk og dogmatisk Viisdom, der forstod alt Dette anderledes. Den vidste at forklare en Aabenbaring som et indre Faktum, som Fortryllelse, Begeistring, Grebethed, som det Umiddelbare. Dernæst opdagede den: Perfectibilitets-Theorien, at en aabenbaret Lære er perfectibel. Nu ja, lidt Undskyldning ligger der dog altid i den store Afstand og Verdens betydelige Forandring siden den Tid. Man kan jo nu ikke mere faae fat paa Paulus og confrontere ham med en saadan Exegeses og Dogmatiks Fortolkning af hans egne Ord, og paa den anden Side: Exegeterne og Dogmatikerne paastode jo ikke selv at have havt en Aabenbaring. Anderledes med

Mag. A.! Saadan i sit eget Liv at gjennemgaae et verdenshistorisk Cursus: at faae sig en Aabenbaring til at begynde med, og saa 2 Aar derefter selv at exegetisere saaledes over (hvad jo Ingen maatte kunne vide bedre end han), hvad en Aabenbaring er, og saa 2 Aar efter allerede være i fuld Gang med Theorien om den ham aabenbarede Læres (ɔ: det ham ifølge hans eget Udsagn af Christus Dicteredes, eller det af ham efter Christi Befaling Nedskrevnes) Perfectibilitet: det er dog vel en hidtil uhørt Originalitet!

c) Mag. Adlers 4 sidste Bøger.*)

[Herfra indtil næste Udgang findes tilføiet i Randen:]

Til denne hele Produktivitet tages og kan her kun tages Hensyn, forsaavidt den tjener til at belyse Mag. A. Det Mærkelige er nu, at disse 4 senere Bøger slet intet Forhold have til det qvalitative Afgjørende: at have havt en Aabenbaring og af Frelseren at have faaet en Lære meddeelt; Forfatteren omgaaes tvertimod hiin Lære, forsaavidt den leilighedsviis berøres, som var den hans egen. Fremdeles, at disse 4 senere Bøger aldeles Intet indeholde til nærmere at belyse hiint Overordentlige; det er snarere som var den hele Geschichte med Aabenbaringen glemt. Endeligen, at disse 4 senere Bøger Intet indeholde til at belyse, hvorledes Forfatteren forstaaer sig selv (thi der forlanges jo ikke, at han skal begribe det Overordentlige) i, at det Overordentlige er hændt ham. Og da dette er saaledes, betyder dette Mærkelige, at hele denne Produktivitet i de 4 Bøger er ude af Charakteren, og Forfatteren en Anden end han var. Dette er for denne min Undersøgelse Hovedsagen, at udvise Manglen af Identitet mellem Mag. A.s Første og Senere. For at udvise denne, argumenteres dilemmatisk saaledes. Enten er hiint i Fororbet til Prædikenerne indeholdte Udsagn (om at have havt en Aabenbaring og af Frelseren at have modtaget en Lære) hans Charakteer som Apostel; og i saa Fald er hele Produktiviteten i de 4 senere Bøger ude af Charakteren. Eller Charakteren i de 4 senere Bøger (det saadan at være

*) Anm. De udkom alle paa een Gang i 1846.

et Slags lyrisk Geni) er hans Charakteer; og saa maa hans Første (Forordet) tilbagekaldes, ja angrende tilbagekaldes. Enten — Eller, tertium non datur. Det vil sige, tertium er Forvirrethed, eller at Identiteten mangler mellem det Første og det Senere, medens Mag. A. mener at være Een og den Samme.

Tid, Ro var det Mag. A. behøvede, en streng, fundamental, christelig Begrebs-Skole for at vinde den ønskelige Proportioneretheb. Mag. A. ytrer det selv, „at han ved i længere Tid roligen at bearbeide Ideerne vil for Fremtiden see sig istand til at give disse en mere passende Form“,*) — og derpaa begynder han (1846) en ny volumineus Produktivitet, hvor han dog i Retning af qvalitativ Dannelse ikke befindes at være kommen videre, ja snarere at være bleven endnu skjødesløsere, da han end ikke mere synes at føle nogen Trang til qvalitativt at forstaae sig selv i at have havt en Aabenbaring. Det at han selv synes at indsee, at han trænger til en Pause; det at han istedetfor at handle i Kraft af denne Anskuelse, continuerer sin Produktivitet, er psychologisk ret charakteristisk, og desto værre et Indicium paa, at det nok vil falde ham vanskeligt at give sig Tid til i Alvor ret at besinde sig. Det, at en Mand, der i travl Virksomhed realiserer det Modsatte, har det Mundheld, at han for Fremtiden haaber at forandre sig: betyder gjerne, at der nok ikke bliver Noget af Forandringen. Den Trang der kunde være i ham til Forandringen faaer ingen Magt over ham, netop fordi den bestandigt udtales, saa det tilsidst kun bliver ham en Trang en Gang imellem at sige det eller ofte sige det, — medens han gjør det Modsatte. Det er forunderligt nok, at Holberg ikke har benyttet dette Træk i Fremstillingen af den Stundesløse; det vilde være ganske charakteristisk for den Stundesløse, om han havde havt det Mundheld: „det er ikke til at udholde den Masse af Forretninger, men fra Nytaar vil jeg ogsaa ganske trække mig tilbage fra Forretningslivet.“ Det er ganske vist, at denne Replik, naar Tilskueren

*) Anm. Cfr. hiin anførte lille Bog p. 23, i Tilsvar (af 5te Juli 1845) paa Øvrighedens Forespørgsel, under Nr. 1.

tillige dramatisk, ved Hjelp af en Situation, maatte blive opmærksom paa at den var et Mundheld, netop vilde characterisere hans Stundesløsheds ustandselige Fart, at han var uhelbredelig. Naar en Student længe har læst til sin Embeds-Examen, saa bliver det vel med hvert Aar mindre sandsynligt, at han engang gjør Alvor af at tage den, men bliver det ham først et Mundheld: næste Gang kommer jeg — saa er det klart nok, at han ikke faaer nogen Examen. Trop er just derfor haabløst at opgive, fordi han har sit Haab i Form af et Mundheld.

Mag. A. haaber rigtignok (den 5te Juli 1845) for Fremtiden, men spørger man, hvor da hans 4 sidste Bøger (1846) ere beliggende, i en Forfatter-Stræben eller i en personlig Livs-Udvikling, hvor A., aandelig forstaaet, nu er (hvilket er noget Andet end at spørge om den enkelte Yttring, den enkelte Forklaring af et Bibelsted, det enkelte Studium o. s. v.): saa maa man sige, han er bleven produktiv paa et forkeert Sted, hans Produktivitet gaaer for falsk Vind.*) Istedetfor nemlig at give sig Tid, vinde Ro, at komme til Besindelse, at gjøre Skole, istedetfor at erhverve qvalitativ Respekt for hvad det dog vil sige at have havt en Aabenbaring og komme til Forstaaelse med sig selv og qvalitativ Afgjørelse, kort istedetfor at tie og handle og arbeide — bliver han egentligen produktiv over Det:**) at han endnu ikke

---

*) [I Randen men overstreget:] Skal man nemlig ethisk og ethisk-religieust bestemme Stedet, hvor A. nu burde være, hvad enten han taug eller han yttrede sig, saa maa man sige: en Mand, der begynder med at forkynde sig at have en Aabenbaring af Frelseren og at have modtaget en Lære, og som saa senere i sine Tilsvar gjør det aabenbart, at han kun har en meget skjødesløs Forestilling om hvad der christeligt skal forstaaes ved en Aabenbaring, en saadan Mand har indtil videre Intet at gjøre hverken med at exegetisere over enkelte Steder i Skriften, eller med at være aandrig i store Bøger, nei han har ene og alene at komme til Besindelse for enten at ratihabere sit første Udsagn om sig selv, eller officielt tilbagekalde det; al anden Produktivitet er kun Adspredelse og Forvirringens Continuation. Men dette gjør Adler ikke.

**) Anm. Æsthetisk vurderet er denne Produktivitet forfeilet ved at

er kommen til Ro, at „han er anstrænget, at han er rystet, bleg, at han staaer paa Springet, at han ved i længere Tid roligen at bearbeide Ideerne for Fremtiden haaber o. s. v.“ Opgaven er først og sidst at komme ud af Spændingen, at forstaae sig selv i Aabenbarings-Faktumet, istedet derfor bliver han produktiv over sin Tilstand, og *bedrager forøvrigt sig selv ved et forfærdeligt storartet Adspredelsesmiddel*: en volomineus Produktivitet over løsrevne Enkeltheder, enkelte Skriftord, enkelte Tanker, en vidtløftig Produktivitet paa løse Blade.

Det kommer atter her igjen: Mag. A. har saa liden Respekt for det Begreb en Aabenbaring, at han kan lade det Udsagn om selv at have havt en Aabenbaring staae hen for det Løse, ja ligesom ganske glemme den hele Geschichte, og blive produktiv over alt muligt Andet. Og da er Misforholdet tillige et andet, at han mangler ethisk Holdning til at skaffe sig Ro for „ved i længere Tid roligen at bearbeide Ideerne i Fremtiden o. s. v.“

Enhver, der kjender noget til Reflexionens Farer og den farefulde Gang ad Reflexionens Vei, veed ogsaa, at det er betænkeligt, naar et Menneske istedetfor ved Beslutning og Handling at komme ud af en Spænding, bliver produktiv over sin Tilstand i Spændingen. Der arbeides da ikke paa at komme ud af Tilstanden, men Reflexionen fixerer Tilstanden for Reflexionen og fixerer (dette Ord taget i en noget anden Forstand) derved Manden. Jo rigere Tanker og Udtryk tilbyde sig, jo

---

komme Virkeligheden for nær, ved ganske ligefrem at *give sig selv*, istedetfor at skjule sig selv og digterisk *gjengive* det Lyriske;†) al sand æsthetisk Frembringelse er og skal være et Falsum i Forhold til Ens eget reent personlige Liv.

---

†) [Udgaaet:] Hvo har ikke oplevet Spændinger og Crifer i sit Liv, og jo mere Inderlighed, jo mere Produktivitet skjuler der sig deri, men man producerer ikke i Spændingen, hvorved man kun anstødeligt, som man i en anden Foistand siger det, producerer sig selv, og selv om man ikke ganske er kommen til Ro, al sand [osv.]

raskere Produktiviteten gaaer frem — i den forkeerte Retning, desto farligere bliver det, og desto mere skjuler det for den Vedkommende, at hans Arbeiden, hans yderst anstrængede Arbeiden, hans maaskee ogsaa for en Trediemand, som eier en Total-Anskuelse, ret interessante Arbeiden — er en Arbeiden paa at sætte sig selv dybere og dybere fast. Han arbeider sig nemlig ikke løs, men han arbeider sig fast, og bliver sig selv interessant ved at reflektere over Spændingen. Og tydeligt nok mærker man det, at Mag. A. er ukjendt med og med Brugen af de utallige Forsigtigheds-Midler, som den paa Reflexionens Hav Erfarne veed Besked om og ideligt bruger, for at prøve Produktivitetens Direction, for at lette Farten, for at bestemme Stedet hvor man er, ved at standse et Øieblik, ved ganske vilkaarligt at udvise trivielt og mechanisk Arbeide for at sondere Aands-Kræfterne, ved at stramme Reflexionen i en ganske modsat Retning for at see, om der intet Sandsebedrag er med i Spillet o. s. v. Nei Mag. A. gaaer produktivt frem for een Fart, hvilken ganske ligesom Consequents voxer med hvert Fremskridt; og saaledes er han, produktivt, eensom ude paa Reflexionens Hav, hvor Ingen ligefrem kan raabe efter Een, hvor alle Sømærker ere dialektiske; han styrer for en betydelig Fart — i forkeert Retning.

Havde Mag. A. nu fra en tidligere Tid havt Indtryk af en streng ethisk Betragtning, havde han ethisk havt en alvorlig Skole: saa var dette vel ogsaa nu kommen ham til Gode. Men Mag. A.s Livs-Udvikling var en saadan, at den ganske naturligt maatte culminere i Hegels Philosophi, der, som bekjendt, ingen Ethik har. Det kan hænde selv den alvorligste Ethiker, der er ude paa Reflexionens Farvand, at han engang griber et Øieblik feil, men han vil hurtigt opdage det, fordi han gjør Prøve paa sit Liv, for at see hvor han er. Det kan hænde selv den alvorligste Ethiker, at han et Øieblik hildes i et Selvbedrag, men han vil snart opdage det. Naar en Alvorligere siger til sig selv: Du maa give Dig Tid, samle Dig til Besindelse, for at Du i Fremtiden kan fremstille Ideerne i en passende Form, og han saa mærker, at han dog bliver ved

paa den gamle Viis, da opdager han, at det er Spilfægteri med hans Besindelse, og gjør Alvor deraf, han bestemmer øieblikkeligt Terminer, at Tidens Ubestemmelighed ikke skal bedrage ham, han hungrer sig selv ud ved trivielt Arbeide, for at han ikke skal bedrage sig selv og spilde sin Tid ved en Produktivitet, der egentligen er ham interessant, fordi han dunkelt har en Forestilling om, at der er noget Andet han skulde gjøre. Det er saa sandt og saa erfaret hvad Poul Møller etsteds siger:*) „Under temmelig absolut Lediggang kan man endda undgaae Kjedsomhed, saa længe et Pligtarbeide forsømmes ved Lediggangen, thi man beskjeftiges da nogenlunde ved den bestandige Strid, man er i med sig selv. Men saasnart Pligten ophører, eller man slet ikke meer føler nogen Mindelse af den, kommer Kjedsomheden. Den Informator, som fra Stund til Stund opsætter en Arbeidstime, morer sig, saalænge han staaer paa Springet at gaae til sin Discipel, men naar han har besluttet at forsømme Timen ophører hans Morskab. Samvittighedens Mindelse var i hiint Exempel noget Ubehageligt, der tjente til Incitament for noget Behageligt. En Poet, der skriver en Tragoedie, medens det hørte til hans Leveplan at studere til en Examen, gjør det med større Enthusiasme, end han siden vil gjøre det, om han opgiver hiin Plan.“ Og saaledes er det maaskee ogsaa den dunkle Bevidsthed om, at han nu istedetfor at være produktiv, burde gjøre noget Andet, der gjør Mag. A. saa produktiv og gjør ham hans Produktivitet interessant, idet han, istedetfor at blive sig selv klar ved sin Produktivitet, snarere værger sig mod, hvad det ethiske Eenfoldige vilde byde ham at gjøre.

Mag. A. har da ingen afgjørende ethiske Forudsætninger, den hegelske Philosophi har lært ham at undvære en Ethik: der er saaledes Intet, som kan standse ham og lade ham see hans hele sidste Produktivitet, var den end det Aandrigste der er skrevet, som en Misviisning, der ikke fører ham til nærmere at forstaae sig selv i hvad der er hans Livs Afgjørende: at

*) Anm. Cfr. Samtl. Skr., III D. p. 217 medio.

have havt en Aabenbaring, men fører ham bort derfra. Dette vilde den hegelske Philosophi være saa langtfra at kunne forklare ham, at den ligefrem maa bestyrke ham i, at hans Productivitets Retning er den rigtige.

Den hegelske Philosophi har ingen Ethik, den har derfor aldrig befattet sig med det Tilkommende, hvilket væsentligen er Ethikens Element eller Medium. Den hegelske Philosophi betragter det Forbigangne, Verdens-Historiens 6000 Aar og har nu travlt med at udvise hver enkelt Udvikling som Moment i den verdenshistoriske Proces. Charmant! Men salig Prof. Hegel, da han levede, og ethvert levende Menneske har dog vel eller skal dog vel have et ethisk Forhold til det Tilkommende? Dette veed den hegelske Philosophi Intet af. Heraf følger ganske simpelt, at enhver levende Person, der ved Hjelp af den hegelske Philosophi vil forstaae sig i sit eget personlige Liv, geraader i den taabeligste Confusion. Hegelsk vil han kun kunne forstaae det, naar det er bag efter, naar det er tilbagelagt, naar han er død — men nu er han uhelbigviis levende. Hvormed skal han saa egentligen udfylde sit Liv, medens han lever? Med Intet; thi han har egentligen bestandig blot at vente paa Dødens Øieblik for i dennes Omvendthed at kunne forstaae det tilbagelagte Liv. Men naar det tilbagelagte Liv blev udfyldt med Intet: hvad er det saa egentligen han skal forstaae? Eller dersom et Menneske dog lever, lever fremad i Retning af Livets Fart mod det Tilkommende, og saaledes dog udfylder et Affnit af sit Liv med Noget: saa maa han, hegelsk, saa hurtigt som muligt opfatte det Tilbagelagte som Moment i sit Livs Udvikling. Men hver Gang han skal opfatte noget Tilbagelagt som Moment i sit Liv, saa maa han saa længe vende sig om, standse med at være en Existerende i ethisk Retning af det Tilkommende. Jo mere han derfor, som begeistret Hegelianer, haster med at opfatte det Tilbagelagte som Moment, desto kortere bliver det Tilbagelagte, saa han tilsidst kommer sig selv ganske nær paa Livet i en besynderlig Situation: han kan ikke faae Tid til at leve Noget ud, forbi han strax skal til at opfatte det som Moment. Ethisk eenfoldigt,

religieust eenfoldigt er man af den Mening, at Livet her paa Jorden, det er Arbeidets Tid, i hvilken der skal stræbes fremad i ethvert Øieblik: saa vil der vel i Evigheden blive Tid til at betragte. Men den hegelske Philosophi lærer et Menneske det Kunststykke, at anticipere sin egen Forbigangenhed, som Johannes Climacus siger. Den hegelske Philosophi fordobler Individet og tilveiebringer saaledes et besynderligt Møde mellem en Levende og en Betragtende paa Livets Vei indenfor een og samme Personlighed. Forsaavidt han er en Levende skal han fremad, forsaavidt han er Betragtende skal han tilbage. Naar disse Tvende komme hinanden ganske nær ind paa Livet, saa gaaer ganske rigtigt Livet istaa, den Levende kan nemlig ikke komme frem for den Betragtende, som skal see efter, da jo den Levende og den Betragtende er eet og samme Individ.

Lad os nu tænke paa Mag. A.; han er løben vild i Reflexion, han fordyber sig i Reflexion over sin Tilstand i en Spænding, istedetfor at arbeide sig ud af den. Ja, saaledes vil en Ethiker opfatte ham og hans Produktivitet. Men en Hegelianer maa bestyrke ham i, at hans Fremgangsmaade er den rette, da han jo nu er ifærd med at opfatte denne sin Tilstand som Moment i sin Livs-Udvikling. Mag. A. har havt en Aabenbaring, det har viist sig i hans „Tilsvar", at han ikke har det christelige qvalitative Begreb om Aabenbaring inde, men kun forflygtigede Bestemmelser at slaae om sig med. Istedetfor nu at besinde sig, overtager han, som det synes, Rub og Stub, „hele Wirtschaftet for egen Regning" og gjør alt Dette samt sine 4 sidste Bøger til det lyriske Moment i sin Livs-Udvikling. Han er selv opmærksom paa, at „han har taget Skade paa Formen i de 4 sidste Bøger", han som Aaret iforveien haabede for Fremtiden at finde den passende Form. Dette maa dog vel forekomme Mag. A. selv betænkeligt, at han, efter i Aar 1845 at have haabet for Fremtiden o. s. v., i Aar 1846 ikke er kommen videre end til at tage Skade paa Formen, altsaa til Bevidsthed om, at Formen endnu ikke er den passende. Forholdet mellem de tvende Udsagn viser ganske rigtigt hans forkeerte Retning. Da han første Gang sagde, at

han haabede for Fremtiden o. s. v., var der dog et Slags Haab, men nu er han endogsaa blevet beroliget og finder det ganske i sin Orden, at han har taget Skade paa Formen — i Bøger, som ere efter det udtalte Haab. Og hvorfor finder han det i sin Orden? Ih, naturligviis forbi han, istedetfor at komme ud af det Forkeerte, giver sig Tid til at opfatte det som Moment — i sin Livs-Udvikling. Men Mag. A.s Livs-Udvikling er jo endnu ikke til (i Forbigangenhedens Forstand), kun det hidtil Oplevede er til, men dette er det jo han vil opfatte som Moment — hvori? Ja, her kommer Vanskeligheden. Naar engang Mag. A.s Liv er forbi, og det heelt afsluttet ligger for Betragteren, saa kan der maaskee være Tale om at opfatte det enkelte Afsnit som Moment, men paa samme Tid, som man er i Noget, da at kunne blive sig bevidst, at det er Moment i en Totalitet som først skal komme, det gaaer dog nok neppe an. At en Mand anticiperer sin Fremtid, nu ja, det lader sig høre, men at anticipere sin Forbigangenhed!

Kun Ethiken kan stille et levende Menneske rigtigt; den siger: Hovedsagen er at stræbe, at arbeide, at handle, og hvis man har faaet en Reflexionens forkeerte Retning, da for Alt at komme tilbage derfra. Ethiken vilde derfor henvise Mag. A. til hans første Udsagn, at han har havt en Aabenbaring, og fordre af ham, at han gav sig Tid for at forstaae sig selv deri, for da enten at vedstaae sit Første eller høitideligt tilbagekalde det.

Som overalt saa beholder ogsaa Mag. A. her en indirecte Fortjeneste ved ubevidst at satirisere over Hegel. En spagfærdig Stillebens-Professor kan bedre skulke sig igjennem Livet paa Bagvendthedens Sandsebedrag; han er selv Nr. 0, og har derfor formodentligen kun travlt med det Forbigangne og med at opfatte det som Moment. Men en Opvalt, der endog har brændt sine hegelske Manuscripter, naar han alligevel vil forsøge sig i at opfatte sin lyriske Fortumlethed som Moment i sin Livs-Udvikling: saa bringer han rigtignok den hegelske Philosophi i Vinden, hvad denne ingenlunde er tjent med.

Capitel V.

Mag. Adler som Epigram over Nutidens Christenhed.

Hvorledes Mag. A. indirecte satiriserer den hegelske Philosophi (idet han eclatant bryder med den, men dog ubevidst conniverer med den, og da ved sit Livs Fortumlethed bringer den hegelske Philosophi i Situationer, hvor den maa vise sig saa selvmodsigende, som den er) er oftere eftervilst; at han tillige kan tjene som et Epigram over Nutidens Christenhed, skal slutteligen paapeges og benyttes.

Mag. A. var jo født, opdragen, confirmeret, hjemmehørende i den geographiske Christenhed, — han var altsaa Christen (saadan som Alle ere Christne); han var bleven theologisk Candidat — og var Christen (saadan som Alle ere Christne); han bliver christelig Præst, og nu først vederfares det Besynderlige ham, at han ved et Livs-Indtryk kommer i alvorligere Berøring med den Afgjørelse: at blive Christen. Just som han da, ved religieust at være rystet, unægteligt er kommen det at blive Christen nærmere end nogensinde hidtil i al den Tid, da han var Christen, just da bliver han afskediget. Og hans Afsked er ganske i sin Orden; thi Statskirken faaer jo nu først Leilighed til at blive vidende om, hvorledes det staaer sig med hans Christendom. Men det Epigrammatiske bliver alligevel: at han som Hedning bliver christelig Præst, og at han, da han dog er kommen det at blive Christen noget nærmere, bliver afskediget.

Ved en eneste saadan Begivenhed faaer man unægtelig Leilighed til at gjøre et Indblik i, hvad der dog nok maa forstaaes ved at Alle saadan ere Christne, man faaer en Mistanke om, hvorvidt det dog ikke er et Sandsebedrag med de mange Christne i den geographiske Christenhed. Dette siges visseligen ikke for at dømme, langtfra mig være al slig udvortes Travlhed. Noget Andet er det, om den Enkelte ikke ved sig selv skulde kunne lære Noget om sig selv af den hele Begivenhed med Mag. A. Dette er rigtignok min Mening, og medens jeg er tvivlsom, betræffende hvorvidt man virkelig kan i strengere

Forstand kalde Mag. A. en christelig Opvakt, saa forekommer det mig, at hans Livs Katastrophe maa kunne have noget Opvækkende for Enhver, hvilket Resultat han nu end forresten kommer til. Det er: er Mag. A. ikke en Opvakt, er han ikke en ved en Opvækkelse kaldet Lærer, der kan hjelpe Tiden, saa er dog hans Livs Begivenhed et Memento for den geographiske Christenhed.

Maaskee er det ikke saaledes, jeg veed Intet og vil Intet vide, — men lad os tænke det, at Mange saadan leve hen som Christne og egentligen ere Hedninger, idet nemlig Tilværelsen, den dem omgivende Verden har forvandlet sig til et stort Sandsebedrag, som atter og atter og paa enhver Maade bestyrker dem i, at de ere Christne. Lad os tænke os disse Mange i en ældre Alder, hver især constituerende en Familie. Disse fingerede Christne opdrage altsaa igjen deres Børn — i Christendommen; hvorledes vil saa den Generation af Christne blive?

Det er overhovedet vistnok charakteristisk for vor Tid, at det Begreb Opdragelse, idetmindste i Oldtidens Forstand, mere og mere forsvinder af Menneskenes Tale og af Livet. Oldtiden anslog Betydningen af et Menneskes Opdragelse meget høit, og forstod ved denne en harmonisk Udvikling af Det, som skal bære de forskjellige Gaver og Talenter og Anlæg af Personligheden ethisk i Retning af Charakteren. I vore Tider synes man utaalmodigen at ville afskaffe denne Opdragelse og derimod accentuere Underviisning. Man vil at den Unge hurtigt og saa tidligt som muligt skal lære Meget og Allehaande, lære hvad man næsten haandgribeligt kan forvisse sig om at være Viden og at være Noget. Den formelle Dannelse, Charakterens ethiske Dannelse er ikke et saadant Noget, og kræver dog megen Tid og megen Flid. Man synes i vor Tid at mene, at naar der blot paa alle Maader bliver sørget for, at Barnet lærer Noget, lærer Sprog, Mathematik, Religion o. s. v., saa kan det forresten saa omtrent opdrage sig selv. Dette er nu vistnok til enhver Tid og i ethvert Land en stor Misforstaaelse, men den bliver især fordærvelig i

Christenheden. Skal nemlig et Menneske ikke ligefrem narres for Christendommen, saa maa een af Delene gjøres: enten maa man holde ham fra hans tidlige Barndom og saa længe han er under Værge fjern fra ethvert Forhold til Christendommen, lade ham opvoxe uden nogensomhelst christelig Kundskab, for at han da i en moden Alder kan faae et afgjørende Indtryk af Christendommen og selv vælge; eller Forældrene maa overtage det Ansvar fra hans tidligste Barndom at bibringe ham ved en streng christelig Opdragelse et afgjørende Indtryk af det Christelige. Men lader man ham fra Barn voxe op i den Omgangs-Forestilling saadan udenvidere at være Christen, saa gjør man Alt hvad der staaer i et Menneskes Magt for at bedrage ham i Forhold til Menneskelivets absolut qvalitative Afgjørelse. Han er da Christen omtrent i samme Forstand som han er Menneske, og saa lidet som det i en senere Alder falder ham ind for Alvor at betænke, om han nu dog virkelig er Menneske, saa lidet vil det, ordenligviis, falde ham ind at gjøre sig selv Rede for, om han nu dog virkelig er en Christen.

Jeg vil tænke mig — thi det er min Sjel imod at blande mig ind i noget andet Menneskes Guds-Forhold, endog blot saaledes, at jeg var vidende om, at der levede en saadan Mand — jeg vil tænke mig en Familiefader. Han er dygtig i sin Livs-Stilling, behagelig i Omgang, ikke uvittig, vel lidt af Alle, gjestfri og selskabelig i sit Huus; han er ikke nogen Religionsspotter (dette var, om det end er farefuldt, maaskee endda bedre for Børnene, thi det giver Elasticitet); han er heller ei i strengeste Forstand Indifferentist: men han er saadan Christen, han vilde finde det underligt, søgt og paafaldende den Sag betræffende udvortes eller indvortes at gjøre videre Ophævelser; han er saadan Christen, og er gjennem Læsning af eet og andet nyere Skrift i Forstaaelse med den Betragtning, at Christendommen er Aandens høieste Dannelse, samt at enhver Dannet er Christen. I sit Huusliv, hvad enten der er Selskab eller ikke, faaer han aldrig nogen Anledning til at yttre sig religieust om religieuse Anliggender. Hænder det en sjelden Gang, at een eller anden excentrisk Religieus tildrager sig nogen

Opmærksomhed, og bliver Dagens Gjenstand, og derved ogsaa en Gjenstand for Omtale i hiin Familiefaders Huus, da er Dommen over en Saadan og over hans Adfærd ikke nogen religieus men en æsthetisk, der stempler en saadan Tone og et saadant Væsen som anstødeligt, som Noget, der ikke kan taales i de Dannedes Kreds. — Denne Mands Hustru er en elskværdig Kone, fri for alle moderne nqvindelige Nykker, hjertensgod som Moder og Hustru. Hun har ogsaa i et enkelt Øieblik af sit Liv følt en Trang til en dybere religieus Befindelse. Men da saadanne Anliggender og saadanne Bekymringer aldrig have været bragte paa Bane mellem hende og hendes Mand, og da hun har en maaskee overdreven Respekt for hendes hende overlegne Mands Fordringer i Henseende til Dannelse: saa frygter hun, at det skulde forraade en Mangel paa Dannelse eller støde, om hun vilde tale om religieuse Gjenstande. Derfor tier hun, og ordner sig med qvindelig Hengivenhed ganske ind under hendes Mand, tilegner sig klædeligt, hvad der mandligt anstaaer ham saa godt; og disse Tvende harmonere som sjeldent et Ægtepar i Christenheden.

Under disse Forældres Øine voxe Børnene op; der spares Intet paa at udvikle deres Aand og berige den med Kundskaber, og medens Børnene saaledes voxe i Kundskab og Indsigt, tilegne de sig ubevidst Forældrenes dannede Væsen, saa denne Familie er virkelig et yderst behageligt Huus at komme i. Det følger ganske af sig selv, at Børnene ere Christne, de ere jo fødte af christne Forældre, og saa er det jo lige saa naturligt som at Een er Jøde, der er født af jødiske Forældre,*) —

*) Anm. Det at være Christen, fordi man er født af christelige Forældre, er Grund-Sandsebedraget, hvoraf en Mængde andre ere deriverede. Man er Jøde ved at være født af jødiske Forældre; ganske rigtigt, thi Jødedommen er væsentligen knyttet til og bundet i Natur-Bestemmetheden. Men Christendommen er Aands-Bestemmelse, saa der i den hverken er Jøde eller Hedning eller fødte Christne. Det er i sin Orden at man fra at være Hedning, at være Jøde, at være født af christne Forældre bliver Christen; thi Aandens Bestemmelse er høiere end Natur-Bestemmelsen. Derimod kan man ikke godt

hvor i al Verden skulde Børnene falde paa Andet. At der er Jøder, Hedninger, Muhamedanere, Fetishdyrkere til, veed de jo rigtignok af Historien og den videnskabelige Religions-Underviisning; men veed det ogsaa som noget dem aldeles Uvedkommende.

Lad os saa tage det ældste af Børnene, han er nu i den Alder, at han skal confirmeres. Det følger ganske af sig selv, at den Unge svarer „ja" paa de Spørgsmaal, som Præsten forelægger ham; hvor i al Verden skulde der vel falde den Unge Andet ind, har man nogensinde hørt, at Nogen har svaret nei, eller er der vel ymtet et eneste Ord til den Unge om, at han ogsaa kan svare nei. Derimod har man maaskee gjort ham opmærksom paa ikke at svare for høit og heller ikke for sagte, men gjøre det paa en klædelig og beleven Maade; han erindrer maaskee at have hørt Faderen sige, at det var noget affecteret Noget med dette hviskende „Ja" paa Kirkegulvet. I den Grad følger det af sig selv, at han skal svare ja, i den Grad, at han istedetfor at gjøres opmærksom paa Svaret, er bleven gjort opmærksom paa Formalitetens reent æsthetiske Side. Saa svarer han da „ja" — hverken for høit eller for sagte, men med den frimodige og dog beskedne Sømmelighed, der klæder et ungt Menneske vel. Faderen er paa Confirmationsdagen noget alvorligere end sædvanlig, dog har hans Alvorlighed mere en festlig end en religieus Charakteer, og den harmonerer derfor ganske med den Oprømthed, der indtræder efter at de fra Kirken ere komne hjem, hvor Faderen ikke blot er behagelig som ellers, men anvender sine Gaver for ret at gjøre denne Dag til en Høitidsdag. Moderen er bevæget, hun har

---

blive Jøde, thi man maa være født Jøde. Man kan ikke være Christen og dog ikke være Christen, derimod kan man være Jøde og dog ikke være Jøde, fordi Naturbestemmelsen er overveiende; om nemlig en Jøde ikke er en troende Jøde, saa er han ligefuldt en Jøde, men en Christen, der ikke er en troende Christen, han er slet ikke en Christen. Bestemmelsen „Christen" er netop den, om hvilken absolutest maa siges: man fødes ikke med den Bestemmelse, lige tværtimod: det er netop det man skal blive, det man skal vorde.

Opmærksomhed, og bliver Dagens Gjenstand, og derved ogsaa en Gjenstand for Omtale i hiin Familiefaders Huus, da er Dommen over en Saadan og over hans Adfærd ikke nogen religieus men en æsthetisk, der stempler en saadan Tone og et saadant Væsen som anstødeligt, som Noget, der ikke kan taales i de Dannedes Kreds. — Denne Mands Hustru er en elskværdig Kone, fri for alle moderne uqvindelige Nykker, hjertensgod som Moder og Hustru. Hun har ogsaa i et enkelt Øieblik af sit Liv følt en Trang til en dybere religieus Besindelse. Men da saadanne Anliggender og saadanne Bekymringer aldrig have været bragte paa Bane mellem hende og hendes Mand, og da hun har en maaskee overdreven Respekt for hendes hende overlegne Mands Fordringer i Henseende til Dannelse: saa frygter hun, at det skulde forraade en Mangel paa Dannelse eller støde, om hun vilde tale om religieuse Gjenstande. Derfor tier hun, og ordner sig med qvindelig Hengivenhed ganske ind under hendes Mand, tilegner sig klædeligt, hvad der mandligt anstaaer ham saa godt; og disse Tvende harmonere som sjeldent et Ægtepar i Christenheden.

Under disse Forældres Øine voxe Børnene op; der spares Intet paa at udvikle deres Aand og berige den med Kundskaber, og medens Børnene saaledes voxe i Kundskab og Indsigt, tilegne de sig ubevidst Forældrenes dannede Væsen, saa denne Familie er virkelig et yderst behageligt Huus at komme i. Det følger ganske af sig selv, at Børnene ere Christne, de ere jo fødte af christne Forældre, og saa er det jo lige saa naturligt som at Een er Jøde, der er født af jødiske Forældre,*) —

---

*) Anm. Det at være Christen, fordi man er født af christelige Forældre, er Grund-Sandsebedraget, hvoraf en Mængde andre ere deriverede. Man er Jøde ved at være født af jødiske Forældre; ganske rigtigt, thi Jødedommen er væsentligen knyttet til og bundet i Natur-Bestemmetheden. Men Christendommen er Aands-Bestemmelse, saa der i den hverken er Jøde eller Hedning eller fødte Christne. Det er i sin Orden at man fra at være Hedning, at være Jøde, at være født af christne Forældre bliver Christen; thi Aandens Bestemmelse er høiere end Natur-Bestemmelsen. Derimod kan man ikke godt

hvor i al Verden skulde Børnene falde paa Andet. At der er Jøder, Hedninger, Muhamedanere, Fetishdyrkere til, veed de jo rigtignok af Historien og den videnskabelige Religions-Underviisning; men veed det ogsaa som noget dem aldeles Uvedkommende.

Lad os saa tage det ældste af Børnene, han er nu i den Alder, at han skal confirmeres. Det følger ganske af sig selv, at den Unge svarer „ja" paa de Spørgsmaal, som Præsten forelægger ham; hvor i al Verden skulde der vel falde den Unge Andet ind, har man nogensinde hørt, at Nogen har svaret nei, eller er der vel ymtet et eneste Ord til den Unge om, at han ogsaa kan svare nei. Derimod har man maaskee gjort ham opmærksom paa ikke at svare for høit og heller ikke for sagte, men gjøre det paa en klædelig og beleven Maade; han erindrer maaskee at have hørt Faderen sige, at det var noget affecteret Noget med dette hvislende „Ja" paa Kirkegulvet. I den Grad følger det af sig selv, at han skal svare ja, i den Grad, at han istedetfor at gjøres opmærksom paa Svaret, er bleven gjort opmærksom paa Formalitetens reent æsthetiske Side. Saa svarer han da „ja" — hverken for høit eller for sagte, men med den frimodige og dog beskedne Sømmelighed, der klæder et ungt Menneske vel. Faderen er paa Confirmationsdagen noget alvorligere end sædvanlig, dog har hans Alvorlighed mere en festlig end en religieus Charakteer, og den harmonerer derfor ganske med den Oprømthed, der indtræder efter at de fra Kirken ere komne hjem, hvor Faderen ikke blot er behagelig som ellers, men anvender sine Gaver for ret at gjøre denne Dag til en Høitidsdag. Moderen er bevæget, hun har

blive Jøde, thi man maa være født Jøde. Man kan ikke være Christen og dog ikke være Christen, derimod kan man være Jøde og dog ikke være Jøde, forbi Naturbestemmelsen er overveiende; om nemlig en Jøde ikke er en troende Jøde, saa er han ligefuldt en Jøde, men en Christen, der ikke er en troende Christen, han er slet ikke en Christen. Bestemmelsen „Christen" er netop den, om hvilken absolutest maa siges: man fødes ikke med den Bestemmelse, lige tvertimod: det er netop det man skal blive, det man skal vorde.

endog græbt i Kirken; men moderlig Ømhed og moderlig Bekymring for Barnets fremtidige Skjebne er dog vel ikke forbeholdt Christendommen. Den Unge faaer derfor vel paa Confirmationsdagen et høitideligt Indtryk af Faderen, et rørende Indtryk af Moderen, han vil med Taknemlighed og Glæde mindes denne Dag som en skjøn Erindring; men han faaer ikke noget afgjørende christeligt Indtryk. Den Unge faaer Indtrykket af, at denne Dag maa være et betydningsfuldere Moment i hans Liv — om ikke saa betydningsfuldt som f. Ex. det at blive Student og immatriculeres.

Den Unge er confirmeret, og lidt efter lidt begynder nu den travle Tid for ham, da han skal gjøre sig færdig til sin Officeers-Examen; vi kunne jo antage, at han vil gaae den Vei. Han faaer sin Examen med Udmærkelse, han gaaer til Høiskolen, udmærker sig fremdeles, Forældrene have ret Glæde af den Søn, som de dog nu sjeldnere see, da han er flyttet ud af Huset og altid har travlt. Han gjør Lykke, i en Alder af 26 Aar er han allerede Capitain. — Vor unge Capitain forelsker sig. Det er en elskværdig, en indtagende Pige, ganske efter Forældrenes Ønske, og den allerede behagelige Familie vinder en ny Fortryllelse ved at optage hende i dens Kreds, og ved al den Hyggelighed, som udbreder sig over Huuslivet, naar det er antydet, at den ældre Generation nu vil til at forynge sig i en ny. Capitainen er virkelig forelsket. Men det at være virkelig forelsket er dog vel ingen specifik Bestemmelse af det Christelige, der har dog vel levet Elskende lige saa fuldt i Grækenland som i Christendommen, ja den erotiske Bestemmelse er egentligen ikke christelig. Brylluppet berammes; man finder at et Kirkebryllup er det høitideligste. Capitainens Fader er af den Mening, at et Kirkebryllup ved Indtrykket af Kirkens høie Hvælvinger, ved Orgelets Toner, ved hele Omgivelsen, og ved at bringe Præsten i hans rette Omgivelse, stemmer Sjelen ganske anderledes høitideligt end det i en Karreet at liste sig hen til en Præst for at blive viede paa en Præsenteer-Bakke. Dertil kommer, hvad ogsaa Capitainens Fader har yttret, „at der hviler en Nemesis over al Hemme-

lighedsfuldhed, at enhver tilstødende Fatalitet faaer en næsten ridicul Magt over Een. Dersom saaledes Karreten kjørte feil, eller den væltede og der blev et Opløb — hvis det da var en vitterlig og officiel Sag, at de Forulykkede skulde til et Kirkebryllup, nu ja, det var jo altid en ubehagelig Standsning; men hvis det var en Hemmelighed og skulde være en Hemmelighed, hvis det var et stille Bryllup, de skulde til i al Stilhed!" — Saa staaer da Capitainen for Alteret med sin unge Brud — et yndigt Par! Og Præsten spørger: har De beraadført Dem med Gud og Deres Samvittighed o. s. v. Hvad skal Capitainen svare? Nu ja, det følger dog vel af sig selv, at Capitainen, som, erotisk forstaaet, er virkelig forelsket, ikke lader sig spørge to Gange, om han vil have Pigen. Han svarer altsaa: ja — ikke for høit og ikke for svagt, men netop med den ædle, selvbevidste og dog beskedne Holdning, som anstaaer en ung Mand saa vel. Om dette Ja just ganske nøiagtigt er Svar paa Præstens Spørgsmaal, falder Capitainen slet ikke ind; han er lykkelig ved sin Forelskelse, han er lykkeligt og tillidsfuldt og bravt med sig selv forvisset om, at han vil gjøre Pigen saa lykkelig som han formaaer. — Saa forenes Ægtefolkene. Orgelets Toner bruse verdsligt til Afsked, Toget sætter sig i Procession, Mængden seer undrende, næsten misundelig efter det indtagende Par; og Enhver, der har Leilighed til at see nøiere, seer Forelskelsen lyse ud af Capitainens Øine. Ja, der er Grund til at blive misundelig paa ham, Grund for Familien til at være stolt af ham: ung er han, begavet, lykkeligt udviklet, mandlig skjøn, brav nok til i Sandhed at være forelsket, lykkelig ved sin Forelskelse, trofast i oprigtig Beslutning.

Lad dette nu være foregaaet i den geographiske Christenhed; hvo har saa været mere bedragen i Forhold til Christendommen end netop vor Capitain! Thi Den, der aldrig har hørt Noget om Christendommen, han er ikke saaledes bedragen; men Den der, uden at faae det mindste afgjørende Indtryk af det Christelige, fra først af er bleven bestyrket i, at han er Christen, — han er bedragen. Hvor i al Verden skal det falde

ham ind at bekymre sig for, hvorvidt han er, eller vel endog bekymre sig om at blive, hvad han fra sin første Erindring saadan uden videre har været forvisset om, at han er: Christen. Og denne Forvisning har Alt bestyrket ham i. Der er Intet som har standset ham; Forældrene have Intet talt om det Christelige, de have tænkt: det maa Præsten gjøre; og Præsten har tænkt: undervise den Unge i Religion, det kan jeg nok, men egentligen bibringe ham det afgjørende Indtryk, det maa blive Forældrenes Sag. Saaledes er han voxet op, bleven confirmeret, Lieutenant, Capitain, — nu christelig Ægtemand.

Dersom Een, naar han da ikke var en Præst,*) for Alvor

*) Anm. Det er ganske rigtigt, at en Præst i Kraft af sin Stilling frembringer en anden Virkning end naar Een, der intet Embede har, men blot religieus Interesse taler til et Menneske. Imidlertid er det maaskee ikke sjeldent, at den Tiltalte i al Stilhed svækker Indtrykket, fordi han ved en reservatio mentalis gjør den Mellembestemmelse: det er Præstens Levebrød. Man finder det i sin Orden, at Præsten taler saaledes, og hvorfor? Fordi det er Præstens Levebrød. Man faaer da ikke det rene Intryk af det Religieuses Værd i sig selv og dets Fordring til Mennesket. Dersom en Privatiserende vilde anvende al sin Tid og sin Flid paa det Religieuse, saa vilde Mangen maaskee ansee den Yttring i hans Mund for Galskab, som man fandt i sin Orden i Præstens, ikke for Yttringens egen Skyld, men i Betragtning af, at det er Præstens Levebrød. Man vilde ikke kunne forstaae, at det Religieuse skulde have en saadan Realitet, at det kunde beskjeftige et Menneske ene for dets egen Skyld; men man finder det i sin Orden, at Een beskjeftiger sig med det Religieuse, naar det er hans Levebrød. Det er i andre Forhold ligesaa. Der er upaatvivleligt i enhver Generation Mange, der, ligesom Nordamerikanerne, ansee det at speculere og philosophere for en Art Lediggang og Galskab. Faae de da at vide om Een, at han anvender hele sin Dag til at tænke, saa ansee de ham for en Lediggænger og en Særling. Noget Andet derimod, dersom Een er ansat og lønnet som offentlig Lærer i Philosophien, saa finde de det i sin Orden, at han speculerer — thi det er jo hans Levebrød. Een finder sit Udkomme ved at feie Skorstene, en Anden ved at philosophere; men det at feie Skorstene og det at philosophere er Hip som Hap, det Ene har ikke mere Værd end det Andet, dersom det ikke er Eens Levebrød.

vilde spørge vor Capitain, om han var en Christen: saa vilde Capitainen upaatvivleligt smile. Der vilde intet Raat og Fornærmeligt være i dette Smiil, som vilde han ved Smilet lade Spørgeren forstaae, at han nok var en dum Person, nei dertil er Capitainen for dannet, thi han er virkelig en dannet ung Mand. Men han vilde smile uvilkaarligt, fordi Spørgsmaalet vilde forekomme ham ligesaa besynderligt, som hvis Een spurgte ham, om han virkelig var et Menneske. Dersom der da om Aftenen i vor Capitains Huus ved Theebordet blev fortalt den Historie om Socrates, at han skal have sagt, at han ikke vidste med Bestemthed, om han var et Menneske, saa vilde Capitainen maaskee sige: „det er unægtelig ironisk nok, og man kan ikke lade være at smile deraf, men paa den anden Side ligger der dog ogsaa noget Sært i at bringe saadanne Tvivl frem, der berøre Livets allerførste og simpleste og nødtørftigste Forudsætninger; saaledes var der idag en Mand, der for Alvor spurgte mig, om jeg var en Christen. Slige Betragtninger maae desuden gjøre Een ganske keed af Livet, naar man istedetfor at blive til Noget i Verden, skal sinke sig med at betænke, om man er et Menneske, eller hvad der da er det Samme i et christeligt Land, om man er en Christen. En anden Sag er det, naar man vil gjøre carriere ad den theologiske Vei. Men en Officeer kan dog vistnok nøies med at tage det som givet, at han er Menneske og Christen, naar han da med Sømmelighed ikke træder det Religieuse for nær, ikke tillader sig nogen udannet Spot derover." Og Capitainens unge Kone vil ikke være forundret ved denne Tale, hun er i alle Maader forvisset om, at han er et Menneske, og hun ønsker, at Intet maa sinke ham i at blive General.

Lad os nu tænke det Modsatte, at Een ved en streng, christelig Opdragelse allerede som Barn har faaet et afgjørende Indtryk af det Christelige. Skal dette skee, da maae Forældrene selv væsentligen være Christne, saa Barnet faaer det idelige Indtryk af, hvorledes Forældrene til daglig Brug føre et religieust Liv, beskjeftige sig med det Christelige baade til deres Opbyggelse, og for at udtrykke det i deres Vandel. Saa voxer

Barnet da til, og i den Alder, der er meest modtagelig, og hvis Ihukommelse er meest trofast, vil det afgjørende Christelige prente sig uforglemmeligt i hans Sjel og κατα δυναμιν modificere hans Charakteer. Thi skulde som sagt Det, at man unomstunder saa sjelden træffer et Charakteer-Menneske, ikke hænge sammen med, at man ingen ret Forestilling har om, hvad Opdragelse er, at man forvexler det at lære (discere) med det at opdrages, det at lære med det at lære at lyde, at bøies under mægtige og daglige Indtryk af det Ethiske og det Religieuse.

At nu et saadant Barn, fordi det har faaet en alvorlig christelig Opdragelse, i strengere Forstand skulde være en Christen, vilde igjen være et Sandsebedrag; og næst det at være Christen fordi man saadan er født af Christne, kommer den Feilslutning: hans Forlædre vare fromme Christne, ergo er han en Christen. Nei Opdragelsens uforglemmelige og dybe Indtryk af det Christelige er kun en Forudsætning.

Saa gaaer da dette Barn ogsaa ud i Verden. Forudsætninger i Henseende til det at blive Christen har han unægtelig; der er, menneskelig talt, gjort for ham, hvad der menneskelig er muligt. Men Afgjørelse er der endnu ikke; thi om hans „Ja" paa Confirmationsdagen end er Opdragelsens Consequents, saa er det dog endnu ikke det afgjørende.

Med Aarene vil nu formodentligen ganske andre Sider af Livet, ganske andre Faktorer i Sjelen komme til at gjøre sig gjeldende; det unge Menneske vil fornemme Indtryk, der ere ham ganske ubekjendte. Thi den strenge, christelige Opdragelse er en Forudsætning, og en saadan som han maa voxe til for ret at overtage. Som Forældre, i den Alder da Børnene voxe stærkest, lader Klæderne sye noget større, sye til at voxe efter: saaledes kan man i Alvorens Forstand sige om Den, der har faaet en streng christelig Opdragelse, at hans Forældre have skjenket ham en Klædning, der er syet til at voxe efter, men ogsaa en saadan Klædning, som Ingen kan voxe fra. — Det unge Menneske vil nu gjøre Bekjendtskab med Verden og det Verdslige, der kommer maaskee en Tid, da det naivt forekommer ham besynderligt, at hans Forældre have fortiet for ham

det glade Budskab, som forkyndes paa Ungdommens Dandseplads; faaer det Verdslige nogen Magt til at rive ham hen, da kommer der maaskee en Tid, hvor han utaalmodigt mener, at Forældrene have bedraget ham. Thi Capitainen, han kommer formodentligen aldrig til at opdage, at han er bedragen, han er netop indviet og dannet ved Det, hvori hans Liv har sit Forblivende. Men den Anden, han har som Barn slet Intet hørt om al den Herlighed Verden har at byde, eller han har kun hørt den strenge Advarsel derimod; med sin alvorlige, christelige Opdragelses Forudsætning staaer han som en Fremmed, ja som en Bedragen i al denne Verdslighed, der nu, da han selv skal see efter, synes ganske anderledes end den beskreves ham som Barn.

Dog er der for dette unge Menneske, menneskelig talt, gjort hvad der kan gjøres; hans Liv maa lægge sig saaledes for ham, at han ikke kan undgaae en Katastrophe; han maa komme til en Afgjørelse, om han vil blive Christen, eller han virkeligen vil opgive Christendommen. Og er det sandt hvad Socrates siger, at det Frygteligste af Alt er at have sit Liv i en Vildfarelse, saa maa det unge Menneske prises lykkelig; thi selv om han griber feil og fortvivler, han maa gjøre det paa saa afgjørende Maade, at der netop af den Grund bliver et Haab om hans Frelse. Thi det er sandeligen saa, den meest fortvivlede Afgjørelse er dog uendeligt at foretrække for dette listende Liv, der lister sig fra Aar til Aar i illusorisk Tryghed.

I et christeligt Land (og det er dog et Spørgsmaal, om der ikke ligger noget Sophistisk i at sætte det Prædikat „christelig" uden videre sammen med saa abstrakte Bestemmelser som: Land, Stat, Folk, Rige, hvilke Bestemmelser overflyve den personlige Individualitets og Subjektivitetens og Enkelthedens Bestemmelse) er der for Enhver en farefuld Mulighed af at gaae Glip af den høieste Afgjørelse: at blive Christen. Hvad enten det er et reent Sandsebedrag, at et Menneske bilder sig ind at være Christen, hvad heller han ved en streng christelig Opdragelse har faaet et afgjørende Indtryk af det Christelige, det gjelder lige fuldt for ham: at blive Christen. Paamindelser

og Admonitioner kunne vel gjøres fornødne i denne Henseende i et christeligt Land. Men en saadan Paamindelse indeholder netop Mag. A.s Liv. Hvilke Vanskeligheder i Henseende til det at blive Christen der kan vise sig for Den, som er strengt opdragen i Christendommen; i hvilken Forstand Opdragelsen dog kun er en Forudsætning; hvilke Misligheder en saadan Opdragelse kan have; hvilket Ansvar Forældre derved paatage sig, men ogsaa omvendt ved ikke at gjøre det: betræffende alt Sligt finder man naturligviis ingen Oplysning i Mag. A.s Liv, eller i dets Katastrophe. Han gjør ganske Indtrykket af en Hedning, der pludseligen er kommen i Berøring med det Christelige. Men netop derfor er jo hans Liv en Paamindelse eller kan dog være det for Mange; thi han var jo Christen saadan som Alle ere Christne, han var confirmeret, theologisk Candidat, christelig Præst i den geographiske Christenhed — og dog gjør Katastrophen det aabenbart, hvad der maa forstaaes ved, at han var Christen. Det er en Begivenhed, der her er det Paamindende, og Paamindelsen er altsaa indirecte, det beroer paa den Enkelte om han ved sig selv vil lade sig paaminde; det er ikke som naar en Opvakt tordner og dømmer, hvad saa let kan forbittre Menneskene istedetfor at gavne. Nei, Mag. A. virker ved sit Liv, og virker altsaa indirecte; hans Betydning for Samtiden vil vel ikke saa meget komme til at ligge i hvad han blev ved Katastrophen eller i den hans Produktivitet, der deriverer sig derfra, som i, at han ved Katastrophen indirecte gjør aabenbart og angiver, hvorledes man i den geographiske Christenhed saadan kan være Christen, og endog blive christelig Præst, uden at have det mindste Indtryk af Christendommen i Retning af: at blive Christen.

[Foran af S. K. udeladte Partier af „den store Bog om Adler".]

[Medens der ogsaa af de følgende Blade (ɔ: S. 641-704) er opbevaret forskjellige Bearbejdelser og Klader, er der her kun taget Hensyn til hvad der udtrykkelig er betegnet som eller skjønnes at være enten Renskrift eller dog en sidste Redaktion.]

Capitel I.

Den historiske Situation.

Mag. Adlers Collision som Lærer i Statskirken med det Bestaaende; den særlige Enkelte, som har et Aabenbarings-Faktum.

Det var i Aaret 1843, at Mag. Adler udgav sine Prædikener, i Fororbet til hvilke han paa det Høitideligste forkyndte, at ham var vederfaret en Aabenbaring; at ved denne ham en ny Lære var bleven meddeelt; og i selve Prædikerne gjorde han, hvorved Alt blev afgjørende tydeligt, Forskjel mellem de Taler, der vare af ham selv, og de, som vare [skrevne] under Aandens umiddelbare Bistand.*) Han underrettede os i Fororbet om, at Aanden havde budet ham at brænde Alt, hvad han ellers havde skrevet. Saaledes stod han eller præsenterede han sig i Fororbet dramatisk som et Billede paa et i meest afgjørende Forstand nyt Udgangspunkt: bag ved ham en Ildebrand, og han med det Ny reddet som en Flygtning.

Han var den Gang Lærer i Stats-Kirken. Saa kjært det nu end kan være Staten eller Stats-Kirken at see, hvis det var saa, en ny Slægt af vordende Embedsmænd voxe op, der alle vare udrustede med ganske andre Evner og anden Dygtighed end de tidligere, saa kjært det kan være at see de meest udmærkede og fortrinligste Evner hellige sig til Statens eller Stats-Kirkens Tjeneste: saa følger det af sig selv, at denne Glæde har

*) Anm. I en vis Forstand er dette dog confunderende, forsaavidt de qvalitativt ueensartede Prædikener ikke burde udgives sammen; og i ethvert Tilfælde savnes her en dialektisk Mellembestemmelse om, hvorledes han forstaaer sig i den qvalitativt afgjørende Forskjel: at være under Aandens umiddelbare Bistand og at være uden den.

een Betingelse, den nemlig, at de virkeligen tjene Staten, at de indenfor dens Grundsætninger, vedkjendende sig disse, ex animi sententia ville benytte deres herlige Evner. I andet Fald maa Glæden forvandle sig til Bekymring; hvis der er Fare paafærde, til Bekymring og Uro for sin egen Bestaaen, men i ethvert Tilfælde til bekymret Deeltagelse for den Enkelte eller de Enkelte, som saaledes forfeile deres Liv. Thi Staten og Stats-Kirken er ikke selvisk, ikke tyrannisk (hvad kun Ildesindede og Misfornøiede ville indbilde sig selv og Andre), den er, efter sin Idee, velvillig; naar den tager den Enkeltes Tjeneste, da mener den tillige at gjøre ham en Tjeneste ved at anvise ham den ønskelige, den beleilige Plads for hensigtsmæssig og gavnlig Anvendelse af hans Kræfter.

Mag. Adlers Collision er let at see: den særlige Enkeltes med det Almene, forøget derved, at han endog som Embedsmand er i det Almenes Tjeneste. Dog da denne Collision oftere forekommer, saa har jeg udførligere behandlet den i Bilaget I, til hvilket henvises.*)

Men Mag. Adlers Collision har et endnu mere Afgjørende. Han er den særlige Enkelte, som har et Aabenbarings-Faktum. Ved sit Aabenbarings-Faktum, ved den ny Lære,**) ved at staae under Aandens umiddelbare Indskydelse maatte Mag. Adler let blive sig bevidst at være stillet aldeles udenfor det Almene, aldeles extra ordinem, som i meest afgjørende Forstand Extraordinarius, qvalitativ forskjellig fra enhver anden særlig Enkelt (Geniet — det umiddelbare eller Reflexionens), han være nok saa stor og nok saa meget Geni, naar han dog ikke beraaber sig paa at have havt en Aabenbaring. Under saadanne Omstændigheder at ville være i det Bestaaendes Tjeneste er en Selvmodsigelse, og at forlange det af det Bestaaende, at det skal beholde ham i Tjenesten er egentligen at ville gjøre Nar af det, som var det noget saa Abstrakt, at det ikke kunde concentrere sig i en energisk Bevidsthed om hvad det er og hvad det vil. At ville være i det Bestaaendes Tjeneste og saa at ville tjene hvad der, selv om det ikke var realiter, saa dog bestemmere formaliter, figter det Bestaaende efter Livet, er lige saa urimeligt, som hvis Een vilde være i en Mands Tjeneste og dog vedgaae aabenlyst, at hans Arbeide og Flid og Sind tilhørte en anden Mand. Det vilde ingen Mand finde sig i; og Grunden hvorfor man vil, at det Almene, det Bestaaende skulde finde sig deri, er, fordi man har en phantastisk-abstrakt Forestilling om det Bestaaendes Upersonlighed, og en phantastisk Levebrøds-Forestilling, ifølge hvilken Staten skal forsørge enhver Candidat. Naar

*) [Jfr. S. 511 ff.]

**) Anm. At Mag. Adler senere har saadan sagt Noget om, at der intet Nyt var i hans Lære, gjør Intet til Sagen. Ved sin Optræden bekjendte han det i de høieste og stærkeste Udtryk, og var i alle Maader forberedt paa Sensation i Anledning af den vidunderlige Nyhed.

Armeen staaer opstillet med Front i det Bestaaendes Retning, da at ville være med i Geleddet og Stipendiarius men ville staae omvendt stillet, lader sig ikke gjøre; i det Øieblik der skal marscheres (saasnart Livet rører sig) vil det vise sig, at han gaaer modsat Vei. En Extraordinair med et Aabenbarings-Faktum han maa ud af Geleddet. Det fordrer saavel hans Betydningsfuldhed, som det Almenes Alvor; thi en saadan Extraordinair er for betydelig til at være med i Geleddet, og det Almenes Alvor fordrer Enhed og Ensbed i Rækkerne, fordrer at see den Extraordinaire, eller at see, at han er den Extraordinaire. I denne discrimen har en saadan Extraordinair sin Plads, dette er hans Situation: paa den ene Side udpegen som en særlig Enkelt i Sammenligning med det Almene, saa ingen Klog kunde være hans Ven eller blot gaae med ham paa Gaden, saa hans Ven, hvis han var klog, svor paa, at han ikke tjendte ham, ad hvem „de Forbigaaende rystede paa Hovedet" — og saa dog at være Den, der ved en Aabenbaring og i Kraft af den skal bringe det Ny, at være Den, fra hvem en ny Tidsregning skal begynde.

Mag. Adlers Collision er altsaa den særlige Enkeltes, som har en Aabenbaring, med det Almene. Uden videre at ville nægte Muligheden af, at dette Overordentlige kunde vederfares et Menneske ogsaa i vor Tid, vilde vistnok være et meget betænkeligt Tegn. Men er der intet Nyt under Solen, saa er der heller ingen ligefrem, eensformig Gjentagelse, der er bestandig ny og ny Modification. Vor Tid er Reflexionens og Forstandighedens. Forsaavidt vilde det vel være at antage, at Den, der i vor Tid saaledes kaldedes af Gud, vilde være i Forhold til sin Tid. Han vilde da vel som tjenende Moment disponere over en eminent Reflexion. Dette vilde vel altsaa være den phænomenale Forskjel mellem den saaledes Kaldede i vor Tid og i en ældre Tid (thi den væsentlige Lighed er og bliver Kaldelsen), at den i vor Tid Kaldede vilde som Tjenende have en tjenende Reflexion, for hvilken jeg, den ringe Critiker, bøier mig 7 Gange, og 70 Gange for hans Kaldelse ved Aabenbaringen. Den Kaldede i vor Tid vil ikke blot være Redskab (umiddelbart), men bevidst overtage sin Kaldelse i en anden Forstand end hvad der altid har været Tilfældet i Forhold til en guddommelig Kaldelse: at befinde sig paa og at forstaae sig selv i, at dette Overordentlige var hændt ham.

Hvorvidt det saaledes er muligt, at tænke sig et guddommeligt Kald ind i en menneskelig Reflexion, en Samvirken deraf, er et Problem, som jeg, en ringe tjenende Critiker, ikke turde fordriste mig til at besvare; Besvarelsen vilde jo først den Overordentliges Liv indeholde, hvis en Saadan kom. Men til et vist Punkt kan jeg dialektisk gjennemføre Tanken, indtil Reflexionen gaaer paa Grund.

Dersom det altsaa var i sin Orden med, at et Menneske var kaldet ved en Aabenbaring, men han som tjenende Moment havde en eminent Reflexion, saa vilde han forstaae, at til denne Kaldelse og til det at have

en Aabenbaring svarer ethisk et uhyre Ansvar i alle Retninger, ikke blot ind efter (at han var sikker paa sig selv, forstod sig selv i, at det Overordentlige var hændt ham, thi det antage vi for givet), men ud efter i Forholdet til det Bestaaende, fordi det Overordentlige i Reflexionen har den Dialektik at være den høieste Frelse men ogsaa at kunne være til den største Fordærvelse. Hans Ansvar i Reflexionen vilde da være, at han ikke blev til den største Ulykke for det Bestaaende, og at han med Frygt og Bæven vaagede over, at Ingen, saavidt han formaaede, tog Skade ved et ligefremt Forhold til hans Extraordinaritet. Dersom vi nu ville lade den tjenende Reflexion ene og alene raade, saa vilde den yderste Consequents være, at han aldeles tilintetgjorde sig selv, menneskelig forstaaet, Indtrykket af sig selv, gjorde sig saa ringe, saa ubetydelig som muligt, næsten afskyelig, fordi han i Reflexionen, hvor enhver Bestemmelse jo er dialektisk, rigtigt forstod, at det Overordentlige udenfor det Punkt, hvor det er i Sandhed og er det Overordentlige, er og kan være til den frygteligste Fordærvelse. I Reflexionens yderste Consequents vilde han da forvandle Aabenbarings-Faktumet selv til hans Livs dybeste Hemmelighed, der i Gravens Taushed blev hans Tilværelses Lov, men som han aldrig meddeelte ligefrem. — Men see, just dette var jo aldeles at forfeile sin Opgave, var jo som en Ulydighed mod Gud. Thi Den, der kaldes ved en Aabenbaring, han er jo netop kaldet til at beraabe sig paa sin Aabenbaring, han skal just bruge Myndighed i Kraft af at være kaldet ved en Aabenbaring. I en Opvækkelse ligger ikke Det, at den paa en overordentlig Maade Vakte skal gaae ud og forkynde Menneskene dette; tvertimod, det kan netop være ganske rigtigt og Gud velbehageligt og Lydighed mod Gud, at Dette bliver den saaledes Vaktes Hemmelighed med Gud. Men hvis Den, der er kaldet ved en Aabenbaring og til at meddele en Aabenbaring, vil fortie Aabenbarings-Faktumet, saa forbryder han sig jo mod Gud, og gjør Guds Villie til Intet. Netop Aabenbarings-Faktumet er det Afgjørende, Det, der giver ham guddommelig Myndighed. Det er ikke, som man i vor Tids forvirrede Philosophi docerer, Lærens Indhold det kommer an paa; men Aabenbarings-Faktumet og hvad deraf følger, den guddommelige Myndighed, er just det Afgjørende. Dersom jeg tænkte mig et Himmelbrev, saa er det ikke dette Brevs Indhold, ligegyldigt af hvem det var, der er Hovedsagen, Hovedsagen er, at det er et Himmelbrev.

Det sees saaledes, at naar man sætter det at have havt en Aabenbaring heelt og holdent ind i Reflexionen, saa maa denne paa een eller anden Maade komme til noget Uigjennemtrængeligt, eller arbeide sig ind i en Selvmodsigelse. Thi skal den tjenende Reflexions Idee seire, saa holder han Aabenbarings-Faktumet som et isoleret skjult, i Frygt og Bæven vogtende paa de forfærdelige Følger, som den ligefremme Meddelelse kunde have, og skjælvende for Ansvaret. Men derved opgiver han jo tillige

Myndigheden, formasteligt gjør han sig selv til Geni, istedetfor at Gud havde kaldet ham til Apostel. Dette vil sige: i Reflexionens Idee er et Geni det Høieste, en Apostel en Umulighed; thi Apostelens Kategori er just den guddommelige Myndighed.

Saaledes staaer Reflexionen stille ved Problemet: om det er muligt, at en menneskelig Reflexion er istand til at kunne overtage en Kaldelse ved en Aabenbaring; om ikke en Aabenbaring forudsætter en fortsat Aabenbaring. Men paa den anden Side: da vor Tid er Reflexionens, og Menneske-Slægten bestandigt mere og mere maa antages at udvikle sig i Reflexion, saa synes det dog, menneskeligt, en Selvfølge, at hvis et Menneske i en saadan Tid kaldedes ved en Aabenbaring, han da i sig maa have et Moment af Reflexion mere end den Kaldede i en ældre Tid. I den ældre Tid betydede den Kaldedes Reflexion kun en Reflexion i sig, at han forstod sig selv i at det Overordentlige var vederfaret ham; nu maatte den betyde en Reflexion over hele sit Forhold til Omverdenen, saa den Kaldede paa en eller anden Maade bevidst i Overtagelsens Øieblik maatte kunne gjøre sig Rede baade in concreto for sit Ansvar, og Rede for, at Det vilde hænde ham, som i en ældre Tid hændte den Kaldede; den i vor Tid ved en Aabenbaring Kaldede maatte vel være Eenheden af sin Tids største Majeutiker og den Kaldede, Eenheden af at være den Kaldede og den sig Devoverende, han maatte til den ham forundte guddommelige Myndighed (der er det qvalitativt Afgjørende) have en eminent Viisdom til at overskue Forholdene.

Videre kan den menneskelige Dialektik ikke komme end til denne Tilstaaelse: at Dette kan den ikke tænke, men ogsaa til den Tilstaaelse: at deraf følger ikke videre, end at den ikke kan tænke det. Men den menneskelige Dialektik, naar den vil forstaae sig selv, altsaa være ydmyg, glemmer aldrig, at Guds Tanker ikke ere Menneskets Tanker, at alt dette om Genialitet og Dannelse og Reflexion hverken gjør fra eller til, men at den guddommelige Myndighed er det Afgjørende, at Den, hvem Gud kalder saaledes, han være Fisker eller Skomager (thi nu falder det maaskee kun altfor let at forstaae, at Peder blev Apostel, — men dengang, da man havde langt lettere ved at forstaae, at han var Fisker!): han er Apostelen.

Den guddommelige Myndighed er Kategorien, og her er ganske rigtigt ogsaa Mærket: Forargelsens Mulighed. Thi et Geni kan vel, æsthetisk, et Øieblik eller 50 Aar eller 100 være til Anstød, men aldrig ethisk til Forargelse; det Forargende er: at et Menneske har guddommelig Myndighed.

Men i Forhold til denne Bestemmelse: at være kaldet ved en Aabenbaring, som da i Forhold til alt Christeligt, har i Tidernes Løb Dorskhed og Vane og Aandløshed eller Aandsfraværelse og Tankeløshed faaet Lov at fugtne ved Springfjederen. Nu var det et hysterisk Fruentimmer, der fik

sig en Aabenbaring, nu en stillesiddende Professionist, nu var det en Professor, der blev saa dybsindig, at han næstendeels kunde siges at have Aabenbaring, nu et skimtende Geni, der skimtede saa dybt, at han mestendeels noget nær og saa godt som havde Aabenbaringer. Dette blev efterhaanden saadan hvad man forstod ved at være kaldet ved en Aabenbaring, og saadan i den Forstand havde Paulus ogsaa havt en Aabenbaring, kun at han tillige var et ualmindelig godt Hoved.

Nei, den guddommelige Myndighed er Kategorien. Her er meget Lidet eller slet Intet for Privat-Docenter og Licentiater og Paragraph-Slugere at gjøre. Saa lidet som en ung Pige behøver Barberer til at tage hendes Skjæg af, og saa lidet som en Skaldet behøver Friseurer til at „accomodere" hans Haarvæxt: lige saa lidet behøves her disse Herrers Bistand. Sagen er ganske simpel: vil Du lystre, eller vil Du ikke lystre, vil Du bøie Dig troende under hans guddommelige Myndighed, eller vil Du forarges — eller vil Du maaskee intet Parti tage; tag Dig iagt, ogsaa Dette er Forargelse!

Men som sagt, man har fugtnet ved Springfjederen, eller afspændt den i det Parenthetiske. Exegesen var den første Parenthes. Exegesen fik travlt: hvorban denne Aabenbaring var at begribe, om det var et indre Faktum, maaskee en Slags Dichtung und Wahrheit o. s. v. o. s. v. Besynderligt, Paulus, hvem det dog nærmest angaaer, synes ikke at have anvendt eet eneste Øieblik paa i den Forstand at ville begribe — men vi Andre; ja, vi ere jo ikke Paulus, saa maae vi jo gjøre Noget — thi at lyde ham, det er ikke Noget at gjøre. Nu, og det forstaaer sig, fra Slægt til Slægt ved hvert Universitet, i hvert Semester eet Cursus om hvorledes o. s. v. o. s. v., fra Slægt til Slægt hvert andet Aar en ny Bog om, hvorledes o. s. v. o. s. v.: ja det er et ypperligt Adspredelsesmiddel, ad den Vei fjernes Udsigten til at naae det — at lystre Paulus mere og mere.

Philosophien og med den Dogmatiken, som trænger efter Philosophien, var den anden Parenthes. Den sagde, som det sømmer sig en ædel, høibaaren, human Videnskab: „Ingenlunde skal jeg smaaligt indlade mig paa eller lade mig forstyrre af, hvo Forfatteren af Skriften er, om han kun er Fisker og et ringe Menneske. Nei, bort med al Smaalighed! Lærens Indhold, det er Hovedsagen, kun det spørger jeg om. Saalidet som Æsthetiken spørger om, af hvem et Theater-Stykke er, men kun hvorledes det er, lige saa ligegyldigt er det mig, hvo Forfatteren er" — ogsaa ligegyldigt, at han er „Apostelen". Ja, paa den Maade kan man sagtens speculere. Thi „Apostelen", et Menneske med guddommelig Myndighed, det er just Knuden. Paa den Maade kan man sagtens blive færdig med Paulus — man kommer jo slet ikke til at begynde paa ham, eller til at begynde paa, at han har guddommelig Myndighed. Man behandler Skriften saa videnskabeligt, at den lige saa godt kunde være af Anonyme.

See, fra det Øieblik det Parenthetiske kom i Gang, blev der naturligviis fuldt op at bestille for Privat-Docenter og Licentiater og Paragraph-Slugere og Skimtere. Efterhaanden som der saa arbeides mere og mere frem i denne Retning, gik det mere og mere tilbage for den Kategori: at være kaldet ved en Aabenbaring; den blev en Ubetydelighed, et Indifferent, som tilsidst snart Enhver kunde rende med; og saa gik den saa aldeles af Mode, at det af den Grund tilallersidst blev en stor Sjeldenhed at see Nogen i den „Eqvipage".

Altsaa, Mag. Adler forkyndte sig at have havt en Aabenbaring.

[Et løst Blad:]

Om Cap. III af Bogen.

Bogen, som den nu er færdig, er indholdsrig og interessant. Naar Læseren vil give sig Tid og læse langsomt, vil han overbevise sig selv derom. Skulde derimod gjøres Noget for at hjelpe en langsom Læser, saa skulde det være at omarbeide Cap. III og bringe lidt mere lettende og iøinefaldende Oversigt i det.

*

[Paany af selve „den store Bog om Adler":]

Capitel III.

Forrykkelsen af Mag. Adlers væsentlige Standpunkt ved ham selv, eller at han ikke forstaaer sig selv, ikke selv troer paa, at der er ham vederfaret en Aabenbaring. Dette belyses directe-indirecte af en lille Pjece, der indeholder Aktstykker i Sagen om hans Afskedigelse, og indirecte af hans fire sidste Bøger.

[De følgende 16 Linier i Randen:]

Gangen i Undersøgelsen.

Vi har for os en Mand, der har sagt sig selv at have havt en Aabenbaring, ved hvilken han af Frelseren har modtaget en Lære. Ligefrem at benægte Realiteten af dette Udsagn kan en Anden kun være berettiget til, naar det ligefrem lader sig bevise om den Vedkommende, at han ganske ligefrem forstaaet er affindig. Dette er ikke Tilfældet i Forhold til Adler. Ved Udsagnet om sig selv er han da indtil videre stillet høiere end ethvert andet Menneske, der, hvis han skal forholde sig til ham, enten maa bøie sig troende under hans guddommelige Myndighed, eller med skeptisk Tilbageholdenhed afholde sig fra enhver Affirmation og enhver Negation. Det sidste Forhold, det skeptiske, indtager nærværende Under-

søgelse; men medens den selv kun disputerer e concessis, hverken affirmerer eller negerer ligefrem, hører den nøie efter, om den ikke ud af Adlers egne Ytringer kan lytte, at han ikke forstaaer sig selv, ikke er i Overeensstemmelse med sig selv (sibi constans) og med sit Udsagn om sig selv.

Til den Ende benyttes 1) Adlers Tilsvar, 2) hans 4 sidste Bøger.

---

§ 1.

„Skrivelser min Suspension og Entledigelse vedkommende, udgivne af A. P. Adler, A. M. — Kbhvn. hos Reitzel. 1845."

Denne Pjece indeholder, foruden en Deel Skrivelser angaaende et Kjævleri om Capellanens Gage, hovedsageligen de Adler til Forklaring af den geistlige Øvrighed forelagte Spørgsmaal, ham selv og hans Lære betræffende, samt Adlers Tilsvar og yderligere Tilsvar.

For at Alt kan blive nøiagtigt og være Læseren nærværende, er det vel bedst at erindre om hiint Forord til hans Prædikener. Her fortæller Mag. Adler, hvorledes han var ifærd med et Arbeide, som han vilde have kaldet populaire Foredrag over den subjektive Logik, et Arbeide, i hvilket han „med en overfladisk Kundskab til Bibelen havde paataget sig at forklare Skabelsen og Christendommen." Han vedbliver derpaa: „en Aften udviklede jeg just det Ondes Oprindelse; da indsaae jeg som ved et Lysglimt, at det ikke var paa Tanken men paa Aanden at Alt kom an, og at der var en ond Aand til. Samme Nat foer en hæslig Lyd ned i vort Værelse. Da bød Frelseren*) mig at staae op og gaae ind og nedskrive disse Ord." Derpaa følge de Ord,**) som siden stereotypisk atter og atter vende tilbage i Vers og i Prosa.

Det citerede Faktiske ville vi slet ikke ligefrem indlade os med, hverken pro eller contra, end ikke engang med den Mærkelighed, at Christus taler næsten som en Privat-Docent, thi de citerede Ord ligne ganske en Paragraph; vi disputere bestandigt kun e concessis. Men dette er dog vel klart, at

---

*) Anm. Dette Ord er af Adler selv spatieret.

**) Anm. Ordene lyde saaledes: „De første Mennesker kunde have havt et evigt Liv; thi naar Tanken forbindet Guds Aand med Legemet, saa er Livet evigt, naar Mennesket forbinder Guds Aand med Legemet, saa er Mennesket Guds Barn; saa havde Adam været Guds Søn. Men de syndede. Tanken fordybede sig i sig selv uden Verden, uden Legeme. Den adskilte Aanden fra Legemet, Aanden fra Verden. Og naar Mennesket selv, naar Tanken selv adskiller Aanden fra Legemet og Aanden fra Verden, saa maa Mennesket døe og Verden og Legemet blive onde. Og hvad bliver Aanden? Aanden gaaer ud af Legemet. Men Gud tager den ikke tilbage. Og den bliver hans Fjende. Og hvor farer den hen? Tilbage i Verden. Hvorfor? Den er vred paa Verden, som opgav den. Det er den onde Aand. Og Verden skabte selv den onde Aand."

han i hiint Forord paa det Høitideligste forkynder sig at have havt en Aabenbaring, ved hvilken der ham af Frelseren er meddeelt en Lære. Paafaldende kan det jo rigtignok være, at Adler i Grunden allerede førend Aabenbaringen var ifærd med at opdage den samme Tanke, som blev ham meddeelt ved Aabenbaringen; thi om Aftenen var det jo, „at han som ved et Lysglimt indsaae, at det ikke var paa Tanken men paa Aanden at Alt kom an, og at der var en ond Aand til"; men atter dette ville vi ikke ligefrem indlade os med, kun mindende om, at det Udtryk „som ved et Lysglimt" dog vel ikke skal betragtes som mere eller mindre end et metaphorisk Udtryk for Indsigtens Hurtighed eller for den Overgangens Hurtighed fra ikke at have indseet til at have indseet. Forøvrigt concentrerer den ved Aabenbaringen meddeelte Læres Indhold sig i den Sætning: „at Menneskets Tanke fordyber sig i sig selv." Men ogsaa dette synes Adler at have udgrundet før Aabenbaringen blev ham til Deel, thi i Forordet siger han udtrykkelig om sit Arbeide („det populaire Foredrag over den subjektive Logik"): „det var min Tanke, der havde fordybet sig i sig selv." Forsaavidt bliver der ikke Meget tilbage, som blev ham meddeelt ved en Aabenbaring, men desto bestemtere falder just Accenten paa, at det er ham meddeelt ved en Aabenbaring, paa, at „Frelseren om Natten bød ham at staae op og gaae ind og nedskrive de følgende Ord." Saasnart Adler urokkeligt holder dette fast, har jeg intet Ja og intet Nei; mig beskjeftiger det blot at disputere e concessis. Holder han det derimod ikke fast, saa maa han finde sig i, at man ud af hans Eget godtgjør, at han ikke selv troer, han har havt en Aabenbaring, eller at han i ethvert Tilfælde er i en saadan Confusion betræffende Kategorierne, at han ikke selv veed hvad han siger, fordi han ingen skarp Tanke forbinder med Ordene.

I Forordet fortælles videre: „derpaa bød Jesus mig opbrænde mit Eget, og for Fremtiden holde mig til Bibelen. Om Prædikenerne og Talerne fra Nr. 6 til Enden veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ." Dersom Adler ikke veed det om de andre, eller dersom han veed om de andre, at de ikke ere det, er det rigtignok paafaldende, at han udgiver dem især i eet Bind, der ligesom Noæ Ark kommer til at indeholde det qvalitativt meget Forskjellige. Dog dette bliver Adlers Sag. Hovedsagen for mig er, at han paa det Høitideligste har sagt, at han veed, at Talerne fra Nr. VI til Enden ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa han kun har været Organ.*) Vi har saaledes i Adlers Kaldelse ved en Aabenbaring Analo-

*) Anm. Udsagnets Høitidelighed lider imidlertid en lille Skavank ved et Par Noter i selve Bogen, om hvilke jeg, hvis Sagen ikke var saa alvorlig, kunde fristes til at sige, at de nok ere skrevne ved en Distractions medvirkende Bistand. Af Forordet erfarede man jo, at Prædikenerne og Talerne fra Nr. VI til Enden ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade; men pag. 20 (til Prædiken

gien til en Apostels Kaldelse, — i hans Skriven under Medvirkning af Jesu Naade, i at han kun er Organ: Analogien til den Inspireredes Forhold. Adler har baade en Lære, der er ham meddeelt ved en Aabenbaring, og en Udvikling af denne Lære, der er inspireret. Dette maa nu Læseren stadigt fastholde i det Følgende, hvor det skal vises, at Adler ikke holder det fast, medens han dog ikke føler sig opfordret til afgjørende at tilbagekalde det. Han forvirrer paa en dobbelt Maade ved qvalitativt at forandre, og dog ikke tilbagekalde. Enhver der ikke er ganske forvirret ved hegelsk Dialektiks Anvendelse i de existentielle Sphærer, Enhver der ikke er ganske sløvet ved journalistisk Sophistik, vil, uden just at være Dialektiker, let indsee Følgende. Dersom Een, idet han siger sig at forklare Noget, foretager en Forandring i dette Nogets (Subjektets) Væsen: saa forklarer han det ikke, saa forandrer han det. Ved en Forklaring foregaaer Forandringen i Prædikatet, saaledes at det Omspurgte bliver det det er, men nu ved Forklaringen bliver aabenbaret at være dette. Forklaringen er det explicerende Prædikat. Foretager derimod den saakaldte Forklaring en Forandring ved Subjektet, saa forklarer den jo ikke det omspurgte Subjekt, men bringer et nyt Subjekt frem. Forskylder da en Forklaring saaledes at være en Forandring, saa maa, hvis Forvirring ikke skal afstedkommes, dette bestemt og afgjørende udtrykkes derved, at man vedgaaer, at man istedetfor at forklare det Omspurgte taler om noget Andet. Er det Omspurgte noget man selv har sagt, afforbres Forklaringen Een officielt, og Forklaringen dog forskylder at være en Forandring: da maa dette, hvis man ikke vil bedrage eller selv er forvirret, udtrykkes derved, at det Første høitideligen tilbagekaldes. Skeer dette ikke, saa bliver, som sagt, Confusionen en dobbelt: a) at det Første faaer Lov at staae hen, b) at det Andet (Forklaringen, der dog er en Forandring af det Første) faaer Udseende af at være en Forklaring af det Første.

Undersøgelsen gaaer nu over til de Spørgsmaal, som den geistlige Øvrighed fandt sig foranlediget til at forelægge Adler, samt til Adlers Tilsvar.*)

Nr. IV, Skjærtorsdag d. 13. April 1843) læser man i en Note: „denne Bøn er mig indgivet ved Jesu medvirkende Naade"; og p. 26 (i Prædikenen Nr. V, Langfredag d. 14. April 1843) læser man i en Note: „her kom første Gang Jesu medvirkende Naade mig til Hjelp." Langfredag kommer som bekjendt efter Skjærtorsdag, Prædikenen Nr. V efter Nr. IV, og dog erfarer man i en Note til Nr. V, at den medvirkende Naade her første Gang kom Adler til Hjelp, efterat man har læst Noten til Nr. IV, og efterat man i Forordet har læst, at han om Prædikenerne fra Nr VI til Enden veed, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, hvilket synes at tyde paa, at han er twivlsom med Hensyn til Noterne under Nr. IV og V, dersom han ikke i en Distraction har skrevet Noterne, og igjen i Distraction glemt, at han har skrevet dem.

*) Anm. Den theologiske Læser vil, især fra Spørgsmaalet Nr. 2 af

Øvrighedens Spørgsmaal:

1) om De (Mag. Adler) erkjender at have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da De skrev og udgav Deres trykte „Prædikener" og saakaldte „Studier"?*)

Øvrighedens Skrivelse er af Dato 29de April 1845; Mag. Adlers Tilsvar følger under 10de Mai 1845, og lyder saaledes:

„Da jeg kan paavise Mening og Forbindelse i hvad jeg i mine „Prædikener" og „Studier" har skrevet, erkjender jeg ikke at have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da jeg skrev og udgav dem."

Stricte taget er nu dette Tilsvar egentligen ikke Svar paa Spørgsmaalet. Ved „Mening og Forbindelse" kan vel nærmest kun tænkes paa Fyldestgjørelsen af den Fordring, som man grammaticalsk maa gjøre til et Foredrag. Men antaget, at der saaledes var Mening og Forbindelse i det Skrevne, kunde Forfatteren derfor gjerne have været i en exalteret og forvirret Sindstilstand. Desuden er det at udgive det Skrevne et Noget for sig selv, og Een kunde f. Ex. rolig skrive Noget, men forraade en exalteret Tilstand ved at udgive det. Adlers Svar er forsaavidt hverken i den ene eller den anden Henseende Svar paa Spørgsmaalet; det er ei heller sandfærdigt, thi der er ikke blot eet men mange Steder i „Prædikenerne", hvor det ligefrem skorter paa Mening og Forbindelse. Svaret betragtes da bedst som en Evitern, og man kan altsaa endnu ikke sige, at Adler ved dette Svar har forandret det Mindste i hvad han oprindeligen har sagt om sig selv; han er her endnu consequent. Dette anslaaer jeg i hans Fordeel, thi jeg disputerer bestandigt blot e concessis.

---

og indtil Enden, ved hele Mag. Adlers Raisoneren erindres om een eller anden moderne Exegets Væven om hvad der skal forstaaes ved en Aabenbaring. Nu, det forstaaer sig, Exegeten har dog altid det til sin Undskyldning, at han ikke selv har havt en Aabenbaring. Dette er Mag. Adlers Fortjeneste, og just derved har han, i mine Tanker, langt større Fortjeneste end Exegeten, for ret at gjøre det Moderne aabenbart.

*) Anm. Spørgsmaalet selv har forøvrigt en besynderlig Vanskelighed med Hensyn til Svaret. Naar man affordrer en Mand en Erklæring om, at han i et foregaaende Tidsmoment har været i en forvirret Sindstilstand, synes deri at ligge, at hvis han er villig til at erklære det, villig til at bejae det, saa er Alt godt igjen, og Manden ikke mere i en forvirret Sindstilstand. Imidlertid lod det sig tænke, at Manden netop ved sin Villighed til at bejae yderligere, maaskee endnu evidentere beviste, at han var i en forvirret Sindstilstand. Sæt han svarede: ih, er det ikke Andet der forlanges, da skal jeg rigtig ikke lade vente paa mig, men med den største Fornøielse erklære o. s. v. I saa Fald er den Spørgende bragt endnu engang i den samme Forlegenhed. Det er overhovedet meget vanskeligt at standse den Dialektik, der udvikler sig, naar man begynder med at antage om et Menneske, at han har været i en forvirret Sindstilstand, — især er det vanskeligt at standse den ved en Erklæring af ham selv.

Men derpaa følger nogen Tid efter et yderligere Tilsvar. Vi skal Intet fortie, der kunde synes at tale til Adlers Fordeel, og derfor minde om, at han, idet han taler om sit sidste Indlæg, selv siger: „for om muligt at komme til et Foreningspunkt med Autoriteterne gjorde jeg, efter mundtlig Samtale med Biskop Mynster, saa stort et Tilnærmelses-skridt, som muligt, idet jeg under 5te Juli tilsendte ham følgende Skrivelse." I denne Skrivelse findes under Nr. 2 følgende Erklæring:*)

„Jeg erkjender, at den usædvanlige, forunderlige, anstødelige, aphoristiske og abrupte Form, i hvilken Ideerne paa mange Steder i mine Prædikener og Studier fremtræde, med Grund kan have vakket de høie Autoriteters Betænkelighed."

Nu kommer det; vel siger A. ikke, at Autoriteterne have Ret i at slutte, at han har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, men han siger, at de have Ret i, at Ideerne paa mange Steder i hans Prædikener og Studier fremtræde i en usædvanlig, forunderlig, anstødelig, aphoristisk og abrupt Form; han siger fremdeles, at Autoriteterne have havt Grund til at blive betænkelige. Altsaa A. indrømmer Præmisserne, men han lader Conclusionen staae hen. I det første Tilsvar havde han benægtet Præmissen; i den sidste Skrivelse indrømmer han Præmissen, og han gjør ingen Modstand mod Conclusionen.**) Netop fordi A. indrømmer Præmissen maatte han (hvis han ikke ligefrem vil give Øvrighedens Antagende Medhold, og i saa Fald kunde han jo sige det ligefrem) af al Magt værge sig mod Conclusionen, han maatte med ganske bestemte Ord sige: men desuagtet (og netop fordi jeg har indrømmet Præmissen maa jeg holde desto fastere igjen), desuagtet kan jeg ingenlunde indrømme, at jeg har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand.***) Det er en bekjendt prokuratoragtig Frem-

---

*) Anm. Vel refererer den sig ikke ligefrem til Øvrighedens Nr. 1, men som det synes til Nr. 4 „om Adler vil indrømme, at der i meerbemeldte hans Skrifter findes mange Yttringer, som ere forargelige, anstødelige eller i høi Grad upassende." Men antages hans Nr. 2 i den sidste Skrivelse at referere sig til Øvrighedens Nr. 4, saa er der i saa Fald i den sidste Skrivelse intet yderligere Tilsvar til Øvrighedens Nr. 1. Imidlertid forstyrres denne Antagelse igjen derved, at der i Adlers Nr. 2 findes brugt Prædikater, som ikke referere sig til Øvrighedens Nr. 4, men vel til dens Nr. 1 (saaledes f. Ex. „den usædvanlige, forunderlige, aphoristiske, abrupte Form"). Man kan derfor med Rette sige, at man i Adlers Nr. 2 finder det yderligere Tilsvar til Øvrighedens Nr. 1. Og maaskee er hele min nøiagtige Omhyggelighed en spildt Uleilighed i Forhold til Adlers Skjødesløshed.

**) Anm. Conclusionen er naturligviis Indholdet af Øvrighedens første Spørgsmaal — ergo har De været i en exalteret og forvirret Sindstilstand.

***) Anm. Indrømmer nemlig Adler dette ganske uforbeholdent, saa følger eo ipso deraf, at han in optima forma maa tilbagekalde „hvad han i en exalteret og forvirret Sindstilstand har skrevet og udgivet."

gangsmaade saaledes at indrømme Præmisserne, og derpaa ved ikke at gjøre nogen Conclusion give det Udseende af, at Conclusionen er noget ganske Andet, Noget der kommer fra en ganske anden Verdensdeel, Noget den Paagjeldende arbitrairt disponerer over om han vil eller ikke, Noget der ved en qvalitativ Bestemmelse var adskilt fra Præmissen. Men naar en Præmisse, svanger med Conclusioner, bøier sig truende ud over et Menneske; naar han selv ved at indrømme Præmissens Rigtighed gjør Inclinations-Vinkelen endnu større: saa maa han yderst bestemt værge sig mod Conclusionen, eller han har den over sig, og selv indrømmet den. Det forstaaer sig, selv om han ved bestemt Udsagn værgede sig mod Conclusionen, deraf fulgte ikke, at han havde pareret, thi Conclusionen kan stundom være en reen Formalitet, som væsentligen hverken gjør fra eller til. Men naar han i denne Henseende slet Intet gjør, maa han ansees for at have tabt paa dette Punkt. Det Svigefulde eller Tankeløse, Det der yderligere beviser hans Confusion, er, at han lader et saadant Tilsvar staae hen som en Forklaring, at han ikke fatter den simple Consequents: at han officielt maa tilbagekalde sit Første: det første Tilsvar og saa Prædikerne samt Studierne som skrevne i en exalteret og forvirret Sindstilstand.

I den sidste Skrivelse tilføies endnu et tredie Punkt, hvilket vel, som Svar betragtet, maa henføres under hiint Øvrighedens Spørgsmaal Nr. 1, hvilket vi her fastholde. Nr. 3 i den sidste Skrivelse lyder saaledes:

„at jeg ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden*) vil see mig istand til at lade det christelige Indhold udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skrifts bestemte Ord mere overeenstemmende Form.“

I Anledning af dette Adlers Fremtids-Haab fristes man uvilkaarligt til det Spørgsmaal: men havde det da saadan en Hast med at faae Det sagt paa en upassende og mindre bibelsk Maade, Det som man „ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden vil

*) Anm. Dette Haab er — just ikke blevet opfyldt, men igjen udtalt i Forordet til en af Adlers 4 sidste Bøger; og en aarvaagen Recensent (i Kirketidenden), der har Forstand paa hvad Publikum gider vide, har strax gjort opmærksom paa, „at Forfatteren selv haaber engang o. s. v.“ Altsaa siden hine haabefulde Ord i Skrivelsen af 5te Juli 1845 har Mag. Adler skrevet 4 nye Bøger, men Haabet finder endnu kun sin Plads i Forordet som et gjentaget Haab. Paa den Maade vil Adler længe kunne vedblive at være en haabefuld og lovende Forfatter; ja, der er al Sandsynlighed for, at dette Haab tilsidst bliver en staaende Artikel i hans Forord — en Art fix Idee, som stundom findes hos Forfattere, og som aldrig forlader dem end ikke i Døden. Saaledes skal man have havt Exempel paa en Forfatter, der i Forordet til hver en lille Bog han udgav stadigen skrev, at han haabede for Fremtiden at samle sig paa en stor Bog, som han snart agtede at udgive — selv i det sidste Forord til Fragmentet af en lille Bog fandt dette Haab sin vante Plads.

kunne lade udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skrifts bestemte Ord mere overeensstemmende Form"? Er der nogen, eller kan der have været nogen fornuftig Grund til at haste med at gjøre Det — paa en upassende Maade, Det som man ved længere Tids Anvendelse vil kunne gjøre paa en passende Maade? Og naar mon Mag. Adler agter at begynde paa den længere Tid, der behøves til den rolige Bearbeidelse? Han har allerede skrevet fire Bøger siden, men det skjønnes ikke at han er kommet det Passende nærmere?

Og dersom det er saa (som det i det Følgende skal vises, hvor Adlers Tilsvar paa Øvrighedens Spørgsmaal Nr. 2 afhandles), at A. selv authentisk forklarer (NB. det er: forandrer sit Første derhen til), at han ikke har havt noget Nyt at bringe*) — dersom dette er saaledes: saa gjelder det jo netop om, at man sørger for at Formen bliver saa passende som muligt, at man anvender Flid og Taalmod i Udarbeidelsen, da der slet ingen Grund er til at haste. Selv om et Menneske bringer noget Nyt, er det dog utilgiveligt at gjøre det paa en tumultuarisk Maade, men naar man selv authentisk vedgaaer, at man intet Nyt har at bringe, saa er det dobbelt utilgiveligt.

At nu Adler selv authentisk vedgaaer (som Forklaring af Det: at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære er ham blevet meddeelt af Frelseren), at han intet Nyt har havt at bringe, gaae vi derpaa over til at vise ved at belyse Adlers Tilsvar paa Nr. 2 af Øvrighedens Spørgsmaal. Dette Nr. 2 indeholder Hovedsagen, thi her stilles Spørgsmaalet, om han nu virkeligen har havt en Aabenbaring, om han selv meener det o. s. v. Spørgsmaalet Nr. 1 er af langt mindre Betydenhed, og jeg har egentligen blot dvælet ved Adlers Tilsvar paa Nr. 1 for at give en Forsmag paa hans Forvirringer.

Øvrighedens Spørgsmaal:

2) om De indseer, at det er sværmerisk og urigtigt at vente paa og at følge saadanne formeentlige udvortes Aabenbaringer, som, til Exempel, den, De har beskrevet i Fortalen til Deres „Prædikener"?

Adlers tvende Tilsvar, skjøndt de kun udgive sig for Forklaringer, ere ikke Forklaringer men Forandringer, der forandre hans Første, uden at han dog finder sig opfordret til afgjørende at tilbagekalde det Første. Dog er der mellem hans tvende Tilsvar en Forskjel. I det første for-

*) Anm. At han saa igjen i Forordet til en af de 4 sidste Bøger phantaserer over det Thema, at „Den der har noget Nyt at bringe ikke maa tillade nogen Amalgamation med det Gamle," maa da betragtes som den ny Confusion, Adler igjen har at bringe. Man er berettiget til at antage, at A. i dette Forord sigter til sig selv, og saa maa man videre slutte, at han dog anseer hiint Første (der paa det Høitideligste udgav sig for at være en Aabenbaring og derpaa authentisk blev forklaret af ham selv ikke at være noget Nyt) for noget Nyt.

vandles det at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære er ham meddeelt, til en Opvækkelse, ved hvilken han er frelst. I det sidste Tilsvar forvandles det at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære er ham meddeelt, til at være Begeistringens Begyndelse, til et Udtryk for noget saa Vagt og Ubestemt som Begeistring. Istedetfor en ved en Aabenbaring Kaldet, hvem en ny Lære er betroet, faae vi i første Tilfælde en Opvakt i almindeligere Forstand, i sidste Tilfælde saadan en Begeistret. Dannet, som Adler er det, ved megen hegelsk Dialektik, er det ikke underligt om han selv lever i den Indbildning, at disse tre Bestemmelser (en Apostel, en religieus Opvakt, en Begeistret) betyde saadan Eet og det Samme, eller at den ene forklarende kan ombyttes med den anden. Men dersom der er Noget til som hedder qvalitativ Dialektik, saa ophæver den ene af disse Bestemmelser den anden, og Dilemmaet maa bestandigt stilles: vil Adler acquiescere i Forklaringen, saa maa han tilbagekalde sit Første; thi Forklaringen er ikke et yderligere Prædikat om det Første, men er en ny Position. Man kan saaledes være meget villig til at indrømme Adler, at han er saadan hvad man kalder en Begeistret og saadan; men man kan sandeligen ikke være villig til at ansee denne Opfattelse for en Forklaring af, hvad han i Fortordet til Prædikenerne udgiver sig for at være.

Hans første Tilsvar af 10de Mai 45 lyder saaledes:

„ved i Fortalen til mine „Prædikener“ at have skrevet: at Jesus bød mig for Fremtiden at holde mig til Bibelen; ved at have prædiket ham, ved at have anført Skriftens Ord som Beviissteder, maa det være indlysende til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer*) jeg holder mig og har lært Andre at holde sig. Men at der reddes paa vidunderlige Maader er — som jeg i Fortalen til „Prædikenerne“ har beskrevet — for mig et Faktum, som jeg ikke kan benægte. Selv om man kun betragter mine „Prædikener“ og „Studier“ som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Røst, troer jeg dog, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved jeg er bleven grebet af Troen.“

Nu er Forflygtigelsen i fuld Gang, og jeg vil bede Læseren om Taalmodighed, at jeg kan gaae ganske langsomt tilværks for i enhver Linie at vise Usikkerheden og Confusionen — den belyser ypperligt en Deel af den moderne Philosophi og Dogmatik. Efter mit Begreb er det at gaae saa nøiagtigt tilværks ikke uinteressant for en Gangs Skyld, og i vore dialektisk confuse Tider kunde der nok være Den, der kunde have Gavn af at læse dette, selv om han slet ikke interesserer sig for Sagen.

Altsaa: „ved i Fortalen til mine „Prædikener“ at have skrevet: „at Jesus bød mig for Fremtiden at holde mig til Bibelen“; ved at have prædiket ham, ved at have anført Skriftens Ord som Beviissteder, maa

*) Anm. Der er forøvrigt noget Forvirrende i det Pluralis, som Adler her har brugt i en anden Forbindelse end Øvrigheden, thi Øvrigheden taler i Pluralis om de sværmeriske Aabenbaringer, A. taler i Pluralis om den christelige Aabenbaring.

det være indlysende, til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer jeg holder mig og har lært Andre at holde sig." Men dette er ingenlunde indlysende; selv om man vil gjøre Adler den størst mulige Concession, saa bliver dog altid det Afgjørende, Pointen tilbage, som han udelader, medens han ved sit Tilsvar søger at identificere sig med enhver Christen i Almindelighed. Selv nemlig om Adler holder sig til den christelige Aabenbaring og det christelige Evangelium, saa bliver dog den Vanskelighed tilbage, hvilken egentligen er den omspurgte, at han ved en Aabenbaring er bleven anviist at holde sig til Aabenbaringen. En troende Christen i Almindelighed holder sig til den christelige Aabenbaring, men Adler er ved en Aabenbaring anviist at holde sig til den. Forsaavidt er det da ingenlunde indlysende til hvilken Aabenbaring han holder sig, thi han holder sig jo først og fremmest til den Aabenbaring, der er faldet særligen i hans Lod, ved hvilken han er bleven anviist at holde sig til den christelige Aabenbaring. Fremdeles siger han jo selv: at Jesus bød ham for Fremtiden; men Spørgsmaalet er ikke om, hvad Jesus har budet ham eller budet ham for Fremtiden, men om: at Jesus har viist sig for ham og budet ham Noget. Selv om Adler for Fremtiden blev ligesom enhver troende Christen i Almindelighed, saa bliver dog altid det afgjørende qvalitativt Forskjellige (det Omspurgte) tilbage: at han ved en Aabenbaring, af Jesus selv er bleven anviist at blive som Andre.*) Dertil kommer, hvad der er Hovedsagen, at Adler i sit Tilsvar har udeladt, hvad der fornemmelig udhæves i Forordet. Thi ifølge dette kaldte Jesus jo ikke paa ham om Natten for at byde ham fremtidigt at holde sig til Bibelen, nei „Frelseren bød ham at staae op og gaae ind og nedskrive disse Ord" ɔ: den hele Passus, som indeholder den ny Lære. Da saa det var gjort, saa „bød Jesus ham derpaa at opbrænde hans Eget og for Fremtiden at holde sig til Bibelen." Øvrigheden har ikke forelagt Adler det Spørgsmaal, om han, som andre Christne, holder sig til den christelige Aabenbaring, og paa dette Spørgsmaal forlangt hans Ja eller Nei. Nei, Øvrigheden har spurgt: om han erkjender, at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer som, til Exempel, den af ham i Forordet til Prædikenerne beskrevne. Adler svarer: jeg holder mig til den christelige Aabenbaring, ja han vil endog deraf, at han selv har havt

*) Anm. Det bør ikke oversees, at Adler indvikler sig i en ny Vanskelighed. Dialektisk indeholder det nemlig en meningsløs Modsigelse: at Een ved den paradox-extraordinaire Foranstaltning (en særlig Aabenbaring) skulde kaldes til at blive ligesom alle Andre. Ved det paradox-extraordinaire Kald kan et Menneske kun kaldes til at blive den Paradox-Extraordinaire. Ved en Aabenbaring, der betroer Een en Lære, kan et Menneske ikke kaldes til at blive hvad alle Andre ere eller kunne være, end ikke til at blive denne Læres tro Tilhænger, men han kaldes til det Extraordinaire, at blive dens Apostel.

en særlig Aabenbaring, gjøre det indlysende, at han holder sig til den christelige Aabenbaring. Men saa svarer han jo ikke paa Spørgsmaalet, — eller skal Svaret betragtes saaledes: saa indeholder det tillige, at han ikke vil vedstaae hiin i Forordet til Prædikenerne beskrevne Aabenbaring, — men i saa Fald maa der fordres, at han officielt tilbagekalder det Hele.

Naar A. fremdeles i det første Punktum af dette Tilsvar beraaber sig paa at „have prædiket Jesum", for deraf at gjøre „det indlysende, til hvilket Evangelium og hvilke Aabenbaringer han holder sig og har lært Andre at holde sig": saa er dette atter ikke indlysende deraf. Han udelader atter det Afgjørende (det Omspurgte) og søger i Tilsvaret forflygtigende at identificere sig med enhver troende christelig Præst i Almindelighed. Den troende christelige Præst forkynder Christum og viser derved til hvilke Aabenbaringer han holder sig: det er rigtigt; men den troende christelige Præst i Almindelighed er ikke ved nogen Aabenbaring kaldet til at forkynde Jesum. Forsaavidt da Adler som Præst forkynder Jesum, er deraf ingenlunde indlysende, hvilke Aabenbaringer han holder sig til. Det vilde kun være indlysende, dersom hiint Forord til hans Prædikener ikke existerede, men hiint Forord og den i dette beskrevne Aabenbaring er jo netop det af Øvrigheden Omspurgte. Øvrigheden har ikke spurgt Adler, om han, som enhver troende Præst, forkynder Jesum; nei, den har spurgt: om han erkjender, at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer, som den i Forordet til hans Prædikener beskrevne. Adler svarer: jeg forkynder Jesum. Men saa svarer han jo ikke paa Spørgsmaalet, eller ogsaa ligger der i Svaret den Indrømmelse: jeg har aldrig havt nogen særlig Aabenbaring — og i saa Fald maa jo hele Forordet til Prædikenerne officielt tilbagekaldes. Dertil kommer, at Adler atter i Tilsvaret udelader Noget og noget meget Vigtigt, som stod i Forordet. Der stod nemlig: „om Prædikenerne og Talerne fra Nr. VI til Enden veed jeg, at de ere skrevne ved Jesu medvirkende Naade, saa at jeg kun har været Organ." Men saaledes prædiker ingen troende christelig Præst i Almindelighed. I Almindelighed er det ganske rigtigt deraf, at en Præst prædiker Jesum, indlysende til hvilken Aabenbaring han holder sig, men i det særlige Tilfælde, at en Præst selv forkynder om sig selv, at han har havt en Aabenbaring, og at han kun prædiker som Organ: kan deraf ligefrem Intet sluttes, med mindre det Særlige tages bort. Vil altsaa A., at Syllogismen i hans Tilsvar skal have Kraft, saa er eo ipso Forordet til Prædikenerne tilbagekaldt. Men i saa Fald maa der fordres, at han officielt tilbagekalder det.

Endeligen siger Adler, at han har anført Skriftens Ord som Beviissteder, „og at det deraf maa være indlysende, til hvilket Evangelium og til hvilke Aabenbaringer han holder sig." Det synes jo ogsaa saaledes thi Skriften bruger jo den læge og lærde Christen som Beviis og beraaber sig paa Skriftens Ord som Beviissteder. Her er imidlertid Vanskeligheden

en anden, og man maa snarere spørge Adler, hvorledes han kommer til at bruge Skriftens Ord som Beviissteder. Det er nemt nok at pynte en Inconsequents op til et Forsvar; men vi skulle vel stille ham Sagen rigtigt. Hvad kan Adler ville bevise af Skriften? Vil han af den bevise, at Jesus i Aar 1842 har budet ham (Adler) at nedskrive hine i Forordet til „Prædikenerne" nedskrevne Ord? Det vil han dog vel neppe. Vil han da, ifald hine Ord og den i dem indeholdte Lære ikke stemmer med Bibelen, slutte: ja saa har det ikke været Jesus, der en Nat i December Maaned 1842 bød mig at nedskrive dem? Er Adler ikke sikkrere i sin Sag, saa skulde han virkeligen ikke have gjort Allarm, eller idetmindste erhvervet sig lidt mere Skrift-Kundskab end han ifølge hans egen Forklaring i Forordet havde den Gang. Staaer Adler derimod fast ved, at hine Ord i Forordet ere, som han høitideligt har sagt det, Jesu egne Ord, ham (Adler) dicterede i Pennen: saa kan Adler ikke consequent beraabe sig paa Skriftord som Beviissteder; han kan, for at slaae de Christne af Marken med dem, accommodationsviis beraabe sig paa Skriftord, men for ham selv kan dette Beviis ingen Betydning have. Skriftens Ord ere, selv efter den strengeste Orthodoxis Begreber, i maximum Jesu egne Ord: men Adler har jo, ifølge Forordet til „Prædikenerne", ogsaa Jesu egne Ord. Hvor skulde han, uden ved den taabeligste Inconsequents, falde paa at ville bevise Ordenes Christelighed af deres Overeensstemmelse med Bibelord, han som jo af Jesu selv veed, at det er Jesu Ord. — Her har vi det Gamle igjen: skal det deraf, at Adler beraaber sig paa Skriftord som Beviissteder være indlysende, til hvilken Aabenbaring han holder sig: saa maa hine Ord i Forordet til „Prædikenerne" væk, tilbagekaldes i de høitideligste, i Angerens Udtryk. Men Adler er ugeneret, han argumenterer frisk væk bagvendt: jeg beraaber mig paa Skriftord som Beviissteder (hvilket han vel at mærke kun kan consequent gjøre, hvis hine Ord i Forordet til Prædikenerne ikke ere til), ergo: er det indlysende, til hvilken Aabenbaring jeg holder mig. Øvrigheden har ikke spurgt ham, om han som andre Christne beraaber sig paa Skriftens Ord som Beviissteder; men den har spurgt ham: om han erkjender det for sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer, som til Exempel den i Forordet beskrevne? Enten er da Adlers Svar intet Svar paa Spørgsmaalet eller det indeholder hine Ord og hele Forordets Tilbagekaldelse. I saa Fald maa det fordres, at Tilbagekaldelsen skeer officielt.

Det første Punktum i hans første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 viser sig saaledes at være sophistisk eller tankeløst. Skal det være Alvor med, at dette er Forklaringen, saa maa han angrende tilbagekalde Forordet til Prædikenerne; thi Tilsvaret er ingen oplysende Forklaring af det Første, men en Forandring; man faaer ikke af Tilsvaret og Forklaringen at vide, hvad Adler forstaaer ved det han i Forordet har udsagt sig at være, men faaer (besynderligt nok ved en Forklaring, der skal forklare et omspurgt

Forbigangent) at vide, hvad han nu mener sig at være, omtrent som var hiint Første slet ikke til.

Det næste Punktum i hans første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 lyder saaledes: „Men at der reddes paa vidunderlige Maader er — som jeg i Fortalen til „Prædikenerne" har beskrevet — for mig et Faktum, som jeg ikke kan benægte." Det forlanges vist heller ikke, at han skal benægte et Faktum; jeg for min ringe Deel er da saa langt som muligt fra at forlange det; jeg forlanger blot, at han enten skal staae afgjørende fast ved hvad han selv har sagt sig at være, eller høitideligt tilbagekalde hvad der af ham høitideligt blev udsagt. Ingen af Delene gjør han. Han fastholder ikke sit Første afgjørende, han forandrer det, og dog vil han give denne Forandring Skin af at være en Forklaring. At han ikke staaer fast ved, hvad han i Fororbet til Prædikenerne (det af Øvrigheden Omspurgte) har sagt om sig selv, er ikke vanskeligt at see; thi der er dog vel en qvalitativ-afgjørende Forskjel mellem: ved en Aabenbaring at have modtaget af Frelseren en Lære betroet, og det: at være reddet paa en vidunderlig Maade. Dersom A., da han skrev Fororbet og senere Tilsvaret, havde været i Besiddelse af fornøden christelig Kundskab, havde han naturligviis vidst dette; men Den, der foreløbigen ikke har andre Forudsætninger til at gjøre det Christelige fast med end noget hegelsk Dialektik, han kan let tage feil.

Lad os dog lidt nøiagtigere bestemme Forskjellen mellem de tvende Bestemmelser. Naar et Menneske siges at reddes paa en vidunderlig Maade, da antages, at Det, hvori han frelses ind, er til, ja det har maaskee længst været til; men han, ak ja han har været vildfarende, han har maaskee henleflet sine Aar i Letsindighed og Udsvævelser, eller forspildt dem i forvirrende Studier, eller trodsig vendt det Bekjendte Ryggen, eller høstet de sørgelige Følger af en holdningsløs og pjattet Opdragelse o. s. v. Han reddes nu paa en vidunderlig Maade, den være nu den forskjellige, hvad der i Forhold til det psychologiske Kjendskab, man har til slige Opvækkelses-Historier, kan udføres vidtløftigere eller kortere. Christendommen antages at være Det, han frelses ind i, men han reddes paa en vidunderlig Maade. Lad det være skeet iaar f. Ex., saa har altsaa Christendommen bestaaet i 1800 Aar; i den foregaaer der saa vist ingen Forandring for den Frelstes Skyld, ak nei, men den Vildfarende frelses paa en vidunderlig Maade ind i Det, der har bestaaet uforandret i 1800 Aar, og i hvilket alle Andre antages at have deres Liv. — Noget ganske Andet og qvalitativt Forskjelligt er det derimod, naar Een ved en Aabenbaring betroes en Lære. Denne Lære er jo dog vel ikke til før, der er altsaa foregaaet en Forandring i Det, hvori Frelsen er at finde. Den Kaldede har maaskee slet ikke saaledes menneskelig talt været paa Fortabelsens Vei. Nei, der foregaaer en Forandring i det Objektive, og det er denne den Kaldede skal meddele, som den er ham selv meddeelt ved en Aabenbaring.

Den der ved en Aabenbaring kaldes og betroes en Lære, han kaldes til at være Lærer, han kaldes vel for sin egen Skyld, men hovedsageligen og væsentligen for Andres Skyld (det Teleologiske), at han skal forkynde dette Ny. Den derimod, der reddes paa en vidunderlig Maade, ham betroes ikke nogen ny Lære, han beskikkes ikke til i extraordinair Forstand at være Lærer, eller til at meddele noget Nyt; han har at være stille, og ydmygt at indordne sig i det Gamle; Bevidstheden om at være reddet paa en vidunderlig Maade kan ikke friste ham til at ansee sig selv for noget Overordentligt, da denne Bevidsthed snarere bestandigt ydmygende minder ham om, at han var saa langt henne paa Fortabelsens Vei, at en vidunderlig Maade var fornøden for at han kunde reddes.

Saaledes tænker jeg at have bestemmet Forskjelligheden. Lad os nu see til Adler. I Fororbet til Prædikenerne ymtedes der Intet om, at Adler var bleven frelst, var bleven reddet; nei i Fororbet var Adler den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem en ny Lære betroes. Først i Tilsvaret (vel at mærke paa Spørgsmaalet om Meningen af Fororbet til „Prædikenerne") kommer denne Forklaring frem. Den er naturligviis ingen Forklaring af Fororbet, den er en ganske ny Opfattelse, en ny Skikkelse, A. træder op i, som begyndte han først nu, som havde han intet Præcedens, han der netop har et saadant, hvorom der spørges. Dersom En havde udgivet sig for at være Konge, og nu Øvrigheden forelagde ham det Spørgsmaal, hvad han havde meent med at sige noget Saadant om sig selv, og han saa „forklarede", at han dermed havde meent at han var Cancelliraad: saa er dette Svar ingen Forklaring, det er et nyt Udsagn: først udgiver han sig for Konge, saa for Cancelliraad. Den dialektiske Sviig eller Tankeløshed ligger i saa ikke at tilbagekalde det Første, men lade som var det Sidste en Forklaring af det Første.

Det sidste Punktum i Adlers første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 lyder saaledes: „Selv om man kun betragter mine „Prædikener" og „Studier" som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Kost, troer jeg dog, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved jeg er bleven greben af Troen." Det Sidste er nu en meget vag Bestemmelse: at en Begivenhed har fundet Sted, hvorved han er bleven greben af Troen. Begivenheden er jo desuden nøiagtigt beskreven i Fororbet til Prædikenerne, at det var en slem Lyd der foer gjennem Værelset, og at saa Frelseren bød ham at staae op og nedskrive Ordene. Øvrigheden har jo ikke spurgt A., om der har fundet en Begivenhed Sted, men om den detailleret beskrevne Begivenhed i Fororbet til Prædikenerne. Dette Udsagn af Adler om sig selv, at der har fundet en Begivenhed Sted, ved hvilken han blev greben af Troen, er noget ganske Andet end hvad der er fortalt i Fororbet. Saaledes har man jo havt mange Exempler paa, at et Menneske ved at komme i Livsfare f. Ex. er bleven greben af Troen. Ved nogen Læsning i Tractater vil man være istand

til at rykke ud med et betydeligt Sortiment af saadanne Levnetsløb, hvori fortælles, at et Menneske ved en Begivenhed er bleven grebet af Troen. Forklaringen af at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en ny Lære blev Adler meddeelt, skal altsaa nu være: at der har fundet en Begivenhed Sted, ved hvilken Adler blev greben af Troen. Dette kan bedst betragtes som en Reminiscents fra Adlers exegetiske Studier, thi saaledes exegetiseredes der jo f. Ex. over Pauli Omvendelse: der er skeet Noget, hvad det er kan man ikke sige, det har været en Begivenhed o. s. v.

Hvad det Første i hiint sidste Punktum af Tilsvaret angaaer, da kunde det jo synes en priselig Forfatter-Beskedenhed, en Compliment mod Andre saaledes i Forhold til sit første Forsøg at minde om „et Barns lallende, spæde, ufuldkomne Røst"; og et høistæret dannet Publikum, der i Mangel af at have Kategorier har en allerkjæreste Forkjerlighed for Compliment-Snak, vilde vist synes godt derom, dersom der ikke var Andet til Hinder. Men skulde man dog ikke ogsaa kunne baade drive Beskedenheden forvidt, og være beskeden paa aldeles urette Sted? Naar man har sagt om Noget, at det er nedskrevet efter Frelserens egen Dictat, saa gaaer det dog virkeligt ikke an om det Samme at admittere den Forklaring, at det er et Barns spæde Lallen. Naar man om Prædikener har sagt, at de ere skrevne saaledes, at Forfatteren kun har været Organ, saa gaaer det dog virkeligt ikke an om de samme Prædikener at admittere den Forklaring, at de ere et Barns spæde Lallen. Ja, var Adler begyndt som ellers et Menneske i Almindelighed, saa maa det naturligviis staae ham frit for, betræffende sit første Forsøg at minde om et Barns spæde Lallen; men naar man begynder med en Aabenbaring og med Frelserens Dictat, begynder med at være kun Organ: saa gaaer dette virkeligen ikke an. Saa distrait synes Adler at være, at denne Forfatter-Coutume at haabe paa, engang i en senere Tid at skulle kunne gjøre det bedre, den falder ham ganske geläufig — i Forhold til hvad der er ham aabenbaret. See, naar et Menneske begynder en Stræben i en fortumlet og exalteret Tilstand, saa kan det være ganske i sin Orden, at han haaber paa en Perfectibilitet, at det vil lykkes ham senere, naar han er kommen til Rolighed og Besindelse, at gjøre det bedre. Men en Mand, der begynder med en Aabenbaring og Frelserens Dictat, han har kun i uvæsentlig Forstand at haabe paa Perfectibilitet, han maa snarere befrygte, at hiint Første i Tidens Længde ikke skal staae saa levende for ham som før; men understaaer en Saadan sig væsentligen at haabe paa en Perfectibilitet: saa er dette en Blasphemi. Vel siger A. just ikke, at han selv betragter hine Ord i Forordet og Prædikenerne saaledes, men hvor tør han (dersom det i Sandhed er ham sandt hvad der staaer i Forordet) indlade sig paa nogen saadan Accomoderen ved at sige: „selv om man kun betragter mine Prædikener og Studier som et Barns første, lallende, spæde, ufuldkomne Røst," og indlade sig saaledes, at „han dog troer, at Ordet vidner om, at en Begivenhed har

fundet Sted.“ Altsaa, naar hans høitidelige Udsagn om, at Jesus har budet ham at nedskrive Ordene, ikke kan skaffe ham Gehør, saa vil han indlade sig med Den, der gjør, hvad der i Adlers Øine (dersom det i Sandhed er ham sandt hvad der staaer i Fororbet) maa være den rædsomste Formastelse, der anseer dem for et Barns spæde Lallen. Eller har vel Øvrigheden givet Sagen den Vending, har Øvrigheden i den Grad grebet feil af Pointen, at den har gaaet hen og betragtet den hele Frembringelse som Adlers, og nu æsthetisk spurgt ham, om han vilde indrømme, at den var et ufuldkomment Noget? Ingenlunde, den har ganske rigtigt disputeret e concessis. Det er overhovedet ubegribeligt, hvorfra Adler har faaet det om „et Barns spæde, lallende Røst.“ I Fororbet til Prædikenerne er det jo slet ikke Adlers Røst der høres, det er jo Jesus der dicterer Adler Noget i Pennen. Adlers Tilsvar har da kun Betydning under Forudsætning af, at hele Fororbet er Digt og Sindsforvirring, saa Adlers første Forsøg: det at digte en Aabenbaring maa betragtes som et Barns spæde, lallende Røst. Og hvad tør man saa haabe for Fremtiden ved Adlers fortsatte Stræben, tør man saa haabe, at naar han næste Gang digter en Aabenbaring, at det saa vil blive et bedre Arbeide? Men i ethvert Tilfælde maa saa Fororbet til Prædikenerne saa høitideligt som muligt tilbagekaldes.

Adlers Haab om sin Perfectibilitet indeholder væsentligen Fororbets og Prædikenernes Tilbagekaldelse, idet det bestemmer begge Dele som hans egen Frembringelse. Men saa maa man fordre, at han officielt tilbagekalder det Første, dersom han ellers haaber paa sin Perfectibilitet, og det gjør han. Han siger selv i den anden Skrivelse (af 5te Juli) under Nr. 3: „at han, ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne, for Fremtiden vil see sig istand til at lade det christelige Indhold udfolde sig i en mere passende og med den hellige Skrifts Ord mere overeensstemmende Form.“ Altsaa: Ord, der ifølge Adlers eget høitidelige Udsagn vare af ham nedskrevne efter Frelserens Dictat: de have ikke havt en ganske passende Form; Prædikenerne, der ifølge Adlers eget høitidelige Udsagn ere udarbeidede ved Jesu medvirkende Naade, saa A. kun har været Organ: de have ikke havt en ganske passende Form — derimod haaber Mag. Adler for Fremtiden (naar han maaskee bliver fritaget for Aabenbaringer og Jesu medvirkende Bistand), at han, Magisteren, nok skal være istand til at finde en mere passende Form! Det er utænkeligt, at Adler har kunnet skrive det første og andet Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2, uden at han først saadan maa have glemt, hvad der stod i Fororbet til Prædikenerne. Hans skjønne Haab om en Perfectibilitet er i Grunden Dødsdommen over Fororbet, er i Grunden Bejaelsen af hvad Øvrigheden har spurgt ham om under Nr. 1, om han ikke har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da han skrev og udgav sine Prædikener. Adler maa antages i Distraction at have glemt hvad der stod i Fororbet til hans Prædikener, derpaa har

han villet være Autoriteterne til Behagelighed ved Hjelp af en elskværdig Forfatter-Beskedenhed, der haaber paa en betydelig Perfectibilitet. Maaskee er der ogsaa løbet ham een og anden Reminiscents fra hans theologiske Studeringer ind deri. Der har jo været meget Tale om Christendommens Perfectibilitet. Og Christendommen er jo ogsaa en Aabenbaring. I det Ny Testamente findes der dog nok neppe Noget om dens Perfectibilitet. Men en 16, 1700 Aar efter Christendommens Indkomst i Verden, saa opkom denne Perfectibilitets-Theori. Nu ja, lidt Undskyldning ligger der dog altid i den store Afstand og Verdens betydelige Forandring siden den Tid. Men saadan i sit eget Liv at gjennemgaae et verdenshistorisk Cursus: at faae sig en Aabenbaring til at begynde med, og saa 2 Aar derefter allerede være i fuld Gang med Perfectibiliteten — ja, det er en vistnok hidtil uhørt Originalitet. Adler er jo Den, som har havt en Aabenbaring, det er altsaa ham der skal staae fast, selv om Andre benægtede det: og saa er han Den, der exegetiserer over sin egen Aabenbaring paa samme Maade som en rationalistisk Exegese og Dogmatik har exegetiseret over Christendommens Aabenbaring.

Det viser sig saaledes, at Adlers første Tilsvar paa Øvrighedens Nr. 2 sophistisk eller tankeløst indeholder en Forrykkelse af hele hans første Standpunkt, idet han, istedetfor Det at være kaldet ved en Aabenbaring og at have faaet en Lære betroet, substituerer Det: at være redbet paa en vidunderlig Maade. Ifølge hans egen authentiske Opfattelse (fra hvilken vi naturligviis ere berettigede til at argumentere, medens vi kun protestere den, naar den vil være en Forklaring af hans Første, da den ingen Forklaring er men en væsentlig Forandring, og en væsentlig Forandring kræver sit kjendelige Udtryk i en afgjørende Form, hvilken ene er det Førstes Tilbagekaldelse): holder han sig til Bibelen, prædiker han Jesum, beraaber han sig paa Skriftord som Beviissteder, kort: han er ganske som enhver Christen i Almindelighed, kun er han redbet paa en vidunderlig Maade. Men ergo: **har han ifølge sin egen authentiske Opfattelse af sig selv intet Nyt, ingen ny Lære at bringe, og har ei heller havt det.** Confusionen ligger nu blot i, at han lader sit Første staae. Skal der være mindste ethisk Mening eller Alvor i Adlers hele Stræben: saa maa han tilbagekalde sit Første, og nøies med sit Sidste: at være som alle andre Christne i Almindelighed, kun at han er redbet paa en vidunderlig Maade.

Dette var den første Forandring; men det bliver ikke derved. Ved den første Forandring blive vi dog endnu indenfor det Religieuses Sphære, om der end er en qvalitativ afgjørende Forskjel mellem at reddes paa en vidunderlig Maade, og ved en Aabenbaring at faae en ny Lære betroet.

Vi gaae nu over til Adlers sidste Skrivelse og det deri indeholdte Tilsvar paa hiint Øvrighedens Nr. 2. For at gjøre Alt hvad der kan gjøres i Faveur af Adler, ville vi atter minde om, at han selv betragter denne Skrivelse „som saa stort et Tilnærmelses-Skridt, som ham var muligt."

Hans andet Tilsvar lyder saaledes:

„Jeg urgerer ikke paa at betragte mine „Prædikener" (eller „Studier") som Aabenbaringer ved Siden af eller ligeoverfor Christendommen, men jeg betragter de i Prædikenernes Forord nedskrevne Ord, og mine ofte igjenkommende dogmatiske Kategorier som Holdningspunkter, der have været nødvendige for mig for i Begeistringens Begyndelse at fastholde det christelige Stof i en Form."

See, nu har vi Spillet gaaende; ak, hvad hjelper det at brænde sine hegelske Mannuscripter, naar man vedbliver at være en saadan Hegelianer, der saadan kan med Mediationen! Først siger Adler: at han ikke urgerer*) paa, at det er Aabenbaringer. Han urgerer ikke derpaa; det vil sige han siger baade Ja und Nei, det vil sige han opfrisker det Bekjendte: A er rigtignok B, men paa den anden Side er det dog ikke B. Det er Aabenbaringer, men han urgerer ikke derpaa, fordi det til en vis Grad dog ikke er Aabenbaringer. Det er Aabenbaringer saadan til en vis Grad, de forholde sig maaskee til en virkelig Aabenbaring som Magistrats-Maaneskin til virkeligt Maaneskin.

Videre. Han siger: jeg urgerer ikke paa at betragte mine „Prædikener" (eller mine „Studier") som Aabenbaringer. Her overdriver Adler i Svaret Øvrighedens Spørgsmaal; thi Øvrigheden havde kun spurgt om hiin Aabenbaring i Forordet til Prædikenerne. Hvor skulde ogsaa Øvrigheden falde paa at spørge Adler, om han ansaae samtlige Prædikener og Studier for Aabenbaringer, da han ikke selv havde sagt om dem, at de vare det.

Nu kommer Hovedsagen: „han betragter de i Prædikenernes Forord nedskrevne Ord, og hans ofte igjenkommende dogmatiske Kategorier som Holdningspunkter, der have været nødvendige for ham for i Begeistringens Begyndelse at kunne fastholde det christelige Stof i en Form." Altsaa, han betragter hine Ord som Holdningspunkter. Men Øvrigheden har ikke spurgt ham om, hvorledes han betragter hine Ord, men hvorledes han betragter det, at Jesus bød ham at nedskrive Ordene. Adler giver det Udseende af at være en lærd eller videnskabelig Conferents, hvor hine Ord ere opgivne, og det nu afhandles hvorledes man skal betragte dem; Øvrigheden spørger egentligen, hvorfra Adler har hine Ord, hvad det vil sige, at Jesus har dicteret ham dem. Naar man kun vil exegetisere over Indholdet af et Document, kan det forsaavidt være aldeles ligegyldigt, om Documentet er paa simpelt eller paa stemplet Papir; men

*) Anm. Læseren bemærker maaskee det Snurrige, at han endog i sit første Tilsvar havde sagt Mindre, da han havde forandret Det at have havt en Aabenbaring, ved hvilken en Lære blev ham betroet, til at være reddet paa en vidunderlig Maade. Men i sidste Tilsvar, hvor han dog gjør det størst mulige Tilnærmelsesskridt, der begynder han igjen paa at tale om, at han dog til en vis Grad har havt en Aabenbaring.

juridisk er denne Forskjel stundom afgjørende. Saaledes her, Adler vil forklare Noget om Ordene — næsten som vilde han sige: det kan være ligegyldigt, enten Ordene ere af Jesus eller af mig — men Øvrigheden spørger netop om dette: at Ordene, efter Adlers høitidelige Udsagn, ere Jesu Ord. Svaret er altsaa ikke Svar paa Spørgsmaalet, det Afgjørende er aldeles udeladt, med mindre der i Svaret er indeholdt, at hine Ord ikke ere ham (Adler) aabenbarede, men ere hans egne; og i saa Fald maa der fordres, at han officielt tilbagekalder Forordet til Prædikenerne. — Adler betragter „hine i Forordet nedskrevne Ord"; ved denne skjødesløse Form forleder han Enhver til at troe, at Talen er om Ord, som han (Adler) selv har nedskrevet i samme Forstand som jeg nu skriver disse Ord ned. Men ifølge Forordet var det jo, da Frelseren om Natten havde budet ham at staae op, at han (Adler) nedskrev Ordene efter Dictat. Dette er jo dog vel det qvalitativt Afgjørende. — Adler „betragter hine i Forordet nedskrevne Ord og hans ofte igjenkommende dogmatiske Kategorier som Holdningspunkter." Altsaa er der for Adler selv ingen væsentlig Forskjel mellem hine Ord i Forordet og hans dogmatiske Kategorier, begge staae for ham i Autoritet paa lige Linie — og dog ere hine Ord i Forordet Frelserens Dictat, hvorimod de dogmatiske Kategorier ere Adlers Opfindelse, hvorfor han ganske rigtigt bruger det possessive Pronomen, sigende: mine dogmatiske Kategorier. Staae da de dogmatiske Kategorier og Ordene i Forordet for Adlers egen Betragtning qvalitativt au niveau med hinanden, saa følger ganske simpelt, at han ogsaa maa sige: mine i Forordet nedskrevne Ord. Og dog vare disse Ord jo dicterede Adler af Frelseren selv. — Adler betragter Ordene i Forordet og hans dogmatiske Kategorier (altsaa begge Dele lige) „som Holdningspunkter." Et Holdningspunkt er ifølge Sprogbrug en Bestemmelse af det Midlertidige. Det kan gjerne skee, at Holdningspunktet bag efter ikke viser sig at være ganske sandt, men i Faren, i Skyndingens Øieblik griber man det, for dog at have Noget at holde sig til. Naar Tvende disputere med hinanden, og Forvirringen begynder at indtræde, saa griber man Noget som Holdningspunkt, dette fixerer man midlertidigt, for dog at have Noget at holde sig til. Naar man ikke har havt Tid til at gjøre sig sine Tanker ret tydelige, og dog vil meddele, saa griber man en enkelt Bestemmelse, sætter den midlertidigt fast som Holdningspunkt. Bag efter, naar man faaer bedre Tid, undersøger man, om ogsaa den enkelte Bestemmelse, der maatte gjøre Tjeneste som Holdningspunkt, er ganske rigtig eller ei. I Forhold til Adlers Kategorier kan det nu være tilladeligt og forsvarligt at kalde dem Holdningspunkter, hvilke altsaa senere ville komme til at undergaae en skarp Prøvelse, thi der skjønnes Intet at være til Hinder for at kunne haabe paa disses Perfectibilitet — deres Fuldkommenhed er idetmindste ikke til Hinder. Men i Forhold til hine Ord i Forordet, som ere af Adler nedskrevne ifølge Frelserens Dictat, er det

Blasphemi af Adler at kalde dem Holdningspunkter, „der vare ham (Adler) nødvendige i Begeistringens Begyndelse." Vi skulle altsaa turde haabe, at naar Adler efter Begeistringens første Skyndsing er kommen til Ro, saa leverer han Noget, efter hans eget Begreb, fuldere og klarere end det ham af Frelseren i Pennen Dicterede! Det er utænkeligt, at Adler har kunnet skrive dette Tilsvar, uden først i Distraction saadan at have glemt hvad der stod i Forordet, glemt at han har havt en Aabenbaring, og betragtet Ordene som sine egne. — For Adler vare hine Holdningspunkter nødvendige „i Begeistringens Begyndelse." Altsaa har A. været begeistret i hiin Nat i December Maaned 1842, da han nedskrev Ordene — de ere maaskee skrevne i Begeistring. Vanskeligt skulde man ellers finde twende forskjelligere Bestemmelser end den at skrive i Begeistring, og at skrive efter Dictat. Eller (thi det Afskyelige er uundgaaeligt, fordi Adler har arbeidet sig ind i en Blasphemi) var det maaskee Jesus, der den Nat var i Begeistringens Begyndelse? Thi hans Tilstand er det da egentlig der maa spørges om, da han jo var Den, som dicterede. — Adler har altsaa været begeistret. Ja, det er noget ganske Andet. Dersom A. i Forordet til sine Prædikener istedetfor hvad der staaer, havde skrevet: i et begeistret Øieblik om Natten gik der et Lys op for mig, hvorpaa jeg stod op og tændte Lys og nedskrev følgende Ord: saa var det neppe faldet Øvrigheden ind at kalde ham til Regnskab ved Hjelp af Spørgsmaal. Det havde da været i sin Orden med Adlers Haab om sin Perfectibilitet, thi hine Ord skjønnes rigtignok (under Forudsætning af, at de ere Adlers egne — ellers disputerer jeg kun e concessis) ikke at være saa fuldkomne, at de jo nok kunne blive fuldkomnere. Derimod synes det enten ubegribeligt tankeløst og confust eller frækt at byde Øvrigheden et saadant Tilsvar, som var Talen om denne virkelig vage Bestemmelse: Begeistring, og om hvorvidt Adler har været begeistret; da Spørgsmaalet dog er om, at han har sagt sig at have havt en Aabenbaring og at have en Lære efter Frelserens Dictat. — Holdningspunkterne vare nødvendige for Adler for i Begeistringens Begyndelse at „kunne fastholde det christelige Stof." Det christelige Stof; men derom er jo slet ikke Spørgsmaalet, men vel om den ny Lære han har modtaget af Frelseren. — Adler betragter selv hine Ord i Forordet som noget Ufuldkomment, der skal fortrænges af noget Fuldkomnere. Han siger jo: „Holdningspunkterne vare nødvendige for ham (den reen subjektive Bestemmelse) i Begeistringens Begyndelse (da han altsaa endnu var lidt forvirret) for at kunne fastholde det christelige Stof i en Form" (det skjødesløse Udtryk: i en Form, viser tydeligt hen paa den forhaabede fuldkomnere og mere passende Form, i Sammenligning med hvilken altsaa Frelserens Form var den upassende). Hvo i al Verden, der blot læste Adlers Tilsvar, vilde dog falde paa, at han talte om Ord, som, ifølge hans eget Udsagn, ere nedskrevne efter Frelserens egen Dictat! Ere da Ordene i Forordet, som jo Adler har sagt

det, Frelserens: saa er hans Tilsvar Nonsens; men ere de Adlers egne, saa maa Forordet paa det Høitideligste tilbagekaldes. At Adler ikke selv har kunnet indsee dette, er netop det bedste Beviis for, at han er confus.

Naar nu hine Ord i Forordet, efter Adlers egen authentiske Opfattelse (hvilken vi blot protestere, naar den vil være Forklaring af hans Første), kun ere ham hvad hans dogmatiske Kategorier ere ham, naar Ordene ere ham Holdningspunkter, naar fremdeles disse Holdningspunkter kun vare ham, Adler (den subjektive Bestemmelse) nødvendige i Begeistringens Begyndelse, naar de kun vare ham nødvendige for at fastholde noget Andet, og dette Andet var og er det christelige Stof: saa er heri indeholdt Adlers egen authentiske Forklaring af, at han intet Nyt, ingen ny Lære*) har at bringe, som han har modtaget ved en Aabenbaring. Det Ny, den ny Lære maatte jo enhver Fornuftig tro var indeholdt i Ordene i Forordet, der er Frelserens Dictat; men see, Ordene i Forordet ere for Adler kun Holdningspunkter, der vare nødvendige i Begeistringens Begyndelse.**)

De andre Punkter i Øvrighedens Skrivelse ere mindre vigtige; men nu blot Enden paa Historien. Saa fulgte Adlers Afskedigelse under 13. September 1845. Det kunde synes den kommer besynderligt, næsten lidt umotiveret, ved at komme lige oven paa saa søielige og saa betydelige Concessioner fra Adlers Side. Det kunde synes saa, men giver man sig behørig Tid, vil man nok rigtigere sige, at den netop kommer motiveret ved Con-

---

*) Anm. Jeg har allerede eengang i en Note og skal atter her, for at give Læseren paa rette Sted Indtrykket af det Samtidige, minde om, at Adler, hvad der jo var at vente, igjen begynder paa en Frisk. I Forordet til den ene af hans 4 sidste Bøger afhandler han især, hvorledes „Den der har noget Nyt at bringe maa forhindre enhver Amalgamation med det Gamle." Saa har Adler dog havt noget Nyt at bringe! Imidlertid har han, som det synes, i denne sidste Bog valgt den mindst generende af alle Kategorier, han er nemlig saadan Geni og saadan.

**) Anm. Den der har nogen Læsning i en vis moderne Theologi og Exegese og altsaa har en Viden om, hvorledes man har behandlet den hellige Skrift som det Umiddelbare, Begeistringens Første, hvis Perfectibilitet man haaber paa o. s. v., og dog kaldet den en Aabenbaring, han vil i Mag. Adlers hele Argumentation stadigt mindes derom. Men dette er det Uforlignelige ved Mag. Adler, at han er tillige Den, der selv har havt den Aabenbaring, som han forklarer saaledes! Man mærker i den moderne Exegese og Dogmatik ikke saa stærkt Modsigelsen, da kun bestandigt den ene Part møder, og man aldrig faaer Leilighed til at høre Paulus protestere, han, som jo havde havt Aabenbaringen. Men Mag. Adler møder Een for Begge og Begge for Een: han er selv Den, der har havt Aabenbaringen, og han er tillige Exegeten! Men just derfor gjør Mag. Adler saa ypperligt aabenbart hvad det Moderne er.

cessionerne, thi Concessionernes Betydelighed, naar disse dog ikke indeholde en formelig og høitidelig Tilbagekaldelse af det Første, gjør det uundgaaeligt, at han maa afskediges. Det, at han uagtet saadanne Concessioner dog bilder sig ind, at han staaer fast ved sit Første, gjør det aldeles evident, at han er confus, at han hverken veed ud eller ind i hvad han siger om sig selv. Havde Adler ordknap, uden dialektisk at vige et Haarsbred, staaet stivt paa sit Aabenbarings-Faktum: var Sagen bleven langt vanskeligere for Statskirken, der noget nær vilde være kommen til at dømme i den Sag, hvorvidt en Mand i vor Tid kan være berettiget, naar han udgiver sig for at have havt en Aabenbaring. Men deri ligger netop det Dybsindige ved Biskop Mynsters Holdning under denne Sag, at han har forhjulpet Adler til ved nogle Concessioner yderligere at godtgjøre, at han er confus, og derved igjen at nødvendiggjøre sin Afskedigelse, idet Begrebet slaaer om, som Hegel siger, og Concessionen netop beviser Forvirretheden.

Af den hele Begivenhed med Adler, af hans Afskedigelse resulterer der derfor Intet for Statskirken eller for Nogen, Læg eller Lærer, i Statskirken; Adlers Afskedigelse kan i al Evighed ikke blive noget Præjudikat, thi Adler er ikke bleven afskediget, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring, men fordi han ved sine Concessioner yderligere har godtgjort, at han er confunderet. I den Maade, paa hvilken han i Begyndelsen forkyndte at han havde havt en Aabenbaring, i hele hans første Optræden, var der Noget, som maatte vække en Formodning om, at han var exalteret i en forvirret Sindstilstand. Men han blev dog ikke afskediget; nei han blev suspenderet, som naturligt var, for at man da nærmere kunde faae Oplysninger af ham. Nu rykker Adler ud med Concessioner og Oplysninger, og see, netop disse gjøre det evident, at han er confus — ved Hjælp af Concessionerne fælder han sig selv, og Statskirken kommer hverken til at handle eller til at dømme i den Sag, at en Lærer i Statskirken har sagt sig at have havt en Aabenbaring.

Ingen Christen, og forsaavidt heller ingen christelig Øvrighed, kan ville tillade sig den Syllogisme: en Mand har sagt sig at have havt en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren har meddeelt ham Det og Det — ergo er Manden sindsforvirret. Tillader Statskirken sig nogensinde denne Slutning, saa har den tilintetgjort sig selv. Det vil altsaa sige: skal man slutte at Manden er i en forvirret Sindstilstand, saa maa man bevise det af noget Andet eller af den Maade, paa hvilken han selv omtaler Det at have havt en Aabenbaring. Men denne Fremgangsmaade er jo netop brugt i den Adlerske Sag. Ingen Troende skal da bringes i spændende Ængstelse ved Tanken om, at en Lærer blev erklæret for at være i en forvirret Sindstilstand og afskediget, fordi han sagde sig at have havt en Aabenbaring; thi derfor er A. ikke bleven afsat, og man har heller ei sluttet ligefrem til hans forvirrede Sindstilstand fra dette Udsagn.

Ingen Statskirkens Fjende skal have det at kaste den i Næsen, at den, der som Kirke selv er bygget paa en Aabenbaring, har afskediget en Lærer som værende i forvirret Sindstilstand, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring; thi derfor er A. ikke bleven afskediget, og man har heller ei ligefrem sluttet til den forvirrede Sindstilstand fra dette hans Udsagn. Adlers Sag er bleven behandlet saa correct som muligt. Det gjaldt fremfor Alt om, at Afskedigelsens Accent faldt paa rette Sted — netop lige efter Concessionerne; og dernæst gjaldt det om, at Sagen ingen Hale fik, at dens Afgjørelse ikke kunde blive Præjudicat. Dette kan den umuligt blive, thi i Præmissen til Conclusionen er der ingen almindeligere Bestemmelse. Til Grund for Dommen ligger en Forestilling om hvad det vil sige at være i en exalteret og forvirret Sindstilstand; ved at finde denne Forestilling anvendelig paa Adler har man sluttet til, at han var i denne Tilstand, — men man har intet Almindeligere fixeret, hvoraf der for Fremtiden uden videre skal sluttes Noget.

Lad os, mindende om Indholdet af Capitel I,*) tænke Sagens Forhold anderledes for endnu engang at belyse den. Sæt en Lærer i Statskirken forkynder sig at have havt en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren havde meddeelt ham Noget; sæt der var end ikke for den skarpsindigste Iagttagelse det mindste Indicium at opdage, som kunde tyde paa, at han var i en exalteret og forvirret Sindstilstand: hvad saa? Ja, uden videre saa af dette hans Udsagn at slutte: ergo er han i en forvirret Sindstilstand, gaaer i al Evighed ikke an. Derimod mener jeg rigtignok, at det er ganske simpelt, at Statskirken i Qvalitet af det Bestaaende, og som hvilende paa en aldeles bestemt, historisk forbigangen Aabenbaring, er berettiget til at afskedige ham; den særlige Extraordinaire med et Aabenbarings-Faktum maa ud af Geleddet. Statskirken er berettiget til at afskedige ham uden Pension og uden at indlade sig paa alle de mange latterlige Hensyn, som det er forbeholdt vor Tids Philisteri at kunne tænke sammen med en Apostels, en Reformators Værdighed, at nemlig en Saadan foruden at være Apostel og Reformator tillige maa see paa, at han faaer et godt Embede, og i ethvert Tilfælde Pension. Statskirken er berettiget til at afskedige ham; dog mener jeg, at den aldrig vil komme i det Tilfælde i Sandhed at skulle gjøre Alvor deraf, fordi den sande Extraordinaire selv vil gjøre Skridtet, selv vil træde ud, indseende Nødvendigheden af at være stillet rigtigt. Det er som sagt Nonsens, at en Apostel vil være Lærer i en bestaaende Statskirke; Enhver, der har Begreb om qvalitativ Dialektik, vil let indsee dette. — Man vil nu atter fra dette Synspunkt see den tilfældige Særlighed ved Adlers Afskedigelse, af hvilken ene og alene følger, at Adler er bleven afskediget. Han er ikke bleven afskediget, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring; nei. Han er heller ikke bleven er-

*) [Jfr. foran S. 641 ff.]

klaret at være i en forvirret Sindstilstand, fordi han har sagt sig at have havt en Aabenbaring; nei. Men fordi det af forskjellige Indicier blev betænkeligt med hans Sindstilstand, suspenderedes han; af hans Tilsvar og Concessioner blev det saa yderligere klart, at han var i en forvirret Sindstilstand, derfor er han bleven afskediget. Det var derfor baade skarpsindigt og i sin Orden, at Øvrigheden ordnede Spørgsmaalene til A. saaledes, at den spørger under Nr. 1: „om han erkjender, at han har været i en exalteret og forvirret Sindstilstand, da han skrev og udgav hans „Prædikener" og „Studier""? — og først derpaa under Nr. 2: „om han erkjender, at det er sværmerisk at holde sig til saadanne Aabenbaringer som, til Exempel, den i Forordet til hans Prædikener beskrevne?" Dette viser nemlig, at Øvrigheden construerer Indicie-Beviset for Adlers forvirrede Sindstilstand paa noget Andet end paa dette Udsagn om at have havt en Aabenbaring.

§ 2.

Adlers 4 sidste Skrifter.*)

Adler synes nu at ville være avanceret til eller næies med at være Geni. Grund-Forvirringen ligger i, at han desuagtet lader som Ingenting og mener sig at være i Identitet med sit Første (ifølge hvilket han var den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem en Lære blev betroet). — Den qvalitative Forskjel mellem et Geni og en Apostel. — Selv om A. intet Første havde, vilde han, blot betragtet som Forfatter af de 4 sidste Bøger, være at charakterisere som et fortumlet Geni, hvilken Dom allerede Bøgernes Form foranlediger.

De sidste Ord af en Mand i Afskedens Øieblik have altid et eget Værd, indprente sig altid fastere i Hukommelsen. A.s sidste Ord (de sidste i den sidste Skrivelse af 5te Juli 1845) indeholdt, som Læseren erindrer, et Haab, et skjønt og i ethvert Tilfælde tilforladelig udtalt Haab, at han „ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne, for Fremtiden vilde see sig istand til" o. s. v. Umiddelbart ovenpaa Udtalelsen af dette Haab fulgte hans Afskedigelse, der i Naade og med Pension — for Fremtiden entledigede ham fra hans Embede.

Begunstiget ved otium og ved Pensionen (thi qua Forfatter havde A. vel vanskeligt opnaaet en offentlig Understøttelse paa Grund — af Duelighed; men maaskee kan ogsaa Uduelighed rigtigt betragtes som en

*) Anm. „Studier og Exempler; Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen i dens Logik; Theologiske Studier; Nogle Digte."

væsentligere Qvalification — til Understøttelse) forholdt Adler sig i et Aars Tid stille, formodentligen dog, som der staaer om Odysseus, *βυσσοδομευων*; thi i Forsommeren 1846 traadte han ganske uventet op i Adresseavisen med 4 nye Bøger paa eengang. 4 Bøger paa eengang! Indføres denne Skik almindeligere, saa er derved rigtignok Myntfoden for det at være Forfatter skruet overordentligt op. Naar der da fremtidigen tales om, at Een er bleven Forfatter, maa man strax spørge: er det af 1 eller af 4 Bøger — saaledes inddeles Paschaer i dem af 1 og dem af 3 Hestehaler, Barberer i dem med 1 og dem med 3 Bækkener. At udgive 3-4 Bøger paa eengang er noget saa paafaldende, at en væsentlig Forfatter, selv om han havde dem færdige, vel vilde undgaae, hvad der let kan tilbrage sig en aldeles forkeert Art af Opmærksomhed, og hvad der, betragtet som et Indfald, i det Høieste kan have lidt Fortryllende første Gang det realiseres, ikke første Gang af den Enkelte, men første Gang i den lille Verden, hvor Een som Forfatter hører hjemme. Og alligevel maa det dog gjælde for enhver virkelig Forfatter, at han til at gjøre noget Saadant maa have særdeles Grunde. Subjektivt maa han blive sig en Ungdomskraft bevidst, der vil tillade ham efter en overordentlig Maalestok at realisere en Opgave, som i den Grad udæsker Criticens Misundelse; maaskee forstærkes hans impetus endog ved noget Tilfældigt, ved den veemodige Bevidsthed, at de ydre Begunstigelser i Vilkaar kun en kort Tid ville tillade ham at arbeide efter en saadan næsten altfor stor Maalestok; maaskee kræver hans Stræben selv den intensive Hurtighed for, om muligt, ligesom paa eengang eller dog i den kortest mulige Tid at faae fremstillet, hvad der ved i mindre Stykker at fordeles paa en længere Tid vilde blive noget Andet, idet den enkelte Deel kom til at hævde en anarchisk Selvstændighed, og det Hele kom til at bære Præg af Forfatterens tilfældige Forandring i Aarenes Løb. Men hovedsageligen maa dog de 4 Bøger objektivt have en dybere Hensigt; jeg tænker mig denne f. Ex. om muligt majeutisk fra forskjellige Sider paa eengang at bespænde et vist Terrain. Det maa da være Forfatteren af de 4 Bøger vigtigt, ham en halvdigterisk Kunst-Opgave, at hver Bog, som *væsentlig* i *sig selv* er forskjellig fra de andre, *charakteristisk* holdes ude fra de andre, Forfatteren maa digterisk vide at understøtte Illusionen, der har sit væsentlige Tilhold i den enkelte Bogs særlige Udgangspunkt, han maa selv ved Avertissementet see at splitte ad; saa Indtrykket af de 4 Bøger paa eengang egentligen er et Produkt af Læserens Selvvirksomhed; saa fremfor Alt Ingen er forpligtet til at vide, at det er 4 Bøger paa eengang; saa den Kunstforstandige, hvis han udenom faaer at vide at det er een Forfatter, dog kan have en vis Fornøielse af at entrere paa Illusionen: at der ikke er 4 Bøger af een Forfatter men 4 Forfattere; saa den ene og samme da ikke kommer til endog i Adresseavisen at præsentere og falbyde sig som Forfatter af 4 Bøger paa eengang. Paa en saadan mere kunstnerisk Maade er det ogsaa gjort

engang, for ikke længe siden, i dansk Literatur; jeg havde idetmindste ikke ventet saa hurtigt at faae Mindet derom opfrisket — og saa parodisk. 4 Bøger paa eengang, den ene dediceret til Faderen, alle med Adlers fulde Navn paa, alle væsentligen i den samme Form væsentligen handlende stundom næsten ordret om det Samme, kort 4 Alen af eet Stykke, men hver Alen for sig og Adlers fulde Navn paa! Der skjønnes ikke at være Spor af nogen fornuftig Grund til at gjøre 4 Bøger; skal noget saadant Skrevent, en saadan Runden-oms-Frembringelse udgives, kan det saa vist godt Altsammen løbe i eet Bind, og skal det ved Udgivelsen deles, kan der lige saa godt blive 12 Bøger som 4 Bøger. Der er heller ingen fornuftig Grund til den eneste Afvexling, som A. har forsøgt, og vel at mærke paa den ene Bogs Titelblad, ved at kalde den: *Forsøg til en kort* Fremstilling, thi væsentligen ere alle hans Bøger lige lange og lige korte, forsaavidt de alle (den længste og den korteste) falde ind under Bestemmelsen: den *tilfældige Længde*. Dersom saaledes A., for ret at gjøre Afvexlingen iøinefaldende, paa Titelbladet af den volumineuse „Studier og Exempler“ beskedent havde tilføiet: *Forsøg til en lang Bog*, saa vilde man dog trods Beskedenheden og den umiskjendelige Stræben, hvilken vi overlade andre Critici at opmuntre, være berettiget til at sige om Bogen, at den trods Længden, som Bog betragtet, væsentligen er kort. Hvad der udgiver sig for at være en Bog kan ikke udenvidere, som Alenvare gjør det, gaae ind under Bestemmelsen af Længde og Korthed; det maa først godtgjøre sig at være en Bog. Det er med en Bog ligesom med det grammaticalske Begreb: et Punktum. 2 Linier Forsætning uden Eftersætning er ikke et kort Punktum; en heel Side Forsætning uden Eftersætning er ikke et langt Punktum; baade det Første og det Sidste har som Punktum betragtet kun den tilfældige Længde og ere derfor væsentligen lige lange og lige korte. For at Noget skal kaldes „en *kort* Fremstilling“ maa det væsentligen have Afrundethedens Bestemmelse, og netop bevise sin Korthed derved, at det indenfor et saa lille Spatium dog faaer i forkortet eller formindsket Maalestok det Hele væsentligen gjengivet. Derimod kan 3 Ark godt være en lang Sladder, og 30 Ark Sladder meget rigtigt kaldes en kort Bog. I Forhold til den første Frembringelse kan den paagjeldende Forfatter sige: „„at det blev saa langt, fordi han ikke havde Tid til at skrive kort““, og i Forhold til den sidste vil den paagjeldende Forfatter kunne sige: „at den blev saa kort et Stykke, fordi han ikke havde længere Tid til at skrive, da han skulde udgive“; havde han havt længere Tid, saa skulde Bogen nok være bleven — ja her standser det, var den saa bleven længere eller var den bleven kortere? Og nu Adler! Hans Haab er jo „ved i længere Tid at bearbeide og roligen udvikle Ideerne for Fremtiden“ o. s. v. Dog hvad end Fremtiden, hvilken A. altid kan holde sig til, skal bringe: Den, der critisk holder sig til det Afsluttede og Foreliggende, han maa tilstaae, at A.s Bøger er en egen Art Frembringelse,

en næsten ængstelig Art Frembringelse. Naar en Præst lykkelig og vel er arriveret ind i 3die Moment af sin Prædiken, og allerede er saa langt henne i det, at man, ifølge det Kjendskab man har til det geistlige Foredrags Proportioner, med temmelig Sikkerhed tør antage, at han er ifærd med at snurre ud og skal til at sige Amen, — da kan det være ængstende, naar han, istedetfor at udtale det betydningsfulde Amen, pludseligen bliver snaksom og føier det ene Punktum til efter det andet, medens den forstandige Tilhører maa sige, at væsentligen er Talen forbi og væsentligen er der sagt Amen. Dette er et Exempel paa den tilfældige Længde, kjendelig paa, at den begynder der, hvor der væsentligt seet skulde siges Amen. Man har Exempler paa Folk, der, generede og generende, kunne blive siddende hos Een i hele Timer blot fordi de genere sig ved at gaae: saaledes er det maaskee ogsaa Tilfældet med en saadan Præst, at han, efter først at have generet sig ved at bestige det høitidelige Sted, nu generer sig ved at sige Amen og ved at gaae ned igjen. Men i ethvert Tilfælde: den Prædiken, som egentligen ret tager paa med at begynde der, hvor der skulde siges Amen, ligesom ogsaa det Besøg, der ret tager sin Begyndelse, naar det Øieblik er indtraadt da man skulde gaae: de ere begge Exempler paa den tilfældige Længde, hvis Kjende her er den negative Bestemmelse: at begynde hvor man skulde høre op. Men den væsentlige samme negative Bestemmelse er det: at begynde førend Begyndelsen, det er førend den ideelle Slutnings Ryk har betydet Een: nu kan Du begynde. Dersom saaledes et Menneske uden endnu at have vundet Klarhed og Modenhed nok til at skrive en Bog, vilde begynde paa at skrive Forordet til den Bog (han endnu ikke kunde skrive), saa vilde dette Forord falde ind under Bestemmelsen: den tilfældige Længde. Og dette er netop Adlers Tilfælde som Forfatter, at han er begyndt førend Begyndelsen. Hiin oftere og i længere Tid omtalte „længere Tid", ved hvis rette Benyttelse Adler „for Fremtiden" haaber (dette er et Præsens i den historiske Stiil) „at kunne lade Ideerne udfolde sig i en mere passende Form o. s. v.", maa enten ikke endnu være indtraadt, eller ikke have været lang nok, eller ikke være rigtigt benyttet. A. er begyndt førend Begyndelsen, og derfor ligger hans Frembringelser indenfor Bestemmelsen: den tilfældige Længde. De samtlige 3 nye Bøger (thi den 4de indeholder Vers) ere et Agregat af tumultuariske Aphorismer, hvis Begyndelse er tilfældig, hvis faktiske Standsning er uden τέλος, hvis mulige Fortsættelse kan blive ved i det Uendelige.

At angive Bøgernes Indhold er vistnok en Umulighed,*) derimod kan man maaskee charakterisere dem ved at minde om et Vers af Horats, naar dette forstaaes paa en egen Maade: dum**) meam canto Lalagen

*) [Jfr. herom nedenfor „Bilag", S. 696.]

**) Anm. Det Ord: dum angiver Tiden. Naar skriver Adler disse mange Bøger? Svar: han skriver dem: Imedens. Et saadant abstrakt Imedens angiver blot Tidens abstrakte Forsvinden; det er medens hiin „længere Tid" (ved hvis rette

et ultra terminum vagor curis expeditis; thi oftere er det rigtignok udenfor Faren, paa hiin Side — (ultra terminum), at A., fritaget for alle Forfatter-Bekymringer (curis expeditis) i Sorgløshed drøser om (vagatur), nynnende om sin Lalage. Som Een, der i en landlig Egn ganske overlader sig til sig selv og til Spadseringens Ubestemte, nu forelsker sig i eet Indtryk, nu i et andet, nu gjør et Hop af Glæde, nu et Længde-Spring for Moerskab, nu igjen staaer stille og grunder, nu er virkelig dybsindig og saa igjen temmelig smagløs og fad: saaledes drøser A. som Læser om i Bibelen. Naar saa et Bibelsted tiltaler ham, saa skriver han Noget om det, og saa gaaer han om ad en anden Gade; stundom mærker han sig Noget, maaskee for en anden Gangs Skyld til eget Brug, men ogsaa dette gives ud med. Under alt dette glemmer han dog ikke sin Lalage. Ved Lalage skal der i Forhold til hvo der fortolker Oden kunne forstaaes meget forskjellige Ting; fra min Skoletid erindrer jeg, at Rector derved forstod: Livets uskyldige Glæder. Ved Adlers Lalage maa forstaaes hiin ham (ved en Aabenbaring) meddeelte Lære, som han snart fortolker, snart afcopierer, thi om han end synes at have ganske glemt, at Læren er ham meddeelt ved en Aabenbaring, saa har han dog ikke glemt Læren, Ordene, der snarere have sat sig altfor fast i hans Hoved. — Dersom det at være kaldet ved en Aabenbaring maa i høieste og dybeste Forstand gjøre en Mand alvorlig: saa er det rigtignok besynderligt at see en Saadan, der i Distraction maa have glemt Aabenbaringen, ligesom man kan glemme sin Hat og ligesom meget distraite Folk kan glemme deres Hoved, nu geberde sig som en Eventyrer i religieus Stiil, en mystisk vandrende Ridder, en Omreisende eller som Een, der uden Maal og Meed gjør sig Motion i Bibelen for Motionens Skyld, Een der væsentligen uden Engagement søger og finder og søger og smaasnakker — og den Mand er kaldet ved en Aabenbaring! Dersom Det at være kaldet ved en Aabenbaring maa i høieste og dybeste Forstand gjøre en Mand til den nidkjære, virksomme Tjener, der griber handlende ind i Livet som den i eminent Forstand kaldede Arbeider: saa er det jo rigtignok besynderligt at see en saadan Kaldet (der dog lader som Ingenting, og lader som var Alt i sin Orden med Identiteten) forvandlet til en Otiosus, der snart har som et Fruentimmerarbeide at pille ved, snart med et humoristisk Sving paa Hatten a la een og anden af Pseudonymerne, reflekterer over Dit og Dat og over sig selv, og over det Nystende

---

Benyttelse o. s. v.) forsvinder, at Adler skriver de mange Bøger. Enhver væsentlig Frembringelse udfylder væsentligen Tiden; en virkelig Forfatter anvender 1 eller 2 eller 10 Aar af sit Liv til at skrive en Bog, men Adler skriver — imedens; medens Tiden gaaer (væsentligen ubenyttet) skriver Adler. Indenfor dette Imedens er ingen nærmere Tids-Angivelse mulig; det er umuligt at sige hvilket han har skrevet først, og hvilket sidst, det er Alt skrevet — Imedens.

i den bange Jonas's blege Skikkelse, og saa igjen melodisk lader sig høre paa den erotiske Rør-Fløite.

Det som nu i Særdeleshed er vigtigt for Opfattelsen af Adler er, at der i disse 4 sidste Bøger aldeles ikke mere er Tale om hiint Aabenbarings-Faktum, eller om en fortsat Aabenbaring, eller om at Det og Det er skrevet under Aandens umiddelbare Indskydelse. Men selv antaget at det Sidste er i sin Orden, forsaavidt A. ikke senere har havt en Aabenbaring eller senere fundet Anledning til at gjøre Distinctionen mellem hvad der er Aandens og hvad der er hans Eget: saa kan dog vel hiint Aabenbarings-Faktum i Fororbet til hans Prædikener ikke lægges uden videre til en Side, som en Pige lægger Bal-Pynten hen. Læren, som er ham meddeelt, kommer han rigtignok ofte tilbage paa, men der er ikke Tale om, at den er ham meddeelt ved en Aabenbaring, han argumenterer ikke derfra til dens guddommelige Myndighed, han paaberaaber sig ikke dette Beviis for dens Sandhed, han hævder sig ikke selv i Kraft deraf som Den, der har guddommelig Myndighed. Og dog er, som viist blev i Indledningen*) til denne Bog, det at Læren er ham meddeelt ved en Aabenbaring det Afgjørende, det som kategorisk rykker den hele Sag og det hele Forhold ind i en ganske anden Sphære end den, i hvilken Mag. Adler med samt hans Lære kan høre hjemme. Men saa forunderligt er det, at hvad ellers Den, der har en aabenbaret Lære at meddele, minder alle Andre om atter og atter: at den er aabenbaret, det har A. i Forhold til sin aabenbarede Lære selv ligesom glemt, og jeg maa bestandigt minde ham om, at det jo, ifølge hans eget Udsagn, er en aabenbaret Lære.

Dog maaskee befinder (Hegelianeren, senere Apostelen) Adler sig med samt sin aabenbarede Lære i et nyt Stadium, og er nu fra det Umiddelbare (saaledes kaldes en Aabenbaring i det hegelske tilslørende Sprog) traadt ind i Reflexionen, og forstaaer nu Aabenbaringen, saa han altsaa nu paa hegelsk Viis gaaer videre, og ikke bliver staaende ved Aabenbaringen — ved den Aabenbaring, han selv har havt. See, dengang da Christendommen kom ind i Verden, da forkyndte den sig at være en Aabenbaring og har stadigt vedstaaet det; men saa gik Tiden, vi bleve efterhaanden alle Christne saadan paa Slump, og saa mange Aarhundreder derefter lever der en Slægt (i den geographiske Christenhed), som vil mene at forstaae og begribe Aabenbaringen. Den samme aabenbarede Lære bliver altsaa behandlet af ganske Forskjellige, af en Slægt, der ved mange Aarhundreder er fjernet fra hiint Første. Men den ene og samme Mand, der har forkyndt sig at have havt en Aabenbaring, han maa dog vel vide Besked om hvilket der er hvilket betræffende den Aabenbaring, der blev ham til Deel: han maa enten staae fast ved, at det var og er en Aaben-

*) [Jfr. foran S. 501 ff.]

baring, og i saa Fald tale og handle og skrive i Medfør deraf, eller han maa sige, at nu har han forstaaet og begrebet den. Dog lidt Forsigtighed, hvad kan han vel have forstaaet? Har han forstaaet, at det ingen Aabenbaring var? Saa maa han jo tilbagekalde sit Første. Eller har han yderligere forstaaet, hvad han vel oprindeligen maa have forstaaet, siden han sagde det: at det jo var en Aabenbaring? Saa maa han jo vedstaae det, argumentere ud deraf, handle i Overeensstemmelse dermed, omdanne hele sin Existents i Forhold dertil. Men fremfor Alt maa Een, der vil være kaldet ved en Aabenbaring, med yderste Samvittighedsfuldhed beflitte sig paa Redeliggjørelse; han maa ikke kaste en Aabenbaring fra sig, som en Tyv kaster Kosterne fra sig, naar Politiet er efter ham — thi saa er han en forsætlig Bedrager, hvad A. visseligen ikke er; men han maa heller ikke lade det med Aabenbaringen staae saadan uforklaret hen, medens han, ladende som Ingenting, gaaer ad en anden Vei — thi saa er han confus.

I de 4 sidste Bøger, hvor der, medens der er idelig Tale om Læren, slet ikke mere er Tale om hiint Aabenbarings-Faktum, ved hvilken den blev meddeelt, eller om at Læren blev meddeelt ved en Aabenbaring, er der derimod næsten indtil Modbydelighed Tale om: Geni, Geni hist og Geni her, at Geniet er et uforklarligt Noget, at Geniet kan Ingen forstaae, at Geniet er det autodibaltiske Føl o. s. v.

Vi ville standse herved og see os nøie for, thi det synes tydeligt nok, at Resultatet af Adlers Hele bliver, at han er Geni. Quel bruit pour une omelette! Ære være Geniet, dersom A. er et Geni, i Guds Navn, jeg skal vist ikke misunde ham det. Men at begynde med at have havt en Aabenbaring, naar saa summa summarum bliver, at dette skal forstaaes saaledes, at han er Geni, at det Første maaskee skal være saadan hvad man kalder et raskt Udtryk for at være Geni: ja, det er dog nok en hidtil uhørt Forvirrethed og Forvirring! Bestemmelsen Geni er dog vel en ganske anden og qvalitativ forskjellig fra den: ved en Aabenbaring af Frelseren at have modtaget en Lære! Det i Kraft af at være Geni at have, om man saa vil, noget Nyt at bringe, er dog vel, som liggende indenfor Immanentsens Sphære, saa Nyheden altsaa kun kan betegne Reproduktionens Primitivitet, er dog vel noget Andet, endog qvalitativt forskjelligt fra Det: ved en Aabenbaring af Frelseren at have modtaget en Lære! Vi tale om Geniets Primitivitet, dets Originalitet, men disse Bestemmelser eller denne Bestemmelse er dog vel ikke identisk med at have havt en Aabenbaring, ved hvilken Frelseren meddeelte den Kaldede en Lære!

See, en vildfarende Exegese og Dogmatik har ganske rigtigt spillet Christendommen det Puds at gaae hen og forstaae Begrebet en Aabenbaring, eller at gaae hen og begribe en Aabenbaring omtrent saaledes: en Aabenbaring det er Umiddelbarheden, det er det Geniale, noget genialt

Noget, det Ny, Nyheden, Oprindeligheden, Primitiviteten o. s. v. A. gjør omtrent det Samme, men saa gjør han Lidt til, hvorved han, ironisk nok, erhverver den Fortjeneste: indirecte at gjøre hiin Exegeses og Dogmatiks Afsærd mod den christelige Aabenbaring iøinefaldende. A. begynder med at sige, at han selv har havt en Aabenbaring, og derpaa exegetiserer han i moderne Stiil over Begrebet Aabenbaring, o: handlende exegetiserer han ved nemlig at lade sit Første staae hen og saa blive Geni, ladende som var der god Mening i dette Sammenhæng, eller som var der Mening i at Sammenhænget mangler. — Hvad er det den vildfarende Exegese og Speculation har gjort for at forvirre det Christelige, eller hvorved den har forvirret det Christelige? Ganske kort og kategorisk nøiagtigt Følgende: den har rykket det Paradoxes Sphære tilbage i det Æsthetiske, og derved vundet, at enhver christelig Terminus, som ved at blive i sin Sphære er qvalitativ Kategori, nu i en reduceret Tilstand kan gjøre Tjeneste som et aandrigt Udtryk, der betyder saadan allehaande. Men den vildfarende Exeget og Dogmatiker har ikke tillige selv sagt sig at have havt en Aabenbaring; dette er forbeholdt A. Han kan, ja det er som der staaer i Verset: „Hvem kan bedst? det kan vor Præst."

Alt det Meget, som A. forklarer om Geniet, er ganske rigtigt Æsthetik, og noget af det vilde være ganske rigtigt, hvis han ikke havde et Første: at være kaldet ved en Aabenbaring. I hans Forklaringer af Geniet findes der intet Spor til, at han paa nogen Maade har, kategorisk forstaaet, Forestilling om det Christeliges qvalitative og specifike Eiendommelighed, og det uagtet han bruger Christi Navn idelig, ja uagtet han vil have havt en Aabenbaring af Frelseren.

[I Haandskriftet følger nu næsten 7 Sider, der tildels ordret og ialtfald i alt det Væsentlige findes optaget i: „Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel", den anden af „Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger" af H. H. (1849), — nemlig S. 63, L. 10 (fra: „Naar nu det Paradox-Religieuses Sphære afskaffes" osv.) til S. 69, L. 1 f. o.

Derefter ere 8 Blade skaarne ud af Haandskriftet, der efter al Rimelighed maa have indeholdt Fortsættelsen af hin Afhandling, thi det første derpaa bevarede Blad indeholder Sætninger af nysnævnte Bogs S. 83-84.

Endelig fortsættes saaledes:]

[. . . .] medens han dog mener, at være i Identitet med sig selv. Den der er kaldet ved en Aabenbaring maa eo ipso være teleologisk stillet, han er jo netop et Guds Redskab, der skal bruges til at virke. Anderledes med et Geni,*) der humoristisk kan leve i en tilbagetrukken Selvtilfredshed. At slutte af Adlers sidste Skrifter er det denne tilbagetrukne humoristiske Selvtilfredshed,

*) [Med den nu nærmest følgende Udvikling kan sammenholdes de sidste Sider (o: S. 83-85) af den ovenfor nævnte Afhandling af H. H. „Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel."]

han nu stræber at indtage. Man producerer vel maaskee endog overflødigen, men man forlanger ingen Læser; er der Nogen som vil læse det, er det godt, er der Ingen, er det ogsaa det Samme, og Forfatteren har ikke mere med Læseren at gjøre end Nattergalen med en Tilhører.*) Nu ja, en saadan humoristisk, uvirksom Forfatter-Virksomhed lader sig forstaae — men Adler er jo begyndt med at være kaldet ved en Aabenbaring, og Adler mener jo at være i Identitet med sig selv; det vil sige: han mærker ikke, at der er en qvalitativ afgjørende Forskjel mellem hans Første og hans Sidste. Skjøndt en Aabenbaring er det paradoxe Faktum, som overgaaer Menneskets Forstand, kan man dog forstaae saa meget, hvad ogsaa overalt har viist sig: at et Menneske kaldes ved en Aabenbaring til at gaae ud i Verden, til at forkynde Ordet, til at handle og lide, til det uafbrudt virksomme Liv som Herrens Sendebud. At derimod et Menneske ved en Aabenbaring skulde kaldes til at sidde hen i uskiftet Bo, i et virksomt literairt far niente paa et afsides Sted, til at være momentant aandrig og derpaa Samler samt Udgiver af sin Aandrigheds Uvisse: er næsten en blasphemisk Tanke. Atter her indeholder Adlers Senere et Beviis mod Realiteten og Sandheden af hans Første, medens Det, at han ikke tilbagekalder sit Første, beviser, at han er confus. I Begyndelsen af hans Forfatter-Virksomhed var han ogsaa paa en anden Vei, da han raabte: bekjend, bekjend — for hele Folket; da han forsaavidt consequent lod Typerne til hans Prædikener staae i Bogtrykkeriet, at andet Oplag saa hurtigt maatte følge paa, at der om muligt ikke gik en halv Dag spildt. At Prædikenerne ikke fandt en rivende Afsætning kan Adler ikke for, men vel for, at han væsentligen forandrer hele sin Forfatter-Virksomhed, ved istedetfor at blive ved at trænge frem med en Kaldets πληροφορια, tiltrods for al Verdens Ligegyldighed, selv forsøger sig at blive humoristisk. Saasnart en Forfatter tilintetgjør ethvert teleologisk Forhold til en Omverden, saa bestemmer han sig humoristisk, og kan da f. Ex. blive lyrisk Forfatter som nu Adler er blevet det. Det Lyriske har ganske rigtigt intet τελος uden for sig; om Een skriver een pagina Lyrik eller han skriver Folianter Lyrik, det gjør hverken fra eller til med Hensyn til at bestemme hans Virksomheds Retning. Den lyriske Forfatter bryder sig kun om Frembringelsen, nyder Frembringelsens Glæde maaskee ofte gjennem Smerte og Anstrængelse, men han har Intet med Andre at gjøre. Den handlende Forfatter bekymrer sig især om at virke paa Mennesker, han har hverken Tid eller Lyst til den lyriske Selvfortabelse i at producere, han arbeider — for at, for at oplyse Menneskene, for at hjelpe dem paa den rette Vei o. s. v. En ved en Aabenbaring Kaldet maa nu fremfor

---

*) [I Randen:] Hans Lighed med Pseudonymerne, at han istedetfor at passe sit Eget: det at have en Aabenbaring og en aabenbaret Lære, gaaer hen og copierer Pseudonymerne, bliver saadan lyrisk Geni og lader som Ingenting.

alle være en handlende Forfatter. Men hvad gjør Adler? Han begynder med at være kaldet ved en Aabenbaring (altsaa med absolut teleologisk Bestemmelse), og 2 Aar efter erfare vi, at han allerede i længere Tid har nedsat sig som Lyriker i sorgløs Afsidesbed paa Bornholm, det erfare vi af 4 Bøger, hvilke ere Frugten af — hans lyriske otium. Men Adler mærker ingen Ting, han troer sig stadigt i Identitet med sig selv; og det uagtet han i de sidste Bøger er bleven saa lyrisk, at han endog adopterer den lyrisk-humoristiske Anskuelse af Taushed, naar han siger: Taushed er Geni. Hvorledes dette nærmere er at forstaae, oplyser A. Intet om, han synes neppe selv at mærke, at hvad der for ham omtrent staaer som en Phrase, at det indeholder i sig en heel Livsanskuelse, dog vel at mærke den lige stik modsatte af den, der ellers er indeholdt i de sidste Bøger, hvor Adler figurerer som umiddelbart lyrisk Geni. Dog en saadan Modsigelse er A. altfor ugeneret til at opdage; og det forstaaer sig, han skriver da egentligen ikke Bøger saa lidet som han tænker; man maa snarere sige: han holder Værtshuus for Aandrigheder, og derfor gjør det ikke Noget, at Selskabet er blandet, ja splidagtigt, naar det blot ikke kommer til Slagsmaal. Taushed er Inderliggjørelse og Veien ved hvilken en Oprindelighed vindes, som er mere end Surrogat for Geniets Oprindelighed. (En Aabenbaring ligger i en ganske anden Sphære og om den tales derfor ikke her.) Ved at holde et bestemt Livs-Indtryk fast, en bestemt enkelt Tanke, i absolut taus Inderlighed, ved ikke at ville aabne den fjerneste Communication med noget andet Menneske (hvorved den relative og comparative Maalestok, Middelmaadighedens Maalestok tilliste Een) vil ethvert Menneske, hvis han ikke undervejs gaaer fra Forstanden (thi denne Fare er der unægteligt) erhverve Oprindeligheden. Dette er Frihedens og Selvbevidsthedens og den i Tugt avede Lidenskabs Vei til Det, som det umiddelbare Geni faaer paa Vuggen, eller i Drømme, eller i Øieblikket. Det er nemlig langtfra at Reflexionen, ret forstaaet, qvæler Genialiteten; den er tvertimod istand til, ret benyttet, at erhverve Oprindelighed. Det Omvendte og Modsatte af dette Frihedens Forhold, denne langsomme Erhverven, er den ligefremme, den umiddelbare Genialitet (og forsaavidt da igjen, hvad der ligger inde i det Paradox-Religieuses Sphære: det at være kaldet ved en Aabenbaring). Taushedens Idee, den hele Anskuelse, at Taushed som Inderlighed er Inderliggjørelsens Vei til det Høieste for ethvert Menneske, hvad enten han oprindeligen er Geni eller ikke, denne Anskuelse har fundet et tilstrækkeligt Udtryk i Pseudonymernes Skrifter, til hvilke jeg derfor denne Sag betræffende henviser Enhver, — kun ikke Adler, som ved denne Sætning: Taushed er Geni har faaet en Idee med ind i hans sidste 4 Bøger, som, taus og stille, aldeles tilintetgjør disse, hvilket allerede er snurrigt nok og bliver det endnu mere, naar man betænker, at hans 4 sidste Bøger igjen tilintetgjøre hans Første. Selv om det indrømmes, at A. er Geni, han vil jo dog være et umiddelbart Geni, men

ved Hjelp af Taushed er det umuligt at blive noget Umiddelbart, som det da overhovedet er Nonsens at tænke en Methode i Forhold til Umiddelbarheden, der netop er før Methoden.

I de 4 sidste Bøger er A. blot Geni, purt, pære Geni — og dog, formodentligen efter hans Mening, i Identitet med sit Første! At hine Ord i Fororbet til Prædikenerne (hvilke A. ideligt kommer tilbage paa) vare ham meddeelte ved en Aabenbaring, dicterede af Frelseren, det er glemt; at Prædikenerne (til hvilke A. ofte henviser) vare skrevne under Jesu medvirkende Naade, det er glemt, — A. har som Geni, i Distraction formodentligen, overtaget hele Wirtschaften — i Distraction, thi var det skeet med Bevidsthed maatte han jo høitideligen tilbagekalde sit Første. Hvorvidt A. kan gaae i Distraction, forvisser man sig yderligere om ved at læse hans 4 sidste Bøger, thi der faaer man at see, med hvilken Letfærdighed (som kun Distraction kan undskylde) A. omgaaes Gud og Christus, indlader sig, at jeg saa skal sige, i Snak med dem, og selv snakker med, indtil han tilsidst hverken veed ud eller ind, ligesom Soldin, der sagde: „Rebekka, er det mig som taler . . . eller er det“ — ak, og Eftersætningen vil i Forhold til Adler være: eller er det Christus? At dette er saa kan igjen tjene til baglænds at forklare, hvorledes det dog nok egentligen hænger sammen med A.s Aabenbaring. I de sidste Bøger digter han, han indfører Gud og Christus talende med hinanden — thi dette er dog vel Digt? Naar Sligt gjøres med menneskelig Sømmelighed, kan derimod Intet være at indvende, men for Alt gjelder det om, at det ikke løber surr for Een selv, saa man ikke veed hvilket der er hvilket. Adlers „Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen“ begynder saaledes: „Før Gud skabte Verden, sagde han til Jesus: jeg kan gjøre Alting saa fuldkomment som muligt o. s. v.“ Gud og Jesus indføres talende og samtalende. Dette er dog vel ikke Adler meddeelt ved en Aabenbaring! Men hvad er det da? Nu ja, det er et lille digterisk Forsøg for at livliggjøre Fremstillingen. Men see, senere citerer Adler selv denne Tale, han argumenterer fra den! Han siger flere Steder: da Jesus lovte at lade sig føde (cfr. l. c. p. 14 ø, p. 15, 16), ɔ: han taler om denne Samtale mellem Gud og Christus som Noget, der virkelig er foregaaet, og hvorpaa man kan beraabe sig, som vare hine Ord af Jesus ipsissima verba. Ja, etsteds siger A. endog: vi maae nemlig erindre, at Jesus sagde til Gud o. s. v., og nu følger nogle af hine digtede Ord. Altsaa, først vover man sig letfærdigt digtende ud i Sphærer, hvor man hellere skulde lade være at digte, og derpaa sætter Eens eget Digt sig saa fast i Hovedet, at man troer det er Virkelighed. Paa den Maade kan en Letfærdig ogsaa let faae sig en Aabenbaring. Han behøver blot i nogen Tid at samle grilliserende ved en phantastisk Forestilling om en Aabenbaring, saa sætter det sig tilsidst nok saadan fast i ham, at han har havt en Aabenbaring; han digter at han har havt en Aabenbaring; derpaa sætter

dette Digt sig fast som en Virkelighed — indtil noget Nyt sætter sig fast. —

Men medens A. omgaaes sine egne Digterier som vare de Virkelighed, saa omgaaes han omvendt det Ny Testamente paa en lige saa letfærdig Maade, idet han ikke omgaaes det som en Virkelighed, han, der dog ellers unægteligt siger mangt et skjønt Ord om Bibelen, og netop derfor tyder hiin Adfærd atter paa en forvirret Sindstilstand. Med en besynderlig phantastisk Selvraadighed anmasser han sig stundom Bibelens Ord og gjør dem til sine egne,*) uden at citere dem; ja der er Steder, hvor han ved denne Letfærdighed kommer til at identificere sig med Christus. En Aphorisme begynder med Ord af Christus, som ere i første Person: jeg siger Eder. Disse Ord ere ikke citerede, der er ingen Hentydning til, at de ere Bibelord, hvilket især var vigtigt, da de ere i første Person. Umiddelbart til disse Ord (som ere i første Person) knytter sig det næste Punktum, der ligeledes er i første Person, men er Adlers Ord. En Læser i Almindelighed maa ligefrem antage, og enhver Læser har A. foranlediget til at antage, at det er ham, som taler i hele Aphorismen, at jeg i første Punktum er det samme jeg som i andet og tredie Punktum. Og dog er det første jeg: Christus, og det andet jeg: Adler.

Som Forfatter af de 4 sidste Bøger, som Geni (thi lad os et Øieblik glemme den totale Forvirring, som ligger i Misforholdet mellem Adlers Første og Sidste, eller nøiagtigere udtrykt: i, at dette Misforhold aldeles undgaaer hans Opmærksomhed) er Adler et fortumlet Geni, der har sit Liv og sin Tænkning i det Momentane. Hans egen Existents forklarer Intet, som kunde en Anden indrette sit Liv efter hans Veiledning; og der er intet æsthetisk eller religieust Begreb han har udviklet saaledes, at det ved ham har vundet ny Klarhed eller er tænkt med sand Originalitet. Derimod berører han det Forskjelligste, og forvirrer næsten overalt. Dybsindige Bemærkninger kan man dog ikke frakjende ham, men vel ubetinget Dybsind, dersom ellers den Forklaring, vi gave strax i Begyndelsen af denne Bog, er rigtig, at Dybsind forholder sig til Sammenhæng og Continuerlighed. Og selv i hans dybsindige Bemærkninger er der en vis Ensformighed, de ere for en stor Deel gjorte over een Læst. Det er med at have forstaaet en Tanke som med det at kunne declinere et Paradigma: kan man declinere Paradigmet, kan man ogsaa declinere alle de Ord, som gaae efter det. Har man forstaaet en Tanke, kan man ved at anvende den i mange „Exempler“ synes at gjøre mange dybsindige Bemærkninger, og dog ere de mange kun Repetitioner, og man er, for atter at minde om Billedet, ikke berettiget til at sige om sig selv, at man har lært flere

*) Anm. I Forholdet mellem Forfatter og Forfatter kaldes en saadan Adfærd: at plagiere; i Forholdet mellem en Forfatter og Christus bliver den: Blasphemi.

Declinationer, fordi man kan declinere de mange Ord, der gaae efter een Declination. Saaledes ogsaa med det at have forstaaet en Tanke; skal Repetitionerne ikke blive trættende, saa maa der et digterisk Moment til, som gjør Exemplets Udførelse i sig selv æsthetisk værdifuld. Men dertil har da Adler ingen Tid — han som ifølge authentisk Fortolkning af ham selv (cfr. § 1) intet Nyt har at bringe; han som lever hen i et lyrisk otium! Paa Formen, det tilstaaer han selv, har han lidt Skade, han, som da han ikke har havt eller har noget Nyt at bringe (Indholdet), netop maatte stræbe at præstere Noget ved Hjelp af Formen. — En Tanke, A. især rider paa, er den gamle hegelske, at Begrebet slaaer om, kun at den mere er bragt ind under Bestemmelsen af det Ironiske. Denne Tanke er i min Disputats (om Ironi) udtrykt saaledes: Ironi gjør Phænomenet aabenbart. Hvorledes dette nærmere er at forstaae, hvorledes det gaaer for sig, er oftere forklaret og viist af Pseudonymerne. Den ironiske Underfundighed ligger i ved med negativ-handlende Consequents at forvandle sig selv til Intet, at bringe Mod-Phænomenet i den Forlegenhed ikke at gjøre Andet end at gjøre sig selv aabenbar. Ved første Diekast og for dumme Mennesker kan det see ud som var Ironien den Tabende, medens den netop i Underfundighed er den Seirende ved Hjelp af at Begrebet slaaer om.*) Hvor mange Samtidige have ikke anseet Socrates for**) en Dumrian, der paa ingen Maade kunde tage det op med Sophisten, der kunde tilgavns maale ham Skjeppen fuld. Hvad var det nu Socrates gjorde? Han forholdt sig i sin Uvidenhed med behørig Ataraxi negativ consequent, derved foranledigede han Sophisten til yderligere og yderligere at diske op med sin Viisdom. Men see, Begrebet havde vendt sig, Sophisten kom til at forraade sin Dumhed netop ved sin megen Viisdom. Sophisten meente, og det Samme var alle dumme Folks Mening: jo mere han talte, jo mere forraadte han sin Viisdom; Socrates tillod sig i al Underfundighed at være af en anden Mening, men den sagde han ikke

*) [I Randen:] og medens det i Ironiens Øine netop er et Beviis for dens Seier, at dumme Mennesker troe den har tabt; thi Ironi kan da aldrig blive populair.

**) Anm. Det danske Sprog har en Deel verba neutra, som i Sammensætningen med Præpositionen: for betegne et uheldigt Udfald af det som Stammeverbet betyder, f. Ex. at forløbe sig, at forsee sig, at fortale sig, at forsnakke sig o. A. Ironien hjelper nu et Menneske dertil, men hvorved og hvorledes? Ved at forholde sig negativ og indirecte. Lad os tænke et Vexelforhold mellem tvende Mennesker, af hvilke den ene er en Ironiker. Ironikeren gjør sig nu til Intet og forholder sig reent negativt, og derved hjelper han indirecte den Anden til at forløbe sig. Dette Sig, dette pronomen reflexivum skjuler Ironien. Men den Anden forløber sig, han gjør det altsaa selv, men han gjør det ved Ironikerens negative Hjelp; Manden staaer i den Formening, at han har med et andet Menneske at gjøre, men ved Ironikerens Underfundighed faaer Manden kun med sig selv at gjøre, thi han forløber sig jo.

ligefrem, det havde været at hjelpe Sophisten; den fortiede han og hjalp derved Sophisten til yderligere at bestyrke Socrates i sin Mening, at Sophisten forløb sig. Saaledes kan en Ironiker ved negativ-handlende Consequents forvandle en Angriber, en Anklager til Een, der, uden at vide det, blot taler om sig selv, angiver sig selv, sin egen Ubetydelighed, Uselhed o. s. v. Angriberen, Anklageren, item alle dumme Mennesker ere af den Mening, at jo mere han river af sig, jo mere skader han den stakkels Ironiker, medens denne i al Underfundighed beskedent tillader sig at være af en anden Mening. Den ironiske Underfundighed culminerer i den List, med hvilken man bringer et Menneske til at tale om sig selv, angive sig selv, aabenbare sig selv, netop da, naar han i egne Tanker taler slet ikke om sig selv, ja endog har glemt sig selv. Eet er det at lære et Menneskes Indre at kjende, naar han i Fortrolighed aabner sig for Een, og et Andet ironisk at faae hans Opmærksomhed henvendt paa et andet Punkt, netop i det Øieblik man i hvert hans Ord taler med hans Indre. Det er ironisk rigtigt, naar en Mand siger noget Overordentligt om sig selv, da at troe ham (det Negative ligger i, at man ikke gjør ham ligefrem Modstand, positiv-vrælende benægter det), for ad den Vei ved Hjelp af sin Troskyldighed at faae det gjort aabenbart, at det er Usandhed, at faae Løgnen lokket ud af ham. Troskyldigheden forholder sig tilsyneladende affirmerende, netop for at bringe Benægtelsen ud. Man seer let, hvorledes Begrebet slaaer om. Ved sin Troskyldighed gjør Ironikeren den Broutende uforsigtig: og saa fanges han. Naar et Menneske har væsentlig ethisk Selvbeherskelse, behørig Ataraxi og Mesterskab i Dialektik, saa vil han være istand til at gjøre et hvilketsomhelst dialektisk forviklet og tvetydigt Phænomen aabenbart, ikke just for Alle, thi Ironi er og bliver upopulair, og en Ironiker, der kan forstaaes af Alle, er eo ipso ingen Ironiker, men en Spasmager. — Dog nok herom; det Forunderlige er, at alt Sligt endnu kan have Overraskelsens Interesse for Adler; han forekommer mig som et Barn, der er saa sjeleglad over at kunne gjøre et Kunststykke, at det bliver ved at gjøre det og ligesom ikke kan faae det i sit Hoved, at der nok ogsaa er Andre, der kan gjøre det. A. dvæler længe ved dette Dybsindige, at Loven forløb sig, idet den dømte Christus. Loven saae sig ikke for, hvo Christus var, at han var den Uskyldige, den forløb sig, og dette var dens Undergang. Nu ja, det vil sige, Begrebet slog om: Loven kom til at gjøre Uret, og dømte derved sig selv, netop idet den dømte Christus. Et andet og vanskeligere Spørgsmaal, hvorpaa A. ikke indlader sig, er hvorvidt den hele Opfattelse af Forholdet mellem Loven og Christus ikke faaer et Anstrøg af aldeles uchristelig Letsindighed, idet den overseer meget afgjørende dogmatiske Bestemmelser angaaende Christi opoffrende Død, og angaaende at Christus var kommen til Verden for at lide og døe. Dog herpaa kan jeg ikke videre indlade mig i dette Sammenhæng; derimod vil jeg blot tilføie en Bemærkning

angaaende Begrebernes Slaaen-om. At Begreberne slaae om (μεταβολη, μεταβαλλειν εις το εναντιον) er allerede den platoniske Dialektik opmærksom paa. Hos Hegel blev Sagen forvirret derved, at han med sin ubøre Autoritet ligesom paanødte Menneskene det Sandsebedrag, forpligtede dem til at troe, at det er Begrebet selv, der med immanent Nødvendighed slaaer om. Ironien har den Fortjeneste at være opmærksom paa Overgangen, forsaavidt den er opmærksom paa dens Pudseerlighed eller dens Sindrighed. Den qvalitative Dialektik (der netop protesterer den immanente Nødvendighed) er egentligen først i Forstaaelse med Springets Kategori, en Kategori, som, hvad man kunde vente, A. forkludrer.

Blandt Adlers dybsindige Bemærkninger findes ogsaa stundom Reminiscentser fra Andre, og forsaavidt kan det være ganske i sin Orden, at A. saa ofte vender tilbage til den Sætning og til at forsvare den Sætning: at Tyveri i Aandens Verden er aldeles tilladeligt. Nu ja, derom have Hver sin Mening; jeg nægter ikke, jeg har den modsatte. Men det Besynderlige er igjen, at det er A., — han som har en Aabenbaring at beraabe sig paa, der kommer til denne Sætning. Thi en aabenbaret Lære er dog vel Noget, som den Kaldede ikke kan have laant af Andre; og fra Adler er der dog nok hidtil Ingen, der har stjaalet Noget. Dersom derimod A. mener selv at være skyldig i et Aands-Tyveri, eller uskyldig forsaavidt dette Tyveri efter hans Mening er tilladeligt: saa fremkommer den besynderlige Bagvendthed, at Den, der er stillet over alle andre Mennesker ved en Aabenbaring, at han kniber lidt hos Fattig-Folk. Imidlertid gjør A. dog maaskee sig selv Uret, hvis han har sig selv mistænkt, thi i Aandens Verden er det saa langt fra at Tyveriet er tilladeligt, at det er umuligt, fordi der i Aandens Verden og kun i Aandens Verden er absolut Eiendomssikkerhed. Kun ubetydelige og maadeligt udviklede Mennesker mene, at Tanker kunne stjæles, — og hvorfor? Forbi Saadanne have en materiel Forestilling om Tanker.

Betragter man A. som et fortumlet Geni (der, hverken qua Tænker eller qua Kunstner sig selv mægtig, i en Produceeringens Vellyst tangerer det Forskjelligste), og man nærmere, totalt og væsentligen, vil bestemme hans Genialitet: da maa man sige: den er Svimmelhed. Hermed er ikke benægtet, at den enkelte aphoristiske Yttring og Bemærkning kan være endog dybsindig. En beruset Mand kan vel sige gode Ting, men hans væsentlige Genialitet er Berusethed. Denne Svimmelhed skal jeg nu belyse i nogle Exempler af Adlers sidste Skrifter, medens jeg beder Læseren ikke at glemme Hovedsagen, hvad der yderligere belyser hvor svimmel han er: at Den der foredrager æsthetisk-svimlende Anskuelser, der aldeles erindre om Hedenskabet og om Verdslighedens Livs-Anskuelse, at han udgiver sig ikke blot for en rettroende Christen, men endog vil have havt en Aabenbaring af Frelseren. Simpel Svimmelhed er det at vedkjende sig æsthetisk-svimlende Anskuelser; men Svimmelhed i anden

Potents er det tillige at ville være en Christen i eminent Forstand og at ville hjelpe paa det Christeliges Forstaaelse ved Æsthetik.

Man har, physiologisk rigtigt, gjort opmærksom paa, at Svimmelhed fremkommer, naar Øiet intet fast Punkt har at hvile sig paa. Derfor bliver man svimmel ved at see ned fra et høit Taarn, thi idet Blikket styrter sig ned finder det ikke Grændsen, Begrændsningen. Af en lignende Grund bliver man svimmel paa Søen, fordi Alt ideligen forandrer sig, saa der igjen ingen Grændse og Begrændsning er. En Læge har etsteds forklaret, at det var Søsyge, de franske Soldater døde af i Rusland, fremkaldt ved, at der Intet var for Øiet i det uendelige Vide. Naar man derfor mærker, at man bliver svimmel, kan man standse det ved at faae fat paa noget Bestemt med Øiet. Dersom saaledes et Menneske, der bliver svimmel ved at kjøre ned af Bakke, selv vil paatage sig at være Kudsk, saa vil han neppe blive svimmel. Den bestemte Maade paa hvilken han, ansvarlig som Kudsk, nødsages til at passe Tømmerne, vil forhindre Svimmelheden. Saaledes med den sandselige Svimmelhed. Det Svimlende er det Vide, det Uendelige, det Ubegrændsede, det Ubestemmelige; og Svimmelheden selv er Sandsens Tøilesløshed. Ubestemmeligheden er Svimmelhedens Grund, men er ogsaa en Fristelse til at hengive sig deri. Thi vel er Ubestemmelighed Menneskets Natur imod, og det er ikke blot Videnskaben, der efter Aristoteles's Udsagn afskyer det Grændseløse, ikke blot Ethiken, der afskyer Tvetydighed, men netop fordi Ubestemmelighed er Naturen imod er den tillige fristende. Svimmelhedens Dialektik har saaledes den Modsigelse i sig: at ville det man ikke vil, det man gyser for, medens dog denne Gysen kun afskrækker — fristende. Midlet mod Svimmelhed er derfor Begrændsning; og aandelig forstaaet er al Tugt en Begrændsning. Som da Den, der, physiologisk, har Tilbøielighed til at blive svimmel, gjør rigtigst i indtil videre at undgaae de store Pladser og søge langs med Bygningerne, for at det Mangfoldige kan hjelpe ved relativ Maalestok: saaledes maa Den, der aandeligt forstaaet lider af Svimmelhed, søge at begrændse sig. Grændsen er ikke blot i græsk Forstand det Skjønne, men i ethisk Forstand det Frelsende. Aandeligt forstaaet kan Svimmelhed være en dobbelt. Den kan være fremkaldt ved, at et Menneske saaledes er faret vild i det Uendelige, at intet Endeligt kan faae Bestaaen for ham, at han ingen Maalestok kan faae. Denne Art Svimmelhed ligger nærmest i Phantasiens Exces, og man kunde, forsaavidt man metaphorisk nærmest sætter Svimmelhed i Forhold til Øiet, maaskee kalde den: Enkeltsynets Svimmelhed. Den anden Svimmelhed fremkaldes ved en abstrakt Dialektik, der, idet den abstrakt seer Alt dobbelt, slet Intet seer. Denne Art Svimmelhed kunde man kalde Dobbeltsynets Svimmelhed. Frelsen mod al Svimmelhed, aandeligt forstaaet, er væsentligen at søge i det Ethiske, som ved qvalitativ Dialektik tugter og begrændser, fastner Individet og Opgaverne.

Det er især den første Art Svimmelhed A. lider af. Som Dialektiker var han væsentligen dannet ved Hegel, hvis System ingen Ethik har, og hvis Dialektik er, langtfra at være existentiel Dialektik, en Slags Phantasi-Anskuelse. Fra den hegelske Metaphysiks svimlende Høide styrter A. hovedkulds ned i det Religieuse, og opdager nu, om man saa vil, Orthodoxien, men vel at mærke uden om det Ethiske. Naar disse Forhold ere opgivne, kan man sige, at Svimmelheden nødvendigviis maa indtræde.

Som Exempel paa A.s Svimmelhed vil jeg*) først anføre hans Lære om Øieblikket, hvilken han da rigtignok intetsteds foredrager, men hvert Øieblik svimler hen til. Den lyder kort saaledes: grib Øieblikket; det kommer an paa Øieblikket; i næste Øieblik er det forsilde, saa kommer Du til at gaae hele dit Liv som den evige Jøde. Igjennem A.s sidste Skrifter gaaer en hedensk fortvivlet Glæde over selv at have grebet Øieblikket, og en fortvivlet Angst blot ved Tanken — dersom han ikke havde grebet til. Thi Øieblikket er for A. hverken meer eller mindre end hvad Lykken var i Hedenskabet, kun at han er Mand for at combinere denne Dialektik med det Christelige, saa han altsaa i et lykkeligt Øieblik blev kaldet ved en Aabenbaring af Frelseren og fik en Lære betroet. Lykkens Spil disponerer saaledes ikke blot, som fordum, over Rigdom, Ære, Magt, den skjønneste Pige o. s. v., men at faae en Aabenbaring er ogsaa et Lykke-Spil.

Unægteligt er „Øieblikket" som Problem betragtet en meget vanskelig Opgave, da den kommer til at beskjæftige sig med det dialektiske Forhold mellem det Timelige og det Evige. Det Evige er den uendelige Gehalt, og dog skal dette gjøres commensurabelt for Timeligheden, og Berøringen er — i Øieblikket. Og dog er Øieblikket et Intet. Tænkningen standser her ved den forfærdeligste Modsigelse, ved den meest anstrængende af alle Tanker, som, hvis den længe skal fastholdes paa Anstrængelsens yderste Spidse, maa føre Tænkeren til Afsindighed. At opføre Korthuse paa et Bord er ikke vanskeligt, men at skulle opføre en uhyre Bygning (og det Evige er jo den uendelige Gehalt), eller eftergjørende at skulle forstaae, at en uhyre Bygning lader sig opføre paa hvad der er smallere end den skarpe Kant af et Kort, paa en Grundvold der er Intet (thi Øieblikket som saadant er jo ikke til, er blot Grændsen mellem det Forbigangne og det Tilkommende, er, naar det har været): er vistnok en forfærdelig Modsigelse. Faaer da Phantasien Lov til at løbe vild, saa fremkommer Hedenskabets Lære om Lykke og Skjebne, eller den u-christelige Lære om Naadevalget i fortvivlet Forstand. At være frelst ved det fortvivlede Naadevalg, der

*) Anm. Hvad jeg her og i det nærmest Følgende korteligen maa forklare, hører ind under Problemer, som Pseudonymerne have tydeliggjort saaledes, at jeg kan henvise til dem — kun ikke Adler, det vilde vistnok være bag efter.

er aldeles dialektisk ligesom Skjebnen, er den usaligste af alle Lyksaligheder; det fortvivlede Naadevalg sætter i en vis Forstand den rædsomste Splid i Menneskeheden, og i en anden Forstand gjør den hele Menneskeslægten usalig, thi det er usaligt at være udelukket og forstødt, usaligt at være frelst paa den Maade. At være frelst, at være lykkelig og at vide at alle Andre ikke ere det og ikke kunne være det, at man ikke har havt og i al Evighed ikke faaer Vilkaar tilfælles med dem, at man intet Grund-Fællesskab har med dem; at være frelst og vide, at man intet Ord har at tilraabe Andre, ingen første og sidste Trøst, som er fælles for Alle: ja, hvilket menneskeligt Hjerte kunde dog udholde denne Salighed! Dersom hine Ord i Skriften: „Kalder paa Herren den Stund han er nær", skulde forstaaes om Secundet, som var Herren en flygtig Reisende, der i næste Secund var langt borte, dersom hine Ord skulde forstaaes saaledes gaadefuldt om Secundet, at Ingen vidste eller kunde vide naar Øieblikket var: hvo turde da understaae sig at prædike derover, og hvor tankeløst, at der eengang hvert Aar (anno redeunte) prædikes derover! Det skal heller ikke forstaaes med en nervesvækket Angst, og kan umuligt christeligt forstaaes saaledes, hvad der læses om de Syge, som laae ved den Dam Betezda, at hvo der kom først, han blev frelst. Evangeliet beretter jo netop, at den Syge, der i mange Aar bestandigt var kommen for silde — dog blev helbredet. Dette er Evangeliet, det glade Budskab, at Skjebnens Grusomhed og Lykkens Træf og hiint vilde Spil af Kræfter er afskaffet, at først og fremmest Sjelens Frelse er tilbuden Enhver, hvad enten han nu bliver legemlig karsk eller ikke. Hvo maatte ikke fortvivle, hvis det ogsaa gjaldt om Sjelens Frelse at komme først, hvis Sligt var Christendom; og hvo maa ikke være i en fortvivlet svimlende Tilstand, for som Christen at bringe Hedenskabet op igjen!

Men hvad kan da standse denne Svimmelhed, som egentligen fremkommer ved, at et Menneske phantastisk staaer stille og ikke for Alvor fatter nogen sit Livs Opgave, og derfor bliver som en galvaniseret Frø, der sprætter i Øieblikket; hvad kan holde igjen mod denne Svimmelhed, hvad kan tvinge hiin Øieblikkets fortvivlede Overspændthed? Det Ethiske. Naar der i ethvert Moment af Eens Liv er Gjerning og Opgave, naar der, ofte nok, desto værre, er alvorlig Bekymring over, at man dog ikke har passet sin Gjerning som man skulde: saa er der ikke Tid til at blive phantastisk eller til at hengive sig til phantastisk Speculation over Øieblikket, og over den Dialektik, at det er Alt og er Intet. Det Ethiske og det Religieuse, som har det Ethiske i sig, holder af al Magt igjen for ikke at bringe Hedenskabets Trøstesløshed over os — og hvor viser Hedenskabet sig mere trøstesløst end netop i dets Theori om Lykken! Det Ethiske veed Intet og vil Intet vide om Lykken og Fortvivlelsen og Differentserne, om at Een blev Geni, om at Een fik Lampen, om at Een kom først, om at Een vandt i Lotteriet. Ethiken kjedes ved al denne Anekdot-

Sladder, den gyser for Rædslerne fra hine Tider, da Phantasien huserede i Menneskeslægtens Barndom og drev sit usalige Lykke-Spil. Ethiken vil kun vide af de almene menneskelige Opgaver at sige — og netop derfor har den Magt over Øieblikkets Lykke, hvilken er en Rædsel. Selv den meest Fortumlede, selv Den, der forspildte meest, tør det Ethiske og det Ethisk-Religieuse tilraabe: endnu er Øieblikket der! Det Ethiske lader sig ikke narre, saa lidet som Gud lader sig spotte, det veed godt med qvalitativ Dialektik at gjøre Øieblikket gjeldende som Afgjørelse; men det vil ikke ængste et Menneske til Afsindighed, og heller ei afsindigt gjøre ham lykkelig ved et Spil.

Som Exempel paa Adlers Svimmelhed kan dernæst anføres hans Opfattelse af Abraham, hvem han da ofte nok i Vers og i Prosa kommer tilbage til. Han varmer her det Gamle op, om at det var en ond Aand, Djævelen, der indskjød Abraham den Idee at offre Isaak. Ved denne Forklaring er nu, som i „Frygt og Bæven" blev viist, kun vundet, at Vanskeligheden kommer igjen paa et senere Sted: hvorledes man i saa Fald forklarer, at Kirken kan falde paa at gjøre Abraham til Troens Fader og Guds Ven, da han dog vel selv i et senere Øieblik maa have opdaget, at det var en Anfægtelse, han gav efter for, hvorfor han da ikke maatte blive at fremstille som Troens Fader, men maaskee som Angerens Opfinder. Dog Adler er original. Han antager, som sagt, at det var Djævelen, der indgav Abraham Ideen, men see, Gud syntes saa godt om denne Idee, fordi den var rask og kjæk og stor*) (og indgivet af Djævelen), at han forhindrer Udførelsen, men creerer Abraham til at være sin Ven — og paa den Maade bliver Abraham Troens Fader. Saavidt er det altsaa kommen, at ikke blot vi Mennesker formeentligen ikke skulle vide nøiagtig Forskjel mellem Godt og Ondt, at det Onde kan blive saa imponerende, at vi forvexle dets Storhed med dets Godhed; men at Gud selv sidder og tosser i det, saa man gjør Cour til ham, som man gjør det til en lille Jomfru paa 16 Aar, thi hun vil blot at Elskeren gjør noget Stort, ja hun forelsker sig endog ganske særligen i en Røvercapitain. — Men naar man ingen Ethik har, naar man hjelper sig med det Æsthetiskes quantitative Svimmelhed og det Metaphysiskes Interesseløshed: saa kan man nok komme til saadanne forfærdelige

*) Anm. Dersom det var dette A. vil sige, at de verdslige Heltes Storhed, derei. som besynges af Digterne, ofte nok er et misligt confinium mellem Godt og Ondt, saa er Sagen en anden. Men Abraham er jo en religieus Helt, han er ikke verdslig stor, men netop stor ved Reenheden og Fromheden. Om Gud kunde have tilgivet Abraham, at han fulgte Djævelens Indskydelse, om Gud kunde have fundet Velbehag i Abrahams Anger, er igjen noget Andet. Men saadan uden videre, uden at lade nogen Anger træde imellem, at lade Gud forgabe sig i den store Idee (af Djævelen) og i Abraham: er saa omtrent Gudsbespottelse.

Resultater. Og dog endnu forfærdeligere, at Den, der saaledes forstaaer Abraham, at han har havt en Aabenbaring af Frelseren og modtaget en Lære. Man nødsages næsten, for Nøiagtighedens Skyld, til at gjøre Adler det Spørgsmaal: om det ikke er gaaet ham i Forhold til Christus, som det formeentligen skal være gaaet Abraham i Forhold til Vor Herre, om ikke en ond Aand (og det var jo netop paa samme Tid som Adler fik Aabenbaringen, at han opdagede, at der var en ond Aand til, cfr. Forordet til Prædikenerne) har indgivet ham at digte, at have havt en Aabenbaring, og at Christus saa fandt det saa rask, at han o. s. v.

Som Exempel paa Adlers Svimmelhed kan endeligen anføres den Hensynsløshed, med hvilken han mener, at det Store, den Enkeltes kjække og raske Idee skal have Lov til at gjøre sig gjeldende, selv om der ogsaa skeer lidt Uret derved, om der ogsaa gaaer nogle Mennesker i Skudder-Mudder derved. For at forsægte denne Anskuelse beraaber han sig bestandigt paa Natur-Analogier, at Solen bliver lige pragtfuld, om den ogsaa forbrænder nogle Skabninger o. s. v., ganske a la Don Juan, der „ogsaa har Philosophi", og netop ogsaa beraaber sig, som Forsvar for sit Liv, paa Solen: „rundt om den (Solen) døer og fødes Elskerinder, og den ei agter sine Offres Liig." Og det forstaaer sig, Don Juan bliver lige rask for det, Solen lige pragtfuld; thi Pragtfuldhed, Raskhed o. s. v. er just ikke ethiske Bestemmelser. Enhver, der blot har et ganske tarveligt og borgerligt Begreb om det Ethiske, veed meget godt, at Naturen er en saare maadelig Analogi til det Ethiske, og at det at ville leve a la Naturen netop er at ville leve u-ethisk, samt at man ad en saadan Analogis Vei tilsidst kommer til det Neroniske: at brænde Rom af — men det var et stolt og et pragtfuldt Syn. Naturen er netop ligegyldig mod den Distinktion, som er Ethiken Alt: den mellem Godt og Ondt.

Ethisk Ædruelighed, der er modsat Adlers Svimmelhed, ligger væsentligen i, at Ens Stræben nøiagtigt redupliceerer sig i Midlets Dialektik, saa Midlet man bruger, saa Maaden paa hvilken man kæmper for sin Idee, saa det Mindste man tillader sig for at realisere den: er Een lige saa vigtigt, absolut lige saa vigtigt som Det, hvorfor der kæmpes og arbeides. Man tænke f. Ex. paa orthodoxe Kirkelæreres Strenghed, paa Augustinus strenge Lære om Sandhed, at Ingen end ikke maatte frelse sin Kydskhed ved en Usandhed; og hvorfor vel ikke? Fordi Usandhed er mere Ukydskhed end den sandselige Krænkelse, som ingen Concupiscents samtykker. Man tænke paa den af Oldtiden for sin Reenhed priste Pythagoras, med hvilken redupliceret Consequents han forfulgte sit Princip. Men en Don Juan, en Napoleon, en Nero, kort alle fremstormende Individualiteter, de hylde Natur-Analogierne — og saa Adler, hvem dog en ny Lære er betroet ved en Aabenbaring af Frelseren — en ny Lære maaskee — og dog det er det heller ikke, — men af Frelseren!

I de 4 sidste Bøger er A. da et fortumlet Geni, og summa summarum af hans Første og Sidste bliver, at han er at ansee for confus. Naar man saa, som nu er gjort, netop ved at vise det forbausende Misforhold mellem det Første (det at være kaldet ved en Aabenbaring, og af Frelseren at have modtaget en Lære) og det Sidste (det saadan at være Geni), samt at det aldeles synes at være undgaaet Adler, hovedsageligen har godtgjort Opfattelsen af ham: saa kan man, for yderligere at belyse hans confuse Tilstand, tage et Skjøn over Bøgernes Udvortes, hvad upaatvivleligt vil være de Fleste nok for at have en Dom om A. færdig. Det lader sig ikke nægte, at man bliver ganske underlig tilmode ved saadan at see sig lidt om i hans 4 sidste Bøger. Han har efter en overordentlig Maalestok emanciperet sig fra ethvert Baand som Forfatter, fra enhver Fordring til Orden, fra ethvert Hensyn til en Læser. At dette skulde være Kunst, en majeutisk Taktik lod sig vanskeligen antage. Imidlertid har jeg betrygget Benægtelsen ved at belyse den totale Forvirring i det Væsentlige. — Læseren behandler A. ikke sjeldent som et Barn, man giver en Lectie for. Han aftrykker saaledes eet og samme Skriftsted, der er 6 Linier langt, heelt og holden 3 Gange paa 2 Pagina. Nu kan man jo rigtignok ikke nægte, at ethvert Skriftord har den ypperlige Egenskab, at det altid fortjener at læses — hvorfor vistnok Enhver burde eie en Bibel og læse i den atter og atter; men at fylde en stor Bog ved at lade det samme Skriftsted saa ofte aftrykke paa saa kort et Spatium, er dog noget besynderligt. Ogsaa paa en anden Maade behandler han stundom Læseren aldeles som et Barn. Det er bekjendt, at man som Opgave til Udarbeidelse i Modersmaalet stundom bruger nogle løsrevne enkelte Ord, af hvilke Discipelen skal danne en sammenhængende Fremstilling. Saaledes henkaster A. aldeles abrupte, stundom meningsløse smaae Sætninger, maaskee for at give Læseren Leilighed til at øve sig i at levere og udarbeide en sammenhængende Fremstilling. Paa andre Steder synes han ganske at lade som var Læseren slet ikke til ɔ: som var Det han skrev slet ikke bestemt til at trykkes, men saadan Tid efter anden nedskrevet i en Tegnebog, og ved en Feiltagelse trykt.

Dog om alt Sligt ønsker jeg naturligviis at fatte mig kort. Det beskjeftiger mig kun saare lidet æsthetisk at indlade mig med hans Bøger; hans Aabenbarings-Faktum og hans Forhold til dette er det Eneste, som væsentligen beskjeftiger mig. Dog vil jeg endnu gjøre en her hjemmehørende Bemærkning, der dog, som jeg troer, væsentligen charakteriserer Adler. Man faaer ved at læse hans 4 sidste Skrifter (og det er umuligt at undgaae dette Indtryk), man faaer en Formodning og en Forestilling om, at A. ikke egentligen tænker, men derimod maa have for Skik at sætte sig selv i en exalteret Stemning. Han griber et ganske enkelt Udtryk, et kort Udsagn; han opløser det nu ikke tænkende, han sætter det heller ikke tænkt sammen med Andet, men han bliver ved at repetere

det, indtil denne eensformige Gjentagelse bedøver ham og bringer ham i Exaltation, saa det er ham, som maatte der stikke Noget og noget Dybt deri. Men hvad det er beskjeftiger ham mindre, det beskjeftiger ham blot at komme i denne exalterede Tilstand. Man kan ikke lade være at tænke sig Adler gaaende op og ned af Gulvet, ideligt gjentagende den samme enkelte Sætning, maaskee ved at forandre Stemmen og ved Gestikulationer understøttende den phantastiske Virkning, indtil han har hexet sig ind i en Art Beruselthed, saa han fornemmer en underlig, høitidelig Susen for Øret. Men dette er ikke at tænke. Dersom en Mand vilde sætte sig i en høitidelig Stemning og derpaa gaae op og ned af Gulvet og i Eet-væk sige: 7—14—21; 7—14—21; 7—14—21: saa vilde denne eensformige Gjentagelse virke som en Trylleformel, virke som en stærk Drik paa en Nervesvag; det vilde være ham som var han kommen i Berøring med noget Overordentligt. Dersom saa en Anden, hvem han meddeler sin Viisdom, vilde sige til ham: men hvad stikker der da i dette 7—14—21? saa vilde han vel svare: det beroer paa, med hvilken Stemme Du siger det, og at Du en heel Time bliver ved at sige det, og at Du gestikulerer dertil — saa vil Du nok opdage, at der er Noget. Dersom Een paa smaae Lapper Papir vilde skrive saadanne korte Sætninger som: han gik ud af Slottet; han drog Kniven; „maa jeg faae min Hoste forvreden" — dersom han derpaa vilde gjemme alle disse Lapper i en Skuffe, og saa en Tid efter, maaskee under høitidelige Ceremonier, vilde gaae hen og aabne Skuffen, tage den enkelte Seddel frem og uafbrudt gjentage hvad der stod paa den: saa vilde han tilsidst komme i en phantastisk Tilstand, og det vilde være ham som stak der noget overordentlig Dybt deri. Det Abrupte har nemlig ved Tilfældigheden og ved det Spil af de tilfældigste Combinationer, det begunstiger, noget Fristende for Phantasien. Hvo har ikke erfaret dette? Naar man ved at rode op i gamle Papirer maaskee finder saadanne korte Sætninger, hvis hele Sammenhæng forlængst er glemt: da har det noget Moersomt ved sig et Øieblik at overlade sig til dette Phantasiens Spil. Naar man saa har gjort det, saa brænder man Papirerne. Adler gjør anderledes, han udgiver dem. Og det er ogsaa vistnok, at kan han faae en Læser til at hengive sig til dette Spil, saa vil han ogsaa et Øieblik kunne more sig derved. Men Forfatter bliver man paa den Maade kun i en meget uegentlig Forstand. Istedetfor at en Forfatter ellers maa ønske og fordre af Læseren, at han holder sit Sind i Ro for at eftertænke den Tanke, der meddeles, maatte A. snarere anbefale Læseren at sætte sig selv i Extase, thi jo mere spændt man kan være, desto snurrigere virker det Abrupte. Det vilde forsaavidt være ganske consequent, om A., i Analogi med Troldmænd og Hexemestere, anbefalede og foreskrev visse Ceremonier, at man paa Slaget 12 om Natten skulde staae op, derpaa gaae 3 Gange rundt i Stuen, derpaa tage Bogen frem og slaae op (ligesom simple Folk lægge deres Lykke op i Bibelen), derpaa

læse det enkelte Sted, først med sagte Stemme, og saa lade Stemmen stige til sit Høieste, og saa igjen baglænds (ligesom Peer Degn med sol mi), indtil Stemmen blev ganske sagte, derpaa gaae Værelset syv Gange i et 8-Tal — og saa see, om der ikke laae Noget i det Sted. Det Abruptes phantastiske Virkning understøttes væsentligen ved det Mimiske og det Pantomimiske; det forstyrres derimod ved Tænkningens Besindighed og Sammenhæng. Og dog er der ligesom skjult et Rigdoms Dyb af uudgrundelig Dybsind i det Abrupte, medens et klart, sammenhængende, vel gjennemtænkt Foredrag ganske simpelt kun er hvad det er. I Hexe- og Besværgelsesformularer ligger Virkningen i det Abruptes, det Meningsløses Gaadefuldhed, og den understøttes ved det Mimiske og det Pantomimiske, at Hexen kommer ridende paa et Kosteskaft, derpaa dandser tre Gange rundt o. s. v. Dersom Een kunde faae en Mængde Mennesker indbildte, at han eiede en forborgen Viisdom, og han derpaa skrev abrupte Sætninger paa smaae Lapper Papir; dersom han fremdeles leiede hele Sceneriet, som bruges ved Tallotteriets Trækning, den store Markise, Lykkehjulet, et Compagni Soldater, en Cancelli-Herre, for hvem der præsenteredes Gevær, idet han traadte ud paa Balconen — naar han da under en sagte festlig Musik, som dog blandedes med enkelte hvirvlende Opsving, lod Hjulet dreie rundt, og af den festligen udpyntede Dreng een Seddel fremtage, hvis Indhold blev oplæst: saa vilde der ibetmindste gaae et Par Fruentimmers Forstand fløiten ved den Leilighed.

Hvad her er sagt om Adlers Lyst til at exaltere sig, indeholder aldeles ingen Overdrivelse, som jeg da er meget langtfra at friste til Overdrivelse betræffende A. Der er ikke sagt, at hans Bøger heelt igjennem forraade noget Saadant, men der er Steder nok som gjøre det. Og saa uforsvarligt som det, efter mit Begreb, vilde være, om Nogen skrev noget Saadant som dette Sidste, og saa ikke mere om A.: ligesaa uforsvarligt vilde det ogsaa forekomme mig, om en sandfærdig Opfattelse af hans Forvirrethed ikke fandt sin Plads i en vidtløftigere Undersøgelse om ham.

Men som sagt, hans Skrifter beskjeftige mig ikke ligefremt, min Undersøgelse befatter sig væsentligen kun med hiint hans Aabenbarings-Faktum, og med, hvorledes han selv forstaaer sig i, at noget Saadant er ham vederfaret, eller med, at han ikke forstaaer sig selv deri. Hans Skrifter benyttes kun i en bestemt Hensigt. Havde jeg reent æsthetisk og ligefremt med dem at gjøre, da skulde jeg gjøre mig en Fornøielse af at vedgaae, saa officielt som muligt, hvad der er min Dom, at man virkeligen kan lære Noget af dem, eller for at udtrykke mig ganske nøiagtigt: at jeg virkeligen har lært Eet og Andet af dem. En Recensent pleier jo rigtignok ellers fornemt at mene, at uagtet han ikke kan lære Noget af Forfatteren, saa kan han dog anbefale Publikum Skrifterne, thi Publikum er ikke saa høiviist som Recensenten og kan derfor nok lære Noget. Men saaledes er Tilfældet ikke her. Folk i Almindelighed vil upaatvivlelig, ja

ubetinget kun kunne have Skade af at læse A.s Skrifter, fordi han forvirrer totalt. Men Den der har, hvad han mangler, dialektisk Klarhed over Sphærerne og det Totale, han og kun han vil i Sandhed kunne lære Noget af den enkelte aandrige, livlige, opbyggende, rørende, stundom dybsindige Yttring; han og kun han vil, betrygget ved sig selv, uden at tabe mere end han vinder, have Glæde af hvad der stundom kan lykkes Adler reent stilistisk, om han end som Stilist aldeles ingen primitiv Fortjeneste har. Det er, besynderligt nok, en almindeligere Mening, at det er lettere at læse Strøtanker end sammenhængende Skrifter. Og dog er det langtfra saa, thi for at have Gavn af Strøtanker maa man selv være i energisk Besiddelse af en sammenhængende Anskuelse, i hvilken man forstaaer sig selv. Det er dette A. mangler, han forstaaer ikke sig selv, naar man da efter en ordentlig Maalestok gjør Fordringen. Og i denne Henseende kan jeg ikke prutte. Som jeg ikke troer man skal kunne beskylde mig for at jeg misundelig beklipper Mynten, hvori jeg som Recensent betaler Beundringens hellige Afgift til de Udmærkede, saa vil jeg heller ikke omvendt prutte, hvorimod jeg med Fornøielse skal indrømme, at han, maalt med en anden, en skjødesløs Fordring, tager sig absolut bedre ud, samt at han, vurderet af en Recensent, der er lige saa god Dialektiker som han er det selv, naturligviis vil komme til at staae med Palmer i Hænderne.

Tillæg til Capitel III.

Recapitulation.

Læseren vil erindre, at der i hele dette Skrift bestandigt kun disputeres e concessis. Der benægtes intetsteds ligefrem, at A. har havt en Aabenbaring; tvertimod, det antages, da han jo selv siger det, og saaledes antages Alt hvad han siger; men saaledes hjelpes han til at fange sig selv i Selvmodsigelsen.

§ 1. For at belyse at Forvirringen er tilstede, benyttedes Adlers Tilsvar paa Øvrighedens Spørgsmaal. Dilemmaet maa her stilles saaledes: enten ere alle hans enkelte Tilsvar Nonsens, eller disse indeholde i sig væsentligen Tilbagekaldelsen af hans Første (at han har havt en Aabenbaring, og af Frelseren har modtaget en ny Lære). Antages dette Sidste (at Tilbagekaldelsen ligger i hans Tilsvar), saa er Forvirringen denne, at han ikke gjør Alvor af det med Tilbagekaldelsen, men lader som Ingenting eller selv mærker Ingenting, lader Tilsvarene have Mening og Realitet, hvilken de dog kun have forsaavidt de indeholde Tilbagekaldelsen af det Første.

Argumentationen indenfor Dilemmaet var denne. Adler identificerer sig i Tilsvarene saaledes med sit første Trykte (Forordet til Prædikenerne, Prædikenerne, Studierne), at han i almindelig og vulgair Forstand maa betragtes som Forfatter deraf — men naar han saaledes er Forfatteren, saa har han jo ingen Aabenbaring havt, saa har Christus jo ikke dicteret ham Noget, saa har han ikke været blot Organ. — Adler vedgaaer authentisk, at han ikke har noget Nyt, hvorimod han ligesom enhver Christen i Almindelighed holder sig til Skriften, forkynder Jesum, beraaber sig paa Skriftord som Beviissteder for hvad han siger — men saa er jo alt det Første om Aabenbaringen o. s. v. væsentligen tilbagekaldt. — Adler haaber paa, at han senere vil være istand bedre at fremsætte (den aabenbarede og af Frelseren dicterede) Læren, han haaber altsaa paa Lærens Perfectibilitet. Men dette Haab er aldeles meningsløst, ja blasphemisk, hvis hiin Lære ikke er Adlers egen; og er den hans egen — saa har han jo ingen Aabenbaring havt, ved hvilken Læren blev ham meddeelt af Frelseren.

§ 2. For dernæst at belyse Forvirringen og den skrigende Selvmodsigelse i Adler (thi Modsigelsen er visseligen skrigende, og Forvirringen netop den, at A. lader som Ingenting), blev der taget et Hensyn til hans 4 sidste Skrifter. Istedetfor, hvad man, hvis han ikke forblev at være i en confus Tilstand, maatte være berettiget til at vente, istedetfor at finde Besindelsens Frugt: *enten* Oplysning om, hvorledes han forstod sig selv i det Overordentlige, som var ham vederfaret, *eller* Tilbagekaldelse, finder man, at han nu har slaaet sig til Ro i den Betragtning, at han er Geni. Dette kan gjerne indrømmes ham, især her, hvor vi slet ikke have med Sligt at gjøre. Men saa snart hans 4 sidste Bøger i Alvorens Mening skal sættes sammen med hans Første (Aabenbaringen og den aabenbarede Lære), saa fremkommer Dilemmaet: enten ere de 4 sidste Bøger (selv om deres tilfældige Indhold er nok saa ypperligt) *totalt betragtede og som Bøger af A.* at ansee for Nonsens, eller ogsaa er i dem væsentligen indeholdt Tilbagekaldelsen af hele hans Første. Antages dette Sidste, saa ligger Forvirringen i, at A. lader som Ingenting og ikke gjør Alvor af det med Tilbagekaldelse. Den Metamorphose fra Apostel at blive Geni er saa afgjørende, saa qvalitativ, og derhos saa bagvendt, at den mindst af Alt i Verden kan ignoreres eller betragtes som Ingenting. I borgerlige Forhold, overhovedet i Endelighedens Verden, lader det sig ypperligt gjøre, at en Mand endog mere end eengang begynder paa en Frisk og uden videre lader det Forbigangne være glemt; at en Mand forandrer Livsstilling, forsøger sin Lykke i en ny Carriere, og uden videre lader det Foregaaende være et Tilbagelagt og Glemt. Men dersom en Mand vil mene, at i Aandens Verden lader dette sig ogsaa gjøre, saa er denne Mening nok til at bevise, at han er confus; og Enhver, der lever saaledes, han er egentligen confus. I Endelighedens Verden kan det være godt nok med Forandringernes Lykke og Fremme, det

kan være sandt hvad Ordet siger: varietas delectat; men i Aandens Verden er Continuerligheden ikke blot Glæden men er Aanden selv ɔ: Continuerlighed er Aand, og det: ikke qvalitativt at respectere Continuerligheden er at have sit Liv udenfor Aandens Sphære, enten i Verdslighedens eller i Forvirrethedens. Continuerligheden er ikke Eensformigheden, i Continuerligheden er der ogsaa Forandring, men Continuerligheden er, at enhver Forandring gjøres dialektisk i Forhold til det Foregaaende. Naar da Forandringen er en qvalitativ (som den til Geni fra Apostel), saa er Continuerlighedens sidste Udtryk: Tilbagekaldelsen af det Første, hvilken igjen, forsaavidt man har meddeelt sit Første, skyldes at meddeles officielt. Det Eventyrlige er i Aandens Verden Forvirrethed, og ligesaa den Distraction, som ikke mærker, at Forandringen er den qvalitative. Og i samme Grad Een har vovet sig længere ud, endog indtil at sige sig at have havt en Aabenbaring, i samme Grad er Eventyrligheden eller Distractionen betænkeligere. — Forvirringen hos A. bliver forøvrigt endnu større derved, at han i sin ny Livs-Stilling som lyrisk privatiserende Geni vedbliver exegetiserende, aandrigt omskrivende o. s. v. at forholde sig til hiin (ham, ifølge hans Første, ved en Aabenbaring af Frelseren meddeelte) Lære. Desto stærkere viser kun hans Distraction og Forvirrethed sig: at han ganske har glemt, at denne Lære er ham ved en Aabenbaring meddeelt af Frelseren.

Skal der da for Fremtiden blive Alvor og Mening i Adlers Liv som Forfatter, saa maa han: enten tilbagekalde sit Første, og nøies med at være hvad han er i sine 4 sidste Bøger, naar disse betragtes uden Forhold til hans Første; eller han maa annullere sit Sidste som et Frafald fra sin Idee og sit Kald, høitideligt vedgaaae, hvad han ved sit forklarende Jadskeri har forvirret, at han har havt en Aabenbaring og af Frelseren har modtaget en ny Lære, og da handle, tale, skrive i Kraft deraf (ikke i Qvalitet af lyrisk, privatiserende Geni). Bliver han derimod ved, ladende som Ingenting, at fare fort, lader begge Dele staae hen, saa beviser han derved, at han er i en forvirret Sindstilstand.

I en forvirret Sindstilstand. Herved skal ingenlunde forstaaes, at han er, hvad man kalder afsindig, hvad kun uforskammet Travlhed i Livet kan falde paa at mene. Nei, derved skal forstaaes, at han, uden christelig Begrebs-Dannelse, uden sædelig Respekt for qvalitative Begrebs-Bestemmelser, i den Grad ikke er sig og sin Tanke mægtig, at han ved Forvirretheden i sin Tanke endog kan komme til bona fide at sige Blasphemier.

[Et lille Hefte:]

Bilag.*)

Mag. Adlers 4 sidste Bøger, en literair Monstrøsitet, der upaatvivleligt maa forklares som Følge af en fix Idee.

Fremstillet

af

S. Kierkegaard.

---

*) [Et Par andre Smaahefter omhandle samme Emne i andre Bearbejdelser; det ene, indeholdende skizzerede Udkast, fører Titel:]

Rapport

til den Bog om Adler.

[Det andet:]

Appendix.

En almindeligere Anmeldelse af Adlers 4 sidste Bøger, betragtede som isoleret Præstation.

[Dette Hefte indledes saaledes:]

Overgang fra Bogen til Appendixet.

I den Bog, til hvilken hvad her skrives knytter sig som Appendix, har der kun været taget et Hensyn til Adlers 4 sidste Bøger, betræffende hvorvidt der i disse skulde findes nogen nærmere Oplysning om hvad der er afgjørende for hele hans Aands-Existents og Forfatter-Virksomhed, hiint hans Aabenbarings-Faktum. Der fandtes, som viist blev, slet Intet, og der blev deraf gjort de consequente Slutninger til Adlers Aands-Tilstand og Begrebs-Dannelse.

Saaledes i Bogen selv, anderledes her i Appendixet. Om alt det Udviklede nemlig end forholder sig som forklaret blev, saa følger deraf jo ingenlunde, at Bøgerne ikke, betragtede som isoleret Præstation, muligen skulde kunne indeholde meget Godt. Om dette er saa, om det

Denne Fremstilling er naturligviis reent æsthetisk, da den ene har med Adlers 4 sidste Bøger at gjøre som isoleret Præstation, hvor der jo ikke er Tale om at have havt en Aabenbaring. Fremstillingen tør derfor ogsaa indulgere det Comiske.

S. K.

[De første 3 Blade indeholde kun tildels endogsaa ordret Gjentagelse af Begyndelsen af foranstaaende § 2 (jfr. S. 670), hvorefter fortsættes saaledes:]

Men hvorfor saa 4 Bøger? Hvorfor ikke 1 og hvorfor ikke 12? Hvorfor just 4 Bøger eller Arbeider, som Adler selv kalder dem, hvorfor ikke 12 Arbeider, saa kunde man have forstaaet, at det var en Allusion til Hercules. Ja, det maa upaatvivleligt have sin Grund i noget aldeles

---

virkeligen skulde være saa, at en totalt saa forvirret Forfatter som Adler i den isolerede Præstation skulde være istand til at kunne levere noget i Sandhed Betydningsfuldt, ville vi nu undersøge, idet vi, ligesaa distrait som Adler, ganske slaae hans Første i Glemme, og lade som havde han aldrig skrevet Noget om et Aabenbarings-Faktum. At dette er en Accomodation indseer jeg meget godt, ja at det næsten er en betænkelig Accomodation; thi det Udsagn af en Mand at have havt en Aabenbaring af Frelseren, er saa graverende og afgjørende, at Critikeren ene bør gjøre Alt for at dette kan staae klart, og slet ikke indlade sig paa Andet. Da jeg imidlertid har bemærket, at Grundtvigianerne have kastet deres Forkjerlighed paa Mag. Adler og søgt at faae ham udskreget som noget Overordentligt, især som Forfatter af de 4 sidste Bøger: skal jeg gjøre disse til Gjenstand for en almindeligere Anmeldelse, blot endnu engang mindende om, at *det hovedsageligen hverken gjør fra eller til, om de ere aandrige eller confuse, saa længe det staaer fast, at A. er i Forvirring betræffende sit Udsagn om sig selv at have havt en Aabenbaring.*

Det følger forøvrigt ganske ligefrem, at Fremstillingen nu vil blive en anden end den var i Bogen, vil blive mere æsthetisk, og mere indulgerende det Comiske. Jeg har jo nu kun for mig en slet og ret Forfatter af 4 Bøger, et Geni maaskee eller saadan Noget, men ikke en Mand, der siger sig at have havt en Aabenbaring af Frelseren, hvad der ubetinget maa forpligte Critiken til at holde sig indenfor den strengeste Alvors Grændse.

[De følgende sidste 8 Blade i dette Hefte samt en Indholdsfortegnelse (Indledning og 4 §§) vise, at „Appendix" tildels kun var en ufuldendt Omarbeidelse af det ovenstaaende „Bilag".]

usømmelig Tilfældigt, som f. Ex. et Baddemaal, eller ogsaa maa det være en Følge af en fix Idee, at han har forseet sig paa Noget, og nu med Djævels Vold og Magt ogsaa maa udgive 4 Bøger paa eengang.

Dog hvilken den fixe Idees Grund kan være skal jeg ikke videre efterspore, derimod skal jeg yderligere, hvad der da er temmelig let gjort, gjøre Læseren det indlysende, at Adlers 4 sidste Bøger ere en Monstrøsitet, hvis Tilblivelse ikke kan have nogen fornuftig Grund. Til den Ende skal jeg først eftervise det totale Misforhold mellem summa summarum af Bøgernes store Omfang i volumen og deres lille Indhold, eller at hvad A. har sagt og har faaet sagt i samtlige Bøger godt kunde være sagt i en ikke synderlig stor Bog.

Dersom man i Betragtning af, at det jo var tilstrækkeligt at citere Capitel og Vers, vilde udstryge alle Bibelstederne eller dog hvert enkelt gjentagne Astryk; dersom man fremdeles med ualmindelig Eftergivenhed indrømmede en Forfatter 2 høist 3 Gange at gjentage sine egne Ord i een og samme Bog, vilde stryge den 4de, den 5te, den 10de, den 50de ordrette Gjentagelse af det samme Ord: saa vilde Adlers 573 Pagina store Bog neppe blive mere end en lille Bog paa en 100 Pagina. Læseren forbauses, han tænker maaskee det er en Overdrivelse, og saaledes maa han fristes til at tænke, hvis han ikke selv har gjort Bekjendtskab med Adlers store Bog „Studier og Exempler“. Egentligen burde jeg vel af-trykke et Par Pagina, for at Læseren ved Gjentagelsens Kjedsomhed ret maatte forvisses, imidlertid vil jeg forskaane ham og blot ved Tal angive nogle Exempler paa Misforholdet. Pagina 105 og 106 forekommer eet og samme 6 Linier lange Skriftsted 6 Gange aftrykt heelt. De Ord, som A. knytter oplysende dertil, ere af den Beskaffenhed, at den i dem inde-holdte Tanke lod sig sige i 3 Linier; dette er ikke gjort, men heller ikke ere Udtrykkene varierede, der er endog i hans egne Ord 11 Linier, som ere ordrette Gjentagelser af de samme Ord paa de samme tvende Pagina. Da de enkelte Aphorismer have et Mellemrum mellem sig, er der kun 25 Linier paa den ene Pagina, og 27 paa den anden. $25 + 27 = 52$ Linier; $6 \times 6 = 36$; de ordret gjentagne Ord af Adler ere 11 Linier; $11 + 36 = 47$ Linier: Facit 5 Linier. Pagina 121 n.-122 m. fore-kommer een og samme halvanden Linie 13 Gange ordret aftrykt. Pagina 137-139 forekommer een og samme halvanden Linie ordret aftrykt 17 Gange. Jeg kunde let anføre Exempler paa endog hyppigere Gjentagelse, men det behøves vel neppe. — Det er ikke i Adlers Bøger Skik, som det dog ellers er, at man aftrykker et Bibelsted eengang, og da samler sine Tanker derunder; nei, for hver Gang A. sætter om det saa blot er een Linie til af ham selv, ja stundom endog naar han ordret gjentager een og samme Linie af ham selv, bliver hele Skriftstedet trykt ordret af. Lige-som Pointen i hiint Eventyr om Hønen og Hanen, der gik ud i Skoven at plukke Nødder, ligger i, at hele Ramsen gjentages for hvert nyt Led

der føies til: saaledes mener maaskee A. at frembringe en eventyrlig Virkning ved at lade hele Skriftstedet trykke af hver Gang een forklarende Linie føies til. — Det er ei heller i Adlers Bøger Skik, som det dog ellers er, at man finder en Plads for den enkelte Tanke, hvor denne udvikles, og hvortil man saa fremtidigen henviser; nei, de enkelte Tanker A. har, udvikles egentligen ikke men komme desto hyppigere ordret igjen. Læseren misforstaae ikke dette, han tænke ikke, at hyppigt skulde betyde 7 Gange; o, langtfra, i Henseende til Gjentagelse har A. dannet sig efter Bibelens Ord om at tilgive Næsten, ikke 7 Gange, men indtil 70 Gange 7 Gange. Hvad Under da, at Adlers store Bog er bleven saa stor; man maa snarere forundre sig over, at den ikke er bleven uendelig meget større. Er det Lyrik ordret at aftrykke det samme Skriftsted 6 Gange (ikke 6 Gange i den hele store Bog, men paa 2 Pagina), saa vilde det vel være endnu høiere Lyrik at aftrykke det 70 Gange paa 23 Pagina; er det Lyrik at gjentage den ene og samme Remse 70 Gange, o, mon da et svagt dødeligt Menneske skulde kunne bære det Lyriskes Indtryk, hvis A. lod det aftrykke 7 × 70 Gange.

Ved Hjelp af en fornuftig Reduktion, ved, hvad der i høi Grad gjøres fornødent, energiske og gjennemgribende Besparelser, vilde derimod den store Bog, som sagt, svinde overordentligt ind. Dens Størrelse er en Art usund Fedme eller ligesom den Vattersottiges Svulmenhed. Og naar man saa har hjulpet den store Bog til at skrumpe sammen i dens virkelige Størrelse, bliver der dog endnu det Spørgsmaal, om en yderligere Reduktion ikke gjøres fornøden. Der gives nemlig en Art Udvikling, som vel ikke ligefrem kan kaldes en Gjentagelse, naar dette skal forstaaes om ordret at aftrykke eller gjentage de samme Ord, men som dog væsentligen ere en Gjentagelse. Det er jo med det at have forstaaet en Tanke som med det at kunne declinere et Paradigma; kan man declinere Paradigmet, kan man ogsaa declinere alle de Ord, som gaae efter det. Har man forstaaet en Tanke, kan man ved at anvende den i mange Exempler synes at have mange Tanker, og dog ere de mange Tanker kun Repetitioner, og man er, for atter at minde om Billedet, ikke berettiget til at sige om sig selv, at man har lært flere Declinationer, fordi man kan declinere de mange Ord der gaae efter een Declination. Af saadanne Repetitioner findes der nu igjen adskillige i Adlers forhenværende store men ved Reduktionen indskrænkede Bog. Dog dette skal jeg ikke videre forfølge, og end ikke minde om hvad der ellers er Fordringen til Repetitioner, at disse ved et digterisk Moment, som gjør Udførelsen æsthetisk værdifuld i sig selv, bøde paa det Trættende i Gjentagelsen. — Som det forholder sig med Adlers store Bog, saaledes forholder det sig ogsaa med hans mindre, dog dette skal jeg ikke her udhæve, for ikke to Gange at komme til at gaae Bøgerne igjennem, men i det Næste tage et biløbigt Hensyn til.

Dernæst skal jeg eftervise det Intetsigende og Illusoriske i de saa Forsøg, Adler gjør paa at udsondre og characterisere den enkelte Bog som Bog for sig, og derved vise, at Bøgerne samtligen dog løbe sammen i Eet, for ikke at sige i een Bog.

Først kommer, ifølge Adlers egen Anordning, den store Bog: „Studier og Exempler", om hvilken Adler selv (i Forordet til „theologiske Studier") siger, at „Indholdet er aphoristisk, og at han (i den) har behandlet forskjellige Indhold, eftersom de have tiltalt ham." Det er denne Bog, der, som viist blev, er svulmet op til 573 Pagina — ved Hjelp af ordret Aftryk af Eet og det Samme. At det dog var galt paa den Maade at skrive store Bøger, synes A. selv at have bragt sig til Bevidsthed. Hvad gjør han altsaa? Ja, lad os først betænke, hvad han burde gjøre. Det ganske Simple var jo at cassere Bogen, at skrive den om, at stryge den 4de, den 10de, den 17de, den 50de Gjentagelse, at ordne sine enkelte Bemærkninger sømmeligt ind under det enkelte Skriftsted. Men det gjør A. ikke, saa var det da ogsaa blevet ham en Umulighed at levere 4 Bøger paa eengang. Han bestemmer altsaa den monstrøse Bog til Udgivelse, men skriver tillige en ny Bog, som med Hensyn til Indholdet skal være et kort Uddrag af den store Bog, sammenstillet i systematisk Form (cfr. Forordet til den). See, det var noget ganske Andet, paa den Maade faae vi to Bøger; istedetfor at cassere een, giver Adler een til.

Denne anden Bog hedder: „Forsøg til en kort systematisk Fremstilling af Christendommen i dens Logik." Den er altsaa et kort Uddrag af den store Bog. I denne Tale synes der at være Mening: et kort Uddrag af en stor Bog; man tænker da paa, at Udviklingen i den store Bog har været saa udførlig, at et Uddrag kan gjøres fornødent. Ak, men saaledes forholdt det sig slet ikke med Adlers Bog, den var ikke saa udførlig som uførlig, den var kun bleven stor ved de idelige ordrette Aftryk af det Samme. Naar man derfor borttager denne Overflødighed, som er af det Onde, saa bliver den store Bog en lille Bog. Men saa fremkommer Vanskeligheden: i en lille Bog at skulle levere et kort Uddrag — af en lille Bog, hvilken Vanskelighed er den samme som den at skulle tegne en Dverg i formindsket Maalestok 1 Alen høi, naar denne Høide er hans naturlige Størrelse. Og denne Vanskelighed kunde A. jo saa let have undgaaet ved nemlig i den store Bog at stryge alle affindige Gjentagelser, saa var den store Bog blevet en lille Bog, og et kort Uddrag af den overflødig.

Det korte Uddrag er 58 Pagina. Muligen kunde dog det korte Uddrag være bleven nogle Pagina mindre, dvis A. ikke havde ladet det trykke med meget stor Stiil — og derved maaskee gjort en for hans Forfatter-Fremtid betænkelig Opdagelse: at man f. Ex. ved Hjelp af Lapidar-Stiil i meget kort Tid vil være istand til at skrive en overordentlig stor Bog.

Fremdeles. Antager man, at et kort Uddrag, som forholder sig til en Bog, der kun paa en affindig Maade er bleven overordentlig stor, burde være fri for de ordrette Gjentagelser af Eet og det Samme, og at derfor enhver Passus, der maa tiltales for 2den, for 3die, for 4de Gang Gjentagelse, bør gaae ud: saa vilde det korte Uddrag atter blive noget reduceret. Paa mere end eet Sted i det korte Uddrag gyser det under Læsningen uvilkaarligt i Een, man mærker, at Forfatteren igjen er i fuld Gang med at skrive en stor Bog; een og samme Bemærkning, eet og samme Skriftsted aftrykkes ordret 3 à 4 Gange efter hinanden, Læseren korser sig og tænker: I Guder, nu løber han durch, trykker det 70 Gange af — og skriver en stor Bog igjen. Man er, som naturligt er, naar man har med Adler at gjøre, lidt ængstelig for, at han paa hiin forklarede Maade skal faae i Sinde at skrive en stor Bog igjen. Saasnart man derfor opdager Loven for den Art Bogtrykker- eller Sætter-Productivitet, ved hvilken han sættes istand til at skrive store Bøger, ahner man strax Gjentagelsens ustandselige Fart. Imidlertid maa der dog om det korte Uddrag, naar man betænker at det er af A., siges, at det er nogenlunde taaleligt, især hvis det var en særskilt Bog og ikke et kort Uddrag af en stor Bog, om der end bestandigt skjuler sig en ængstende Mulighed af, at det meget let kunde være bleven en stor Bog.

Dette var de to Bøger; istedetfor at cassere een, blev der udgivet to. Den tredie Bog hedder: „Theologiske Studier". Som Holbergs Stundesløse synligen synker under Vægten af de mange Forretninger, der styrte ind paa ham: saaledes seer man ogsaa A. svedende over Arbeidet med de 4 Bøger paa eengang, han har ganske glemt den gamle skjønne Regel, at man aldrig bør see paa en Dandser, at han puster, han har ganske glemt, hvad ædel Forfatter-Undseelse i Overeensstemmelse med Æsthetiken indskærper, at vil man gjøre noget Usædvanligt, og man ikke kan gjøre det saa let som var det Ingenting, saa skal man lade det være. Forfatterens Ord i Fororbet ere ikke umærkelige, de lyde saaledes: „Af de fire Arbeider, jeg samtidigen har udgivet, og som ogsaa med Hensyn til Affattelsen ere gaaede Haand i Haand med hinanden, kan jeg dog kalde dette det sidste." Hvo seer her ikke tydeligen Arbeideren, Haandarbeideren, den pathetiske Virkning kan aldrig forfeiles, især hvis man ikke tillige seer Arbeiderne. Dersom man nu ogsaa blot tydeligen kunde see den fornuftige Mening i Anordningen af den tredie Bog.

Den tredie Bog har, hvad der strax er paafaldende, saa godt som Titel tilfælles med den store Bog; thi vel kan „Studier og Exempler" betyde meget Forskjelligt, det kan være æsthetiske, ethiske, philosophiske, lingvistiske, astronomiske, grammaticalske, men Adlers Studier og Exempler var jo theologiske Studier. Den store Bogs Titel er derfor forsaavidt ucorrect, som den er for vidtløftig, den burde hedde: Theologiske Studier.

Men i saa Fald kunde A. ikke have gjort Leverancen Nr. 3 til en Bog for sig selv, og saa havde han ikke faaet 4 Bøger ud paa eengang.

Den tredie Bog, der er 90 Pagina stor, bestaaer af 7 Dele;*) her er da forsaavidt Inddeling nok. Den første Deel hedder: Gjenlyd. Om den siger Forfatteren selv, at den er en Fortsættelse af „Studier og Exempler“, „hvor Indholdet er aphoristisk, hvor jeg har behandlet forskjellige Indhold, eftersom de have tiltalt mig.“ Da nu „Studier og Exempler“ have den mærkelige Egenskab som Frembringelse betragtet, at den kan blive ved saa længe det skal være, saa bliver der ingen Mening i samtidigen med dens Udgivelse at udgive en Fortsættelse af den. Ja, var der gaaet nogen Tid imellem, saa var der Mening i at kalde det Fortsættelse. Naar man derimod samtidigen med den Bogs Udgivelse, i hvilken Fortsættelsen skulde have havt sin Plads, udgiver Fortsættelsen som særskilt Bog, saa vilde han med samme Ret kunne have deelt den store Bog i 3 og 3 Ark ad Gangen og samtidigen udgivet dem som særskilte Bøger ved at kalde dem Fortsættelser. Ja, da jo dog paa en Maade ethvert Blad i en Bog er en Fortsættelse, saa kunde jo ethvert Blad udgives med et særskilt Titelblad som selvstændig Bog, og A. vilde, fremfor andre Forfattere, have den Befsielse, at det virkeligen stundom er tvivlsomt, hvorvidt det enkelte Blad i hans Bog er en Fortsættelse, og hvorvidt ikke snarere Bogen begynder forfra med hvert Blad.

Den første Deel af de „theologiske Studier“ burde, det synes A. selv at have indseet, være optaget i den store Bog. Men saa var formodentligen igjen den tredie Bog bleven for lille til særskilt at udgives — og A. havde ikke faaet 4 Bøger paa eengang ud. Af de theologiske Studiers 90 Pagina indtager nemlig Gjenlyd de 48. Derpaa følge de øvrige 6 Dele, hver med særskilt Titelblad. Indholdet er ganske af samme Tønde som i „Studier og Exempler“. Titlerne selv betragtes bedst som Indfald A. har faaet og maaskee tænkt, at det kunde være Noget at skrive en ordentlig Undersøgelse derom, efterat have samlet behørigt Materiale dertil. Dertil har han dog ikke faaet Tid, men saa har han udgivet Titelbladene. 3die Deel hedder „logisk Tale eller Spring“, Indholdet er 2 Pagina, og tildeels endog trykt før, i den store Bog; 4de Deel hedder „abstrakt og concret Tale“, Indholdet er 2 Pagina og for det meste udskrevet ordret af hans andre Bøger; 5te Deel hedder „Tale ved rebus“ og er 2 Pagina.

Bogen er 90 Pagina, naar Gjenlyd tages fra bliver der 42 Pagina tilbage, naar derfra drages 15 rene Sider, som der, Titelbladene med iberegnede, faktisk er, saa bliver der 27 Pagina tilbage. Naar man saa

---

*) Anm. I Forordet, hvor Forfatteren recenserer Bogens Indhold, angives kun 5 Dele; maaskee har han i Distraction glemt, at der er 7.

tillige ifølge en fornuftig Reduktion vilde bortskjære de affindige Gjentagelser, vilde Bogen maaskee blive en 14 à 15 Pagina, hvis Indhold væsentligen er af samme Beskaffenhed som den store Bog.

Den tredie Bog maa da, som særskilt Bog, betragtes aldeles som Galimathias. Adlers fortvivlede Forsøg paa at skrive forskjellige Bøger paa eengang, „som gaae Haand i Haand med hinanden," gjør det kun aabenbart, at det er tvivlsomt, om han overhovedet kan skrive en Bog.

Og saa endeligen den 4de Bog. Den hedder: „Nogle Digte". Denne Titel kunde ansees for heldig valgt, hvis den ikke uheldigviis mindede om Chr. Winthers „Nogle Digte". Men hvad Modersmaalet gjemmer som en kjær Erindring, det ligesom har bag Øret, som et lille Frimureri, hvori dog alle Børnene ere indviede; hvad derfor den Skjønsomme, medens Tanken lykønskende mindes Digteren, uvilkaarligt sætter under Citation hver Gang, i ganske andre Forbindelser, Ordet løber ham i Pennen — „Nogle Digte": det seer man ikke uden Uvillie og med Bedrøvelse misbrugt som Titel af en Anden, der altsaa trodser Sprogets og Taknemlighedens Aftale med hinanden om, at hver Gang det Ord: „Nogle Digte" forekommer, skal den Danske i sit stille Sind tænke paa Chr. Winther. At A. har Lov dertil . . . ih, Gud bevares, det har jo Enhver Lov til, Enhver der er saa uheldig at være fri fra de mange Love, hvilke en Anden, en Lykkeligere har den Ære at adlyde.

Den 4de Bog er altsaa nogle Digte. Det er Rub og Stub, Bal-Viser, Bornholmsk Erotik — og religieuse Digte. Forfatteren siger i Forordet, „at det, der har bevæget ham til at udgive disse Digte, er nærmest det, at han i Digtet Abraham har indlagt en Deel af de religieuse Kategorier, der interessere ham." Faaer man ikke andet Indtryk af dette Udsagn, saa faaer man idetmindste en Forestilling om, i hvilken Grad disse Kategorier maa beskjeftige Forfatteren. Som Een der eier et yderst vigtigt Document, af Frygt for at dette skal forkomme, lader tage flere Afskrifter deraf, som han nedlægger paa forskjellige Steder: saaledes nedlægger A. sine Kategorier paa alle mulige Steder. De religieuse Kategorier, som ere nedlagte i Digtet Abraham, ere samtidigen diverse Gange nedlagte i den store Bog. Og dog er det Digtet „Abraham", der har bevæget A. til at udgive de andre Digte! Man seer, at A. er meget let bevæget — til Udgivelse. I Anledning af et Digt, hvis Udgivelse, hvis den skal være for de deri indeholdte Kategoriers Skyld, er en Overflødighed, beslutter A. sig til at udgive nogle flere Digte. Hvad om han, istedetfor endnu en Gang at nedlægge Kategorierne havde nedlagt Pennen, havde ladet være at udgive Digtet Abraham, og som en Følge deraf ogsaa de andre Digte — ja, saa havde han ikke faaet 4 Bøger ud paa eengang, hvilket han nu har opnaaet paa følgende Maade: istedetfor at cassere den første udgiver han den og een til, det er to, derpaa en tredie, hvis Ud-

givelse som særskilt Bog er aldeles Nonsens, og derpaa en 4de — for at der kan blive 4.*)

Lad der saa forøvrigt være Anerkjendelse af det Fortrinlige hos Adler, Glæde over det Gode, Sympathi for det Inderlige, Overbærelse med det Svagere, naar dette dog forholder sig til hans religieuse Stræben. Men dette med de 4 Bøger paa eengang har slet Intet med hans religieuse Stræben at gjøre, synes derimod snarere at vidne om en betænkelig Art af Forfatter-Forfængelighed. De literaire Forhold have i vor Tid betydelig forandret sig fra hvad de i en tidligere Tid vare. Der var en Tid, da næsten enhver Student, endsige da enhver Lærd, vilde have undseet sig ved at gjøre det og ubetinget undsee sig ved at tilstaae: at han læste Aviser; Æren satte man i at læse store Bøger. Forholdet er nu snart omvendt, selv om man virkelig har læst en stor Bog, tør man neppe være det bekjendt, af Frygt for at det skulde synes Indskrænkethed at gide læse en stor Bog; men Aviser og Flyveblade føler man sig forpligtet til at have læst. Ak, de lykkelige Avisskrivere! Derimod de indskrænkede Stakler, som skrive store Bøger! Dog lad dette saa være; men er Forholdet saaledes, da bør sandeligen ogsaa den egentlige Literatur stræbe at hævde sig, og fremfor Alt da ikke ligefrem give Spotten Vaaben i Hænder — i disse Tider, da selv blandt de Studerende desværre Adskillige, istedetfor paa Evighedens Afstand fra Øieblikket at fortabe sig i Studier og Ideer, staae ligesom ledige paa Torvet og vente paa, at en Avisskriver skal give dem Signalet til at pibe i Fingrene. Er Forholdet saaledes, da bør sandeligen hver Den, der kan og vil være Forfatter, passe paa sig selv, at han ydmyg for Gud, underdanig mod den Idee, han har den Ære at tjene, kan løfte stolt sit Hoved over alle Vittigheder, at han med Rette i stille Bevidsthed tør være stolt af, at være een af de faa Indskrænkede i en oplyst og ironisk Samtidighed.

*) [I Randen:] Videre vilde jeg egentligen Intet tilføie; er det Smaalighed i Forhold til Præstationer, ubi plurima nitent, at opdage og fremhæve en enkelt lille Feil, saa er det i Grunden ogsaa Smaalighed i Forhold til en total Smagløshed at opsanke og udhæve en enkelt lykkelig Tanke. Al Critik bør være idealiserende enten ved at oversee Smaa-Feilene i Sammenligning med Fortrinligheden, eller ved at oversee de Par enkelte lykkelige Steder i Sammenligning med den totale Ufuldkommenhed.

[Fortsættelse — jfr. S. 423-434 — af:]

Journalen NB.

d. 7. Sept. 46.

Rapport. **Resultat.**

1.

Det der egentlig er det Pøbelagtige ved den literaire Foragtelighed, som denne findes hos os, er ikke saa meget hvad den skriver, som det ligger i for hvem der skrives. Dersom et saadant Blad som Corsaren kunde sikkre os, at det kun blev læst af de meest intellectuelle Par hundrede Mennesker i Landet: saa gjør det slet ingen Skade. Og dog fordres der jo for at ironisere det Udmærkede, at Den, der gjør det, tillige og hovedsageligen er intellectuelt dannet til at vurdere og pathetisk nok til at kunne begeistres: da først er det Ironi at spøge med Ens Tilfældigheder, med Forfatterens Figur o. s. v. Men naar noget Saadant skrives for den laveste Classe, for Svende og Drenge og Tjenestepiger og pjankede Fruentimmer o. s. v., saa er det eo ipso Raahed og Slave-Opstand. Hos den Classe af Mennesker kan der ikke være Tale om endog blot den fjerneste Ahnelse af en Forestilling om at vurdere eller forstaae, for dem existerer en Forfatter ligesom ethvert andet Menneske kun qua Dyre-Menneske, og det er deres Vurdering af et Menneske, om han er stærk og kan slaaes o. s. v.

Ja selv naar man skriver noget Saadant for den i sig selv agtværdige og brave, men eenfoldigere og ikke væsentligt

dannede Classe af Samfundet: bliver det dog Raahed. Det Eenfoldige ligger netop i (og dette er det Skjønne i en vis Forstand) ikke at kunne tænke en dialektisk Dobbelthed. Hvad der er Udmærket, tænker Eenfoldigheden, det er Udmærket, det maa der slet ikke siges noget Ondt om. Er en Mand en udmærket Philosoph, saa maa man ikke forhaane ham. Da den Eenfoldige nu ikke selv kan bedømme om en Mand er en udmærket Philosoph, saa forledes ganske rigtigt den Eenfoldige, naar der skrives saaledes for ham, til den Slutning: ergo er den Mand ingen stor Philosoph.

Men det Nederdrægtige i Forhold til den literaire Foragtelighed ligger i, naar det er Forfattere, som kunne til en vis Grad være anstændige Forfattere, om de end fik en underordnet Plads, der, for at hævne og skade og forvirre og besudle, røre Pøbelen op.

2.

Det var ironisk rigtigt af mig, medens jeg skrev Pseudonymerne, at leve saa meget paa Gader og Stræder. Det Ironiske laae ganske rigtigt i, at jeg, der qua Forfatter tilhørte en ganske anden Sphære, opholdt mig paa Gader og Torve. Det var Ironien mod de intellectuelle forskruede hegelianske Magter vi have herhjemme, eller havde. Saasnart derimod man fra en anden Kant, fra den literaire Pøbelagtighed gjør et Forsøg paa at give det Udseende af, at jeg virkelig hører hjemme paa Gaden: saa er ganske rigtigt Ironien borte, saa exciperer jeg forum. — Havde Goldschmidt endda selv indseet det, og af sig selv spillet mig Pudset, ja saa havde han dog været Noget. Men jeg maatte selv opfordre ham — og gjorde det ganske rigtigt derfor, først da jeg var færdig. Var P. L. Møllers Artikel kommen en Maaned før, havde han intet Svar faaet. Jeg kunde da hverken endnu have undværet Situationen, ei heller turde jeg, saa længe jeg skulde holdes væsentlig productiv, udsætte mig for, hvilke mulige Forstyrrelser der dog kunde følge af Brøvleriet.

Det der gjør mit Liv anstrænget, men ogsaa righoldigt næsten i dets ubetydeligste Yttring, er, at jeg overalt maa have

Idee, og at derimod andre Mennesker slet ikke synes at have endog blot den mindste Trang dertil. Men saa har jeg dog igjen den Fordeel, at midt i alt Brøvl bliver jeg dog aldrig egentlig Part, fordi min Jagttagelses-Lyst stadig bevarer mig for en Deel som Trediemand.

3.

Den hele Geschichte i det sidste Halvaarstid har yderligere bekræftet mig den Sætning: mundus vult decipi. Dersom man vilde spørge Tilhængerne af den literaire Pøbelagtighed: men hvorfor angribes dog Kierkegaard? saa vilde de svare, som en af dem (han var rigtignok en Rangsperson forøvrigt) svarede mig: „De skal ingen Autoritet være." Lad os nu see. En Forfatter, der, væsentligen dannet ved Socrates og Grækerne, har fattet det Ironiske, begynder en enorm Forfatter-Virksomhed; han vil netop ikke være Autoritet, og til den Ende seer han ganske rigtigt, at han ved ideligt at gaae paa Gaden nødvendigviis maa svække Indtrykket af sig selv. Og ganske rigtigt, i alle de fornemme Kredse, hvor Autoriteterne dog vel ere at søge, der dømmes han ogsaa fra al mulig Autoritet. Hvad skeer, nu vælter Pøbelagtigheden sig ind paa ham, og nødsager ham i Ideens Medfør at gjøre hvad han ellers ogsaa vilde, trække sig en Smule tilbage. Lad ham nu blot i et halvt Aar have levet saaledes tilbagetrukken, saa er han Autoritet. Hans Anseelse er dog alligevel saa stor, at han selv netop var den Eneste, der egentlig kunde svække Indtrykket af sig. Og hvem er det saa, der har været behjelpelig til at gjøre ham til Autoritet? Netop de, der begyndte deres Tale og deres Handlen i Kraft deraf saaledes: „der maa ingen Autoritet være."

4.

Hvori har saa det Ubehagelige, det Fortrædigende for mig ligget? Naturligviis ikke i hvad der er bleven sagt (thi det har jeg ofte nok selv sagt spøgende om mig selv), men i til hvem, at man har skaffet mig et Gadeopløb paa Halsen af Pøbel, med hvem jeg intet Fællesskab har eller kan have. I

Forening med Jøde-Commiser, Kræmmersvende, offentlige Fruentimmer, Skoledrenge, Slagtersvende o. s. v. kan jeg virkeligen ikke lee af, hvad jeg i Forening f. Ex med Carl Weis ypperligt kan lee af. Naar jeg nemlig i Forening med ham leer af mine tynde Been, saa statuerer jeg derved, at vi have Basis tilfælles: væsentlig intellectuel Dannelse. Naar jeg i Forening med Pøbelen leer deraf, saa vilde deri ligge, at jeg indrømmer at have Basis tilfælles med den. — Netop fordi dette er saaledes, er ogsaa det Besynderlige fremkommet, at den Eneste her hjemme, der egentlig med Ironi vittigt formaaer at behandle saadanne dialektiske Problemer som det at ironisere en Dygtighed, at han netop ikke kan forsvare at gjøre det — og denne Eneste er mig selv. Jeg forpligter mig rigtignok til at skrive ganske anderledes vittige Artikler om mig selv og mine Been end Goldschmidt kan: men saa vil igjen Pøbelen ikke kunne forstaae dem.

Verden bliver da i Grunden altid lige klog o: lige dum. Naar saa en Mand, misforstaaet, forhaanet, forfulgt, bespottet, ringeagtet af sin Samtid har kæmpet for en Sandhed, saa opdager den næste Generation, at han var stor, — og beundrer ham. Og dersom der saa i den næste Generation er en Begeistret, der virkelig forstaaer hiin Afdøde, forstaaer ham saaledes, at han gaaer hen og gjør lige saa: saa bliver denne Begeistrede igjen forfulgt, bespottet, ringeagtet o. s. v. Altsaa først bliver den Udmærkede ringeagtet af hans Samtid, og derpaa bliver den Udmærkedes sande Beundrer foragtet af sin Samtid, hvilken er den anden Generation, der dog, som det hedder, beundrer den Afdøde. Mundus vult decipi, og Verden er altid til Nar, især naar den beundrer, thi for at den skal beundre, maa den tage det Bedste bort — og saa beundrer den, men ringeagter Den, der i Sandhed beundrer det Bedste hos den afdøde Udmærkede.

Den sande Høimodighed kan aldrig blive belønnet i Verden; ganske simpelt, fordi dersom det saakaldte høimodige Skridt er et saadant, at Samtiden strax kan forstaae, at det er høimodigt, saa er det ikke i Sandhed i stor Forstand høimodigt, saa har det jo sin Løn. Den sande Høimodighed maa ogsaa indeholde dette: at blive misforstaaet, og dog at gjøre det Rette, det Høimodige. Menneskenes Ære og Beundring er jo lige saa fuldt en Løn som Penge og anseelig Stilling.

Af den Bog om Adler.

. . . . . Hvad Frater Taciturnus formodentligen æsthetisk og kunstnerisk maa vide Besked om, siden han, selv benyttende en ganske anden Art Stiil, lader Experimentets Quidam yttre sig i denne Stileart: det finder man i vild Skikkelse Exempler paa hos Adler. At construere rhetorisk paa Forsætningerne, og lade Eftersætningen være et Intet, en Afgrund, fra hvilken Læseren ligesom endnu engang gyser tilbage i Forsætningerne; at storme frem i et Tilløb, som vilde denne Rigdom aldrig udtømmes, og netop i samme Secund afbryde, hvilket er ligesom det Kunststykke at parere i strakt Carrieres Fart (de fleste Ryttere falde af, — i Almindelighed slaaer man først over i Galop og saa i Trav); i Spidsen for et Cavalleri af Prædikater, det ene kjækkere og raskere end det andet, at hugge ind og da svinge af; Springet i Modulationen; Begrebets Omslaaen i eet eneste Ord; det Uventedes Standsning o. s. v. Som alle sydligere Nationers (især f. Ex. Jøders), alle lidenskabelige Nationers Organ er saaledes, at Stemmen idelig slaaer over, som enhver Lidenskabelig taler saaledes: saa er det ogsaa muligt stilistisk at frembringe denne Virkning.

Dog dette vilde føre mig meget for vidt, og hvor mange Mennesker er der vel, som endog blot have en Forestilling om, hvorledes Prosa kan benyttes lyrisk, og om, hvad jeg forpligter mig til, i Prosa at frembringe en stærkere lyrisk Virkning end i Vers, naar Folk først lære at læse og at fordre Tanke i hvert Ord, medens Vers altid beholde lidt Fylde-Kalk. Jeg

afbryder; dette vilde desuden kun vedkomme Forfattere. I denne Henseende beholde samtlige Pseudonymer ubetinget et sprogligt Værd, i at have opdyrket Prosaen lyrisk. Adler har ogsaa lært Noget af dem, det mærker man tydeligt; thi det er ikke sandt, hvad hans smigrende Recensent fortæller i Kirketidenden,*) at han er begyndt omtrent samtidig med Pseudonymerne, men han er begyndt efter dem; og Stilen i hans 4 sidste Skrifter er mærkelig [forskjellig] fra den i hans Prædikener, hvor han endnu ikke har været saa stærkt paavirket. Derimod er det sandt, hvad hiin Recensent siger, at der stundom findes Steder i A. (4 sidste Bøger), som aldeles erindre om Pseudonymerne, men deri seer jeg ikke noget Fortjenstligt, hverken i at copiere en Anden, eller i at glemme, at man ved selv at have havt en Aabenbaring har ganske andre Ting at tænke paa end Sprog-Øvelser.

Pascal siger: derfor er det saa vanskeligt at troe, fordi det er saa vanskeligt at lyde.

I Grunden ansee dog de fleste Mennesker ogsaa her i Byen (ligesom en Nordamerikaner fortæller det ganske naivt om samtlige Nordamerikanere, cfr. Theol. Maanedsskrift af Grundtvig og Rudelbach, Bind XII, p. 7 o. fl.)**) det at philosophere, at tænke over Tilværelsen, Videnskabelighed, for en Art Galskab og Tidsspilde. Grunden hvorfor man ikke betragter f. Ex. Sibbern saaledes, er mere den, at han har et Levebrød som Professor i Philosophien, ɔ: naar det er Eens Levebrød, saa kan man philosophere ligesom Andre f. Ex. feie Skorstene; men dersom man er privat og altsaa virkelig philosopherer for at philosophere (hvad Sibbern jo vist gjør, men hvad Folk ikke blive tilgavns opmærksomme paa), saa vilde man ansee det for

*) [Jfr. foran S. 452-53, Noten **).]

**) Der fortælles tillige, at i de nordamerikanske Skoler og Gymnasier bruges Compendier, af hvilke stundom 1 indeholder 20 Videnskaber — i al Korthed.

lige saa affindigt, som hvis en uafhængig Mand vilde feie Skorstene. Det er: at feie Skorstene for at feie Skorstene er absurd: ergo er ogsaa det at philosophere for at philosophere absurd.

Overhovedet spiller Levebrøds-Betragtning dog den afgjørende Rolle i Verden; overalt hvor denne Mellembestemmelse svigter, blive de raadvilde. De titulaire Christne, der egentlig slet ikke have noget Indtryk af det Christelige, opholde sig slet ikke over, at en Præst foredrager den orthodoxe Lære, og hvorfor ikke? Fordi det er hans Levebrød. De opholde sig slet ikke over, at hiin Præst i Prædikenen gjør strenge Fordringer til Livet, og hvorfor ikke? Det hører med til hans Næringsvei, ligesom at en Officeer seer barsk ud og en Politi-Officiant slaaer. — Naar derimod en privat Mand i strengere Forstand er religieus og yttrer sin Religieusitet: saa ansees han for gal, og hvorfor? Fordi Nærignsveiens Mellembestemmelse mangler.

Naar man ansees for og lever uafhængig, saa have Folk en stor Lyst til at sige til Een: „dersom jeg var i Deres Sted, saa veed jeg nok, hvorledes jeg skulde indrette mit Liv," og derpaa rykke de ud med Sproget, og man seer da, at de saa godt som intet Indtryk have af Noget, medens de for at leve blive Urtekræmmere, Skorsteensfeiere, Kunstnere, Præster o. s. v.

Af den Bog om Adler.

Det er overhovedet utroligt, hvilken Confusion den hegelske Philosophi har frembragt i det personlige Liv — sørgelige Følge af, at en Philosoph er Heros og reent personligt en Philister og Rittengryn. Eet er bestandigt undgaaet Hegel: hvad det er at leve, han veed kun at gjengive Livet, og hvis han er Mester heri, saa er det ogsaa vist, at han er den meest skærende Contrast til en Majeutiker.

Man finder hos Philosopher efter Hegel, som have tilegnet sig den hegelske Methode, forbausende Exempler. En saadan Philosoph skriver en ny Bog, og den bliver han sig bevidst som Moment indenfor den Stræben, der begyndte med

hans første Bog; men dette er ikke nok, thi sin hele Stræben (som endnu ikke er til) bliver han sig bevidst som Moment i den hele philosophiske Stræben efter Hegel, og den igjen som Moment i Hegel, og Hegel som Moment i den verdenshistoriske Proces fra Oldtiden gjennem China, Persien, Grækenland, Jødedom, Christendom, Middelalder. Skulde det ogsaa være muligt? Skulde det ikke være rigtigt, at en saadan Privat-Docent, naar han saae vi bleve altfor forbausede, sagde som Præsten, der saae at hans Tilhørere bleve altfor rørte: Græder ikke Børn, det turde være Løgn altsammen.

Men denne usalige Lyst til at opfatte som Moment er bleven en fix Idee. Ethikens Anskuelse: at stræbe, og Metaphysikens: at opfatte som Moment, stride paa Liv og Død med hinanden. Enhver Levende, som ikke er aldeles tankeløs og distrait, maa vælge, men vælger han det Metaphysiske, saa begaaer han egentlig, aandelig forstaaet, et Selvmord.

Den menneskelige Misundelse vil tilsidst afskaffe enhver væsentlig Bestemmelse og sætte sin herskesyge Vilkaarlighed isteden. Dersom Een ydmyg for Gud men med ædel Stolthed hverken vil være mere eller mindre end han er, men ogsaa vil være det: saa falder Misundelsen over ham. Dersom derimod Een begynder med den Concession: jeg er et foragteligt Subjekt, saa synes man, at man nok kan anerkjende hans Talent, da man dog kan holde ham inde. Det er derfor heller ikke utænkeligt, at Adler pludseligt kunde gjøre Lykke; thi da han egentligen begynder med den Concession: jeg er halvgal — saa kan man nok anerkjende lidt Talent; han kan aldrig blive farlig, thi han er jo halvgal. Paa den Maade opelskes alt det usle Luskeri. Man skriver en Comedie for Studenter,*) man benytter sig af den kammeratlige Frihed til at bringe virkelige Personer frem. Nu ja, det vilde jo være ukammeratligt, om

*) [Jfr. foran S. 328-30 og i det Følgende S. 796-98, om Søren (Kirks) Torps Rolle i Hostrups „Gjenboerne".]

Nogen sagde Noget derimod. Men derpaa lukker Stykket om i Provindserne — hvor der dog vel ikke spilles for Studenter, og endeligen opføres det paa det kgl. Theater. Det er denne lukkende halve Officialitet der gjør, at Folk synes om det. Hvad der træder op med Fordring paa og Bevidsthed af at være noget Bestemt: det vækker Misundelse, men dette halvt Private og halvt Offentlige, det smigrer Publikum. En saadan [. . . . .] Digter bliver afholdt, fordi det synes Publikum allerkjærest, at der er saadan noget Privat mellem ham og dem; han er ikke rigtig Digter, men saadan en famille.

Ja vist er jeg Aristokrat — (og det er og har da Enhver været, der i Sandhed er sig bevidst at ville det Gode, thi af dem er der altid faa,) — men jeg vil staae nede paa Gaden, midt imellem Menneskene, hvor Faren er og Modstanden. Jeg vil ikke (a la Martensen, Heiberg o. s. v.) feigt og blødagtigt leve paa Fornemhedens Afstand i enkelte Kredse, garderet af Sandsebedrag (at Mængden sjeldent seer dem og derfor indbilder sig, at de ere Noget). Det er vel saa, at Verden vil bedrages, at naar den sjeldent seer en Mand, saa troer den han er Noget — men jeg vil ikke bedrage, og jeg vil ikke trænge til et Sandsebedrag. Det har heller aldrig Nogen af hine Ædle gjort, der i Sandhed vilde Menneskenes Vel, de levede aldrig fornemt tilbagetrukken et blødagtigt Liv i aristokratiske Kredse.

Saaledes har jeg forstaaet mig selv. Saalænge jeg var pseudonym, krævede baade Frembringelsens Idee og Illusionen, at jeg indrettede min ydre Optræden som jeg har gjort det; det var mig absolut vigtigt at gjøre Alt for at understøtte Illusionen med at jeg ikke var Forfatter. At Folk alligevel ansaae mig derfor, vedkommer ikke mig; saaledes ere Menneskene, de have ingen Sands for Ideer men blot for at forstyrre Ideer; men min Idee er blandt Andet, at Dette ikke tør forstyrre. — Fra det Øieblik jeg derimod har overtaget Forfatterskabet kræver

Sømmelighed, at jeg viser mig mindre. Det er forsaavidt godt, at alt dette Brøvl hjelper mig til at handle saaledes.

Den hele pseudonyme Frembringelse og min Existents i Forhold dertil var i græsk Toneart.

Nu maa jeg udfinde den charakteristiske christelige Existents-Form.

Maaskee mener Een og Anden, at det er Afhængighed, at jeg viser mig mindre end før, at jeg er kjed af det eller ikke vil udsætte mig for Forhaanelse. Men hvad er da Uafhængighed? Dersom jeg, af Frygt for at blive anseet for afhængig ved at vise mig sjeldnere, viser mig hyppigere, saa er jeg jo netop afhængig, saa udøver Omgivelsen jo en Magt over mig. Dette vil der naturligviis være Mange som ikke forstaae, dertil ere de ikke dialektiske nok.

[Paa dette Sted findes indskudt den foran S. 565-67 meddelte Note om de „Philosophiske Smulers" Anmeldelse i „Theologisk Tidsskrift".]

Under den Titel:

Lidelsernes Evangelium,

kunde jeg have Lyst at udarbeide en Samling af Prædikener. Texterne skulde være deels af Christi Lidelseshistorie, deels saadanne kraftige Ord som da Apostlene, efter at de vare blevne hudflettede, gik glade bort og takkede Gud, at det var dem forundt at lide Noget, eller naar Paulus kalder sine Lænker en Æres-Sag, eller naar han siger til Herodes Agrippa: jeg vilde ønske, at Enhver af Eder var som og jeg er, undtagen disse Lænker. Eller de flere Steder i Corinthier-Brevene, hvor der findes den ene Oxymoron efter den anden: selv fattige gjøre vi Alle rige;

eller glæder Eder og atter siger jeg glæder Eder. Item det Sted af Jacobs Brev: at vi skulle være glade, naar vi forsøges i allehaande Lidelser.

Ved Siden deraf skulde saa følge 3 korte men nydelige Taler: Hvad vi saa lære af Lilierne paa Marken og af Fuglene under Himlen.

Hertil findes en Lap i det gamle Foderal til min Bibel.

[Den 13. Marts 1847 kom i Boghandelen: „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand af S. K.," hvori: „II. Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle," — og: „III. Lidelsernes Evangelium".]

Julen er dog vel egentligen ret Børnefesten, og hele den lefflende Forestilling om Barnealderens Fortrin i Henseende til at blive Christen har sit Tilhold i denne Fest, alt det uægte Rørende og Sentimentale. Man behage nu at lægge Mærke til, at Julefesten først indførtes i det 4de christelige Aarhundrede, at det slet ikke faldt de gamle Christne ind at gjøre det, hvis Livs Betragtning culminerede i at Døden var Fødsel til Livet.

Angaaende det Historiske herom cfr. Liscos Kirchenjahr 1ste D. p. 9, § 17 og 18.

Men som jeg har udtrykt det i Afsluttende Efterskrift: man har forrykket hele det Christelige ved denne orthodoxe Sentimentalitet.*)

I vor Tid er egentligen næsten kun den listende Form af Aristokratiet tilbage. Aristokraten lister sig gjennem Gaderne, vil ikke være til for andre Mennesker end for sin Clique og saa ved de enkelte store Leiligheder for den beundrende Mængde.

*) [I Randen:] Man kan sige, at Forandringen er denne: at Christenheden, istedetfor at blive sig sin Stridbarhed bevidst, gjør sig beqvem, indretter sig beqvemt og hyggeligt i Tilværelsen. Naar saa er, bliver Julen den „skjønneste Fest."

Men dette er egentligen at tage sin Udmærkelse forfængelig. Man skal være til for alle Mennesker, ikke kasteagtigt-egoistisk søge sin Forbeel; selv om man forhaanes af Mængden, man er den dog netop et Memento. Det listende Aristokrati indeholder egentlig en stiltiende Overeenskomst om, at Menneskenes største Deel er Jux, er fortabt. Det listende Aristokrati ægger end ikke Mængden som hine gamle Aristokrater, der stolt viste sig for Mængden, nei de begaae i al Stilhed et Forræderi. Gud veed, hvorledes de ville forsvare det i Evigheden.

Som oftere sagt: Det havde jeg ønsket som min Friheds og Selvbeherskelses Tilfredsstillelse, at jeg, idet jeg opgav at være Forfatter, maatte bibringe Andre Indtrykket af en Forfatter-Existents, der ganske fulgte sine egne Love. Saaledes var det i Sandhed ogsaa, men Ulykken er, at alt dette sidste Brøvl har faaet fat i mine Forhold i Folkesnakken. Hvad jeg havde glædet mig til saa overordentligt: det selv at vide at bryde af, min Friheds Triumph, hvad jeg har naaet — det er nu ved Livets lumpne Forhold forvansket, forjadsket. Og paa den anden Side: hvad der vilde have begeistret mig at gjøre, som det er, som min Friheds Resolution efter høiere Ordre: det fristes jeg til ikke at ville gjøre, naar, ikke een og anden Usling, men hele dette usle Liv i en Kjøbstad forvansker det.

Det som egentligen ansees for Alvor er en vis Dressur, den dresserede Færdighed i at være Mand, Embedsmand o. s. v. Om Een anvendte sin Tid i den høieste Idees Tjeneste med enorm Flid og med enhver Opoffrelse, eller Een tilbragte sine Dage paa Dandseboder og Kneiper og ødelagde sin Formue: Begge ansees lige af disse petrificerede Embedsmænd. At være Copist det er Alvor, og naar man ikke er Copist, saa er det aldeles ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, hvem man er.

Af en lille Bog: „Fürst Wladimir und dessen Tafelrunde, alt-russische Heldenlieder. Leipzig hos Brockhaus 1819,“ fortjener især Nr. 4 Dobrüna p. 49 o. ff. samt Nr. 8: Swetlana og Mstislaw p. 91 at paaagtes og læses nøie igjen.

Denne lille Samling har et skjønt Motto:

Tief ist die Fluth in Dnieperfluß,
Breit ist die Woge des blauen Meers,
Weit das Gefilde die Welt entlang —
Aber die Vorzeit ist reich an That!

Heterodoxt maa man sige: Omvendelse gaaer forud og betinger Synds-Tilgivelse; orthodoxt maa man sige: Synds-Tilgivelse gaaer forud og styrker Mennesket til i Sandhed at omvende sig.

Hvad hjelper det dog egentligen at have megen Aand, naar man kun har et svagt Legeme. Hvad bryde vel Menneskene sig om Aand. De fleste Mennesker er og bliver dog ubetinget Dyre-Skabninger, de have egentligen kun Respekt for en rigtig storslaaet Karl, der kan slaaes og bande og skjende. Den Art Undseelse og Undseelighed, som altid er forbunden med Aand, ansee de for Narrestreger. De have i Grunden en dunkel Forestilling om, at den meget aandeligt Begavede er finere bygget, — og derfor have de næsten en Glæde af at blive sig deres raa Kraft bevidst lige overfor denne Svaghed.

[Kand. theol. P. B. Christensen (1838 dimitteret til Universitetet af nuværende Biskop Kierkegaard), død April 1863 som Præst i Tønning, skrev i „Dansk Kirketidende“, I, 1846, Nr. 29 for 29. Marts 1846, Sp. 475-82: „Troen og Dialektiken. Imod S. Kierkegaard“ (dateret: Vesterborg, 12. Marts 1846), en „uvidenskabelig Affærdigelse“ af „Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift“. — Og dernæst i „D. K.“, I, 1846, Nr. 52 for 20. Septbr. 1846, Sp. 841-56: „Troens Dialektik“, et „Forsøg til en Gjendrivelse“ af „Afsl. uvidsk. Efterskr.“ I

denne Artikel hedder det Sp. 845: „ . . . var jeg Præst, da skulde jeg paa det Høitideligste, o saa høitideligt, at Johannes Climacus vel maatte lee sig ihjel, overgive denne „Humorist" til Satan — jeg vil ikke sige, for at Mag. Kierkegaard kunde vorde frelst, thi dertil er min Arm for kort, men Herrens Arm er ingenlunde forkortet; nei, ene og alene for at jeg kunde komme til ret at elske Mag. Kierkegaard, hvem jeg aldrig kan aflade at elske og dog ingensinde elske ret af Hjertet, fordi jeg er for svag til ret at kunne elske den Broder, jeg ikke seer, og jeg seer ham jo aldrig, thi enten er der Victor Eremita eller Johannes Climacus eller Frater Taciturnus, snart en stum Djævel og snart en forsoren Meenvætte imellem ham og mig."

Hertil slutter sig følgende paa et Halvark løst henkastede Kladde:]

En ulykkelig Elsker i dansk Kirketidende.

Det er maaskee mindre bekjendt, men vist er det, at der existerer en Slags privatiserende Avis, som kaldes „Dansk Kirketidende". I denne Avis bliver jeg Undertegnede efterstræbt af en ulykkelig Elsker,*) Hr. cand. theol. Christensen, et ungt Mandfolk, „som aldrig kan aflade at elske mig", og som ovenikjøbet vilde gjøre Alt, endog overgive Johannes Climacus til Satan, „bare for at kunne komme til ret at elske Magisteren".**) Næst Røg og Træk og Bæggetøi veed jeg intet Fatalere end det at blive Gjenstand for et Menneskes fixe Idee, eller at det falder et Menneske [ind] reent og bart personligt at beskjeftige sig med sit formeentlige Forhold til Een. Hvad skal jeg

*) Anm. Analogier til Hr. Christensens Forhold til mig, forsaavidt det at hade dog ogsaa er en Art ulykkelig Elskov, findes rigeligen i vore Forhold. Saaledes har Biskop Mynster i Dr. Beck en ulykkelig Elsker; Prof. Heiberg i Hr. P. L. Møller en ulykkelig Elsker; Prof. Martensen i Magnus Eiriksson en ulykkelig Elsker; Prof. Madvig i Torkil Baden en ulykkelig Elsker. Disse respektive ulykkelige Elskere kunne ikke opgive Forholdet, uagtet Gjenstanden vist med Fornøielse . . . [ikke fortsat.]

**) En Lykke er det da, at der endnu er Noget til Hinder for at Hr. Christensen: ikke kan komme til.

gjøre? Vilde jeg sige: „Hr. Christensen! vær Mand, opgiv denne ulykkelige Elskov, see at glemme mig, vær ikke som et Fruentimmer, men viis at De er Mand, Hr. Christensen!“ saa vilde det formodentlig slet ikke hjelpe, thi hans formeentlige Forhold til mig har sat sig altfor fast i hans Hoved. Hans første Artikel mig betræffende (Kirketidende Nr. 29, til hvilken han selv henviser) var skreven for at vise mig, at han ikke var bange for at skrive mod mig. Og dette Mod var han saa forhippet paa at vise, at han selv tilstaaer, at han ikke har læst den Bog, om hvilken han taler.*)

I Nr. 52 er Hr. Christensen igjen bleven Forfatter for min Skyld, angaaende den samme Bog (Afsluttende Efterskrift), og igjen af en reent personlig Grund: fordi han ikke kan lade være at elske mig — ja selv om det skulde være fornødent at overgive mig til Satan, saa er Hr. Christensen (hvad saa end jeg er) villig dertil — bare for at komme til at elske mig. Ja, det er som jeg siger, det er et Satans Menneske den Hr. Christensen, disse ulykkelige Elskere ere det fataleste Folkefærd. Hvad skal jeg gjøre? Vilde jeg sige: „Hr. Christensen! fat Dem, betænk for Deres egen Skyld, thi for min Skyld skal De ikke gjøre Noget, men betænk for Deres egen Skyld, hvad en saadan ulykkelig Lidenskab kan føre til, betænk at det tillige er Utroskab af Dem saaledes at rende efter mig, De, der som Grundtvigianer, er forlovet med en Anden,“ saa vilde det vel ikke hjelpe.

Nr. 52 refererer sig til Nr. 29 og angaaer samme Bog: Afsluttende Efterskrift. Naar man læser Yttringer af et Menneske om en Bog, saa antager man ordentligviis (det har ibetmindste været Skik før, om det end forsvinder), at Manden

*) [„D. K.“, Nr. 29, Sp. 476: „Jeg har ikke læst en Tøddel af hans „philosophiske Smuler“.“ — Sp. 477: „ . . . jeg har end ikke gjennemlæst selve den „uvidenskabelige Efterskrift“, og jeg anseer mig desuagtet, ja maaskee netop derved istand til at møde den med en tilsvarende uvidenskabelig Affærdigelse, som Enhver, blot ved at gjøre som jeg, skal kunne overbevise sig om, holder Stik.“]

har læst Bogen. Da imidlertid Hr. Christensen i Nr. 29 ifølge eget Udsagn har skrevet om denne Bog uden at have læst den, saa er han, da han Intet oplyser om hvorvidt han nu har læst den, selv Skyld i at man maa antage, at han endnu ikke har læst den, — men som han engang skrev om den for at vise mig sit Mod, saaledes skriver han nu for at vise mig sin Kjerlighed.

Da Bogen saaledes er bleven det Ligegyldige, saa lader jeg denne ganske ude. Den lod sig dog nok forsvare; men dette kan først skee, naar den har funden Den, som har Tugt nok til at kunne læse den, [efter Sammenhængen synes nogle Ord her udeladte] og saa vil angribe den, og saa vel at mærke i et Par tøilesløse Spalter i et Blad, bestemte til at læses som man læser Aviser.

Hovedsagen er saaledes Hr. Christensens personlige Forhold til mig, til hvilken Ende han endog gjør mig bekjendt med sin Moder, som vare vi allerede forlovede. Og Gud veed, jeg troer heller end gjerne alt Godt om hans Moder,*) og hvis jeg havde den Ære at kjende hende, saa vilde jeg sige til hende: Da De nu seer, hvilke høie Forestillinger Deres Søn har om Dem, og om at De aldrig har bundet ham Noget paa Ærmet, saa siig De til ham, om han ikke kunde opgive denne ulykkelige Elskov, formaae De ham til at glemme mig.

[Her afbrudt.]

*) Cfr. Spalte 853 [af „D. K." hvor det hedder: „Jeg er døbt som Barn, thi min Moder har sagt mig det, og skjøndt jeg vel veed, at hun er et syndigt Menneske, saa maa jeg dog give hende det Skudsmaal, at jeg ingensinde har funbet Svig i hendes Mund" — osv.]

[Fortsættelse — jfr. S. 705-717 — af:]

Journalen NB.

d. 5te Nov. 46.

Maaskee — mere siger jeg ikke, thi jeg veed godt hvor vanskeligt det er atj dømme in abstracto om sig selv, naar man skal dømme sandt — havde det dog lykkedes mig nu at afbryde min Produktivitet og samle mig paa at gaae ind i en Embeds-Stilling, hvor Alt havde været saaledes som det burde været, saa det var klart, at det var min Frihed, der gjorde Udslaget. Nu lader det sig ikke gjøre. Der er en stor Vanskelighed for mig med Hensyn til at blive Præst; paatog jeg mig det, løb jeg vistnok Fare for at støde an som eengang ved Forlovelsen. Paa den anden Side: at leve i aldeles tilbagetrukken Stilhed, paa Landet f. Ex., er nu gjort mig vanskeligt, fordi mit Sind dog er noget forbittret, saa jeg behøver Produktivitetens Trylleri for at glemme alle Livets lumpne Smaaligheder.

Det bliver mig klarere og klarere, at jeg er saaledes construeret, at det netop ikke lykkes mig at realisere mine Idealer, medens jeg i en anden Forstand netop bliver menneskeligt talt meget mere end mine Idealer. De fleste Menneskers Idealer ere gjerne det Store, det Overordentlige, som de aldrig naae. Jeg er altfor tungsindig til at have saadanne Idealer. Mine Idealer vilde andre Mennesker smile af. Det er ganske vist, at mit Ideal netop var at blive Ægtemand og ganske leve blot

for at være gift. Og see, idet jeg fortvivler om at naae det, bliver jeg Forfatter, og det endda maaskee en Forfatter af Rang. Mit næste Ideal er at blive Landsbypræst, at boe i det stille Landskab, ret at være indlevet i den lille Kreds, som skulde omgive mig — og see, idet jeg fortvivler derover, er det vel muligt, at jeg igjen realiserer Noget, der synes langt større.

Naar Biskop Mynster raader mig til at blive Landsbypræst, forstaaer han mig aabenbart ikke. Det er ganske vist, at jeg ønsker det, men vore Præmisser ere aldeles uenige. Han antager dog, at jeg paa een eller anden Maade vil videre frem ad den Vei, at jeg dog vil være Noget, og deri stikker det netop: jeg vilde være saa Lidt som muligt, det er netop mit Tungsinds Idee. Netop derfor har det tilfredsstillet mig at ansees for halvgal, men dette er dog kun en negativ Form for at være noget Ualmindeligt. Og det er nok muligt, at dette dog egentlig bliver min Existents-Form, saa jeg aldrig naaer den skjønne stille beroligede Existents: at være ganske Lidt.

Hvad jeg altid har vidst med mig selv, og hvorfor jeg aldrig har talt med noget Menneske om mine egentlige Anliggender, det har jeg atter sandet ved at tale med Biskop Mynster: det fører til Intet, thi da jeg ikke kan og ikke tør tale om hvad der totalt og væsentligt og inderst constituerer min Existents, saa bliver Samtalen næsten et Bedrag fra min Side. I Forhold til en Mand som Mynster føler jeg ret det Smertefulde heri, fordi jeg ærer ham saa høit.

Enhver der skal existere med et andet Perspektiv end Øieblikkets, maa fremfor Alt passe paa at holde sig udenfor nærmere Forhold til Øieblikket. Saa længe en Saadan lever sammen med Statisterne og Choristerne, hvilke alle, vel at mærke, ere glemte saa snart de døe, seer det jo skuffende nok ud. Men paa Afstand staaer han, den Udmærkede, ene, og Chorus er borte. Har han nu indladt sig med Chorus, saa staaer han i en fatal Stilling. Som naar en Dands, der skal dandses af To, dandses af Een: saaledes staaer han; hans Ord, hans Udsagn angaaer Chorus, men Chorus er ved Døden afgaaet.

Det der paa Afstand tager sig bedst ud er, naar Alt er lagt saaledes til Rette, at det viser sig, at Samtiden har været til Nar.

Mennesket:

Romerne tog ham af Jord (homo), men Grækerne reiste ham op (ἄνθρωπος).

Ethvert Menneske skulde dog være uendelig stærkt, dersom han ikke behøvede at anvende 2/3 af sine Kræfter paa at finde sin Opgave. Derfor har Barnet saa mange Kræfter, fordi Faderen sætter det Opgaven, og det blot skal lystre. Det Dialektiske ved Opgaven er egentlig det Mattende.

Det seer jo i enhver Samtid saa tilforladeligt ud med alle disse virkelige Mennesker (Justitsraader og Degne og Kræmmere o. s. v.). Men de virkelige Mennesker ere svigefulde. Disse Mennesker liste sig nemlig derfra, træde af i Gravene — og saa, saa er der Ingen, der veed, at de have været til. Dersom da den Udmærkede har lempet sig efter dem, da har han blot narret sig selv, thi nu, nu da alle disse virkelige Mennesker ere traadte af: nu staaer han.

Det er dog opløftende og opbyggende at betænke, hvor afmægtig Samtiden er, ja hvorledes den egenlig arbeider sig selv imod. Den forfølger, bespotter den Udmærkede; men jo mere den gjør det, desto sikkrere bliver den Udmærkede udødelig. Det at være forfulgt er allerede en Mærkværdighed, og et ganske ubetydeligt Menneske kunde blive udødeligt, blot en Samtid ret lumpent havde forfulgt ham. Det vilde derfor være en lige ironisk og pathetisk Replik af en forfulgt Udmærket, om han sagde til sin Samtid: det skal I have Tak for, ved Hjelp af disse Forhaanelser vil mit Navn blive een Generation længere

udødeligt end ellers; dersom I derfor ville have den Godhed at slaae mig ihjel: saa er mit Navn absolut udødeligt.

Man har sagt, at nu omstunder kunde man end ikke blive forfulgt; men det er usandt. Grunden er, at de Fremragende ikke forstaae at hidse. Lide de Uret, saa beklage de sig, de dadle Menneskene; men det er netop at bestemme sig concentrisk med dem, man irettesætter den, man ikke har opgivet. Nei, man tale i Ideens Hofsprog og med dettes Elegance: saa kommer Forfølgelsen nok. Naar man bliver forhaanet, da skjende man ikke, da sige man: jeg har den Ære at blive forhaanet, det vil sige: I ere i Bund og Grund casserede, og det er derfor netop en Ære at forhaanes af Eder. Man har den Ære at blive hudflettet, den Ære at blive henrettet: alle Lidenskabens Declamationer indeholde Intet i Sammenligning med dette elegante Ideens Hofsprog.

Til den Dedication:

„Hiin Enkelte"

i Leiligheds-Talen,*) skulde egentlig have været føiet følgende Skrivelse.

Kjære!

Modtag denne Tilegnelse, den gives hen ligesom iblinde, men derfor ogsaa uforstyrret af noget Hensyn, i Oprigtighed!

---

*) [ɔ: „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand af S. K. I. En Leilighedstale" (i Boghandelen: 13. Marts 1847; jfr. foran Noten S. 465), hvor Tilegnelsen er indskrænket til:

„Hiin Enkelte"

helliges

dette lille Skrift.]

Hvo Du er, veed jeg ikke; hvor Du er, veed jeg ikke; hvilket Dit Navn er, veed jeg ikke — jeg veed end ikke, om Du er til, eller om Du maaskee var til, men ikke mere er det, eller hvorvidt muligen Din Tid engang vil komme. Dog er Du mit Haab, min Glæde, min Stolthed, i Uvisheden min Ære; i Uvisheden, thi kjendte jeg Dig personligen, med jordisk Vished, da var dette min Skam, min Brøde — og min Ære tabt.

Det trøster mig, at Beleiligheden er der for Dig, hvad jeg under min Arbeiden og ved min Arbeiden redeligen har tilsigtet og eftertragtet. Thi ikke, dersom dette var muligt, ikke hvis det blev Skik og Brug at læse hvad jeg skriver, eller dog at udgive sig for at have læst, i Haab om at vinde Noget i Verden, ikke da var Beleiligheden for min Læser, da havde tvertimod Misforstaaelsen seiret, ja den havde tillige bedaaret mig til Uredelighed, hvis jeg ikke af yderste Evne havde forhindret, at noget Saadant skete — hvorimod jeg, ved at have gjort Alt for at hindre det, havde handlet redeligt. Nei, naar det bliver et tvivlsomt Gode at læse hvad jeg skriver (og dersom jeg efter hvad Evne mig er forundt bidrager hertil, da handler jeg redeligen); eller endnu bedre, naar det bliver en Daarskab og en Latterlighed; eller endnu bedre, naar det bliver en foragtet Sag, saa Ingen tør være det bekjendt: da er Beleiligheden for min Læser. Da søger han Stilhed, da læser han, ikke for min Skyld, ikke for Verdens Skyld, men for sin egen Skyld, da læser han saaledes, at han ikke søger mit Bekjendtskab men undgaaer det — og da er han min Læser.

Ofte har jeg tænkt mig i en Præsts Sted; hvis da Mængden stormer til for at høre, hvis Kirkens Hvælving ikke kan rumme den store Skare, der endnu udenfor staaer lyttende — ja, Ære og Priis være Den, der er saaledes begavet, at han da kan gribes i Stemning, at han da ret kan tale begeistret, begeistret ved Synet af Mængden, i Forvisning om, at hvor den er, maa Sandheden være, begeistret ved Tanken om, at der dog maa blive Lidt til Nogle, da der er Mange, og Mange, der have lidt af Sandheden, er jo Sandheden: mig var det en Umulighed! Men dersom det var en Søndag Eftermiddag,

dersom Veiret var uhyggeligt og forstemmende, dersom Vinterstormen gjorde Gaderne tomme, og Enhver, der havde den varme Stue, lod Gud vente i Kirken til det blev smukkere Veir — dersom der da i den tomme Kirke sad et Par fattige Koner, der ingen Varme havde i Stuen, og altsaa lige saa gjerne som hjemme kunde fryse i Kirken: sandeligen, jeg skulde tale baade dem og mig varme! — Jeg har ofte tænkt mig ved en Grav; hvis da alt Udmærket og Herligt var samlet i Følget, hvis Festligheden var udbredt over den talrige Skare — ja, Ære og Priis være Den, der er saaledes begavet, at han da kunde forøge Festligheden ved bevæget at være de Manges Tolk, være Udtrykket for Sorgens Sandhed: jeg formaaede det ikke! Men dersom det var den fattige Liigvogn, og Ingen fulgte, dersom kun en fattig Kone gik ved Siden, den Dødes efterladte Hustru, hvem det nu første Gang hændte, at Manden tog ud uden at tage hende med — hvis hun bad mig derom: ved min Ære, jeg skulde holde Liigtale trods Nogen. — Ofte har jeg tænkt mig i Dødens Afgjørelse; hvis der da blev Allarm i Leiren, og megen Løben for at spørge til mig: jeg troer ikke jeg kunde døe, jeg troer min gamle Stridbarhed vilde endnu engang vaagne, saa jeg endnu engang maatte ud og stride med Menneskene. Men hvis jeg laa afsides og ene: jeg haaber til Gud, at jeg skulde døe roligt og saligt.*)

Der er een Anskuelse af Livet, som mener, at der, hvor Mængden er, er ogsaa Sandheden, at det er en Trang i Sandheden selv, at den maa have Mængden for sig. Der er en anden Anskuelse af Livet, den mener, at overalt hvor Mængde er, er Usandheden, saa (for et Øieblik at føre Sagen ud paa sin yderste Spidse) hvis end alle Enkelte, hver for sig i Stilhed havde Sandheden, vilde dog, dersom de kom sammen i Mængde (saaledes dog, at Mængden fik nogensomhelst afgjørende, stemmende, larmende, lydelig Betydning) Usandheden

*) [Jfr. foran S. 388-89.]

strax være tilstede.*) Men Den, som vedkjender sig denne (sidste) Anskuelse (der da sjeldent forebrages, thi dette forekommer oftere, at en Mand troer, at Mængden er i Usandheden,

*) [I Randen:] Cfr. Hoslagte [ɔ: tre Blade paa Konceptpapir, Kladde med idelige Rettelser:]

Thi „Mængden" (ikke den eller hiin, den nulevende eller en afdød, men i Begrebet forstaaet) er Usandheden, idet Mængde enten ganske giver Angerløshed og Ansvarløshed, eller dog svækker Ansvaret for den Enkelte ved at gjøre det til en Brøkbestemmelse. See, der var ingen enkelt Soldat, der turde lægge Haand paa Cajus Marius — dette var Sandheden; men blot en 3 à 4 Fruentimmer med Bevidsthed eller Forestilling om at være „Mængde", med dog et Slags Haab om Muligheden af, at Ingen bestemt kunde sige, hvo det er, eller hvo det var, der begyndte: de havde havt Mod dertil, hvilken Usandhed! Usandheden er først den: det er „Mængden" der gjør, hvad enten kun een Enkelt i Mængden gjør eller i ethvert Tilfælde hver Enkelt gjør. Thi en Mængde er et abstractum, der ikke har Hænder, hver Enkelt derimod har ordentligen to Hænder; og naar han, en Enkelt, lægger sine to Hænder paa C. M., saa er det denne Enkeltes to Hænder, dog vel ikke hans Naboes, endnu mindre — Mængdens, der ingen Hænder har. Dernæst er Usandheden den, at Mængden havde „Mod" dertil, da aldrig nogensinde selv den Feigeste var saa feig som „Mængden" altid er. Thi hver Enkelt, der flygter ind i Mængden, og altsaa feigt flyer Det at være den Enkelte (som enten har Mod til at lægge Haand paa C. M., eller bog Mod til at tilstaae, at han ikke har Mod dertil): han bidrager sin Deel af Feighed til „Feigheden", som er Mængden. — Tag det Høieste, tænk Christus — og hele Menneskeslægten, alle de Mennesker, der ere fødte og nogensinde blive fødte, men Situationen er Enkeltheden: som Enkelt, i eensom Omgivelse ene med ham som Enkelt at træde hen til ham — og spytte paa ham: det Menneske er aldrig født og bliver det aldrig, som havde Mod eller Frækhed dertil; dette er Sandheden. Men da den blev Mængde, da havde de Mod dertil — frygtelige Usandhed!

„Mængden" er Usandheden! Der er derfor i Grunden Ingen, der har mere Foragt for Det at være Menneske, end de der staae i Spidsen for Mængden. Lad Een komme til en Saadan, et enkelt, ringe, maaskee fattigt Menneske — jo vist; hvad bryder han sig derom? Det er meget for lidt, stolt afviser han ham; der maa idetmindste være 100. Og naar der er 1000, saa bøier han sig for Mængden, bukker og skraber. Feige, ugudelige Umennesker, hvilken Usandhed!

men naar den — Mængden — blot vil antage hans Mening, saa er Alt rigtigt), han tilstaaer jo selv, at han er den Svage og Afmægtige; hvorledes skulde ogsaa en Enkelt kunne staae

---

Nei, naar et enkelt Menneske kommer til Een, maaskee, som man grusomt siger, et stakkels fattigt Menneske, saa skal man indbyde ham i sin bedste Stue, og hvis man har flere Stemmer, bruge den kjerligste og venligste; dette er Sandheden. Naar det derimod er en Forsamling af 1000 eller flere, hvor Sandheden vil blive Gjenstand for Ballotation, der skal man gudfrygtigt, stolt knappe sin Overfrakke saa høit op i Halsen som muligt; og er man saa uheldig, at der raabes Bravo, da skal man (hvis man ikke foretrækker dette, der er det Rigtigste, i al Stilhed at bede den Bøn af Fadervor: frels os fra det Onde) om muligt samle al Spydighed i sin Skikkelse, og ikke sige som hiin til en vis Grad Vise: skulde jeg have sagt en Dumhed? men endnu bestemtere: jeg maa have sagt en Dumhed. Dette er Sandheden.

„Mængden" er Usandheden. Derfor blev Christus korsfæstet, fordi han ikke vilde have med Mængden at gjøre (om han end henvendte sig til Alle), fordi han ikke paa nogen Maade vilde have en Mængde til Hjelp, fordi han i denne Henseende stødte ubetinget fra, fordi han ikke vilde stifte Parti, ikke tillade Ballotation, men være, hvad han var, Sandheden, der forholder sig til den Enkelte. — Og derfor er Enhver, der i Sandhed vil tjene Sandheden, eo ipso Martyr; var det muligt, at et Menneske i Moderliv kunde fatte den Beslutning i Sandhed at ville tjene Sandheden, er han ogsaa endnu i Moderliv eo ipso Martyr. Thi at vinde en Mængde er ingen Kunst, dertil behøves blot Usandhed og lidt Kjendskab til de menneskelige Lidenskaber. Men intet Sandhedsvidne tør indlade sig med Mængden; hans Gjerning er det at indlade sig om muligt med Alle, men bestandigt enkeltviis, tale med hver især paa Gader og Stræder for at splitte ad eller dog tale til Mængden ikke for at danne Mængde, men for at splitte ad, at dog een og anden Enkelt maa gaae hjem fra Forsamlingen og blive den Enkelte. „Mængden" derimod, især naar den behandles som Instants i Forhold til Sandheden, dens Bravo, Hys, Ballotation, som Dommer, Mængden afskyer han mere end den unge sædelige Pige at gaae paa en Dandsebod. Og dem, der tale til Mængden, eftertragtende dens Bifald, dem der ærbødigst bukke og skrabe for den (medens de dog enten maae forstaae det, de tale om, og saa skal de netop ikke bukke og skrabe, eller ikke forstaae det, og saa skal de ikke tale), dem anseer han for Usandhedens Redskaber.

mod de Mange, der have Magten! Og dette kunde han da ikke ønske, at have Mængden paa sin Side for at drive sin Anskuelse igjennem, at Mængden er Usandheden: det var jo at

---

„Mængden" er Usandheden. Og jeg kunde græde, ja ønske mig død, naar jeg tænker paa vor Tids Elendighed, endog blot sammenlignet med Oldtidens største, at Dag-Pressen og Anonymitet gjør det end affindigere ved Hjelp af „Publikum". At en Anonym ved Hjelp af Pressen Dag ud og Dag ind kan faae sagt hvad han vil, hvad han maaskee ikke i fjerneste Maade havde Mod til personligt at sige det Mindste af i Enkelthedens Situation, kan faae 10,000 × 10,000der til at sige det efter — og Ingen har Ansvaret; at end ikke som i Oldtiden den relative angerløse Mængde er det Almægtige, men det absolut Angerløse: Ingen.

Gud i Himlene! hvad er saa det i Grunden for en Narrestreg, at Staterne holde et Politi, som opfanger nogle enkelte Tyve og Røvere: naar det offentlige Liv selv og — Sandheds-Meddelelsen er som en Grund-Usandhed. Man sige ikke, at saa kan jo Sandheden igjen ved Hjelp af Pressen indhente Løgnen og Bildfarelsen. Umuligt; Sandheden er ikke saa hurtig til Beens, den kan for det Første ikke virke ved det Phantastiske (hvilket er det Usande), dens Meddeler er kun en Enkelt, og dens Meddelelse forholder sig dernæst igjen til den Enkelte — thi denne Betragtning af Livet (den Enkelte) er netop Sandheden. Sandheden kan hverken meddeles eller modtages uden ligesom for Guds Øine, ved Guds Hjelp, uden at Gud er med, er Mellembestemmelsen, som han er Sandheden, derfor kun meddeles af og modtages af „den Enkelte", der for den Sags Skyld kunde være hvert eneste Menneske, der lever. Bestemmelsen er blot Sandhedens i Modsætning til det abstrakte og phantastiske Upersonlige: Mængden, Publikum, der udelukker Gud som Mellembestemmelse (thi den personlige Gud kan ikke være Mellembestemmelse i et upersonligt Forhold), derved ogsaa Sandheden, thi Gud er Sandheden og dens Mellembestemmelse.

Jeg for mit Vedkommende er, tjenende min Sag, villig til i Forhold til hvert enkelt Menneske, der lever i Landet med mig, ubetinget ethvert enkelt Menneske, hvis jeg kunde overkomme det, i Guds Navn at ydmyge mig baade mundtlig og skriftligt saa dybt for ham som muligt, som en Bønfaldende at bede ham om at betænke sit Guds-Forhold, thi at ære hvert enkelt Menneske, det er at frygte Gud, medens enhver Forsamling bevidst eller ubevidst har et Hang til at ville gjøre sig til Gud for Een, at man skulde frygte den mere end Gud. Om det derfor var en Forsamling af 10,000 med Fordring paa at

spotte sig selv. Altsaa tilstaaer han jo han maa ligge under. Men er saaledes denne Anskuelse fra Først af Svaghedens og Afmagtens Indrømmelse, og synes den maaskee derfor saa lidet indbydende, og høres den maaskee derfor saa sjeldent: saa har den det Gode, at den er ligelig, at den Ingen fornærmer, ikke een Eneste, at den ingen Forskjel gjør, ikke paa een Eneste. Mængden dannes jo af Enkelte; det maa altsaa staae i Enhvers Magt at blive hvad han er: en Enkelt; fra at være en Enkelt er Ingen, Ingen, Ingen udelukket, uden den som udelukker sig selv — ved at blive Mange. At blive Mængde, at samle Mængde om sig er derimod Livets Forskjellighed; selv den meest Velmenende, der taler derom, kan let fornærme en Enkelt. Men saa har Mængden igjen Magt, Indflydelse, Anseelse og Herredømme — det er ogsaa Livets Forskjellighed, der herskende overseer den Enkelte, som den Svage og Afmægtige, timeligt-verdsligt overseer den evige Sandhed: den Enkelte.

At troe er netop at gjøre sig let ved Hjelp af en betydelig Tyngde, som man paatager sig, at blive objektiv er at gjøre sig let ved at kaste Byrderne bort. At troe er ligesom det at flyve, men man flyver netop ved Hjelp af en omvendt virkende Tyngde; der hører en betydelig Tyngde til for at blive saa let at man kan flyve. Naar jeg vil løfte Noget i Veiret: saa løfter jeg det ved Hjelp af en Vægt, altsaa jeg løfter det ved Tyngden. Derfor svæve Himmelkloderne, fordi de have en uhyre Tyngde, de svæve ved Hjelp af Tyngden. Dette er ligesom i Forhold til det Elastiske: Høiden vinder ved Trykket. Og

---

være Instantsen i Forhold til Sandheden, og om det var et Publikum paa 100,000 med Fordring paa at være Instantsen i Forhold til Sandheden: jeg beder til Gud (og haaber han vil gjøre det) at give mig, den Svageste af Alle, Fynd til at udtrykke al min Afsky; thi „Mængden" er Usandheden.

Men Den, som vedkjender sig denne Anskuelse (der da sjeldent foredrages... o. s. v. i Journalen NB.) — [jfr. foran S. 727, L. 1-2.]

derfor kan man sige Troens Lethed er en uendelig Tyngde, og dens Høide vinder ved et uendeligt Tryk.

De fleste Mennesker troe, at det er Alvor at faae et Embede, at være opmærksom paa, at der nu bliver snart et høiere Embede ledigt, som de kan søge, og hvorledes de saa ville flytte, og hvad de saa ville gjøre for at indrette dem. De troe, det er Alvor at gaae i de fornemme Selskaber; de forberede sig til et Middagsselskab hos Hs. Excellence mere end til en Altergang, og naar man seer dem underveis, da see de saa alvorlige ud, at det er en Gru. See alt Dette kan jeg godt forstaae, det Eneste jeg ikke kan forstaae er, at dersom dette er i Sandhed Alvor, saa maa Evigheden blive lutter Commerce. Thi i Evigheden er der hverken Avancement eller Beforbring, eiheller er der Flyttedag og Middagsselskab hos Excellencer.

Det er ikke blot saa, at Menneskene selv slaae alle Ideer og høiere Tanker af Hovedet; men da dette ikke ganske kan lykkes, saa blive de endog ondskabsfulde mod Den, som vil følge det Høiere. Saa længe han lever kan de ikke døie ham, forbi han som Medlevende udtrykker: det Samme skulde I ogsaa gjøre. Naar han er død, forgude de ham — og blive bestandigt lige dumme.

Deri ligger dog det paa eengang saa Ydmygende for den Enkelte og dog saa uendeligt Opløftende, at Gud bekymrer sig lige saa meget, absolut lige saa meget, om den Mindste som om den Største. Men vi Mennesker ville saa gjerne leve i Sandsebedrag. Ak, derfor er netop jordiskt Storhed og Anseelse en saa farlig Snare (farlig ligesom Rigdom i Retning af at tabe Troen paa, at Forsynet forsørger Een), forbi det at være Gjenstand for Manges Opmærksomhed, at have Manges

Skjebner i sin Haand saa let kan forlede til den Feil-Slutning, at man ogsaa er Gud vigtigere.

Det hele Spørgsmaal om Guds Almagts og Godheds Forhold til det Onde kan maaskee (istedetfor den Distinktion, at Gud bevirker det Gode og blot tillader det Onde) løses ganske simpelt saaledes. Det Høieste, der overhovedet kan gjøres for et Væsen, høiere end Alt hvad Een kan gjøre det til, er at gjøre det frit. Netop dertil hører Almagt for at kunne gjøre det. Dette synes besynderligt, da netop Almagt maatte gjøre afhængig. Men hvis man vil tænke Almagt vil man see, at netop deri tillige maa ligge den Bestemmelse at kunne tage sig selv saaledes tilbage igjen i Almagtens Yttring, at netop derfor det ved Almagten Tilblevne kan være uafhængigt. Derfor er det, at eet Menneske ikke ganske kan gjøre et andet frit, fordi Den, der har Magten, selv er fangen i at have den, og derfor bestandigt dog har et forkeert Forhold til den, han vil frigjøre. Dertil kommer, at der i al endelig Magt (Begavethed o. s. v.) er en endelig Selvkjerlighed. Kun Almagten kan tage sig selv tilbage medens den giver hen, og dette Forhold er jo netop Modtagerens Uafhængighed. Guds Almagt er derfor hans Godhed. Thi Godhed er at give ganske hen, men saaledes, at man ved almægtig at tage sig selv tilbage gjør Modtageren uafhængig. Al endelig Magt gjør afhængig, kun Almagt kan gjøre uafhængig, af Intet frembringe hvad der faaer Bestaaen i sig selv derved, at Almagten bestandigt tager sig selv tilbage. Almagten bliver ikke liggende i et Forhold til Andet, thi der er intet Andet, til hvilket den forholder sig, nei den kan give uden dog at opgive det Mindste af sin Magt ɔ: den kan gjøre uafhængig. Dette er det Ubegribelige, at Almagt ikke blot formaaer at frembringe det Imposanteste af Alt: Verdens synlige Totalitet, men formaaer at frembringe det Skrøbeligste af Alt: et lige overfor Almagten uafhængigt Væsen, — at altsaa Almagten, der med sin vældige Haand kan tage saa svært paa Verden, tillige kan gjøre sig saa let, at det Tilblevne faaer

Uafhængighed. — Det er kun en ussel og verdslig Forestilling om Magtens Dialektik, at den er større og større i Forhold til som den kan twinge og gjøre afhængig. Nei, da forstod Socrates det bedre, at Magtens Kunst netop er at gjøre fri. Men i Forholdet mellem Menneske og Menneske lader det sig aldrig gjøre, om det end altid atter og atter kan behøves at indskærpes, at dette er det Høieste, kun Almagten formaaer det i Sandhed. Dersom derfor Mennesket havde den mindste selvstændige Bestaaen lige overfor Gud forud (i Retning af materia), saa kunde det ikke gjøre ham fri. Skabelsen af Intet er atter Almagtens Udtryk for at kunne gjøre uafhængig. Den som jeg absolut skylder Alt, medens han dog ligesaa absolut har beholdt Alt, han har netop gjort mig uafhængig. Dersom Gud for at skabe Mennesket selv tabte lidt af sin Magt, kunde han netop ikke gjøre Mennesket uafhængigt.

Umiddelbarhedens eller Følelsens Dialektik i høieste Potents, — i Forhold til Videnskaben.

Dersom jeg tænkte mig en ret dybt forelsket Pige, og der da var en Mand, som vilde anvende al sin Forstand og Kundskab for at spotte denne Lidenskab: ja da kunde der vel neppe være Tale om, at den forelskede Pige skulde vælge: mellem at beholde sin Rigdom og faae Spotten isteden. Nei, men dersom det var en uhyre kold og rolig Mand, der sagde med al sin Rolighed til den unge Pige: jeg skal forklare Dig hvad Elskov er; og den unge Pige tilstod, at det var ganske rigtigt Alt hvad han forklarede: mon hun dog skulde ville vælge hans fattige Forstandighed istedetfor sin Rigdom? Eller mon ikke den unge Pige skulde sige til ham: „Det er ganske rigtigt hvad Du siger, jeg kan ogsaa meget godt forstaae det, og dog er der Eet jeg ikke kan forstaae, jeg kan ikke forstaae, hvorledes Du kan tale saa koldt og saa roligt derom, om det som griber mig saa dybt. Det maa dog nok ikke være ganske det Samme, siden det fremkalder saa forskjellig Virkning." Og Ære være den unge Pige for denne rigtige, i hen-

des Mund saa rørende, i en Viis's Mund saa ironiske Replik med Forstaaelsen og Forstaaelsens Forhold til Begeistring. At man, naar den saakaldte Forstaaelse (Oplysning, Speculation o. s. v.) sætter noget Formasteligt istedetfor Troen og Umiddelbarheden, at man da absolut har tabt ved at vælge Forstaaelsen: er let at indsee. Men selv naar Forstaaelsen synes at ville give det Samme men dog forandrer Formen, er det et stort Tab. Her gjelder et Valg, man kan vælge ikke at ville lade sig afkjøle ved Forstaaelsen, vælge at holde sig i Begeistringen, i Troen, i Tilliden.

Vel kunde her synes at møde en Vanskelighed, forsaavidt Videnskaben, Iveren for at forstaae har begeistret sine Dyrkere og Tilhængere, og forsaavidt synes Forstaaelse og Begeistring ikke saaledes at stride mod hinanden. Imidlertid maa bemærkes, at en Spekulant f. Ex., en Naturforsker o. s. v., der ret egentlig er begeistret for at begribe og forstaae, han mærker ikke at han selv bestandigt sætter det han vil ophæve. Han er begeistret for at forstaae alt Andet, men det at han selv er begeistret kommer han ikke til at forstaae ɔ: han kommer ikke til at begribe sin egen Begeistring, medens han i den er begeistret for at begribe alt Andet.

Eet af to maa være Tilfælde: enten er den Begribende bleven kold; men saa er al hans Begriben et Tab i Sammenligning med Begeistringen, selv om han begriber det Rette; eller han maa være begeistret i sin Stræben for at begribe, men saa ponerer han jo selv Begeistring som et sidste Uforklarligt, der bærer ham.

I vor Tid er det især Naturvidenskaberne, der ere farlige. Physiologien vil tilsidst gribe saaledes om sig, at den tager Ethiken med. Der er jo allerede Spor nok til en ny Stræben: at behandle Ethiken som Physik, hvorved da hele det Ethiske bliver Illusion, og det Ethiske i Slægten at behandle statistisk paa Gjennemsnits-Tal, eller at beregne som man beregner Oscillationer i Naturlove.

En Physiolog paatager sig at forklare hele Mennesket. Det gjelder nu her først og fremmest: principiis obsta: hvad skal

jeg med det. Hvad behøver jeg at vide om den centrifugale og centripetale Nervecirculation, om Blodets Strømning, om Menneskets Tilstand mikroskopisk i Moderslív. Ethiken har Opgaver nok for mig. Eller behøver jeg at vide hvorledes Fordøielsen foregaaer for at kunne spise, eller behøver jeg at vide hvorledes Bevægelsen foregaaer i Nervesystemet — for at troe paa Gud og elske Mennesker —? Og om man nu vil sige: ja derfor behøver man det rigtignok ikke, saa vil jeg igjen spørge: men mon det dog ikke svækker hele min ethiske Lidenskab, at jeg bliver en Naturbetragter? Og mon jeg ikke med den hele mangfoldige Viden om Analogier, om Abnormiteter, om Dit og Dat taber mere og mere det Indtryk af det Ethiske: Du skal, det er Dig, Du har ikke med et eneste andet Menneske at gjøre, om saa Himmel og Jord faldt sammen: **Du skal.** Mon det ikke er at forsyne mig med en Masse lukkende Udflugter og Undskyldninger? Mon det ikke er at vende mig Blikket bort fra det Vigtige, — istedetfor at skjenke mig hele Physiologien og sige: begynd — saa at lade mig begynde paa Physiologien?

Jeg vil tænke mig en aandfuld Physiolog (thi disse rene Slagtersvende, der mene ved Hjelp af Kniven at kunne forklare Alt — og saa ved Hjelp af Mikroskoper, ere mig en Vederstyggelighed), hvad gjør nu han? Han tilstaaer nu først og fremmest, at enhver Overgang er et Spring, at han ikke kan forklare, hvorledes en Bevidsthed bliver til, eller hvorledes en Bevidsthed om Omverdenen bliver til Selvbevidsthed, til Gudsbevidsthed, han tilstaaer, hvor meget han end forklarer om Nervesystemet, at det egentligt Constituerende: Ideen, kan han ikke forklare. En aandrig Physiolog tilstaaer, at der ingen Analogi er mellem Dyr og Mennesker, han tilstaaer kort: den qvalitative Dialektik. Han tilstaaer altsaa definitivt, at han egentlig ikke kan forklare Noget. Men hvad er det da han gjør? Han skeletterer, han dissecerer, han trænger med Kniven ind saa langt han kan — for at vise os — at han ikke kan! Dersom Een indsaae, at uagtet han afplukkede alle Blade af Blomsteret, og trevlede Stilken op, og saae hver Deel under Mikroskopet,

kunde han dog ikke forklare det Constituerende i Planten: hvorfor gjør han det saa? Eller holder han ikke den Lærende i en reen forkeert Art Selvmodsigelse? Istedetfor kort og godt at sige: det kan jeg ikke forklare, belæmrer han den Lærende med en Masse af Detail og yderst fortryllende og fængslende Viden, der dog rigtignok bestandigt ender med, at alligevel kan han ikke forklare det Sidste. Men netop dette, at man saaledes holdes hen med den megen Viden, gjør at man taber det rene ethiske Udtryk. Istedetfor hungrigt at begynde at spise, istedetfor let bevæbnet og uden at generes af nogen Viden om Nervesystemet og Ganglie-Systemet og Blodcirculationen o. s. v., begeistret at begynde paa det Ethiske: bliver man besværet af Viden om Fordøielsen og denne quasi-Viden om, at man uagtet alt Dette dog til syvende og sidst ikke kan forklare det Sidste.

Lad os tage Problemer som Frihed og Nødvendighed. Lad saa Physiologen begynde at forklare alt det om hvorledes Blodets Strømning paa en bestemt Maade influerer saa og saa, og Trykket paa Nerverne saa og saa o. s. v. o. s. v., — tilsidst kan han dog ikke forklare, at Friheden er en Indbildning. Han maa, naar han har skrevet sine 4 Folio Bind fulde af Tal og Mærkeligheder, sige: men ved det Sidste standser Forundringen. Hvortil saa al denne Viden? Er det ikke ret egentlig at narres med et Menneske, og er det ikke lidt efter lidt dog at franarre ham Begeistringen og holde ham hen i den Indbildning, at det dog engang skulde lykkes ved Hjelp af endnu større Mikroskoper at opdage, at Friheden var en Illusion, at det Hele er Naturfunktion?

Al Viden har noget Fængslende ved sig, men paa den anden Side forandrer den ogsaa den Videndes hele Sjelstilstand. Den Objektivitet, den Interesseløshed, med hvilken en Physiolog tæller Pulsslagene og studerer Nerverne, staaer i intet Forhold til ethisk Begeistring.*) Og naar saa Physiologen har skrevet

*) [I Randen:] Videnskabelig Beundring af Naturens Sindrighed i Menneskelivets Physiologi er aldeles heterogen, ja er Kjætteri i Forhold til det Ethiske, der Intet har med Beundring at gjøre, men blot med dette: Du skal.

de mærkelige, de yderst mærkelige 4 Folio Bind fulde af de meest forbausende Iagttagelser: saa tilstaaer han dog selv, hvis han i Sandhed er ærlig og aandfuld, at han ikke har forklaret det Sidste, det Sidste, som er Ethikens Første og Sidste. Og naar saa Læseren har læst de 4 Folio Bind igjennem og beundret Physiologen, saa er dog hans Stemning lidt efter lidt forandret. Man sige derfor ikke, at det Ethiske er lyssky, obscurantisk o. s. v. — nei, men det Ethiske er en Fjende af en Viden, som efter at have taget en Mands hele Liv, til syvende og sidst ender med, — at han dog ikke kan forklare det Vigtigste.

Lad os tænke os den største Forbryder, som nogensinde har levet, og saa, at Physiologien til den Tid havde faaet et Par endnu herligere Briller paa Næsen end hidtil, saa den kunde forklare Forbryderen: at det Hele var Naturnødvendighed, at hans Hjerne havde været for lille o. s. v. — hvilken Rædsel ved denne Frikjendelse for videre Tiltale i Sammenligning med Christendommens Dom over ham, at han vilde fare til Helvede, hvis han ikke omvendte sig —!

Jeg bildte mig jo rigtignok ind, at jeg forstod mig lidt paa Menneskene; men jo mere jeg lever, desto mere indseer jeg, at vi absolut ikke forstaae hinanden. Naar jeg vilde skade dem, da vilde de give mig Ære og Anseelse og takke mig: og det Eneste jeg vilde, var at gavne dem. Her er en Yngling, han er ubetinget villig til at bøie sig for mig, han vil, som min Tilhænger, gaae ud i Verden, og forkynde min Ære — og det Eneste jeg vil, er netop ikke dette, og det Eneste, jeg vilde sige til ham, er: gak hjem, luk din Dør og beed til Gud, saa har Du mere, uendeligt mere end den Smule, Du kan faae paa anden Haand fra mig. Her er en ung Pige. Hun ønsker kun Eet: at ligge tilbedende for mine Fødder — og det Eneste jeg vil, er netop ikke dette, jeg vil kun sige til hende: gaae ind i dit Værelse, luk Døren, beed til Gud, og Du har uendelig meget mere end den kumpne Smule at beundre mig. — See, derfor kaldes jeg Egoist.

Dersom en Tjenestepige spurgte en Astronom, hvad Klokken er, saa vilde han svare f. Ex.: Klokken er 12; dersom en Forretningsmand spurgte ham derom, saa vilde han sige: netop igaar, da jeg heisede Flaget, stillede jeg mit eget Uhr, saa jeg veed Kl. er 12 præcise; men dersom en Astronom for en Jagttagelses Skyld spurgte ham derom, da vilde han sige: Kl. er 12, 1 Minut, 37 Secunder og nogle Decimaler. Han vilde i alle 3 Tilfælde sige Sandhed; det var paa ingen Maade usandt, hvad han sagde til Tjenestepigen. Saaledes forholder det sig med det Eenfoldige og det Videnskabelige. Naar der eenfoldigt siges: skulde Den som plantede Øret ikke høre, da er dette aldeles det Samme, som naar man paa den teleologiske Betragtning af Verden og Verdens Formaal og Formaalet ved en Slutning reconstruerer Guds-Ideen.

Det Meste af hvad der nuomstunder florerer allerstærkest under Navn af Videnskab (især Naturvidenskaberne) er slet ikke Videnskab, men Nysgjerrighed. — Al Fordærvelse vil tilsidst komme fra Naturvidenskaberne. — Mangen Beundrende (un sot trouve toujours un autre sot qui l'admire) troer, at naar Undersøgelserne anstilles mikroskopisk, saa er det videnskabelig Alvor. Taabelige Overtro paa Mikroskopet, nei ved Hjelp af den mikroskopiske Jagttagelse bliver Nysgjerrigheden kun mere comisk. At en Mand baade eenfoldigt og dybsindigt siger: jeg kan ikke see, hvorledes en Bevidsthed bliver til, med mine blotte Øine — er ganske i sin Orden. Men at en Mand faaer Mikroskopet for Øiet og saa seer og seer og seer — og dog ikke kan see det: det er comisk; og især er det latterligt, at det skal være Alvor. Naar man betragter Mikroskopets Opdagelse som lidt Morskab, lidt Tidsfordriv, kan det være godt nok, men som Alvor er det uendelig dumt. Allerede Bogtrykkerkunsten er en næsten satirisk Opfindelse, thi Herre Gud, har det da vel viist sig, at der just er saa Mange, som egentlig have Noget at meddele? Altsaa denne uhyre Opdagelse har hjulpet til at faae al den Sludder udbredt, som ellers døde i Fødselen.

— Dersom Gud gik om med en Stok i Haanden, saa vilde det især gaae ud over disse alvorlige Jagttagere ved Hjelp af Mikroskopet. Gud vilde med sin Stok banke alt Hykleri ud af dem og af Naturforskerne. Hykleriet er nemlig dette, at Naturvidenskaben siges at føre til Gud. Ja vist fører den — paa den fornemme Maade til Gud, men dette er netop Næsviisheds. At Naturforskeren saaledes er hyklelsk, kan man let overbevise sig om. Thi hvis man vilde sige til ham, at ethvert Menneske dog har nok i Samvittigheden og Luthers lille Cathecismus: saa rynker Naturforskeren paa Næsen. Han vil fornemt gjøre Gud til en knibsk Skjønhed, til en Satans Kunstner, som ikke Enhver kan forstaae — holdt, det Gudelige og Eenfoldige er: at Ingen, slet Ingen kan forstaae ham, at den Viseste skal holde sig ydmygt til **det Samme** som den Eenfoldige. — Her ligger det Dybsindige i den socratiske Uvidenhed, ret af **fuld Lidenskab** at forsage al nysgjerrig Viden, for eenfoldigt at være uvidende mod Gud; at forsage dette Skin, som dog er Noget mellem Menneske og Menneske, at man anstiller Jagttagelser ved Hjelp af Mikroskop. — Derimod Goethe, som ingen religieus Aand var, han klamrede sig feigt til denne Differents-Viden.

Men især bliver al saadan Videnskabelighed farlig og fordærvelig, naar den ogsaa vil ind paa Aandens Gebeter. Lad dem behandle Planter og Dyr og Stjerner paa den Maade: men at behandle Menneskeaanden paa den Maade er Blasphemi, som kun svækker det Ethiskes og det Religieuses Lidenskab. Allerede det at spise er langt fornuftigere end at speculere mikroskopisk over Fordøielsen. Og nu det at tilbede Gud, det er da vel ikke som det at spise, noget Lavere end Observationerne, men absolut det Høieste.

Saa erfarer man da af Physiologien, hvorledes det Bevidstløse er det Første og saa det Bevidste, men hvorledes saa tilsidst endog Forholdet vendes om, og det Bevidste udøver en partiel ombannende Indflydelse paa det Bevidstløse. Og nu bliver Physiologien æsthetisk-sentimental: taler om det ædle Udtryk af en dannet Personlighed, Skikkelsen, Holdningen o. s. v.

Herre Gud, hvad er alt dette? Lidt Lumperi, og i Maximum lidt Hedenskab (das Innere ist das Äußere, das Äußere das Innere). Paulus taler ikke om at blive skjøn ved at bede og prædike o. s. v. Lad kun det udvortes Menneske fordærves, det indvortes tiltager i Herlighed.

Den materialistiske Physiologi er comisk (at man ved at slaae ihjel troer at finde Aanden, som levendegjør); den moderne mere aandfulde Physiologi er sophistisk. Den indrømmer selv, at den ikke kan forklare Underet, og dog vil den være til; den bliver volumineusere og volumineusere, og alle disse Volumina handle om Det, om det Meget og om det saare Mærkværdige — som dog ikke kan forklare Underet.

Saa siger den sophistiske Physiologi: det er et Under, at der bliver en Bevidsthed til, et Under, at Ideen bliver Sjel, at Sjelen bliver Aand (kort: de qvalitative Overgange). Dersom dette skal tages for ramme Alvor absolut, saa hører denne hele Videnskab op — denne Videnskab, der altsaa kun bestaaer for Spøg. Dens egentlige Opgave er Underet, men det kan den ikke forklare; hvad hjelper saa alt det Andet, den forklarer? For nu at faae Leilighed til det Sophistiske, eller rettere, for at kunne blive til som bindstærk Videnskab, bærer Physiologien sig saaledes ad. Den siger: vel er Overgangen (fra Bevidstløshed til Bevidsthed o. s. v.) et Under, men den skeer dog almählig ɔ: lidt efter lidt. Dialektisk er det let at indsee det Sophistiske. Man spørger jo ikke, om det varer længe eller kort inden Noget indtræder, men om det, naar det indtræder, indtræder som Vidunderet. Her er Sophismet, hele Videnskaben er en Parenthes. Det er hverken mere eller mindre Vidunderet, fordi det har varet længe eller kun kort, inden det indtraadte. Man seer, hvor ganske det derfor var i Overeensstemmelse med denne Videnskab, at en Læge, der skrev en Trepaneringens Historie, deelte Historien i to Dele: første Deel handlede om den Tid, da man ikke havde kjendt den. Hele Physiologien handler egentligen om det qvalitativt Uvedkommende. Men at kalde det en Videnskab er et Sophisme. — Dette „Almählige" kan nu betyde i Forhold til de forskjellige Steder det Forskjellige;

det kan betyde Planteriget, Dyreriget; det kan betyde Verdens 6000 Aar; det kan betyde Statistik over Procreationen, og Gud veed Alt hvad det kan betyde.*) Men totalt, qvalitativt betyder det slet Intet, absolut slet Intet, naar det skal staae fast, at Underet kan man dog alligevel ikke forklare. Det Hele er Aproximeren: næstendeels, næstendeels og saa godt som, det er næstendeels, ligesom at man næstendeels o. s. v., — og det er dette, der afhandles i mange Bind, hvortil Mikroskopet bruges.

Saa faaer man af den sophistiske Physiologi at vide, at „Nøglen til Erkjendelsen af det bevidste Sjele-Liv ligger i det Ubevidste" (Carus). Men naar man ikke kan forklare Overgangen fra Bevidstløshed til Bevidsthed: hvad vil saa det sige med Nøglen? Overgangen er jo netop et Spring (dertil svarer Forundring), som ingen Nøgle kan lukke op. — Saa erfarer man, at især „das Gesetz des Geheimnisses" skal hjelpe — til at forklare. Men denne Lov kan dog vel ikke gjøre Andet end netop statuere Underet — hvad forklarer den saa? Dogmatisk lader det sig forstaae, at man forklarer, at Underet er Underet og at det ikke kan forstaaes; men en exalt Videnskab kan jo ikke bære sig saaledes ad. Den vil altsaa fremløgle et Skin, at det dog er som kunde den næstendeels og saa godt som, ligesom, for det meste, ganske nær efter — forklarer Underet.

Saa udbreder Physiologien sig over Planteriget og Dyreriget, viser Analogier og Analogier, som dog ikke skal være Analogier, forsaavidt Menneskelivet fra først af, fra første Spire af er qvalitativt forskjelligt fra Planteriget og Dyreriget. Men hvad skal saa alle Analogierne til, og især alle Analogiernes enorme Detail ved Hjelp af mikroskopiske Jagttagelser?

O, rædsomme Sophistik, der breder sig mikroskopisk og teleskopisk i Folianter, og dog til syvende og sidst, qvalitativt forstaaet, Intet, Intet leverer, men vel franarrer Menneskene

*) [I Randen:] Man modsiger sig derfor ogsaa ofte. Cfr. Carus „Psyche", cfr. p. 156 og 159, noteret i mit Exemplar.

den eenfoldige, dybe, lidenskabelige Beundring og Forundring, der giver Fart til det Ethiske.

Det eneste Visse er det Ethisk-Religieuse. Det siger: Tro — Du skal tro. Og vilde Nogen spørge mig, om jeg da ved Hjelp deraf havde altid vandret paa Roser, da vilde jeg svare: nei, men dog, dog er det den ubeskrivelige salige Vished, at Alt er godt og Gud er Kjerlighed; enten maa jeg have Skylden, at Alt gaaer galt — og saa er dog Gud Kjerlighed; eller det vil nok blive godt, og det Onde vise sig at have havt sin Betydning — men saa er Gud jo ogsaa Kjerlighed. — Lad os kun spottende sige til en hysterisk Sentimentalitet: skulde det Hele ikke dreie sig om, at Du ikke har havt Aabning? men lad os ogsaa vide at spøge med den mikroskopiske, intelligende Alvor.

Og naar det saa kommer til Stykket i Virkelighedens, i Vordens Medium, hvad veed saa Physiologen og hvad veed Lægen egentlig? Det er nemt nok betragtende (altsaa i Phantasi-Mediet, hvor Alt er i Ro), at forklare, at Sjel og Legeme ikke ere Modsætninger, men een sig udviklende Idee, og Forholdet derfor et In-einander. Men i Virkelighedens Situation, hvor skal saa Begyndelsen gjøres? Skal den Lidende først tage Draaberne, eller skal han først troe? O, Du ofte nok gjentagne mesterlige Satire over en Læge, naar han saa dog ikke veed, hvilket der er hvilket. Men Ethikeren siger: tro, Du skal tro. Kun Ethikeren tør tale begeistret, Lægen troer hverken paa Medicamenterne — eller paa Troen. Begeistret siger Ethikeren: i en vis Forstand er hele Lægevidenskaben en Spøg. Den Spas at redde et Menneskes Liv i nogle Aar er kun Spas. Alvoren er at døe saligt!

Det er nemt nok saadan at forklare Alt — ved at løbe fra Alt, som f. Ex. den yngre Fichte nu gjør det. Han forklarer hele Christendommen, men tilstaaer selv, at han ikke kan forklare, hvorledes den er kommen ind i Verden. (Cfr. hans nu udkomne speculative Theologi p. 178 Lin. 14 fra neden).

Dersom det var notoriskt, at et Himmelbrev var faldet ned fra Himlen og ledsaget af Engle, og nu Een exegetisk forklarede Himmelbrevets Indhold, havde han saa forklaret Himmelbrevet? Det Vanskeligste var jo netop udeladt.

Det har derfor for mig noget Væmmeligt, naar en Naturforsker efter at have paaviist en eller anden Sindrighed i Natur-Tilværelsen, siger med Vigtighed, at dette minder om det store Ord: at Gud har talt alle Hovedhaar. O, den Nar med sin Videnskab, han har aldrig vidst hvad Tro er. Troen troer det, uden al hans Videnskab, og den vilde blot blive ækel ved sig selv ved at læse alle hans Folianter, dersom disse vel at mærke skulde føre til Troen, bestyrke Troen o. s. v.

Af alle Videnskaber er Naturvidenskaben den allerfadeste, og det har for mig en Morskab at betænke, hvorledes Aar efter Aar Det bliver trivielt, som engang vakte Forbauselse, thi det er altid de Opdagelsers Skjebne, som ligge i den slette Uendelighed. Hvilken Opsigt vakte det ikke: at stetoscopere. Og nu vil det snart komme saavidt, at enhver Barbeer gjør det, saa han, naar han har taget Eens Skjæg af, spørger: ønsker De maaskee ogsaa at blive stetoscoperet? Saa vil da Een igjen opdage et Instrument til at høre Hjernen banke. Det vil vække uhyre Opsigt, indtil om 50 Aar enhver Barbeer kan gjøre det. Naar man da paa en Barbeerstue har faaet sit Haar klippet, sit Skjæg aftaget, og er stetoscoperet (thi det vil til den Tid være ganske almindeligt), saa spørger Barberen: ønsker De maaskee ogsaa, at jeg skal høre Deres Hjerne banke?

Det er eenfoldigt og skjønt og rørende, at den Elskende seer forelsket paa den Elskede, men det er fornemt: at lorgnettere hende. Og saaledes bruger Naturforskeren Mikroskopet ligesom Lapse bruge Lorgnetten, kun bruges Mikroskopet mod Gud.

Dersom der ad Naturforskningens Vei var Noget at naae betræffende Bestemmelsen: Aand, da skulde jeg være den Første til at faae et Mikroskop fat, og jeg haaber jeg skulde holde ud trods Nogen. Men da jeg let ved qvalitativ Dialektik indseer, at, qvalitativt forstaaet, vil Verden om 100,000 Aar absolut ikke være kommen eet eneste Skridt videre: saa vil jeg netop omvendt bevare min Sjel og ikke spilde eet eneste Secund af mit Liv paa Nysgjerrighed. Naar jeg saa engang ligger paa mit Yderste, da vil jeg netop trøste mig ved at sige: jeg har saa vist ikke forstaaet det Mindste af den Art, ikke forstaaet det Mindste mere end min Anders eller en Tjenestepige, kun har jeg maaskee oftere forundret og tilbedende priset Gud. Jeg kan jo vel forstaae, at det er Gud, der har givet Mennesket den Art af Skarpsindighed, hvorved han gjør Opdagelse af Instrumenter og andet Saadant, men da det ogsaa er Gud, der har givet Mennesket den Fornuft, ved hvilken han i den qvalitative Dialektik maatte indsee det Selvmodsigende heri, i dette qvantiterende, approximerende Næstendeels: saa burde Mennesket fromt og ydmygt forsage Nysgjerrigheden, forsage den Art Sindsro, som er fornøden til mikroskopiske Jagttagelser, for hellere at tilbede Gud, og kun gjennem det Ethiske forholde sig til ham.

Det er ypperligt, det ene Fornødne og det ene Forklarende, hvad Luther siger: at hele denne Lære (om Forsoningen, og i Grunden hele Christendommen) maa henføres til den ængstede Samvittigheds Kamp. Tag den ængstede Samvittighed bort, saa kan Du ogsaa lukke Kirkerne og gjøre dem til Dandsepladse. Den ængstede Samvittighed forstaaer Christendommen. Saaledes forstaaer et Dyr, naar Du lægger en Steen og et Brød for det, og Dyret er sulten: saa forstaaer Dyret, at det Ene er til at spise, det Andet ikke. Saaledes forstaaer den ængstede Samvittighed Christendommen. Skal man først bevise Nødvendigheden af at være sulten, førend man spiser: ja saa bliver det Kræseri.

Men siger Du: „jeg kan dog ikke begribe Forsoningen.“

Her maatte jeg spørge: i hvilken Forstand, er det i den ængstede Samvittigheds Forstand, eller i den ligegyldige og objektive Speculations Forstand? Dersom Een vil sidde rolig, objektiv paa sit Studerekammer og speculere: hvorledes skulde han kunne forstaae en Forsonings Nødvendighed, da jo en Forsoning kun er nødvendig i den ængstede Samvittigheds Forstand. Dersom det stod i et Menneskes Magt at leve hen uden at behøve Spise, hvorledes skulde han saa forstaae Nødvendigheden af Spise, som den Sultne saa let forstaaer? Og saaledes er det aandeligt. Et Menneske kan erhverve den Ligegyldighed, som gjør Forsoningen overflødig, ja det naturlige Menneske er egentligen i denne Tilstand: men hvorledes skulde man i denne Tilstand kunne forstaae Forsoningen? Det er derfor saa consequent af Luther, at han lærer, at Mennesket maa belæres ved en Aabenbaring om hvor dybt han ligger i Synd; at den ængstede Samvittighed ikke er Noget, der saaledes følger af Naturen, som det at være sulten.

At være i en Vildfarelse frygtede Socrates meest af Alt; hvis der nu fra Physiologien og Naturvidenskaben var nogen Oplysning at vente om Begrebet: Aand — hvor turde jeg da lade være at studere den. Men den eenfoldige Socrates vilde ogsaa ganske rigtigt ansee denne hele Videnskab for en Vildfarelse (en Skin-Videnskab) og af Frygt for at være i en Vildfarelse lade være at begynde derpaa, ja forsage den, at man ikke skulde komme til at leve et heelt, spildt Liv hen i en indbildsk og travl Approximeren.

Dersom Naturvidenskaberne havde været udviklede paa Socrates's Tid, som de nu ere det: saa vare alle Sophister blevne Naturforskere. Den ene havde havt et Mikroskop hængende udenfor sin Boutique for at lokke Kunder, en Anden et Skilt, hvorpaa der stod: her seer man ved Hjelp af et Kæmpe-Mikro-

skop, hvorledes et Menneske tænker;*) her hvorledes Græsset groer. — Ypperlige Motiver for en Aristophanes, især naar man saa lod Socrates være med og kigge i et Mikroskop.

Hele Naturvidenskaben, som hele den moderne Tids Videnskab er Sophistik. Man gjøre Prøve ved Hjelp af Socrates's simple Spørgsmaal: „om Naturvidenskaben veed Noget eller den ikke veed Noget?“ Den kan hverken svare ja eller nei, thi dens hele Hemmelighed er, at det er næstendeels og saa godt som og ikke meget langtfra næstendeels, ligesom den vidste Noget.

Som Naturen er sophistisk (al dens Storhed og Deilighed fængsler, som var dette Forklaringen, istedetfor at dog Forklaringen af denne Storhed og Deilighed er det Usynlige, som ikke kan sees, men kun troes), saaledes er Naturvidenskaben ogsaa sophistisk. Dens Forklaring ligger ene og alene i at statuere Underets qvalitative Usynlighed, men i dets Sted (istedetfor at styrte sammen, at høre op, som Sphinx for Ordet) bedrager den, som var dette uhyre Videns Apparat Forklaringen. Som Proteus forvandlede sig for at forhindre Een i at holde ham fast, saaledes gjør Naturvidenskaben det ogsaa, den fængsler, interesserer, opløfter, fortryller, belærer, beriger, lokker, overtaler o. s. v., nu ved Viden om Stjernerne, nu om en mærkelig lille Fugl, nu om en Sindrighed, nu om en gaadefuld Dybsindighed o. s. v. Ved alle disse Tryllemidler forhindrer den Mennesket i at tænke den dialektisk igjennem. Og da der i hver Generation er meget faa Dialektikere og vil blive færre: saa vil Naturvidenskaben bespænde hele Menneskeheden.

---

*) [I Randen:] og saa vilde Socrates, idet han læste Bekjendtgjørelsen, have sagt: af Avertissementet seer man, hvorledes et Menneske bærer sig ad, der ikke tænker.

Fra Naturvidenskaberne vil udbrede sig den sørgeligste Differents mellem Eenfoldige, som troe eenfoldeligen, og Lærde og Halvstuderede — som have seet gjennem Mikroskopet. Man tør da ikke mere som i gamle Dage frimodigt henvende sin Tale om det eenfoldige Høieste til alle, alle, alle Mennesker, ligegyldigt enten de ere sorte eller grønne, enten de have store Hoveder eller smaae: man maa først see, om de have Hjerne nok — til at troe paa Gud. Havde Christus vidst det om Mikroskopet, saa havde han først undersøgt Apostlene.

Jeg vil med Fornøielse indrømme, at Carus's Bog (Psyche) er fortrinlig: og dersom han vil qvalitativt gjøre Ret og Skjel, da vil jeg med Taknemlighed tage enkelte gode psychologiske Bemærkninger af ham. Han gjøre paa alle afgjørende Punkter absolut Plads — for Underet, for Guds Skaber-Magt, for Tilbedelsens absolute Udtryk, og sige: dette kan Ingen, Ingen faae fat paa, ingen Videnskab hverken nu eller nogensinde; derpaa meddele han det Interessante, som han veed. Men mellem disse tvende Bestemmelser maa der ingen Nærhed være, de maae for Alt ikke bringes i den farefulde Nærhed til hinanden, der er sophistisk. Paa det Vilkaar vil jeg ikke læse eller kjøbe een eneste af hans psychologiske Bemærkninger, det er for dyrt.

I det Hele lod Naturvidenskabernes Extravagance sig ypperligt bruge i en Comedie.

Det var en Torvedag for Sophisterne; paa en saadan kom hver især og slog sin Bod op; en Mængde Nysgjerrige strømmede til.

Man hører 3 Trompetstød; derpaa følger en Udraaber, som gaaer foran en Slags Triumphvogn, paa hvilken den store Videnskabsmand staaer. Udraaberen raaber: her forevises med Nødvendighed, hvorledes der om 1000 Aar vil leve en spansk Astronom, som med Nødvendighed vil forudsige, at om 1000 Aar vil en ny Stjerne vise sig. At den er til, lader

sig speculativt bevise, men den er saa langt borte, at det vil vare saa længe. Denne mærkværdige Fremstilling, mine Herrer og Damer, er ogsaa mærkværdig derved, at Hs. Majestæt Kongen af Frankrig har ladet sig overbevise og erklæret den for det Mærkværdigste, han har hørt — ogsaa Paven.

Stykket kunde ende med en Opstand af en Deel Haandværkere, som rev alle Boderne om og slog Alt istykker. Sagen var denne. En Mand havde opfundet et Kæmpe-Mikroskop, som skulde overgaae Alt, hvad hidtil var seet af Mærkværdigheder, hvad enten man betragtede Mikroskopet selv eller man saae igjennem det. Men dertil var et uhyre stort Apparat fornødent, og dette var der arbeidet paa i 6 Maaneder, og Arbeidet havde kostet store Summer. Der skulde arbeides endnu i 3 Maaneder. Men hvad skeer, just den Dag indløber der Efterretning om, at man samme Dag i China (thi Communicationen er ved flere mærkværdige Opdagelser bragt til en forbausende Hurtighed) havde opdaget et endnu mere forstørrende Mikroskop, som lod sig ganske let indrette. Heraf var Følgen, at Kæmpe-Mikroskopet havde tabt alt Værd (førend det var blevet færdigt), Entrepreneuren var ruineret, og Arbeiderne brødløse.

Denne afsindige Hurtighed, hvormed den ene Opdagelse afløser den anden.

Med Naturvidenskaberne kan det slet ikke hjelpe at indlade sig. Man staaer der værgeløs og kan aldeles ikke controllere. Forskeren begynder strax at adsprede med sine Enkeltheder, nu skal man til Australien, nu til Maanen, nu ned i en Hule under Jorden, nu Fanden i Vold i R[. . . .] — efter en Indvoldsorm; nu skal Teleskopet bruges, nu Mikroskopet, hvo Satan kan holde det ud!

Dog Spøg tilside og lad os tale Alvor. Det Forvirrede ligger i, at det aldrig bliver dialektisk klart hvilket der er hvilket, hvortil Philosophien har at bruge Naturvidenskaben. Er det Hele et sindrigt Billedsprog (saa man altsaa lige saa godt kan være uvidende derom), er det Exempel, Analogi; eller er det af den Vigtighed, at Theorien skal dannes om i Forhold dertil?

For en Tænker kan der ikke gives nogen rædsommere Qval end at skulle leve hen i den Spænding,*) at medens man opdynger Detail, det bestandig seer ud, som kom nu Tanken næste Gang, Conclusionen. Føler Naturforskeren ikke denne Qval, saa maa han ikke være Tænker. Dette det Intellectuelles rædsomme Tantalisme! En Tænker er som i Helvede, saalænge han ikke har fundet Aandens Vished: hic Rhodus, hic salta, Troens Sphære, hvor det gjelder, om saa al Verden brast og Elementerne vilde smelte, saa skal Du troe. Her skal ikke ventes hverken paa officielle Postnyheder eller Skipperefterretninger. Denne Aandens Vished, den ydmygste af alle, den meest krænkende for det forfængelige Sind (thi det er saa fornemt at ligge med Mikroskop o. s. v.), er den eneste Vished.

Hoved-Indvendingen, den totale Indvending mod Naturvidenskaberne lader sig formelt udtrykke simpelt saaledes, maa absolut betegne: Det lader sig ikke tænke, at et Menneske, der uendeligt har besindet sig paa sig selv som Aand, nu kunde falde paa at vælge Naturvidenskaberne (med empirisk Stof) til Opgave for sin Stræben. En iagttagende Naturforsker maa enten være et Talent- og Instinkt-Menneske (thi det Charakteristiske ved Talent og Instinkt er netop ikke at være dialektisk i sin dybeste Grund; kun at kunne snuse op, være sindrig — men ikke forstaae sig selv og at kunne leve lyksaligt hen paa den Maade uden at føle nogen Mislighed, forbi Iagttagelsens og Opdagelsens skuffende Mangfoldighed bestandigt skjuler over den totale Uklarhed); eller det maa være et Menneske, der fra en tidligere Ungdom halv ubevidst er kommen til at blive Naturforsker, og nu ved Vane bliver fortrolig med at leve paa den Maade — den rædsomste Maade at leve paa: at fortrylle og forbause hele Verden ved fine Opdagelser og Sindrigheder — og saa ikke forstaae sig selv. At en saadan Naturforsker har Bevidsthed følger af sig selv; han har Bevidsthed indenfor sit

*) [Hvis Journalens Paginering skulde være fuldkommen rigtig, maatte der paa dette Sted mangle et Blad, men i Texten synes der dog ikke at være noget Hul.]

Talents Omfang, en maaskee forbausende Skarpsindighed, Combinationsgave, en næsten besværgende Idee-Association o. s. v. Men Forholdet vil i sit Høieste være dette: et saadant eminent Talent, et ganske eneste ved sin Begavethed, forklarer hele Naturen — men forstaaer ikke sig selv. Han bliver ikke sig selv gjennemsigtig i Aandens Bestemmelse, i den ethiske Overtagelse af Talentet o. s. v. Men dette Forhold er netop Skepsis, som let sees (thi Skepsis er: at et ubekjendt, et x kan forklare Alt. Naar nemlig Alt er forklaret ved et x, som ikke er forklaret, saa er, totalt seet, slet Intet forklaret). Er dette ikke Skepsis, saa er det Overtro.

Netop fordi Gud ikke kan være Objekt for Mennesket, da Gud er Subjektet, netop derfor viser ogsaa Omvendtheden sig absolut: naar Een nægter Gud, — da gjør han Gud ingen Skade, men tilintetgjør sig selv; naar Een spotter Gud — da spotter han sig selv.

Jo renere et Menneske er, desto mere nærmer han sig ogsaa til i Forhold til andre Mennesker ikke at kunne være dem Objekt. Dog bliver her naturligviis altid en uendelig qvalitativ Forskjel.

Hvad jeg ofte har følt, det føler jeg igjen i denne Tid: hvor vanskeligt det er mig at forstaae Andre. Med en rasende Lidenskab kaster jeg mig over en Bog, og naar jeg saa læser, synes jeg, at jeg kun finder lutter bekjendte Ting, og naar jeg har lukket den, synes jeg igjen, at jeg dog vist maa have overseet Noget. Paa den anden Side synes jeg igjen at finde Tanker, som jeg aldrig har havt, men dem kan jeg ikke fastholde eller huske. Saasnart jeg derimod selv vil tænke over Dette eller Hiint, saa er jeg sikker paa at jeg udgrunder det, enten jeg har læst det eller ikke.

Hvorledes Andre bære sig ad forstaaer jeg ikke. Formodentligen maa Trangen i dem til Selvtænkning ikke være saa stor, derfor kan de lettere lære uden ad.

Dertil kommer, at jeg nu er saa meget udviklet som Digter, at selv Frembringelsen indeholder den rigeste Nydelse for mig.

Hvor gjerne vilde jeg ikke læse og læse; det er mig, som vilde det være en Gjenvei. Og dog troer jeg, at jeg kommer videre ved Taalmodighed — ad Selvtænkningens lange Vei.

Tro forholder sig altid til Det, som ikke sees; i Natur-Forholdet (sandseligt modsat) til det Usynlige; i Aands-Forholdet (aandeligt) til det Usandsynlige.

. . . Wenn die Freiheit in diesem Alles wollen bestände, dann wäre an keine Pflicht, an kein Recht, an keine Verbindlichkeit zu denken. Ist das die Meinung der Liberalen unserer Tage, dann paßt die Definition, daß sie die seien, welche lieber Alles wollen, auf sie, während die Serwilen doch nur sehr vieles wünschen.

(Cfr. Daubs theologiske Moral. Samtl. Skr. 4de B. p. 107 m.)

Man kan godt spise Salat, førend den har sat Hjerte; men dog er Hjertets fine Skjørhed og dets yndige Krusning noget langt Andet end Bladene. Saaledes gaaer det ogsaa i Aandens Verden. Travlheden gjør, at saa yderst sjeldent en Individualitet faaer Lov til at sætte Hjerte; og paa den anden Side, den Tænker, den Digter, den Religieuse, der egentligen har sat Hjerte, han bliver aldrig populair, ikke fordi han er vanskelig, men fordi der hører stille og langvarig Sysslen og Fortrolighed med sig selv og Afsidesshed dertil. Selv om jeg med opløftet Stemme kunde sige Noget, som Alle vilde synes godt om, vilde jeg, hvis det var af religieus Art, ikke sige det, fordi det allerede er en Art religieus Uanstændighed, at det skal dreie sig om at skrige høit, istedetfor at Religieusiteten netop dreier sig om den ganske sagte Talen med sig selv. Ak, saa omvendt

er det: istedetfor at Religieusitet dreier sig om, at hver Enkelt gaaer eensomt eller ind i Lønkamret for sagte at tale med sig selv: troer man at det dreier sig om, at Een taler meget høit.

„Frygter ikke for dem, som kun kunne slaae Legemet ihjel."
Sandseligt gjelder det nemlig, at et Menneske kan falde for en Andens Haand; aandeligt gjelder det, at et Menneske kun kan falde for sin egen Haand — Ingen kan fordærve ham uden han selv.

Det Onde fordærver ikke Sjelen i den Forstand som Sygdom Legemet, hvilket tilsidst hører op, døer af Sygdommen. Men Sjelen bliver ved at være. Det var herpaa, som bekjendt, at Socrates begrundede et Beviis for Sjelens Udødelighed.

Troen er vor Seier over Verden, — „ja, vi mere end seire", som Apostelen siger. Naar nemlig den Strid, i hvilken den Stridende gaaer, har hele Virkelighedens Gyldighed for ham, saa han virkelig strider i den: saa kan han, hvor glimrende end hans Seier er, dog ikke mere end seire. Men naar Striden ikke for ham har Virkelighedens hele Gyldighed, saa det at stride i denne Strid er ham det Høieste: saa kan han mere end seire o: Stridens discrimen er ham et Underordnet, en Spøg i Forhold til en langt høiere Strid. Og saaledes er det Troens Alvor, dens virkelige Strid at stride med Gud — men Striden med Verden, dens Sorger og Glæder er som en Spøg. Derfor er Troen den Seier, der overvinder Verden, ja mere end seirer o: den nedsætter denne hele Striden til noget Ringe. Verdens-Mennesket kjender intet Høiere end Verdens Strid, og derfor kan en Saadan aldrig mere end seire; kun den Troende kan mere end seire. Dersom jeg anseer en Modpart for min ebenbürtige Fjende, da kan jeg ikke mere end seire, men dersom han er mig saaban et Lidet, at Striden ingen ret Fare har for mig, da kan jeg mere end seire.

I Naturens Verden er det Eftergjorte det Ringeste: de eftergjorte Brillanter have intet Værd. I Aandens Verden er det omvendt. Der er et oprindeligt Haab, Ungdommelighedens Haab: det er ikke det Høieste, men Troens Haab er det Høieste. Og hele Aandens væsentlige Verden er netop det Eftergjortes Verden, og dog langt herligere.

Luther siger etsteds, at naar man vil være Christen, maa man ogsaa bære Hofdragten (Korset).

(Findes citeret i min Concordantz under Artiklen Kreuz, § 7.)

Det ikke at ville give efter, forandre sig i Smaa-Ting, er langt fra at vise Uafhængighed, det viser tvertimod Afhængighed. Gjenstanden er ligegyldig, Forandringen altsaa ogsaa ligegyldig, altsaa maa Grunden hvorfor man ikke vil forandre sig ligge i, at det maa være Een meget magtpaaliggende at vise de Andre eller en Anden, at man ikke vil forandre sig; men dette: at det er Een meget magtpaaliggende at vise sin Uafhængighed, er just Afhængighed.

Da jeg var ung, naar jeg da saae et Angreb paa en Mand, og jeg tillige saae, at Mange ilede til for at afværge det, saa tænkte jeg (den Gang da jeg var ung): Død og Pine, det maa vist være et farligt Angreb. Nu er jeg bleven lidt ældre, naar jeg nu seer et Angreb paa en Mand, og jeg tillige seer Mange ile til for at afværge det, saa tænker jeg: aah, det Angreb er nok ikke farligt, siden der er saa Mange til at afværge det. — Naar jeg i min Ungdom hørte en angreben Mand sige om Angrebet: det er et nederdrægtigt, lumpent Stykke, saa tænkte jeg (i min Ungdom): blot Manden holder Angrebet ud; men naar jeg hørte den Angrebne sige om Angrebet: det er Ingenting, saa tænkte jeg (det var i min Ungdom): saa kan den Angrebne sagtens. Nu tænker jeg lige omvendt. Kun

naar en Mand veed sig sikker, vedgaaer han Angrebets Størrelse, men netop naar han er meest bange, nægter han Angrebet; naar han er sikker paa at han er den Stærkeste, saa siger han: det er et lumpent Angreb; naar han føler sig svag, siger han: det er Ingenting, ɔ: han skulker.

Det er godt nok, at man ved kun at leve i visse fornemme Kredse lever saa betrygget, fjernt fra Mængden o. s. v. — Men har man Lov til at leve saaledes? Levede Christus saaledes? Har nogen egentlig ædel Mand levet saaledes? Eller er det Andet end rædsom Selvkjerlighed, ikke at ville vedgaae, at man er Menneske ligesom alle de Andre —?

Al denne Talen om at takke Gud for, at man ikke bringes ud i Trængsler, at man har saadan gode Dage o. s. v., kan dog saare let være svigefuld. Egentligen forvandler denne Tale Gud til en Kræmmer, der gjør Forskjel paa fine Kunder, eller ikke har bestemte Priser, men sælger til Nogle for godt Kjøb og billigt underhaanden. Paa den anden Side bedrager man sig let selv, idet man lever i den Indbildning, at man har det Høieste, uagtet man er fritagen for Byrderne. En saadan Bedende er aabenbart ikke ganske enig med sig selv om, hvorvidt dog det Høieste er saa godt, at det til enhver Priis er det Høieste.

[Kand. theol. Magnus Eiriksson

udgav 1846:

„Dr. H. Martensens trykte moralske Paragrapher, eller det saakaldte „Grundrids til Moralphilosophiens System, af Dr. Hans Martensen“, i dets forvirrede, idealistisk-metaphysiske og phantastisk-speculative, Religion og Christen-

dom undergravende, fatalistiske, pantheistiske og selvforgudende Væsen, belyst og bedømt."

Anmeldt til Salg i „Kjøbenhavns Adresseavis" Nr. 274 og 275 for 19. og 20. Novbr. 1846.

Fra denne Tid stammer altsaa følgende Blade:]

En ulykkelig Misforstaaelse.

Motto: „Fremfor Alt bevare da Himlen Bogen og mig fra anerkjendende Voldsomhed, at en brølende Partigænger citerer den anerkjendende og indrullerer mig i Mandtalslisten. Undgaaer det ham, at intet Parti kan være tjent med en experimenterende Humorist, saa kan denne desto bedre indsee sin Ubuelighed til hvad han paa enhver Maade skal søge at undgaae."

Afsl. Efterskr. p. 476 n.

Oftere fristes jeg virkeligen til literairt at sande Rigtigheden af det Ord: „at ikke det er det Ulykkelige at elske uden at blive elsket, men vel at blive elsket, naar man ikke elsker." Det synes forgjeves hvad jeg eengang for alle har sagt: Ingen inclinere for mig, thi jeg dandser ikke. I Kirketidenden bliver jeg efterstræbt af theol. Cand. Hr. Christensen,*) et ungt Mandfolk, der ikke kan lade være at elske mig, og som kun har den erotiske Bekymring, at han ikke ret kan komme til. Ogsaa i andre Blade synes der at vise sig Spor til at være een og anden ulykkelig Elsker — og nu endelig den rasende Roland, den stridbare Magnus Eiriksson, der paa en gyselig Maade kjertegner mig i de forbindtligste Udtryk. Da jeg læste Avertissementet i Adresseavisen angaaende hans sidste Bog, tænkte jeg det var et Kneb, det faldt mig uvilkaarligt ind, at der formodentligen ingen Bog var, men at det var for at faae denne skrækindjagende, himmelskrigende Plakat trykket og læst af saa

*) [Jfr. foran S. 717-720.]

Mange som muligt. Dog nei, jeg feilede. Der er virkeligen en Bog udkommen, men derimod feiler jeg maaskee ikke, naar jeg antager, at M. E. godt kunde have indskrænket sig til Avertissementet. Avertissementet maa da egentligen afgjøre Slaget, kan Prof. Martensen holde det Stød ud, saa kan Bogen heller ikke gjøre ham Skade. Det veed da ogsaa enhver Kræmmer, næsten enhver Sælgekone, at Alt kommer an paa Avertissementet. Efterhaanden som Lyriken forsvinder af Livet og Bøgerne, synes den at gaae over i Avertissementer. O, Du store Tumleplads for de største Forventninger, o, Du rummelige Gravsted for skuffede Forhaabninger: Adresseavisen. Det er kun tilsyneladende, at det er et fredeligt Blad, ak, indvortes: hvilken Striden, hvilken Trængsel, den ene Averterende søger at trænge sig frem mere iøinefaldende end den anden, selv Bogstaverne ere dragne ind i Striden. Her segner en Kræmmer næsten under de gigantiske Bogstaver, som indeholde Fortegnelsen over hans Varelager, — hvor rørende det er, naar man læser: 3die Sted fra Østergade i den lave Stue — i den lave Stue, det er som vilde Bogstaverne knuse ham. Her er Skomageren, her er ogsaa Magnus Eirikssøn, og her strider ogsaa Magnus Eirikssøns Avertissement.

Bogen har jeg saa vist ikke læst, men jeg har blot seet saa meget, hvad man da ogsaa kunde vente af en saadan haandfast Tænker som M. E., at han har sat sig et reent praktisk og haandgribeligt Formaal. Hans Stræben gaaer nu ud paa at faae Prof. Martensen afskediget. Og i Forbindelse med denne Stræben, har han med Djævels Vold og Magt faaet sat min Afslutt. Efterskr. Pro dii immortales. En stakkels værgeløs experimenterende Humorist, der paa en Afstand af 100,000 Mile, eller rettere: paa Ideens Afstand fra Øieblikket, for Tænkningens egen Skyld tænker nogle Problemer igjennem, ham faaer en brølende Partigænger paa den modbydeligste Maade sat i Forhold til den meest odieuse og forhadte Maade at angribe en Mand paa. Ved at underlægge mig Hensigter, som der ikke findes fjerneste Spor til i Bogen, ved at beraabe sig paa Studenter,

som M. C. har talt med, faaer han paa en bestialsk Maade dette ud.

*

[Det Følgende er efter Brudstykket af en Renskrift, der begynder med S. 5 og indledes med et Par Linier, som ikke findes i den foran meddelte Klade:]

. . . han gjør med den her udkastede Skildring af min Læser for at overbevise mig derom. M. C.s Lidenskabelighed er nu stegen til fanatisk Arrigskab.

Det kan have en ret comisk Virkning i Comedien, at en Skuespiller taler ud af Vinduet med Een, som ikke er, skjendes med Een, som er Ingen, og dog bliver heftigere og heftigere. Og naar det er Ham, om hvem der maa siges, at han selv riig gjør Andre fattige, endog Beundringen fattig eller Een fattig ved sin Beundring, fordi hans comiske Riigdom er saa uudtømmelig, at Beundringen ikke kan bestemme den, men i en Art lykkelig Fortvivlelse kun kan sige: han er ubetalelig — naar Rosenkilde gjør det, kan det have en uforlignelig Virkning. Men Eet er Kunst og Genialitet i Overflod, et Andet Klodderagtighed; og det er ret egentligen i Klodderagtighedens Forstand, at M. C.s Alenekamp er comisk. Striden tiltager i Heftighed, og det Eneste der mangler — er Een at stride med, thi Lidenskabelighed mangler ikke; man kan godt sige, at M. C. har Lidenskabelighed for Ti, men dette er dog ikke nok til en Strid, at Een har det. Adskilligt mindre Lidenskabelighed, og saa: To — da gaaer det bedre med at stride.

Her kunde jeg ende denne lille Artikel, men da jeg som Humorist ex professo i al Alvor er ret en Ven af Spas: kan jeg ikke nægte, at den Idee at faae Prof. Martensen afsat forekommer mig saa lykkelig, at det vel er værd at dvæle lidt ved den. Naar man gaaer ud fra en pudseerlig Antagelse, kan man stundom vinde Leilighed til at faae Eet og Andet sagt, som man ellers ikke kan komme til at sige. Lad os saa antage, at M. C. har seiret, Prof. Martensen er bleven afskediget og

anbragt i Toldfaget eller paa anden Maade forsørget. Dette er Spøgen. Men nu kommer Alvoren: hvad om saa M. E. i et ledigt Øieblik eftertænkte det Spørgsmaal: hvor skal man faae Een i Prof. Martensens Sted; jeg siger i et ledigt Øieblik, thi saa længe M. E. er i utrættelig Virksomhed for at faae Prof. Martensen afsat, kan der da ikke være Tale om et ledigt Øieblik — eller om Eftertanke. Det er desto værre ofte med Eftertanke, hvad Ordet selv synes at tyde paa: den kommer først, naar det er bag efter. For det Første er det nu et ganske simpelt Faktum i Danmark, at der i Almindelighed ikke kan være Tale om mange Candidater til et Professorat. Dernæst er det absolut vist, at Prof. Martensen, da han i sin Tid blev ansat, ubetinget var den meest Qvalificerede, og ikke blot dette, thi der var slet ingen Anden, der kunde være Tale om, men han var absolut qvalificeret, netop i Besiddelse af Talent og Kundskaber. Det er ogsaa bekjendt nok, hvilken Sensation han i sin Tid vakte. Maaskee slog der sig lidt Overdrivelse til, nu ja, det kan saa let hænde, men det er alligevel ubetinget vist, at han er en distingueret Docent, det er vist, at saa lidet som han i sin Tid kan siges at have havt en Concurrent, saa lidet har han ham endnu. Naar Alt kommer til Alt, vilde vel den beundrende og anerkjendende M. E. mene, at Mag. Kierkegaard — det var Manden! Dette anseer jeg for en høist taabelig, ja en dum Mening. Mag. Kierkegaard er hverken mere eller mindre end hvad han har udgivet sig for, en Selvtænker, man kan i denne Henseende indrømme ham, hvad man forøvrigt vil, maaskee ogsaa Eet og Andet, som man gjerne vil nægte ham; man kan ogsaa indrømme ham Studier og „riig Dannelse“, men vist er det, han duer ikke til at være Docent og allermindst i den Forstand, i hvilken Prof. Martensen er en fortrinlig Docent, ja saa fortrinlig, at han, atter ubetinget, hvert Øieblik maatte kunne faae en Ansættelse ved det berømteste Universitet i Tydskland.

Men dersom dette nu forholder sig saaledes, dersom det er vist, at Prof. Martensen udfylder sin Plads saaledes, at der i sin Tid Ingen var, som kunde gjøre ham Rangen stridig,

og i dette Øieblik Ingen er, som kunde erstatte ham, saa er det afskyeligt paa nogen Maade at ville svække Indtrykket af ham hos de Studerende, og Forsøget er jo ikke mindre afskyeligt, fordi det dog vistnok er aldeles afmægtigt. Det er afskyeligt at løbe med Sladder paa Prent om, hvad den Student har sagt og den Student. Det er afskyeligt at give det Udseende af, at min Afsluttende Efterskrift har fravendt ham nogen Tilhører; thi i hele min Bog kan ingen Student have fundet et eneste Ord om Prof. Martensen. Jeg skulde med Fornøielse høre et Cursus af Professor Martensen, og dog er jeg nu i en ældre Alder, og det er da forsaavidt noget Andet, end hvad der i mine Tanker maa ubetinget siges om enhver theologisk Studerende: at han har særdeles Gavn af at høre ham. Prof. Martensens Værd staaer uforandret: lidt Overdrivelse, ja det var Studenternes Feil; lidt critisk Kræsenhed, hvis den er der, ja det er atter den enkelte Students Feil.

Dersom ellers nogen Forfatter kan siges at have arbeidet for at forhindre Sensation, Larm i Øieblikket, Parti-Vræl, Slagsmaal og andet Saadant, da er det mig, og derfor har jeg med Indignation seet dette Attentat af M. E., dette Attentat paa min erotiske Fortabthed i Problemerne. Jeg er som Tænker for høibaaren til at troe, at Tænkningens Sag dreier sig om Den og Den, end sige da om affindigt og arrigt at fortrædige en Mand i hans hæderlige og gavnlige Stilling. Forsaavidt der i mine Skrifter leilighedsviis polemiseres mod Hegel, er det Hele med Flid holdt saaledes, at Bogen lige saa godt kunde være skreven i Tydskland som i Kjøbenhavn, ja den typiske Figur, hvilken jeg bestandigt har brugt, om langtfra ikke med samme Held, saa dog paa en lignende Maade som Holberg bruger Magisteren: Privatdocenten, findes i Virkeligheden slet ikke i Danmark. Privatdocenten er en ægte tydsk Figur; og dog er jeg overbeviist om, at dersom Holberg havde levet i vor Tid, da havde han foreviget Privatdocenten. Der er en uendelig Forskjel mellem en Docent og en Privatdocent, især saaledes, som jeg har individualiseret den sidste. Det er i mine Tanker Tidens Feil, at der doceres meget for meget og af

Mange for Mange; men deraf følger dog vel ikke, at der skulde være noget Comisk i, at en ordentlig beskikket Lærer ved et Universitet, der har en studerende Ungdom at veilede, docerer; og er der ikke noget Comisk deri, saa kan der da vel heller ikke være noget Comisk i, at han gjør det godt og med Talent. Privatdocenten derimod, det er en vindig Figur, han har en gesvindt Art Videnskabelighed, han er hverken Lærer eller Selvtænker. Denne Halvhed, denne halve Officialitet har jeg meent at finde udtrykt i Ordet selv: Privat — Docent. Privat-Docenten er en aldeles eventyrlig Figur. Hans Signalement er egentligen negativt: han præsterer ikke Noget, han gjør blot Vind, især ved Hjelp af Løfter og Antydninger. Som Forfatter hører derfor en Privat-Docent væsentligen hjemme i Subscriptionsplanerne og Omslags-Literaturen. Begynder en Docent paa noget Saadant, da bliver han forsaavidt at opfatte som Privat-Docent, thi dette er noget ganske Andet end ved Talent og Dygtighed hæderligen at distinguere sig blandt et Universitets academiske Lærere.

Det har været mig uhyggeligt at maatte skrive dette; men som i sin Tid een af Interessenterne i Pseudonymernes forenede Firma ikke tog i Betænkning paa egne og de andre Pseudonymers Vegne at foranledige den literaire Foragtelighed til at vende Forhaanelserne mod ham, fordi han ikke vilde have den Tort at blive roest og udødeliggjort af de Foragtelige: saaledes maa jeg nu her gjøre Alvor af at vende M. E.s Næsen mod mig, fordi jeg ikke vil taale hans beundrende Anerkjendelse. Det kan nok være, at hvad jeg vilde kalde de literaire Aristokrater her hjemme ogsaa gjøre lidt Uret ved Coteri, og jeg vil heller ikke lade mig afholde fra humoristisk at hentyde dertil, vel at mærke paa Ideens Afstand; (men derfor vil jeg sandeligen ikke taale, at enhver Tølper uden videre tager mig til Indtægt ved Hjelp af en intetsigende Anerkjendelse,) og derfor helst i store, tættrykte Bøger, som næsten intet Menneske læser, og da igjen saaledes, at af de faa Læsere kun et Par maaskee forstaae den fjerne Hentydning. Maaskee vil der dog komme den Tid (thi at det vil blive godt til paa Søndag, tør jeg

ikke vente, men vel at det en Tidlang endnu vil være utaknemligt), da man vil indsee, at det dog var uegennyttigt af mig, at jeg ikke har eftertragtet nogen jordisk Fordeel ved Sammenhold med noget andet Menneske eller ved at slutte mig til aristokratisk Coteri; men da sandeligen heller ikke ved at profitere af Pøbelagtighedens eller de Ubesøiedes Opstand i Literaturen. Thi saa forunderlig er det hidtil gaaet, at medens Aristokraterne saa smaat arbeide mig imod, drage de tillige Fordelen af, at jeg er den Eneste, der byder Pøbeltriumphatorerne eller nu en rasende Fanatiker Spidsen. Skulde det dog ikke være muligt, at man kunde tjene Sandheden og i Sandhed være en Aands-Aristokrat, uden derfor at slutte sig til noget aristokratisk Coteri? Jeg har altid havt den Mening, at Coteriet selv er en plebeiisk Opfindelse. Dersom jeg saaledes vilde tænke mig 10 Aristokrater — hver især, vi kan jo antage det, var en Ridder uden Plet og uden Lyde, men de forenede sig til et Sammenhold betræffende noget Endeligt, — saa mener jeg, at hver af disse ved dette Sammenhold nedsatte sig selv, om end Sammenholdet var for at hæve hinanden, og om det end i Endelighedens Verden lykkedes. Der gives kun eet Sammenhold, som anstaaer sig en Aristokrat, det er Sammenholdet i Ideen, men naar Tvende kun holde sammen i Ideen, saa ere de bestandigt paa Uendelighedens Afstand fra hinanden: thi i Ideens Tjeneste er der intet endeligt Sammenhold.

Dersom det er saa, at Beviset for at man har tjent Sandheden er, hvad Fordeel man har havt af den, hvor mange Penge man har samlet, hvor mange Udmærkelser fra oven eller fra neden man har oppebaaret: o, da har jeg aldrig tjent Sandheden! Men hvis det er saa, at Beviset for, at man har tjent Sandheden, stiger i Forhold til Tabets, Lidelsens, Besværlighedens Størrelse: o, da tør jeg dog haabe, at mit Navn, om end langt nede, kommer med paa Listen over dens Tjenere.

Joh. Climacus.

[Løse Smaablade,

Affattelsestiden ubestemmelig, dog, som det synes, idetmindste tildels fra Aarene nogle og 40.]

[1.]

Herre vor Gud, Du kjender vor Sorg bedre end vi selv kjende den, Du veed, hvor let det bange Sind hilder sig i utidige og selvgjorte Bekymringer, vi ville bede Dig, at Du vil give os Indsigt til at gjennemskue disses Utidighed, og Stolthed til at foragte dem, disse travle selvgjorte Sorger; men hvad Sorg Du selv paalægger os, om den ville vi bede Dig, at vi ydmyge maae modtage den af Din Haand, og at Du vil give os Kraft til at bære den.

*

T. L. fortalte, at han, da han som Dreng hos en ældre L. engang skulde i Skoven, saa ivrigen ønskede at faae en Pibe, og fik en at laane, og alle Ønskers Maal var ham dengang at eie en Pibe .... 20 Aar senere fik han netop den samme Pibe til Foræring — ak, hvor meget havde han ikke ønsket siden den Tid!

[2.]

.... Thi vel skal Du, o Gud, sige til mangen Een, som har gjort store Gjerninger i Dit Navn: „jeg kjendte Dig ikke," — men Sligt beraaber jeg mig ikke paa; men hvis jeg levede i den stille Eensomhed, naar Intet adspredte, naar det

Bedste i mig søgte Dig — vil Du da ogsaa sige: „det er ikke Dig", at Du ikke kjender mig. Husker Du da ikke den Gang, (udføres)

var det ikke Dig, der tog det fra mig — og jeg søgte Dig i Taarer!

Ja, jeg har Intet at ønske eller begjere i Verden, det har jeg forsaget for at have Samfund med Dig, skulde Du nu ville sige: „jeg kjender Dig ikke", saa er Alt tabt.

Dersom jeg havde Valget mellem at være det største Menneske udenfor Dig, og at være et Hovedhaar, der er talt (og mere bliver jeg vel ikke for Dig, og ønsker ikke til ny Forstyrrelse at være mere end noget andet Menneske) af Dig, jeg valgte dog det Sidste. Er jeg end saaledes kun Lidet for Dig, dette Lidet er for mig uendeligt Meget, og det slet Intet at være for Dig, men ellers Alt, er mig Intet, slet Intet.

[3.*)]

Vilde Nogen sige: „men Pseudonymen har dog egentligen skrevet en Satire over hele Christenheden," saa vil jeg svare: ja; og derpaa tilføie: men han har ikke nævnt eet eneste virkeligt Menneske; den Eneste, der staaer Pseudonymen saa nær, at det kommer til at gaae ud over ham, er mig. Seet under Idealitetens Belysning er ethvert Menneske ordentligviis en Pjalt. Derfor, just derfor, har det ene Menneske ikke Lov til (høist formasteligt at lade som var han selv Idealet) at anbringe det andet Menneske under den Belysning. Imod mig har Pseudonymen Lov og mit Samtykke dertil; jeg finder mig roligt i min Skjebne, thi jeg vil kun Eet, have Plads for Idealerne. Min egen Ufuldkommenhed betræffende er jeg villig til at gjøre ethvert Menneske den størst mulige Indrømmelse. En Forbigaaende, ligegyldig hvo, en fordrukken Sælgekjerling, om hun

*) [Paa en Konvolut, som er mærket (men ikke med S. K.s Haand): „Til Fædrelandets Redaction".]

i Forbigaaende vil sige til mig: jeg er bedre end Du — jeg vilde, maaskee ikke uden en Taare i Øiet, svare: jeg troer det. Men vee det Menneske, der vil belære mig angaaende at fremstille Uendelighedens Fordringer. Give Gud, at Ingen af dem, jeg elsker, ved en sørgelig Misforstaaelse saaledes skulde komme mig paatvært.

———— —

[4.]

[I en Konvolut, mærket:]

Smaating fra Aarene nogle og 40.

*

Replik og Situation.

(Lod sig bruge i en idyllisk Operette).

En lavcomisk Figur (saadan en forsoren Karl, ikke i den allerværste Forstand) sidder uden for ved en Kro, ved et velbakket Bord. — Skoleholderen derstedes kommer til.

Skoleholderen. Men hvor i al Verden er Du kommen herud og hvad gjør Du her? Du sidder jo og lever som den rige Mand i Evangeliet.

Personen. Ih, veed Du ikke det, Du som er Skolelærer her, og godt at Du kom, at jeg kan aftale Noget med Dig, — jeg er her paa Maadeholds-Selskabets Regning.

Skoleh. Da viser Du Dig just som et værdigt Medlem og holder Din Eed.

Pers. Vist ikke nei, jeg er ikke Medlem af Maadeholdsforeningen, det skulde Fanden være, men Du veed jo fra vore unge Dage, at jeg altid har havt et Satans Snakketøi, og saa har Maadeholdenheds-Selskabet kjøbt mig til at reise omkring og vinde Samfundet Tilhængere; og maa jeg rose Selskabet i denne Henseende; jeg skriver Alt paa Regning, 4 Snapse om Dagen, og 2 Glas Punsch for hver Dag jeg holder opbyggelige Forsamlinger, og en Extrasopken for hver Een, jeg vinder for Selskabet. Jeg hjelper paa Selskabet med mit Talent, og Selskabet hjelper paa mit Talent ved de utallige velbestillerede

Æggesopkner. — Og Du skulde høre mig tale — ja, jeg er virkelig begeistret for Selskabet, — hver Gang jeg taler, tænker jeg altid paa de 4 Snapse.

Skoleh. Men er Selskabet tjent dermed?

Pers. Hvorfor ikke? Naar man vil samle Penge, skal man aldrig lugte til Pengene, og hvad kommer det Smørret ved hvad Kaalen er feed af? Desuden holder Selskabet endnu en Prædikant, det omreisende Dydsmynster, han kommer bag efter hvor jeg har været, og overbeviser alle dem, som ere vundne ved min Tale; men paa den Maade vil jeg ikke virke for Selskabet, det er saa opoffrende — men nu til Sagen, og vil Du have et Glas Punsch, saa er jeg den Mand, der kan tractere.

*

Naar den rige Mand kjører med Lygter paa sin Vogn i den mørke Nat: seer han bedre et lille Stykke end den Fattige, der kjører i Mørke — men han seer heller ikke Stjernerne, thi forhindre hans Lygter ham netop. Saaledes med al verdslig Forstandighed, den seer godt nær ved, men berøver den uendelige Udsigt.

*

Protagoras Sætning: „at Mennesket er Alts Maal" er rigtigt græsk forstaaet et Sidestykke til det Indfald af en Underofficeer paa Fælleden, som da Sælgekonen ikke havde Pægle-Maalet ved Haanden og der just blev blæst Appel, og der altsaa ikke var Tid at spilde, sagde: giv mig blot Flasken, jeg har selv Maalet i Munden.

*

Men lad os aldrig glemme, at ikke Enhver, der ikke har tabt Forstanden, derved beviser uomtvisteligt, at han har den.

*

Komisk Situation.

Et Lykkens Tempel, hvor der ligger Guld og Penge i Overflod — men Entreen koster 2 Sk: og der staaer et Menneske

og vil ind, som ikke eier disse 2 Sk., og som dog saa gjerne vilde ind; men Opsynsmanden er ubøielig, vil Intet høre om, at han jo, blot han er kommet ind, strax vil betale de 2 Sk. 100 Gange.

Denne underlige, næsten vanvittige Berøring af to Verdener — Virkelighedens og Phantasiens, og saa Virkeligheden, som er saa nøieregnende med at forlange sine 2 Sk.

[5.]

[I et Omslag, mærket:]

Smaastykker.

Samtale.

A. Hvorledes, taler Du ogsaa med det Menneske, som Du der skiltes fra?

B. Ja, hvorfor ikke? Jeg taler med Alle, og med ham er jeg da desuden i Familie.

A. Hvad for Noget, er Du i Familie med ham?

B. Nu, af hans nærmeste Familie er jeg vel ikke. Sagen er ganske simpel. Du veed jo, jeg var forlovet med Juliane Madsen, som jeg slog op med.

A. Ja!

B. Seer Du, hun er nu bleven forlovet med hans Søn: ergo er vi dog paa en Maade i Familie.

A. Det var Satan til Slægtskab det Djævelskab.

B. Ja, til nærmeste Slægt regner jeg mig ikke, men dog til de Paarørende. — Vi danne Nabo-Vinkler.

*

Det Evangelium om Enkens Søn i Nain:

Han blev opreist, Christus sagde: stat op! — men tillige staaer der i Evangeliet, at Folket sagde: Gud har opreist en stor Prophet iblandt os.

Altsaa: den Døde reiste sig op, og en Prophet blev opreist i Folket.

*

Det Evangelium om Skattens Mønt.

Thema:

Guds Billede i os
og
Keiserens Billede paa Mønten.

I Epistelen til samme Søndag (Phil. 3) staaer: vort Borgerskab er i Himlen.

*

En Christen maa efter det apostoliske Ord leve saaledes: hans Liv maa udtrykke, at han virkelig var den Elendigste af Alle, dersom der ingen Udødelighed var. Men dersom vi have tjent Ære og Penge, siddet i stor Bedrift, nydt Livet: nu ja, saa kan vi jo ikke siges at være den Elendigste af Alle, hvis der ingen Udødelighed var. Men hvis vi har forsaget alt Dette — ja, det er rigtigt, saa vare vi rigtignok de Elendigste af Alle, hvis saa Det, for hvis Skyld vi har forsaget det, udeblev.

*

De to Brødre.

Et Stillebens-Stykke.

Der var engang to Brødre; de lignede ganske hinanden, kun var der den Forskjel, at der paa den Enes sorte Silke-paraplui var en Perlemoders-Knap mere end paa den Andens. Saaledes lignede de ganske hinanden, Brødrene ganske, Parapluierne næstendeels; vare Parapluierne komne bort, havde de ganske lignet hinanden.

*

Een har Overflod, en Anden er som til Overflod.
Een har Overflod, en Anden er overflødig.

*

Ligesom Evangeliet om Lilierne indeholder en Advarsel for den Fattige mod Næringssorg: saa ogsaa en Henthydning til den Art Bekymring, som de Rige især pleie at have, og som

svarer dertil: „Ingen kan lægge en Alen til sin Væxt," — det Hypochondriske, Bekymringen for at Eens Hjerte ikke slaaer rigtigt, at man ikke har Aabning o. s. v.

[6.]

At Tiden (dette efter hinanden, Successionen) er eller dog kan være Menneskets værste Fjende, er ogsaa mærkeligt nok udtrykt i de mange betegnende Vendinger i Sproget: at dræbe Tiden, at slaae Tiden ihjel — og omvendt, at Tiden er Een dræbende lang.

Det kunde være en psychologisk rigtig Replik af en Selvmorder i det sidste Øieblik før han skød sig: med dette Skud dræber jeg Tiden, slaaer jeg Tiden ihjel.

*

At det kan falde noget Menneske ind qua idyllisk Digter at identificere sig eller det at være Menneske med Dyrelivet (Idyllen, hvor Ænder, Gjæs, Køer ere Typer paa et lyksaligt og fuldkomment Liv): er mig ubegribeligt. Reent humoristisk har Betragtningen af Dyr stor Nydelse, man kan staae hele Dage og see paa dem; det Humoristiske tiltager jo dummere Dyrene ere: derfor f. Ex. især Ænder, Gjæs, Sviin, Køer.

[7.]

Bøn.

Fader i Himlene! Du elskede os først, hjelp Du os aldrig at glemme, at Du er Kjerlighed, at denne fuldvisse Overbeviisning maatte seire i vort Hjerte over Verdens Forførelse, over Sindets Uro, over det Tilkommendes Angst, over det Forbigangnes Forfærdelse, over Øieblikkets Nød. O! men da give Du ogsaa, at denne Overbeviisning maatte danne vort Sind, saa vort Hjerte bliver trofast og oprigtigt i Kjerlighed til dem, hvem Du bød os at elske som os selv.

[8.]

Du troer, at Gud er Kjerlighed og styrer Alt til Gode for Dig. Men hvor finder Du Afbilledet heraf, hvor en veiledende Forestilling om denne Kjerlighed, hvis Du ikke selv udvikler Dit Liv saaledes? Dersom Du ikke bevæges ved den Fattiges Bønner, dersom Du kan gaae ham forbi og glemme, er det da ikke ligesom om i samme Øieblik Gud glemte Dig, at det maa gaae til i Verden med Dig selv, saaledes som Du selv lader det gaae til for Andre — ?

[9.]

Himmelfarts-Tale.

Som man, for at øve et Barn i at gaae, skjult kommer foran det og vender sig mod det — man gaaer altsaa ikke ved dets Side, men er selv (o lifligt, naar det er Moderen!) Maalet, hvortil Barnet skal gaae alene: saaledes kom Christus ved sin Himmelfart skjult foran, han gaaer ikke ved Disciplenes Side, han er selv Maalet, hvortil den Troende stræber, medens han lærer at gaae alene; der staaer han ved Maalet og vender sig mod den Troende, og udbreder sine Arme ligesom Moderen: om hun end staaer saa langt borte, at hun ikke kan naae Barnet, saa udbreder hun sine Arme og bevæger dem, som greb hun bestandigt Barnet, skjøndt der dog er et større Stykke imellem dem, — saa omhyggelig er Moderen: mere omhyggelig kan hun ikke være, thi saa lærer Barnet ikke at gaae.

[10.]

Skrifte-Taler.

Petri Fornægtelse.

Det at fornægte sig selv anseer man for en Ubetydelighed (ikke som Tyveri, Mord, Hoer o. s. v.), og dog er det en forfærdelig Skyld, og det er egentligen at forspilde Idealiteten i sig selv, og at blive et pjanket Noget.

*

Om det Trøstelige i at lide skyldig.

Socrates's Ord til Xantippe: vilde Du hellere, at jeg skulde være skyldig?

De to Røvere paa Korset: vi faae, hvad vi have forskyldt, han lider uskyldig.

*

De Ord af Joel: omvender Eder af ganske Hjerte til Herren med Faste, Graad og Klage.

Det at faste ɔ: at afdøe fra Mangfoldigheden, fra Pluralitets-Dom o. s. v.

[11.]

En Slags Fabel
eller
en simpel Fortælling.

Antydet i en ældre [?] Journal.

Der levede engang i en Kjøbstad et Liniedandser-Selskab. De Fleste af dem vare saadanne almindelige Dandsere, der i Elevationens Spring kunde hæve sig omtrent . . . . . *) fra Linien. Men der var Een af dem, som i Elevationens Spring kunde hæve sig . . . . . *). Han var af Alle anseet for den første Dandser, Beundringens Gjenstand, som altid hilsedes med Jubel, altid høstede stormende Bifald. Saa var der endnu en Dandser i hiint Selskab i hiin Kjøbstad; han kunde i Elevationens Spring hæve sig omtrent . . . . . *) fra Linien. Han var imidlertid ikke blot ikke første Dandser, nei han var ikke engang Dandser, men kun Surnumerair, og benyttedes endogsaa i denne Egenskab saa sjelden som muligt, da Directionen neppe vovede at bruge ham. Saasnart han kom frem og gjorde sit Spring, grinede Parterre og Galleri, hujede og støiede, peeb i Fingrene ad ham, smed Frugt og hvad man ellers havde ved Haanden paa ham, Alt i den Mening, at hans Præstation var en Art Galskab eller Besathed, at Mennesket egentlig burde indespærres

*) [Pladsen ladet aaben for senere at kunne udfyldes.]

som Sindssvag. Thi at denne Dandsers Præstation, at just den var det Overordentlige, det kunde da Mængden med sin bedste Villie ikke faae i sit Hoved. At Noget, der var saa himmelvidt forskjelligt fra det Almindelige, Noget, der var saa himmelvidt forskjelligt fra den Dandsers Præstation, der af Alle ansaaes for den Første og beundredes: at det skulde være det Overordentlige, nei, det kunde Mængden ikke fatte; noget Saadant, sluttede Mængden, maa være Affindighed. Og der var heller Ingen, som søgte at oplyse Mængden om dens Vildfarelse. Den saakaldte første Dandser (hvem vi her ville kalde A. i Modsætning til denne anden Dandser, som vi ville kalde B.) havde jo været nærmest dertil, men han vogtede sig vel — af gode Grunde.

Dandseren A. sagde ved sig selv: „At B. præsterer det Overordentlige, seer jeg meget godt; men vilde jeg gjøre Menneskene opmærksomme derpaa, saa var jeg da gal. Selv føler jeg det vel stundom som et Forræderi af mig; men det gjelder her ikke om en Ubetydelighed, det gjelder om Alt. Blive Menneskene opmærksomme paa ham, og at det er det Overordentlige, saa er jeg saa godt som Ingenting, istedetfor at jeg nu (priset være Mængdens Uforstand, og den Opfindelse, at Mængden er Dommeren) er Alt — han noget halvgalt, forrykt Noget. Sandt nok, endog det, at jeg kan udmærke mig fremfor de andre Dandsere, skylder jeg ham, eller at jeg har gaaet i Skole hos ham. Men det veed Ingen — og det maa forties. Dette lader sig ogsaa let gjøre, naar jeg blot tier; thi han er for stolt til at sige et Ord, eller blot at ymte derom — før skulde en død Mand falde paa at snakke af Skole eller at gjøre Miner end han at sige et eneste Ord, eller med en Mine at forraade det Mindste. Og dernæst, selv om han sagde det, Mængden vilde ikke forstaae ham. Snurrigt nok, det har han selv gjort mig opmærksom paa — for at vise mig, hvor tryg og sikker jeg kan være i Bedraget. Overhovedet behøver jeg blot at spørge ham om det Klogeste, jeg kan gjøre (hvilket er det Skadeligste for ham), da siger han mig det selv; og Ingen veed det, som han. Inderst inde i sit stille Sind foragter

han mig vistnok; men hans Inderst-Inde er som udenfor Verden, det er som om en Mand i China foragtede mig. Og endeligen, han er for stor og for stolt til at bryde sig om nogensomhelst Anerkjendelse, eller rettere stor og stolt nok til just at finde Tilfredsstillelse i dette vanvittige Forhold. Deraf profiterer jeg; og hvo veed, maaskee er han inderst inde for ophøiet til endog at foragte mig; men vist er det, han omgaaes mig altid meget venskabeligt."

Dandseren B. derimod sagde ved sig selv: „Det følger af sig selv, at jeg har det i min Magt at slaae saaledes af, at jeg kun hæver mig i halv Høide fra Linien, altsaa kun en lille Kjende høiere end A. — saa er jeg Beundringens Gjenstand. Det kunde ogsaa være fortjent Straf over den Forræder, som nu er Nr. 1 ved at fortie Sandheden. Men at dandse er min Kunst og at kunne er min Genialitet, en høiere Magts Gave, som redeligt og ærligt skal udtrykkes for hvad den er; det Modsatte er et Forræderi mod Forsynet." — „I Betragtning af, at jeg lever i en Kjøbstad," sagde han til sig selv, „kunde det næsten menneskeligt talt kaldes en Pligt mod mig selv, at slaae Noget af; jeg kunde jo ogsaa slaae saa meget af, at jeg blev den beundrede første Dandser, og saa lidt efter lidt vænne Menneskene til at forstaae det Overordentlige. Men nei, dette er en foragtelig Klogskab, hvormed man ikke gudfrygtigt elsker sin Genialitet, men feigt og usselt elsker sig selv." Saa blev han sig selv tro i at opretholde sin Overordentlighed; saaledes levede han, saaledes døde han — ak, ogsaa en Dandser kan blive Martyr.

Moral.

De ligefremme Comparationer: større, størst, dette Større, Størst er hvad der gjør Lykke i Verden, er Gjenstand for Beundring o. s. v.; thi dette Større, Størst er blot Gradsforskjel, qvantitativ Bestemmelse indenfor den fælles Qvalitet og Maalestok med det større Antal Mennesker — og Menneskenes Beundring er, som alt Menneskeligt i Almindelighed, væsentligen Selvkjerlighed. Det Overordentlige er: den for-

skjellige Qvalitet. Det Overordentlige har det naturligviis i sin Magt feigt og verdsligt at skjule, hvilke overordentlige Kræfter det har, at slaae saa meget af, at det bliver et Allerstørst i Forhold til Størst; det har det i sin Magt at tage et klogt Hensyn til, at det jo er de medlevende Mennesker, der afgive Instantsen, som bedømmer det Overordentlige; det har det i sin Magt falskt at udgive sig selv, ved at opgive, hvad der, som tjenende, ethisk svarer til det Overordentlige: Ophøiethedens og Selvfornægtelsens Hensynsløshed. Gjør det ikke det, elsker det Gud og Sandheden, ærer det takkende Gud ved at være hvad det er heelt og fuldt: saa er det eo ipso Martyr. Saaledes vil det altid gaae det Overordentlige i en Kjøbstad — og hvad er vel hele denne Verden Andet end en Kjøbstad, hvor Mængden, som Intet forstaaer og ingen Maalestok har, mindst for det Overordentlige, er Instantsen; og hvor de Enkelte, der indtage Positionerne: Større, Størst, i Sammensværgelse med den uvidende Mængde selvkjerligt forraade det Overordentlige —? Dog Mere kan man ikke med Billighed forlange af Større og Størst; thi Den der, naar han selv er „Større" eller „Størst", i Sandhed anerkjender det Overordentlige, han har — en overordentlig Resignation, og var saaledes selv i en anden Sphære det Overordentlige. I Idealitetens Verden, i en Ynglings Phantasi er der ingen Collision; der gjelder det: er Du det Overordentlige, da stræb Du blot ganske nøiagtigt at være det, saa er der i al Evighed ingen Tvivl om, at Du jo ogsaa vil gjelde for det Overordentlige. Anderledes i denne Verden, hvor derfor en Yngling, som var det Overordentlige, vilde komme i en tragisk Misforstaaelse: han vilde anstrenge sig mere og mere, opoffre sig mere og mere i den Formening saa at naae Anerkjendelsen, elskeligt uvidende om, at han modarbeidede sig selv, blot mere og mere fremskyndende sin egen Undergang, fordi der for det Overordentlige er i denne Verden kun een Vei til Lykke og Anerkjendelse, det at slaae af. I denne Verden er Collisionen ikke som om Verden hader det Overordentlige, nei, men Verdens Misundelse retter sig uforandret mod hver Den, der samtidigt er og vil være

det Overordentlige, altsaa mod den Overordentlige, mod den samtidige Overordentlige; dog har naturligviis Verdens Misundelse paa en Maade den Fortjeneste af Sandheden, at den bidrager til at gjøre det aabenbart, naar Nogen uberettiget vil være det Overordentlige. I denne Verden er Collisionen, og er den, at det Overordentlige collideerer med den Egoisme, som er den uvidende Mængdes, og med den Egoisme, som er den noget mere Videndes Misundelse. Og denne Sammensværgelse: Mængdens Uvidenhed og de Videndes Misundelse er det Overordentliges Martyrium. Den uvidende Mængde bliver i Almindelighed den aabenbar Skyldige, der forhaaner, forfølger, ihjelslaaer det Overordentlige; men de Videndes Misundelse, der i skjult Forræderi lumsk holde sammen med Mængdens Uvidenhed, er en langt forfærdeligere Skyld. For Mængden maa der, og saa sandt, bedes: tilgiv dem, de vide ikke hvad de gjøre. Men hvorledes skal der bedes for de Vidende, der vistnok ikke gjøre det, men meget godt vide, hvad Mængden gjør, og ikke forhindre det — !

Ab posse ad esse.

En Phantasi.

Den skeeløiede Pukkelryggede.*)

I Byen F. levede for mange Aar siden en Mand, som var kjendt af Alle, og hvem dog kun meget Faa havde seet, thi han gik næsten aldrig ud; og det vilde maaskee den Gang have havt stor Interesse at læse, hvad jeg nu skriver. Han var lille af Væxt, skeeløiet og pukkelrygget, og ansaae de Skeeløiet-Pukkelryggede for de eneste i Sandhed Ulykkelige, og sig selv for den Ulykkeligste. Thi sagde han: havde jeg blot været

*) [Et løst Blad med Henviisning hertil:] I det ottomanniske Rige ansees virkelig en Dverg, naar han er døv og stum og tillige omskaaren, for noget Overordentligt (cfr. Flögel: Gesch. d. Hofnarren p. 514.). Det er Tournefort, der fortæller det, og en eller to Pagina tidligere en Anden.

skeeløiet, saa kunde jeg gaae ud om Aftenen, da Ingen kan see det, men nu er jeg tillige pukkelrygget. Han hadede alle Mennesker, og havde kun Sympathi med dem, der enten vare pukkelryggede eller skeeløiede eller begge Dele, dog kun i det Tilfælde, at de ikke bare deres Skjebne med Taalmodighed og elskede Gud og Menneskene, thi dette ansaae han for Feighed.

Han havde været forlovet, men slog op paa Grund af de Drillerier, han fik at høre. Han var Blad-Udgiver og satte Ondt mellem Folk. Trods og Stolthed og Pengebegjerlighed. Hjemme levede han pragtfuldt, havde store Speile, han betragtede sig selv i, og da sagde han glad: Du ligner dog i Grunden Cæsar, fraseet at Du er skeeløiet — og fraseet at Du er pukkelrygget, men det kan man ikke see, naar man seer Dig forfra.

Han udgav en Bog som heed: den skeeløiede Pukkelryggede — hvilket ellers aldrig nogen Digter gjør, saa ligefrem at udtale sit Inderste.

Han indbildte sig at behøve Bladet for at udtale sin Livs-Anskuelse, men han havde slet ingen, og Bladet indeholdt kun Skumleri og Drilleri, og hans Livs-Anskuelse var Arrigskab og Fortvivlelse.

Han sagde til sin Fortrolige: hvorfor skal jeg være skeeløiet og pukkelrygget og derved udelukket fra at blive f. Ex. Præst eller Skuespiller? Naar da den Fortrolige sagde: at saaledes var det Tilfældet ogsaa med de Blinde, de Eenøiede, de Halte, de Kalveknæede, de hvis Been vare dannede ligesom Krumholter paa en Tabouret, saa sagde den Lille: ja det er ingen Ting alt Dette mod at være skeeløiet og pukkelrygget.

Han sagde: hvorfor er jeg bleven skeeløiet og pukkelrygget, hvorfor ere ikke alle Mennesker det ogsaa, hvorfor fødes ikke ethvert Barn skeeløiet og pukkelrygget, saa var den hele Vanskelighed hævet. Ganske vist, svarede den Fortrolige, og paa en let Maade, det er aldrig faldet mig ind, hvor let. Ja, ikke sandt, svarede den Lille. Medmindre, vedblev den Fortrolige, at Du da skulde være saa uheldig at være bleven, hvad vi efter vore nuværende Begreber kalde ret et kjønt Menneske, og Alle

skulde sige: see ham, han er ikke noget rigtigt Menneske, han mangler Ziratet paa Ryggen.

Saa gik den Fortrolige. Og derpaa iførte den lille Mand sig en silkevatteret Damaskes-Slaabrok, satte en ægte Brillant-Broche i den, og indenfor en Silkevest med Storkorset af Løve-Ordenen, og satte sig paa en Throne ligeoverfor et Speil og sagde: I Grunden ligner Du Cæsar, fraseet at Du er skeeløiet — og saa fraseet Puklen. Og saa græd han igjen, indtil hans gamle Huusholderske kom og bar ham i Seng.

— Senere troede han, at han var kommen til Verden for at stille sig i Spidsen for alle Skeeløiede og Pukkelryggede. Han meente, at ligesom Apis blev kjendt paa en bestemt Plet, saa vilde den Tid komme, da Menneskene, strax naar de erfarede, at et Barn var født skeeløiet og pukkelrygget, vilde ile hen og udraabe ham til Konge.

Den lille Mand bad aldrig til Gud, men trodsede bestandigt.

Den Fortrolige sagde en Dag til ham: Du seer lidende ud, fat Dig i din Skjebne, elsk Gud, og vi ville Alle ikke blot have Deeltagelse med Dig, men beundre Dig. Opgiv Bladet! Da svarede den Lille: Nei, med Bladet vil jeg netop tiltvinge mig Agtelse, som jeg sagde i det igaar Aftes. Men den Fortrolige svarede: o Kjære, netop disse Ord have Menneskene leet allermeest af, og paa et offentligt Sted sagde en Mand: nu er han da bleven reen gal? Herlige Pathos, hvilket Mod a la Cæsar i det Ord: at tiltvinge; hvilken Satire i Gjenstanden: Agtelse; hvilken Tvetydighed i den Høflighed, der villigt anerkjender, at det er lykkedes i samme Forstand, som hvis man vilde antage, at det at være skeeløiet og pukkelrygget var at være et smukt Menneske.

— Han saae engang en gammel Pantomime, hvori Pjerrot fremstiller en Pukkelrygget, og han troede, at Stykket var skrevet for at brille ham, og at Pjerrot copierede ham — saa blev Pjerrot udskjeldt i Bladet et heelt Aar igjennem.

[13.

Dialogiske Studier:

a.]

Begyndelsens Dialektik.

Scene i Underverdenen.

Personer: Socrates.
Hegel.

Socrates sidder ved et rindende Vand og hører derpaa i Kjølingen. Hegel sidder ved et Bord og læser Trendelenburgs Logische Untersuchungen 2. Deel p. 198, og gaaer hen til Socrates for at beklage sig.

S. Skulle vi begynde med at være aldeles uenige, eller enige i Noget, som vi kalde en Forudsætning?

H. . . . . [ingen Replik.]

S. Fra hvilken Forudsætning gaaer Du ud?

H. Fra slet ingen.

S. Det lader sig høre; saa gaaer Du maaskee slet ikke ud?

H. Jeg ikke, jeg, som har skrevet 21 Bind!

S. I Guder, en Hekatombe har Du der offret.

H. Men jeg gaaer ud fra Intet.

S. Er det ikke fra Noget?

H. Nei — den inverse Gang. Det viser sig først ved Slutningen af det Hele, hvor jeg har afhandlet alle Videnskaber, Verdenshistorien o.s.v.

S. Hvor skulde jeg kunne overvinde denne Vanskelighed, thi der er vel hændt mange mærkelige Ting, som vil bedaare mig (det oratoriske Moments Misbrug). Du veed, at jeg end ikke tillod Polos at tale over en [Gjenstand] 5 Minutter af Gangen, og Du vil tale XXI Bind!

*

[b.]

Phantastisk-sentimentalt-ironisk.

A. I Guder! Snarere havde jeg ventet at see Hjorten eller en Røver, en forfulgt Uskyldighed eller en Eneboer.

(Udføres vidtløftigt.)

B. Hold op i Djævels Skind og Been!

A. Eller at see den sorte Hest, et Uhyre, en Drage.

(Udføres.)

B. Hold op — hvad skal denne Tiltale betyde?

A. Den skal betyde, at jeg vil hævne mig, naar man kommer ubeleiligt for at forstyrre min Eensomhed.

B. Ja det er en anden Sag, dette er ikke mit Tilfælde; thi Du kommer mig yderst beleiligt, for at jeg kan spørge Dig hvad dette: herude nærmere betyder, med andre Ord, hvor jeg er, hvad Navn Stedet har, hvilken Nation der boer her, dens Levevei, om den dyrker Kartofler, om det er Hedninger, maaskee Menneskeædere?

A. Hold op i Djævels Skind og Been!

B. Dog — kom jeg forstyrrende, vil jeg strax gaae igjen.

A. Det er bag efter, det skulde Du have betænkt før.

B. Og Du skulde have sagt det før.

A. Det er jo Snak.

B. Det var jo Snak.

A. Quit.

B. Quit.

*

A Dog nu kan det være det Samme; thi i Grunden var Du nu [kommen] mig ret beleiligt, — Guder have fredet om min Eensomhed, nu er jeg skikket til at meddele mig. Den eneste Virkning, der allerede nu er sporlig, er, at jeg var lidt mere talende end samtalende; det maa saa være.

[14.]

3 moralske Fortællinger

for Børn, Voxne, men især for barnlige Sjele,

ærbødigst

sendte ud i Verden

af

Hilarius Bogbinder

efter Ordre.

1) Een Gang er ingen Gang. Ham der faldt ned fra Masten — han gjorde det om, og saa sagde man: det er ingen Ting.

2) Eventyret om Drillepinden. Du veed maaskee ikke, hvad en Drillepind er; det er intet rigtigt Menneske, har et stort Hoved, tynde Been, lægger Hovedet skjævt paa Skulderen.

3) Jægeren.

4) Sladder-Maren. En Spøgelse-Historie.

*

ad Nr. 2.

Disse Drillepinde findes der enkelte af i Livets forskjellige Stillinger; han var Forfatteren. Saa indrettede han det saaledes, at hvad dumme Mennesker vilde sige som Dadel, at det netop var Rosen. Saaledes: det er ganske det Samme — han lod endogsaa en af Personerne selv sige, at dette er det Vanskelige. — Disse Drillepinde ere ikke rigtige Mennesker, det mærkes især af deres Samtidige, thi de ere mere aandeligt bestemmede; de tage sig derfor bedst ud efter deres Død.

[15.]

Lad os tale saaledes. Tænk Dig, Du var i Besiddelse af alle mulige Lykkens Goder, derhos en Smag, en Genialitet til at benytte dem, en Opfindsomhed i at nyde, ja som i Digter-Fortryllelse var hele dit Liv indrettet; og Enhver der besøgte Dig fra de fjerneste Egne, selv Reisende fra de Lande, der grændse nærmest til Phantasiens Rige, Alle, Alle vare enige om at beundre din Aand og tause af Forundring over din Lykke. Hvad manglede Du saa? Du tænker maaskee, at jeg vilde sige: Du manglede Een til at dele din Lykke med Dig. Ingenlunde, ogsaa dette indrømmes; thi Ønsket er i min Haand føieligere end Alt. Altsaa en Elsket havde Du, et Indbegreb af al Elskværdighed, hun var yndig som hiin Høisangens Rose, endnu yndigere, mere blussende, en østerlandsk Yppighed, mere bly end nordisk Qvindelighed, hun var underholdende som en Scheherasade (i 1001 Nat) og i mere end 1001 Nat. Hvad manglede Du saa? Du tænker maaskee, at jeg vil tale om, at dog Alt er saa usikkert, at Lykken saa ofte vexler, saa Du manglede Sikkerhed for at den vedblev. Ingenlunde, ogsaa dette indrømmes Dig. Hvad manglede Du saa? Du tænker maaskee jeg vil sige: Døden er saa — uvis, nei saa vis altid, dette var forstyrrende. Ingenlunde, ogsaa dette indrømmes Dig. Der indrømmes Dig 70 Aar aldeles sikkre — hvad manglede Du saa?

Du manglede det at have Gud og hans Styrelse at forundre Dig over; thi Du var jo din egen Lykkes Smed, dit Forsyn.

See i hiin den ønskende Ynglings Pallads, der manglede eet Vindue. Udsigten fra alle de andre var fortryllende — men dette Vindue, som han (thi lad os digte det saaledes) rigtig forstod, at han ikke kunde gjøre færdigt — Udsigten fra dette Vindue, den var til Gud, til Guds Forsyn. O, og ikke sandt, naar vi saa vende det Hele om, saa stod Du Dig dog bedre: istedetfor det uhyre Pallads med de 23 Vinduer, havde Du intet mindre end et Pallads, Du havde et lille Værelse, der var kun eet Vindue paa, og selv det var ikke ganske færdigt — men det var det Vindue, gjennem hvilket Du saae til Gud!

[16.]

Leporello.

Der lod sig tænke en ganske anden L. Han er en Dæmon; dog skulde hans Maske langtfra være denne gamle furede Stikkelses; nei en ung Karl — men blot i et enkelt Nu fornam man Dæmonen titte ud af Kujonens og Eenfoldighedens Incognito.

Man tage Scenen paa Kirkegaarden, hvor han indbyder Commandanten: han er ikke selv Kujonen, han i Grunden spotter D. J.s Mod. — Scenen ved Taflet, hvor han synger, „at Aander holde deres Ord og komme om Natten". Der burde det være saaledes, at Moralen glimtede frem til D. J.: „De skulde dog være forsigtig, thi, unter uns, Aander holde deres Ord." — Saaledes tidligere, hvor D. J. fortæller ham, hvorledes han har i Sinde at narre Elvira og at hans Omvendelse blot er Maske: her maatte Eenfoldigheden i et enkelt Glimt have en Tilsætning af Dæmonen, der kun altfor godt forstaaer D. J.

Overhovedet skulde L. have i et saadant enkelt Øieblik noget af det Spidsfindige i den Forstand tillige, hvori Almuen

tager det om det Malicieuse; det skarpt og dybt gjennemtrængende og tillige stikkende.

[17.]

Geert Westphaler.

Den Skuespiller, der fremstiller Geert, burde vistnok være opmærksommere i de enkelte Declamations-Nummere, han har („Historierne“), at understøtte mere mimisk og holde det mere parlerende. Naar Geert fortæller om Keiser Augustus og Paven, bør det holdes saaledes, at det er Geert saa nærværende, som havde han personligt været tilstede. Altsaa uvilkaarligt mimiserer han, man seer i Geert en phantastisk Reflex af „Keiser Augustus“, man hører Stemmerne omtrent som hos Mester Jackel. Derved bliver Comiken mere vanvittig. Geert er nemlig Karrikaturen af det Sande: „at leve sig ind i Historien“. Han har ogsaa levet sig ind i Historien, det staaer saa levende for ham — men det er Galskab. Man maa tillige tænke sig, at Geert, ikke blot naar Nogen vil høre, er til Tjeneste med sine Historier, men ogsaa, at han, naar han er alene, pleier flere Gange om Dagen at fortælle for sig selv de samme Historier. Saa kommer strax det Mimiserende. Det lod sig endog tænke, at Geert naar han er ene, har lidt Costume til Hjelp, et Skjæg f. Ex. han tager paa, naar det er Paven, der taler, en Hjelm eller Deslige, naar det er Augustus.

Noget kunde Foersom gjøre i denne Retning; men det var et Forsøg værd, at Geert blev taget et Par Streger længere nd i Afsind, og at saa Phister fik Rollen.

[Breve og Billetter,
efter de opbevarede Udkast.]

[1.
Til Skuespiller N. P. Nielsen.]

Kjære Hr. Instructeur!

I Almindelighed er vistnok en Forfatter meget let og meget hurtigt enig med sig selv om, hvilken af de Tvende det er, han kunde ønske at sende Høiagtelsens, Beundringens, Hengivenhedens, Taknemlighedens, Venskabets Mæcenat-Exemplar, om det er Manden eller Hustruen; eller dersom han strax er enig med sig selv om, at det er dem begge, da har dette i Almindelighed sin Grund i, at de Tvende egentligen have deres Betydning for ham ved det ægteskabelige Forhold til hinanden. Her derimod er det vanskeligere, det sjeldnere, det i sin Art eneste Tilfælde og med det Beundringens Raadvildhed i Forfatteren: de Tvende have hver især Udmærkelsens Fortrin og da igjen Foreningens fordoblede Styrke. Hvad er der under saadanne Omstændigheder at gjøre? Jeg kunde sende et Exemplar til Dem, Hr. Instructeur, og et til Deres Kone. Men dermed var jo kun udtrykt noget Almindeligere, at der var, i numerisk Forstand, Tvende, for hvilke jeg nærede Høiagtelse og Hengivenhed; derimod var det Sjeldnes anden Potents ikke udtrykt: at disse igjen danne et Par, et Ægte-Par. See, derfor har jeg valgt at sende et Exemplar „til de Tvende". Det er saa vist ikke af Oeconomi, der kunde godt blive Raad, om det saa var, til flere Exemplarer; nei, det har en anden

Grund, det er af æsthetisk Samvittighedsfuldhed. Skjøndt lidet deeltagende med Menneskene, uselskabelig, eensom, har jeg dog just i min Eensomhed en stor Glæde af, efter Evne, at opfatte det Eiendommelige ved de enkelte Mennesker, der beskjeftige mine Tanker, det Eiendommelige ved dem og ved deres Livsforhold. Der er vistnok Mange, som med lykkelig Begavethed ere langt promptere end jeg i at afbetale Høflighedens Gjeld, langt flinkere end jeg i Opmærksomhedens og Opmærksomhedernes Tjeneste; men hvad Skjønsomhed angaaer, turde det være muligt, at jeg i dens Tjeneste er om ikke travl og ferm saa dog aarvaagen trods Nogen — skjøndt jeg staaer „langt borte for mig selv". At sende Dem et Exemplar af en lille Bog, som De dog formodentligen ikke læser, og som jeg sandeligen heller ikke vil forpligte Dem til at læse, vilde i mine Tanker være underligt. Dersom det derimod kunde lykkes mig at gjøre Maaden, paa hvilken den sendes, til den egentlige Gjenstand; dersom et vist, om jeg saa tør sige, Skjønsomhedens Snit paa Gaven (hvilket dog er meget forskjelligt fra det Guldsnit, enhver Bogbinder kan sætte paa Bogen) skulde kunne vinde nogen Behagelighed i Deres og Deres Kones Øine: da vilde dette netop være mig det Glædelige, mit Ønskes Opfyldelse, mig en indre Trangs Tilfredsstillelse.

Hvad jeg tilføier skriver jeg saaledes, at det er mig som hørte Deres Kone derpaa, eller som læste hun det, medens jeg skrev. De har saa ofte indbudet mig at besøge Dem, De har med sjelden Troskab holdt ud og med lige saa sjelden Eftergivenhed udholdt min Selvraadighed. Nu, er denne min Selvraadighed end stundom sær, saa var det dog ogsaa sært, om jeg ikke selv blev mig dette bevidst, om jeg ikke mangen Gang beklagede, hvor megen Uret jeg gjør — mod mig selv. Der har i Deres Indbydelse bestandigt været Noget, som betydede mig, at det ikke blot var en Høflighed, men at det dog virkeligen var Dem kjert, om jeg engang gjorde Alvor af at besøge Dem i Deres Huus. Maaskee tager jeg feil, maaskee er det Deres overlegne Dannelse, Deres Virtuositet i Optræden, der har fortryllet en stakkels Magister, som kun kjender lidet til

Verden, og bildt hans forfængelige, ubefæstede Hjerte Noget ind. I ethvert Tilfælde, lad nu dette lille Brev være som et Besøg. Det vil let kunne erstatte min Udebliven, medens jeg, til Erstatning for hvad jeg atter taber ved at udeblive, kun beholder den Bevidsthed, dog at have, i Mangel af at gjøre det Rette, gjort Noget for at afdrage paa en Gjeld, i hvilken jeg i en anden Forstand hellere end gjerne bliver. Thi komme gjør jeg dog neppe, og altsaa kan jeg, kun naar jeg bliver i Gjelden, forblive

Deres

S. Kierkegaard.

[2.

Til Etatsraad, Overlæge S. M. Trier.]

Kjære Hr. Professor!

Lad mig endnu engang takke Dem for min Snedkersvend; han er atter, hvad han i 25 Aar har havt Ære af at være, en Arbeider med Liv og Sjel, en Arbeider, som vel tænker ved sit Arbeide, men ikke tager feil og vil gjøre det at tænke til sit Arbeide. See derfor haaber jeg igjen ikke at tage feil, naar jeg tænker, at han nu væsentligen er helbredet, hvorfor jeg ogsaa har ladet ham blive boende hos mig, da jeg nok mærkede, at det vilde bedrøve ham meget at komme nu til at flytte.

Saaledes er Alt i Orden; men ikke sandt, hvad De selv, da jeg sidst havde den Fornøielse at tale med Dem, yttrede, hvad jeg paaskjønnede og paaskjønner som et yderligere Beviis paa Deres Velvillie for mig — ikke sandt, det vil De ogsaa til sin Tid erindre, om den skulde komme: dersom han skulde faae et Tilbagefald, saa lader jeg Dem det øieblikkelig vide, og saa bliver han saa hurtigt som muligt modtaget paa Hospitalet.

Og lad mig saa til det: Deres, jeg vilde underskrive ethvert Brev til Dem, her med særlig Eftertryk tilføie

Deres taknemlig forbundne

S. Kierkegaard.

[3.

Til Generalprokuratoren, Etatsraad Ussing.

Da U. blev Generalprokurør i Marts 1848, maa Brevet være yngre end dette Tidspunkt.]

Hr. Etatsraad!

d. 25. Juni.

Maaskee kan dog et Brev fra mig, som Curiositet betragtet, et Øieblik særligere tildrage sig Deres Opmærksomhed, og saaledes kunde det maaskee lykkes mig at rette just denne Deres særligere Opmærksomhed hen paa den Person, som har foranlediget dette lille Brev.

En Enke ansøger om en Portion af det Kofoedske Legat. Hun er mig personligt kjendt som trængende og som ubetinget værdig til Understøttelse og i den Grad, at hun for mig er eneste i sit Slags.

See, det slaaer til; ak, naar man kun tør regne paa at virke ved Curiositeten, saa følger det af sig selv, at man — hvis det overhovedet lykkes Een at virke noget — da kun kan virke een Gang; en Gjentagelse er her umulig, saa vist som en Curiositet anden Gang ingen Curiositet er.

Læg da Mærke til denne Enkes Ansøgning, læg Dem, Hr. Generalprocureur, hendes Sag paa Hjerte: De, som til daglig Brug har den uhyre Opgave, at være Generalprocureur for hele Danmark, paatag Dem denne Gang, for Curiositetens Skyld, den snurrige Opgave, at være Generalprocureur for et enkelt Menneske, en stakkels Enke.

Enkens Navn er: Abelone Hedberg, fød Royen — og jeg er

Deres ganske hengivne

S. Kierkegaard.

[4.

Koncepten uden Adresse.]

Ikke tilbøielig just til at beskjeftige mig med den vistnok stundom saare vanskelige Opgave: at ville forstaae Andre, bestræber jeg mig desto mere for at forstaae mig selv.

Og har jeg da allerede for længere Tid siden forstaaet: jeg er ingen Skriftefader; jeg er det i den Grad ikke, at jeg endog strengt afholder mig fra at forklare, hvorfor jeg ikke er det.

Dog sæt jeg var det eller kunde være det, det vilde dog være mig en Umulighed at være det i Forhold til Dem. De har nemlig bragt det aldeles Ueensartede sammen i een Convolut og forvandlet det Hele til en Selvmodsigelse. De kalder Dem i Brevet et „Skriftebarn"; det Indlagte derimod er et Slags Forfatterskab, et lille videnskabeligt Forsøg i den emanciperede Tænkning, et philosophisk specimen o. D.: Dette tyder paa, at det enten ikke er Dem ganske klart hvad det er at skrifte eller hvad det er at tænke, Noget jeg qua Tænker kan sige Dem.

De skriver, at De med Tillid henvender Dem til mig. Dette betvivler jeg ikke; Deres Brev synes virkelig at bære et Præg deraf. Men spørg Dem selv, om De dog ikke har ventet eller om De ikke kunde have ventet, at der vilde skee, hvad der nu er skeet. Thi at jeg skulde, som De mener, brænde Deres Skrivelser, fordi jeg ikke har Tid til at læse Sligt: nei, saa travlt har jeg da ikke. Men jeg seer ikke hvad det skulde gavne; var det Dette, der skulde gjøres, maatte De gjøre det selv. Desuden kunde maaskee ogsaa en saadan Handling af mig synes at være i Retning af at være Skriftefader, hvad jeg ikke er.

[En overstreget Slutning:]

Blot Eet. Det er qvindeligt: naar man har vovet sig længere ud i Selv-Reflexion, da pludseligt at raabe til et andet Menneske: „giv mig mig selv igjen"; men dette lader sig ikke gjøre, og at forlange det er en Selvmodsigelse. Dog, det er ogsaa qvindeligt, i en øieblikkeligere Stemning at ansee Faren for langt større end den virkelig er. Skulde dette paa nogen Maade være Deres Tilfælde, da vil De vistnok selv i et senere Øieblik erkjende, at det var en Lykke, at jeg er ingen Skriftefader.

*

Papirerne bleve blot convoluterede, og i Convoluten skrevet:

Herpaa kan jeg ikke indlade mig.*)

[5.

Konceptten uden Adresse.

Brevet formodes imidlertid at være til den i August 1869 afdøde Magister (Dr. phil.) P. M. Stilling, hvis første Hustru † sidst i Dcbr. 1847, og som et Aarstid senere (1848) udgav: „Kritisk Protest mod Udkastet til Danmarks Statsforfatning", til hvilket lille Skrift der altsaa nedenfor sigtes.]

Lad mig dog takke Dem for det modtagne Exemplar af Deres lille Bog. Vi sees saa sjelden, at det næsten er som levede vi ikke i By sammen. Naar da engang et Tilfælde, en Styrelse eller hvad det nu er, lykkeligt fører vore Veie sammen, skal jeg, hvis De ønsker det, gjøre mig en Fornøielse af at udtale mig om, hvad der i Bogen er præsteret.

Befind Dem vel; vær stærk, naar Smerte vil gjøre Dem svag; kæmp, naar Oprør raser derinde; tie, naar det er paa det Heftigste, og naar der saa er blevet lidt Stilhed, da tael med Dem selv, for at erhverve Hukommelse til næste Gang; opbyg Dem ved den skjønne Dobbelthed i Sproget: at slaae sig til Ro; betænk, at den første Betingelse for Forvandling er at spindes ind, den første Betingelse for endelig at faae Fart er Standsning.

„Denne glade Juletid" vil vistnok for Dem være en Sorgens Tid. Det forstaaer jeg. Just derfor mener jeg, at denne

---

*) [En Student H., der endte som sindssvag, havde et kun meget løst Kjendskab til S. K., men tilsendte ham dog (1843?) en Afhandling af philosophisk Indhold, der endte med en indstændig Bøn om Understøttelse. Et Par Timer senere modtog han S. K.s lakoniske Svar:]

Værde Hr. H.!

Naar De modtager dette, er jeg paa Veien til Stettin.

S. K.

lille Billet fra mig vil være Dem kjerkommen. Thi, ikke sandt, hvis jeg, foruden Dem selv, skulde takke Nogen, at jeg i Dem har faaet en omhyggelig Læser, hvem Læsningen frigjørende fængsler, maatte det vel nærmest være Deres afdøde Hustru. Som De da henfører Alt til hende, saaledes henfører jeg igjen Dem til hende, og saaledes har ogsaa jeg, den hende ganske Fremmede, en Anledning til at mindes hende.

Deres hengivne

S. K.

[En følgende Side omhyggeligt overstreget.]

[6.]

Høiærværdige Hr. Stiftsprovst!

„Thee" drikker jeg aldrig. — „Min Broder" har jeg idag talt to Timer med. — De „andre fornuftige Mænd" bærer jeg al mulig Høiagtelse og Ærbødighed for. — Af Dem, kjære Hr. Stiftsprovst, haaber jeg, at De som „fornuftig Mand" tilgiver, at jeg udebliver, og desuagtet — derom beder jeg — tillader, at jeg forbliver

Deres

S. Kierkegaard.

[7.]

Kjere!

Tak at I saaledes ville strøe Roser paa min Vei! Imidlertid vil vel atter her Det indtræde, som er betegnende for hele mit Liv: hvor Veien er rosenstrøet gaaer jeg aldrig — og dette Teppe bliver formodentlig at henlægge — ikke, som I kjerligt have henlagt det, for min Fod, nei at henlægge og gjemmes.

Desuagtet Tak, og atter Tak. Det var smukt, Farveblandingen lykkeligt valgt, ikke uden Overtalelse, og beredte mig et u . .

[Her afbrudt.]

Tilføjelser til det Foregaaende.

[Efterat S. K.s efterladte Manuskripter vare ordnede af Udg., kom endnu en Sækfuld Papirer tilveje, mest Korrekturark og Renskrifter til de allerede udgivne Værker, men ogsaa nogle hidtil utrykte Optegnelser, hvoriblandt de her følgende Stykker Nr. 1, 2 og 5.]

[1.

Til S. 134:

„Tre Taler ved tænkte Leiligheder" af S. K. (1845):]

Forord af Johannes de silentio.

Dette Forord er en Smudstitel, der ikke skal bindes ind med. — At skrive det er en ubehagelig Forretning, som jeg kun paatager mig af gammelt Venskab for Magisteren.

Vor Tid lever i flere Henseender i en stor Mangfoldighed af Kategorier, deels hedenske, deels christelige, deels nonsentialske (især i Henseende til Bryllup). Det geistlige Foredrag indeholder en Mangfoldighed af Modsigelser, uden at Præsten mærker det.

I de egentlige Leilighedstaler kan man ikke godt komme til at sige Noget, fordi man har disse bestemte Personer for sig. Derfor skeer det her omvendt, udaf Talen dannes de opgivne Personligheder. Det var vel heller ingen Skade, om engang en Brudevielse var saaledes, at den forhindrede et andet Menneske i at gaae hen og gifte sig.

Det Præsterne forstaae ved Leilighedstaler (de opfatte ikke Leiligheden, men rumstere med Navne, Aarstal og Titler: den høivelbaarne Brudgom). Magister K. har ikke havt Leilighed til at faae Praxis. — Naar man seer, hvad Præsterne bringe ud af den dem rigeligt tilbudne Leilighed, saa fristes man til engang at vove et Forsøg.

Har Nogen Noget at indvende, maaskee han saa vil henvende sig til mig Undertegnede Joh. de silentio, og lade Magisteren

udenfor samt hans Taler, hvilke han paa enhver Maade søger at forhindre fra at blive Gjenstand for Omtale og især Critik.

*

Misligheder i det oratoriske Foredrag.

Man siger: Paulus, en af de meest udmærkede Apostle, — hvad vil det sige? Det er æsthetiske Kategorier midt i de dogmatiske.

Man beundrer et Udtryk som det Billede om Løbet paa Løbebanen. Selv om man nu ikke beundrer det saa dumt som Münter forleden, saa er det Æsthetiske forfeilet. — Den apostoliske Qvalitet er Myndighed — ikke Aandrighed; thi jeg kan ogsaa reise et ligesaa træffende Billede, ikke at tale om Grækerne. Gud veed, hvad man egentlig skal tænke, naar et Menneske begynder at beundre det Mageløse i et saadant Udtryk.

At man gjør den uendelige Reflexions Bevægelse, og saa pludseligen ender i saadanne Bestemmelser som at tale om den elskelige Godhed, der ikke selv veed, hvor god den er, den Reenhed, der ikke veed af Synd (hvilket Første er Umiddelbarhedens Kategori, det Andet Galimathias).

*

Inddeling.

1) Om Talens Gjenstand.
2) Om Tilhøreren.
3) Om Taleren.

*

Rapport.

Dette blev henlagt indtil videre. Vilde blive for vidtløftigt for at tjene som en Slags Indledning til mine Smule Taler. Maa udføres særskilt og væsentligen handle om det religieuse Foredrag.

[2.

Til S. 141:

„Stadier paa Livets Vei" (1845):]

Rapport.

«In vino veritas» vil det ikke gaae med. Jeg skriver det Enkelte bestandigt om og om, men det tilfredsstiller mig ikke.

I Grunden troer jeg, at jeg har tænkt altfor meget over den Sag, og derved gjort min Stemning noget ufrugtbar. Her i Byen lader den sig ikke skrive, saa maa jeg reise. Imidlertid er det maaskee neppe værd at skrive den færdig. Ideen af det Comiske som det Erotiske er antydet i Begrebet Angest. Modehandleren er en meget god Figur; men Spørgsmaalet er om jeg ikke ved alt Sligt finker mig fra Vigtigere. I ethvert Tilfælde maa det skrives i en Hast. Kommer et saadant Øieblik ikke, saa vil jeg slet ikke. I denne Tid har Produktiviteten slaaet mig feil og gjort mig i eetvæk produktiv over hvad jeg vil producere.

d. 27. Aug. 1844.

*

Det Foreløbige.

Albertus og hans Ven støde paa hinanden ved Otteveiskrogen. Vennen er bleven vildfarende, Albertus er der for at „indflette en oplevet Begivenhed i Modsætningens Ramme". Først bliver han misfornøiet med Sammenstødet, men efterat have raset lidt ud finder han det netop glædeligt, at den Anden er kommet til, da han nu kunde ønske Een at meddele sig til.

*

A.: Naar jeg er eensom har alt dette Sværmeri sin Betydning for mig, men ikke saasnart Nogen er tilstede.

[3.

Efterat S. 220-221 var rentrykt afgik Konferentsraad Hauch ved Døden, og Udg. nærer derfor ingen Betænkelighed ved nu at meddele fuldstændig det Brudstykke af et

Brev fra Hauch til P. L. Møller,

hvortil der føies foran S. 221, L. 10 f. o., og som i flere Retninger frembyder Interesse:]

S. T. Herr P. L. Møller!

Sorøe d. 6te Jan. 1846.

Jeg takker Dem særdeles meget for det mig tilsendte Exemplar af Deres Gæa, som jeg ikke har læst ganske ud endnu, thi jeg modtog den

først i Søndags; men da jeg dog har læst en stor Deel deraf, vil jeg ikke længere udsætte at sende Dem disse Linier. Deres egne Digte vidne som sædvanlig om betydeligt Talent. Skulde jeg sætte nogle af dem øverst, da maatte jeg give en temmelig lang Liste. Saaledes behager mig fremfor alle hiint Digt med Overskrift Rakar, endvidere Krandsen, den første Sanger, en Baadsmands Fortælling og især Arion; dernæst ogsaa de tre Kapitler af Amors Biographi, hvori Hovedtanken, Amors Død foran Bryllupsdagen (tilligemed den tilhørende Vignet) er høist original og har en dyb og smertelig Sandhed. Forstaae mig vel: Vignetten selv forekommer mig ei at høre til de bedste i Bogen, men i Forbindelse med Digtet virker den dog stærkt paa Phantasien og Anskuelsen. Deres Besøg i Sorøe har jeg naturligviis læst med megen Interesse; det er udenfor al Tvivl, at De har et betydeligt critisk Talent. Critiken over Kierkegaard er sikkert i mange Henseender træffende, skjøndt meget skarp; jeg blev ordentlig forbauset ved at see de Par Linier, som De har brugt af mig; thi de forekom mig næsten altfor strenge, naar man paa den anden Side dog maa erkjende den eminente aandelige Stilling, han indtager. At han imidlertid især i sit seneste Skrift er paa en farlig Afvei, og at han, fordi han skriver formeget, nødvendig kommer til at gjentage og ligesom plagiere sig selv, er ogsaa min Mening. At han vilde svare, vidste jeg strax, han er altfor pirrelig, til at det ikke maatte skee; og man kan næsten sige om ham, som Aristipp sagde om Diogenes: Jeg seer Forfængeligheden gjennem Hullerne paa din Kappe; gjennem al hans Ironi, hans Berømmelse af Uberømtheden og den stille Virksomhed, der ei vil bemærkes, gjennem al hans foregivne Ligegyldighed for Læserne, som han synes at give Afkald paa, og som han haaber ikke ville have Kraft til at følge ham, saa han kan trykke Bøger alene for sig selv: gjennem alt dette finder dog Forfængeligheden Vei, og der er Huller nok, hvorigjennem den kan stikke snart en Negl, snart en heel Finger, ja snart hele Hovedet frem; som et forkjælet Barn kan han ingen Modstand taale. Imidlertid er han dog, som De selv erkjender, et forbausende Phænomen i vor Literatur; ja for dem, der kunne finde sig i, at Abstractionen saaledes fortrænger al Natur og Friskhed, synes mig, at han maa synes en Heros. Da han imidlertid udspinder sine fine Edderkoppetraade af sit eget Bryst og ikke lader sig fange af de Spindelvævsbygninger eller saakaldte Systemer, som Andre have opstillet, saa vil han vel heller ikke være Pseudophilosopherne tilpas, dertil er han for original og svæver dem for høit i sin fine Væv, der vel endog kan føre ham, liig den flyvende Sommer, over Mark og Eng og over de høieste Kirketaarne; men bestandigt seiler han dog gjennem Luften som en luftskibende Edderkop i den sildige Høst, og aldrig som en flyvende Fugl i Vaaren og den blomstrende Sommer. Jeg beundrer ham virkelig, og det særdeles meget, i sin Sphære, men dog anseer jeg ham ikke for nogen viis Mand, der staaer stor, urørt og uafhængig

over Livet, dertil drives han formeget af Vinden; jeg anseer ham ikke for nogen Socrates, skjøndt han ved at studere Plato har faaet saamegen Kundskab om Socrates's Væsen, at han har kunnet gjøre sig en skuffende Maske af hans Aasyn, hvilken han ofte bruger; jeg anseer ham heller ikke for en Digter (som han jo ogsaa takker Gud for at han ikke blev); thi, som sagt, han flyver ikke, han seiler kun gjennem Luften i sit Æbberkoppespind.

Jeg kan naturligviis ikke være misfornøiet med Deres Feuilletonartikel over Sorøe, for hvilken jeg med Hensyn til mig selv personlig takker Dem. Jeg er ikke saa forvænt og urimelig, at jeg skulde forlange nogen ubetinget Roes,*) en saadan er næsten bestandig ensidig og usand, og man kan vel sige, at der neppe findes noget større Værk, der fortjener den. I enkelte Bemærkninger er jeg uenig med Dem, i andre meget enig: Det er sandt, at Emilie synker for dybt ved at opfange Brevene, det erkjender jeg, og det skal blive rettet, hvis jeg oplever en ny Udgave af Bogen (jeg mener, det kan skee med faa Pennestrøg, hvilket viser, at Feilen ikke ligger dybt og ikke væsentlig hænger sammen med Bogens Plan). Derimod troer jeg, at selv den umiddelbareste Natur kan bringes til at reflectere imod Reflexionen, naar denne træder den altfor generende ind paa Livet. I Forlovelsesscenen kan der vel, som De bemærker, være Noget at rette. Arthur er ogsaa holdt lavt, deri tager De heller ikke feil; men han skulde ingen Helt være, ligesaalidet som vore unge philosophiske Hanekyllinger ere det. Han er endnu ikke Franziska værdig, men man skulde kun ane, at han muligviis efter et langt Liv og efter et strengt Savn kunde opdrages dertil, især ved den dybe Kjærlighed, hvorpaa han bestandig holder fast; i Begyndelsen, i sin Sygdom, og mod Enden, kort overalt, hvor Emilie slipper ham, hæver han sig; derved meente jeg at vise, hvad han engang kunde blive, og at Franziskas sikkre Takt ikke havde bedraget hende, samt hvorfor hendes Aand maatte vende tilbage. Det kan vel være, at Mange ere lykkeligere Digtere end jeg, men det tør jeg sige, at Faa dybere have gjennemtænkt deres Planer. En Recensent, der har grebet et af de inderste Momenter i min Digtervirksomhed, har jeg fundet, hvor jeg mindst ventede ham, nemlig i Corsaren; det er virkelig den dybe Smerte, der først har gjort mig til Digter, det har han skarpt seet, men det andet Moment omtaler han ikke, nemlig den Længsel og det Haab, der af Smerten har udviklet sig, og der har bygget en Stjernehimmel over den af Smerten fremkaldte Verden. Det er den, der har reddet mig fra den Fortvivlelse, der gaaer gjennem saamange af de nyere Productioner, og der har skjenket mig indvortes Fred. Dog nok og maaskee altfor Meget om mig selv og mine Productioner.

---

*) [Over „Vilhelm Zabern" og „Slottet ved Rhinen".]

Ingemann har jeg talt med, han har ikke taget Dem Deres Artikel synderlig ilde op, men flere Andre ville det upaatvivlelig; mod Paludan-Müller synes mig, De har været noget haard; thi han er jo aldeles ikke indtraadt i Forfatternes Række og sorterer saaledes ikke under det critiske Forum. Jeg har ikke seet hverken ham eller Nogen af de Andre efter deres Hjemkomst fra Feriereiserne.

Artiklen om Norge har jeg læst med særdeles Fornøielse og Interesse, men vær vis derpaa, Normændene ere ligesaa pirrelige som Kierkegaard: De kan vente Dem skarpe Vinde fra den Kant, dog ville Angrebene neppe blive gjorte med den Virtuositet som Kierkegaards. Om Welhaven har jeg samme Mening som De; Wergeland kan jeg ikke sætte slet saa høit, han forekommer mig som en Phaeton, der vel sidder paa Phoebus's Vogn, men aldrig kan lære at styre de vilde Solheste; han gjærede sit hele Liv igjennem, men gammel Gjær duer ikke, hørte jeg en Mand ved en anden Leilighed sige. I den colossale Vanskabning, som han har givet Navn af Mennesket, ytrer han Anskuelser om Præste- og Kongestandens Tilblivelse, der ere saa radicale, at de blive raae, usande og prosaiske. Udviklingen af de forskjellige historiske Momenter ere alle abstracte, eftersom han kun kan opoffre nogle Linier dertil. Al hans Billedrigdom og Bildskab dækker vanskelig en prosaisk rationalistisk Anskuelse, hvoraf næsten alle hans Digte meer eller mindre ere gjennemtrængte. Er ikke en saa vild Modstand imod det dannede Element ogsaa en Feil hos en Digter? Mig synes snarere, at han ligner et af disse Jetteuhyrer, der gik foran for Gudernes Vorden i Dagenes Begyndelse, og han staaer da som en Antydning om, at der engang skal komme Digtere ogsaa mellem Normændene, der i mine Tanker ere et høist prosaisk Folkefærd. Hvor lidt har han dog forstaaet Schillers Ord: Den ægte Digter sammelt im kleinsten Punkt die höchste Kraft. Deres Digt over ham er smukt.

De andre Artikler i Gæa har jeg endnu ikke alle læst; af dem jeg har læst, maa jeg fremhæve Ludvig Bødtchers Digt. I Oehlenschlägers Romance mærker man igjen de store Digtervinger, som han alene kan svinge . . . [Resten af Brevet er ikke meddelt Udg.]

[4.

Det S. 328 meddelte Stykke om

Søren Kirks Rolle i Hostrups „Gjenboerne"

er der antaget at vedrøre Tiden: 1844-46, men denne Tidsbestemmelse er urigtig. Senere Undersøgelser have nemlig ledet paa Spor efter den af S. K. omtalte Bladartikel, der findes i „Flyveposten" Nr. 283 for 6. Decbr. 1847 og lyder saaledes:

„Theatret i Christiania. I „Norsk Rigstid." skrives:

Hostrups Vaudeville-Comedie „Gjenboerne", der i dens oprindelige Skikkelse som Studentercomedie allerede er os bekjendt fra Hr. Skuespiller Mantzius's Ophold her, har nu to Gange gaaet over Scenen under stormende Jubel. Dette paa eengang af Vittighed, Humor og Poesi sprudlende Leilighedsstykke kunde heller ikke uagtet det Meget af reen local og forbigaaende Interesse, det som saadant indeholder, Andet, end i høi Grad tiltale ogsaa vort Publikum. Stykket udførtes særdeles livligt og ret con amore af vort Theaterpersonale. Hr. Rosenkildes Lieutenant v. Buddinge og Mad. Jørgensens Smedekone vare især sjelden vellykkede. Det Samme kan ogsaa siges om Hr. Hagens Kobbersmedsvend og Hr. Jørgensens Jerusalems Skomager. Kun at den brede Godmodighed, der er et charakteristisk Grundtræk hos den Første, og den bidende Satire, der udgjør den ene Side af den Sidstes Eiendommelighed, maaskee burde have været noget mere fremtrædende. Hr. Rasmussen var en livlig og elskværdig Student og Mad. Smith meget pikant. Hr. Smith var igaar noget distrait og løb reent Surr i de Søren Kierkegaardske Syllogismer."

Og S. K. udtaler sig herom i **Journalen NB.**[3] for Dcbr. 1847 paa følgende Maade:]

Ussel Charakteerløshed.

Hr. Hostrup skriver en Studenter-Comedie, naturligviis med al mulig Hensynsløshed, benyttende al mulig Licents — det vilde jo være ukammeratligt af Nogen at have Noget derimod. Godt. Men maa det saa ikke ogsaa vedblive at være en Studenter-Comedie ɔ: for Studenter. Men hvad skeer? Stykket reiser hele Landet rundt, opføres endeligen paa det kgl. Theater — og nu, som jeg seer idag af Flyve-Posten, i Norge, hvor man i Rigs-Tidenden udenvidere kalder den Person, som skal være mig: Søren Kierkegaard. Jeg betvivler ikke, at man for at gjøre Stykket mere interessant allerede paa Plakaten ligefrem har sat mit Navn.

Saa det er en Studenter-Comedie! Og den danske Scene har altsaa været nedværdiget til at være Corsar!

Men hvor feigt det Hele. Enten lige fra det første at Stykket kom udenfor Studenter-Foreningen mit Navn paa Plakaten eller den Figur bort.

Det er dog væmmeligt, hvor de Danske vanære sig selv,

og med al Iver bestræbe sig for, at Nabo-Folkene maa blive Vidne til vor Skjændsel.

[5.

Til S. 364-389:

„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift".

Manuskriptet til „Efterskriftens" Forord havde oprindelig som Slutning det Afsnit, hvormed den trykte Bogs „Tillæg (Forstaaelse med Læseren)" ender (ɔ: S. 478, L. 2 f. n. fra: „at jeg selv skal sige det: jeg er Intet mindre end" osv. til S. 480 ud).]

[Bogens

„En første og sidste Forklaring"

havde først andre Overskrifter, saaledes: „En Bekjendtgjørelse til Litterlighed" eller blot: „En Bekjendtgjørelse".

Haandskriftet til „Forklaringen" indeholdt følgende ved Trykningen udeladte Partier:

„Forkl.", Side 3, efter L. 21: „lige fra Begyndelsen har gjort Alt for at opnaae:]

Med Tak til den Styrelse, der paa saa mangfoldig Maade, om end ofte i Sjelslidelse, ved Uafhængighed, ved Helbred, ved usvækket Aandskraft, ved Overskuelsens Ligevægt, trods Frembringelsens Stormskridt har begunstiget min Stræben uafbrudt, idet jeg ved Arbeidet har fundet Hvilen, som jeg behøvede for Arbeidet; og forundt mig meget mere end hvad jeg havde ventet — det Præsterede forekomme nu Andre en vidtløftig Ubetydelighed — nedlægger jeg den Pen, som i mine Forfatteres Haand var mig mit Pligt-Arbeide men ogsaa min Trangs Tilfredsstillelse, den paaholdne Pen, der dog har været mig saa kjær trods de gjentagne Mulcter, jeg istedetfor Honorar har maattet udrede for at de Pseudonyme kunde være Forfattere.

[„Forkl.",S. 4, efter L. 7: „med dyb Ærefrygt Firmaet Kts — at det har talet,"

altsaa istedetfor den i Bogen anvendte Slutning:]

Kun Eet kan et ringe Menneske handlende forstaae, og stræbe at forstaae til Efterlevelse, hvad det er Styrelsen fordrer af ham: — hvilken Brug den vil gjøre deraf, naar, hvorledes, eller om maaskee slet ingen; hvad der skal vederfares ham selv, maaskee Det, maaskee Det: tør ikke være Dens Spørgsmaal, der lærer at lyde, men kan heller ikke blive Dens

Ansvar, der i Lydighed humoristisk fritages for generende Indbildninger om en overordentlig Vigtighed betræffende Tidens Fordringer, der i Selvbekymring ironisk fritager sig for Regjerings-Omsorg i Henseende til de Mange — der jo dog vel Alle, hver især, kun i Selvbekymringen kunne finde Sandheden, thi kun den Bekymrede har i Sandhed Sandheden behov.

Dersom en Syg, der maaskee selv havde en anden Forestilling om Sygdommen, og om hvilket Medicament der skulde bruges, for at udtrykke sin Respekt for Lægen vilde sige: „nu vel, jeg vil efterkomme alle Deres Forskrifter, men døer jeg, betænk det, døer jeg — saa bliver det Deres Sag", da vilde dette falde noget humoristisk. Men i et Menneskes, af forstyrrende, stortladende Mellembestemmelser uforfalskede Forhold til Guddommen er dette, efter hvad jeg har lært, den eneste fornuftige Tale, der alvorligt i Inderlighed forpligter sig ved ubetinget Lydighed, og sorgløs i Overgivenhed lader Udfaldet være Guddommens Sag og sig uvedkommende, eftertragtende Forvisningen i Gud om, at saa afmægtigt som det meest glimrende Udfald er til at bevise Noget, saa afmægtigt er det uheldigste Udfald til at modbevise Noget, og ligesaa afmægtigt et tvivlsomt Udfald til at gjøre Noget tvivlsomt — betræffende Sandheden som Inderlighed, der væsentligen handlende er uindtagelig, — (og kun naar den gjør Udfald efter Udfaldet forvandler sin egen Inderlighed til Indfald,) — naar den vogter sig for at gjøre sin Handling til et Udfald og netop derved sin Inderlighed til et Indfald.

Kjøbenhavn i Febr. 1846.

[„Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" skulde, som tidligere omtalt (jfr. S. 364, Noten), først hedder: „Logiske Problemer af Joh. Climacus".

Til denne Bemærkning kan knyttes følgende Blade.

Et løst Titelblad:]

1) Logiske Problemer

af

Johannes Climacus.

Først et Forord med Hensyn til de philosophiske Smuler.

2) Noget om den gudelige Talekunst
med noget Hensyn til Aristoteles's Rhetorik.

Af

Johannes de silentio.

Med Motto af Aristoteles's Rhetorik 2den B. cap. 23 (i den lille Oversættelse p. 197) om en Præstinde, der forbød hendes Søn at blive Folketaler.*)

3) Guds Dom,
en Lidelseshistorie.

Psychologisk Experiment.

[Jfr. foran S. 158.]

4) Skriftprøver.
Svendestykke

af

A. W. A. H. Rosenblad,

Forfatter-Lærling.

[Jfr. i det Følgende S. 822 ff.]

---

*) [Løse hosliggende Blade:]

Aristoteles's Rhetorik.
Cap. II.

Den rhetoriske Duelighed er at betragte hvad der i enhver Ting er skikket til at vække Troen (πιθανον).

Enhver anden vil enten undervise eller vække Overbeviisning (διδασκαλικη — πιστικη).

πιστεις, i Pluralis de Midler, hvormed man vækker Overbeviisning (altsaa aktiv).

3 Arter af πιστεις ved Talen: 1) de der ligge i den Talendes Væsen (ηθος). 2) de, der sætte Tilhørerne i en bestemt Stemning. 3) de, der ligge i Talen selv, idet den beviser eller synes at bevise.

Rhetoriken bliver et Sideskud af Dialektiken og den Deel af Moralen, som man kan kalde Politik.

*

Rhetorik Cap. III.

Tilhørerne ere 3 Arter, derefter Talen.

1) til θεωρος (Kjenderen). — Kunsttalen — den nærværende Tid — Roes eller Dadel, det Roesværdige — Forkastelige.
2) til Raadsforsamlingen — den tilkommende Tid — tilskyndende eller fraraadende — Nytte — Skade.
3) til Dommeren — forbigangne Tid. Anklage — Forsvar. Ret — Uret.

[Et Hefte i Kvart, der synes at være en Renskrift:]

Noget om geistlige Leilighedstaler*)

af

Johannes de silentio.

Hvad jeg her agter at sige, kunde maaskee bedst betragtes som Forord til en Bog, og saaledes betragtet ønsker jeg det igjen helst anseet som Smudstitelbladet, hvilket ikke bindes ind med, naar Bogen indbindes. Beslutningen at skrive det er vel min egen, ellers kunde jeg da lade det være, men Den, som har foranlediget mig til at fatte den, er Mag. S. Kierkegaard, der udtrykkeligen har fordret det af mig. Selv har han nemlig til Hensigt at forsøge sig i enkelte saadanne Taler; og hans Ønske var, at dette Skridt slet ingen Indledning behøvede. Dog frygter han, ved at udlade den, at see Forsøget revet ind i et recenserende Sammenhæng med en mulig Critik; og ved at knytte Indledningen til selve Foretagendet frygter han, at dette i al sin Ubetydelighed skulde faae en forkeert Betydning ved Hjelp af denne, der ligesom indbød Critiken, hvad muligen kunde bevirke, at den lille Bog fik mange for mange Læsere, og fremfor Alt ikke en eneste ucritisk. Men dette var en sørgelig Feiltagelse. Thi som det fordres af den gode Taler, at han selv er sig den strængeste Critiker, saa fordres det af den gode Tilhører eller Læser, var han end det skarpsindigste Hoved, at forsage Critiken. I Forhold til det Religieuse gjelder det maaskee ikke saa meget om Valget af Præst eller om Valget af Skrift, om at veiledes til eller ikke lade sig forstyrre under denne Overveielse, som det gjelder om dette Valg: at ville lade sig opbygge. Uden at derfor den nu følgende Yttring ønsker at forkynde Indulgents for Taleren, er jeg overbeviist om, at Den, der vil lade sig opbygge, selv om han hørte en maaskee

---

*) [I Randen med Blyant:] Veltalenhed, med et stadigt Hensyn til Aristoteles's Rhetorik.

maadelig Præst, eller læste et maaskee maadeligt Opbyggelsesskrift, han bliver opbygget. Det Farlige er netop, om Nogen forstyrres i denne Henseende eller i at blive besluttet, i sit Valg. Derfor anseer jeg det med Magisteren for lige stort: at være en god Taler og at være en god Tilhører; og maaskee stundom det Sidste for det Største, dersom det ellers er vanskeligere at faae et godt og gavnligt og opbyggeligt Indtryk af det Usunde, end at holde sig i sig selv, samlet i sig selv, om man end mødte Misforstaaelse allevegne.

Meningen af det her Fremsatte er omtrent denne: jeg skal altsaa tage Stødet af. Nu, mit Ønske er, at Ingen maatte støde sig, og at der intet Anstød maatte blive; men min Bøn er, at dersom Nogen haver Noget at sige imod, at han da vil henvende sig til mig, og fremfor Alt ikke bringe Talerne selv i Forbindelse med vort Mellemværende, saalidet som jeg skal beraabe mig paa dem eller hentyde til dem. Skulde Critikeren mene, at concretere Exempler*) vare fornødne for at belyse Discussionen, saa tvivler jeg ikke paa, at han vil vise mig den Føielighed, hvad han saa let kan gjøre, selv at skizzere saadanne. Fra min Side skal jeg efter bedste Evne gjøre Gjengjeld, thi jeg skriver ikke Taler, og Skizzer have jo ingen anden Hensigt, eller endnu bestemtere: de have netop den Hensigt at ville tjene i Discussionen.

Mit Navn er de silentio, saa er det mit Ønske, som det er Magisterens, at Talerne selv maatte finde en enkelt Læser, hiin Enkelte, hvem de søge, men ingen Omtale, hvilken de visseligen ikke søge.

Og nu et ligefremt Ord. Jeg troer ikke, at Nogen tør paastaae, at Magisteren paanøder en Samtid sine Smaaskrifter, jeg veed, at han, uden at trøste sig til nogen Eftertid, hellere end uden Bemyndigelse at gjøre store Fordringer til Samtiden gjør dem til sig selv. I Henseende til Anerkjendelse, hvad der er menneskeligt at attraae, umenneskeligt at vrage, veed jeg, at han allerede mener at have naaet det Høieste.

*) [Jfr. S. 808-14.]

Hans opbyggelige Taler, som ikke vare anmeldte i noget Blad eller paa anden Maade gjorte til Gjenstand for Omtale, bleve ikke uden Velvillie nævnede af det høiærværdige Firma Kts, hvilket i Henseende til Anerkjendelse var det Høieste han havde ønsket, og mere end han havde ventet. Og skjøndt det nu er skeet, og Tiden gaaet hen, ønsker han dog blot at maatte blive staaende derved, og er i Henseende til Hukommelse ikke unøisom nok til at glemme, at det var det Eneste han havde ønsket, og Mere end han havde ventet, og i Henseende til Forventning ikke opfindsomt beskjeftiget med at vente nye Heroer, og sig selv betræffende forvisset om, at hans Præstationer ligge fjernt fra de Regioner, hvor et hiint høiærværdige ikke uligt Firma ogsaa staaer i Kraft, hvor Prof. Madvig øver Dommermagt med Myndighed. Uforstyrret af overspændte Forventninger, ikke plaget af meningsløse Livs-Anskuelser, der hjelpe Enhver til at ville hjelpe Mennesker i tusindviis, finder han det i sin Orden, at han kun sparsomt læses, mener langtfra, at det er til Skade for Nogen at lade det være, men paaskjønner med Erkjendtlighed deres Færd, der, skjøndt Læsere, dog ved Taushed vise sand Sympathi for et oprigtigt Ønske.

Dette hans Ønske er uforandret.

† †

Det skal ikke sjeldent være hændt i Krigshistorien, at, medens man i den beleirede By var opmærksom paa alle Fjendens Foretagender, hvert Øieblik færdig til Forsvar paa ethvert Punkt, der dog var en Snigvei, Forsvarerne ikke havde tænkt paa, indtil de pludseligen hørte Fjendernes Skrig, og de Modige bleve grebne af en panisk Skræk, der virker som en Naturmagt, og gjør Een stærkere end Tusinde, som hver for sig ere lige saa stærke som den Ene. Vil man nu kalde vor Tid en stridende Tid, hvad jo er blevet almindeligt, vil man, som jeg, lade det uafgjort om dens Strid er en Erobring, et Forsvar eller kun Gjenstridighed: dersom der dog var en saadan Snigvei, var det jo altid godt at blive opmærksom paa den. Jeg siger: dersom; thi langtfra mig være det at prophe-

tere og varsle samt at gjøre Anskrig. Det er godt muligt, at det Hele er et Indfald, som jeg har faaet og som intetsteds har hjemme.

De mangfoldige politiske, philanthropiske, sociale, artistiske, belletristiske, theatralske, italiensk-danske og dansk-italienske, skandinaviske o. s. v. Stridigheder, som føres i vor Tid, lader jeg aldeles udenfor Omtale. Men betragter man Videnskaben og navnligen den theologiske, da føres vel her en fortsat Skjermydsel, hvad enten det er Speculationen, der søger at bemægtige sig Theologiens Stof, det være ved Vold eller ved Insinuation, eller det er Theologien, der søger at undbrage sig en nærgaaende Fortrolighed samt at drikke Duus med Skarpretteren. Noget afgjørende Slag skjønnes der ikke at blive leveret. Men mere eller mindre betydelig fængsler den dog Manges Opmærksomhed, og blandt Theologiens Dyrkere søger den Udmærkede hen til denne Strid, fordi han mener, at Kræfterne her ere fornødne, og de høie Foresatte, der vaage over det Hele, blive med Glæde en eller anden Udmærket vaer, for at kunne anbringe ham her, thi her er Faren.

Jeg antager nu, at det virkeligen er de Dygtigere og Udmærkede, der som Theologiens Lærere ved et Universitet eller paa anden Maade reent videnskabeligen stride paa disse Punkter: saa ere vi Andre jo betryggede. Den lærende Ungdom skal ikke fare vild, thi de Udmærkede værne om den gode Sag og lære Ungdommen det Sande.

Gjennemsnittet af den lærende Ungdom kan naturligviis ikke anslaaes saa høit begavet som hine Udmærkede, men derfor vil Lærlingenes Livs-Opgave i den beskednere Stilling som underordnet Geistlig ogsaa være en langt lettere at løse. Posito jeg sætter, at Misligheden laae her, medens den stridende Tid varagtig og aarvaagen paa den videnskabelige Kamp tryg overlader de lettere Opgaver (posito, at de vare de sværere) til de mindre Begavede.

Af Kirkens underordnede Tjenere (Præsterne nemlig, thi jeg tænker her ikke paa Gravere o. s. v., og mellem Præst og Præst burde der dog egentligen kun være en relativ Forskjel)

mener man ikke at kunne fordre saa megen videnskabelig Dannelse som af Universitetets Docenter; og dette er ganske i sin Orden. Men naar man derover glemmer, hvad der da egentligen fordres af Kirkens Lærer, saa affstedkommes Forvirring. Fordi der nemlig ikke fordres saa megen videnskabelig Dannelse, saa kunde der jo ved Siden af den beskednere Dannelse qua Videnskabsmand fordres Andet, som gjorde Fordringen til Præsten nok saa stor som til Professoren, og ikke vedblev at vurdere ham efter hans Forhold til Universitetet, fordi hans Ungdoms-Dannelse som Studerende skyldes denne hæderlige Anstalt. Overvurderes Videnskabeligheden, da rangere ikke blot de theologiske Studerende, men Geistligheden, efter et muligt Forhold til dette Maximum: at kunne blive eller at kunne være Professor i Theologien. Vee den Student, der ikke lærer at have ophøiede Forestillinger om Videnskab, — vee den Ældre, der hvor ofte han end blev bedragen, skuffet i sin Tillid til dem, han ungdommeligt venererede som Heroer, vee ham, hvis han dog ikke atter hænger fast ved sin første Kjerlighed og sin første videnskabelige Begeistring; men er denne Slutning rigtig, at Den, der vel ikke var fuldkommen duelig til at være Professor, men dog nær efter det, at han eo ipso var en udmærket Kirkens Tjener?

Imidlertid synes dog Videnskaben i vor Tid at have revet saaledes Magten til sig, at selv den Geistlige, der føler sin Opgaves Vanskelighed, ikke tør rykke ud med Sproget, at ikke hans Yttring skal straffes med, at man seer medynksfuldt til ham som Een, der maa gaae om igjen til Professoren, ligesom et gammelt Menneske, der maa gaae til Præsten. Ja saaledes vil vel Videnskaben rive Magten til sig, at den Geistlige tilsidst hellere end at vurdere sin Opgave, om end en Samtid ikke veed at vurdere den, vælger en letfærdig Omgang med Videnskab, vælger at frelse sig selv ud af Standen som Professor extraordinarius ved et indbildt Universitetet, vælger at beile fra en Prædikestol til et videnskabeligt halv-dannet Publikums opmuntrende Bifald. Og valgte nogen Geistlig i Raahed at

prædike Anathema over Videnskaben, saa viste dette jo atter, at Videnskabeligheden havde revet Magten til sig.

Altsaa den videnskabelige Fare seer man, men der, hvor den ikke saa strængt Udviklede og mindre Begavede skal sætte det Lærte ud paa Rente, skal gjøre det anvendeligt, skal gjøre det Ophøiede udsigeligt, skal give et bestemt Svar paa et eenfoldigt Spørgsmaal, indtage en bestemt Stilling der, hvor han hørte af Hr. Professoren, at selv Videnskaben vakler, uden at turde betrygge sin Stilling ved en Smule videnskabeligt at forsmaae Nogen, som var han ikke lærd nok, hvilket Alt ikke skjønnes at være de letteste Opgaver: der er ingen Fare. Og fordi jeg siger posito, følger jo ikke at den er der; det vilde ikke engang følge, om jeg sagde: den er der.

Lad os imidlertid gjøre et Experiment. Jeg tænker mig altsaa en jævnt dygtig theologisk Professor, hvis Foredrag i videnskabelig Henseende ere Ære værd; nu ville vi gjøre Experimentet, og det hedder altsaa til ham: hold nu et opbyggeligt Foredrag. For ikke at rive Andre ind med i en fælles Tort ved i Forening at vove en dumdristig Yttring, saa vil jeg helst være ene om den: han kan det ikke. Det er end ikke umuligt, at Hr. Professoren selv vil indrømme det, og at da Enhver, enhver lyttende Geistlig og enhver ærbødig Lægmand vil ydmyge sig under følgende høitstaaende Bemærkning: „jeg kan det nok, det er ikke derfor, men Menigheden kan ikke følge mig." Det vil jeg godt troe, det er netop deraf jeg slutter: altsaa kan han ikke gjøre det. Socrates f. Ex. var ikke stor derved, at han kunde tale, saa slet Ingen kunde forstaae ham, ei heller derved, at han kunde tale, saa Sophisterne forstode ham, men derved, at han kunde tale med Alle, saa Alle forstode ham, og tale vel at mærke saaledes, at han bestandigt sagde det Samme. Thi unter uns gesagt: Socrates var ikke en Peer Degn, der havde fiint Sand og grovt Sand, — Sand brugte han overhovedet ikke meget af.

Altsaa, den Grund Hr. Professoren angav forekommer mig (thi jeg taler alene i mit eget Navn, jeg skal ikke rive Nogen

med ind i Ulykken) at være en forfængelig Tale, vel skikket til at pleie Kjødet. Det er ganske sandt, at Hr. Professoren skal være stolt af sin Videnskab, han skal sige om den: jeg ønsker ikke at gjøre Nar af mig selv eller den, som var det muligt i en halv Times Tid at bibringe Enhver, hvad der koster mig med mine fortrinligere Evner Tid og Flid Aar ud og Aar ind, og derfor foragter jeg al Fusken i det Populaire. Det er ganske rigtigt, og det er maaskee at ønske, at Videnskabsmændene stundom for Alvor ville føre dette Sprog, men dersom Hr. Professoren ikke er hildet, saa tilføier han: derimod er der andre Opgaver, som nu det at holde en opbyggelig Tale, en Prædiken, hvad jeg føler Trang til at høre saavelsom den simpleste Mand, og det har jeg ikke Gaver til og er ikke uddannet til, men forstaaer vel, at det kan aldeles paa samme Maade tage en udmærket begavet Mands hele Tid og Flid, som Videnskaben tager min.

For at Sagen imidlertid kan blive tydeligere, kunne vi forandre Experimentet lidt. Det er altsaa ikke til Bønder eller den menige Mand, Hr. Professoren skal tale, heller ikke til Halvstuderede, der videnskabeligt spidse Øren i Guds Huus, det er ikke engang til Studenter, høiere op, det er til provectiores, en udvalgt

[Her afbrudt; Fortsættelsen meddeles efter en Kladde:]

Kreds af Mænd, der alle staae paa Videnskabens Høide, hver Dag sysler med den, og derfor ikke skal have Lidt at vide en passant. Men Opgaven er uforandret: det er ingen Forelæsning, det er en Prædiken, et opbyggeligt Foredrag. Jeg maa paa det Indstændigste bede Enhver, at være aldeles overbeviist om, at det er ikke Misundelse, fordi jeg ikke kan komme ned blandt Tilhørerne, der leder mig til at gjentage mit Svar: han kan det ikke. Skulde Grunden ikke være andet end den, at han mangler Stemme, Gestikulation, Evne til at memorere, Declamation i Foredraget, ih Gud bevares! Experimentet er i alle Maader til Tjeneste, han maa gjerne læse det op, saa snøvlende som han vil, med vanvittige Katheder-Gebærder, han maa, [end ikke?] blot skrive den, [men?] lade den trykke — han kan det ikke. Besynderligt nok!

Men hvorfor kan en Mand, der værdigen udfylder sin Plads som Professor i Theologien, hvorfor kan han ikke, hvis han ikke er en sjelden Undtagelse, ikke holde et religieust Foredrag, naar man slaaer en Streg over Veltalenheden, og giver ham videnskabelige Tilhørere? — fordi Overgangen fra Videnskab til det Opbyggelige er ingen ligefrem, Forskjelligheden ikke bestaaer i at udlade visse Kunstudtryk og skrive mindre Perioder, — men Forskjellen ligger paa et Sted, som man aldrig taler om (thi Fordringen til Veltalenhed og Accommodation efter Tilhørere nævnes dog stundom), — deri, at Kategorierne ere aldeles forskjellige.

[Et andet Hefte:]

Noget om gudelig Veltalenhed.

Exempler.

Man siger f. Ex.: der er to Veie — Lystens og Dydens — man beskriver den første som blomsterstrøet o. s. v., den anden som i Begyndelsen trang, men lidt efter lidt . . . . her glemmer Præsten pludselig sig selv og Dydens trange Vei, thi hans Skildring af Dydens Vei bliver lidt efter lidt forførerisk. Hvad saa? Saa følger deraf, at en Vellystning ikke blot er gal, fordi han ikke vælger Dydens Vei, men at han er en gal Vellystning, forbi han ikke vælger Dydens Vei, dersom denne er som Præsten siger. — Dertil kommer, at denne Tale skuffer, fordi den perspektivisk drager Belønningen nær til, istedetfor at sige hvad Pligt er, uden at indlade sig paa Lønnen hist op og her ned. En saadan Tale vil man derfor gjerne høre — thi den forhindrer i at handle.

Af et andet Manuscript, men blev ikke brugt der (Afsluttende Efterskrift).

Den Kunst at kunne tale sit Modersmaal er Enhver i Besiddelse af; i dette Modersmaal forekommer Ord, der betegne

det Høieste. Forsaavidt nu enhver Indfødt kan tale Sproget, kan han ogsaa sige Ordet; og paa den anden Side: dersom den Vise bruger det samme Ord, saa seer det et Øieblik ud som havde han spildt sit Liv — ved ikke at være kommen videre. Men Den, der forstaaer underfundigt at høre efter, naar Menneskene tale, han vil ogsaa opdage, hvilken Svigefuldhed der finder Sted, idet der ikke knyttes bestemte Tanker til Ordene, hvilket ikke viser sig, naar man blot hører de enkelte Ord, men strax viser sig, naar man hører dette Ord sammen med andre. Det eenfoldigste Menneske er istand til at sige: der er en Gud til, Barnet nævner Guds Navn, og dog skjønnes ikke rettere, end at det blev en Opgave for en Tænkers yderste Anstrængelse at knytte en bestemt Tanke til Ordet. Jeg kunde let skrive Folianter, naar jeg vilde anføre Exempler paa, hvorledes Menneskene tale, saa deres egne Ord vidne, at de Intet tænke.

Her tager jeg et Exempel af det gudelige Foredrag. Til Forestillingen om Guds Huus knytter sig strax (i samme Forstand som til Forestillingen om en Skov, et Theater, en Fæstning, et Fængsel strax knytter sig et almindeligt Indtryk) den Forestilling, at der er Høitidelighedens og Andagtens stille Hvile. Saa bør det ogsaa være. Jeg har nu i en Snees Aar hørt og læst Prædikener og aldrig funden anden Tale end denne: „Den Menighed, der her er forsamlet, er nu hvilende i Andagtens Tryghed." Men Den, der meget beskjeftiger sig med det Religieuse, hver Dag maaskee læser sin Prædiken, hver Søndag gaaer i Kirke, ham vil det ogsaa være hændt, at han har været adspredt, ja ikke blot dette, men ifølge den Lov, at Anfægtelsen tiltager i Forhold til det Religieuses Inderlighed, har han maaskee været allermeest forstyrret, naar han haabede sig betrygget paa det hellige Sted, allermeest forstyrret, fordi han selv var saa bange for at blive det (thi den aldeles Tankeløse er i Almindelighed fri for Anfægtelse). Omvendt derimod, en Mand, der i Ny og Næ kommer i en Kirke, han vil blive grebet af et sandseligt-æsthetisk Indtryk, hvori det Fremmede spiller en væsentlig Rolle, og han vil være saadan høitidelig. Han vil derfor ogsaa ypperligt forstaae det Præsten siger om

Høitideligheden. Den Forsøgte derimod, hvem det stundom ikke vil lykkes at blive ret stemt, han vil stride og stride og høre og høre, og naar han saa hører og læser Aar ud og Aar ind, men aldrig hører Tale om Andet, end at man er høitidelig: saa vil han føle sig forladt, maaskee fortvivle over sig selv som et Udskud. Gud veed, for hvem der saa egentlig prædikes? Æsthetisk gjelder det: jo sjeldnere jo mere Høitidelighed. Jeg elsker saaledes den danske Skov — men netop derfor vilde jeg aldrig boe i en Skovegn. Skal jeg boe der og være der hver Dag, saa vil der komme Tider og Dage, hvor den ikke synes mig skjøn, hvor jeg bliver mismodig, fordi den engang forekom mig skjøn, og det er mig som havde jeg baade tabt den og mig selv. Naar Præsterne derfor ville være consequente, maatte de anbefale at gaae saa sjeldent som muligt i Kirke. Skal jeg derimod hver Dag beskjeftige mig med det Religieuse (hvad jo Præsten engang imellem siger), saa vil der hænde mig meget Sørgeligt, og dog skal jeg jo stride igjennem. Her begynder Præstens Opgave. Han skal ikke prædike for Kunst-Dilettanter, og lade det komme dertil, at hvis der sad en Mand, aandeligt forstaaet, afsides for sig selv, bekymret over, at han i Andagtens Øieblik ikke formaaede at blive andægtig, — at han da ogsaa skal være udelukket af Prædikenen. — Er det da ikke sandt, at i Guds Huus er og skal der være høitideligt? Jo visseligen. Og medens enhver Stymper af en Præst kan sige: hvor høitideligt! skal den erfarneste Prædikant ikke vove at sige Andet, og dog skal der være en uendelig Forskjel mellem deres Tale, fordi den Erfarne skal vide i Prædikatet og Prædikaterne at anbringe hvad der er fornødent for den Forsøgte. En erfaren Prædikant prædiker for Forsøgte, en Prædikant, der ikke forholder sig til det Religieuse uden Løverdag-Aften, vil meest tilfredsstille Folk, som kun et Par Gange om Aaret gaae i Kirke. Den almindelige præstelige Kirke-Høitidelighed er en Theater-Decoration og Theater-Virkning, og et Sidestykke til den Stivhed, der hersker ved Begravelser. — Hvoraf kommer nu dette, uden deraf, at Præsten, der prædiker, fastholder en vis abstrakt Forestilling om det Normale, at man er høitidelig netop paa

rette Maade i Guds Huus, ja endog særlig netop i Forhold til den bestemte Høitidsdag (hvad en forsøgt Tilhører veed ofte ikke lykkes), kort, at det i Guds Huus gaaer aldeles normalt til, at det næsten ikke er Mennesker, der samles der, men Hellige o: Kunst-Dilettanter, thi dem lykkes det ved at gaae sjeldent i Kirke. Præsten tænker Løverdag-Aften over et eller andet Thema, selv existerer han ikke i sin Tænkning, thi saa vilde han vide ganske anderledes Besked. Skal han prædike om Anfægtelse, om den menneskelige Svaghed, saa skraber han nogle Momenter sammen (thi paa en egen Maade bliver der altid noget Sandt i Bøndernes Overtro, at Præsten har en Bog — kun er det ikke Cyprianus, men en Haandbog for Præster, som man i Tydskland endog har faaet en Haandbog for Elskende). Dette har han saa reent glemt den Dag han taler om Høitidelighedeu i Guds Huus, hvor dog ogsaa de ufuldkomne Mennesker komme.

*

Præsten siger: her i Guds Huus er godt, turde vi blot blive her, men vi maae ud igjen i Livets Forvirring! Løgn og Sludder: det allervanskeligste var netop at blive Dag ud og Dag ind i Guds Huus. Tilhøreren faaer nu den Indbildning, at Ulykken ligger i Verdens Forvirring, og ikke i Tilhøreren.

*

Ved en tilfældig Berøring, ved at læse et Skrift eller paa hvilkensomhelst anden tilfældig Maade falder det en Præst paa, just som han skal meditere en Prædiken Løverdag-Aften, at Psalmesangen, Mesningen og andet Saadant har sin store Betydning, at Menigheden saa ofte behandler det skjødesløst. Saa prædiker han da derom, han formaner til ikke at forsømme den Deel af Gudstjenesten, han beklager, at Folk i Almindelighed kun komme i Kirke for at høre Prædiken, han beraaber sig paa sin egen Erfaring, at Folk komme sildig i Kirke o. s. v. Saa har han da prædiket derom. Hvad skeer? 14 Dage derefter faaer en Mand den Idee, at det vor Tid især føler Trang til er en ny Psalmebog, da Menigheden umuligt kan finde Op-

byggelse i den evangeliske. Vor Præst er strax med, og nu er det ham klart, at det er en længe og dybt følt Trang. For fjorten Dage siden var han selv opmærksom paa, at det netop var en Uskik, at Folk kom saa silbigt, en Uskik, der havde en ganske anden Grund end Misfornøielse med den befalede Psalmebog. Dette er altsammen glemt. Vor Præst tænker blot momentviis, ellers maatte han sige: nei holdt, lad os først faae Folk til at komme i Kirke og synge Psalmer, saa kan vi jo altid see, om der viser sig en dyb Trang, thi længe følt har det lange Udsigter med at den bliver; men at den samme Menighed, der er ligegyldig ved hele Gudstjenesten, höchstens undtaget Prædikenen, føler Trang til en ny Psalmebog, føler en dyb Trang til en ny Psalmebog — det er Præste-Præk.

[Løse Blade.]

1) Lidt om Modsigelserne i det opbyggelige Foredrag.

Forholdet til Videnskaben. — Hvilke Kategorier der maa bruges.

Her lidt om mine opbyggelige Taler, at det var ikke Prædikener (dette har man gjort til en Indvending uden at betænke, at derfor var vel Titlen heller ikke saa, men: opbyggelige Taler).

Det er lige stort at være en god Taler og en god Tilhører.

I Videnskaben saa meget Resultat som muligt — og i det religieuse Foredrag saa lidet Resultat som muligt — lige saa stærk i det Umiddelbare som i det Reflecterede, og fremfor Alt maa man have existeret i begge. Det Ene er et Kunststykke, det Andet et Stykke Videnskab.

Situation: at Hegel til Straf for sit Attentat paa det Religieuse skulde have holdt en opbyggelig Tale.

Exempel paa Modsigelse i det rhetoriske Foredrag:

„Eders Sorg skal forvandles til Glæde, og Ingen tager den fra Eder. Dette sagde Apostelen ikke i Begyndelsen af sit Liv, saa havde han blot troet det, men ved Slutningen og havde altsaa erfaret." — Som var det at troe mindre og ikke netop mere end at erfare, som var Troens Vished ikke uendelig større end Erfaringens Tvetydighed; som skulde det ende med

at Troens uendeligt bekymrede (i Lidenskab) Vished skulde omsættes til en Leveviisdoms betryggede summa summarum.

Til: Noget om gudelig Veltalenhed.

En besynderlig Climax.

... Jeg har hørt en Præst, der prædikede over et Mirakel, og som for ret at skaffe Efterretningen derom Troværdighed, først udviklede, at Disciplene havde seet det med Troens Øine, men nu, selv mistvivlende om dette Arguments Tilforladelighed, samlede hele sin Mimik og Veltalenhed og transpirerende Anstrængelse paa det sidste Moment: at de havde endog seet det med disse deres sandselige Øine! Hans Belærværdighed syntes at være af den Mening, at Sandsevished er høiere end Troens (dette er allerede forvirrende nok) selv i Forhold til et Mirakel, der er dialektisk lige stik mod Sandserne — godt var det, han sagde Amen! Det var det Bedste han sagde, thi han syntes virkelig at være lige saa vel underrettet om Christendommen som Peer Degn, der engang havde kunnet hele Fadervor paa Græsk, men nu blot kunde huske, at det sidste Ord var Amen. Det ender vel med, at dette bliver Definitionen paa en Prædiken: det er en Tale, som holdes af en Præst, og som ender med det Ord: Amen.

Til: Noget om det gudelige Foredrag.

Snart vil en Orthodox udhæve Sacramentets Kræfter, hvad der i Sacramentet tildeles, den uhyre Naade og evigt Liv (det Miraculøse); snart vil han dadle og spotte en Fritænker, der forarges over Herrens ringe Midler. Men dersom Troen selv seer det Store: saa er det jo ikke at forundres over, at den ikke anseer det for ringe, — men dette maatte jo saa Troen sige og ikke vexle Vaaben.

*

Derfor maa et religieust Foredrag aldrig være abstrakt Sandhed; thi da forstaae Alle det og forstaae dog Intet. Det har netop med Dit og Dat, Dette og Hiint, Peer og Poul, Pottemagere og Marschandisere og Kammerherrer at gjøre — aber for at føre det Alt (in concreto) hen til det Absolute. Det nævner vel ikke Folk ved Navn og siger: Mads Sørensen Sundbysster, det er Dig jeg taler om, — men det kjender de mangfoldige Existents-Concretioner og Relativiteter saa nøie, at det dog taler netop om Den og Den.

Noget om gudelig Veltalenhed.

Den hele forkeerte Maade vi læse Bibelen paa: Pauli apostoliske Hasten tænke man sig besværet og betynget af 1800 Aars Erudition og Lærdom. Hvilken comisk Misforstaaelse, hvilken Mangel paa primitivt Indtryk af Paulus! Hvad enten han har skrevet inspireret eller ikke, saa er exegetisk Lærdom og Confereren ikke den Vei, ad hvilken man kommer det Inspirerede nærmere.

En Paulus, hvis Livs Rythme er det stærkeste Tempo, hvert Øieblik ham kostbart, han skriver nogle Linier til en Menighed for at give den Fart fremad i at existere i Troen — — der er disse Linier nu, ikke mere Ilbud og vinkende Opraab, omkomne i 18 Aarhundreders Lærdom!

[6.

Nogle løse Blade, indeholdende bladelignende Udkast, vedrørende Forholdet til

Biskop Mynster,

kunne passende sættes i Forbindelse med S. 548-555, om de end skjønnes tildels at maatte være af endel yngre Datum:]

Det om Biskop Mynster.

Kjendt er jeg af saare Mange, og jeg kjender Mange; jeg er mig ikke bevidst at have nogen Fjende, men er paa forskjellig Maade de Mange hengiven og velvillig: men der er kun een Mand i Samtiden, en eneste, angaaende hvem jeg i dette Øieblik føler Trang til særligen at tale: den høiærværdige Olding, Sjellands beundrede Biskop. Lad mig tale, som jeg føler det!

Sjeldne, sjeldne Lykke, at være saaledes ung, naar man er saaledes gammel, som Biskop Mynster er det! Hvor lærerigt, at see en Mand saaledes bevare sig selv; thi hvad er det at bevare sig selv? Det er i Ungdommens Dage, naar Blodet o. s. v.*) Ja, i Sandhed, gjennem mere end en Menneskealder er han en Lærer; thi naar skal en Pige giftes? Oldtiden svarer: naar hun er en Pige i Alder og en Kone i Forstand; og naar skal

*) [Jfr. foran S. 549 og 551.]

en Mand være Lærer? naar han er Mand i Alder, men Olding i Besindighed; og naar staaer han paa sit Høieste? naar han er Olding i Alder og Besindighed, men hjertefrisk som en Yngling, som han er det, denne Gamle, der aldrig har givet sig Mine af at have havt noget Nyt at bringe, nei det var fra først af det gamle Bekjendte, der dog i ham fandt et saa friskt, saa riigt, saa mægtigt, saa veltalende, saa indtrængende et Udtryk, at han gjennem et langt Liv bevæger Mange ved dette Gamle, og at, naar han engang er død, Mange ville længes efter dette Gamle og denne Gamle, som man i Sommerens Hede kan længes efter Kildens Kjølighed. Ære være ham, denne Gamle!

Hvad denne Mand vil dømme om min Stræben er mig af yderste Vigtighed. Dersom det var muligt, at han af ganske Sjel, fuldt og heelt ud kunde erklære sig enig: giv mig et Kongerige, at jeg kan skjenke det til Den, som bringer mig dette Budskab! Saa vigtig er Bisskop M. mig paa egne Vegne, saa dyrebar paa en afdød Faders Vegne. Men skeer dette ikke, dersom dog Bisskop M. vil forholde sig aldeles rolig, taus, jeg skal ikke forlange mere. I begge Tilfælde antager jeg, at min Stræben har berørt ham i Retning af, hvad der vistnok er i ham, den dybe religieuse Inderlighed.

Men berører min Stræben Bisskop M. paa en anden Maade, i Retning af hans verdslige Klogskab, hvilken jeg, for den Sags Skyld, meget gjerne kan beundre, om jeg end for ingen Priis turde, gudeligt, lade den gjelde: da vil der vel skee noget Andet. Bisskop M. vil vel omtrent tale saaledes med sig selv: „I en vis meget høi Forstand kan det være ganske sandt, hvad dette Menneske siger, det erkjender jeg, men, men, det er for høit, det passer ikke ind i denne Verden; maatte han raade, saa skrækker han Menneskene bort fra Christendommen, istedetfor at drage dem til den. Der maa lempes i denne Verden for at faae Menneskene til at gaae ind paa Christendommen, og jeg forstaaer just dette som religieus Pligt, tør derfor ikke lade det gaae af i Stilhed, men maa vidne mod

dette Menneske — i denne Verden; thi jeg erkjender, at i en vis høi Forstand er det ganske sandt, hvad han siger."

Skeer dette, — og var det saa end kun i en lille, lille bitte, næsten tilfældigt henkastet Yttring af Biskop M., hvoraf det dog sees, at han misbilliger denne Vending: i samme Øieblik er Alt forandret, og jeg vil forstaae det som min Opgave at gaae til det yderligst Modsatte. Ja, hvis det Vaaben, jeg fører, dog allerede er skarpt, jeg vil bede Gud at skjenke mig et endnu skarpere Vaaben, og hvis det Stød, jeg fører, dog allerede er sikkert, jeg beder til Gud at føre dette mit Stød endnu sikkrere, naar det rettes, dette endnu skarpere Vaaben, mod Biskop M.; thi verdslig Klogskab, der forsvarer Christendommen, er, ja det er det for Christendommen Allerfarligste. Just dette er det, der skal bringes til Bevidsthed; thi just verdslig Klogskab, der forsvarer Christendommen, er det der føder Sandsebedragene. Det skal bringes til Bevidsthed, at 10 Talenter og 5 Genier, der af yderste Evne, om det saa var med dæmonisk Lidenskab, angribe Christendommen, ikke er den nær saa farlig som en Mand, der bruger verdslig Klogskab til at forsvare Christendommen, da han, just han, begaaer Majestætsforbrydelse mod Christendommen: Thi Christendommen er Guds Sag. Den er ikke i Forlegenhed, den skal ikke seire, thi den har i ethvert Øieblik uendeligt seiret, og, at jeg skal tale luthersk, vor Herre blæser af baade Talenter og Genier og Keisere og Paver og Publikum. Ei heller var det saa, den Gang da det, for at tale ret som vi Mennesker tale, da det kneb, da Christendommen skulde ind i Verden, det var ikke saa, at der gik Bud til kloge Mænd og Koner, Diplomater, nei, et Par Fiskere bleve beordrede til at gjøre den Sag af. Lad os aldrig glemme dette, det er saa afgjørende. Var Christendommen Menneskets Sag, en menneskelig Sag: ja, da er det rigtigt, at den betjenes af menneskelig Klogskab, verdslig Klogskab — og hvis Biskop M. var den klogeste Mand i Verden, saa vilde han, dersom han her anbragte al sin Klogskab, være den af denne Sag meest Fortjente, og jeg være den af alle Narre største Nar, hvis jeg, istedetfor at juble i Beundring,

tosfede ham i Veien med Indsigelser. Er derimod Christendommen Guds Sag, saa er — det er let at see — saa er, hvis den ganske betjenes af verdslig Klogskab, saa er, — ja, her staae vi ved min Thesis — saa er Christendommen slet ikke til.

Biskop Mynster.

Saaledes maatte Anklagen blive mod hele hans Liv.

I en forvirret, verdsliggjort, irreligieus Tid lever en meget klog Mand.

Hvor forvirret, demoraliseret, verdsliggjort, irreligieus end en Slægt er, der vil dog altid være nogen Forestilling om det Alvorlige, det Ædle, det Ophøiede, det Gudelige.

Dette forstaaer den Kloge — og han udbyder nu det Ophøiede, det Ædle, Religionen for saa billig en Priis — at det bliver det Taknemligste af Alt, det fineste Raffinement at være den Alvorlige, den Ædle eller at være den Alvorlige, der fremstiller dette Ædle o. s. v. Dette vil sige, han benytter sig af Tidens Fordærvethed til for halv, ja for Spot Priis at kjøbe Anseelse som den Alvorlige, den Ædle — dette er omtrent det meest Demoraliserende, og den Paagjældende ikke den mindst Demoraliserede.

Det er let at see, at en virkelig Alvorlig maatte i en saadan Tid collidere paa Liv og Død.

Dersom Biskop Mynster var en ubetydelig Personlighed, dersom — ja, det skulde snart være bestilt at vise, at Det han repræsenterer dog egentlig ikke er Christendom.

Men — gudelig forstaaet — Ulykken er just den, at Det han sætter istedetfor det afgjørende Christelige, er — blot menneskelig forstaaet — saa fortryllende — o, saa fortryllende, saa beundringsværdigt — o, saa beundringsværdigt. Og atter er det — gudeligt forstaaet — mig betræffende Ulykken, at der

i mig er saa meget af det Æsthetiske, det Digteriske, at jeg kun altfor fangen forholder mig fortryllet og beundrende til dette Fortryllende og Beundringsværdige, at jeg ikke skal tale om, hvor inderligt jeg i sønlig Pietet føler mig dragen til denne betydelige Personlighed.

Ak, hvis Dette var blevet min Opgave at fremstille det Udmærkede, det Herlige, det Beundringsværdige hos denne Mand, at turde ligesom sætte mig hen og brodere, hvor vilde jeg aande let og føle mig lykkelig. Nu derimod, da det Modsatte (at vise, at alt Dette dog ikke egentlig er det afgjørende Christelige) blev min sørgelige Opgave, er jeg mig selv som en bedraget Aand, og atter bedraget, fordi jeg veed, jeg vil bedrøve Mange, om end dog maaskee ikke en eneste af disse Mange kunde blive vred paa mig derfor, da han mere eller mindre tydeligt vil forstaae, at her er en Styrelse med i Spillet, og mere eller mindre klart vil være eller blive opmærksom paa, at Biskop M. ogsaa har Skyld i dette Sammenstød, saa selv om det endte med den fuldstændigste Seier for Biskop M. og mit fuldstændigste Nederlag, saa var der dog skeet en Uret mod mig fra Biskop M.s Side, forsaavidt han har Skyld i dette Sammenstød.

Dog til Sagen.

Biskop M. anbringer ikke det Christelige i Virkelighed, men paa Phantasi-Afstand fra Virkeligheden (det Digteriske); han anbringer istedetfor det afgjørende Christelige det Kunstneriske; istedetfor christelig Værdighed anbringer han den deiligste og meest fortryllende Udgave af menneskelig Fornemhed, istedetfor christelig Hensynsløshed den fineste Klogskabs fineste Hensyn-Tagen, istedetfor christelig Ueensartethed med denne Verden den smagfuldeste Verdens-Dannelse, istedetfor Affald og Forsagelse en sjelden, sjelden foræblet Nydelse af denne Verden og dette Liv.

[Det følgende Stykke, som maa stamme fra Tiden efter Mynsters Død, — altsaa fra 1854–55, — meddeles dog her som det sidste løse Blad, hvorpaa S. K. udenfor Journalerne har omtalt Bisp M.]

Saaledes forholder det sig med Bisp Mynster.

Han var, som Charakteer, en svag Mand; han havde tillige en meget stor Sands for og Smag paa at nyde Livet, og ikke de simplere Nydelser, men de finere, ja den allerfineste, just den: at hædres, at agtes, at respekteres som Alvorens Mand, Charakteer-Menneske, Manden af Grundsætninger, som staaer fast, naar Alt vakler o. s. v.

Nu var han i Besiddelse af store intellectuelle Evner, som Taler vel den Sjeldne, og endelig var han i Besiddelse af en eminent Klogskab.

Denne Forening var Bisp M., og denne Forening har afstedkommet: christeligt at forvirre en heel Generation. Thi hans Charakteersvaghed, den fik man ikke see, den blev dækket af hans eminente Klogskab; hans Lyst til at nyde blev aldrig seet, den gjaldt — nyt Raffinement! — som gudelig Aands-Frihed i Modsætning til pietistisk Ængstelighed.

Hvor er det farligt at være saa eminent klog som han var det, hvilket hver hans Prædiken beviser, ja der er maaskee ikke i hver Generation et Menneske med et saa afgjort christeligt Politi-Blik, at han med Bestemthed kan see og vise Misligheden. Det er, saa skuffende, den rene Lære, og dog er der, ja der er maaskee ikke eet Punktum af ham, uden at paa een eller anden Maade Klogskaben — velmenende — har været med og forandret det Christelige, eller Maaden at tale om det Christelige en lille bitte Smule, saa dog, naar Alt kommer til Alt, det egentlig ikke er det Christelige. Det er velmenende, det kunde jeg ikke ville betvivle, det er velmenende nemlig for at vinde os Mennesker for Christendommen, men paa den anden Side, det tjener dog ogsaa til at skjule, man er mere skjult bag ved denne Forkyndelse end bag ved en christelig correct Forkyndelse, der er saa uhyre farlig at have med at gjøre, baade fordi den, som i Had til ham, belyser Taleren selv, og fordi den saa let opbringer Menneskene mod Taleren.

Saaledes var hans Forkyndelse i Betydning af Ordet, Talen; men i Henseende til den anden Side af Forkyndelsen, Talerens Liv, hjalp hans eminente Klogskab ham atter. Mellem „de stille Timer", (hvor han var Taler, Rhetor og for dristigt vovede meget), mellem de stille Timer og sit personlige Liv befæstede han et svælgende Dyb, og vidste at bruge hele sin eminente Klogskab for objektivt at parere enhver Berøring, for at fjerne om muligt Alt, enhver Situation, enhver Begivenhed o. Desl., der kunde foranledige, at det maatte blive aabenbart, hvorvidt han nu virkeligen var den Alvorens Mand, den ophøiede Charakteer, som de stille Timer foranledigede Een til at respektere ham for. Og var han i den Henseende Virtuos; jeg kunde skrive en heel Bog, og dog maaskee ikke faae dem alle optalte og beskrevne, alle de Former og Midler han i den Henseende raadede over, og altid med afgjort Virtuositet.

Saaledes var Bisskop M. Jeg gjør ingen Røverkule af mit Hjerte: jeg har været forgabet i den Mand, ak, saaledes ere vi Mennesker. Paa den anden Side har min Dom fra det første Øieblik væsentligen været den samme som den er nu. Derimod er det faldet i mit Lod i en sjeldnere Grad at maatte blive opmærksom, og ved hele min Stræben at maatte gjøre aabenbart i Forhold til Bisskop M., hvem jeg — thi jeg gjør ingen Røverkule af mit Hjerte — bestandigt har været forgabet i, og i Grunden er det endnu.

[Til den foran S. 152 (jfr. Noten) i Journalen J J for 1845 antydede satirisk-polemiske Pjece er opbevaret en Koncept og en senere Bearbejdelse, uden at den dog tør kaldes en Renskrift, samt flere løse Udkast. De følgende „Skriftprøver" meddeles her efter, hvad Udgiveren antager: den *sidste* Bearbejdelse, denne dog ændret eller fuldstændiggjort, hvor det synes ønsket af S. K. selv ved endnu yngre Studier paa de løse Blade. — De enkelte Afsnit stamme ikke alle fra samme Tid: Stykket Nr. 7 (S. 839) maa saaledes formodes at være fra Sommeren 1845, Nr. 6 (S. 837) derimod fra Nytaarstid 1847 — osv.]

Saaledes var hans Forkyndelse i Betydning af Ordet, Talen; men i Henseende til den anden Side af Forkyndelsen, Talerens Liv, hjalp hans eminente Klogskab ham atter. Mellem „de stille Timer", (hvor han var Taler, Rhetor og for dristigt vovede meget), mellem de stille Timer og sit personlige Liv befæstede han et svælgende Dyb, og vidste at bruge hele sin eminente Klogskab for objektivt at parere enhver Berøring, for at fjerne om muligt Alt, enhver Situation, enhver Begivenhed o. Desl., der kunde foranledige, at det maatte blive aabenbart, hvorvidt han nu virkeligen var den Alvorens Mand, den ophøiede Charakteer, som de stille Timer foranledigede Een til at respektere ham for. Og var han i den Henseende Virtuos; jeg kunde skrive en heel Bog, og dog maaskee ikke faae dem alle optalte og beskrevne, alle de Former og Midler han i den Henseende raadede over, og altid med afgjort Virtuositet.

Saaledes var Bisskop M. Jeg gjør ingen Røverkule af mit Hjerte: jeg har været forgabet i den Mand, ak, saaledes ere vi Mennesker. Paa den anden Side har min Dom fra det første Øieblik væsentligen været den samme som den er nu. Derimod er det faldet i mit Lod i en sjeldnere Grad at maatte blive opmærksom, og ved hele min Stræben at maatte gjøre aabenbart i Forhold til Bisskop M., hvem jeg — thi jeg gjør ingen Røverkule af mit Hjerte — bestandigt har været forgabet i, og i Grunden er det endnu.

[Til den foran S. 152 (jfr. Noten) i Journalen J J for 1845 antydede satirisk-polemiske Pjece er opbevaret en Koncept og en senere Bearbejdelse, uden at den dog tør kaldes en Renskrift, samt flere løse Udkast. De følgende „Skriftprøver" meddeles her efter, hvad Udgiveren antager: den sidste Bearbejdelse, denne dog ændret eller fuldstændiggjort, hvor det synes ønsket af S. K. selv ved endnu yngre Studier paa de løse Blade. — De enkelte Afsnit stamme ikke alle fra samme Tid: Stykket Nr. 7 (S. 839) maa saaledes formodes at være fra Sommeren 1845, Nr. 6 (S. 837) derimod fra Nytaarstid 1847 — osv.]

[Et Titelblad — hvor Forfatteren først kaldes: A. B. C. D. E. F. Rosenblad — indeholder følgende:]

NB.

Bogen skal udstyres med al mulig Elegance. En Rand rundt omkring hver Pagina (som i Urania), hvert Afsnit med en egen Art Skrift, pyntelige og marskrigeragtige Begyndelses-Bogstaver, kort Alt a la Stüvensængeri. Nogle Bogstaver med rød Skrift (som i gamle Bøger), andre med grøn eller blaa o. s. v., at Bogen ret maatte lokke Publikum og ganske see ud som en Navneklud, svarende til Mottoet: „Pidskebaand, gule, grønne og blaae."

NB.

Maaskee kunde man lade den komme i Foderal og forud bebude som en passende Nytaarsgave.

Skrift-Pröver.

Prøveskrift

af

A. B. C. D. E. F. Godthaab,
vordende Forfatter.

[1847?]

Deilige Pidskebaand røde og blaae,
Gule, grønne, violette og graae,
Kommer at kjøbe, kommer at kjøbe,
Lad mig nu ikke saa længe løbe,
Røde, gule og graae i Fleng,
Jeg er en god lille Jødedreng.

Forord.

☛ Behag endeligen at læse efterfølgende Forord, da det indeholder Ting af yderste Vigtighed.

Forord.

Det kunde synes en Overdrivelse at skrive et Forord til et Forord, men er det dog ingenlunde, er tvertimod kun et betegnende Udtryk for den voxende Hurtighed, med hvilken vor Tid stræber, hvilket gjør, at der maa meget til for at standse den blot et Øieblik, og for blot et Øieblik at komme i Betragtning. I en saa bevæget Tid som vor, forslaaer det saaledes ikke mere, slet og ret at blive averteret i Avisen. At averteres paa den Maade er det Samme som at overgives til Glemsel; vil man blive bemærket, maa man idetmindste frem paa første Side under en Haand, der peger paa og ligesom anmelder eller averterer Avertissementet. Ak, og snart vil dette heller ikke forslaae; der vil snart blive en saadan Trængsel paa første Side, at det enkelte Udraab om Avertissementet atter drukner og forsvinder ubemærket i Mængden. Held Den, der da er istand til at inventere noget Nyt. Det vil naturligviis ikke vare længe inden den ny Opfindelse atter er forbrugt, men den første Gang maa det dog lykkes. Held saaledes den lykkelige Averterende, der først hitter paa, hvad endnu staaer tilbage, at lade sin Annonce trykke paa Papir, der „ene og alene, udelukkende er forfærdiget til“ og bestemt til at læses paa Lokumet. Medens alle andre Averterende fortvivle — han vil blive bemærket; han tør have det vissESTE Haab, han som snildt vidste at benytte det eneste Øieblik et høistæret, dannet, men ogsaa i høi Grad occuperet Publikum har tilovers; han vil blive bemærket, han vil blive læst, han der snildt vidste at sikkre sig et privat eller dog et Privet-Forhold til Publikum. Og man veed nok, hvordan der

læses paa offentlige Steder, hvor hastende, hvor skjødesløst; men paa et Privet, den Lykkelige!

Men hvad der gjelder om Avertissementer, det gjelder ogsaa om Bøger: Forord læses ikke mere. Man maa hitte paa noget Nyt, hvis man vil blive bemærket, som nu Dette: at skrive et Forord til Forordet. Og om nærværende Forord gjelder det med Sandhed hvad der staaer foran: det indeholder Ting af yderste Vigtighed — for mig. Det er mig sandeligen ubeskriveligt vigtigt at faae Publikum til at læse dette Forord, der strax vil sætte Læseren paa det rette Standpunkt; og dette er mig af yderste, af yderst trængende Vigtighed, at Læseren strax sættes paa det rette Standpunkt.

Jeg haaber nu, at det er lykkedes mig at blive bemærket, og tør da give mig lidt bedre Tid. Hvis jeg altsaa turde tage mig den ærbødige og underdanige Frihed at bede Dem, høistærede Publikum (thi langt fra mig være det uforskammet og fripostigt at dutte et høistæret Publikum), at sætte Dem ind — paa Standpunktet. Sagen er denne; jeg har længe vaklet inden jeg besluttede mig til dette Skridt, jeg har skubbet Øieblikket bort, men nu maa det gjøres — og nu blot een Bøn forinden: Skaansel, Barmhjertighed, Medynk, Overbærelse, skaansom Bedømmelse af et høistæret Publikum.

Sagen er denne. Jeg er en ung Mand i mine bedste Aar; mere kan jeg desto værre ikke sige, thi Ulykken er just, at jeg er Dem en ganske Ubekjendt, hvilket man ikke tilfældigviis kan være et høistæret Publikum, der qua Publikum veed alt Mærkeligt og kjender enhver Mærkelig, saa den sande Grund er, at jeg indtil Dato er saadan hvad man kalder Ingenting, Intet. Men fra nu af haaber jeg at blive Noget — ene og alene ved Deres Gunst, høistærede Publikum! Min Attraa, min brændende og trængende Attraa er nemlig at blive Forfatter, hvad De ene og alene er istand til at bevirke. Thi det er ikke en Forfatter, der skaber Læsere, men det er Publikum, der skaber Forfattere — og jeg er heldigviis Ingenting, Intet. De vil selv see, at jeg, hvis ellers Nogen, maa kunne blive

Deres Skabning, ganske Deres Skabning. Intet Menneske vil med Billighed i denne Henseende kunne nægte mig Charakteren: beqvem. Ellers betyder rigtignok Charakteren beqvem, at man er Noget; men naar Talen er om at skulle skabes, er det aabenbart Fordringen, at man er Ingenting, Intet. Hvad er nemlig det at skabe? Det er, siger Pontoppidan, „at frembringe af Intet eller af en ubeqvem Materie." Jeg behøver ikke at vise et høistæret Publikum, hvad det forlængst veed, hvorledes Begreberne slaae om. Næst efter det at være aldeles Ingenting, som er det at være beqvem, kommer det: at være en maadelig Makker. Ogsaa af en saadan er det endnu muligt for Publikum at skabe en Forfatter. Enhver Dygtighed derimod, endsige en eminent Dygtighed er eo ipso aldeles ubeqvem, ja det er Publikum ganske umuligt at skabe en Forfatter deraf, hvorfor Publikum gjør vel i at ringeagte og forhaane enhver saadan Forfatter, thi hans Tilværelse er et Oprør mod Publikum, en Indskrænkning af dets Skaber-Almagt. Men jeg, jeg er beqvem — jeg er bogstaveligen Ingenting; thi at jeg har været Barbeersvend, siden en Tidlang Udraaber paa Dyrehavsbakken, saa Leietjener, Marqueur og nu ligger uden Condition, er altsammen Noget, som ikke vil eller kan være til Hinder for et høistæret Publikum — i at skabe.

Altsaa, skab mig! De, høistærede, dannede Publikum (thi hvor stor min Forlegenhed og Trang end er, har jeg dog fast besluttet kun at ville henvende mig til og kun at ville skrive for: et „dannet" Publikum), er i Besiddelse af nervus rerum gerendarum; blot et Ord af Dem, et Løfte om at kjøbe hvad jeg skriver, eller, hvis det var muligt, at Alt strax kan være i Orden, lidt Forudbetaling: og jeg er Forfatter, jeg skal vedblive at være det, saa længe denne Begunstigelse vedvarer. Hvad er nemlig en Forfatter? Det er Een, der lader Noget trykke, hvorved han tjener Penge. Den, som lader Noget trykke, men ikke tjener Penge, er ikke Forfatter. Dette er saa let at indsee, at enhver Spækhøker kan begribe det. Det er med Begrebet: Forfatter ligesom med det at være en Handlende. Hvad er en Handlende? Det er Een, der ved at afhænde en

Bare tjener Penge. Tjener han ikke Penge, saa er han ikke en Handlende, saa er han en Daare, en Velgjører, eller hvad han forresten er, men han er ikke en Handlende.

Hvad jeg da skriver i denne Bog, som da egentligen ikke er en Bog, er bestemt til at henlede Deres gunstige Opmærksomhed paa mig. I gamle Dage skrev man først et Værk, hvorved man søgte at gjøre sig gjeldende, men nu er Opgaven saa mangfoldig, at der fordres Duelighed i Alt. Som en Enepige, der i Mangel af at blive Stuepige tilbyder sig at gaae med i Alt, saaledes gjør man nu rigtigst i at levere en Navneklud eller en Stilebog for at habilitere sig og henlede Publikums Opmærksomhed paa sig, førend man vælger denne Næringsvei og sætter sig ned som Forfatter, eller førend man lader sig skabe og bliver skabt — ikke en ny Skabning, men som jeg ved Deres Skaber-Almagt vil blive det: skabt af Ingenting.

Mere behøver jeg ikke at sige Dem, høistærede, dannede Publikum. De formaaer Alt, det gjelder blot om at bringe Dem paa Standpunktet, og at De bliver der, det gjelder om at røre, bevæge, interessere, kort at vinde Dem for Sagen. Fra Digterne maa De vide, at Alt dreier sig om Kjerlighed, og af Erfaring veed De, at Alt dreier sig om Penge — Kjerlighed med, og at Kunsten i Livet egentligen er at faae disse to Magter til paa en behagelig og gelind Maade at dreie sig om hinanden, hvad Digterne selv erfare, thi kun i Poesien have de Penge nok. I Virkelighedens Verden er det egentligen overflødigt at befale Lieutenanter — hvad der følger af sig selv: ikke at gifte sig uden Penge. Gjør man det end nok saa romantisk og forvandler Ægteskabet til Bryllupsdagens Øieblik: uden Penge kan man ikke, end sige da naar man tænker videre frem og spørger om Udsigterne. Thi det er ikke Ægteskabet, der er Udsigten, Ægteskabet er den alvorlige Foranledning til at spørge om Udsigterne. See, som eenlig Person kunde det naturligviis aldrig falde mig ind at ville være Forfatter; jeg finder det ganske i sin Orden, at et høistæret Publikum uden videre afviser enhver eenlig Person, der vil være Forfatter, som uværdig Trængende, og ingenlunde Forsørgelsesberettiget, eller

en passende Gjenstand for Publikums Medlidenhed. Men jeg staaer just (og jeg veed, at et høistæret Publikum har Følelse, kan lade sig røre, jeg veed det naadigt interesserer sig for at hjelpe Elskende sammen) ved Spørgsmaalet om Udsigterne; der staaer jeg, forelsket. Jeg har Pigens Ja, mellem os, jeg har saa godt som Faderens Ja — hvis det lykkes med Næringsveien. Som jeg selv vil blive Deres Skabning, saaledes vil, o lad Dem røre ved denne skjønne Tanke, mit Ægteskab ogsaa være Deres Værk. Uden Dem er jeg Intet, ved Dem Alt.

Hvad tør jeg nu vente? Mig selv betræffende er som sagt Intet til Hinder. Jeg er Intet mindre end Geni, men ganske bogstaveligen Ingenting. Just deri søger jeg min Trøst og mit Haab. Man antager jo, at et Skrifts Originalitet staaer i omvendt Forhold til Udbredelsens og Afsættelsens Hurtighed: hvilken Trøst for mig, som øieblikkeligt skal bruge Penge. Consequentsen af hiin Sætning bliver ligefrem, at et meget stort Geni, der ikke paa anden Maade er sikkret Udkommet, maa døe af Sult. Godt, at dette ikke er min Lod; thi Navnkundighed kan man da for den Sags Skyld vente lidt efter, men hvad Udkommet angaaer, da kan man ikke godt vente mange Dage, og er i denne Henseende ingenlunde tjent med noget omvendt Forhold, at Rigdom og Overflod kommer hundrede Aar efter Ens Død, eller at man bliver sat istand til at gifte sig hundrede Aar efter at man ved Døden er sat ud af Stand dertil. I alt Sligt er det ligefremme Forhold det Bedste og det Ønskeligste.

Saa lægger jeg da mit Prøveskrift og med det min Skjæbne i Deres Haand, høistærede Publikum. Gaaer Skriftet rivende af: da er min Lykke gjort — jeg er Forfatter. Jeg kaster mig i Menneskehedens eller Publikums Arme; lykkes denne almindeligere, om end derfor ikke mindre ømme Omfavnelse, da agter jeg at slutte mig nærmere til min Elskede. Jeg tilhører ganske Fremtiden ved min Tilkommende, min tilkommende Næringsvei, og det mig Tilkommende.

Slutteligen bemærkes blot, at jeg paa givet Vink af en talrig Subscription eller af een Mand, der subscriberer paa

500 Exemplarer, skriver i Aarhundredets, i Menneskehedens, vor Tids, Publikums, Manges, Fleres, audiatur et altera pars's Navn efter Bestilling og om Alt; tillige tilbyder jeg mig at opvarte Subscribentsamlere, der skaffe 50 Subscribenter, med Barbering og visse Timer om Dagen med at børste Klæder, gaae Ærinder og anden Opvartning.

Ærbødigst

A. B. C. D. E. F. Godthaab.

Nr. 1.

Theatret. Igaaraftes opførtes Shakspeares herlige Mesterværk: Bagtalelsens Skole første Gang. For enhver Kjender og Ynder af den sande classiske Digtning, maa det være en sand classisk Glæde, naar en saa sjelden Kunstnydelse bliver ham til Deel, en Kunstnydelse, der tillige forhøiedes derved, at Hs. Majestæt Kongen og Hs. K. H. Prinds Ferdinand bivaanede Forestillingen. Et andet Spørgsmaal er, om det ikke havde været rigtigst, at en Mand med en kjerlig og kunstig Haand havde foretaget een og anden lille Forandring, idetmindste at een og anden for et dannet Publikum anstødelig Yttring var bleven udeladt. Dog vi ville ikke forstyrre Glæder, men hellere i et høistæret dannet Publikums Navn takke Theaterdirectionen for den sjeldne Nydelse, medens vi tillige tage os den Frihed at foreslaae, snarest muligt at sætte et af Islands Stykker i Scene.

Hvad Opførelsen angaaer, da var denne i alle Maader saa fortræffelig, at man vanskelig udenfor Kjøbenhavn vil finde dens Mage, idetmindste efter hvad Anmelderen kjender til andre Stæders sceniske Præstationer. Anmelderen erindrer saaledes for flere Aar siden at have seet det samme Stykke opført i Korsøer, men denne Forestilling kunde paa ingen Maade staae ved Siden af det kongelige Theaters.

Det indskrænkede Rum tillader os destoværre ikke at gaae ind i en dybtgaaende og udtømmende Bedømmelse af Enkeltheder; vi fatte os derfor kort. Hr. Justr. Nielsens Opførsel som Sir Oliver Surface var i Sandhed mesterlig, og overgik langt hans Forgænger i Korsøer, Hr. Rasmussen. Ogsaa Mad. Niels nes Opførsel var meget brav; og Hr. Phister som

Snake opførte sig ligeledes udmærket. Men Fru Heibergs*) Mesterlighed overgik dog alle og enhver Beskrivelse; vi maatte afskrive hele hendes Rolle, hvis vi skulde give Læseren en Forestilling om den Maade, paa hvilken hun sagde sine Repliker, eller om hvilke Repliker hun sagde. Men da dette vilde blive for vidtløftigt, og vi desuden ikke have Stykket ved Haanden, indskrænke vi os til at afskrive den Berlingske Tidende, der saa ypperligt siger: „Vi maatte afskrive den hele Rolle, hvis vi skulde give Læseren en Forestilling om denne mesterlige Præstation af Hr. Wiehe."

Italiensk Opera. Den tredie Forestilling af Norma var i det Hele taget godt besøgt. Idet vi selv bedst føle, hvad vi skylde et høistæret dannet Publikum, og idet vi beklage en kun altfor almindelig Skjødesløshed i Forhold til Theatrets Anliggender, skulle vi efter indhentede nøiagtige og aldeles tilforladelige Oplysninger berette Følgende. I Parquettet var der 93 Personer og 5 Børn, deraf 35 af Mandkjønnet og 58 af Qvindekjønnet. I Parterret var der 68 Personer, ingen af Qvindekjønnet. I Logerne 230 Personer, som vare saaledes fordeelte. (Fortsættes.)

Nr. 2.

Literatur. Fra Pressen er udkommet en Bog, som selv i Paris vilde vække Opsigt.

Den seer saaledes ud paa Bindet. Langs Randen gaaer en ægte forgyldt Guldfals, og i hvert Hjørne er der anbragt et guldvirket Emblem omtrent som paa Dame-Lommetørklæder. Midt paa er anbragt en uhyre kostbar Blomsterbouquet i samme Smag som paa de ægte persiske Schawler.

*) [I Randen:] ad se ipsum:
Det kunde fremkalde en ganske snurrig Virkning, om man kaldte hende Madame Heiberg istedetfor Fru H.

Uden om denne Bouquet er Titlen trykket med mat Skrift, paa den ene Side Titlen, paa den anden Forfatterens Navn. Man maa altsaa vende Bogen for at kunne læse Titlen. Men dette lod sig ikke gjøre anderledes, hvis man ikke vilde tage Synet fra Blomsterbouquetten, der med sin Pragt præsenterer sig i samme Øieblik man tager Bogen i Haanden.

Idet man lukker Bogen op, seer den saaledes ud paa Titelbladet. En yppig Kjæde af Arabesker slynger sig langs Kanten, i hvert Hjørne med sindrige og nydelige Vignetter. Titelbladet har tillige den Mærkelighed, at Bogens Titel og Forfatterens Navn er saa kunstigt arbeidet ind i Arabesserne, at man kun med stor Flid kan læse det ud deraf. Det vilde blive for vidtløftigt at gjennemgaae det Enkelte i dette mærkelige Skrift eller at gaae frem paginaviis; vi udhæve derfor blot det ganske mageløse A, hvormed p. 17 begynder.

Idet man lukker Bogen, seer den saaledes ud paa Bindets anden Side. Ja, den seer i en vis Forstand ganske ud som paa forreste Side, kun at Alt her er af Sølv, hvilket for Den, der vil anstille Sammenligningen, idet han aabner Bogen saaledes, at han paa een Gang seer begge Sider af Bindet, har megen Interesse.

Indholdet er naturligviis meget godt, derfor borger tilstrækkeligt Forfatterens berømte Navn. Vi haabe, at et høistæret dannet Publikum vil ved en rigelig Afsætning opmuntre den skjønne Stræben i Literaturen.

Nr. 3.

Stændervalgene i Kjøbenhavn ere nu tilendebragte, vi meddele efter den Berlingske Tidende følgende Liste.*)

*) [I den første Koncept:]

Politik. Stændervalgene.

Ordret efter den Berlingske, blot Talsforrelserne, og Berlingske Tidende citeres.

Vi tilføie blot følgende Bemærkning. Dersom altsaa Hr. Advocat Lehmann havde havt .... Stemmer flere, saa var han kommen over Hr. Grosserer A. Hansen; og dersom Hr. Urtekræmmer Øst havde havt .... Stemmer mindre, var han kun bleven Suppleant. Ved Valget paa Hr. ....*) er dette at bemærke, at dersom han havde faaet .... Stemmer mere, saa havde han, mærkeligt nok, havt lige 300 Stemmer, hvilket vilde have været meget mærkeligt.

Nr. 4.

Critik og Smag. De to berygtede Mordere Ole Hansens og Hans Olsens Henrettelse havde igaarmorges lokket et talrigt, høistæret dannet Publikum ud paa Amager. Skjøndt Veiret ingenlunde var gunstigt, herskede dog overalt den gladeste og loyaleste Stemning. Den brave Kunstner, Skarpretteren i Kjøbenhavn, Hr. Madsen, løste sin vanskelige Opgave med sjelden Virtuositet, Bravour og Mesterskab, — tidligere fordeelagtigt bekjendt har han nu i Sandhed gjort sig værdig til at bære det Navn, hvormed han nævnes: Mestermanden. Det var derfor en velfortjent Anerkjendelse, at han saa vel ved hans Fremtræden som ved hans Bortgang hilsedes med Acclamation. Ogsaa Skarpretteren fra Roeskilde, der var tilstede for at kagstryge en tredie Forbryder, spillede med Smag og Correcthed, og skilte sig paa en i enhver Henseende tilfredsstillende Maade fra dette hans første Forsøg, hvorfor han under Forestillingen flere Gange blev lønnet med Applaus og tilsidst fremkaldt og fik da capo, men da den tilstedeværende Retsbetjent gjorde Indsigelse, blev det dog derved, og Delinquenten undgik da capo. Derimod udviklede den Fremkaldte et nyt Talent, foruden det som Skarpretter, et Talent som Folketaler, i et Foredrag, det mere end een Gang var umuligt at høre paa Grund af Forsamlingens tordnende: „Hør, Hør!", og som endte med, at han yderligere blev fremkaldt og fik igjen da capo.

*) [Et Navn: Agent Lund, er senere overstreget.]

Vi ønske ham fremdeles Lykke paa hans fremtidige Kunstnerbane, idet vi forøvrigt erkjende det Rigtige og det Beskedne i at debutere med en Kagstrygning, inden man forsøger sig i det Vanskeligere.

Nr. 5.

Nyheds-Post. Grosserer Marcussen i Badstuestræde havde igaar stort Middagsselskab. Ved Spisebordet indtraf imidlertid det Uheld, at Hr. Grossereren kom til at vælte en Sauceskaal over sig selv og sin Dame. Det gik saaledes til. Just i det selvsamme Øieblik som Tjeneren byder en Sauceskaal, vil Grossereren reise sig op for at udbringe en Toast. Ved en Armbevægelse kommer han til at støde til Tjeneren og Sauceskaalen. Dette er den historiske Sandhed. Vi vide vel, at der circulerer et Rygte, som fortæller Historien anderledes, at det nemlig var Damen, der ved en Hovedbevægelse stødte til Tjeneren. Men dette er kun et Rygte, uden al Officialitet. Hvad Damen hedder, have vi endnu ikke bragt i Erfaring; Nogle nævne Frøken Lindvad, Andre sige, at det var Gusta Jobbe. Saasnart vi faae det at vide, skulle vi strax meddele det; thi Navnet er af nøyre Vigtighed, da der naturligviis i de første 8 Dage ikke vil blive talt om Andet i hele Kjøbenhavn, og altsaa i hele Danmark.

Vi haabe, at de øvrige Avis-Redacteurer ved at optage denne Artikel udtrykkeligt bemærke, at den er af vort Blad, der altid skal bestræbe sig for først at levere enhver almeeninteressant Efterretning.*)

*) [Første Koncept indskyder her:] Vi skulle som i denne Artikel saaledes altid bestræbe os for at være den første, og meddele enhver Nyhed saavidt muligt øiebliktkeligt; vi love, at selv om en Mand tilstiller os Noget med Ønske om først at faae det indrykket om Løverdagen, skulle vi dog indrykke det samme Dag.

Dyrtid.

Idag blev der paa Torvet givet 5 Mk. for en Snees Æg. Man seer deraf, at der maa være Dyrtid, idetmindste paa Æg.

Barbeer Lützovs allerede iforveien hæderligen berømte og meget besøgte Barbeerstue har ved en ny Forbedring vundet et nyt Krav paa et høistæret Publikums skjønsomme Anerkjendelse. Hr. Lützov er en velstuderet Mand, der følger med Tiden og med Tidens Opdagelser. Forvisset om, at der med Stethoscoperingen er begyndt et ganske nyt Afsnit ikke blot i Lægevidenskabens Historie, men i Menneskelivets: har han besluttet sig til aldeles gratis og uden at det koster Noget at stethoscopere Enhver, der kommer paa hans Barbeerstue.*) Naar man tænker tilbage paa den Tid, da det ikke var Skik at barberes, og hvorledes det nu er bleven en Nødvendighed for Enhver at barberes: saa vil man vistnok ikke give Hr. Lützov Uret i den Mening, at det engang vil blive ligesaa almindeligt at lade sig stethoscopere hver Dag, som det nu er at lade sig barbere. Maaskee vil det da engang lykkes Naturforskerne at opdage et Redskab, hvormed man kan høre Hjernen banke (thi at den banker er vistnok): og dette vil da igjen blive ligesaa almindeligt, som det til den Tid vil være bleven at lade sig stethoscopere. Men det at lære sig selv at kjende er jo den høieste Opgave, og derfor bør det sig at prise enhver Videnskab, der hjelper Menneskene frem ad denne Vei, og at paaskjønne enhver Mand, der forhjelper den Enkelte til denne Selvkundskab. Vi opfordre derfor enhver Mandsperson til at besøge Hr. Lützovs Barbeerstue for selv at forvisse sig om det Gavnlige samt om den Nydelse, der ligger i ved at lade sig stethoscopere hver Dag at lære sig selv at kjende.

Nr. 6.

Moral. Tilbageblik paa Aaret 1846. Nytaarsdag er efter alle de viseste og bedste Mænds Mening en høist alvorlig Dag. Selv Den, der ellers aldrig gaaer i Kirke, pleier dog at gaae i Kirke Nytaarsmorgen; selv Den, der ellers aldrig anstiller alvorlige Betragtninger, ham pleier dog Aarskiftet

---

*) [Jfr. foran S. 743.]

at gjøre alvorlig. Indeholder allerede de almindelige Skiftetider Opfordring til mangen Alvors Tanke, hvor meget mere da Aarskiftet! Som der derfor vel neppe er et eneste Menneske, uden at han jo idetmindste een Gang i sit Liv har slaaet sig for Panden og sagt: hvad er Sandhed? og derved tænkt over hvad Sandhed er: saaledes er der vel heller intet Menneske, end ikke det letsindigste, uden at han Nytaarsmorgen føler sig greben af en høitidelig og høist alvorlig Stemning.

Men hvad maa vel da den sandhedskjerlige Alvorsmand sige om disse Tider, naar han skal tale Frimodighedens gjæve Sprog uden Menneskefrygt? Er det ikke Religieusitet vor Tid mangler i ethvert Forhold, i Forholdet mellem Konge og Folk, mellem Herre og Tjener, mellem Forældre og Børn, mellem Publikum og Forfattere? Men saa er det jo ogsaa til at fremme denne, at Enhver bør stræbe, Enhver paa sin Viis i Forhold til sine Gaver, efter sin Leilighed. See, derfor love vi paa denne høitidelige Nytaarsdag, vi love vore Subscribenter, saasnart vi spore en alvorlig Forbedring og Omvendelse, fremtidigen at levere en Trediedeel mere om Dagen af den liderlige Roman, vi ellers leverer. Som vi Intet spare, ikke spare paa alvorlig og streng Tale, saa skulle vi ogsaa vide paa enhver Maade at lokke Menneskene til det Gode.

Stüvenfængeri. Paa en Tid da Stüvenfængeriet tager saa forfærdeligt og saa foruroligende Overhaand, er det vistnok ikke af Veien, at man atter og atter advarer et høistæret dannet Publikum fra at lade sig sine Penge franarre. I denne Tid forevises der saaledes paa Vesterbro i et Kunstcabinet en saakaldet Lykkens Stjerne, ved hvis Hjelp Enhver, efter Udraaberens Udsagn, faaer sin fulde Alder at vide samt sin tilkommende Brud eller Brudgom. Man tænke sig hvilken Uforskammethed mod et høistæret dannet Publikum: at tage Penge for — at sige Een, hvor gammel man er! Er dette ikke ligefrem at gjøre Nar af Publikum, thi Den anseer man jo for fjollet, der end ikke veed hvor gammel han er. Idet vi derfor henlede

Politiets og Geistlighedens Opmærksomhed paa dette Uvæsen og advare Publikum mod at give Penge ud til en saadan Stüvenfænger og for en saadan intetsigende Underviisning, tillade vi os derimod ret indstændigt at lægge et høistæret Publikum paa Hjerte ikke at glemme de sande Lærere og Veiledere, de der meddele gavnlig og interessant, belærende og dannet Underviisning.

Nr. 7.*)

De svenske Studenters Ankomst her til Byen imødesees, som naturligt er, med stor Spænding. Enhver Skandinav er, det følger af sig selv, væsentligen interesseret, men hovedsageligen dreier dog Alt sig om Cand. Jespersen, der med Syn og Hjerte for Sagen, har sat sig det som Opgave i Hovedet: at forene de tre nordiske Riger. Hans Valgsprog er denne Gang: nu eller aldrig. Allerede for 14 Dage siden var han færdig med den Tale, han agter at holde, og har ladet sin Kjæreste overhøre sig paa den. Dog ikke nøiet hermed, gaaer han, hvad Sagens Alvor kræver og for ganske at forvandle den til et National- og Fælles-Anliggende, omkring med Manuscriptet hos sig, og anmoder Forbigaaende om at høre ham. Forfatteren af denne Artikel var saa heldig at overhøre ham i en Port i Vimmelskaftet, og er det mig en Glæde at skylde Sandheden det Vidnesbyrd, at Hr. Jespersen kunde sine Ting meget godt, saavel indenad som udenad. Den Maade paa hvilken han sagde: Studenter, danske og svenske Studenter, kan aldrig forfeile sin Virkning. Kan den i en Port gjøre saa dybt et Indtryk, som den gjorde paa mig: hvilken nyyre Virkning vil den da ikke frembringe paa en Forsamling, naar det lyder: Studenter, danske og svenske Studenter, nu eller aldrig! Hans Mimik og Gestikulation forraadte en respektabel Stræben, som jo ogsaa vil kunne fortsættes endnu en otte Dage, med mindre da enten Anstrængelsen ved at være bleven færdig længe før

*) [Jfr. foran S. 183 ff.]

Tiden, hvilket som bekjendt er uhyre anstrængende, skulde afmatte ham saaledes, at han blev syg deraf, eller Svenskerne slet ikke skulde komme, thi i saa Fald vil hans Stræben kunne fortsættes endnu længere.

(Fortsættes).

Nr. 8.*)

Det af Vægterne stiftede Convent holdt igaar Middags sit aarlige Festmaaltid. Conventet, der, som bekjendt, væsentligen er stiftet for at give Embedsbrødrene fra Byens forskjellige Gader og Egne Leilighed til at lære hinanden personligt at kjende, at udøse deres Hjerter for hinanden, udvexle Tankerne med hinanden, deres Frygt og deres Haab, deres Bekymringer for Fremtiden o. s. v., kort for at udvikle og nære Samfundsaanden, beskjeftiger sig for Tiden især med „den danske Vægtersangs mageløse Forfald", og derfor med at afhjelpe en almindelig, længe dybt følt Trang til en ny Vægtersang, hvorfor der ogsaa hensidder en bestandig-syngende Comitee, som syngende prøver og vrager.

Festmaaltidets Arrangement var fortræffeligt. Uagtet det var Middag, var dog efter Indbydernes Idee Skaaderne lukkede og Lysene tændte, at det kunde ligne et Aftenselskab, hvilket Vægterne meest ynde, men i Virkeligheden ere forhindrede fra at deeltage i. Dette Eiendommelige gav denne Festlighed en ganske egen Fortryllelse, som udbredte sig over den i den festligt smykkede Sal forsamlede festligt stemte Mængde.

Vægteren fra Grønnegade førte Præsidiet. Efter at have udbragt en Skaal for Politi-Adjutanten, der hilsedes med 9 Gange Hurra, som næsten blev til ti Gange, da det næsten ikke vilde ophøre, kaldte Præsidenten ved Pibens Lyd til Orden. Og nu begyndte Festmaaltidet. Da der imidlertid var skrevet en saa stor Mængde Sange i denne festlige Anledning, at det

*) [I et Udkast overstreget:] Humoristisk Feuilleton. — [Bemærkning paa et løst Blad:] Noget om Vægtersangen eller om Vægterne som Natur-Sangere. De forskjellige Tilfældigheder gjennemgaaes.

vilde blive umuligt at synge dem alle, var der ved hver Convert, som ellers et Viinkort, henlagt en Fortegnelse over Sangene, at Enhver kunde synge hvilken han vilde, en vanskelig Opgave som kun Vægtere formaae at løse, da de ere vante til at synge saaledes. Og da der for Præsidenten var anmeldt saa mange Taler, at det ikke vilde blive til at overkomme at holde dem alle efter hinanden, vedtoges, at der bestandigt skulde tale 4 og 4 af Gangen.

Vi forbeholde os i flere følgende Nummere at meddele nogle af disse mange Taler.

Almeenaandens Oplivelse er et saa stort Gode, at enhver Stræben eller endog blot ethvert Vink i denne Retning ikke bør lades ubemærket. Forleden læste man i Adresseavisen under Dødsfald Efterretningen om, at en Dreng paa 8 Aar var ved Døden afgaaet; Avertissementet sluttede saaledes: „dette bekjendtgjøres sørgeligst for hans efterlevende Smaa-Venner." Man tør altsaa allerede antage, at Drenge paa 8 à 10 Aar ordentligviis læse deres Aviser — maaskee skrive de endogsaa i Aviserne. Hvilket uhyre Fremskridt i Sammenligning med den patriarchalsk-spidsborgerlige Tid, da de kun læste deres Lectier! Dersom der blot stræbes kraftigt frem ad den Vei, saa vil snart den Tid være naaet, hvilken en af de gamle Propheter beskriver, naturligviis som den gyldne Tid, den Tid: da Drenge skulde dømme Eder.

Nr. 9.

Journalistens Stilling er vistnok saa betydningsfuld, som sjeldent Nogen forestiller sig den, saa byrdefuld, at kun Bevidstheden om, hvad man udretter i Sandhedens Tjeneste til Menneskehedens Forædling kan give Styrke til at holde ud. Man tænke sig en ung Mand i hans bedste Aar — allerede

noget nær en Olding, graahærdet næsten, hvis han ikke er ganske skaldet: i den Grad har Alt, hvad han har gjennemgaaet, eller Alt, hvad der er gaaet igjennem ham, efterladt Mærker. Han sidder ved sit Arbeidsbord; man kan neppe øine ham, i den Grad er han omgiven af eller fordybet i Papirer, Bøger, Skrifter, Aviser, Journaler, Akter, Breve, Kunstværker. Saaledes sidder han ved sit Arbeidsbord, bøiet under den uhyre Anstrengelse af at bære Vægten, han har paa Hovedet, at Intet, Intet, ikke det Ubetydeligste, ikke det Betydeligste, Intet i Staden, i Landet, ja i hele Europa skeer, uden at gaae igjennem Journalisten. — Nu ringer det, det er en Forfatter med sit nyeste Skrift. Journalisten maa være inde i Alt; uden engang at have seet i Bogen, maa han strax kunne sige, hvad Feil den har, derpaa meddele Vink, om hvilken Retning Forfatteren nu skulde indslaae, hvad Tiden fordrer i politisk, i philosophisk, i theologisk, i philanthropisk, i kunstnerisk, i historisk, i ethisk, i æsthetisk, i pædagogisk, i archæologisk, i taktisk, i didaktisk, horoskopisk og metaskopisk Retning ... Nu banker det; det er en tilreisende Kunstner. Journalisten maa være inde i Alt; uden nogensinde at have hørt ham eller om ham, maa han strax kunne sige en Dom, vise ham til Rette, tjene ham

---

Feuilleton.

Et nyt Blad. Da det høiligen maa være i et høistæret, dannet Publikums velforstaaede Interesse, nøiagtigt at vide, hvor man faaer de bedste og billigste Varer af enhver Art, hvor det bedste og billigste Arbeide, hvor Opvartningen og Betjeningen er den bedste og billigste o. s. v.: have D'Hrr. Grynmøller Smidt & Comp. [isinde] at paabegynde et saadant hensigtssvarende Foretagende, hvortil Ideen egentligen skal være undfanget i Politi-Arresten.

Redaktionen forpligter sig til med største Redelighed og Samvittighedsfuldhed at sætte sig i saa nøiagtig Kundskab som muligt om, hvor meget enhver Næringsdrivende, ubetinget enhver Næringsdrivende tjener om Aaret. Mod at svare 4 pCt. af denne sin Indtægt til Redaktionen, vil han sikkre sig den fordeelagtigste Omtale i Bladet. Vil Een ikke give saa meget, kan han mod 2 pCt. sikkre sig slet ikke at blive omtalt. Men Enhver, som slet Intet vil svare, vil paa enhver Maade blive bragt

med Raad, som forraade Kunstkjenderen — og derpaa læse den Masse af udenlandske Blade, som Kunstneren fører med sig, hvori han er omtalt, hvilke Journalisten maa have „liggende for sig"... Nu banker det ved den hemmelige Dør; det er en af Redaktionens Høitbetroede. Man seer det i hans Ansigt, at der er skeet noget Forfærdeligt — men Journalisten maa diplomatisk beherske sig selv, være rolig eller synes rolig, maa bede ham vente og fortsætte Underhandlingen med Kunstneren... Nu banker det igjen, det er en Billet fra en Høitstaaende, der mener sig fornærmet og truer... Nu ringer det; det er en Forurettet. Journalisten maa være inde i Alt, maa strax, uden at have hørt det Mindste om Sagen, forstaae den, kjende Lands Lov og Ret bedre end alle Jurister... Nu banker det atter; det er Bogtrykkerdrengen, som skal have Manuscript.

Man gyser næsten, naar man læser det, man begriber ikke, at et Menneskes Hoved kan holde det ud. Og dog maa Journalisten have uendeligt meget Mere i sit Hoved. Under alt dette maa han strax og hvert Øieblik paa Dagen i Hovedet kunne udregne, hvilken blandt de tusinde Meninger der er Publikums, det dannede Publikums. Denne uhyre Krydsen Dag ud og Dag ind af de meest forskjellige og meest modsatte Meninger, Dag

---

til Armod og Elendighed, ligesom ogsaa al Uredelighed med Hensyn til sine virkelige Indtægter vil blive straffet med Mulcter, samvittighedsfuldt og redeligt afpassede alt i Forhold til Enhvers Evne.

Idet vi annoncere dette nye Blad, vide vi ikke noget Bedre at sige til dets Berømmelse, end at vi finde Ideen saa ypperlig, at vi kunde være fristede til at stjæle den, hvad vist ogsaa vilde være skeet, hvis ikke D'Hrr. Grynmøller Smidt & Comp. havde tilstaaet os visse Procenter.

Vi haabe, at et høistæret, dannet Publikum ved en talrig Subscription vil fremme et saadant Foretagende, der saa umiskjendeligt bærer Præg af ene og alene at ville tjene Publikum, der vel ogsaa længst maa have faaet Øinene op for, at Staternes eneste Frelse er Dags-Pressen, at hverken Jesuiter eller Diplomater eller Politi-Spioner eller Hofmænd vare, hvad de udgave sig for, Menneskehedens Velgjørere, men ene og alene — aldeles gratis og uden at det koster det allermindste — Journalisterne, og ikke mindst de, hvis Sind modnedes til Alvor og hvis Charakteer hærdedes til Heroisme i Politi-Arresternes stille Ensomhed.

ud og Dag ind i dette hujende og pibende og klappende og larmende og hvisslende Virvar, hvor Enhver vil have sin Mening, naturligviis uden Forpligtelse til at skulle beholde den en halv Time, men med ubetinget Ret til at forandre den hvert Secund — at skulle udregne, stante pede, i Hovedet, hvilken Mening der er Publikums, det dannede Publikums! Hvor skulde et Hoved kunne holde dette ud, uden Bevidsthed om og Tro paa sit Kalds Betydning — man skulde jo synes, at et Menneske maatte tabe Forstanden derover, blot over dette Ubegribelige, hvorledes Journalisten overhovedet faaer det Facit: Publikum ud!

Og saaledes gaaer det hele Dagen. Naar saa Aftenen kommer, saa er der nye Fordringer til Journalistens Liv. Han maa kunne kaste denne uhyre Vægt ganske af sig, ganske gjøre sit Sind frit, for saa, i Selskab hos Bertshuusholder Mathiesen, hvor han er indbuden, at være ung, munter, vittig, indtagende, den behagelige Selskabsmand, Damernes

(Fortsættes.)

Avertissement.

Hans Høiærværdighed Pastor Madsen anmodes om, af den sidste Søndag i Trinitatis-Kirke holdte Prædiken at udgive det deilige Punktum, omtrent midtveis i Talen, hvilket begyndte saaledes: „Naar vi da fra denne Høide faste Betragtningen paa Tidens Forvirring for at fastholde den" o. s. v.

Da vi med taknemlig Skjønsomhed have bemærket, hvorledes Hans Høiærværdighed gjennem en længere Tid, med sjelden Bevægelse og Kørlighed, hvert Øieblik griber ind i Øieblikkets Bevægelser for, øieblikkeligt, beroligende at orientere og lære os Mennesker at staae faste: haabe vi ogsaa, at han ikke vil undlade at udgive dette deilige Punktum, der, ved at udgives, umuligt kan komme til at koste mere, end at selv den fattigste Tigger rigeligt vil kunne kjøbe det, og saaledes vil kunne naae en ganske overordentlig Udbredelse.

Flere Tilhørere.

☞ **Correspondance.** Den indsendte Artikel: „Prof. Madvigs latinske Grammatik, fra et communistisk Standpunkt vurderet af en Øltapper", skal med Fornøielse blive optaget, naar blot Forfatteren vil sørge for, at

der bliver anbragt et Par latinske Ord i den; det seer saa flaut ud, at der slet ikke er noget Latin.

Correspondance. Den indsendte Artikel om Prof. Heiberg som Æsthetiker vil det være Redact. en Glæde at optage, naar Forfatteren beslutter sig til at være anonym; Artiklen vil vist ogsaa gjøre en ganske anden Virkning, naar Forfatterens Navn ikke staaer under.

Correspondance. Vi henlede vore Læseres, især alle Theologers, særdeles Opmærksomhed paa en i denne Tid udstedt Indbydelse til Subscription paa et Værk, der vil udfylde et dybt følt Savn og længe havde sin Plads i Literaturen: „Geistlig Parleur eller Haandbog for Præster, indeholdende 500 Talemaader, alphabetisk ordnede af Esaias Strandsand, forhen Graver." Forfatterens Stilling som Graver, end mere da han gjennem en Række af Aar efterhaanden har været ansat næsten ved alle Kirker, borger ganske for Værkets Grundighed og Hensigtsmæssighed, saa vi ikke kunne Andet end ledsage denne Indbydelse med vor bedste Anbefaling.

Efterskrift.

Uden at forskylde nogen Selvroes over egen Dygtighed (hvad da in casu vilde være Misrecommendation), tør jeg forsikkre et høistæret, dannet Publikum, at jeg let kunde have forøget dette mit Prøveskrift med endnu flere Mønstere. Jeg kan ogsaa saadan med Tegninger, det vil sige, saasnart Publikum subscriberer tilstrækkeligt, saa skaffer jeg en Tegner og Alt hvad dertil hører: Sjouere, Bagvaskelse, Banditter, Løgn, Lurere paa offentlige Steder og i Kirkerne, Medvidere i alle Klubber og Selskaber, Spioner i Familielivet, Pottekiggere i Husholdningerne, Angivere blandt Skolebrengene, Leveranddeurer af Bysnak og Rygter, kort Alt, hvad som et høistæret dannet Publikum maatte behage. Tillige lover jeg helligt og ved Alt hvad Helligt er, til det uskatteerlige Gode, Almeen-Aandens Oplivelse, nidkjær i dens Tjeneste at skulle vaage med den strengeste Alvor over Klædedragten her i Byen, Mandfolks og Fruentimmers, og eftertrykkeligt paatale det, hvis Nogen ved en Sløifes eller en Knaps Forskjellighed eller ved at mangle en Knap i sin Kjole skjønnes at tilsidesætte den pligtskyldige Agtelse, som skyldes et høistæret dannet Publikum, og at forraade, hvad en Menneske- og Klæde-Kjender let opdager, Hovmod, Overmod, Anmasselse. Fremdeles skal jeg ugentligen levere en Liste, over hvor mange Retter Mad enhver Familie spiser til daglig Brug, og hvor ofte enhver Familie holder Selskab, at Offentlighedens Argus-Øine kunne vogte paa og derved udrydde al aristokratisk Anmasselse i Henseende til Mad og Drikke.

Dog ikke videre herom, ikke eet Ord om min mulige Dygtighed; Hovedsagen er, at Eftertrykket falder paa rette Sted, paa hvad

Publikum vil gjøre for mig, eller gjøre ved mig, eller gjøre mig til, ved at skabe mig til Forfatter — af Intet og uden nogen min Fortjeneste.

Lykkes mit Foretagende tiltrods for de mange virkelig fortræffelige Blade og Bøger, der skrives: da skal der, saasnart det betaler sig, Intet blive sparet, for at tilfredsstille Tidens Fordringer og Publikums Krævelser. Fornemlig skal der først og sidst blive sørget for Noveller, anrettede ligesom den i Familierne meget yndede Lagkage, saaledes at der bestandigt følger et Lag Fyldekalk og saa et Lag Novelle, 3 à 4 Noveller bruges ad Gangen. Saasnart der er 2000 Subscribenter, bliver der Juletræ med ordentlige Gevinster for Subscribenterne, samt deres Koner og Børn. Naar der er 3000, faaer Subscribenterne, **hver især, aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste,***) til Foræring en Nytaarsgave, og hver af deres Børn ligeledes, **aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste**, til Foræring en Peberkage. Naar der bliver 4000 Subscribenter, skal et høistæret Publikum, det tør jeg love, blive forbauset ved hvad der saa skal skee. Men skulde, for at nævne det Høieste, en Tanke jeg næsten segner under, skulde Subscribenternes Antal blive 20,000: saa agter jeg at kjøbe Tivoli, saa at Adgang til Tivoli fremtidigen vil blive e n e og a l e n e og a l d e l e s u d e l u k k e n d e for mine Subscribenter. Det følger af sig selv, at jeg, hvis saa skeer, til den Tid ikke mere vil kunne holde mit Løfte om at opvarte Subscribentsamlere med Støvlepudsning; men dog skal jeg aldrig glemme, at jeg er og forbliver Publikums Kreatur og Skabning — af Intet og

---

*) A n m. Denne Terminus er forøvrigt ikke min Opfindelse, men skyldes en Erfaren. Det skal nemlig saa ofte være hændt, at Folk kom til dyrt nok at betale, hvad de fik som det var gratis, at paa Grund deraf dette Tilføiende er blevet nødvendigt: „aldeles", og for yderligere Sikkerheds Skyld: „uden at det koster det Allermindste". Man vil saaledes see, at det er saa langt fra at være en overflødig og tom Accumulation, at det snarere maaskee stundom alligevel bliver tvivlsomt, om man virkeligt faaer D e t gratis, hvilket man faaer „aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste".

uden nogen min Fortjeneste; og skal jeg ved en symbolsk Handling, der svarer til Fodvadskningen i Catholicismen, for at betegne dette, een Dyrehavs-Søndag børste for mine Subscribenter, til Tegn paa, hvad jeg trods min uhyre Velstand er og forbliver.

For at naae Maalet skal jeg arbeide saa godt jeg kan af alle Livsens Kræfter, og underhaanden strax betroe Publikum hvad jeg agter at gjøre, hvoraf man vil see, at jeg endog i en vis Forstand holder mere end jeg lover. Saasnart jeg nemlig har faaet 500 Subscribenter, bekjendtgjør jeg hver evige Dag, at jeg har 1000 Subscribenter: naar jeg har faaet 1000, bekjendtgjør jeg hver evige Dag: dette aldeles uundværlige Blad, som i ganske kort Tid allerede har 2000 Subscribenter, — og tilføier: af Nr. 17 er tredie Oplag udkommet, **som aldeles gratis og uden at det koster det Allermindste** overlades tiltrædende Subscribenter. Fremdeles skriver jeg anonymt Roes og Lovtale over mig selv i et andet Blad. Men da dette Kneb allerede er saa forbrugt, især af Forfattere, saa det let mistænkes, har jeg udfundet et Raffinement. Jeg angriber mig selv anonymt i et andet Blad, men vel at mærke i et Tilfælde, hvor jeg har Ret, og indretter da Angrebet saaledes, at det er let at seire i Striden, som derfor ganske rigtigt ender med at Angriberen (det er mig selv) beskæmmet trækker sig tilbage, erklærer at han har tabt, har gjort mig Uret, og ender med en Lovtale over denne Angrebne (det er mig selv). I denne Henseende har mine Erfaringer som Udraaber paa Dyrehavsbakken, Leiejener og Marqueur beriget mig med mangfoldig Opfindsomhed. Det skal nok hjelpe, naar Publikum blot vil troe mig, og faae mig sat i Gang. Thi — ja det kan jeg godt betroe et høistæret dannet Publikum: Menneskene ere i Grunden Fæ. Med Publikum er det en anden Sag, Publikum er nemlig et saa ubegribeligt Noget, at ingen Tænker kan udgrunde det og at man kan tale med det om Alt. Man kan godt tale med Publikum i en By om alle Mennesker i den samme By, og til det høistærede dannede Publikum i denne By sige, at alle Mennesker i den samme By ere Fæ. Som sagt, men det bliver unter uns

høistærede Publikum: Menneskene ere i Grunden Fæ. Naar man blot fortæller, at man har mange Subscribenter og bliver ved at sige det, saa faaer man mange; thi naar det ene Faar gaaer tilvands, saa skal det andet ogsaa, og naar der ideligt siges om en stor Mængde Faar, at de gaae der og der tilvands, saa maa Resten med, saa troe Menneskene, at det maa være Tidens Fordring, at man for Skik og Brugs Skyld — ogsaa maa subscribere. Saa bliver det tilsidst en Vane, en hvask Nødvendighed for Menneskene at være med: og saa er Spillet vundet. Dette lærer man allerede af Jacobs Adfærd mod Laban. Thi hvad gjorde Jacob for at faae de hvide Faar til at føde spraglede Lam? Han skrællede Kjæppe og lagde dem hver Dag i Vandrenderne, saa Faarene aldrig fik Andet at see: saa hjalp det. Og saaledes ogsaa naar der hver evige Dag staaer i Avisen: jeg har 1000 Subscribenter, saa faaer jeg 1000 Subscribenter.

Altsaa, høistærede, dannede Publikum! skab mig, og lad mig komme til at begynde! De skal aldrig komme til at fortryde den gode Gjerning, jeg skal i al Evighed forblive, høistærede, dannede Publikum!

Deres Kreatur, Skabning og Ingenting

A. B. C. D. E. F. Godthaab.

Efterskrift.

☞ Behag endeligen at læse Forordet, da det indeholder Ting af yderste Vigtighed.

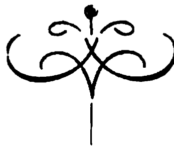

Moralen.

„Naar det først er kommet saavidt, at Mængden skal bedømme, hvad der er Sandhed, saa er der ikke langt tilbage, førend det bliver afgjort med Næverne“.

Schelling.

(i Fortalen til Steffens' efterladte Skrifter).

[Studier til „Skriftprøver".
En Række løse Blade.]

[1.]

Skrift-Prøver.

Svendestykke

af

Willibald, Alexander, Alexius, Theodor, Holger (Rosenpind eller) Rosenblad,

vordende Forfatter.

(Forfatter-Lærling.)

I gamle Dage skrev man et første Skrift, hvormed man gjorde sig gjeldende eller ikke, men nu er Opgaven saa mangfoldig, at man gjør bedst i at levere en Navneklud, en Stilebog, for at habilitere sig og henlede Opmærksomheden paa sig, førend man vælger denne Næringsvei og sætter sig ned.

[Derefter fortsættes med en løs Skitse til det foran meddelte Forord, S. 826 ff.]

[2.]

Nr. 1.

Speculativ-behandende Stiil.

Nr. 2.

Historisk-Prophetisk Stiil af en Seer og Barde.

Nr. 3.

Memoire-Stiil.

Den sidste Standerforsamling eller noget lignende Nuværende, fortalt af en Olding med den Illusion, at det er 50 Aar siden: „Jeg kan godt

huske Sager, han var rød i Ansigtet." — „Først og fremmest saae jeg da der (i Stænderne) Prof. Sibbern" (ligesom Steffens saae Thorvaldsen ved Kroningen, hvor han ikke var). — Grundtvig, især siden den Tid, da han begyndte at holde Fyraften og see sine Prophetier gaae i Opfyldelse; thi han er i alle Maader til Tjeneste baade i at græde og raabe: „væ væ væ, at han offres allerede" — og i at see det skee.

[3.]

Jægeren,

en moralsk Fortælling.

Denne Begivenhed er saa vigtig i Danmarks Historie, at man har besluttet at bruge den som Inddelings-Princip. Istedetfor at inddele Danmarks-Historien i den Tid indtil det oldenburgske Huus eller indtil Souverainiteten, og saa den Tid efter, saa inddeles den nu passende i disse to Perioder: 1) den Periode indtil Heiberg blev Astrolog, 2) den Periode derefter.

Historisk nøiagtig Stil:

Astronomiens Historie i Danmark siden Prof. Heiberg blev Astronom.

(Det Forhistoriske: Antydninger i Intelligentsbladet, og at H. kjøbte en Kikkert, „hvorfor her aftrykkes og vedlægges Qvitteringen som et vigtigt Aktstykke.")

*

Forsøg i det Ulnordiske.

[4.]

Fidelbrædt.

Billedet er saa stort, derfor tager vi to Bogstaver, man kan ikke udstyre saaledes til hvert Bogstav.

J. H.

Jægeren sigter og skyder.

[S. K. har søgt at tegne en hertil svarende Figur.]

Et Vinterlandskab, en stjerneklar Vinteraften. Her seer I nu, Børnlille, en Jæger, det er Manden, han er en Jæger, og om ham lyder

Verset: „Jægeren sigter og skyder“; indprenter Eder dette Vers — altsaa: Jægeren sigter og skyder.

Om han træffer sees ikke her.

Dyr mangler det dog ikke paa; thi en ung Hind staaer og æder Straaet ud af hans laadne Støvler, og en gammel Hjort stikker fortrolig. Hovedet og Hornene frem og lugter til Fængkrudtet, hvad det kan være, ja den ordentligt generer ham i Skuddet.

Han skyder. Børnlille, I veed nok, at man bør omgaaes forsigtigt med Gevær, og derfor brugte han ogsaa al mulig Forsigtighed, det seer I paa hans Sigte. Der skete derfor heller ingen Ulykke, uden at en gammel svækket og noget fortumlet Krage, der var faldet i Søvn i et Træ bag ved ham, — faldt ned og troede sig død. De andre Krager ilede til, og da de forklarede den Umuligheden deraf, svarede Kragen, at den i ethvert Fald følte sig truffen, og saaledes var den dog falden, om ikke for saa dog ved hans Skud ɔ: ved det, at hans Skud gik af.

(Stykket kan ogsaa forklares anderledes: at Jægeren dog ikke er saa gal, men at han ikke skyder efter Dyrene — men efter Stjernerne, og Hunden gjøer af Stjernerne. I saa Fald er det jo ganske rigtigt, at han sigter efter dem, og det er heller ikke usandsynligt, at han træffer dem. Det naaer han nok. Naar man staaer paa Valdbybakke, skal, ifølge den astronomiske Professor Heibergs Kalender, Afstanden være 26 Billioner, — 2 Mill. . . . Mile og 55 Alen og 3 Qvarteer.)

Dog tilbage til Kragen. Alle Kragerne loe, da beraabte den fortumlede Krage sig paa, at det gik ligesaa hos Menneskene. Der var engang en Mand, der spyttede ud af Vinduet uden at træffe Nogen eller incommodere en Eneste. Men et stakkels eenfoldigt Menneske, der fik at høre om hiin Mand, at han havde spyttet ud af Vinduet, gik saa længe og creperede sig derover, at det tilsidst blev ham tydeligt, at det var efter ham, han havde spyttet, uagtet den Eenfoldige end ikke havde været i Byen paa den Tid.

Der var en anden Mand; gjort til Gjenstand for et uværdigt Angreb, opløftede han sig snart derover, med ædel Selvfølelse følte han sin Existents betydningsfuldere end nogensinde. Han sammenkaldte sine Nærmeste og i mangen en bevæget Aftentime styrkede de hinanden i denne Højmodighed. Og see! han havde ikke brugt den fornødne Forsigtighed, det var ikke ham, men en anden Mand, der var Angrebets Gjenstand, [afbrudt.]

Moralen.

Naar der gaaer et Skud af, saa følger deraf ikke strax, at Nogen er skudt, og Den, som falder ved Skuddet, er en Daare.

[5.]

Program over uskyldige og billige Fornøielser, ifølge mange Aars Erfaring.

Jeg staaer op om Morgenen — seer ud af Vinduet for at see om det er godt Veir, eller saadant Veir som jeg netop vil have det. Er dette ikke Tilfældet, da forlyster jeg mig med at betænke, hvilket Veir jeg dog helst vilde have, samt hvad jeg i saa Fald vilde have foretaget mig: er dette Tilfældet, da bevidnes mit allerhøieste Bifald med et Nik ved Hovedet og et huldrigt Smiil. Det er nemlig min Hoved-Forlystelse den, at jeg antager, at Alt dreier sig om mig, og at hele Verden kun er til for min Skyld. Denne Forlystelse er baade meget underholdende og høist uskyldig, thi jeg fordrer naturligviis ikke, at deraf skal følge Noget for et eneste andet Menneske, tvertimod bliver jeg narret ligesom Andre af Kjøbmænd o. s. v. Et Barn kan strides med et andet Barn, ja bringe det til Slagsmaal om en Hest, som løber forbi, idet det ene siger: den vil jeg have, — det andet: nei, den vil jeg have!

*

Om Morgenen strax gaaer jeg paa Torvet og erkyndiger mig om Torve-Priser (Tjenestepiger — Knippelsbro).

*

Især deler min Forlystelse sig i at variere. Her to Hoved-Variationer. Jeg betragter hele Kjøbenhavn som et stort Selskab. Men den ene Dag betragter jeg mig selv som Verten, der gaaer og samtaler med alle de mange indbudne og kjere Gjester; den anden Dag antager jeg, at det er en stor Mand, der har gjort Selskabet, og at jeg er Gjest. I Forhold dertil er jeg forskjelligt paaklædt, hilser forskjelligt o. s. v. De, der kjende mig, have vist oftere bemærket, at mit Væsen kan være noget forskjelligt; men at dette er Grunden, har de vel ikke drømt om. — Kjører en herskabelig Vogn forbi med 4 Heste for den Dag, jeg antager mig at være Verten, saa hilser jeg venligt, og antager, at det er mig, der har laant dem den deilige Vogn o. s. v.

Ogsaa paa en anden Maade varierer jeg: ved snart at betragte Kjøbenhavn som en stor By, snart som en lille.

*

Stundom vender jeg mig ganske bort fra Menneskene og er forelsket i Skyerne,*) — dette er et uskyldigt og høist tilladeligt Sværmeri, især

*) [Jfr. foran S. 200 ff.]

naar man passer paa at forføie sig hen paa eensomme Steder, hvor man ikke løber paa Nogen og smerteligt bliver erindret om, at man lever blandt Mennesker.

*

Striden mellem Kragerne og Maagerne paa Fælleden.

Den Tidsfordriv at kæmpe med Blæsten.

Dertil har jeg en stor Paraplui med stærk Stang, — nu gaaer jeg ud paa en af de meest stormeriske Pladser — slaaer Parapluien op og holder den for mig, mod Vinden, ligesom til Bajonnet-Fægtning mod Cavalleriet. Grebene ere følgende: Den ene Haand holdes paa Grebet, den anden lægger Tommelfingeren paa Fiederen foroven, at jeg kan narre Vinden, hvis den faaer for megen Magt, ved at slaae Parapluien sammen. — Nu slaaes vi.

Denne Tidsfordriv er tillige en yderst gavnlig Motion, forbi man maa gjøre de besynderligste Spring.

[6.]

Forsøg i det særdeles Nitide og Elegante, udelukkende som Nytaarspræsent Forfærdigede.*)

Om Fuglenes Træk og Lovene for disse, et populairt Foredrag med Tabeller og Tegninger.

At vor Tid er tungsindig, derom er der ingen Tvivl og intet Spørgsmaal; Spørgsmaalet er kun hvad derved kan være at gjøre, og hvad Tiden i denne Henseende fordrer; thi Tiden er en fornem Patient, der ikke foreskrives hvad den behøver, men spørges, hvad den fordrer. At anbefale, hvad Læger ellers gjøre imod Tungsind: Motion synes her ikke tilraadeligt, thi da Tiden er en Gjærings-Periode, skulde man troe den havde Motion nok, og Tungsindet kommer vel netop af den Gjæring og Fer-

---

*) [Et Udkast indskyder her:]

Et Forord af Forlæggeren, hvori han paa det Høitideligste forsikkrer, at det udelukkende er forfærdiget til Præsent.

Skal trykkes med en egen Art Bogstaver og med forgyldt Ramme omkring; meget Lidt paa Siden.

„Jeg forudsætter ikke lærde eller vidende men blot dannede Læsere, dog Eet endnu, at de kan Latin. Det har jeg selv anvendt 10 Aar paa at lære; jeg antager, at det kan læres paa mindre Tid, f. Ex. paa 2 Aar. Saasnart man har lært det, kan man umiddelbart gaae over til at læse mit Skrift, og det kan læses paa en halv Time."

menteren, hvis Udfald vil være at den rasker sig, thi syg er den, selv om Nogen vil ansee den for altfor rask. Ridning er ellers den Motion, man pleier at tilraade, men da Tiden jo er en Personification og ikke noget virkeligt Menneske, saa vil det være umuligt at faae den op paa en virkelig Hest. Men at ride paa en Kjephest er ingen Motion, hvad alle Tiders Erfaring har lært, da enhver Tid jo har en Kjephest.

Derfor er det i denne Nød, at jeg tillod mig at foreslaae et inderligere Samliv med Naturen som midlertidig Smertestillelse indtil vi faae at see, hvad der kommer ud af Gjæringen, overbeviist om, at det er Det Tiden fordrer. Men hvad er vel saa forfriskende som at betragte Trækfuglene: denne Lovløshed tilsynelader mig dog en fuldkommen Lov. Allerede Betragtningen af Stjernerne og deres afmaalte Gang over Himlen maa, især i denne Forbindelse, indrømmes Betydning som Lægemiddel mod vor Tids Tungsind. Men dette er kun det Classiske, og det Romantiske mangler.

(Hertil skal benyttes det Værk af Faber om vore Trækfugle.)

[7.]

Det om Grundtvig, som ikke bliver brugt i „Afsluttende Efterskrift",*) kan bruges her, noget omarbeidet. Titlen bliver: „„Dansk Pantheon": Pastor Grundtvigs Portrait."

[8.]

Resultater i al Korthed.

De 4 verdenshistoriske Monarchier, efter Geert Westphaler.

[9.]

Feuilleton-Stiil.

Cancelli-Bygningens Organisme.

Et Bidrag

til at oplyse Forholdet mellem Ganglie- og Cerebralsystemet.

*

Forskjellen mellem en Peripatetiker og en vandrende Ridder.

*

*) [Jfr. foran S. 366 ff.]

Forsøg i det Sociale-Statsborgerlige.

*

En Tale i Stænderne.

*

Forsøg i Projectmager-Stilen.

[10.]

En Gravblomst
ærbødigst
plantet
af
A. W. S. H. Rosenblad.

*

Bidrag til Talemaadernes Metamorphoser.

Livet er en Vei, — denne Talemaade har ikke blot Menneskene men ogsaa Talemaaderne maattet indsee Sandheden af; paa deres Vandring ad Livets Vei gjennemgaae de betydelige Forvandlinger.

[11.]

Feuilleton-Stiil.

Von Hörensagen eller Bidrag til en Theori om Lydellens Forplantelse.

Det er bekjendt nok med hvilken Hurtighed Lyden forplanter sig; der er betræffende Loven for denne Hurtighed i Forhold til de forskjellige Medier præsteret saa overordentlige Ting, Udbyttet af de skarpsindigste og omhyggeligste Jagttagelser, at Den, der i den Hensigt vilde vove at præstere Noget, maatte staae tidligt op. Dette fordrister jeg mig heller ikke til. Hvad der beskjeftiger mig er noget Andet, er Lydens Forplantelse gjennem det Medium, som kaldes Mængde og som ogsaa kaldes Snakken. Og her vil man støde paa Mærkeligheder af den meest forbausende Art, — her sees det ellers Uhørte, at Lyden forplanter sig saaledes, naar man siger Eet, at det ved Forplantelsen bliver noget ganske Andet — det eneste Tilfælde, hvor Forplantelsen afviger fra den Regel: at frembringe i Lighed med sig selv.

En phantastisk Beskrivelse af Rygtet (der findes upaatvivleligt i Tertullian og Cyprian en Passus, som kunde citeres).

[12.]

Nogle Grunddtegninger til den geistlige Perspektiv-Kasse til Brug om Søndagen for den troende Menighed.

Det er nu 1800 Aar siden, at Christendommen kom ind i Verden. — hvor forandret: Alle ere vi Christne, en heel Verden af Christne!

Vi ere nu Alle Christne. — Tidernes Tegn i de sidste Tider siges at være det, at det tager af.

Det er ligesom de to Professor-Taler over en afdød Professor; den ene endte: derfor værer trøstede og græder ikke! Den anden begyndte: græder, græder! (Den ene af Professorerne var Joh. David Michaelis).

Tillæg.

I.

En Bladartikel af S. K. fra 1834.

[I „Kjøbenhavns flyvende Post. Interimsblad Nr. 34", Onsdagen den 17. Decbr. 1834 (redigeret af J. L. Heiberg) findes Sp. 4-6 optaget følgende Artikel, der ifølge en nu forefundet egenhændig Optegnelse af S. K. stammer fra hans Haand, men ikke forhen har været kjendt som hans Arbejde:]

Ogsaa et Forsvar for Qvindens høie Anlæg.

Man har havt saameget imod, at Damerne søgte at udbanne sig, foruden i en practisk ogsaa i en theoretisk Retning; ja selv gjennem dette Blad, Nr. 33,*) er der forelagt Publikum

*) [I Nr. 33 af „Interimsbladet" for 4. Decbr. 1834 findes Sp. 5-7 en lille Artikel: „Qvindens høiere Oprindelse forsvaret" af E. P., der rimeligvis ogsaa turde være af S. K., skjøndt han ikke her selv har vedgaaet det:]

Qvindens høiere Oprindelse forsvaret.

Idet vi støtte os paa den af Jean Paul og flere Andre fremsatte og forsvarede Sætning, at den største Digter er den største Philosoph, og deraf efter mathematiske Grundsætninger slutte, at en stor Digter er en stor Philosoph, ere vi ved at læse mange Digteres Værker, der røbe et ved Begeistring klartskuende Seerblik, komne til den Overbeviisning, at Qvindens Oprindelse er ikke jordisk, men ætherisk; en Overbeviisning, der efter at have rodfæstet sig hos os deels ved mange elskende Ynglinges Paastande, deels ved egen Iagttagelse af Fiinheden i den qvindelige Structur, og den Ynde og Skjønhed, det qvindelige Livsprincip viser i sine Formationer, er

en Ironi herover, fornemmelig med Hensyn til den videnskabelige Dannelse, som for nærværende Tid tilbydes dem gjennem Forelæsninger; men hvor ubilligt! Alle Tiders Historie viser,

---

bleven saameget mere sikkret derved, at Qvinden selv synes at ahne sin høiere Oprindelse (som jo ogsaa Plato siger, at al Lærdom er Erindring), idet hendes lette Klædedragt, Gang og Tale antyde en fængslet Psyche, der er i Begreb med at udfolde sine Vinger for at flyve bort.

Man indvende ikke mod det Princip, jeg heraf nedenfor vil opstille, den Anskuelse af Qvindens Væsen, Fortidens Historie indeholder. Thi hvad Qvindens Behandling i Paradis angaaer, saafremt første Mosebog isvrigt indeholder virkelig Historie, da kan der kun undskyldes ved Datidens aabenbare Barbari, som især træder frem i Kains Brodermord. Og hvad det angaaer, at Eftertiden og en stor Deel af Nutiden behandler Qvinden snarere som et nyttigt Huusgeraad, end beskuer hende som et Kunststykke, da maa vel Grunden søges deels i en Misundelse, hvormed Adam betragtede Eva, som Djævlen, efter Muhameds og Rabbinernes Lære, Adam; deels i en Misforstaaelse af den Sandhed, at Qvinden er skabt af Manden, idet denne, istedetfor i Qvinden at see den af sin Aske sig hævende Fugl Phoenix, troede derved at have Ret til at befale over Qvinden, som sin lovlige Eiendom. Vi opstille altsaa tillidsfuldt det Princip, at Qvinden er et overjordisk Væsen; som saadant kun Gjenstand for Ærefrygt, og at hun kun bør virke, for at aabenbare sig i sin Herlighed.

Medens nu vor Tid synes i Hovedsagen at være enig med os, forekomme dog adskillige Phænomener, som her trænge til en nøiere Prøvelse, især synes adskillige Mænd, følgende Basilius's urigtige Princip, der ligger til Grund for hans Lære: „at Qvinderne skulle i Opstandelsen staae op som Mænd", at miskjende denne Sandhed; de navnligen, som ved at opfordre Qvinden til videnskabelige Øvelser, synes at ville stille sig selv over hende. Vi ville ikke nøiere indlade os herpaa, men til deres Ære troe, at de selv ansee dette Foretagende for urigtigt, og hellere gaae over til at undersøge, om Qvinden ved at følge saadanne Opfordringer, har miskjendt sin høiere Oprindelse eller ikke.

For ikke længe siden begyndte Qvinden ofte at fremtræde i en Form, der var laant fra Manden, nemlig i Beenklæder, og syntes saaledes at stille Manden over sig, i Analogi med den Sætning: »a potiori fit denominatio«; og denne hendes Antagelse af Mandens Fortrin blev endnu mere sandsynlig, da vi saae hendes

at man idetmindste for en Deel har anerkjendt Qvindens høie Anlæg. Neppe var Mennesket skabt, før vi allerede finde Eva, som Tilhører ved Slangens philosophiske Forelæsninger; og vi see, at hun med saa megen Lethed har sat sig ind i dem, at hun strax kunde gjøre Anvendelse af sammes Resultater i sin huuslige Praxis. Dette Anlæg til Speculation, og den dermed forbundne Trang til dybere Indsigt, som allerede her viste sig, søgte man i Østerlandene at tilfredsstille; thi derfor indespærrede man Qvinder i Serailler; og naar en enkelt Vandrer har vovet sig ind i disse Helligdomme, var det vistnok alene drevet af Videbegjærlighed; derfor gik de tilslørede, for ei at forstyrres

---

Slægt i saa stort Antal besøge Forelæsningerne. Dog omstøder dette ikke vor Sætning, men synes tvertimod ved nøiere Undersøgelse at begrunde den endnu mere. Hvad nemlig det første Phænomen angaaer, da kommer det, som alle Modens Afvexlinger, af et høiere Væsens Lyst til at fremtræde i vexlende Form, og hvad det andet angaaer, da vil Qvinden uden Tvivl kun saaledes aabenbare sig i sin Herlighed for de andre Skabninger, der glæde sig ved Skuet.

Men Qvinden bør da ogsaa iagttage Skinnet af Consequents. Vi ville da 1) ikke som Jean Paul sige, at Qvinder (og Børn) maa ikke anspænde deres Dybsindighedsstreng, at den ikke skal springe (thi denne Mand gik ud fra et urigtigt Princip, som hans „grönländische Processe" vise), men bede dem at spænde den Streng stærkere og holde Forelæsninger indbyrdes, i hvilken Henseende et bekjendt Kobber af Chodowiecky i Claudius's Værker vil tjene til Oplysning.

Vi ville 2) heller ikke derfor forlange, at de skulle blive borte fra Forelæsninger for i Kogebogen at søge chemiske Kundskaber, og iagttage hvorledes en Fornuftrealisation udvikler sig i Gryden, men opfordre dem til at lære Mandfolkene den Evne, de ifølge deres høiere Natur besidde, nemlig at leve af Intet, eller dog Lidet, da disse ellers ville snart paa det Føleligste erfare, hvad Sult er, og saaledes, ifølge et bekjendt Ordsprog, berøves deres Heltekraft.

Det er endelig 3) heller ikke vor Mening, at „de bør gjøre noget Godt med Hænderne", som Apostlen siger, men vi bede dem om at anvende den Tid, de tilbringe paa Auditorierne, med at dyrke de Kunster, de hidindtil med stor Consequents have dyrket, navnlig at brodere og trække Perler, idet de, ved herved at fordærve deres Øine, have tydeligen lagt deres Had til Materien for Dagen, og derved deres Ophøielse over denne.

P. E.

i deres Tankerækker. Dog ikke Alle reves saaledes ud af Livet, for at ruge over mere abstracte Gjenstande; en stor Mængde søgte mere i Livet at gjøre deres Dygtighed gjeldende. Som Taler har Qvinden saa stort et Talent, at hun har gjort Epoche i Historien ved en egen Retning, nemlig de saakaldte Sparlagens-Prædikener, Gardin-Prædikener o. s. v.; og Xantippe staaer endnu som Mønster paa qvindelig Veltalenhed, og som Stifter af en Skole, der har vedligeholdt sig indtil Dato, medens Socrates's Skole forlængst er forsvunden. Skjøndt Christendommen var haard nok imod Qvinderne, ved at forbyde dem at tale i Forsamlinger, indrømmede den dem dog en Tumleplads for deres Veltalenhed i Husene; og naar Rabbinerne forbød dem at tale med, var det alene, fordi de vare bange for, at de skulde stikke dem ud eller blotte deres Daarligheder. I Middelalderen viste noksom de talrige Hexe-Processer den dybe Indsigt, Qvinden havde i Naturens Hemmeligheder.

Dog mange Aarhundreder henrandt, inden man ret anerkjendte Qvindens høie Anlæg. Dette var Frankrig forbeholdt; og her ville vi alene henvise til to Phænomener: at Fornuften i den franske Revolution repræsenteredes af et Fruentimmer, og at Saint-Simonnisterne satte dem paa aldeles lige Trin med Mændene. Føier man nu hertil, at det endnu aldrig er lykkedes at beseire en Dame i Dispute, at Qvindens dialektiske Dygtighed har bragt mangen Opponent til Taushed, saa indseer man vistnok hendes Overlegenhed i aandelige Ting, en Overlegenhed, som strækker sig til alle Grene af de sjelelige Evner; og deraf kommer det formodentlig ogsaa, at Forgemakkerne vrimle af Damer, som dog ere gifte, fordi nemlig deres Skarpsindighed, Opfindsomhed o. s. v. langt overgaaer Mændenes.

Paa disse Qvindens store Anlæg lade vor Tids Damer os heller ikke savne Exempler. Vi skylde Damer flere theatralske Arbeider, hvoraf eet, som beriger Casuistiken med nye Collisions-Tilfælde, gjør megen Opsigt.*) I de sidste Aar er en

*) [Hr. Pst. Schiødte i Aarhus har henledet Udg.s Opmærksomhed paa, at S. K. her kan have tænkt paa Fru Gyllembourgs dramatiske Ar-

Dame den Eneste, der har beviist Sjelens Udødelighed — en Bog,*) der i Forening med Christiane Rosens Kogebog har tjent til at holde Livet i Mange. Med hurtige Skridt ile Damerne frem til deres ophøiede Maal: i Æsthetiken leveres Critiker af Damer; i Medicinen rækker Sundheds-Collegiet dem Haanden til at lade Folk springe fra Beghætten; i Kunsten give de dem af med de meest ophøiede Gjenstande: overjordiske Væsener fremtrylle de paa Lærredet, og arbeide i Forening med Mændene til Kunstens Udbredelse; i Fabrikvæsenet ere de de første Opfindere af at sye Handsker af Strømper; i Historien følge de stærkt med Tiden, og mangt et Blad, mangen Journal, som Manden anseer for ubetydelig, undgaaer ikke deres skarpe Blik — i Modejournaler studere de Tidsalderens Aand. Takkede være derfor I, store Mænd! som hjelpe dem op til Erkjendelsens Høide-Punkter, men alligevel ikke glemme det andet Kjøn; derfor er det saa skjønt at see, at den Mand, der især vil virke for Damer, dog ikke glemmer Mændene, og endelig udstrækker sin menneskekjerlige Begeistring til Alle. Med Glæde seer jeg den Tid imøde, da Damerne ville vide at gjøre sig Rede for, hvad Kjerlighed egentlig er, ville have en klar Forestilling om Varmens Væsen, ville i Historiens Studium langt overgaae Mændene i Nøiagtighed, idet de endog ville vide, hvad Hagbart og Signe have spist til Middag, og om de overhovedet spiste Noget; ville skue dybt ind i Treenighedens Hemmeligheder (dog denne Lære vil især falde dem vanskelig; thi hidindtil have de havt ondt ved at begribe, at To kunne være enige). Saa vender da tilbage, I Middelalderens Riddertider, i en anden Sphære! Ligesom man fordum anerkjendte Damerne som Kamp-Dommere, saaledes

---

bejde: „Fregatskibet Svanen", hvad ogsaa synes rimeligt nok (jfr. „Skrift. af Forf. til „En Hverdagshist."", 1851, IX, S. 211-251, — samt en Brevvexling om Stykket mellem Heiberg, Mynster og Hertz, fra 1832 og 33, jfr. „Breve til og fra J. L. Heiberg", S. 145-153). „Svanen" er ikke opført.]

*) [Til hvilken Bog der her sigtes er Udg. ubekjendt. Maaske til en af „Hverdagshistorierne"?]

skulle nu Disputatser, Theater-Stykker, philosophiske Arbeider underkastes Eders Dom; ligesom Ridderne bare hver sin Dames Farve, saaledes skal der ei længere være Tale om Kantianere, Hegelianere o. s. v.; nei! for Fremtiden skal Benævnelsen de Blaa, de Røde o. s. v. træde i Stedet; af Evas Haand skulle vi modtage Kundskabens Æble. Saa hæver Eder da over Jorden! Allerede forvandles I forøvrigt til bevingede Fugle; fylder blot de store Ærmer med Luft, og forsvinder for vore Øine, for den store Mængdes Øine, der vil være tilstede ved Damernes Himmelfart. Saa flyver da fra denne utaalnemlige Jord, hæver Eder paa Philosophiens Vinge, og seer med Foragt ned paa dem, hvis feige Trælle-Sind skulde med de fordums Jøder foretrække at blive tilbage ved Kjødgryderne. Og naar da Mændene i denne kolde Vinter have angret deres Synd, da vil et Foraar smile ved Eders Tilbagekomst, da skal Qvinden atter række Manden Haanden — en Sommergjæk og Vinternar.

A.

*

[Der findes rimeligvis flere hidtil ukjendte pseudonyme Artikler af S. K. skjulte under forskjellige Mærker i Datidens Blade; Udg. antager det saaledes for afgjort, at følgende Artikel i „Kjøbenhavns flyvende Post. Interimsbladet Nr. 37" for 21. Febr. 1835 er af S. K.:]

Emancipation fra Pligtens Aag.

Det er utroligt, hvilke Byrder der paaligge Nutidens Mennesker. Vel ere disse Byrder langt mindre, end de, man havde at bære forhen, men dengang stode Folk i den eenfoldige Formening, at de vare fødte til at bære Byrder, og bare dem derfor taalmodigen. Nu er det en anden Sag: Enhver veed, at han er fribaaren, d. e. fri for at bære Noget; og det maatte være en daarlig Person, der ikke, saasnart Børneskoene ere traadte, og Skolen gjennemløbet, i Magtfuldkommenheden af sin Frihedsfølelse kunde bevise den Sætning: at en honnet Person vel finder sig i at handle efter Pligt, naar og saalænge dette behager ham, men at det er Trællesind at gjøre det, fordi det forlanges som Pligt; at Ingen, der veed, hvad Frihed er, under saadan Betingelse gjør det, uden forsaavidt han tvinges ved Nødvendigheden, og at det er Despoti at fordre Pligtens Opfyldelse som et Bud.

Forfatteren af disse Bemærkninger er langt fra at opstille denne Synsmaade som udelukkende for den ældre, som man med en vis Arrogance pleier at kalde den modnere Alder; han er tvertimod af den Mening, at den fornemmelig skal vente at finde Indgang hos Ungdommen, og ved denne at gjøre sig gjældende. En anden Sag var det i gamle Dage, da Ungdommen var ung og gik i den ældre Erfarings Skole; men nu, da Ungdommen er bleven gammel (d. e. klog), og indseer, at den dog engang i Tiden vil komme til at afløse den nu ældre Slægt, kan den lige saa godt gjøre det nu strax, og være, hvad den dog med Tiden vilde vorde: „Tidens Herre". Under saadanne Forhold er det baade taabeligt og frugtesløst at mene, at enten Ungdommen, eller nogen anden Alder, der er bleven saa klog, at den slutter sig til den unge Tids Fane, skulde nedværdige sig til at gjøre sin Pligt, fordi den paalægges eller fordres som Pligt. Det maa siges og det kan ikke siges høit og indtrængende nok, at i denne Pligt-Fordom ligger Tidens værste Brøst; derfor staaer endnu saameget stille, eller gaaer bagvendt. Nei, hæv Pligten! stil Menneskene paa et indifferent Punkt mellem Pligten paa den ene og dens Modsætning paa den anden Side, lad Skranken falde, og Du skal see, med hvilken Iver de ville jage efter Pligten. Den vilde blive de Tøileløses mest velsignede Kjælebægge.

Det er ubegribeligt, at Nogen endnu kan tvivle herom. Beviserne ligge dog saa soleklare for os. De møde os paa Gader, i Stræder, hjemme, ude, paa hellige og profane Steder. Enten er næsten hele Europa gal, eller denne Sætning maa være sand. Enhver see sig kun med nogen Opmærksomhed omkring, og han vil strax bemærke, hvor trægt og trevent de Fleste udføre deres Gjerning. Dette indrømme nu vistnok Alle, men kun Faa gjøre sig det klart, hvoraf det kommer, og end Færre ere hidtil blevne opmærksomme paa den store, følgerige Sandhed, der saa at sige laller den nye Tid paa Læberne: at til Tidens meest trængende Fornødenheder hører at emanciperes fra Pligtens Aag.

Kun Fordom og Eensidighed og den deraf udsprungne Mangel paa Evne til at sætte sig ind i Andres Tankegang, kan afholde Mænd, der ellers ere respectable nok, fra at opgive denne tilligemed saa mange andre falske og skadelige Traditioner fra den eenfoldige, forblindede Fortid. Nogle enkelte Exempler ville gjøre Tingen klarere.

Spadserer man paa Slotspladsen paa den Tid, Folk skulle indfinde sig til at gjøre deres Pligt i Collegierne, vil man let blive vaer, hvor langsomt, med hvor misfornøiede og vrantne Miner Mange ligesom slæbe sig derhen; hvor lidet Klokkeslettet iagttages o. s. v. Man maatte være blind for ikke at see, at Staten lønner kun altfor Mange, der langtfra ikke gaae til Arbeidet med den Lyst, som var saa ønskelig baade for dem selv og Staten; og dog er Intet vissere, end at der iblandt disse Lunkne ere Mange, som baade have Evne og Villie

til med Varme og Iver at foretage sig mange Ting, som ikke ere deres Pligt. Følger man nu efter dem, og gjør sig Vrinder i Contoirerne — Herre Gud! hvor dybt vil man finde det ogsaa der under Idealet! Man beklager, at det er saa, og tænker maaskee, at det var godt, om der gaves virksommere Midler end de hidtil anvendte, til at befordre Pligternes Opfyldelse. Men Den, som seer dybere i Tingen, begriber, hvor Skoen trykker, og indseer, at hele Ulykken er netop Pligten, den kjedsommelige, den forhadte Pligt! Midlet er sikkert og let: Forkynd at Ingen har den Forpligtelse at møde eller at arbeide i Contoirerne eller i Collegierne, men at det staaer Enhver frit der at indtage de Pladser, som forhen gaves visse bestemte Personer med den Forpligtelse at udføre de dertil anviste Arbeider; lad Contoirerne aabnes for de Lysthavende, og I skulle see med hvilken Iver Folk fra alle Sider, over Høibro, Holmens- og Knippelsbro, gjennem Slotsgaarden og bag om Slotskirken ville strømme til, for at faae Sæde i Contoirerne og Stemme i Collegierne.

Ved dette Exempel vil Enhver kunne selv veilede sig videre. Hvorledes skal man for Exempel forklare sig, at saa mange Geistlige ere saa lunkne i Udøvelsen af deres høie Kald, at deres Tale er kold og mat, deres Formularer afvigende fra Ritualet o. s. v., dersom man ikke lægger Mærke til den eneste Grund hertil: at det er dem utaaleligt at opfylde deres Pligt som Pligt. Kirkevæsenet vil aldrig komme til at svare til sin Bestemmelse, saa længe det har Pligten at kæmpe imod. Driv denne ud af Kirken, lad det være en fri Sag at prædike, døbe o. s. v., og I skulle see, hvilken Trængsel der vil blive ved Opgangen til Prædikestolen, hvilke Skarer af Tilhørere der ville indfinde sig, naar Mænd af Folkets Midte føre Ordet; og det vil vise sig, med hvilken glimrende Hofstat af onde Aander Djævelen vil indfinde sig i Parade om Døbefonten.

Der tales saameget om, hvor grueligt det er, at offentlige Kasser bestjæles, da dog enhver Kasserer veed, hvor streng hans Pligt er, at lade den ham betroede Kasse uantastet. Man bryder Hovedet med at udfinde Midler, der kunde gjøre det umuligt at overtræde denne Pligt. Hvilken Vildfarelse! Veed man da ikke, at det er den forbudne Frugt, der smager bedst? Nei, kunde der kun sørges for, at det ei falder nogen Kasserer ind, at det er imod hans Pligt at tage de ham betroede Penge, da vilde Alt i Tryghed kunne overlades til ham. Med Kassen vil det da nok gaae sin Gang; men man vogte sig for at lade Pligten blande sig deri med sine plumpe Indgreb, thi da er Trylleriet strax forbi, og Ulykken maaskee allerede skeet.

Det var Forfatterens Hensigt endnu at sige nogle Ord om den beklagelige Fordom, at Staten er berettiget til at fordre Collegieflid af de Studerende, som ville opnaae de Øiemed, for hvilke eenfoldige

Forfædre have gjort Collegieflid til Betingelse; men det Urigtige, ja Oprørende i denne Forpligtelse er allerede andenstedsbeviist saa klart, at nærværende Forfatter ikke tør tiltroe sig, at kunne føie Noget til, som er værdt at høre. Derimod haaber han ved ovenstaaende Bemærkninger at have givet et ikke overflødigt Bidrag til at see Sandheder, der, naar de betragtes isolerede, staae Fare for at miskjendes, i en Sammenhæng, hvori de baade ville vinde i Klarhed og Styrke.

Resultatet er, at det, som nu fremfor Alt er fornødent, er at erkjende og realisere den Sandhed, i hvilken Tidsalderens Gjæring alene vil finde sin Hvile: at naar blot Enhver har faaet de Rettigheder, han forlanger, er Pligten overflødig, ja skadelig.

— ld —

II.

[Nogle Barndomserindringer om S. K.,

gjengivne efter skriftlig og mundtlig Meddelelse af en Præst, der har godkjendt det her Nedskrevne og samtykket i dets Offentliggjørelse.]

„Jeg var vel kun en Dreng dengang, men jeg har dog bevaret en klar Erindring om S. K. fra den Tid han, i Begyndelsen af Fyrgetyverne, jævnligt kom i mine Forældres Hus. Det var i Reglen i Skumringen han kom for at hente Fader ud til en Spadseretur. Vi sad da som oftest ved Thebordet, han satte sig iblandt os men nød Intet. Derimod tog han altid levende Del i Samtalen med sin ganske mærkværdige, ualmindelige Gave til at kunne tale med Folk af enhver Alder, under ethvert Livsvilkaar; at han ved saadanne Lejligheder gjorde sine Studier, er vist utvivlsomt. Hyppigt som Samtalen var bedst igang og S. K. inde i en Sætning, kunde han bryde af med de Ord: „Skal vi saa heraf tage Anledning til at gaa?“ og saa gik han. Var Faders gamle Fader tilstede, kunde S. K. tiltale ham paa en saa ligefrem og jævn Maade, at det var som talte Bedstefader med en af sine Jævnlige; og os Børn — han kunde spøge og le saa hjerteligt med os og over os, lavede Mad med min Søster, smagte paa Børnemaden og var glad og munter, saa man skulde fristes til at tro, at han var et meget lykkeligt Menneske med et let, overgivent Sind; saa kunde Hovedet under denne glade, lykkelige Latter sænke sig helt ned mellem Skuldrene, mens han lagde sig tilbage paa Stolen og gned sine Hænder, saa Diamanten i hans Ring derved funklede omkaps med de dybe sjælfulde Øjne, der var blaa og milde. Denne Ring var vor Lyst, og naar vi improviserede vore Smaakomedier paa Dukketheatret, skulde det altid laves saaledes, at ogsaa den kunde faa sin Rolle i Stykket. Vi holdt alle af ham, og en gammel Tante sagde saa ofte til os: „Den S. K. er dog rigtig et rart Menneske.“ Vi havde i Huset en Original, en Tjenestepige af den rigtige kjøbenhavnske Sort, en sand Type. S. K., der jo gjerne talte med alle mulige Mennesker, havde sine bestandige Løjer af at snakke med hende og saa hendes Mund paa Gled; han fik sig

tidt en god Passiar med hende nede i Gaarden, og den gik saa igjen i Stuen til stor Fornøjelse for os Børn. Især var han saa jublende glad, da hun engang havde sagt: „Nei, seer De nu, Hr. Magister! enhver ordentlig Pige maa have sig to Kjærester. Snedkersvendene ere nu de netteste om Sommeren, men Skomagersvendene give de bedste Baller om Vinteren.“

Et smukt og dyrebart Minde, som vi Børn med Taknemlighed bevare, satte han sig i vor Kreds efter min Faders Død, da han i Gjerningen viste min Moder megen styrkende Deltagelse. I lang Tid kom han nu meget hyppigt til os; efter at have ført Samtalen med os alle, gik han gjerne ene med Moder ind i en Stue, hvor de kunde sidde i Ro, og hvor han ret kunde tale Trøst til hende. Vi kunde godt mærke, hvor velsignet han i saadanne stille Timer maatte have talt med hende, hvor godt hun havde deraf, og hvor hjerteligt hun kunde længes efter ham, naar han blev længere borte end sædvanligt. Han var i Ordets bedste Forstand Enkens Ven og Trøster, der ogsaa stod hende bi i rent praktiske Forhold (med smaa Penge-Omsætninger, Indkjøb af Obligationer osv.). Men tilsidst brød han ganske af, og hertil angav han som Grund: „De er nu, kjære Frue! atter kommet i Ro og Ligevægt, De har faaet nye Kræfter, og nu kan De undvære mig; De skal nu vænnes til at staae paa Deres egne Ben. Desuden — Enhver, jeg kommer i Berøring med, kommer derved paa Presenterbakken, og det har Deres Døtre, som nu voxe til, slet ikke godt af.“ Men saa blev han ved at skrive Moder til, og vi mødte ham aldrig paa Gaden, uden at han kom hen til os. Gik vi saa fra ham, undrede det os tidt, især min Søster, at vi havde turdet tale saadan med ham, et saa forunderligt gjennemtrængende graaligt Skjær havde hans Øine nu faaet istedetfor den kjendte milde blaa Glands fra vor Barndom. Fra mit Hjem erindrede jeg derimod det satiriske Smil og Blik, hvormed han kunde møde Folk, naar de paatrængende søgte hans personlige Bekjendtskab, og generede ham med at gjøre sig vigtige ved i ham at tilbede den store Mand. — Hvor han elskede Foraarsblomster, især Lilliekonvaller! Fra Præstens Have i Taarnby hentede vi hvert Foraar en stor Buket til ham, og en af mine Søstre skulde saa som lille Pige bringe dem hjem til ham. Da blev han glad, gned Hænderne, gaaende op og ned i Stuen, og sagde: „Lad mig nu se, bare jeg havde et Stykke Sukker, ... det har jeg ikke, ... men maaske min Kone har,“ — og saa lo han, og saa kom Posen frem, og hun gik glad bort.

Om S. K.s Ejendommeligheder i hans mere kraftige Aar har jeg bevaret enkelte Træk i min Erindring, men de ere formodentlig almindeligt kjendte. Han beboede en stor elegant Lejlighed,*) havde en Række Værelser møblerede, om Vinteren opvarmede og oplyste, i hvilke han gik

*) [1843-44: Nørregade 230; 1845-48: Nytorv 2; 1849-50: Rosenborggade 156 A; 1851: Nørregade 43; 1852: Østerbro 108 A; 1853-55: Klædeboderne 5-6.]

meget frem og tilbage; i hver Stue, saavidt jeg mindes, Blæk, Pen og Papir, som han under Vandringen af og til benyttede for at fastholde en Tanke ved et henkastet Ord eller et Tegn. — Han kunde kun daarligt finde sig i at modtage Besøg, og Tjeneren maatte nok nægte ham hjemme uden for ganske Enkelte. Følte han Trang til Mennesker, søgte han dem, og ogsaa for sin Helbreds Skyld opholdt han sig gjerne flere Timer om Dagen i fri Luft, enten i det forskjelligste Lune paa de berømte Spadsereture gjennem de mest befærdede Gader (med den uundgaaelige Paraply under Armen) eller paa de endnu berømtere Kjøreture. Han hørte stundom hele Nætter, jeg troer for at faa overvundet den Søvnløshed, hvorunder han led.*) Hans Legeme var skrøbeligt, men de uhyre Sjælekræfter holdt det

---

*) [Udg.s Note. — Mellem S. K.s skriftlige Efterladenskab fandtes en Mængde Kvitteringer, pakkevis ordnede, og blandt disse frembød en Række kvitterede Maaneds-Regninger fra Hyrekudsk Lassen i Lille Helliggejststræde nogen Interesse, da man ved Hjælp af dem fik et Begreb om den Maalestok, hvorefter S. K. foretog sine ofte omtalte Kjøreture fra Kjøbenhavn. Exempelvis tages her nogle Aargange:

1844.

Jan. 30: Lyngby. — Febr. 15: Hørsholm. — Marts 29: Bellevue. — April 19. 29. 21: Røjels Kro. — 27: Lyngby, Dyrehaven. — Maj 2: Roskilde. — 8. 11. 19. 22: Røjels Kro. — Juni 1: Bellevue, Røjels Bom. — 5. 8. 9. 21. 25: Røjels Kro. — 11: Fredensborg, Frederiksborg. — 17: Lundehuset. — 29: Strandveien. — Juli 5. 20: Røjels Kro. — 6: (ingen Stedangivelse). — 12: Lyngby, Jægersborg, Fortunen, Dyrehaven. — 16: Roskilde. — 27: Lyngby. — August 2. 11. 27: Lyngby. — 23: Røjels Bom. — 24: Dragør. — 31: (ingen Stedangivelse). — Septbr. 3. 12: Bellevue, Eremitagen. — 20: Fredensborg. — 23: Røjels Kro. — Oktober 3: Fredensborg. — 8. 17. 26: Lyngby. — Novbr. 8. 20: Fredensborg. —

1845.

Jan. 17 og Febr. 6: Hørsholm. — Marts 7: Lyngby. — April 2. 26: Hørsholm. — 9: Taarbæk. — 17: Hillerød. — Maj 3: Hørsholm. — 26. Røjels Kro. — 31: Rudersdal. — Juni 7: Sorø, Pedersborg (3 Dage). — 19: Hørsholm. — 29: Røjels Kro. — Juli 8. 24. 30: Røjels Kro. — 11. 16: Fredensborg. — 25: Kongelunden. — August 5. 19. 25: Røjels Kro. — 6. 14: Kastrup, Dragør. — 9. 26 Fredensborg. — Septbr. 7: Røjels Kro. — 10: Frederiksborg. — 12. 23. 29: Fredensborg. — Oktober 16: Hørsholm. — 30: Fredensborg. — Novbr. 13. 21: Lyngby. Decbr. 19: Fredensborg. —

1846.

Febr. 16: Hørsholm. — 27: Lyngby. — Marts 25: Hørsholm. — April 3: Sorø og Pedersborg (et Par Dage). — 11: Lyngby. — 20: Fredensborg.

oppe. Det blev fortalt os, at han ofte hos G. havde stærke Anfald af sine Lidelser, saa han kunde falde om paa Gulvet, men med knugede Hænder og strammede Muskler kæmpede han med sin Smerte, optog saa atter Traaden i den afbrudte Samtale og sagde da ikke sjeldent: „Fortæl det ikke igjen, hvad Nytte har Folk af at vide hvad jeg bærer paa.“

— — Sit gamle Venskab for mine Forældre fornægtede han ikke men henvendte dengang altid et lille Ord til os Søskende, naar han senere traf os. Som ung Student traf jeg ham saaledes paa Gaden engang; han var da i sit humoristisk-overmodige Lune, vilde maaske ogsaa føle sig for hos mig og sagde: „Ja, ser De, nu har Danmark

---

— Juni 8: Fredensborg. — 19: Charlottenlund, Røjels Kro. — 21. 22: Røjels Kro. — Juli 11: Røjels Kro. — 18: Hørsholm. — 28-29: Fredensborg, Hillerød. — August 2. 31: Røjels Kro. — 6: Charlottenlund, Ordrup. — 15: Charlottenlund, Røjels Kro. — 17: Kongelunden (Amager). — 22: Hørsholm. — Septbr. 3: Fredensborg, Frederiksborg. — 16: Charlottenlund, Røjels Kro. — 26: Røjels Kro. — Oktober 3: Røjels Kro. — 28: Sorø. — Novbr. 24: Fredensborg. — Decbr. 7: Røjels Kro. — 17: Lyngby.

1847.

Jan. 6: Røjels Kro. — Febr. 5: Lyngby. — Marts 1. 16. 18: Lyngby. 6: Fredensborg. — 27: Røjels Kro. — April 6. 16: Røjels Kro. — 8. Fredensborg. — 22: Roskilde. — 29: Pedersborg ,ved Sorø (3 Dage). — Maj 7. 25. 29: Røjels Kro. — 17: Lyngby. — Juni 4. 29: Fredensborg. — 14: Pedersborg ved Sorø (3 Dage). — Juli 10. 27: Fredensborg. — 14. Dyrehaven, Røjels Kro. — 18. 20: Lyngby. — August 5: Fredensborg, Frederiksborg (2 Dage). — 13: Dyrehaven, Røjels Kro. — 29: Røjels Kro, Frederiksborg. — Septbr. 1. 20: Fredensborg, Frederiksborg (hvergang 2 Dage). — 10: Røjels Kro, Dyrehaven. — 28: Røjels Kro. — Oktober 1: Frederikssund. — 3: Lyngby. — 11: Pedersborg ved Sorø (3 Dage). — 20: Røjels Kro. — 31: Rudersdal Kro. — Novbr. 3: Lyngby. — 9: Røjels Kro. — 15: Frederiksborg. — Decbr. 2: Lyngby. — 4. 10: Røjels Kro.

* *

En Meddeler har til Udg. gjengivet en Andens Ytringer saaledes:

„Kjøreturene til Nordsjælland skulde foregaa uhyre hurtigt. „Luftbadet“ gjorde ham godt. Vognen mødte præcis, og selv var han altid til en fortvivlet Grad nøjagtig, hvad Klokkeslettet angik. Afsted gik det altsaa. Vi kom til Fredensborg. Kudsken styrtede sig ind i Gjæstgivergaarden og sagde blot: „Magisteren!“ Alt kom i Bevægelse. S. K. traadte ind og sagde kun: „Godmorgen!“ og vi gik saa ud i Skoven. Ved Tilbagekomsten fik vi Suppe og Kylling eller And. Saa tog S. K. 10 Rd. frem og sagde: „Her, min lille Pige. Du er nok saa god at betale det Altsammen.“ Hjem igjen i samme Fart. Kudsken grinte, for han fik 5 Rdl. i Drikkepenge. Paa disse Galloprejser kunde S. K. være Elskværdigheden selv, saa indtagende, saa glad, spillende med Vid, fuld af Følelser og Tanker.“]

haft sin største Billedhugger i Thorvaldsen, sin største Digter i Oehlenschlæger og nu i mig sin største Prosaist — nu staar Danmark ikke længe!"

I de senere og sidste Aar forandrede Sygdommen ham kjendeligt; han færdedes vel endnu meget paa Gaderne, men jeg troer ikke, at han nu som tilforn havde Lyst til at tale med Folk, idetmindste gav han i de Tider aldrig mig Lejlighed til at vexle et Ord med sig."

III.

[En udateret egenhændig Optegnelse af S. K. paa et Kvartblad:]

Vort Gravsted vil jeg til Foraaret have gjort saaledes istand.

Den opretstaaende lille Støtte (hvorpaa staaer det om Faders første Kone) tages bort. Gitteret lukkes der bag ved.

Gitteret gjøres smukt istand.

Lige indenfor Gitteret, hvor hiin lille Støtte stod, anbringes en tilhuggen Gravsteen med et Marmor-Kors ✝. Paa Pladen af denne Gravsteen anbringes de Ord, som før stode paa hiin lille Støtte.

Lænet til denne Gravsteen anbringes den Tavle med Faders og Moders Navne samt det Øvrige, der jo er Faders egen Redaktion.

Saa gjøres der en Tavle svarende til denne Tavle, paa hvilken det skrives (men med en mindre Skrift og saaledes at der bliver større Plads tilovers), det som nu staaer paa den store flade Steen, der ligger over Graven, hvilken store Steen reent borttages. Denne Tavle lænes ogsaa op mod Gravstenen.

Hele Gravstedet jævnes saa og besaaes med en fiin Art lavt Græs, kun udvises i de 4 Hjørner en ganske lille bitte Plet med bar Jord, og i hvert saadant Hjørne anbringes en lille Busk af tyrkiske Roser, troer jeg man kalder dem, nogle ganske smaae bitte mørkerøde.

Paa den Tavle (paa hvilken det skrives, der stod paa den store flade Steen, nemlig Navnene paa min afdøde Søster og Broder) bliver saaledes saa rigelig Plads, at der ogsaa mit Navn skal anbringes:

Søren Aabye, født d. 5. Mai 1813, død —

og saa bliver der Plads nok til et lille Vers, som kan sættes med en Petit:

Det er en liden Tid,
Saa har jeg vunden,
Saa er den ganske Strid
Med Eet forsvunden,
Saa kan jeg hvile mig
I Rosensale
Og uafladelig :|:
Min Jesum tale.

(Af Brorson Nr. 231, Nr. 1 i det Afsnit om Bestandighed og Fremvæxt i Troen.)

*

[Det anførte Vers er taget af H. A. Brorsons Psalme: „Halleluja, jeg har Min Jesum funden." — Om Gravstedet paa Assistents Kirkegaard jfr. „Af S. K.s Efterl. Pap. 1833-43", S. XXXVI, Noten **)]

Af

Søren Kierkegaards

Efterladte Papirer.

1847.

III.

Ved

H. P. Barfod.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

1877.

C. A. Reitzels Forlag.

Søren Kierkegaard's Skrifter:

Af en endnu Levendes Papirer,
udgivet imod hans Villie.
2den Udgave. 1872. 75 Ø.

Frygt og Bæven.
Dialektisk Lyrik.
af Johannes de Silentio.
2den Udgave. 1857.
2 Kr. 25 Ø.

Gjentagelsen.
Et Forsøg i den experimenterende Psychologi
af **Constantin Constantius.**
2den Udgave. 1872. 1 Kr. 50 Ø.

Atten opbyggelige Taler
(1843—45.)
2den Udgave. 1862. 4 Kr.

Forord.
Morskabslæsning for enkelte Stænder efter Tid og Lejlighed
af Nicolaus Notabene.
2den Udgave. 1872. 1 Kr.

Philosophiske Smuler
eller
en Smule Philosophi.
Af **Johannes Climacus.**
2den Udgave. 1865. 1 Kr. 50 Ø.

Enten — Eller,
Et Livsfragment,
udgivet af **Victor Eremita.**
3die Udgave. 1—2 Deel. 18[illegible]
8 Kr.

Begrebet Angest.
En simpel psychologisk-paapegende Overveielse i Retning af det dogmatiske Begreb om Arvesynden.
af **Vigilius Haufniensis.**
2det Oplag. 1855. 2 Kr. 25 Ø.

Stadier paa Livets Vei.
Studier af Forskjellige.
Sammenbragte, befordrede til Trykken og udgivne af **Hilarius Bogbinder.**
3die Udgave. 1874. 5 Kr.

Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til de philosophiske Smuler.
Mimisk-pathetisk-dialectisk Sammenskrift, Existentielt Indlæg
af Johannes Climacus.
2den Udgave. 1874. 7 Kr.

„Ypperstepræsten" - „Tolderen" „Synderinden",
tre Taler ved Altergangen om Fredagen.
3die Udgave. 1875. 50 Ø.

Af

Søren Kierkegaard's

Efterladte Papirer.

1847.

Ved

H. P. Barfod.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1877.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Nærværende Bind har været usædvanlig længe under Pressen, hvad der væsenligst skyldes mine egne, i de sidste Aar paa forskjellig Vis saa mangeartede Forretninger. Af flere Grunde ønsker jeg derfor at bemærke, at de første 7 Ark vare, saavidt jeg mindes, trykkede allerede i 1874 og Resten forbetmeste i Korrektur allerede i 1875.

J. P. B.

Indhold.

1847.

Min Afskeds-Replik i Døden:

„lad mig nu see, at I, som have levet samtidigen med mig, pynter min Grav og siger: dersom vi havde levet samtidigen med ham, da skulde han ikke være bleven saaledes behandlet.“

(I S. K.s Journal NB.^{2}, Maj 1847).

IV.

1847.

1847.

Journal NB.

[Fortsættelse fra „Af S. K.s Eftl. Pap., 1844—46", S. 705-54.]

Januar 1847.

Det hvad jeg misbilliger i Henseende til hele det Brøvl med den literaire Foragtelighed er naturligviis ikke dens Angreb og Forhaanelse (det har jeg jo selv forlangt), ei heller deres Adfærd, som nu engang ynde denne Foragtelighed; nei, det er deres Lumperie, som, fordi de ikke forstaae at opfatte et Forhold, have villet være kløgtige og bedømme mig, at det var et overilet Skridt osv.

Dog den Tid kommer nok, da alle disse Cujoner mene ikke mere at behøve at lyve. Saasnart Faren er forbi, saa tør de nok sige, at jeg havde Ret. Hvilken Usselhed leve vi dog ikke i! Det er saa charakteristisk, at netop nu, da Goldschmidt er reist bort, og P. L. Møller aabenbart forknyttet: saa begynde de at paaskjønne min Handling. Og det er disse modige Journalister, der naar det gjælder om at paatale at en stakkels Politibetjent har forløbet sig, føre Frimodighedens Sprog: vee over Hyklere! Og det er disse Regjeringens trofaste Støtter, disse bjærve Journalister, der angribe de Liberale for enhver Ubetydelighed — hvor der ingen Fare er! Men der hvor der er en Smule Fare (omtrent ligesom Brandfolket i Fredstider er det eneste der forsøges i Farer), der har ikke een eneste ymtet et Ord.

Men netop dette gjør, at de, der skulde have holdt Pathos oppe i Forhold til det Skridt af mig, at de i Grunden ere i Forlegenhed med mig. Nu vilde de maaskee endda gjerne sige, hvad de ikke før turde sige, nu da Faren er forbi, men de have en ond Samvittighed i Forhold til mig, de føle godt, at jeg gjennemskuer dem ganske, og de næsten frygte for, at jeg med ny Hensynsløshed, og sandeligen med god Grund, skulde, naar Leiligheden gaves, lade dem undgjælde for dette Lumperie.

Derfor kaldes en Overbeviisning en Overbeviisning, fordi den er over Beviisningen. For en mathematisk Sætning gives der et Beviis, men saaledes at intet Modbeviis kan tænkes. Netop derfor kan man ikke have en Overbeviisning i Forhold til det Mathematiske. Men i Forhold til enhver existentiel Sætning har ethvert Beviis ogsaa et Noget, som er et Modbeviis, der er et pro og et contra. Dette er den Overbeviiste ikke uvidende om, han veed meget godt hvad Tvivlen kan have at sige: contra; men desuagtet eller rettere netop derfor er han overbeviist, forbi han besluttet og villende svinger sig høiere end Beviisningernes Dialektik og er overbeviist.

At Poul Møller dog har været forsøgt i alskens Tvivl seer man stundom af en ganske tilfældig lille Yttring. I en Aphorisme taler han saaledes om fanatiske Præster, der tale gløbende og ikke mærke, at den hele Religieusitet er en potenseret Blod-Circulation. Ak, ja her stikker netop Knuden. Hvor mange Mennesker leve vel saaledes gjennemsigtigt, at de egentlig vide hvilket der er hvilket: de tænke i en ganske anden Art Kategorier end dem de leve i, de tale i Religieusitetens Kategorier, og leve i Sandselighedens, den umiddelbare Velværes Kategorier*).

---

*) [I Randen:] Naar saaledes det skal vise sig, at en Lidende har Troen, saa maa Troen vise sig samtidigt med Lidelsen. Men

Det kan ansees baade som et Epigram og som et Beviis for, at man nuomstunder ikke mere skriver Bøger for Evigheden: Papiret selv, hvorpaa de trykkes, er saa skrøbeligt, at det vil hensmulre i Løbet af 50 Aar.

Dersom der levede en Maler i en Kjøbstad, et virkeligt Genie — og lad os antage, thi ellers passer Billedet ikke, da jo Bøger i et lille Land ere begrændsede ved Sprogets Grændse, at det var forbuden at udføre Malerier. Han arbeidede flittigt Dag og Nat og fik eet, ja to store Historie-Malerier færdige. Men see, det syntes Indvaanerne ikke om; de vilde at han skulde male Skildter. Da han nu ikke vilde det, saa sloge de sig sammen om at forhaane ham. Der vare ogsaa et Par enkelte Mestre, som i Grunden dog havde Indsigt nok til at vurdere hans Evner og hans Frembringelser, men de vare misundelige og holdt derfor sammen med de Andre. — See saaledes vil snart Forholdene blive i Damark før enhver Dygtighed, der ikke vil gjøre Cotterie.

Dette Thema maa jeg engang bruge*)

1 Thess. 4, 11:

„søge Ære i at leve stille".

D. 20. Januar 1847.

Det har bestandigt tiltalt mig og ligget i Baggrunden af min Sjæl, det Ønske engang at blive Præst ude paa Landet.

---

hvad fleer, efterhaanden som saa Smerten, Ulykken, Gjenvordigheden tages bort, saa begynder hans Liv, verdsligt forstaaet, at blive sundere og gladere — og det mener han er ved Hjælp af Troen, [da] det dog tvertimod er ved Hjælp af Umiddelbarhedens restaurerede Vitalitet.

*) [Vides dog ikke at være brugt.]

Baade tiltalte det mig som et idyllisk Ønske i Forhold til en anstrænget Existents, og da ogsaa religieust som en Poenitentse for at finde Tid og Ro til ret at sørge over hvad jeg personligen kan have forbrudt. Jeg stod da i den Formening, at jeg som Forfatter var isærd med at gjøre Lykke, og derfor meente jeg, at det var rigtigt at ende paa den Maade. Imidlertid synes det dog tydeligt nok, at Forholdene blive mere og mere forvirrede her hjemme. Spørgsmaalet er nu, forsaavidt der er Tale om, hvilket jeg tør fortrøste mig til at sontenere for Guds Domstol, at de literaire og sociale og politiske Forhold behøve en Extraordinair, om der da er nogen i Kongeriget der er skikket dertil uden jeg. Jeg har med hende opgivet ethvert Ønske om gode Dage i Livet; jeg har ved hvad jeg personligt har forskyldt, qvalificeret mig til at finde mig i Alt. Saaledes er her en ethisk Forudsætning. Dernæst ved at indtræde i et bestemt Embede i Staten som Religionslærer forpligter jeg mig egentligen til at være noget Andet end jeg er. En Skyld jeg bærer gjør, at jeg hvert Øieblik maa være forberedt paa at angribes i den Retning. Naar jeg da er Geistlig, saa vil Forvirringen blive sørgelig, fordi jeg har fortiet Noget inden jeg traadte ind i denne Stand. Som Forfatter er Stillingen anderledes. Jeg contraherer intet personligt Forhold til noget Menneske, som kan gjøre Fordring paa mit Exempel, eller paa mit Livs Antecedentser, jeg staaer saa løs i Omgivelsen, at hvad Øieblik det saa behager Gud, kan jeg styrtes uden at deraf følger det Mindste for noget andet Menneske. Det er den anden ethiske Forudsætning, den endnu vigtigere. Hvad det Intellectuelle, Gaver, Kundskaber, Aandsbygning angaaer, da kan derom ingen Tvivl være, at jeg absolut er construeret rigtigt, og jeg vil komme til at bære et stort Ansvar hvis jeg vrager en Opgave af den Art. Thi vel er det sandt, det synes ydmygere at trække mig tilbage og blive Præst, men naar jeg gjør det kan der ogsaa ligge noget forfængeligt og stolt deri, at jeg stolt vrager det Glimrende. Og paa den anden Side: fra nu af maa jeg betragte det at være Forfatter for identisk med at priisgives til Haan og Spot. Men at

vedblive ad denne Vei, er ikke noget Selvgjort, thi det var mit Kald, min hele Habitus beregnet paa Sligt.

At jeg som Forfatter med streng sædelig Selvtugt i en Tid som vor vil kunne gjøre stor Gavn, derom er ingen Tvivl. Det følger naturligviis ingenlunde at jeg skal seire, snarere vil det betyde at jeg er beredt til at ligge under. De Opgaver der stilles mig som Landsbypræst ligge slet ikke for mig væsentligen. Jeg har bestandigt ogsaa derfor meent blot at udtrykke det Almene, og at den ethiske Betydning skulde ligge i at jeg foretrak dette for det Glimrende. Men nu og fra nu af er min Forfatter-Carriere sandeligen ikke glimrende. Det er tydeligt nok, at jeg bliver Offeret. Aristokraterne ville vedblive feigt og misundeligt at forholde sig stille, lade mig rykke frem og derpaa lade mig falde som et Offer for Pøbelagtigheden, og saa endelig profitere af det Hele. Det vil sige min Gjerning vil blive menneskeligt talt uden Løn. Men Andet forlanger jeg heller ikke. At der i Øieblik kan vaagne en Utaalmodighed i min Sjæl beviser Intet, thi i ethvert godt Øieblik er jeg dog villig til at offre Alt, og haaber paa at Gud vil give mig Styrke til at bære Alt.

Dersom jeg ikke a la Mynster (og heri ligger Mynsters Kjætterie) vil forgude det Bestaaende, og i Iver for det Sædelige tilsidst forvexle det med Spidsborgerlighed, dersom jeg ikke aldeles vil afskaffe Kategorien den Extraordinaire, og igjen a la Mynster kun forstaae, at saadanne have været til, kun forstaae dem bagefter: saa kan jeg ikke selv vrage hvad der saa tydeligt er lagt mig til Opgave.

Skjøndt Mynster har en vis Velvillie for mig, og i sit stille Sind maaskee endog større end han vedgaaer, er det aabenbart, han anseer mig for en mistænkelig og da farlig Person. Derfor vil han have mig ud paa Landet. Han mener endnu er det gaaet godt, men et Characteer-Menneske kan man frygte Alt af, især i Forhold til det hele Traad-System, hvori han vil holde Tilværelsen fangen. Hans Raad er derfor yderst consequent af ham, er, fra hans Synspunkt, ogsaa mig velmeent, forsaavidt han ikke tager det saa nøie med

om et Menneskes inderste Bygning dog lider en lille Skade, naar han blot gavner, som han mener, i Verden. Mynster har aldrig været paa de 70,000 Favne Vand, og lært derude, han har altid holdt sig fast ved det Bestaaende, og er nu ganske sammenvoxet med det. Dette er det Herlige hos ham, jeg skal aldrig glemme ham, altid ære ham, altid tænke paa min Fader, naar jeg tænker paa ham, og mere behøves ikke. Men Mynster forstaaer mig ikke; da Mynster var 36 Aar gl. vilde han ikke have forstaaet mig, ja han vilde have forhærdet sig mod at forstaae mig, for ikke at forfeile sin Carriere i Livet; og nu kan han ikke forstaae mig.

Men Gud formaaer Alt. Menneskeligt talt maa jeg fra nu af siges ikke blot at løbe paa det Uvisse, men at gaae den visse Undergang imøde — i Tillid til Gud er dette netop Seieren. Saaledes har jeg forstaaet Tilværelsen da jeg var 10 Aar gl., deraf den uhyre Polemik i min Sjæl; saaledes forstod jeg den, da jeg var 25 Aar gl.; saaledes nu da jeg er 34 Aar gl. Derfor kalder Poul Møller mig det meest gjennempolemiserede Menneske.

Kun naar jeg producerer befinder jeg mig vel. Da glemmer jeg alle Livets Ubehageligheder, alle Lidelser, da er jeg hos min Tanke og lykkelig. Blot jeg et Par Dage lader det være, bliver jeg strax syg, overvældet, besværet, mit Hoved tungt og betynget. En saadan Trang, saa rigelig, saa uudtømmelig, der efter nu at have holdt ud Dag efter Dag i 5 à 6 Aar endnu strømmer ligesaa riigt, en saadan Trang er jo dog vel ogsaa et Guds Kald. Skal dette, den hele Rigdom af Tanker, der endnu ligger i min Sjæl, trykkes tilbage, det bliver en Qval, en Marter, og jeg totalt ubnelig. Og hvorfor skulde det trykkes tilbage? Fordi jeg har faaet den Idee, at ville martre mig selv med pœniterende at twinge mig ind i, hvad jeg, saafandt jeg forstaaer mig selv, dog i sidste Grund ikke er skikket til! Nei, Gud forbyde det; og Gud vil vel ikke lade sig uden Vidnesbyrd ogsaa i det Udvortes. Det er tungt

og det er deprimerende at sætte sine Penge til for at faae Lov til at arbeide flittigere og mere anstrængt end nogen Mand i Kongeriget! Det er tungt og det er deprimerende ved al denne Arbeiden at naae at blive efterstræbt af Aristokraternes feige Misundelse og Pøbelens Forhaanelser! Det er tungt og det er deprimerende at Udsigterne ere disse: hvis jeg arbeider endnu mere anstrængt da bliver det endnu galere! Men alt Dette vil jeg jo glad og taaligt finde mig i, naar blot det maa lykkes mig ret at vinde Sikkerheden i mit Indre, at det ikke skulde være min Pligt at tvinge mig ind i en selvvalgt Marter, ved at gaae ind i en Stilling, som jeg vel i en vis Forstand kunde ønske, og som jeg dog hverken ret kunde udfylde eller ret finde mig lykkelig i. Det derimod at blive Forfatter er ikke selvvalgt, det er tvertimod i hele min Individualitets og dennes dybeste Trangs Medfør.

Give Gud mig saa Lykke og Bistand, og fremfor alt en vis Aand, en vis Aand mod de Anfægtelser, der komme fra mit Indre, thi Verden kan man da nok stride med.

Det vil gaae mig denne Gang, ligesom i sin Tid med min Forlovelse. Kun, Gud være lovet, er Forskjellen: jeg gjør da ikke Uret mod noget Menneske, jeg bryder intet givet Løfte; men Ligheden er at jeg atter maa styre i rum Søe, leve paa Naade og Unaade ganske i Guds Vold. Det er jo mere betrygget at have en fast Stilling i Livet, et Embede, det er ikke nær saa anstrængende — men i Guds Navn, det Andet er dog ogsaa ved Gud endnu tryggere. Dog behøves dertil i ethvert Øieblik Troen. Dette er Forskjellen. De fleste Mennesker leve altfor trygt i Livet, og lære derfor Gud saa lidt at kjende. De have faste Embeder, de anstrænge sig aldrig til det Yderste, de ere beroligede ved Kone og Børn; — jeg skal aldrig tale ringe om denne Lykke; men jeg troer at det er min Opgave at undvære alt Dette. Hvorfor skulde det dog ikke være tilladt, som man læser atter og atter i det N. T. Men Ulykken er, at Menneskene alligevel ikke veed hvad det Christelige er, og derfor lades jeg uden Sympathie, derfor forstaaes jeg slet ikke.

om et Menneskes inderste Bygning dog lider en lille Skade, naar han blot gavner, som han mener, i Verden. Mynster har aldrig været paa de 70,000 Favne Vand, og lært derude, han har altid holdt sig fast ved det Bestaaende, og er nu ganske sammenvoxet med det. Dette er det Herlige hos ham, jeg skal aldrig glemme ham, altid ære ham, altid tænke paa min Fader, naar jeg tænker paa ham, og mere behøves ikke. Men Mynster forstaaer mig ikke; da Mynster var 36 Aar gl. vilde han ikke have forstaaet mig, ja han vilde have forhærdet sig mod at forstaae mig, for ikke at forfeile sin Carriere i Livet; og nu kan han ikke forstaae mig.

Men Gud formaaer Alt. Menneskeligt talt maa jeg fra nu af siges ikke blot at løbe paa det Uvisse, men at gaae den visse Undergang imøde — i Tillid til Gud er dette netop Seieren. Saaledes har jeg forstaaet Tilværelsen da jeg var 10 Aar gl., deraf den uhyre Polemik i min Sjæl; saaledes forstod jeg den, da jeg var 25 Aar gl.; saaledes nu da jeg er 34 Aar gl. Derfor kalder Poul Møller mig det meest gjennempolemiserede Menneske.

Kun naar jeg producerer befinder jeg mig vel. Da glemmer jeg alle Livets Ubehageligheder, alle Lidelser, da er jeg hos min Tanke og lykkelig. Blot jeg et Par Dage lader det være, bliver jeg strax syg, overvældet, besværet, mit Hoved tungt og betynget. En saadan Trang, saa rigelig, saa udtømmelig, der efter nu at have holdt ud Dag efter Dag i 5 à 6 Aar endnu strømmer ligesaa riigt, en saadan Trang er jo dog vel ogsaa et Guds Kald. Skal dette, den hele Rigdom af Tanker, der endnu ligger i min Sjæl, trykkes tilbage, det bliver en Qval, en Marter, og jeg totalt ubrugelig. Og hvorfor skulde det trykkes tilbage? Fordi jeg har faaet den Idee, at ville martre mig selv med poeniterende at tvinge mig ind i, hvad jeg, saasandt jeg forstaaer mig selv, dog i sidste Grund ikke er skikket til! Nei, Gud forbyde det; og Gud vil vel ikke lade sig uden Vidnesbyrd ogsaa i det Udvortes. Det er tungt

og det er deprimerende at sætte sine Penge til for at faae Lov til at arbeide flittigere og mere anstrængt end nogen Mand i Kongeriget! Det er tungt og det er deprimerende ved al denne Arbeiden at naae at blive efterstræbt af Aristokraternes feige Misundelse og Pøbelens Forhaanelser! Det er tungt og det er deprimerende at Udsigterne ere disse: hvis jeg arbeider endnu mere anstrængt da bliver det endnu galere! Men alt Dette vil jeg jo glad og taaligt finde mig i, naar blot det maa lykkes mig ret at vinde Sikkerheden i mit Indre, at det ikke skulde være min Pligt at tvinge mig ind i en selvvalgt Marter, ved at gaae ind i en Stilling, som jeg vel i en vis Forstand kunde ønske, og som jeg dog hverken ret kunde udfylde eller ret finde mig lykkelig i. Det derimod at blive Forfatter er ikke selvvalgt, det er tvertimod i hele min Individualitets og dennes dybeste Trangs Medfør.

Give Gud mig saa Lykke og Bistand, og fremfor alt en vis Aand, en vis Aand mod de Anfægtelser, der komme fra mit Indre, thi Verden kan man da nok stride med.

Det vil gaae mig denne Gang, ligesom i sin Tid med min Forlovelse. Kun, Gud være lovet, er Forskjellen: jeg gjør da ikke Uret mod noget Menneske, jeg bryder intet givet Løfte; men Ligheden er at jeg atter maa styre i rum Søe, leve paa Naade og Unaade ganske i Guds Vold. Det er jo mere betrygget at have en fast Stilling i Livet, et Embede, det er ikke nær saa anstrængende — men i Guds Navn, det Andet er dog ogsaa ved Gud endnu tryggere. Dog behøves dertil i ethvert Øieblik Troen. Dette er Forskjellen. De fleste Mennesker leve altfor trygt i Livet, og lære derfor Gud saa lidt at kjende. De have faste Embeder, de anstrænge sig aldrig til det Yderste, de ere beroligede ved Kone og Børn; — jeg skal aldrig tale ringe om denne Lykke; men jeg troer at det er min Opgave at undvære alt Dette. Hvorfor skulde det dog ikke være tilladt, som man læser atter og atter i det N. T. Men Ulykken er, at Menneskene alligevel ikke veed hvad det Christelige er, og derfor lades jeg uden Sympathie, derfor forstaaes jeg slet ikke.

Jeg maa nu til at gjennemarbeide Syndsforladelsens Idee, i rethorisk Form.

Af Forordet til „Lidelsernes Evangelium"*) udgik følgende Passus:

Det er christelige Taler, thi Talens Livs-Yttring er, efter hvad jeg forstaaer, den væsentlige og væsentligt tilsvarende Form

*) [Den 13de Marts 1847 udkom:]

„Opbyggelige Taler i forskjellig Aand"

af S. K. I. En Leilighedstale (Ved Anledningen af et Skriftemaal). II. Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle (tre Taler). III. Lidelsernes Evangelium (syv Taler). — [Jfr. nedenfor S. 19 ff.].

[Et bevaret Udkast viser, at S. K. først tænkte paa at kalde denne Samling:]

„Mindre Skrifter" af S. K.

[og da som Nr. II (mellem det førnævnte I og II, hvilket sidste isaafald var blevet: III) at indskyde:

II. Literair Anmeldelse (Adler),

— jfr. „Af S. K.s Efterl. Pap., 1844—46", S. 465, VI, samt Noten sstds., hvor Henvisningen til S. 583 bliver at rette til S. 584.

Til de „Mindre Skrifter" foreligger følgende Udkast til et]

Forord.

At jeg arbeider mig selv imod, veed jeg vel, Ingen behøver derfor at sige mig det; thi hvad han ikke veed, det veed maaskee dog jeg: hvorfor jeg gjør det. Istedenfor disse store tættrykte Bøger, Frugter af en upaatvivleligt sjelden Flid, dyre nok for mig at betale, burde jeg hellere udgive smaae Leveringer til 1 ℳ, pragtfuldt udstyrede med mange rene Blade og med Tegninger: saa vilde jeg nyde Anseelse i min Samtid, og min Stræben blive anseet med Penge. Dog er jeg trøstig, thi dette: at modarbeide sig paa samme Tid som man arbeider saare anstrænget, betyder netop, ifølge Ideens Dialektik, at tjene en Idee, hvilket i mine eenfoldige Tanker er noget Andet end at tjene Penge og Anseelse. Denne Reduplikation: i at arbeide at modarbeide sig selv betegner det rene Idee-Forhold, sikkrer, at Ens Stræben hverken er en Vind- eller en Vand-Mølle, som drives af Øieblikkets Vind eller Vand. Wrb.

S. K.

for det Christelige, der er Troens og Overbeviisningens Sag: det Christelige vist nok en Kjendsgjerning, men netop en saadan Kjendsgjerning, at den kun kan troes, hvorom der som en Følge deraf kun kan tales eller prædikes — det er vidnes, ikke at det er sandt (thi dette er verdslig Viisdoms Forhold til sine forskjellige Gjenstande) men vidnes om, at man troer, at det er sandt.

[Og til de „Opbyggelige Taler i forskjellig Aand" et Par Udkast til Forord, hvoriblandt følgende:]

Forord.

Hver af disse Afdelinger vil i den Grad kunne læses særskilt, at jeg for betegnende at udtrykke dette, har indrettet det saaledes, at hver kan kjøbes for sig. Den derimod der, uden at glemme Opbyggelsen og at denne dog er det Første og det Sidste, ved Siden deraf beskjæftiger sig med at betænke Forskjellighederne indenfor Religieusitetens hele Omfang, ham vil i denne Henseende især Sammenstillingen og Sammenligningen imellem de 3 Afdelinger beskjæftige. Han skal heller ikke søge forgjæves, om end, hvad der i Talerne er gjort for at belyse dette, tillige er skjult, da Sligt kun egner sig for Den eller Dem, der i Selvvirksomhed eftergjørende selv frembringe det.

S. K.

[Nedenstaaende lille Billet til Kand. Giødwad er i udateret Udkast kommet Udg. ihænde, siden Rentrykningen af S. 71 i „Af S. K.s Efterl. Pap., 1844—46", hvor den burde været knyttet til Omtalen af de i August 1844 udkomne „Fire opbyggelige Taler":]

Kjære Giødwad!

Kan De nu have Leilighed, vil De, giver De osv. — Faren og den haarde Nødvendighed staaer for Døren ɔ: jeg har allerede for flere Dage siden leveret Manuskriptet af. Men kan De ikke nogle Formiddagstimer, eller fra 4—6 om Eftermiddagen? I ethvert Tilfælde seer De vel op til mig. Det Hele er kun 4 opbyggelige Taler, og hvad enten det er Varmen eller hvad det er, jeg føler en Modbydelighed ved Tanken om at sidde og læse dem høit for nogen Anden. Imidlertid er Levin der, han har netop ladet mig vide, at han er kommen hjem fra en Reise, osv. Men hvad enten De nu kommer eller ikke, saa er der et Mellemværende imellem os, ikke blot det, jeg altid med Glæde lader staae hen uafgjort, fordi det er mig kjært, men et Mellemværende, De veed nok, hvad jeg mener. Forrige Gang da jeg vilde bringe det i Rigtighed, stødte De fra og gav mig Snak; næste Gang glemte jeg det, men nu husker jeg det godt.

Kjerligheden er Lovens Fylde.

a) Loven er Beenraden, Knokkelbygningen, det Torre, Kjerligheden er Fylden.

b) Kjærligheden er ikke en Skulken fra at opfylde Loven — (Forhjer-lighed — Kjælenskab) — nei den opfylder den i Sandhed og mere til. Loven er en svært Talende (μογις λαλων) — (den Dæmoniske der var stum), — men Kjærligheden taler Ordet ud.

*

„Vi stræbe at vinde Mennesker"
men for Gud ere vi aabenbare; — hvorvidt det er tilladt?

*

Det Ord til Høvedsmanden fra Capernaum: „Dig skee, som Du troede", er vel et trøstende, et glædeligt Ord, men indeholder tillige Dommen: har Du virkeligen Troen. Derfor kunde der tales saaledes om dette Ord:

det Dømmende og det Glædelige i at det altid skeer et Menneske som han troer.

D. 24. Jan.

Gud være lovet, at alle Pøbelagtighedens Angreb kom over mig. Jeg har nu ret faaet Tid til at lære ind efter, og forvisse mig om, at det dog var en tungsindig Idee med det at ville leve ude paa en Præstegaard, for i AfsidesHed og Glemthed at gjøre Poenitentse. Nu staaer jeg ganske anderledes besluttet paa Pletten end jeg nogensinde har gjort. Og havde denne Overhaling af Forhaanelse ikke kommet over mig, saa havde hiin tungsindige Idee bestandig forfulgt mig, thi en vis Art Medgang opelsker netop tungsindige Ideer; havde jeg f. Ex. ikke havt Formue, havde jeg, med al min Disposition til Tungsind, dog aldrig naaet en saadan Grad, som jeg stundom har gjort.

Anlæget i de tre Taler om Lilierne og om Fuglene er saaledes, at den første er æsthetisk, den anden ethisk, den tredie religieus.

Det er godt nok med det at skrive syndige Ordsprog, men

det vanskelige er for den, der skal realisere dem. Det enkelte Ordsprog er bestandigt ikke blot eensidigt, men næsten epigrammatisk eensidigt, men den, der skal leve derefter, han skal tillige tage de andre Ordsprog under Overveielse.

Som Exempel vil jeg anføre Jesu Sirach 4, 29: strid ikke mod Strømmen, — og 4, 31: forfægt Sandheden indtil Døden, saa skal den Herre Gud stride for Dig.

At man ogsaa kan bekjende Christum ved at tie og at dette har været Meningen i den ældste Kirke sees f. Ex af Ignatii Epistola ad Ephesios Cap. XV.

Tiltrods for Alt hvad Menneskene burde have lært om min majeutiske Forsigtighed, med at gaae langsomt frem, og bestandigt lade som veed jeg ikke mere, ikke det Næste — vil man nu formodentlig i Anledning af mine nye Opbyggelige Taler vræle om, at jeg ikke veed det Næste, ikke veed Noget om Socialiteten. De Daarer! Men paa den anden Side skylder jeg mig selv for Gud at tilstaae, at der i en vis Forstand er noget Sandt deri, kun ikke som Menneskene forstaae det, at nemlig det bestandigt [er saa:] først naar jeg ret tydeligt og skarpt har draget den ene Side frem: saa gjør den anden sig desto stærkere gjældende.

— Nu har jeg mit Thema til den næste Bog. Den skal hedde:

Kjærlighedens Gjerninger*).

.... Og Du, der, selv om man ikke menneskeligt talt tør beskylde Dig for at misbruge din Gave, Du, der dog er i Besiddelse af det lykkelige Fortrin, og vel ogsaa stundom med en vis Tilfredsstillelse føler hvor lykkeligt det er, at kunne vinde Menneskene for Dig, Du [som] derfor maaskee sjelden fandt Den,

*) [Udkom som bekjendt allerede samme Aar — 29de Septbr.].

som det ikke skulde lykkes Dig at indtage [for] Dig, Du der altsaa ligesom er fra først af udseet til at blive en Gjenstand for Forkjærlighed — har Du med ret dyb Alvor fornummet: at Gud er uforanderlig — at al Din Kløgt, al Din Gave, al Din Snildhed, ikke blot er spildt, men er lige saa ubemærket og overseet som et lille Insekt, der kryber paa Jorden ....

Forskjellen mellem den christelige Tale og Prædikenen.

Den christelige Tale indlader sig til en vis Grad med Tvivlen — Prædikenen opererer absolut, ene og alene ved Myndigheden, Skriftens, Christi, Apostlenes. Det er derfor absolut Kjætterie i en Prædiken at indlade sig med Tvivlene, selv om man forstod nok saa godt at haandtere dem.

Derfor staaer der i Forordet til mine christelige Taler*): hvis en Lidende, der tillige er løben vild i mange Tanker.

En Prædiken forudsætter en Præst (Ordinationen); den christelige Tale kan være et almindeligt Menneskes.

Man vil indbilde os, at Indvendingerne mod Christendommen komme af Tvivlen. Dette er aldeles en Misforstaaelse. Indvendingerne mod Christendommen komme af Insubordination, Ulyst til at lyde, Oprør mod al Auctoritet. Derfor har man hidtil kjæmpet i Luften med Indvendingerne, fordi man har kjæmpet intellectuelt med Tvivlen, istedetfor at der skal kæmpes ethisk med Oprøret.

Man beskylder mig for at jeg foranlediger unge Mennesker til at slaae sig til Ro paa deres Subjektivitet. Maaskee, et Øieblik. Men hvorledes skulde det være muligt at faae alle disse Objektivitetens Blændværker bort som Publikum o. s. v.,

*) [ɔ: „Lidelsernes Evangelium, christelige Taler", 1847; jfr. S. 12, Noten].

uden ved at faae Enkeltheden Kategorie frem. Man har under Skin af Objektivitet villet aldeles offre Individualiteterne. Derom dreier Sagen sig.

Hele Verdens-Udviklingen tenderer til den absolute Betydning af Enkelthedens Kategorie, der just er Christendommens Princip. Men endnu ere vi ikke komne synderligt vidt i Concretion, thi in abstracto anerkjendes [det]. Deraf forklares det, at det endnu gjør Indtryk paa Folk som en stolt og hovmodig Anmasselse naar man taler om de Enkelte, istedenfor at dette just er den absolute Humanitet, nemlig at Enhver er en Enkelt. Fromt udtrykker man stundom Misforstaaelsen. Naar saaledes afdøde Biskop Møller paa Lolland siger (i Indl. til hans Veiledning), at det dog var tungt om Sandheden (in specie Christendommen) kun var tilgængelig for nogle Enkelte ikke for Alle: saa siger han vistnok noget Sandt, men tillige noget Falsk, thi Christendommen er vistnok tilgængelig for Alle, men vel at mærke derved og ene derved, at hver især bliver en Enkelt, bliver den Enkelte. Men hverken haves endnu dette ethiske eller det religieuse Mod. De Fleste blive ganske bange, naar de skulle til hver især at være den Enkelte. Saaledes vender og dreier Sagen sig. I det ene Øieblik skal det være Hovmod at foredrage denne Anskuelse om den Enkelte, og naar saa den Enkelte skal til at forsøge, saa finder han at denne Tanke snarere er ham meget for stor, for overvældende.

Blot en Mand skal være Præst paa Landet nogle Aar, erkyndiger han sig forud hvilke Familier der leve paa Egnen, for Selskabets Skyld: skulde det dog ikke være vigtigere at betænke, hvilke Mennesker man vil komme til at leve med i Evigheden, og betænke forud at sørge for at komme i godt Selskab?

Kants Theorie om det radikale Onde har blot een Feil, at han ikke gjør det ret bestemt fast, at det Uforklarlige er en Kategorie, at Paradoxet er en Kategorie. Derom dreier egentlig Alt sig. Man har nu bestandigt talt saaledes: det at sige at man ikke kan forstaae det eller det, tilfredsstiller ikke Videnskaben, som vil begribe. Her ligger Feilen; man maa lige omvendt sige: naar menneskelig Videnskab ikke vil erkjende at der er Noget den ikke kan forstaae, eller endnu nøiagtigere: Noget, hvorom den med Klarhed kan forstaae, at den ikke kan forstaae det: saa er Alt forvirret. Det er nemlig en Opgave for den menneskelige Erkjenden at forstaae at der er sdet, og hvilket det er, den ikke kan forstaae. Den menneskelige Erkjenden har gemenligen travlt med at forstaae og forstaae, men hvis den vil tillige gjøre sig Umage for at forstaae sig selv: maa den ligefrem etablere Paradoxet. Paradoxet er ikke en Concession, men en Kategorie, en ontologisk Bestemmelse, der udtrykker Forholdet mellem en existerende, erkjendende Aand og den evige Sandhed.

Naar man ret vil forstaae det, saa har egentlig ethvert Menneske, der i Sandhed vil forholde sig til Gud og omgaaes med ham, han har kun een Opgave, den: altid at være glad. Selv det bedste Menneske, til hvem man ganske kunde betroe sig og ganske stole paa, han kan jo dog f. Ex. behøve et Raad, eller behøve at vi erindre ham om det og det, jeg kan virkeligen være klogere end han, virkeligen have Ret o. s. v. Men alt Sligt behøves ikke i Forhold til Gud, og at begynde paa Sligt er netop ugudelig Travlhed eller dog en vis Barnagtighed.

Forholdet bliver snart ironisk rigtigt igjen. Ligeoverfor den dumme politiske Alvor, og Speculanternes gyselige Festlighed reiste jeg Ironiens Spøg: i en forandret Omgivelse, som den nuværende, hvor næsten Alle ere blevne ironiske, bliver jeg, ironisk rigtigt, den meest Alvorlige.

Forholdet mellem Schelling og Hegel er egentlig dette. Schelling fik afskaffet das Ding an sich ved Hjælp af det Absolute, idet hiint Schattenspiel paa hiin Side afskaffedes, og alt kom til at vise sig paa denne Side. Men Schelling standsede ved det Absolute, ved Indifferents, ved Nul-Punktet, fra hvilket han egentlig ikke gik ud, men som blot betegnede at bag ved det Absolute var der Intet. Hegel meente imidlertid at komme saa meget bag ved det Absolute paa hiin Side, at han fik Farten. Schellings Philosophie er i Ro; den hegelske Philosophie er formeentligen i Fart, i Methodens Fart.

Forholdet mellem de tre Afdelinger i „opbyggelige Taler i forskjellig Aand".

[Jfr. foran Noten S. 12-13.]

1) 1ste Afdeling.

Anlæget er væsentlig ethisk-ironisk, og derfra opbyggeligt, socratisk.

Den meest ironiske Kategorie som vel at mærke tillige er den absolut sædelige er: Enkeltheden, hiin Enkelte. Den Enkelte kan nemlig betyde faktisk ethvert Menneske, og eminent Enhver der sædeligt idealt vil være det Høieste. Forholdet er ikke saaledes, at Nogen ved Differents er udelukket fra eminent at være den Enkelte og dog er det vistnok faktisk saa, at den Enkelte slet ikke lever. Dette er paa eengang det ligesaa sædelige og ethiske som ironiske Forhold mellem Facticitet og Idealitet.

Forøvrigt har jeg for majeutisk at understøtte, bestandigt i Pseudonymerne brugt: hiin Enkelte i Differentsens Forstand, thi der hører naturligviis Differents-Forudsætninger til for at følge absolut dialektiske Udviklinger. I de opbyggelige Taler har derimod Kategorien: den Enkelte været brugt i sædelig og Ligelighedens Forstand absolut.

Kategorien den Enkelte er ligesaa ironisk som den er sædelig og absolut begge Dele, og da igjen absolut op-

byggelig (i Immanentsens Religieusitet), idet den nemlig absolut afskaffer Differentserne som Sandsebedrag, og etablerer Evighedens væsentlige Ligelighed.

Anm. I Fremstillingen er Talens Colorit stundom lige til Grændsen af det Comiske, dog i ironisk Pathos. Dersom nogen vil forsøge det, skal han see, at overalt hvor han i denne Skriftetale kommer til at lee, kommer han til at lee ironisk. Saaledes f. Ex. naar der etsteds staaer: en Mængde af det Godes Venner eller af gode Venner slutte sig om ham — det er sandt, de troede tillige at slutte sig om et Gode, men det var dog nok mere en Misforstaaelse, da han selv gik uden om. Eller: de opførte en Bygning; det var Bindingsværk (de vare jo ogsaa Mange om den) — og saaledes flere Steder.

Denne comiske Colorit er absolut medhenhørende.

2) 2den Afdeling er humoristisk.

Dialektiken i det Begreb: at lære er denne, at den Lærende forholder sig til Læreren som til sit idealere genus proximum. Saasnart Læreren blot indenfor samme genus indtager en lavere Plads, staaer under den Lærende, saa bliver Forholdet humoristisk. Saaledes det at lære af et Barn eller af et dumt Menneske, thi Barnet eller den Dumme kan kun humoristisk kaldes Læreren.

Men endnu mere humoristisk bliver Forholdet, naar Læreren og den Lærende end ikke have genus tilfælles, men i qvalitativ Heterogenitet forholde sig omvendt til hinanden. Dette er det absolut humoristiske Forhold. Lilierne og Fuglene.

Fremstillingen er opbyggelig, formildet i det Humoristiskes rørende Spøg og spøgende Alvor. Læseren vil flere Steder komme til at smile, aldrig til at lee, aldrig til at lee ironisk. Eventyret om den bekymrede Lillie, der dog tillige er en Parabal, er absolut humoristisk. Saaledes den hele Diatribe om det at være paaklædt. Overhovedet er det Humoristiske tilstede paa ethvert Punkt, fordi Anlæget selv er humoristisk.

De 3 Taler forholde sig igjen æsthetisk, ethisk, religieust til hinanden. cfr. p. [14].
3) 3die Afdeling cfr. denne Bog p. [16].

*

Om de tre Taler 1847.

[ɔ: Anden Afdeling af „Opbyggelige Taler": „Hvad man lærer af Lilierne paa Marken og Himmelens Fugle".]

Det er ikke tilfældigt, at Eventyret er bleven brugt i den første; thi Jordlivet er saaledes, og ved Banen især bleven saaledes, saa langt fra det Ideale, at den ideale Fordring mere lyder som et Eventyr. — Tillige undgaaes derved al Sammenligning.

Nogle ville vel finde, at disse Taler mangle Alvor. De mene nemlig, at Alvor i disse Forhold er at subscribere Pengebidrag, inventere offentligt Arbeide, aabne en Subscription o. s. v., hvilket altsammen vistnok kan være meget priseligt men i strængeste Forstand ikke er Alvor. Saa prosaisk er imidlertid Verden bleven, at den eneste Sorg, man indrømmer Realitet, er Næringssorg, og da igjen i den fortrædelige Forstand, hvori Agitatorer, der tjene de Fattiges Penge, fremstille det for at hidse. Elskov, Anger o. s. v. ansees for Chimairer, men Penge, Penge, Penge.

Jeg forpligter mig til engang i Evigheden at læse disse 3 Taler høit, og jeg er forvisset om, at de ville blive hørte med Velbehag, ogsaa af dem, som her protestere og maaskee forhaane mig. Sorgen er nemlig her saaledes barnligt og fromt formildet, som en salig Aand vil mindes den. Om et Mennesse nu, i Timeligheden, formaaer at handle saaledes, vil jeg ikke afgjøre; men dersom han er saa fortræden, at han trodsigt og forhaanende vender sig bort fra den rene evangeliske Mildhed: saa er han ingenlunde alvorlig, men oprørsk. Selv den Lidende bør kunne velvilligt høre en næsten barnlig, men rørende Opfattelse.

Den hellige Skrift taler forøvrigt langt strængere. Luc. 21, 34: besmitter Eder ikke med Fraadserie, Drukkenskab, eller med Sorrig for Næring.

Naar Apostlene sige til den Værkbrudne: Guld og Sølv har jeg ikke, men hvad jeg har, det giver jeg Dig: staa op og gaae — saa er dette egentlig fornemt talt, thi et Mirakel er dog vel mere end Guld og Sølv. Men hvis de havde sagt: vi have blot en Tanke, en evig, en salig Tanke at byde Dig: havde det ikke været rigtigt talet! Og saaledes har jeg heller ei Sølv eller Guld, men en formildende, rørende, i Sandhed opbyggelig Betragtning.

Man vil see i den første Tale, hvorledes egentlig de rige Fugle fordærve de fattige. Der falder et næsten comisk Lys over de rige Duer, som „froe sig"; og tillige en ethisk Accent paa dem: at just de have Næringssorg.

Der ligger noget saare dybsindigt i hvad der fortælles om Vennsbjerget, at Den, der gik derind, ikke kunde finde Veien tilbage. Det Vanskelige er altid at finde Veien tilbage fra Lysten. — Noget Lignende er det, naar der fortælles i Sagnene, at den Fortryllede maatte spille det samme Stykke baglænds igjennem, og, for hver Gang han tog den mindste Feil, begynde forfra paa dette Arbeide bagfra.

Der er dog ingen moderne Philosoph, af hvem jeg har havt den Gavn som af Trendlenburg. Da jeg i sin Tid skrev Gjentagelsen havde jeg endnu ikke læst noget af ham — og nu da jeg har læst ham, hvor langt klarere og tydeligere bliver ikke Alt mig. Paa en underlig Maade staaer jeg i Forhold til ham. Noget af det der længst tilbage har beskjæftiget mig er den hele Lære om Kategorierne (Problemerne i denne Henseende findes i mine ældre Optegnelser paa Qvart-Papstykker). Og nu har Trendlenburg skrevet 2 Afhandlinger om Kategorie-Læren, hvilke jeg læser med den yderste Interesse.

Og da jeg første Gang kom til Berlin, da var Trendlenburg netop den Eneste jeg ikke brød mig om at høre — han var jo, saa sagdes der, Kantianer. Og den unge Svenske, med hvem jeg reiste, der ene skulde studere under Trendlenburg, ham oversaae jeg næsten. O, taabelige Opinion, som jeg da ogsaa har træellet under.

Om Forholdet mellem de gode Gjerninger og Troen.

De gode Gjerninger i Betydning af Fortjenstfuldhed ere naturligviis Gud en Vederstyggelighed. Dog fordres Gjerningerne af et Menneske. Men de skulle være og dog ikke være; de skulle være og han dog ydmygt være uvidende om, at de ere, eller at de skulde betyde Noget. Det er ligesom naar en Ret kun er denne bestemte ved Maaden paa hvilken den serveres: saaledes skulde de gode Gjerninger serveres i Ydmyghed i Troen. Eller det er, som naar et Barn gjør Forældrene en Present men med hvad det selv har faaet af Forældrene til Gave: al det Fordringsfulde, som ellers ligger i at gjøre en Foræring, forsvinder da Barnet af Forældrene har faaet den Gave, som det forærer Forældrene.

Det Christelige og Pointen i den 5te af de christelige Taler*) er netop at Bibelens Myndighed gjøres gjældende, at det ikke er Noget man har udtænkt, men noget Befalet, noget med Myndighed Befalet: at Trængselen er Opgaven. Derfor bruges bestandigt Analogien med Barnet, hvem Forældrene befale Noget: saaledes er Bibelen, Guds Ord befalende i Forhold til den Ældre. I en opbyggelig Tale kunde jeg ikke urgere saa stærkt paa, at Bibelen siger det.

*

Det Christelige, Pointen i den VI Tale*) er netop det, at

*) [ↄ: „Lidelsernes Evangelium", V og VI.]

der ikke gaaes ind i en Udvikling af, at Evighed og Timelighed naar de sættes sammen maa give Begrebet: Lidelse, men at der argumenteres absolut fra det apostoliske Ord.. Saaledes kunde aldrig en opbyggelig Tale anlægges, der opererer ved Hjælp af Tænkning.

Sirach 2, 12

„Vee de frygtagtige Hjerter og de efterladne Hænder, og en Synder, som gaaer paa to Veie."

„Mængden" er egentlig det, jeg har taget mit polemiske Sigte paa; og det har jeg lært af Socrates. Jeg vil gjøre Menneskene opmærksomme, at de ikke ødsle og spilde deres Liv. Aristokraterne antage, at der bestandigt er en heel Masse Mennesker som gaae tilspilds. Men dette fortie de, de leve tilbagetrukken, de lade som vare disse mange, mange Mennesker slet ikke til. Dette er det Ugudelige i Aristokraternes Fornemhed, at de, for selv at have det godt, end ikke gjøre Menneskene opmærksomme.

Saaledes vil jeg ikke. Jeg vil gjøre Mængden opmærksom paa dens egen Ruin. Og vil de ikke med det Gode, saa vil jeg tvinge dem med det Onde. Man forstaae mig, eller, man misforstaae mig ikke. Det er ikke min Mening at jeg vil slaae dem (ak, Een kan dog ikke slaae Mængden!) — nei jeg vil tvinge dem til at slaae mig. Saa tvinger jeg dem dog med det Onde. Thi slaae de mig først — saa blive de nok opmærksomme; og slaae de mig ihjel — saa blive de ubetinget opmærksomme, og jeg har absolut seiret. I den Henseende er jeg sammensat af lutter Dialektik. Der er allerede nu Mangen, som siger „hvad bryder man sig om Mag. Kierkegaard, det skal jeg vise ham." Ak, men det at vise mig at man ikke bryder sig om mig, eller det at bryde sig om, at jeg faaer at vide, at man ikke bryder sig om mig, det er dog Afhængighed. Det slaaer ganske rigtigt til, naar man blot har Ataraxie nok. Man viser mig Respekt netop derved, at man viser mig, at man ikke respekterer mig.

Saa fordærvede ere Menneskene ikke, at de egentligen ville

det Onde, men de ere forblindede og vide egentlig ikke hvad de gjøre. Alt dreier sig om at faae dem lokket ud i det Afgjørende. Et Barn kan længe være saa smaat opsætsig mod sin Fader; men kan Faderen blot faae det til at gjøre et rigtigt Attentat, saa er Barnet Frelsen langt nærmere. Derved er det, at „Mængdens" Oprør seirer, at man gaaer afveien for det, saa den aldrig faaer at mærke, hvad den gjør. Mængden har ingen væsentlig Betragtning; naar den derfor kommer til at slaae en Mand ihjel, saa er den eo ipso standset, den bliver opmærksom, og den besinder sig.

Den, der, som det hedder, reformatorisk strider mod en Mægtig (en Pave, en Keiser, kort en enkelt Mand) han maa see, at faae den Mægtige til at falde; men Den, der rigtigere har taget Front mod „Mængden", fra hvilken al Fordærvelse udgaaer, han maa selv see at falde.

Det, som jeg mindre kan forstaae i den orthodoxe christelige Anskuelse, er at der i den Enkeltes Guds-Forhold bliver en Comparation med Andre, saaledes, at han, idet han forholder sig til Gud, bliver sig bevidst, hvorledes Andre forholde sig til Gud, om de blive salige eller ikke, om de gjøre hvad Gud fordrer af dem o. s. v.

Saaledes tænker jeg mig det. Naar et Menneske (den Enkelte) forholder sig til Gud, da maa han let fatte, at Gud absolut, ja grændseløst absolut har Ret til at fordre Alt af ham; men paa den anden Side, at ogsaa Guds-Forholdet selv absolut, ja grændseløst absolut er et Salighedens Dyb. Men er Forholdet dette, saa er jo eo ipso Hensynet til og Sammenligningen med ethvert andet Menneske glemt. Dette er aabenbart Meningen med Parabelen om Arbeiderne i Viingaarden. Men er dette Meningen, saa er det ogsaa ugudeligt at sammenligne sig med Andre. Naar saaledes En vil sige „jeg udholder glad alt Ondt, alle Eders Forfølgelser, for Guds Skyld", og da tilføier „men I, mine Forfølgere, I ville ogsaa komme til at lide hisset": saa er denne sidste Deel af Talen Verdslighed.

Forholdet til Gud er aabenbart et saadant Gode, en saadan uhyre Vægt af Salighed, at naar jeg blot faaer det, saa er min Salighed i absoluteste Forstand absolut, og den bliver tvertimod mindre ved denne verdslige Sammenligning, at mine Fjender skulle blive udelukkede.

Om Guds Kjærlighed.

„Men", siger den Bekymrede, „jeg seer jo dog ikke Gud, saa jeg deraf kunde vide, at han er Kjærlighed; jeg hører ham heller ikke sige til mig, at han er Kjærlighed. Og imidlertid hænder Det mig, som jeg mindst af Alt kan begribe, at det skulde være mig godt og mig gavnligt: hvor skal jeg saa troe, at han er Kjærlighed?"

Her viser det sig ret, at det egentligen absolut kommer an paa en religieus Opdragelse, paa den Aprioritet, som derved vindes, at det er En fra tidligste Tid absolut afgjort, at Gud er Kjærlighed. Dette et uforklarligt Indtryks Beviis for at Gud er Kjærlighed, et Indtryk, som er voxet sammen med Ens hele Væsen fra tidligste Tid: det er egentlig Hovedsagen.

Meningen med Miraklet om de 5 Brød og de 2 Fiſk er ikke, at et Menneske skal vente noget Saadant; ei heller er den dette Præste-Sludder om, hvorledes dog ofte Lidt har viist sig at være tilstrækkeligt — dette er nemlig et Forsøg paa at forklare et Mirakel ved Hjælp af et Non-Mirakel, ved at substituere Noget, som ikke er Mirakel —; men Meningen er, at den Bekymrede skal lade sig formilde, skal opbygges ved Tanken om Almagtens Magt, opbygges og formildes ved den Frigjørelse som ligger i Miraklet. Miraklet har æsthetisk Betydning. Det er som et Skuespil, kun skal det troes; men det skal virke renſende og formildende paa Lidenskaben i den Bekymrede, at han ikke bliver aldeles snæverhjertet og prosaisk.

Mit Tungsind har gjennem mange Aar gjort, at jeg ikke kunde komme til at sige i dybeste Forstand Du til mig selv. Imellem mit Tungsind og mit Du laae en heel Phantasie-Verden. Det er den, som jeg tildeels har udtømt i Pseudonymerne. Som Den, der ikke har et lykkeligt Hjem, færdes ude saa meget som muligt, og helst vilde være af med sit Hjem: saaledes har mit Tungsind holdt mig ude fra mig selv, medens jeg opdagende og digterisk oplevende har gjennemreist en heel Phantasie-Verden. Som Den, der har overtaget et stort Jordegods, ikke kan blive færdig med at gjøre sig bekjendt dermed — saaledes har jeg ved Tungsind forholdt mig til Muligheden.

Hvor forandret siden den Tid da Propheten raabte: sønderriver Hjerterne, ikke Klæderne — nu da de Fleste have sønderrevne Hjerter og pæne Klæder (den elegante og pyntelige Fortvivlelse), uden dog i bibelsk Forstand at have et sønderrevet Hjerte!

Ja og Nei
eller
de to Brødre.

Hvilken af hine to Sønner var den forlorne, den der sagde Nei — og gjorde Faderens Villie, eller den der sagde Ja — men ikke gjorde Faderens Villie, og maaskee endog roste sig af, at han havde været villig nok — til at sige: Ja —?.

I Hedenskabet meente man, at Gud var den Ubekjendte. Senere har man frækt nok villet lade det være en smal Sag at kjende Gud. Dog har Gud, skjøndt han er bleven aabenbar, bedre sikkret sig; thi man kan kun kjende ham i Forhold til som man er kjendt, o: i Forhold til som man erkjender, at man er kjendt. Dette skal nok holde igjen mod al Næsviished.

NB. Der ligger noget saare opbyggeligt i den Tanke, at det gjælder om al Lidelse, hvad der staaer om Christi: hvad han leed, det leed han eengang. Man lider kun eengang: Seiren er evig. (Verdsligt hører man ofte nok denne Tale: nyd Livet — man lever kun eengang).

[I Randen:] **NB.** Man lider kun een Gang — men seirer evigt. Forsaavidt seirer man jo ogsaa kun een Gang. Forskjellen er dog, at Lidelsens ene Gang er Øieblikket (selv om Øieblikket var 70 Aar) — men Seirens ene Gang er Evigheden. Lidelsens ene Gang (selv om den varede 70 Aar) kan derfor ikke afbildes eller fremstilles i Kunst. Der er ved Alteret i Frelserens Kirke en Opsats som forestiller Engelen, der rækker Christus Lidelsens Kalk. Feilen er at det varer for længe, et Billede varer jo altid en Evighed; det seer for langvarigt ud; man seer ikke, at Lidelsen, fordi al Lidelse i sit Begreb eller i Seierens Idee er det, er Øieblikket. Seiren derimod er evig; den kan (forsaavidt den ikke var aandelig) fremstilles, thi den varer.

Det første Indtryk af det Opbyggelige er imidlertid forfærdende, naar da Menneskene give sig Tid til at forstaae det ret, thi at lide eengang vil her være ligesom at være syg eengang ɔ: hele Livet igjennem. Men jordisk Kløgt og Utaalmodighed maa heller ikke forlange at man skulde kunne tale den Trøst til — naar man da skal tale om det Christelige; thi det Christeliges Trøst begynder først der, hvor den menneskelige Utaalmodighed reent vilde fortvivle. Saa dybt ligger det Christelige: først maa man see nøie til for at finde det Forfærdende, og saa igjen nøie til, saa finder man det Opbyggelige. Ak i Almindelighed seer man hverken nøie til i første Forhold, ei heller i andet.

Noget om min Interpunktion.

Hvad Bogstavering angaaer, bøier jeg mig ubetinget under Auctoritet (Molbech); det falder mig aldrig ind at ville berigtige, fordi jeg veed jeg i denne Henseende mangler Kundskaber, hvorfor jeg villigt indrømmer, at vistnok enhver nogenlunde dansk Forfatter i denne Henseende maaskee er omhyggeligere end jeg.

Med Interpunktionen er det noget [andet]; her bøier jeg mig ubetinget ikke for Nogen, og jeg tvivler høiligen paa, at der er nogen dansk Forfatter, der i denne Henseende kan tage det op

med mig. Min hele Bygning som Dialektiker med usædvanlig Sands for det Rhetoriske, den hele stille Samtalens Omgang med min Tanke, min Øvelse i at læse høit: maa nødvendig gjøre mig til en Fortrinlig i denne Henseende.

Jeg gjør da Forskjel i min Interpunktion. Jeg interpungerer anderledes i et videnskabeligt end i et rhetorisk Skrift. Dette vil vel allerede være de Fleste nok, der kun kjende een Grammatik. Det følger forsaavidt af sig selv, at [jeg], netop i Henseende til Interpunktion, ingenlunde tør fremlægge mine Skrifter ligefrem til Forskrifter for Skolebrenge eller ganske unge Mennesker. Saaledes pleier en god Latinlærer heller ikke at lære Disciplene Sprogets finere Nuancer, Conjunktivs mangfoldige yndige Smaa-Hemmeligheder; men selv skriver han saaledes. Men desto værre kjender jeg egentlig ingen dansk Forfatter, der egentlig i Idealitetens Forstand er opmærksom paa Interpunktionen, de følge blot det grammaticalske Normale.

Især i det Rethoriske er min Interpunktion afvigende forbi den er udviklet. Det der især beskjæftiger mig er det Architektonisk-Dialektiske, at der paa eengang for Øiet viser sig den Sætningernes Proportion, som igjen for Stemmen, naar man læser høit, er Rythmen — og jeg tænker mig bestandig en Læser der læser høit. — Deraf kommer det igjen at jeg stundom sparer meget paa Brugen af Comma. Hvor jeg saaledes vil have en Subdivision under et Semicomma, der inddeler jeg ikke saadanne Sætninger, f. Ex. „hvad man skylder en Anden eller hvad man skylder sig selv". I denne Henseende lever jeg i en stadig Strid med Sætterne, der velmenende sætte Comma overalt og derved forstyrre mig Rythmiken.

De fleste danske Stilister bruge Punktum i mine Tanker paa en aldeles urigtig Maade. De opløse al deres Tale i lutter smaae Punktumer; men deraf følger, at det Logiske ingenlunde kommer til at nyde behørig Respekt, at Sætninger, der ere hinanden logisk underordnede, komme til at blive hinanden coordinerede ved hver især at være Punktum.

For Alt maa jeg gjentage, at jeg tænker mig Læsere, som

læse høit*) og som da baade ere øvede i at følge hver en Tankes Svingning i det Mindste og igjen i at kunne eftergjøre det med Stemmen. Jeg vil ganske roligt underkaste mig den Prøve, at en Skuespiller eller en Taler, der er vant til at modulere, læser til et Forsøg et lille Stykke af mine Taler: og jeg er overbeviist om, at han skal tilstaae, at Meget, som han ellers selv maa bestemme, Meget, som ellers oplyses ved instruerende Vink af Forf., vil han her finde givet ved Hjelp af Interpunktionen. Den abstrakte grammatikalske Interpunktion strækker slet ikke til i Forhold til det Rethoriske, især med Tilsætning af det Ironiske, det Epigrammatiske, det Underfundige, det i Ideens Forstand Ondskabsfulde o. s. v.

I Almindelighed misbruges Spørgsmaalstegnet paa en taabelig Maade, ved abstrakt at bruges ved enhver Spørgesætning. Jeg bruger ofte Semicolon og saa et fælles Spørgsmaalstegn. Dette er ogsaa rethorisk rigtigt, man kan ikke holde ud at [læse] de mange Spørgsmaal høit og hver Gang give det Spørgsmaalsform, men tager derfor blot gjennem hele denne Række Spørgsmaalets stadige Fart.

Det er da ogsaa en almindelig Skik at bruge Tankestreg, i Betydning af Skillestreg, til at begynde en mindre Afdeling, hvor en ny Udgang blev for meget.

Den ethiske Accent, Begrebs-Prægnantsen, Antithesen, Anskueligheden i et Billedes mindre [?] Leed paa een Linie, det Rhetorisk-Emphatiske o. s. v. — til alt Dette bruger jeg Colon

*) Netop i disse Dage seer jeg, at gl. Fichte i hans, nu af Sønnen udgivne, Brevvexling med Schiller, klager i Forhold til sin Stiil over, at Folk ikke kan declamere.

og Tankestreg; denne især til det Ironiske, for at gjøre det aabenbart. — Overhovedet bruger jeg Colon parlerende.

Min fremtidige Interpunktion.

Overalt hvor Noget citeres vil jeg ikke som før bruge Colon og Citation, men blot Citation. I adskillige Tilfælde hvor den logiske Accent falder paa det enkelte Ord bruges ikke Colon, men at spatiere al Citation. F. Ex. istedenfor Begrebet: Næsten skrives nu Begrebet „Næsten“.

Colon vil derfor blive at bruge til at danne Eftersætningen og overalt hvor det skal udtrykkes, at to Sætninger i et Total-Forhold til hinanden indenfor dette sættes paa lige Linie med hinanden. Dette gjør Colon, som endog gjør det anskueligt for Øiet.

— : —

Colon sætter i Sætningen Reflex-Perspektivet, Gjennemskueligheden, saaledes f. Ex. at i det Eftersætningen sættes igjennem Forsætningen og omvendt. Forsætning og Eftersætning staae ikke ved Siden af hinanden men staae, i et Grund-Forhold til hinanden, paa lige Linie.

Saaledes med Forholdet mellem to Sætninger; men det samme er i Grunden Tilfældet med Forholdet mellem to Tanker i een Sætning (f. Ex. Anthitesen), derfor maa jeg ogsaa der bruge Colon. Naar saaledes den ene lille Sætning er Replik, den anden Contra-Replik og dette netop skal udtrykkes, saa der altsaa ikke skal udtrykkes to Tanker efter hinanden men deres zugleich i Forholdet som Replik og Contra-Replik saa bruger jeg Colon.

Overhovedet maa Colon bruges meget mere end det gjør; saaledes i Forhold til Begrebsbestemmelser. Eet er at construere en Sætning som simpelt Objekt, et andet at dermed tillige skal udtrykkes at det er Begrebet. Saaledes er det f. Ex. Eet at sige: Tvesindethed frygter det at lide Straf; et Andet at sige: Tvesindethed frygter det: at lide Straf. Denne

Interpunktion udtrykker at det at frygte Straf er det Constituerende i Tvesindetheden, er Begrebs-Kjendet paa Tvesindetheden, just fordi der deri er indeholdt en Selvmodsigelse, en Vaklen, en Tvehed, som er eiendommelig for Tvesindethed.

Jairi Datter.

Skulle vi sige: Sligt er et Mirakel, det skeer ikke mere? Eller skulle vi sige: det lykkes dog stundom Lægevidenskaben paa overordentlig Maade o. s. v., stundom hændes et saadant mærkeligt Tilfælde ɔ: skulle vi sige: Jairi Datters Opvækkelse var et Mirakel og for at forklare dette beraabe os paa hvad der ikke er et Mirakel?

Nei; men lader os hellere tale saaledes. Hvis Glæde er egentlig skjønnest og Gud velbehageligst, enten Dens, som ved Miraklet fik sit Ønske opfyldt (som nu Jairus) eller Dens, som i stille Smerte bar det negtede Ønskes Smerte, men mildt bevæget og rørt glædede sig med den, i hvis Lod den overordentlige Glæde var falden. Hvis Glæde er egentlig saligst, enten Dens, som ved Fortællingen faaer at vide at hans Ønske er opfyldt, eller Dens, som endnu engang ved Fortællingen mindes om sin Smerte, men da ogsaa skjøndt veemodigt dog fromt opbygges ved Forestillingen om den fuldkomnere Tilværelse, i hvilken Miraklet hører hjemme. Hvo lytter værdigst til Digterens Sange enten Den, som er i Besiddelse af hvad Digteren besynger eller Den, hvem dette er negtet men hvem det sandeligen ikke er negtet — at begeistres af Digterens Sange?

Det er en frygtelig Satire og et Epigram over den nyere Tids Timelighed, at den eneste Anvendelse man nu veed at gjøre af Eensomheden er en Straf, er Fængslet. Hvilken Forskjel siden den Tid, da man, hvor verdslig end Timeligheden altid har været, dog troede paa Klosterets Eensomhed, da man altsaa ærede Eensomheden som det Høieste, som det Eviges Be-

stemmelse — og nu da man afskyer den som en Forbandelse, saa den kun bruges som Straf over Forbrydere. Ak, hvilken Forandring!

Det var i en tidligere Tid en from Skik i Husene, at der holdtes Bøn før Maaltidet. Det er nu forandret, man veed nu at tale næsten kunstforstandigt om den Smagfuldhed og udvortes Dannelse, der hører til for at et Maaltid kan være et menneskeligt Maaltid, ikke en dyrisk Foring. Men al denne Dannelse, er den et Fremskridt i Sammenligning med hiin fromme Vedtægt? Er det da et Fremskridt at anlægge Dyret som Maalestok og at ville udmærke sig i denne Henseende, er det et Fremskridt i Sammenligning med at forholde sig til Gud? Medens man i hine Tider samledes til et Maaltid med de Ord: husk paa Gud, samles man nu med de Ord: husk paa, at I ikke ere Dyr, eller i det Høieste: husk paa at være Mennesker.

Man kan nu gjøre ved mig hvad man vil, forhaane mig, misunde mig, lade være at læse mig, slaae mig i Hatten, slaae mig ihjel: det kan man i al Evighed ikke nægte, hvad der var min Idee og mit Liv, at det var en af de originaleste Tanker i mange Tider, og den originaleste Tanke i det danske Sprog: at Christendommen behøvede en Majeutiker og jeg forstod at være det — medens Ingen forstod at paaskjønne det. Den Kategorie at forkynde Christendommen, at bekjende Christum passer ikke i Christenheden — her passer just det Majeutiske, der gaaer ud fra, at Menneskene have det Høieste, men vil hjælpe dem til at blive opmærksomme paa hvad de have.

Sagen er den, det vor Tid behøver er Opdragelse. Til den Ende skete Følgende: Gud greb En ud, som ogsaa behøvede Opdragelse, og opdrog nu ham privatissime, for at han kunde lære fra sig igjen.

See, Andersen han kan fortælle Eventyret om Lykkens Galoscher — men jeg kan fortælle Eventyret om Skoen, som trykker, ell. rettere, det kunde jeg fortælle, men just fordi jeg ikke vil fortælle det, men gjemme det i dyb Taushed, derfor kan jeg fortælle adskilligt Andet.

Nogle Jagttagelser betræffende Vægternes Sang.

Det Tilfældige, det Individuelle i den enkelte Vægter, i hans Stemme, i den Maade, han begynder, hans Intonation, hvorledes han begynder, naar han lige ved den Tid staaer og taler med Andre, og nu skal begynde. Dette „Han". Som bekjendt raabes dette ogsaa til Stude, og jeg erindrer derfor engang paa Vesterbroe at have seet en Drift Stude, som aabenbart troede det var dem angaaende, at der raabtes „Han" — men see det var Vægteren, og det næste lød saaledes: „Han Vægter." — (Om Vægteren synger og optræder med Selvfølelse. Varianterne f. Ex. „Piger og Drenge" istedenfor „Pige og Dreng." o. s. v. — Det virkelig Romantiske i den Vægter, som raaber ude ved sorte Hest. At raabe ud i Natten; Landeveiens Situation; den natlige Stilhed.)

[. . . . .]

Et Billede paa Anfægtelse er: en beleiret By der kun har een Brønd. Det Første maa med. Det vil Menneskene undelade, man vil have gode Dage og saa troe det Christelige, troe Christi Forsoning. Men at troe Forsoningen er forbilledligt fremstillet af Jøderne, da de plagedes af Slanger i Ørkenen og saa opreiste Korsets Tegn. At troe Forsoningen det er: bidt af Slanger, medens Bidet smerter og frister Menneskene til blot at tænke derpaa eller paa, om det dog ikke var muligt at faae Slangerne dræbte: saa at troe. Ikke enhver der bides af Slanger kan beslutte sig til eller finde Naade til at troe Forsoningen.

Saalænge man har mange Brønde at tage Vand af, saa opdager man slet ingen ængstelige Bekymringer med Hensyn til Vandets mulige Udebliven. Men naar man kun har een eneste! Og saaledes ogsaa, naar Christendommen først er bleven En den eneste Brønd, saa begynde ogsaa først Anfægtelserne. Anfægtelse er Udtrykket for en Concentration paa det Christelige som den eneste Gjenstand. Derfor have de Fleste ikke Anfægtelser.

Formodentlig vil det nu af de kloge Høns, som veed — at ramse Alt, blive en Indvending mod mine christelige Taler, at de ikke indeholde Forsoningen. Altsaa efter i 5 Aar at kunne have lært af mig, hvor majeutisk jeg gaaer frem, er man akkurat bleven lige klog, — og vil formodentlig forblive det. Først det Første og saa det Næste. Men disse usalige Mennesker vrøvle Alt sammen i een Tale, hvad jeg Stykke for Stykke udvikler i store Bøger, bestandigt ladende en Traad tilbage i den enkelte Bog, hvilket er dens Forhold til den næste. Men Speculanternes og tildeels Præsternes Fadhed er utrolig.

Den hellige Skrift er Veiviseren, Christus er Veien.

Elskov vier de Tvende til Forening, men Døden vier dem til Skilsmisse.

Man har et Stykke, som forestiller Rousseau og en ung Pige. Neden under staaer: Rousseaus første Kjærlighed. Ved Siden af hænger et andet Stykke, hvorpaa der staaer: „Rousseaus sidste Kjerlighed". Hvor epigrammatisk! Hvad om der kun havde været eet Stykke, hvorunder stod: Rousseaus eneste Kjærlighed.

Den utaknemligste Existents er og bliver at være en Forfatter, der skriver for Forfattere. Man kan dele Forfattere i to Klasser, dem som skrive for Læsere og de egentlige Forfattere, dem som skrive for Forfattere. Disse sidste kan Læseverdenen ikke forstaae, den anseer dem for gale, næsten forhaaner dem — og imidlertid plyndre Forfatterne af 2den Grad deres Skrifter og gjøre stor Furore med det Stjaalne og det Forvanskede. Disse Forfattere af 2den Grad blive saa gjerne hine første Forfatteres værste Fjender — det er dem nemlig af Vigtighed, at Ingen faaer at vide, hvorledes det sande Forhold er.

Hver Gang Verdenshistorien skal gjøre et væsentligt Skridt frem og gjennem en vanskelig Passage, saa kommer ogsaa strax en Formation af de rigtige Forspandsheste: de ugifte, de eenlige Mennesker, der kun leve for en Idee. Joh. v. Müller siger jo, at der er to Magter, som styre Verden: die Ideen und die Frauen — men skal det rigtigt gaae løs maa Ideerne alene styre.

Bøn.

Fader i Himlene! I Forhold til et Menneske hænder det vel stundom, at vi sige Eet medens han er tilstede, og desto værre, naar han er gaaet bort, noget Andet; vi tale anderledes om ham i hans Nærværelse end i hans Fraværelse. O, men Du vor Gud, hvorledes skulle vi kunne tale om Dig i Din

stemmelse — og nu da man afskyer den som en Forbandelse, saa den kun bruges som Straf over Forbrydere. Ak, hvilken Forandring!

Det var i en tidligere Tid en from Skik i Husene at der holdtes Bøn før Maaltidet. Det er nu forandret, man veed nu at tale næsten kunstforstandigt om den Smagfuldhed og udvortes Dannelse, der hører til for at et Maaltid kan være et menneskeligt Maaltid, ikke en dyrisk Foring. Men al denne Dannelse, er den et Fremskridt i Sammenligning med hiin fromme Vedtægt? Er det da et Fremskridt at anlægge Dyret som Maalestok og at ville udmærke sig i denne Henseende, er det et Fremskridt i Sammenligning med at forholde sig til Gud? Medens man i hine Tider samledes til et Maaltid med de Ord: husk paa Gud, samles man nu med de Ord: husk paa, at I ikke ere Dyr, eller i det Høieste: husk paa at være Mennesker.

Man kan nu gjøre ved mig hvad man vil, forhaane mig, misunde mig, lade være at læse mig, slaae mig i Hatten, slaae mig ihjel: det kan man i al Evighed ikke nægte, hvad der var min Idee og mit Liv, at det var en af de originaleste Tanker i mange Tider, og den originaleste Tanke i det danske Sprog: at Christendommen behøvede en Majeutiker og jeg forstod at være det — medens Ingen forstod at paaskjønne det. Den Kategorie at forkynde Christendommen, at bekjende Christum passer ikke i Christenheden — her passer just det Majeutiske, der gaaer ud fra at Menneskene have det Høieste, men vil hjælpe dem til at blive opmærksomme paa hvad de have.

Sagen er den, det vor Tid behøver er Opdragelse. Til den Ende skete Følgende: Gud greb En ud, som ogsaa behøvede Opdragelse, og opdrog nu ham privatissime, for at han kunde lære fra sig igjen.

See, Andersen han kan fortælle Eventyret om Lykkens Galoscher — men jeg kan fortælle Eventyret om Skoen som trykker, ell. rettere, det kunde jeg fortælle, men just fordi jeg ikke vil fortælle det, men gjemme det i dyb Taushed. derfor kan jeg fortælle adskilligt Andet.

Nogle Jagttagelser betræffende Vægternes Sang.

Det Tilfældige, det Individuelle i den enkelte Vægter, i hans Stemme, i den Maade han begynder, hans Intonation, hvorledes han begynder, naar han lige ved den Tid staaer og taler med Andre, og nu skal begynde. Dette „Hau". Som bekjendt raabes dette ogsaa til Stude, og jeg erindrer derfor engang paa Vesterbroe at have seet en Drift Stude, som aabenbart troede det var dem angaaende, at der raabtes „Hau" — men see det var Vægteren, og det næste lød saaledes: „Hau Vægter." — (Om Vægteren synger og optræder med Selvfølelse. Varianterne f. Ex. „Piger og Drenge" istedenfor „Pige og Dreng." o. s. v. — Det virkelig Romantiske i den Vægter som raaber ude ved sorte Hest. At raabe ud i Natten; Landeveiens Situation; den natlige Stilhed.)

Pastor Lind, der forbedrer i Forbedringshuset, er en fortræffelig Mand, og ingen kan vist mere glæde sig end jeg ved at han har været saa heldig at faae hvad han ogsaa upaatvivleligt selv anseer for den eneste Ansættelse, hvor han er absolut paa sin Plads. Han har fra tidligere Tid haft en Tilbøielighed og et Hang til at betragte den ham omgivende Verden under Kategorien „Forbedringshuset", og med Forkjerlighed dvælet ved den Opfattelse af de Enkelte, at ville forbedre dem. Denne Tilbøielighed kunde let have udviklet sig til noget Don Quixotisk, medens den nu ved at faae en saa naturlig og betydningsfuld Afledning vist vil gjøre ham til noget Ualminde-

ligt, og hans Virksomhed ualmindelig betydningsfuld i Forbedringshuset.

Et Billede paa Anfægtelse er: en beleiret By der kun har een Brønd. Det Første maa med. Det vil Menneskene udelade, man vil have gode Dage og saa troe det Christelige, troe Christi Forsoning. Men at troe Forsoningen er forbilledligt fremstillet af Jøderne, da de plagedes af Slanger i Ørkenen og saa opreiste Korsets Tegn. At troe Forsoningen det er: bidt af Slanger, medens Bidet smerter og frister Menneskene til blot at tænke derpaa eller paa, om det dog ikke var muligt at faae Slangerne dræbte: saa at troe. Ikke enhver der bides af Slanger kan beslutte sig til eller finde Naade til at troe Forsoningen.

Saalænge man har mange Brønde at tage Vand af, saa opdager man slet ingen ængstelige Bekymringer med Hensyn til Vandets mulige Udebliven. Men naar man kun har een eneste! Og saaledes ogsaa naar Christendommen først er bleven En den eneste Brønd, saa begynde ogsaa først Anfægtelserne, Anfægtelse er Udtrykket for en Concentration paa det Christelige som den eneste Gjenstand. Derfor have de Fleste ikke Anfægtelser.

Formodentlig vil det nu af de kloge Høns, som veed — at ramse Alt, blive en Indvending mod mine christelige Taler. at de ikke indeholde Forsoningen. Altsaa efter i 5 Aar at kunne have lært af mig, hvor majeutisk jeg gaaer frem, er man akkurat bleven lige klog, — og vil formodentlig forblive det. Først det Første og saa det Næste. Men disse usalige Mennesker vrøvle Alt sammen i een Tale, hvad jeg Stykke for Stykke udvikler i store Bøger, bestandigt ladende en Braad tilbage i den enkelte Bog, hvilket er dens Forhold til den næste. Men Spekulanternes og tildeels Præsternes Fadhed er utrolig.

Den hellige Skrift er Veiviseren, Christus er Veien.

Elskov vier de Tvende til Forening, men Døden vier dem til Skilsmisse.

Man har et Stykke, som forestiller Rousseau og en ung Pige. Neden under staaer: Rousseaus første Kjærlighed. Ved Siden af hænger et andet Stykke, hvorpaa der staaer: „Rousseaus sidste Kjærlighed". Hvor epigrammatisk! Hvad om der kun havde været eet Stykke, hvorunder stod: Rousseaus eneste Kjerlighed.

Den utaknemligste Existents er og bliver at være en Forfatter, der skriver for Forfattere. Man kan dele Forfattere i to Klasser, dem som skrive for Læsere, og de egentlige Forfattere, dem som skrive for Forfattere. Disse sidste kan Læseverdenen ikke forstaae, den anseer dem for gale, næsten forhaaner dem — og imidlertid plyndre Forfatterne af 2den Grad deres Skrifter og gjøre stor Furore med det Stjaalne og det Forvanskede. Disse Forfattere af 2den Grad blive saa gjerne hine første Forfatteres værste Fjender — det er dem nemlig af Vigtighed, at Ingen faaer at vide, hvorledes det sande Forhold er.

Hver Gang Verdenshistorien skal gjøre et væsentligt Skridt frem og gjennem en vanskelig Passage, saa kommer ogsaa strax en Formation af de rigtige Forspandsheste: de ugifte, de eenlige Mennesker, der kun leve for en Idee. Joh. v. Müller siger jo, at der er to Magter som styre Verden: die Ideen und die Frauen — men skal det rigtigt gaae løs maa Ideerne alene styre

---

Bøn.

Fader i Himlene! I Forhold til et Menneske hænder det vel stundom, at vi sige Eet medens han er tilstede, og deste værre, naar han er gaaet bort, noget Andet; vi tale anderledes om ham i hans Nærværelse end i hans Fraværelse. O, men Du vor Gud, hvorledes skulde vi kunne tale om Dig i Din

Fraværelse — Du som er allestedsnærværende, hvorledes skulde vi kunne tale anderledes om Dig, Du som altid bliver den samme! Saa give Du, o Gud, at vi beflitte os paa at modarbeide den Aands-Fraværelse som vil indbilde os, at Du er fraværende, for at vi til Sindets Samling og til dets Opbyggelse, til Sindets Tugt og til dets Luttrelse maa betænke, at Du er altid nærværende.

Evangeliet 2den Paaskedag:

Frelseren gaaer usynlig med de Sørgende paa Veien. Det er i Grunden altid Tilfældet. Det Høieste er et Menneske allernærmest — men hans Øine ere lukkede. Saaledes følger det Høieste og Evigheden med et Menneske gjennem Livets forskjellige Aldere; han bliver ikke ret opmærksom derpaa, han seer ikke nær nok, men ønsker, higer, har travlt. Ligesom man kan bestemme Klokkeslettet ved at bestemme Legemets Forhold til Skyggen, saaledes kan man bestemme et Menneskes Modenhed ved denne Proportion: hvor nær han mener at det Høieste er ham. Saaledes gaaer Ungdom og Manddom hen; men først naar det begynder at aftnes og Dagen at hælde, da kommer Forstaaelsen: at det Høieste ligger et Menneske allernærmest, har gaaet ved Siden af ham hele Livet igjennem, men han har ikke paaskjønnet det — give Gud, at det saa ogsaa maa „blive hos ham."

Tænk Dig en ulykkeligt forelsket Pige tale til en Klippe om sin Smerte: lige saa urokkeligt hører Gud paa Din Klage, naar Du vil indbilde Dig at Du skulde være Gjenstand for hans Forkjerlighed.

Kong Lears Skjebne lader sig motivere som Nemesis. Hans Brøde er den Affindighed, med hvilken Stykket begynder, at opfordre sine Børn, saadan udenvidere, til at sige, hvor høit de elskede ham. Børns Kjærlighed til Forældre er et uudtømmeligt Mysterium, grundet tillige i et Naturforhold.

En Begivenhed kan derfor foranledige den til at vise, hvor dyb den er, men det er usømmeligt og Impietet og Skyld, nysgjerrigt og selvisk, for egen Fornøielses Skyld, at ville ligesom vivisecere den. Sligt taales i erotiske Forhold (at den Elskende spørger den Elskede, hvor høit hun elsker ham), skjøndt det da let er Lefleri.

Det er da et sørgeligt Misgreb af Cervantes at ende Don Quixote saaledes, at han bliver fornuftig — og døer. Og Cervantes der selv har faaet den ypperlige Idee at lade ham blive Schäfer! Her burde den ende. Det vil sige, Don Quixote maa ikke ende, han maa fremstilles i Farten, saaledes at han aabner Udsigten til en uendelig Række af nye fixe Ideer. Don Quixote er uendelig perfectibel i Galskab, men det eneste han ikke kan blive (ellers kan han blive Alt) er netop at blive fornuftig. At danne denne romantiske Ende (at der ingen Ende er) synes Cervantes ikke at have været Dialektiker nok til.

I Verdsligheden er Kongen ubetinget den Eneste, som er bunden ved Samvittigheds-Forholdet, det er hans Fortrin, at han, han alene kun er Gud ansvarlig og sin Samvittighed. — Men gudeligt, hvor ganske anderledes. Paulus siger: „I Tjenere, værer Eders Herrer underdanige, og ikke blot for Frygtens Skyld men ogsaa for Samvittighedens." Det er altsaa et Samvittigheds-Forhold. En fattig Lugekone, der ligger i den Riges Have ved sit ringe Arbeide, hun kan sige: „jeg gjør dette Arbeide for 1 Mark om Dagen, men at jeg gjør det saa omhyggeligt, det er for Samvittighedens Skyld." I Sandhed kongelige Ord. Men Sligt maa man huske paa at man maa have for sig selv — med Gud. Det er netop det Herlige. Derfor er det saa taabeligt, naar man vil gjøre den ringere Classe utaalmodig med sit Vilkaar. Thi den Smule verdslige Forandring der er at opnaae, er dog som Intet; men dette Ord og denne Tanke: for Samvittighedens Skyld er en Sprogforandring, er det archimediske Punkt uden for

Verden, og hiin Lugekone kan sige, at hun ved det, naar det er i Taushed i hende med Gud, bevæger Himmel og Jord.

(Det indvortes Menneskes uforkrænkelige Væsen, en christelig Overveielse.)

Forskjellen i al Underviisning er egentlig blot: i hvilket Medium Underviisningen meddeles. Barnet og Ynglingen undervises i Phantasie-Mediets Idealitet. Hvad der siges er det Sande. Og dog kan dette Sande netop blive en Snare i Virkelighedens Medium. Der læres at det Gode skal man elske. Da vi nu alle lære dette, dersom vi saa alle gjorde derefter: saa vil Virkelighedens Medium være lige saa idealt som Phantasie-Mediet. Men nu er dette ikke Tilfældet. Saa kommer den sidste Underviisning; den lærer ganske det Samme som der læres Ynglingen, men lærer da tillige, hvorledes dette tager sig ud i Virkelighedens Medium: at det Gode forfølges, straffes som var det det Onde. At naar en Fræk har Held med sig i sin Frækhed, saa er det ikke denne Frække Menneskene ere bange for at være i Selskab med, men det er den Gode, hvem den Frække forfølger.

At elske Gud er den eneste lykkelige Kjerlighed; men paa den anden Side er det ogsaa forfærdeligt. Mennesket er ligeoverfor Gud uden Maalestok, uden al Sammenligning; han kan ikke sammenligne sig med Gud, her bliver han til Intet, og han tør ikke lige overfor Gud i Guds Nærværelse sammenligne sig med Menneskene, thi det er Afsprebelse. Der er derfor vistnok i ethvert Menneske en klog Frygt for egentlig at indlade sig med Gud, fordi han ved at indlade sig med Gud bliver til Intet. Og selv om Mennesket end, menneskeligt talt, redeligt arbeider paa at ville det Gud [vil]: lige overfor Gud er det dog som kom han aldrig af Stedet, hans Smule Fremskridt forsvinde som et Intet for Guds Hellighed. Der er

derfor vistnok i ethvert Menneske en klog Frygt for egentlig at indlade sig med Gud; de ønske dette Forhold paa Afstand, og anvende derfor egentlig deres Liv i Timelighedens Adspredelse; thi al den Travlhed i Livet er dog egentlig Adspredelse.

Først synder et Menneske maaskee af Svaghed, ligger under for Svagheden (ak, thi Din Svaghed er jo netop Lystens og Tilbøielighedens og Lidenskabens og Syndens Styrke); men da bliver han saa fortvivlet derover, at han maaskee synder igjen og synder af Fortvivlelse.

I Bespisningen af de 5000 Mænd (Joh. 6, 1—15) er fremstillet et mærkeligt Exempel paa Forening af Rigdom og Sparsommelighed. Efterat ved et Mirakel (og hvilken Overflod er dog at sammenligne hermed) der er skaffet Føde nok til de 5000 Mænd, saa skulde man nu troe, at der vel blev ødslet med Levningerne. Ak, nei, saaledes er Gud aldrig, der blev nøiagtigt samlet Alt op (cfr. Evangeliet). See, det Menneskelige er: ikke at kunne gjøre Mirakler og saa dog at ødsle med Levninger; det Guddommelige er: at gjøre Miraklet, at skaffe Overflod, og saa at samle Smulerne op.

Den ene af hine Tjenere, som hver modtog sit Pund, da Herren reiste bort, gik strax hen og grov det ned. Her er strax Feilen, at han frembragte en Tilsyneladelse, et Sandsebedrag: Den, der nemlig vil arbeide med sit Pund, han vover det i samme Øieblik; først i et næste Øieblik viser det sig om han vandt Noget eller han endog tabte sit Pund. Den der graver det ned, han synes strax at have gjort Noget, at have udrettet Noget, har han ikke sikkret sig? Og naar man strax allerede har gjort Noget, saa har man jo god Tid. Ak, det er just Snaren — og hiin Tjener blev af Herren udkastet i det yderste Mørke.

Det, at et Gevær klikker, betyder ikke blot, at det ikke gaaer af (det Negative), men betyder tillige, at med hver saadan Klikken taber Fjederen mere og mere sin Spændkraft (det Positive i det Negative).

Job. 17, 1—2: „Min Aand er fortæret; mine Dage ere udslukte; Gravene ere for mig; Ingen uden Spottere ere hos mig." — Saaledes skal man anordne det og saa udelade den paafølgende lille Sætning; saa er det rhetorisk fortræffeligt. I Bibelen staaer der Punktum foran „Ingen".

Moritz Carriere „Die philosophische Weltanschauung der Reformationszeit", Stuttgart und Tübingen 1847, anfører pag. 181 et Sted af den tydske Theologi: „Und in dem Paradies ist Alles erlaubt was darinnen ist ohne ein Baum und seine Frucht, daß heißt von Allem ist Nichts verboten und Gott zuwider, denn Eines allein, eigner Wille". Det vil sige: det forbudne Træ kunde ogsaa have et andet Navn end Kundskabens Træ; det er ligegyldigt hvilket det er, — kun dette staaer fast, at til Paradiset hører eet Træ, som er det forbudne Træ.

I samme Bog af Moritz Carriere anføres følgende Ord af Sebastian Franck p. 199: „Als ein Philosoph gefragt wurde, wann er angefangen ein Philosoph zu werden, antwortete er: da ich mir selbst anfing ein Freund zu werden. Wenn man einen Christen fragte, wann er ein Christ geworden, würde er antworten: da ich anfing mir selbst ein Feind zu werden."

I samme Bog af Carriere anføres p. 214 et mærkeligt Ord: „der Mensch steht höher, wenn er auf sein Unglü tritt."

og p. 215 et Ord af Boccaz: „lieber thun und be:uen als nicht thun und bereuen."

„Den gode Hyrde sætter Livet til for Faarene." Dette seer saa fredeligt ud som Alt paa Afstand. Man tænker sig Faarene omringe Hyrden, og nu kommer Ulven. Ak, men sæt, at det var Faarene selv der vare taabelige nok til at holde med Ulven om at slaae Hyrden ihjel —?

Først da er et Menneske paa Dybet, naar Evigheden er hans eneste Medhold. Der er ofte et Menneske, som vil være høimodig, men indenfor den samme Timelighed over hvilken han høimodigt vil hæve sig. Dette er et Sandsebedrag. Man vil bringe det Gode Offer, men man vil at Menneskene skulle forstaae En. Det er netop ikke at bringe det Gode Offer.

[I Randen:]

Men det frister saa øieblikkeligt at vinde Medholdet i Verden. Lad os tænke En der med Talent og Dygtighed angriber en Tids Feil, saa vil hans Venner og Beundrere saa gjerne sige om ham, at *Alle* anerkjende hans ædle Charakteer o. s. v. — men saa er Polemiken jo Nonsens, thi saa er Tiden jo god.

Tiden er ikke blot det Forfærdelige for et Menneske, men er ogsaa det Formildende, ikke blot hvad der gjør hans Liv saa anstrænget (thi hvilken Anstrængelse er at sammenligne med den: for en evig Aand at leve i Aar, i Uger, i Timer), men ogsaa hvad der lindrer. Dersom Du har nogensinde overtraadt Guds Bud, da turde Du visnok ikke i samme Øieblik tænke paa Gud, ikke engang angrende. Men naar der dog var gaaet lidt Tid, i hvilken Du ikke havde syndet igjen, da fik Du Mod, det var som om din Skyld dog [var] bleven noget mindre, fordi det var noget længere siden og Du i den Tid ikke havde syndet oftere. For en evig Aand er denne Tilsyneladelse ikke til.

I det Evangelium om den uforsonlige Tjener, som ikke vilde tilgive sin Medtjener, læse vi: „da han kom udenfor". Altsaa: Det mellem Herren og ham, det foregik indenfor. Ak, saaledes er det jo med os Alle: der indenfor, der foregaaer Det mellem Gud og os, — men naar vi saa komme udenfor!

Istedenfor al denne Prædiken om høie Dyder, Troe, Haab og Kjerlighed, om at elske Gud o. s. v., (— thi hvor Mange ere vel de, som egentlig bekymre sig derom, da det jo ansees for noget Stort, at en Mand een Gang om Ugen gaaer i Kirke) burde man hellere engang sige saaledes: Indlad Dig aldrig med Gud, og fremfor [alt]: aldrig i nogen egentlig Fortrolighed. Indlad Dig med Menneskene og bild Dig saa ind i Forening med dem at I indlader Eder med Gud, fordi I nævne Guds Navn paa en lige saa intetsigende Maade som det Zirat skrives, hvilket Lægerne skrive over Recepter. Indlad Dig aldrig i Eensomhed med Gud, at Du ikke skulde vove Dig for langt ud, men sørg for at dit Guds-Forhold er saaledes som de Andres, at Du strax kan have Nogen til Hjælp — hvis Gud skulde lade Dig i Stikken. Saa vil Du kunne leve mageligt og beqvemt, troe paa Gud og de høie Dyder, og i Forbigaaende nu og da sysle med det Indfald, om der virkelig er en Gud til — mere generende er det Guds-Forhold ikke. Indlad Dig aldrig saa langt med Gud, at Anfægtelsen egentlig kan begynde; naar Du nemlig saadan hver 8de Dag engang tænker paa Gud og bukker for ham saadan som de Andre, saa indestaaer jeg Dig for, Du skal aldrig blive forsøgt i nogen Anfægtelse. Men — for Gud i Himmelens Skyld, indlad Dig ikke saaledes med Gud, at han bliver Din eneste Fortrolige, den Eneste Du Dag og Nat søger at indlade Dig med, den Eneste Du ret er betænkt paa at gjøre Dig forstaaet for, medens Du maaskee glemmer at snakke Forstaaelse med Menneskene — tænk Dig, at han saa lod Dig i Stikken, naar Du havde forstaaet om ham, at han i Sandhed er den eneste Hjælper, og derfor ikke bryder Dig om andre

Hjælpere, tænk Dig, han lod Dig i Stikken, tænk Dig — at han ikke var til! Nei, hold Dig til Virkeligheden, gaae ikke for meget i Kirke, gaae heller aldrig ene ind til Gud, thi det er farligt, han kunde gjøre for stærkt et Indtryk, og det er heller ei jordisk rigtigt, thi i Forhold til Gud maa man bestandig see at have Noget at holde sig til, at han ikke ganske gjør En til Intet. Beed aldrig til Gud i Eensomhed, aldrig som Dit Hjerte vilde tilskynde Dig i grændseløs Tillid, nei lær visse Formularer udenad, hvorom Du med Sikkerhed veed, at Andre har med Held benyttet dem.

.... Saaledes skulde man tale, og man talte maaskee endda langt sandere baade i Forhold til de fleste Tilhøreres Tilstand og deres Trang end ved Hjælp af alt dette Høittravende.

... Og saa luk Dit Øie forresten [?] og lad Dig ikke forstyrre af Menneskene.

Der opmuntres saa meget til Fortrolighed, men denne Tale er igjen af disse svigefulde Opfindelser. I jordisk Forstand gjør nemlig megen Fortrolighed Livet lettere ɔ: mere pjattet og pjanket. Men har jeg Lov til at forjadske mit Liv paa den Maade? Ved kun at have Gud til Fortrolig bliver Livet rædsomt anstrænget — men skal jeg ikke netop det? Men overalt er der Forvirring. At stjæle kan maaskee gjøre den Fattige Livet langt beqvemmere .. har han derfor Lov til det? Og saaledes ogsaa: det er meget tvivlsomt, hvorvidt Fortrolighed mellem Menneske og Menneske betræffende det Høieste og Inderligste er tilladeligt; thi vist er det, det taber ved denne Fortrolighed. Hvad Gud kan fordre af mig, det tør ingen Ven fordre af mig; og hvad jeg ved kun at have Gud til Fortrolig nødsages til at gjøre, det kan Vennen strax hjælpe mig til at slaae af paa.

Vore Liberale ere de største Cujoner og veed blot at snakke. De skrive angaaende Regjerings-Handlinger; naar man saa foreholder dem, at de ikke handle, saa svare de: at de jo ikke ere Regjeringen. Naar man saa siger til dem: hvorfor de dog

ikke engang vende deres Vaaben mod Publikums Demoralisation, hvori de som Journalister ere saa høiligt indviklede? — saa svare de: ja, det kan vi ikke have med at gjøre, at Publikum demoraliseres. Summa summarum: det er altsammen Ubetydelighed, ikke een eneste Charakteer.

Man klager stundom over, at man ikke finder Venner. Men dette er da som oftest usandt og Ens egen Skyld. Det beroer paa hvad et Menneske vil i Verden; vil han blot endelige Formaal, ligegyldigt hvilket, saa findes der dog altid Nogle som maa blive enige med ham. Men vil et Menneske det Høieste, med enhver Opoffrelse, saa finder han ingen Ven; thi her er ingen fælles Interesse der kan forene dem, da der ingen Interesse er men lige det Modsatte, idel Opoffrelse. I Forhold hertil vil derfor en Ven som oftest kun være sinkende, og derfor skal man være forsigtig.

. . . . . Og naar jeg da seer idel Forvirring og idel Misforstaaelse, da er der dog een Allieret jeg endnu kalder mig til Hjælp. Vel veed jeg at din Skikkelse er Rædsel, at Du ikke er givet Menneskene til Trøst, men dog vover jeg at trøste mig ved Dig, thi bag Dig er jeg sikkret, der forhindrer Ingen mig mere i at ville stræbe efter det Rigtige. Salig Den, der hvor meget Menneskenes Misundelse end arbeidede ham imod medens han levede, dog levede saaledes, at Enhver, saasnart han er død, vil misunde ham at have levet saaledes; levede saaledes, at Enhver i sin Dødsstund vilde sige at det var det Rigtige. Thi hvad menneskelig Misundelse og Fordærvelse bruger som Indvendinger imod — Medlevende, — det Samme er Lovpriisningen over ham naar han er død.

Jeg kunde nu have Lyst at holde et lille Kursus af 12 Forelæsninger: Om Meddelelsens Dialektik. Dernæst

Tolv Forelæsninger: om Elskov, Venskab og Kjerlighed. [Jfr. S. 59].

Naar jeg betragter Christi Død, da er dette Syn (som Forbillede betragtet) lidet opbyggeligt. 1) er det lidet opbyggeligt at see, at den Hellige og Uskyldige skal lide saaledes, altsaa at Verden er saa fordærvet; 2) hvad opbyggeligt er der for mig (den Skyldige) i at den Uskyldige lider saaledes. Men da er det Forsoningen. Altsaa paa samme Tid som han støder fra sig, som sagde han: hvad Fællesskab er der mellem Dig og mig — paa samme Tid drager han ved Forsoningen til sig.

Forstaaet bliver det Dialektiske egentlig ikke af Menneskene, allermindst Omvendthedens Dialektik. Det gaaer Menneskene med denne Art Dialektik ligesom Hundene med at lære at gaae paa to: det lykkes et Øieblik, men strax vender man tilbage til at gaae paa fire. Omvendthedens Dialektik kan de saaledes forstaae i det Øieblik den foredrages dem, men saasnart Foredraget er forbi, saa forstaae de det ind igjen i Umiddelbarhedens Dialektik. — At have kun een Læser eller meget faa forstaaes saaledes meget let ind i Umiddelbarhedens Dialektik: at det er en Ulykke for Forfatteren o. s. v., men at det er smukt og godt af ham, at han finder sig deri o. s. v. — Men i Omvendthedens Dialektik er Forfatteren selv frit virkende for at frembringe det, ønsker kun een eller faa Læsere: see dette bliver aldrig populairt. — At Enten-Eller er udsolgt, skriver Molbech mig til (i en Billet af 29de April 47) igaar, er „et Phænomen i vor Tids Literatur-Historie, som kan behøve at studeres" — og hvorfor? Etatsraaden veed ikke, at den er udsolgt for længere siden; han veed ikke, at Joh. Climacus i Afsluttende Efterskrift allerede for eet Aar siden har forklaret sig desangaaende; han veed ikke, at Reitzel allerede for to Aar siden har talt om et nyt Oplag, at det er mig, der forhindrer det; han drømmer ikke om, hvorledes jeg i Omvendthedens dialektiske og i Sandhedens om muligt lidt rensende Tjeneste

modarbeider mig selv. Om jeg nu i dette Øieblik vilde formaae at skaffe en Bog af mig udsolgt veed jeg ikke, men vissEligen, førend jeg begyndte at forbittre Gemytterne lidt, formaaede jeg det. Et Par smigrende Ord til Den og Den, blot halve Delen eller 1/10 Deel af det som ellers en Forfatter gjør for at faae sine Bøger solgte: saa havde de været udsolgte. Og selv nu, da jeg i den Grad har forbittret Menneskene, selv nu, naar jeg blot mindsker en lille Smule, blot gjør Produktiviteten lidt mindre (thi det der egentlig forbittrer dem meest er den Maalestok min Produktivitet indeholder), skriver en lille Bog eller dog en mindre Bog og kun een (opbyggelige Taler i forskjellig Aand): saa begynder det igjen. — At nu atter her fra min Side var List med i Spillet, at jeg havde en meget stor Bog liggende fix og færdig, at jeg for Bitterlighedens Skyld havde viist Giødwad den samme Dag vi begyndte Correcturen af Talerne, for at have et Vidne at beraabe mig paa, og at jeg saa havde regnet paa, at P. L. Møller eller en anden Bandit skulde gaae i Fælden og skrive en Lovtale over de opbyggelige Taler og sige: „naar Magister Kierkegaard vil give sig Tid, saa kan han præstere noget Stort o. s. v., det seer man her, denne Bog er der anvendt en ganske anden Flid paa end ellers, og har derfor ogsaa taget ham langt længere Tid o. s. v.". Lutter Løgn, som dog vilde blive troet og anseet for saare fornuftigt, item at jeg jabskede i de store Bøger. Ak, at være bestemt til at være noget Overordentligt i en Kjøbstad! See, saa var det, at jeg skulde have rykket frem med den store Bog, med Giødwads Attest for at den var færdig samtidigt o. s. v. Og hvad saa? Saa vare hine Kjøbstadsfolk jeg lever med igjen blevet vrede, og hvorfor? Fordi de ikke kan taale Maalestokken. At kunne arbeide efter den Maalestok og at gjøre det med den Flid forstaaer man ikke: ergo jabsker den Forfatter.

Hvad Under saa at jeg væmmes mangen Gang ved dette Slæng af Mennesker man skal leve med, hvad Under at jeg kun ved at lukke mit Øie kan holde ud at arbeide. Thi naar jeg lukker mit Øie da er jeg for Gud, og da er Alt i Orden,

da bliver jeg mig ikke selv noget Stort, hvilket jeg menneskelig talt og sammenligenlsesviis er, forsaavidt jeg er anviist at leve i en Flække og med Ubetydeligheder.

At trøste Andre, ja hvo vilde ikke gjerne det. Men see, hvis saa den sande Trøst er saaledes dialektisk, at dersom Menneskene skulde fatte Forfærdelsen den sætter — for saa at trøste, saa vilde de med Rette hellere foretrække al deres tidligere Ulykke end at trøstes paa den Maade. Hvor begynder egentlig Christendommen? Den begynder der hvor Hedenskabet ender. Trøst for jordiske Lidelser o. s. v. har Christendommen ikke, den antager, at de Christne i denne Henseende Intet frygte, og nu sætter den Syndens Forfærdelse og begynder at trøste. At ørsvle Alt mellem hinanden og trøste og trøste: det lader sig godt gjøre. Men her er atter Vanskeligheden — har jeg Lov dertil?

Mod al Sygdom, mod al Legemets Lidelse og det deri grundede sørgelige Misforhold mellem Sjæl og Legeme er dog den Trøst: at Døden er den Sygdom, der gjør Ende paa alle de andre.

Egentlig ligger al Kunst i en dialektisk Selvmodsigelse. Det sande Evige kan hverken males eller tegnes eller hugges i Steen; thi det er Aand. Men det Timelige kan egentlig heller ikke males, tegnes, hugges i Steen, thi naar det saaledes fremstilles, fremstilles det evigt, ethvert Billede udtrykker jo en Fixeren af dette Øieblik. Naar jeg maler en Mand der fører en Skee til Munden eller snyder sin Næse, saa er det strax eviggjort: Manden bliver ved at snyde sin Næse denne ene Gang, saa længe dette Stykke bestaaer.

Af Gud skulle vi lære hvad Kjerlighed er, han er jo den der har elsket os først — og saaledes vor første Lærer, der

ved at elske os lærte Kjerlighed fra sig at vi kunne elske ham. Og naar saa tilsidst Dødens Leie er redet for Dig, og Du er gaaet til Sengs for aldrig mere at staae op, naar Stilheden voxer omkring Dig, naar efterhaanden de Nærmere gaae bort og Stilheden voxer fordi kun de Nærmeste blive tilbage, og naar saa de Nærmeste gaae sagte bort og Stilheden voxer, fordi kun de Allernærmeste blive tilbage; og naar saa den Sidste har fjernet sig — saa bliver der dog endnu Een tilbage ved Dødsleiet, han, der var den første — Gud.

Det fremstilles da ofte nok: en forvildet Opdragelse og Ungdom — men dette fører jo dog paa saa mange Maader til Christendom; idetmindste er her ikke den egentlige Vanskelighed. Men en forfeilet christelig Opdragelse, ved Christendommen selv at være stødt fra Christendommen: ja det tænker man ikke paa. Og dog her begynder først Vanskelighederne. Man tænker da i det Høieste paa en Form af Hykleri, at være opdraget af en Hykler. Men Dette: at have faaet ved Opdragelsen det Indtryk af Christendommen, at den aldrig gjorde Den glad, som dog oprigtigt og af al sin Iver tungsindigt Dag og Nat klamrede sig til den: det er en Collision.

Der har vistnok levet mangen skarpsindigere og genialere Forfatter end jeg, men jeg gad nok see den, der mere skarpsindigt end jeg har i den anden Potents af Dialektik redupliceret selve sin Tænkning. Eet er at være skarpsindig i Bøger, et andet er dialektisk at fordoble det Tænkte i Existentsen. Den første Form af det Dialektiske er ligesom det Spil, der spilles om Intet blot for Spillets Skyld; Reduplicationen er som det Spil, hvor Spillets Nydelse potentseres ved at der spilles om store Gjenstande. Den Dialektik i Bøger er blot Tænkningens, men Reduplicationen af denne Tænkning er Handling i Livet. Men enhver Tænker, som ikke reduplicerer sin Tænknings Dialektik, han udvikler i eet væk et Sandse-

bedrag. Hans Tænkning faaer aldrig Handlingens afgjørende Udtryk. I et nyt Skrift søger han at berigtige Misforstaaelsen o. s. v., — det hjælper ikke, thi han bliver i Meddelelsens Sandsebedrag. Kun den ethiske Tænker kan sikkre sig, ved at handle, mod Sandsebedrag i Meddelelsen.

Det som vor Tid behøver er Pathos (ligesom Skørbug behøver Grønt); men sandeligen, ikke kan Arbeidet med en artesisk Brøndboren være mere kunstigt end hele min dialektiske Beregning af det Komiske og Lidenskaber og det Pathetiske for om muligt at skaffe en velgjørende pathetisk Luftning tilveie. Tidens Ulykke er Forstand og Reflexion. Ingen umiddelbar Begeistret vil mere kunne hjælpe os, thi ham æder Tidens Reflexion. See derfor maatte der et Menneske til, der kunde reflektere alle Reflexionerne renonce; et Forstands Menneske, der netop i Forstandighedens og Hjerteløshedens og Spottens og Vittighedens Incognito skjulte en Begeistring af første Qvalitet. For i vor Tid at forfægte Ægteskabet maa man kunne fortrylle Tidens udsvævende Lyst ved en Forførers Dagbog, — og saaledes overalt.

---

d. 5. Mai 47.

Forskjellen mellem Synd og Anfægtelse (thi Tilstanden i begge kan være skuffende liig) er, at Syndens Fristelse er med Lyst, Anfægtelsens mod Lyst. Den modsatte Taktik er derfor at anvende. Den hvem Synden frister ved Lyst han gjør vel i at undgaae Faren, men i Forhold til Anfægtelse er det netop det Farlige, thi hvergang han ved at undgaae Faren mener at frelse sig bliver Faren større til næste Gang. Den Vellystige gjør vel i at flye Synet eller Tillokkelsen, men den hvem Lysten ingenlunde er det Fristende, men tværtimod en Angest for at komme i Berøring dermed (han ligger i Anfægtelse), han gjør vel i ikke at undgaae Synet eller Tillokkelsen; thi det Anfægtelsen vil er netop idelig at jage ham en Skræk i Livet og holde ham i Angest.

Og Alt gaaer sin travle Gang, Hver passer Sit, Vinden blæser, Floden løber, — det er som var Gud saa uendeligt langt borte — ak, og det er 1800 Aar siden at Christus levede!

Hvilken Forskjel: for en begeistret Luftnings mægtige Pust at styre ud ved Begyndelsen — og saa den stadige Vind, der ligeligt fylder Seilet, saa Du dog stadigt fremad har fulde Seil!

En Christens Pligt „at vogte sig for Menneskene".

Enhver ædlere Stræben møder altid Modstand, Misforstaaelsens eller Misundelsens. Men lad Dig ikke forstyrre. Verden er besynderlig. Saa længe Du lever vil den gjøre Alt for at hindre Dig og for at faae Dig forandret. Hvis Du da giver efter, vil den, naar Du er død, sige: det var dog Svaghed af ham at give efter. Men hvis Du ikke giver efter, da vil den være forbittret paa Dig saa længe Du lever, men naar Du er død, vil den sige: det var dog netop rigtigt af ham. Indvendingen imod den Levende bliver Lovtalen over den Døde — og Verden den samme. At Du har Ret kan Verden ikke indrømme Dig, saa længe Du hører derpaa (den strider jo med Dig), men naar Du saa ved Døden, som Verden mener, er forhindret i at høre det, saa kommer Indrømmelsen. I en vis Forstand kan den saa ikke gavne Dig, og dog kan Angrebet heller ikke skade Dig medens Du lever, hvis Du blot ikke lader det faae Magt over Dig til at forandre Dig. Naar Du blot holder Dig til Gud, saa vil netop Angrebet og Forkleinelsen og Stormens Modstand hjælpe Dig til at opdage Ting, Du ellers aldrig havde opdaget, den vil fuldstændiggjøre Strengene i din Lyrik. — Ethvert Menneske er som et Instrument; det er vistnok, at Verdens Usselhed og Raahed kan forstyrre og fordærve — men hvis Du holder Dig til Gud, kan den kun hjælpe Dig til evig og ny Velklang.

Denne vor jordiske Tilværelse er vel Smerte, men en Glædens Mulighed slumrer i den. — Barnet græder naar det bliver født men smiler i Søvne. (Denne Bemærkning skyldes Cardanus.)

De fleste Mennesker komme da egentlig slet ikke i Berøring med det Religieuse; de forblive hele deres Liv i en phantastisk Forestilling om Guds rare Godhed og Kjerlighed, og at de, hvis de engang kunde beslutte sig til at gaae hen i hans Huus, saa vil da deres Trøst og Tillid blive overordentlig. O, I Daarer — item I Præster, som ikke veed ibetmindste engang imellem at prædike Menneskene op! En Præst skulde sige: hvad vil I egentlig i Kirke, har I vel betænkt hvad I der vil faae at vide, hvilke Rædsler her skal være Tale om, som Verden ikke kjender; at her skal tales om, at det ikke er onde Mennesker der forfølge og martre den Gode, men at det er Gud selv, der prøver i lange, lange Aar; har I nogen Anelse om hvad Anfægtelsens Rædsler er? Bliv derfor hellere hjemme, see at skulke gjennem Verden, men tager Jer iagt for Gud! — Hvad kan det overhovedet hjælpe at disse saglende Præster forvandle Gud til Slikkeri og Maaneskin og kalde al denne Sentimentalitet og Galimathias Christendom. — Men i den Henseende udgaaer Ulykken fra Præsterne, og fra hele dette usalige Levebrødsvæsen.

At lade sig træde ihjel af Gjæs er en seen Død, og at lade sig slide ihjel af Misundelse er ogsaa en langsom Dødsmaade. Medens Pøbelagtigheden forhaaner mig, (thi hvad der engang staaer i et Blad betyder da ikke stort, dersom det ikke var Ordre for alle de Pøbelagtige til nu Dag efter Dag at forhaane, udskjelde En paa offentlig Gade, Skole-Drenge, kaade Studenter, Handels-Comiser og alt det Rak, som den pøbelagtige Literatur muddrer op,) seer den fornemme Misundelse til med Bifald, den under mig det. Og under saadanne Forhold vil man leve eller gider man leve. Nei, saa er jeg

dog glad, at jeg veed, jeg har handlet. Forøvrigt er saadan gnavende Mishandling noget af det piinagtigste. Alt Andet har dog Ende, men dette ophører ikke. At sidde i en Kirke, og at saa et Par Lømler har Frækhed nok til at sætte sig ved Siden af En, for i eet væk at begloe Ens Buxer og forhaane En ved Samtale, som føres saa høit at man kan høre hvert Ord. Dog Sligt er jeg saa vant til. Den Omstændighed at Frækheden har Tilhold i et Blad gjør at de Frække mene aldeles at være i Retten, ja at være Udøvere af den offentlige Mening. Og det forstaaer sig, jeg har dog i en vis Forstand taget feil af Danmark, jeg troede dog ikke, at Pøbelagtighed var den egentlige offentlige Mening i Danmark, men jeg skal med Fornøielse bevidne[?] hvad der faktisk let lader sig bevise, at det er Tilfældet.

Dersom jeg nu døer, saa vil Verden troe, at jeg er død af Ærgrelse over Forfølgelsen; og det kan Verden have godt af, og i en vis Forstand kan man da sige, at det ikke har bidraget til at forlænge mit Liv. Men forøvrigt har mit Liv et ganske andet Sammenhæng. Da jeg forlod hende, da valgte jeg Døden — netop derfor har jeg kunnet arbeide saa enormt. At hun parodierende skreg: jeg døer, medens jeg lod som begyndte nu først mit Livs Lystighed, er ganske i sin Orden: hun er et Fruentimmer og jeg en Ironiker. Og dog ligger Grunden endnu dybere. Det der nemlig bevægede mig til at forlade hende, hiin min dybeste Ulykke, den fik naturligviis nu en ganske anden Betydning for mig, forbi jeg i Kraft af den maatte gjøre hende ulykkelig og tage et Mord paa min Samvittighed. Fra det Øieblik seirede derfor min Elendighed over mig, anderledes kunde det ikke være. For at forsvare min Adfærd mod hende, maa jeg bestandigt mindes min Grund-Ulykke. Saaledes er Forholdet.

Forunderligt, at jeg er fyldt 34 Aar. Det er mig aldeles ubegribeligt; jeg var saa sikker paa at døe inden den Geburtsdag eller paa den, at jeg virkelig kunde fristes til at

antage, at min Geburtsdag er feil angivet, saa jeg dog døer paa den 34de.

Hvilket væmmeligt Raahedens og Pøbelagtighedens Tyrannie her hersker i Kjøbenhavn, hvilken ækel Opløsthed, det mærker man ikke, uetop fordi hver Enkelt af dem giver sin lille Brøksdeel til. Men naar saa de enkelte Bedre bestandigt, usselt klogt paa den egne Fordeel, gaae af Veien, skjule sig under Mutters Skjørter og i Familiens Skjød, liste sig ved Hjælp af nogle fornemme Krebses Skjulested fra det: saa opdages det aldrig. Derfor vil jeg staae fast, og veed vel, hvad jeg gjør, medens kloge Høns ansee mig for gal. Menneskene ere ikke onde men forvildede; det gjælder at de blive opmærksomme. Den Dag da Pøbelen her i Byen slaaer mig i Hatten (og den Dag er maaskee ikke langt borte), den Dag har jeg feiret. Da vil man see, hvilke Afskyeligheder det udarter [til] og tillige indsee, hvilken min Brøde er, den: at være den Eneste, der har havt Mod til at gjøre mig fortjent af den gode Sag. De Danske ere de feigeste Krystere, maaskee endda ikke saa meget i Krigen, som naar det gjælder om Generethed. Det danske Folk er snart ingen Nation mere, men en Flok ligesom Jøder, Kjøbenhavn ingen stor Stad men en ægte Kjøbstad.

Jeg veed det nok angaaende det geistlige Ornat, at nogle Præster bruge Klæde, andre Silke, Fløiel, Bombasin o. s. v.; men mon det ogsaa er det egentlige Ornat? mon ikke det christelige Ornat er at være forhaanet for en god Sag, bespottet og bespyttet og dette skulde være Rangforordningen? See, Christus er jo dog vel ingen Selvmorder; det følger da altsaa af sig selv, at det var Verdens Skyld der blev aabenbar ved at korsfæste ham. Og hvor meget er Verden egentlig bleven bedre. Men see, i Silke og Stads, under Trængsel af Nysgjerrige at prædike derom! Væmmeligt!

Enhver der skal virke paa Menneskene maa være kjendt med to Farer: 1) at Menneskene ere lunkne og dvaske, vanskelige at faae i Bevægelse; 2) at de, naar de først ere komne i Bevægelse, Intet ere saa tilbøielige til som til at efterabe. — Denne sidste Fare er ubetinget lige saa stor som den første; men det glemmer Dhrr. Reformatorer, hvorfor man saa sjeldent seer en saadan i Sandhed.

Sagen er den: i evig Forstand er der slet Intet at haste efter, og dog skal jeg være saa flittig som den Flittigste. Jeg skal være saa flittig som den Flittigste, saa nøieregnende med Tiden som en Tigger med en Skilling, og da skal hver en lille Tøddel beskjæftige mig i den største og den roligste Ombyggelighed*). Men i Almindelighed husker man ikke paa, at der er en Gud til og en Evighed; dersom man derfor er flittig saa er man tillige gjerne troende; — thi Gud bevares, „det er det Verden venter paa", eller „det gaaer jo ikke saa nøie til med en lille Mislighed naar man virker i det Store." —

---

*) [I Randen:] Et ypperligt Ord af Jacob Boehme:

Wem Zeit ist wie Ewigkeit,
Und Ewigkeit wie Zeit,
Der ist befreit
Von allem Streit.

Goethe:

Nicht Kunst und Wissenschaft allein,
Geduld will bei dem Werke sein;
Ein stiller Geist ist Jahre lang geschäftig,
Die Zeit nur macht die feine Gährung kräftig.

1847.

Journal NB.²

[Paa Forsiden af Kvartbogens Bind endvidere mærket:]

1847. 14. Mai.

[Paa Journalens første Blad fastklæbet:]

A. T.! Det var vistnok ingenlunde gavnligt, om det ganske var overladt et Menneske selv at bestemme om han vilde have nogen Helligdag*), eller hvilke Dage han vilde skulde være Helligdage; men derfor kan det gjerne være et Menneske meget gavnligt, at han stundom vælger en Dag, som han, ved den Brug han gjør af den, gjør sig særligen til en Helligdag, skjøndt den ellers ikke er det. Just forbi han paa en saadan Dag er overladt til sig selv og anviist sig selv, just derfor vil han ogsaa baade være nødsaget til, hvad han jo frit har besluttet, ret at samle sit Sind fra al Adspredelse, ret at gjøre enhver forstyrrende Tanke Modstand, forbi han intet Tilhold og ingen Hjælp finder udenfor. Saaledes ere I nu her forsamlede. Netop forbi det ingen Helligdag er, netop derfor har vel Dagen igaar, mere maaskee end Dagen ellers forud for en Helligdag, ganske eller saavidt muligt været indviet til Stilhed, til hellige Betragtninger. Nu er det den Morgen, til hvilken I forberedte Eder, vel ikke den tidlige Morgen, o, men dog som den tidlige Morgen, thi ikke sandt, kun denne

---

*) [I Randen:] Vi skulle mindes Christi Lidelse tidt, ikke blot paa den ene Festdag som er bestemt dertil een Gang om Aaret.

Tanke har beskjæftiget Eder fra den tidlige Morgen; den Tid forinden I kom herhen er som eet eneste Øieblik, — I have ikke villet vide af, at det i nogen anden Forstand var bleven Dag, ... forsaavidt Det: at det bliver Dag er eenstydigt med at Livets Gjerning og mangfoldige Sysfel skal tage sin Begyndelse er det endnu ikke bleven Dag for Eder — det er om ikke Nat, saa dog den tidlige Morgen . . . . . .

Ogsaa i denne Henseende ville Verdensforholdene forandre sig at man vil see, at fremtidigen enhver reformatorisk Stræben vil rette sig, hvis den Paagjældende er en sand Reformator, mod „Mængden", ikke mod Regjeringen. Regjering er Kongemagt, egentlig Repræsentation og forsaavidt det Christelige (Monarchiet). Monarchiets Dialektik er nu verdenshistorisk baade indøvet og fastsat. Nu skal vi til at begynde paa et andet Sted, nemlig ved Statens intensive Udvikling i sig selv. Saa kommer Kategorien „den Enkelte", denne Kategorie der er saa knyttet til mit Navn, at jeg vilde ønske man vilde sætte paa min Grav: „hiin Enkelte".

I Betragtning heraf maa jeg tillægge Brød-Urolighederne i Aar, som gaae Europa rundt, stor Betydning; de antyde at den europæiske Constitution (som Lægen taler om en Mands Constitution) har aldeles forandret sig; vi vil fremtidigen faae indvortes Uroligheder, secessio in montem sacrum o. s. v.*)

Alt passer ganske i min Theorie, og man skal nok faae at see, hvorledes jeg netop har forstaaet Tiden — ak, det er jo ogsaa den største Brøde et Menneske kan gjøre sig skyldig i, thi Sludder og Halv-Sandhed, Det er hvad Tiden fordrer — og saa at det Sande forhaanes.

---

*) [I Randen:] Eet er, naar Folket, Mængden, Oppositionen strider mod Kongen, Regjeringen (det er hvad vi kalde Politik) et Andet er, naar der er Uroligheder i Staten i den Forstand som naar i et Huus Beboerne i de forskjellige Etager komme i Strid — ikke med Værten men indbyrdes. — (Stridigheder i Etagerne, ligefra Kjelderen og til Qvisten, men indbyrdes.)

Forskjellen mellem Menneskene er egentligen blot den, hvorledes de sige Dumheder — det Almeen-Menneskelige er at sige dem.

„Maria har valgt den bedre Deel."

Hvilken er da den bedre Deel? Den er: Gud, altsaa Alt. Den bedre Deel er Alt, men kaldes den bedre Deel, forbi den maa vælges; man faaer ikke Alt som Alt — saaledes begynder man ikke. Man begynder med at vælge den bedre Deel, som dog er Alt.

..... At have ligget værkbruden i 30 Aar, ventende paa sin Helbredelse, men bestandigt kom der en Anden først. .....

Naar en Mand har Tandpine, saa siger Verden: stakkels Mand; naar en Mand har Næringssorg, siger Verden: stakkels Mand; naar en Mands Kone døer, siger Verden: stakkels Mand; naar en Mand bliver arresteret, siger Verden: stakkels Mand. Naar Gud lader sig føde og lider for Verden, siger Verden: stakkels Mand; naar en Apostel af Gud benaades med det Kald at lide Forfølgelse og Død i Guds Tjeneste, siger Verden om Apostelen: stakkels Mand. — Stakkels Verden!!!

„Det christelige Lige for Lige."

Taler:

Christendommen har afskaffet: Øie for Øie og Tand for Tand, vendt Forholdet om, og saa indført et Lige for Lige: som Du forholder Dig til Menneskene saa forholder Gud sig til Dig.

Tilgivelse er Tilgivelse.

(Tilgiver saa skal og Eder tilgives.
Tilgiv os vor Skyld som vi tilgive.)

Det at dømme en Anden er at dømme sig selv.

Naar Du i Livet forliger Dig med Din Uven — da offrer Du for Alteret Gud Din Gave.

I det N. T. fremstilles det som var det en anden Gave han offrede: gak først hen og forlig Dig, og kom saa at offre Din Gave.

Thi hvor Forligelsen skeer, der er Alteret, og Forligelsen selv er det eneste Offer, der kan offres paa Guds Alter.

Hvad der bestandig fastner mig mere og mere, er min oprindelige, min første, min dybeste, min uforandrede Betragtning, at jeg sandeligen ikke har valgt dette Liv, forbi det skulde være glimrende, men som en Poenitentsens Trøst i al min Elendighed. Paradoxets Dialektik har jeg ofte nok udviklet: det er ikke høiere end det Almene men netop ringere, og kun da igjen lidt høiere. Men det Første, Trykket er saa stærkt, at Glæden over det Sidste ikke kan tages forfængelig. Det er Pælen i Kjødet.

I Overeensstemmelse med Journalen NB. p. [45-46] havde jeg i disse Dage begyndt at udarbeide nogle Forelæsninger: om den ethiske og den ethisk-religieuse Meddelelses Dialektik. Imidlertid har jeg forvisset mig om, at jeg ikke duer til at holde Forelæsninger. Jeg er forvænt med at udarbeide i det Enkelte; min Stiils og min Fremstillings vegetative Frodighed, det Gjennemreflekterede i hver en Linie er mig for væsentligt. Skulde jeg da holde Forelæsninger maatte jeg see at udarbeide dem som alt Andet, og altsaa læse dem op af Papiret: det gider jeg ikke. Paa anden Maade kan jeg ikke tilfredsstille mig selv.

Det er ganske sandt, at jeg ved et lille Cursus vilde understøtte min Stræben, skaffe mine Ideer mere Indgang o. s. v. i Øieblikket. Bløse være med det. Mine Ideer faae nok Indgang, og da vil min Fremstilling og dens Udarbeidet-

hed netop være paa rette Sted. Forholdet bliver et Andet, end saa længe jeg skal døie Medlevendes Næsviished, der i det Høieste have et Par Øieblikke at spendere paa at kigge i Bøgerne, eller knap nok det, men god Tid til at forhaane.

Medlevende gaae i Reglen altid glip af Indtrykket; de kunne ikke glemme Forfatteren, [der] jo dog seer ud som de og som andre Mennesker o. s. v., men min Samtid er i Særdeleshed ferm i [at stu]dere Snittet paa mine Beenklæder — nu, deri gjør min Samtid Ret, det er saa omtrent det Eneste den forstaaer af mig.

Den ethiske og den ethisk-religieuse Meddelelses Dialektik.

Et lille Udkast.

[En Pakke, hvis Omslag bærer foranstaaende Udskrift, er tillige paategnet:]

Saavidt jeg husker er dette fra 1847, i ethvert Fald er det ikke efter Udgivelsen af „Christelige Taler", som var i Foraaret 48.*)

[Pakken indeholder forskjellige Hefter og Blade med løse første Udkast, hvoriblandt:]

Indledning.

Dersom man concentreret i eet eneste Ord skulde betegne den nyere Philosophies Forvirring især siden den Tid da den, for at minde om et Stikord forlod Kants „ærlige Vei", og, om jeg saa tør sige, gav de bekjendte 100 Rdl. til for at blive theocentrisk: saa veed jeg intet mere betegnende end at den er uredelig. Og dersom Videnskaben skal være Slægtens Øie, hvilken Forvirring maa der da ikke være i Slægten naar Øiet forvirres. Men skulde man betegne den moderne Tids Forvirring, da veed jeg igjen intet mere betegnende Ord, end: den er uredelig.

Uredelighed! Dog ønsker jeg strax at gjøre det tydeligt, hvorledes dette skal forstaaes og med hvilken Ret det saa kan siges. Ved Uredelighed tænker man maaske først paa forsætligt Bedrag.

*) [„Christelige Taler" udkom 26. April 1848.]

Og i denne Forstand er det egentlig ikke man kunde kalde Tiden uredelig; det er snarere et Spørgsmaal om Tiden ikke i den Grad er forvirret, at forsætligt Bedrag og — Sandheden egentlig er gaaet af Brug. Indskrænkede Mennesker, Romanlæsere, unge Piger i en vis Alder have gjerne en phantastisk Forestilling om, at der i Livet rundt omkring ere saadanne skumle Karle, Hyklere, Jesuiter, Forførere o. s. v. Denne Forestilling er som oftest Phantasie. En virkelig Hykler er et meget sjeldent Syn især i disse Tider, thi en virkelig Hykler er et Charakteer-Menneske. Derimod florerer et andet Art Bedrag, Selvbedraget, hvorom der dog sjeldent tales.

At betegne Selvbedraget som Uredelighed er vistnok sprogligt aldeles i sin Orden. Hykleren kan meget godt gjøre sig selv Rede for sin Uredelighed, men den Selvbedragne er i et Vildrede, og da man aldrig uden Skyld er i Selvbedragets Vildrede med sig selv og om sig selv, saa er det just rigtigt at bruge Ordet Uredelighed herom. Lad os tænke os et hvad man maatte kalde i sig selv forjadsket Individ, der har begyndt paa sytten Ting, men Intet fuldført, veed Besked om alt Muligt for det Løse men om Intet til Gavns, har sytten Gange fattet Forsæt for sit Liv og sytten Gange forandret det, og ved denne bestandige Jadsken, fordi han dog tillige oprindeligen har været begavet og mange Gange tumultuarisk arbeidet flittigt, drevet det til at kunne tale om alt Muligt, og som oftest saaledes at det ret vel lader sig høre: saa har vi i et saadant Individ et Exempel paa den sørgeligste og forfærdeligste, og dog tilsyneladende saa uudskyldelige, ja saa glimrende Uredelighed.

Et Liv kan være begyndt indenfor saa mange Forudsætninger, og derpaa strax combinere disse i saa uoverskuelige Forviklinger, at det er umuligt at hitte Rede deri: et saadant Liv er ogsaa Uredelighed. Det er i denne Forstand man maa tale om den moderne Tids Uredelighed, og vi kan derfor ogsaa indtil videre sætte et andet, et mildere Udtryk isteden: den moderne Tids Mangel paa Naivitet. Det er ingenlunde et Tegn paa Modenhed, at man ganske har ophørt at være naiv, endnu mindre er det en naturlig menneskelig Existents at

man aldrig har været det. Til en sund og redelig Menneske-Existents hører bestandigt indtil det Sidste et vist Moment af Naivitet.*)

Dog siger man maaskee: ja hvorledes passer dette paa en heel Generation; Oldtiden var naiv, men det følger af sig selv at den moderne Tid ikke kan være det. Men her staaer vi netop ved den moderne Tids Uredelighed. Den nyere Videnskab har villet lære os, og vi have alle kun lært altfor meget af den, at afskaffe Individualitets-Kategorien og sætte Generationen. Denne πρωτον ψευδος er det der har bragt en Uro, en Hasten ind i Tilværelsen, som [gjorde] et rædsomt Bilderede unndgaaeligt, og forsaavidt ogsaa Uredeligheden. Men hvad der nu lyder som det bittreste Epigram over denne den moderne Tids Uredelighed er, at det netop er denne Tid, der for yderligere at føre under Forvirringens Kjedel, har hittet paa, at ville have den Fortjeneste at begynde uden alle Forudsætninger. Der er intet Farligere end naar Tyven udgiver sig for Politiet, intet Farligere end naar en Radical-Kur slaaer feil og træder over i Sygdommens Interesse, Intet Farligere end naar En er løben fast i Noget og siger: nu vil jeg gjøre en fortvivlet yderste Anstrængelse for at komme løs, og han saa med denne Fart løber sig endnu fastere. At Forudsætningerne før Hegel var voxet Menneskene over Hovedet, er klart nok; men saa ved Hjælp af det grandiøse Foretagende at bringe Forudsætningernes Forvirring til at [blive] end høiere: det er det allerforbærvedeligste, deels fordi Forvirringen tiltog, og dels fordi man skjulte det for sig selv ved den Indbildning og det Sandsebedrag, at nu havde man engang for alle faaet Bugt med Forudsætningernes Bilderede. Der er vistnok intet Forfærdeligere end naar hvad der vækker Alles Forbauselse som et gigantisk Arbeide for at hæve Sygdommen — nærer Sygdommen: og Hegels uhyre Anstrængelse for at magte Forudsætningerne var netop paavirket

*) [I Randen:] Det Naive og det Traditionelle; det Tillærte. — Saaledes hører der allerede Naivitet til for i enhver Alder af sit Liv at kunne gjøre den socratiske Distinction mellem hvad man forstaaer og hvad man ikke forstaaer.

af selve Forudsætningernes Tanke, var en qvantiterende Tilintetgjørelse, istedetfor en qvalitativ. I Forhold til en Tænkningens Forvirring ved Selvreflexion er Ethik det eneste Frelsende og Ethik forstod Hegel sig netop ikke paa. Men ethvert andet Lægemiddel er kun Sygdommen velkomment, da det nærer den.

Istedetfor at sige om den moderne Tids Uredelighed at den er Mangel paa Naivitet, kunde man ogsaa sige den er Mangel paa Primitivitet, og dette Ord vil jeg helst dvæle ved.

Dersom jeg vilde tænke mig et Menneske, der blev saaledes opdragen, og derpaa levede saaledes hen, at han aldrig fik noget Indtryk af sig selv, men altid levede sammenligneligsesviis: saa er dette et Exempel paa Uredelighed. Og dette er netop Forholdet i den nyere Tid. Generationens Historie gaaer sin Gang, det er sandt, men hvert enkelt Individ skulde dog vel have sit primitive Indtryk af Tilværelsen — for at være Menneske. Og som med ethvert Menneske saa ogsaa med enhver Tænker — for at være Tænker. Men den Tænker, der offrer sin Primitivitet eller tilbagedriver den som man tilbagedriver et Foster, for i en Fart at blive forstaaet af sine Samtidige, og i en Fart at faae lidt Indflydelse og i en Fart at komme med i Generations-Toget, som nu just gaaer af: han er værre end den Pige som offrer sin Dyd for slet Vinding, og han synder virkelig mod Gud, og han er lige saa afskyeligt og lige saadant et Menneske, som den Moder, der driver Fosteret tilbage.

See, naar dette er saaledes, saa er Løsnet givet, saa er Uredeligheden løsladt, med hvert Secund stiger Forvirringen. Siden Hegel er det især blevet rædsomt, fordi han opdagede den historiserende Methode, som reent afskaffede al Primitivitet og egentlig blot arrangerer. Hvilken Hasten, hvilken Forvirring, som ved et Jordskjælv. Ynglinge, næsten Børn ere vidende om, hvor bedragerisk Alt er, og hvilket Intet det er at være et Menneske, hvorledes Alt gjelder om at klamre sig til Generationen, følge med Tidens Fordringer, og saa dog i eet væk fluctuere. Saaledes bruser eller syder Generations-Livet, uafbrudt, skjøndt det Hele er en Hvirvel, høres Signal-Skud, Klokke-Kimen, som betyder den Enkelte nu, nu i dette Secund,

skynd Dig, kast Alt fra Dig, Eftertanke, stille Besindelse, Evighedens beroligende Tanke, ellers kommer Du for sildig, saa Du ikke kommer med i Generations-Expeditionen, som just nu gaaer af — og da, da, hvilken Rædsel. Ak, ja hvilken Rædsel. Og dog er Alt, Alt beregnet paa at nære denne Forvirrings, denne vilde Jagts usalige Hasten. Meddelelses-Midlerne blive fortræffeligere og fortræffeligere, der kan trykkes hurtigere og hurtigere, med utrolig Hurtighed — men Meddelelserne blive mere og mere travle og mere og mere forvirrede. Og vover Nogen, baade i Primitivitetens og i Guds Navn, at stemme sig imod, da vee ham. Som den Enkelte er greben af Utaalmodighedens Hvirvel for strax at blive forstaaet, saaledes er Generationen herskesyg i at ville strax forstaa den Enkelte.

See det giver Uredelighed: Begreberne høre op, Sproget forvirres, man bekæmper hinanden paa kryds og paa tvers. Lykkeligere Vilkaar kan aldrig gives for alle Brøvlehoveder, thi den almindelige Forvirring skjuler over deres Forvirrethed. Det er den gyldne Alder for Brøvlehovederne.

[Resten af Heftet ubeskrevet.]

* * *

[Et første, meget skjødesløst skrevet Udkast:]

Det Primitive. — Det Traditionelle.

Lad os fra et noget fjernere Udgangspunkt søge Skridt for Skridt i et crescendo at give en Forestilling om denne Forvirring.

Der var en Tid da der kun var eet lærdt Sprog i Europa. Om dette end havde sine Misligheder, var det dog et stort Gode. Først og fremmest var derved sikkret at ikke en Enhver kunde komme ind i Literaturen, dernæst, at den gjensidige Kommunication var gjort let, at der var Haab om en nogenlunde staaende og fast Terminologie, i hvilken man igjen hang sammen med Oldtiden, og endeligen at de Aar af et Menneskes Liv, i hvilke hans Primitivitet skal udvikle sig, ikke altfor meget overlæsses med Apparat.

af selve Forudsætningernes Tanke, var en qvantiterende Tilintetgjørelse, istedetfor en qvalitativ. I Forhold til en Tænkningens Forvirring ved Selvreflexion er Ethik det eneste Frelsende og Ethik forstod Hegel sig netop ikke paa. Men ethvert andet Lægemiddel er kun Sygdommen velkomment, da det nærer den.

Istedetfor at sige om den moderne Tids Uredelighed at den er Mangel paa Naivitet, kunde man ogsaa sige den er Mangel paa Primitivitet, og dette Ord vil jeg helst dvæle ved.

Dersom jeg vilde tænke mig et Menneske, der blev saaledes opdragen, og derpaa levede saaledes hen, at han aldrig fik noget Indtryk af sig selv, men altid levede sammenligneelsesviis: saa er dette et Exempel paa Uredelighed. Og dette er netop Forholdet i den nyere Tid. Generationens Historie gaaer sin Gang, det er sandt, men hvert enkelt Individ skulde dog vel have sit primitive Indtryk af Tilværelsen — for at være Menneske. Og som med ethvert Menneske saa ogsaa med enhver Tænker — for at være Tænker. Men den Tænker, der offrer sin Primitivitet eller tilbagedriver den som man tilbagedriver et Foster, for i en Fart at blive forstaaet af sine Samtidige, og i en Fart at faae lidt Indflydelse og i en Fart at komme med i Generations-Toget, som nu just gaaer af: han er værre end den Pige som offrer sin Dyd for slet Vinding, og han synder virkelig mod Gud, og han er lige saa afskyeligt og lige saadant et Menneske, som den Moder, der driver Fosteret tilbage.

See, naar dette er saaledes, saa er Løsnet givet, saa er Uredeligheden løsladt, med hvert Secund stiger Forvirringen. Siden Hegel er det især blevet rædsomt, fordi han opdagede den historiserende Methode, som reent afskaffede al Primitivitet og egentlig blot arrangerer. Hvilken Hasten, hvilken Forvirring, som ved et Jordskjælv. Ynglinge, næsten Børn ere vidende om, hvor bedrageriskt Alt er, og hvilket Intet det er at være et Menneske, hvorledes Alt gjelder om at klamre sig til Generationen, følge med Tidens Fordringer, og saa dog i eet væk fluctuere. Saaledes bruser eller syder Generations-Livet, uafbrudt, skjøndt det Hele er en Hvirvel, høres Signal-Skud, Klokke-Kimen, som betyder den Enkelte nu, nu i dette Secund,

skynd Dig, kast Alt fra Dig, Eftertanke, stille Besindelse, Evighedens beroligende Tanke, ellers kommer Du for sildig, saa Du ikke kommer med i Generations-Expeditionen, som just nu gaaer af — og da, da, hvilken Rædsel. Ak, ja hvilken Rædsel. Og dog er Alt, Alt beregnet paa at nære denne Forvirrings, denne vilde Jagts usalige Hasten. Meddelelses-Midlerne blive fortræffeligere og fortræffeligere, der kan trykkes hurtigere og hurtigere, med utrolig Hurtighed — men Meddelelserne blive mere og mere travle og mere og mere forvirrede. Og vover Nogen, baade i Primitivitetens og i Guds Navn, at stemme sig imod, da vee ham. Som den Enkelte er greben af Utaalmodighedens Hvirvel for strax at blive forstaaet, saaledes er Generationen herskesyg i at ville strax forstaa den Enkelte.

See det giver Uredelighed: Begreberne høre op, Sproget forvirres, man bekæmper hinanden paa kryds og paa tvers. Lykkeligere Vilkaar kan aldrig gives for alle Brøvlehoveder, thi den almindelige Forvirring skjuler over deres Forvirrethed. Det er den gyldne Alder for Brøvlehovederne.

[Resten af Heftet ubeskrevet.]

* * *

[Et første, meget skjødesløst skrevet Udkast:]

Det Primitive. — Det Traditionelle.

Lad os fra et noget fjernere Udgangspunkt søge Skridt for Skridt i et crescendo at give en Forestilling om denne Forvirring.

Der var en Tid da der kun var eet lærdt Sprog i Europa. Om dette end havde sine Misligheder, var det dog et stort Gode. Først og fremmest var derved sikkret at ikke en Enhver kunde komme ind i Literaturen, dernæst, at den gjensidige Kommunication var gjort let, at der var Haab om en nogenlunde staaende og fast Terminologie, i hvilken man igjen hang sammen med Oldtiden, og endeligen at de Aar af et Menneskes Liv, i hvilke hans Primitivitet skal udvikle sig, ikke altfor meget overlæssedes med Apparat.

National-Individualiteterne kom til Bevidsthed, Modersmaalet indsattes i sine Rettigheder. Men fra hiin svundne Tid havde man ikke glemt den Idee om en europæisk Literatur eller en Viden om den europæiske Litteratur. Dette vilde man dog ikke opgive, og nu er Opgaven i det Mindste i 4de Potents, altsaa 64 Gange saa stor. Først maa der anvendes en Deel af den for Primitivitetens Besiddelse bedste Tid til at lære en 3 a 4 Sprog. Men et fremmed Sprog lærer man dog aldrig ganske som sit Modersmaal, medens derimod Enhver i Forhold til det Sprog, der er hans Modersmaal, troer sig ganske anderledes berettiget til at skalte og valte (et fælles lærdt, men dødt Sprog gjorde derimod Lighed for Alle). Naar man nu vender [tilbage] til at gjenfinde og forfølge Begreberne i de Nuancer, som de har i saa mange forskjellige Sprog, saa beriges man naturligen i en vis Forstand med en overordentlig Riigdom af Reflexioner — men dette bliver just Vanskeligheden, thi en constant Terminologie er fra nu af næsten utænkelig. Medens da Meddelelsen voxer i 4de Potents, bliver den kun en Forøgelse af Forvirringen; thi jo mere der meddeles, medens Intet staaer fast, desto rædsommere bliver Forvirringen, desto umenneskeligere og vanskeligere Opgaven som sættes den Enkelte.

Det var det første Skridt til at udvikle sig extensivt istedetfor intensivt.

Nu gjorde man i Europa den herlige Opdagelse, at der maatte gjøres Noget for at holde Oversigten vedlige. Det vil sige, man indsaae selv at Forvirringen var i Gang, og man haabede saa ved en eller anden Opdagelse, der var i Forvirringens Tjeneste, at gjøre Ende derpaa. Tænk Dem et Contoir, hvor man først holder en Journal, men see den svulmer saaledes op, at et nyt Contoir maa oprettes, som fører Register; imidlertid føler man selv at det ikke strækker til, — hvad gjør man saa, man opretter et nyt Contoir som fører Register over Registeret o. s. v., og hver Gang man gjør noget Saadant, gjør man det — for at holde Oversigten, men mærker ikke at det med hvert Skridt bliver umuligere og umuligere.

Altsaa — nu opkom de lærde Tidsskrifter.

Tidsskrifternes Idee var at hjælpe paa Oversigten; men saaledes blev Tidsskrifterne en selvstændig Litteratur. Denne er nu først og sidst den moderne Tids Ulykke. Tidsskrifterne blive mere og mere ephemere. Tidens Fordringer blive tilsidst Øieblikkets Fordringer. Dag-Pressen slæber saa en Masse Mennesker med, som staae i intet uden i et sinkende Forhold til Litteraturen. Men denne Masse bliver selvraadig, og tilsidst maa den egentlige Litteratur gjøre den Concessioner. (Det er ganske den samme Strid som mellem Patricier og Plebeier). Med Tidsskrifterne kom nu ogsaa den egentlige Mellemstab af Forfattere ɔ: af Ikkeforfattere op, Folk som saadan til en vis Grad forstaae Alt, men Intet til Gavns, det rædsomste af alle Folkefærd. Dog Journalen har Øieblikkets Magt og Udbredthedens Magt. Gjennem Forlæggerens Penge-Interesse maa saa den egentlige Litteratur gjøre Concessioner. Nu vendes tilsidst Forholdet om. Journalliteraturen afgiver Kritiken og skriver for Mængden. Mængden forstaaer ingen Ting og Journalisterne forstaae at skrive for Mængden. Det giver Mismod i den egentlige Forfatter-Litteratur. Forfatteren fortvivler over at trænge igjennem, seer det Lumpne i denne Tingenes Orden, men har ikke Kraft til at holde ud: han skriver Brochurer — for dog ogsaa at komme Øieblikket saa nær som muligt; han udgiver sine Bøger i Hefter; han antyder allerede længe forud hvad han agter at gjøre, for dog at sikkre sig at blive bemærket.*) Enhver Protestation i den sande Litteraturs Navn mod dette Uvæsen hjælper ikke: trodsigt peger Journalisten paa sine Tusinder af Subskribenter, og hans Magt i Øieblikket. Frelsende Udsigt til et næste Øieblik er

---

*) [I Randen:] Føier man nu hertil en ny Potentsation: at Alt hvad der før blot var Medium nu er blevet Videnskab (Sproget er bleven Videnskab — det N. T. er ikke mere Medium men critisk gjort dialektisk paa alle mulige Maader o. s. v., at saa en comparativ Videnskab igjen opkommer, der behandler Forholdet mellem disse Videnskaber om Medierne) saa faaer man en Forestilling om det overmenneskelige Arbeide.

der heller ikke, thi Journalisten er jo bleven en Type; den Enkelte døer, men Journalisten døer aldrig, der bliver kun flere og flere. Man tænke sig det overmenneskelige Arbeide som de allerede udviklede Videnskabs-Forhold har lagt paa en Forfatter, og saa, at han under dette skal see, hvorledes Tilværelsen forvirres. Alt bliver herskesygt.

Saaledes litterairt. — Men socialt lige saa. Ved den stigende overfladiske Dannelse og Kultur trænges Menneskene sammen i de store Stæder. Lige fra den spædeste Barndom faaer Mennesket intet Indtryk af sig selv. I de store Stæder har man mere Indtryk af en Ko end af et Menneske, thi paa Landet gaaer der 2 a 3 Køer eller mere paa eet Menneske, men i de store Stæder gaaer der 1000 Mennesker paa een Ko.

Saaledes er den moderne Tids Forvirring; rædsomt slæber den det Traditionelles Masse med sig, Slægten er fanget i Tilværelsens Vilderede som aldrig før. Dette er denne Tids Uredelighed. Skulde jeg mere aandrigt betegne den, da vilde jeg sige: den er som Skjørbug — og hvilket Middel er herimod? Kun eet: Grønt, Primitivitet. Men ikke er hiint uhyre Arbeide med en artesisk Brøndboring saa vanskeligt som i en saadan Tid at skaffe Primitivitet og at faae den til at trænge igjennem. Det vil kræve Offere, og det vil blive af de piinagtigste Martyrier. Har der altid været Menneskene det Sophisme saa nær ved Haanden: hvad kan det hjælpe at en Enkelt vil, hvad skal han formaae: o, I Guder, nu er dette Sophisme sat saaledes fast, at det uden mindste Overdrivelse er som Affindighed under saadanne Forhold at ville troe paa Gud og Primitiviteten, og dog er det just Primitivitet der behøves, altsaa den Enkelte. Og ingen, ingen Prutten; thi lad os tænke det, at et eminent Ingenium indsaae det, men, istedenfor Gud tro at ville bringe Offeret indtil det Yderste, tog feil og vilde i menneskelig Klogskab gjøre Lidt: Ingen kunde gjøre større Skade end han, netop fordi han var saa nær ved det Sande, og blev blandt alle Sophister den farligste. Det maa gjøre Indtrykket paa den Enkelte, som vil tro paa at kunne trænge igjennem, som skulde

han blive affindig; og paa den anden Side: Samtiden vil ogsaa opdage det, og vil om muligt anvende Alt for at qvæle ham, ikke Magt, dertil har den ikke Lidenskab, men Dumhed og Misundelse og Dvaskhed og Haan o. s. v.

* * *

1ste Forelæsning.*)

Ikke uden mange Betænkeligheder og megen Betænkelighed begynder jeg dette Foretagende. Jeg tænker herved ikke blot paa, hvad vel enhver Docent vil tænke paa, om det nu skal lykkes ham at tilfredsstille Tilhørerne, sig selv og ganske i Almindelighed taget. Nei, just fordi jeg væsentligen vil komme

*) [I Randen:] Lykkelig i en vis Forstand Den, der udenvidere forholder sig til en given Tids Videnskabelighed, der blot har at læse og studere det Givne, derpaa fremstille det paa eet eller andet Punkt berigtiget ved sin Tænkning for Andre, som strax gaae ind derpaa, da de væsentligen forholde sig til den samme Tanke-Gang og Betegnelses-Maade. Lykkelig er han i en vis Forstand. Han er ganske fritagen for hvad jeg vilde kalde Sinkeriets Qvaler, som ere forbundne med den primitivere Tænkning, der først holder længe ud i stille Grunden, isoleret fra Begyndelsen af, uden Tilhold i det Givne, i Mismod ofte Fortvivlelse nær, bekymret bemærkende, hvor let det gaaer for Andre at meddele og blive forstaaet; og naar den saa endelig er kommet saa vidt, at den mener at kunne forsøge at meddele sig, saa strax, ved det første Ord den siger, at være fordømt til at bære det Afstikkendes, det Særes kjedsommelige Mærke, som gjør Menneskene utilbøielige til at indlade sig dermed, fordi det Afstikkende og Sære enten strax er dem nok til Tegn paa, at det Intet er, eller nok til Tegn paa, at her vilde kræves en vis Resignation og en vis Anstrengelse, som man maaskee ikke har Lyst til.

Til disse ulykkelige primitivere Tænkere regner jeg, om man saa vil, desto værre mig selv. At det er saa, vil De, m. H., desto værre vel strax forvisse Dem om, blot ved det første Ord i dette første Indlednings Foredrag. Men sandeligen, jeg tør vidne om mig selv, at jeg gjennem en Række Aar har med stor Taalmodighed holdt ud at tænke, jeg beder Dem, m. H., at have Taalmodighed med i nogle faa Timer.

til at beskjæftige mig med at fremstille den Art Meddelelse, hvorom det enten ubetinget eller dog betingelsesviis gjælder, at der ingen Gjenstand er — at dette dialektisk er saaledes, og hvad deri dialektisk ligger, hvad deraf dialektisk følger, er just Totaltanken i disse Forelæsninger — kommer jeg strax til at tænke paa, om det, at jeg fra et Katheder nu vil begynde at foredrage Det, jeg agter at foredrage, om dette ikke er i Modsigelse med Det, jeg vil foredrage. Det vil sige, jeg har det nærværende, er derved opmærksom paa, hvad jeg agter at foredrage: at til at erkjende især ethisk og ethisk-religieus Sandhed hører en Situation, og saaledes ogsaa til at meddele ethisk og ethisk-religieus Sandhed — og nu er Betænkeligheden den: er Kathederet den adæqvate Situation. Jeg har det nærværende og er derved opmærksom paa hvad jeg agter at foredrage: at det i Sandhed at erkjende ethisk og ethisk-religieus Sandhed er existentielt at reduplicere det Erkjendte — nu er Betænkeligheden den: indeholder da et Foredrag ex cathedra en Reduplication, kan det indeholde en saadan Reduplication. Betænkeligheden er den, om nu hele Foretagendet selv existentielt reduplicerer Alt, hvad jeg har at sige, saa jeg ikke i en enkelt Forelæsning kommer til at handle om hvad Reduplication er og dens Medhenhøren til ethisk og ethisk-religieus Sandheds-Erkjendelse og Sandheds-Meddelelse; men at hele Foretagendet reduplicerer hvad der vil blive foredraget.

Dette kan i en vis Forstand tjene til at vise dem ind in medias res, fordi Betænkelighederne forholde sig til det hele Foretagendes Total-Tanke. Der vil ogsaa senere mere end een Gang komme det Punkt, hvor De selv ville blive opmærksomme paa Misligheden, som har foranlediget mine Betænkeligheder; da ville De erindre, at jeg selv strax [var den] første, der har gjort opmærksom derpaa.

Forøvrigt agter jeg at benytte denne Time til nogle enkelte Bemærkninger, det hele Foretagende og mig i Almindelighed vedkommende.

For det Første udbeder jeg mig Deres Opmærksomhed for en Bemærkning, jeg længere har følt Trang til, jeg der dog

formodentlig er de Fleste af Dem bekjendt som Forfatter. Hvad der i Livet ansees for Stolthed kan ogsaa være Gudsfrygt; det kan være Gudsfrygt, mere siger jeg ikke. Lad os oplyse dette saaledes. Enhver vil dog vel være enig med mig i, at et Menneske er Gud forpligtet at fremstille Sandheden i den sandeste Form. Godt. Men nu vil det for ethvert Menneske gjælde, at i samme Grad som han har Evne til at gjøre Sandhedens Form sandere — naar han saa gjør det: i samme Grad vil han vinde Færre. (Dette oplyses ved at vise Forskjellen mellem ethisk-religieus Sandheds Meddelelse i Mulighedens Form og i Virkelighedens Form eller at gjøre den til Virkelighed — dog ganske kort; thi det vil jo paa sit Sted blive udførligere udviklet). Dersom nu et Menneske ikke har et væsentligt Guds Forhold, ikke har det dagligt nærværende: saa lader han sin Klogskab raade. Han siger: det kan ikke føre til Noget; Kjendskab til det praktiske Liv lærer mig, at jeg maa slaae af. Saa slaaer han af, bruger den mindre sande Form, siger det Samme men i den mindre sande Form — og vinder Mange. Har han derimod et væsentligt Guds-Forhold, da vil det forekomme ham, som sagde Gud til ham: Dumme Menneske, hvad bilder han sig ind, vil han spille Forsyn, see han blot at gjøre sin Pligt, ganske nøiagtigt. Ethvert Sandhedsvidne, der er blevet miskjendt af sin Samtid, haardt dømt, vel endog ihjelslagen, har oplevet denne Collision: han har havt det i sin Magt ved at give Sandheden en mindre sand Form, tilsyneladende sigende det Samme at gjøre Lykke i Verden, at vinde Menneskene — og Gud ubetinget lydig, udtrykkende, at Guds Forsyn skal raade og ikke hans Klogskab være Forsynet, at blive miskjendt og dømt. Altsaa han slaaer ikke af, han strammer og saa stærkt han kan — selvfølgeligt, han vinder saa godt som Ingen og bliver anklaget for Stolthed. De vil her strax kunne faae et Exempel paa Reduplication. Naar jeg siger, hvad jeg her har sagt, saaledes, til en Forsamling og saaledes: saa rører det maaskee endogsaa Een og Anden, og hvorfor? Forbi dette er ligefrem Meddelelse, jeg redduplicerer ikke, jeg exequerer ikke, hvad jeg fore-

drager, jeg er ikke hvad jeg siger, jeg giver ikke det her fremstillede Sande den sandeste Form, saa jeg existentielt er det Sagte: jeg taler derom. Saasnart jeg exeqverer det, existentielt redúplicerer, saa støder jeg fra: og Een og Anden siger: det er Stolthed. I det ene Tilfælde betroer jeg Andre, at jeg er raadvild, beknyttet mellem To, om jeg absolut, ubetinget skal holde mig til Gud, eller jeg skal rette mig efter dem — dette er allerede Indrømmelsen, som viser, at jeg ikke ubetinget holder mig til Gud — og Een og Anden, eller rettere Mængden synes godt derom. I det andet Tilfælde gjør jeg Alvor af ubetinget at holde mig til Gud, giver altsaa det Sande, der er mig forundt at forstaae, den sandeste Form: og Mængden siger: det er oprørende Stolthed. Thi hvad er Grund-Forvirringen i det moderne Liv paa alle Punkter andet end denne: at man i al Sandheds-Meddelelse gjør Menneskene til Instantsen istedetfor at Gud er Instantsen, især da i Forhold til ethisk-religieus Meddelelse. Derved har man givet den hele ethisk-religieuse Meddelelse en forkeert Form; man er aldeles forvænt med, at skal der slaaes af, da maa det være i Retning af Guds-Fordringen, og skal der gjøres Indrømmelser, da i Retning af Menneske-Instantsen.

Og da Dette er saaledes, og i saa mange mange Tider har været saaledes, kan det saa let, ja er det ikke til at undgaae, at der tages feil i Livet, at Det ansees for Stolthed som maaskee er Guds-Frygt. Det har jeg villet minde om. Der vil i Forelæsningerne selv vistnok komme de Tilfælde, hvor det var mig muligt at vinde dem mere for min Fremstilling, ved at slaae lidt af paa Formen, men jeg føler jeg ikke tør det — og strax vil maaskee Een og Anden dømme mig og finde det sært eller stolt. Men jeg har en anden Tvivl; jeg har twivlet om jeg endog blot har Lov til at sige dette, hvad jeg her siger, om jeg har Lov til at sige, at det er af Frygt for Gud, jeg gjør hvad jeg gjør. Thi allerede dette er dog et Forsøg paa at gjøre Menneskene til Instantsen, at formilde dem, saa de fare lempeligere med mig. Medens den ubetingede Lydighed vel vilde være: ikke at sige et Ord derom, men at handle.

Og i Sandhed, dersom et Menneske troende i hvert Minut kunde fastholde, at Gud er ham ganske nær: saa vilde han ogsaa gjøre saaledes. Men saa snart det er Een, som var Gud langt borte, og man maa hjælpe sig selv: saa giver man strax efter; og er Gud uendelig langt borte, ja saa gjør man, i moderne Stiil, udenvidere Menneskene til Instantsen.

Altsaa, hvad der i Verden ansees for Stolthed, det kan være Guds Frygt.*)

Dernæst ønsker jeg ganske korteligen at give Dem en Forestilling om, hvad De kan vente af disse Forelæsninger, for om muligt at gjøre Dem modtageligere for Indtrykket, og i ethvert Fald for dog om muligt at forebygge de altfor mange og i altfor høi Grad skuffede Forventninger.

Et Katheder-Foredrag i strengeste Forstand vil det ikke blive. Skulde det i denne Henseende ligne Noget, vil det stundom meest ligne et physisk Foredrag, hvor der tillige vises Experimenter. Jeg vil stræbe af og til at lade det Fremstillede skee for Dem, en enkelt Gang vil jeg maaskee tillade mig ganske svagt at benytte Dem til mere scenisk paa en Maade at tage Parti med i Udviklingen; hvortil jeg forud udbeder mig Deres Minde. — Foredraget vil søge saa vidt muligt at gjøre Alt nærværende, om muligt at bibringe Dem Indtrykket af, at De paa een Gang have de meest modsatte Tanker. Det

---

*) [I Randen:] Det ikke at være bange for Menneskene (og det at gjøre Menneskene til Instantsen er ret egentlig Udtrykket for Menneskenes Frygt) hvad der ansees for Stolthed, det kan jo ogsaa være en endnu større Frygt for Gud, fordi det er en Saadan, som sagde Gud til ham: hvor tør Du understaae Dig at være bange for Menneskene, vil Du blot behage at være ene og alene bange for mig. Er det ikke som naar en Fader siger til sit Barn: hvor tør Du understaae Dig at være bange for dine Kammerater, vil Du blot see, at Du ene og alene er bange for mig. Deraf følger ikke, at Barnet dog alligevel ikke er bange for Kammeraterne, men han tør ikke udtrykke det — af Frygt for Faderen. Strenge Opdragelse! Kammeraterne blive vrede paa ham og sige det er Stolthed, og lade vel ikke hans Stolthed ustraffet; ak og saa er det af Frygt for Faderen, at han ikke tør være bange for dem!

vil derfor ikke have det strengere Katheder-Foredrags Jevnhed, der finder et bestemt Sted, hvor hvert Enkelt afhandles, om hvilket der saa hverken før eller senere tales. Nei Foredraget vil bestandigt, om jeg saa tør sige, være plaget af en Erindring om hvad der paa andre Punkter er blevet sagt, Reflexioner ville stadigt gjennemkrydse det, beregnede paa at erindre om det Tilbagelagte og det Tilkommende, for om muligt at vedligeholde Indtrykket af, [at] Alt er nærværende paa een Gang, hvad vel i en vis Forstand mere end det almindelige Katheder-Foredrag kan bidrage til at holde Tilhøreren opmærksom, men hvad maaskee ogsaa kan forstyrre og trætte, stundom næsten gjøre ham vred. Meningen er naturligviis ikke, at jeg i eet væk vilde vedblive tumultuarisk eller kaleidoskopisk at blande alle de enkelte Tankebestemmelser imellem hinanden, saa der ikke successive kom det Sted, hvor hver enkelt Tanke-Bestemmelse fandt sin nøiagtigere og udførligere Udvikling; Meningen er blot, at ethvert Punkt om muligt vil bære Mærket af, hvad der er sagt paa de andre Punkter, Alt for om muligt uafbrudt at tilveiebringe det Nærværendes Samtidighed. Intet vil selv efter at have fundet sin udførligere Fremstilling blive at betragte som saaledes fuldkommen færdigt, at der ikke mere skulde være Tale eller Erindring derom, tvertimod ville Hentydninger dertil ligefrem eller ved Modsætning stræbe at bringe det i Erindring, og i ethvert Fald vil, om muligt, den Maade, paa hvilken der tales om det Næste, indirecte være en Tale om Det, som er færdigt. At jeg har sat mig Dette til Opgave, vil De vel ogsaa selv indsee er ikke besynderligt. Thi det Hele jeg agter at foredrage er een Tanke, og jeg vil ikke anbringe det allermindste lærde Apparat.

Ligefremmere Meddelelse (hvad derved er at forstaae og ved Modsætningen: indirecte Meddelelse vil udførligt angives i Foredraget selv), ligefremmere Meddelelse vil det blive, medens Gjenstanden for en stor Deel er: om den indirecte Meddelelse, eller om Det, som væsentligen kun kan eller tildeels kun kan meddeles i indirecte Meddelelse. Hvad der i strengeste Form kun kan meddeles i Virkelighedens Situation og i Cha-

rakteer (indirecte Meddelelse), betræffende Det vil jeg her i en ligefremmere Form vise Dem, hvorledes det gaaer til, i ligefrem Meddelelse gjøre Dem opmærksom paa den indirecte Meddelelse.

Alvor skal Foredraget ikke komme til at mangle, men Alvorens Art vil, hvad der ligger i Forholdet selv, blive en anden end det strengere Katheder-Foredrags. Det strengere Katheder-Foredrag ansees vel i Almindelighed som egentlig Alvor. Det er det ogsaa i Forhold til f. Ex. at meddele Mathematik, Philologie, Historie, philosophisk Videnskab o. D., kort ganske rigtigt i Forhold til Det, der pleier at foredrages ex cathedra. Men i Forhold til det Forskjellige er Alvoren ogsaa et Forskjelligt, og jeg indrømmer jo villigt, at det ogsaa er uden for Ordenen at jeg foredrager, hvad jeg har at foredrage, ex cathedra. Alvor i Forhold til ethisk og ethisk-religieus Meddelelse, der i en vis Forstand egentlig ikke kan meddeles ex cathedra, er en ganske anden. Det Ethiske og Ethisk-Religieuse skal meddeles existentielt og i Retning af det Existentielle. Den correcte Alvor vil, (absolut i Forhold til ethisk Meddelelse, tildeels og i Forhold til ethisk-religieus Meddelelse) for blot at nævne det, indeholde meget mere af det Ironiske og hvad dertil hører end jeg tør indrømme Foredraget i disse Forelæsninger. De Fleste vilde vel derfor den egentlige correcte Alvor, især i Forhold til ethisk Meddelelse, forekomme aldeles som Spøg, og naar galt skulde være, vilde De maaskee finde, at der dog var nogen Alvor i Foredraget i disse Forelæsninger.*) Men saaledes forholder det sig dog ikke. Foredraget vil indtage omtrent en Mellemtone mellem det strengere

*) Anm. Om det Ethiske gjælder det nemlig ubetinget, at det kan ikke doceres. Det docerende Foredrag handler om en Gjenstand — og ethisk gjælder det just, at der ingen Gjenstand er (herom i selve Foredraget). Om denne Gjenstand tales der. Men Foredraget selv er ikke existentielt Udtrykket for, at Læreren existerer deri, ei heller foranlediger Foredraget Tilhørerne til at existere deri. Dog om alt Dette i Forelæsningerne selv.

Katheder-Foredrag og det i strengeste Forstand Alvor i Forhold til ethisk Meddelelse, hvilket ikke kan være anderledes, saasandt jeg skal foredrage ex cathedra. I de af mig udgivne pseudonyme Bøger er Alvoren strengere, og det just paa Steder, hvor Fremstillingen vil forekomme de Fleste som lutter Spøg. Dette er, saavidt mig er bekjendt, hidtil aldeles ikke blevet forstaaet; maaskee skal det lykkes mig ved den Art Foredrag, jeg her agter at bruge, at bidrage Noget til, at hiint bedre kan blive forstaaet. Men, som sagt, det naaes ikke derved, at dette Foredrag er mere alvorligt, men just derved, at det har mindre af den strengere Alvor.

En Undskyldning maa jeg vel gjøre for den Maade paa hvilken jeg bruger „jeg“ i disse Forelæsninger. Dog maa jeg tilføie, at hvor villig jeg end er til at gjøre denne Undskyldning, saa er det fra mit Standpunkt en Accommodation. I mine Tanker er det min Svaghed og Ufuldkommenhed, tildeels en Affølge af at jeg sukker under Vægten af det Herkomliche, at jeg ikke dristigere vover at bruge mit Jeg. En af det Modernes Ulykker er just den, at have afskaffet „Jeget“, det personlige Jeg. Just derfor er ogsaa den egentlige ethisk-religieuse Meddelelse som forsvunden af Verden. Thi den ethisk-religieuse Sandhed forholder sig væsentlig til Personlighed, kan kun meddeles af et Jeg til et Jeg. Saasnart Meddelelsen saa bliver objektiv, er Sandheden blevet Usandhed. Til Personligheden er det vi skal. Og jeg anslaaer det derfor som min Fortjeneste, at jeg ved at anbringe digtede Personligheder, der sige: jeg, midt i Livets Virkelighed (mine Pseudonymer) har bidraget til om muligt at vænne Samtidige til atter at høre et Jeg, et personligt Jeg (ikke hiint phantastiske rene Jeg og dets Bugtalen) tale. Men just fordi hele Verdens-Udviklingen har været saa fjernt som muligt fra denne Anerkjendelse af Personlighed, maatte det gjøres digterisk. Den digteriske Personlighed har bestandigt et Noget, som gjør ham taaleligere for en Verden, der aldeles er afvant med at høre et Jeg. Og videre naaer jeg vel aldrig. Jeg drister mig vel aldrig til at bruge ganske

ligefrem mit eget Jeg. Men dette er jeg forvisset om, at den Tid vil komme, da der staaer et Jeg op i Verden, som uden-videre siger jeg, og taler i første Person. Først han vil ogsaa ret i strengeste Forstand meddele ethisk og ethisk-religieus Sandhed.

Vilde Nogen spørge mig, hvorledes jeg betragter disse Forelæsninger i Forhold til hele min Stræben qua Forfatter, saa vilde jeg svare: jeg betragter dem som en fornøden Given-efter, for hvilken jeg mener at bære et Ansvar. De ville erindre, hvad der blev foredraget i Begyndelsen af denne Time, at ethvert Menneske er Gud forpligtet, i Forhold til det Sande, han har forstaaet, naar han vil meddele det, at meddele det i den sandeste Form. Synes det ham da, at han ingen Virkning frembringer derved, saa kan det maaskee være hans Pligt i det Mindste forsøgsviis at vælge en anden Form, men maaskee er det ogsaa kun en Utaalmodighed af ham, at han for hurtigt forlanger at see Virkning, istedetfor at troe. Et Ansvar paadrager han sig derfor; og hans Pligt blev det i ethvert Fald, dersom han nu ved den anden Form han valgte hurtigt frembragte en stor Virkning, da at passe paa at huske, at her er et NB. ved, da det jo var fordi han brugte den mindre strenge Form. I Forhold især til ethisk, tildeels ogsaa i Forhold til ethisk-religieus Sandheds-Meddelelse er den indirecte Meddelelse den strengeste Form. Dog kan en ligefremmere Meddelelse, der gaaer ved Siden deraf, ogsaa være nødvendig for at understøtte hvad den selv i en anden Forstand understøttes af. Dette har jeg forstaaet lige fra min Forfatter-Virksomheds Begyndelse. Med Pseudonymerne fulgte derfor bestandig ligefrem Meddelelse i Skikkelse af opbyggelige Taler, og i de sidste Par Aar har jeg næsten udelukkende brugt ligefrem Meddelelse. Og disse Foredrag ere atter i den ligefremme Meddelelse. Men i strengere Forstand en Docent er jeg ikke; det vilde ogsaa være altfor satirisk: en Docent — i ethisk-religieus Meddelelse ɔ: i Det, som hverken kan eller skal doceres, fordi det ikke maa blive Videnskab, men skal forholde sig til Existents. Skulde jeg kalde mig selv Noget, vil jeg

snarest sige, at jeg er en Art Lærer i antik Stiil; og dersom et Auditorium var tilbøieligt dertil, skulde jeg ikke have Noget imod stundom at forvandle Foredraget til Samtale.

Men hvor mange og hvor store og hvor dialektisk forviklede Vanskeligheder, der ere forbundne med dette Foretagende, det troer jeg, jeg tør sige at jeg veed. Og Eet troer jeg, jeg med Bestemthed tør love Tilhøreren, at han, hvis han vil skjænke mig sin Opmærksomhed, ved Slutningen af disse Forelæsninger skal være blevet opmærksom paa og bekjendt med Vanskeligheder, som ikke saaledes tidligere have været til for ham. Dette synes lidet Fristende — især i Forhold til hvad der i disse Tider philosophice ellers loves og bebudes ex cathedra — og dog er det maaskee alligevel Fristende og Begeistrende; thi som en Pseudonym har sagt: vanskelig maa Opgaven gjøres — thi kun Vanskelighed begeistrer den Høihjertede; eller som han udførligere siger det: det vor Tid behøver, er en redelig Alvor, der kjærligt freder om Opgaverne, der ikke ængster Menneskene til at ville forraske sig i det Høieste, men holder Opgaverne unge og skjønne og deilige at see til og vinkende for Alle og dog derhos vanskelige og begeistrende for de Ædle; thi den ædle Natur begeistres kun ved det Vanskelige. Mine Herrer, hvor turde jeg saa være saa uhøflig at mistvivle om, at det skal lykkes mig at begeistre Dem — thi Vanskelighederne, dem har jeg paa rede Haand.

* * *

2den Forelæsning.

Videns Meddelelse og Kunnens Meddelelse.

Her som allevegne føler jeg mig forladt med min Tænkning. I hvilkensomhelst Retning næsten jeg vender Øiet træffer jeg paa: Videnskaber. Forsaavidt jeg kan bedømme, seer jeg, at disse, hver især, ere overordentlig udviklede, næsten overalt et uhyre Apparat, som atter og atter gjennemarbeides og omarbeides.

Men jeg finder ogsaa overalt, at det man beskjæftiger sig med, er det **Hvad**, der skal meddeles.

Derimod hvad der beskjæftiger mig, Det: hvad det er at meddele, derom veed jeg egentlig ikke at have læst det Mindste i den nyere Tids Frembringelser, ei heller har jeg hørt Nogen tale derom. Først langt tilbage, i Oldtiden, væsentlig i Grækenland finder jeg, at man har beskjæftiget sig med dette Problem.

Det Moderne har — og dette anseer jeg for en af dets Grund-Skader — afskaffet Personlighed og gjort Alt objektivt. Man kommer derfor ikke til at dvæle ved Tanken om hvad det er at meddele, men man haster strax til det h v a d, man vil meddele. Og da vel næsten ethvert saadant Hvad endog blot for det første Øiekast viser sig at være noget saare vidtløftigt, saa bliver der da endnu mindre i Tidens Fremgang Leilighed til eller Plads for den Overveielse hvad det er: at meddele. En Philosoph, en Dogmatiker, en Præst o. s. v., de begynde alle strax med det Hvad, de ville meddele, med Studier og Forarbeider i Retning deraf. Og da der som sagt overalt er et uhyre Apparat, overvælder dette dem næsten, og i ethvert Fald faae de snart en stor Mængde at meddele.

De ere, for at erindre om et Udtryk fra forrige Time, „lykkeligen frelste fra Sinkeriets Qvaler."

Naar Alt istedetfor at blive objektivt bliver personligt, saa begynder Sinkeriet. Og naar Alt bliver personligt, saa falder ogsaa strax Accenten paa: hvad det er at meddele.

Dette er atter en Skjebne, som hviler over den primitivere Tænkning: at den tager sig saa fattig ud. Tillad mig at tage mig selv. Jeg veed ogsaa saadan hvad enhver lærdere Dannet veed om China, den østerlandske Philosophie, den græske Philosophie, den moderne fra Cartesius til Hegel, de nyeste tydske fra Kant til Fichte junior. Vil jeg nu tale derom, saa har jeg en stor Mængde at sige.

Men dette Sinkeriets Problem, hvad det er at meddele, hvorom der slet ikke er skrevet Bøger, ja det tager sig saa fattigt ud. Det tager sig ogsaa fattigt ud, naar Een istedetfor

at foredrage Staternes og Menneskeslægtens Historie, faaer den snurrige Idee at beskjæftige sig med det Problem: hvad det er at være Menneske, om vi virkelig ere Mennesker, om jeg og Du virkelig er et Menneske.

Det er en Skjebne, der hviler over den primitivere Tænkning, at den bliver hængende i visse fundamentelle Spørgsmaal, som ellers ordentligen i den Grad antages at være givne, at det ikke falder noget Menneske ind at dvæle. derved. Det Primitive er, saa langtfra hvad man skulde troe, at det var foran andre Mennesker, at det bestandigt er langt bag ved. Lad os tage Exempler af andre Forhold. Et Menneske, i hvem der ikke er megen Primitivitet, han vil vel komme til at betænke et Spørgsmaal, hvilken Pige han skal gifte sig med; han vil mene, der er et Valg, og Sagen er, hvilken Pige? Den Primitivere vil maaskee i den Grad fordybe sig i det Spørgsmaal, om hvad Realitet det har at gifte sig, at han aldrig bliver gift. Et Menneske, der ikke har megen Primitivitet, vil maaskee betænke, hvilken Embedsstilling han skal søge, eller hvis han har valgt en bestemt Carriere, da f. Ex. hvilket Kald han skal søge, om i Jylland eller i Fyen eller i Hovedstaden. Den Primitivere vil maaskee i den Grad fordybe sig i det Spørgsmaal, om denne Tilværelses-Maade er den for Mennesket væsentlige, at han aldrig faaer noget Embede. Een, i hvem der ikke er megen Primitivitet, vil formodentligen antage, at det følger af sig selv, at han er Christen, og nu beskjæftige sig med det Spørgsmaal om at ordne Kirkens Forhold. (Det Primitive ligger ikke foran, men bagved.) En Primitivere vil maaskee i den Grad fordybe sig i, om han skal antage Christendommen eller ikke, at han ingen Tid faaer til at reformere Kirken. Tag det Høieste. Hvorledes vilde det vel i Livet gaae Den, som blot nogenlunde gjorde Alvor af Christendommens Befaling: først at søge Guds Rige. Mon han ikke snart vilde komme til at staae som forladt og uendelig langt, langt bag ved alle Andre! Thi de Andre de gribe til, hver tager Sit af det Endelige, og tager altsaa formodentlig det først, men han, den stakkels

gudelige Sinkepeer, han fordyber sig mere og mere i dette: først Guds Rige.*) Og selv om han ikke griber Guds Rige, det vil altid have til Følge, at hans Liv bliver forsøgt i det Christeliges Anfægtelser; thi snart, snart vil han staae spottet, ynket, udleet, han som Ingenting blev — og det bliver man ganske sikkert ved for Alvor først at søge Guds Rige — og Ingenting vandt, intet Endeligt nemlig — og det kan han være ganske sikker paa, hvis han gjør Alvor af først at søge Guds Rige —. Men Dette: først at søge Guds Rige er dog ret egentlig Primitivitet.

Men som det er det Modernes Grund-Skade at gjøre Alt objektivt, saa er det den moderne Tids Grund-Ulykke, at den mangler Primitivitet, hvoraf naturligvis følger, at de egentligt primitive Spørgsmaal aldrig komme frem. Og deri ligger, hvad jeg vilde kalde: den moderne Tids Uredelighed. Det er unegteligt det Beqvemmeste og Tryggeste, overalt at slutte sig til det Traditionelle, at gjøre som de Andre, mene, tænke, tale som de Andre, og jo før jo hellere gribe efter de endelige Formaal. Men Styrelsen har aldrig været af den Mening, at dette skulde være saaledes. Enhver menneskelig Existents skal have Primitivitet. Men den primitivere Existents indeholder altid en Revision af det Fundamentelle. Dette seer man allertydeligst paa et primitivt Genie. Hvad er et primitivt Genies Betydning? Det er ikke saa meget at bringe noget absolut Nyt frem; thi der er egentlig ikke noget Nyt under Solen, som det er at revidere det Almeen-Menneskelige, de fundamentelle Spørgsmaal. Dette er i dybeste Forstand Redelighed. Og ganske at mangle Primitivitet, altsaa det Reviderende, ganske uden videre at tage Alt som given Skik og Brug, og lade det være sig nok, at det er Skik og Brug, altsaa at unddrage sig Ansvaret for at man gjør ligesaa: er Uredelighed.

Og saaledes anseer jeg det ogsaa for en Uredelighed, at

*) [I Randen:] Som der staaer i Visen: „Hver ta'er sin, saa ta'er jeg min, saa faae de Andre Ingen", — kun at det her bliver de Andre som faae hver sin, og den Primitive som faaer Ingen.

det Spørgsmaal slet ikke er kommet frem: hvad det er at meddele.

Betræffende dette fattige Spørgsmaal agter jeg nu at gaae saa eenfoldigt tilværks som muligt.

Saasnart jeg tænker det at meddele, tænker jeg et Fiirdobbelt: 1) Gjenstanden, 2) Meddeleren, 3) Modtageren, 4) Meddelelsen.

Ved Hjælp heraf skal jeg nu vise Dem hele Structuren i Foredragene; thi Forskjelliggjørelsen indtræder i Forhold til som Reflexion falder forskjelligt paa eet af disse 4 Punkter.

Hovedsagelig deler jeg saaledes: enten reflecteres der paa Gjenstanden eller paa Meddelelsen. Denne Distinction er afgjørende for hele mit Forehavende, da jo, som udviklet blev, dette just er det Moderne's Grund-Feil: at man overalt beskjæftiger sig med det Hvad man skal meddele — ikke med: hvad Meddelelse er.

Reflecteres der paa Gjenstanden, saa har vi **Videns** Meddelelse.

Er der derimod ingen „Gjenstand" (hvorledes dette er at forstaae bliver at udvikle), saa der altsaa ikke kan reflecteres paa Gjenstanden, men der reflecteres paa Meddelelsen, saa har vi i Modsætning til Videns Meddelelse: **Kunnens** Meddelelse.

Og dette er igjen det Modernes Vildfarelse: aldeles at have glemt, at der er en Meddelelse til som hedder Kunnens Meddelelse, at man ganske har afskaffet den, eller vel endog meningsløst meddeelt hvad der skal meddeles som Kunnen, som Viden (alt Dette bliver at udføre).

Vi gaae nu videre i nærmere Bestemmelse af Kunnens Meddelelse. Og egentlig er det derom, at hele Foredraget handler, Komplementet til det Moderne, der ganske har glemt dette.

Kunnens Meddelelse.

Naar der i Reflexionen paa Meddelelsen reflecteres ligeligt paa Meddeler og Modtager*), saa har vi i almindelig For-

*) Modtager og Meddeler staae ligeligt lige over for hinanden f. Ex. en Lærer i en Kunst og de Lærende.

stand Kunnens Meddelelse, Underviisning i Kunst, og Alt hvad dertil hører.*)

Naar der i Reflexionen paa Meddelelsen reflecteres paa Modtageren, saa har vi ethisk Meddelelse**), Majeutik. Meddeleren ligesom forsvinder, gjør sig blot tjenende for at hjælpe de Andre til at vorde.

Ethisk Meddelelse er Kunnens Meddelelse, dog nærmere: Skullen-Kunnen, men Meddelelsen er ikke i Retning af Viden men af Kunnen.

Naar den ethiske Meddelelse tillige har et Videns Moment i sig som sit Første, har vi ethisk-religieus***), in specie christelig Meddelelse. Ved dette Videns Moment adskiller den sig fra ethisk Meddelelse i strengere Forstand, men hovedsagelig sorterer den dog ikke under Videns Meddelelse men under Kunnens Meddelelse, nærmere under Skullen-Kunnen; Meddelelsen er ikke i Retning af Viden men af Kunnen; den Viden der meddeles er i denne Meddelelse et Foreløbigt.

Til hvad der er Hoved-Inddelingen i Videns Meddelelse og Kunnens Meddelelse svarer igjen Hoved-Inddelingen:

Directe Meddelelse og Indirecte Meddelelse.

Al Videns Meddelelse er directe Meddelelse.

Al Kunnens Meddelelse er mere eller mindre indirecte Meddelelse.†)

Først kommer hvad jeg har kaldet den egentlige Kunst-Meddelelse; den er indirecte, eller dog væsentligen indirecte.

Saa ethisk Meddelelse, den er ubetinget indirecte.

Saa ethisk-religieus Meddelelse, navnlig christelig, den er directe-indirecte.

. . . .

---

*) Æsthetisk Kunnens Meddelelse.

**) Ethisk Kunnen.

***) Religieus Kunnen.

†) [I Randen:] Og atter her er det naturligviis det Modernes Vildfarelse, at al Meddelelse er directe; at det er glemt, at der er indirecte Meddelelse til.

[Hertil slutte sig følgende to Skemata, hver Oversigt i sit Hefte i Folioformat:]

[I.]

Saasnart jeg tænker det at meddele, tænker jeg et Firdobbelt:

1) Gjenstanden, 2) Meddeleren, 3) Modtageren, 4) Meddelelsen.

1ste Distinction.

Naar der reflecteres paa "Gjenstanden".

„Gjenstand"	ingen „Gjenstand".
Videns Meddelelse.	**Kunnens Meddelelse.**

I Forhold til Kunnens Meddelelse gjælder det, at der ingen Gjenstand er. Hvad det vil sige. Men det, at der ingen Gjenstand er, viser at Reflexionen er og altsaa ogsaa Distinctionen i Retning af „Gjenstand", nemlig negativ i Retning af „Gjenstand", eller fra „Gjenstand".

Kunnens Inddeling:

Æsthetisk Kunnen.

Ethisk Kunnen eller Skullen-Kunnen (hvor der ubetinget ingen Gjenstand er . . . . .).

Religieus Kunnen eller Skullen-Kunnen (hvor der er forsaavidt en Gjenstand, som der i et Forste er en Videns Meddelelse).

2den Distinction.*)

Naar der reflecteres paa „Meddelelsen".

---

*) NB. Denne anden og tredie Distinction er egentlig ikke til i Forhold til Videns Meddelelse, der, som objektiv, ene reflecterer paa „Gjenstanden", derfor ogsaa tenderer til det Upersonlige. Overalt hvor der reflecteres paa Meddelelsen, Meddeleren, Modtageren, der er ogsaa paa een eller anden Maade en Kunnens Meddelelse, og her tenderes til Personlighed.

A.

„Meddelelsen" i Betydning af „Mediet".

Phantasie-Mediet.	Virkelighedens Medium.
Al Videns Meddelelse er i Phantasie-Mediet. (Mulighed).	Kunnens Meddelelse er i Virkelighedens Medium, æsthetisk Kunnen ikke ubetinget, ethisk Kunnen ubetinget, religieus Kunnen ikke ubetinget, forsaavidt her er en Videns Meddelelse.

B.

Reflecteres der paa „Meddelelsen."

Directe Meddelelse.	Indirecte Meddelelse.
Al Videns Meddelelse er directe Meddelelse.	Al Kunnens Meddelelse er indirecte Meddelelse. 1) Æsthetisk Kunnens Meddelelse er directe Meddelelse, men directe Kunnens Meddelelse, altsaa indirecte Meddelelse. 2) Ethisk Kunnens Meddelelse er ubetinget indirecte Meddelelse. 3) Religieus Kunnens Meddelelse er forsaavidt directe Meddelelse, som der i et Første er en Videns Meddelelse, men væsentligen indirecte Meddelelse.

Ny Distinction.

Naar der (i Reflexionen paa Meddelelsen, indenfor Bestemmelsen Kunnens Meddelelse) reflecteres paa

Meddeler. **Modtager.**

A.

Naar der reflecteres ligeligt paa Meddeler og Modtager:

æsthetisk Kunnens Meddelelse.

B.

Naar der reflecteres overveiende paa Modtageren:

ethisk Kunnens Meddelelse (Majeutik. Meddeleren gaaer paa en Maade ud, skaffer sig til Side).

C.

Naar der reflecteres overveiende paa Meddeleren:

religieus Kunnens Meddelelse.

(Meddeleren har Myndighed med Hensyn til den Videns Meddelelse, som her er et Første).

[II.]

1ste Deel.

Directe Meddelelse.

Videns Meddelelse.*)

at der reflecteres paa „Gjenstanden".

Dette vises fra den laveste empiriske Viden til den høieste. Altid er det „Gjenstanden", der reflecteres paa. „Meddeler", „Modtager", „Meddelelsen" træde ganske tilbage (det Objektive).

2den Deel.**)

Kunnens Meddelelse.***)

Indirecte Meddelelse.

Hvad det vil sige, at der ingen „Gjenstand" er.

---

*) [I Randen:] Her forudsættes en Sands hos Modtageren, en Modtagelighed, men hovedsagelig falder Accenten ikke paa Det, han har, men paa Det, han modtager: Gjenstanden.

Mathematik forholder sig f. Ex. til Phantasie-Anskuelse. —

Historisk Viden til Hukommelse. —

Philosophisk Viden. —

**) [I Randen:] (Dette er et Problem, som findes antydet paa et Stykke Pap liggende i Piedestalen, hvori ældre Papirer.) Om Forskjellen mellem en dialektisk og pathetisk Overgang (Springet). I Videns Meddelelse er der kun dialektisk Overgang (deri det Sande i den immanante Nødvendighed); i Kunnens, især i ethisk Kunnen og religieus er Overgangen pathetisk. (Troen er saaledes den pathetiske Overgang).

***) [I Randen:] Loven for Kunnens Meddelelse er: strax at begynde med at gjøre det. Siger den Lærende: jeg kan ikke, saa svarer Læreren: Snik, Snak, Du gjør det saa godt Du kan. Dermed begynder Underviisningen. Dens Ende er: at kunne. Men der meddeles ikke Viden.

Kapitel I.

Kunnens Meddelelse i almindeligere Forstand. **Æsthetisk Kunnen.***)

Indirecte Meddelelse som et Confinium til directe Meddelelse.

Kapitel II.

Ethisk Meddelelse**) (i strengeste Forstand indirecte Meddelelse).

Ethisk Kunnen eller Skullen-Kunnen.***)

I hvilken Forstand her endnu nøiagtigere ingen „Gjenstand" er.†)

§ 1.

Om „Situation" og en Situations væsentlige Medhenhøren til ethisk Meddelelse.††)

§ 2.

Om „Mediet."

Phantasie-Mediet — Virkelighedens Medium.

Al Videns Meddelelse er i Phantasie-Mediet. Kunnens i Virkelig-

---

*) [I Randen:] Her har „Læreren" Færdighed, Virtuositet. Legemlig Færdighed (militair Exercits, at dandse o. s. v.) Legemlig-sjelelig Færdighed at regne f. Ex. de høiere Kunster, f. Ex. Skuespillerkunst.

**) [I Randen:] Her har „Læreren" Alvor.

***) [I Randen:] Da Accenten absolut skal falde paa „Du skal", saa kan her slet ingen Videns Meddelelse være; thi skulde jeg først have Noget at vide, saa er dette „skal" ikke det Første, ikke absolut.

Underviisning i æsthetisk Kunnen er Meddelelse af Færdighed, i ethisk Kunnen er den væsentlig Opdragelse.

Det gamle Græske om hvorvidt Dyden kan læres; her kunde saa maaskee et Par Dialoger af Plato gjennemgaaes.

†) [I Randen:] Videnskab kan man maaskee banke ind i et Menneske; men allerede i Forhold til æsthetisk Kunnen (just fordi der ingen Gjenstand er) og endnu mere i Forhold til det Ethiske (just fordi her i strengeste Forstand ingen Gjenstand er) maa man banke det ud af ham. Korporalen seer i Bondekarlen κατα δυναμιν Soldaten, og siger derfor: jeg skal nok banke Soldaten ud af ham. Derimod lærer jo Soldaten en lille Bog som hedder Feldtjenesten; om Underviisning heri maatte vel Korporalen sige: den skal jeg nok banke ind i ham.

††) [I Randen:] Allerede i Forhold til æsthetisk Kunnens Meddelelse danner jo Læreren og den Lærende en Situation. I Forhold til Videns Meddelelse, hvor Alt er objektivt, er ingen Situation.

hedens, dog æsthetisk Kunnen ikke i strengeste Forstand, men ethisk Kunnen i strengeste Forstand*)

§ 3.

Om „Virkelighedens"**) Situation som væsentlig, som egentlig conditio sine qua non for ethisk Meddelelse.

At det Ethiske ikke kan doceres, thi at docere det er at meddele det uethisk***).

§ 4.

Om „Reduplicationen".†)

Har man Lov til at „vinde" Mennesker.††)

---

*) Æsthetisk Kunnen er ikke i strengeste Forstand i Virkelighedens Medium, forsaavidt denne Kunnen ikke skal realiseres i selve det Dagliges Existentielle. — Forvirringen som fremkommer ved at meddele det Ethiske i Phantasie-Mediet. (Det Rhetoriske).

**) [I Randen:] „Virkelighed" er den existentielle Reduplication af det Sagte. I Virkelighed at lære, at Sandheden udlees o. s. v. er, selv udleet og spottet at foredrage det. I Virkelighed at lære Armod er, selv fattig at lære det (profitere — i den Forstand at profitere en Videnskab, en Kunst, ikke Det at have Profit deraf). Forsaavidt ender al Underviisning i en Art Taushed; thi naar jeg existentielt udtrykker det, saa behøves min Tale ikke herligen.

Men her seer man Sandhedens Forhold til Virkeligheden. Lad en Docerende have 1000 Tilhængere: naar han vil gjøre det Samme til Virkelighed, faaer han maaskee ikke een; de ansee det for „Overdrivelse".

I Forhold til „Virkelighed" har næsten alle Mennesker en Art Vandskye. De ville, at Læreren skal forholde sig til dem som en Svømmelærer, der i en tyg og „stille Time" udvikler for dem i et Værelse Svømmebevægelserne; men naar han siger: lad os saa springe ud, saa sige de Tak.

***) [I Randen:] I Det „at naae Virkelighed" ligger ogsaa, hvad baade Oldtiden og den oprindelige Christendom tænkte paa og exeqverede, at være til for Mængden, at leve og lære paa Gaden. Luther siger ganske rigtigt, at egentlig burde der ikke prædikes i Kirker men paa Gaden. Det hele moderne Begreb af en Præst, som prædiker i en Kirke, er lutter Sandsebedrag, egentlig Digter-Forhold, det Existentielle repræsenteres i det Høieste med en Forsikkring, „at dersom det fordredes — saa ..." Først naar det Ethiske og atter det Christelige skulle gjøres til Virkelighed (og enhver anden Meddelelse er uethisk, altsaa uethisk Meddelelse af det Ethiske), saa fremkommer ogsaa hvad jeg bestandigt taler om: Dobbelt-Formen.

†) [I Randen:] Ved Reduplicationen forstaaes noget meget mere end hvad der jo gjælder i Forhold til al Underviisning: docendo discimus.

††) Den „alvorlige" Meddeler maa netop ikke see alvorlig ud. At see alvorlig ud er ligefrem Alvor, men det er ikke Alvor i dybeste Forstand. Det Alvorlige er, at Meddeleren er alvorlig — og at den Anden bliver alvorlig (og heri ligger Eftertrykket), men vel at mærke ikke ved det umiddelbare Indtryk og ved Efterabelse, men ved sig selv — og deri ligger just, at Meddeleren ikke maa see alvorlig ud.

§ 5.

Om Dobbelt-Reflexion.

§ 6.

Om „Bedraget".*)

§ 7.

Om Majeutik.

§ 8.

Om den indirecte Meddelelse, hvorvidt et Menneske har Lov til at bruge den, om der ikke er noget Dæmonisk deri.

(Herom findes en Mængde i Journalerne fra ifjor Sommer.)

Kapitel III.

Ethisk-religieus Meddelelse.**) (Directe-indirecte Meddelelse).

Religieus Kunnen eller religieus Skullen-Kunnen.

Her er et Moment af Viden***) og forsaavidt en Gjenstand. Men det er blot et Første. Meddelelsen er dog ikke væsentlig Videns, men Kunnens Meddelelse. At der er et Videns Moment gjælder navnlig i Forhold til det Christelige; der maa jo foreløbigt meddeles en Viden om Christendom. Men det er blot et Foreløbigt.

Anhang.

At det Modernes Grundforvirring er, ikke blot at have glemt at

---

*) [I Randen:] ad § 6. „Om Bedraget".

At „bedrage" hører væsentlig med til den væsentlig ethisk-religieuse Meddelelse. „At bedrage ind i Sandheden". At det er et Bedrag er ogsaa Udtrykket for Reduplicationen, i hvilken Læreren og den Lærende stilles fra hinanden for at existere deri. Den ethiske Meddelelse i Charakteer begynder altid med at sætte et „Bedrag" imellem, og Kunsten bestaaer da i, tro i Bedragets Charakteer, og det Ethiske tro, at holde Alt ud. Men atter her vil De see Reduplicationen. Thi her i disse Forelæsninger exeqverer jeg det egentlig ikke; jeg viser Dem i ligefrem Form, hvorledes man bærer sig ad, men jeg er ikke i Charakteer; thi saa maatte jeg tillade mig at forholde mig majeutisk til Dem, bruge lutter indirecte Former, og det gjør jeg ikke, jeg docerer paa en Maade.

**) [I Randen:] Her har „Læreren" Myndighed (med Hensyn til det Moment af Viden, der meddeles.)

***) [I Randen:] Forsaavidt det Ethiske skulde kunne siges at have en Viden i sig, er det „Selverkjendelse", men det er i uegentlig Forstand en Viden.

der er Noget, som hedder Kunnens Meddelelse, men meningsløst at have forvandlet Kunnens og Skullen-Kunnens Meddelelse til Videns Meddelelse.*)

Det Existentielle er gaaet ud.

---

*) [I Randen:] Man fortæller om en Borger-Rekrut, der skulde lære at exercere. Underofficeren sagde til ham: „De maa see at holde Dem rank." R.: ja det skal jeg nok. U.: „ja, og saa maa De ikke tale under Gevær. R.: naa, maa jeg ikke det. U.: „nei, De maa ikke tale under Gevær." R.: ja, ja, naar jeg bare veed det. — Her ligger Feilen hos Rekrutten, at han i eetvæk vil forvandle en Kunnens Meddelelse til Videns Meddelelse. Men i det Moderne er det Feilen, at man har doceret det Ethiske og Ethisk-Religieuse, givet Folk en Viden derom.

Præsten siger: Den Christne søger først Guds Rige. Ja, det er godt nok, men om Du og jeg er Christne, at Du og jeg skal søge først Guds Rige, — derom taler han ikke. Videnskaben siger: den bliver ikke staaende ved Troen, godt, men om Du og jeg ere Troende, at Du og jeg skal være Troende, — derom tales ikke

1847.

Journal NB.[9]

[Fortsættelse fra S. 60.]

Saa har jeg da igjen henlagt Forelæsningerne, og taget fat paa mit afbrudte Arbeide (hvis første Afdeling jeg var bleven færdig med): Kjerlighedens Gjerninger. Det om Meddelelsens Dialektik maa blive en Bog.

Det Skjønne ved det combinerede Amen, som Skolebørnene synge i Frelserens Kirke, er egentlig, at først hver enkelt Stemme træder frem og saa successivt danner Flok. Det er aldeles med denne Flok Stemmer ligesom med en Flok Duer: først kommer hver især enkelt og flyver ud af Dueslagets Tud, derpaa svinge de sig forenede og samlede i Flok.

Denne Bemærkning kan jeg ikke huske Andet end at den allerede maa være optegnet af mig etsteds. Imidlertid har jeg ikke kunnet finde den, og den har dog Værd for mig som et ret heldigt Exempel paa Analogie mellem det Hørlige og det Synlige. Rigtignok er der ogsaa noget Hørligt ved Duerne (saavel de Enkeltes Vingeslag som Flokkens Susen) men nærmest er det dog det Synlige.

Det som gjør min Stilling i det offentlige Liv allervanskeligst, er, at Menneskene slet ikke kan begribe hvad det er

jeg strider med. Det at tage Front mod Mængden er efter de Flestes Begreb aldeles Nonsens, thi Mængden og Pluraliteten og Publikum, det er jo netop de frelsende Magter, hine frihedselskende Foreninger fra hvilke Frelsen skal udgaae — mod Konger og Paver og Embedsmænd der vil tyrannisere os. Ak, Du lieber Augustin! See det er Følgen af at man Aarhundreder igjennem har kæmpet mod Paver og Konger og Mægtige, og derimod anseet Folket og Mængden for at være det Hellige. Man drømmer ikke om, at Verdenshistoriens Kategorier slaae om, at nu er og bliver Mængden den eneste Tyran og Grund-Forbærvelsen. — Men dette er naturligviis Mængden det ubegribeligste af Alt. — Herskesyg er Mængden, og mener sig betrygget mod al Gjengjeldelse, thi hvor skal man faae fat paa Mængden. — Det hvad vi kalder Oppositionen her hjemme, lever endnu i den gamle Slubber om at bekæmpe Regjerings-Tyranniet. Naar en Politiebetjent begaaer den ubetydeligste Forseelse, hvorfor han ovenikjøbet bliver straffet af Foresatte, saa bliver der Allarm; men om Publikum, Mængden, Pøbelen, den offentlige Mening o. s. v. Aar efter Aar afstedkomme de væmmeligste Afskyeligheder og Misbrug af Magten: ja, det tør Oppositionen ikke tale om. Enten kan den ikke begribe at det er Afskyeligheder, siden det er Oppositionens Afgud der gjør det, eller den seer det, men tør ikke paatale det, fordi den er feig. — Naar en Mand uomstunder udsættes for en lille Fornærmelse men vel at mærke af Kongen, af en Høitstaaende o. s. v., saa have Alle Sympathie med ham, han er Martyr. Men naar et Menneske Dag ud og Dag ind forhaanes, forfølges, mishandles, aandeligt forstaaet, af Mængdens og Pøbelens og Publikums o. s. v.s Dumhed, Nysgjerrighed, Frækhed: saa er det aldeles i sin Orden, det er Ingenting.

See derfor er der jo ingen Tvivl om, at der paa dette Punkt kræves Offere. Ja, vi ere saa langt tilbage, at der først maa falde en Slump Offere for dog at gjøre Menneskene opmærksomme paa, at Retningen er en ganske anden, end den reformatoriske mod en Pave, en Konge, en Generalkrigscommissair.

Overhovedet er det da en uhyre Borneerthed og ingenlunde til Ære for Dhrr. Reformatorers judicium at troe, at en Reformation kunde dreie sig om at faae eet eneste Menneske styrtet — thi saa var Verden en rar Verden.

Nei, da forstod Oldtiden Sagen bedre, at Mængden er den farlige Magt. Og det er til Oldtids-Formationer Historien igjen vender tilbage. Europa vil ingen Krig faae; men bestandigt indvortes Urolighed (Plebeier — Patricier).

Dersom Menneskene ikke med en Fart af diverse Aarhundreder og saa ved Banens Lidenskab havde løbet sig fast i den fixe Idee, at en Tyran er et enkelt Menneske, saa vilde man ogsaa let indsee, at det at forfølges af Mængden er det byrdefuldeste af Alt, fordi jo Mængden er Summen af de Enkelte, saa hver Enkelt giver sin lille Deel til, medens den Enkelte ikke tænker paa, hvor meget det bliver naar alle Enkelte gjøre det.

Har nu ikke Philosophien længe nok lært os, at Verden er indtraadt i Reflexionen. Dette er sandt, just derfor kan aldrig mere en Enkelt (Konge, Pave o. s. v.) blive Tyran. Tyranniet maa blive et Reflexions-Forhold. See her staae vi atter ved Kategorien: Mængden, den offentlige Mening o. s. v.

Men som sagt, inden Den, der skal stride med Mængden, dog faaer lidt Pathos over paa sin Side ɔ: at dog Nogle kan forstaae denne Kamps Realitet, det vil vare længe.

Socrates er og bliver i mine Tanker den eneste Reformator jeg kjender. De andre, jeg har læst om, kan have været begeistrede og velmenende men de vare tillige betydeligt bornerede.

Det var ikke vanskeligt for mig at gjøre mit Liv langt lettere, item mig selv elsket og anseet, ved blot at gjøre min Existents dialektisk meget mindre anstrænget, ved ikke at staae ubetinget ene, men saadan sludderworrent blive en lille Forening af nogle Enkelte, faae Tilhængere. Der er ingen farligere Fjender end dem, der egentlig ønske at være Tilhængere. Saadanne har jeg ogsaa nogle af. De have forstaaet mig til en

vis Grad, de ere komne mig saa nær, at de nu søgte ved en Misforstaaelse fra min Side at jeg skulde forene mig med dem.

Forøvrigt er dog den menneskelige Dumhed yderst elskværdig. Jeg beskyldes stadigt for at være Egoist. Hvad er altsaa Egoisme? Det er at gjøre sig sit Liv saa anstrenget som muligt, item ikke at ville have beqvemme Dage.

Men jeg vil holde ud og holde mig til Længde-Perspektivet. Dersom jeg ved en Inconsequents og ved at give efter vandt, lad os antage det, alle Menneskers Bifald, saa de gik over paa min Side: ak, da har jeg netop forfeilet min Idee, det Hele er forspildt. Og derimod: dersom jeg ubetinget har staaet ene, med enhver Opoffrelse stødende fra mig, og jeg saaledes døer: da vil Alt være i sin Orden. Jo større Stramnings-Bøiningen er for Buestrengen, desto bedre Fart faaer Pilen, og jo længere fra Farten kan komme, desto bedre. Derfor skal mit hele Liv ene og alene være til at give Ideen Fart ind i Fremtiden. Jeg skal ikke stykke mig ud og bruge nogle Aar til at give Ideen Fart, og saa i andre Aar blive samtidig med Realisationen. „Enkelthedens" Kategorie er altfor afgjørende til at her tør fuskes. Naar jeg saa er død, saa kan jo Tilhængerne komme, men Indtrykket af mig er uforandret. Enkelthedens Kategorie er Evighedens Kategorie og derfor i Timeligheden ubetinget den meest anstrængende og meest opoffrende. Det har lange Udsigter inden den faaer nogen Magt i Timeligheden, hvor Fitteriet florerer.

Medens jeg nemlig bestandigt støder fra mig, og ingenlunde er smigret af Timelighedens Bifald, saa er jeg dog i en meget betydelig Rapport til Menneskene, ja ingen Forfatter af de nulevende er det i den Grad som jeg. Man har travlt med at forhaane mig og udlee mig, men man mærker slet ikke, at Borbet fanger, at det vil ende med, at de dog faae et Indtryk af mig. Saaledes hører dette ganske med til min

Idees Consequents; det vil Altsammen bidrage til at give Ideen Fart, idet jeg falder eller ved Døden skilles fra Dem.

Vor Tids Ulykke er just, at den er aldeles øieblikkelig. Faaer en Mand en Idee, vil han strax have den anerkjendt. Ja, Glück zu! Havde en Anden fattet Enkelthedens Idee, saa havde han strax skaffet den saa mange Tilhængere, at det Hele var gaaet i sin Moder igjen, idet det Synlige var bleven Tilhængernes Mængde, og det Overseete: Enkelthedens Idee. Saa er jeg dog qua Dialektiker lidt bedre underrettet. Der er i dette Øieblik ingen Misligheder, ikke et Halmstraaes, og jeg vil haabe der ingen skal blive indtil min Død, for at dette skal blive det Synlige: at det var Enkelthedens Idee, i hvis Tjeneste jeg just derfor stod ubetinget ene, og dog bemærket næsten af Alle. See det er rigtigt. At leve ene paa et afsides Sted med Enkelthedens Idee er ikke et consequent, ikke det nøiagtigste Udtryk for Ideen. Men at staae ene og saa at have Alle mod sig, det er, dialektisk forstaaet: for sig, thi det at Alle ere imod hjælper just til at gjøre det iøinefaldende at man staaer ene: det er dialektisk, og det er Seiren.

Jeg tør bristigt sige, at ethvert Menneske, hvis jeg i en stille og rolig Time vilde foredrage ham Dette, ubetinget vil forstaae det, og i næste Secund vil han ikke forstaae det. Jeg har gjort Forsøg. Jeg kan forklare et Menneske Noget, og derpaa sige til ham: pas nu paa, nu sætter jeg Bedraget imellem Dem og mig. Og uagtet jeg selv har forudsagt ham det, kan jeg dog ved Bedraget forvirre ham. En væsentlig Ironiker maa altid være uudtømmelig i at forandre Bedraget. Saasnart derfor et Menneske ikke ubetinget ved sig selv har forstaaet Noget, saa kan man ogsaa ved Bedraget fratage ham det igjen. I de første Par Øieblik siger han: aah, det er et Bedrag. Han regner saa paa den ligefremme Meddelelse. Men nu er Bedraget jo sat imellem os, og Kunsten fra min Side at holde mig i Charakteren. Saasnart jeg consequent holder den, saa er han igjen forvirret. Kun Den, der ved sig selv forstaaer hvad han forstaaer, kun han kan ikke bedrages. En-

hver Anden kan bedrages, om ikke paa anden Maade saa derved, at man bilder ham ind, at man ikke kan bedrage ham. Naar jeg til et Menneske havde sagt: pas nu paa, nu sætter jeg Bedraget imellem os, saa vilde han maaskee dertil svare: det kan De ikke. Saa vilde jeg sige: deri har De Ret, der maa først gaae nogen Tid, thi nu er De altfor forberedt, men om nogle Dage. Og naar jeg saa havde sagt det, saa vilde jeg just begynde strax, thi nu var han bleven gjort troskyldig for det første Øieblik.

Og hvorfor gjør jeg saa saa meget Væsen af Enkelthedens Kategorie? Jo, ganske simpelt, gjennem den og ved den staaer Christendommens Sag. Lad saa dem, der forsvare Bibel o. s. v., og lad dem der angribe, see hvad de formaae uden den og hvad de formaae mod den. Saa megen Magt har Christendommen endnu over Menneskene, at hvis blot hvert Menneske bliver stillet under Enkelthedens evige Ansvar: saa bliver han Christen. Alt det Andet er kun Lægemidler, som nære Sygdommen. Tvivlen er engang kommen ind, og ligesom Cholera blev staaende, saa bliver den staaende. Ethvert videnskabeligt Forsvar nærer derfor blot Tvivlen, enhver social Stræben nærer Tvivlen. Kun Gud og Evigheden er stærk nok til at magte Tvivlen (thi Tvivlen er netop Menneskets oprørske Styrke mod Gud); men skal Gud og Evigheden magte den, saa maa hvert Menneske ind under Enkelthedens Luftpompe.

See vilde jeg nu docere Dette, saa gik der maaskee Mangen med — gik han saa ind under Enkelthedens Luftpompe, naar han gaaer med?

I gamle Dage udtrykte man det at være Christen ved at gaae i Kloster (Enkelthedens Kategorie); nu maa man omvendt bruge Enkelthedens Kategorie for at blive Christen. (Det Homøopathiske heri.)

Enkelthedens Kategorie er just i Reflexionen Klosteret ɔ: hvad Klosteret var i Umiddelbarheden.

Selv om jeg ikke formaaer Andet, saa ønsker jeg dog at efterlade en aldeles nøiagtig og paa Erfaring begrundet Iagttagelse af Tilværelsens Forhold. I denne Henseende er jeg nu først og fremmest forvisset om, at disse Forhold væsentligen altid ere eens. Det er derfor en dum Tale, naar en Mand priser sig lykkelig, at hans Liv gik hen uden Gjenvordigheder — thi dette kan kun være muligt ved hans Skyld, at han nemlig ikke vovede nok. Det er latterligt at høre en Mand tale om de gode Freds-Tider, som man nu lever i, — og det falder maaskee ikke den Mand ind blot at tænke paa, om han for sit Vedkommende har vovet nok, om han ikke har snydt Tilværelsen og at denne Tryghed er Snyderie. Dette er ligesom den elendige Præste-Snak om, at man ikke skal friste Gud ved at vove sig i Fare, men naar Lidelsen kommer til En o.s.v. Hvilken Sludder, det man egentlig kalder Afgjørelsen kommer aldrig til et Menneske, det maa han gaae i. Alle hine Herlige, som have vovet deres Liv for det Gode, hvis de vilde have siddet og ventet paa at Faren skulde komme til dem, saa vare de aldrig komne i Faren.

Tilværelsens Forhold blive altid de samme. Nu har der vel før mig levet mange mange mange erfarne Mennesker, men Spørgsmaalet er, hvor langt den Erfarne selv har vovet sig ud. Goethe var saaledes en høist erfaren Mand, aber han svømmede paa Landen.

Paa mit Schema skal en Yngling ganske nøiagtigt forud kunne see, ligesom paa en Priis-Courant: naar Du gaaer saa langt ud, saa ere Forholdene saaledes, dette at vinde og dette at tabe; naar Du gaaer saa langt ud, ere Forholdene disse, o. s. v.

Dette er Guds Naade mod et Menneske, naar han, liig et sjeldent Instrument, netop i Gjenvordigheder viser sig at

være saaledes lykkeligt construeret, at med hver ny Gjenvordighed beskadiges ikke blot ikke Strengene, men han faaer en ny Streng mere paa Strengelegen.

Menneskene have altid travlt for at vinde en Tilhænger, det er af stor Vigtighed (for dem selv) at det skeer strax, de haste med at bruge ethvert Middel og med at forkaste Enhver, der ikke vil. Gud vinder sine Tilhængere ved Langmodighed, han vinder dem i det sidste Øieblik. Derfor falde et Menneskes Tilhængere fra — i det sidste Øieblik; men Guds Tilhængere holde ud. Christus vandt just saaledes Peder, da han fornægtede ham, altsaa i det sidste Øieblik. Et Vidne var fornødent, et Vidne, hvem den Korsfæstede og igjen Opstandne Nat og Dag kunde svæve for Tanken. Dette Vidne blev Peder. Erindringen om det forfærdeligste Syn havde dog maaskee ikke været istand til at gjøre ham ivrig nok; men Peder havde een Erindring mere, Fornægtelsen, der erindrede ham om det Samme. Hvad han havde seet og oplevet var vel umuligt nogensinde at glemme, dog det var vel muligt, at Peders Vidnesbyrd derom kunde forstumme, men hiint Kjerlighedens Blik, der indhentede Peder paa Fortabelsens Vei, det mindede ham Dag og Nat om, hvad han havde at indhente.

Det er dog i Grunden væmmeligt, men jeg gider ikke tænke derpaa, hvad der er Følgen af, at jeg maa leve i en Kjøbstad og være Forfatter i en Dialect, thi mere er snart det danske Sprog ikke trods sin Rigdom, men paa Grund af sin Fattigdom — af Danske. Hvem skal læse mine store Bøger? De Danske? Men hvor mange leve der vel i Danmark der have Tid og Duelighed og Interesse til at kunne læse? Men da det nu er en Kjøbstad det Hele, saa har jeg ingen Læser, hvorimod enhver Dreng og Slagtersvend og Kræmmer og ung Laps bliver sig selv vigtig ved at bladre i disse Bøger. Man gider ikke læse deri, og dog er man fornøiet paa en Maade med at

de ere til for at blive sig selv vigtige ved at raisonnere Nonsens om dem. Og af det Par Mennesker, som dog vide at vurdere dem, skal Ingen sige et Ord; de ere misundelige i en anden Forstand. Saaledes lever jeg. Jeg kæmper for Sprogets og Literaturens Ære — og vilde jeg skyde disse Bøger ud i Feuilleton, saa fik jeg til en stor Deel af dem Subscribenter i Tusindviis. — Og saa slaaer man tilsidst Qvæget løs mod mig, Pøbelagtighedens væmmelige Folkefærd! Jeg gad egentlig see, om man i noget Land opviser en saadan Forfatter-Existents. Jeg har ogsaa læst meget om literaire Angreb o. s. v., men Gud veed der er ikke Spor af noget Literairt i den Maade, jeg bliver behandlet paa. Der [er] en Dumhed og en Frækhed og Næsviished som kun trives i Kjøbstæder, det er den jeg maa holde ud med, og hvorfor, fordi jeg lever i Danmark, og forbi Danmark gaaer sin Opløsning imøde. Et lille Folk, der bilder sig ind at have Strid med hele Verden paa Nationalitetens Vegne, er paa samme Tid saaledes opløst og undergravet ved Misundelse og Smaalighed, at det knap mere ligner et Folk, eller rettere, kun ligner eet Folk, som intet Folk er, Jøderne. Jøde-Misundelse mod Jøde er verdensberømt, næst derefter kommer de Danskes.

Det vil mere og mere ende med, at der skrives for Mængden, som Ingenting forstaaer, og af dem, som forstaae at skrive — for Mængden.

Ved Hjælp af Pressens Udartning vil det nok lykkes tilsidst at forvandle Menneskene aldeles til Fæ. Det som en Journal blot har at sikkre sig først og fremmest er Udbredthed, fra det Øieblik kan Loven for dens Frembringelser være den: det Vittige og Moersomme, at Noget trykkes som staaer i intet Forhold til Meddelelse gjennem Presse. Hvor vittigt! hvor let saa at være vittig, naar Pressens Misbrug er bleven den ny opfundne Art af Vittighed.

Man skriver f. Ex. om en bestemt, navngiven, bekjendt

Mand, at han gaaer med Hageſmække. Dette ſkrives og læſes nu af hele den Kjøbſtad, hvor den vanvittige Presſe florerer. Man aftegner Manden med Hageſmække paa, man afhandler dette i Løbet af et Halv-Aar — og det er naturligviis det meeſt læſte af Alt hvad der læſes i Kjøbſtaden. Derſom dette ikke enten er Afſindighed eller Fæiſkhed, ſaa veed jeg intet Tredie. — Menneſkene ere kun altfor øiebliktelige, men efter den Maaleſtok, det er et non plus ultra — at bruge Presſens Udbredelſe for at afhandle i et halvt Aar hvad det meeſt pjankede Menneſke burde være dog menneſkelig nok til ikke at ſnakke om i mere end 5 Minutter, det kan kun føre til Fæiſkhed.

I Forhold til ethvert Fag, enhver Gjenſtand o. ſ. v. er beſtandigt Minoriteten, de Færreſte, de Faae, nogle Enkelte vidende, Mængden er uvidende. Dette er dog vel ſoleklart, thi ellers vilde jo følge, at ethvert Menneſke var vidende om Alt. Juſt fordi dette ikke er ſaa, juſt derfor har eller burde ethvert Menneſke have ſin Gjenſtand, den være nu ſtor eller lille, indviklet vanſkelig eller mindre vanſkelig, hvorom han er vidende, ſaa han er Læreren og de Andre, Mængden, Pluraliteten de Lærende, og ſaaledes os alle rundt, hver har ſin Gjenſtand. — Men hvad gjør nu Journal-Presſen? Den meddeler Alt hvad den meddeler (Gjenſtanden er ligegyldig, Politik, Kritik o. ſ. v.) ſaaledes, ſom var det beſtandigt Mængden, Pluraliteten o. ſ. v. der var vidende. See derfor er Journal-Presſen det fordærveligſte Sophisme der er opkommet. Man klager over, at der ſtundom ſtaaer en enkelt uſand Artikel i et Blad — ak, hvilke Smaating, nei hele denne Meddelelſes væſentlige Form er et Falſum. — I Oldtiden ſmigrede man reent ſandſeligt Mængden ved Hjælp af Penge og Brød og Circenſes — Presſen har aandeligen ſmigret Mellemclasſen. — Vi trænge til pythagoriſk Taushed. — Der behøvedes meget mere Afholdenheds-Selſkaber i Forhold til ikke at læſe Blade, end til ikke at drikke Brændeviin. — Det Latterlige i at „Fædrelandet“ vil være Ariſtokrat — og ſaa være Journal! Nei,

vil Udgiveren være Aristokrat, saa maa han lade Bladet gaae ind. At være Aristokrat blandt Journalister er ligesom at være Aristokrat blandt Lazaroner.

Et Lands meest begavede Hoveder blive efter en møisommelig Dannelse og Udvikling og efter en saa i længere Tid fortsat Flid endeligen Forfattere — og Forfattere af Bøger. Men Bøger læses kun meget lidt i Landet. Dag-Pressen derimod har hele Udbredtheden, og læses af alle. Her er det nu at disse, i Ideens Forstand, hjul- og skjæv-benede, klump- og platfodede, item klatfingrede, halvfjantede men svinepolidske rejicerede Subjekter, under Navn af Journalister, ere i travl Virksomhed og deres Raisonnements læses af Alle. Pro dii immortales! Dersom der ombord paa et Skib kun var een Raaber, og den havde Koksmaten bemægtiget sig, hvilket alle fandt at være i sin Orden. Alt hvad nu Koksmaten havde at meddele („kom Smør i Spinaten", eller „det er godt Veir idag", eller „Gud veed om der ikke er noget galt nede i Skibet" o. s. v.) meddeltes gjennem denne Raaber, men Captainen maatte commandere ved Hjælp af sin blotte Stemme, thi hvad Captainen havde at sige var ikke saa vigtigt, ja Captainen maatte tilsidst bede Koksmaten at hjælpe ham, for at Captainen kunde blive hørt, naar Koksmaten var saa god at „referere" Kommandoen, som rigtignok stundom ved at gaae igjennem Koksmaten og hans Raaber blev reen gal, i hvilket Tilfælde da Kaptainen forgjeves anstrængte sin Smule Stemme, da Koksmaten ved Hjælp af Raaberen blev hørt. Tilsidst tiltvang Koksmaten sig Herredømmet, forbi han havde Raaberen. Pro dii immortales!

Regjeringen kan ikke give et Forbud mod de naturlige Kræfter som en Mand er i Besiddelse af, men den kan forbyde at have Skydegevær, forbi dette er meget for stærkt og mere end menneskeligt. Saaledes kan Regjeringen ikke forbyde Talens Meddelelse, det er Guds Gave, men den kunde godt

forbyde Dag-Pressen, fordi den er et altfor uhyre Meddelelses-Middel. Man kunde tillade Avertissementer at trykkes, men paa ingen Maade Raisonnements i Dag-Pressen.

Dag-Pressen er og bliver det onde Princip i den moderne Verden; sophistisk har den ingen Grændse, da den bestandigt kan synke, længere og længere ned i Valget af Læsere. Som Følge deraf mudbrer den al den Usselhed op som ingen Stat mere kan magte. Der vil bestandigt kun være Faae, der i Sandhed indsee Usandheden i Dag-Pressens Tilværelse, men af disse Faae vil igjen kun meget Faae have Mod til at udtrykke det, fordi det er et ligefremt Martyrium at bryde med Majoriteten og Udbredtheden, der i eet væk vil forfølge og mishandle en Saadan.

Mit Bestik og min Betragtning af Tilværelsen er i dette Øieblik saa correct som den aldrig har været. Jeg forstaaer mig ganske selv i at maatte blive Offer for hvad der i Sandhed er Sandhed. Men hvor underligt har ikke Styrelsen ført mig for at udvikle mig dertil. Hvor langt fra, at jeg saaledes var klar da jeg begyndte, hvor langt fra at jeg drømte om at faae en saadan Betydning, jeg som med min, ved den sørgeligste Katastrophe forøgede indvortes Lidelse, intet mindre tænkte paa end paa at blive noget Stort, hvad dog Styrelsen vil gjøre mig til, om ikke i den Forstand, at det frister verdsligt.

Min Afskeds-Replik i Døden:

„lad mig nu see, at I, som have levet samtidigen med mig, pynter min Grav og siger: dersom vi havde levet samtidigen med ham, da skulde han ikke være bleven saaledes behandlet.“

Forholdet mellem Dag-Pressen og Forfatterne er følgende. En Forfatter skriver en consequent og sammenhængende klart gjennemtænkt Fremstilling af een eller anden Tanke — Frugten maaskee endog af flere Aars Arbeide. Dette læser Ingen. Men en Journalist tager saa i en Anmeldelse af denne Bog Anledning til i en Halvtimestid at skrive noget Sludder sammen, som han udgiver for Forfatterens Bog — dette læser Alle. Man seer en Forfatters Betydning i Tilværelsen: han er til, for at en Journalist kan faae Anledning til at skrive noget Sludder, som Alle læse. Havde Forfatteren ikke været til havde Journalisten ikke faaet denne Anledning — ergo er det af Vigtighed at der er Forfattere til.

Skal dette være Loven for det Sande, at det er hvad de Fleste kan forstaae, saa er eo ipso Sandheden forraadt; thi de fleste Mennesker ere netop i det Tilfælde, at de ville behøve temmelig lang Ombannelses Tid for at kunne komme til at forstaae det Sande. Som en Følge deraf er hvad de Fleste kan forstaae eo ipso Galimathias. Man bør derfor tale saaledes: hvad de Fleste strax og udenvidere kan forstaae, det er, upaaseet, Sludder og Galimathias. Derpaa følger den næste Tanke: hvad de Fleste ansee for Galimathias det kan være Galimathias, men det kan ogsaa være det Sande. Sandheden er altid kun at finde i Minoriteten, uden at deraf følger, at Minoriteten altid er i Sandheden.

Men hvorfor skriver jeg ikke alt Dette om Dag-Pressen i en — Journal? eller i en Bog, som jeg sørger for at faae Udbredelse? Ak, hvor mange ere dog i hver Generation egentlige Dialektikere! Nei, dersom jeg gjorde det, saa fik jeg Tilhængere, og fik det Hele sludbret ind i den gamle Slendrian. Saa længe jeg lever, handler jeg, ved at ægge mod mig indirecte, og saa tie. Naar jeg saa er død, saa vil min Consequents staae ganske anderledes klar og kunne give ganske anden

Fart til min Efterfølger — hvis det behager Styrelsen at bruge min Existents. Andet kan jeg ikke gjøre end med en Ro og Besindighed, som var jeg i Evigheden, at indrette Alt saa consequent, som det er mig muligt, og saa overlade til Styrelsen, om den vil bruge mit Liv.

I Evangeliet paa første Pintsedag (af Joh. Ev.) læses: „Dette sagde jeg Eder forud, at I ikke skulde forfærdes."

Themaet kunde blive:

Forholdet mellem den første og den sidste Underviisning i Livet.

Den første Underviisning er egentlig blot en Forudsigen om hvad der vil hænde. Dette er Underviisningen i Phantasie-Mediet, der blot lærer det Gode, men ikke ret er opmærksom paa den Dialektik der indtræder, idet Mediet selv (Virkeligheden) bliver dialektisk.

Den sidste Underviisning er i Virkelighedens Medium, i Virkelighedens Fare o. s. v.

Taalmodighed, Tro, Ydmyghed o. s. v. kort alle christelige Dyder i den u-virkelige Fare (naar Mennesket nemlig skulker sig fra at komme ud i de rette Afgjørelser, ikke vil tage Virkelighedens Styrtebad, saa han virkelig bliver forhaanet, virkelig savner det Nødvendige, virkelig bliver hadet af Verden o. s. v.) er ligesom Heltemod i Fredstid; det er som hvis en Krigsmand paa Fælleden og i et af Fælledens fredelige Foretagender, ved at indtage Vibenshuus, vilde sætte et lige saa martialsk Ansigt op som Daniel Rantzau i Slaget. Det Komiske: det martialske Ansigt — og Faren er en Narrestreg, en Indbildning, en Theater-Decoration. Børn lege Soldat, i Freds-Tider leger man Krig, og de fleste Mennesker lege Religieusitet.

Man gjør sjeldent noget Forsøg paa ret at forstaae, hvorledes det gik til at Christus (hvis Liv i en vis Forstand umuligt kunde collidere med Nogen, da det intet jordisk Formaal havde) endte med at blive korsfæstet. Man frygter maaskee for at faae at vide, hvilket Beviis for Verdens Ondskab deri ligger. Saa lader man som var det Christus selv, og Guds Styrelse, der styrede saaledes. (Her lærer man forøvrigt, hvad al den Sludder har at betyde om, at man ikke maa vove sig ud i Afgjørelser, men vente paa — at de komme til En, da det Første er: at friste Gud. Mon da Christi Liv var eet eneste Forsøg paa at friste Gud?). Men det er dog vel begge Dele. Det at Christus var villig til at offre sit Liv, betyder dog vel ikke at han søgte Døden, eller tvang Jøderne til at slaae ham ihjel? Christi Villighed til at ville offre sit Liv indeholder blot en Opfattelse af Verden: at den var saa ond, at ubetinget den Hellige maatte døe — hvis han da ikke vilde see at blive en Synder eller en middelmaadig Person — for at gjøre Lykke i Verden. Men det er utroligt, saa lidet Menneskene have Forestilling om en væsentlig Anskuelse af Tilværelsen. De føre deres Liv paa en Narrestreg. De gaae ud i Livet og sige: maaskee bliver jeg noget Stort, maaskee bliver jeg til Ingenting, maaskee bliver jeg endog forfulgt. Hvilken Taabelighed. Behag blot at vælge, saa behøver Du ikke at gjætte, Tilværelsens specifike Forhold lade sig ypperlig beregne. Vil Du ubetinget vove Alt for det Gode — saa bliver Du forfulgt, ubetinget forfulgt, tertium non datur. Vil Du prutte: ja saa kommer Du rigtignok til at leve paa en Narrestregs Uvisse, thi saa er det muligt, at Du bliver til noget Stort, men det Modsatte er ogsaa muligt. See derfor skulle alle I kloge Præster hellere ligefrem sige: den vigtigste Betragtning af Tilværelsen have vi ubeladt og afskaffet, Det vi præker er Leveviisdom og Spidsborgernes Evangelium, især begeistrende for Lotterie-Spillere.

Christi Død er Produktet af to Faktorer, [Christi Villighed] og Jødernes Skyld, item Verdens Ondskab overhovedet. Da Christus var Gud-Mennesket, saa kan Det at han blev kors-

fæstet ikke betyde, at Jøderne tilfældigviis den Gang vare demoraliserede, og at Christus saaledes kom, om jeg saa tør sige, i et uheldigt Øieblik. Nei Christi Skjebne er et Evigt, angiver Menneske-Slægtens Vægtfylde; det vil gaae Christus til enhver Tid saa. Christus kan aldrig udtrykke noget Tilfældigt.

See, nu var det en passende Opgave: at vise, hvorledes Jøderne kunde blive saa opbragte. Men, som sagt, det krymper man sig ved, man frygter maaskee at faae formeget at vide — som f. Ex. at Det, at man selv verdsligt er høit paa Straa, skulde blive et Indicium mod En.

Distance-Theologien.

Gud har egentlig meent, at Mennesket skulde tale den ene med sin Naboe og i det Høieste med nogle flere Gjenboer. Større er Mennesket ikke. I hver Generation lever der nogle Faae, som ere saaledes begavede og saaledes modnede, at det lader sig høre, om de brugte et saa uhyre Meddelelses-Middel som Pressen er. Men at snart Enhver og især alle Stymperne bruge et saadant Meddelelsesmiddel — i Forhold til at have Intet eller Sludder at meddele: hvilken Uproportionerthed!

Det er meget betydningsfuldt med Hensyn til den verdenshistoriske Tankes Retning, at hvad der beskjæftigede Oldtiden saa meget: Præexistents, det er i Christendommen bleven Postexistents. Hedningen recurrerede til Præexistents for at fatte Tilværelsen, den Christne til Postexistentsen. Dette hænger sammen med det Futuriske i Christendommen og det Præsentiske i Hedenskabet.

Det er et ganske fortræffeligt Ord af Jordano Bruno: Gud ligner ikke en Mand, der kan spille paa Cithar, men ingen Cithar har. Det betegner aldeles ypperligt Forholdet mellem Guds Kunnen og Guds Udføren.

Det var ved et Gjestebud (Symposiet), at Talen var om Kjerlighed; det var ogsaa ved et Gjestebud, at Marie Magdalena kom til Christus.

En begeistret Yngling vil mange [Gange] gribe feil, indtil han lærer at omdanne sin Forestilling om Verden. Naar Verden arbeider ham imod, saa vil han troe, at Dette ligger i, at hans Gjerning dog ikke er ædel og uegennyttig nok. Saa vil han da anstrenge sin Begeistring til den ædleste og uegennyttigste Opoffrelse — og saa vil Verden arbeide ham endnu mere imod. Thi Misforstaaelsen er, at for at vinde Verdens Bifald og Kjerlighed maatte han netop omvendt see at blive lidt skyngelagtig. Hvor skulde Verden, som selv i sit Væsen er lidt mere end skyngelagtig, beundre den ædle Uegennyttighed, nei den beleer den, eller den hader den.

Naar Forholdet er dette, at jeg er mig bevidst, at Det jeg har gjort er noget Ulasteligt, og Menneskene da angribe mig som var det en Forbrydelse jeg havde gjort, da kan det være i sin Orden at retfærdiggjøre sig i Ord. Men naar min Dom om min Handling, menneskeligt talt, er, at jeg er mig bevidst ubetinget uegennyttigt og opoffrende at have gjort en Velgjerning mod Menneskene, og de da anklage det som en Forbrydelse: da kan jeg ikke ville retfærdiggjøre mig. Der ligger en Art Affindighed imellem os. Afstanden fra det Ulastelige, det Tilladelige til en Retfærdiggjørelse er dog ikke uproportioneret, men Afstanden fra en Velgjerning til en Retfærdiggjørelse — ja den er uproportioneret, er Affindighed.

Hvilket Rittengryneri, det nuomstunder er at være Philosoph. Man tænke i Oldtiden, da en Mand var: Philosoph og Tyran i Korinth. Denne Kombination vilde forekomme Nutiden allerlatterligst.

Just som jeg vilde nedlægge Dictaturet i Kjøbenhavn, indløb Ordre paa at optræde i en ny Rolle: den Forfulgte. Jeg skal bestræbe mig for at spille lige godt. Man har sagt: det skulde ikke kunne lykkes i vor Tid at blive forfulgt. Vi ville nu see; men det er jeg vis paa: naar det saa er lykkedes mig, saa vil Menneskene sige: det er han selv Skyld i — og det er de samme Mennesker der gjøre den Indvending mod vor Tid, at man ikke engang kan blive forfulgt. O, menneskelige Dumhed, hvor er Du saa umenneskelig!

Man kan egentlig ikke fortænke Menneskene i, at de, hver Gang „en Bremse" (Socrates) ved sin egen anstrengede Existents udvikler en Fordring til dem, at de saa stride imod. Dog er denne Kamp egentlig ikke for Arne og Alter, men vel for Sopha og Sengested.

Vi tænke os en begeistret Kunstner, men en Yngling. Han udfører et fortræffeligt Arbeide, men see, det møder kun Modstand og Angreb. Han tænker: det er vel en streng Dom, men dog retfærdig. Hvad gjør han saa? Han anstrenger sig anden Gang, og udfører et endnu fortræffeligere Arbeide. Men see, Modstanden bliver endnu større. Ak, han mærker ikke, at det er Misundelsen, som han strider mod, og som arbeider ham imod, og at Modstanden derfor ganske rigtigt vilde blive endnu større, hvis Arbeidet blev endnu fortræffeligere. Den begeistrede ædle Yngling kan ikke forstaae det. Og det er smukt af ham, vi prise ham derfor; men vi kunne desto værre let forklare det, og turde heller ei fortie det, hvis vi skulde veilede ham.

Mit Liv er ganske lagt an paa, med en Torn i Kjødet — at naae hvad jeg aldrig havde drømt. Men Spørgsmaalet, som jeg i sin Tid og af og til maa gjøre, er, om jeg ikke skulde samle min Opmærksomhed paa om muligt at faae Tornen

ud af Kjødet. I saa Fald vilde jeg i endelig Forstand blive lykkeligere, men være tabt i uendelig Forstand. Har jeg saa Lov dertil, selv om det var muligt, hvad jeg betvivler — og i min tidligere Ungdom har jeg jo ogsaa gjort Forsøg i den Retning. See derfor er jeg langt fra med høitflyvende Idee at have vovet mig ud til at være noget Stort. Ak, Tornen i Kjødet har dog engang for alle i endelig Forstand knækket mig — men uendeligt springer jeg desto lettere. Skulde Dette maaskee ikke være rigtigt. Skulde Gud maaskee hellere ville et Menneske, der sygeligt sidder og stikker ved Tornen, og hverken bliver rask eller uendeligt hjulpen. Men der gives en Art Pietisme der er en sørgelig Aands-Askese, der troer at Tornen i Kjødet blot gives et Menneske for at han skal stride[?] klynkende og see Tornen, istedetfor ved Hjælp af Tornen at svinge sig høiere; thi det er saa, hvor underligt det i en vis Forstand er: ved Hjælp af Tornen i Foden springer jeg høiere end Nogen med sunde Fødder.

Men hvortil saa alt Dette? Først i menneskelig Selvfornægtelse at fornægte Alt hvad ellers et Menneske sandseligt og sjæleligt har kjert, og saa i christelig Selvfornægtelse at høste til Løn derfor Haan, Foragt, Forfølgelse, Døden? Er det dog ikke Galskab? Hvad skal det føre til, hvorfor gjøres det, hvad er der at vinde? Ak, ja det er kun altfor vist, at Christendommen i disse Tider aldeles har tabt Evighedens Basis, eller som en Maler vilde sige det: har tabt den maleriske Grund, Alt er blevet fladt. Den useligste af alle fixe Ideer er den, at det aldeles dvask har sat sig fast i alle Mennesker, at vi nok saadan Alle blive salige. Vilde jeg saa sige „troer Du da ikke at der er en evig Fordømmelse“: saa svares der strax, at det er Hovmod naar det enkelte Menneske vil mene, at han bliver salig og Andre fordømte. Vil jeg saa sige „at Christus jo siger det“, saa har man ved Hjælp af Critiken faaet Bibelen bort.

Hvad skal jeg saa sige? Jeg vilde sige til den Enkelte:

gjør dette Forsøg, luk Dit Øie, lad Dig ikke forstyrre af noget eneste Menneskes Tale eller Tanke, tænk saa det Evige, Gud, Din egen Skyld, og Du skal see, Du faaer ingen Ro, førend Du er villig til at lide Alt, offre Alt, det vil være Dig klart, at Du maatte blive evig usalig hvis Du ikke gjorde det. — „Jeg kan det ikke anderledes“ er egentlig til Sidst det Eneste der er at sige. Hvad enten saa Alle blive salige eller usalige, om saa Alle der vælge Jordens Goder og leve i de glade Dage blive salige eller ikke, jeg kan det ikke anderledes.

Men vil man saa sige: saa er det jo Selvplagerie saaledes at lukke sit Øie, naar man dog maaskee kunde have det saa godt og alligevel blive salig, det er jo dog egentlig Selvplagerie at udvikle den høieste Forestilling i sig selv, fordi den gjør Livet saa besværligt. Dertil svarer jeg: holdt, Dette er en Selvmodsigelse, det kan aldrig være Selvplagerie — at udvikle i sig den høieste Forestilling.

Og endeligen svarer jeg: jeg kan det ikke anderledes.

I Samvittigheden har Gud faaet Øie paa mig, og nu er det gjort mig umuligt at glemme at dette Øie seer mig. Det at Gud saae paa mig gjorde, at jeg maatte see og maa see paa Gud.

Hvor ofte har jeg dog ikke betænkt, hvilken Plage vi Mennesker maae være for Gud, at vi saaledes falde ham til Besvær med vore Smaa-Sorger og Smaa-Glæder, vil at han skal glæde sig med os, naar vi takke ham for det Gode. „Hvad er dog et Menneske, at Du kommer ham ihu.“ Men staaer man og prædiker om den Pligt at bede til Gud, var det dog ikke rigtigere at foreholde Menneskene, hvilket uhyre Prærogativ: at kunne faae Gud i Tale.

En Kunstner, en Digter, en Videnskabsmand o. s. v. kan godt leve hele Livet igjennem beundret, og det er tilfældigt, om en saadan forfølges eller forhaanes. Enhver Saadan forholder

sig som Differents til det Almeen-Menneskelige, og hans Frembringelse berører ikke væsentligen Existentsen, da den er i Phantasie-Mediet. Men en Ethiker maa væsentlig blive forfulgt — ellers er han en maadelig Ethiker. En Ethiker forholder sig til det Almeen-Menneskelige (altsaa til ethvert Menneske, og ligeligt, ikke som Differents), og han forholder sig til den menneskelige Existents som en Fordring. Dersom da en Ethiker seer, at man vil beundre ham (hvilket er aldeles rigtigt i Forhold til en Digter, Kunstner o. s. v., da Forholdet er til Differents), saa maa han selv indsee, at Dette er et Bedrag, en Usandhed. En Ethiker skal Menneskene ikke beundre, men ved ham skulle de fremskyndes til det Ethiske. I samme Øieblik som Menneskene faae Lov at beundre en Ethiker gjøre de ham til Genie, o: til Differents — og dette er just, ethisk, det rædsomste Bedrag, thi det Ethiske er og skal være det Almeen-Menneskelige. En Ethiker maa bestandigt fastholde og indskærpe, at ethvert Menneske kan lige saa godt som han. See nu bliver Forholdet forandret. Istedenfor at fordre Menneskenes Beundring (hvad Menneskene endda ikke ere saa uvillige til, især naar det convenerer deres Magelighed, som ved at sige: han kan sagtens, han er Genie o. s. v.), fordrer han Existents af dem. Saa blive de vrede. De ville gjerne beundre ham for at blive ham qvit o: Braaden i hans Existents, men det Humane i ham, at han siger: ethvert andet Menneske kan lige saa godt som jeg — det er Det, som bliver forhadt, som gjør at Menneskene ville have ham bort.

Og deraf kommer det igjen, at naar han saa er død, saa ære de ham; thi nu er Braaden tagen fra ham, som ligger i Samtidigheden. Hvad der er Indvendingen mod en saadan Ethikers Liv saa længe han lever, det Samme er Lovtalen over ham, naar han er død. Giver Ethikeren efter saa længe han lever, saa synes Verden et Øieblik godt derom, men det varer ikke længe førend den selv siger, at det dog var Svaghed af ham — saa megen Forstand har Verden dog paa det Ethiske. Men vil han ikke give efter, saa forbitres Verden mere; naar

han er død, siger den fornemme Verden: det var dog rigtigt af ham.

Det, fra Fødselen eller fra sin tidligste Tid af at være saaledes udseet til Offer, være saaledes og saa smerteligt stillet uden for det Almene, at ubetinget Enhver vilde have Medlidenhed med ham (thi medens ellers Menneskene have travlt for at klage over Menneskenes Mangel paa Medlidenhed, saa er en Saadan kun altfor sikker paa den): er det Dæmoniskes Begyndelse. Men nu beroer det paa, om en Saadan er ond — eller god. Er han ond, saa bliver han en Gloster, hader og forbander Tilværelsen, hævner sig paa det Almeen-Menneskelige. Er han god, saa vil han netop gjøre Alt for andre Mennesker, hans Liv vil veemodigt tilfredsstille ham som en Opoffrelse; dog har ogsaa han eet Vilkaar, som han gjør, eller om han end ikke gjør Gud Vilkaaret, saa takker han dog Gud hvis det lykkes ham: at skjule sin Elendighed, at undgaae at blive Gjenstand for Medlidenhed. O, der er maaskee af alle Lidelser ingen saa martrende som den at være udseet til Gjenstand for Medlidenhed, Intet der saadan frister til at oprøre sig mod Gud. Man tænker i Almindelighed, at en saadan er sløv og indskrænket, ak, — det var ikke vanskeligt at vise, at dette just er Hemmeligheden der stikker under i flere af de eminenteste verdenshistoriske Aanders Existents. Men dette holdes skjult, og det kan lade sig gjøre, thi det er som vilde Gud sige til et saadant Menneske, naar han forøvrigt bruger hans eminente Gaver i det Godes Tjeneste: jeg vil ikke at Du skal ydmyges paa den Maade for Menneskene, at Du skal priisgives i denne Din uforskyldte Elendighed, men i Forhold til mig skal den hjælpe Dig til at blive din Intethed bevidst.

Man taler om den Piinsel at blive stegt ved en langsom Ild: det varer dog vel ikke Aar ud og Aar ind som det at blive langsomt opædt af Misundelsens Utøi. Den danske Misundelse er væmmelig, og der er snart ikke mange tilbage uden

at de ere inficerede af den og med at gnave [?] paa En. Misundelsen i de Forskjellige ytrer sig forskjelligt. Stikket og Bidbet er forskjelligt ligesom der jo er Forskjel i Utøi. Det er ogsaa forskjelligt det Stykke af Ens Kjød saa at sige som den enkelte Art Utøi søger — men jeg som er og bliver deres Offer, jeg maa holde det ud. Jeg staaer ved mit Bud. Nogles Misundelse tilfredsstiller det at forhaane mig, udgrine mig hvis det var muligt, frækt i Tillid til at de ere den offentlige Menings Redskaber, thi det er jo Pressen der har beordret det. Andre tilfredsstiller det at see paa og gotte sig ved, at jeg bliver forhaanet. Andres Misundelse tilfredsstiller det at have lidt Medlidenhed med mig, at kunne sige om mig: den Stakkel — og altsaa føle sig selv i samme Øieblik. Nogle misunde mig mine Penge — hvorfor skal han have mere end vi? — Andre mine Evner — slaae ham ihjel — dog nei, mishandl ham — Andre min Flid og Arbeidsomhed, hvorfor skal han være flittigere end vi!

I 5te paa 6te Aar har jeg nu arbeidet som Forfatter. Der [er] literairt saa godt som ikke sagt eet eneste Ord om mig. Alt tier. De, der forstaae dog nogenlunde at entrere og forsaavidt at vurdere: de tie af Misundelse. Og imidlertid triumpherer Pøbelagtigheden, saa jeg neppe lever een eneste Dag uden een af disse Frækhedens Overhalinger.

Var det literaire Angreb, var det maaskee noget Uhelbigt jeg havde præsteret, nu vel, jeg kunde jo ogsaa see at præstere noget Bedre. Ak, derom er aldeles ikke Talen. I Grunden er det skjult anerkjendt, at jeg har Fortjeneste, just derfor vedbliver Misundelsen saa lystigt at rase. Med hver ny Præstation — netop naar den duer Noget og bevarer min Distinction, gydes blot Olie i Ilden. Dersom man her hjemme var af den Mening, at jeg ikke var den Fortrinlige, saa vilde naturligvis Forhaanelsen ophøre, man blev snart kjed af at forhaane — en Ubetydelig. Men saa er det jo umuligt for mig at standse denne Misundelse.

Saaledes lever jeg i egentlig Forstand berøvet almindelige Menneske-Rettigheder, som Enhver kan fordre det i en Stat.

Den ringeste Skriver i et Contoir, enhver Børstenbinder føler Alvoren af sin Existents, og Statens Bevidsthed sanctionerer den som Alvor. Kun min Existents er Nonsens. Om jeg spillede og horede og svirede hele Dagen igjennem, det vilde man tilgive mig — men hvilken Forbrydelse at anvende sit Otium vel; hvilken Forbrydelse at vedgaae at der er noget Høiere til end et Levebrød, — thi havde jeg blot et Levebrød, saa var jeg en alvorlig Mand. At være Pøbel-Literaturens Forfatter, det er en alvorlig Existents — tjener ikke en saadan Usling Tusinder! At være Pøbel-Literaturens Forfatter, det er Alvor, hvad kan en Forfatter mere ønske end at man tager efter hvad han skriver — og det gjør Kjøbenhavn.

Kun min Existents er Nonsens — i Kjøbstaden Kjøbenhavn. Der er i dette Øieblik maaskee ikke Ti, som paaskjønne hvad jeg høimodigt har gjort for om muligt at gjøre en Ende paa Pøbelagtighedens Tyrannie. Man finder det forholdsviis dog ret godt, at den synes lidt svækket. Men at det er mig der har saa afgjørende bidraget dertil, det betænker man ikke, thi til Takke for min Opoffrelse har jeg vendt Misundelsen mod mig.

Men hvor underligt gaaer dog ikke min Ungdoms mørke Drøm i Opfyldelse, og derfor, hvor hjemmelig føler jeg mig ikke i den! Sæt jeg havde giftet mig, sæt [det] havde kunnet lade sig gjøre! Nei, om det var nu i dette Øieblik jeg skulde handle, jeg vælger igjen glad Vilkaaret, det eneste som tilfredsstiller mig. —

Som hvis man satte en Fisk i Vand, der havde en [for] den unydelig Tilsætning, saa den ikke kunde aande deri, saaledes lever jeg paa en Maade. Man har inficeret mig den atmosphæriske Luft. Det jeg i Forhold til mit Tungsind og min uhyre Arbeiden behøvede for at hvile var Ensomhedens Situation i Mængden. Saa [....?] jeg. Den kan jeg ikke faae mere. Nysgjerrighed omgiver mig overalt. Jeg reiser 5 Miil ned til min kjære Skov-Egn, for at søge den ligefremme Ensom-

hed: ak, overalt Nysgjerrighed! Disse kjedsommelige Mennesker, som ere ligesom Fluer, der leve af Andre.

— Jeg veed nok, at Heiberg og Saadanne christeligt forklare min megen Gaaen paa Gaden af Forfængelighed — at det er for at vise mig. Mon det da ogsaa er for at vise mig, at jeg gaaer om muligt endnu mere i Berlin, hvor ikke en Sjel kjender mig?

— — —

Ganske rigtigt: Mine opbyggelige Taler i forskjellig Aand synes Folk om, især de sidste, og hvorfor? fordi de ere smaae, og fordi det Hele, i Sammenligning med hvad jeg ellers har leveret, er Lidt. See derom dreier det sig: Skillings-Literatur. Den store Bog om Adler har jeg holdt tilbage, og Menneskene blive nu dybsindige Kritikere ved Hjælp af et Sandsebedrag — de see kun en lille Bog, ergo har jeg anvendt hele Tiden paa den, ergo er den overordentlig udarbeidet. — Ak, jeg formelig tvinges til at skjule hvad jeg formaaer. Lader jeg mig igjen mærke med min virkelige Bingestrækning, saa begynder Sludderen igjen om at jeg jadsker. Usle Kjøbstad! Og i dette Brøvl deltager Heiberg og saadanne Folk — fordi han selv er Skillings-Forfatter, og derfor maa holde over, at en stor Præstation overhovedet er Jadsk, især da fuldført i saa kort Tid.

De fleste Mennesker ere subjektive mod sig selv og objektive mod alle Andre, rædsomt objektive stundom — ak, Opgaven er just at være objektiv mod sig selv og subjektiv mod alle Andre.

Det er meget ypperligt hvad Campanella siger: Das Nichtsein besteht aus den drei Principien der Ohnmacht, der Unwissenheit, und des Hasses. Carriere p. 567.

— — —

Einsam und nicht allein, frei und gebunden,
Ein stummer Rufer, ohne Schwert ein Held,
Ein Thor dem todten Auge niedrer Welt,
Ein Weiser bin ich vor dem Herrn erfunden.

Den ringeste Skriver i et Comtoir, enhver Børstenbinder føler Alvoren af sin Existents, og Statens Bevidsthed sanctionerer den som Alvor. Kun min Existents er Nonsens. Om jeg spillede og horede og svirede hele Dagen igjennem, det vilde man tilgive mig — men hvilken Forbrydelse at anvende sit Otium vel; hvilken Forbrydelse at vedgaae at der er noget Høiere til end et Levebrød, — thi havde jeg blot et Levebrød, saa var jeg en alvorlig Mand. At være Pøbel-Literaturens Forfatter, det er en alvorlig Existents — tjener ikke en saadan Usling Tusinder! At være Pøbel-Literaturens Forfatter, det er Alvor, hvad kan en Forfatter mere ønske end at man tager efter hvad han skriver — og det gjør Kjøbenhavn.

Kun min Existents er Nonsens — i Kjøbstaden Kjøbenhavn. Der er i dette Øieblik maaskee ikke Ti, som paaskjønne hvad jeg høimodigt har gjort for om muligt at gjøre en Ende paa Pøbelagtighedens Tyrannie. Man finder det forholdsviis dog ret godt, at den synes lidt svækket. Men at det er mig der har saa afgjørende bidraget dertil, det betænker man ikke, thi til Takke for min Opoffrelse har jeg vendt Misundelsen mod mig.

Men hvor underligt gaaer dog ikke min Ungdoms mørke Drøm i Opfyldelse, og derfor, hvor hjemmelig føler jeg mig ikke i den! Sæt jeg havde giftet mig, sæt [det] havde kunnet lade sig gjøre! Nei, om det var nu i dette Øieblik jeg skulde handle, jeg vælger igjen glad Vilkaaret, det eneste som tilfredsstiller mig. —

Som hvis man satte en Fisk i Vand, der havde en [for] den unydelig Tilsætning, saa den ikke kunde aande deri, saaledes lever jeg paa en Maade. Man har inficeret mig den atmosphæriske Luft. Det jeg i Forhold til mit Tungsind og min uhyre Arbeiden behøvede for at hvile var Eensomhedens Situation i Mængden. Saa [....?] jeg. Den kan jeg ikke faae mere. Nysgjerrighed omgiver mig overalt. Jeg reiser 5 Miil ned til min kjære Skov-Egn, for at søge den ligefremme Eensom-

hed: ak, overalt Nysgjerrighed! Disse kjedsommelige Mennesker, som ere ligesom Fluer, der leve af Andre.

— Jeg veed nok, at Heiberg og Saadanne christeligt forklare min megen Gaaen paa Gaden af Forfængelighed — at det er for at vise mig. Mon det da ogsaa er for at vise mig, at jeg gaaer om muligt endnu mere i Berlin, hvor ikke en Sjel kjender mig?

Ganske rigtigt: Mine opbyggelige Taler i forskjellig Aand synes Folk om, især de sidste, og hvorfor? forbi de ere smaae, og forbi det Hele, i Sammenligning med hvad jeg ellers har leveret, er Lidt. See derom dreier det sig: Skillings-Literatur. Den store Bog om Adler har jeg holdt tilbage, og Menneskene blive nu dybsindige Kritikere ved Hjælp af et Sandsebedrag — de see kun en lille Bog, ergo har jeg anvendt hele Tiden paa den, ergo er den overordentlig udarbeidet. — Ak, jeg formelig tvinges til at skjule hvad jeg formaaer. Lader jeg mig igjen mærke med min virkelige Vingestrækning, saa begynder Sludderen igjen om at jeg jadsker. Usle Kjøbstad! Og i dette Brøvl deltager Heiberg og saadanne Folk — forbi han selv er Skillings-Forfatter, og derfor maa holde over, at en stor Præstation overhovedet er Jadsk, især da fuldført i saa kort Tid.

De fleste Mennesker ere subjektive mod sig selv og objektive mod alle Andre, rædsomt objektive stundom — ak, Opgaven er just at være objektiv mod sig selv og subjektiv mod alle Andre.

Det er meget ypperligt hvad Campanella siger: Das Nichtsein besteht aus den drei Principien der Ohnmacht, der Unwissenheit, und des Haßes. Carriere p. 567.

Einsam und nicht allein, frei und gebunden,
Ein stummer Rufer, ohne Schwert ein Held,
Ein Thor dem todten Auge niedrer Welt,
Ein Weiser bin ich vor dem Herrn erfunden.

Grund til derpaa at kunne anbringe det Religieuses Dunkraft. Skaf os det Nødtørftige, skaf os Penge, skaf os et Levebrød o. s. v. det er Sorgen — og det er Trøsten der søges. Ak, atter her dreier det sig vaudevilleagtigt om 4 Sk., og altsaa comisk om: at skulle løfte Ubetydeligheder ved Hjelp af Dunkraft.

Man har i denne Henseende Intet at forudsætte, og maatte egentlig begynde med om muligt at udvikle Trangen; men atter dette er lige saa vanskeligt, da de Fleste heller ikke have Trang til at faae Trangen udviklet.

Dyrtiden og Brød-Urolighederne ere i høi Grad understøttende og opvækkende i Forhold til hele min Forfatter-Existents. Ikke ti lovprisende Recensioner, ikke 100 Tilhængere kunde saaledes gavne min Sag. Nu vil det vise sig, at jeg har baaret en Fremtid — medens alle have anseet mig for sær, forfængelig o. s. v.

Af et Forord til „Kjerlighedens Gjerninger."
.... Hiin mægtige Keiser i Østen meente at skulle udføre saa mange og store Bedrifter, at han maatte tage mange Skrivere med sig, for at Fremstillingen kunde blive fuldstændig og nøiagtig. Saa havde det vel ladet sig gjøre, hvis det var blevet til Noget med Keiserens mange og store Bedrifter, og hvis han ellers havde taget et tilstrækkeligt Antal Skrivere med sig. Men den christelige Kjerlighed! Den er saa ganske uliig hiin mægtige Keiser i Østen, den har mindst af Alt nogen Forestilling om sig selv som skulde den være istand til at udføre Bedrifter, og er derfor mindst af Alt betænkt paa at have Skrivere med sig. Den christelige Kjerlighed er saa ganske uliig hiin mægtige Keiser i Østen, thi den har netop Lykke og Velsignelse til at udføre Bedrifter, som ikke alle Verdens Mægtige tilsammen har udført, saa mange og saa herlige. Den christelige Kjerlighed er saa ganske uliig hiin mægtige Keiser i

Det ender dog med at jeg styrter. Og naar jeg saa er styrtet, naar man saa bliver opmærksom paa, at der dog burde være gjort Noget for mig, fordi min uhyre anstrengede Existents endnu engang blev forøget ved Udsigt til Bekymring for mit Udkomme — saa vil man atter ikke forstaae mig. Man vil sige: men hvorfor talte han da ikke, han som saa let kunde have opnaaet Noget, hvorfor taug han, og lod som var Verdens Brøvl den eneste udvortes Fare han havde med at gjøre. Ja, hvad forstaae Menneskene! Nei, en Philosoph kan døe, men han kan ikke tale; en Philosoph kan døe for sin Consequents men han kan ikke være inconsequent. Just min Taushed, hvad [?] jeg blev i Uendelighed, var min Styrke — blot et Ord, saa var Kraften gaaet fra mig. Er dette en Feil, saa har jeg min Storhed paa samme Punkt som min Feil. Men saaledes er jeg opdrägen, og saaledes har jeg forstaaet Tilværelsen.

Just dette hørte med til min Arbeiden, at give det Udseende af som levede jeg i Overflod. Netop derfor blev jeg anseet for at mangle Alvor. — Jeg havde jo heller intet Levebrød. Dette er igjen indirecte et dømmende Moment i min Existents. Men jeg har Intet sagt — jeg har blot handlet ved selv at existere uendeligt.

Det var engang mit eneste Ønske at blive Politie-Embedsmand. Det syntes mig en Opgave for mit søvnløse intrignante Hoved. Jeg forestillede mig at der, blandt Forbrydere, var Folk at strides med: fløgtige, kraftige, durchdrevne Karle. Senere har jeg indseet, at det var godt, at jeg ikke blev det, thi Politiets fleste Sager er Jammer og Elendighed — ikke Forbrydelser og Skurke. Det dreier sig om 4 Sk. og om et sølle Skrog.

Saa var det mit Ønske at blive Præst. Men gaaer det ikke her lige saa. Hvor faae ere ikke egentlig de Mennesker, som have sand religieus Trang. De fleste Menneskers Sorger og Elendigheder ere reent jordiske — men dette er for løs en

Grund til derpaa at kunne anbringe det Religieuses Dunkraft. Skaf os det Nødtørftige, skaf os Penge, skaf os et Levebrød o. s. v. det er Sorgen — og det er Trøsten der søges. Ak, atter her dreier det sig vaudevilleagtigt om 4 Sk., og altsaa comisk om: at skulle løste Ubetydeligheder ved Hjælp af Dunkraft.

Man har i denne Henseende Intet at forudsætte, og maatte egentlig begynde med om muligt at udvikle Trangen; men atter dette er lige saa vanskeligt, da de Fleste heller ikke have Trang til at faae Trangen udviklet.

Dyrtiden og Brød-Urolighederne ere i høi Grad understøttende og opvækkende i Forhold til hele min Forfatter-Existents. Ikke ti lovprisende Recensioner, ikke 100 Tilhængere kunde saaledes gavne min Sag. Nu vil det vise sig, at jeg har baaret en Fremtid — medens alle have anseet mig for sær, forfængelig o. s. v.

Af et Forord til „Kjerlighedens Gjerninger."

.... Hiin mægtige Keiser i Østen meente at skulle udføre saa mange og store Bedrifter, at han maatte tage mange Skrivere med sig, for at Fremstillingen kunde blive fuldstændig og nøiagtig. Saa havde det vel ladet sig gjøre, hvis det var blevet til Noget med Keiserens mange og store Bedrifter, og hvis han ellers havde taget et tilstrækkeligt Antal Skrivere med sig. Men den christelige Kjerlighed! Den er saa ganske uliig hiin mægtige Keiser i Østen, den har mindst af Alt nogen Forestilling om sig selv som skulde den være istand til at udføre Bedrifter, og er derfor mindst af Alt betænkt paa at have Skrivere med sig. Den christelige Kjerlighed er saa ganske uliig hiin mægtige Keiser i Østen, thi den har netop Lykke og Velsignelse til at udføre Bedrifter, som ikke alle Verdens Mægtige tilsammen har udført, saa mange og saa herlige. Den christelige Kjerlighed er saa ganske uliig hiin mægtige Keiser i

Østen, den forbliver selv fromt uvidende om sine Gjerninger, og kan derfor mindst af Alt i noget Øieblik føle Trang til en Skriver, der skulde optegne — hvad jo just Kjerligheden glemmer. Og dog har selv den ringeste Kjerlighedens Gjerning væsentligen den Egenskab, at den er ikke til at beskrive, eller at den er ubeskrivelig....

Ingen By i Europa vil kunne demoralisere i den Grad som Kjøbenhavn. Dette ligger i at Kjøbenhavn er uden comparativ Maalestok med andre store Byer — forbi den er den eneste i et Land, den eneste i det Sprog — og i et Land, der aldeles gaaer op i Kjøbenhavn, fordi det ikke en Gang har Landbo-Aristokratie (som Sverig f. Ex.). Enhver stor By, der bliver sig bevidst som en lille Deel i et stort Land, maa for en Skams Skyld holde lidt paa Undseelse og Belanstændighed — thi de andre Byer faae det jo at vide. Men i Kjøbenhavn der kan Demoralisationen sige (ligesom Daaren i Davids Psalme): Ingen seer mig. Naar vi nemlig Alle eller Pluraliteten i denne eneste Landets Smule Stor-By ere inficerede, og vi saa blive enige om mere og mere at overgive os til alle disse væmmelige Misundelsens, Dumhedens, Kjøbstadsaandens Lidenskaber: saa seer Ingen os.

Fremdeles: dersom en Enkelt, der levede i en større By i Europa, blev der et Offer for Misundelsens Lumpenhed: saa vilde han, da han som Forfatter, Kunstner o. s. v. tilhørte hele Landet, kunne gaae til en anden stor By i samme Land. Og hvem vilde saa lide derved? Ganske rigtigt den By, i hvilken han før havde levet. Men Kjøbenhavn kan man ikke forlade uden at forlade Danmark, dansk Sprog, Nationalitet. Men dette er aldeles upropotioneret. Herved kommer igjen Kjøbenhavn i Fordelen — forsaavidt der er Tale om Held og Lykke til totalt at demoralisere. Istedenfor selv at indsee og betænke, hvor lille Landet er, og hvor forsigtigt det burde være med hvad det har af Godt og Fortrinligt, saa trodser Landet derpaa, at det kan tvinge Folk til at blive her — og lade sig mishandle.

Fremdeles: kun i en saadan By som Kjøbenhavn er det tænkeligt, at En kan være saadan fremragende, at Alle kunne enes om at misunde ham. Men dette Forhold er Misundelsens Climax.

Min Existents som Forfatter er den lumpneste og nedrigste man kan tænke sig. Det kan jeg nu i en ganske anden Forstand siges at have forskyldt — og jeg lider forsaavidt skyldig ɔ: i Forstaaelsen med Gud. Mod Menneskene har jeg qua Forfatter ikke blot Ret men uendeligt meget Mere.

Men tillige er min Existents den interessanteste som er ført af nogen Forfatter i Danmark. Just af den Grund vil jeg ubetinget blive læst og studeret i Fremtiden. Hele Europa arbeider paa en Demoralisation — men i Kjøbenhavn ere Forholdene saa smaae, at mine Jagttagelser og Beregninger kan aldeles magte dem. Men dette vil blive yderst interessant. Jeg er som en Læge der har et fuldstændigt Præparat, men heller ikke saa stort, at det ikke er til at overskue.

Hvilken snigende Usselhed her er, drømmer man ikke om. At selv min Skrædder næsten var bange — naturligviis, at man skulde tage ham med, og skrive saa længe om ham, at han tabte sine Kunder. Det havde ypperligt ladet sig gjøre, thi til hvem skulde man henvende sig, for at belyse en saadan Usselhed. Der er jo snart ikke andre end Medskyldige — som altsaa vilde finde det var endnu mere Commerce.

Selv fornemme og rangerende Personer deeltage deri. Ak, thi hvor mange Mennesker have Idee-Undseelse, de fleste maa tvinges ved Hensynet. Og naar dette nu aldeles er taget bort, ja naar det næsten er farligt at vise, at man har Anstændigheds-Følelse: ja saa stikker Raaheden frem lige saa godt i Rangspersonen som i den simpleste Mand.

Det Hele er en Conspiration, og derfor har man tilsidst Ingen at tale til — om hvor lumpent det Hele er. Og det danske Sprog strækker ikke stort længer end til Kjøbenhavn: altsaa er Enhver, som er udseet til Misundelsens Offer, eo ipso fangen.

Man gjøre blot det Forsøg: i et andet Sprog at fortælle den kjøbenhavnske Smaalighed — og man vilde væmmes derved. Men nu er dette gjort umuligt. Thi at skrive paa Dansk derom er unyttigt, da man ingen har at skrive for uden dem, som i Egenskab af Sammensvorne igjen ville forlyste sig ved dette nye Commerce.

Under denne Tidens Piinagtighed have nu de Andre valgt at sidde og surmule — jeg har fuldstændigt [?] fra Begyndelsen af været i Rapport netop til en saadan Tid, og jeg gaaer derfor bestandigt med. Danmark er bestandigt kun beregnet paa een Person. Saaledes ogsaa i dens Opløsning. Denne ene Person bliver jeg. Thi et Offer maa der til; da vi ikke kan faae Luft ud efter, maa vi have det indefter. Og vel er denne Tid usel og misundelig og demoraliseret — men Dramaet er sandeligen ikke uinteressant. See det kan Heiberg naturligviis ikke begribe. Han er bleven en kjælen Stads-Digter, som ikke duer til at træde med i en saadan Dands. Men Den, der har det rigtige Blik, han bringer netop ud af saadanne Forhold den interessanteste Existents. Medens Samtiden ved at forhaane En troer at de ere de Herskende, mærke de ikke, at dette i Længde-Perspektivet vil betyde, at de engang komme til at blive Staffage for at den Forfulgte kan tage sig bedre ud. En Forfatter, der har levet beundret, kan ikke siges at tage sin Samtid med sig; men den forfulgte, han tager den med sig, og nu maae de tjene ham.

---

d. 9. Juni.

Her stikker dog i en vis Forstand hele min Ulykke: havde jeg ikke havt Formue havde det aldrig været mig muligt at frelse mit Tungsinds rædsomme Hemmelighed. (Forbarmende Gud, hvor dog ogsaa min Fader i sit Tungsind har gjort rædsom Uret mod mig — en Olding der læsser hele sit Tungsind af paa et stakkels Barn, for ikke at tale om det end

Forfærdeligere, og dog med alt Dette den bedste Fader). Men saa var jeg heller ikke bleven den jeg er bleven. Jeg havde været nødsaget til enten at blive affindig eller trænge igjennem. Nu lykkedes det mig at gjøre salto mortale op i den rene Aands-Existents. Men saadan bliver jeg igjen aldeles heterogen med Mennesker i Almindelighed. Det jeg egentlig mangler er Legeme og legemlige Forudsætninger.

Det der har gjort mit Liv saa uhyre anstrenget men ogsaa opdagende er at jeg aldrig har været endeligt nødsaget til Noget, men uendeligt har maattet vælge Afgjørelse. Men deraf er ogsaa en Vanskelighed kommen. Thi i Aandens Afgjørelser der kan man frit beslutte sig ud, men i Forhold til Endelighed (som f. Ex. legemligt Befindende) skal man egentlig nødsages. De endelige Afgjørelser ere i en vis Forstand for Lidt til at man fra Uendeligheden kan komme til dem — derfor maa man nødsages. At „nødsages" er den eneste Hjælp i Endeligheden — Frihedens Valg det ene Frelsende i Uendeligheden.

Ubeskrivelig Uret har man bestandigt gjort mig ved bestandigt at troe, at det var Stolthed, det som kun er beregnet paa at frelse mit Tungsinds Hemmelighed. Men det forstaaer sig, jeg har rigtignok naaet hvad jeg vilde; thi Medlidenhed har neppe Nogen nogensinde følt med mig.

Lidelsernes Evangelium Nr. 2.*)

1. Det Glædelige i: at man lider kun een Gang men seirer evigt.

Conf. Journalen NB. p. [28 foran].

---

*) [Jfr. foran S. 12 — I Randen:] Hellere:
„Berøligende og glade Tanker,
christelige Taler
af
S. K."

2. Det Glædelige i: at Trængselen ikke berøver men forhverver Haab.

3. Det Glædelige i: at jo fattigere man selv bliver desto rigere kan man gjøre Andre.*)

4. Det Glædelige i: at jo svagere jeg bliver desto stærkere bliver Gud i mig.

5. Det Glædelige i: at hvad jeg taber timeligt det vinder jeg evigt.

6. Det Glædelige i: at formaaer i Anfægtelsen den Troende ikke at holde Ankeret, saa formaaer Troens Anker at holde den Troende.

Som sagt, Endelighedens Afgjørelser maa man nødsages til — Uendelighedens er det netop Frihedens Lyst at vove sig ud i, og kun ved Friheden kan man komme i Uendelighedens Afgjørelse. Dette forstaae de fleste Mennesker slet ikke, thi de ere nødsagede til at vove sig i Endelighedens Afgjørelser — og Uendeligheden kjende de slet ikke. Omvendt med mig. Jeg har vovet mig ud i Livet med et Grundlæk fra tidligste Tid — just ved den uhyre Anstrengelse med saaledes at holde min Existents paa Pompen har jeg udviklet en eminent Aands-Existents. Det er lykkedes. Jeg har forstaaet denne min Qval som min Pæl i Kjødet, og kjendt det Eminente paa Pælens Ragen, og Pælens Ragen paa det Eminente. Saaledes har jeg forstaaet mig selv. I andet Fald skulde jeg have seet at faae repareret lidt ved Skaden.

---

*) Thi al verdslig Besiddelse (Rigdom, Ære, Magt o. s. v.) formindsker Andres Besiddelse i samme Grad som min voxer. — Aandens Fattigdom. — Jo lærdere jeg bliver, jo Færre kan jeg gjøre mig forstaaelig for.

See derfor væmmer i en vis Forstand Menneskene mig, forbi deres Lidelser ere saa nichtige. De have end ikke Anelse om den sande Qval, eller om hvorledes den just voxer i Forhold til Begavethed.

Men havde jeg ikke været udvortes begunstiget, saa havde jeg været nødsaget til at see om det vilde lykkes med Reparationen. Maaskee var det ogsaa lykkedes, just forbi jeg var nødsaget. Men netop naar jeg er fri som jeg var, naar jeg, som ogsaa min Læge, maatte sige det var meget tvivlsomt hvad det skulde blive til med Reparationen (og det var just tvivlsomt forbi jeg ikke var nødsaget): saa har jeg valgt rigtigt. Nødsagelsen er i saadanne Forhold det Eneste, som hjælper, thi Uendelighed er for stor en Magt til at kunne ene ved sig selv anbringes paa Sligt.

Paulus taler om at være en *ἀφωρισμενος*, see det har jeg været fra min tidligste Barndom. Min Qval var først selve Lidelsen i mig, da igjen at man bestandigt maatte ansee det for Stolthed som var Lidelse og Elendighed. Det er som med hiin Lord, hvem den fattige Dagleier misundte — indtil han saae han ingen Been havde.

Man har beundret mine Evner, og just derfor har man villet, at jeg skulde deeltage med Andre, komme til o. s. v. Og da jeg ikke vilde det, saa troede de det var Stolthed, og derfor under man mig Alt. Ak, og Grunden er, at det var Lidelse og Qval, som i Gjennemsnit Enhver vilde have tabt Forstanden over i Løbet af et halvt Aar. Man troer det er Stolthed, og derfor, havde jeg nær sagt, haaber og venter man, at jeg skal blive gal. Ak, just det der frelser mig er igjen, at det ikke er Stolthed men Lidelse.

Viden er det uendeligt (i Ophøiethedens Forstand) Ligegyldige. Viden er som en Auctionarius, der sætter Tilværelsen til Auction. Auctionarius siger ogsaa: 10 Rdl. (Eiendommens Værd), men det betyder Intet; først naar Een siger „Buden“: saa er der buden 10 Rdd.

Evangeliet 2den Søndag i Trinitatis.

Thema: Hvorledes ere vi da her blevne forsamlede — de Budne udebleve jo — og dog udgik der et Kald — ere vi da blandt de Fattige, og Krøblingerne, og de Halte og de Blinde —?

I fordums Tid, da Menneskene ikke vare saa kloge, saae man dog stundom en ædel, en høimodig begeistret Handling, et sandt Heltemod. Nu qvæler Klogskab Alt. Dersom det ikke lykkes at trænge igjennem, at Menneskene lære ret dybt at foragte Klogskaben (den usle Skakkerjøde som skaffer En jordisk Fordeel), at indsee at Klogskaben (ɔ: at handle klogt) er at besmitte sig selv meget værre end [ved] at stjæle og slaae ihjel, netop fordi Alt her er beregnet paa at dysse Samvittigheden — lykkes dette ikke, saa er Alt tabt.

Det Socrates taler om at elske den Stygge er egentlig den christelige Lære om at elske Næsten. Den Stygge er nemlig den reflecterede, altsaa den ethiske Gjenstand, medens den Skjønne er den umiddelbare, som vi derfor Alle, hellere end gjerne, ville elske. — I denne Forstand er „Næsten" den „Stygge".

Elskov og Ægteskab er egentlig blot en dybere Corroboration af Selvkjerlighed, ved at blive To om at være selvkjerlige. Just derfor blive Ægtefolkene saa tilfredse, saa vegetativt trivelige — thi den rene Kjerlighed passer ikke saaledes ind i den jordiske Tilværelse som Selvkjerlighed gjør det. Den Eensomme mangler derfor Selvkjerlighed, hvilket Ægtefolkene udtrykke saaledes: han er selvkjerlig — da Ægtefolkene gaae ud fra at Ægteskabet er Kjerlighed.

Trængselens Vei bliver lige lang og lige mørk indtil det Sidste — det maa være en anden Vei, den, hvor det lidt efter

lidt bliver lysere. Man veed heller ikke naar Forandringen vil komme, eller nøiagtigt om man er kommen den og hvor langt nærmere (thi Sligt kan ikke bestemmes i Mørke). Men man troer, at Forandringen vil komme, og da med Evighedens Salighed. Naar Barnet i det mørke Værelse bier paa at Døren skal oplukkes og den hele forventede Herlighed vise sig: da er det, endnu i det sidste Secund førend Døren oplukkes, lige saa mørkt som i det første. Forsaavidt der ingen Aftale er mellem Forældrene og Barnet om, hvor længe det har at vente, veed det heller ikke, om det endnu ikke har et langt Stykke Tid tilbage. Men vist er det, at i det Secund Døren lukkes op, saa vil Herligheden vise sig. Saa falder det maaskee Barnet tungsindigt ind, om man dog ikke skulde have glemt, at det stod der og ventede. Men saa siger Barnet til sig selv: hvor skulde jeg troe, at mine Forældre kunne bære sig saaledes ad. Saa holder Barnet ud; thi det at gjøre Anskrig af Frygt for at være glemt, veed Barnet nok, er at forstyrre sig selv Alt. O, men det er et Menneske saa tungt saaledes at skulle holde ud at sætte Alt paa dette sidste Øieblik; vi ville saa gjerne at det lidt efter lidt skulde vise sig, ɔ: vi ville saa gjerne forbærve os det selv ved at optage lidt forud.

Længden eller at Lidelsen trækker sig i Længden er altid den tungeste Lidelse. Daglige Bekymringer, daglige Forhaanelser Aar ud og Aar ind ere langt værre end hvilkensomhelst Katastrophe, ogsaa af den Grund, at det for Trediemand bestandigt seer ud som Ingenting. Trediemand troer bestandigt, at det er dette Enkelte idag eller igaar, hvilket naturligviis som Saadant er Ingenting. — Men Længden; thi det er dog vel en Umulighed hver Dag at møde med ubetinget friske Kræfter som den første Dag.

Magister Usfing kalder etsteds i 2det Hefte af „Minder fra Syden“ Tiden „det løbende Spøgelse“. Gud veed om

det er af ham selv. Imidlertid er det ret betegnende. Dog er det Dialektiske her just at faae Spøgelset at see, og forsaavidt kan man ikke kalde Tiden selv et Spøgelse, thi det Sophistiske ved Tiden er netop at man ikke seer den.

Det er dog aldeles meningsløst, og et Exempel paa den rhetoriske Forvirring, naar Mynster (i den ellers saa deilige og fortræffelige Langfredags Prædiken i Spjellerups Prædikenerne) siger, for at gjøre En lidt bange for Livet: naar det gik saaledes med det grønne Træ, Christus (at han blev forfulgt o. s. v.) hvorledes skal det da gaae med det visne!*) Hvilken Forvirring. Til Grund for Syllogismen ligger aabenbart, at Verden er den fuldkomne, og antages dette saa bliver det dog Nonsens; thi fuldkomnere end Christus bliver man dog neppe, saa skulde man fortrøste sig til gode Dage paa Grund af Retskaffenhed, saa er Christi Liv nok til at narre En for evigt. See nu staaer Tanken stille, Gud veed, hvor man skulde handle i Kraft af denne Tale. Man maa lige omvendt sige: vogt Dig for at ligne Christus, thi ham gik det galt — netop fordi han var den Fuldkomne; see blot at blive en middelmaadig Person, saa gaaer det Dig nok godt i Verden. Her stikker Vanskeligheden, men Præsterne vil (af Hensyn til Levebrødet og Kone og Børn o. s. v.) ikke ud med Sproget. Christendommens Lære er, at Verden væsentligen er ond, og selv om man ikke vil antage det, maa man dog sige at den er middelmaadig: ergo er det netop det Gode, der vil blive forfulgt, ergo skal man slet ikke være bange for at være en vissen Green, thi den kommer just godt an her i Verden. Nu er det rigtigt. Christendommens Opfordring er: stræb efter Fuldkommenhed, saa følger det naturligviis af sig selv, at Du bliver forfulgt.

---

*) NB. Herved maa da rigtignok bemærkes, at det er Christi egne Ord; men Christus taler formodentlig ogsaa om hvorledes det i Evigheden vil gaae det tørre eller visne Træ. Thi her i Verden er det netop det Grønne som forfølges, hvad jo Christi Liv netop viser.

Men Sagen er den, man vil saa gjerne, naar man dog vil det Gode, synes god, æres derfor, have Lov til at beraabe sig paa, at man bliver æret og anseet. Man har hverken Reenhed i Villien eller Energie eller Begeistring eller Dialektik til at holde den Syllogisme ud: Beviset for at der dog er noget Godt i mig er netop at jeg bliver forfulgt. Det er jo rigtignok et tvetydigt Beviis, er ofte misbrugt, især i tidligere Tider, og dog er Syllogismen den eneste forsvarlige.

Saa har man igjen villet hjælpe sig med at Verden den er ond, men Christenheden den er god. Naar saa er, er Christendommen afskaffet, som jeg har viist i en af de „christelige Overveielser". —

Elskov og Venskab maa jeg dog endnu engang have fat paa. Det er aabenbart at man i Christenheden aldeles har glemt hvad Kjerlighed er. Man lesler for Elskov og Venskab, ærer og roser det som Kjerlighed, altsaa som en Dyd. Nonsens. Elskov og Venskab er jordisk Lykke, er Timelighedens Gode aldeles som Penge, Gaver, Talenter o. s. v., kun endnu bedre. Man skal derfor ønske dem til Lykke, men sandeligen ikke gjøre dem indbildt vigtige. Kjerlighed er Selvfornægtelse, grundet i Forholdet til Gud. Tilsidst afskaffer man dette. Scribe har nu afskaffet Elskov, nu vover man endog frækt (som denne Emilie Carlén) at ville forklare Guds-Kjerlighed som Phantasterie. Naa, det maa man nu holde et Fruentimmer til Gode, at hun godhedsfuldt vil afskaffe Gud, og lyksaliggjøre os ved at faae en lille Jomfrue til Ægte.

Man tænke sig følgende Novelle. Apostelen Paulus var egentlig forelsket i en Captains Kone. Men Paulus var en Phantast, han vilde ikke gifte hende, uagtet hun var Enke. Nu kommer Nemesis over Paulus, thi Paulus var en Phantast. En Dag saae han hende skjenke Thee, og see hun var frugtsommelig — da vaagnede Smerten i Paulus (at det ikke var ved ham, at Enken var bleven frugtsommelig); og han fortvivlede.

Der er ikke let noget latterligere end naar en Forfatter vilkaarligt bruger Nemesis, fremstiller et Individ handlende rigtigt og saa bringer Nemesis over ham — fordi Forfatteren uheldigvis ikke har forstaaet, at han handlede rigtigt; fordi Forfatteren hverken veed ud eller ind.

Diogenes skal have sagt, at det var et daarligt Menneske, der aldrig havde gjort et andet Menneske vred.

Dersom jeg til Grund for en Brudevielse vilde lægge et eller andet Sted f. Ex. af Oldtidens Pastoralia, dog vel at mærke: man tillader mig en 5 à 6 Gange at komme Guds og Christi Navn med i Kagen: saa skal Vielsen blive saadan, at saa vel Brud og Brudgom som de Samtlige vil føle sig dybt grebne af den sjeldne Tale. — Og dersom jeg vilde tage nøiagtigt Skriftens Lære om Ægteskabet og lægge til Grund for en Vielse: saa vil Brud og Brudgom o. s. v. blive saa flaue og saa forbittrede, at de gjerne sloge mig ihjel. — See, man stikker jo Fingeren i Jorden for at lugte i hvad Land man er: naar man nu opdager dette, lugter man saa at det er Christenhed?

Mon dog virkeligen ogsaa Folkets Røst dengang var Guds Røst, da Jøderne raabte korsfæst!

Det jeg mangler er legemlige Kræfter — til at dovne; det jeg har er aandelige Kræfter, som man kun kan arbeide med.

Deri kan man egentlig ikke fortænke en Tænkende, at han ønsker sig bort fra en Verden, hvor der bogstaveligt blandt 100,000 ikke er 10 som i dybere Forstand have tænkt over Tilværelsen, saaledes, at de i ethvert Øieblik have været villige til i deres Existents at udtrykke hvad de hidtil have tænkt

— og hvor der derimod ganske rigtigt er 99,995 som dømme med og bedømme.

„Den, som for min Skyld ikke haber Fader og Moder.. offrer Alt, han er mig ikke værd." „Ja, siger Præsten, men disse Ord ere ikke sagte til, angaae ikke Alle." Hvorfor siges de saa til Alle? Hvorfor bemærkes det ikke udtrykkeligt; hvilken Uforsvarlighed af Christus saaledes løst at henkaste disse Ord, som ikke ere sagte til Alle. Og til hvem ere de da sagte? Præsten mener til de enkelte Overordentlige. Godt. Men hvorledes bliver da En den Overordentlige? Er han det i Kraft af en Naturbestemmelse, altsaa som Genie: saa gjør han det jo af sig selv, saa behøves der altsaa ikke [at] prædikes for ham derom. Til hvem skal der da overhovedet prædikes? Til Alle. Og det skal siges til Alle, for saa at overlade til Hver især, om han vil eller ikke. Men Præsternes Præk er utroligt Galimathias. Man opstabler nogle enkelte Overordentlige, altid afdøde naturligviis for en Sikkerheds Skyld, dem gjør man ovenikjøbet til Genier (forfeilende atter Sphæren) — vi Andre skal ikke tage os af saadanne Ord, vi skal gjøre lige stik imod: Amen! —

Mon det at være den Overordentlige er at være Genie? Ingenlunde. Gud søger derfor ogsaa at opdrage sine Udvalgte. Det gaaer da ganske simpelt saaledes til. En Saadan forstaaer først at tvinge sig selv lidt, men efterhaanden hjælper Gud ham, som han da selv hjælper til, til at forsage Alt for Guds Skyld. Det er en ganske simpel Historie. Og man skal netop sige, at det er ethvert Menneskes egen Skyld, om han i denne Henseende ikke har villet bede Gud hjælpe ham, thi Gud er villig at hjælpe Enhver saaledes.

Gregor VIII. siger: Bod er at begræde de begangne Synder, og ikke mere at begaae de begrædte.

Denne Fortælling er ypperlig, med lidt Snit vilde den blive god.

En Geistlig udgiver sig for en Verdslig og besøger et letfærdigt Fruentimmer; saa vilde hun indlade sig med ham. Men Eet betinger han sig, at hun maa indestaae for, at Ingen faaer det at vide; thi tænk hvad det vil sige, jeg som er en Geistlig. Nu fører hun ham flere Steder omkring, men intet Sted synes Præsten sikker nok. Endeligen fører hun ham til et ganske eensomt Sted og siger: her kan ingen see os nu — uden Gud. Den Geistlige siger: „hvorledes, kan Gud see os her — og han var just den, som jeg sidst vilde have skulde see mig."

Abraham a. S. Clara. Saml. W. Lindau 1845 15de Bind p. 54. 55.

Der har fra min tidligste Barndom siddet en Sorgens Piil i mit Hjerte. Saa længe den sidder der er jeg ironisk — trækkes den ud, saa døer jeg.

Var Paulus Embedsmand? Nei. Havde han da Levebrød? Nei. Tjente han mange Penge? Nei. Var han gift og avlede Børn? Nei. Men saa var jo Paulus ingen alvorlig Mand!

Paa det Stykke som forestiller Kommandeur Sølling — og en Lodsbaad paa den ene Side, et Vrag paa den anden Side, — staaer underneden paa den næste Side: Armod og voldsom Død, paa den anden Side: Velstand og naturlig Død — ak altsaa dog „Død" paa begge Sider.

Barnet leger med Dukken, men saa bliver igjen et Barn Dukken, naar Barnet er blevet Moderen.

Pengene er Tælleren, Barmhjertigheden er Nævneren. Men Nævneren er dog nok det Vigtigste.

Det er en meget skarpsindig Distinktion, som jeg har læst etsteds hos Abraham a St. Clara, at naar En vel har trukket sig tilbage fra Verden (i udvortes Forstand), men ikke er i Selskab med Gud, altsaa i sine Tanker har Verden hos sig: saa er han ikke eensom; han er en Eneboer men ikke eensom.

Abraham a. S. Clara*) fortæller om en gammel Eneboer, at da en rig Mand ved sin Død indsatte ham til Arving af hele hans Formue og man kom og forkyndte Eneboeren det, skal han have svaret: det maa være en Misforstaaelse, hvor kan han indsætte mig til sin Arving, da jeg er død længe før han.

Abraham af S. C. (S. W. 15. og 16. B. p. 200) fortæller, at da Dominicus var blevet meget afholdt i Tolosa for sin Prædiken, drog han derfra til Carcasson. Og da man spurgte ham om Aarsagen, svarede han: i Tolosa ere Mange, som ære mig, i Carcasson Mange, som spotte mig og tale imod mig.

Aug. 47.

Abraham a. St. Clara. S. W. 15. og 16. Bind (Grammatica Religiosa)

p. 22. Augustinus siger om Haabet: efter dette, holder fast ved det, men ikke uden Frygt. Thi Den, som haaber og ikke frygter, han er efterladende; men Den, som frygter og ikke haaber, han vil synke, som en Steen synker. Serm: 15.

p. 134. er ypperlig.

p. 175. Der hl. Bernardus Lib. 11 de consd. sagt: Was unter diesen beiden das ärgste sey, das Ehrabschneiden, oder den Ehrnabschneider anhören, darüber stehe ich in Zweifel.

p. 188. Das beste Mittel darzu (wie man die wahre Demuth erwerben kann) sey dieses, wann nämlich der Mensch nur allein seine eigne, und nicht anderer Verbrechen betrachtete.

p. 215. Derhalben merkt wohl zu diesem unserm Vorhaben, der Fulgentius Epist. ad Probam c. 15, daß der Urheber der Laster, denjenigen, so er mit dessen eigenen Sünden nicht übermeistern kann, mit fremden Tugenden überwinde; dann er lobt die Tugend, kraft deren er sich überwunden siehet, damit er also überwunden den Unschuldigen fangen möge. Und diese ist eine spitzfindig Arglist des bösen Feindes, daß er

---

*) Cfr. S. W. 15de og 16de B. p. 276. m.

den Soldaten Christi mit dessen eigenen Pfeilen tödte, den er mit seinen feindlichen Waffen nicht hat überwinden können.

Evangeliet om den utro Huusfoged:

Lad Huusfogeden selv eie det Hele: ja saa er det at anprise, det at sætte sig ned og skrive Beviser, som eftergive det Halve. Men det er Galskab, vil Verden sige. Rigtigt. Men det er dog Det Christus mener man skal lære af Huusfogeden — at spøge med sine Midler*) og med Regningerne lige saa let som Huusfogeden med Herrens Eiendom. Eieren er gjerne uøieregnende med ikke at give Noget efter; men Huusfogeden, han skaffede sig Venner ved at give efter — gjør Du ligesaa, men af din egen Formue.

Apostlene sige: „vi som have opgivet alle Ting for at følge Dig — hvilken Løn skulle vi have." Over disse Ord lod der sig ypperligt prædike til Opvækkelse — thi hvor mange Mennesker leve der vel i disse Tider, om hvem det gjælder, at de have opgivet Alt.

En Form, som jeg oftere har seet Exempler paa, under hvilken Misundelsen i den Enkelte vil tiltrodse sig Noget. Naar jeg f. Ex. træder ind paa et Sted, hvor der er Flere samlede, saa er det ofte, at een og anden af dem strax væbner sig mod mig ved at lee; han føler sig formodentlig som den offentlige Menings Redskab. Men see, naar jeg saa henkaster et Ord til ham, saa bliver det samme Menneske saa uendeligt smidigt og forbindtligt. Det er: i Grunden anseer han mig for noget Stort, maaskee endnu meget større end jeg er: men,

---

*) [I Randen:] „Det uretfærdige Mammon" maa ingenlunde forstaaes om det uretfærdigt erhvervede Mammon. Nei „Penge" ere uretfærdige, fordi Pengene er ligegyldige ved enten Eieren er en Tyv eller en Redelig. —

kan han ikke faae Lov til ligesom at blive Participant i min Storhed, saa vil han lee af mig. Og saasnart han ligesom bliver Participant, saa brouter han af min Storhed.

See, det kommer der af smaae Forhold. Men det er saa yderst interessant at iagttage.

En Dag mødte jeg uden for Porten 3 unge Herrer, der strax saasnart de fik Øie paa mig begyndte at grine og overhovedet begyndte paa den hele Frækhed som er bon ton i Kjøbstaden her. Hvad skeer? Da jeg kom dem saa nær, at jeg med mit Øie kunde faae Ram paa dem, og jeg opdagede, at de alle røg Cigar, henvendte jeg mig til den Ene med Anmodning om at maatte tænde min Cigar. Saa fløi Hattene af dem alle tre, og det var som havde jeg viist dem en Tjeneste ved at tænde min Cigar hos dem. Ergo: de Samme ville med Fornøjelse raabe Bravo for mig, naar jeg blot gav et venligt end sige et smigrende Ord; nu raabe de pereat og trodse.

Hvad Goldschmidt og P. L. Møller practiserer i det Større, det gjør her enhver Enkelt i det Mindre. Vil man ikke hilse Goldschmidt, vilde man ikke besøge ham: saa kom man i Bladet. Han vilde tiltrodse sig det lige Forhold. Saadan ogsaa med Læserne af hans Blad. Vil man ikke smigre dem, saa bruge de hans Blad for at forhaane En; vil man smigre dem, saa kommer den virkelige Dom frem.

Og jeg, som altid har været Høfligheden selv, især mod den ringere Klasse! Nu, det er en Komedie det Hele. Men det er ubetaleligt interessant at faae sin Menneskekundskab saaledes beriget.

D. 2den August 47.

Jeg er færdig med „Kjerlighedens Gjerninger“, reenskrevet og Alt. Jeg havde, da jeg arbeidede paa Nr. VIII, paa Grund af lidt Anstrengelse tænkt et Øieblik paa at reise til Berlin. Jeg turde ikke indrømme mig selv det, af Frygt for at komme for langt fra den bestemte Stemning. Jeg

holdt ud. Gud skee Lov det gik. Gud skee Lov. O, medens man forhaaner og udleer min megen Arbeiden: saa sidder jeg og takker Gud som forunder mig at det lykkes. Ja, tag Alt, hvad jeg allerede har haft, det Bedste er dog en oprindelig og Gud være lovet uopslidelig salig Forestilling om at Gud er Kjerlighed. Hvor trøsteløst det mangen Gang end har seet ud for mig: saa slæber jeg sammen alt hvad jeg kan opdrive af de livsaligste Tanker om hvorledes en Kjerlig er, og siger jeg til mig selv: saaledes er Gud i ethvert Øieblik.

Det maa dog vel ogsaa tilsidst lykkes mig at udvikle i Menneskene liguende Tanker, at raabe dem op eller pirre dem op, saa de dog lade være at spilde deres Liv uden nogentid ret at betænke, hvor kjerlig Gud er.

– – – –

Jeg har et Par Dage lidt meget af nogen Anstrengelse. Nu er jeg aldeles beroliget, ubeskrivelig salig — Gud være lovet! Det gaaer mig, som der er sagt etsteds om Jøderne: et mærkeligt Folk, thi naar de ere i god Forstaaelse med deres Gud, saa kan Ingen beseire dem; men naar de ere ueens med ham: saa kan Enhver overvinde dem.

En ældre Lap.

Hvor abstrakt det Evige er, kan ogsaa sees deraf, at man i den pathetiske Tale om det Evige og det evige Liv, om Hisset, undgaaer at nævne den Tiltalte eller Omtalte med Navn, fordi denne Concretion vilde forstyrre. (Det gaaer an med saadanne Navne som Socrates f. Ex., men f. Ex. Øltapper Jeppe Johansen!) I en Ligtale siger man: den Afdøde, ikke hans Navn. I et Gravvers kan det frembringe en komisk Virkning at Mandens Navn anbringes i Verset selv. Thi et Navn er i en vis Forstand det ubetydeligste af Alt; Enhver har jo et Navn, ogsaa Jeppe Johansen. Skal et Navn bruges pathetisk fordrer det uhyre meget. — Man søger i Ligtaler og i Talen om det Evige at føre den Enkelte ind

under almindelige Bestemmelser, under den universelle: at være Menneske, at lide noget Menneskeligt o. s. v., og derfor undgaaer man Navnet. En Præst kan begynde saaledes: „Vi ere her forsamlede for at give Graven hvad Gravens er." Vilde han begynde saaledes: „Vi ere her forsamlede for at begrave Jeppe Johansen": saa blev det comiskt. En Taler kan sige: at leve saaledes betænkte den Afdøde — ikke: at leve saaledes betænkte Jeppe Johansen.

Historisk betragtet maa man sige, at det er Ligtalens Skjebne at finde den uheldige Leilighed. En Øltapper begraves, og der holdes Tale, item en General-Major. Men de sande Store, Menneskeslægtens Ædle de faae sjelden en Gravtale: de blive gjerne henrettede — og ingen Ligtale bestilt. Man begraver Øltappere som Helte — Heltene korsfæster man og begraver i al Stilhed.

I Livsfaren kan man fatte saadanne hellige Beslutninger. Men naar saa Livsfaren er forbi: saa synes man, man kunde nok faae det Samme for lidt billigere Priis — uden at indsee, at saa faaer man nok heller ikke det Samme. Hvoraf kommer det altsaa med denne Forandring, uden deraf, at man nu ikke længere har den Forestilling om den hellige Beslutnings evige og absolute Gyldighed som før. Men vil man sige: Ingen kan dog holde ud i eet væk at være i Livsfare. Hvorfor ikke, dersom det dog er Betingelsen for at fastholde den hellige Beslutning.

Jeg troede engang, at Kjøbenhavn var en stor By — nu veed jeg, at den er en lille Kjøbstad. Men i en Kjøbstad kan man ikke leve som i en stor By.

Netop ligesom Apostlene vare ganske simple Mennesker af den ringeste Klasse (thi just derfor bliver deres Myndighed

desto stærkere accentueret, de vare slet ikke noget ved dem selv, ikke Genier, ikke Geheimeraader eller Landshøvdinger, men Fiskere — derfor Alt ved deres Myndighed fra Gud), saaledes forholder det sig ogsaa med det Nye Testamentes slette Græsk. Fandt allerede Socrates det upassende at benytte den pyntelige Tale af en ung Mand, der var udarbeidet til hans Forsvar, fordi han, som han siger, er bleven for gammel til Barnagtigheder: hvor meget mere upassende for Gud at bruge ziirligt Græsk.

Det er besynderligt nok, naar man er sunken hen i sine egne Tanker, og forsaavidt isærd med at glemme Virkeligheden: at man, som det hændte mig idag, kaldes tilbage ved Hjælp af en Sælgekones Raaben: „her Kirsebær 6 Sk., her er Kirsebær 6 Sk." Det der nemlig kaldte mig tilbage, var ikke just dette Raab — men denne bekjendte Stemme! Det er en Erindring fra min tidligste Barndom; kun har hun i de senere Aar forandret sig lidt, har faaet en skjæv Mund, som insluerer Noget paa hendes Udtale af det Ord „Skilling".

D. 3. Aug. 47.

Jeg havde igjen et Øieblik tænkt paa at reise til Stettin blot for Reisens Skyld. Det var vist neppe faldet mig selv ind, hvis ikke et flygtigt Ord af Nutzhorn havde henledt Tanken derpaa. Men deels er det mit Befindende, min hele Bygning, alle mine legemlige Vaner lige stik imod og som en Afsindighed at reise i Hundedagene i 23° Varme — en Tid hvor jeg neppe drister mig til at kjøre en Tour i Middagsstunden — men hvor jeg befinder mig saa ypperligt ved at forholde mig ganske stille. Hvad ligner det, paa den Aarstid at komme til en Sandørk, hvor Solens Brand er utaalelig; hvad ligner det at spøge med sin Søvn, thi jeg sover aldrig ombord og er altsaa meget anstrengt den næste Dag, og saa paa et fremmed Sted, hvad altid gjør Varmen 10° større.

Dertil kommer, at d. 9de August nærmer sig (saa jeg end

ikke uden at være i Stettin blot een Dag og saa lige hjem igjen kunde naae det) og jeg ønsker dog iaar efter Sædvane at være i Kjøbenhavn d. 9de August.

Fremdeles har jeg Forretninger. Jeg staaer i Handel med Reitzel; og jeg veed, hvor skjødesløs han er; foregaaer jeg med et slet Exempel, saa god Nat. Fremdeles venter jeg en Mand hver Dag, der har sagt han vil komme igjen for at handle med mig om Stedet.

Endeligen er der endnu en Grund. Et Flyve-Indfald engang imellem kan være godt, men man maa ogsaa kunne gjøre det paa en anden Maade. Jeg har derfor betænkt istedenfor denne forcerede Reisen, som dog er en Overanstrengelse, at holde en lille Ferie herhjemme. Jeg vil læse lidt i denne Tid, indrømme større Spatium til at lade Hovedet hvile. Ogsaa det kan være mig af Vigtighed for Fremtiden. Det er som bekjendt det vanskeligste af Alt at standse et Skib i Farten. Saaledes har jeg altid haft et vanskeligt Øieblik naar jeg er færdig med en større Produktivitet. Saa pleier jeg at variere og glemme Alt, at skylle ud ligesom ved Hjælp af en saadan Reise. Det lader sig nu ikke gjøre iaar. Saa lærer jeg paa en anden Maade. Jeg har iaar heller ingen ret Lyst dertil, og Lyst, impetus i høieste Grad maa der til for at Sligt skal gavne. Netop i disse Dage har det behaget mig saa meget at forholde mig ganske stille. Der er aabenbart en Forandring i mit Væsen i Gjære, og den bør man ogsaa respektere. Jeg bliver mere beroliget, trænger ikke mere til saa voldsomme Bevægelser. Den sande Fornyelse er dog heller ikke en voldsom Adspredelse, men netop en Opvælden indenfra.

Jeg har, hvad der ogsaa er en Forandring, i den senere Tid oftere tænkt paa, og følt mig tiltalt ved den Tanke: engang til Efteraaret at begynde en ordentlig Udenlandsreise i længere Tid. Dette er just et Tegn paa en større Ligelighed i min Sjæl. Min første Udenlandsreise var dog ogsaa saa uheldig paa Grund af det ulykkelige Forhold med min Forlovelse. Vel er denne Sag i en vis Forstand ikke forandret, men den er dog formildet.

Jeg skulde dog engang læse en Bog af Wieland: Aristipp und seine Zeit; item en af hans sidste Afhandlinger: Euthanasia „wie hat es der Mensch anzufangen um heiter und schmerzlos zu sterben."

NB.

Fra nu af skulde der altsaa rykkes ind i det specifik Christelige.

En Pseudonym vilde igjen blive fornøden til at hugge løs og give Grændseløshedens Elasticitet. Hertil bruges: de occultis non judicat ecclessia, et psychologisk Experiment. (cfr. Journalen J. J.).*)

Saa maa der avanceres: „Synds-Forladelsen". Paa dette Punkt bliver det Hele at concentrere; det maa først vindes igjen som et Paradox, inden der kan gjøres Noget. Christendommen er i disse Tider blevet Vrøvl; derfor maa man paatage sig det dobbelte Arbeide: først at gjøre Sagen tilgavns vanskelig.

Et strengere videnskabeligt Værk om den geistlige Talekunst med stadigt Hensyn til Aristoteles Rhetorik. (Cfr. Journalen J. J.**) — og hvad der findes i en Mappe, som ligger i den øverste Skuffe af den ene Piedestal.)

Da hviler et Menneske i Syndens Forladelse, naar Tanken om Gud ikke erindrer ham om Synden, men om at den er tilgivet, saa det Forbigangne ikke er en Erindring om, hvor meget han forbrød, men om, hvor meget ham blev tilgivet.

Det er en særdeles god Bemærkning, som jeg, besynderligt nok, finder i min gamle Journal for 1839 (E. E.), i

*) [Jfr. „Af S. K.s Efterl. Pap. 1844-46," S. 168-69, 334 og 339.]
**) [Jfr. „Af S. K.s Efterl. Pap. 1833-43," S. 452-58; — og „Af S. K.s Efterl. Pap. 1844-46," S. 156 og 800-14.]

hvilken der ellers ikke er meget egentlig Lykkeligt eller Fuldendt: at Ægteskabet ikke er egentlig Kjerlighed, og at der derfor ogsaa staaer: at de Tvende blive til eet Kjød — ikke til een Aand, som da to Aander umuligt kunne blive til een Aand. Denne Bemærkning havde virkelig med Held ladet sig benytte i „Kjerlighedens-Gjerninger."

Det kan blive en meget god Text til en Brudevielse:

„Skjønhed er bedragelig og Dilighed er forgængelig, men en Qvinde, i hvilken der er Herrens Frygt, hun skal roses."

Ordspr. 31, 30.

Prof. Heiberg og Konsorter vil omtrent tale saaledes: „Mag. Kierkegaard er selv Skyld i det Hele, — hvorfor har han ikke sluttet sig til os og levet i Fornemhedens Skjul." Altsaa jeg er selv Skyld i det! Godt. Men hvad saa videre? Dersom det er givet, at jeg selv er Skyld deri, er jeg saa derfor skyldig? Jeg troede omvendt, at jeg, naar jeg er vidende om en Fare, som det er min Pligt at gaae i, ved feigt og klogt at skulle bliver skyldig. Men Heiberg og Martensen og det hele Fidterie har aldeles ingen ethisk Holdning: Alt dreier sig for dem om Klogskab og gode Dage og Anseelse og et fedt Levebrød og Fornemhed. Det maa dog vel gjælde om enhver af hine Ædle, vi ønske at lære af, at han selv var Skyld i at han blev forfulgt og blev henrettet. Havde han villet leve paa en anden Viis, ikke været sin Idee tro, tinget og pruttet, bedrevet Hoer med et Publikum o. s. v. — saa var han naturligviis blevet æret og anseet. Det Moersomme med Heiberg er egentlig, at det der forbittrer ham er at han, han Heiberg, han den Kloge, som har søgt at profitere af ethvert Sandsebedrag, at han alligevel er kommen lidt i Fidtefadet. Heibergs Liv erindrer om hiin vittige Replik i Debatten i Politivennen, hvor Hørkræmmeren er saa fortvivlet over, at han er kommen i Bladet, han, han, der i al sin Tid har saa nøiagtigt indrettet sig paa ikke at komme i Bladet.

Og det er saadanne Instantser, der skal bedømme min Stræben! Dersom H. blot forstod mig, hvorledes jeg ganske bogstavelig med velberaad Hu modarbeider mig selv, for, vel at mærke, ikke at tjene Sandheden ved Hjælp af Sandsebedrag, saa vilde han udenvidere ansee mig for gal.

Og nu [..........] stadselige Ynkelighed! Thi ved Heiberg er der dog det Gode, at han forstaaer at nyde Livet; der er dog Mening i hans Kløgt. Men [.........], der er strengt christeligt opdraget, og uden den Art Talent som Heiberg!

Med Biskop M[ynster] er det en anden Sag. Hans Dygtighed er saa stor, at man maa holde ham et lille Kjetterie til Gode. Der er rigtignok en Mislighed. Dersom nemlig Verden ikke er bedre end den fremstilles i hans Prædikener, saa er det en egen Sag selv at være høit anseet og agtet — af den Verden, eller, som han har det, at have saa megen Verden. Det er ingen Kunst at skildre Verden mørkt, men Kunsten er, at Ens Liv nøiagtigt udtrykker og gjengiver hvad man lærer om Verden, at Ens eget Liv udviser Forholdet.

Men Mynster er og bliver en eminent Dygtighed, og en Regjeringsmand af de sjeldne. Hiin Mislighed bliver hans eget Ansvar for Gud; og vist er det, han er af Naturen bestemt til at have Magten.

„Verden" er Mediet, hvori vi ere. Ligesom man siger om Vand, at det har de og de Egenskaber, og det saa slaaer til, naar Prøven gjøres: saaledes maa det slaae til, at Ens eget Liv, Livs-Stilling, Vilkaar, Proportioner af Agtelse og Anseelse slaaer til i Forhold til hvad man selv siger om Verden. Dersom en Spytte-Klat, der laae og svømmede oven paa, i en vel udarbeidet og ypperlig holdt Tale vilde skildre det Element „Vandets" Usselhed og bevise det derved, at Guld synker i Vand: saa var derimod ikke Noget at indvende. Men hvis Spytte-Klatten paa nogen Maade vilde gjøre Forsøg paa at bevise os, at den selv var Guld, saa maatte man svare: Du modbeviser det jo selv, thi svømmer Du ikke oven paa Vandet? Naar En siger, at Verden er forbærvet, eller mid-

delmaadig, og saa selv er meget anseet i Verden: saa gjør han den Indrømmelse sig selv betræffende, at han er middelmaadig, eller fordærvet. Heri er der Alvor og dialektisk Sammenhæng. [. . . . .]

Og Heiberg, Martensen, det er dog Instantser; — men man tænke sig nu det Øvrige: alle disse Justitsraader, Kræmmere, Ølhandlere, Barbeersvende, Studenter o. s. v., som alle Samtlige ingen egentlig Forestilling engang have om hvad det er at tænke: og det er dem, som skal bedømme mig; det er dem, som opføre det ækle og væmmelige Drama at forhaane og udlee en Tænker. Men jeg skal, med Guds Hjælp, og saasnart Sandheden kræver det, nok hjælpe til at gjøre dette Drama saa karakteristisk for dem selv som muligt. De skal ikke slippe for godt Kjøb. Min Opgave er bestandigt at føre dem videre og videre, thi sandeligen, hvor demoraliseret i Feighed og Frygtagtighed og Misundelse det lille danske Folk er, det skal engang gjøres aabenbart. Men det kan kun skee, naar der [er] En, som er villig til at lade sig offre derfor. Ved at trække sig tilbage vinder man Anseelse og gode Dage, item at Usselheden skjules: men ved i Sandhedens Tjeneste ikke at give det Mindste efter, saa faaer man Plagen — men sandelig, Usselheden skal ogsaa blive aabenbar. Og at Danmark trænger til at see det engang, derom er der ingen Tvivl.

Nydelse kan være behagelig nok i Øieblikket, o, men der er Intet saligere at erindre end Lidelser, det vil sige Lidelser for en god Sag. Og man har da altsaa i Maximum en 70 Aar til at nyde — men en Evighed til at erindre. Og Nydelse tager sig slet ikke ud for Erindringen.

Der er foruden mig selv maaskee ikke eet Menneske, der kunde have Lyst til at føre det Liv jeg kjender: og dog er der

Og det er saadanne Instantser, der skal bedømme min Stræben! Dersom H. blot forstod mig, hvorledes jeg ganske bogstavelig med velberaad Hu modarbeider mig selv, for, vel at mærke, ikke at tjene Sandheden ved Hjælp af Sandsebedrag, saa vilde han uvenvidere ansee mig for gal.

Og nu Martensens stadselige Ynkelighed! Thi ved Heiberg er der dog det Gode, at han forstaaer at nyde Livet; der er dog Mening i hans Kløgt. Men Martensen, der er strengt christeligt opdraget, og uden den Art Talent som Heiberg!

Med Biskop M[ynster] er det en anden Sag. Hans Dygtighed er saa stor, at man maa holde ham et lille Kjetterie til Gode. Der er rigtignok en Mislighed. Dersom nemlig Verden ikke er bedre end den fremstilles i hans Prædikener, saa er det en egen Sag selv at være højt anseet og agtet — af den Verden, eller, som han har det, at have saa megen Verden. Det er ingen Kunst at skildre Verden mørkt, men Kunsten er, at Ens Liv nøiagtigt udtrykker og gjengiver hvad man lærer om Verden, at Ens eget Liv udviser Forholdet.

Men Mynster er og bliver en eminent Dygtighed, og en Regjeringsmand af de sjeldne. Hiin Mislighed bliver hans eget Ansvar for Gud; og vist er det, han er af Naturen bestemt til at have Magten.

„Verden“ er Mediet, hvori vi ere. Ligesom man siger om Vand, at det har de og de Egenskaber, og det saa slaaer til, naar Prøven gjøres: saaledes maa det slaae til, at Ens eget Liv, Livs-Stilling, Vilkaar, Proportioner af Agtelse og Anseelse slaaer til i Forhold til hvad man selv siger om Verden. Dersom en Spytte-Klat, der laae og svømmede oven paa, i en vel udarbeidet og ypperlig holdt Tale vilde skildre det Element „Vandets“ Usselhed og bevise det derved, at Guld synker i Vand: saa var derimod ikke Noget at indvende. Men hvis Spytte-Klatten paa nogen Maade vilde gjøre Forsøg paa at bevise os, at den selv var Guld, saa maatte man svare: Du modbeviser det jo selv, thi svømmer Du ikke oven paa Vandet? Naar En siger, at Verden er fordærvet, eller mid-

delmaadig, og saa selv er meget anseet i Verden: saa gjør han den Indrømmelse sig selv betræffende, at han er middelmaadig, eller fordærvet. Heri er der Alvor og dialektisk Sammenhæng. Præsternes Narrestreger ere ikke stort bevendte.

Og Heiberg, Martensen, det er dog Instantser; — men man tænke sig nu det Øvrige: alle disse Justitsraader, Kræmmere, Ølhandlere, Barbeersvende, Studenter o. s. v., som alle Samtlige ingen egentlig Forestilling engang have om hvad det er at tænke: og det er dem, som skal bedømme mig; det er dem, som opføre det ækle og væmmelige Drama at forhaane og udlee en Tænker. Men jeg skal, med Guds Hjælp, og saasnart Sandheden kræver det, nok hjælpe til at gjøre dette Drama saa karakteristisk for dem selv som muligt. De skal ikke slippe for godt Kjøb. Min Opgave er bestandigt at føre dem videre og videre, thi sandeligen, hvor demoraliseret i Feighed og Frygtagtighed og Misundelse det lille danske Folk er, det skal engang gjøres aabenbart. Men det kan kun skee, naar der [er] En, som er villig til at lade sig offre derfor. Ved at trække sig tilbage vinder man Anseelse og gode Dage, item at Usselheden skjules: men ved i Sandhedens Tjeneste ikke at give det Mindste efter, saa faaer man Plagen — men sandelig, Usselheden skal ogsaa blive aabenbar. Og at Danmark trænger til at see det engang, derom er ingen Tvivl.

Nydelse kan være behagelig nok i Øieblikket, o, men der er Intet saligere at erindre end Lidelser, det vil sige Lidelser for en god Sag. Og man har da altsaa i Maximum en 70 Aar til at nyde — men en Evighed til at erindre. Og Nydelse tager sig slet ikke ud for Erindringen.

Der er foruden mig selv maaskee ikke eet Menneske, der kunde have Lyst til at føre det Liv jeg kjender: og dog er der

ikke eet Menneske, hvis man i hans Døds Øieblik gav ham Tid til at betænke sig, uden at han jo vilde være glad ved at have levet saaledes som jeg qua Forfatter.

Det er bekjendt nok ikke just Folk, hvis Liv var det reneste, som Politiet bruger til de Høitbetroede. Saaledes bærer Gud sig ogsaa ad. De, han bruger, henter han som oftest ind paa Fortabelsens Vei, nogle endog langt henne. Saadanne Folk kan Gud bruge; thi de tør ikke raisonnere eller forlange gode Dage, men maa finde sig i Alt og takke Gud til. Men Politiet bekymrer sig ikke om, at dets Høitbetroede blive endnu mere forbærvede, naar de blot altid ere snu og opfindsomme og gjennembrevne; Gud derimod opdrager tillige de Fortabte han saaledes bruger som sine Agenter.

Som en Qvinde, der ikke er lykkelig i sit Huus, hænger meget ved Vinduet: saaledes hænger en Tungsindigs Sjel ved Øiet for at søge Adspredelser. En anden Form af Tungsind er den, som aldeles lukker Øiet for at have Alt mørkt om sig.

Det er bekjendt nok, at Geistligheden indførte Baalet for at undgaae „Blods-Udgydelse" (selv da Giordano Bruno blev overgivet til den verdslige Ret, bad man den at gaae saa mildt frem som muligt, men da ubetinget at undgaae Blods-Udgydelse; det vil sige, han skulde brændes), saaledes har nu Verden lært Geistligheden denne Skinhellighed af; man forfølger ikke længere til Blods-Udgydelse; man undgaaer Blods-Udgydelse, men man martrer desto mere.

Mennesket kommer mere og mere i Slægtskab med Dyrene; nu taler man ikke mere om tusinde Menneskers Styrke, men om 1000 Hestes Styrke.

Man har da i Christenheden egentlig afskaffet Christendommen. Man lever saadan hen, ved Hjælp af Præsterne bestyrkede i, at vi saadan alle blive lige salige. Saaledes er det Evige og Evigheden engang for alle betrygget. Det gjælder altsaa blot om de 70 Aar her i Livet. At vove Noget for en god Sag: det afskaffes; thi det skal være at friste Gud, om enhver Saadan maatte jo siges: han er selv Skyld i, at han kommer til at lide. Saa staaer altsaa blot tilbage hvad der kan hænde i Livet. Slumper man da til at faae gode Dage, ja saa er det godt. Har man Lidelse, Næringssorg o. a. D., ja saa maa man see at hitte paa Midler derimod. Dette er Menneskets Liv: Gud veed, om det i dette Liv skulde være muligt at finde mindste Spoer af Christendom. Saa elendig var end ikke Hedenskabet; thi saa havde Hedenskabet dog ikke denne tilløiede Forestilling om Guds Kjerlighed og Evighedens Salighed.

Hvor Menneskeslægten dog trænger til Opvækkelse og til Straffedomme. En Straffeprædikant fører til Intet, han vilde blot blive et Pikanterie mere.

Og Den, der nu i en saadan Samtid har sit Liv bundet i den strengere Evighedens Fordring! Han har først den Bekymring, om han dog paa nogen Maade fuldkommer sin Opgave; og saa har han den Løn at blive forhaanet, fordi han bekymret vil noget Høiere.

Det er aabenbart, at Christendommen i den gjennem Christendommens Depravation raffinerede Forstandighed har faaet en langt farligere Fjende end den nogensinde har haft i Raahedens tøilesløse Lidenskaber og vilde Sæder.

Det var maaskee dog rigtigt engang at give nogle Prædikener, der søgte at gribe Menneskene fra den ømme Side. Saaledes f. Ex. ved at skildre med ret Pathos Christi Opoffrelse, hans Selvfornægtelse, og som Tiltale: vilde Du nu saadan uden videre indbilde Dig alt Dette til, sidde i Magelighed og betrygget derved, kalde ham dorsk og dvask din Velgjører, uden at føle den mindste Trang til at ligne ham, til dog ogsaa at offre Noget o. s. v. . . . . ?

Kunsten er at faae Svinget igjen, som man har fraranet Christendommen ved den usalige Dvaskhed, at vi nok saadan Alle blive salige og saadan. — At tordne kan nu ikke mere nytte, det forbittrer blot Menneskene. Maaskee dog Prædikener i denne Stiil af Tiltale vilde lykkes. Saa gjelder det da om at individualisere saa stærkt, at Tilhøreren ikke bildte sig ind, det var et andet „Du", der taltes til.

Men Geistligheden, som skulde hjælpe Menneskene ud paa Strømmen, det er dem, som lære Menneskene alle disse Sandsebedrag, thi Geistligheden er ikke selv paa Strømmen og vil ikke derud. Og dette er igjen det allerfarligste, at Menigheden ikke blot selv er dvask, men at den ovenikjøbet ligger fortøiet ved Hjælp af Geistligheden.

Det er et sandt Ord af Daumb og godt udtrykt, naar han (i Philosophische Anthropologie. Berlin 1838. S. W. Erster Band p. 25 m.) siger om Pøbelen „dem Alles zur Lebensfrage wird, am Leben Alles und deßwegen am Rechte Nichts liegt."

Den hele Stræben med at gjøre hvert enkelt levende Sprog gjeldende for sig — den absplittende Methode er netop førende tilbage, et Tilbageskridt. Det er bekjendt nok, at Amerika er det Land, som har de fleste Sprog, fordi næsten enhver Stamme taler sit Sprog. Men dette er ingen Fuldkommenhed. Eet lærd Sprog bliver det Høieste.

Det Grundtvigske Brøvl om Nationaliteten er ogsaa Tilbageskridt, til Hedenskabet. Det er utroligt, hvilket Galskab fanatiserede grundtvigske Candidater kan varte op med. Th. Fenger siger f. Ex., at Ingen uden igjennem Nationaliteten kan være en sand Christen. Og Christendommen, som netop har villet afskaffe Hedenskabets Forgudelse af Nationaliteterne! Men hvad forstaaer Fenger sig paa Hedenskabet; og angaaende Christendommen, hvad veed han da Andet end at buldre ud med det Grundtvigske!

---

den 14de Aug.

Besynderligt nok, den Reise til Berlin staaer mig bestandigt for Tanken. Men jeg kan ikke. Der er en Mand, der har henvendt sig til mig betræffende Salget af mit Huus. Han kom saa beleiligt, mig virkelig saa uforklarligt beleiligt, at jeg ikke nøksom kan paaskjønne det. Under saadanne Omstændigheder tør jeg saa ikke reise bort. Hvis han saa kom i min Fraværelse, vilde det bedrøve mig ubeskriveligt.

Det har hidtil været min Skik at gribe til i Forhold til den nødvendige Adspredelse, heller at vove end at lade være at vove. Derfor falder det mig denne Gang saa vanskeligt at skulle fatte en negativ Beslutning. En negativ Beslutning er ogsaa det allervanskeligste, naar man ganske har sin Frihed, fordi der jo i ethvert Øieblik er en Mulighed at gjøre det Modsatte. Naar jeg først har kastet mig i Vognen eller ombord paa et Dampskib, saa er jeg i det: deri ligger en Slags Afgjørelse. Den negative Afgjørelse er langt vanskeligere.

Hvor lidet jeg duer til praktiske Forretninger, seer jeg desto værre nu kun altfor tydeligt. Min Idealitet lider saa ubeskriveligt under den Jadsken og Ubestemthed og Brøvlen, som er Hemmeligheden i det praktiske Liv. At en Mand udebliver til en bestemt Tid, eller gjør det forkeert, eller spilder mig min Tid: alt Sligt er mig en Qval. Jeg vil hellere end gjerne paatage mig alt Arbeidet, det trivielleste Arbeide med at skrive af — naar jeg blot maa være ene om det; thi saa kan jeg dog gjøre det ordentligen og nøiagtigt. Men denne væmmelige Ubestemthed er mig en Rædsel.

Fader i Himlene! Hold Du ikke med vore Synder mod os, men med os mod vore Synder; saa Tanken om Dig, naar den vaagner i Sjælen, og hver Gang den vaagner, da ikke maatte minde os om hvad vi forbrød, men om hvad Du tilgav, ikke om hvorledes vi forvildedes, men om hvorledes Du frelste!

I Evangeliet om Pharisæeren og Tolderen staaer der om Pharisæeren: „han stod for sig selv"; men i det næste Evangelium (om den Stumme) staaer der: „Christus tog ham afsides."

---

den 15de Aug.

Da jeg i sin Tid (under Arbeidet paa Talen VII i Kjerlighedens Gjerninger, 2den Deel) fik Lyst til at reise til Berlin, gav jeg ikke efter. Idetsted besøgte jeg en Dag Kongen, hvad jeg ingenlunde havde Lyst til. Jeg maa kunne undvære saa store Adspredelser. Det gjælder nu om at mindske Produktiviteten, og hellere at bovne lidt her hjemme, end disse stærke Adspredelser, som strax gjøre mig produktiv igjen.

---

den 16de Aug.

Saa er det da afgjort; jeg bliver hjemme. Imorgen bringes Manuscript i Trykkeriet. — For at sikkre mig, at det ikke paa nogen Maade skulde være en mulig Ulyst til alt Brøvlet med at komme istand til Reisen, der forhindrede mig, har jeg, med vanlig Mistænkelighed mod mig selv, begyndt en Bade-Cour, hvilken jeg vidste var mig meget modbydelig.

Det, at jeg bliver hjemme, har en langt dybere Grund, og er mig en Trang. Jeg maa engang begynde paa at kunne undvære saa stærke Adspredelser. Skal jeg tænke paa at binde mig til en fast udvortes Gjerning, kan jeg ikke være tjent med, at denne Higen efter en saadan forceret Bortfjernelse pludselig kommer paa mig, og med hele det melancholske Præg. Derfor lige saa godt først som sidst. Nu er jeg færdig med Bøgerne; reiste jeg saa, begyndte jeg formodenlig igjen, og fik ikke den Forvisning, at jeg kan standse uden at behøve som en Leviathan at baldre mig ved at kaste mig lige i den modsatte Retning.

Jeg føler nu en Trang til i en dybere Forstand at komme til mig selv ved at komme nærmere til Gud i Forstaaelsen af mig selv. Jeg maa blive paa Stedet, og fornyes ind efter. Noget ganske Andet er det, at jeg muligen til Efteraarets Slutning kunde tiltræde en ordentlig Udenlandsreise for længere Tid.

Men dette maa slet ikke bære Præget af det Lidenskabelige eller det Lidenskabeliges Concentration som en saadan lille Udflugt til Berlin.

Mit Tungsind maa jeg see at faae nærmere fat. Det har hidtil hvilet dybest i Grunden, og den nhyre Aands-Anstrengelse har hjulpet til at holde det nede. At jeg har gavnet ved min Arbeiden, at Gud har billiget den, og hiulpet mig paa enhver Maade er vist nok. Jeg takker ham atter og atter, at han har gjort for mig unbeligt mere end jeg havde ventet. Det er min Trøst, at saa vist som intet Menneske har for Gud nogen Fortjeneste, saa har han dog med Velbehag seet min Stræben, at jeg i min frygtelige Lidelse ved hans Bistand har holdt ud indtil det Yderste. Jeg veed med mig selv for Gud, at min Forfatter-Arbeiden, min Redebonhed til at lystre hans Vink, til til at offre ethvert jordiskt og verdsligt Hensyn, vil formilde mig selv Indtrykket af hvad jeg personligt har forbrudt. Just fordi jeg med besværet Samvittighed begyndte min Forfatter-Virksomhed, just derfor har jeg med den yderste Omhyggelighed stræbt at gjøre denne saaledes reen, at den kunde være lidt Afdrag paa Gjelden. Denne Reenhed, Uegennyttighed, Flid er det, som i Verdens Øine tager sig ud som Galskab. At Gud betragter den anderledes, veed jeg, uden at deraf følger, at den for hans Øine skulde være saaledes reen, at jeg for ham turde rose mig af den.

Men nu vil Gud det anderledes. Der rører sig Noget i mig, som tyder paa en Metamorphose. Just derfor turde jeg ikke reise til Berlin, thi det er at fordrive Fosteret. Jeg skal derfor nu forholde mig stille, ingenlunde arbeide for anstrenget, ja neppe anstrenget, ikke begynde paa nogen ny Bog, men see at komme til mig selv, ret at tænke mit Tungsinds Tanke sammen med Gud paa Stedet. Paa den Maade maa mit Tungsind hæves, og det Christelige komme mig nærmere. Jeg har hidtil værget mig mod mit Tungsind ved Aands-Arbeide, der holdt det borte — nu maa jeg see, ved Troen om, at Gud har glemt i Tilgivelse hvad af Skyld der er deri, selv at glemme det, men ikke nogen Adspredelse, ikke i

nogen Afstand fra det, men i Gud, at jeg idet jeg tænker paa Gud maa tænke, at han har glemt det, og saaledes selv lære at turde glemme det i Tilgivelsen.

[„Enten—Eller“ udkom som bekjendt den 20de Febr. 1843; anden Udgave, 1 Bind i stort Oktav, derefter den 14de Maj 1849. Men allerede i 1847 var den nye Udgave paatænkt; Boghandler Philipsen vilde gjerne forlægge den og tilbød (28de Aug.) S. K. 500 Rdl. for et Oplag paa 1000 Expl.: „Jeg tilstaaer, det er ikke meget, men i Forhold til mine Udgifter endda ikke saa lidt.“

S. K. tilskrev da Philipsen saaledes:

„Høistærede:

Naar jeg betænker, hvad det dog vil sige for en Kjøbmand, især for en Boghandler at faae næsten 1½ Aars Henstand med Betalingen af Honoraret (thi en Forlægger plejer dog nok ordentligviis at betale forud); naar jeg betænker Bogens Beskaffenhed; og naar jeg betænker, at der er Tale om et Oplag paa 1000 Exemplarer: saa synes mig, at 700 Rdl., hvad De jo selv oprindelig slog paa, maa ansees som en saare billig Fordring fra min Side.

Vil De som jeg vil, saa skal Sagen fra min Side blive fremmet med al mulig Hurtighed, hvad vel maa være i Deres Interesse.

Ærbødigst

Svar udbedes. S. K.“

Ved en mundtlig Samtale synes Enighed at være opnaaet, men den 28de Aug. traadte Ph. atter tilbage: „Hos Dem“ — skrev han — „glemmer jeg alle Beregninger, jeg seer og hører kun paa Enten—Ellers Forfatter og siger Ja til alt som strømmer fra Deres Læber. Men hjemme i min Stue“ osv. Ph. vil kun give de 500 Rdl.

Herpaa svarede S. K. saa:

„den 30te Aug. 47.

Høistærede!

Naar De ikke vil, som jeg vil, saa faaer De altsaa ikke Forlaget af Enten—Eller; saa er dermed den Sag afgjort — og, som De ønsker det, fra min Side aldeles „uden Vrede“; thi Deres „Vankelmodighed“ har jeg allerede ganske glemt.

Ærb.

S. K.“]

Forunderligt! Igaar talte jeg med Jørgen Jørgensen, som nu er bleven en ivrig Læser af Hamann. Han har i hans Skrifter fundet den Oplysning, at Hamann ikke var gift med sin Kone*), men levede med hende uden Vielse, altsaa som Concubine. Og jeg som paa det Ivrigste har søgt det, har ikke fundet det. Det havde i sin Tid været mig af yderste Vigtighed. Og dog havde det vel ikke hjulpet mig; men det havde altid givet Sagen en lidt anden Vending, at jeg havde vidst, at Hamann havde vovet Sligt. Jeg har naturligviis tænkt mig Muligheden, men jeg har ikke vidst, at Hamann har realiseret den. Dog forvissede jeg mig i sin Tid om, at den ikke saaledes lod sig gjøre.

Naar man skal have et virkeligt Forhold til Gud, altsaa have med ham at gjøre hver Dag (ikke saaledes blot Nytaarsmorgen eller paa Bryllupsdagen, og ved Barnefødsel) saa lærer man snart, at man maa see at forstaae, at alt det Gud gjør er godt eller lære altid at takke. Ellers fremkommer al denne barnagtige Brøvlen: det ene Øieblik skal man takke, for nu er det godt, eller Det og Det var saa rart; det næste Øieblik skal man sukke og bede om Taalmodighed, for nu var Det og Det saa galt. Det er umuligt at have et virkeligt Forhold til Gud og saa forblive i sin blot menneskelige og jordiske Forestilling om Godt og Ondt, Behageligt og Ubehageligt.

Den egentlige Sjæls-Lidelse har Menneskene slet ingen Forestilling om. Saaledes veed jeg, hvor dybt jeg har følt den Smerte, at Menneskene have viist sig mod mig som de have, ikke for min egen Skyld, men fordi jeg veed for Gud, hvor godt jeg har meent dem det. Der er Ingen, Ingen her hjemme, der har den Sympathie med de ringe Klasser som jeg — og dog hidser man netop dem paa mig. Jeg saae, at der blev

*) [I Randen] cfr. Journalen J. J. p. 160 nd. [ɔ: „Af S. K.s Efterl. Pap., 1844—46," S. 154, øverst].

gjort Uret mod de Fornemmere, da kastede jeg mig i Gabet, og til Tak forklarer man det som Forfængelighed. O, min Gud være lovet, for Erindringen er mit Liv ubetaleligt.

Fader i Himlene! Hav lidt Taalmodighed med os; thi vi mene ofte i al Oprigtighed at tale med Dig og tale dog saa taabeligt. Snart er det efter vor Mening saa godt hvad der er skeet, og da have vi ikke Ord nok at takke — som et svigefuldt Barn, der takker fordi det fik sin Villie; snart er det igjen saa uheldigt for os og vi raabe til Dig, hvis vi end ikke klage og skrige — ak, som et uforstandigt Barn, der er bange for det Gavnlige. O, men hvor barnagtige vi end ere, hvor langt det dog egentlig er fra at kunne være Sandhed, at vi virkeligen ere Børn, naar Du virkeligen skulde være disse Børns Fader, — ak, som hvis et Dyr vilde gjøre Fordring paa at have et Menneske til Fader: hvor barnagtige vi end ere, hvor lidet vor Tale og vort Sprog ligner det Sprog, vi skulle lære af Dig: saa meget forstaae vi dog, at det ikke bør være saaledes, at vi maa see at lære anderledes. Saa hav lidt Taalmodighed med os!

Prædikeren 4, 17: „Forvar din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus" lod sig ypperligt bruge til en Prædiken som Modsætning til den laxe Prædikemaade, der blot har travlt for at faae Folk i Kirke. Tag Dig iagt for at gaae derhen. Det er Ansvar, hvis Du saa ikke gjør efter hvad der prædikes. Og hvis der prædikes ret, kunde Du maaskee faae et Indtryk, som Du ikke igjen kan forandre, et Indtryk af hvad Gud fordrer af Dig i Selvfornægtelse osv., — tag Dig derfor iagt.*)

Det kunde være fortjent engang at fremstille det moderne Skolevæsen — al denne Vigtighed i Bladene med Programmer,

*) [Jfr. „Christelige Taler", 1848, III. 1.]

som Berlingske T. finder interessante o.s.v. — Bartholin! der netop var beregnet paa at tilfredsstille Tidens Fordringer ved Hjælp af Trækruder o. s. v. — og saa i Modsætning hertil den gamle Skole-Gang, da Skolen var et indesluttet Sted, da der endnu var Pathos i at tale om „bag Skolens Mure“ (ad modum bag Klostrets Mure) istedenfor, at Skolen nu er en Gjennem-Gang (Per-Madsens Gang — Passagen); den Tid da Forældrene selv vare bange for Skolemesteren, denne store Ubekjendte, som Drengen gysede ved at skulle sendes til, ligesom et Lam, der skal sendes ud til Ulven — og nu da det er Thee-Sladder og Kaffe-Slapperage. (Man kunde idyllisk-romantisk udføre den Scene, naar Drengen i gamle Dage første Gang skulde i Skole.) — Den moderne Skinhellighed i Forhold til hele Underviisnings-Væsenet og Opdragelsen — at Forældre og Lærere istedenfor at arbeide for Alvor forsikkre hinanden, hvor alvorlig den Sag er, og hvad de gjøre — for at faae en ny Trækrude.

Men hele den første Deel af Artiklen maatte holdes pathetisk („Vor Tid er Reformernes Tid“ osv.) i en høist alvorlig Tone, ellers faaer man ikke Folk til at gaae med, de blive strax opsætsige.

Tilsidst nødsager Verden En til at blive saa ironisk, at man end ikke tør lade Ironien titte igjennem.

Det kan man villigt indrømme, at Enhver, der kan avle Børn, ogsaa kan opdrage sine Unger (ganske som Dyret), men det at opdrage Mennesker, er en ganske sjelden Gave. Men her nivellerer man, og til Grund for Nivellementet ligger det Sophisme, at Enhver, der kan avle Børn, ogsaa forstaaer sig paa at opdrage Mennesker. Maaskee i intet Forhold og i ingen Retning vil Tidens Forvirring blive saa grinagtig som i Opdragelses-Væsenet. I næste Generation vil formodentlig Forældrene selv være saa maadelige, at de i høieste Grad selv behøvede Opdragelse — og det er dem, der skal være Skolemesteren behjælpelige i at opdrage Børnene! Især naar

Grundtvig trænger igjennem og indfører den nye Underviisning: Ordsprogs-Legen, Saxo og Snorro, Modersmaalet. Til den Tid haaber jeg at være død, hvorimod jeg kunde ønske, at Grundtvig maatte leve til den Tid.

At lide taalmodigt er slet ikke det specifik Christelige — men frit at vælge den Lidelse, man ogsaa kunde være fri for, frit at vælge den for den gode Sags Skyld: det er christeligt. Mon ikke ogsaa mangen Hedning leed taalmodigen. Og hvad Lighed er der ogsaa mellem det at lide taalmodigt (den uundgaaelige Lidelse) og det, at Christus var Gud, og dog valgte at lide.

Thema til en Fredags-Prædiken.

Luk. 24, 51: „Og det skete, der han velsignede dem, skiltes han fra dem."

Det er egentlig om Himmelfarten; men saaledes skilles Christus altid fra Menneskene.*)

Til en Fredags-Prædiken lod sig ogsaa bruge de Ord af

Gerhard Meditationes sacræ Nr. XIX de coenæ dominicæ mysterio:
Mirari non rimari sapientia vera est.

Text til en Fredags-Prædiken.

Mc. 9, 50: „Haver Salt i Eder selv."
Enkelthedens Gudsforhold.

... thi Naturen tager Barnet af Moderens Skjød og lægger det ved hendes Bryst ...

---

*) [Jfr. „Christelige Taler", 1848, IV, 7.]

Text til en Fredags-Prædiken:

Vort Borgerskab er i Himlen.

. . . især idag fornemme vi det — thi hver Gang disse Ord gjentages: „vor Herre Jesus Christus i den Nat, der han blev forraadt," da slutter endnu bestandigt Menigheden sig nærmere sammen om ham, som nærmede Forræderen sig atter.

Text til en Fredags-Prædiken.

1 Joh. 3, 20: „Om end vort Hjerte fordømmer os, saa er Gud større end vort Hjerte."

Er dette ikke det, der ſer udtrykt idag. I Syndernes Bekjendelse træde vi alle frem idag — altsaa dømme vi os selv — men Gud er større.*)

Text til en Fredags-Prædiken.

2 Timoth. 2, 12—13: „Dersom vi fornægte, skal han og fornægte os; dersom vi ere utro, bliver han dog tro; han kan ikke fornægte sig selv."

Forskjellen mellem det at fornægte og det at være utro, hvad enhver Troende mere eller mindre er, Svaghed o. s. v.

Her er altsaa Loven og Evangeliet.**)

Hvad er Menneskelighed? Det er Menneske-Lighed. Uligheden er det Umenneskelige.

Man maa egentlig have lidt saare meget i Verden, være bleven saare ulykkelig, førend der end blot kan blive Tale om at begynde paa at elske Næsten. Først i Selvfornægtelsens Afdøen fra jordisk Lykke og Glæde og gode Dage, først i den bliver „Næsten" til. Man kan derfor egentlig ikke dadle den Umiddelbare, at han ikke elsker Næsten, thi den Umiddelbare er for lykkelig til at „Næsten" kan være til for ham. Enhver,

*) [Jfr. „Christelige Taler", 1848, IV, 6.]
**) [Jfr. „Christelige Taler", 1848, IV, 5.]

der hænger fast ved Jordelivet, han elsker ikke Næsten, det vil sige, for ham er Næsten ikke til.

Det blot at blive beundret af Menneskene opvækker ikke, denne Beundring bliver en dvask Vane, og selv om det, den Bundrede har at sige, er ypperligt, han gavner ikke stort. Men det, at Menneskene faae Lov at forhaane En, at lade deres onde Lidenskaber rase mod En — naar de saa engang faae Øinene op: dette er opvækkende. Just ved Forhaanelsen have de faaet et langt inderligere Forhold til et saadant Menneske end ved en jævn dyrisk Beundring.

NB. Den ny Bog skal hedde:*)

Hvorledes gik det dog til, at Jesus Christus kunde blive korsfæstet? Eller: har et Menneske Lov at offre sit Liv for Sandheden?)**

Sagen er den, den dogmatiske Tale***) om Christi Forsonings-Død har reent faaet Begivenheden selv i Glemsel.†)

Hans Død er en Forsonings-Død, et Offer, han vil bringe. Rigtigt. Men han var dog vel ikke selv Skyld i, at han blev dømt fra Livet. Her er det Dialektiske: han vil frelse Verden

---

*) [I Marginen indskudt:]

Forord.

Dette Forord indeholder ikke videre end en Besværgelse, at Læseren først vil øve sig i at aflægge en Deel af sin sædvanlige Tanke-Gang (Forskjellen er som den Forskjel, naar man vender en Tegning fra den modsatte Side), thi ellers kan det slet ikke hjælpe at begynde, han kan slet ikke faae Øie paa Problemet, fordi han allerede længst er færdigt med det i omvendt Stilling.

**) [Jfr. „Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger." Af H. H. (Maj 1849) I.]

***) [I Randen:] NB. Det egentlige Paradox maa ikke oversees: at Christus kom til Verden for at lide (cfr. Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift p. 460 m.)

†) [I Marginen:] cfr. denne Bog p. [105] o. ff.

ved sin Død, ellers kan han ikke frelse den — men han er alligevel ikke selv Skyld i, at han forfølges og henrettes.

I Almindelighed taler man blot om Christi Reenhed og Uskyldighed; men her er igjen et overseet Problem. Man kan jo nemlig saaledes forkynde det Gode og det Sande, at man tvinger Menneskene til at forfølge sig. — Først kæmper egentlig et Menneske saaledes, at han anseer Verden for den stærkere; men naar han saa ret har følt sin Styrke, saa føler han egentlig Medlidenhed med Menneskene, at de gjøre ham Uret. Da maa det falde ham ind (ikke for sin egen Skyld, men for deres), om han dog ikke skruer dem Prisen for høit. Man kan jo have et saadant Kjendskab til Verden og Menneskene, at man, just gjørende det Gode og Sande, nøiagtigt kan sige: jeg vil blive forfulgt. Er dette ikke for haardt imod Menneskene. Man kan jo paa den Maade næsten lægge et Mord paa deres Samvittighed. Er det ikke for haardt mod Menneskene: ved at anlægge sit eget Liv efter den afpassede Maalestok og ubetinget at holde den fast, at tvinge Menneskene i en sørgelig Art Nødværge til at henrette En? — Jeg kan sige her, ligesom i „Frygt og Bæven“, de Fleste forstaae slet ikke, hvorom jeg taler. Er det et Menneskes Pligt, i det Øieblik han seer, at han fra nu af enten maa slaae lidt af paa Sandheden, for at tage Menneskene med sig, eller ogsaa paa den Maade at tvinge dem til at forfølge ham, at paalægge dem dette Ansvar: er det saa hans Pligt at gjøre det Første eller det Sidste.

Christus maa altsaa i ethvert Øieblik have villet undgaae Forfølgelsen (ikke for sin Skyld, thi han var jo villig til at lide, han, som var kommen for at lide), men for Menneskenes Skyld, at han ikke skulde være Den, som hjalp til at gjøre dem „skyldige“. — Men hvorledes er det saa muligt, at han kunde blive henrettet.

Nu udvikles hvorledes han maa have levet i Forhold til de Mægtige (Cotterie) og til de Ringe. Hvor uklogt han maa have levet.

Har noget Menneske Lov til i den Grad at holde Sandheden absolut fast, at han kan forudsee, at det vil blive de

Medlevendes Brøde at aflive ham? Thi Christus var Sandheden, og kunde det derfor ikke anderledes; og fremdeles: hans Død gjør det saa igjen godt, da det er en Forsonings-Død.

See, nu staaer jeg igjen som i sin Tid ved „Frygt og Bæven", hos hvem skal jeg søge nogen Oplysning saadanne Tanker betræffende? Der er ikke 10, der kan tænke dem, naar jeg har fremsat dem, endsige før. De tænke alle i omvendt Retning, i Retning af: ikke at være bange for at vove sit Liv. Men deres Tænken begynder ikke med dette som givet, for saa at spørge, om man har Lov til det.*)

— Christi Lidelse er egentlig Sjels-Lidelse.

Dersom jeg ikke har Lov til gudeligt at kalde Det, som jeg i menneskelig Godmodighed vilde kalde Svaghed, Ugudelighed: saa har jeg heller ikke Lov at offre mit Liv for Sandhed ɔ: at blive henrettet, eller at lade mig henrette.

Det maa dog være forfærdeligt at være saaledes til Nar som Martensen: at prædike Christendom for et saadant Auditorium, en Fornem og for Fornemme og for Daarer, som løbe med, blot forbi det er fornemt. Hvilken Satire! Martensen er jo Prædikant, altsaa vel Discipel af den Lærer, vor Herre Jesus Christus, hvem Verden spyttede paa — Christus er Forbilledet og Martensen Discipelen, som ligner ham. Martensen maa dog enten være skrækkelig verdslig sindet (at en Smule Titel og Fornemhed kan være ham saa vigtig) eller meget dum. Jeg troer snarest det Sidste. Sagen er, saadan et Menneske kommer aldrig primitivt til at tænke over det Mindste, han danner sig efter Den og Den, gjør aldeles det Samme.

Og den fornemme Verden er ubetinget den meest forbærvede Deel af Samfundet. Thi hvad er vel Hoer og Drukkenskab o. s. v. mod dette hele Spil af onde Lidenskaber, denne leflende Letfærdighed o. s. v.

---

*) [Jfr. „Af S. K.s Eft. Pap. 1844-46," S. 677 ff.].

Nei, jeg ønsker ikke at være til Nar i en Kirke. Derfor ønsker jeg en tom Kirke — saa er Gud tilstede og det er mig idetmindste mere end nok. I disse Tider er en fuld Kirke i Hovedstaden (thi paa Landet er det noget Andet om den hele Menighed gaaer i Kirke, noget Andet end at hele Kjøbenhavn strømmer til een Kirke) en Satire over hans Vel- eller Høiærværdighed.

Det er godt sagt af Montaigne (3die B. p. 84): „Enhver, der venter Straffen, lider den; og Enhver, der har fortjent den, venter den."

Den Kategorie: „at blive staaende" kommer til Anvendelse i Asien. Jøderne blive staaende; China er blevet staaende; Indien er blevet staaende. — Derimod i Europa den Kategorie: at gaae under. Rom gik under. Grækenland gik under.

Man burde i 10 Aar reise i China og saa komme hjem og skrive en Opfattelse af Europa fra Chinas Standpunkt — comparativ Folkebeskrivelse — China er Europas Carricatur, den karrikerede Consequents af det absolute Monarchie, der er Tilværelsens Forgudelse, er at forbyde Udvandring. — Examens Væsenet i China, at Romanen dreier sig om En, der er til Examen. — At „Knappen" (Distinktionen) ikke er Værdighedens Symbol, men er Værdigheden, saa naar En er saa uheldig at tabe Knappen, saa taber han ogsaa Æren. — Loven er en Personification, som fordrer, naar en Forbrydelse er begaaet, at En henrettes, ligegyldigt om det just er den Skyldige. — Jorden er firkantet, China er den inderste Firkant.

NB. Jeg kan ikke troe Andet, end at dette maa findes optegnet eet eller andetsteds før. Den Idee med China har beskæftiget mig.

Dersom Socrates's Apologie ikke er som jeg mener Ironie, for at gjøre Nar af dem Alle, saa fremkommer den Indvending

mod dens Ægthed: det er usandsynligt, at Socrates gad forsvare sig.

Det Bedste i mig bliver dog ikke forstaaet. Jeg arbeider saa trælsomt, snart med Frygt for mit Udkomme: og saa bebreider man mig, at jeg ikke tager et Embede. Hvad jeg nemlig forstaaer: at det at faae et Embede er at opgive den bedste Udretten — det vil, det kan Ingen forstaae. Men indbilde sig, at man udretter mere ved at faae et Embede: god Nat! Nei, naar man først har faaet et Embede, saa er Ens Udretten fanget i det Sandsebedrag: han lærer os Christendom, forbi det er hans Levebrød. At det er saa, er klart nok — men hvad blev det saa til med alle Levebrøds-Mændene. Og da disse nu ere Legio, saa have de vendt Forholdet om: de ere da alvorlige ved Hjælp af Levebrødet — jeg er letsindig, forbi jeg arbeider trods Nogen, uden at have et Levebrød.

See, derfor er min Forfatter-Existents idel Opoffrelse og en stille Sorg over Menneskene. Give Gud, at det blot, hvad jeg troer og haaber, maatte bøde lidt paa hvad jeg personligt kan have forbrudt.

O, Menneskene ønske sig Aand og Genialitet — dersom de vidste hvor tungt det er at være Andre saa overlegne som jeg er, være saa velmenende som jeg for Gud veed jeg er: og saa at blive saaledes misforstaaet.

Den Enkeltes Guds-Forhold anseer Verden egentlig for Selvkjerlighed. Da Verden nemlig ikke troer paa Gud, saa maa jo den Gudfrygtige i sidste Grund elske sig selv — den Gudfrygtige elsker jo ikke hvad Verden elsker; men hvad bliver der saa tilbage: Gud og sig selv; nu tager Verden Gud bort: ergo elsker den Gudfrygtige sig selv. Verden anseer Gudsfrygt for Selvkjerlighed. Det er jo ogsaa selvkjerligt det ikke at ville forgude Verdens og de Medlevendes Dom, det at ville forbeholde sig (og antage, at saaledes burde ethvert Menneske) at have for Gud baade sin Dom og sit Ansvar i sidste Instants.

Det er denne Ugudelighed (at afskaffe Samvittigheds-Forholdet) der er den hegelske Philosophies Grundskade. Og den hegelske Philosophie er nu blevet saa populair, at tilsidst Sjouerne blive den objektive Aand. Dette synes saa f. Ex. Heiberg ikke om, dog ikke fordi han seer Sophismet, men fordi han og Hans vil være den objektive Aand.

Til en Fredags-Prædiken.

Det Ønske: at hvad der vil strække os bort fra Gud, at det netop maatte føre os nærmere til ham. Synden vil jo strække os bort — men i Forsoningen er det netop Syndens Bevidsthed, der fører os nærmere til Gud. Da er der Haab om at overvinde det Onde, naar hvert dets Angreb blot fører os nærmere til Gud.

Til en Fredags-Prædiken.

Enhver Helligdag er en Afbrydelse af det Sædvanlige (og det er gavnligt) men Helligdagen selv er den sædvanlige Afbrydelse og kan saa let igjen blive til Vane. Men Fredagen er Oprindelighedens Afbrydelse.

Ikke han der stod og faldt ved Passet Thermopylæ har havt en rigtigere Position end jeg ved det Pas og den Snævring: Enkelthedens Kategorie — igjennem hvilken Tiden skal; thi netop naar den over mit Liig gaaer den Vei, saa har jeg seiret — det havde han ikke.

Fredags-Prædiken.

Text: Jeg har inderligt længtes efter at spise dette Paaske-Maaltid med Eder.

Thema. Den sande inderlige Længsel efter at gaae til Alters.

Det er mærkeligt nok, men det er dog saa, at et Menneske altid mere frygter Formaliteten end Realiteten. En der anonymt ikke tager i Betænkning at begaae en Nederdrægtighed, han vilde betænke sig paa at angive en Andens Anonymitet.

Det er godt sagt af Montaigne: „jeg har ikke studeret for at skrive en Bog, men jeg har studeret paa det, som jeg har skrevet i Bogen."

4de B. p. 270 (2 Bog 18 Cap.)

Det kunde være morsomt, for ret at fremstille Spidsborgerligheden i Danmark at skrive en lille Bog, som skulde hedde:

Eventyret om det Land Danmark.

Blandt de „bekjendte Lande" er ogsaa dette — men det har flere mærkelige Besynderligheder, som bør fortælles.

I dette Land er der kun een By: men den er ogsaa hele Landet saa kisteglad over, uagtet det kun er en Kjøbstad. Den hedder Kjøbenhavn.

Denne By har naturligviis ogsaa Aviser, flere forskjellige Aviser. Men disse afhandle ikke som andre Steder politiske Sager o. s. v. Nei, her skrives paa Papiret blot om de Enkeltes Klædebragt, om hvad de spise, hvor de spise o. s. v. I intet Land er saaledes Almeen-Aanden saa stærkt udviklet som i Danmark. Naar en Mand ikke har Stropper i sine Beenklæder, saa bliver det strax bekjendtgjort i Avisen, og læses ubetinget af hele Folket. Ja, saa samvittighedsfuldt gaaer man frem, at der engang i mere end eet Aar paa Prent blev ført en Strid om en enkelt Mands Buxer ikke var, ganske nøiagtig seet, en halv Tomme for korte. Sagen stod hen, forbi man var tvivlraadig, om det dog ikke kunde for Almeen-Aanden tillades ham at blive ved at gaae med dem som de vare, uden at Almeen-Aanden behøvede at bruge alvorligere Midler. — Almeen-Aanden er uhyre udviklet i Danmark. Mord, Hoer,

Vold o. s. v. kort enhver Forbrydelse tilgives, kun ikke det at have andre Knapper i sin Kjole end andre Mænder: det er crimen læsæ Almeen-Aanden. Saasnart en Mand falder paa Gaden, bliver hans fulde Navn strax bekjendtgjort i Bladet, og Almeen-Aanden dømmer ham, om det var uforsigtigt eller ikke. — Det er i Danmark ikke som ellers, at i en Nation een og anden Enkelt er en Ironiker. Nei, her er hele Folket ironisk. Saasnart nemlig man opdager, at En ikke har samme Sort Knapper i sin Kjole som de Andre, saa lee alle de andre Mænder af ham, og denne Latter kaldes i Danmark Ironie.

Forsaavidt er Danmark nu ikke forskjelligt fra en hvilkensomhelst anden Kjøbstad, kun at det er et Folk, der er en Kjøbstad; men da har det en ganske aparte Besynderlighed, den, at det mener at være en stor Nation, og at være i Strid med hele Europa om sin Nationalitet, og at forfægte den af yderste Evne.

Besynderligt nok: i Spidsen for Almeen-Aanden staaer en Jøde; og i Landet mærkes ikke Spor af Nationalitet: dog ligger Danmark formentligen og kæmper med hele Europa.

I Kjøbenhavn er saa en Prophet, som opretholder denne Idee, at Danmark kæmper med hele Europa. Han gjør det Hele af, han bevæger Himmel og Jord uden noget Punkt udenfor, han bevæger det ved Hjælp af Ingenting; blot det, at han lever er nok til at gjøre Tiden til en bevæget Tid. Han propheterer om en mageløs Fremtid for Danmark, deels paa Grund af hvad Aanden indskyder ham, og deels fordi Danmark har haft en mageløs Fortid. Han har allerede engang før været saa heldig at forudsige, at den forrige Konge af Danmark (Frederik VI) skulde styrte Napoleon. Dette beviste han af Aabenbaringens Bog, hvor der tales om en Mand paa en hvid Hest, som omstyrter et mægtigt Rige. Men en Mand paa en hvid Hest kan ikke være andre end Kongen af Danmark — medmindre det skulde være Keiseren af Marokko. Kun i Danmark findes hvide Heste og kun Keiseren af Marokko faaer nogle til Foræring. Hans Prophetie gik dog ikke i Opfyldelse. Siden den Tid har Forholdene forandret sig i

Danmarks Forhold til Europa, saa Kongen af Danmark vanskeligt vil erobre hele Europa; thi i Stutteriet skal der ikke findes flere hvide Heste. Dog varsler Propheten Danmark en mageløs Fremtid. Han offrer sig ganske for at prophetere; hvad han lider derfor og har lidt, veed Ingen, som han selv siger, — undtagen Skomagermester Mathiesen, der er hans Fortrolige.

Det at lyve er, som en Ældre saa ypperligt har sagt, at angive sig selv, at foragte Gud og at frygte Mennesker. Montaigne gjør meget godt opmærksom paa denne afskyelige Omvendthed: istedenfor at frygte Gud, — og hvis det behøves: at foragte Mennesker.

Ethvert Menneske, selv det dygtigere, er gjerne i Phantasie og Følelse i sin Tænken og Talen et godt Stykke forud for sig selv eller for hvad han er i Gjerning og Virkelighed. Men Fleertallet af Mennesker er det med som en Vogn, hvilken Locomotivet er løbet fra — saa langt ere de forud for sig selv, det er: saa langt ere de i Virkeligheden tilbage.

Forskjellen mellem opbyggelig Tale og en Overveielse.*)

En Overveielse forudsætter ikke Begrebsbestemmelserne som givne og forstaaede; den maa derfor ikke saa meget røre, formilde, berolige, overtale som vække og pirre ved Menneskene og skærpe Tænkningen. Overveielsens Øieblik er jo ogsaa før Handling, og det gjælder derfor om at sætte alle Momenterne ret i Bevægelse. Overveielsen skal være en „Bremse“, dens

---

*) [I Marginen:] Forskjellen kan man ogsaa see udtrykt i Forordet: hiin Enkelte .... overveie kjerligt, om dog ikke o. s. v. Saaledes kunde Forordet til en opbyggelig Tale aldrig lyde.

Colorit derfor en ganske anden end den opbyggelige Tales, der hviler i Stemning, medens Overveielsen skal være i god Forstand utaalmodig, vælig i Stemning. Ironie er her fornødent og en betydeligere Ingrediens Comik. Man maa gjerne lee lidt engang imellem, naar blot Tanken bliver desto tydeligere og mere slaaende. En opbyggelig Tale om Kjerlighed forudsætter, at Menneskene væsentligen vide hvad Kjerlighed er, og søger nu at vinde dem for den, at bevæge dem. Men dette er sandeligen ikke Tilfældet. Derfor maa „Overveielsen“ først hente dem op af Kjelderhalsen, kalde paa dem, vende dem, med Sandhedens Dialektik, op og ned paa deres magelige Tanke-Gang.

Den som skal tale om Selvfornegtelsens Kjerlighed behøver da ikke at gjøre sig særskilt Umage for at synes den Selvkjerlige; thi er han den sande Kjerlige, saa maa Verden ansee ham for den Selvkjerlige.

.... Mængden spyttede paa ham (Christus). Det gyser i Dig, Du vilde maaskee helst, at der end ikke taltes om Sligt, fordi det er saa gyseligt, fordi det at det er skeet skrækker En ud af den sædvanlige blødagtige Tankegang. — Men tænk Dig nu samtidig med denne Begivenhed. Tør Du tiltroe Dig selv, at Du havde haft Mod til aabenlyst at holde med Christus, med en Mand, hvem ethvert Blik forhaanede, hvem Alt forraabte — hvem Mængden spyttede paa. Men Du var tilstede! Du var bevæget maaskee til Medlidenhed ved Synet af Mishandlingen med dette Menneske, men Du stod i Mængden. Langt fra Dig var det at ville deeltage i disse Ugudeligheder. Men see, da de stode hos Dig, da opdagede de, at Du ikke raabte med. Rasende i deres vilde Lidenskab greb et Par af dem, der stode Dig nærmest, Dig fat. — Det gjaldt dit Liv, vissere end om Du var angrebet af et Rovdyr — og Du havde ikke Mod eller Beslutthed i Øieblikket til at vove dit Liv, især da ikke for et saadant af alle foragtet og afskyet Menneske,

— Du gav efter, ogsaa Du raabte Haan over ham, ogsaa Du spyttede paa ham. *)

O, man advarer Ynglinge om ikke at gaae paa Lastens Forsamlingssteder, end ikke nysgjerrigt, thi Ingen veed, hvad der kunde hænde. Forfærdeligere endnu er den Fare, naar Du ikke er saa ubetinget besluttet med Dig selv, om hvad Du vil, at Du er villig at offre dit Liv, da at være med i Mængden. Ak, og dog, de der ere saaledes besluttede, de løbe sjelden med i Mængden. Sandeligen der er intet Sted, ikke det til Lysterne og Lasterne afskyeligst indviede, hvor et Menneske saa let forderves — som i „Mængden".

*) [I Marginen:] Du gav altsaa efter, Du deeltog i Forhaanelsen — det er sandt, det var for at frelse dit Liv: o, uhyre Modsigelse, just Han, hvem Du forhaanede, døde for at frelse dit Liv.

1847.

["Kjerlighedens Gjerninger."

Jfr. foran S. 15, 91, 134-35 og 163-64.]

[Den 29de Septbr. 1847 kom i Boghandelen:]

"Kjerlighedens Gjerninger.

Nogle christelige Overveielser i Talers Form

af

S. K."

[I et Omslag, mærket:
"Af "Kjerlighedens Gjerninger". Noget som ikke blev benyttet."]

Skal ikke bruges.

NB. Dette er Noget af den Bog "Kjerlighedens Gjerninger", som ikke blev brugt.

Dets Plads var i 2den Følge Nr. X*), og det skulde begynde saaledes:

Saaledes fordres der opoffrende Uegennyttighed. Just forbi vi i denne Henseende ere os vor Stræben bevidste som i Sandhed uegennyttig, tør jeg kalde dette Skrift en

*) [ɔ: "Den Kjerlighedens Gjerning at anprise Kjerlighed."]

Kjerlighedens Gjerning. Der er redeligt arbeidet for at gjøre Kjerligheden saa skjøn som det er sandt den er, og det er vort Ønske, at Den, der læser det, maatte vindes for Kjerligheden. Dette er vor Gjerning. Om Skriftet faaer Læsere er ikke vor Sag; vor Gjerning bliver derfor dog vel ikke mindre uegennyttig — fordi vi ingen Læsere faae; med mindre Nogen vil sige, at det er Forfængelighed, Stolthed, Overmod o. s. v. Men hvis vi da, forud vel vidende om denne Fares Mulighed, i dens Virkelighed stille og rolige finde os i den, som den forud ikke har forstyrret os under Arbeidet: er det saa ikke en Gjerning af Kjerlighed? O, det Evige er dog, ogsaa i Tankernes Striden, det Stærkeste! Maatte det blot lykkes os altid at holde os til det!

Derpaa følger det Næste.

* * *

Et Selvforsvar.

„Giver os Indgang; vi have Ingen gjort Uret, Ingen forført, Ingen forforbelet." 2 Cor. VII [1].

Endog en Apostel har fundet det fornødent at anbefale sig selv, at rose sig selv — „men til Opbyggelse". Han gjør det altsaa af Kjerlighed. Den der nemlig er sig bevidst, at han har Ret, og klart seer, hvor megen Uret der gjøres ham; Den, der af en glædelig Erfaring veed, hvor megen Besværlighed han i Sagtmodighed har baaret let; Den, der roligt hviler i den Forvisning, at Gud vil give ham Kræfter til let og glad at bære enhver yderligere Uret og Forfølgelse: ham kan kun Kjerlighed bevæge til at rose sig selv; thi Vreden og Stoltheden vilde det tilfredsstille langt mere næsten at bestyrke Menneskene i, om muligt, at gjøre ham endnu mere Uret. Ingen Hedning

vilde derfor under saadanne Omstændigheder rose sig selv. Denne Kjerlighed til Angriberne, der, for deres Skyld, søger at hindre dem i at gjøre mere Uret, er Hedenskabet fremmed.

Altsaa endog en Apostel har fundet det fornødent at anbefale sig selv, at rose sig selv, men til Opbyggelse. Skulde vi dadles for Noget, da var det vel snarere paa Grund af en for stor Ligegyldighed mod Menneskers Dom, hvilken ogsaa er urigtig og lastværdig, dog vel at mærke, naar man undtager Ligegyldighed for Daarers og „en vanartet Slægts" Dom, hvis Bifald man ikke blot ikke tør eftertragte, men skal og bør være ligegyldig mod, det er: beflitte sig paa tilgavns at være det. Men forsaavidt det dog ogsaa er en Pligt at anbefale sig selv, som Sandheden kræver det, saa ville vi ikke forskylde den Brøde, det Ansvar ganske at have undladt det. Saa lad os da engang tale saaledes:

Er Nogen flittig, da jeg mere; er Nogen uegennyttig, da jeg mere; offrer Nogen sig for en Sag, da jeg mere. I syv Aar have vi nu været Forfatter i det danske Sprog. Vi have arbeidet efter en Maalestok, som sjeldent er seet. Med al denne Arbeiden have vi ikke tjent en Hvid. Vi have i al den Tid ikke nydt en eneste Opmuntring eller Udmærkelse, hvad vi rigtignok heller aldrig have eftertragtet. Vi have i Forholdet til det os nærmest staaende Sammenhold af mægtigere Forfattere (det literaire Aristokratie) virkeligt stræbt at give dem, hvad deres Ret er; men vi have derhos meget nøie vogtet paa, at det ikke skulde undslippe os, det lille indgydende Ord, der kunde vinde os nogen Bistand fra de mægtigere Forfatteres Sammenhold, altsaa nogen usand, nogen et Sandsebedrags Bistand. Vi have med Bedrøvelse seet, at den lavere Classe paa flere Maader, vildledt af nogle Fordærvede, har ved Nærgaaenhed søgt at krænke Værdighederne. Vi havde ventet, at de mægtigere Forfattere her vilde vise, at de ere de Mægtigere. Men da dette ikke er skeet, have vi ikke ladet vente paa os, og ved den første givne Anledning med velberaad Hu udsat os for alle Forhaanelsens Farer og den forskjelligste Art Mistjendelse. — Vi have i vor Stræben redeligen forsaget at arbeide ved Hjelp

af noget Sandsebedrag. Vi vide det vel, og vidste det førend vi begyndte, vidste det af vort Kjendskab til Oldtiden og af den dybsindigste Digter, der etsteds just lader en Konge indskærpe Prindsen denne Klogskab, vi vidste det vel, at det at leve skjult, tilbagetrukkent, fornemt, sjelden seet af Menneskene, udvikler et ypperligt Sandsebedrag, der hjelper En til at nyde Anseelse. Men vi have med velberaad Hu og med Øiet paa de Ædle, hvilke vi ansee for Menneskeslægtens Lærere, forsmaaet og foragtet at skaffe Sandheden Anseelse ved Hjelp af Sandsebedrag, eller rettere at skaffe os den selv paa Sandhedens Bekostning. Vi have tvertimod paa enhver Maade stræbt at tilintetgjøre os selv, for ret i Sandhed at tjene Sandheden. Vi have ikke meent, vor Sag i Sandhed vandt ved at vi bleve hædrede og ærede — og saa maaskee kjede af at arbeide for den; vi mene tvertimod, at vor Sag, som enhver god Sag, tager sig bedst ud, naar vi, selv ringe ansete, udleete, forhaanede, mishandlede, slaae for — vor gode Sag. Vi ere ikke uvidende om, at vor Uegennyttighed er bleven anseet som Selvkjerlighed. Vi have Intet derimod. Ved selv at ansees for kjerlig, naar man skal tale om Kjerlighed, afstedkommes let et Sandsebedrag. Det er med Talen om Kjerlighed som med hiin konstige Brøndboring: jo dybere man borer jo bedre; men man borer netop dybest, naar man selv ansees for selvkjerlig, medens man taler om Kjerlighed og taler sandt om den. — Vi have i vor Arbeiden, der ofte har været over et Menneskes Kræfter, men Gud være lovet, aldrig uden hans Bistand, stræbt at efterkomme den skjønne Regel, at man aldrig maa see paa en Dandser, at han puster. Vi have forvisset os om, at Menneskene i deres Dom ikke følge denne Regel; thi naar de ikke see ham puste, eller høre ham stønne, saa troe de slet ikke, at han dandser. Naar En stønner over en lille Bog, saa troer man, han er flittig; og naar En gjør det meget anstrengende Arbeide som en Spøg, saa troer man det er Spøg, og at han jadsker. — See, dette mene vi, det er vor Pligt at sige engang, — Gud veed, hvor ukjert det i en vis Forstand er os.

Og da ville vi endnu gjøre en Kjerligheds-Gjerning ved

at sige et Par Ord om vore sociale Forhold. Vi ere ikke uvidende om, at denne Gjerning maa have sin Løn i sig selv, thi hvorledes den lønnes af Menneskene have vi noksom erfaret — men sandeligen ogsaa, hvorledes den har sin Løn i sig selv. — Der gives i vor Tid som altid falske Propheter og Sophister nok. Disse Sophister smigre Folket. De smigre ikke Folket, idetmindste ikke det danske, ved at sige, at det er et lykkeligt begavet Folk, thi det er det; men de smigre ved ikke at sige Andet. Til den lykkeligt Begavede skal man ikke indskrænke sig til at sige dette, thi det er at smigre ham, da hans Begavethed jo er Guds Gave, og Spørgsmaalet er: hvorledes han bruger den.

Der er i et lille Folk en Fare, som kun ligger altfor nær og dog er allerstørst i et lille Folk: det er Sammenhold i Smaa-Partier (Cotterie, Clique). I et lille Folk kjender man for meget hinanden; man bliver bange for hinanden, og derfor fristes man saa let til at blive nogle Stykker. Men Sammenhold forvexler saare let Sagen med Fordelen og forvænner Menneskene til en feig, frygtagtig, usand, ugudelig Art Undseelighed. Tilsidst ophører man at være Menneske; Ingen er Menneske, men Enhver Sammenholds-Menneske med sit Sammenhold. Vi have, netop i Kjendskabet til denne Fare og i Omsorg for vor gode Sag, med ingen Tøddel og med intet Ord søgt Sammenhold med Nogen, og vi have redeligen stødt Enhver fra os, der paa usand Maade vilde danne et Sammenhold. Vi have just af hvad der er hændt os selv yderligere forvisset os om, hvor stor Faren er, og hvor vigtigt det er, at der holdes uegennyttigt ud imod den. Et lille Folk, der har Sprog for sig selv, et lille Folk, der kun har een større By, i hvilken det næsten gaaer op: kan let forvandle sig til en Kjøbstad. Vi Kjøbstads-Folk kunne indbyrdes blive saadan enige om, at en vis Maalestok, saadan til en vis Grad, er nok, det er vi kunne forvandle os selv til Middelmaadighedens forjættede Land: og hvo siger os saa imod! I et stort Folk er der Sandsynlighed for, at der i ethvert Øieblik leve Nogle, som holde Evighedens Maalestok oppe; men i et lille Folk kan

Sammensværgelsen temmelig uhehindret komme istand, Sammensværgelsen ikke mod Kongen, ikke mod Øvrigheden, men mod Gud, mod Evighedens Fordring til hvert enkelt Menneske. Og saa kan det lykkes et lille Folk i gode Dage selv-behageligt at afskaffe det Høieste. Man smigrer Middelmaadighed, Middelmaadighed beundrer Middelmaadighed; man knækker ved Misundelse og Fortrædigelse enhver høiere Stræben, som afgiver Maalestokken: saa er den Sag let gjort — i en Kjøbstad.

Der er i et lille Folk en Fare mulig, som kun ligger altfor nær, og netop i et lille Folk er forfærdeligst: det er Bysnak, Bagtalelse, eller den idelige Tale mellem Mand og Mand om Mand og Mand. I det store Land, hvor Stats-Maskinen bruser og larmer med 100,000 Hestes Kraft, hvor Begivenhed paa Begivenhed strømmer til: der forsvinder det igjen — det høres og det overhøres. Men i et lille Land, hvor Alt er saa tyst og saa stille til dagligt Brug, der kan let, hvis man ikke for Alvor vaager derover, tilsidst Bysnak blive det Eneste, der høres og faae en saadan Magt, at tilsidst end Ingen tør sige hvor galt det er fat, fordi man fortvivlet har opgivet ethvert Haab om Frelse, og derfor usandt kalder det Ingenting, fordi Enhver trøster sig med, at han vel slipper, og fordi man Alle enes om at ansee det for Galskab at ville paatale det, og altsaa Alle ere enige om at lade den Møbige forraadt. Det vilde være underligt af Den, der er uvidende, at tvivle om, og af Den, der er vidende, at nægte, at i alle Lande er der Bysnak og Bagvaskelse, at det netop er eiendommeligt for den nyeste Tid at have gjort Scandale til en officiel Magt i Staten, til en Slags Fornødenhed. Men man agte dog vel paa Forholdet, Proportionen. Og just fordi man i Danmark ikke har agtet derpaa, saa tør jeg sige, og jeg tør egentlig ikke fortie det, og det er uforsvarligt, at det ikke er sagt: at i intet Land i Europa er Bysnak saaledes det Herskende som i Danmark. Det følger dog af sig selv, at der i smaa Værelser oftere maa luftes ud — dette tænker man slet ikke paa i Danmark. Vi leve i Henseende til Bysnak og Bagvaskelse som var det i Paris's eller Londons store Værelser.

Det følger dog af sig selv, at naar Beholdningen, hvori der skal bades, er lille, maa man oftere skylle ud og passe paa, at ikke for Mange gaae i Vandet paa eengang. Det tænker man slet ikke paa i Danmark. I et lille Land, hvor den Ene kjender den Anden, hvor der ingen Begivenhed er, hvor Alt sætter sig fast: der er den virkelige Tale mellem Mand og Mand bestandigt om Mand og Mand; ja, som af Frygt for, at Snakken ikke skulde formaae tilstrækkeligt at bringe Mudderet og Uhumskhederne i Bevægelse, saa bruger man Pressens Donkraft — for at muddre op. Og netop fordi Forholdene ere saa smaae, derfor faaer denne Omtale tilsidst en sædelig Magt. See, i Oldtiden var det en Høitstaaendes Værdighed at vaage over Sædernes Reenhed; i Christendommen var det saa Geistligheden, der vaagede dømmende derover ved det aabenbare Skrifte, som fandt Sted i Guds Huus — thi sandeligen, det var en alvorlig Sag at bedømme Sæderne. Men nu, nu er Pøbelagtighed Dommeren over Sæderne, nu er Dommen over Sæderne hos Usædeligheden! O, afskyelige Rædsel! Er der da det mindste, mindste, mindste Forhold i dette: at en Mand begaaer en Forbrydelse eller vel endog blot en Udskeielse — og dette, at det er Usædeligheden, som bedømmer Sæderne! Man lader altsaa ikke, hvis vi ville sammenligne Sædernes Reenhed med en Qvindes Dyd, man lader altsaa ikke den unge Pige blive i Forældrenes Huus, under deres Opsigt, men sætter hende heller ikke under den strenge, retskafne, den ædle Mands Værge: nei, man sender hende hen til de Foragtelige og siger til dem: „lad mig see, at I bevare hendes Dyd."

See dette maa siges engang, og sandeligen det er en uegennyttig Gjerning at gjøre, og sandeligen det er uforsvarligt af de bedre Journalister, som ligge og skrive om det Ligegyldigste, at de ikke have Mod til at skrive om hvorledes der arbeides paa en Misundelsens og Feighedens og Sløvagtighedens og Pøbelagtighedens Demoralisation i Danmark. Jeg veed vel, at Faren, som jeg udsætter mig for ved at sige det, ikke er som ellers, og som man endnu stundom vil bilde os ind, at den er: at blive en

Gjenstand for Regjeringens Forfølgelse. O, langtfra, netop Regjeringen og Øvrigheden i vort lille Folk forstaaer mig bedst; og man behøver just ikke at være nogen stor Politiker for at see, at overalt i Europa ere Regjeringerne snarere for svækkede end i Besiddelse af for megen Magt; man behøver just ikke at være nogen stor Politiker for at see, hvad der ogsaa i Paris blev udtalt af en stor Digter: at „Mængden" er den farlige Magt i Europa. Nei, Faren, jeg udsætter mig for, er en anden, den, som Menneskene gyse meest for. Thi den Fare at angribe en Regjering, naar man er understøttet af en offentlig Mening, den er da ikke stor; men vel den, at udsætte sig for en forvirret og tildeels fordærvet offentlig Menings Efterstræbelser — i et lille Folk, hvor man næsten er ifærd med at opdrage, ved Pressen ibetmindste, Børnene til at forhaane og bespotte Alt, hvad de ikke forstaae, som ønskede man at faae den Spaadom opfyldt, med hvilken en af de gamle Propheter har truet Israel: Drenge skulle dømme Eder. Danmark er for lille til baade at have en offentlig Mening og Bysnak. Eet af to derfor: enten at hver især samvittighedsfuldt vaager over ved Taushed at modarbeide Bysnakken eller Bysnakken bliver den offentlige Mening i Danmark. Og dette er Faren jeg udsætter mig for, denne Kamp med Skygger, som Socrates kalder det, da han i sit Forsvar siger: at de, der idag anklage ham ere navngivne, men de, der gjennem mange Aar have anklaget ham, ere som Skygger. Og dette er Faren jeg udsætter mig for, at det er tvivlsomt, om jeg gjør en god Gjerning eller noget Formasteligt, i Forhold til om man vil behage at kalde Bysnakken den offentlige Mening i Danmark eller ikke.

Saa lad da denne Gjerning af Kjerlighed være gjort — og gid den maatte blive vel forstaaet. Vi sige det ikke for vor egen Skyld, thi vi ere nu øvede i at taale Allehaande; vi have i nogle Aars Skolegang stræbt at udvikle hvad vi fra Fødselen af have haft Anledning til. Det er vel-betænksomme Ord jeg har talet. Det er ikke i Anledning af Dette eller Hiint, det er ikke skrevet, som man skriver i en Avis, i Anledning af hvad der skete igaar. Nei, selv Talen om det Øieblikkelige bør ikke

være øieblikkelig, den bør være saaledes, at den for den Sags Skyld kunde være skreven til en anden, men vel at mærke en lignende Tid, og derfor saaledes, at den kan læses til enhver Tid.

[„Berl. Tidende" Nr. 297 for 1847 indeholdt en Anmeldelse af „Kjerlighedens Gjerninger"; hertil slutter sig en Konvolut, mærket:]

„Grosserer Nathanson.
Lidt Polemik."

[I denne følgende Smaasedler:]

Hr. Grosserer Nathanson!

O, kjere Hr. Grosserer! Det maa dog vistnok ikke være sandt, hvad De selv siger, at det er umuligt at modstaae Overtalelsen i den 10de Overveielse af „Kjerlighedens Gjerninger" eller denne Bogs Slutning. Thi har De læst den, og har det været Dem umuligt at modstaae, saa forekommer det mig, at det maatte være Dem umuligt at skrive en saadan travl Anmeldelse.

*

Dersom man skulde med Grader bestemme Gr. Nathansons litteraire Virksomheds Betydning for Literaturen', veed jeg ikke bedre end at den er: + 0 (plus 0) + 0 (saadan angives det paa Thermometret, som jeg tilfældigviis finder Thermometret i Skygge angivet for den 19de Decbr.: høiest: + 0), og det er virkelig ogsaa det Høieste Nathanson er. Det vil sige han er 0, men for dog at sige ham det saa høfligt og skaansomt som muligt kunde man kalde ham + 0. Han er et plus, og det mindst mulige, han er + 0.

*

Et Vink af Hr. Gr. N. — og et Vink til Hr. Gr. N.

Hr. Gr. Nathanson giver mig et Vink om, at jeg skulde prædike. Dersom jeg var overtroisk, saa kunde det maaskee have Betydning for mig, da Overtroen som bekjendt tager Vink og Varsel af det allerbesynderligste og ubetydeligste, af Fuglenes Flugt, deres Indvolde, af sære Natur-Lyd, af at Hønsene ikke vil æde — saadan kan jeg jo ogsaa tage Vinket af, at Hr. Gr. N. ønsker det. Men jeg er, som sagt, ikke overtroisk og med „mit skarpe psychologiske Blik" forstaaer jeg let, at det i Hr. N.s Vink gjælder distinguendum est inter og inter. Da jeg ikke kan opfylde

Hr. Grosserens Ønske, der ønsker at høre mig prøke, saa kan jeg maaskee tjene ham med dette — som dog maaskee heller ikke er efter Ønske.

[S. K. gjemte blandt sine Papirer en lille Billet af 11te Oktbr. 1847 fra Regentsprovsten, Professor F. C. Petersen, der „takker for den Gave, [S. K.] har glædet [ham] med“, nemlig det ham sendte Exemplar af (som Udg. formoder) „Kjerlighedens Gjerninger“ med den Bemærkning:

„Jeg er en noget langsom Læser, og slige Bøger bør kun læses „in guten Stunden“; men naar det kun lykkes mig at finde saadanne dertil, er jeg vis paa, at der fra Deres Side er sørget for Gavn og Glæde for mig.“]

[Paa et løst Halvark, en næsten ulæselig, ideligt om- og overstrevet Klade til en

Skrivelse til Hds. Maj. Enkedronningen

med anden Udgave (April 1852) af „Kjerlighedens Gjerninger“:]

Det var da jeg en Dag ude paa Sorgenfri overrakte den afdøde Monark et Exemplar af denne Bog, at en Dør gik op til et Sideværelse og strax igjen lukkedes. Med et Buk traadte jeg nogle Skridt tilbage som spørgende, om Dette betydede, at jeg skulde fjerne mig. Da sagde Monarken: „nei, bliv De kun, Magister Kierkegaard; det var vistnok Dronningen, som har ønsket at see Dem, nu skal jeg hente hende.“

Saaledes blev jeg et Øieblik ene. Hvis jeg af Alle var meest uvant til at udfylde et eensomt Øieblik: saa vilde jeg dog vel have formaaet det. Hvor smukt, tænkte jeg — det tænkte jeg strax, og har senere oftere betænkt det — hvor smukt, med hvilken beundringsværdig Fiinhed veed dog Christian den Ottende altid at pointere! Han, Monarken — og jeg, hvis jeg ellers paa nogen Maade var Gjenstand for hans Kongelige Gunst — Monarken havde det jo i sin Magt de mangfoldige, de tusinde forskjellige Maader, paa hvilke han kunde have udtrykt Kongens Naade. Og dog, om enhver anden Maade maatte jeg eensomt — men jeg var jo ogsaa ene i dette Øieblik, ene i Salen paa

Sorgenfrie, ganske overladt i Eensomhed til mine egne Tanker — jeg maatte maaske have sagt til mig selv: „hvor meget jeg end med Taknemmelighed skjønner paa, hvad der er mig saa kjert, fordi det bevidner Hans Naade, jeg gjenkjender dog i en vis Forstand ikke Christian den Ottende deri." Eensomme Tanker!

Derpaa traadte, ved Kongens Side, Dronningen ind.

Jeg kunde nu — min Hukommelse gjemmer det trofast i taknemmelig Erindring! — jeg kunde nu med episk Nøiagtighed fortælle videre, hvad saa Kongen sagde, og hvad saa Dronningen; jeg kunde udelade, hvad jeg sagde, — og saaledes være i sjelden Grad sikkret at fortælle noget Interessant, Noget, der vel endog, forsaavidt den Afdødes Ord citeres, i høi Grad maatte interessere den ophøiede Læserinde af disse Linier. Misundelsesværdige Situation, at være saa sikker paa at være interessant! Tilgivelse! at jeg endog gaaer til den modsatte Yderlighed af det Interessante, bliver kjedelig, yderst kjedelig, idet jeg vover at besvære med Erindringen om, hvorved jeg allerede den Gang var den Besværende, med Erindringen om en Replik af mig, hvad jeg dog stræber, saavidt muligt, igjen at gjøre godt ved ogsaa at anføre en Replik af den afdøde Monark.

Da nemlig Hans Majestæt Kongen med et Par Ord havde sagt Dronningen, at det var en ny Bog, jeg bragte, og viist hende den, tillod jeg mig, henvendt til Kongen, Følgende: „Deres Majestæt bringer mig i en Forlegenhed; dersom jeg havde vidst forud, at jeg skulde være saa lykkelig at forestilles Dronningen, havde jeg bragt et Exemplar med, bestemt for hende." Christian den Ottende svarede: „nei, Magister Kierkegaard, det behøves ikke, Dronningen og jeg kan godt hjelpe os med eet Exemplar." Hvor smukt sagt af Kongen, hvor consequent ind i Charakteren af hvad der var begyndt paa, hvor gjenkjendte jeg, beundrende, atter her Christian den Ottende, denne uforlignelige fine Sands for det ene Træffende! Thi saaledes var det Hele dog vistnok at forstaae, Pointen i den Kongelige Naade, der vistes mig, var: et Øieblik som ved et Trylleslag at forvandle Slottet til et landligt Ophold, Kongen

og Dronningen til en borgerlig Familie, hvor Manden gaaer ind og henter sin Kone, og hvor selvfølgeligt Mand og Kone (dette er just det Smukkeste ved den Kongelige Replik) godt kan hjælpe sig med eet Exemplar — af „Kjerlighedens Gjerninger". I Sandhed, blandt kronede Hoveder havde maaske kun vor Christian den Ottende Aands-Frihed nok til at falde paa noget Saadant; og vist er det, han var ubetinget den Eneste, der formaaede at gjøre det fuldendt. Thi for at kunne gjøre denne Forvandling, Aands-Frihedens Opfindelse, fuldendt, fordredes just det Modsatte: en Konge, der ordentligviis i den Grad repræsenterende bar den Kongelige Værdighed, ja vel endog af Sit laante den Ophøiethed og Majestæt, som Christian den Ottende gjorde det; i andet Fald bliver det let usmageligt, at en Konge vil forsøge sig i den borgerlige Ligefremhed.

Men om end den afdøde Monark havde Ret indenfor Fortryllelsen, som han fremtryllede i hiint Øieblik, jeg har dog ogsaa Ret i min Opfattelse, at jeg, hvis jeg havde forud været vidende, burde have bragt et Exemplar med, bestemt for Dronningen. Saa har jeg tænkt: nu er Øieblikket, nu da andet Oplag er udkommet, send nu Dronningen et Exemplar (o. s. v. udføres).

Tillad det da, allernaadigste Majestæt, det behage Dem at modtage dette Exemplar, og tillad, at jeg, idet jeg stræber at indhente det engang Forsømte, gjør det saaledes, at jeg tillige søger at udtrykke den Taknemlighed, hvori jeg bevarer Erindringen om den afdøde Monark, og om den Gunst, med hvilken han har smilet ogsaa til mig!

[Et Par løse Blade: Udkast til en
Skrivelse til Geheimeraad Collin.]

Deres Excellence har vistnok i sin Tid modtaget et Exemplar af den i medfølgende Pakke indlagte Bog; jeg skal da ikke vove at besvære Dem med igjen et Exemplar, fordi andet Oplag er udkommet.

Dog .... jo, De har vel allerede seet for meget? Ud-

skriften forraader jo Alt. Men føi mig, — lad os lege den Leeg! — føi mig i, at De lader, som havde De ikke læst Udskriften; gjør De det for at fornøie mig, Barnet, og saa skal De dog maaskee faae at see, at det, jeg har tænkt, ogsaa er for at fornøie Barnet, det kjere Barn, hvis Navn staaer paa Pakken.

De har en Datter-Datter, og lad os kun sige det saaledes: hun er Deres Øiesteen. Det kunde jeg paa mange forskjellige Maader, meget fjernt fra have faaet at vide. Hvis dette var Tilfælde, kunde det aldrig falde mig ind at hitte paa hvad jeg her gjør. Men jeg har paa den nærmeste Maade faaet det at vide, paa den allernærmeste — af Bedstefader selv, og paa en saa rørende Maade, at jeg er ganske enig med mig selv, at mit Paafund ikke er galt.

O, Deres Excellence, eenlig som jeg er og levende i Eensomhed, har jeg dog lært maaskee ualmindelig mange Mennesker at kjende, og faaet Leilighed til at danne mig en Forestilling om Følelses-Forhold mellem Mennesker og Mennesker, den Kjerlighed, den Hengivenhed, den Omsorg o. s. v., hvormed Den forholder sig til Den, og Den til Den o. s. v. Ak, det er ikke mig, der er Gjenstanden for denne Kjerlighed, denne Omsorg, denne Hengivenhed o. s. v. — dette Kostelige bliver jeg blot vidende om, thi det gaaer jo, ak, mig forbi. Dog tør jeg give mig selv det Vidnesbyrd, at jeg sjelden er blevet misundelig paa den Lykkelige, der var Gjenstanden, eller utaalmodig i min veemodige Situation.

Men da kommer der en Gang en gammel Mand, ret en smuk gammel Mand, en Olding, ret en elskelig Olding, den Sjeldne, i enhver Betydning hørende til første Classe af Rangen, han talte om en Datter-Datter, han havde. Det var ikke nogen vidtløftig Tale, eiheller i høitidelige Vendinger, nei, det var mere Stemningen, Maaden, Stemmen — see, dette var for meget, var over mine Kræfter, fast blev jeg misundelig paa denne Datter-Datter: at være elsket saaledes og just af en Saadan! Hvor skjønt, selv, i mine Tanker, Proportionerne de skjønneste: en Olding og en Datter-Datter! Dog, hvad det

meest kommer an paa, for at dette Forhold skal være fuldendt, er Oldingen, hvorledes han er; thi Datter-Datteren er jo Gjenstanden, om hvem man derfor ikke behøver at vide mere, naar man har „Oldingen" givet, da man saa slutter, at naar Oldingen er en Saadan, og han i den Grad elsker denne Datter-Datter, saa fortjener hun det ogsaa, forsaavidt man da kan siges at fortjene Kjerlighed. Og tænk Dem nu, Deres Excellence, — men ak, maaskee er der dog Noget, som gjør, at jeg ikke ganske bliver forstaaet i min Glæde, Noget, som forhindrer Dem, at De ikke saa godt som jeg caperer, hvorledes det slog til, hvorledes hiin Olding, om hvem jeg taler, just var den Rette, — tænk Dem, denne Olding var Geheimeraad Collin!

Saa fortalte Oldingen mig ogsaa, at jeg i denne Datter-Datter havde en Læserinde, en Læserinde, der meente at skylde mine Skrifter saa meget, at Ingen — — dog, jeg har ikke glemt, hvad der blev sagt, men gjentages bør det ikke.

Nu har jeg tænkt som saa, hvad om vi to Gamle (jeg mener Oldingen og mig, hvem jeg i Grunden betragter som den Ældste, uagtet jeg i det Foregaaende optræder som Barn, og da ikke kan være blevet meget ældre siden den Tid) forenede os om at gjøre denne Datter-Datter en Fornøielse, eller nøiagtigere, jeg har tænkt som saa, hvad om Du bidrog den Smule, Du formaaer, for at foranledige Oldingen til at gjøre denne elskede Datter-Datter en lille Glæde. Og, sagde jeg ved mig selv, det bør Du gjøre, thi — lad os ikke glemme det! — Oldingen havde ogsaa engang talt til mig, om jeg ikke kunde have Lyst til at hilse paa denne Datter-Datter, hvortil jeg svarede det bestemteste „nei".

Altsaa, De modtager medfølgende Exemplar af Kjerlighedens Gjerninger; det modtager igjen Datter-Datteren fra Dem. Jeg mener: De modtager det fra mig til Datter-Datteren fra Dem.

Behager det Dem? Gud veed, jeg gjør mig en Glæde deraf, hvis det maatte behage Dem, til hvem jeg føler mig i en Gjeld for den Hengivenhed og Velvillie, De viser for mig.

1847.

—

Journal NB.[2]

[Fortsættelse fra Side 165.]

Til et Sted i [„Kjerlighedens Gjerninger"] „Christelige Overveielser" 2den Følge Nr. VI: *)

at det er en betænkelig Sag at blive noget Stort i Verden — hvorved maa bemærkes, at det er ikke som Stat betragtet. Saaledes kan Mynster nok siges at være bleven noget Stort, men han har en stor Tilbøielighed til at ville være i Minoriteten.

Overveielsen Nr. VII i 2den Følge om Barmhjertighed er tillige rigtig vendt mod Communismen. Det er ingen Kunst at tale om Sligt i almindelige Udtryk som Intet betyde, men her er Sagen givet en ganske anden Vending, og vistnok en christelig.

cfr. i denne Bog og p. [187].

Lidelsernes Evangelium Nr. 2.

7. Det Glædelige i, at det er „for Glæde" at man ikke tør troe det Saligste.

*) [ɔ: „Kjerlighed bliver"; 3. Udg. (1862) S. 118, L. 15.]

Du troer det ikke — men fat dog Mod, thi Grunden er egentlig blot, at det er altfor glædeligt, fat Mod, thi det er Glæden, der forhindrer Dig — er dette ikke glædeligt. *)

Der staaer om Disciplene, at de turde for Glæde ikke troe, Luc. 24, 41.

Den nuværende Christenhed lever egentlig saaledes som var Forholdet dette: Christus er den store Helt og Velgjører, der engang for alle har betrygget os Saligheden, — nu skal vi blot være glade og fornøiede ved Jordlivets uskyldige Goder og lade ham om Resten. Men Christus er væsentligen Forbilledet: altsaa skulle vi ligne ham, ikke blot have Gavn af ham.

Christus græd Blod, da han bad — nuomstunder beviser Præsten af tre Grunde, at det dog er ret hensigtsmæssigt at bede. — Hvad om man forbød Menneskene at bede, saa vilde de vist ikke længer behøve tre Grunde. Naar Forældrene have gjort Alt for at glæde Børnene, og de dog ikke blive glade: saa tager Forældrene Alt fra dem — det hjælper.

Dette er Vendepunktet i Verdens-Historien. Christendommen er det Tilkommendes Religion, Hedenskabet var det Nærværendes eller det Forbigangnes (Præexistents). Selv Jødedommen var for præsentisk trods sin prophetiske Charakteer, den var et Futurum i Præsens, Christendommen er et Præsens in Futuro.

---

*) [I Randen:] .... At Du hvert Øieblik, Du vil, kan lukke din Dør og faae Gud i Tale, uden Mellemmand, uden fornem Nedladenheds Afgift og Tyngde — er dette ikke saligt — men Du troer det ikke? Hvorfor troer Du det ikke? Dog vel fordi det er altfor glædelig men er dette dog ikke glædeligt. — (Saaledes Synds Tilgivelse osv.)

Naar et Skib skal styre ud af Havnen, saa kastes der først en Ende ud, som et Par Matroser i en Baad roe med for at fastgjøre til en Pæl, og derpaa trækkes Skibet: og naar et Menneske-Liv skal ordentlig begyndes, saa maa der ogsaa kastes først en Ende ud — det er, der maa være en Afdød, som er behjælpelig i at sætte dette Liv i Gang. Enhver Existents, der ikke har en elsket Afdød til Hjælp, bliver en ubetydelig eller en blot verdslig stor Existents.

Det, at Jøderne vilde have gjort Christus til Konge, det var netop det, der var et Moment med i at korsfæste ham.*) Naar en Ild ret skal antændes, maa der Træk til; men aandelig forstaaet er Træk Dobbelt-Bevægelse. Et Menneske, som strax kommer i Strid med Menneskene, bliver vanskeligt et Offer. Men just Den, hvem Menneskene have været opmærksomme paa i anerkjendende Forstand, naar han vender sig mod dem, naar han saa ikke vil som de vil: det er hvad der kan puste til Ilden og puste den til Flamme.

Det tænker formodentlig nu Ingen paa, at der til det Ord „Overveielser“ allerede er et Stik-Ord ude i en af de christelige Talers Indledning Nr. VI.

I det om Kjerligheds-Folket ligger tillige en Hib til Grundtvig, thi det er dog egentlig Anmasselse, at et enkelt Folk vil kalde sig „Kjerligheds-Folket“; det er forfængeligt og selvkjerligt.

Det hele Begreb af Levebrøds-Geistlighed er et Sandsebedrag. Hvoraf kommer det vel, at hvis en Mand, som ikke er Præst, men iøvrigt havde Duelighed og Indsigt og Otium, vilde befatte sig med at forkynde Christendommen eller med at

*) cfr. denne Bog p. [155] o. ff.

bekjende Christum: saa bliver der Allarm — og derimod ikke naar en Præst gjør det? Deraf, at en Præst har det Levebrød. Det er i Grunden Folks Tanke. Derfor falder det temmelig flaut, naar en Præst brouter af, at han i nogen særligere Forstand bekjender Christum. Thi som man finder det i sin Orden, at en Prokurator skaffer Sag, hvor det er ham muligt, da det er hans Levebrød: saaledes finder man det i sin Orden, at en Præst prædiker saadan noget Christendom, især naar han tillige passer paa at faae Tid efter anden et endnu større Levebrød. Vilde En nedlægge sit Embede, for nu gratis at forkynde Christendommen, saa blev man vred. Thi det er Verdslighed, man vil have, og derfor, som man har Læger, Prokuratorer o. s. v., saa vil man ogsaa have nogle, som ere Præster, eller hvis Levebrød det er at være Præst. Men Aands-Indtrykket vil man ikke have.

. . . . Men sæt nu, at den Overfaldne, hvem den barmhjertige Samaritan tog sig af — var død mellem hans Hænder, og sæt saa, at Samaritanen altsaa havde maattet gjøre Anmeldelse om det til Politiet, og sæt saa Politiet havde sagt: ja saa maa vi indtil videre anholde Dig — og hvad saa? Saa havde de Medlevende leet af ham, at han var dum nok til at udsætte sig for al det Brøvl, og enten meent, at han maatte være aldeles uvidende om Rettergang og være et „Fæ", eller hvis han vidste forud, hvad der kunde hænde, maatte han jo være „gal". — See, det er Barmhjertigheds Løn.

Det at existere christeligt er sammensat af det Evige og det Timelige. Men nu tildags maa det Evige aldrig faae noget afgjørende Udtryk i det Udvortes — saa turde det Hele let blive et Bedrag, en Indbildning. Man gjør alt muligt Verdsligt, klamrer sig ved denne jordiske Tilværelse — men er tillige indvendig, saa hedder det, en sand Christen. Det turde dog nok være muligt, at der meget sjeldent fandtes noget Men-

nefke, der i Sandhed formaaede dette Forbausende, saaledes at ene det Christelige og det Verdslige. Som oftest udelades nok det Christelige, der jo næsten kun skal være et optaget Moment i det Verdslige.

I ethvert Tilfælde er det af stor Vigtighed for Tilværelsen, at der i hver Generation er Existentser, som hver blot udtrykke det dialektiske Moment. Der er nu Existentser nok, som udtrykke det blot Verdslige — men vi mangle aldeles det eensidig og absolut consequente Udtryk for det blot Gudelige. Dog er dette saare vigtigt, for at der dog kan holdes lidt Kontrol med den saakaldte gudelige Existents, der her formentligen har løst Opgaver, som end ikke Christus løste — thi Christus havde ikke travlt for at blive Justitsraad eller for Levebrød — ei heller var en Apostel Aspirant til Ordener og Titler — og saa tillige i sit Inderste en god Christen.

Som man har afskaffet hele Poesien i Livet ved Hjælp af den Løgn om de optagne Momenter (en Pige sørger ligesaa dybt som Julie — men hun forstaaer tillige at bære det — og klinker igjen: Løgn, lutter Løgn), saaledes afskaffer man det Christelige ved den Svig, at det Høieste er ikke at forlade eller opgive det Verdslige o. s. v., men at blive i det og i sit Inderste være en Christen.

Christendommen er ikke saa dum, at Enhver, der vovede Alt i Udvortesshedens Afgjørelse, derfor er en Christen; men den siger: blandt Saadanne maa den Christne findes, og ikke blandt disse Vindhase, som tage alt det Jordiske til Indtægt — og saa tillige ere i det Inderste gode Christne.

Min Mening er ikke, at Gud skulde elske mig mere end hvilketsomhelst, ubetinget hvilketsomhelst andet Menneske; men min Mening er, at jeg dog nok abskilligt mere end Andre tænker paa, at Gud elsker mig. Lad saa Andre finde det stort: objektivt at betænke, at Gud elsker saadan Alle; jeg finder det saligt subjektivt at betænke, at Gud elsker mig, og saligt, at dette staaer Enhver frit for at betænke.

Det er saa rørende om Søndagen at prædike over, at Christus omgikkes Syndere og Toldere — men om Mandagen er det Forbrydelse blot at tale med den simple Mand, med en Tjeneste-Pige. Det er, vil man sige, uforsigtigt dumt at indlade sig saaledes med Menneskene, istedenfor at fjerne dem fra sig, og sjelden blive seet. Hvor dum maa da ikke Christus have været!

Det er meget godt bemærket af Montaigne 2den Bog Kap. 12. (p. 263 i 3die Bind):

Wir (vi Christne) sollten uns schämen, daß noch nie ein Anhänger einer menschlichen Sekte erfunden ward, so sonderbar und schwer auch ihre Behauptungen waren, der nicht gewissermaßen sein Betragen und Leben darnach einrichtete! Und eine so göttliche und himlische Lehre (Christendommen) zeichnet die Christen durch nichts anders aus als durch die Sprache. — cfr. Spinoza Tractatus theol. pol. Indl. p. 85: jam dudum enim res eo pervenit, ut neminem fere, quisnam sit, num scilicet Christianus, Turca, Judæus vel Ellenicus noscere possis nisi ex corporis externo habitu et cultu, vel quod hanc aut illam ecclesiam frequentet, vel denique quod huic aut illi opinioni addictus est, et in verba alicujus magistri jurare solet. Caeterum vita eadem omnibus est.

I Bjergprædikenen (enten 5te eller 6te Kapitel hos Matth.) staaer et Ord, som har en ganske ypperlig Anvendelse i det moderne Liv: naar I blot hilse Eders Brødre, gjører ikke Hedningerne det Samme.

Deus ita artifex magnus in magnis, ut minor non sit in parvis.

Augustin.

Det er et godt Ordsprog:

Wer spinnt zu fein
Haspelt sich ein,

— det er egentlig et italiensk Ordsprog:

Chi troppo assotiglia, si scavezza.

. . . . Lad os forstaae hinanden. Der er altsaa Det og Det, som Du frygter vil hænde Dig, hvis Du gjør Det og Det, som Du dog egentlig anseer det for din Pligt at gjøre, kun raadvild om, hvorvidt Pligten kan fordre saa meget af Dig. Gjør nu et Tanke-Experiment. Tænk Dig det Rædsomste — og tænk Dig saa, at Gud er den Almægtige. Du vil ikke gjøre, ikke vove Det og Det af Frygt for Det og Det — men sæt nu, at den Almægtige til Straf for din Ulydighed just bragte dette Det og Det over Dig. Du frygter ved at gjøre Det og Det at udsætte Dig for Verdens Spot — men sæt nu, at Gud, skjøndt Du ikke gjorde det, magede det saaledes, at Du alligevel blev udsat for Verdens Spot. Hvad Sikkerhed har Du vel mod en Almægtig — i det Du med al din Klogskabs Yderste har beregnet at undgaae Det og Det, saa har Gud maaskee ad en ganske anden Vei bragt det over Dig. Nei, der er kun een Sikkerhed og Tryghed i Forholdet til en Almægtig, nemlig ubetinget at lyde ham.

Tænk Dig f. Ex. Moses og lad os tænke det saaledes. Han siger til sig selv: jeg tør ikke gaae til Pharao, han slaaer mig ihjel — jeg bliver hjemme. Saa bliver Moses altsaa hjemme. Men hvorfor skulde Gud, som er en Almægtig, ikke i samme Nu vende Forholdene saaledes, at Moses blev (ved en Misforstaaelse, ved en usalig Misforstaaelse, ja det var en Misforstaaelse, Moses var aldeles uskyldig, men Pharao havde nu engang faaet den Idee og Ingen kunde faae ham fra den) afhentet af Pharaos Vagt og henrettet som Oprører.

Sagen er, Menneskene mangle i Almindelighed Phantasie til concretere at forstaae, hvad en Almægtig formaaer.

For mig er det saaledes, at naar jeg af Frygt for Dette eller Hiint vil lade være at gjøre Noget, som jeg dog anseer for Guds Villie, vil skulke mig derfra, saa falder det mig strax ind, at den Almægtige jo netop til Straf kunde bringe det Frygtede over mig.

Alle Mennesker ønske at være eller at blive samtidige med store Mænd, store Begivenheder o. s. v.: Gud veed hvor-

mange Mennesker der egentlig leve samtidige med sig selv. At være samtidig med sig selv (altsaa ikke Frygtens eller Forventningens Tilkommelse, eller i Forbigangenheden) er Gjennemsigtighed i Ro, og dette er kun muligt ved Guds-Forholdet, eller det er Guds-Forholdet.

Naar En skal være persona publica i disse Tider saa at opholde sig over, at han leilighedsviis overøses med Skjeldsord, er ligesom at opholde sig over eller at misforstaae, hvad det vil sige, at en Brandofficier ved en Ildebrand er overstænket. Hovedsagen er, at han commanderer godt; disse Stænk paa Frakken have Intet uden Godt at betyde. Han trækker om Aftenen Frakken af — og i Døden aflægger man den Overfrakke, paa hvilke Forhaanelserne blive siddende — længere naae de ikke.

Det Glædelige i:

at jo mere Verden gaaer os imod, desto mindre sinkes vi underveis paa vor Vandring til Himlen.

cfr. i denne Bog p. [180].

eller

det Glædelige i:

at christeligt forstaaet er Modgang Medgang.

Alt hvad der hjælper os frem ad den Vei vi skal er dog Medgang; men det gjør netop Modgang, ergo er den Medgang.*)

Text til Fredags-Prædiken:

Han lever til altid at træde frem for os.

Christendommen kan og bør her i Timeligheden ikke tænkes i Ro. Dersom der var en Plet, hvor der levede lutter sande

*) [I Randen:] Naar Fiskeren skal gjøre en god Fangst, maa han dog vel gaae derhen, hvor Fisken er — men Fisken gaaer mod Strømmen, altsaa maa han gaae til den Side.

Christne, saa vilde dette betyde, at de skulde være Missionærer. Ogsaa dette Spørgsmaal har Enhver at forelægge sig selv, inden han slutter af.

Men i disse Tider leves der slet ikke, det er lutter Efteraberie den ene efter den anden.

Langtfra mig være saaledes at anklage Samtiden, som havde Verden før været saa rar. Nei, hvad mig angaaer, da vilde det gaae mig galt til enhver Tid. Det er saa rigtigt sagt af Socrates, at en Landsflygtighed vilde kun lidt hjælpe ham, da det vilde gaae ham galt i ethvert Land. Grunden var, at Socrates var den Vækkende.

Man siger, at man ikke maa spilde Guds Gaver; men den bedste af alle Guds Gaver, hans Kjerlighed, det, at han har tilladt os at kalde ham Fader, tilladt os at elske ham: hvor spildes ikke den — hvor mange Mennesker tænke vel ret derpaa. Forfærdeligt! Gud i Himlene sidder og tilbyder hvert Menneske sin Kjerlighed — men det bryder sig Ingen om. Naar det kommer høit beviser Præsten af 3 Grunde, at Gud er Kjerlighed. — Overhovedet er Præsternes „Grunde" en af de virksomste Grunde til, at Christendommen er bleven saa spagfærdig som den er. Det er denne usalige Bagvendthed med at alt skal først bevises. Mon vel En, der virkelig var forelsket, vilde falde paa af 3 Grunde at bevise Elskovs Salighed. Men Sagen er, man troer ikke mere — ak, og saa vil man hjælpe sig med lidt Videnskabeligheds kunstige Been.

Eet er det at gjøre sig selv kostbar — det forstaae Mange sig paa — et Andet med enhver Opoffrelse for sin Person om muligt at bibringe Menneskene Indtrykket af, at Christendommen veed at gjøre sig kostbar.

. . . Men saa gaaer det blot mig galt og saa udretter jeg altsaa ikke Noget. Hvilken Taabelighed. Naar jeg lyder min Ordre og det paa Grund deraf gaaer mig galt, saa hører det vel med i Styrelsen, og maaskee skal det netop faae Betydning, skjøndt jeg ikke forstaaer det.

Sæt Stephanus ved sin Død slet ikke havde udrettet Andet end at virke paa Paulus; havde saa han Intet udrettet? Og hvor ofte er dette ikke Tilfældet, at netop en Bravs Undergang bliver en Opvækkelse. Men Sagen er, man vil selv spille Forsyn. Saa bliver Verdenshistorien rigtignok en Farce.

Forunderligt! Den samtidige Slægt haber og forfølger og korsfæster Christus — og saa faaer Slægten selv Gavn af Christi Død. Paa den Maade fik Christus ligesom aldrig Ret over Menneskene. Men det vilde han jo heller ikke — han vilde frelse dem. Ellers kan dog den uskyldigt Forfulgte sige: min Død bliver en Straf over Eder — men Christi Død blev en Frelse ogsaa for dem. Det var ikke Christus, som sagde: mit Blod komme over Eder, — det var Folket.

Henrich Steffens er et godt Exempel paa, hvorledes en velmenende Orthodoxie, der ikke tager i Betænkning at udsige, at blot der i Christendommen er det Mindste, som man vil underkaste Tænkningens Correctiv i den Forstand, som skulde Tænkningen afgjøre Noget, saa er Alt tabt — og som dog selv am Ende bliver inden for Forvirringen. Han viser (i Religions-Philosophien 1ste Deel p. 440 o. ff.), at Miraklerne ere Tænkningen til Anstød. Skal nu Tænkningen have Lov til at afgjøre Noget, fordi de ikke kan begribe dem, saa er Christendommen tabt. Hvad gjør saa Steffens? Han tilveiebringer en Theorie, som finder det tænkende i sin Orden, at Miraklerne ere med. Ak, Ak, Ak. Er det da ikke ogsaa Tænkningens Suprematie, naar den afgjør, at jeg meget godt kan tro Miraklerne. Er der, dialektisk, den mindste Forskjel mellem den Magt,

der afgjør, at jeg skal forkaste Noget, og den som afgjør, at jeg kan antage det. Hvorledes kan denne Magt afgjøre, at jeg kan troe det, uden latent at have det til sin Raadighed at afgjøre det Modsatte. Det Hele er et Sandsebedrag, aldeles ligesom naar Heiberg mener, at Publikum er et forvirret Begreb — naar det er ham imod, men en fornuftig Tanke, naar det er enigt med ham — istedenfor, at Publikum i sig selv er Nonsens. Og saaledes er christeligt Begrebet og Tænkningen dethroniseret, ligegyldigt enten den vil sige: ja eller nei.

Christendommen forholder sig ikke til Tænkningen, ikke til Tvivl, men til Villien og til Lydighed, Du skal troe. Det at ville have Tænkningen med er Ulydighed, ligegyldigt enten den siger ja eller nei.

Strax den første Gang jeg talte med ham og senere gjentagent har jeg, og saa høitideligt som muligt, sagt Biskop Mynster, at jeg udtrykker det Modsatte af ham, og at det just var derfor (foruden min Pietet), at han var mig af Vigtighed. Og han har med fuld Opmærksomhed svaret derpaa, saa han høitideligt har vedgaaet i Samtalen, at han forstod mig. Han sagde engang, at vi vare Complementer til hinanden, hvilket jeg dog ikke indgik paa, forbi det var mere høfligt end jeg kunde forlange, men gjentog blot paa det Bestemteste min Forskjellighed. Jeg har sagt ham, at der ofte var Ting, som jeg vidste maatte mishage ham; men jeg tænkte vistnok ham med og havde netop tænkt ham med — uden dog at forandre det.

Saaledes veed jeg, at mit Forhold til ham er saa reent som muligt.

Det er dog en egen Ting med det, at det at takke Gud for det Gode (ɔ: jordiskt og timelig Fordeel og Held o. s. v.) skulde være nok til at være Christendommen. Paa den Maade bliver Christendommen let potenseret Livs-Nydelse (Eudaimonisme). Hedningen blev angest, naar han blev meget lykkelig, han havde en vis Mistro til Guderne. Men heri laae tillige noget Andet, thi hans Angest udtrykker, i Sandhed forstaaet,

hvad der følger af at klamre sig fast til det Verdslige. Men i Christendommen! Man higer efter og tragter efter de jordiske Goder, og saa for at blive fri for den Angest takker man Gud. Aha! Paa den Maade bliver en saadan Christenhed endnu mere verdslig end selv Hedenskabet. Det at takke Gud for de gode Dage skulde vel først og fremmest betyde at undersøge, at prøve sig selv, hvorledes man hænger ved Sligt, det skulde vel betyde, at man lærte at tænke ringe om alt Sligt. Men tvertimod, man klamrer sig end fastere, og saa takker man Gud, — for at faae Lov til ganske roligt og trygt at blive i Besiddelsen.

Ak, hvor man dog besviger Christendommen!

Der kan for mig være noget gyseligt i at skulle leve til daglig Brug sammen og i Omgang med Mennesker, der egentlig ansee Alt hvad der hedder Aand og Alt hvad der hedder sædelig Undseelse i det Indre for Indbildning, forbi noget Saadant slet ikke er til for dem. Et saadant Menneske kan ikke blot bedrage En — men det afficerer ham aldeles ikke, han respekterer kun physisk Magt. Der gives virkeligen Mennesker, som det er gyseligt at være Medmennesker med. Enhver Bekymring, der ikke er physisk, er dem en Latterlighed.

De religieuse Forbilleder ere ofte saa abstrakte; man seer dem ikke forsøgte i de almindelige menneskelige Lidelser, i Sygdom, i legemlig Svaghed og Alt hvad dertil hører.

Misundelsen vil tilsidst ligefrem forbyde mig at være Forfatter. Det er sandeligen ikke Pøbelen, men snarere de Fornemme. At jeg har saadanne Gaver eller rettere, at Gud saaledes laver det lykkes for mig, at jeg er saa flittig o. s. v. det vil man ikke have.

I Danmark er der ingen National-Aand, men ibel Kjøbstad-Aand. I enhver stor Nation har dog en Forfatter Lov

til at arbeide, hvis han kan det, men her vil man ligefrem have det formeent, at det ikke skal udtrykkes, at En formaaer mere end Andre. Alt er Nivellement. Der gives en vis Skik og Brug betræffende hvor meget en Forfatter tør skrive, men maa Ingen skrive. Har Gud givet En større Evner, saa skal man fornegte sit Guds-Kald og være som de andre Menter.

— — — —

d. 3. Oct. 47.

Henrich Steffens Religions-Philosophie 2det B. p. 260 medio:

so spricht sich die furchtbare Gewißheit aus, daß auch innerlich, in der Geschichte, das Böse = Masse ist.

p. 262. Der Heiland ist für die ganze Welt gestorben, aber nur für die wahren Christen auferstanden.

Tænk Dig Joseph, Jesu Pleiefader, og tænk Dig ham i Samtidighedens Situation, mon man ikke vilde lee af den sølle Tosse, der troede Maria; mon man ikke vilde finde, at saa var Maria dog mere listig, at hun bildte ham Noget ind o: mon ikke Alle saa omtrent vilde komme til at tale blasphemisk!

Jeg kunde have Lyst til en lille literair Mystification ved f. Ex. at udgive Noget, jeg vilde kalde „Ungdoms-Arbeider", og i hvis Forord jeg vilde træde op som en ung Forfatter, hvis første Arbeide dette var.

Jeg vilde kalde mig Felix de St. Vincent. Indholdet skulde være:

1) Krisen i en Skuespillerindes Liv.*)

2) Lovtale over Efteraaret.**)

---

*) [Jfr. „Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv" Inter et Inter. „Fædrelandets" Feuilleton Nr. 188-191 for 24-27 Juli 1848; og „S. K.s Bladartikler", ved R. Nielsen, 1857, S. 153-179.]

**) [Jfr. „Af S. K.s Efterladte Papirer", 1844-46. S. 199-204 og 854-55.]

3) Rosenkilde som Hummer.*)

---

*) [Paa et Halvark, der laa i et Omslag, mærket:]
„Laa i Bibelfoderalet, ældre end 1848:"

Rosenkilde som „Hummer."
Et Erindrings-Forsøg
af
En Taknemlig.

*

Indledning.

Mange Gange har jeg tænkt over det Utaknemlige i at være Skuespiller — den maadelige Kritik — (udføres).

Dette er et Erindrings-Forsøg. Det er idetmindste 2 Aar siden jeg saae ham sidst som Hummer; i denne Tid har jeg netop ikke villet see ham for ikke at forstyrre min Erindring ved Hukommelse.

*

1) Han er i Stykket det man maatte kalde „Djævelskabet", i den Forstand som den simple Mand tager dette Ord — ikke det Diaboliske men saadan en egen Art Plage.

(saaledes siger den simple Mand om Gigt, at det er noget slemt Djævelskab).

2) hans Klædedragt.
Skindbuxer — Parapluie — synes outreret i Sommerens Tid — er ikke. Hummer er en Type, et „offentligt Ansigt", en evig Skikkelse, en saadan maa ogsaa være stereotyp i Klædedragt, beregnet paa enhver Aarstid ɔ: for ham er der ingen Aarstid — det Traurige og det Komiske heri — han har ikke Tid at gaae hjem og hente en Parapluie, han gaaer evigt med Parapluie — ad modum den evige Jøde.

3) hans Stemme.
Den er godmodig, næsten klynkende velvillig. Deri ligger det Komiske, forbi han selv er et Rettens Redskab, dira necessitas. Modsigelsen i, at Stemmen synes at forraade Deeltagelse, men han kan ikke: „Tjenesten er strix". Det er som hvis en Guillotine kunde tale og sagde med godmodig Velvillie: jeg kan ikke. —

Hummer er ikke ondskabsfuld. Han er svinepolisk, forresten godmodig — men er nu vant til at være den dira necessitas, at det er blevet ham den anden Natur. Omtrent som naar en Skarpretter er bleven saa vant til at henrette Mange, at han, objektiv som han er bleven, ikke kan forstaae den Enkelte, og derfor i al Godmodighed

4) Skrift-Prøver. *)

Miraklet med de 5 Brød og de 3 smaae Fisk

er et Exempel paa Eenheden af den guddommelige Overflod og Sparsommelighed.

Mon vel et Menneske, der kunde gjøre et Mirakel, vilde holde paa at lade Smulerne opsamle. Ak, blot ved et overflødigt Gjestebud har man for Skik at slaae Glassene istykker, for at betegne Overflødigheden. Men Christus gjør et Mirakel, kan hvert Øieblik gjøre et Mirakel — og han lader Smulerne opsamle, han foragter ikke Smulerne. At en Fattig siger: Smuler er ogsaa Brød, det høres — men at den Rigeste, som var han den Fattigste, opsamler Smulerne: det er Guddommeligt.

Christendommen er visseligen ikke Tungsind, den er jo tvertimod det glade Budskab — for Tungsindige; for Letsindige er den rigtignok ikke det glade Budskab, thi dem vil den først gjøre alvorlige.

.... Thi vi forholde os jo ikke til Dig, o Gud, som til et Menneske, af hvem vi kjøbe — Du maa først give, og da først kan der være Tale om vor Pligt at kjøbe af Dig — hvad Du har givet: Troen, Haabet, Kjerligheden, Længselen, den beleilige Tid. Du giver Alt og uden Betaling, for Intet (thi kun Hedningen, som ikke kjendte Dig, meente, at Guderne

---

siger: det er ikke videre end at lægge Hovedet paa Blokken, saa er De henrettet.

Det som kan være saa høit Pathetisk at skulle være den haarde Nødvendighed, trods alle Følelser og Sympathier, det er her ypperligt Lav-Komisk, fordi Hummer er intet mindre end et ualmindeligt Menneske.

(Den Gestus af ham med at synke i Knæerne, at stille Benene ad og derpaa reise sig op igjen med et Sæt i Knæerne.)

*) [Jfr. „Af S. K.s Efterladte Papirer“, 1844-46, S. 821-58.]

ikke gav Noget for Intet),*) men naar Du har givet, da fordrer Du, at vi skulle af Dig kjøbe, hvad Du har givet. Saaledes nedlader Du Dig til at nedlade Dig med os Mennesker, Du skammer Dig ikke ved at være vor Gud (Hebræerne). — og dog er det jo som naar vi give et Barn, og da, for at glæde Barnet, lader som var det Barnet, der gav os — hvad vi jo gav Barnet, hvad der altsaa er vort. Ja Forholdet til Gud er end ikke saaledes, thi Gud er jo tillige Den, som giver at fuldkomme. Det maatte da være, som naar en Fader eller Moder selv var Barnet behjælpeligt i at skrive det Geburtsdags-Brev, der saa blev paa Geburtsdagen modtaget som Gave.

Det er saa rystende, at Christus, der er Kjerlighedens Lærer, bliver forraadt — ved et Kys.

Christus vidste lige fra Begyndelsen, at han skulde lide og døe. Det Tunge heri, fremfor naar det saadan kommer, medens man snart haaber at undgaae, snart gruer. Det er Christi Lidelse ved Valg. -

---

Og det var Alvor med hans Fornedrelse. Det var ikke som naar en Pave vadsker fattige Folks Fødder, og Alle veed, at det er Paven: saa han vinder dobbelt, foruden sin pavelige Anseelse ogsaa Ydmyghedens.

O, i Livet hvor meget paaskjønner vi det dog ikke blot at have et Menneske, der viser os Tjenester — men den Ven, der satte Livet til for os, den Ven, der ogsaa for min Skyld lod sig forhaane: ham tænker man ikke paa.

---

*) Heri ligger hele Hedenskabets Vildfarelse, at Mennesket ligefrem forholder sig til Gud som til et andet, et mægtigere Menneske, istedenfor at Mennesket først forholder sig til Gud indenfor en Subdivision: efterat Gud har givet Alt for Intet.

Et Ord om mig selv.

Jeg er det første Stadium af en Digter-Formation til det at være en Slags Reformator i det Smaa. Jeg har meget mere Phantasie end en Saadan vilde have, men saa igjen mindre af en vis personlig Kraft, som er fornøden for at træde saaledes op. Ved Hjælp af min Phantasie, der vel at mærke ingenlunde er før det Dialektiske, altsaa umiddelbar, men efter det Dialektiske, kan jeg faae alle de christelige Bestemmelser paa det nøiagtigste og det meest levende. Dette behøver aabenbart Tiden. Der er visse Ting som bestandigt maa bringes i Erindring, ellers tabes Maalestokken. Det er som den vilde Fugls Flugt over de tammes Hoveder, naar der mindes om saadanne Bestemmelser af det christelige Liv, som fordre det Yderste. — Men netop fordi jeg saaledes er en Digter, hvis Opgave er at skrue Prisen op, og om muligt at tilhviske hver Enkelt, hvordan Fordringen kunde være, saa maa jeg især passe paa ikke at faae Tilhængere.

. . . . . Skulde jeg nu sige: har Du forstaaet det, saa forklar Du mig det? O, jeg skal i Forhold til Alt, hvad der trænger til en Forklaring, som jeg ikke har, villigt tage mod Forklaringen af en Anden, villigt og taknemligt. Men i Forhold til hvad der ikke kan og ikke skal forklares eller begribes, ja hvad det er formasteligt at ville begribe: der vil jeg ikke villigt modtage Forklaringen. Og om Nogen vil paanøde mig den, saa vil jeg sige: viig bort med din Forklaring, Du er mig til Forargelse.

. . . . . Den Conformitet med Christo, som Middelalderens Overtro satte saa stor Priis paa: at have Christi Vunder paa sit Legeme (Franciscus), det var blot Overdrivelse — men den Conformitet at være forhaanet o. s. v., det er den sande.*)

*) [I Randen:] thi Opgaven er som Gerhard erstedes (i Meditationes sacræ) siger ikke blot frui Christo, men fremfor Alt imitari Christum.

Det man har sin Ulykke med er, at Tilværelsen i Form af Anerkjendelse blot vil sinke En. Man skal besøge dem, gjøre dem sin Opvartning, lade sig begloe af dem, lade sig lugte til, og saa beundre. Hjælper det mig til Fremgang i det Gode? Dog vel ikke, og hvad hjælper det da Andre til uden til Fremgang i Taabelighed.

For ikke at forskylde nogen Overdrivelse i Christendommen kan jeg jo anlægge den Maalestok, som min Fader fulgte med Hensyn til at bekjende Christum. Men gjør jeg det, saa skal det snart vise sig, at det ikke faaer Lov at gaae ubemærket hen. Grunden, hvorfor det lykkedes min Fader, var fordi han var en aldeles ubekjendt Mand. Men saa vil En sige: saa kan Du jo blive Præst, naar det Religieuse beskjæftiger Dig saa meget. See her er et Sandsebedrag. Thi lad os være oprigtige: mon vel Nogen deraf, at en Mand i disse Tider bliver Præst, faaer det Indtryk, at det Religieuse beskjæftiger ham saa meget? O, nei, han faaer det Indtryk, at det er En, som vil have et Levebrød og en Slags anselig Stilling i Samfundet. Ved Hjælp af dette Sandsebedrag er Geistligheden væsentligen gjort afmægtig.

. . . . . . med hvad Ret jeg taler saaledes? Med den Ret, at jeg er mig bevidst, hvad det kan koste at tale saaledes, og med Bevidsthed om, at jeg vil være villig til at finde mig i Følgerne.

Eet er det ved Fødselen at være noget Stort i Verden, et Andet at blive det successivt. Det Første kan Ingen gjøre ved, men det Sidste lader sig ikke gjøre, uden at man paa mange Punkter maa have gjort det Onde en eller anden Concession, tiet hvor man skulde have talet, og talt hvor man skulde have tiet, bukket hvor man skulde have været stolt og omvendt o. s. v.

„De opløfter Dem," siger De. — Tag Dem dog iagt, at De ikke løfter for høit op, som man siger.

.... Mennesket spaaer og Gud raa'er. Det var jo ogsaa til Bitterlighed, at Ypperstepræsten beseglede Christi Grav; det blev jo til Bitterlighed for — at det var ganske vist, at han er opstanden og ikke stjaalet.

De daarlige Brudejomfruer ere ikke fremstillede som de, der ganske havde glemt den hele Sag med Brudgommens Komme; der staaer jo tvertimod, at de vare gangne bort for at kjøbe ny Olie — dog bleve de udelukkede. Saa man altsaa ikke skal undskylde sig med, at man dog gjør Noget, stundom tænker paa den Sag med sin Sjels Frelse, venter paa, at der skal udkomme et nyt Skrift o. s. v.

.... Lad os saa hellere sige det ligefrem med den ærlige Kant, der erklærer Forholdet til Gud for en Art Sindssygdom, en Indbildning. Det at have med en Usynlig at gjøre er jo ogsaa saaledes. Dette anfører Steffens meget rigtigt etsteds i hans Religionsphilosophie.

Ingen kan tjene to Herrer. Dermed er ikke blot betegnet den Vaklende, den Tvivlraadige, som ikke ret veed, hvilken han skal vælge. Nei, ogsaa den, der trodsigt brød med Gud og Himlen, for at tjene sin Lyst og Begjering, han tjener dog to Herrer, hvad Ingen kan; thi han maa tjene Gud enten han vil eller ei. Forholdet er ikke saaledes ligefrem: vælg een af de To; men Forholdet er: der er kun een at vælge, naar man virkeligen kun skal tjene een Herre: det er Gud.

Nogle glade Tankers Sammenhæng*)
4 Taler.

Nr. 1. Trængselen giver Standhaftighed.
Nr. 2. Standhaftigheden giver Forfarenhed.
Nr. 3. Forfarenhed Haab.
Nr. 4. Haabet beskæmmer ikke.

I Forhold til en Tale, som skal holdes, er i Reglen en Indledning sinkende. Man har jo Tilhørerne samlede, Stedet gjør sin Magt gjeldende, det er netop Kunsten strax at være inde i Sagen. I Forhold til en Tale, der skal læses, er en Indledning af Vigtighed. De komme til Læsningen fra allehaande fremmedartede Indtryk, og derfor maa Indledningen være som en Slags Omklædnings-Akt, for at faae dem til at gaae med. En Indledning bør derfor være tiltrækkende, slaaende, interessant, kort, den maa være fangende.

Inderst inde i ethvert Menneske boer der dog den Angst, at han skulde være ene i Verden, glemt af Gud, overseet i denne uhyre Husholdnings Millioner og Millioner. Man holder denne Angest borte ved at see Mange om sig, der ere En forbundne som Slægt og Venner; men Angesten er der dog alligevel, man tør næppe tænke paa, hvorledes man vilde være tilmode, hvis alt dette toges bort.

Bøn.
Endnu idag, o Gud, ville vi søge hen til Dig . . .
Text:
endnu i denne Nat vil jeg kræve din Sjel af Dig.

---

*) [I Randen:] eller **Haabets Tilblivelse.**
(benyttes maaskee bedre i en af Talerne i Lidelsernes Evangelium.)

Det er saa vanskeligt at faae at vide, hvorledes en Christen, der egentlig vedkjendte sig sin Tro, vilde tage sig ud i disse Tider, hvad man vilde dømme derom. De Christne, der nærmest gjøre det, ere jo Præsterne. Men her er Ulykken den, at man har den usalige Mellembestemmelse ved Haanden: det er deres Levebrød, de ere Embedsmænd. Det vil sige, Menneskene faae slet ikke et reent Indtryk af et Menneske, der vil anvende sin Dag og sit Liv paa at tilhøre Christum, beskjæftiget med det Gudelige; men de finde det ganske i sin Orden, at Enhver søger sig et Levebrød, og altsaa En bliver Præst, en Anden Kræmmer o. s. v.

Det turde dog vel falde mig let nok af Mynsters Prædikener at retfærdiggjøre hele min Forfatter-Virksomhed — hvorvidt hans Existents saaledes congruerer, er i ethvert Tilfælde ikke saa let afgjort. Man kan dog ikke vredes paa mig, at jeg gjør efter hvad man siger mig, efter hvad jeg er opdragen til at følge.

.... O, der er i Verden udenfor saa meget, der vil drage os bort fra Dig, o Gud, derfor gaae vi ind i dit Huus, men forinden er der saa igjen stundom en Tryghed, som vil bedrage os, som var her al Fare og Forfærdelse langt borte, her hvor der dog skal tales om den største Fare: Synden, og om den største Rædsel: Christi Lidelse og Død.

„Menneske“ vil Ingen være — det skal ikke være Noget at være; „Christen“ vil Ingen være, det er heller ikke Noget; saadanne Opgaver mener man strække ikke til for Livet. Dog vil Alle jo da stride og kæmpe og slide, Alle for at blive Noget. Men dette Noget er Cancelliraad, eller Escadrons-Chirurg f. E.

Som det unægteligt var meget rigtigt af Luther at gifte sig, for nemlig at lyse Timeligheden og det jordiske Liv i Hævd som Gud velbehageligt i Modsætning til phantastisk Abstraktion: saaledes turde det dog nok ogsaa i disse Tider være gavnligt, at En lod være at gifte sig, for nemlig at udtrykke, at det Aandelige dog nok har saa megen Realitet, at det kan være nok og mere end nok for et Liv. Thi nutildags er man blevet saa verdslig, at man baade maa i Tide lære at spille Kort og gifte sig og andet Saadant, for dog at have Noget at fylde Tiden ud med. Og denne herskesyge Verdslighed, der vil, at alle Mennesker skulle være eens, bliver saa vred, naar En ikke vil gifte sig. I det ikke at være gift, ikke at gaae i Selskab, ikke at spille Kort, ikke at indlade sig med Andre, ligger noget Epigrammatisk. For at trænge igjennem i disse Tider, maa man være gift — ellers blive Menneskene mistænkelige, om det ikke skulde være et Forsøg paa at gjøre dem Livet anstrenget.

Dersom Christus havde været blot et Menneske, saa havde aabenbart Peder ikke fornægtet ham; dertil var Peder for dyb og redelig. Men medens Præsterne i Almindelighed ævle omvendt og sige, at det var dobbelt uforsvarligt af Peder, fordi Christus var Gud: saa maa man sige: nei, Dette er det netop, der forklarer Peder. Havde han blot anseet Christus for et Menneske, saa kunde han vel have udholdt den Tanke, at han skulde behandles saaledes, og Peder havde ikke glemt sig selv, men var bleven ham tro. Men dette ligesom Afsindige, at Christus er Gud, at han har det i sin Magt hvad Øieblik han vil at kalde Legioner Engle til: Dette er det, der aldeles overvælder Peder. Som man af Forskrækkelse kan tabe Mælet, saaledes staaer alle Peders Begreber stille, og i denne ligesom apoplektiske Tilstand fornægter han ham.

Fredags-Prædiken.

Joh. 12, 32.

Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.*)

*

Naar et Skib skal løbe ud, kastes der først en Ende ud, med den roer en Baad i Forveien og fastgjør — saa drages Skibet. Naar et Menneskeliv skal begyndes og fortsættes uden altfor meget at blive hængende i det Timelige, da maa der ogsaa kastes en Ende ud. Dertil kan en elsket Afdød være tjenlig. Men fremfor Alt er Christus saaledes det fra Evigheden og til Evigheden Dragende. — Du er stillet mellem hans Lidelse og hans Høihed, saaledes drager han Dig fra Høiheden, medens Lidelsen skyder til. Og Ham kunde Du jo ikke, som Du ønsker en Afdød maaskee, ønske tilbage — tilbage til Lidelse og Korsfæstelse; thi saaledes maatte det gjentages, hvis det atter kom for i Timeligheden.

(Han er ophøiet — det maa han være for at drage — ophøiet hos Faderen,**) og Han drager til sig.)

---

*) [I Randen:] **Bøn.**
Herre Jesus Christus, der er saa Meget, som vil holde os tilbage og drage os til sig; hver har Sit og dog alle Meget. Men Du er jo den evig Stærkeste! Saa drag Du os end stærkere til Dig. Vi kalde Dig vor Forløser, fordi Du kom til Verden at løse alle Baand, de uværdige Bekymringers, som vi selv paalægge os, at bryde Syndens tunge Lænker. Vi kalde Dig Frelser, at Du saaledes vil frelse os forløste ud af alt dette. Thi dette var jo Guds Villie, som Du fuldkommede og gjorde mulig, vor Helliggjørelse. Derfor steg Du ned til Jordens lave Egne, og derfor steg Du atter op i Høiheden, for derfra at drage os til Dig. — [Næste Side:] O, forunderligt, Solen gaaer op og gaaer ned som sædvanligt, saaledes gaaer Alt sin sædvanlige Gang: Han sees ikke synligt, og dog drager han — ja, at I ere her samlede, beviser det jo; han haver draget Eder hid, men som der bedes af en Troende: forøg mig Troen, saaledes bede I, de Dragne, at Han vil drage Eder ganske til sig.

**) Dog er Han ikke i Høiheden ligegyldig eller uvirksom, han er altid rede til at fremtræde for os med uudsigelige Sukke; han sidder heller ikke ned, thi naar Faren er stor, reiser han sig op, som Stephanus saae ham.

I denne Time er han vel ligesom Jorden nærmere, tilstede ved Altret, men der er han jo ogsaa kun for at drage.

Ja, drag Du os ganske til Dig,
Lad Tankerne o. s. v. (det er af en gl. Psalme.)

Der er saa meget, som holder igjen og holder tilbage (udføres) — drag Du os derfor.

[overstreget] den 21. Octbr. 47.

Christus er Guds høire Haand.

Dersom Christus vilde examinere os, da maatte vi forgaae; det var at exanimere os.

De fleste Mennesker have gjerne to Consulenter, een i Farens Øieblik, naar de ere bange — og naar det saa gaaer godt, saa ville de ikke gjerne have med ham at gjøre, thi Synet af ham minder dem om, hvor svage de vare, og nu ville de gjerne indbilde sig, at de have seiret ved egen Kraft — ikke ved Guds.

Fader i Himlene! Der udenfor, der er Een den stærke, en Anden den svage, den Stærke hovmoder sig maaskee i sin Styrke, den Svage sukker og misunder: men hernede ere vi alle svage, her for dit Aasyn, Du Vældige, Du, den eneste Stærke.

De forskjellige Leiligheder, ved hvilke Christus selv siger: salig Den, som ikke forarges paa mig. Disse Steder kunde samles, for at vise, hvorledes Christus selv paa de forskjellige Punkter sætter Forargelsens Mulighed til ved Siden. Saasnart f. Ex. han taler om sin Herlighed, saa føier han ogsaa strax som Modgift til, at han skal lide, og da føier han igjen til: salig Den, som ikke forarges. I Svaret til Johannes Disciple ligesaa.

Alle disse Præste-Conventer, Generalforsamlinger, Selskaber, kort den hele Socialitet i vor Tid er blot Analogier til Drikkevise-Perioden, Ytringer af Ubetydelighedens og Uudviklethedens Trang til i gemytlig Klinken at føle sig som vare de Noget eller føle sig glade og trygge i Tilværelsen. F. Fenger, som nu render over til Skaane (cfr. sidste Kirketidende) for at udsee Leilighed til ogsaa i theologisk Henseende at faae den politiske „Sig-trende-Mænden" istand, han vilde naturligviis med samme Travlhed i Drikkevisens Periode have sunget „mit fulde Glas" o. s. v., klinket med de gjæve Brødre (fifaldera) som han nu agerer med i Conventer o. s. v. Kun var naturligviis Drikkevise-Perioden langt uskyldigere end vor Tid.

Gudelig Parleur *)
eller
Haandbog for Præster,
indeholdende 500 Talemaader, alphabetisk ordnede
af
en Graver,**) som har været ansat ved alle Kirker, og
derfor kjender Talemaaderne.
Dediceret Justitsraad Hiorthøy,
den sjeldne Kjender, den omhyggelige Samler af Talemaader.***)

Af Fredags Talen Nr. 1:

I den Nat der han blev forraadt. Det er Midnat; Søvnen hviler over Byen, den folkerige Stad er som uddød, Alt saa stille, saa fredeligt i Natten. Kun Forræderiet, der gaaer ud ved Nattetid, sniger sig i Mørket; kun Ondskaben, der

---

*) [I Randen:] Ideen lader sig naturligviis ikke udføre, det vilde blive trættende. Bedst derfor at gjøre det til en Subskriptions-Indbydelse, saa kan man faae det Vigtigste sagt i Planen.

**) [I Randen:]
af
Esaias Strandsand.

***) [Jfr. „Af S. K.s Efterladte Papirer," 1844-46, S. 845.]

gjør Nat til Dag, vaager som var det nu Dag; kun „Ypperste-præsterne ere glade" (Luc. 22, 5), at Mørket har seiret og maa seire, „uden at der kan blive noget-Opløb" (Luc. 22, 6.) „I den store Sal" sidder han for sidste Gang tilbords med Apostlene.

(Blev ikke brugt — her er ogsaa en Feil, da det er Aften ikke Midnat. Dog staaer der i Joh. 13, 30, at det var Nat.)

Dersom min Samtid havde behandlet mig sømmeligen, med Billighed anerkjendt, hvad der lykkedes ved min Haand, saa havde jeg ogsaa faaet Leilighed til at sige eet og andet ydmygende Ord om mig selv, som jeg hellere end gjerne vilde. Men skal jeg behandles saaledes som jeg er behandlet, saa kan jeg ikke forsvare at sige noget Saadant. Hvad der er forundt mig, takker jeg Gud for; men sandeligen (og det skylder jeg ogsaa Gud), det skal ikke være saaledes, at det behageligst skal komme an paa Menneskene, om de naadigst ville anerkjende eller ikke. Ja dersom disse Mennesker forstode Noget; men tag nogle ganske Faae bort, og de ere just villige til at dømme rigtigere om mig, hvad forstaae saa de Andre?

Næsten paa hveranden Side i Mynsters Prædikener kan man vise, hvor Faae han selv antager der egentlig er eller vel endog blot bryde sig om at være Christne. Men hvad er saa det Hele for et Blændværk med at tale om en Stats-Kirke, et christent Land og Folk. Og hvad vil saa det sige at betragte sin Stilling som lønnet af Staten, oppebære Hæder og Værdighed, omtrent som var han Professor i Hebraisk, hvilken naturligviis intet Ansvar har for, om der er Mange eller Faae, der ville lære Hebraisk, men blot for selv at kunne det. Har man gjort den Indrømmelse som Mynster har gjort, saa er det aabenbart, at enhver Lærer i Kirken, i Statskirken eo ipso har en Art Missions-Virksomhed med at vove Alt for at gjøre Menneskene opmærksomme, og indestaae Staten for, at der gjøres Alt for at saa Mange som muligt kunne blive Christne. Dersom

Mynster i apostolisk Forstand skulde være Lærer for de faae Christne, han selv taler om, saa vilde det blive et maadeligt Levebrød og uden statsborgerlig Distinktion. Men i det ene Øieblik er der kun faae Christne, i det næste Øieblik er Staten christelig, og en Præst eller Biskop har slet ikke andet at gjøre end, liig en Embedsmand, der de befalede Tider sidder paa sit Contoir, selv at prædike i en Kirke — og saa forøvrigt undgaae forsigtigt at komme Menneskene for nær — for Avancementets Skyld.

Dersom Prof. Heiberg ved Juletid havde udgivet en lille Bog, som heed: „Hvad man lærer af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle, 3 Taler" — saaledes udstyret, at der stod meget lidt paa Siden, saaledes indrettet og accomoderet, at man ogsaa kunde faae Exemplarer med Guldsnit, ja nogle med et Silke-Baand i for at hænges paa Juletræet: saa var Bogen bleven udsolgt i Løbet af 8 Dage. Der var bleven en Fimsen i hele Byen som var der rigtigt noget paa Færde; Trængselen af Karreter, som kjørte til Gratulation hos Prof., vilde være bleven saa stor, at det i flere Dage ikke vilde være til at tænke paa for en Fodgænger at komme over Knippelsbro. Det var Professor Heiberg Mand for!

Den 4. Novbr.

Idag var jeg inde af Døren hos Biskop Mynster. Han sagde, han havde meget travlt — saa jeg øieblikkeligt gik. Men han var ogsaa meget kold mod mig. Han er dog nok stødt for den sidste Bog. Saaledes har jeg forstaaet det. Maaskee tager jeg feil. Men hvad jeg ikke tager feil i er noget Andet, at netop Dette har givet mig en Rolighed, som jeg ikke før har haft. Jeg har altid krympet mig ved at skrive, hvad jeg vidste maatte støde ham, ja næsten forbittre ham. Nu antager jeg, det er skeet. Det er skeet mange Gange før, men han har ikke villet lade sig støde. Men see, just hvad der et Øieblik saarer, det giver mig netop Liv og Lyst. Jeg har aldrig gjort det Mindste for at vinde hans Bifald og Samtykke; men det vilde

have glædet mig ubeskriveligt at have ham enig med mig — ogsaa for hans Skyld; thi at jeg har Ret, det veed jeg allerbedst — af hans Prædikener.

. . . thi „Han" gik ikke sin Lidelse imøde som et Menneske gjør det, der dog i ethvert Øieblik har en Mulighed for sig af, at den kan undgaaes, at endnu Alt kunde blive godt. Han vidste det forud, han vidste det, da Folket jublede, og da det raabte Hosanna ved Indtoget. — Den uendeligt derved forøgede Lidelsens Vægt.

Som naar i den hyggelige, af Solens Straaler mildt opvarmede, af alle Begunstigelser omfredede Stue en Moder sidder og leger med sit Barn, og spørger: hvem elsker Du nu meest? og Barnet svarer: Moder: saaledes forholder det sig i den saakaldte Christenhed med Manges Kjerlighed til Christus. Men dette er slet ikke Christendom. De have saa igjen, som det hedder, tænkt meget over den Sag, ofte tænkt sig hen i hine Tider o. s. v. Men saaledes forholder Christus sig slet ikke til en Troende. Vær saa artig: ud paa Strømmen. Der er en Art christelig Sentimentalitet, som blot er en raffineret Epicuræisme. For at holde det Spørgsmaal borte, om da nu virkeligen noget Menneske har Lov til at have det saa kjelent og godt, takke de, som det hedder, for al denne Lykke. Skulde det virkelig være Christendom?

Det at være gift, at have Børn, at være Embedsmand og have Andre under sig, kort det, at flere participere i og pointere Ens Liv er naturligviis en Forøgelse af Selvfølelsen. Man klager over at være eensom, derfor gifter man sig o. s. v. — men skulde det ogsaa være Kjerlighed, jeg troede det var Selvkjerlighed. Det Meste, den Sort Folk derfor tale om, at de troe paa Gud, og føle Gud hos sig, er blot Sandsebedrag: det er en potenseret Livs- og Selvfølelse, som de forvexle med Religieusitet. De troe sig, sige de, Gjenstand for Forsynets

farlige Opmærksomhed, om Ende er det hverken mere eller mindre end hiin Hyggelighed i Existentsen, at deres Liv vilde savnes, hvilket de jo ogsaa i en vis Forstand føle hvert Øieblik de leve.

Nogen Fortrolig har jeg aldrig haft. Ved at være Forfatter har jeg paa en Maade benyttet Publikum som min Fortrolige. Men betræffende mit Forhold til Publikum maa jeg igjen gjøre Efterverdenen til min Fortrolige. De samme Mennesker, som skulle være med for at udlee En, kan dog ikke godt bruges som Fortrolige.

Det egentlige Genie, af hvilket man faaer det egentlige rene Idee-Indtryk, forholder sig i ethvert sit Første svagt (dette er Muligheden — Angesten — det er sig selv iveien). Det gaaer let som det gaaer Straalemesteren. I det første Secund støder den fremtrængende Vandmasse saa stærkt i Slangen, at den er nærved at rive Straalemesteren overende, han slingrer næsten som en Fuld, men i næste Secund saa er han den mægtig, og nu frembringer han en uhyre Virkning.

Paulus er den eneste Apostel, som taler om en Pæl i Kjødet. Men de andre havde ogsaa udholdt Samvittighedens Martyrium. — O, dette Pølse- og Præstesnak om at have været samtidig med Christus. Vee!

Jeg er opdragen ved Mynsters Prædikener — af min Fader. Her stikker Knuden; thi min Fader kunde det naturligviis aldrig falde ind Andet, end at tage disse Prædikener bogstavelig. Opdragen ved Mynsters Prædikener — af Mynster: ja et Spørgsmaal.

Man har forvandlet al Ethik til Æsthetik — man seer og beundrer det i Theatret i Phantasie-Mediet, men i Livet

har det ikke hjemme, det er latterligt at ville blot forsøge paa at realisere Noget deraf. Saaledes sætter man ogsaa det Religieuse, det Christelige over i Phantasie-Mediet, men i Livet at gjøre Noget deraf, er latterligt.

Lykkelige Nutid, en Tid, da de faa Forfattere ere de Eneste, som Intet forstaae, eller betræffende hvilke det dog er tvivlsomt om de forstaae Noget. Forfatterne skrive Bøger. Disse Bøger bedømme Journalisterne, som altsaa maa forstaae det, og derpaa indstille de Sagen til et høistæret dannet Publikums Dom, som altsaa maa forstaae det. Ergo er Forfatterne de eneste, som ikke forstaae Noget, eller betræffende hvilke det dog er tvivlsomt, om de forstaae Noget.

1847.

Journal NB.*

Novbr. 1847.

Hvilken uhyre Strenghed! Moses, den tro Moses, det udvalgte Redskab, blot fordi han en eneste Gang, og i et saa vanskeligt Øieblik twivlede, altsaa end ikke lod være at gjøre Guds Villie, men twivlende slog Klippen, altsaa i Forhold til et Mirakel, hvor det at twivle om Klippen skal give Vand, ligger menneskeligt nærmest: til Straf kommer han ikke ind i det forjættede Land.

Gud havde Intet mod, at hiin jødiske Konge havde alle disse Skatte; men at han viste dem til Gesandterne — at han brøutede af dem, og altsaa tog dem forfængeligt.

Derom er der ingen Twivl, at vor Tid, at overhovedet Protestantismen kunde behøve Klosteret igjen, eller at det var til. „Klosteret" er et væsentligt dialektisk Moment i det Christelige, derfor maa vi ogsaa have det ude som et Sømærke, for at see hvor vi er — selv om jeg just ikke selv vilde gaae i det. Men dersom der virkelig i enhver Generation er sand Christendom, saa maa der ogsaa være Individer, som have denne Trang. Hvad vilde Luther tænke, naar han nu skulde see sig om. At der altsaa i vor Tid er slet Ingen flere af de Mennesker, hvem det Religieuse har overvældet — at vi Alle ere blevne saa stærke — eller saa svage i Religieusitet! At de

faae Analogier til saadanne Mennesker nuomstunder henvises til Daarekisten. Hvad vilde Luther tænke, at den Stand, der alene afgjørende (si placet) repræsenterer det Christelige: Præsterne ere i den Grad verdsliggjorte i Statens Tjeneste (for ikke at tale om deres Indre), at de have mere næsten med at tælle Faar og Sviin, og à la Augustus med at tælle Mennesker, med at agte paa Skindødes Opvækkelse — end med at rive Christenheden ud af dens Skin-Død, eller hvad der er værre: af dens Skin-Liv. Thi Skin-Død er ikke saa farlig, just fordi der synes endog Dødens Fare; men Skin-Liv er det Farligste af Alt — er uden Fare tilsyneladende.

.... Den Klogskab er ikke mange sure Sild værd; thi det er ikke den Klogskab, hvorved det Gode fremmes og det Sande, men den Klogskab, hvorved han holder sig ude fra alle Ubehageligheder og Afgjørelser. Vil han roses for den Klogskab — saa gratulerer jeg hans Fjender.

.... „Det er hans egen Skyld". Ja, det har han tilfælles med alle dem, som leed for en Overbeviisning, det var deres egen Skyld.

---

poetice.

Individualitets-Replik:

„Som det fangne Dyr en Gang hver Dag gaaer Buret rundt for Motions Skyld, eller maaler Lænkens Længde: saaledes maaler jeg ogsaa hver Dag Lænkens Længde ved at gaae til Tanken om Døden — for Motions Skyld og for at holde ud at leve."

Man skulde have indseet, at netop min megen Gaaen paa Gaden successivt kunde være blevet et brugbart Middel mod Anonymitet. Det er yderst fatalt og fordærveligt, at just Banditerne og de Fornemme enes i Eet: at leve skjult. Den feige Usling, der anonymt sidder og smører, og som personligt ikke

har Courage til at lade sig see, han nyder tillige den Fordeel — at det jo er fornemt ikke at være seet. — O, men Tusinder og Tusinder og Tusinder domme og domme — og Gud veed, hvor den findes, som virkelig har tænkt Noget over Tilværelsen, ikke over hvilket Levebrød han helst skulde tage, eller hvilken Pige han helst skulde tage o. s. v., bestandigt indenfor dette blot Efteraftende at gjøre som de Andre, men tænkt over Tilværelsen. — At være Noget, naar man saa hele Dagen skal leve paa Gaden: det er en Kunst. At være Noget — naar man aldrig sees, er saare let.

Det er ganske rigtigt, at hvad Pøbelagtighedens Blade sige er Ingenting, og er at ansee for Ingenting. Men hvad derover glemmes er noget ganske Andet. Dersom det nemlig lykkes Bladet ved idelig og idelig at smøre om det samme Menneske og ved Udbredelsen af Bladet at faae ham saaledes udpeget, at Pøbelen kan tage Kjende paa ham: saa er summa summarum af al anden Mishandling og Fornærmelse Intet mod dette.

Det er godt nok at prædike om, at Verden er god og rar — og saa selv leve under en Osteklokke saa fjernt fra Menneskene, fra enhver Berøring med — den gode Verden, og leve saaledes af Forsigtighed og Klogskab, fordi man nok veed, hvad det kunde føre til at komme i Berøring med — den gode Verden.

Lev saaledes, at hvis Dit Liv fremstilledes paa Skuepladsen, vilde Tilskuerne græde af Begeistring — lev saaledes i Virkeligheden: saa vil Du, i Forhold til hvor høit Du naaer i at udtrykke Idealet, blive forhaanet, udleet, bespyttet, henrettet. Det er let at forstaae, det er menneskelig Nødværge mod Idealets Anstrengelse.

Det er mærkeligt nok med det, der fortælles om Storken, at den, naar Vandet er saa lavt, at den ikke kan drikke, kaster Steen i, til det bliver dybt nok. Det har jeg læst hos et Par Forfattere i Oldtiden, saa hos Montaigne, nu sidst hos Steffens i hans Religionsphilosophie.

Glæde over Tilværelsen.

Hiin gamle Cancelliraad, der hver Aften, naar Klokken var 10, stod i sit Vindue og talte med Vægteren og sagde: naa, er Klokken 10, ja saa vil jeg gaae i Seng; skulde der komme Nogen og spørge om mig, vil Du saa ikke bede ham at læ... min M....

.... i disse Tider, hvor man reent har glemt, hvad Lydighed er, især mod Gud, hvor Præsterne ypperligt vide at bunde og grunde i Guds Væsen, og i Skyldigheden af Menneskets Forhold til Gud (men ikke at prædike), naar de sige, at det at „bede" er af 3 Grunde gavnligt. Sandelig, er det at bede ikke mere værd, saa er det ikke værd at bede. —

Den 20. Novbr.

Deri ligger egentlig hele den moderne Tids Grundforvirring (som forgrener sig i Logik, Metafysik, Dogmatik og hele Tidens Levemaade) eller Forvirringen ligger i Grunden deri: at man har borttaget Qvalitetens svælgende Dyb fra Forskjellen mellem Gud og Menneskene. Deraf i Dogmatiken (fra Logik og Metafysik) en Gudsbespottelsens Dybsind som Hedenskabet ikke kjendte (thi det vidste hvad Gudsbespottelse er, men just dette er glemt i vor Tid i det Theocentriske) og i Ethiken hiin frække Sorgløshed, eller rettere, at der slet ingen Ethik er. Forvirringen er skeet paa mange Maader og er i mange Mønstre, men hovedsageligen dog saaledes. Som Mængden imponerer Kongen, som Publikum imponerer Conferentsraader og Forfattere: saaledes vil tilsidst Generationen imponere Gud, nødsage ham til at give Kjøb, blive sig selv vigtig ligeoverfor

ham, frækt trodse paa at være Mange o. s. v. Det er saaban ikke egentlig Tvivl i vor Tid og i den moderne Tid, men det er Opsætsighed. Forgjeves vil man bringe det Religieuse frem, man kan ikke komme til at anbringe dets Maskinerie, thi Jordbunden er Mose eller Hængesæk. „Vi bliver Alle Allesammen nok salige o. s. v." er Omqvædet. Naar saa er, hvad vil saa alt dette med Religionens Trøst sige!

See ved denne Grændse, hvor saavel Smuglernes som Oprørernes Trafik foregaaer, har jeg, om man saa vil, faaet min Plads som en ringe Betjent, der paa enhver Maade, ved List, ved Magt (Aandens nemlig) maa confiskere alle Sandsebedrag, opbringe hine formastelige Indbildninger, grundede i en Nærgaaenhed mod Gud, som hverken Hedenskab eller Jødedom har kjendt Mage til, da det er et uhyre Falsum, en Forfalskning af Læren om Gud-Mennesket. — Til Løn for min Arbeiden maa jeg naturligviis være forberedt paa at lide alt Muligt af Menneskene, hvem det for det første ingenlunde kan være behageligt at rives ud af alle disse høittravende Indbildninger, hvori endnu bestandigt Sophister i Mængde bestyrke dem.

Selv har jeg, saa dybt som vanskeligt Nogen ommer til at lære det af mig eller ved mig, maattet lære ydmyget og tilintetgjort og sønderknuset, at et Menneske er Intet for Gud. Det er dette, jeg skal lære fra mig, ikke directe, men indirecte. For at kunne det, holdes jeg bestandig selv i Underviisningen ved Gud, der, naar fornødent gjøres, strax lader mig begynde forfra paa at forstaae, hvad jeg, hvad et Menneske er for ham.

Min Opgave er i Sandhedens Tjeneste, dens Form væsentlig: Lydighed. Noget Nyt skal der ikke bringes, men overalt skal Springfjedrene sættes saaledes istand igjen, at det Gamle, aldeles det Gamle, skal være som nyt igjen. Saalænge jeg lever, vil jeg, menneskelig talt, kun have Møie og høstte Utak — men min Stræben vil staae efter min Død trods Nogens. Saalænge jeg lever kan jeg ikke blive anerkjendt, thi kun Faae kunne forstaa mig, og begyndte man paa at ville anerkjende mig, saa maatte jeg af al Livsens Kraft ved nye Mystificationer faae dette forhindret.

Den eneste Mand i min Samtid, jeg har været opmærksom paa, er Mynster. Men Mynster bryder sig blot om at sidde og regjere, i den Mening, at det er Sandheden; Sandheden bryder han sig ikke meget om, selv om den leed lige for hans Øine. Han kan kun forstaae, at Sandheden maa og skal regjere; at den just maa og skal lide, gaaer over hans Forstand.

Saaledes forholder dog egentlig, efter Mynsters Begreb, Christendommen sig til det naturlige Menneske som Beridderens Kunst til Hesten, som den tilredne Hest til den ikke-tilredne, hvor det just gjælder ikke at tage Naturen bort, men at forædle den. Det er Christendom som er Dannelse; det at være Christen omtrent hvad et naturligt Menneske i sit lykkeligste Øieblik kunde ønske sig at være som det Høieste, den ligelige harmoniske Fuldendthed i sig selv og i sit Selv gjennemarbeidede Virtuositet. Men naar man taler saaledes, er man da ikke som 100,000 Mile borte fra denne Tale om Forløseren, som maatte lide i Verden og som fordrer Kjødets Korsfæstelse, al denne Qval, som Salighedens Veer, fordi der nu engang er en uendelig, en qvalitativ Forskjel mellem Gud og Menneskene, og Christendommens Rædsel er hvad dens Salighed er: at Gud vil være Læreren og Discipelen [skal] ligne ham. Skal Gud være Læreren, saa maa Underviisningen begynde med at sprænge den Lærende (Mennesket). Anderledes kan det ikke være paa Grund af Qvaliteten. Det nytter kun lidet at tale om, at Gud er Læreren, og saa at ville lade Underviisningen reent menneskelig blot være en Forædling.

Paa mange Maader er Mynster selv Opfinder af denne Forvexling af Christendom og Dannelse. Men i en anden Forstand har han gjort overordentlig Gavn, og har dog vist dybe Indtryk fra sin tidligere Tid. Skal det ikke komme til Slag mellem Christendommen og Verden, skal der ikke bæres Krigens Insignier, skal det saadan være Fred, saa er det sandeligen et Stort, at der er en saadan Skikkelse som Mynster. Han har løst en saare vanskelig Opgave. Vil man begynde

Disputen saaledes, at man vil drage selve Begrebet „Stats-Kirke" under Discussion, saa er Mynsters Stilling mislig — indrømmes Statskirkens Begreb, saa er Mynster Mesteren. Og det maa dog altid erindres, at det er en himmelraabende Uret, i at bedømme en Mand, saadan ubenvidere at ville slaae en Streg over de Forudsætninger, indenfor hvilke en Mand just er at bedømme.

Ære være Biskop Mynster. Der er dog Ingen, jeg har beundret, ingen Levende uden Biskop Mynster, og det er mig en Glæde altid at mindes min Fader. Han staaer saaledes stillet, at jeg meget godt seer Mislighederne, klarere end Nogen, der har angrebet ham. Men hvad jeg har at sige er af den Art, at det ypperligt lader sig sige, ham ganske uberørt — dersom han blot ikke selv griber feil. Der er en Tvetydighed i hans Existents, som ikke kan undgaaes, forbi „Statskirke" er en Tvetydighed. Men nu lader det sig ypperligt gjøre, at underskyde ham hele Opvækkelsens Moment indenfor det Bestaaende, — og saa staaer han end een Gang [saa] høit stillet. Griber han feil, saa han istedenfor med Eminencens Ophøiethed at sidde ganske rolig og holde Scepteret, og lade en Second-Lieutenant afgjøre Sagen, griber han feil og troer, at han skal levere Slag, saa kan Ingen indestaae ham for Følgerne. Mit Corps er just den Undsætning han behøver. Seer han feil, saa har han ikke blot tabt mit Auxiliair-Chor, det var det Mindste, — men han har tabt sin egen Stilling.

„Myndighed" er hverken Det at være Konge, eller Det at være Keiser, General, at have Vaabenmagt, at være Biskop, eller Det at være Politiebetjent; men er Det: i en fast og selvbevidst Beslutning at ville offre Alt, sit Liv for sin Sag; at tale en Sag saaledes, at man er enig med sig selv om Intet at beholde, Intet at frygte. Denne Uendelighedens Hensynsløshed er Myndighed. Den sande Myndighed er naar denne Sag er Sandheden. Derfor var just Pharisæernes Tale uden Myndighed, uagtet de jo dog vare de autoriserede Lærere,

fordi deres Tale som deres Liv var i 17 Hensyns endelige Vold.*)

I Danmark, Levebrødets forjættede Land, dreier Alt sig om Levebrød. Ikke blot at Alle eftertragte det og berolige sig derved, nei, naar En vil uegennyttigt arbeide for en Idee, men uden Levebrød, saa taber han al Agtelse hos disse Folk paa Berget — thi det at eftertragte, at faae, at bovne i et Levebrød, det er det Sædelige — det Andet det Usædelige.

Det Tiden behøver er ikke et Genie — den har ogsaa vist faaet og haft Genier nok, men en Martyr, En, der, for at lære Menneskene at lyde, selv blev lydig indtil Døden, En, hvem Menneskene sloge ihjel, og see: just derved tabte; thi netop ved at slaae ham ihjel, ved saaledes at seire, bleve de bange for dem selv. Det er Opvækkelse, som Tiden behøver.

Skal der gjøres Noget for Christendommens Opvækkelse her i Danmark, saa maa først og fremmest det Onde naae sin Høide og saa bort, det Onde, som altid er og vil blive Danmarks Grundskade: Smaalighed, Menneske-Frygt i Forhold til Ligemænd, Geneerthed, Bysnak, Bagtalelse, Mangel paa Frimodighed til at vedstaae en Overbeviisning, eller til at turde have en høiere Bekymring end den om Levebrød og de „andre Mænder" har. Thi Christendommens Forfald har hverken sin Grund i en moderne Philosophie eller i Jernbaner o. s. v., nei, Grunden ligger dybere i almindelig Demoralisation, hvoraf alt Dette kun er Udtrykket.

See derfor var det saa rigtigt af mig, Gud være lovet at jeg gjorde det, pludselig at tage Sigtet paa „Corsaren"**),

*) [I Randen:] Det vil sige, det er Begrebet Myndighed i Immanentsen, ikke det paradoxe Begreb: Myndighed. — Den Myndige henvender sig derfor atter til Samvittigheden, ikke til Forstanden, Skarpsindigheden, Dybsindigheden, til Mennesket, ikke til Professorerne.

**) Ligesom det jo ogsaa var et Ord af mig, dialektisk henkastet og

thi aldrig har Danmarks Arve-Onde havt saa glimrende Vilkaar, som da en trællesindet Jøde søgte Hersker-Magt med Trællesind. Fornuftens Gudinde i Frankrig var et offentligt Fruentimmer (hvor dybt epigrammatisk), Trælle-Herskeren var en Jødedreng (hvor dybt epigrammatisk).

Det var efter redelig Overlæg menneskelig talt en „god Gjerning" af mig, det tør jeg paastaae indtil mit sidste Øieblik, velmeent netop mod alle de saa lumpent Forfulgte, og rask besluttet i Betragtning af, at jeg, som personlig forbrød saa meget, maatte udsætte mig for meget. Til Løn væltede alt over mig, især alle de Daarer, som skulde takket mig ydmygst, at jeg vilde gjøre Noget for at betrygge deres personlige Sikkerhed. Ogsaa dette er i sin Orden: saaledes skal just christelig Selvfornægtelse lønnes.

Hvilken Lykke, at jeg har gjort det, hvor det beroliger mig. Nu vil det heller ikke vare længe, maaskee neppe et Aar, førend just dette Skridt vil vise sig som min Legitimation — trods Nogen. Hvo skal forkynde Christendommen? En Forhaanet, men vel at mærke En, som kunde have havt Magten, just deri stikker Braadden.

Det der egentlig har gjort, at Folk fik saa travlt med at ansee mig for gal, var, at jeg slet ikke var forstaaet. Man saae i mig en Mand, der aspirerede til at blive et høistæret dannet Publikums Yndling, faae Hurraer, blive Tidens „Genie" paa Stads. Man tog feil, man saae ikke i den første Linie,

———

misforstaaet,*) der bestemte Goldschmidt til i sin Tid at tage et nyt Sigte, at angribe Alle; medens jeg i en anden Forstand gjorde Alt for at frelse Goldschmidt ud af det hele Skidt, men bestandigt dialektisk for at give ham Leilighed til at blive aabenbar.

———

*) Ytringen var, at det var Nonsens at være ironisk og tillige Partiegænger, som blot angreb Regjeringen. Ironie maae tage Alle — hvor jeg netop viste ham, hvor feig han var mod Publikum. En saadan Total-Ironie lod sig saa vel tænke, netop som eiendommelig for det Moderne. Men den, der skulde løse denne Opgave, maatte 1) først have stort personligt Mod, 2) uhyre Godmodighed, 3) en Reenhed i Villie og Charakteer, som var heroisk: Jeg turde ikke paatage mig denne uhyre Opgave og dette uhyre Ansvar.

jeg har stræbet, at jeg var en Bods-Prædikant. [Det lod sig da heller ikke saaledes see, ei heller var det den Gang saaledes min Tanke, men min Tanke var det at blive Præst. Da jeg begyndte at skrive Enten—Eller, da havde jeg faaet ved et ulykkeligt Forhold til et andet Menneske mit Livs Grund-Skade og Qval endnu en Gang rippet op og potenseret; og derved forstaaet, at min Existents menneskelig talt var sat paa Grund for hele mit Liv. Saaledes blev jeg Forfatter.] Havde jeg været det, man ansaae mig for, nu ja, saa var det afsindigt. Men man tog feil. Og havde en Bods-Prædikant i almindelig Stiil gjort hvad jeg gjorde, saa havde det været forkeert, thi saa var Tiden sluppet fra at blive indirecte dømt, fra at blive aabenbar i al sin Usselhed og Selvmodsigelse — dertil hjalp mit Incognito.

Skal man leve sammen med Daarer, maa man være forberedt paa at blive forhaanet — hvis man ikke vil bedrage dem, thi saa gjøre de En til Konge og tilbede En.

.... Og derfor vil just engang ikke blot mine Skrifter, men netop mit Liv, hele Maskineriets intriguante Hemmelighed blive studeret og studeret. Jeg tør ogsaa indestaae for, at der neppe er nogen Diplomat, der har saa god Overskuelse over en Tid, medens han derhos staaer nede paa Gaden og seer hver Enkelthed, som jeg. Hvor[ledes?] Gud er min Hjælper, glemmer jeg aldrig, og derfor er det jo ogsaa mit sidste Ønske, at Alt maatte tjene til hans Ære!

.... Det er dog sandt: det er saligt at lide Forhaanelse for en god Sag; man kan ikke blot holde det ud, men det er saligt!

Det er dog Frugten af Velvære og gode Dage og Livs-Nydelse paa enhver Maade, at Mynster tilsidst troer, at Alt dreier sig om et Levebrød, og mener bedst derved at beherske

Menneskene. „Hvad vil Mag. Kierkegaard?" „Nu ja, det er virkeligen en usædvanlig flink Candidat; skjøndt han ikke er saa gammel og hans Ancienitet ikke stor, saa kunde man dog nok give ham et stort Levebrød i en behagelig Egn." Pro dii immortales!

Men Mynster holder ud, det maa man sige. Skal Livet sammenlignes med et Bal, saa er Mynster ikke af dem, der tager tidligt hjem fra Ballet. Endnu i sit 72de Aar er han med, og venter paa den sidste Rundenom.

Graa-Veir er der noget meget mere Forbarmende i end i Solskin, det er som en Udvikling af det Thema, at selv det Ubetydelige, ja det Forspildte kan der blive Noget af. Og Graa-Veir viser sig skjønnere, jo længere man seer derpaa.

Det er nu godt nok med den Tale, at hvis man selv var Den, der var bleven helbredet ved et Mirakel, eller fra en anden Side: at dette hænder rigtignok ikke os, men vi maa dog trøste os ved det Mindre. Men sæt nu, det var, som det jo var i hiin Tid for 1800 Aar siden, at det at blive saaledes helbredet betydede tillige at blive udstødt af Synagogen (cfr. Joh. IX, den Blindfødte). O, det gaaer dog ikke saa let, som i en gesvindt Præsts Snaksomhed i Taaget. Man kan nu eengang ikke have verdslig Fordeel af Christus. Var der ikke Mange, der hellere vilde vedblive at være blinde end at faae sit Syn paa det Vilkaar!

Der kan ikke let tænkes noget Taabeligere end den Sludder om, at en heel Tid er reformatorisk. Det er igjen en Yttring af denne væmmelige Leflen med Alt, at man vil være Alt, men bestandigt uden Fare og Anstrengelse. Thi deri ligger just Faren, men ogsaa Epigrammet og Opvækkelsen: at Reformatoren staaer ene i den hele Verden — men tillige udtrykker, at Gud formaaer dog mere end alle Individer og General-Forsamlinger. Og naar det saa kom til Stykket, at dette

Opløb af Reformatorer blev taget Enkelt, og brugt blot i en lille Smule: der har vistnok aldrig levet en feigere Slægt end denne væmmeligt slikvurne, som nu bryster sig af at være det 19de Aarhundrede.

Af et Forord.

. . . . . Hiin Enkelte, som jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser, der oprigtigt og med Alvor følger min Stræben, vil jeg bede ikke at tabe Lysten eller Taalmodigheden, fordi der arbeides saa stærkt. Jeg har ikke bedet før; men har han troligt holdt saa længe ud med mig, saa vil jeg ogsaa gjerne engang bede ham at holde ud fremdeles. — Om Daarskab eller Misundelse skulde ville gjøre Kjøbenhavn til en Kjøbstad, og det til en Forbrydelse i Kjøbstaden Kjøbenhavn at være mere end almindelig begavet, eller ualmindelig flittig: nu vel, jeg beder kun Gud, at han vil give mig Styrke og Velsignelse til at kunne begaae denne Forbrydelse, og takker ham for, at det hidtil er forundt mig. Der er, som bekjendt, ingen Magt saa herskesyg som Dumhed — naturligt, den er jo ogsaa, i Sandhedens Forstand, kun meget maadeligt sit Herredømme sikkret. Og der er dog ingen Magt saa væmmelig grusom, eller i at være grusom saa væmmelig, som Pøbelagtighed, og det forstaaer sig, den har jeg rigtignok stødt for Hovedet eller slaaet for Panden — just for at gjøre Mit til at omfrede den gode Aand i Danmark, at denne igjen kan frede om, begunstige og opmuntre sine ægte Børn, istedenfor at offre disse i en Afgudsdyrkelse til en udansk Aands Tjeneste.

Af den Tale om Høihedens Bekymring (i Hedningenes Bekymringer).

. . . Det var derfor ogsaa Tilfældet til andre, naturligviis mere fordærvede og forfinede Tider, da Tiltroen mellem Menneske og Menneske ikke var saa stor som i disse oprigtige og redelige Tider, da man ikke var saa troskyldig, som i disse troskyldige Tider, det var Tilfældet, at man havde lidt barnagtig Mistro til disse menneskelige Forsikkringer om i sit Inderste

o. s. v. Man gjorde da for en Forsigtigheds Skyld (thi man betragtede det ingenlunde som det Høieste eller det Afgjørende, snarere som en Øvelse for Begyndere) lidt Alvor deraf, man bortgav virkelig (hvad Christus raader den rige Yngling) sin Rigdom og blev bogstaveligen forhaanet, bespottet, maaskee efter Skriften (Luc. 18, 32) bespyttet; man nedlagde virkeligen den jordiske Høihed og blev bogstaveligen et ringe Menneske — udleet af de kloge Christne, at man var gal nok til at lade sig mærke med Noget, taabelig nok til at lade sig forstaae med, at man forstod den hellige Skrift, og hvorom Talen var ligefrem efter Ordene, istedenfor som de kloge og oplyste Christne aandrigt at lade som Ingenting, at leve hedensk lysteligt trods nogen Hedning, at besidde eller eftertragte de jordiske Goder trods nogen Hedning, og saa tillige være Christen, maaskee endog christelig Præst og altsaa endog tjene Penge ved denne fordeelagtige Omsætning. Det var til andre, naturligviis fordærvede, i allehaande Usandhed og List og Underfundighed mere indviede Tider, hvor selvfølgeligt Tilliden mellem Mand og Mand var tabt og Mistroen stor til disse menneskelige Forsikkringer om i sit Inderste o. s. v., det var Tilfældet, at naar en Mand eller Qvinde forsikkrede, at der kun var Een, som var den Elskede, at man kun elsker een Gang, det var Tilfældet, at man fordrede, naturligviis i Betragtning af Tidernes Fordærvethed, at det udvortes Liv ogsaa udtrykte det. Men i vore eenfoldige, redelige, oprigtige menneskelige Tider, hvor, ligesom Eiendomssikkerheden er bleven saa stor, at det hverken gjør fra eller til, om man lukker sin Dør, saaledes ogsaa Tiltroen mellem Mand er bleven den størst mulige — naar der En forsikkrer det, om end hans udvortes Liv udtrykker det Modsatte, man troer ham alligevel, den gjensidige Tiltroe er saa stor, at Forsikkringen egentlig gjør hverken fra eller til. Vi troe alle hinanden, at vi i det Inderste o. s. v.; vi have næsten vor Morskab af — dog nei, bort med Spøg naar Talen er om Tidens Alvor — vi sætte aandeligt en Ære i, at vort udvortes Liv udtrykker det Modsatte, thi vi veed med os selv og med hinanden indbyrdes, at vi i det Inderste o. s. v.; vi smileaandelig: af hiin

Usikkerhed og Mistillid til sig selv, der maatte tage Udvorteshedens til Hjælp, thi vi ere sikkre nok paa os selv, at vi i vort Inderste o. s. v. Nu, i ethvert Tilfælde er det ganske beqvemt, saa ethvert Huus maa sørge for at have en saadan Beqvemmelighed.

... Du taler om at ville søge Trøst hos Christum, nu vel, men tag Dig dog derfor iagt, at her ikke er noget Egoistisk. Du skal jo ligne Christum. Nu vel, saa forsøg det, just naar Du selv lider meest, saa blot at tænke paa at trøste Andre; thi det gjorde han. Opgaven er altsaa ikke at søge Trøst — men at være til Trøst. At søge Selskab med Spedalske, Foragtede, Syndere og Toldere.

Han har egregie til theologisk Attestats, nær ovenikjøbet den flinkeste blandt alle Egregiister, staaer paa Høiden af Tidens Dannelse — og læs saa engang eet af hine gamle theologiske Skrifter af en ordentlig Sjælesørger — og lær saa at væmmes ved al Din Viden qua theologisk Viden — lær at væmmes ved dette gudelige Pølsesnak om Søndagen, dette Afhandlings-Piat, som Intet beviser uden dette Ene, at det er en Hønsetyv, han der staaer og ramser det op, især naar han dertil sveder og aftørrer Taarer.

NB.

Summa summarum af den Orthodoxie (der dog ikke blot mener sig at være Orthodoxien, men ovenikjøbet bliver sig selv vigtig ved at værge Christendommen mod Speculation, mod Feuerbach, mod Gjendøbere o. s. v.) er dog dette: Christendommen er det Høieste og det Dybeste, det Eneste, som kan kaste den sande Glands over dette Liv (dette er af Vigtighed for Blikkenslagere), uden den er Glæderne dog tomme og Sorgerne tage Magten fra En; enhver Dybere han holder sig derfor til Christendommen: — Godt, naar saa er, er det intet Under, at Christendommen med Held har kunnet lade sig intro-

duere i de fornemme og dannede Kredse, naar den selv er saa fornem.

Men hvor i al Verden er i hele denne Orthodoxiens Kunst Plads for dette Christelige, det Afgjørende, det om, at Evighedens Alvor venter bagved — Dommen, at Du skal antage Christendommen, at Christendommen slet ikke saaledes forudsætter Trang ligefrem forstaaet hos det naturlige Menneske (hverken det dybe eller det eenfoldige) til Christendommen, og derfor mener, at den selv maa befale hvert Menneske at blive Christen, thi ellers blev han det aldrig.

Dersom der var en absolut Monark, som havde en flygtig Minister, der ved at vise, at denne Konge var den viseste og bedste og dybsindigste og klogeste og meest velmenende o. s. v., fik alle Undersaatter vundne for ham: hvad saa? Var saa Kongen tjent med det, og var saa denne tro Minister ikke, uden maaskee selv at forstaae det, en Forræder. Hvad fordrer det Absolute? Absolut Underkastelse ɔ: Underkastelse, som kommer fra et „Skal". Saasnart Overveielsen er begyndt om o. s. v., saa naaes aldrig mere absolut Underkastelse. Saalidet som en Kanon, der er rund, kan skyde en rund Kugle firkantet ud: lige saa lidet resulterer absolut Underkastelse, Lydighed af en Overveielse om o. s. v. Overveielsen, den første Begyndelse paa at overveie, er Frafaldet, Oprøret.

See her ligger Missionen i vor Tid. At forkynde Christendommen behøves ikke, den er saamænd forkyndt nok, men dette „Du skal", det er det, som Missionairen i Christenheden har at forkynde. Men dette har Præster og Bisskopper ikke forstaaet, og om de havde forstaaet det, de turde ikke gjøre det. Og det forstaaer sig: at gaae ud i Verden med den Vevidsthed, eller dog med Haab om og Udsigt til, at dette „Du skal" som man forkynder skal gjøre En selv til den Herskende: ja, ja, det behager et Menneske. Men at gaae ud i Verden med den Bevidsthed, at idet Du forkynder dette „Du skal", saa slaae de Dig maaskee ihjel, og selv om de ikke gjøre det, saa kommer Du dog aldrig til at herske over Andre, da dette „Du skal" angaaer Dig selv: see det smager ikke Menneskene.

Denne hele moderne Tid har overalt tabt Forestillingen om, at der er et „Skal" til i Politik fremfor Alt. Ved Hjælp af Orthodoxie har Christendommen ogsaa tabt sit „Skal". See her stikker Ulykken. Man behøver ikke at være en Prophet, for at see, at det vil koste adskilligt, for at faae dette Forhold ordnet igjen, koste de redelige Missionairer lige saa meget som det engang at indføre Christendommen i et hedenskt Land; thi nu gjælder det at indføre den i Christenheden.

Hvad er det Eiendommelige, det Specifike ved „Prædikenen". Det er 1) først, at den holdes af en Præst. En Præst er hvad han er ved Ordinationen. Her er Forargelsens Mulighed: Paradoxet. Dette er i disse Tider saa aldeles glemt, som havde man aldrig vidst det. Alt er Sladder om Genie og Talent og Studier og Stemme-Veltalenhed og at Præstekjolen klæder godt o.s.v. 2) For det andet: Myndighed. En Præst skal bruge Myndighed, han skal sige til Menneskene: I skulle, det skal han, om de saa sloge ham ihjel, det skal han, om saa Alle faldt fra Christendommen, medens Alle vilde antage den, hvis han sagde: jeg udbeder mig et høistæret, dannet Publikums skaansomme Overbærelse for disse evige Sandheder.

Den moderne Tids hele Forvirring og Ulykke lader sig sige med eet Ord: den har taget Christendommen forfængelig. Lige saa lidet som en Matros, der bander, tænker det Mindste ved det Guds Navn, han nævner: saaledes tænker man ligesaa lidet ved, at man er Christen, hvad man siger, man er. Præsterne præke og høres omtrent ligesaa godt som Vægterne raabe og høres — og Vægterne forkynde jo ogsaa Christendommen. Tilsidst bliver det vel Frugten af Reformationen, aldeles at afskaffe Præsterne og at nøies med Vægterne.

Saaledes er Forholdet. Den, der forkynder Christendommen (Præsten) og saa overordentlig orthodox, mod alle Kjætterier,

og paa den anden Side ikke uden Sved og Taarer: han generer sig dog for at sige om sig selv, og han har formodentlig ogsaa generet sig ved at gjøre det: jeg har antaget Christendommen, fordi jeg skal det, fordi det er Gud, der befaler. Nei, han har antaget Christendommen, fordi den er saa dybsindig, og saa høi. Aha! Vi faae nu at see, om Evigheden vil antage ham. Al denne Sludder om Dybsindighed, hvad er det Andet end „for denne vanartede Slægt", som man da selv tilhører i intimt Slægtskab, at skamme sig ved Christendommen, at skamme sig ved Christus.

Man vil saa gjerne vinde Menneskene for Sandheden. Og for at gjøre det, giver man dem en Usandhed — og vinder rigtignok Menneskene. Hvad er det Andet end at skamme sig ved Sandheden, skamme sig ved at staae ene. Thi der er her intet Hovmodigt, just fordi her ikke er Tale om det Dybe og det Dybe, som maaskee Andre ikke kunne forstaae, men om at ville forstaae dette Fattige: Du skal.

Men man generer sig ved at adlyde Kongen fordi han er Konge — saa adlyder man ham, fordi han er klog. Man generer sig ved at adlyde Gud, fordi han er Gud, saa adlyder man ham — fordi han er et meget stort Genie, maaskee næstendeels det største, vel større end Hegel.

(Saaledes alt det om det Dybe og Dybsindige, og det „Mageløse".)

Blasius p. 613.

Amor Jesu me afficit; Ejus odor me reficit; In hunc mens mea deficit; Solus amanti sufficit.

Fredags-Talerne kan dog ikke dediceres til Mynster. Jeg vilde det saa gjerne, mindende min Fader. Det var ogsaa ingen alminbelig Dedication, men just i det Øieblik, da jeg sætter et Slags Punktum om ikke her saa dog i min Stræben og paa den høitideligste Maade, da at tilegne ham Det, det var, som jeg ønskede det, igjen en Concentration af Veneration.

Men det lader sig ikke gjøre. Min Gang gjennem Livet er for tvivlsom med Hensyn til om jeg skal nyde Ære og Anseelse eller forhaanes og forfølges til at jeg kan dedicere nogen Levende mit Arbeide; og dernæst er der dog altfor betydelige Differentser mellem os. En saadan Dedication kunde baade paa den ene og paa den anden Maade ville min Sag forkeert ind i Endelighedens Forhold.

Dersom En hver 2den Maaned vilde underrette et høistæret Publikum især saadan under Haanden om, at nu havde Hertz igjen en Bog under Arbeide, som hed o. s. v. — det vilde blive læst med Glæde. Men vee ham, om han virkelig gjorde Alvor af at arbeide efter den Maalestok, selv om han kunde det, selv om det var nok saa ypperligt! Thi hvad vil man? Man vil have Noget at snakke om, især saadan under Haanden.

Den 1. December 1847.

Jeg har nu ordnet og anlagt igjen den Bog om Adler.

[o. s. v. — Jfr. „Af S. K.s Efterl. Papirer" 1844-46, S. 463-64.]

... Nei, i Forhold til de christelige Qvalitets-Kategorier er der for Privat-Docenter og Licentiater egentlig slet Intet at gjøre. Men vel var det maaskee meget om at gjøre, at det maatte behage Styrelsen at sende en Betjent, der paa den høfligste Maade af Verden kunde fjerne disse Herrer, dette Opløb fra det Hellige. Maaskee kan jeg anskueliggjøre dette Optrin. Jeg var engang Vidne til en meget pragtfuld Begravelse. Liget skulde begraves paa Garnisons-Kirkegaard med militair Honeur. Et noverskueligt Følge, en uhyre Menneske-Masse var samlet. Processionen begyndte. Med overordentlig Anstrængelse, skjøndt næsten bragt til Fortvivlelse, var det hidtil lykkedes den commanderende Politie-Officiant at holde den uhyre Menneske-

Masse fra at trænge ind paa Kirkegaarden. Han saae, det knebIt; Alt gjaldt om at faae Porten lukket og saaledes det svælgende Dyb befæstet, Qvalitets-Forskjellen, dette distinguendum est inter et inter. Den første Del af Følget, det indbudne, var lykkeligt og vel kommet indenfor og i en Processions høitidelige Optog. Men det frivillige Følges lange, lange Række stod tilbage — og han maatte øiensynligt tabe. Hvad gjør saa Officianten. Hurtigt deler han Betjentene i to Dele. I Spidsen for den ene kaster han sig selv endnu engang mod den larmende og rasende Pøbel; den anden Deel beordrer han at falde i Ryggen paa det frivillige Følge, for ved Hjælp af Stokke-Prygl at faae dem til at skynde sig med at komme ind paa Kirkegaarden. Det lykkedes. Porten blev derpaa lukket, Qvaliteten befæstet. Lad os dvæle ved Situationen. Naar man er en alvorlig Mand, naar man ovenikjøbet har Liigkappe paa, naar man aldeles uindbuden og uanmodet frivilligt har besluttet sig til at vise en Afdød den sidste Ære, saa at behandles saaledes! Naar man som frivilligt Følge har den skjønneste Udsigt til imorgen paa det Høitideligste at blive takket — saa idag, midlertidigt at bringes i den maaskee af alle latterligste Situation: en Mand i Liigkappe, en frivilligt Følgende, der nødsages til at springe i kort Gallop efter Takten af en Politistok! Og saaledes ogsaa, naar det fra Slægt til Slægt har sat sig fast, at det er Alvor dette Dybsindige, denne Grunden og Grublen om, hvorledes det er at forstaae med Pauli Omvendelse og Aabenbaringer; naar Privat-Docenten, hævdet ved Aarhundreder, med afmaalte, alvorlige, lange, gravitetiske Skridt (ja, som En der følger Liig, som Holberg siger: han gaaer saa adstadig og sædelig som En, der følger Liig) bestiger Katheberet for at foredrage dette Dybsindige: at saa en Betjent skulde bruge Stokken mod denne alvorsfulde Skikkelse, at saa en Betjent ved at bruge Stokken skulde forvandle ham og hele denne Alvor til Fjas — for at indsætte Alvoren, Qvaliteten i sin Ret!

Af den Bog om Adler*) 1ste Kapitel**) en Passus, som ikke blev brugt.

. . . . Derpaa kunde han, den Extraordinaire (thi hans ubetingede Taushed indtil videre gav ham ubetinget Raadighed) maaskee have leveret en digterisk Fremstilling, hvori han havde skildret en Dæmon, der kjendte vor Tids Mangel paa Religieusitet, vor Tids Christenhed; en Dæmon som, udsendt af Djævelen, for at vise, hvilken Christenhed det var, for at haane den, selv blev Præst, han der i sit Hjerte ikke blot var Hedning, men en Mephistopheles. „De Tider vare forbi, da Djævelen stred mod Christendommen, den Gang var der nemlig virkelige Troes-Helte og virkelig Christendom. Nu fandt han end ikke dette Umagen værd. Ganske sikker paa at have seiret morede han sig nu blot ved at lade en af sine Udsendinge blive Præst, ikke for at forføre de Christne, behøves ikke, nei, for at spotte den Christenhed, som er bleven en Titulatur. Dæmonen blev da Præst — uden Vanskeligheder (deri laae Epigrammet!) og derpaa nedlagde han selv Embedet." Dette var at skrue sin Extraordinaritet om muligt end lavere ned.

P. L. Møller har nu havt den Frækhed at udgive sine samtlige Bladartikler***) (fra „Kjøbenhavnsposten", „Flyveposten", „Figaro" o. s. v.) i to Bind. Jeg har naturligviis øieblikkeligt sendt Reitzel dem tilbage. Her er imidlertid et lille Træk, som lod sig benytte i en Vaudeville, hvortil P. L. Møller var brugelig. Han har faaet offentlig Understøttelse. Blot man skrev en Artikel derom, Titlen var nok: P. L. Møller — offentlig Understøttelse!

Der har vistnok aldrig nogensinde i Bladene været saa megen Tale om En, der har faaet offentlig Understøttelse, som om P. L. Møller, der ganske rigtigt, for om muligt endnu længere

*) [Jfr. „Af S. K.s Efterl. Papirer" 1844-46, S. 451-704.]

**) NB. den Deel af Kap. 1 blev i den nye Omarbeidelse forlagt til Bilag 1, men heller ikke denne Passus der brugt.

***) [„Kritiske Skizzer fra Aarene 1840-47;" 1. 2. 1847.]

at drage Profit deraf, ikke reiser. Hvert Øieblik har man læst i et Blad: der vil udkomme en Bog af Hr. P. L. Møller, som derpaa agter at tiltræde en Kunst-Reise, hvortil han har faaet offentlig Understøttelse. Saaledes har jeg læst bestemt 7 à 8 Gange, og nu igjen paa Omslaget. Sagen er denne: han indseer meget godt, at det er en Slags Anbefaling at have offentlig Understøttelse, og derfor omtaler han det saa tidt; han føler vel, at hans Livs Usselhed trænger til enhver Bistand. Dette er Plattenslageriet ganske ligesom disse lurvet-fornemme Kunstner-Tiggere, som beraabe sig paa Hs. Kongl. Høihed Kronprindsen eller Kongen. Det er uforsvarligt at give et saadant Menneske som P. L. Møller offentlig Understøttelse. Jeg siger det ikke for de lumpne 500 Rdl., han maatte for mig gjerne faae 1000, naar de udbetaltes ham paa Ladegaarden, men det er at compromittere Nationen at lade et saadant Menneske faae offentlig Understøttelse, og det er at fornærme Andre, som faae den, og det er at krænke den bedre Aand i den yngre Slægt.

Men jeg har gjort nok for det Almenes Skyld i Forhold til P. L. Møller, og for min egen Skyld bryder jeg mig ikke om Noget. Kun denne Form af Plattenslagerie, paa den Maade at benytte en offentlig Understøttelse er maaskee værd at erindre for en anden Gangs Skyld til rent digterisk Brug.

Der kunde skrives en Bog:

Vink til at belyse den moderne religieuse Forvirring
i
Aphorismer.

(Det Glimtende.)

Just ved den Form belyses den maaskee bedst, thi en streng Udvikling af visse Begreber, som Tiden reent har glemt, vilde maaskee blive nærende for Sygdommen: det Docerende. I ethvert Tilfælde vil jeg maaskee engang selv turde gjøre det, eller maaskee min Efterfølger.

(Her vilde saa benyttes hvad der findes i disse Journaler: Om Myndighed, om Forholdet mellem Gud og Menneskene, om Missionen i den nuværende Christenhed o. s. v.)

Jeg kan med et besynderligt Frimurerie gjøre disse Ord af Digteren til Motto om en Deel af mit Livs Lidelse:

Infandum me jubes Regina renovare dolorem.

Den Pige [. . . . .] jeg [. . . . . .] blev erklæret for den nedrigste af alle nedrige Skurke. Besynderligt!

Om det moderne Prædike-Foredrags Hykkerie.

Man taler ikke om, at den og den Præst er en Hykler. Sligt kommer egentlig ingen Tredie ved. Det her skal tales om er noget Andet, er det i selve den objektive Bestemmelse af det moderne Prædikeforedrag indeholdte Hykkerie. Spørgsmaalet er ikke om den enkelte Præst mener hvad han siger, men Sagen er, at der ordentligviis, existentielt, er ingen Mening i det moderne Prædikeforedrag, at det er en Umulighed at existere derefter, fordi det er Nonsens. Men saa er det Hykkerie, thi det at prædike skal just staae i det nærmeste Forhold til det at existere.

Dersom Christus havde sagt: „saaledes har jeg nu levet og lidt, Sligt har I ikke at befatte Eder med, I skulle blot holde Eder til mig og saa lade Alt være godt," — og saa En vilde sige: nei, det vil jeg ikke lade mig nøie med, jeg vil stræbe at ligne Christum: saa var det Anmasselse; og dette er omtrent Mynsters Theologie. Men, forbarmende Gud, her er jo netop det Christelige udeladt, thi det er jo just Christus, der formaner og opmuntrer, ja der byder og befaler at ligne ham. Hvad er Christendom? Det er Læren om og Veiledning til at ligne Christus. Det er som oftest Sviig, dette med at holde sig til

Christus, og saa være glad ɔ: være glad i ganske andre Kategorier. O, idel, idel Bedrag, hvor man vender sig.

Blasius p. 407.

Totius perfectionis verissima regula hæc est: esto humilis, et ubicunque te ipsum inveneris, te ipsum relinque.

O, at jeg dog over al denne Vigtighed med at lide for en god Sag, at udlees og forhaanes (i hvilket Forhold jeg vistnok menneskelig talt har himmelraabende Ret, og hvad der med Guds Hjælp ogsaa skal blive til Gavn for den gode Sag) ikke glemmer det langt Vigtigere: hvad jeg personligt forbrød. Ogsaa derfor har jeg saa ogsaa ofte ønsket at trække mig tilbage, for at finde en mere passende Situation for Angerens Inderlighed. Det har været mit Ønske oprindeligt. Men en præstelig Virksomhed er dog egentlig heller ikke Situationen. Derfor bliver jeg paa den Plads, der dog er mig anviist, men bedende Gud, at jeg for Alt ikke maatte løbe surr i det, forvexle hvad Ret jeg kan have imod Menneskene qua Forfatter o. s. v. med hvad Uret jeg har mod ham. Just fordi jeg saa dybt har følt, hvad jeg for Gud er skyldig, og af den Grund ingen Lyst har haft til at tjene Verdens Penge eller dens Ære og Anseelse, just derfor veed jeg, at jeg efter menneskelig Evne har gjort min offentlige Virksomhed saa reen og saa uegennyttig som mulig, og just derfor veed jeg, hvor oprørende man saa gjør mig Uret. Men alt dette vedkommer jo slet ikke mit Forhold til Gud, uden forsaavidt jeg da ved at finde mig i Alt uden at knye, med Taknemlighed tagende det af Guds Haand, vinder Naade for ham.

Ak, ja, jeg tilstaaer det, det beskæftigede mig meget og i megen Inderlighed at kjende ethvert fattigt Menneske, som kjendte mig, at huske paa at hilse ethvert Tjeneste-Menneske, som jeg havde det mindste Forhold til, at huske, at sidste Gang, jeg saae ham,

havde han været syg, og at spørge til ham. Jeg har aldrig i mit Liv, ikke naar en Idee beskæftigede mig meest, havt saa travlt, at jeg jo kunde have Tid til at staae stille, hvor et fattigt Menneske talte til mig. Er dette da et Forbrydelse? Jeg vilde have skammet mig for Gud og bedraget min Sjel, hvis jeg var bleven mig selv saa vigtig, at jeg maatte udtrykke, at „andre Mennesker" ikke vare til for mig. Er da ikke disse andre Mennesker til for Gud, og er det da ikke for ham langt mere det Fordrede, at jeg ikke indbildt bliver mig selv vigtig, men tilstaaer i Gjerning, at Lydighed er Gud kjerere end Vædderens Fedme!

Var dette en Forbrydelse, siden jeg forhaanes for det? Ja, det var uklogt, uklogt i den usle Kløgts Forstand.

Og nu den ringere Klasse, som efterhaanden bliver oplært til i mig at see en Hovmodig, som vil anmasse mig Noget mod den: O, I Daarer, I kan let nok faae Stüvenfængere, der stjæle Eders Penge ud af Lommen, som Honorar for at de forvirre Eders Begreber: men En, der virkelig elsker Eder, finder I vanskeligere. Man maa være meget ulykkelig, og meget tungsindig, ja man maa vel næsten, naar man er Menneske, have en bekymret Samvittighed til Hjælp for at elske Næsten, for at udholde alt det, som man derved udsætter sig for. — Men man mærker ikke, at de, der leve skjult i Fornemhed, at de just foragte det ringe Menneske.

Min megen Gaaen paa Gaden ansaae man een Gang for Forfængelighed, og var vred. Man anede ikke, at jeg gjorde det for at svække Indtrykket af mig (det Majeutiske). Nu mærker man, at det at gaae meget paa Gaden berøver En al Anseelse: og saa bliver man vred paa mig, at jeg ikke holder mere paa mig selv, at jeg ikke er fornem!

Jeg kunde dog aldrig ønske mig en anden Tid at leve paa. Saadan Menneskekundskab eller Kundskab til Slægten, som jeg

erhverver, lader sig ikke opveie med Guld; og var just hvad jeg behøvede for at belyse Christendommen.

Det er dog egentlig ogsaa en feil Kategorie med Hensyn til Antagelsen af Christendommen, naar Mynster (christelig forstaaet lidt for sundt i Retning af det naturlige Menneskes Sundhed) siger om dem, som Christendommen gjør sørgmodige og ulykkelige: jeg veed dog ikke, hvorfor jeg skulde antage den Lære, naar jeg ikke har Gavn af den. Thi Kategorien er: man skal antage Christendommen, enten den nu strax gjør En glad eller sørgmodig. Det Mynsterske kunde let føre til Analogier med Jobs Hustrues Raisonnement: vil Du endnu holde fast.

Men Mynster svinger overhovedet altid meget for tidlig af fra det Religieuse til Forretningslivet og Gjerningernes Travlhed. Man mærker saa tydeligt paa Mynster, at det kun er Søndag een Dag om Ugen — de andre Dage leves dog tildeels i andre Kategorier. Just derfor er han stundom saa stærkt greben om Søndagen, men han opdager slet ikke det Religieuses inderlige Vanskeligheder til daglig Brug.

Publikums Angerløshed.

Fremgangsmaaden er ganske simpel. Ved Hjælp af en Anonym eller saadan En, som ikke rigtigt er Noget (det Ethiske — Ansvaret) men saadan privat er saadan Digter, en allerkjereste lille Fyr eller Fætter (f. Ex. Forfatter af en Studenter-Komedie for Studenter ɔ: for hele Publikum), faaer Publikum sagt den Dadskab og Bagvaskelse som det vil have sagt; derpaa overtager det selv Skylden ikke at være Fader til hvad denne elskværdige lille Protegé har givet fra sig. Men at faae Ret mod Publikum er en Umulighed, ligesaa umuligt som at fange en F . . . t. Publikum er Nonsens. See dette er Rets-Sikkerheden!

Man behandler mig i Danmark som man i England behandler en Statsminister, men glemmer ganske Forskjellen: at saa Statsministeren er en høit ophøiet staaende Mand, hvem Staten lønner brillant og lønner med alle dens Udmærkelser, med Magten og Herredømmet — og at jeg derimod er en Mag. artium, der for mine egne Penge gjør Nationen den Tjeneste at forskaffe den en Forfatter, noget som den lille Nation ikke har Raad til at have; at jeg hverken har Embede eller Gage, eller Magt eller Indflydelse, men er en privat Mand, der omtrent skal leve paa lige Vilkaar med enhver theologisk Candidat — undtagen i Henseende til at udskjeldes.

Usel Charakteerløshed.

Hr. Hostrup skriver en Studenter-Comedie . . .
[o. s. v. — Jfr. „Af S. K.s Efterl. Papirer, 1844-46, S. 797, jfr. S. 328 og 796.]

Det er ypperligt sagt af Augustinus: Gud har vistnok lovet Dig Tilgivelse — men han har ikke lovet Dig den næste Dag.

Det at „Flyveposten" nu florerer med en lige saa stor Subskription som nogensinde „Corsaren" er dog forsaavidt godt, at det beviser, hvad det havde at betyde, at „Corsaren" var saa overmaade vittig, hvilket bevises af, at den havde saa mange Subskribenter. Nei, Sagen er denne: deels er Tiden demoraliseret, og deels kommer der bestandigt og er der kommen en Masse Mennesker til at læse Blade, som ikke før have læst.

Det har aldrig været og er ikke en christelig Reformation, der vender sig mod Øvrigheden, som var saa Alt godt; det er altfor verdslig en Bevægelse. Nei, det Christelige er at vende sig mod Mængden, thi det Christelige er, at ethvert Menneske maa reformeres, og især da den ugudeligste af alle uchristelige Kategorier styrtes: Mængden, Publikum.

Den rædsomste Kollision

vilde være at tænke sig f. Ex. en Fugl, en Svale forelsket i en Pige. Svalen vilde nemlig kunne kjende Pigen (i hendes Forskjel fra enhver Anden), men Pigen kunde ikke kjende Svalen, ikke fra een eneste af de 100,000 Svaler. Tænk dens Qval, naar den ved sin Ankomst om Foraaret sagde: „det er mig", og Pigen svarede: „jeg kan ikke kjende Dig".

Svalen har nemlig ingen Individualitet. Man seer heraf, at en Individualitet er Forudsætning for at elske, denne Udsondringens Forskjel. Deraf kommer det, at de fleste Mennesker ikke kunne i Sandhed elske, fordi deres Individualitets-Forskjel er for ubetydelig.

Jo mere Individualitets-Forskjel, jo mere udpræget Individualitet, desto flere Kjendere er der, desto mere at kjende.

I denne langt dybere Forstand sees saa Betydningen af det Hebraiske: at kjende sin Hustrue, hvad der er sagt om Genus-Forskjellen, men det Samme gjælder langt dybere om det Sjælelige, om Individualitetens Prægethed.

. . . Du klager over Din megen Lidelse. Men betænk engang dette. Sæt der gik et Menneske om iblandt os, som sagde: jeg veed nok Trøsten, men Ulykken er, at jeg aldrig kan komme til at anvende mit Lægemiddel. Thi naar Menneskene sende Bud efter mig, saa forvisser jeg mig i Reglen let om, at Sagen ikke er saa farlig — ja, og dette er just Knuden, at Lægemiblet, som jeg bruger, er i sig selv langt smerteligere og qvalfuldere end deres Smule Lidelse. Eller tænk Dig et Menneske, der gik omkring og trøstede Menneskene, og som sagde: jeg maa da lade som var jeg glad og fornøiet og altid baade havde dandset og dandsede paa Roser; thi faae Menneskene en Formodning om blot, hvad Den maa lide, der netop ved at lide saaledes sættes istand til at trøste: saa vilde de fortvivle.*)

---

*) [I Randen:] Eller tænk Dig, at det Menneske, som gik omkring og trøstede Andre, sagde ved sig selv: „hvor dybt og hvor gabende det

Forunderligt. Den Kategorie: „for Dig" (Subjektiviteten, Inderligheden), hvormed Enten — Eller sluttede („kun den Sandhed, der opbygger, er Sandhed for Dig"), er just Luthers. Jeg har aldrig egentlig læst Noget af Luther. Men nu jeg slaaer hans Postil op, — strax i Evangeliet paa 1ste Søndag i Advent er det han siger: „for Dig", det er derpaa det kommer an (cfr. 2det Blad 1ste Spalte, og første Blad 4de Spalte).

Naar det i Forhold til at meddele Noget saadan uden videre er givet hvad det er at meddele, naar dette følger saa ganske af sig selv, at der ikke skal spildes eet eneste Øieblik paa at tale derom, ja, at det er af den Sort Forudsætninger, som end ikke behøve at nævnes: saa gaaer det let nok som Fod i Hose med at meddele, hvis man har Noget at meddele. Men naar en Forfatter har et eiendommeligt Begreb om hvad Meddelelse er, naar maaskee just hele hans Eiendommelighed, hans historiske Betydnings Realitet er concentreret heri: ja saa har det lange Udsigter — o, Skole for Taalmodighed. Inden der kan være Tale om at forstaae Noget af det, han har meddeelt, maa man først forstaae ham i hans eiendommelige Meddelelsens Dialektik, og i Alt hvad man forstaaer forstaae denne med. Og denne hans eiendommelige Meddelelsens-Dialektik kan han jo dog ikke meddele i den traditionelle Meddelelsens Dialektik. Det vilde Tiden rigtignok fordre af ham, som naturligsvis veed at] det er Nonsens. O, lange Udsigter til at blive forstaaet, o,

---

Saar er, som jeg bærer skjult, hvorledes for mig hvert Ønske for Fremtiden jordiskt forstaaet er tilintetgjort, det veed jeg nok selv, og derfor er det mig dog stundom næsten en Modbydelighed at trøste Andre. Thi i Farens og i Smertens Øieblik saa gribe de efter Trøsten, det seer ud som forstode vi to hinanden — o, men snart viser det sig, at deres Lidelse dog kun var øieblikkelig, de leve snart igjen i ganske andre Kategorier. Men jeg bliver [ved at være] syg og behøver Trøsten saa længe jeg lever. Vilde jeg da tale ganske ud af mit Hjerte, da vilde jeg hvert Øieblik være ligesom forraadt — thi de forvinde snart deres Lidelse og blive verdsligt ganske karske igjen — jeg aldrig."

Skole for Taalmodighed. Og jo mere et Menneske forstaaer sig selv i hvad han forstaaer, desto lettere opdager han, at han ikke bliver forstaaet — kun Mennesker, som selv slet Intet forstaae, kan det lykkes med det Sandsebedrag at troe sig forstaaet af Alle. O, Veemod at have forstaaet noget Sandt — og saa at see sig kun misforstaaet. O, Veemôd — thi hvad er Ironie i Inderlighedens Hemmelighed Andet end Veemod. Det Veemodige er at være ene om at have forstaaet noget Sandt, og saasnart man er i Selskab med Andre, med de Misforstaaende, er dette Vemodige det Ironiske.

Text til en Brudevielse:
Ordspr. 5, 18. 19.

Som Overtroen af et Barns Hjerteblod tilberedte Trylle-midlet: saaledes tilberedes i et dybt, men skjult lidende Menneskes inderlige Qval Lægedommen for Andres Smerte. En Saadan trøster Andre, og selv om han ikke paa anden Maade trøstedes, han har dog den Trøst at trøste Andre.

---

cfr. Journalen NB.² p. [105] o. ff., p. [155] o. ff.

Hvorledes var det dog muligt, at Jesus Christus kunde blive korsfæstet.

(Bogen bliver pseudonym.)

Der var engang en Mand, ham havde som Barn Forældrene fromt indprentet Troen paa Jesum Christum — da han var bleven Ældre kunde han mindre og mindre forstaae det. „Thi," sagde han, „dette begriber jeg vel, at han var villig til at offre Livet for Sandheden, og at Han, hvis han offrede Livet, offrede det for Sandheden. Men det jeg ikke begriber er, at Han, som var Kjerlighed, ikke af Kjerlighed til Menneskene forhindrede Menneskene i at begaae den største af alle Forbrydelser: at slaae ham ihjel."

Sagen er: Christus er ikke Kjerlighed, og allermindst i

menneskelig Forstand; han var Sandheden, Sandheden absolut, derfor kunde han ikke blot ikke forsvare, men han maatte (og det Modsatte havde været ikke til at forsvare, som Svaghed) lade Menneskene blive skyldige i hans Død, ɔ: gjøre Sandheden aabenbar indtil det Yderste.

2den Juledag.

Thema: Guds Rige er ikke af denne Verden.

2den Juledag (Stephanus) indeholder den nærmere Forklaring til første Juledag, i hvilken Forstand Christus blev født — for at det naturlige Menneske skal døe.

Man har i den saakaldte Christenhed gjort Julefesten til den store Fest. Dette er aldeles usandt, var heller ei Tilfældet i den ældste Kirke. Man forvexler det at være Barn og det at være Christen — det er denne usalige Sentimentalitet med Pebernødderne og Julebarnet.

„De saae Stefanus's Ansigt som en Engels Ansigt". Menneskelig forstaaet tale vi om, at Barnet seer ud som en Engel, men christelig er en Døende det.

At døe er at fødes.

Det er dog af alle rædsomste Modsætninger den rædsomste, da der raabtes: leve Barrabas! Saa langt var Christus fra at faae Ret i Verden. Analogier fattes ikke. Man pleier mere at gjøre opmærksom paa Analogien: „korsfæst ham" — jeg skal dog engang fremhæve Analogien: „leve Barrabas".

Naar jeg engang skal til at udgive en Tale om Forsoningen, bliver det bedst at benævne den

„Kjerlighedens Gjerning."

Christendommen forudsætter egentlig hos Tilhøreren, førend der kan være Tale om at høre dens Lære, at han er

kommen saavidt i Høimodighed og i Aandens Magt over det Verdslige, at alt Dette om Armod, uagtet han selv er fattig, om Sygdom, uagtet han selv er syg, om Fornedrelse og Forhaanelse og Forfølgelse og Forurettelse o. s. v., ikke beskæftiger ham stort: og saa forkynder Christendommen „Syndernes Forladelse". Det er, Christendommen forudsætter, at et Menneske er kommen saavidt, at han kun har een Sorg, Sorg over sine Synder — og saa forkynder den Forsoningen. Tænd saa Lygten og gaae om i hele Christenheden og see om Du finder 10 saadanne Mennesker, der virkeligt kun have een Sorg, Sorg over Synden! Og om Søndagen siger Biskop Mynster: hvor saare sjeldent [finder man] Den, som ret forstaaer, at Synden er Menneskets Forbærvelse — og om Mandagen lader han som var Alt i sin Orden med at hele Landet er christent.

Naar Sommerfuglen afdøer fra Puppen — og faaer Vingerne: alt Det, den taber, Svøbet, det er Intet, den taber Intet.

... Da han (Stephanus) havde sagt dette, sov han hen. — Skulde man ikke ogsaa sagtens kunne sove, naar man har bedet for sine Fjender.*)

... Altsaa Han blev bespottet, bespyttet, korsfæstet — saa dybt fornedret. Og dog, der er endnu et lille Træk, som maaskee allerstærkest og rædsomst betegner Fornedrelsen. Du kjender det muligen ikke, Du har aldrig hørt det omtale, eller Du har hørt det saa lidt — at Du dog ikke kjender det. See, der var en berygtet Stratenrøver Barrabas — ham fordrede Folket frigivet. Ikke sandt, Modsætningerne belyse hinanden:

*) [I Randen:] Man siger til et Barn, at det skal sige Noget (f. Ex. et Fadervor), saa falder det strax i Søvn: o, men saa Den, der uskyldigt blev forfulgt, mishandlet, tilsidst dømt fra Livet, er der i det sidste Dieblik kun Et at sige: „Fader, tilgiv dem" — saa sover han nok hen.

Christus og Barrabas — jo og Modsætningerne: korsfæst — han leve.

Et godt Exempel paa den Modsigelse, der er det Komiskes: en Præst, som bruger Manuscript paa Prædikestolen men snyder — just i det Øieblik, han i dristig opadvendt Stilling siger disse Ord: „Sjælen svinger sig", just i det Samme opdager han, at han ikke har faaet seet langt nok i Papiret til at gjøre et saa stort Sving — og maa nu see i Papiret.

See derfor læres Intet af Historien. De Herlige fra svunden Tid staae i Glorie, selv Forfølgelse og Deslige tager sig godt ud, en nærmere Opfattelse meddeles ikke. Og saa løber en Yngling hen og misforstaaer, indtil han selv sidder i det for Alvor. Dog saaledes maa det være, ellers lærte Ynglingen ikke primitivt det Gode og Sande.

NB.

Det der behøves er en ny theologisk Vaabenlære — nye Greb — ved Hjælp af Dobbelt-Dialektiken. Det er en Ynk at see paa den orthodoxe Theologie i disse Tider, den holder paa Vaabnene (og troer det er Forsvars-Vaaben istedetfor Angrebs-Vaaben), den holder paa dem, som hvis En holdt en Stok ved Dupskoen og overrakte den til Angriberen — for at han kunde slaae ham med den. Jean Paul gjør etsteds det Forslag at give Borgervæbningen en Stok i Haanden til at forsvare sig med (thi Geværet forstaae de ikke at bruge, det kan kun Fjenden tage fra dem): saaledes med Theologien i vor Tid, den har blot Virtuositet i at lide Nederlag.

Man har virkelig arbeidet herhjemme for om muligt at faae det Spørgsmaal om min Betydning og Virksomhed som Tænker afgjort paa en dog vistnok uphilosophisk Maade: af Pøbelen — med Næverne.

„Den Enkelte."**)

Et Vink.

„Den Enkelte" er den Kategorie, gjennem hvilken, i religieus Henseende, Tiden, Historien, Slægten skal. Og han, der stod og faldt ved Termopylæ, var ikke saaledes sikkret som jeg er det, der staaer ved denne Snævring: „den Enkelte". Han skulde nemlig forhindre Skarerne fra at trænge igjennem hiin Snævring, trængte de igjennem, havde han tabt: min Opgave er, idetmindste ved første Øiekast langt lettere, langt mindre udsættende mig for den Fare at blive nedtraadt, da den er, som ringe Tjener om muligt at være Skarerne behjælpelig i at trænge gjennem denne Snævring: „den Enkelte", gjennem hvilken dog, vel at mærke, i al Evighed Ingen trænger, uden ved at blive „den Enkelte". Og dog, ja, om jeg skulde forlange en Indskrift paa min Grav, jeg forlanger ingen anden end „hiin Enkelte" — er den end nu ikke forstaaet, sandeligen den vil blive det. Med den Kategorie „den Enkelte" tog jeg i sin Tid, da Alt herhjemme var System og System, polemisk Sigte paa Systemet: nu nævnes Systemet aldrig mere.**) Til den Kategorie er min mulige historiske Betydning ubetinget knyttet. Mine Skrifter vilde maaskee snart være glemte, som mangen anden Forfatters. Men var denne Kategorie rigtig, var det med denne Kategorie i sin Orden, saae jeg her rigtigt, forstod jeg rigtigt, at dette var min, om end ingenlunde lystelige eller magelige eller taknemlige Opgave, forundtes dette mig, om end i inderlige Lidelser, som de vistnok sjeldent opleves, om end i udvortes Opoffrelser, hvilke der ikke alle Dage er et Menneske, der er villig til at gjøre: saa staaer jeg, og mine Skrifter med mig.

„Den Enkelte"; med denne Kategorie staaer og falder Christendommens Sag, efterat Verdens-Udviklingen er naaet saa vidt i Reflexion, som den er. Uden denne Kategorie har

*) [Jfr. „Synspunktet for min Forf.-Virksomhed" 1859, S. 105 ff.]

**) [I en Afskrift heraf er senere tilføiet:] Anm. Og nu i 1848!

Pantheismen ubetinget seiret. Der vil derfor visnok komme dem, som vide ganske anderledes dialektisk at stramme denne Kategorie (de have heller ikke haft Arbeidet med at faae den frem); men Kategorien „den Enkelte“ er og bliver Ankeret, der kan holde igjen mod pantheistisk Forvirring, er og bliver Rystetoden, der kan gjøre Folk ædrue, er og bliver Vægten, der kan lægges paa, kun at de, der skulle arbeide ved denne Kategorie (i Spillet — eller med at anbringe Vægten) maae være mere og mere dialektiske i Forhold til som Forvirringen er større og større. I Forhold til ethvert Menneske, som jeg kan faae ind under denne Kategorie „den Enkelte“, forpligter jeg mig, at gjøre ham til Christen, eller, da jo dog det ene Menneske ikke kan gjøre dette for det andet, jeg indestaaer ham for, at han skal blive det. Som „den Enkelte“ er han ene, ene i den hele Verden, ene — ligeoverfor Gud: saa gaaer det nok med at lystre. Al Tvivl har tilsidst sit Tilhold i det Timelighedens Sandsebedrag, at man saadan er nogle Stykker, eller saadan hele Menneskeheden, der tilsidst saadan kan imponere Gud (som „Folket“ imponerer Kongen og „Publikum“ Konferentsraader) og selv være Kristus. Pantheismen er et optisk Bedrag, et af Timelighedens Taager dannet Dunstbillede eller et af dens Reflex dannet Luftsyn, der skal være det Evige. Men Sagen er, doceres kan denne Kategorie ikke; det er en Kunst at bruge den, en ethisk Opgave og en Kunst, en Kunst, hvis Udøvelse altid er farlig og til sine Tider maaskee kunde kræve Operateurens Liv. Thi hvad der guddommelig forstaaet er det Høieste, det vil den selvraadige Slægt og de Forvirredes Skarer ansee som Majestæts-Forbrydelse mod „Slægten“, „Mængden“, „Publikum“ o. s. v.

„Den Enkelte“; denne Kategorie er kun een Gang før (dens første Gang) brugt afgjørende dialektisk, af Socrates for at opløse Hedenskabet. I Christenheden vil den lige omvendt anden Gang blive at bruge — for at gjøre *Menneskene (de Christne)* til Christne. Det er ikke Missionairens *Kategorie i* Forhold til Hedninge, som han forkynder Christendommen, men det er Missionairens Kategorie i selve Christenheden, for at

inderliggjøre det at være og at blive Christen. Naar han, Missionairen, kommer, han vil bruge denne Kategorie. Thi dersom Tiden venter en Heros, venter den forgjeves, der vil snarere komme Den, som i guddommelig Svaghed vil lære Menneskene Lydighed — derved, at de i ugudeligt Oprør slaae ham ihjel, ham, den mod Gud Lydige.

[Paa løse Kvartblade, det ene med følgende Tilføielse til Overskriften: „Et ledsagende Ord til en af mig udstædt Indbydelse til Subscription" —:]

Et Ord om min Forfatter-Virksomheds Forhold til „hiin Enkelte." *)

[Kladen mærket:] Skrevet i 1847.

En Ubetydelighed frister, som bekjendt og som naturligt, en foragtet og overseet Tilværelse — saa hævner den sig igjen; thi naar f. Ex. et Menneske gaaer fra Forstanden, er det som oftest over en Ubetydelighed. En Ubetydelighed frister en foragtet og overseet Tilværelse — saa hævner den sig igjen; thi til Grund for Misforstaaelse, især naar denne er heftig og ondartet, ligger naturligviis en Ubetydelighed — ellers var det jo heller ikke Misforstaaelse, men en væsentlig Uenighed. Hvad der constituerer Misforstaaelse er, at det, den Ene anseer for Betydeligt, anseer den Anden for Ubetydeligt, dog saaledes, at det i Grunden er en Ubetydelighed, der er dem imellem, at de i Misforstaaelsen Uenige ikke have givet sig Tid til først at forstaae hinanden. Thi til Grund for al „virkelig Uenighed" ligger en Forstaaelse; „Misforstaaelses" Grundløshed er, at den foreløbige Forstaaelse mangler, uden hvilken baade Enighed og Uenighed er Misforstaaelse. Misforstaaelse kan derfor hæves og blive til Enighed og Forstaaelse, men ogsaa hæves og blive til virkelig Uenighed; thi at To ere virkelig uenige er ingen Misforstaaelse, de ere just virkelig uenige, forbi de forstaae

*) [Jfr. „Synspunktet" o. s. v., 1859, S. 99 ff.]

hinanden. Uenigheden (at Det, den Ene anseer for Betydeligt, anseer den Anden for Ubetydeligt) kan hæves paa to Maader: enten derved, at den Første gaaer ind paa, at det er Ubetydeligt, eller derved, at den Anden bliver opmærksom paa, at det er noget Betydeligt. Men skal en Uenighed kaldes en Misforstaaelse, maa det være fordi der til Grund for Uenighedens Pathos ingen virkelig, ingen forstaaet Uenighed ligger o: ingen dybere gjensidig Forstaaelse. Forstaaelse mellem To, som ikke forstaae hinanden, er latterlig, men Uenighed mellem To, som ikke forstaae hinanden, er lige saa latterlig, en Misforstaaelse.

Vistnok tager jeg ikke meget feil, naar jeg antager, at hvad der har voldet og volder Uenighed mellem Adskillige af de Medlevende og mig betræffende min Forfatter-Virksomhed, for en Deel er dette „hiin Enkelte"; upaatvivleligt vilde Adskillige læse mine Skrifter, naar dette ikke var; og Mængden vilde vel ganske lade mig i Ro, hvis dette ikke var.

Dersom nu dette med hiin Enkelte var for mig en Ubetydelighed, saa kunde jeg lade det falde bort, skulde ogsaa med Fornøielse gjøre det, og skee Skam, hvis jeg ikke med største Forekommenhed var villig dertil. Men dette er ingenlunde Tilfældet; for mig, ikke personligt, men som Tænker, er dette om „den Enkelte" det meest Afgjørende, som jeg ubetinget maa og skal holde fast. Saa er altsaa kun den Mulighed tilbage for at hæve Misforstaaelsen, hvis det kunde lykkes mig at gjøre de Enkelte det indlysende, at det sandeligen ingen Ubetydelighed er, ikke et Drilleriets taabelige Paafund: i saa Fald var Uenigheden jo dog hævet. Det, der nemlig forstyrrer, er, at man anseer det for en Ubetydelighed, — og at jeg saa vil gjøre saa meget Væsen af en Ubetydelighed. Eet af to altsaa: enten har de Andre Ret, at det er en Ubetydelighed, og jeg burde opgive det; eller det ér, som jeg forstaaer det, noget meget Væsentligt, saa er der jo ingen Grund til at opholde sig over, at jeg gjør saa meget Væsen — af det Væsentlige, derimod er der saa god Grund til alvorligt eftertænkende at opholde sig lidt ved det. Jeg indrømmer iøvrigt villigt, at jeg stundom (især i en lille

Artikel i „Fædrelandet" ved Pseudonymen Frater Taciturnus) har drevet Sagen saa langt ud til Særhed som muligt — sandeligen ikke af Særhed. Jeg har tvertimod i høi Grad været mig bevidst, hvad jeg gjorde, at jeg handlede forsvarligt, mig mit Ansvar bevidst; at ikke at gjøre det, havde været uforsvarligt. Jeg gjorde det, (og netop i et Blad, og netop i en Blad-Artikel, der kom i Berøring med Vrøvlsnakkens Ende og Begyndelse Hr. P. L. Møller), fordi det var mig saa vigtigt, at faae Menneskenes Opmærksomhed irriteret hen paa dette Punkt, hvad man hverken opnaaer ved 10 Bøger, der udvikle Læren om „den Enkelte", ei heller ved 10 Forelæsninger derover, men i disse Tider ene og alene ved at faae Latteren til at sigte paa En,*) ved at gjøre Menneskene lidt vrede, og saa ved at faae dem til spottende at forekaste En atter og atter og ideligt Det — just Det, som man vil have indskærpet, og om muligt bragt til Alles Kundskab. Dette er ubetinget den sikkreste Art Repetitorier. Men Enhver, der skal virke Noget, maa kjende sin Tid — og saa have Mod til at vove sig i den Fare at bruge det sikkreste Middel.

Dette har jeg brugt, medens „den Enkeltes" Dialektik stadigen gjordes tvetydig i dens Dobbeltbevægelse. I ethvert af de pseudonyme Skrifter forekommer paa een eller anden Maade dette om „den Enkelte", men der skruer det Dialektiske Prisen op paa det at være „den Enkelte", „den Enkelte" er den i eminent Forstand „Enkelte". I ethvert af mine opbyggelige Skrifter forekommer og saa officielt som muligt dette om „den Enkelte", men der er „den Enkelte" hvad ethvert Menneske er eller kan være. Pseudonymernes Udgangspunkt er nemlig bestandigt i Differentsen mellem Menneske og Menneske i Henseende til Intellectualitet, Dannelse o. s. v.; de opbyggelige

---

*) Anm. Thi jeg er en Ven og Elsker af Latteren, jeg frygter den ikke. Der er mellem Latteren og mig en hemmelig men lykkelig Forstaaelse: det Menneske er ikke født, der formaaer at vriste Latteren fra min Side, thi den er altid paa min Side — især naar der lees meest af mig. Da siger jeg til mig selv, som hiin Æsthetiker i Enten-Eller siger: „dersom I vidste, hvad I lee af!"

Talers Udgangspunkt er i det Opbyggelige, altsaa i det Almene-Menneskelige. Men dette Dobbelte er netop „den Enkeltes" Dialektik. „Den Enkelte" kan betyde den Eneste af Alle, og „den Enkelte" kan betyde Enhver. Vil man nu dialektisk irritere Opmærksomheden, saa bruger man Kategorien „den Enkelte" bestandigt i Dobbelt-Slag. Det Stolte i den ene Tanke hidser Nogle, det Ydmyge i den anden Tanke afskrækker Andre, men det Forvirrende i denne Dobbelthed irriterer Opmærksomheden dialektisk, og dog er dette Dobbelte just „den Enkeltes" Tanke. Det Stolte i den ene Tanke ægger Nogle til nok at ville være hiin Enkelte, Pseudonymernes Enkelte; men saa støder igjen „den Enkeltes" Tanke i opbyggelig Forstand dem tilbage. Dog troer jeg, at man meest er bleven opmærksom paa Pseudonymernes „Enkelte" og har uden videre sammenblandet mig med Pseudonymerne — deraf al den Tale om min Stolthed og Hovmod. Man har ikke seet eller lagt Mærke til de opbyggelige Talers „Enkelte"; og hvad man maaskee heller ikke har lagt Mærke til, er, at man med al sin Dommen saa kun har opnaaet at angive sig selv.

Indskærpet er det da blevet, næsten til et Ordsprog, dette om „hiin Enkelte" — og jeg Stakkel, som har maattet døie Latteren. Havde jeg med Taarer bedet og besværget alle Mennesker, enhver Forbigaaende, dog for Alt og for Gud i Himlens Skyld at agte paa denne Evighedens Tanke: der havde saamænd Ingen brydt sig om den. Men naar man troer, at jeg har gjort mig latterlig ved den, at der altsaa er forundt Enhver, enhver Forbigaaende Leilighed til i den Anledning at slaae sig til Ridder paa En, ja til, hvad der er ubetaleligt og ubetaleligt moersomt, at raabe det efter En: saa gaaer det i disse Tider i Folk som Guds Ord i Studenten, man behøver saa vist ikke at huske Nogen paa det.

Nu, da det er indskærpet, vil jeg saa gjøre et Forsøg paa at hæve Misforstaaelsen, ved at gjøre Mit, stræbe idetmindste for en Deel at hæve Misforstaaelsen, der dog egentlig kun kan være for dem, der ikke i dybere Forstand have gjort sig bekjendt med Skrifterne — og ganske at ville forebygge al Misforstaaelse,

naar man da vil foretage sig Noget, kunde vel kun falde en Yngling ind. Misforstaaelse skal man tage sig iagt med, det vil sige, man skal tage sig iagt med ganske at ville forebygge den. Der er Intet, der saa let voxer et Menneske over Hovedet og saa let bliver misforstaaet som Misforstaaelse, naar han ganske vil forebygge den; selv om han ikke vilde foretage sig det mindste Andet end at forebygge Misforstaaelse — ja saa vilde han vel formodentlig blive allermeest misforstaaet.

At jeg fra først af har havt meget mere end een Læser, veed jeg naturligviis nok. „Danmark er et lille Land"; det Folk, hvis Sprog jeg skriver, ikke talrigt; de literaire Forhold ere saa smaae, at der end ikke existerer eller i lang Tid har existeret et literairt Tidsskrift, men Literaturen været reduceret (in absurdum) til den Opmærksomhed, som Dagbladene, særligen Grosserer Nathanson efter hans egne Ord „skjenker den"; som Forfatter har jeg arbeidet usædvanlig anstrængt og usædvanligt hurtigt for at naae mit Maal; i Sandhedens Tjeneste har jeg stadigen brugt en Deel Kraft og Opfindsomhed, ikke for at forhindre Skrifternes Udbredelse, men for at forhindre deres misforstaaede Udbredelse: i Forhold hertil er jeg endog meget læst. Det veed jeg vel, og jeg, der veed det, er heller ikke uskjønsom, har maaskee oprigtigere og sandere viist min Skjønsomhed ved aldrig at misbruge dette som et Middel, for at lokke Kjøbere eller Læsere til mig. At der derfor fra min Side skulde være Noget til Hinder for at ønske mine populaireste Skrifter, om muligt, læste og forstaaede af Alle, er Noget, som kun Daarskab har kunnet falde paa, og kun Misundelse benytte, for, hvad der da sagtens kan lykkes og gaaer af sig selv, end mere at forvirre Forvirrede, og for, om muligt, at forbittre de Veltænkende, de Bedre, de Indsigtsfuldere med mig, hvad dog nok ikke gaaer saa ganske af sig selv, og hvad der da, Gud være lovet, er mislykket endog langt over min Forventning, da just det Modsatte er skeet, mig en sand opbyggelig Glæde; thi vel har jeg trods hele Verden Tro paa min Tankes Rigtighed,

men hvad jeg næst min Tanke nødigst af Alt vilde slippe er min Tro paa Menneskene.

Enhver Alvorligere, der har noget Øie for disse Tiders Forhold, vil vist let see, hvor vigtigt det er, fra Grunden og lystrende enhver Consequents, under Vægten af et uhyre Ansvar, men ogsaa indtil enhver sand Yderlighed frimodigt at modarbeide en usædelig Forvirring, der, philosophisk og socialt, vil demoralisere „de Enkelte" ved Hjælp af Menneskeheden eller phantastiske Selskabs-Bestemmelser; en Forvirring, der vil lære ugudelig Foragt for, hvad der er al Religieusitets første Betingelse, det at være et enkelt Menneske. Denne Forvirring kan kun modarbeides ved, om muligt, at faae Menneskene enkelte — men hvert Menneske er dog vel et enkelt Menneske! Enhver Alvorligere, der veed hvad Opbyggelse er, Enhver, hvad han forøvrigt er, Høi eller Lav, Viis eller Eenfoldig, Mand eller Qvinde, Enhver, der nogensinde har følt sig opbygget og Gud nærværende hos sig, vil dog vel ubetinget give mig Ret i, at det er umuligt at opbygge eller at opbygges en masse, endnu umuligere end at være forelsket en quatre eller en masse. Opbyggelse forholder sig endnu bestemtere end Elskov til den Enkelte, til det at være „den Enkelte". Selv derfor, om jeg fik mange flere Læsere end jeg har, selv om jeg fik Alle til Læsere, jeg maa bestandigt i opbyggelig Tale og Skrift henvende mig til „den Enkelte", ikke den i Udmærkethedens og den særlige Begavetheds Forstand Enkelte (som Pseudonymerne gjøre det) — thi saa er det umuligt at have mange Læsere, (hvad derfor Pseudonymerne heller ikke mene at have) men til den Enkelte i den Forstand, i hvilken ethvert Menneske, ubetinget ethvert Menneske er og skal være, skal sætte sin Ære, men sandeligen ogsaa vil finde sin Salighed i at være: en Enkelt. Enhver Enkelt af de Mange, som have læst i mine opbyggelige Skrifter — og til Opbyggelse, Enhver, paa hvem jeg som opbyggelig Forfatter kan have haft nogen Indflydelse — hvis han (og dette skylder han jo sig selv, han den Dømmende, og maaskee dog ogsaa mig, jeg, den af saamange Daarer ideligt Dømte) i en stille Time redeligt vilde forelægge sig selv det Spørgsmaal, om jeg

da bedrog ham ved denne Tale om den Enkelte, om jeg bedrog ham ved at foranledige ham til at blive sig noget mere bevidst som Enkelt, om jeg bedrog ham ved for denne Tankes Skyld (at jeg kunde faae den behørigt strammet, og om muligt ham gjort behørig opmærksom paa den) et Øieblik at udsætte mig for Daarernes Latter og for hvad Misundelse kan ville benytte denne Latter til: han vil dog vist snarere tilstaae, om ikke mig, hvad jo ikke forlanges, saa sig selv, at det, der fattes ham, just er, at han endnu ikke ret er bleven en Enkelt, hvad jeg ikke selv udgiver mig for at være, skjøndt jeg kæmper men som Den, der endnu ikke har grebet det.

1847.

Journal NB.[4]

Den 28de December 1847.

[Foran fastklæbet et Blad:]

Af „Sygdommen til Døden".

[der først udkom i Juli 1849.]

NB. bruges maaskee ikke; da en Bøn her næsten lægger det for opbyggeligt an.

Bøn.

Fader i Himlene! Saa ofte frembærer Menigheden sin Forbøn til Dig for alle dem, som syge og sorrigfulde ere; og naar Nogen iblandt os ligger, at paa sit Yderste, i livsfarlig Sygdom, da begjeres der stundom Menighedens særlige Forbøn: give Du os, at vi, hver især, itide ret maatte vorde opmærksomme paa, hvilken Sygdom det er, der er Sygdommen til Døden, og paa, hvorledes vi alle ere saaledes syge! Og Du, vor Herre, Jesus Christus, Du, der kom til Verden for at helbrede dem, der lide af denne Sygdom, af under hvilken vi Alle lide, men for hvilken Du kun kan helbrede dem, der ere sig bevidste, at være saaledes syge: hjælpe Du os i denne Sygdom at tye til Dig, for at helbredes fra den! Og Du, Gud den Hellig-Aand, Du, der kommer til Hjælp i vor Sygdom, hvis vi oprigtigt ville helbredes: bliv Du hos os, at vi intet Øieblik, til vor egen Fordærvelse, unddrage os Lægens Hjælp, men blive hos ham — frelste fra Sygdommen. Thi at være hos ham, er at frelses fra Sygdommen, og kun naar vi ere hos ham, ere vi frelste fra Sygdommen!

. . . . Det Ønskelige i at kunne, om muligt, undgaae al Averteren af Bøgerne, og derved forhaabentligen al velmeent Avis-Efterstræbelse, der vil følge En hjem eller ud; thi vel skal det være usædvanligt og forsaavidt upassende, at en ung Pige gaaer alene hjem om Aftenen, men, naar galt skal være, naar hun „ikke kan faae Andre til at følge sig", saa vil hun dog vistnok langt foretrække at gaae alene.

Det er dog saare dybsindigt hele Anlæget til 1001 Nat. Denne Strid mellem Mandlighed og Qvindlighed, at Qvindligheden seirer ved Hjælp af sin Fortællen, sin Overtalen. Sultanen, der fra Grunden har opdaget alle Qvinders Utroskab, vil for Fremtiden lade enhver Qvinde ihjelslaae efter een eneste Nat. Da tilbyder ScheherSad sig at frelse Kjønnet (thi da Sultanen fordrer een hver Nat, maatte det jo snart ende med Qvindernes Udryddelse), og hun frelser Kjønnet ved at fortælle ɔ: hør aldrig paa en Qvinde. Faaer hun først Lov at fortælle, saa bliver Du hende aldrig qvit. Det er i Grunden en frygtelig Seighed. Saaledes kunde ingen Mand holde ud at leve saa, i Dødens Mulighed gjennem tre Aar — men en Qvinde kan det, naar hun blot faaer Lov at fortælle. Et Brud har en Qvinde ikke Styrke til, eller ondt ved at beslutte, men hun kan seire derved, at Du ikke kan blive hende qvit.

Der skal skrives nogle Taler
til Opvækkelse:
Tanker, som anfalde (saare) bag fra — til Opbyggelse.*)

„Forvar Din Fod, naar Du gaaer til Herrens Huus" (Prædikeren; cfr. en af de tidligere Journaler.**)

Denne skal være Indgangen.

I de følgende Taler skal saa Texten vælges saaledes, at det seer ud som et Evangelium, og ogsaa er det, men saa kommer Braaden.

---

*) [I Randen:] „Et Overfald af Tanker". [Sfr. „Christelige Taler", April 1848, III.]

**) [I Randen:] Journalen NB.² p. [151].

Nr. 1. „Hvad skulle vi have, som have forladt Alt," og Christus svarer: „I skulle sidde paa Throner" — o. s. v.

Det Satiriske for os i dette Spørgsmaal — vi som nok slet ikke have forladt Noget.

Nr. 2. „Alle Ting tjene os til Gode, naar vi elske Gud" —
(naar vi elske Gud — Ironien).

Nr. 3. „De Dødes Opstandelse forestaaer, baade de Retfærdiges og de Uretfærdiges."

Glæd Dig, Du skal ikke spørge om de 3 Beviser — det er vist nok, at Du er udødelig — det er ganske vist — thi Du skal for Dommen. Dette er et nyt Argument for Udødeligheden.

Nr. 4. Det er saligt — at blive forhaanet for en god Sag. („Glæder Eder, naar Menneskene tale allehaande Ondt om Eder.")

Saa glæd Dig da — men maaskee er her Ingen tilstede, hvilke denne Tale angaaer. Du, m. T., glæder Dig maaskee ved at være høit æret og agtet og anseet. Ja, saa er det jo et Maaltid for Dig som Storkens for Ræven.

Det Satiriske.

„Vee Eder om Alle tale godt om Eder." Her tilføies ikke: „og lyver", det behøves ikke, thi hvis Alle tale godt om En, saa maa det være Løgn.

Nr. 5. „Vi ere nu Frelsen nærmere end da vi bleve Troende."
— men er Du sikker paa, at Du er blevet en Troende?

Nr. 6. „Han (Christus) blev troet paa Jorden" (1 Tim. 3, 16)
— men det er maaskee blot en historisk Efterretning?

Det er dog meget ubetydeligt hvad der er skrevet om Psalmebogssagen. Mig beskæftiger ubetinget Psalmesangen meest af hele Gudstjenesten. Jeg fordrer til en god Psalme ganske eenfoldige og tildeels ubetydelige Ord (i hvilken Henseende der findes flere i den evangeliske Psalmebog, der ligefrem ere ypperlige, ganske som de skulle være, og som det var den brusende Grundtvig umuligt at skrive dem), og saa een af disse inderlige Melodier. Kingos Psalmer kan jeg udenad, men de egne sig slet ikke til at synges, hele Incarnatet er for stærkt, det

Lyriske altfor meget Prætenderende. Saadanne Psalmer læser man hjemme til sin Opbyggelse.

Men den Fromhed, som egentlig er en stille Lidendes (og dette er det rette), kjender Grundtvig slet ikke. Grundtvig er og var og bliver en Støiende, selv i Evigheden vil han være mig ubehagelig. Ikke som havde Grundtvig ikke gjennemgaaet Noget, jo vist, men altid støiende. Det er som noget Enkelt, der standser ham paa hans Vei, og saa gjør han et Spektakel som naar et Jernbanetog stødte an underveis. Den dybere, inderlige Smerte, der i stille Veemod forligte sig med Gud, kjender Grundtvig slet ikke, og just den er Psalmesangens ægte Tone. Grundtvig er en jodlende Frisskyr, eller en brølende Grovsmed.

Hvilken Inderlighed dog i en saadan Tone som den „Hjertelig mig nu længes". Saalidt som det var mig muligt nogensinde i al Evighed at blive træt af at see paa Himlen om Efteraaret i Graaveir, naar disse sagte bløde Farver verle med hinanden i den fineste Tegning: saa lidet var det mig muligt at blive træt af at gjentage en saadan Tones stille Bevægelser.

Dersom eet Menneske beder et andet Menneske om at gjøre Noget, ham en Tjeneste, og det den Første beder om ved en Omstændighed, som han den Bedende er uvidende om, er den Andens Fordel: saa vil den Anden, hvis han er et godt og godmodigt Menneske, ligefrem sige til den Første: „Det skal Du ikke bede mig om som en Tjeneste, ei heller takke mig for som for en Tjeneste, thi det er min egen Fordeel at gjøre det, Du beder mig om." Men er det et smaaligt, snæverhjertet, usselt Menneske, saa gjør han naturligviis, hvad der bedes ham om, men lader sig takke derfor.

Jeg arbeider af yderste Evne, mere og mere anstrænget, ene fordybet i at bringe Tankerne frem i den klareste, den skjønneste, den sandeste Form — ligegyldig ved alt Andet! Just

derfor (fordi jeg er uegennyttig) ansees jeg for gal, tilsidesættes jeg. Havde jeg, som de sande store Mænd blandt de Medlevende, anvendt en Tiendedeel af min Kraft til Aands-Arbeide, og 9 Tiendedele til at passe paa min Fordeel, passe paa at faae mit Smule Arbeide rigelig betalt med Penge og Ære: saa var jeg bleven en stor Mand, en agtet, en høit agtet!!!

Derfor tør jeg roligt føie mit Forfatter-Livs Erfaring som et lille Exempel til at oplyse den Sandhed eller den Betragtnings Sandhed, som Christendommen (den i det N. T., ikke Søndags-Sludderen af dem i Bombasin, Klæde, Silke, Fløiel) foredrager. O, Yngling, tag Dig iagt. Vogt Dig især for Præsterne og Digterne. Tag Dig iagt for at gjøre hvad Præsten om Søndagen kalder det Høieste (thi om Mandagen er han selv med i Komplottet, som udleer Dig, ja allerede Søndag-Aften er han henne i Klubben for at spørge Nyt, om Nogen skulde være saa gal at gjøre efter hvad han siger, at Hans Høiærværdighed kan faae Noget at lee af, Noget at beklage som Umodenhed); vogt Dig for at gjøre, hvad Digterne lovsynge paa Vers (thi i Hverdags-Livets Prosa er Digteren med at raabe Pereat for Den, der var dum nok o. s. v.). Spil, sviir, hoer, besvig Enker og Faderløse, bagvask o. s. v., det skal Verden tilgive Dig; men vogt Dig for Alt for, at der fattes Mistanke om, at Du kunde faae i Sinde existerende at udtrykke det som Præsten siger om Søndagen: thi saa er Satan løs, det tilgives aldrig. Det er en Kamp paa Liv og Død, det er Enhver, der blev Justitsraad og Excellence, Enhver, der i aandløs Tryghed blev Ægtepeer og Børneavler, kort det er Alle af yderste Vigtighed, at et saadant Foretagende bliver qvalt om muligt strax. Den, der horer og spiller, han fornærmer jo heller ikke Verden. Tværtimod det behager Verden, at der er En, som er værre end Gjennemsnittet. Men vee, vee ham, der uden at sige et Ord ved sit Liv pirrer ved Verdslighedens Hemmelighed! Thi at Præsten præker om Søndagen, det finder man sig i, da jo Tilhørerne let af Præstens Liv om Mandagen see, hvorledes det egentlig er at forstaae. — og saa kan man jo gjerne for en Skams Skyld, og for at gjøre Nar

af Vorherre og af godtroende Ynglinge lade den Skik vedblive med, at der om Søndagen af en Mand, som paa den Maade tjener sit Brød, prækes de høie Dyder. Sandeligen, skulde Helligdags-Anordningen consequent gjennemføres, skulde det egsaa forbydes Præsterne at prædike om Søndagen, hvorfor skal een Næringsdrivende begunstiges fremfor andre! Naar alle Boutiquer*) skulle være lukkede, hvorfor skal saa Præsten have Lov at holde sin aaben om Søndagen. Det at tjene Penge, Penge-Omsætningen er egentlig det, der strider mod Helligdags-Anordningen; men Præsten tjener jo Penge om Søndagen.

— —

I Forhold til Socrates allerede gjælder det, at Vanskeligheden ikke er at forstaae hans Lære, men at forstaae ham: hvor meget mere da i Forhold til Christus. Hermed er der sat Punktum for hele Speculationen, thi dens Hemmelighed er just at vende Forholdet om.

———

Socrates, skjøndt kaldet Populair-Philosoph quoad doctrinam, er og var og bliver væsentlig upopulair. Hvor Mange have forstaaet, hvor Mange leve der i hver Generation (og i denne Henseende gjør da Slægts-Udviklingen slet Intet, Opgaven begynder for fra med hver Enkelt) som forstaae, at Tanken kunde have den Magt over et Menneske, at han for Tanken, følgende den gik i Døden. Dette er det Heroiske, og det Heroiske bliver væsentlig lige upopulairt i hver Generation. Kun forholder det Heroiske sig til hver enkelt Individ, ethvert kunde blive en Heros. Heroisme forholder sig ikke til Differentsen mellem Menneske og Menneske (at være Genie, Kunstner, Digter eller født Adelig o. s. v.), nei Heroisme er Virtuositet i det Almene-Menneskelige. Heroisme er at være stor i Det, som enhver kunde være.

*) [I Randen:] Og hvad er i vore Tider egentlig Kirken Andet end Præstens Boutique.

At kalde Sokrates et Genie er en stor Dumhed; havde han været et Genie, saa havde han ikke forholdt sig til det Almeen-Menneskelige (ɔ: til ethvert Menneske), men været stillet udenfor, saa havde han ikke været en Bremse.

Omvendt Dialektik.

Tro, at Du „vinder Alt", saa taber Du ikke blot Intet (cfr. Themaet i Talen VI af „Stemninger i Lidelsers Strid"), men saa er Tabet selv Vinding, saa det at tabe ikke blot ikke er at tabe Noget, ikke blot er at tabe Intet, men er at vinde. Det Alt, Du taber, maa jo være det usande Alt, thi af det Alt, Du vinder, taber Du jo ikke Noget, men det Alt, Du vinder, er det sande Alt. Og at tabe det usande Alt, er ikke blot ikke at tabe Noget, er ikke blot Intet at tabe eller at tabe Intet, men er at vinde.*) Tab ganske al det verdslige Menneskes Forstand paa Verden og hvad Verdens er, tab enhver, end den mindste Modtagelighed for ethvert Verdslighedens Sandsebedrag, bliv glemsom i denne Henseende som en svækket Olding, glem det Alt, som Den, der aldrig har vidst det, forandre Dig saaledes som Den, der i et fremmed Land har tabt al mulig Færdighed i sit Modersmaal og taler det meningsløst; tab saaledes Alt: ethvert saadant Tab — hvis Du troer, at Du vinder Alt, er Vinding. Om Du ogsaa tabte al Forstand paa disse kunstige Slutninger, al Sands for dette dog tvetydige Gode — hvis Du troer, at Du vinder Alt: ogsaa dette Tab er Vinding. Altsaa at tabe er at vinde; ligefrem er at tabe at tabe, omvendt er at tabe at vinde.

Dette er Christendommens Idee, at den Ulykkeligste, Den, som lider meest, at just han skal forkynde Trøst for Andre. Netop det er Udtrykket for hans Lidelses Uendelighed, at der ikke

*) Som Sommerfuglen vinder ved at tabe Larvens Svøb.

er Tale om, at Nogen skulde trøste ham, men at just han skal trøste Andre: saa trøstesløs i en vis Forstand er hans Lidelse.

Dette er Poesie og Dialektik. [. . . .]

O, Yngling, dersom Du er overordentlig begavet, saa ligger der to Veje for Dig. Enten benytter Du disse dine Gaver til at bestyrke Menneskene i deres elskede Dumheder og Vildfarelser, dog vel at mærke under Skin af at hjælpe dem til Sandhed og Klarhed: saa bliver Du forgudet, faaer Ære og mange Penge, bliver ofte besjunget og lovprist, og ved din Grav bliver der saglet en Mængde Lovtaler af de Dybtsørgende. Eller Du for Gud, Dig dit Ansvar bevidst, beslutter Dig til, om muligt, ved enhver Opoffrelse virkeligt at hjælpe dem dog lidt til Klarhed: tag Dig saa iagt. Det lønnes ubetinget med Forhaanelser og Krænkelser (Dumhedens og Misundelsens — den farligste Conspiration i jordisk Forstand, naar de Dumme ikke forstaae Dig, og de, der kunne forstaae Dig, misundeligt bestyrke de Dumme) — maaskee endog med Livet.

Havde jeg ikke været uafhængig, saa havde jeg staaet mig godt med min Samtid. For det Første havde jeg ikke kunnet faae Tid til store og sammenhængende Arbeider, mine Præstationer vare blevne som de andre Mænders. Saa bliver man elsket. Det var bleven Smaatterie — saa bliver man læst.

Literair Kritik existerer ikke i Danmark. Loven for Dagbladenes Kritik er denne: skriver jeg 53 Ark, saa bliver Anmeldelsen en Spalte i det Allerhøieste — skriver jeg en Piece paa 10 Pagina, saa bliver Anmeldelsen et helt Nummer, maaskee to. Og denne Frækhed, den synes man naturligvis godt om i en Kjøbstad, thi der er selvfølgeligt i det Høieste kun en, to à tre Forfattere, som lide derved, alle de andre Mænder staae sig godt ved, at et Værk er en Ubetydelighed, en Piece noget meget Vigtigt.

Det er baade til at lee og til at græde over. „Aftenbladet“ *) gjør en Undskyldning for, at Anmeldelsen af min „Kjerlighedens Gjerninger“ er uforholdsmæssig stor. Og et Par Dage efter leverer samme „Aftenblad“ omtrent en lige saa lang Artikel, som er Politie-Rapporten i en Tyvs-Sag. Her behøves ingen Undskyldning; thi det er af uhyre Vigtighed.

Syndens to Former:

1) synder et Menneske af Svaghed,

2) saa af Fortvivlelse.

Dette er egentlig Synden.

Her ligger derfor ogsaa Forsoningen. Et Menneske fortvivler over, at den Synd af Svaghed han begik, kan tilgives, Alt mener han er tabt, og saa synder han. Derfor maa Forsoningen til for at standse ham.

Text til en Fredags-Prædiken.

Til min Ihukommelse.

1) gjører det til Hans Ihukommelse — dette er til Hans Ære og Priis, derfor fordres det, ligesom Gud fordrer, at Du skal komme Sabbathens Dag ihu og holde den hellig.

2) gjører det til Hans Ihukommelse — thi at ihukomme Ham, Hans Ihukommelse er din Frelse. Han, Frelseren, fordrer aldrig Andet af Dig end hvad der er din Frelse: det er til Hans Ære og det Samme er din Frelse — det er for Hans Skyld og det er for din egen Skyld: o skjønne Forening, saaledes at gjøre to Ting paa een Gang.

---

*) [Jfr. „Nyt Aftenblad“ Nr. 291, 92 og 94 for 1847.]

Den strengeste Dom over Verden.

Ingen har dog gjort saaledes Uret mod et Menneske, som Den, der opdrog et Barn i den meest ideale Anskuelse af Livet og paa det Strengeste, og derpaa sendte Barnet med dette evig uforglemmelige Indtryk ud i Verden. Ikke Den, der forledte et Barn til at spille og svire, gjorde menneskelig talt saa megen Uret mod det — thi derfor forfølges man dog ikke. Men see den strengt Opdragne, opdraget som var et Menneske i Slægtskab med Guderne, og nu sendt ud i den Dyre-Slægt Mennesket: han vil komme til at lide. Blot dette dagligt at udholde dette rædsomme Dobbeltsyn, at naar han vender sig ind ad mod sig selv og prøver sit Liv i Sammenligning med Idealets Fordring, saa seer han hvor uendeligt langt han endnu er fra at være det Mindste; ængstet og bekymret for sig selv, for sin Sjels Frelse forstaaer han det, at dette betyder, at han maa anstrenge sig endnu mere, og dog endnu ydmygere bede om Naade og Tilgivelse: og naar han saa vender Blikket ud ad, saa seer han, i en vis menneskelig Forstand, at han er forud for Andre, og at dette udtrykkes saaledes, at man just derfor, just derfor forhaanes og forfølges. Dersom han blot som de andre Mænder af Dyre-Slægten vil blæse Gud et Stykke, og nøies med Byens Dom: saa er han agtet, elsket, afholdt.

NB.

Til „Stemninger i Lidelsers Strid"*) blev kun 7 Themata benyttede, her blev 3 lagte til Side.

Nr. 1. Det Glædelige i: at formaaer i Anfægtelsen den Troende ikke at holde Ankeret, saa formaaer Ankeret at holde den Troende.

cfr. Journal NB.[3] p. [122].

---

*) [Afsnit II af „Christelige Taler", der udkom i April 1848.]

Nr. 2. Det glædelige Sammenhæng i: at Trængselen giver Standhaftighed, Standhaftigheden Forfarenhed, Forfarenheden Haab.*)

cfr. Journal NB.[2]

Nr. 3. Det Glædelige i: at det er for Glæde, man ikke tør tro det Saligste.

cfr. Journal NB.[2] p. [180 og 181].

Saaledes Act. 12, 14. Den Pige, Rhode, der skulde lukke Peder op: da hun kjendte Peders Røst „aabnede hun af Glæde ikke Døren" — af Glæde lod hun ham staae udenfor.

[Tre løse Blade:]

„Lad Hjertet i Sorgen ei synde".

7 Taler.

Her behandles de fineste, de, menneskelig talt, elskeligste Former af Fortvivlelse (hvilke just er „Digterens" Høieste) f. Ex. ulykkelig Elskov, Sorg over en Afdød, Sorg over ikke at have naaet sin Bestemmelse i Livet.

Maaskee kunde hermed combineres de 3 à 4 Themata som restere fra „Stemninger i Lidelsers Strid", hvilke findes etsteds i en Journal. Den enkelte Tale udvikledе saa først eller beskrev den særlige Sorg, om hvilken den skulde handle; derpaa sagde den advarende: lad Hjertet ikke synde i Sorgen — betænk: og nu Themaet. F. Ex. over en Afdød — Beskrivelsen — „lad Hjertet i Sorgen ei synde", — betænk: det Glædelige i, at „omsider" og „om en liden Stund" er Eet og det Samme (dog dette er benyttet lyrisk i et andet Skrift, det „fra Høiheden vil Han drage Alle til sig"); — eller det: betænk: det Glædelige i, at det er for Glæde man ikke troer det Høieste — o. s. v.

---

*) Man siger: en Ulykke kommer sjeldent alene — saaledes her med det Glædelige, det kommer heller ikke alene.

Men maaskee rigtigere concentrerede den (istedenfor ved glædelige Tanker at lokke tilbage) i eet væk Opmærksomheden paa den uendelige Forskjel mellem Sorg og Synd, efter at tillige først hver Tale særligen havde viist, hvorledes denne Sorg er Synd, eller paa et hængende Haar kan blive det.

*

Indgang.

M. T. Maaskee gyser Du næsten ved dette Ord, en Angst griber Dig, at denne Synd vel af al Synd maatte være den forfærdeligste; det synes Dig næsten overflødigt, Du seer Dig uvilkaarligt om, om der skulde være nogen Saadan, Du tænker paa de Mennesker, Du har lært at kjende, om der blandt dem skulde være nogen Saadan, der skjult bar denne Synd paa sin Samvittighed.

Hvis Du gjør det, da feiler Du. Der er maaskee ingen Synd saa almindelig som just denne, hvilken den gamle Digter har betegnet saaledes, saa fortræffeligt, at han ikke behøvede at have sagt mere for at erindres; der gives vistnok saare sjeldent et Menneske, der ikke engang i sit Liv (hvis han ikke gjorde det hele Livet igjennem) syndede saaledes, i Sorgens Tid — og Sorg har jo vel ethvert Menneske i dette Liv. Men ikke blot dette; men tillige er denne Synd saa velanseet blandt Menneskene, at den endog prises og berømmes. Spørg „Digteren“. Det, just Det, der begeistrer ham til Sange, som prise Heltene og Heltinderne, det er just denne Hjertets Synd i Sorgen. Det er nemlig den høieste Form af Fortvivlelse. Naar Julie dræber sig selv, eller Brutus, eller om det ikke gaaer saavidt, naar dog Stemningen i et Menneske er en saadan, at det i hvert hans Ord er kjendeligt, at efter hans Mening er for ham og hans Smerte, hans Sorg ingen, ingen Lægedom, hverken i Himlen eller paa Jorden, hverken hos Gud eller Menneskene, hverken i Tid eller i Evighed: da, just da, begeistrer han „Digteren“, og da, just da, har han ladet Hjertet synde i Sorgen.

*

Nr. 1.
Lad Hjertet i Sorgen ei synde saa
Du opgiver Troen paa Gud.

Nr. 2.
Lad Hjertet i Sorgen ei synde saa
Du opgiver Troen paa Mennesker.

Nr. 3.
Lad Hjertet i Sorgen ei synde saa
Du opgiver Evighedens Haab.

Nr. 4.
Lad Hjertet i Sorgen ei synde saa
Du opgiver Haabet for dette Liv.

Nr. 5.
Lad Hjertet i Sorgen ei synde saa
Du opgiver Kjerligheden til Gud.

Nr. 6.
Lad Hjertet i Sorgen ei synde saa
Du opgiver Kjerligheden til Menneskene.

Nr. 7.
Lad Hjertet i Sorgen ei synde saa
Du opgiver Kjerligheden til Dig selv.

At jeg har Ret, at det, der almindelig anprises som Alvor og Kjerlighed, hverken er mere eller mindre end Selvkjerlighed, vil ethvert Menneske kunne indsee i sit Døds-Øieblik, og hvorfor? Fordi saa frister det Jordiske ham ikke mere, hverken Penge eller Anseelse eller Andres Omdømme eller de andre verdslige Goder, for hvis Erhvervelse man kjerligt maa holde sammen med nogle Andre — i Selvkjerlighed. Men blandt Levende er Sagen en ganske anden. Jeg kjender ikke eet eneste Menneske, hvem jeg i min Døds Øieblik kunde bede om at overtage mine Partes. Der er dem, som nok saadan have forstaaet mig, naar de have Lov at blive i Kakkelovnskrogen, endsige naar de kunne vinde lidt Fordeel ved at have forstaaet mig. Men skal Consequentsen strammes i Virkeligheden, saa give de Kjøb, og summa summarum bliver, at jeg bliver den Selvkjerlige. Man kan jo dog heller ikke forlange, at Alt skal

vendes om for Eens Skyld: jeg er den Selvkjerlige, alle de Andre de Kjerlige, det lader sig høre — og forstaae.

Og dog har jeg Ret; og om saa Alle i Kjøbenhavn, og om saa Alle i Danmark, og om saa hele Europa, og om saa de i Afrika og Asien og Australien ville lee af mig: jeg har dog Ret. Jeg tænker som saa: summa summarum, enten man har levet i Kjøbenhavn eller i Australien, summa summarum, saa ankommer tilsidst Enhver i Evigheden: og der har jeg som Tænker Ret. Hvad jeg personligt har forbrudt, hvad jeg personligt har syndet er noget Andet; men qua Tænker og i min Virksomhed har jeg menneskelig ɔ: i Forhold til Menneskene ubetinget, evig Ret. Mod Gud har et Menneske ubetinget Uret.

Jeg nægter ikke om Biskop Mynster, at det er min Overbeviisning, at hvis det skete pludseligen en Dag, at Verden vendtes op og ned, og man pludselig ved at true ham med Døden fordrede, at han skulde opgive Christendommen: saa valgte han Døden. Men, men, Knuden stikker paa et andet Sted. Naar man har Klogskab og Forholdene gaae en roligere Gang, saa kan man naturligviis forud beregne Faren, og altsaa svinge af fra den. Endnu er der ikke Tale om at offre Livet, det er en Ubetydelighed — og just fordi det er en Ubetydelighed, saa gjør man sig slet ingen Bebreidelse ved at svinge af: og man kommer aldrig i Faren. Imidlertid kan man maaskee have Ret i, det kan være Sandhed, at hvis det gjaldt Livet, vilde man vove Livet. Aber Biskop Mynster har ved sin Klogskab Magt over Mange, men der er Een, han ikke har Magt over: hans Klogskab, han har ikke hans Klogskab i Begeistringens Magt. Da nu Livet sjelden viser de store Optrin, hvor det gjelder Liv og Død (og mindst komme de som Juleaften paa Kjerlingen, de komme netop successive ved ikke at svinge af ved Klogskabens Hjælp), og da han parerer enhver mindre Afgjørelse ved Hjælp af Klogskab: saa er hans Liv i et betydeligt Sandsebedrags Magt.

Til „Stemninger i Lidelsers Strid" blev intet Forord skrevet. Skulde der være skrevet et, vilde det være bleven af følgende Art. Hiint tappreste Folk i Oldtiden (Lacedæmonerne) forberedte sig til Kamp ved Musik: saaledes ere disse Stemninger den seierrige Glædes, der stemmer til Striden, og langt fra at forstemme En i Striden, netop vil gjøre en velstemt.

Instruxen for „Stemninger i Lidelsers Strid".

Disse Taler holdes saaledes, at der bestandigt tangeres Synds-Bevidstheden og Syndens Lidelse: en anden Sag er det med Synden o. s. v., i disse Taler kommes der til Synden. Idet Trøsten lyrisk hæver sig saa høit som muligt over al jordisk Nød og Elendighed, selv den tungeste, bliver Syndens Forfærdelse bestandigt udviist. Der er saaledes i disse Taler underfundigt skjult et andet Thema: Synden er Menneskets Forbærvelse.

I det alminbelige Prædikeforedrag er dette just Forvirringen, at man prædiker Nød og Gjenvordighed — og Synd sammen.

Kategorien for disse Taler er saaledes forskjellig fra Lidelsernes Evangelium, der lod Lidelsen ubestemt. Her gjøres Forskjellen: den uskyldige Lidelse — for saa at naae Synden.

Det er dog en uhyre og væmmelig Raahed. En lille Replik af en Pseudonym (den af Climacus om det at tage Hatten af), en lille humoristisk Replik af en Humorist (og som saadan ypperlig), en lille Replik i Forordet til en meget stor Bog, som kun er til for ganske Faa: denne Replik rives ud, trykkes i et Pøbelblad (som læses af hele Folket — thi i Danmark er Alt Pøbel, som det jo bevises heraf, at Alle læse Pøbelbladet), det gives Udseende af, at det er mig (S. Kierkegaard), der har sagt det, og til de virkelige Indvaanere i Kjøbenhavn. Dette skrives for alle Øltappere, Værtshusholdere, Mursvende o. s. v., o. s. v., for Skoledrenge o. s. v., o. s. v., og

for at de kunne tage Kjende paa mig, leveres min Tegning: og nu ophidses Alt mod mig — fordi jeg af Stolthed ikke vil tage Hatten af for dem. Pro dii immortales. At et Land, hvori dette kan hænde, intet Land er, er vist, det er en Kjøbstad, en demoraliseret Kjøbstad. — endnu idag (2 Aar derefter) beraaber en Mand sig paa, at jeg i Forordet til den Bog (som han naturligviis aldrig har læst), har sagt det.

At jeg har Ret, ja det forstaae de mere Oplyste meget godt — men hvad hjælper det. Naar Menneskene troe, at der er Fare forbunden med at sige om En, han har Ret: saa give de Sandheden en god Dag.

Dog, Gud den Almægtige, som holder Menneskenes Tanker som Vandbække i sin Haand, han kan sagtens, hvis det behager ham, skaffe Lys i Sagen. Og hvis det ikke behager ham: o, hvor gjerne lider jeg ikke dette, naar det blot saaledes maatte lykkes mig at tækkes ham.

Af en mulig Fredags-Prædiken ...

.... Men I der nu her ere forsamlede, for til vor Herre Jesu Christi Ihukommelse at deeltage i det Maaltid, som blev indstiftet hiin Nat, I have vel selv bedet Ham om, at han vil stille Eder sin Lidelse og Død ret levende for Øie. O, der er dem, som maaskee bede, at det maatte forundes dem at see, hvad Konger og Fyrster forgjeves begjerede at see, een af hans Herligheds Dage: fortryder ikke Eders Valg; thi sandeligen Den valgte dog den bedre Deel, der først og fremmest beder, at det Forfærdelige maatte staae levende for ham. —

At slutte mig til Nogen kan der ikke være Tale om. Man kan vel faae Menneskene til at udholde nogen Besvær og Modstand i Haab om snarest muligt at seire. Men den Tanke at skulle tabe mere og mere (hvilken er den christelige Tanke), at see et heelt Liv for sig indviet til at lide, at skulle forsage Fordelene som bydes (da ingen jordisk Fordel kan vindes og

indcasseres, uden at bedærve Foretagendet selv — ligesom man jo bedærver en uegennyttig opoffrende Handling ved at tage Penge for den): det faaer man Ingen til at gaae ind paa.

Mynsters Religieusitet er dog omtrent denne: man lever væsentligen som en retskaffen Hedning, gjør sig Livet beqvemt og godt, nyder dets Behageligheder — men tilstaaer dog derhos, at man er meget langt fra at have naaet det Høieste. Det er denne Tilstaaelse, han egentlig anseer for Christendom. Dem, han bekæmper som Hedninge, det er ikke dem, der leve saaledes lystelig, men dem, som ikke ville gjøre denne Tilstaaelse. — Det er en temmelig Godtkjøbs Udgave af det Christelige, den Tilstaaelse kan man da sagtens give fra sig.

Og dog er dette summa summarum af hans Orthodoxie: lige saa ivrigt, om muligt endnu ivrigere end han bekæmper dem, som ikke ville gjøre hiin Tilstaaelse, bekæmper han dem, som ville stræbe at drive det dog til lidt mere, uagtet de derfor villigt gjøre Tilstaaelsen. Dem bekæmper han allerivrigst, medmindre de da ere Afdøde, thi saa ærer han dem.

Hav Troen, saa kan det være det samme med Resten. Ethvert andet Gode er saaledes dialektisk, at der dog altid er et aber derved, at det seet fra en anden Side dog maaskee ikke er et Gode. Troen er det Gode, som er saaledes dialektisk, at om den største Ulykke vederfares mig, saa vilde Troen lade mig see denne som et Gode.

Christus siger: salig Den, som ikke forarges paa mig. Hvor uhyre bekymret — men altsaa ogsaa, hvor nær maa Forargelsen ligge det Christelige! Dersom nu Det, som man nu kalder Christendom, er Christendom, denne Lære, der især tilfredsstiller de Dannede som Dannelsens Høieste: hvor i al Verden er der saa Plads til denne Bekymring: salig Den, som

ikke forarges paa mig. Hvor i al Verden skulde noget Menneske kunde forarges paa det moderne Christelige! Ja jeg veed kun een Form (som man dog nok ikke tænker paa), at et eenfoldigt Menneske forargedes over, at Sandheden og Christendommen skulde være utilgængelig for ham. Men i den Forstand kunde man da ogsaa forarges paa Kunst og Videnskab, og paa det at være Liniedandser o. s. v.

Har Mynster nogensteds vovet at sige, at det er det Christelige: gjør det Gode, saa bliver Du straffet derfor. Og hvorfor har han ikke gjort det? Fordi han selv vil æres og ansees fordi han gjør det Gode, vil vide med sig selv, at han fortjener den Anseelse, han nyder, da han jo gjør det Gode. Men dette er Hedenskab. Tildeels har det dog ogsaa en anden Grund, fordi Mynster har en travl Forestilling om det praktiske Liv og Virkeligheden: at det ikke kan hjælpe Noget at fordre saa meget. Ganske vist, det kan ikke hjælpe Noget — uden at det kan hjælpe En til, at netop det hænder En, som Christendommen taler om. Men saa har jo Christus været den meest Upraktiske af Alle.

Overhovedet er der stor Confusion med Dette om det Praktiske. I Modsætning til en tom Formalisme, en opblæst Videnskabelighed o. s. v. taler man om det Praktiske og anpriser Christendommen som praktisk. Og naar det saa kommer til Stykket er man nok lige saa lidet tjent med Christendommens Praxis og maa finde den høist upraktisk. Er der vel noget mere upraktisk end at offre sit Liv for Sandheden, noget mere upraktisk end ikke at see paa sin egen Fordeel, noget mere upraktisk end at gjøre sig sit Liv besværet og anstrænget og at lønnes med Forhaanelse, er der noget mere upraktisk end at udmærkes ikke med Titler og Værdigheder, men med Skjældsord og Spot. Og dog skulde jeg vel mene, at dette er Christendom; og dog skulde jeg vel mene, at gamle Fatter Socrates var uendelig langt videre end hele den nuværende, den geographiske Christenhed. Men det forstaaer sig, Socrates, der i Modsætning til de theoretiske Philosopher kaldes praktisk, han er da ligesaa upraktisk som Christendommen. Hvor upraktisk ikke at

tage Penge for sin Underviisning, hvor upraktisk ikke at forsvare sig paa den Maade, om hvilken han selv vidste, at den vilde bevirke hans Frisindelse, hvor upraktisk ikke at flygte ud af Fængslet, hvor upraktisk at døe for Sandheden. Thi at en Sømand døer paa Havet — hvor han vovede sig ud i Haab om Vinding, at en Soldat falder i Slaget, hvor han vovede sig ud i Haab om at blive General: det lader sig høre, det er praktisk — men at døe for Sandheden.

Her ligger den dialektiske Vanskelighed med Hensyn til det at være en virkelig Christen for Den, der er villig til at lystre i Gjerning hvad han forstaaer i Tanken: at finde Hvilepunktet mellem Ro og Uro.

Dersom En, der var forlovet med en Pige, vilde sige: jeg elsker hende saa høit, at jeg for hendes Skyld vilde vove mit Liv — dersom han nu med en ædel Mistillid til sig selv (hvad især i disse Tider kan være ganske i sin Orden) vilde sige: men dette er maaskee blot Mundsveir, derfor maa jeg gjøre Alvor deraf — saa gjorde han jo den største Ulykke paa sig selv og paa hende — denne af Gud for ham og hende bestemte lykkelige Elskov, eller Elskovs-Lykke, blev jo saa deres Ulykke.

Saaledes med det Christelige. Dog maa der huskes paa, at Vanskeligheden i Elskov er noget anderledes, fordi Elskov tilhører denne timelige Tilværelse, saa i Forhold til Elskov er det virkelig den største Ulykke, han kunde gjøre, at gjøre sig den umulig her i Livet.

Men nu det Christelige. Her er Collisionen igjen mellem Inderlighed og Yttring. Dersom jeg forvandler min Christendom til en blot skjult Inderlighed, og udvendig bestemmer mig ganske conform med Verden, slet ikke lader mig mærke med, at jeg i mit Inderste anerkjender en ganske anden Maalestok (Guds-Forholdet), men er en retskaffen Mand som Folk er flest o. s. v.: saa er det jo dog aabenbart et Forræderie. Forholdet er heller ikke ganske som ved Elskov. Det kan nemlig ikke antages at

være forbunden med nogen Fare at bekjende min Elskov for Andre, det er blot Taktløshed — men det Christelige forholder sig fjendtligt til Verden, saa jeg maa blive ilde lidt ved at bekjende det. Lader jeg det altsaa være, saa er dette ikke en fiin Takt (som i Elskov) men et Forræderie.

Det Christelige fordrer nu af mig den Inderlighed, at jeg for dets Skyld er villig til at opgive Alt. Men naar jeg nu beholder det Christelige som Inderlighed i mig, saa kommer jeg jo i en vis Forstand ikke til virkelig at opgive Noget. Hvor nær ligger her den bekymrede Mistillid. Det er aabenbart en falsk Lære, naar man vil indbilde Mennesket, at det virkelig at opgive det Udvortes skulde være at friste Gud, at jeg nemlig skal vente til Gud selv tager det; thi Christendommen bruger bestandigt det Ord: at opgive. Og paa den anden Side, dersom jeg vil unddrage mig og bruge Klogskab dertil, saa bliver det vel ikke umuligt (thi for Gud er Alt muligt) for Gud at tage det fra mig, men det bliver gjort vanskeligt.

Hvad er nu her at gjøre? Jeg veed ikke Andet end dette. Jeg troer, at det dog altid er at foretrække, at vove lidt mindre og tilstaae, at man ikke har Mod til mere, end at vove for Meget. Det Sidste kan nemlig være Formastelse mod Gud, det kan dog det Første ikke være.

O, dette er ubeskriveligt vanskeligt, naar man som jeg har hele Dagen fri og Tanke-Kraft, som jeg har den. De fleste Mennesker mærke det slet ikke. Deres Livs meste Tid er udfyldt med ganske andre Ting, de have hverken Tid eller Udvikling til saadan at blive sig selv gjennemsigtige, at de egentlig blive selvbekymrede.

Og saa er Forholdet til Gud evigt uudtømmeligt, thi hvad enten jeg menneskelig talt vover meget eller lidet, for Gud er begge Dele lige Intet og Naaden dog Det, baade den Ene og den Anden maa henflye til. Atter her er det saa sandt: salig Den, der ikke forarges. At Den, der menneskelig talt redeligt og oprigtigt vover meest, at han just derfor forfølges og forhaanes — medens han dog for Gud ikke kommer det

Mindste vidre end Den, der feigt flyer al Fare: det er just til Forargelse.

Der er dog aabenbart ubeskriveligt lidt Religieusitet i Danmark. Dette er ganske naturligt. 20 Freds-Aar, almindelig Velstand, omtrent Ligelighed imellem alle Stænder, et lille bitte Land, hvor vi alle kjende hinanden: der maa Menneske-Frygt og Geneerthed, og det at være som de Andre, og det at det er saa flaut ikke at være ganske som de Andre, det maa være det Herskende. Men dette er just al sand Religieusitets værste Modsætning, dens arrigste Fjende.

Ganske simplement udvortes betragtet er jeg i Danmark eneste i mit Slags: saa lille er Landet. Et uafhængigt Menneske, og som dertil har Forudsætninger til at kunne beskæftige sig med Aands-Interesserne, og som saa gjør det. Medens jeg nu ydmygt maa takke Gud for denne min Begunstigelse, saa er den ganske ligefrem i en anden Forstand min Forbandelse, thi dette er mit Martyrium. Danmark er en Kjøbstad. Men den Misundelse og Smaalighed og Dumhed, der kan trives i en Kjøbstad, kan naturligviis ikke taale, at der lever et Menneske, som er saaledes begunstiget, naar han da, vel at mærke, ved at anvende sit otium vel giver denne Begunstigelse Relief; thi spillede, svirede og horede jeg, saa blev jeg ikke Martyr i Kjøbenhavn.

Selv de faae udmærkede Mænd, med hvilke jeg lever og som jeg agter og anslaaer høit, de kunne da egentlig ikke ganske forstaae mig. Ikke forbi de dertil mangle Evner, endnu mindre Kundskaber (thi der ere dem, som jeg i denne Henseende glad og beundrende bøier mig for). Men fra tidlig Tid have de maattet være bekymrede for Udkommet, og derved har deres Sjæl faaet en indskrænkende Begrændsning, de have aldrig faaet det frie og i Evighedens Forstand hensynsløse Blik paa Livet, som er mit Fortrin, og min Ulykke, da jeg skal leve i Danmark.

Pøbelen og Smaahedsaanden har Magten i Danmark og faaer den mere og mere, bliver den offentlige Mening. De,

der kunne øve nogen Magt, blive bange og trække sig tilbage. Alt bliver ugudelig, fræk Verdslighed.

I en stor Nation er det dog en Umulighed, at Een kan være eneste i sit Slags. Der er dog altid flere af samme Art. Et Menneske kommer der ikke til ved at forfølge sin Idee at staae udpeget som en reen Abnormitet, fordi han ikke er ganske som de normale Dusin-Mennesker.

At min Betragtning af Tilværelsen og af Christendommen er sand, det er evig vist, og naar disse Mænder, jeg lever med, engang i Evigheden blive Enkelte, naar der er Stilhed omkring dem, naar Evigheden har fritaget dem fra Næringssorger og Deslige: saa ville de forstaae mig, eller rettere, saa ville de være enige med mig, thi det maa Enhver være, der driver det til nogenlunde ideelt at forstaae sig selv.

At Danmark er et lille Land, hvor der intet er at tjene for en væsentlig Forfatter: det vidste jeg førend jeg begyndte; jeg har aldrig klaget derover, skal heller ikke — om det end er tungt nok, at jeg, hvis jeg havde levet i et stort Land, vilde have tjent en anseelig Formue i den Tid, i hvilken jeg har sat Penge til, for at leve som Forfatter. At Danmark er et lille Land, hvor der selvfølgeligt kun kan være ganske enkelte Læsere for en væsentlig Forfatter; det vidste jeg førend jeg begyndte; jeg har aldrig klaget derover, skal aldrig — min Sag har beskæftiget mig i den Grad, at jeg ikke behøver mange. At Danmark (in specie Kjøbenhavn) er et lille Sted, hvor der er megen Snak om enhver, der er Noget: det vidste jeg førend jeg begyndte; jeg har aldrig klaget derover, skal aldrig, hvor meget end mit Navn og mit Hjerte og min Charakteer blev overvrøvlet. Men at jeg, fordi jeg høimodigt gjorde et alvorligt Skridt for dog at rive Samtiden ud af det Pøbelagtighedens og Menneske-Frygtens Tyranni, hvorunder — Pøbelen befinder sig vel, at jeg derfor skal være, hvad der er dobbelt pinagtigt i en Kjøbstad, berøvet almindelige Menneske-Rettigheder, mishandlet hver Dag af Forhaanelser, være et ussel Legetøi til

Morskab for endog Skolebørnene: det kunde jeg ikke vide forud, det beklager jeg mig over. Men det bliver ogsaa Danmarks Undergang, ikke fordi jeg er noget saa stort; men et Land, hvori dette kan hændes et Menneske, er eo ipso ophørt at være et Land. Pressens Misbrug har egentlig sprængt Danmark. Danmark var saa lille, at det til Nød og Neppe kunde være et Land, men nu er det sprængt. Der skrives ogsaa neppe en Bog mere — men Pøbelblade triumphere. Det er gaaet Danmark, som hvis en lille Jolle fik sig et Maskinerie, der passede til et stort Dampskib: ved Hjælp af Maskineriet gik det isænk.

[1847 udkom:

„Prædikener holdte i Kirkeaaret 1846-47“ af Biskop Mynster. — S. K. opbevarede i en Konvolut følgende Udkast:]

Mynsters sidste Prædikener.

Et Par anmeldende Ord.*)

Blev ikke brugt.

Naar et ungt Menneske vil være gammelt, er det Tegn paa Umodenhed; naar en gammel Mand vil være ung, er det Tegn paa Umodenhed. Naar derimod et ungt Menneske med elskelig Oprigtighed selv siger: nu, Herre Gud, jeg er da ogsaa kun ung endnu — saa er det Tegn paa, at han dog ikke er ung i Umodenheds Forstand. O, naar en Olding selv siger, han er en Olding — saa er dette jo Tegn paa, at han i en væsentlig Forstand ikke er bleven gammel eller afslægs men er ung. Saaledes Biskop Mynster. Vi have, — nei langtfra os at sige, at vi længere Tid havde ventet, at han selv skulde sige det, — men vi have bestandigt haabet, at Styrelsen, ved at forunde ham at blive en Olding, vilde give ham Leilighed til ogsaa her at vise den Sundhed, der er hans ædle Liv saa eiendommelig, at Paradigmet kunde blive fuldkomment, ikke defect i nogen casus. Jeg, og Mange med mig, vilde have følt mig høist ulykkeligt bedragen af Livet, hvis Biskop Mynster var død uden at blive Olding.

Der hører altid Mod til at troe paa det Ualmindelige, og derfor er der vel altid en Deel, som ikke troe. Naar en

*) [Jfr. hermed Tilegnelsen i „Af S. K.s Efterl. Papirer“, 1844-46, S. 550—53.]

Yngling paa 20 Aar præsterer et Mesterværk, saa hører der Mod til at troe det. O, og naar en Olding paa 72 Aar er hjertefrisk som en Yngling, saa hører der Mod til at troe det. Det er langt lettere at give efter for den Bane og Smaaligheb, der mener, at 72 er nok, saa er han tabt. Men netop fordi der hører Mod til at troe det, saa maa den saaledes Sjeldne gjøre Menneskene en Indrømmelse. Det er ikke Aarene, at Biskop Mynster gjør Concessionen, thi disse have ikke svækket ham, det er den menneskelige Svaghed, der saa nødig vil tro det Ualmindelige. Han siger, at det beroer paa, hvorledes denne Samling optages, om der skal fortsættes. Ogsaa heri er Oldingens Sundhed. En Mand, der følte sin Kraft usvækket, gjorde neppe en saadan Concession. Men en Olding, der, hvad dog jo er det Sjeldne som kunde fordre Noget, føler sin Kraft væsentlig usvækket, han er saaledes formildet, saa veemodigt eftergivende og føielig, at han gjerne skaaner Menneskene, — thi det er jo vistnok for Nogle en Skaansel, at de ligesom af Forfatteren selv faae Lov til at sige: nei, han er gammel.

Gammel er han forresten ikke bleven — kun er han den Gamle, — hvad han har været gjennem en lang Række af Aar, og saaledes, at han gjennem dette lange Liv har bevæget Mange ved det Gamle, og at efter hans Død Mange vilde længes efter denne Gamle og dette Gamle, som man i Sommerens Hede kan længes efter Kildens Kjølighed.

Hermed er den lille Anmeldelse ude. For de Mange, der ved at læse denne lille Samling igjen til deres Opbyggelse, glade forvisse sig om, at han er den Gamle — for dem er det især [?] det Glædeligste: at han endnu i det 72de Aar er den Gamle — for dem er det jo ikke noget Nyt, at han er gammel, da det er mange Aar siden, at han var det — hvilket man slutter af, at han i det 72de Aar er den Gamle. Den, som derimod nu opdagede at han er gammel, han maa paa en eller anden Maade langt tidligere have taget feil af Biskop Mynster ved at antage ham for ung. Thi just dette er det beundringsværdige, er Modenheden hos denne Mand: han er

idlig bleven gammel, derfor er han i det 72de Aar den Gamle — et helt Liv igjennem, igjennem mere end een Menneskealder den Samme. Ja, det er sandt: han er nu først kommen i 1ste Classe af Rangen*). Men Den, som opdager, at det først er nu, — han maa atter paa en eller anden Maade have taget feil — thi der har han været længe.

---

*) [Biskop Mynster tillagdes 28de Juni 1847 Rang i 1ste Klasse Nr. 13.]

174
55